C. j. 39
C i. 39.

Vns

Digitized by Google

Digitized by Google

CHRISTIANI WOLFII
JUS NATURÆ
METHODO SCIENTIFICA
PERTRACTATUM,

PARS OCTAVA, SIVE ULTIMA.

DE

IMPERIO PUBLICO
SEU JURE CIVITATIS

IN QUA OMNE JUS PUBLICUM UNIVERSALE DEMONSTRATUR
ET VERIORIS POLITICÆ
INCONCUSSA FUNDAMENTA PONUNTUR.

ET NUNC PRIMUM CUM

VIRI CL. DE VATTEL
ANIMADVERSIONIBUS,

EDITIO NOVISSIMA EMENDATIOR, ET AUCTIOR.

FRANCOFURTI, ET LIPSIÆ,
MDCCLXVI.

ÆRE SOCIETATIS VENETÆ,
SUPERIORUM FACULTATE, AC PRIVILEGIIS.

Digitized by Google

Digitized by Google

Sereniſſimo ac Potentiſſimo Principi ac Domino Domino

FRIDERICO REGI BORUSSIÆ,

Marggravio Brandenburgenſi, Sacri Romani Imperii Archi-Camerario & Principi Electori, Supremo Sileſiæ Duci, Principi Supremo Arauſionenſi, Novi Caſtri & Valengiæ, necnon Comitatus Clacenſis, Geldriæ, Magdeburgi, Cliviæ, Juliaci, Montium, Stetini, Pomeraniæ, Caſſubiorum, Vandalorum & Megapolis, necnon Groſnæ Duci, Burggravio Norimbergenſi, Principi Halberſtadii, Mindæ, Camini, Vandalii, Sverini, Raceburgi, Oſtfriſiæ & Murſii, Comiti Hohenzolleræ, Ruppini, Marcæ, Ravensbergi, Hohenſteinii, Teklenburgi; Sverini, Lingæ, Buræ & Leerdami, Domino Ravenſteinii, Roſtochii, Stargardiæ, Lavenburgi, Butoviæ, Arlayæ & Bredæ &c. &c. &c. Regi ac Domino meo longe Clementiſſimo.

R E X A U G U S T E.

Boni Principis eſt ita regere Remp. ut poteſtate ſumma utatur ad ipſius ſalutem. Id inprimis ſibi datum exiſtimat, ut ſcientias protegat, veritatis amore virtutis amorem civibus inſtillet & eorum mores commodos atque mites effingat; ut ſecurum reddat populum ſuum ab omni impetu violentiæ hoſtilis; ut juſtitia, ſocietatem conjunctionis tam humanæ, quam civilis munifice & æque tuens, ſancte colatur, leges optimæ condantur & pœnæ juſtæ de ſontibus exigantur, ne crimina & delicta maneant impunita, nec tamen ultra meritum puniantur; ut denique rerum

omnium ad vitam commode, jucunde atque decore tranſigendam neceſſariarum copia adſit, & facilis ad opes atque divitias via; ſine quibus civitas potens eſſe nequit. Ita nimirum & beata erit Reſp. & tuta ab omni vi hoſtium, ad ſummum perducta, quantum fert rerum humanarum conditio. Hæc autem tanta munia non rectius obire datur, quam ſi Princeps ſapiens atque prudens per ſe regat Remp. & miniſtris fidelibus utatur in exequendis iis, quæ ſtatuit atque decrevit. Nihil difficilius eſſe bono regimine, quam ſi Principem totum teneat fiducia conſiliariorum ſuorum, præſertim ſi aurem facilem præbeat adulatoribus, ubivis gentium cura ſagaci viderunt Principes, quibus bono regimine nihil magis curæ cordique fuit. Primi Sinenſium Imperatores, Monarchiæ vaſtiſſimæ ſine exemplo conditores, cum nihil magis curæ haberent, quam ut formam Reip. quam optime conſtituerent, ſucceſſores ſibi elegerunt viros perſpicaces, ſapientes, prudentes, induſtrios & ſalutis publicæ amantes, liberis, cognatis atque iis, quibus ſtudebant, præteritis, cumque adhuc in vivis eſſent, in imperii ſocios eoſdem adſciverunt, ut eorum in regendo dexteritatem ac voluntatem experirentur. Tanta quoque erat Miniſtrorum, quibus utebantur, ſinceritas atque fidelitas, ut, ſi forte contingeret imperium uni eorum deferri ab Imperatore, is vero noſſet virum ad gubernandam Remp. ſe aptiorem, hunc imperatori maxime commendaret. Tantus iſto ævo erat veritatis amor, tanta ſalutis publicæ cura, ut vana gloria ſuperbire nollent, qui quod optimum erat fieri deſiderabant. Convenire hæc æternæ iſti legi, quam ipſa natura Imperantibus conſtituit, abunde patet ex iis, quæ in præſenti volumine demonſtrata ſunt. Et utinam omnes populorum Rectores ad normam iſtius legis dirigerent regimen ſuum! Hoc enim pacto bene ageretur cum toto genere humano, quod æterna illa lex, felicitatis omnis

fons

fons unicus atque perennis , arctiſſimis vinculis copulavit , modo hæc non revellerent qui illam contemnunt & utilitati propriæ ita ſtudent , ut nulla ipſos cura tangat alienæ . TIBI , REX SAPIENTISSIME , animo fixum immotumque ſedet , optime regere populum , qui imperio tuo paret . Poteſtate igitur ſumma non aliter uti decreviſti , quam ut ſub regimine tuo floreat Reſp. & futuræ felicitatis firma capiat fulcimenta . Vix ſolium conſcenderas , cum ad augenda ſcientiarum & literarum incrementa animum appelleres : & quamvis a Minerva ad caſtra ſua TE Mars avocaret , non tamen inter arma abjiciebas curam omnem , quæ prima animum tuum occupaverat . Proxima vero cura erat , ut pacem & tranquillitatem perpetuam ſubditis tuis dares & terras tuas adverſus omnem vim hoſtium & injurias exterorum tutas præſtares . Quam deploranda ſit Juſtitiæ facies , dudum agnoverunt veri Juſtitiæ ſacerdotes ; ſed tanto malo nemo hactenus medelam fecit . TUÆ igitur MAJESTATI reſervatum fuit , ut lites in foro ſine ulla mora & ſumtuum profuſione componantur , & cives tui Jure certo utantur , nec dubiis doctorum haud raro toto cœlo inter ſe diſſentientium opinionibus tanquam aleæ fallaci juris controverſi definitiones committere teneantur . Immo nec minor eſt , quæ animum MAJESTATIS TUÆ maxime ſollicitum tenet , de civitate locupletanda cura , quam commerciis tum inter ſe , tum cum exteris exercendis impendis . Conſona hæc ſunt iis , quæ ad bonum regimen & Remp. recte conſtituendam requiri in præſenti opere , quod Juri Naturæ colophonem addit , demonſtravi . Nullus itaque dubito fore , REX AC DOMINE CLEMENTISSIME , ut ultimum hunc Tomum , quem MAJESTATI TUÆ humillima mente offero , eodem vultu ſuſcipias , quo omnes anteriores , hoc eſt , gratioſiſſimo . Totum hoc opus ab auguſto nomine tuo ſplendorem trahit , ſed ſimul Gloriæ

tuæ

Digitized by Google

tuæ monumentum eſt, quod ſtatui juſſit pietas & animus gratus. Servet TE DEUS, *REX POTENTISSIME, ut feliciter perficias omnia, quæ in ſalutem ſubditorum tuorum animo concepiſti. Ita vovet*

AUGUSTÆ MAJESTATI TUÆ

Subjectiſſimus, ac fideliſſimus
CHRISTIANUS DE WOLFF.

PRÆ-

Digitized by Google

PRÆFATIO.

Siſtimus hic Tibi, benevole Lector, Tomum octavum eumque ultimum Juris Naturæ, quod methodo demonſtrativa in ſyſtema veri nominis redigere conſtitueramus. Agimus in eo de Imperio publico, ex pacto ortum ſuum trahente, quo civitates conſtitutæ. Imperium autem publicum, ſi in ſe ſpectetur, nihil aliud eſt quam Jus univerſis in ſingulos competens, quatenus eorum actiones ad finem civitatis dirigendæ. Ex hoc igitur metiendum eſt, ſed ita, ut ejus exercitium ad normam legis naturæ in anterioribus Tomis plenius expoſitæ com-

Digitized by Google

componatur, ſive idem populus per ſe exerceat, ſive per alium, aut alios. Quemadmodum enim Jus naturæ regit omnes actus humanos, ita etiam eos, quibus exercitium imperii publici conſtat. Naturaliter non concipitur imperium civile, ſive publicum, niſi voluntarium, cum natura homines omnes liberi ſint, nec juri alterius quis ſubjici poſſit niſi voluntate ſua. Quamobrem nec naturaliter Jus iſtud aliter concipi poteſt, quam quale eſt in populo in civitatem libere coeunte, Jure naturæ non repugnante, ſed potius approbante, immo jubente. Atque hæc ratio eſt, cur imperium publicum non conſideremus niſi quatenus voluntarium eſt. Quamvis enim contigerit, imperium quoque quæri in invitos, poſtquam civitates plures fuerunt conſtitutæ, & bella inter gentes orta ſunt, vel in eadem civitate factiones extiterunt, aut homines aſtuti & callidi imperium ad ſe traxerunt; de eo tamen non ante certi quid ſtatui poteſt, niſi Jure Gentium perſpecto, quod peculiari opere explicare conſtituimus. In præſenti non moramur objectiones, quæ a nonnullis fieri poterant, quod Jus Gentium a Jure naturæ quaſi ſeparemus, cum tamen gentes inter ſe non alio utantur jure niſi naturali: rationem enim inſtituti reddemus in ſequente opere, in quo Jus Gentium omne fuſius demonſtraturi ſumus. Quoniam vero Jus Gentium ſeparatim tradituri ſumus, nonnulla in præſenti prætermiſimus, de quibus alias dicendum fuiſſet. Abſit itaque ut tibi perſuadeas id incuria factum fuiſſe. In præſenti imperium publicum primo conſideramus, quale ex pacto reſultat, quo in civitatem coivere homines libera ſua voluntate, ac per conſequens quale originarie in populo eſt, & quodnam jus populo in imperium tanquam rem ipſi propriam competit. Quoniam vero populus imperium vel ſibi retinere, vel pro lubitu in alium, vel alios transferre poteſt; expoſitis diverſis translationis modis oſtendimus, quanam inde oriantur diverſæ Rerump. formæ, & qualia ſint in iſtis jura pro varietate formarum varia. Ut vero diſtincte concipiantur ſingula jura, quæ imperium publicum continent; prolixe demonſtramus ea, quæ in Rep. conſtituenda ſunt, ut finis civitatis obrineatur. Extra omnem nimirum dubitationis aleam poſitum eſt, ſi lex naturæ det jus

jus ad finem, eandem quoque dare jus ad media, ſine quibus finem conſequi non valemus, aut quibus ſaltem uti per officia lege naturali præſcripta licet. Atque ita demum manifeſta fiunt jura, ſine quibus imperium civile exerceri nequit, & quæ majeſtatica appellari ſolent. Quamvis vero per ea, quæ in civitate finis conſequendi cauſa conſtituenda ſunt, abunde intelligatur, quænam ſint tam imperantium, quam parentium officia; de iis tamen expreſſius adhuc quædam dicenda fuerunt. Plura ut dicam, ſuperfluum exiſtimo, cum per ſe pateant ei, qui vel fugitivo oculo ipſum opus perluſtrare voluerit. Atque ita Jus naturæ abſolvimus, cui omnem ſuam amplitudinem, quam habet, tribuimus, niſi ad idem, nobis minime contradicentibus, referre etiam volueris, quæ adhuc de Jure Gentium in peculiari volumine demonſtraturi ſumus. Ceterum non eſt, quod exiſtimes, nos in ea eſſe opinione, quaſi omnem ambitum Juris naturæ emenſi fuerimus, ut nihil prorſus addi poſſit. Jus enim naturæ non minus inexhauſtum quaſi mare eſt, quemadmodum quodvis aliud ſcientiarum genus. Sicuti autem ex *Euclidis* Elementis, tanquam ex fonte, derivantur continuo nexu cetera, quæ in Matheſi demonſtrantur; ita confidimus ex iis, quæ in Jure naturæ a nobis tradita ſunt, deduci ulterius poſſe, quæ in caſu quocunque emergente definienda veniunt. Neque etiam diſplicebit, ſi quis meliora noſtris dare potuerit, qui ſolo veritatis amore ducimur, non gloriæ ſtudio. Quodſi vero cuidam litigare viſum fuerit, eum certum eſſe velim, nos minime cum ipſo ſerram contentionis reciprocaturos: id quod nec ætati, nec dignitati meæ, nec moribus meis convenit, qui a litibus & altercationibus alienum ſemper habui animum, & quantum potui cavere ſtudui, ne quis per me famæ ſuæ detrahi jure conqueratur. Fruatur unuſquiſque per me laude ſua ſive merita, ſive immerita, quam nemini invideo. Quemadmodum vero ego me adulari non ſino, cui nihil moleſtius accidit quam aſſentatoribus patefacere aures, cum modulo meo me metiri dudum didicerim; ita jure ab aliis quoque exigo, ne me adulatorem eſſe velint. Sæpius profeſſus ſum & adhuc profiteor, me non ad pompam philoſophari, ſed hoc unice mihi propoſitum eſſe, ut eorum

ſtudium juvem, qui a me ſe juvari poſſe confidunt, & ut alios ad magis præclara præſtandum incitem atque præparem. Utinam vero omnes veritatis amore ducti ulterius progredi mallent, quam inutilibus repetitionibus aut frivolis & præcocibus cenſuris eorum, quæ nondum ſatis intelligunt, tempus fallere. Mihi tempus res longe pretioſiſſima eſt & multa adhuc agenda ſuperſunt, ut maxime cavendum ſit, ne vel pars minima male conſumatur. In eo igitur tramite, quem ingreſſus ſum, pergam, donec vis major gradum ſiſtere jubeat, parum ſollicitus, utrum huic, vel illi placeam, an diſpliceam, & probe gnarus dari plurimos, quibus diſplicere laudis eſt. Reſtat unum, quod ſilentio prætereundum non eſt. Jus in imperium confundendum non eſt cum ipſo imperio. Jus in imperium, quale originarie in populo eſt, dominium eſt: ſunt enim res etiam incorporales in dominio. Et ab eo pendet diverſus modus habendi imperium, ut regna alia ſint patrimonialia, alia uſufructuaria: id quod etiam in Ariſtocratia locum habere poteſt. Ac inde porro eſt, ut modus habendi imperium nihil mutet in ipſo imperio, ſed hoc mutationem ſubire non poſſit ullam niſi pactione inter ſuperiorem & populum inita. Imperium vero ipſum perperam aſſimilatur dominio & non toleranda confuſione concipitur per modum dominii, in quo ſunt ſubditi & res ſubditorum, aut ſaltem terræ, in quibus imperium habet civitatis Rector. Nec minus a vero aberratur, ſi quis exiſtimet, dominium ita adhærere imperio, ut ſine eo concipi non poſſit. Negari haud quaquam poteſt, multos in Jus publicum univerſale irrepſiſſe errores, longo uſu probatos, quod illa non ſatis a ſe invicem diſtinxerint. Intererat autem maxime generis humani, ne adeo diverſa inter ſe confunderentur, cum confuſio iſta plurimorum bellorum cauſa extiterit & hodienum exiſtat, quibus nihil magis nocuum generi humano cogitari poteſt. Trahunt poſt ſe bella ingentem cumulum malorum: id quod his ipſis diebus experiuntur gentes, in quas Mars furibundus ſævit. Sed det DEUS hiſce quoque malis finem! Halæ d. 19. prilis An. 1748.

QUÆ-

Digitized by Google

QUÆSTIONES
DE JURE NATURALI
CUM ANIMADVERSIONIBUS IN OPUS
CL. WOLFII
DE JURE NATURÆ
AUCTORE
DOM. DE WATTEL
Ex Gallico in Latinum converſæ.

Digitized by Google

Digitized by Google

CL. DE WATTEL
QUÆSTIONES
DE JURE NATURALI
ET ANIMADVERSIONES
IN CL. WOLFII
PARTEM OCTAVAM.

§. 4. *Societas inter plures domus contracta eo fine, ut conjunctim ſibi parent ad vitæ neceſſitatem, commoditatem, ac jucunditatem, imo felicitatem requiſita, & curent, ut unuſquiſque jure ſuo quiete fruatur, & tuto ab alio id conſequatur, atque ſe ſuaque adverſus vim quamlibet externam defendant*, Civitas *dicitur*.

DUm ſocietates peculiares, quæ appellantur Familiæ vel *Domus*, civitatem conſtituere dicuntur, ideſt inter ſe paciſci ut magnam Societatem componant, quæ dicitur Civilis, neſcio quid incommodi exoritur, quod ſtatim ſeſe prodit in definitione Civis §. 6. *Membra Civitatis, ſeu ſinguli, qui ſocietatem civilem ineunt, dicuntur* Cives. Revera non Familiæ civilem ſocietatem ineunt, neque enim peculiares hæ ſocietates ſatis habent auctoritatis in membra ſua, *Civitatis definitio.* neque jus ea ſubjiciendi imperio ſocietatis civilis; ſed privati ipſi, cum ſenſiſſent peculiarem ſocietatem qua vivebant in familiis, non ſufficere ad felicitatem & tranquillitatem tuendam, ſocietatem civilem inierunt. Auctor mentem ſuam clarius explicat in adnotatione ad §. 6. atque ita conſentimus.

§. 59.

Digitized by Google

§. 59. *Summitas imperii non ſemper neceſſario penes populum eſt;* conſequenter *populo non ſemper jus aliquod competit in actus rectoris civitatis*; adeoque *nec jus coercendi atque puniendi reges imperio abutentes*.

An ſummum imperium ſemper penes populum.

Propoſitio vera eſt uſque ad verba, *adeoque nec jus coercendi* ec. Certum eſt, populum, cum imperium conferre poſſit quacunque conditione, quippe qui dominus eſt, poſſe etiam ſummum imperium alteri conferre. At in praxi multa quæri poſſunt, ab Auctore indicata in adnotatione, quæ non proinde manifeſta ſunt.

Poteſt populus imperium ſummum conferre in eum, quem ſibi rectorem conſtituit; tunc autem ſummus hic rector civitatis nulli rationes adminiſtrationis ſuæ reddere tenetur: Num proinde impune auctoritate ſua poteſt abuti? Minime vero gentium. Populus enim, etiamſi nihil ſibi reſervaſſet, imperium ipſi committere non potuit, niſi tacita hac conditione, eum uſurum auctoritate ſua pro Societatis bono & ſalute. Ergo ſi Rector pactum hoc neceſſarium frangit, ſi Tyrannum agit, ipſe viderit, qui contractum primus ſolvit, quo nititur ejus poteſtas; populus redit in jura ſua, & oppreſſorem legitime punire poteſt. Sed quia hæc ſine magno tumultu & cædibus plerumque geri nequeunt, quia princeps munitus eſt, non facile ſuſcipi debent, neque leves ob culpas ac tolerabiles; imo nec jus eſſet; cum enim Princeps homo ſit, injuſtum eſſet eum humana aliquando pati non ferre. Si vexationes tantum privatum aliquem afficiunt, hi conſtanter injuriam ferre debent, non ſeditione civitatem turbare. Expectandum, ut mala ad extremum perveniant, ita, ut neceſſe ſit populo pericula omnia ſubire potius quam ea pati ac ferre: tunc cives omnes, aut certe majori ex parte neceſſitate coacti, communi conſenſu concurrunt, ſeque vindicant in libertatem ſine gravi civitatis periculo. Aliter ſi privato cuilibet liceret arma capere, quotieſcumque putaret Rectorem pacta non implere, nullus finis eſſet tumultuum & malorum in civitate; & pro malo vitando malorum maximum diſcordia induceretur, nefario cum ſcelere, & maxima ſocietatis injuria.

§. 61. *Imperium civile, ſeu publicum, varia complectitur jura, quæ a ſe invicem ſeparari poſſunt, ſeu non neceſſario eidem ſubjecto ſimul inſunt.*

An imperium dividi poſſit.

Concedo, diverſa jura imperii exerceri poſſe ſingillatim per plures, idque aliquando ſatius eſſe. Sed quia vinculo quodam nectuntur, & mutuo ſeſe afficiunt; oportet, ſummum Rectorem omnes inſpicere poſſe, ut ad bonum commune eos dirigat.

Quod commode præ cæteris ſeparari poteſt ab aliis, eſt jus judicia exercendi, ac lites definiendi, quod in magna civitate, præcipue in Monarchia præſtat a Magiſtratu, quam Rege exerceri.

Sed ſunt alia jura, quorum diviſio eſſet periculoſa, ſi populus ea remittens aliis ita ea divideret ut præfecti ſinguli

li

li eorum, ſeorſum & ſumma auctoritate exercerent; ac miror, Auctorem in adnot. §. 65. negare rem funeſta experientia manifeſtam. Quot enim mala orta non ſunt ex eo, quod ſacerdotium imperio Principis ſubducere ſe contendit? Galliæ Senatus jura hæc ſua conſtanter defendunt. Conferatur cura religionis hominibus ſi libet ad aras deſtinatis; at ſi hujuſmodi homines ab auctoritate civilis imperii eximantur, innumeris malis & ſeditionibus fores aperientur, neque jam Reges tuti erunt.

Illud etiam ſerio animadvertendum, diviſionem jurium, quæ ſummum imperium conſtituunt, non eſſe periculoſam, modo populus aliqua retineat, alia vero credat uni perſonæ, at ſi duobus, aut pluribus interſe inde prudentibus diſtribuat, ſemen diſcordiæ ac ſeditionum in civitate ſpargit. Prout enim homines conſtituti ſunt, quilibet ex his Rectoribus auctoritatem totam ad ſe trahere conaretur; cumque reprimi & conciliari a nemine auctoritatem habente poſſint, tumultus excitarent, ac cito in apertum bellum prodirent. Puto ipſum VVolfium, paulo attentius cogitantem, percepturum quam abſurda ſint, quæ profert in adnotatione ad §. 65. *Sane abſurdum minime reputant, ut populus quædam jura ad imperium ſpectantia ſibi retineat, in quibus dependere non vult a Rectoris voluntate. Nonne vero perinde eſt, ſive jus ſibi reſervatum exerceat per ſe, ſive id transferat in alium, ut idem exerceat, prout ſibi videtur?* Satis, ut puto, oſtendi, hoc nihil minus eſſe quam indifferens.

§. 81. ***Si Populus ſaltem exprimit voluntatem ſuam de nonnullis, quæ Rector civitatis facere, aut non facere debeat, non vero expreſſe declarat ſe ejus judicio ſtare nolle ſi ſecus fecerit, aut concilium conſtituit, ſine cujus conſenſu nihil eorum decernere valet; nullum ſibi jus in actus Rectoris reſervat.***

Propoſitio vera eſt, dummodo intelligatur de rerum communi tenore; ſic enim præſumitur Populus menti ac Fidei rectoris omnia credidiſſe, pro pace & tranquillitate communi; ſecus enim ſexcentæ cauſæ diſcordiarum ex reſiſtentia & diſceſſionibus exiſterent. At ſi Rector poteſtate ſibi conceſſa ad perniciem Civitatis abuteretur, populus ne jure reſiſtendi privatus erit? *Salus populi ſuprema lex*: hæc omnium norma in Civitate eſſe debet. Sed juxta ipſam agere ſingillatim difficile. Si populus eam ſuſtinere ac defendere poteſt, vana erit omnis philoſophorum ſtabilitas & eloquentia edicentium, populum omnia ferre debere, nec poſſe reſiſtere auctoritati infinitæ quam alteri crediſſe videtur. Conditio tacita æquitatis ſemper ſubeſt. Quidquid agit princeps, civitatis ſaluti contrarium, nullum eſt per ſe: Populus rectori committit Civitatis regimen: ita. Sed judicium in dubiis tantum requiritur. An, ſi me tradidi cuiquam gubernandum ac ducendum, ſilere debeo ſi me ſubmergere aut contrucidare tentet? An, ſi cui bona mea adminiſtranda credidi; illum omnia diſperdere ac dilapidare ſinam?

De jure populi indicantis ſed non præſcribent.s Principi voluntatem ſuam.

Eadem animadvertenda in paragraphos proximos; nam imperium delatum conditione enunciata §. 82. ſcilicet, ut populus ſpondeat obedientiam Principi ſi recte gubernet, reſiſtere poſſit, ſi

male,

Digitized by Google

male; vix in praxi intelligi poteſt. Num proinde populus ferre debebit extrema vitia principatus, neque amplius habebit jus ſeſe tuendi, ex quo ſemel alicui credidit imperium?

§. 90. *Imperium Rectoris Civitatis tale eſt, quale populus in eum actu tranſtulit, non quale transferre debuerat.*

§. 91. *Si imperium in Rectorem Civitatis transfertur, quale eſt in populo; imperium habet plenum, abſolutum, ſummum idque jure proprietatis, ſeu in patrimonio.*

Quale ſit imperium Rectori a populo collatum.

Dubitari poteſt, an recte ratiocinetur, qui imperium conſiderat tanquam rem, quæ ab origine fuerit in populi dominatione, eique conditiones omnes conſtituit, quæ de translatione *dominii*, atque *proprietatis* demonſtrata ſunt. Præterquamquod enim imperium, & ſcopo, & natura, plurimum diſcrepat a bonis fortunæ proprie dictis, & juribus utilibus, animadvertendum eſt, imperium apud populum non exiſtere niſi conventione libera privatorum qui ſocietatem inierunt. Jam vero mens hominum, ita coaleſcentium, non fuit, ut libertati naturali cederent; ſed cum utile viderent vires conjungere, voluntatem tanquam unam componere conſtituerunt, ac pacti ſunt, voluntatem hanc communem plurium ſuffragiis ſignificari. Voluntas hæc communis indicare potuit, regiminis curam uni credi poſſe cujus virtus ac ſapientia fidem faceret; ſed exercitium tantum poteſtatis, non jus ipſum tanquam proprium transferre potuit. Depoſitum hoc eſt, cujus proprietas manet ſemper penes ſocietatem, quæ illud alienare non potuit, nec enim jure hoc potiebatur (cum privati tantum pacti fuerint decreta ſanciri in communi) neque cogitaverit unquam ipſi libertati cedere, ſed tantum ejus exercitium coercere quoad actiones quæ ſocietatis interſunt. Jam ſocietas libertatem alienaret, ſi cui imperium traderet tanquam jus proprium, non vero ut munus exercitii tantum.

Nullus civis cenſeri poteſt libertati ceſſiſſe, niſi quatenus requirit ſocietatis bene ordinatæ conſtitutio: hæc menſura ac norma eſt juris & poteſtatis numeri majoris ſuffragiorum. Cum ergo ſufficiat ad hunc finem obtinendum, majori numero jus eſſe credendi uni, ejuſque poſteris adminiſtrationem imperii; jus non eſt imperium tribuendi, quoad ſubſtantiam, tanquam patrimonium, de quo Rector diſponere poſſet, tanquam de re ſua, quodque jure adminiſtrare poſſet pro utilitate propria potius, quam pro communi.

Res, ita ſpectata tantum, pervincit, poſteros teneri civitatis Rectori obedire. Privari ſane nequeunt libertate, quam omnes homines a natura ſortiuntur; ſed ſocietati obſtringuntur, cui ortum & educationem debent, & erga ipſam juſta officia tenentur implere; imo etiam ſi nihil ſocietati deberent, non tamen liceret ipſis ejus ordinem & tranquillitatem & quietem turbare; ſi leges ejus minus placent, exeant e ſocietate.

Si ergo imperium, quoad proprietatem, ſemper eſt penes corpus nationis; ejus autem adminiſtratio tantum credita eſt Principi tanquam depoſitum; oſtendi poteſt 1. Non eſſe privati ullius, neque partis populi, depoſitum hoc repetere,

tere,

Digitized by Google

tere, ſed populi totius qui ſuffragiorum majori numero decernit, an qui depoſitum a cepit, pacta frangens, jus ſuum amiſerit, & an ſocietati conveniat illud recipere. 2. Quia vero facinus hoc peragi nequit ſine tumultu & periculo, eo non eſſe deveniendum ſine urgente neceſſitate: ita ſeſe geſſerunt Britanni erga Regem Jacobum II. Eum diu tulerunt; neque eum ſceptro ſpoliare aggreſſi ſunt, niſi libertatis temporalis & ſpiritualis amittendæ periculum proximum ſenſiſſent. Quis ſanus eſt, qui intimo judicio damnare audeat nationis hujus conſilium? ulline adeo ſervitus placere poſſit? Sed timor & adulatio alia ſenſa quandoque exprimunt veris principiis repugnantia.

In hujuſmodi quæſtionibus diſtinctio juris externi atque interni non videtur ſatis idonea ad firmum judicium ſtatuendum. Præſtat diſtinguere jus ipſum a juris exercitio, quod exercitium ſæpe juſtis de cauſis coercetur ejus uſum impedientibus, aut aliorum juribus limitatur, quibuſcum jura noſtra conciliare oportet. Quamquam utraque diſtinctio, ſi recte ſpectetur, in idem recidit. Similia pronuncio de jure perfecto, atque imperfecto: jus enim eſt perfectum, aut imperfectum, prout a juribus alienis determinatur.

§. 113. *Si ſalus publica exigat, ut de ipſis civibus quibuſdam, ſeu perſonis civium certo quodam modo diſponat Rector civitatis; jus ita diſponendi eidem competit.*

Docet hic Auctor, Rectorem civitatis, vi *poteſtatis eminentis*, quæ imperio continetur, poſſe, ſi ſalus publica ita poſtulet, ipſam civium perſonam devovere. Ac ſi de actionibus tantum ageret, non repugno; ſed quoniam de perſona loquitur, videtur tribuere Rectori jus eripiendi vitam civi innocenti in caſu neceſſitatis, ideſt ſi alia quæcunque via civitatis ſervandæ intercluſa ſit. Quoniam apertius non loquitur, videtur data opera peculiarem hanc quæſtionem evitaſſe. Sane hujuſmodi quæſtio ſubdifficilis eſt ac delicata per ſe, ſed præcipue ex doctrina Wolfii.

Jus eminens, prout ipſe oſtendit §. 118. proficiſcitur ex conſenſu tacito civium in ſocietatem coeuntium. Ac ſane tunc conſentire potuerunt, ut obſtricti eſſent in periculis auctoritate publica pro civitatis ſalute vitam exponere. Natura enim jus cuique tribuit vitam exponendi pro juſta tutela ſua ſimilibuſque temporibus; quidquid autem pro civitate cives agunt, pro ſeipſis agunt. Sed juxta Wolfium, natura nemini tribuit jus diſponendi de propria vita: ne transferri igitur quidem poteſt. Unde ergo in ſocietate aut ejus Rectore jus ſacrificandi vitam innocentis? Neque enim neceſſitas jus tribuit ad actiones abſolute & per ſe illicitas, quas lex immutabilis interdicit. Quare ſententia notiſſima Caiphæ *expedit, ut unus moriatur homo pro populo*, injuſta eſt, niſi forte hic homo in diſcrimen ſeipſum dederit, ut vel ipſe pro patria, vel patria pro ſeipſo perire debeat, tunc enim ſocietas pro privato perire non tenetur. Adhuc etiam teneretur privatus perire pro republica, ſi conſtaret civitatem totam, nempe omnia ejus membra, ſeu cives omnes perituros, niſi unum traderet; tunc enim hunc tradere deberet, quia nullam injuriam faceret huic miſero, cui nihil prodeſſet, ſecum in ruinam ceteros trahere.

An Rector civem innocentem ſacrificare poſſit pro ſalute civitatis.

Quare quæſtio hæc ita ſolvi poſſe videtur. Si ante caſum, & ab initio in ſacrificium pro republica conſentio generatim, quoties ſi neceſſitas ita poſtulat, pura ſit tunc vitam minime devoveo, ſed tantum objicio periculo incerto, nec probabili. Licet autem de vita periclitari, ut utilitates & quies ſocietatis paretur, quibus utilitatibus carere nequeo ſi vitam humanam vivere libeat. Jam ut ſocietas firma & ſolida ſit, oportet unumquemque virum paratum eſſe pro ſalute ejus ſeſe devovere. Ergo licuit & profuit cuique ſocietatem ineunti conſentire in vitæ ſuæ ſacrificium, ſi neceſſitas poſtularet; bonum enim inde in cives derivatum præſens ac certum eſt, periculum vero remotum & incertum. Quia ergo cives hujuſmodi pactum inire potuerunt, ſocietas, rebus ita poſtulantibus, conſenſu hoc tacito & antecedente uti poteſt.

Nobilius fortaſſe & ſolidius quis doceret, jus eſſe homini vitam ſuam certæ morti objiciendi, cum rationes graves, cauſæ laudabiles & magnæ poſtulare videntur: tunc enim ipſa divina Providentia, quæ hunc hominem in hoc ſtatu rerum poſuit, illum ad hoc ſacrificium vocare videtur. Auctoris principia deſeruntur (*) ſed videntur aliquando certe deſerenda. Quid enim de actione *Codri* judicabit? Nationes omnes illum cum admiratione laudarunt. Nonne, ſi Rector aut civis, intelligeret, vitam ſuam ſaluti publicæ neceſſariam, incertos autem videret cives ſuos, nonne, inquam, laudabile facinus ageret, ſeipſum pro ſalute publica devovendo? Sit vita noſtra depoſitum, cujus domini non ſumus: ſed ipſa tempora rerum indicare poſſunt, divinam Providentiam jubere, ut depoſitum hoc reddamus. Hoc conſtituto, difficultas omnis evaneſcit. Prodeſt civibus convenire & paciſci ab initio, neminem recuſaturum, ubi neceſſitas poſtulet, vitam ſuam profundere pro omnium ſalute; pactum hoc contineri cenſetur in contractu ſocietatis civilis; hæc autem in tempore jure hoc uti poterit. Animadvertendum autem, requiri neceſſitatem extremam, neque aliter civitatem ſervari poſſe.

§. 120. *Si in delatione imperii in ſpecie quædam exprimantur, quæ ad modum illud exercendi pertinet, tacita iis ineſt exceptio, niſi ſalus publica aliter exigat.*

De exceptionibus legum fundamentalium. Ecce quæſtionem alteram valde delicatam, quæ nonniſi circumſpectione ſumma indicari poteſt. Generali Auctoris decreto ſemel admiſſo, videtur anſa præberi Principi eludendi leges fundamentales, quibus ejus poteſtati fines circumſcribebantur. Quoniam ad ipſum ex Wolfio judicare ſpectat, quid res poſtulent pro bono publico, Princeps ambitioſus ſemper cauſam captabit leges infringendi. At parte ex alia certum eſt, omnia civitatis bono & ſaluti cedere debere; Rectoris autem eſſe judicare rebus urgentibus, quid ſalus populi poſtulet neque coerceri debere vinculis peculiaribus. Quare ita judicandum videtur. Rector ſolus legem fundamentalem abrogare nequit; populi conſenſum impetrare debet: re autem urgente agere poteſt, ad populum poſtea relaturus ejuſque approbationem quæſiturus.

§. 121.

(*) Vide animadverſiones meas ad §§. 349. 351. 356. Partis Primæ.

§. 121. Ex propoſitione hac 120. colligit Auctor corollarium hoc: *Si populus jus quoddam ſibi reſervare velit in actus Rectoris civitatis a legibus fundamentalibus abeuntes, neceſſe eſt, ut eos a conſenſu certi cujuſdam collegii, vel totius populi ſuſpendat, nec ſine eo ſint validi.*

De argumento eodem.

Hujuſmodi concluſio non ſatis evidens eſt, aut neceſſaria: ex quo enim lex fundamentalis ſancita eſt, quod Princeps agit contra ipſam etiam re urgente, indiget approbatione populi, etiamſi hæc conditio impoſita non fuerit. Nec tantum hoc; ſed etiam, ut exemplo adnotationis utar, ſi populus regimen transferens in Principem ipſi vetuit novum vectigal unquam imponere, interdixiſſe intelligitur ſine ulla exceptione. Maluit enim periculum aliquod ſubire propter defectum hujuſmodi novi vectigalis, etiam re urgente, quam periculum evidens ſibi parare identidem ſubeundi onera importabilia ſpecioſis de cauſis. Remedium, quod propoſuimus, omnia conciliat. Si tempus patitur, Princeps conſulat populum; rebus autem urgentibus, ſi extraordinaria tributa exigit, ſtatim poſtea probandum populo curet quod neceſſitas exegit.

§. 126. *Pacta generalia quæ ſaltem exprimunt officium boni Rectoris, cum Rectore civitatis in ſuſceptione imperii inita, nullum tribuunt jus populo in actus imperantis.*

Fateor, pacta hæc generalia, quæ populus exigit a Principe cui defert imperium, ſi contineant tantum promiſſionem boni regiminis, indicare Principem judicem & arbitrum eſſe in agendo; ipſa vero pacta jure jurando firmata obſtringere tantum conſcientiam Principis validius, quin tamen ejus poteſtatem coerceant, ita ut quidquid acturus ſit, vi hujuſce poteſtatis, validum evadat. Verum minime intelligo, cur Auctor pronunciet promiſſiones haſce imperfecta eſſe vel ſimplices *pollicitationes*. Promiſſiones veræ ſunt ac perfectæ, quæ obligant, quippe quæ ſolemni ritu & jurejurando conceptæ ſunt. Potius monendum erat, quia generales ſunt, populus autem pendet a Principe quoad executionem, difficile eſſe judicare, an pacta deſerat, niſi manifeſte tyrannum agat, nec dici poteſt, ei præcipi, aut vetari hanc, vel illam actionem, niſi per ſe repugnet bono & ſaluti civitatis; in omnibus dubiis rebus ſoli Principi jus eſt judicandi, quid agendum.

De jure, quod populo tribuunt pacta generalia boni regiminis.

Si aperte improbum & tyrannum agit, pacta quæ juravit jus populi aſſerent, ut reſiſtere poſſit, & poteſtatem, qua abutitur, illi eripere.

Animadvertendum etiam promiſſa, quæ a genere tantillum diſcedunt, & peculiare aliquid continent, evadere reſervationes expreſſas, ac leges, quæ Principem obſtringunt. Ex. gr. Si promiſſio exigatur ſervandi immunitates & libertates jam inſtitutas, non licet quacunque cauſa eas imminuere ſine populi conſenſu: populus enim, dum eas ſibi reſervat, manifeſte declarat, ſe immunitates Principis nequaquam ſubjicere, neque ſe aliter regi velle. Si in-

incommoda proveniunt, maluit populus eorum periculum ſubire, quam ſervitutem variis de cauſis ſtatim eventuram. Quoties judicio Principis omnia ſubjicere vult; ei defert imperium abſolutum, nulla re excepta.

Hic occurrit diſtinctio gravis; quoties enim quæritur de jure populi in acta Rectoris, aut quæritur de jure abolendi eadem acta, quoties alium afficiunt; aut de jure reſiſtendi malo Rectori, ejuſque conatus reprimendi.

Prima ſignificatione regulæ eædem ſervandæ, quæ erga Procuratorem, aut Mandatarium: civitas tenetur de actis Principis cui facultatem tribuit, dum Princeps hanc facultatem non excedit; ſi quid inde populus mali patitur, ipſe viderit, qui male tradidit. Abolere non poteſt cum damno tertii eadem acta, niſi forte fuerint evidenter contraria civitatis ſaluti, quæ ſupremà lex eſt, & poteſtatem cujuslibet Principis coercet.

At ſecundo ſenſu, jus populi latius patet, aliiſque regulis regitur. Licet ei, ſi vires habet, corrigere, & coercere Rectorem, cujus gubernatio bono publico nocet. Vide animadverſiones meas ad §. 59.

§. 145. Libertas civilis populi *eſt independentia quoad actus ad bonum publicum promovendum requiſitos a voluntate alterius.*

De libertate civili vel publica.

Appellat hic autor *Libertatem civilem* Populi conſtitutionem, qui ſeipſum gubernat, ideſt, *democratiam*. In Gallia *libertas civilis* proprie ſignificat, quam Wolfius appellaret libertatem naturalem legibus circumſcriptam, nempe ſtatum, in quo cives utuntur libertate naturali in omnibus quæ non afficiunt rempublicam, & Regimini quidem per leges ſubjiciuntur, non arbitrio: libertatem denique, cujus cauſa Rector ſecundum leges tantum imperare poteſt, non ex libidine. Libertas civilis ita ſumpta non tollitur niſi ab imperio deſpotico. Sub aliis imperii formis circumſcribitur ad reſiduum illud libertatis naturalis quæ in omni dominatione juſta ſupereſt, nempe qua cives obſtrictas habent tantum actiones, quæ publicam rem afficiunt.

§. 155. Regnum patrimoniale *dicitur, ſi imperium fuerit in patrimonio Regis.*

Quid ſit Regnum patrimoniale.

Optandum eſſet, ut proſcriberetur hæc formula & appellatio Regni aut Regiminis *patrimonialis*. Facile enim perſuadet Principi, eum poſſe diſponere de re publica, & populo ſibi ſubjecto, veluti de prædio, aut ovium grege. Res ipſa appellatione hac ſignificata in conſtitutione ſocietatis exiſtere nequit niſi quatenus populus alicui deferens imperium ſatis ei crediderit, ut poteſtatem tribueret imperium transferendi in alterum, ſi id rei publicæ conducat: Ex hoc autem patet, appellationem *Regni patrimonialis* rectam non eſſe: patrimonium enim eſt in hominis poteſtate, & proprietate ita, ut pro lubitu illo uti poſſit pro utilitate privata: & quidem ſibi ipſi debet ut eo recte utatur, ſed nemini rationem reddere debet, ſi male utitur: ſibi enim uni cavere debet, cui tantum nocet. Idem ne dici poteſt de Rege, cui tradita fuit poteſtas imperium

Digitized by Google

perium in alterum transferendi ? An propriæ utilitatis tantum rationem habebit, ac non contra, quid rei publicæ conducat, ſpectabit ? Cogitet ſibi jus collatum judicandi tantum quid rei publicæ interſit.

Solus populus, populus, inquam, univerſus & unanimis imperium poſſidet, tanquam verum patrimonium: eſt enim hoc bonum ejus proprium, quod poteſt, imo debet pro utilitate propria diſponere. Ac ſi proprie & vere loquamur, ne major quidem populi pars imperium poſſidet, ut patrimonium: tantum enim ex pactis jus habet repræſentandi ſocietatem univerſam, atque communem ſententiam. Cui rei illud argumento eſt, quod major numerus civium imperio uti non poteſt pro utilitate propria, reliquis excluſis: nam ſi tres quadrantes civium auctoritate publica uti tentarent, ut ceteros ſpoliarent, in ſervitutem redigerent, aut omnino perderent; an ne hi ferre tenerentur? Concludamus, notionem quamcumque patrimonii quod utilitate privati domini ſubjicitur, repugnare notioni imperii, aut regiminis quod ad bonum & ſalutem populi unice referri debet.

§. 164. In nota: *Falluntur ſane, qui ſibi perſuadent Reges, & Optimates non eſſe niſi Magiſtratus a populo ad gubernandam rempublicam conſtitutos.*

Non ſane recte loquuntur auctores hi, ſi vox *Magiſtratus* ſumatur eo ſenſu, quo vult Wolfius §. *162*. At ſi Auctores iidem id tantum volunt, Reges & Optimates revera exercere tantum jus populi, aut ſocietatis, nunquid errant ? Nonne idem aliis verbis ait Wolfius, cum §. *160*. ſtatuit, Rectorem populum repræſentare ? Ergo exercet tantum jus populi, licet cum imperio vel ſumma poteſtate; niſi populus hanc circumſcripſerit. At ſi hic Vicarius auctoritate ſua uti velit ad opprimendum & perdendum populum, nonne populus *An Reges & Principes ſint Magiſtratus.* ejus conatus reprimere poſſet ? Dicendum ergo, Reges non agere jure proprio, ex arbitrio, aut libidine, ſed tantum vi adminiſtrationis ſibi creditæ. Meminerit ſe non pro ſe ipſis, ſed pro populo regnare; immunes autem eſſe a reddenda ratione, tantum ex fide publica ipſis habita.

§. 193. In nota. *Nec hi* (Tribuni plebis) *impedire potuerunt, quominus Senatus partem imperii ſummi potiorem ſibi vindicaret.*

Hæc animadverſio minus recta videtur: etenim ſenatus Romanus ante Tribunos plebis auctoritate magna potiebatur, eamque iis inſtitutis valde imminutam ſenſit. Et Scylla quidem Tribunitiam poteſtatem poſtea fregit, auxit autem Senatus; ſed armis; cum poſtea Tribuni auctoritatem recuperaſſent favore vel potius craſſo errore Pompeii, quidam ex iis ea abuſi ſunt, ut Cæſarem tuerentur, atque ita patriæ oppreſ- *Animadverſio in hiſtoriam Romanam.* ſionis inſtrumenta evaſerunt. Fatendum autem eo jam rem deveniſſe tum, ut inter duos dominos *Cæſarem*, aut *Pompejum* optandum eſſet. Magni exercitus & vaſtæ Provinciæ diutius uni relictæ rempublicam perdiderunt.

§. 201.

Digitized by Google

§. 201. *In democratia ſtandum eſt ſententiæ partis majoris etiamſi in hac malitia adverſus aliquos appareat.*

Standum pluralitati. Quidquid Auctor de Democratia pronuntiat, transferri poteſt ad Monarchiam, Regem pro parte majore ſumendo in comitiis; ejuſque ratio recta ac juſta eſt; inde oritur præceptum maximum, nemini licere inſurgere in Principem ob injurias peculiares. Res hæc ſtatim fuſius explicabitur.

§. 202. *Si pars major in id conſpiret, ut vel omnes qui in parte minore ſunt, vel magnam eorum partem, pro lubitu vita & bonis exuat; id parti minori ferendum non eſt.*

Quando pars minor reſiſtere poſſit majori. Ecce demonſtrationem Auctoris. Quiſque civis ſocietatem iniens obſtringitur curare bonum, tranquillitatem, ac ſecuritatem ceterorum. Si ergo pars major in oppreſſionem & ruinam debiliorum conſpirat, violat pacta ſua; proindeque minor ſoluta eſt a ſuis. Propoſitio vera eſt: ſed demonſtratio vacillat, quippe quæ applicari æque poteſt propoſitioni contrariæ proxime ſuperiori, quam rectam diximus. Ut ergo duo hæc dogmata concilientur, indicare oportet principium differentiæ. Generatim verum eſt, altero contrahentium pacta violante, alterum ſolvi a ſuis; ſed hoc tantum ſignificat, hunc non teneri erga illum qui primus pacta fregit: teneri autem poteſt aliis de cauſis. Non ergo ſtatim concludendum, licere inſurgere in publicam poteſtatem ob injurias aliquas peculiares; ſi enim hoc concederetur, nulla res publica, nullum regimen aut conſervari, aut tranquillum conſiſtere poſſet. Nullum eſt enim humanum regimen quod errare non poſſit, nec injuſtitiam aliquam admittere; ac vel ſi omnia vitaret, homines tam varii ſunt in cogitando, ut ſæpe unis videretur injuſtum, quod juſtiſſimum videtur aliis. Jam homines in ſocietatem coeuntes pro ſalute & bono communi, neceſſario conſentire debuerunt, prout ipſe Wolfius monet §.201. in id, ſine quo ſocietas conſiſtere nequit. Ergo conſenſerunt, ut patienter ferant incommoda quædam peculiaria, ne vincula ſocietatis frangerent. At ſi injuriæ iſtæ, ſi majoris numeri violentia in democratia, aut Rectoris in qualibet alia ſocietate, opprimere ac perdere partem civium conarentur; cum ita ipſis auferrentur ipſa bona quæ ſocietas quærit, cur prohibeantur eo jure uti, quod eos liberat a vinculis erga contrahentes vincula ſua prius infringentes? Nullus civis præſumi poteſt conſenſiſſe, ut ſe ſubjiceret poteſtati ipſum perdituræ: monet hoc Auctor in adnotatione. Animadvertit etiam rectiſſime, majoris numeri, aut Rectoris, jus metiendum ex pacto primæ conſtitutionis; idemque jus definiri a fine & ſcopo ſocietatis: hoc evidenter oſtendit, reſiſti poſſe Poteſtati publicæ, quoties ipſa ſcopum ſocietatis evertit.

§. 227.

Digitized by Google

§. 227. *Si jus optimatis prædio inhæret, ab eodem ſeparari, & ſeorſum alienari nequit: uſus tamen hujus juris ad certum tempus vel quamdiu vivit prædii dominus, alteri concedi poteſt.*

An qui partem regiminis habet, alteri cedere poſſit uſum juris ſui.

Pars altera propoſitionis hujus defendi nequit. Quiſque, ait Auctor, jus ſuum per ſe, aut per alium exercere poteſt. Ita, ſi jura hæc ſint mere utilia, & juris dominum tantum afficiant. Secus eſt de juribus, quæ tibi crediderunt alii utilitatis ſuæ cauſa potius, quam tuæ; non enim de hoc jure diſponere potes, tanquam ſi te ſolum afficeret. Ita ſi populus prædio cuidam addixerit jus in partem regiminis, minime indifferens eſt, illud exerceat ne prædii dominus per ſe, an per alium. Fortaſſe judicavit, poſſeſſorem prædii boni publici fore ſtudioſiorem, corruptelæ minus obnoxium &c. Quare ita quidem judico, non licere domino prædii cedere alteri uſum juris ſui, quod rem publicam afficiat, a qua tributum eſt. Conſentit autem praxis generalis populorum. Magiſtratus ſemel in munere publico conſtitutus illud exercere poteſt: nunquid per alium jus reddere ei licet?

§. 228. *Si cui uſusfructus conſtituitur in prædio, cui jus optimatis inhæret; uſus hujus juris non ad dominum, ſed ad fructuarium pertinet.*

Eadem in hanc propoſitionem animadverto, quæ vera non eſt, niſi de jure mere utili, cujus uſus vel abuſus non afficit niſi poſſeſſorem: minime vero de jure regiminis, quod ſpectari debet, ut munus publicum, non in ſenſu vulgari. Vulgo enim vox hæc juris notionem quandam habet peculiaris utilitatis poſſeſſorem afficientis; regimen vero inſtitutum non eſt pro utilitate peculiari eorum, qui illud exercent, ſed pro bono communi ſocietatis.

§. 269. *Si populus velit imperium herile transferre in Regem, vel Optimates; hoc ipſi permittendum naturaliter, idem tamen transferre non præſumitur.*

An populus tribuere poſſit imperium deſpoticum.

In hanc propoſitionem animadvertendum. 1. Populum conferre non poſſe *imperium herile (deſpoticum)* niſi ex conſenſu unanimi civium omnium. Homines in ſocietatem coeuntes, in regimen commune conſenſerunt pro omnium communi bono. Ex quo conſequitur, ſocietatem per majoris numeri ſuffragia habere jus judicandi, quid potius conveniat bono publico atque aptiſſimam regiminis formam conſtituendi. At hoc regimen eſſe debet, nempe publicæ rei adminiſtratio, cujus ſcopus eſſentialis eſt ſalus & bonum ſocietatis. Jam vero imperium herile præcipue tendit ad utilitatem peculiarem domini: quare hoc non eſt regimen civile; ergo ſociale pactum non tribuit majori numero jus illud inducendi: privatus enim quiſque ſocietatem civilem contrahens

liber-

Digitized by Google

libertatem naturalem ac bona ſua conſervare voluit; imo ut hæc tutiora redderet ſocietatem iniit; ex quo manifeſto conſequitur noluiſſe eum ſocietati tribuere jus eum in ſervitutem tradendi.

2. Quod ſi populus unanimi conſenſu dominum receperit, & ſervire voluerit; pactum hoc valeret pro ipſis contrahentibus; minime autem pro ipſorum poſteris, quæ a natura ipſa libertatem acceperunt, qua eorum parentes ipſos ſpoliare non poterant; ergo generatio altera revocare poſſet quod præcedens in hoc genere incaute ſtatuiſſet.

§. 281. In nota. *Qui fœminas ab imperio excluſas eſſe volunt, eas ad imperandum parum aptas pronunciant vel defectu earum dotium, quæ ad recte imperandum requiruntur, vel quod omnibus negotiis publicis, veluti ſi populus adverſus vim hoſtium defendendus, intereſſe nequeunt. Sed ratio prior fallit, experientia teſte; poſterior vero nihil probat, cum imperans per alios facere poſſit quod per ſe facere nequit, nec ea de cauſa ab imperio arceantur viri. Qui objiciunt, per fœminas in extraneum devolvi imperium poſſe ſi ſucceſſorium fuerit, eorum ratio nulla eſt, cum a populi voluntate dependeat, utrum imperium in extraneam perſonam transferre velit, nec ne.*

An fœmina ad imperium admittenda. Miror rationem concludendi hic adhibitam. Rejicit Auctor tres rationes, quæ præſtantibus politicis ſolidæ viſæ ſunt. 1. An negari poteſt, fœminas generatim minus aptas eſſe imperando, quam viros? Scio claras fœminas extitiſſe quæ recte regnarunt. At prudentia communia ſequitur, non rara exempla, quæ potius exceptiones ſunt. 2. Ut reſpondeat objecto alteri, eſſe munera quædam, ut bellum, quæ fœmina adminiſtrare nequit, reſpondet, qui imperat poſſe, per alium ſupplere, quod per ſe facere nequit. Ita ne? An perinde eſt regem per ſe regere, ac per miniſtros? 3. Tandem incommodum ex Regno tranſituro in extraneum veriſſimum eſt: quod enim reſpondet, populum dominum eſſe, & impedire poſſe ne id fiat, nullum eſt. Nam ſi vel ſanciat legem, quæ regni tranſlationem interdicat; hæc lex eum periculo non liberaret, imo probabile eſt, rempublicam factionibus & bellis expoſitum iri.

§. 288. Cum bona regia a privatis ſint ſeparata bona, nec cum his maſſam unam conſtituere poſſint; *ſi Rex imperium in patrimonio habeat, ſeu regnum fuerit patrimoniale; bona tamen regia a bonis regis privatis actu ſunt ſeparata, ipſo nimirum jure;* conſequenter *ſi cui competit aliquod jus ſuccedendi in bonis privatis,*

non

Digitized by Google

non tamen ideo jus competit ſuccedendi in bonis regiis, & per conſequens *Rex*, *qui imperium habet in patrimonio*, *aliter diſponens de bonis regiis*, *aliter de privatis*, *nihil facit quod eſt contra jus eorum*, *qui in bonis privatis ſuccedendi jus habent*.

Tota hæc diſputatio iterum oſtendit, minime proprie appellari poſſe regnum patrimonium Principis; jus autem de Regno diſponendi in Principe nihil eſſe, niſi facultatem a populo ei tributam, qua credidit Principem recte uſurum pro bono publico, ac rectius, quam populus ipſe poſſit. Excluſo hoc principio, demonſtratio §. 284. & ſeq. cadit: pendet enim tota a diſtinctione inter *Acta Regia* Principis, ejuſque *Acta privata*, inter *bona regia*, & *bona privata*. Hæc autem diſtinctio pendet ab hoc principio, referri ad bonum publicum quidquid publicum imperium ſpectat, ſine quo diſtinctio eſſet ficta, & demonſtratio tota petitio principii.

Appellatio regni patrimonialis iterum excuſſa.

Auctor poſtea ſtatim oſtendit, differre inter ſucceſſionem imperii, & hæreditatem, neque illam in hac contineri. Ex quo concludo rurſus, imperium patrimoniale dici non poſſe. Quod enim patrimoniale patrimonio continetur; patrimonium autem conſtituit maſſam hæreditatis.

§. 373. *Defuncti fratris filius*, *vel etiam filia præfertur patruo regis*, *tam in ſucceſſione lineali*, *quam in hæreditaria*, *ſiquidem in hac juri repræſentationis locus relinquitur*; *ubi vero hoc non obtinet*, *qui ſexu*, *aut ætate potior eſt*, *vincit*.

Hæc diſtinctio, *ſiquidem in hac &c.* gratis inducta videtur. Nam filius fratris patruum excludit etiam abſque jure repræſentationis, tanquam proximus hæres; eſt enim ex familia patris defuncti, patruus autem tantum ex familia avi; ergo filius fratris defuncti arctius jungitur. Ipſe Wolfius hoc ſtatuit Part. VII. §. 1034.

Nepos præfertur Patruo.

Sane inter duos hæredes ejuſdem gradus ex. gr. duos nepotes, major ætate excludit juniorem in ſucceſſione hæreditaria, ſi abſit jus repræſentationis; idque etiam ſi junior a majore deſcenderet. Ramus enim primogenitus prærogativam tantum habet in ſucceſſione lineali. At patruus, & nepos defuncti, non ſunt hæredes in eodem gradu.

§. 378. *Controverſiam de jure ſuccedendi ſuo ordine nec Rex præſens*, *nec populus decidere poteſt*.

Hoc dogma ſingulare eſt quoad partem ſecundam. Cur enim populus, qui legem ſanxit, jure careat eam explicandi, & applicandi? Fateor non habere jus judicandi de ſucceſſione ex libidine, eamque deferendi cui libeat tanquam ſi nihil legibus cautum eſſet; lex enim ſucceſſionis hæredi vero jus tribuit, quod ei eripi non licet: at populi eſt explicare legem quam tulit, ſi ob-

An populus jus habeat judicandi inter duos candidatos ad Regnum.

obſcura aut ambigua ſit, de ea cognoſcendi, ideoque pronuntiandi inter duos candidatos.

Præterea, nonne cujuslibet civilis ſocietatis natura poſtulat, ut exiſtat judex, qui dirimere poſſit omnes controverſias? An quæ graviſſima eſt, quæ maxime civitatem turbare poteſt, judice carebit? Quis vero inter duos candidatos judex erit præter populum, niſi forte populus idem conſtituerit antea judices ejuſmodi controverſiarum? Sane mihi videtur hoc neceſſarium, & ex natura ipſius rei fluere, populum, dum regnum defert & legem ſucceſſionis ſanxit, ſibi reſervaſſe jus judicandi, ſi controverſia oriatur inter duos aut plures candidatos: quoniam enim procul dubio jus habet obſtandi, ne mutetur, aut eludatur diſpoſitio legis, quam ſanxit, ad ipſum ſpectat ſenſum hujus legis declarare, & de ejus applicatione ſtatuere. Quid prodeſt legem ſanxiſſe niſi jus habeat in dubiis ſucceſſionibus definiendi, uter ex candidatis conditiones legis poſſideat, ideoque Regnum conſequi debeat?

Præcipit Wolfius §. 380. Candidatos litem ſuam definire eo modo, quo oportet in ſtatu naturæ, ſcilicet ut, vel amice conveniant, & rem tranſigant, aut rem ad arbitros deferant, aut ad ſortes confugiant; quod ſi alter omnia rejiciat, alter jus habeat armis cogendi §. 381. jubet etiam §. 385. populum neutrum manere, neque alterutri favere; aut ut in re dubia poſſeſſori adhæreat §. 384. Quid? an populus otioſus litem ſpectabit, quæ ipſum adeo proxime afficit, in qua agitur de interpretanda lege quam tulit, graviſſimarum rerum cauſa, ac de definiendo quem ipſe ad regnum vocaverit? An ei nefas erit adjuvare eum qui potiore jure uti videtur, quem tanquam legitimum regem jam intuetur? An ſi arbiter, ſors, aut armorum vis, injuſtum petitorem victorem reddiderit, parere debebit, & legi ſucceſſionis tacite renunciare? An uſurpatorem defendere debebit, excluſo vero hærede? Populus, inquies, in caſu dubio poſſeſſionem ſequi debet. At quis ipſum caſum dubium judicabit? Certe ſolus populus, qui mature perpendet, an poſſeſſor cauſam habeat, an competitores aliquo fundamento nitantur. Ergo populus audire debet utrumque; ac ſi ſemel cognoſcat, alterum eſſe verum hæredem, hunc proculdubio omnibus viribus tueri debet. Concludamus ergo, in controverſia populum jure poſſe, ac debere mature examinare argumenta candidatorum, eumque pro Rege agnoſcere cui leges rectæ explicatæ regnum adjudicabunt.

§. 391. *Si in regno legitimo Rex præſens de jure ſuo quid remittit, id ſucceſſori non nocet.*

An Rex, & populus minuere poſſint iura ſucceſſiorum.

Cave, ne hoc intelligas, quaſi Rex conſenſu populi nequeat gubernationis formam mutare, ita ut ſucceſſorem obſtringat. Certe populus, dum regimen ſanxit, Rex autem accepit, cenſeri nequeunt abdicaſſe jus ſanciendi, communi conſenſu, novas leges pro bono reipublicæ. Bonum publicum eſt ſuprema lex, quæ principem æque obligat, ac privatum. Si Rex ſapiens, æquus, & populi amicus, animadvertens poteſtatem abſolutam ſibi a majoribus traditam, periculoſam & pernicioſam civitati evadere poſſe, populo proponat mutationem legis fundamentalis, quæ poteſtatem Principis coerceat, populus au-

tem

tem unanimi conſenſu eandem mutationem accipiat, quis audeat hujus boni Regis ſucceſſorem affirmare non eſſe obligatum hac nova lege, quia ex prima inſtitutione jus ſuum agnoſcat? Scio, nemini invito eripi poſſe jus: ſed etiam ſcio, iniquum eſſe accipere auctoritatem & poteſtatem Principis tanquam jura proprie dicta, jura utilia, ad ipſius tantum utilitatem inſtituta. Sunt, inquam, munera, atque exercitia ipſi credita, pro bono & ſalute communi. Jus habet gubernandi & imperandi, ſed pro communi utilitate. Jus etiam habet ad omnia, ſine quibus ſcopum hunc attingere nequit. Si ergo nova lex pro bono publico ſtatuatur, non eam tanquam injuriam, aut juris imminutionem, ſpectare debet, ſed ut cautionem novam pro bono publico. Secluſa hac doctrina, & ſententia Auctoris defenſa, evertuntur omnia privilegia, immunitates, exemptiones &c. conceſſæ populis, privatis, aut collegiis, poſt primam conſtitutionem; omneſque novæ leges, quæ ſtabiles non eſſent, niſi quatenus ſucceſſores in Regno approbare eas vellent.

§. 463. ***Doctores publici munere ſuo fungi debent in Templis. Et*** **§. 464. Ideo** ***officio eorum parum convenit in ædibus ſuis privatis conventus privatos inſtituere cultus divini cauſa.*** **Conſequenter** ***Rector civitatis id ferre non tenetur.***

Contra conciliabula privata.

Demonſtratio propoſitionis, ejuſque corollarii, minus videtur ſolida, ſed adnotatio §. 464. eam recte confirmat.

§. 467. ***In Republica inſtituendi ſunt dies feſti.***

An lege naturæ inſtituendi dies feſti.

Demonſtratio non pervincit propoſitionem eſſe omnino veram. Principia allegata tantum pervincunt, reddendum Deo cultum, etiam publicum: non vero eidem cultui dies certos deſtinandos. Nam quorundam dierum conſecratio inſtitutio eſt rectiſſima Religionis revelatæ, ſive lex Eccleſiæ ex revelatione collecta. In Religione autem mere naturali, argumenta quidem afferri poſſunt, quæ dies certos divino cultui deſtinandos ſuadeant; at hæc argumenta non ſunt adeo manifeſta, ut inde lex naturæ ſtatui poſſit. Nam ſi ſocietas Deo cultum reddere non negligat, opportunis temporibus, licet non diebus fixis, nunquid contra legem naturæ peccabit?

§. 471. ***Rector civitatis adigere vi poteſt ſubditos, ut conventibus publicis in Templis diebus feſtis interſint nec eos temere negligant.***

An Rector cogere poſſit quoad Religionem.

Mirum ſane in Tractatu de jure naturali occurrere doctrinam quæ vim & perſecutionem ſtatuat in rebus Religionis, eamque, ut juſtam proponi. Verum Auctor qui hoc ſenſit, reſtatur, ſe nihil concludere niſi ex principiis evidentibus, & indubiis. Videamus ergo quænam ſint hæc principia. Vim

Digitized by Google

quoad cultum publicum ita ſtatuit: *Rector civilis ſocietatis vim adhibere debet, ut cogat eos, qui officium negligunt, conformare ſaltem actiones externas legi naturali*. Sed ex ipſa demonſtratione §. 395. conſtat, ejuſmodi externas actiones eſſe illas, quæ a lege naturæ recedentes, nocent aliis. Ergo id tantum dici poteſt de actionibus, quæ jura aliorum afficiunt. Sua cunctis relinquere, nemini injuriam facere &c. ſunt officia, ad quæ publica poteſtas poteſt, ac debet, cogere refractarios, ſi minus amore juſtitiæ, ſaltem vi, quoad externam actionem, ut nemo lædatur, & ſocietatis tranquillitas conſervetur. Quoad officia cetera quæ nos ipſos tantum afficiunt, & obligationem tantum internam inducunt, meminerit **Wolfius** quod alibi ſtatuit, unicuique relinquendam libertatem naturalem. Officia erga Deum cultuſque ei debitus, ejuſmodi ſunt, ut, præciſa Revelatione, nemo cogi poſſit quoad modum illa implendi; meritum habent tantum ex animo ſincero; & quiſque ſecundum conſcientiam ſuam exequi illa debet. Et quia unuſquiſque Deo reddere debet cultum illum, quem ſupremo Numini jucundiſſimum eſſe putat; nemo in hoc obſtringere ſe potuit voluntati imperantis. Ergo imperans, ſive ſocietas, nullum jus habet cogendi conſcientiam civium. An, ſi quis Chriſtianus in regione paganorum conſtitutus, cultum illum publicum ſuperſtitioſum ingratum & indignum Deo judicat, cogi poteſt, ut conventibus publicis interſit? At utile eſt, inquies, eſſe in ſocietate cultum publicum. Ita proculdubio: & ideo publica poteſtas jus habet cultum hunc ſtatuendi ac defendendi; ejus autem turbatores puniendi; jus habet perſuadendi, hortandi, ac mites ſtimulos adhibendi, ſine vi & coactione, ut cives omnes inducat ad conveniendum: docere ſtudebit a pueritia unumquemque, verum cultum Deo, gratum eſſe in publicis conventibus ritu inſtituto, et recepto, ſacris intereſſe: teſtabitur, ſe improbare eos qui a cultu publico abſtinent, & ſeſe ab aliis ſeparant; beneficiis autem in cives probos ac pios collatis, in differentiam & relaxationem in Religione impedire: quocunque etiam modo, non tamen violento, prævertere curabit quamlibet innovationem. Sed in re tam delicata, quæ conſcientiam afficit, turbare caveat quietem illorum, qui pacem aliorum non turbant. Neque enim cultus publicus laudabilis ac utilis eſt, niſi ſincerus; qui aliter præſtant, ficti & hypocritæ ſunt, viliſſimi & peſſimi civium: coactio autem fanaticos parit, magis adhuc periculoſos.

Objicietur ſcandalum, quod inducunt cultus publici deſertores. Verum finis laudabilis minime legitima reddit media, per ſe injuſta, injuſtum eſt autem conſcientias cogere. Deinde cavendum ſemper, ne, dum malis occurrimus, majora mala inducamus. Hujuſmodi autem periculum imminet ex vi & coactione in rebus Religionis. Quare confugiendum ad rationes innocentes, ac mites. Licet populum docere, urgere, Religionem eſſe rem maximam, in qua capitale eſt errare, & contra conſcientiam agere; exempla prava non eſſe ſequenda, nec conſcientiam illigandam; frænandum eſſe ſpiritum intolerantiæ & perſecutionis; curandum præcipue, ut Religio, manſuetudine & charitate commendetur. Hiſce viis omnia conciliabuntur, & conſequentur ea, quæ cultui publico in Republica propoſita ſunt.

Incommoda, quæ Auctor tangit in adnotatione §. 475. evidenter oſtendunt, vim & coactionem in hoc genere eſſe ſummopere periculoſas. Unuſquiſque putat, Religionem ſuam eſſe optimam,

unice

unice Deo gratam, ſolam ſocietati convenientem. Si ergo vis adhibeatur contra omnes, qui a recepta Religione recedere videre videbuntur; idololatræ, Muſulmani, Chriſtiani Catholici, Proteſtantes, non ſolum ſinguli in Religione ſua, vel erroribus perſiſtent, ſed reliquos perſecutione vexabunt & vi iſſim vexabuntur. Mutua vero tolerantia conciliat homines. Ille ergo tantum reprimatur qui ceteros turbare conabitur. Pax in terris morabitur: quicumque veritatem ſincere quæret, inveniet: Religio tandem optimos & jucundiſſimos fructus pariet, bellis funeſtis evitatis, ac ſanguinis humani effuſione depulſa.

Ceterum hæc oppono tantum malæ interpretationi, non veræ ſententiæ Auctoris in hoc paragrapho. Poſtea enim (§. 947. & ſeqq.) doctrinam ſanam profert; ac plura ex iis, quæ diximus, adoptat. Quibus perfectis, fortaſſe hic tantnm dixiſſe videbitur, Rectorem ſocietatis vi uti debere tantum in eos, qui cultum publicum negligunt aut turbant ex indifferentia, & incredulitate.

Non tamen diſcedo a ſententia mea: vis quælibet Religioni repugnat: pax, & ſilentium tantum exigi poſſunt.

§. 486. *Imagines, quæ attributa & beneficia inſignia Dei, itemque exempla ſingularia pietatis in memoriam revocant, in Templis collocare licet.*

Imagines in Templis.

Auctor urget, has imagines conferre ad cognoſcendum Deum, ad pietatem fovendam, ad attributa & beneficia divina in mentem revocanda. Hæc demonſtratio tamen non excludit abſurda, & incommoda, quæ per imagines in Templis expoſitas induci poſſunt & an hæc vincantur a commodis. Omitto quæſtionem hanc; tantum animadverto, ut quid legitimum pervincatur, non ſatis eſſe oſtendere, illud eſſe utile; ſed probandum, non eſſe periculoſum, & plus mali quam boni non parere.

§. 503. *Mutata Religione in aliquo loco, Eccleſia particularis interit, quæ antea ibidem fuerat.*

An particularis eccleſia pereat Religione mutata, & cuiſpectent ejus bona.

Hoc explicandum propter ea, quæ poſtea concluduntur. Eccleſia particularis proculdubio perit, quoad peculiarem ſuam relationem: nempe ſi vicus Reformatus amplectitur Religionem Catholicam, particularis Eccleſia reformata, quæ ibi erat, non ſubſiſtit amplius, & viciſſim. Sed num dicendum, Eccleſiam hanc particularem prorſus, & abſolute perire? Subſiſtit adhuc, quatenus Eccleſia: quia homines illam componentes in ſocietate morantur, ut ſimul Deo ſerviant; ergo adhuc Eccleſiam conſtituunt, etſi alio modo Deo ſervire decreverint; ergo Eccleſia adhuc ſubſiſtit, licet mutata; habitum tantum & colorem mutavit; ſi non eſt Eccleſia Catholica, vel reformata, eſt tamen Eccleſia. Quod affert Auctor §. 505. non obſtat. Ille enim accipit Eccleſiam peculiarem pro ſocietate, quæ Deo ſervit *certo modo*, quod ſpeciem facit, non genus. Ego autem genus rei ſpecto. An ſocietas civilis etiam reipublicæ forma mutata, manet ſocietas; Eccleſia, forma cultus mutata, non manebit Eccleſia?

Hæc autem gratis dicta non ſunt.

Nam

Digitized by Google

Nam Wolfius ex doctrina ſua concludit §§. 524. 528. Eccleſia pereunte, etiam per mutationem Religionis tantum, ejus bona devolvi ad primum occupantem, vel ad Principem, ſi jus excluſivum habeat bona derelicta capiendi. Concluſio autem hæc cadet cum Wolfii doctrina.

Ex doctrina vero mea conſequitur, mutata Religione eandem congregationem, quæ ex Proteſtante ex. gr. facta eſt Eccleſia Catholica, retinere dominium bonorum ejuſdem Eccleſiæ, quæ adhibere debet ad uſum novi cultus: niſi forte quædam ad uſum peculiarem donata ſint, quæ donanti, aut ejus hæredi erunt reſtituenda. Quod ſi autem nec donator, nec hæres reperiatur, bona hæc peculiaria, in ſtatu naturæ erunt primi occupantis, in ſtatu civili diſponenda erunt ſecundum leges. Ita actum eſt in Helvetia, & alibi, tempore Reformationis. Quid autem agendum de bonis Eccleſiæ prorſus pereuntis, ſtatim videbimus.

§. 507. & ſeqq. Perſona moralis eſt quædam juris fictio; proinde jura habere dici nequit, niſi fictione ſimili. Revera ejus jura ſunt tantum collecta jura perſonarum realium, perſonam hanc moralem conſtituentium. Quædam jura ſpectare dicuntur ad perſonam moralem, non ad ſingulos, quia pertinent ad omnes in communi, non ad ullum ſeorſum, vel quia non oriuntur niſi ex unione, quæ perſonam moralem conſtituit. At ſubjecta vera & realia, in quibus hæc jura reſident, non ſunt niſi privati quorum unio conſtituit perſonam moralem, licet relatio, qua ſinguli hanc perſonam moralem conſtituunt, naturam, & uſum horum jurium determinet. Hæc proxima illuſtrabunt.

§. 509. *Eccleſiæ non competit jus rebus ſacris & eccleſiaſticis aliter utendi, quam ut adhibeantur ad eum uſum, cui deſtinatæ ſunt.*

An eccleſia mutare poſſit finem præſcriptum bonis ſuis.

Ratio prima, quæ adducitur, a donatorum mente petita, probat, Eccleſiam bona ſua poſſidere ſub conditione, neque ea retinere poſſe niſi conditionem impleat. Sed etiam verum eſt mentem donatoris generatim impleri, neque ſingillatim ab eo non indicata ſcrupuloſe quærenda. Ex. gr. bona relicta ad alendum Miniſtrum Reformatum recte applicabuntur ad alendum Parochum, ſi Eccleſia mutet ſtatum: mens enim teſtatoris impletur. Quid, ſi bona donentur civitati pro ſtipendio magiſtratuum tempore Ariſtocratiæ, nonne legitime applicabuntur ad ſumptus Principis, ſi conſenſu unanimi imperium uni deferatur?

Secunda ratio petitur a mente eorum, qui hæc bona acquiſiverunt Eccleſiæ, ſumptu communi. Hi ergo jus habent in hæc bona, eaque pro lubitu diſponunt: tranſmittunt ad hæredes & poſteros ſuos, qui eodem jure potiuntur. Ergo ſi poſteri, communi conſenſu, aliquid mutandum cenſeant in uſu horum bonorum, cui injuriam facient? Quis jure queri poterit? poſteritas, inquies, futura. Si futura eſt, nondum exiſtit, nec jus habet ex ipſo Wolfio. In ſtatu tamen civili res alio modo ſpectanda. Quia enim in ſocietate fundos eſſe oportet qui ſuppeditent ad ſumptus neceſſarios pro cultu divino in qualibet Eccleſia, ſi peculiaris Eccleſiæ membra diſtrahere velint bona ejus, publica poteſtas interdicere poteſt, quia ad

totam

totam Rempublicam ſpectat conſervatio & bonus uſus hujuſmodi bonorum.

Sed remota cauſa peculiari viventium, nonne quiſque uti poteſt, prout judicat, de iis, quæ ad ipſum ſpectant? Oſtendimus, membra actualia cujuſque communitatis eſſe perſonas reales, ad quas jura communitatis pertinent, licet in communi. Poſſunt ergo unanimi conſenſu definire, quid agendum, quin jura alicujus lædant, Tantum prudenter & juſte agere debent, ſpectare verum bonum præſens, & bonum poſteritatis. Sed aliud eſt debere, alind jus eſſe, prout Wolfius ipſe docet. Sed videtur aliquando obliviſci doctrinæ ſuæ. Vide §§. 512. & ſeqq. ubi ſtatuit in caſu neceſſitatis bona Eccleſiæ ex parte, aut toto, poſſe alienari in uſus laudabiles, & pios. Niſi hæc bona eſſent in poteſtate actualis Eccleſiæ, an alienari valide poſſent ad uſum quemcunque? Si judicare poteſt de caſu neceſſitatis, de uſu legitimo horum bonorum, ergo jure diſponere poteſt; certe cum obligatione interna & conſcientiæ pro uſu meliori, ſed hujuſmodi obligatio obſtringit privatum quemlibet in uſu patrimonii ſui. Vide §. 514. ubi docet Auctor, in caſu neceſſitatis bona Eccleſiæ converti poſſe in alimentum pauperum, idque probat, quia hoc eſt opus miſericordiæ, quod Deus probat & præcipit, obedientia vero præceptis divinis pertinet ad cultum internum, qui in caſu colliſionis vincere debet externum. Auctorem convenio: præcipit Deus pauperibus opitulari de meo; non ſinit ad hoc me rapere alienum. Si ergo bona Eccleſiæ non ſpectarent ad Eccleſiam actualem, hæc converti non poſſent ad opem pauperum.

Conſequitur ex his, relinquendum eſſe jus cœtui eorum qui componunt Eccleſiam (vel ſocietatem peculiarem) ſimul cum dominio bonorum eccleſiæ ipſius, vel ſocietatis; ſed definiendum quodnam eorum officium ſit quoad hanc diſpoſitionem. Quare non dicerem eos non poſſe, ſed non debere ea bona temere alienare, nec ſine gravibus & juſtis cauſis. Addendum, rempublicam ſi titulum habeat, aut privatum, aliquo jure etiam indirecto gaudentem, in hæc bona eccleſiæ, interdicere poſſe quemlibet alium uſum a præſcripto diverſum; niſi de neceſſitate perſuadeatur, aut compenſationem accipiat, ſi juſtum ſit.

§. 510. *Eccleſia res ſacras & eccleſiaſticas pro lubitu alienare nequit.*

Argumenta ad hoc probandum allata transferri poſſunt ad quamlibet aliam ſocietatem. Quare cavendum: nunquid enim interdictum ſocietati civili, alienare etiam conſenſu unanimi bona publica ad certos uſus deſtinata, aut eorundem uſum mutare? Ergo nulla eſſent fœdera inter populos, conventiones, & conſtitutiones novæ, quæ in rempublicam inducuntur. In Eccleſia ſemel accidit, ut valide alienare nequeat bona ſua, cum ſcilicet donata ſunt, ut perpetuo eccleſiæ manerent. Tunc Eccleſia actualis tantum gaudet uſufructu, non jure alienandi, tanquam ſi agatur de fideicommiſſo. *An Eccleſia poſſit alienare.*

§. 227.

Digitized by Google

§. 511. *Qui nunc Eccleſiam faciunt: de rebus ſacris & eccleſiaſticis, diſponere non poſſunt in præjudicium Eccleſiæ, pro tempore futuro.*

An jura præſentium reſtringantur jure futurorum.

Hæc conciliare nequeo: alibi enim docet auctor, eos qui nondum exiſtunt, nullius juris capaces eſſe §. 830. p. 6. Jur.Nat.

Si enim, qui nondum exiſtunt jus nullum habent, quomodo eis eripi poteſt. *Qui nunc eccleſiam faciunt injuriam faciunt iis qui futuro tempore eccleſiam facient*. Qua re manifeſtum hæc omnia referri ad officium prudentiæ & æquitatis in adminiſtratione bonorum eccleſiæ, non ad jus.

§. 524. *Si Eccleſia interit, res ſacræ & eccleſiaſticæ fiunt res nullius.*

Cui ſpectent bona eccleſiæ aut ſocietatis pereuntis.

Abſurdam concluſionem! Nonne probat principia ejus eſſe vitioſa? Quid enim? Si homines componentes eccleſiam peculiarem cogantur calamitate aliqua, hoſtili incurſione, relinquere patriam & diſperdi, & ita Eccleſia pereat; ejus bona fient *res nullius*, membra vero eccleſiam prius componentia jus amplius non habebunt, quam primus occupans, ita, ut extranei qui fortuito eo perveniant, legitime occupare poſſint vaſa ſacra, ſtatuas, tabulas &c. & membra eccleſiæ deſtructæ privare? Eodem modo, ſi populus ſocietatem diſſolvit, perit reſpublica; quæ poſſidebant ad uſus publicos, fient ergo primi occupantis, & ærarium evaderet legitima præda alienorum?

Ergo ſtatuendum, homines conſtituentes eccleſiam, vel ſocietatem, eſſe veras perſonas habentes jus in bona publica, ſecundum præſcriptum; ideoque ſi in communi amplius poſſidere nequeant, ea privatim poſſe inter ſe dividere. Eorum jus minime perit in diſperſione; perit tantum reſtrictio hujus juris, ſive peculiaris eorum bonorum deſtinatio.

§. 529. Comœdias *dicimus repræſentationes factorum perſonarum, ſive verarum, ſive fictarum, & exitus læti.* Tragœdias *autem vocamus repræſentationes factorum perſonarum ſive verarum ſive fictarum, & exitus triſtis.*

Definitio Comœdiæ & Tragœdiæ.

Hujuſmodi definitiones ſenſui communi non congruunt. Neque enim neceſſarium eſt, exitum in Comœdia eſſe lætum, neque in Tragœdia triſtem. Comœdia jucunda imitatur actiones & paſſiones, quæ nihil ſerium continent, ac generatim eventum funeſtum ſortiri non debent, ſed nihil vetat, ut pariat pudorem vel ignominiam hominis vitioſi aut ridiculi. Tragœdia imitatur cum dignitate actiones magnas & graves, affectus nobiles & ſerios, perturbationes funeſtas ac terribiles; admirationem, terrorem, commiſerationem commovet; ſed tamen deſinere poteſt in eventum lætum.

Digitized by Google

§. 547. *Si quis ſententia judicis ſe gravatum exiſtimet, ei permiſſum eſſe debet querelas ſuas ad ſuperiorem deferre, & ejuſdem deciſioni cauſam committere.*

De appellationibus.

Hoc nequaquam ad Monarcham referendum, quaſi ipſe lites in appellationibus judicare debeat. Optime hoc fieret, ſi Princeps immunis eſſet ab errore. Sed quia Princeps decipi poteſt, & quidem in hoc genere facilius aliis; quia lites omnes funditus examinare non poſset, ac proinde miniſterio aliorum uti deberet; ſapienter, ut plurimum, in regnis collegia judicum inſtituta ſunt, quæ ultimo lites dirimant, quin Princeps intervenire poſſit, multo minus per ſe judicare. Neque melius implere poteſt hanc partem imperii, quæ juſtitiæ adminiſtrationem continet, quam illa mandando collegio judicum ſapientum ac proborum. Etiamſi enim cœtus hic aliquando erraret, & injuſte judicaret, quod rarum erit, præſtat hoc incommodum ferre quam appellationem ad Principem admittere, quæ pro conditione humana oppreſſioni debiliorum fores aperiret per ambitum. Si denique totus hic cœtus manifeſte prævaricaret, tunc Principis erit occurrere vitio & emendationem curare: inſtitui quoque poteſt tribunal appellationum peculiare.

§. 637. *Pœnæ tantæ licitæ ſunt, quantæ ad deterrendum nocituros a delicto, vel crimine perpetrando quantum fieri poteſt ſufficiunt;* conſequenter *ſi appareat non ſufficere leniores, gravioribus uti licet.*

De menſura pœnarum.

Hæc ſententia temperanda eſt ſententia alia Auctoris ipſius §§. 625. 626. Nempe rationem habendam mali, quod delictum parit, vel periculi, ut pœna juſta ſtatuatur. Pœnarum finis eſt ſecuritatem & tranquillitatem civium ac civitatis tueri. Si quod ergo delictum non parit malum valde grave, non eſt valde periculoſum, ideoque pœna capitali non puniendum, etiamſi experientia doceret, homines eſſe adeo proclives in illud, ut pœnis mitioribus coerceri nequeant. Ut graviores pœnæ juſte adhibeantur, ſi mitiores ſunt inutiles, oportet rei pretium eſſe. Jus puniendi, quod poteſtas publica habet, derivatur a jure naturæ, quod quiſque habet ad ſe tuendum. At in ſtatu naturæ, ſi fur rem parvi momenti mihi arripiat, profecto non licet illum interficere, etſi rem aliter recuperare nequeam; neque quiſquam judex in crucem aget, qui poma ex horto furetur, etiam ſi videat populum cupidum ejuſmodi furti adeo, ut neque carcer, neque flagellatio, nec aliæ ſimiles pœnæ illum deterrere poſſint. Animadvertendum etiam, aliquando mitiores pœnas facilius delicta & crimina impedire, quam graviores. Adhibenda autem vigilantia & cura ſumma, ne reus effugiat, maxima cuſtodia morum, ut ab initiis criminum homines abſtineant.

Adde periculoſiſſimum eſſe, pœnas capitales communes reddere, quæ gra-

viſſimis facinoribus ſunt reſervandæ. Experientia docet publica latrocinia familiaria eſſe reddita pluribus in locis, ubi furtum morte multatur.

De natura & fine pœnarum.

§. 642. Fortaſſe qui antiquum jus *Rhadamanti*, cujus mentio fit in nota, laudaverunt, id ſibi voluerunt tantum, ordinem & rationem poſtulare, ne improbus eadem felicitate utatur, qua bonus frui debet; quod verum, & maxime naturæ conſentaneum; felicitas enim fluit a perfectione, ſicut ab imperfectione miſeria. Verumtamen ex eo non conſequitur, ad juſtitiam tuendam neceſſe eſſe infligere malum phyſicum, ei, qui malum facinus admiſit. Scopus hujuſmodi dolorum, quibus affliguntur rei nomine pœnarum, eſt, vel emendatio, vel exemplum, ut Wolfius recte probat. Non poſſum non animadvertere, & monere ho: loco, quantum huic illuſtri Auctori debeamus, qui tot ideas in aliorum ſcriptis confuſas, reddidit primus diſtinctas. Comparentur ejus principia quoad pœnas cum doctrina Grotii de J.B. & P. lib. 2. cap. xx. §. 1. & ſeq. Difficile enim eſt Grotii mentem evolvere, licet, quo erat ingenio, quod verum eſt, tetigerit. Ait enim, referente Wolfio, ex iis, *quæ natura ipſa docet, eſſe permiſſa, nec quidquam injuſti continere; eſſe hoc, ut qui male fecit patiatur*. Fortaſſe Grotius hoc tantum ſibi voluit, eum qui dum male fecit puniatur, jure queri non poſſe, quia meruit, & data opera ſibi malum creavit. Sane Grotius doctrinam turbat notiones Theologicas ei miſcendo, ubi, ut alibi, contingit, ut Theologus noceat Philoſopho & Juriſconſulto. Tamen rem ad vera principia revocat per ea, quæ addit §. 4. n. 1. *Quod diximus hactenus, tantum oſtendit, nullam injuriam fieri nocentibus dum puniuntur. Non tamen conſequitur quemlibet nocentem neceſſario puniendum &c.* laudatque Platonis vocem a Seneca traductam, non *eſſe puniendum cauſa malefacti, (quod enim factum, infectum reddi nequit) ſed cauſa mali quod in poſterum committi poſſet*. Plato de Leg. L. xi.

§. 654. *Ne plures ſcelera quædam committant aut vitio cuidam ſe dedant, rei in civitate pœnis coerceri poſſunt, etiam ſi iiſdem non lædatur alius.*

De pœna vitiorum quæ alios non lædunt.

Præceptum hoc rectum eſſet, ſi Principes aliique Rectores ſemper tales eſſent, quales deberent; at evadere poſſet nimis periculoſum civium libertati, neque quiſquam populus hanc legem admitteret, ſine reſtrictione: aliter enim evaderet in manu mali Principis inſtrumentum tyrannidis. At abuſus jus non tollit. Reſpondeo, non eſſe jus adhibere modos per ſe periculoſos, ſi innocentes adhiberi poſſunt, neque ſeveros, ſi mites ſufficiant. Rector vero ſocietatem tueri poteſt a labe vitiorum peculiarium, prudenter vitia ipſa prævertendo, viam illis intercludendo, virtutem promovendo. Munera & beneficia publica conferat tantum probis. Hæc excluſio ipſa pœna eſt vitioſi; neque pœnam omnem interdico: tantum contendo, eum, qui directe ſocietati non nocet, non mereri pœnam quæ nocentibus debetur, ac jure a populo hujuſmodi facultatem Principi negari poſſe; denique cum talis poteſtas a civili ſocietate neceſſario non fluat, eam ſibi Rectorem arrogare non poſſe, niſi expreſſe concedatur.

Digitized by Google

§. 688. *Si crimen e diametro ſecuritati publicæ adverſetur, inquiſitus ejus valde ſit ſuſpectus, corpore autem ſano & robuſto, & malitia ejus manifeſta; per tormenta ad confeſſionem adigi poteſt.*

Fateor in hujuſmodi circumſtantiis, ubi crimen e diametro ſecuritati publicæ adverſatur, inquiſitus valde ſuſpectus, corpore autem ſano & robuſto, malitia denique manifeſta, uſum torturæ minus eſſe damnandum. Non proinde demonſtratio manifeſta. Ut enim talis eſſet, principia deberent eſſe evidentia. Jam, quæ adhibet Auctor, ſingula dubitationem continent.

Nam 1. Magnopere ſane intereſt ſocietatis ne gravia ſcelera ſecuritati publicæ contraria ſint impunita. Sed non minus intereſt, ne innocens cum reo confundatur; ergo ſecuritas publica exigere tantum videtur, ne quidquam negligatur ad detegendos reos, ut detecti puniantur, ne improbi mollitie & inertia Magiſtratuum audaciores fiant. Quod ſi aliquando aliquis valde ſuſpectus convinci nequeat, ac dimitti debeat a Judice abſolutus, parum mali patitur publica ſecuritas, quia hujuſmodi caſus rariſſimus eſſe poteſt; neque impunitatem mali ſperare poſſunt, cum Magiſtratus vigiles eſſe ſentiant, criminum ſeveros quæſitores.

2. Etiamſi per alias vias ad confeſſionem reus adigi nequeat, tortura juxta Auctorem ipſum per ſe ad detegendam veritatem inepta eſt.

3. At metuendum non eſt, inquit Wolfius, ne innocens torqueatur. Fateor, inquiſitum valde ſuſpectum, & ad interrogata inconſtanter reſpondentem, apparere reum; nihilominus, dum argumentum plenum abeſt, fieri adhuc poteſt, ut ſit innocens, ideoque dici non poteſt ceſſare metum, ne innocens torqueatur. Jam innocentem tradere tormentis ſævis & ignominioſis, adeo grave eſt, ut vel minimum periculum abſterrere debeat.

Quis unquam civilem ſocietatem contrahens in periculum tale conſentire poſſit? At publica poteſtas non habet jus, niſi quod a conſenſu expreſſo vel tacito civium acceperit; ergo hoc jure carere videtur.

4. Denique vires, & valetudo inquiſiti ſuadent quidem fore, ut ſe reum minime fateatur, niſi reus exiſtat. Sed tamen hoc certum non eſt. Sunt enim homines ſani & robuſti qui dolores violentos, & diuturnos magis metuunt quam mortem. Contra qui duri ſunt ad patientiam, nonne tormenta hæc ferrent, ſive rei ſint, ſive innocentes?

Videtur illuſtris Auctor hæc ſenſiſſe: quare ita adnotationem concludit: *ubi vero abuſus ejus* (torturæ) *vel minimum metuendus, nec tanta ſit neceſſitas exempli, ultro fatemur, eam firmiter defendi non poſſe*. In paragrapho autem ſequente prope nobiſcum ſentire videtur; apertius loqui noluit.

§. 706. *Ob morbum graviorem (quo ſcilicet totum corpus languet) pœna capitalis, & corporis afflictiva, differenda.*

Prima demonſtratio prorſus nulla eſt. Morbus enim rei nullatenus obſtat, ne ſpectatores judicent illum ob crimina puniri, imo confirmat eorum judicia, & com- *An pœna differenda ob morbum rei.*

& commiſerationem augendo majorem criminis horrorem inſpirat.

Demonſtratio altera non magis ſatisfacit. Neque enim videtur actus humanitatis finere, ut reus damnatus langueat in morbo, ut convaleſcens morte afficiatur. Nonne Auctor ipſe ſtatuit §. 693. ſententiæ executionem non eſſe differendam, quia rei pœna augeretur? Quodſi excipias, ſupplicium rei infirmi evadere gravius, ſaltem quoad ſpectatores, reſpondeo cum Auctore, judicem mitigare poſſe ſupplicium, quod reo morbo laboranti infertur. Fieri ſane poteſt, ut æger minus mali patiatur in ſupplicio, quam ſi ſanus eſſet. Sed in dubio vergendum eſt ad clementiam; præterquam quod, ex humanitate, ſpectatorum ratio habenda eſt. Cum enim pœnæ capitales ad homines deterrendos a crimine tendant, ſatis eſt, ſi pœna terribilis videatur, pro ratione criminis, etiamſi non eſſet.

Quod ſi Auctor hoc ſibi vult, differendum ſupplicium, ſi reus morbo violento affligatur quo extra mentem deturbatus eſt, cujuſque exitus promtus, quiſque conſentiat.

Quoad pœnas corporeas, non capitales, Auctor optime probat, ob morbum graviorem differendas.

§. 714. *Pœnis in civitate eſſet locus, etiamſi homo in agendo tantummodo appareret, non vero eſſet liber.*

An pœna juſta, admiſſo fataliſmo.

Sententia & ratiocinatio Auctoris eos tantum ſpectat, qui libertatem voluntatis negant, quia hanc trahi credunt a cauſis moventibus actione phyſica neceſſaria. Sed qui libertatem rejiciunt propter Fatum quoddam univerſale, & ineluctabile, cauſas moventes non agnoſcunt. Nam ſi cœca fatalitas ad actionem me inducit, illam neceſſario admittam, ac ridiculum eſſet conari illam prævertere. Sed quia Fati defenſores nullam electionem liberam admittunt, inutile eſt cum ipſis diſputare, nam juxta ipſos ſive pœnæ ſint juſtæ & utiles, an contra, perinde eſt: ſi gubernatores Fato aguntur, illa ſtatuent; & inutile eſt litigare. Obiter animadvertamus eos, qui libertatem negant, cauſis moventibus admiſſis, libertatem intelligere veram indifferentiam, quod ſane figmentum eſt. Si recte conciperent hanc facultatem quæ naturæ intelligenti inhæret, profecto illam homini non negarent.

§. 792. *Dominia nullo tempore præſcribi poſſunt.*

An dominia *præſcribi poſſint.*

Cave, ne latius accipias hanc propoſitionem. Valet in jure publico. Nempe privati, aut Principes exteri privatos repræſentantes, *præſcribere* non poſſunt contra imperantem poſſeſſionem alicujus *dominii* peculiaris, quia hæc *dominia* quoad fundum alienari nequeunt; nec quod imperans reditus reliquerit durante vita ſua, aut alii Principes ſucceſſive pacifice hanc poſſeſſionem paſſi ſint, dici poſſunt ceſſiſſe proprietati. Princeps jus non habet alienandi dominia ſine conſenſu nationis, nec expreſſe, nec tacite, ergo præſumi non poteſt ceſſiſſe.

In jure Gentium paulo ſecus pronuntiandum. Etenim inter nationes facta Principis cenſentur acta reipublicæ, niſi natio ipſa reclamet. Si ergo populus, aut Princeps alteri populo, ac Principi, ſilentio relinquit poſſeſſionem alicujus dominii, idque tempore notabili,

Digitized by Google

li, natio cenſetur conſenſiſſe ejuſdem dominii ceſſioni. Natio autem, vel reſpublica ſua alienare poteſt. Qui ſecus ſtatuit, tranquillitatem & pacta nationum turbaret.

Ceterum ut propoſitio hæc ſit exacta, addendum erat, niſi *regnum fuerat patrimoniale* ut §. 789. hæc enim exceptio hic ſupponitur, ſed tum ſatis erat edicere, quod expreſſe alienari non poteſt, tacite ne quidem poſſe, vel præſumtione, quæ in jure naturæ eſt fundamentum *uſucapionis* & *præſcriptionis*.

§. 794. *Dominia alienari nequeunt in regno ſucceſſorio cum populi conſenſu, niſi æquivalens in eorum locum ſubſtituatur.*

Si ſemel admittatur hoc principium, Principem in ſtatu ſucceſſorio ne conſenſu quidem integræ nationis alienare poſſe partem ullam dominii, quia ſucceſſor ejus jam natus, habet in ea jus acquiſitum, ruerent omnia fœdera, & pacta, quibus imperium imperio cedit urbem aliquam, aut provinciam. Cauſa erroris eſt, quod in jus ſuccedendi ad regnum applicantur regulæ quæ valent pro bonis privatis, quæ unice proprietario inſerviunt. Altioris dignitatis eſt imperium; conſtitutum eſt in ſalutem & bonum nationis; Princeps illud non tenet, niſi pro bono populi; ſucceſſor jus ſuccedendi non habet, niſi ea conditione, quam æquam & utilem Rector præſens cum populo judicaverit. Recte ipſe Wolfius §. 809. *Quicunque fuerit qui imperium publicum exercet id non ſui ſed boni publici gratia exercet*. Si ergo neceſſitas cogat, Principem & nationem partem aliquam ditionis alienare, ſucceſſor queri non poteſt ſibi factam injuriam; neque enim imperium eſt inter ejus bona propria, neque pro ipſo inſtitutum. Tantum ei jus tributum in imperium ſuccedendi, quale voluntate populi diſpoſitum inveniet, quam voluntatem Princeps auctoritate ſibi tradita repræſentat. *Idem argumentum.*

§. 815. *Poteſtati legislatoriæ non ſubſunt leges fundamentales.*

Egregia ſunt quæ hic monet Auctor. Populus ipſe cum Rege quacunque in republica leges fundamentales mutare non poteſt, ſine conſenſu unanimi totius nationis. Si pars major, invitis ceteris, hoc tentet, injuriam facit; & hi recedere poſſunt a ſocietate, niſi legi fundamentali cautum ſit numerum majorem auctoritatem habere. Leges enim fundamentales ſunt conditiones, quibus privati ſinguli gubernationi civili ſeſe ſubjecerunt, & libertati naturali ex parte ceſſerunt, ut voluntatem publicam ſequerentur in rebus quæ afficiunt ſocietatem. *An leges fundamentales mutari poſſint.*

§. 817. *Jus mutandi leges jure abrogandi continetur.*

Minus recte: jus enim mutandi leges continet jus abrogandi antiquas, & novas ferendi. Ergo potius jus abrogandi continetur in jure mutandi, ſed *Mutatio & abrogatio legum.*

error levis eſt; nam legiſlatorem habere jus novas leges condendi oſtenditur æque, ac jus antiquas abrogandi. Jus autem mutandi non pendet a jure abolendi. Rectius erat prius conſtituere jus leges mutandi; deinde ex eo colligere jus abolendi.

§. 840. *Pœna capitalis homicidii, furti, rapinæ, ac ſtupri violenti injuſta non eſt, ſi iſtiuſmodi crimina pœnis minime capitalibus coerceri nequeunt.*

An furtum morte puniendum.

Fortaſſe excipiendum eſt furtum. Etenim in ſtatu naturæ durum videtur, furem, qui rem parvi momenti eripit, occidi permiſſum. Si vi eripere vellet, neque aliter rem defendere poſſemus, fortaſſe illum occidere liceret ad vim repellendam potius, quam furti cauſa. Sed ſi clam abſtuliſſet rem levem, ac dum fugit ſagitta interfici poſſet, neque aliter res recuperari, vir probus non videtur hoc facturus. Revera fur jure queri non poſſet; præcipue ſi monitus eſſet ut rem deponeret; ſed quod ipſe exigere nequit, humanitas & charitas nobis præſcribunt; quæ virtutes arcere debent imperantem a pœna capitis irroganda ob furta minuta.

§. 841. *Nemo pœna capitali afficiendus, niſi ea a ſuperiore fuerit confirmata.*

Pœna capitalis an confirmanda ab Imperante.

Ita in parva ditione. At in magnis Regnis vix poteſt unus Princeps judicia omnia cognoſcere; errare poſſet in examine, plus mali, quam boni creare. Satis eſt, ſi curam ſummam adhibeat ad tam grave munus; atque ei præficiat homines ſapientes, integros, & peritos, præterea numero ſatis magno, ne corrumpi poſſint.

Definitio de gratia abolitione amnyſtia.

§. 848. *Gratia* eſt remiſſio pœnæ conceſſa reo convicto. *Abolitio* eſt eadem remiſſio, conceſſa accuſato: ſupponit commiſſum delictum, ſed an accuſatus reus ſit, an non, in medio relinquit. *Amniſtia* eſt oblivio factorum, quæ declarare non libet: ii, quos afficit, non ſpectantur neque ut rei, neque ut accuſati. Præteritum omittitur, ſuppreſſa ſententia. Amniſtiam Princeps concedit aliquando toti populo alicujus civitatis, aut Provinciæ, poſt bella civilia, aut tumultus quibus populus cauſas prætendebat: tunc eſt inſtar conventionis, ut ipſe Wolfius monet. Adhibetur etiam hæc vox in conventionibus inter nationes poſt bellum, ex quo etiam patet hunc eſſe verum ſenſum vocis hujus.

§. 860. *In caſu dubio jus interpretandi privilegium non competit niſi concedenti.*

De interpretatione privilegiorum.

Auctor §. 821. negat populum habere jus interpretandi leges fundamentales. Patet, has, dum jus Principis definiunt, affines eſſe conceſſioni privilegiorum. Si ergo qui leges fecit, interpretari nequit, cur privilegia interpretari poterit qui conceſſit? Cedo diſcrimen: ſed fere nullum eſt. Nam loco cit. ita differit Auctor: *leges fundamentales dirigunt jus ſuperioris, quod tale eſt, quale*

Digitized by Google

quale faciunt leges ; quod cum eripi nequeat, populus caret jure leges interpretandi . Nonne idem concludere licet hoc modo : conceſſio privilegii dirigit jus privilegiati , quod tale eſt , quale conceſſio ipſa facit ; quod cum eripi nequeat, qui conceſſit caret jure interpretandi ? Addit Auctor , populum interpretari conantem leges fundamentales , fore judicem in cauſa propria . Idem dicam de Principe, qui interpretari velit privilegium conceſſum ex. gr. immunitatis a tributo.

Jam §. 860. ita diſſerit : *Jus privilegiati determinatur a voluntate concedentis privilegium ſufficienter declarata in conceſſione . Ergo in caſu dubio jus interpretandi privilegium non pertinet niſi ad eum qui conceſſit* . Eodem modo dicam : jus Principis determinatur per voluntatem populi ſufficienter declaratam per leges fundamentales ; ergo in caſu dubio jus interpretandi leges fundamentales ad populum tantum pertinet. *Privilegiatus* , inquit Wolfius , *nequit acquirere plus juris , quam concedens voluerit tribuere . Oportet ergo in dubiis hunc declarare , quod jus concedere voluerit. Adde , jus privilegiati non poſſe augeri vel minui contra voluntatem concedentis ; alterutrum autem facile accideret, ſi alius a concedente privilegium interpretaretur* . Nonne dici poteſt , etiam potiore ratione , ut addicatur populo jus interpretandi leges fundamentales?

Audeo pronuntiare, quæſtionem utramque poſſe judicari ratione prorſus contraria , judicio Auctoris . Cum enim populus regimen conſtituit per leges fundamentales, rem ſuam agit; edicit, quomodo gubernari velit : ſi ergo controverſia excitetur, nonne ad ipſum ſpectat mentem ſuam declarare ? Semper autem tenendum , hic agi tantum de bono publico . Quis autem idoneus eſt ad judicandas haſce quæſtiones præter populum ipſum?

Secus eſt de privilegiis: hæc diriguntur ad bonum & utilitatem privilegiati, qui ea ſæpe acquiſivit titulo oneroſo , & tanquam partem bonorum ſuorum poſſidet. Qui ea conceſſit , aut ſucceſſores, voluntatem mutare poſſunt, eamque velle explicare cum damno privilegiati ; ergo ſibi eorum interpretationem arrogare nequeunt , quia manifeſte, & ſine neceſſitate , judices fierent in cauſa propria . Quid enim abſurdi conſequitur , ſi hujuſmodi quæſtiones judicibus ordinariis demandentur. Sane in rebus publicis, bene ordinatis collegia judicum de hujuſmodi quæſtionibus cognoſcunt , etiam inter imperantes & ſubditos.

§. 870. *Privilegia certo cuidam ordini , vel collegio data , a ſuperiore revocari & immutari poſſunt ; non tamen is temere hoc facere debet .*

De Privilegiis ordini alicui conceſſis.

Duo veniunt animadvertenda . In toto hoc capite Auctorem nomine *ſuperioris* intelligere ſummum imperium exercentem, qualis eſt in origine populus univerſus, ita ut in regimine mixto , licet Princeps poteſtatem habeat concedendi privilegia, quæ ipſum tantum afficiunt, nec juribus aliorum ſubditorum nocent , non conſequatur, eum habere jus illa revocandi . 2. Patet , Wolfium per hæc verba *Ordo* & *Collegium* intelligere Ordinem vel Collegium, in quod nemo jus habet acquiſitum , aut hæreditarium ingrediendi , ut eſt

Aca-

Academia, ſocietas artificum &c. In reliquis communitatibus, quarum jura tranſeunt ad poſteros ex. gr. jus civitatis, omnia jura ac privilegia perpetua hujus civitatis ſunt inter bona civium, quæ tranſeunt ad ſucceſſores, & fiunt perſonalia, quæ minus adhuc facile revocari poſſunt. Hujuſmodi privilegia revocari nequeunt, niſi evidenter pernicioſa reipublicæ evadant; tunc requiritur auctoritas ſuprema, plena, & abſoluta, nempe ipſa reipublicæ auctoritas, vel totius civitatis. Contingere poteſt etiam aliquando, ut etiam in hoc caſu compenſatio quædam civitati illi adhibenda eſſet. Privilegia enim perpetua, civitati conceſſa ipſi tributa ſunt ſæpe nomine oneroſo: evadunt ipſius jura propria. Secus eſt de privilegiis, quæ Princeps concedit civitatibus, aut collegiis, ut ita dicam, artificialibus. Sunt hæc inſtituta pro bono publico, quo ceſſante aboleri, aut mutari poſſunt. Qui autem jus habet judicandi de bono publico, jus habet ea abolendi, vel mutandi.

§. 873. *Si privilegia quædam vergant in detrimentum reipublicæ, aut multorum civium, ſuperior ea tollere poteſt.*

De privilegiis vergentibus in damnum publicum.

Eadem hic animadvertere licet. Tantum addo, exercitium privilegii, in caſu neceſſitatis, & ad tempus, multo facilius ſuſpendi poſſe ex. gr. Si civitas fruatur privilegio vel immunitate præſidium militum non recipiendi, patet Principem, vel etiam ejus Imperatorem, hoſte appropinquante, & eidem urbi imminente, immunitatem hanc negligere poſſe.

§. 918. *Qui officio publico fungitur, ſine conſenſu ſuperioris aut collatoris ſe eodem abdicare nequit.*

De officio abdicando.

Docet Auctor, eum, qui pure & ſimpliciter recipit officium publicum, debere illud retinere non minus, quam qui conceſſit relinquere teneatur, quamdiu officium implet. Fatetur hanc continuationem intereſſe magis Officialis, quam Principis; contendit tamen nullum eſſe diſcrimen juris: *hanc tamen differentiam non tam juſtitia, quam charitas attendi jubet, ac per conſequens ea attendenda non eſt, ubi de jure agitur, quod ex pacto metiendum*. Nihilominus hoc diſcrimen aliquo modo influere videtur in pactum, quod intervenit inter dantem, & accipientem munus aliquod. Qui accipit fortaſſe deficiens ope ad vitam alendam, aliud inſtitutum vitæ amplecteretur, quam officium hoc; niſi crederet illud ſibi dari ad vitam, nec ereptum iri, dum munere ſuo recte fungatur: ſed qui confert, ſemper idoneas perſonas paratas habiturus ſi velit, huic viro conferret munus, etiamſi cogitaret, aliquando dimiſſurum. Videtur ergo conditio perpetuitatis habere vim majorem ex parte accipientis, ideoque conferentem magis obligatum eſſe pactum hoc ſervare. Hinc inducta eſt quædam conſuetudo, qua ſuperior nunquam negat dimiſſionem miniſtris; etiamſi eos privare nequeat officio, niſi ex culpa. Miniſter enim reclamare poſſet, ſe potiorem vitæ partem in idem munus inſumpturum non fuiſſe, niſi pro tota vita datum credidiſſet; ſe in ſenectute munus novum ſuſcipere non poſſe &c. At ſuperior dicere nequit, ſe munus

hoc

Digitized by Google

hoc collaturum non fuiſſe ad tempus; nihil enim incommodi conſequitur ex eo, quod vir idoneus ſuſcipit officium ad tempus, quod tota vita exercere non vult.

§. 955. In nota. *Qui abſurdum putant jus circa ſacra ſeparatum ab imperio civili eſſe, quaſi reſpublica in republica fingatur; judicium omnino præcipitant, nec abſurditatem demonſtrare valent.*

An jus in ſacra ſeparabile ab imperio civili.

Metaphyſice quidem id abſurdum non eſt, ſive contradictorium; neque enim ſunt hæ duæ res natura inſeparabiles; & ſeorſum exiſtere poſſunt. Sed *moraliter*, & in Politica earum ſeparatio eſt abſurdiſſima, ideſt valde incommoda, & periculoſa, modo ne populus in ſe retineat jus in rebus Religionis. Nam ſi imperium civile uni credat, jus autem Religionis alteri, rempublicam exponit diſcordiis, & tumultibus infinitis, quod experientia teſtatur. Quoniam igitur qui imperium exercet, jus habere debet in omnia, ſine quibus bonum publicum procurare nequit, recte Wolfius pronuntiat, populum alicui deferentem imperium, præſumi crediſſe ſimul jus in rebus religionis, niſi expreſſe exceperit, aut appareat, id jus ſibi tacite reſervaſſe.

§. 957. *Si lex nulla fundamentalis obſtet; ſuperior quamcunque religionem tolerare poteſt in civitate, modo ea non ſit ſtatui civili adverſa, & eam præſcribere poteſt legem ſub qua tolerare velit.*

An religio bono publico adverſa toleranda.

Addendum videtur Rectorem ſocietatis tolerare *non debere* religionem contrariam ſtatui civili, potius quam *non poſſe*. Spectat enim ad Rectorem judicare, an Religio illa ſit pernicioſa reipublicæ. Pendet ergo ab ejus judicio & conſcientia illius toleratio, aut proſcriptio; poteſt quod vult; ſed velle non debet niſi quod bonum.

Concludamus, jus eſſe Rectori in res religionis; ſed hoc jus temperandum ratione, prudentia, jure conſcientiæ cujuſque, & hoc eſſe ponendum inter *Jura Majeſtatica*. Manifeſtum enim, Rectorem utiliter exercere non poſſe imperium, niſi auctoritatem habeat in res, quæ tantopere influunt in tranquillitatem & proſperitatem reipublicæ. Sed dum bono publico conſulit, ne lædat jura conſcientiæ privatorum, quæ ſacra ſunt, prout alias oſtendimus *§. 61.*

§. 1041. *Imperium ſummum per ſe irreſiſtibile eſt.*

De obedientia Principi debita.

Res hæc tractatu difficilis & delicata eſt. Nam ex una parte cavendum, ne improbi Principis licentia ſanciatur, qui populi tyrannus & oppreſſor evaderet cum Patronus & Pater eſſe debeat. Ex altera parte periculoſum eſt ſtatuere principia, quæ populo nimis facile perſuadeat reſiſti poſſe Principi; neque enim ſine populorum obedientia & moderatione reſpublica adminiſtrari poteſt cum utilitate & ſalute ſocietatis.

Optandum maxime eſſet regimen ita temperatum, ut populi ad juſtam obedientiam ſuaviter coacti eſſent; Principi vero ablata funeſta poteſtas abu-

Digitized by Google

abutendi auctoritate ſua. Sed ubi poteſtas abſoluta conſenſu populi expreſſo, vel tacito, vel longa conſuetudine inducta eſt, quærendum venit quouſque ſubjectorum obedientia extendi debeat. Ut quæſtio hæc ad æquitatem reſolvatur, ſtatuenda ſunt principia hæc quæ nemo negat.

1. Regimen quodlibet inſtitutum eſt ad bonum & ſalutem communem.

2. Regiminis eſt præſcribere, quid conferat ad finem ſocietatis; quodlibet autem ſocietatis membrum ex pacto parere debet: hujuſmodi enim obſequium, vel unum, & maxime, confert ad finem ſocietatis.

3. Cum Regimen, & poteſtas ſumma alicui defertur, id hanc vim habet, populum promittere, ſe ſecuturum illius edictum pro eo, quod convenit bono & ſaluti communi, ejuſque voluntatem pro voluntate totius reipublicæ accepturum.

Fluit ex his manifeſte, non licere reſiſtere edicto ſuperioris abſoluti; parendum eſſe & acquieſcendum ejus ſententiis, credendum, eum ſemper juſtis de cauſis operari: ejus edicta ſpectanda tanquam leges totius rationis, quoniam cives antea pacti ſunt, ſe judicium & voluntatem Principis pro judicio & voluntate totius nationis accepturos.

Sed evidens eſt, hoc valere, quoties edicta Rectoris non ſunt manifeſte & indubie injuſta & perniciosa ſocietati; aut ſi talia apparent, tamen fieri poteſt, ut invita apparentia revera ſint juſta & utilia. At ſi edicta & acta Rectoris manifeſte tyrannica, & reipublicæ exitioſa eſſent, ex. gr. ſi ſubjectos in ſervitutem redigere conaretur, ſi innocentes ſine ulla ſpecie judicii perderet, ſi abſque ullo prætextu bonis ſpoliaret, ſi palam & violenter pudicitiæ fœminarum vim faceret, ſi urbem incendere ſine cauſa, aut hoſtibus tradere rempublicam vellet, num præſumi poteſt populus in hujuſmodi rebus obedientiam promiſiſſet? Num ejus voluntas pro totius populi voluntate accipi poteſt? An univerſus populus hujuſmodi facinora imperare poſſet? Primum caput doctrinæ noſtræ repugnat doctrinæ tam pernicioſæ, & a natura abhorrenti. Jam obedientiam debitam Rectori abſoluto non extendi ad edicta evidenter injuſta probatur ab Auctore §. 1044. *neque enim parendum eſt, quoties præcipiuntur actiones contrariæ legi naturali*. Sane addit in paragrapho ſequenti: *ſi Rector punire audet ob hoc ſubditum obedire recuſantem, ſubditum patienter ferre debere*. Sed hoc ob rationem aliam, quam ſtatim excutiemus.

Sane ex ſecundo noſtro axiomate ſequitur, ſi injuriæ Principis peculiaria tantum & tolerabilia mala pariant, querelas tantum & reclamationes eſſe permiſſas: præſtat enim malum aliquod pati quam tumultum excitari in republica, aut anarchiam induci. Neque enim inter homines regimen omnino perfectum, juſtum & æquum exiſtere poteſt; multo minus omnium civium ſententiæ conſentire poſſunt; quare ſi inſurgere liceret in quamcunque, vel minimam injuriam, aut errorem imperantis; nunquam tranquilla eſſet ſocietas, aut potius nullum eſſet regimen.

Sunt hæc principia, niſi fallor, æqua, & apta ad prudentes homines dirigendos, ad ſtatuendum rectum ordinem, ad juſtam auctoritatem Regum definiendam. Minus perſuadebis, ſi auctoritatem hanc repetere velis a quibuſdam pactis ignotis, quæ nemo cenſeri poteſt pepigiſſe; imo certum eſt, improbari non potuiſſe multo minus perſuadebis, auctoritatem adeo pernicioſam, & tyrannicam fluere a voluntate Dei, qui non niſi recta & juſta præcipere poteſt. Patet ex §§. 1047. 1060. nos ab Auctoris vera ſententia non diſcedere.

§. 1044.

Digitized by Google

§. 1044. *Si ſuperior imperat legi naturæ repugnantia, obediendum non eſt.*

Juſta eſt ſententia, ſed clarius & fuſius explicanda. Animadvertendum ergo, inter res injuſtas alias eſſe ita illicitas per ſe, & legi naturali contrarias, ut nulla circumſtantia eas legitimas reddere poſſit; alias eſſe juſtas, vel injuſtas, licitas, aut vetitas, pro conditione rerum. In primis nunquam parendum eſt ſuperiori. In ſecundis qui ad conſilium publicum non admittuntur, ut ea examinare poſſint, ſeu ad parendum ſunt deſtinati, parere debent, edicta publica exequi, officio quiſque ſuo fungi, edicta publica & juſta judicare. E.g. bellum juſtum, aut injuſtum eſſe poteſt, pro belli cauſa: at exercitus de juſtitia aut injuſtitia belli quærere non poteſt; officium ejus eſt parere. Milites ac Præfecti, quæ jubentur exequi debent in expeditionibus; ac ſi ad bellum injuſtum mittantur, Princeps viderit. At quia ſtuprum per ſe illicitum eſt, miles minime parere debet imperatori, qui ſtuprandas ediceret fœminas omnes alicujus oppidi armis capti. Hæc doctrina in tuto ponit conſcientias ſubditorum, ſimulque Principi auctoritatem ſufficientem tribuit pro adminiſtratione reipublicæ. *Idem argumentum.*

§. 1045. Si ſuperior quod lege naturali prohibitum facere nolentem, vel non facere recuſantem quod eadem lege præceptum, pœnis afficere audeat, *id cum ſit inter adverſa referendum, quæ mutari non poſſunt*, patienter ferendum.

Sententia non ſatis probata eſt. Punitio hæc injuſta, inquit Wolfius, inter adverſa referenda, quæ vitari nequeunt, ideſt, *moraliter*, & juſte. Sed cur? Ratio aliqua afferenda erat: an quia reſiſtere non licet ſuperiori? At non licet in caſu ſimili; nondum probatum. Quos autem intelligit pati debere? An populum univerſum? Si contendit populum univerſum reſiſtendi jus non habere Rectori imperanti contraria legi naturali, & punire volenti, ſecum pugnat §. 1047. ubi docet licere reſiſtere ſuperiori qui jura populi violat. At jus populi eſt, & quidem jus perfectum, cogi non poſſe pœnis ad facienda legi naturali contraria; ergo in hoc caſu populo jus eſt reſiſtendi. Fateor autem, privatum injuriam hujuſmodi accipientem ad tumultus evitandos, tanquam bonum civem, patienter ferre debere: id tamen non cauſa ſuperioris, ſed cauſa reipublicæ. Nam ſi ſeipſum ſervare poſſet, reipublica non turbata, difficile perſuadebis, eum ſeſe defendere non poſſe. *Quomodo pœna ferenda.*

§. 1046. *Si ſuperior imperat legibus fundamentalibus adverſa; ſubditi obedire non obligantur; obedire tamen licet.*

Diſtinguendum. Si enim ſuperior imperat contraria legibus fundamentalibus, populo conſentiente; id ei licet, quia quiſque juri ſuo renuntiare poteſt. Pri-

vatis

vatis autem minime licet obedire edicto legibus fundamentalibus contrario: quiſque enim civis obſtrictus eſt erga rempublicam leges illas ſervare. Ita ſentit Auctor proculdubio; ſed explicatio hæc non eſt inutilis.

§. 1080. *Subditi Rectorem civitatis, qua Rectorem civitatis, amare debent.*

De amore Principi debito.

Evidens eſt ſubditos amare debere bonum Principem, etiam mediocriter bonum. At ſi male imperet, etiamſi furioſus tyrannus non ſit, quomodo amari debet, aut poteſt? Amare debemus Principem, ut benefactorem: num, qui male gubernat, beneficus eſt? Ita, inquit Wolfius: quia ejus malum regimen non obſtat, ne ſtatus civilis adhuc præferendus ſit ſtatui naturali. An ne malo Rectori debemus felicitatem vivendi in ſocietate civili? Minime: nam hæc ſocietas ante ipſum exiſtebat, & ſine ipſo exiſteret, & ſine ipſo utilis & florida eſſet. Nihil ergo confert in bona, quæ ſocietas nobis ſuppeditat: contra illa minuit, & ſubtrahit. O adulatores, finite nos reſervare amorem noſtrum in bonos Principes, tanquam mercedem unicam & pretioſiſſimam, quam virtuti referre poſſimus.

F I N I S.

JURIS

Digitized by Google

JURIS NATURÆ

PARS OCTAVA.

De Imperio Publico, ſeu Jure Civitatis.

CAPUT I.

De origine civitatis atque imperii publici.

§. I.

De indigentia domuum ſingularum.

D*Omus ſingulæ ſibi non ſufficiunt in iis, quæ ad vitæ neceſsitatem, commoditatem ac jucunditatem, immo felicitatem faciunt, nec quiete jure ſuo frui, & quod ab aliis ipſis tribuendum ſatis tuto conſequi, ſeque ac ſua adverſus vim aliorum defendere valent.* Domus perfecta componitur ex ſocietate conjugali, paterna & herili (§. 1·47. *part. 7. Jur. nat.*), conſequenter in ea ſunt maritus & uxor (§. 282. *part. 7. Jur. nat.*), liberi (§. 633. *part. 7. Jur. nat.*) & ſervi atque ancillæ (§. 1081. *part. 7. Jur. nat.*), vel famuli atque famulæ (§. 1131. *p. 7. Jur. nat.*). Quotcunque tandem numeres liberos, quotcunque etiam famulos atque famulas, vel ſervos atque anc'llas, ſi ·erpendas ea omnia, quæ ad vitæ neceſſitatem faciunt ejuſdemque commoditatem ac jucunditatem, facile patebit, fieri minime poſſe, ut illorum opera ea conſequaris, nec opus habeas tibi comparare ab aliis, quibus indiges cum tuis, nec alii viciſſim a te ſibi comparare habeant opus, quibus ipſi indigent. Quamobrem nemo in dubium vocare pote't, quod nulla domus, etiamſi ampliſſima, ſibi ſufficiat quoad ea, quæ ad vi æ neceſſitatem ac jucunditatem faciunt. *Quod erat primum.*

Felicitatem conſequimur legis naturalis cuſtodia (§. 396. *part. 1. Phil. pract. univ.*), eademque eam conſervamus (§. 397. *part. 1. Phil. pract. univ.*), conſequenter virtus conſtanter colenda (§. 32·. *part. 1. Phil. pract. univ.*), vitium omne fugiendum (§. 322.

part. 1. Phil. pract. univ). Patebit inferius, in Republica bene conſtituta quæ huc faciunt facilius obtineri poſſe, quam ſi domus ſingulæ ſibi relinquantur. Tumque haud difficulter patebit, ſingulas domus ſibi non ſatis ſufficere in iis, quæ ad felicitatem faciunt, ſaltem ea non eadem facilitate conſequi poſſe. *Quod erat ſecundum.*

Denique nemo non novit, eam eſſe plurimorum malitiam, ut alienis inhient, nec velint ſuum unicuique ſponte tribuere, immo, niſi majus malum metuendum, vi tam corpus, quam res aliorum impetant. Quodſi ergo tuo jure quiete frui & ab aliis, quod tibi debetur, conſequi volueris, vi arcenda eſt aliorum injuria & vi perſequendum jus tuum adverſus eos, qui id tibi reddere denegant, immo vi defendendum eſt corpus, defendendæ ſunt res tuæ adverſus aggreſſores. Singulæ igitur domus ſine continuis bellis jure ſuo frui & quod ab aliis ipſis tribuendum conſequi nequeunt (§. 1102. 1114. *part. 1. Jur. nat.*). Immo ſi plures homines malitioſi conſocientur, ſingulæ domus adeo potentes non ſunt, ut vi eorum reſiſtant, conſequenter ſe ſuaque defendant (§. 972. *part. 1. Jur. nat.*). Quamobrem patet, ſingulas domus ſibi relictas ſeu ſegreges, jure ſuo quiete frui, quod ab aliis ipſis tribuendum ſatis tuto conſequi, ſeque ac ſua adverſus vim aliorum defendere haud quaquam poſſe. *Quod erat tertium.*

Non eſt quod exiſtimes ſumi in demonſtratione propoſitionis præſentis, quibus contradicat experientia, quatenus & olim fuere & hodienum ſunt gentes nonnullæ, apud quas ignoratur alieni cupido, ignorantur bella ac lites propter meum & tuum, immo apud quas plus valet vitiorum ignorantia, quam apud alias ſcientia virtutis. Etenim gentes iſtæ barbaræ ac incultæ ſunt & vitæ ſimplicitate contentæ. Quamobrem ſi memineris eorum, quæ de vitæ ſimplicitate prolixe admodum demonſtravimus, & annotavimus, cum de tollenda communione primæva & introducendis dominiis ſingularibus ageremus (§. 69. *& ſeqq. part. 2. Jur. nat.*); ſi quod ſubnaſci poteſt dubium, id omne protinus evaneſcet. Demonſtravimus in vitæ ſimplicitate homines non poſſe ſatisfacere obligationi naturali (§. 79. *part. 2. Jur. nat.*). Unde omnino ſequitur, eos in ſimplicitate vitæ ſubſiſtere minime debere. Quodſi vero ab ea recedatur, cum fieri minime poſſit, ut omnes ad virtutem infucatam adducantur, experientia magiſtra facile diſcimus, ſi domus ſingulæ ſibi relinquantur, nec inter ſe uniantur, continuum fore bellum, nec quemquam eſſe poſſe rerum ſuarum, immo ipſius vitæ ſecurum, ſi vel maxime ſupponas, in multiplicandis rebus induſtrialibus & artificialibus nihil prorſus deſiderari poſſe: id quod num ſupponi poſſit in illo hominum ſtatu merito adhuc dubitari poterat. Equidem abſolute impoſſibile non eſt, ut domus ſingulæ ſibi relictæ ſibi invicem omnia humanitatis officia præſtent, ſibi invicem jus ſuum tribuant, nec una alteram lædat, quemadmodum urget lex naturæ, prouti ex iis intelligitur, quæ de officiis erga alios demonſtrata ſunt ſuo loco, ad domus utique applicanda (§. 161. *p. 7. Jur. nat.*); ſupponendi ſunt tamen homines, quorum conſtans & perpetua eſt voluntas nil quicquam faciendi, niſi quod legi naturæ convenit, & omnia omittendi, quæ eidem repugnant. Enimvero non ſupponendi ſunt homines, quales eſſe debent, ſed quales ſunt. Nemo igitur non agnoſcit, ſolam legis naturalis reverentiam efficere minime poſſe, ut in libertate naturali beati & ſecuri inter ſe vivant homines. Naturalis obligatio non ſufficit coercendis hominibus, qui cupiditatum illecebris & affectuum impetu in tranſverſum abripiuntur.

§. 2.

Quomodo eidem conſulatur. Quoniam domus ſingulæ ſibi non ſufficiunt in iis, quæ ad vitæ neceſſitatem, commoditatem ac jucunditatem, immo felicitatem faciunt, nec quiete jure ſuo frui, & quod ab aliis ipſis tribuendum ſatis tuto conſequi, nec ſe ac ſua adverſus vim aliorum defendere valent (§. 1.); *neceſſe eſt, ut plures domus inter ſe conveniant, quod vires mutuas impendere velint parandis iis, quæ ad vitæ neceſſitatem, commoditatem ac jucunditatem faciunt, varia negotia huc requiſita partituri; omnem curam adhibere, ut unuſquiſque jure ſuo quiete fruatur & quod ab alio ipſi tribuendum tuto conſequatur, nec a quoquam lædatur; conjunctis denique viribus ſe ſuaque adverſus vim aliorum defendere.*

Habemus hic motiva, quæ domus ſeu familias ſegreges impulerunt, immo impellere debuerunt, ut in unam ſocietatem, unum quaſi corpus, tanquam plura membra coaleſcerent, nimirum

Digitized by Google

mirum indigentiam, & impotentiam, quarum illa obſtat, quo minus vitam cultiorem reddere poſſint, hæc autem in cauſa eſt, ut injuriis arcendis ac vindicandis non ſint pares. Sunt qui hæc motiva disjungunt, quæ tamen conjungenda eſſe res ipſa loquitur, & ex ſpeciali tractatione uberius eluceſcet; ſit ita quod motivum poſterius fortius impellat, & ſolum ſuadere potuiſſet domuum, ſeu familiarum unionem.

§. 3.

Societatem ſcilicet contrahendo. Quoniam ſocietatem ineunt, qui de fine quodam conjunctis viribus conſequendo inter ſe paciſcuntur (§. *1. part. 7. Jur. nat.*); *ſi plures domus inter ſe conveniunt, quod conjunctis viribus ſibi parare velint, quæ ad vitæ neceſſitatem commoditatem ac jucunditatem, immo felicitatem faciunt; omnem curam adhibere, ut unuſquiſque jure ſuo quiete fruatur & tuto ab alio id conſequatur, nec ab alio lædatur; conjunctis denique viribus adverſus vim aliorum ſe defendere, ſocietatem contrahunt.*

Patet itaque, quomodo homines impulſi fuerunt ad ſocietatem compoſitam contrahendam, quæ ad majorem multitudinem extenditur, quam quæ in domibus locum habere poterat.

§. 4.

Civitas quid ſit. Societas inter plures domus contracta eo fine, ut conjunctim ſibi parent ad vitæ neceſſitatem, commoditatem ac jucunditatem, immo felicitatem requiſita, & curent, ut unuſquiſque jure ſuo quiete fruatur & tuto ab alio id conſequatur, atque ſe ſuaque adverſus vim quamlibet externam defendat, *Civitas* dicitur. Atque adeo patet, *pacto hominum civitates fuiſſe conſtituendas.*

Finem civitatis diſtincte exprimere voluimus, immo debuimus in definitione, cum ex eo cetera omnia, quæ ſequuntur, ſint demonſtranda: neque enim ſatis clare ac perſpicue paucis quibuſdam verbis eundem exprimere licuit, præſertim ſi ea, quæ hic traduntur, cum iis evidenter cohærere debeant, quæ in parte præcedente de ſocietate in genere demonſtrata ſunt, & ſi demonſtrationes ſubſequentes, quoad evidentiam nihil pati debeant detrimenti.

§. 5.

Populi ſeu gentis definitio. Multitudo hominum in civitatem conſociatorum dicitur *Populus*, ſive *Gens*. Quamobrem cum civitas, tanquam ſocietas (§. 4.) fine differat ab aliis ſocietatibus (§. 3. *part. 7. Jur. nat.*); *multitudo hominum alio fine conſociatorum, quam qui civitatis eſt, populus*, ſive *gens non eſt.*

Non ex multitudine conſociatorum, ſed ex fine, cujus cauſa conſociantur, cenſetur civitas. Etſi adeo cœtus piratarum ac latronum tantus ſit, ut civitati conſtituendæ ſufficiat, eum tamen non alio fine conſocientur, quam ut ex ſpoliis aliorum diteſcant, in civitatem coaluiſſe dici nequeunt, nec per conſequens populis, aut gentibus cœtus iſtiuſmodi annumerari poteſt. Plurimum vero refert cœtum hominum ſceleratorum criminis cauſa conſociatorum a populo diſtingui, ne jura gentium ad eum perperam applicentur.

§. 6.

Cives quinam dicantur. Membra civitatis, ſeu ſinguli, qui ſocietatem civilem ineunt, dicuntur *Cives*.

Cum ſocietatem civilem contrahant domus (§. 4.), membra civitatis videntur eſſe domus (§. 5. *part. 7. Jur. nat.*). Enimvero cum domus una non obligetur ceteris omnibus, inter quas cum ipſa ſocietas contracta, niſi quatenus perſonæ, quæ ſunt in una domo, obligantur perſonis, quæ ſunt in ceteris; Civium nomine ſenſu magis commodo appellantur ſinguli homines, quos ſocietas civilis tenet. Significatus hic vocabuli latior tanquam termini technici cum dudum ſit receptus, nec a nobis reſtringendus erat.

Digitized by Google

§. 7.

Peregrinus quinam dicatur.

Peregrinus dicitur, qui membrum civitatis noſtræ, ſeu civis noſter non eſt.

Opponitur nimirum peregrinus civi. Eſt vero vocabulum peregrini reſpectivum. Unde qui alterius civitatis membrum eſt, reſpectu civitatis, cujus nos ſumus membra, dicitur peregrinus, & nos peregrini ſumus reſpectu illius civitatis, cujus ipſe eſt membrum. Ita Germani ſunt peregrini Gallis; Galli autem peregrini Germanis.

§. 8.

Incola quinam ſit.

Incola dicitur peregrinus, cui habitare & rem ſuam agere permittitur in aliena regione. *Incolæ* igitur *membra civitatis*, *ſeu cives non ſunt* (§. 6. 7.).

Poſſunt peregrini recipi in numerum civium, quo facto peregrini non amplius ſunt. Poſſumus vero etiam peregrinis ſaltem permittere, ut in regione noſtra habitent & ver. grat. mercaturam exerceant, vel etiam operas civibus locent, non tamen in civium numerum recipiantur.

§. 9.

Commune bonum ſocietatis in quo conſiſtat.

Commune civitatis bonum conſiſtit in eo, ut abundet iis, quæ ad vitæ neceſſitatem, commoditatem & jucunditatem faciunt & felicitati ſingulorum ſufficienter proſpiciatur, & tutus quilibet ſit ab injuria aliorum & a vi externa hoſtium, ipſa denique civitas ſatis potens ad huic reſiſtendum. Etenim commune ſocietatis bonum eſt ipſe finis, cujus gratia contracta (§. 11. *part.* 7. *Jur. nat.*). Quamobrem cum civitas ſit ſocietas (§. 4.), & ea contrahatur non alio fine, quam ut vires mutuæ impendantur parandis iis, quæ ad vitæ neceſſitatem, commoditatem & jucunditatem, immo felicitatem faciunt, ut unusquisque jure ſuo quiete fruatur & idem tuto ab alio conſequi poſſit, nec a quoquam lædatur, conſequenter ne jus ipſius violetur (§. 239. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*), ac ideo ab injuria tutus ſit (§. 859. *part.* 1. *Jur. nat.*), ut denique conjunctis viribus tota civitas ſe ſuaque adverſus vim externam defendat (§. 4.), ac per conſequens non modo quilibet ſecurus ſit de vi externa hoſtium, ſed integra quoque civitas ſatis potens ad eidem reſiſtendum (§. 972. *part.* 1. & §. 690 *part.* 2. *Jur. nat.*); commune civitatis bonum utique in eo conſiſtit, ut abundet iis, quæ ad vitæ neceſſitatem, commoditatem & jucunditatem faciunt, ut ſingulorum felicitati ſufficienter proſpiciatur, ut tutus quilibet ſit ab injuria aliorum & a vi externa hoſtium, ipſa denique civitas integra ſatis potens ad huic reſiſtendum.

Finis civitatis multiplex eſt, conſequenter & commune bonum plura complectitur, quam quæ uno vocabulo exprimi poſſint. Brevitatis tamen cauſa in poſterum ſequentibus utemur terminis; quibus ſuos ſignificatus determinatos tribuimus.

§. 10.

Vitæ ſufficientia quid ſit.

Per vitæ ſufficientiam intelligo abundantiam eorum, quæ ad vitæ neceſſitatem, commoditatem & jucunditatem requiruntur, & remediorum felicitatis.

Homo conſtat ex anima & corpore, ac ideo vivit non modo vitam animalis, verum etiam ſpiritus. Quodſi ergo nihil deeſſe debet, quæ ad vitam ullo modo requiruntur, non modo civitati in promptu eſſe debent, quæ ad vitam corporis faciunt, verum etiam quæ ad vitam animæ ſpectant. Conſulendum eſt non minus animæ, quam corpori. Ac ideo fortuna cum felicitate conjungenda. Non videntur hæc abire a mente *Ariſtotelis* lib. 3. Polit. c. 6. ubi ad finem civitatis requirit vitam perfectam & ſibi ſufficientem.

§. 11.

§. 11.

Per *Tranquillitatem civitatis* intelligo vacuitatem a metu injuriarum.

Tranquillitas quid ſit.

Vacuus a metu injuriarum eſt animus non modo, quatenus verendum non eſt, ne injuria nobis inferatur, verum etiam quatenus ille ſpe injuriæ factæ reparandæ ſuſtentatur. Qui enim novit injuriam factam ſibi reparandam eſſe, ab ea ſibi minus metuit.

§. 12.

Denique per *ſecuritatem civitatis* intelligo vacuitatem a metu vis, præſertim externæ.

Securitas quid ſit.

Diſtinguimus tranquillitatem civitatis a ſecuritate, quarum illa refertur ad ſtatum civitatis internum, quatenus civis civem, aut civem incola non lædit; hæc autem potiſſimum ad ſtatum externum, quatenus vis hoſtium, prædonum & latronum arcetur.

§. 13.

Fines civitatis ſunt vitæ ſufficientia, tranquillitas & ſecuritas. Civitas enim conſtituitur, ut conjunctis viribus parentur, quæ ad vitæ neceſſitatem, commoditatem ac jucunditatem, immo felicitatem ſufficiunt, ut unuſquiſque jure ſuo quiete frui ac id tuto ab alio conſequi poſſit, nec a quoquam lædatur, ut denique conjunctis viribus ſe ſuaque adverſus vim aliorum defendant cives (§. 4.). Enimvero in illo vitæ ſufficientia (§. 10.), in iſto civitatis tranquillitas (§. 11.), in hoc ſecuritas conſiſtit (§. 12.). Finis itaque civitatis eſt vitæ ſufficientia tranquillitas & ſecuritas.

Finis civitatis.

Vulgo tranquillitas & ſecuritas communi ſecuritatis nomine veniunt; præſtat tamen illam ab hac diſtingui. Vitæ ſufficientiam quidam a fine civitatis removent, quod etiam extra civitatem obtineri poſſit. Rectius tamen *Ariſtoteles*, prouti jam ante indicavimus (*not.* §. 10.), ad finem civitatis refert, cum extra hanc ſaltem non adeo commode obtineri queat, immo ſi curatius rem conſideres, deficiente tranquillitate & ſecuritate vix ac ne vix quidem obtineri poſſit.

§. 14.

Quoniam fines civitatis ſunt vitæ ſufficientia, tranquillitas & ſecuritas (§. 13.), ſocietates autem, quarum in numero eſt civitas (§. 4.), fine differunt (§. 3. *part. 7. Jur. nat.*); *Civitas* brevius definiri poteſt, quod ſit ſocietas inter domos multas, ſeu ab ingente hominum multitudine vitæ ſufficientis, tranquillitatis & ſecuritatis gratia inita.

Succincta civitatis definitio.

Non differt hæc definitio a ſuperiori (§. 4.), quemadmodum ſtatim patet, ſi terminos, quibus finis, cujus gratia civitas conſtituitur, indicatur, per ſuas definitiones (§. 10. & *ſeqq.*) explices.

§. 15.

Quoniam civitas conſtituitur vitæ ſufficientis, tranquillitatis & ſecuritatis gratia (§. 14.), qui vero vult finem media etiam velit neceſſe eſt (§. 941. *Ontol.*); *ſi civitas conſtituitur, ea ordinanda ſunt, quæ ad vitæ ſufficientiam, tranquillitatem & ſecuritatem, ſeu commune totius civitatis bonum* (§. 9.) *conſequendum requiruntur.*

De civitatis ordinatione.

Quamprimum ſocietas civilis inita, neceſſe omnino eſt, ut qui eam inierunt etiam conſentiant in media, quibus finis, cujus gratia initur, obtineri poſſit. Quid enim finis conſequen-

Digitized by Google

quendi cauſa fieri debeat, communi ſociorum conſenſu determinandum (§. 44. *p.* 7. *Jur. nat.*): id quod dum fit, civitas ordinatur. Atque tum ea formam ſuam recipit, ut ſit in ſpecie hæc civitas (§. 944. 945. *Ontol.*).

§. 16.

Reſp. quid ſit.

Civitatis ordinatio dicitur *Reſpublica*.

Ariſtoteli Polit. lib. 3. c. 6. τάξις πόλεως appellatur, quam per ordinem civitatis interpretari ſolent. Sunt qui contendunt, Remp. perperam a civitate diſtingui, & civitatem atque Remp. pro ſynonymis habent. Enimvero quamvis non negemus, vocabula iſta promiſcue uſurpari; ex collatione tamen definitionum ſtatim patet, civitatem & Remp. a ſe invicem non parum differre. Aliud ſane pactum eſt, quo conſentitur in finem; aliud vero, quo conſentitur in media finem hunc conſequendi. Sane non alia de cauſa diſputatur, utrum civitas pacto uno, an pluribus diverſis conſtituatur, quam quod civitas formam ſuam ſpecificam nondum nacta ſit, quando ſaltem ſinguli in hoc conſenſerunt, quod velint conjunctis viribus facere, quæ ad commune bonum obtinendum, hoc eſt, ad vitæ ſufficientiam, tranquillitatem & ſecuritatem faciunt. Aliud nimirum pactum eſt, quo ſocietas civilis initur, ſeu civitas conſtituitur; aliud vero, vel alia pacta ſunt, quibus conſtituta ordinatur, cum in ſpecie perfecta, aut, ſi mavis, etiam in ſingulari, nondum dici poſſit, antequam ordinata fuerit. Determinatio autem eorum, quæ ad finem, cujus gratia civitas conſtituitur, conſequendum faciunt, & in qua civitatis ordinatio conſiſtit, non minus a pacto quodam dependet, quam ipſa civitatis conſtitutio (§. 44. *part.* 7. *Jur. nat.*). Quamprimum ſinguli conſenſerunt in hoc, quod commune bonum conjunctis viribus promovere velint; animi civium uniuntur ad vitæ ſufficientiam, tranquillitatem & ſecuritatem conjunctis viribus obtinendam: aſt ideo nondum uniti ſunt quoad modum, quo finem iſtum obtinere velint. Quamvis adeo coaluerint in ſocietatem civilem, nondum tamen determinata ſunt ea, quæ ad Remp. faciunt, & per conſequens peculiari pacto opus eſt ad civitatem ordinandam. Et revera civitas ordinata Reip. nomine demum appellari ſuevit.

§. 17.

Salus civitatis in quo conſiſtat.

Salus civitatis conſiſtit in non impedita fruitione vitæ ſufficientis, tranquillitatis & ſecuritatis. Etenim finis civitatis ſunt vitæ ſufficientia, tranquillitas atque ſecuritas (§. 13.). Quamobrem ſi cives non impediantur, quo minus fruantur vita ſufficiente, tranquillitate & ſecuritate, finis civitatis actu obtinetur. Quoniam itaque ſalus ſocietatis in eo conſiſtit, ſi ſocii non impediantur, quo minus finem ejus actu conſequantur (§. 11. *part.* 7. *Jur. nat.*); ſalus civitatis conſiſtit in non impedita fruitione vitæ ſufficientis, tranquillitatis & ſecuritatis.

Relegenda hic ſunt, quæ de ſalute ſocietatis in genere annotavimus (*not.* §. 11. *part.* 7. *Jur. nat.*). Commune civitatis bonum eſt vitæ ſufficientia, tranquillitas & ſecuritas, quatenus hæ conſiderantur tanquam ea, quæ civitatem perficiunt (§. 554. *Pſych. empir.* & §. 9. *h.*); quatenus vero hæc actu obtinentur, ut ſinguli cives iiſdem frui poſſint, conſequenter jam removentur impedimenta, quæ in ſtatu naturali iiſdem objicerentur, quo minus illis frui poſſent, ſalutis civitatis, vel etiam Reip. (§. 16.) nomine veniunt. Differentia itaque boni communis & ſalutis civitatis cum abſtracta ſit, abſtractio autem hæc vulgo vix attendatur; ideo quoque vulgo commune bonum civitatis & ſalus civitatis vel Reip. promiſcue tanquam ſynonyma uſurpantur: id quod vel propterea monendum duximus, ut quis ea, quæ a nobis ſubinde aliter enunciantur, quam vulgo fieri ſolet, ne vim inferamus ſignificatui determinato terminorum, quem iiſdem tribuimus, non diverſa exiſtimet, vel prorſus contraria iis, quæ vulgo ab omnibus tanquam vera admittuntur, nec rite intellecta a nobis rejiciuntur.

§. 18.

De bono communi civitatis promovendo & cura ſalutis ejuſdem.

Quilibet civis obligatur bonum civitatis commune pro virili promovere & ſalutem civitatis curæ habere debet. Etenim civitas ſocietas eſt (§. 4.). Enimvero quilibet ſocius commune bonum ſocietatis pro virili promovere (§. 12. *part.* 7. *Jur. nat.*) & ſalutem ejus curæ habere debet (§. 16. *part.* 7. *Jur. nat.*). Ergo etiam civis quilibet obliga-

gatur bonum civitatis commune pro virili promovere & ſalutem civitatis curæ habere debet.

Naſcitur hæc obligatio ex pacto, quo in civitatem coaluerunt, qui antea ſibi relicti rem ſuam ſibi habebant.

§. 19.

Quoniam commune bonum civitatis in eo conſiſtit, ut abundet iis, quæ ad vitæ neceſſitatem, commoditatem, jucunditatem faciunt, ut felicitati omnium proſpiciatur, ut quilibet tutus ſit ab injuriis aliorum & a vi hoſtium, ipſa denique civitas ſatis potens ad huic reſiſtendum (§. 9.), quilibet autem civis obligatur ad bonum civitatis commune pro virili promovendum (§. 18.); *quilibet civis pro virili conferre debet, quicquid ad vitæ ſufficientiam, tranquillitatem & ſecuritatem conferre poteſt* (§. 10. & *ſeqq.*). *Promotio boni communis ſpecialius expenditur.*

Multa omnino ſunt, quæ ad vitæ neceſſitatem, commoditatem & jucunditatem faciunt, multis quoque modis aliorum felicitati proſpici poteſt. Non autem omnia poſſumus omnes. Quilibet adeo huc conferre debet, quod poteſt & quantum poteſt. Comparatur ideo civitas rite ordinata corpori humano, quod ex diverſis admodum organis conſtat, quorum non omnium eadem eſt functio, idem uſus, ſed quorum unumquodque præſtat quod ſuum eſt, quo pacto obtinetur commune bonum totius corporis, ut ſingulis membris bene ſit.

§. 20.

Similiter quoniam ſalus civitatis conſiſtit in non impedita fruitione vitæ ſufficientis, tranquillitatis & ſecuritatis (§. 17.) ſeu boni communis (§. 9.), quilibet autem civis ſalutem civitatis curæ habere debet (§. 18.); *cuilibet civi curæ eſſe debet, ne vitæ ſufficientis, tranquillitatis & ſecuritatis, ſeu boni communis fruitio, vel a ſe, vel ab aliis ullo modo impediatur, ſed ea potius promoveatur.* *Cura ſalutis civitatis ſpecialius expenſa.*

Poteſt quis conferre aliquid ad fruitionem vitæ ſufficientis etiam in iis, quæ ipſe conferre non poteſt, conſequenter concurrere ad promovendam ſalutem publicam. Ex. gr. Ponamus aliquem diligentem eſſe in adminiſtranda œconomia rurali, is pro virili ſymbolam ſuam confert ad vitæ ſufficientiam. Ponamus alii curæ eſſe, ut frumentum æquo pretio vendatur, vel ſi annonæ penuria ſit, ut vendatur; is nihil confert ad ea, quæ ad vitæ neceſſitatem requiruntur, conſequenter ad vitæ ſufficientiam pertinent, facit tamen, ut iis frui poſſimus, conſequenter ad ſalutem civitatis promovendam concurrit. Atque hinc patet, non inanem eſſe diſtinctionem inter bonum commune civitatis & ſalutem ejuſdem.

§. 21.

Nemo civium facere debet, quæ communi civitatis bono adverſantur, nec bonum proprium promovere cum neglectu communis, vel in præjudicium communis, neque etiam quicquam facere, quod ſaluti civitatis adverſatur. Civitas enim ſocietas eſt (§. 4.). Quamobrem cum ſociorum nemo facere debeat, quæ communi bono adverſantur, nec promovere bonum proprium cum neglectu communis (§. 21. *part.* 7. *Jur. nat.*), neque etiam quicquam facere, quod ſaluti ſocietatis adverſatur (§. 22. *p.* 7. *Jur. nat.*); nemo quoque civium facere debet, quæ communi civitatis bono adverſantur, nec bonum proprium promovere cum neglectu communis, vel in præjudicium communis, neque etiam quicquam facere, quod ſaluti civitatis adverſatur. *De non faciendo eo, quod communi bono & ſaluti civitatis adverſatur.*

Sub facto hic etiam comprehenduntur non facta, quemadmodum etiam in aliis caſibus. Qui omittit conferre ea, quæ ad bonum commune conferre poterat; is non minus deeſt officio ſuo & bono communi officit, quam qui facit, quod eidem repugnat.

§. 22.

Digitized by Google

§. 22.

Hoc ſpecialius expenditur.

Quoniam bonum commune civitatis in eo conſiſtit, ut abundet iis, quæ ad vitæ neceſſitatem, commoditatem, jucunditatem faciunt, ut felicitati omnium proſpiciatur, ut quilibet tutus ſit ab injuriis aliorum, & a vi hoſtium, ipſa denique civitas potens ſit ad huic reſiſtendum (§. 9.), ſalus autem civitatis in non impedita fruitione vitæ ſufficientis, tranquillitatis & ſecuritatis (§. 17.); *nemo civium quicquam committere debet, quod vitæ ſufficientiæ, tranquillitati ac ſecuritati quomodocunque adverſatur, nec ipſe impedire, nec pati, ut ab aliis impediatur, quo minus vita ſufficiente, tranquillitate & ſecuritate frui liceat* (§. 21.).

Ut ſpecialius expendantur, quæ in propoſitione præcedente continentur, non ſine ratione a nobis fit. Facit enim ad contrahendas demonſtrationes ſubſecuturas, prouti facile animadvertent, qui ad talia attentionem adferre voluerint.

§. 23.

Publicum & privatum quid ſit, item quid Bonum publicum & privatum.

Publicum dicitur, quod ad civitatem univerſam ſpectat; *Privatum* vero, quod nonniſi ſingulos cives reſpicit, ſeu ad eos pertinet. Immo in genere *Publicum* dicitur, quod ad univerſitatem quandam ſpectat; *Privatum* vero, quod ad ſingulos pertinet, qui in ea ſunt. Unde bonum commune civitatis eſt *Bonum publicum*, & bonum proprium civis cujuſvis eſt *Bonum privatum*.

Quodſi ergo quæſiveris, in quonam bonum publicum conſiſtat, ea recolenda ſunt animo, quæ de bono communi civitatis demonſtravimus (§. 9.). Eodem autem modo publica calamitas vocatur, qua univerſi affliguntur; privata vero, quæ nonniſi ſingulis accidit.

§. 24.

De bono publico promovendo.

Quoniam bonum commune civitatis bonum publicum eſt (§. 23.), quilibet autem civis obligatur bonum civitatis commune pro virili promovere (§. 18.), nec quicquam facere, quod eidem adverſatur (§. 21.); *civis quilibet bonum publicum pro virili promovere, nec quicquam facere debet, quod eidem adverſatur*.

§. 25.

De privato non promovendo cum neglectu publici & inhujus præjudicium.

Similiter quia bonum proprium civis bonum privatum eſt, bonum autem univerſæ civitatis bonum publicum (§. 23.), nemo autem civium bonum proprium promovere debet cum neglectu communis civitatis, vel in præjudicium ejuſdem (§. 21.); *nemo civium bonum privatum promovere debet cum neglectu publici, vel in præjudicium publici*.

Magis uſitatum eſt, ut bonum publicum & privatum dicamus & ea ſibi invicem opponamus, quam ut boni communis civitatis & proprii civium appellatione utamur. Quamobrem antea demonſtrata ad receptas loquendi formulas reducenda fuerunt.

§. 26.

An civitates legi naturæ conveniant.

Civitates legi naturæ convenienter fuerunt conſtitutæ. Etenim domus ſingulæ ſibi non ſufficiunt in iis, quæ ad vitæ neceſſitatem, commoditatem ac jucunditatem, immo felicitatem faciunt, nec quiete jure ſuo frui & quod ab aliis ipſis tribuendum ſatis tuto conſequi, ſeque ac ſua adverſus vim aliorum defendere valent (§. 1.). Quamobrem cum ſocietates contrahendæ ſint, ſi unius vires non ſufficiunt ad finem aliquem

con-

Digitized by Google

conſequendum (§. 137. *part.* 7. *Jur. nat.*); & ipſa natura homines ad ſocietatem colendam obligat (§. 138. *part.* 7. *Jur. nat.*); ſocietates quoque ineundæ ſunt, ut vitæ ſufficientiæ, tranquillitati & ſecuritati conſulatur (§. 10. & *ſeqq.*), ac ipſa natura homines ad iſtiuſmodi ſocietates colendas obligat. Enimvero ſocietates inter domus multas, ſeu ab ingente hominum multitudine vitæ ſufficientis, tranquillitatis & ſecuritatis gratia initæ civitates ſunt (§. 14.). Quamobrem patet homines civitates conſtituere debere, conſequenter eas legi naturæ convenienter fuiſſe conſtitutas.

Facto equidem hominum conſtitutæ ſunt civitates; non tamen propterea inſtitutum mere humanum dici poſſunt: ipſa enim lex naturæ factum hoc urget & jus ad idem dat, ita ut non minus obligationi noſtræ ſatisfaciamus, quam jure noſtro utamur, cum civitates conſtituimus.

§. 27.

Quatenus civitates ſint a Deo.

Quoniam civitates legi naturæ convenienter fuerunt conſtitutæ (§. 26.), lex autem naturæ voluntati divinæ convenit (§. 284. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*), & per conſequens quod legi naturæ convenienter fit, id etiam voluntati divinæ convenienter; *civitates voluntati divinæ convenienter fuerunt conſtitutæ.*

Atque hinc patet quo ſenſu dici poſſit, civitates eſſe a Deo inſtitutas, quatenus nimirum Deo tribuenda ſunt, quæ a lege naturæ veniunt, cujus ipſe autor eſt (§. 273. *p.* 1. *Jur. nat.*). Sane cum legi naturæ non repugnent dominia (§. 108. 118. *part.* 1. *Jur. nat.*); dominia quoque dici poſſunt eſſe a Deo, utut facto hominum communionem primævam deſerentium introducta. Dependentiam & dominiorum, & civitatum a Deo facile percipiet is, cujus animus notionibus ſatis diſtinctis ex operibus anterioribus hauſtis imbutus. Qui enim, quemadmodum fieri debet, opera præcedentia eo ordine perlegit, quo conſcripta & edita fuerunt; abunde intelliget, notiones Juris naturæ non modo in ſe invicem, ſed has quoque ulterius in alias ſimpliciores in diverſis Metaphyſicæ partibus expoſitas continuo reſolvi: unde ignorata hac notionum analyſi deficit ea claritas, qua percellitur mens alterius, qui ſucceſſiva induſtria eandem ſibi familiarem reddidit. Pendet etiam hinc demonſtrationum evidentia, quam fruſtra expectabit, qui juſto ordine ſcientiam acquirere negligit. Quamobrem hic maxime valet illud pervulgatum, contra ignorantem principia non eſſe diſputandum. Et hæc quoque ratio eſt, cur viri rerum ſuarum intelligentes controvertere nolint cum hominibus in ea ſcientiarum parte hoſpitibus, ad quam ea res ſpectat, quam in controverſiam adducunt.

§. 28.

Quomodo cives civitati & civitas civibus ſinguli obligentur.

Si civitas conſtituitur, ſinguli ſe obligant univerſis, quod commune bonum promovere velint, & univerſi ſeſe obligant ſingulis, quod ſufficientiæ vitæ ipſorum, tranquillitati & ſecuritati proſpicere velint. Etenim qui in civitatem coeunt, inter ſe paciſcuntur de bono communi conjunctis viribus conſequendo, ſcilicet ne deſint quæ ad ſufficientiam vitæ requiruntur, & ut tranquille ac ſecure vivere poſſint (§. 14. 9.), conſequenter ſinguli contrahunt cum univerſis & univerſi cum ſingulis. Quamobrem cum ex pactis naſcatur obligatio præſtandi ea, de quibus conventum eſt (§. 789. *p.* 7. *Jur. nat.*); ſinguli, qui paciſcuntur cum univerſis, utique ſeſe obligant ad commune bonum promovendum, & viciſſim univerſi ſingulis ad proſpiciendum ipſis de iis, quæ ad vitæ ſufficientiam requiruntur, & ut tranquille atque ſecure vivere poſſint.

Nimirum quilibet ſocius facere obligatur, quod ad finem ſocietatis conſequendum facere poteſt (§. 7. *p.* 7. *Jur. nat.*). Facit vero hoc ea intentione, ut ceteri idem faciant, conſequenter nemo ſeſe obligavit univerſis quoad finem civitatis conſequendum, niſi quatenus univerſi ſeſe etiam ipſi obligant. Singuli conferre debent, quod a ſingulis; univerſi autem, quod ab univerſis proficiſci poteſt. Patebit autem ex ſequentibus, quænam ſint ea, tum quæ a ſingulis in gratiam univerſorum, tum quæ ab univerſis in gratiam ſingulorum fieri poſſint ac debeant. Atque tum perfecte intelligetur, quænam obligatio ſingulorum, qua tenentur univerſis, & viciſſim quænam obligatio ſit univerſorum, qua obſtringuntur ſingulis.

Digitized by Google

§. 29.

De jure univerſorum in ſingulos. *Univerſis in civitate competit jus cogendi ſingulos, ut ſatisfaciant obligationi ſuæ, ſi vel facere nolint, vel in eo negligentes ſe præbeant.* Eſt enim civitas ſocietas (§. 4.). Quamobrem cum ſociis competat jus cogendi conſocium, ut ſatisfaciat obligationi ſuæ, ſi vel ſatisfacere nolit, vel in eo negligentem ſe præbeat (§. 9. *part. 7. Jur. nat.*); univerſis quoque in civitate competit jus cogendi ſingulos ut obligationi ſuæ ſatisfaciant, ſi vel ſatisfacere nolint, vel in eo negligentes ſe præbeant.

Quamprimum in ſocietatem coitur, ſeu pacto civitas conſtituitur; ex ipſo hoc pacto univerſis naſcitur jus in ſingulos.

§. 30.

Unde idem ſit metiendum. *Jus univerſorum in civitate in ſingulos ex fine civitatis metiendum.* Etenim in ſocietate jus ſociorum metiendum eſt ex fine ſocietatis (§. 10. *part. 7. Jur. nat.*). Quamobrem cum civitas ſit ſocietas quædam (§. 4.); jus quoque univerſis in ſingulos competens ex fine civitatis metiendum.

Jus univerſorum in ſingulos extendendum non eſt ultra finem: neque enim ultra eundem ſinguli ſeſe univerſis obligare voluerunt, ex hac autem obligatione univerſis natum eſt jus in ſingulos. Univerſi nullum jus in ſingulos haberent, niſi ſinguli hoc ipſis tribuiſſent. Quemadmodum nimirum ſponte ſua ſe iiſdem obligarunt; ita etiam tribuerunt jus ex iſta obligatione reſultans, ſeu cum eadem neceſſario connexum.

§. 31.

Quale ſit jus civitatis in cives. *Univerſitas in civitate competit imperium in ſingulos.* Jus enim, quod univerſis in ſingulos in ſocietate competit, imperium eſt (§. 212. *part. 7. Jur. nat.*). Quamobrem cum civitas ſit ſocietas (§. 4.); jus quoque univerſis in ſingulos in eadem competens imperium eſt.

Ad propoſitionem præſentem illuſtrandam faciunt, quæ alibi in genere annotavimus (*not.* §. 212. *part. 7. Jur. nat.*). Imperium omne naſcitur ex ſocietate (§. 213. *part. 1. Jur. nat.*), natura vero homines omnes liberi ſunt (§. 146. *p. 1. Jur. natur.*), nec ullus imperium in invitum ſibi arrogare poteſt (§. 195. *p. 7. Jur. nat.*). Quamobrem & imperium univerſi in ſingulos non habent, niſi quatenus ſinguli in ſocietatem coivere, & imperium univerſorum ſua ſponte ſubivere.

§. 32.

Imperium civile & publicum quonam ſit. Imperium univerſis in ſingulos competens in civitate dicitur *Imperium civile*. Vocatur etiam *Imperium publicum*.

Nimirum Civile vocatur hoc imperium, quatenus ex civitate naſcitur & ab ea inſeparabile eſt, ita ut civitatem ſine imperio concipere non liceat, quemadmodum triangulum concipi nequit ſine tribus angulis duobus rectis æqualibus. Publicum vero idem appellatur reſpectu privati, quod in ſocietatibus minoribus locum habet (§. 23.), & de quo dictum eſt in parte præcedente.

§. 33.

§. 33.

Penes quem originarie ſit imperium.

Quoniam imperium civile univerſis in ſingulos competit in civitate (§. 32.), univerſi autem in civitatem conſociati populus ſunt (§. 5.); *imperium civile originarie penes populum eſt.*

Ad civitatem conſtituendam non aliud requiritur pactum, quam quod paciſcentes conjunctis viribus vitæ ſufficientiam, tranquillitatem ac ſecuritatem promovere velint (§ 14.). Ex hoc pacto oritur imperium civile. Quamobrem originarie nemini competere poteſt niſi iis, qui invicem pacti ſunt, hoc eſt, populo, in quem invitum nemo ſibi imperium jure arrogare poteſt (§. 195. *p. 7. Jur. nat.*), nec quiſquam etiam invitum alterius imperio ſubjicere jure valet, cum libertas naturalis, jus homini connatum (§. 146. *part. 1. Jur. nat.*), a nemine cuiquam invito auferri poſſit (§. 64. *part. 1. Jur. nat.*).

§. 34.

Quod ſit res propria populi.

Quoniam *imperium civile* originarie penes populum eſt (§. 33.); idem eſt *res populi propria* (§. 498. *part. 1.* & §. 132. *part. 2. Jur. nat.*), & *ad id, quod ſuum eſt, referendum* (§. 131. *part. 1. Jur. nat.*).

Cum ex pacto oriatur imperium civile (*not.* §. 33.), jus hoc acquiſitum eſt (§. 35. *part. 1. Jur. nat.*), & acquiritur iis, qui pactum fecere, ac ideo eorum res propria eſt, quemadmodum ſunt acquirentium propriæ res aliæ, quas ex pactis ſibi quærunt.

§. 35.

Limites imperii civilis.

Imperium civile extendi nequit ultra eas actiones, quæ ad commune civitatis bonum, ſeu bonum publicum, conſequendum pertinent. Imperium enim omne cum extendi nequeat ultra actiones, quæ ad finem ſocietatis conſequendum faciunt (§. 214. *part. 7. Jur. nat.*); nec imperium civile extendi poteſt ultra actiones, quæ ad finem civitatis conſequendum faciunt (§. 4.). Quoniam itaque commune civitatis bonum, hoc eſt, publicum (§. 23.), finis eſt civitatis (§. 4. 9.); imperium civile extendi nequit ultra eas actiones, quæ ad commune civitatis bonum, ſeu bonum publicum conſequendum faciunt.

Ideo finem civitatis in definitione diſtincte exprimere voluimus, immo debuimus, ut imperii civilis, quod in abuſum facile trahitur, limites accurate determinari poſſint, nec dum in nimium extenditur, jus in injuriam degeneret. Univerſi nimirum in civitate non plus juris in ſingulos ſibi arrogare poſſunt, quam ſinguli univerſis in ſe conferre voluerunt. Tantum autem juris conferre debuerunt, quantum ad finem civitatis conſequendum requiritur, conſequenter tantum etiam tacite contuliſſe cenſentur. Naturaliter pactis omnia ineſſe intelliguntur, quæ ex iis, quæ expreſſe dicta ſunt, neceſſario conſequuntur: non autem plura inſunt, quam quæ inde neceſſario conſequuntur.

§. 36.

De jure populi diſponendi, de imperio civili.

Populus imperium vel ſibi retinere, vel pro lubitu ſuo in perſonam unam, aut plures conjunctim, etiam in extraneam transferre poteſt, &, ſi in aliam transfert, a voluntate ipſius dependet, qua lege idem transferre velit. Etenim in ſocietate imperium vel ſibi retinere poſſunt univerſi, vel in perſonam unam, aut plures, ſi ita viſum fuerit, transferre (§. 216. *part. 7. Jur. nat.*), poteſt etiam ſocietas idem transferre in extraneum (§. 217. *part. 7. Jur. nat.*), & a voluntate ejus pendet, qua lege transferre velit (§. 220. *part. 7. Jur. nat.*). Quamobrem cum civitas ſocietas ſit (§. 1.), & univerſi, qui in eam coiverunt, populus ſint (§. 5.), penes quem originarie imperium civile eſt (§. 33.); populus quoque imperium vel ſibi retinere, vel pro lubitu ſuo in

perſonam unam, aut plures conjunctim, etiam in extraneam transferre poteſt, & a voluntate populi dependet, qua lege idem transferre velit.

Patet hinc, quale ſit jus populi diſponendi de imperio civili: quod utique non diverſum eſt a dominio (§. 118. *part. 2. Jur. nat.*). Recte nimirum dicitur originarie imperium civile eſſe in dominio populi, cum etiam jura, res incorporales (§. 498. *part. 1. Jur. nat.*), in dominio eſſe poſſint (§. 216. *part. 2. Jur. nat.*).

§. 37.

Quidnam in Republ. inſtituenda primum determinari debeat.

Si civitas ordinanda, ſeu Reſp. inſtituenda, univerſi inter ſe convenire debent, utrum imperium ſibi retinere, an in perſonam unam, vel plures idem transferre, & num certa lege transferre velint. Etenim populus vel imperium ſibi retinere, vel pro lubitu in perſonam unam, vel plures transferre poteſt, &, ubi in alium transfert, a voluntate ipſius dependet, qua lege idem transferre velit (§. 36.). Neceſſe igitur eſt, ut, quamprimum in civitatem coaluerunt ſinguli, determinetur, quidnam horum fieri debeat. Quamobrem cum in civitate, tanquam ſocietate, communi omnium, qui in eam coiverunt, conſenſu determinandum ſit, quid in eadem finis conſequendi gratia fieri debeat (§. 44. *part. 7. Jur. natur.*); ſi civitas ordinanda, ſeu Reſpubl. inſtituenda (§. 16.), univerſi inter ſe convenire debent, utrum imperium ſibi retinere, an in perſonam unam, vel plures idem transferre, & num certa lege transferre velint.

Pactum hoc diverſum eſt ab eo, quo civitas conſtituitur. Et quamvis non repugnet, ut de ſocietate civili ineunda & de ſubjecto imperii una conveniatur, manent tamen pacta diverſa, quorum illud, quod agit de ſocietate civili ineunda, etſi non tempore, ordine tamen prius intelligitur altero, quo ſubjectum imperii definitur, cum ex illo naſcatur imperium (§. 213. *part. 7. Jur. natur.* & §. 4. *h*), quod adeo nulli ſubjecto ineſſe poteſt, antequam natum fuerit.

§. 38.

De modo transferendi imperium in alium.

Quoniam populus, quando Reſp. inſtituenda, convenire debet, qua lege imperium ſit transferendum, ſi id in alium, vel alios transferre decrevit (§. 37.), imperium vero in alium transferri poteſt vel revocabiliter, vel irrevocabiliter, ad certum tempus, vel ad dies vitæ, tanquam transmiſſibile in certos alios, vel non transmiſſibile, plenum, vel certa parte deminutum, illimitatum, aut certo modo limitatum (§. 221. *part. 7. Jur. natur.*); *ſi populus conſtituit imperium in unam perſonam, vel in plures transferre, porro convenire debet, num idem revocabiliter, an irrevocabiliter, num ad certum tempus, an ad dies vitæ, num tanquam transmiſſibile in certos alios, an tanquam non transmiſſibile, num plenum, an certa parte deminutum, num illimitatum, aut certo modo limitatum transferre velit.*

Hoc pactum denuo diverſum eſt ab eo, quo ſaltem conveniebatur, utrum populus imperium ſibi retinere, an in alium, vel alios transferre velit. Neque enim conveniri poteſt de modo, quo imperium habere debet is, in quem transfertur, antequam conventum fuerit, id in alium, vel alios transferendum eſſe. Plures cum fine modi, quo populus imperium in alium transferre poteſt; nova utique deliberatione opus eſt, quomodo ſeu qua lege imperium ſit transferendum, poſtquam translatio ejus decreta.

§. 39.

De imperio quoad exercitium & quoad ſubſtantiam translato.

Imperium a populo in alium transferri poteſt vel quoad exercitium, vel quoad ipſam ſubſtantiam. Quando enim populus imperium transfert in alium, a voluntate ipſius dependet, qua lege, ſeu quomodo transferre velit (§. 36.). Quamobrem cum imperium vel ea lege transferri poſſit, in alium, ut idem exerceat, vel ita, ut de ipſo etiam imperio pro arbitrio ſuo diſponere valeat; imperium utique a populo in alium transferri poteſt vel quoad exercitium, vel quoad ipſam ſubſtantiam.

Diſſe-

Digitized by Google

Differentia hæc probe notanda eſt. Longe enim alia conſequuntur, ſi quis ſaltem imperii exercitium habeat, & ſi ipſum imperium ejus ſit, quemadmodum ex ſequentibus clarius eluceſcet.

§. 40.

De imperio in uſufructu & in patrimonio.

Si imperium transfertur in alium quoad exercitium, is idem habet in uſufructu; ſi vero quoad ſubſtantiam, jure proprietatis idem poſſidet & per conſequens in patrimonio habet. Quando enim imperium transfertur in alium quoad exercitium, is non habet niſi jus exercendi imperium, non vero de ipſo imperio tanquam de re ſua diſponere poteſt (§. 222. *part. 7. Jur nat.*). Quamobrem cum uſumfructum habeat, qui habet jus utendi fruendi, ſed de ipſa ſubſtantia diſponere pro lubitu non poteſt (§. 1420. *part. 5. Jur. nat.*); ſi imperium in alium quoad exercitium transfertur, is idem habet in uſufructu. *Quod erat primum.*

Enimvero ſi imperium in aliquem transfertur quoad ſubſtantiam, is de ipſa ſubſtantia imperii, tanquam re ſua, diſponere poteſt. Quamobrem cum jus diſponendi de ipſa ſubſtantia rei proprietas ſit (§. 131. *part. 2. Jur. nat.*); ſi imperium in aliquem transfertur quoad ſubſtantiam, is proprietatem ejus habet, ſeu jure proprietatis idem poſſidet. *Quod erat ſecundum.*

Denique cum in patrimonio ſint omnia bona, quæ quis habet (§. 452. *part. 2. Jur. nat.*), conſequenter omnia etiam jura (§. 451. *p. 2. Jur. nat.*), imperium vero ſit jus quoddam (§. 194. *part. 7. Jur. nat.*); qui imperium jure proprietatis poſſidet, conſequenter is, in quem imperium quoad ſubſtantiam translatum, idem in patrimonio habet. *Quod erat tertium.*

Modus hic duplex habendi imperium probe notandus. Multæ nimirum inde decidendæ ſunt controverſiæ de ſucceſſione in imperio & de imperii, vel partis ejus alienatione.

§. 41.

De uſufructuario & proprietario imperii.

Quoniam qui imperium accepit, idem habet vel in uſufructu, vel in patrimonio, ſeu jure proprietatis (§. 40.), fructuarius vero eſt, ſeu uſufructuarius, qui uſumfructum habet (§. 1420. *part. 5. Jur. nat.*), & proprietarius, qui proprietatem in re habet, ſeu cujus res propria eſt (§. 131. *part. 2. Jur. nat.*); *Qui imperium in civitate habet, vel uſufructuarius imperii eſt, vel proprietarius.*

§. 42.

Rector civitatis quinam ſit.

Rector civitatis eſt is, cui imperium in civitate defertur, ut id exerceat.

Rector nimirum ſocietatis eſt is, cui imperium in ſocietate defertur, ut id exerceat (§. 218. *part. 7. Jur. nat.*). Quamobrem cum civitas ſit quædam ſocietas (§. 4.); dicendus utique Rector civitatis erit is, cui imperium in civitate delatum eſt, & per conſequens idem exercet proprio nomine. Quando enim populus imperium ſibi retinet, & per conſequens ſeipſum regit (§. 219. *part. 7. Jur. nat.*), Rectorem alium non habet.

§. 43.

Unde metiendum jus Rectoris civitatis.

Rectoris civitatis jus omne metiendum eſt ex voluntate, quæ populo fuit, cum imperium transferret. Etenim rector civitatis eſt rector ſocietatis cujuſdam (§. 4. 42. *h.* & §. 218. *part. 7. Jur. nat.*). Quamobrem cum rectoris in ſocietate jus omne metiendum ſit ex voluntate, quæ fuit ſocietati, cum imperium transferret (§. 222. *part. 7. Jur. nat.*); rectoris quoque civitatis jus omne metiendum eſt ex voluntate, quæ populo fuit, cum imperium transferret.

Quod

Quod in genere monuimus de metiendo jure rectoris ſocietatis (*not.* §. 222. *part.* 7. *Jur. nat.*); idem quoque firmiter tenendum de jure rectoris civitatis. Sane etiam in caſu dubio, quando ad præſumtiones recurrendum, inquiri debet, quæ lis præſumenda ſit voluntas populi imperium transferentis.

§. 44.

Summitas imperii in quo conſiſtat. *Imperium ſummum* dicitur, in cujus actus nemini niſi habenti Jus quoddam competit, ut ideo *Summitas imperii* conſiſtat in independentia exercitii ejuſdem ab alterius cujuſdam voluntate.

Nimirum qui ſummum imperium habet, idem pro lubitu exercet, ſeu prouti ſibi viſum fuerit, nec quiſquam alius eſt, cujus arbitrio actus imperantis quomodocunque ſubſint.

§. 45.

De actibus ſummi imperii. Quoniam in ſummi imperii actus nemini jus quoddam competit (§. 44.); *qui ſummum imperium habet, ejus actus a nemine irriti reddi poſſunt.*

Nimirum quicquid imperans agit, id mutari nequit, niſi quando ipſi ita viſum fuerit; nemo autem alius actum ejus quomodocunque infirmare poteſt, ſive civis fuerit, ſive extraneus. Valet hic de imperante, quod vulgo dicitur: ſic volo, ſic jubeo.

§. 46.

De libertate in imperando. Similiter quoniam qui imperium ſummum habet, in exercitio imperii non dependet ab ullo alio homine, niſi a ſeipſo (§. 44.), qui vero in agendo non dependet ab ullo alio homine, niſi a ſeipſo, liber eſt (§. 153. *p.* 1. *Jur. nat.*); *Qui ſummum imperium habet, in imperando, ſeu exercitio imperii prorſus liber eſt*, conſequenter *ejus conſcientiæ relinquendum, quomodo imperet* (§. 157. *part.* 1. *Jur. nat.*), *nec ulli hominum rationem reddere tenetur, quomodo imperio utatur, ſeu cur ſic imperet, non aliter.*

Stat nimirum pro ratione voluntas imperantis, ipſe autem ſuo ſtat judicio, non alieno. Imperans perſona moralis eſt. Unde qui ſummum habet imperium perſona moralis libera eſt. Quæ itaque valent de libertate hominis naturali reſpectu cujuſvis hominis tanquam individui phyſici; ea etiam valent de imperante qua tali. Qui ergo libertatem hominis naturalem penitus perſpicit; idem quoque abſque ulla obſcuritate perſpiciet ſummitatem imperii; quæ revera non conſiſtit niſi in libertate imperantis qua talis (§. 153. *part.* 1. *Jur. natur.* & §. 44. *h.*).

§. 47.

Quantum libertas reſtringatur in civitate. *In civitate ſingulorum libertas reſtringitur quoad eas actiones, quæ ad bonum publicum promovendum faciunt, quoad ceteras illa illibata manet: ſinguli quoque, quando in civitatem coeunt, liberi manent reſpectu peregrinorum.* Quoniam enim in ſocietate qualibet libertas ſociorum reſtringitur quoad actiones ad conſequendum finem ſocietatis requiſitas (§. 169. *part.* 7. *Jur. nat.*); finis autem civitatis eſt vitæ ſufficientia, tranquillitas & ſecuritas (§. 13.), conſequenter bonum publicum (§. 9. 23.); ſingulorum in civitate libertas reſtringitur quoad eas actiones, quæ ad bonum publicum promovendum faciunt. *Quod erat primum.*

Enimvero quando civitas conſtituitur, ſinguli ſe obligant univerſis, quod commune bonum promovere velint (§. 28.). Quamobrem cum nemo alterum ſibi obligare poſſit ultra voluntatem ipſius (§. 382. *part.* 3. *Jur. nat.*); ſingulorum obligatio in civitate reſpectu univerſorum extendi nequit ultra eos actus, qui ad bonum publicum pro-

mo-

Digitized by Google

movendum requiruntur. Libertas igitur naturalis quoad ceteras actiones illibata manet. *Quod erat ſecundum.*

Denique peregrini non ſunt membrum civitatis noſtræ (§. 7.), conſequenter nemo peregrinus eſt in numero univerſorum, quibus ſinguli ſeſe obligarunt. Quamobrem cum nulla ratio ſit, cur propterea peregrinis ad certa quædam obligatus eſſe debeam, quia univerſis in civitate me obligavi; qui in civitatem coeunt, reſpectu peregrinorum liberi manent. *Quod erat tertium.*

Probe hic perpendenda veniunt, quæ alias annotavimus (*not.* §. 169. *part. 7. Jur. nat.*), & ad civitatem, ſocietatem omnium perfectiſſimam, applicanda, ut intimius perſpiciatur, cur & quomodo libertas ſingulorum in civitate reſtringatur, ac ideo ſtatus libertatis mutetur. Mutant autem, qui in civitatem coeunt, ſtatum reſpectu eorum, cum quibus pacti fuerunt, non vero reſpectu aliorum, ad quos pactum illud, quo civitas conſtituta (§. 4.), minime pertinet.

§. 48.

Libertas domuum & ſocietatum ſimplicium in civitate reſtringitur quoad ea, quæ ad bonum publicum, ſeu commune civitatis bonum ſpectant. Etenim in ſocietate compoſita libertas ſocietatum ſimpliciorum, ex quibus ea coaleſcit, reſtringitur quoad ea, quæ ad ſocietatem compoſitam ſpectant (§. 170. *part. 7. Jur. nat.*). Enimvero civitas coaleſcit ex domibus (§. 4.), domus vero ex ſocietate conjugali, paterna atque herili, aut ſaltem ex binis componitur (§. 1147. *part. 7. Jur. nat.*). Quamobrem in civitate libertas domuum & ſocietatum ſimplicium, ex quibus illæ componuntur, reſtringi debet quoad ea, quæ ad civitatem ſpectant, conſequenter quæ ad bonum publicum, ſeu commune civitatis bonum ſpectant. *Quantum libertas ſocietatum minorum in civitate reſtringatur.*

Oſtendi etiam poterat hoc modo. Quando in ſocietatem coitur, ſingulorum libertas reſtringitur quoad eas actiones, quæ ad bonum publicum promovendum faciunt (§. 47.). Quodſi ergo fuerint membra ſocietatis cujuſdam minoris, veluti domus, aut ſocietatis cujuſdam ſimplicis, actiones quoque illorum quoad actiones ad ſocietatem illam ſpectantes reſtringi debent, quatenus bonum publicum id exigit.

Finis civitatis non modo reſpicit ea, quæ ſunt ſingulorum, verum etiam ſocietatum minorum, quas inter ſe contraxerunt. Unde qui in ſocietatem civilem coeunt, ſibi invicem quoque promittunt, quod conjunctis viribus bonum ſocietatum minorum, quarum membra ſunt, promovere velint. Quamobrem cum fines ſocietatum minorum contineantur in fine civitatis, qui fundamentum reſtrictionis libertatis eſt, libertas ſocietatum minorum ob eandem rationem & eodem modo reſtringenda venit, ob quam rationem & quo modo libertas ſingulorum reſtringitur.

§. 49.

Quoniam libertas domuum & ſocietatum ſimplicium *in civitate* reſtringitur quoad ea, quæ ad bonum publicum ſpectant (§. 48.); *jura patrumfamilias, conjugum, parentum, liberorum, dominorum & famulorum reſtringuntur, quantum bonum publicum exigit.* *De reſtrictione juris patrumfamilias, conjugum, parentum, liberorum, famulorum.*

Nimirum jus harum perſonarum imminuitur, quantum bonum publicum exigit. Nec hoc durum videri debet, cum etiam ſaluti ſocietatum minorum & per conſequens omnium membrorum earundem qua talium proſpiciatur ab univerſis. Quemadmodum itaque univerſi obligantur ſingulis membris ſocietatum minorum qua talibus ad eorum ſalutem promovendam; ita etiam hæc qua talia viciſſim obligantur univerſis ad commune ipſorum bonum pro virili promovendum. Clarius hoc eluceſcet ex ſpeciali tractatione de Rep. inſtituenda.

§. 50.

Quælibet civitas naturaliter libera eſt. Etenim ſocietas quælibet naturaliter libera eſt (§. 166. *part. 7. Jur. nat.*). Quamobrem cum civitas ſit ſocietas (§. 4.); ea quoque naturaliter libera eſt. *De libertate naturali civitatis.*

Oſten-

Digitized by Google

Oſtenditur etiam hoc modo. Singuli, quando in civitatem coeunt, liberi manent reſpectu peregrinorum (§. 47.), conſequenter eorum, qui non ſunt membra civitatis (§. 7.). Quamobrem cum libertas civitatis eadem ſit cum libertate ſingulorum, qui in civitatem coiverunt, ſimul ſumta, quod per ſe patet; quælibet quoque civitas naturaliter libera eſt, reſpectu ſcilicet omnium, qui ejus membra non ſunt.

Libertas civitati non competit, niſi quatenus competit ſingulis ejuſdem membris. Quemadmodum enim a libertate ipſorum dependebat, utrum ſeſe invicem ſibi obligare vellent ad bonum commune conjunctis viribus promovendum, nec ne; ita quoque in ſingulis actibus huc ſpectantibus non dependent ab ullo peregrino, ſeu extra civitatem conſtituto, ac per conſequens qua membra civitatis liberi ſunt, & univerſi ſimul, qui civitatem abſolvunt, liberi ſunt reſpectu eorum, quorum nulla eſt cum ipſis communio. Libertas civitatis fluit tanquam ex fonte ex libertate naturali ſingulorum, vi cujus in ſocietatem coire licite poterant (§. 26.).

§. 51.

An civitati uni ſit jus in alteram. Quoniam quælibet civitas naturaliter libera eſt (§. 50.); *naturaliter civitas quælibet poteſtati civitatis alterius ſubjecta non eſt* (§. 135. *part. 1. Jur. nat.*), conſequenter *in eam civitati alteri jus nullum competit* (§. 134. *part. 1. Jur. nat.*), cumque quilibet in agendo non dependeat ab ullo alio homine, niſi a ſeipſo (§. 135. *part. 1. Jur. nat.*), *quælibet civitas in iis, quæ ad civitatem ſpectant, non dependet a civitate alia, ſed unice a ſeipſa.*

§. 52.

Quomodo civitas libertate ſua fruatur. Similiter quia civitas quælibet naturaliter libera eſt (§. 50.), vi libertatis autem naturalis unicuique permittendum, ut in determinandis actionibus ſuis ſuum ſequatur judicium, quamdiu nil facit contra jus tertii (§. 156. *part. 1. Jur. nat.*), ejus quoque conſcientiæ relinquendum, quid agat (§. 157. *part. 1. Jur. nat.*), nec ulli hominum rationem reddere tenetur actionum ſuarum (§. 158. *part. 1. Jur. nat.*); *civitati quoque unicuique permittendum, ut in iis, quæ ad civitatem ſpectant, ſuum ſequatur judicium, quamdiu nil facit contra jus alterius civitatis, conſcientiæ illorum, qui membra civitatis ſunt, relinquendum, quid in civitate agatur, nec ulli hominum rationem reddere illa tenetur actuum ſuorum.*

Cum idem jam demonſtraverimus de ſocietate qualibet in genere (§. 167. *part. 7. Jur. nat.*); poteramus idem quoque ex eo inferre de civitate. Ceterum hic quoque notandum eſt quod de principio hoc in genere annotavimus (*not. §. cit.*).

§. 53.

Quomodo civitas una alteri ſubjici poſſit. Quoniam naturaliter *civitas una poteſtati civitatis alterius* ſubjecta non eſt (§. 51.); *Si ſubjici debet, neceſſe eſt, ut vel facto ſuo, vel alieno eidem ſubjiciatur.*

Nondum hic definimus, utrum jure, an injuria hoc fiat: de eo enim in ſequentibus demum diſquirendum.

§. 54.

Quomodo civitates ſpectandæ inter ſe. *Civitates ſpectandæ ſunt tanquam perſonæ ſingulares liberæ, in ſtatu naturali viventes.* Etenim plures ſocietates diverſæ ſpectandæ ſunt inter ſe tanquam perſonæ ſingulares liberæ in ſtatu naturali viventes (§. 168. *part. 7. Jur. nat.*). Quamobrem cum civitates ſint ſocietates (§. 4.); eædem quoque ſpectandæ ſunt tanquam perſonæ ſingulares liberæ, in ſtatu naturali viventes.

Quæ

Digitized by Google

Quæ alias annotavimus, cum de ſocietatibus in genere idem evinceremus (*not.* §. 168. *part.* 7. *Jur. nat.*); ea etiam hic tenenda ſunt. Fieri enim poteſt, ut plures civitates in unam compoſitam coaleſcant, vel etiam certis pactionibus una alteri ſeſe obliget ad certas præſtationes imperium diminuentes, prouti ex ſequentibus eluceſcet.

§. 55.

De natura li libertate populorum.

Populus quilibet naturaliter liber eſt. Multitudo enim hominum in civitatem conſociatorum populus eſt (§. 5.). Quoniam itaque naturaliter civitas quælibet libera eſt (§. 50.); populus quilibet naturaliter liber eſt.

Libertas civitati non competit, niſi quatenus competit ſingulis ejuſdem membris (*not.* §. 50.). Singula vero hæc membra ſimul ſumta populus ſunt (§. 5.). Quamobrem libertas civitati competens illa ipſa libertas eſt, quæ populo competit, & eadem cum libertate naturali ſingulorum, qui per conſociationem populus facti ſunt. Per hanc autem conſociationem nemini ſeſe ad aliquam præſtationem cum imminutione libertatis naturalis obligarunt, qui cum ipſis conſociati non ſunt.

§. 56.

Quomodo unus alteri ſubjici poſſit.

Quoniam *populus* quilibet naturaliter liber eſt (§. 55.) *nullus alii populo ſubjici poteſt niſi facto vel ſuo, vel alieno.*

Nondum hic loquimur de jure, ſed ſaltem de facto. De illo enim demum diſpiciemus ſuo loco.

§. 57.

Quale ſit imperium in populo.

Imperium, prouti in populo originarie eſt, ſummum eſt. Etenim populus naturaliter liber eſt (§. 55.), ac ideo in agendo, & per conſequens in exercitio imperii, quando id in alium nondum tranſtulit (§. 36.), non dependet niſi a ſeipſo (§. 153. *part.* 1. *Jur. nat.*) ſeu propria ſua voluntate. Quamobrem cum imperium ſummum ſit, cujus exercitium non dependet ab alterius cujuſdam voluntate (§. 44.); imperium, prouti originarie in populo eſt, ſummum eſt.

Summitas imperii fluit ex libertate naturali populi. Vi hujus alterius cujuſdam poteſtati ſubjectus non eſt (§. 135. *p.* 1. *Jur. nat.*), conſequenter nemini jus quoddam in eodem (§. 134. *part.* 1. *Jur. nat.*), ac per conſequens in imperii, quod habet (§. 33.), actus jus quoddam competit. Eſt igitur imperium, quale originarie penes populum eſt, ſummum (§. 44.).

§. 58.

De libertate diſponendi de ſummitate imperii populo competente.

Quoniam imperium, prouti in populo originarie eſt, ſummum eſt (§. 57.), a voluntate autem populi dependet, quomodo imperium in alium transferre velit (§. 36.); *Si imperium in alium transfert populus, ſummitatem ejus vel ſibi retinere, vel in alium transferre poteſt.*

Non de eo hic quæſtio eſt, num prudentiæ ſit ſummitatem imperii transferre in Rectorem civitatis, an vero melius ſit, ut eandem populus ſibi retineat; ſed ſaltem quæritur, quid populus jure ſuo uſus facere poſſit. Imperium res populi propria eſt (§. 34.), & quatenus originarie penes ipſum eſt, ſummum eſt (§. 57.). De ſummitate igitur etiam imperii diſponere pro lubitu poteſt (§. 118. *p.* 2. *Jur. nat.*).

§. 59.

An ſummitas imperii ſemper ſit penes populum.

Quoniam populus ſummitatem imperii in rectorem civitatis transferre poteſt (§.58. 42.); *ſummitas imperii non ſemper neceſſario penes populum eſt*, conſequenter *populo non ſemper jus aliquod competit in actus Rectoris civitatis* (§.44.), adeoque *nec jus coercendi atque puniendi Reges imperio abutentes*.

Mortonius in commentario *Eliſabethæ* exhibito apud *Buchananum* lib. 20. ſtatuit, legem de puniendo Rege non ſolis Scotis propriam eſſe, ſed omnibus nationibus & populis bene inſtitutis communem. Olim nimirum Reges in Scotia, referente *Thuano* lib. 50. morte, vinculis, exilio puniti. Scotos liberam ab initio gentem Reges eo jure ſibi creaviſſe, ut imperium populi ſuffragiis eis mandatum, ſi res poſceret, eiſdem ſuffragiis adimi poſſet. Et *Buchananus* rerum Scoticarum lib. 20. ait, factum animadvertendi in Reges novum non videri, nam multos Reges a Scotis morte, vinculis, exilio punitos, & non modo externis exemplis factum Scotorum confirmari poſſe, ſed magnam quoque farraginem eorum ex antiquis hiſtoriarum monumentis ultro ſeſe offerre. Tale quid de Lacedæmoniis refert *Cornelius Nepos* in vita *Pauſaniæ* c. 3. & de antiquis *Burgundis* etiam *Ammianus Marcellinus*. Falluntur tamen, qui contendunt, jus iſtiuſmodi in Rectorem civitatis ſemper abſque ulla exceptione competere populo, prouti ex iis, quæ demonſtravimus, obvium eſt. Recte obſervat *Grotius* de I. B. & P. lib. 1. c. 3. §. 8. ſententiam iſtam, qua ſummitas imperii ſine omni exceptione ad populum reſtringitur, innumeris malis cauſam dediſſe & dare etiamnum poſſe, ſeditionibus ſcilicet, conjurationibus, tumultibus, bellis inteſtinis, diſſentiente licet *Gronovio* in Notis ad hunc locum, qui Regum potius ac Magiſtratuum iniquitatem iſtis malis cauſam dediſſe mavult. Inde tamen non ſequitur ſummitatem imperii penes populum neutiquam eſſe, ſeu populum imperium transferentem ſummitatem ejus ſibi retinere non poſſe, cum Rectoris civitatis jus metiendum ſit ex voluntate populi imperium transferentis (§.43.), nec de eo quæſtio ſit, quid exinde ſequatur, ſi populus hac potius, quam alia lege tranſtulerit; & num prudenter, vel imprudenter fecerit, quod hac potius, quam alia lege tranſtulerit.

§. 60.

In quonam imperium civile conſiſtat.

Imperium civile, ſeu publicum conſiſtit in jure determinandi ea, quæ ad bonum publicum promovendum requiruntur. Etenim eſt jus univerſis in ſingulos in civitate competens (§.32.). Quamobrem cum idem metiendum ſit ex fine civitatis (§.30.), ſeu bono communi (§.9.13.), vel publico (§.23.), nec ultra eas actiones, quæ ad bonum publicum conſequendum pertinent, extendi poſſit (§.35.); erit utique jus determinandi ea, quæ ad bonum publicum promovendum requiruntur.

Qui in civitatem coeunt, hunc finem ſibi propoſitum habent, quod conjunctis viribus bonum commune promovere velint (§.4.9.), & ad hoc ſinguli ſeſe univerſis & univerſi ſingulis obligant (§.28.). Dum volunt finem, neceſſe etiam eſt ut velint media, ſine quibus illum conſequi non datur. Ea igitur media determinanda ſunt & per conſequens jus univerſis competens in ſingulos aliud eſſe nequit, quam jus determinandi ea, quæ ad bonum publicum promovendum requiruntur. Imperantis itaque eſt præſcribere media, quibus bonum publicum conſequi datur. Quamobrem qui intimius perſpicit, in quonam bonum publicum conſiſtat; is quoque intime perſpicit, in quonam imperium civile conſiſtat.

§. 61.

An imperium publ. cum ſit jus indiviſum.

Imperium civile, ſeu publicum varia complectitur jura, quæ a ſe invicem ſeparari poſſunt, ſeu non neceſſario eidem ſubjecto ſimul inſunt. Etenim imperium publicum conſiſtit in jure determinandi ea, quæ ad bonum publicum promovendum requiruntur (§.60.). Quamobrem cum bonum commune civitatis, hoc eſt, publicum (§.23.), conſiſtat in eo, ut civitas abundet iis, quæ ad vitæ neceſſitatem, commoditatem & jucunditatem faciunt, & ut felicitati ſingulorum ſufficienter proſpiciatur, ut tutus quilibet ſit ab injuria aliorum & a vi externa hoſtium, ipſa denique civitas ſatis potens ad huic reſiſtendum (§.9.), conſequenter plura a ſe invicem diſtincta complectatur, im-

Digitized by Google

imperium quoque complectitur tot jura diverſa, quot diverſæ illorum, quæ ad bonum publicum pertinent, concipi poſſunt claſſes. Varia igitur complectitur jura. *Quod erat primum.*

Enimvero ſi fines illos diverſos, qui ſimul intenduntur, & in quibus bonum publicum conſiſtit, perpendere volueris, facile apparet, eos ita ſeſe habere, ut unus abſque altero intendi poſſit, nec poſito uno ponantur quoque ceteri. Quamobrem etiam media ad unum conſequendum neceſſaria per ſe minime dependent a mediis, quæ ad alium conſequendum requiruntur. Qui itaque præſcribit media fini uni conſequendo neceſſaria, is non tenetur præſcribere media fini cuidam alteri conſequendo inſervientia, conſequenter cum jura ad imperium publicum pertinentia non conſiſtant niſi in juribus præſcribendi media iſta (§. 60.); jura, quæ imperium ſummum complectitur, a ſe invicem ſeparabilia ſunt, nec neceſſario eidem ſubjecto ſimul inſunt. *Quod erat alterum.*

Diverſa illa jura, quæ imperium publicum continet, rectius diſtinguentur, ubi oſtenderimus, quænam ad Remp. rite inſtituendam requiruntur, conſequenter quibuſnam opus ſit mediis, ut finis civitatis ex aſſe obtineatur. Ut tamen non prorſus obſcura maneant, quæ hic demonſtrantur, exempli ſaltem loco unum vel alterum horum jurium commemorare libet. Pertinent nimirum ad imperium publicum jus ferendi leges, jus decidendi controverſias civium de jure, jus puniendi delicta, jus belli, jus tributa indicendi, jus circa ſacra.

§. 62.

Imperium plenum & minus plenum.

Imperium plenum dicitur, quod omnia jura complectitur ad imperium civile ſpectantia, nullo prorſus excepto: *Minus plenum* autem, quod non omnia jura complectitur ad imperium civile ſpectantia, ſed a quo unum, vel alterum eorum ademtum. Quoniam jura omnia ad imperium civile ſpectantia non neceſſario ſimul inſunt eidem ſubjecto (§. 61.), *ſi imperium in alium, vel alios transfertur, vel plenum, vel minus plenum transferri poteſt, prouti populo transferenti viſum fuerit* (§. 36.).

Ita ex. gr. populus ſibi retinere poteſt jus belli inchoandi, vel tributa indicendi, ſeu onera nova imponendi.

§. 63.

Partes imperii & ejus diviſibilitas.

Diverſa illa jura, quorum unum abſque altero ſubſiſtere poteſt, quæ tamen ſimul ſumta imperium publicum conſtituunt, dicuntur *Partes imperii*. Partes haſce *Grotius* vocat *potentiales*. Atque hinc patet, *imperium plenum conſiderari ut totum nulla ſui parte deminutum, minus plenum* autem ut partem ejus, ſeu complexum quendam partium potentialium quarundam, aut, ſi mavis, *ut imperium parte una, vel altera deminutum*. Immo porro patet, *imperium civile eſſe diviſibile in partes potentiales*.

§. 64.

Quomodo diviſio fieri poſſit.

Quoniam imperium civile diviſibile eſt in partes potentiales (§. 63.), a populi autem voluntate dependet, quomodo imperium in alium transferre velit (§. 36.); *ſi populus imperium in alium transfert, aut indiviſum transferre, aut in partes potentiales dividere, & partem diviſam vel ſibi retinere, vel certa lege in alium, vel alios transferre poteſt.*

Ita imperium in Republ. Hebræorum diviſum erat ea lege, ut jus circa ſacra Pontifici maximo, jus autem circa profana Regi competeret.

Digitized by Google

§. 65.

De ſummitate imperii diviſi. *Si imperium dividitur in partes potentiales, ſummum eſſe poteſt pro qualibet parte diviſa.* Quando enim imperium dividitur in partes potentiales, diverſa illa jura, quæ complectitur, & quorum unum abſque alio ſubſiſtere poteſt, ſeparantur, ut in diverſis ſubjectis ſubſiſtant (§. 61. 63.). Enimvero ſummitas reſpicit exercitium imperii totius & ſingulos ejus actus facit independentes a voluntate alia, quam exercentis (§. 44.), conſequenter diviſio minime obſtat, quo minus actus ad exercitium cujuslibet juris ſpectantes maneant independentes ab alia, quam exercentis voluntate. Imperium itaque, ſi dividitur in partes potentiales, ſummum eſſe poteſt pro qualibet parte diviſa.

Ita in Rep. Hebræorum non minus jus Pontificis maximi circa ſacra, quam jus Regis circa profana ſummum erat, ita ut neutri competeret jus in actus alterius, eos ſcilicet, qui ad exercitium juris ſui pertinebant. Sunt equidem qui abſurdum dicunt duplex ſummum imperium in eadem civitate; ſed cur abſurdum ſit, nulla ratione ſolida evincunt. Sane abſurdum minime reputant, ut populus quædam jura ad imperium ſpectantia ſibi retineat, in quibus dependere non vult a Rectoris voluntate. Nonne vero perinde eſt, ſive jus ſibi reſervatum exerceat per ſe, ſive idem transferat in alium, ut idem exerceat, prouti ſibi videtur? Ex eo, quod corpus humanum ſit monſtroſum, ſi duo habeat capita, minime ſequitur, Remp. fore monſtroſam, in qua duo exiſtunt imperia ſumma. Abſurditas demum probata intelligitur, ſi demonſtratum fuerit, imperio ſummo diviſo finem civitatis obtineri minime poſſe, ſed ex hac diviſione ſequi, quæ eidem e diametro repugnant. Hoc enim in præſenti materia pro moraliter impoſſibili, conſequenter pro abſurdo habendum, ſi velimus uti mediis, quæ finem civitatis evertunt, aut ſaltem ab eodem abducunt.

§. 66.

De imperio limitato & abſoluto. *Imperium limitatum* dicitur, cujus exercitium certis legibus adſtrictum, vel conſenſu alterius indiget. *Abſolutum* vero eſt, quod limitatum non eſt.

Hobbeſius nullam agnoſcit differentiam inter imperium ſummum & abſolutum. Qui enim abſolutum habet imperium, is in eo exercendo ſuo ſtat judicio, cum nullius conſenſum requirere, nec ad certas leges actus ſuos componere teneatur. Enimvero inde nondum ſequitur, in actus ipſius nullum jus eſſe populo, ut iidem a voluntate ejus ſint prorſus independentes, nec, ſi eidem viſum fuerit, irriti effici poſſint. Abſolutum itaque eſſe poteſt imperium, non tamen ſummum, ac per conſequens non inani ſubtilitate imperium abſolutum a ſummo diſtinguitur. Immo non implicat, imperium limitatum eſſe ſummum, quatenus equidem Rectori civitatis certæ præſcriptæ ſunt leges, juxta quas idem exercere debet; quodſi tamen contrarium fecerit, populo jus non eſt actus ejus irritos reddendi. Sed de eo uberius dicendum inferius, quando diſquiremus, utrum imperium ſummum ſit irreſiſtibile, nec ne.

§. 67.

An imperium minus plenum limitatum eſſe poſſit. Quoniam imperium limitatur, ſi exercitium certis legibus adſtringitur, aut ad actus ejus certorum quorundam conſenſus requiritur (§. 66.); imperium autem minus plenum non omnia jura continet, quæ idem complectitur, (§. 62.) quoad exercitium tamen eorum jurium, quæ continet, certis legibus adſtringi, aut ad conſenſum certorum quorundam reſtringi poteſt: *imperium minus plenum limitatum eſſe poteſt*. Et eodem modo patet, *imperium minus plenum etiam abſolutum eſſe poſſe*.

§. 68.

An plenum pro parte limitatum, pro alia abſolutum. Immo quoniam imperium in partes potentiales diviſibile, hoc eſt, in jura, quæ ſigillatim ſubſiſtere poſſunt (§. 63.), conſequenter non implicat, ut, ſi omnia jura, quæ ad illud ſpectant, hoc eſt, imperium plenum (§. 62.), transferantur in unum,

quod-

quoddam exercitium certis regulis adſtringatur, vel a conſenſu certorum quorundam ſuſpendatur, aliorum vero exercitium judicio habentis prorſus liberum relinquatur; imperium vero limitatum eſt, cujus exercitium certis legibus adſtrictum, vel a conſenſu certorum quorundam ſuſpenſum, abſolutum vero, quod ita limitatum non eſt (§. 66.); *ſi imperium plenum transferatur, pro aliqua parte limitatum, pro reliqua abſolutum transferri poteſt, prouti ſcilicet populo transferenti viſum fuerit* (§. 36.).

Omnis diverſitas imperii oritur a voluntate populi idem in alium, vel alios transferentis. Cumque jus externum ex eadem unice metiendum ſit, de jure Rectori civitatis competente ex principiis intrinſecis judicium fieri nequit. A diverſitate autem imperii in Rectorem tranſlati pendent diverſæ regiminis formæ.

§. 69.

De imperio temporario & precario.

Imperium dicitur *temporarium*, quod ad certum tempus alicui confertur. Ei quodammodo affine eſt *Precarium*, quod confertur ſub hac clauſula, quamdiu voluerimus, ſeu quamdiu placuerit. Unde patet, *elapſo tempore, ad quod imperium conceſſum, idem redire ad populum, precarium vero eſſe quolibet momento revocabile.*

Regnum precarium olim fuiſſe *Vandalorum* in Africa & *Gothorum* in Hiſpania, obſervat *Grotius* de J.B. & P. lib. 1. cap. 3. §. 11. n. 3. & idem in Notis de *Herulis*, *Longobardis*, *Burgundis*, *Moldavis*, *Norvvegis* aliiſque refert. Quamvis vero abſurdum videatur nonnullis, imperium precario habere; minus tamen abſurdum exiſtimari debet, quam Regem ita ſubjicere populo, ut morte, vinculis & exilio puniri poſſit, quemadmodum olim in Scotia moris fuit (*not.* §. 59.). Minus incommodi habet imperium ex pacto revocare, quam Regem in judicium vocare, ut adminiſtrationis imperii rationem reddat, & pœnæ nomine imperio ipſum exuere, immo gravius in eundem animadvertere.

§. 70.

Quale eſſe poſſit imperium temporarium.

Imperium temporarium abſolutum & ſummum eſſe poteſt. Qui enim imperium temporarium habet, is ad certum tempus idem exercendi jus habet (§. 69.). Enimvero propterea quod imperium ſaltem ad certum tempus exerceri poſſit, neceſſe non eſt ut exercitium certis legibus adſtringatur, aut ad ejus actus conſenſus populi, vel aliorum quorundam requiratur, conſequenter ut imperium ſit limitatum (§. 66.). Quamobrem cum imperium abſolutum ſit, quod limitatum non eſt (§. *cit.*); imperium temporarium abſolutum eſſe poteſt. *Quod erat unum.*

Similiter ſi imperium ad certum ſaltem tempus exercendum in aliquem transfertur, opus non eſt, ut populus ſibi reſervet jus in actus ejus, quo eos irritos reddere poſſit, quando diſplicuerint, modo exercendi imperium a tempore minime pendente, quod per ſe patet. Quamobrem cum imperium temporarium ſit, quod nonniſi ad certum tempus collatum (§. 69.), ſummum vero, ſi nemini in actus ejus jus quoddam competit (§. 44.); imperium temporarium ſummum eſſe poteſt. *Quod erat alterum.*

Grotius loc. cit. n. 12. regni temporarii exempla affert poteſtatem Amymonum apud Cnidios & Dictatorum apud Romanos. Horum autem imperium utique erat ſummum & abſolutum. Equidem alii contendunt, dictatorem non fuiſſe monarcham, ſed ſaltem magiſtratum extraordinarium; hanc tamen controverſiam in præſenti noſtram non facimus. Nobis enim ſufficit demonſtraſſe, non implicare, ut imperium temporarium ſit & abſolutum, & ſummum, & exempli ſaltem loco adduximus Dictaturam Romanorum, de qua quid verius ſtatuendum ſit, e re noſtra non eſt. Multo minus autem refert, quo titulo compellare Dictatorem velis.

Digitized by Google

§. 71.

Idem porro expenditur. *Imperium temporarium limitatum eſſe poteſt & ſtante imperio temporario ſummitas populo reſervari.* Quando enim imperium alicui conceditur ad certum tempus, hoc minime obſtat, ut exercitium ejus ad certas leges reſtringatur & ad nonnullos actus populi, vel certorum aliorum conſenſus requiratur, quod per ſe patet. Quamobrem cum imperium limitatum ſit, ubi hoc obtinet (§. 66.), idem vero ſit temporarium, ſi ad certum ſaltem tempus conceſſum (§. 69.)); imperium temporarium limitatum eſſe poteſt. *Quod erat primum.*

Similiter quamvis imperium ſaltem ad certum tempus alicui conferatur, hoc tamen non obſtante populus ſibi reſervare poteſt jus in ejus actus, ut, prouti placuerit, eos irritos reddere poſſit. Quamobrem cum in hoc jure conſiſtat ſummitas imperii reſervata (§. 44.); ſtante imperio temporario ſummitas populo reſervari poteſt. *Quod erat alterum.*

§. 72.

Quale ſit imperium precarium. *Imperium precarium tam abſolutum, quam limitatum eſſe poteſt, ſummum vero eſſe nequit.* Imperium enim precarium confertur ſub hac clauſula, quamdiu placuerit, ac ideo quolibet momento, conſequenter ob quemlibet actum, qui diſplicuerit, revocabile eſt (§. 69.). Quamobrem facile patet, neceſſe non eſſe, ut certus agendi modus imperanti præſcribatur, nec ei injungatur, ut ad certos quoſdam actus aliorum conſenſus requiratur: fieri tamen utrumque poſſe, ſiquidem ita viſum fuerit. Quoniam itaque in caſu priori imperium abſolutum eſt, in poſteriori autem limitatum (§. 66.); imperium precarium tam abſolutum, quam limitatum eſſe poteſt. *Quod erat unum.*

Enimvero quoniam imperio ſaltem precario conceſſo populus ſibi reſervavit jus idem ob actum quemlibet revocandi, qui diſplicuerit (§. 69.); quando imperium ſaltem precario alicui conceditur, populus ſibi reſervat jus in ſingulos actus ejus, quem Rectorem conſtituit. Quamobrem cum imperium ſummum non ſit, in cujus actus populo jus quoddam competit (§. 44.); imperium precarium ſummum eſſe nequit. *Quod erat alterum.*

Summitati nihil magis adverſatur, quam precarium. Etſi autem libertati maxime favere videatur; ſaluti tamen civitatis parum convenit, quoniam de revocabilitate non ſemper idem eſt omnium judicium & factiones facile in diverſas abeunt ſententias.

§. 73.

An imperium limitatum ſummum eſſe poſſit. *Imperium limitatum per ſe ſummum non eſt.* Etenim ſi imperium limitatum eſt, exercitium ejus certis legibus adſtrictum & quoad actus nonnullos conſenſus, vel univerſi populi, vel certorum quorundam ex populo requiritur (§. 66.), conſequenter exercitium ejus non eſt independens ab alterius cujuſdam voluntate. Quamobrem cum imperium ſummum non ſit, niſi ejus exercitium ſit prorſus independens ab alterius cujuſdam voluntate (§. 44.); imperium limitatum per ſe ſummum non eſt.

Reſervavit nimirum populus ſibi aliquod jus in actus imperantis, tum quatenus eos certis legibus alligavit, tum quatenus ad eos conſenſum certorum aliorum neceſſario requirit, cum non alio fine id fiat, quam quod nolit unice dependere a voluntate imperantis, niſi aliud ſufficienter indicaverit (§. 81.).

§. 74.

§. 74.

Quomodo imperium limitetur.

Si imperium limitatur, ejus exercitium certis legibus adſtringitur in iis, quæ ſemper eodem modo fieri poſſunt, ad ea vero, de quibus nonniſi ex præſenti tempore judicium fieri poteſt, utrum ſint e re civitatis, nec ne, conſenſus vel univerſi populi, vel certorum quorundam ex populo requiritur. Etenimſi quædam ſemper eodem modo fieri poſſunt, de iis in anteceſſum conſtitui poteſt, quomodo fieri debeant, conſequenter certa quædam regula præſcribi, juxta quam imperans actus ſuos determinare tenetur (§. 475. *Ontol.*). Quamobrem cum regula iſtiuſmodi lex ſit (§. 131. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*); in iis, quæ ſemper eodem modo fieri poſſunt, exercitium imperii certis legibus adſtringi poteſt, dum limitatur (§. *66.*). *Quod erat unum.*

Enimvero ſi qua ſunt, de quibus nonniſi ex tempore præſenti judicium fieri poteſt, utrum ſint e re civitatis, nec ne; de iis in anteceſſum conſtitui nequit, quid fieri debeat, cum circumſtantiæ prævideri nequeant, unde pendet judicium iſtud, conſequenter de modo agendi certa lex præſcribi nequit *per demonſtrata*. Quamobrem ſi in iis populus unice a voluntate imperantis pendere nolit, neceſſe eſt ut ad ea determinanda requiratur vel populi univerſi, vel certorum quorundam ex populo conſenſus. *Quod erat alterum.*

Non alio fine limitatur imperium, dum in alium, vel alios transfertur, quam quod populus nolit in omnibus unice dependere ab imperantis, vel imperantium voluntate, tum quod imperans in dijudicando eo, quod ſaluti publicæ convenit, a vero facile aberrare poſſit, tum quod cupiditatibus haud raro in tranſverſum abripi queat. Quoniam itaque non aliter caveri poteſt, ne in exercendo imperio, quod in unum, vel plures collatum, a bono publico aberretur; quam eo modo, quem inſinuat propoſitio præſens; ideo hæc ipſa lumen definitioni imperii limitati plenum affundit (§. 66.). Exemplum caſus prioris eſt, ſi lege caveatur, ne imperans propria autoritate circa ſacra quid mutet; caſus vero poſterioris, ſi ſine conſenſu populi, vel certorum aliorum nova onera ſubditis imponere, vel bello alios laceſſere nequeat.

§. 75.

De legum Rectori civitatis præſcriptorum abrogatione & mutatione.

Leges, ad quas obſervandas populus imperantem, ſeu Rectorem civitatis adſtringit, populi conſenſu tolli ac mutari poſſunt, prouti ipſi viſum fuerit, modo jus Rectori quæſitum non diminuatur. Etenim imperium res propria populi eſt (§. 34.), conſequenter de ejus exercitio pro arbitrio ſuo diſponere poteſt (§. 118. *part.* 2. *Jur. nat.*). Quemadmodum itaque a voluntate ipſius dependebat, qua lege imperium in alium transferre (§. *36.*), conſequenter ad quarum legum obſervantiam Rectorem civitatis adſtringere vellet; ita quoque ab ejuſdem voluntate dependet, num leges iſtas tollere, vel mutare velit. Quamobrem conſenſu ipſius tolli, ac mutari poſſunt, prouti viſum fuerit. *Quod erat unum.*

Quoniam tamen Rectori civitatis jus, quod conſenſu populi imperium deferentis ſemel acquiſivit, invito iterum auferri nequit (§. *336. part.* 2. *Jur. nat.*), omnino autem jus aliquod quæſitum auferretur, ſi mutata lege, ad quam exercitium imperii delati adſtrictum, jus ipſius diminueretur, quod per ſe patet; leges, ad quas obſervandas populus Rectorem civitatis adſtrinxit, idem mutare nequit, ſi facta hac mutatione jus illius diminueretur. *Quod erat alterum.*

§. 76.

De imperio limitato in abſolutum mutato.

Quoniam populus leges, ad quas obſervandas imperantem adſtrinxit, tollere poteſt (§. 75.), iſtis autem legibus ſublatis, imperium limitatum fit abſolutum (§. *66.*); *ſi Rectori civitatis imperium limitatum competit, populus idem in abſolutum mutare poteſt.*

Si

Digitized by Google

Si imperium limitatum in abſolutum convertitur, jus Rectoris augetur, non diminuitur (§. 66.). Quamobrem nil prorſus impedit, quo minus id fieri poſſit.

§. 77.

De legibus fundamentalibus civitatis.

Leges iſtæ, ad quarum obſervantiam adſtringitur Rector civitatis in exercitio imperii, dicuntur *Leges fundamentales civitatis*. Quamobrem patet, *per leges fundamentales limitari imperium Rectoris civitatis, easque tolli ac mutari poſſe, modo mutatione non diminuatur jus imperantis, ſeu Rectoris civitatis*.

Rector civitatis leges fundamentales pro lubitu mutare, vel tollere nequit. Repugnat enim, ut quis obligetur ad certarum legum obſervantiam, quas pro lubitu ipſe mutare, vel prorſus tollere valet: id enim perinde foret, ac ſi alicui liberum relinqueretur, utrum eas obſervare vellet, nec ne.

§. 78.

Lex fundamentalis de conſenſu aliorum in certis negotiis requirendo.

Lex fundamentalis civitatis eſt, ut Rector ejus in certis negotiis requirat conſenſum vel populi univerſi, vel certorum quorundam ex populo. Etenim ſi Rectori civitatis præſcribitur, ut in certis negotiis vel populi univerſi, vel certorum quorundam ex populo conſenſum requirat; regula ipſi præſcribitur, juxta quam actus imperii in certis caſibus obvenientibus determinandi (§. 475. *Ontol.*), nimirum quod eoſdem ſubmittere debeat judicio vel populi univerſi, vel eorum, quos populus nominavit. Quamobrem cum ad requirendum populi, vel certorum quorundam ex populo conſenſum Rector civitatis obligetur, *per hypoth.* & iſtiuſmodi regula lex ſit (§. 131. *part. 1. Phil. pract. univ.*), lex vero talis ſit lex fundamentalis civitatis (§. 77.); ad leges fundamentales civitatis utique referendum, ut Rector ejus in certis negotiis requirat conſenſum vel populi univerſi, vel certorum quorundam ex populo.

Non eſt quod excipias, ſi ad leges fundamentales civitatis referendum, ut Rector civitatis in certis negotiis aliorum conſenſum requirat, non opus eſſe, ut in definitione imperii limitati requiſitio conſenſus aliorum diſtinguatur ab adſtrictione imperii ad certas leges (§. 66.); aliud enim eſt actum quendam per legem determinare, qualis ſemper eſſe debet, aliud vero actum quendam in ſingulari ſubmittere judicio alieno, ac determinationem ejus ſuſpendere ab alterius voluntate (§. 74.).

§. 79.

De legibus, quas ſibimet ipſe Rector civitatis præſcribit.

Si Rector civitatis, qui abſolutum imperium habet, ipſe certas leges conſtituit, juxta quas imperium exercere velit, vel etiam certum concilium, ſine cujus approbatione quid facere nolit; illas tamen leges non ſemper neceſſario ſequi tenetur, immo eas prorſus tollere poteſt, ſi aliter viſum fuerit, ac ſimiliter etiam improbante concilio facere poterit, quod ſibi viſum fuerit. Etenim ſi Rector civitatis imperium habuerit abſolutum, ejus exercitium ad certas leges adſtrictum non eſt, nec ad quoſdam actus requirere tenetur aliorum conſenſum (§. 66.). Quoniam itaque ipſi prorſus liberum eſt, quomodo imperium exercere velit; ſi certas leges conſtituit, juxta quas idem exercere velit, conſequenter de iis, quæ ſemper eodem modo fieri poſſunt, in anteceſſum conſtituit, quod ipſi hoc modo ſaluti civitatis optime proſpici videtur, conſequenter quia hoc modo imperium exercere placet. Enimvero cum exinde non ſequatur, quod ſibi ademerit jus aliter faciendi, ſi aliter ſaluti civitatis proſpici rectius poſſe judicaverit; ab ipſius utique voluntate unice dependet, num in caſu dato legem, quam ſibimet ipſe præſcripſit, ſequi velit, an nolit, immo num eam prorſus tollere velit. Quamobrem eas non ſemper neceſſario ſequi tenetur &, ſi ita viſum fuerit, eas denuo tollere poteſt. *Quod erat unum.*

Quodſi

Digitized by Google

Quodſi certum concilium conſtituat, ſine cujus approbatione nil facere velit; id denuo ſua ſponte facit, nec propterea ſeſe obligavit huic concilio, quod eorum judicio ſtare debeat. Semper itaque ab ejus voluntate adhuc dependet, utrum negotium ad concilium deferre, & ubi detulerit, utrum ejus judicio ſtare velit, nec ne. Quamobrem concilio etiam improbante facere poterit, quod ſibi viſum fuerit. *Quod erat alterum.*

Nemo ſeipſum obligare poteſt ad aliquid faciendum, vel non faciendum, cum nemo ſe ipſum cogere poſſit, ut faciat, vel coercere, ſi nolit. Quamobrem quoque leges, quas quis ſibimet ipſe præſcribit, proprie loquendo leges non ſunt, ſed ſaltem regulæ, quas quis ſibi obſervare propoſuit. Immo quando quis ſibi proponit certum agendi modum, id omnino facit ea reſervatione, quod eum ſequi velit, quamdiu commodum viſum fuerit, ab eo autem recedere, ſi aliter magis fini a ſe intento convenerit. Similiter concilium, ad quod libere defert Rector civitatis negotium, de quo ex præſenti tempore ſtatuendum, conſiliariorum munere tantummodo fungitur: non autem eam ipſi contulit autoritatem, ut, quod decreverit, id ipſe facere teneatur. Nemo ſane intelligitur abdicare abſolutum imperium, niſi expreſſe declaraverit, ſe eodem uti nolle.

§. 80.

An per eas imperium fiat limitatum ac desinat eſſe ſummum.

Imperium abſolutum non fit limitatum, nec deſinit eſſe ſummum, ſi Rector civitatis ſibimet ipſe certas leges conſtituit, quas ſequi velit, vel certum concilium, ſine cujus approbatione quid facere nolit. Etenim ſi abſolutum habet imperium, leges illas neceſſario ſequi non tenetur, ſi aliter ipſi viſum fuerit, immo eas prorſus tollere poteſt, atque improbante concilio facere, quod ſibi videtur (§. 79.). Quamobrem cum imperium limitatum non ſit, niſi Rector civitatis certas leges obſervare & ad certa negotia aliorum conſenſum requirere teneatur (§. 66.); ſi ipſe ſibi certas leges conſtituit, quas ſequi velit, vel certum concilium, ſine cujus approbatione quid facere nolit, per hoc imperium abſolutum, quod habet, non efficitur limitatum. *Quod erat unum.*

Quoniam contra leges, quas ſibi conſtituit Rector civitatis imperium abſolutum habens atque ſummum, facere, immo eas tollere poteſt, & quod concilium a ſe conſtitutum improbat facere (§. 79.); propterea nemini naſcitur jus in actus ipſius, quod leges iſtas, vel concilium iſtiuſmodi conſtituerit, cum in agendo hoc non obſtante non dependeat niſi a propria voluntate. Quamobrem cum imperium ſummum ſit, ſi ejus exercitium ab alterius cujuſdam voluntate non dependeat (§. 44.); imperium non deſinit eſſe ſummum, ſi Rector civitatis ſibimet ipſe certas leges conſtituit, quas ſequi velit, vel certum concilium, ſine cujus approbatione quid facere nolit. *Quod erat alterum.*

Leges iſtiuſmodi ac concilium Rector civitatis non conſtituit, niſi quatenus abſolutum ac ſummum habet imperium: alias enim neutrum facere poſſet auctoritate propria, ſed populi ad utrumque requireretur conſenſus (§. 44. 66.). Conſtitutio igitur tam legum, quam concilii cum ſit actus imperii abſoluti atque ſummi, ea nec extingui poteſt jus, quod habet Rector civitatis, nec ex eadem præſumi ejus abdicatio. Quid enim abſurdius, quam affirmare, quod jus amittatur exercendo, & ex eo, quod jure tuo utaris, colligere, quod id habere nolis? Si imperium transire deberet in limitatum, quod abſolutum eſt, aut deſinere eſſe ſummum, quod ſummum erat; non aliter hoc fieri poterat niſi ſingulari quodam pacto, quod Rector civitatis cum populo iniret, & quo ſe ad certas leges ſequendas & ad actus nonnullos aliorum conſenſum adhibere obligaret, cum nemo alteri ſeſe obligare poſſit niſi promittendo (§. 393. *part. 3. Jur. nat.*), nec Rector civitatis, qui imperium nonniſi in uſufructu habet, imperium, quod ipſi collatum, pro lubitu ſuo abſque conſenſu populi immutare queat. Leges itaque Rector civitatis, qui illimitatum, ſeu abſolutum imperium habet ſibi conſtituere non intelligitur niſi cum tacita hac exceptione, niſi aliter agere conſultius ſibi viſum fuerit. Et ſimiliter concilium conſtitutum intelligitur cum tacita hac exceptione, quod ejus judicio ſtare velit, niſi aliud ſibi e re civitatis magis viſum fuerit.

§. 81.

Quando populus Rectori civitatis quædam præſcribat per modum officii.

Si populus ſaltem exprimit voluntatem ſuam de nonnullis, quæ Rector civitatis facere, aut non facere debeat, non vero expreſſe declarat ſe ejus judicio ſtare nolle, ſi ſecus fecerit, aut concilium non conſtituit, ſine cujus conſenſu nihil eorum decernere valet; nullum ſibi jus in actus Rectoris reſervat. Etenim quando populus in delatione imperii voluntatem ſuam Rectori civitatis declarat, quomodo certos quoſdam actus determinari velit, conſequenter quæ in certis caſibus facere aut non facere debeat, cum alia ſit obligatio interna, quæ conſcientiam ſaltem Rectoris ſtringit, alia externa, quæ effectum quendam juris inter Regem & populum producit (§. 656. *part. 1. Jur. nat.*); nuda declaratione voluntatis ſuæ de modo adminiſtrandi imperii non videtur populus aliud egiſſe, quam ut interne obligaret Rectorem ad imperium ita exercendum, cum pro vero habendum ſit, quod ſufficienter indicavit (§. 428. *part. 3. Jur. nat.*), conſequenter ultra id, quod dictum eſt, obligatio Rectoris extendi non poſſit. Quodſi ergo non addat populus, ſe judicio Rectoris ſtare nolle, ſi ſecus fecerit, aut nullum concilium conſtituat, ſine cujus conſenſu nihil illorum decernere valet; obligationem externam introducere voluiſſe minime intelligitur, cum nulla adſint ſufficientia ſigna voluntatis hujus, conſequenter nullum ſibi jus in actus Rectoris reſervavit.

Tacite excepta non intelliguntur, niſi quæ negotio ipſi actu inſunt, aut ex iis, quæ expreſſe dicuntur, colligi poſſunt. Summitatis reſervatio facti eſt, adeoque non præſumitur. Quodſi ergo populus eandem ſibi quoad certos actus reſervare velit, neceſſe eſt, ut vel verbis, vel facto quodam ſufficienter declaret voluntatem ſuam. Alias equidem juſtam habebit conquerendi cauſam, quod Rector civitatis fecerit, quæ facere non debebat, ac fidem, quam in ſuſcipiendo imperio dedit, fefellerit, minime autem jus actus, qui diſplicent, irritos reddendi.

§. 82.

An bonitas & malitia actus ſit apta ad jus populi, & Rectoris diſtinguendum.

Imperium transferri nequit ea lege, ut populus univerſus recte imperanti parere debeat, male autem imperanti reſiſtere eumque coercere poſſit. Quoniam enim recte imperatur, ſi quæ decernuntur ad bonum publicum promovendum faciunt (§. 60.), conſtat autem a poſteriori de eo, quod ad bonum publicum promovendum facit, non omnium eſſe idem judicium, ut ſæpe optime conſulta habeantur pro peſſimis & prava pro ſalubribus; bonitas & malitia actus non eſt apta ad jus Rectoris & jus populi diſtinguendum, ſed ſi imperium inter populum & Rectorem dividi debet, neceſſe omnino eſt, ut juri utriuſque tales aſſignentur fines, qui ex locorum, perſonarum, negotiorum diſcrimine unicuique patent. Quamobrem imperium nequit transferri ea lege, ut populus univerſus recte imperanti parere debeat, male autem imperanti reſiſtere eumque coercere poſſit.

Non confundendus eſt caſus propoſitionis præſentis cum eo, quo populus ſibi reſervat jus in omnes actus Rectoris civitatis, conſequenter totius imperii ſummitatem (§. 44.). Tum enim imperium adminiſtrare tenetur juxta populi, non ſuam voluntatem, ſicuti magiſtratus munere ſuo fungitur juxta voluntatem ſuperioris, a quo conſtitutus, cujus judicio ſtare tenetur, & cujus judicio ſubjiciuntur omnes actus ipſius. Immo ſi rem penitus inſpicias, tum Rector civitatis imperium nonniſi precario habebit.

§. 83.

An hæc omni translationi imperii inſit per modum tacitæ exceptionis.

Quoniam imperium transferri nequit ea lege, ut populus univerſus recte imperanti parere debeat, male autem imperanti reſiſtere, eumque coercere poſſit (§. 82.); *falſum* omnino *eſt, imperium omne transferri cum tacita hac exceptione, ut populus univerſus Rectori civitatis recte imperanti parere debeat, ille autem ſi male imperet, populo ſubjiciatur*, conſequenter *mutuam ſemper eſſe populi & Rectoris civitatis ſubjectionem* (§. 141. *part. 1. Jur. nat.*).

Recte

Recte monet *Grotius* de J. B. & P. lib. 1. c. 3. §. 9. n. 2. ſi hoc admittatur, ſummam ſequi confuſionem, cognitionem de eadem re pro jure poteſtatis obtentu actus boni malive hinc ad ſe Rege trahente, inde populo, qualem rerum perturbationem introducere nulli populo in mentem venire potuit. Quomodo autem dividendum ſit imperium inter populum & Rectorem civitatis, ſiquidem is plenum in hunc transferre nolit, & quomodo limitandum, ſi abſolutum concedere detrectet, ex anterioribus abunde patet.

§. 84.

De officio cujuslibet Rectoris civitatis.

Omnis Rector civitatis, quacunque lege imperium in eum fuerit translatum, obligatur ad faciendum ea, quæ ad bonum publicum promovendum requiruntur, & ad non faciendum ea, quæ eidem adverſantur. Etenim Rector civitatis nemo eſt, niſi quatenus imperium habet (§. 42.). Quamobrem cum imperium non conſiſtat niſi in jure determinandi ea, quæ ad bonum publicum promovendum requiruntur (§. 60.), nec ultra eas actiones, quæ huc faciunt, extendi queat (§. 35.); Rector civitatis utique obligatur ad faciendum ea, quæ ad bonum publicum promovendum requiruntur, & ad non faciendum ea, quæ eidem adverſantur, cumque non alio fine imperium in ipſum transferatur, niſi ut idem exerceat (§. 42.), non alia intentione in ipſum transfertur, quam ut decernat & exequatur ea, quæ bonum publicum exigit, conſequenter ad hoc faciendum obligatur, quacunque lege imperium in ipſum fuerit translatum.

Imperium non mutatur quoad determinationes eſſentiales, quæ notionem ejus ingrediuntur, ſive dividatur in partes potentiales, ſive limitetur quoad exercitium. Imperio eſſentiale eſt, ut omnes ejus actus ſint media, quibus finis civitatis, commune ſcilicet, ſeu publicum bonum obtinetur; ex conſtitutione enim civitatis aliud jus enaſci nequit niſi ad eos actus, quibus finis civitatis obtinetur. Eſſentialia vero, quæ rei inſunt, immutabilia ſunt (§. 330. *Ontol.*). Non amplius erit imperium civile, ſi fingatur quocunque modo jus faciendi alia, quam quæ ad finem civitatis conſequendum requiruntur, aut talia, quæ eidem repugnant. Populus itaque imperium in alium transferens non aliud transfert jus quam faciendi, quæ ad bonum publicum conſequendum faciunt, & hunc finem ſemper propoſitum habere debet Rector civitatis, ſive pleno, abſoluto ac ſummo utatur imperio, ſive minus pleno & limitato. Obligatio hæc promovendi bonum publicum naturalis eſt, a qua nec Rector civitatis ſeipſum liberare, nec populus eum diſpenſare poteſt.

§. 85.

De recto & malo regimine.

Quoniam rector civitatis obligatur facere ea, quæ ad bonum publicum promovendum requiruntur, & ad non faciendum ea, quæ eidem adverſantur (§. 84.), in exercitio autem imperii, quod in ipſum translatum (§. 42.), regimen conſiſtit (§. 218. *part. 7. Jur. nat.*); *Rector civitatis recte imperat*, ſeu civitatem regit, *ſi ea facit, quæ ad bonum publicum promovendum requiruntur, male autem imperat, ſi ea facit, quæ bono publico adverſantur.*

Regere civitatem non eſt, niſi determinare media, quibus bonum publicum promovetur, iisdemque uti, ut actu id promoveatur. Actus igitur Rectoris civitatis ad hunc finem tendunt; quodſi vero ab eodem aberrent, non facit is; quod eſt officii ſui. Quousque vero iſta aberratio eidem imputanda, ſuo demum loco diſquiremus.

§. 86.

De ſuprema lege civitatis.

Salus publica in civitate ſuprema lex eſt. Etenim civitas conſtituitur vitæ ſufficientis, tranquillitatis & ſecuritatis gratia (§. 14.), & qui in civitatem coeunt ad finem hunc conjunctis viribus conſequendum ſeſe ſibi invicem obligant (§. 1. *part. 7. Jur. nat.*). Quicquid ergo in civitate ordinatur & a membris civitatis qua talibus fit, huc facere debet, ut universi vita ſufficiente, tranquillitate & ſecuritate fruantur. Quoniam itaque ſalus civitatis in non impedita fruitione vitæ ſufficientis, tranquillitatis

& ſecuritatis conſiſtit (§. 17.); eidem convenienter determinanda ſunt omnia, quæ ad civitatem ſpectant. Salus igitur publica in civitate ſuprema lex eſt (§. 475. *Ontol.* & §. 131. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*).

Legem hanc obſervare tenetur non minus Rector civitatis, quam civis quilibet. Et unica cura illius eſſe debet, ut ſaluti civitatis proſpiciatur; ipſius etiam eſt curare, ne quis civium faciat eidem adverſa, nec in ea promovenda negligentem ſe præbeat. Legem hanc ipſa natura conſtituit, quatenus civitates legi naturæ, quod rationem ſufficientem in natura hominis atque rerum habet (§. 135. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*), convenienter fuerunt conſtitutæ (§. 26.). Immo quatenus eædem voluntati quoque divinæ convenienter conſtitutæ fuerunt (§. 27.), eadem lex ipſi quoque Deo autori tribui poteſt. Rectoris itaque obligatio ad ſalutem publicam promovendam & ei convenienter omne imperium exercendum non ex ſolo pacto venit, quo imperium a populo in ipſum tranſlatum, ſed a lege naturæ & ejuſdem autore Deo, conſequenter naturalis eſt & divina (§. 141. 275. *p.* 1. *Phil. pract. univ.*) ac ideo cum ſit abſolute neceſſaria & immutabilis (§. 142. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*), Rector civitatis, ſi vel maxime abſoluto & ſummo imperio utatur, ab eadem liber non eſt, Deoque rationem adminiſtrationis imperii reddere tenetur.

§. 87.

Quomodo imperium transferre naturaliter populus obligetur.

Quoniam ſalus publica in civitate ſuprema lex eſt (§. 86.); *ſi imperium defertur in alium, nonniſi eidem conveniente modo transferri debet*, cumque *lege naturæ perfectiva* obligemur ad id, quod melius eſt altero, eidem præferendum (§. 193. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*), *populus* lege iſta *obligatur imperium transferre eo modo, quo saluti publicæ optime proſpicitur.*

Lex naturæ, præſertim perfectiva obligat populum ad circumſpecte agendum, quando imperium in alium transferre decrevit. Obſervantia ejus ſpectat ad animum deliberatum (§. 387. *p.* 5. *Jur. nat.*), ſine quo is imperium transferre minime debet (§. 390. *part.* 5. *Jur. nat.*). Male igitur facit, ſi non ſufficienter perpendit, quomodo ſaluti Reip. optime proſpiciatur, imperio in alium tranſlato, & reprehenditur abſque injuria, ſi non ſatis eidem proſpexit. Non tamen ex hac obligatione metiendum eſt jus Rectoris civitatis, ſed ex voluntate populi transferentis (§. 43.). Dubium, quod ſuboriri forſan hic poterat, per ea tollitur, quæ mox ſequuntur.

§. 88.

Qua lege omne imperium tranſlatum intelligatur.

Quoniam ſuprema lex in civitate ſalus publica eſt (§. 86.); *imperium omne in Rectorem civitatis ea lege tranſlatum intelligitur, ſive abſolutum fuerit atque ſummum, ſive quocunque modo limitatum, ut non exerceatur niſi ſaluti publicæ convenienter.*

Salus enim publica lex naturalis eſt, atque divina, quæ & Rectorem civitatis, & populum in conſcientia tenet, & a qua ne latum quidem unguem recedere debet. Omni ideo tranſlationi imperii eadem per ſe ineſt, nec abſque ea fieri poteſt. Imperium enim abſolutum non eſt licentia, ut Rector civitatis pro lubitu facere poſſit etiam ſaluti publicæ adverſa. Tale enim quid ſi fecerit, male imperat (§. 85.). Abſurdum quoque foret præſumere, quod populus alia intentione tranſtulerit imperium in alium, ut is eodem abutatur in detrimentum ſalutis publicæ.

§. 89.

Quo modo imperium abſolutum ac ſummum, itemque limitatum transferri intelligatur.

Quoniam imperium omne in Rectorem civitatis ea lege tranſlatum intelligitur, ſive abſolutum & ſummum fuerit, ſive quocunque modo limitatum, ut idem non exerceat niſi ſaluti publicæ convenienter (§. 88.); *ſi populus imperium abſolutum atque ſummum transfert in alium, non eo transfert animo, ut id aliter quam ſaluti publicæ convenienter exerceat, ſed judicio ſaltem ipſius relinquit, quid e re civitatis ſit, & in eo ſeſe acquieſcere velle declarat* (§. 44 46.), *nec alio fine id limitat, ſi limitatum transfert*, conſequenter actus imperantis ad certas leges adſtringit, vel a conſenſu certorum aliorum ſuſpendit (§. 74.) *quam quod putet hoc modo id ſaluti publicæ convenienter exerceri, ac præcaveri rectius poſſe, ne quid eidem adverſum decernatur.*

Impe-

Digitized by Google

Imperium itaque abſolutum & ſummum per ſe odioſum nomen non eſt, ſed odium ei abuſu accedit, quem non ultro concedit populus illud transferens, multo minus indirecte intendit, quaſi ipſi perinde videatur, ſive Rector civitatis ſaluti publicæ proſpiciat, ſive eidem noceat. Immo in ſummitate non intendit, niſi ut præcaveantur ſaluti publicæ adverſa, veluti ſeditiones, conjurationes, tumultus, bella inteſtina. Similiter limitatum imperium non eſt invidioſum Rectori civitatis [illegible], nec quicquam detrahit autoritati ejuſdem, cum [illegible] non prævaleant, niſi abuſus imperii, a quo is maxime alienum habere debet animum (§. 84.85.), & ejuſdem intereſt, ut regimen ipſius approbetur a populo, quoniam amari præſtat, quam timeri, prout ſuo loco clarius eluceſcet, quando de prudentia civili agemus.

§. 90.

Quale ſit imperium Rectoris civitatis.

Imperium Rectoris civitatis tale eſt, quale populus in eum actu tranſtulit, non quale transferre debuerat. Etenim imperium civile eſt res populi propria (§. 34.), conſequenter de eo, tanquam re ſua, pro arbitrio diſponere poteſt (§. 118. *part.* 2. *Jur. nat.*), & quamvis idem naturaliter obligetur transferre in alium nonniſi eo modo, quo ſaluti publicæ optime proſpicitur (§. 87.) ipſi tamen vi libertatis naturalis permittendum eſt jure externo (§. 156. *part.* 1. *&* §. 398. *part.* 3. *Jur. nat.*), ut jure ſuo, quod in imperio habet, abutatur, conſequenter idem transferat eo modo, quo ſaluti publicæ non ſatis proſpicitur, quantum alio modo proſpici potuiſſet. Et licet populus in transferendo imperio non ſatis expenderit, quid e re civitatis ſit, conſequenter defecerit animus deliberatus (§. 387. *part.* 3. *Jur. nat.*), qui adeſſe debebat (§. 391. *part.* 3. *Jur. nat.*); de animo tamen populi deliberato non ſtatuendum eſt Rectori civitatis (§. 424. *part.* 3. *Jur. nat.*), ſed contra ipſum pro vero habetur, quod ſufficienter indicat, quando imperium transfert (§. 428. *part.* 3. *Jur. nat.*). Imperium itaque Rectori civitatis tale competit, quale populus in eum actu tranſtulit, non quale transferre debuerat.

Cum imperium ſpectari debeat tanquam res incorporalis, quæ originarie in dominio populi eſt (§. 34.); translatio imperii eſt alienationis quædam ſpecies, ſi nimirum ita transfertur, ut ſit in patrimonio Rectoris civitatis (§. 662. *p.* 2. *Jur. nat.*), aut conſtitutio quædam uſusfructus in re ſua, ſi nimirum ita transfertur, ut Rector civitatis idem ſaltem exerceat, demta alienandi pro lubitu facultate (§. 1420. *part.* 5. *Jur. nat.*). Quemadmodum itaque dominus rem ſuam pro arbitrio ſuo alienare poteſt (§. 665. *part.* 2. *Jur. nat.*) & uſumfructum alteri in eadem conſtituere (§. 1441. *part.* 5. *Jur. nat.*), & nuda transferentis voluntate acceptans efficitur dominus rei, vel jus illud acquirit, quod in eum transferre vult (§. 13. *part.* 3. *Jur. nat.*); ita quoque Rector civitatis nuda populi voluntate jus in imperio acquirit, quod vel dominio, vel uſufructui reſpondet, nec attendendum eſt, utrum populus recte faciat, nec ne, quod hoc, non alio modo imperium transferat. Diſtinguendum eſt jus externum, quod ex jure libertatis naturalis derivatur (§. 398. *p.* 3. *Jur. nat.*), a jure interno, quod ex obligatione naturali ortum habet (§. 396. *part.* 3. *Jur. natur.*). Illud tantummodo attenditur in translatione juris ſui in alterum, minime autem hoc, cum alias nulla foret translatio juris ſatis firma, quæ non ex jure interno impugnari poſſet & lites difficillime, immo nunquam terminandas excitaret. Neceſſe autem eſt, ut jura hominum certa ſint, ne continuis diſſidiis ſit locus, & vi libertatis naturalis conſcientiæ uniuſcujuſque relinquendum, quomodo de jure ſuo diſponat (§. 157. *part.* 1. *Jur. nat.*), ſive recte, ſive minus recte, modo tu non ſis in cauſa, ut in gratiam tui minus recte diſponat.

§. 91.

De habente imperium, quale eſt in populo.

Si imperium in Rectorem civitatis transfertur, quale eſt in populo; imperium habet plenum, abſolutum, ſummum idque jure proprietatis, ſeu in patrimonio. Cum imperium ſit originarie penes populum (§. 33.), & ex eo naſcatur, quod ſocietatem multitudo hominum contraxerit (§. 2[illegible]. *part.* 7. *Jur. nat.*); omnia omnino jura ad imperium pertinentia populus habet, conſequenter plenum (§. 62.). Et quoniam quilibet populus liber eſt, ac ideo quoad exercitium imperii a nemine dependet, niſi a ſeipſo (§. 15[illegible]. *part.* 1. *Jur. nat.*); nemo quoque ad certum agendi modum, vel ad conſenſum aliorum requirendum eundem adſtringere poteſt, conſequenter imperium, quod ha-

habet, abſolutum eſt (§. 66.). Quamobrem cum præterea imperium, quale eſt in populo, ſummum ſit (§. 57.), & res populi propria (§. 34.); ſi idem in Rectorem civitatis transferatur, quale eſt in populo, imperium utique is habet plenum, abſolutum, ſummum, idque jure proprietatis, ſeu in patrimonio.

Non majus eſſe poteſt jus Rectoris civitatis, quam ſi imperium habeat, quale in populo eſt. Nihil enim tum deſideratur; quod quomodocunque de imperio concipi poteſt.

§. 92.

Imperium quinam plene, quinam minus plene habeat.

Imperium plene, ſeu pleno jure habere dicitur, qui id in patrimonio, ſeu jure proprietatis habet; *minus plene* autem, qui id uſufructu habet. Quamobrem *Qui proprietarius imperii eſt, imperium plene, ſeu pleno jure habet*; *Qui uſufructuarius eſt, minus plene* (§. 41.).

Imperium, tanquam res incorporalis (§. 498. *part.* I. *Jur. nat.*), perinde ac res incorporales aliæ, in dominio populi eſt (§. 217. *p.* 2. *Jur. natur.*), prouti jam ſupra annotavimus (*not.* §. 36.). Quodſi ergo populus imperium in alium transfert, vel dominium plenum, quod in eo habet, hoc eſt, tam proprietatem, quam uſumfructum ejus in alium transfert, vel retenta proprietate ſaltem uſumfructum (§. 137. *part.* 2. *Jur. nat.*). In caſu itaque priori Rector civitatis dominium plenum in imperio habet, in poſteriori autem minus plenum. Inde eſt, ut, ſi reſpiciamus modum habendi imperium, diſtingui omnino debeat, utrum quis id habeat pleno jure, an vero minus pleno. Et quia contingere poteſt, ut quis nullo jure habeat imperium, ſibi tamen arroget vel dominium plenum, vel ſaltem uſumfructum ejus; ideo generaliter præciſo jure ab habendi modo imperium haberi dicitur vel plene, vel minus plene.

§. 93.

Qualis ſit modus habendi imperium originarius.

Quoniam imperium plene, ſeu pleno jure habet, qui id jure proprietatis habet (§. 92.), imperium autem originarie res populi propria eſt (§. 34.); *populus originarie imperium habet plene*, ſeu *pleno jure*.

Cum ex pacto, quo civitas conſtituitur, oriatur imperium civile (*not.* §. 33.); nulla ſane ratio eſt, cur idem non pleno jure habere debeat populus, cum nemo ſit, qui ſibi in imperio jus aliquod arrogare poſſit.

§. 94.

Modus habendi imperium quale eſt in populo.

Similiter quoniam Rector civitatis imperium jure proprietatis habet, ſi in eum transfertur, quale eſt in populo (§. 91.), qui vero imperium jure proprietatis habet, is idem plene, ſeu pleno jure habet (§. 92.); *ſi imperium in Rectorem civitatis transfertur, quale eſt in populo, idem plene, ſeu pleno jure habetur.*

Nimirum ſi imperium conſideratur, quale eſt in populo, quamdiu ſcilicet nemo alius idem ſibi acquiſivit, non ſolum conſideratur imperium in ſe, verum etiam jus, quod in eodem habet populus, veluti quod ſit jus populi proprium, ſeu in dominio ejus exiſtens.

§. 95.

De modo habendi imperium plenum, abſolutum ſummum & minus plenum ac limitatum.

Imperium plenum, abſolutum ac ſummum minus plene haberi poteſt; imperium autem minus plenum & limitatum plene. Etenim cum per ſe pateat, imperium eſſe diverſum a modo habendi imperium, tanquam rem a jure, quod in ea habetur; quemadmodum jus, quod in re habetur, nihil mutat in re ipſa, ita nec modus habendi imperium nihil mutationis affert imperio, quod habetur. Quamobrem ſive imperium habeatur plene, ſive minus plene (§. 92.); tale omnino erit, quale eſt, præciſo ha-

bendi modo, conſequenter ſi cui competat imperium plenum, abſolutum ac ſummum, tale erit, ſive minus plene, ſive plene habeatur: ac idem intelligitur de imperio minus pleno & limitato. Patet itaque imperium plenum, abſolutum ac ſummum haberi poſſe minus plene; ex adverſo autem minus plenum & limitatum plene.

Quando imperium a populo transfertur in Rectorem civitatis, a voluntate ipſius dependet, qua lege idem transferre velit (§. 36.). Quamobrem non modo definire poteſt, quale eſſe debeat imperium, quod Rectori civitatis competere vult; verum etiam modum habendi imperium (§. 38. *& ſeqq.*). Utrobique regnat libera populi voluntas, & in hac quærenda ratio eſt modi habendi imperium, non vero in imperio ipſo. Quando nimirum ſtatutum fuit, quale eſſe debeat imperium Rectori competens, nova omnino quæſtio eſt, quomodo tale imperium habere debeat. Qualecunque igitur id fuerit, habere idem poterit tam plene, quam minus plene.

§. 96.

Dominii partes potentiales dicuntur diverſa illa jura, quæ in dominio continentur, veluti proprietas, jus fruendi & jus utendi. *Dominii partes potentiales quanam dicantur.*

Nimirum dominium, quatenus continet diverſa jura, quorum unum abſque altero ſubſiſtere poteſt, quæ vero ſimul ſumta illud conſtituunt, partes habere fingitur, & reſpectu harum partium conſideratur ut totum, eodem modo, quo ſupra imperium tanquam totum in partes potentiales diviſibile ſpectavimus. Partes vero iſtæ ſunt denuo diviſibiles in alias partes, perinde ac totum. Ita ex. gr. Proprietatis partes ſunt jus alienandi & jus immutandi rem, quæ eſt in dominio. Jura autem in dominio contenta ſigillatim exiſtere poſſe concipiuntur, quatenus unum exerceri poteſt independenter ab altero, conſequenter ab eo, qui altero caret. Ita re uti frui poteſt, qui non habet proprietatem. Fundum immutare poteſt, qui non habet jus alienandi.

§. 97.

Quot modis dominium dividi & partes ejus potentiales quæcunque limitari poſſunt; tot etiam modis variari poteſt modus habendi imperium. Jus, quod originarie in imperio populus habet, dominium eſt (§. 498. *part.* 1. *&* §. 217. *part.* 2. *Jur. nat.*), conſequenter modus habendi imperium a dominio dependet. Quamobrem ſi is variari debet, aut dominium dividendum in partes potentiales, veluti ut populo competat proprietas, rectori civitatis uſusfructus, vel partes potentiales limitandæ ſunt, veluti ſi Rectori civitatis competat jus imperium transferendi in ſucceſſorem, ſed ita ut quorundam ex populo requirere teneatur conſenſum. Tot igitur modis variari poteſt modus habendi imperium, quot modis dominium dividi & partes ejus potentiales quæcunque limitari poſſunt. *Quot modis modus habendi imperium variari poſſit.*

Habemus hic principium generale, ex quo deduci poteſt, quicquid de diverſitate modorum habendi imperium concipitur. Sane hinc fluunt ea omnia, quæ de modo habendi imperium in anterioribus fuerunt demonſtrata. Etenim ſi dominium transferatur indiviſum, ſeu plenum, Rector civitatis imperium habet pleno jure, cum per omnia inſtar domini de eo diſponere poſſit; quodſi vero uſusfructus tantummodo transferatur, dempta proprietate, dominium, in quo originarie imperium eſt, dividitur in partes potentiales, nimirum proprietatem & uſumfructum. Si imperium fuerit temporarium, dominium non modo dividitur in partes potentiales, proprietatem ſcilicet, quæ manet populo, & uſumfructum, quæ competit Rectori civitatis; verum etiam uſusfructus tanquam res incorporalis limitatur, quatenus certo temporis ſpatio circumſcribitur.

§. 98.

Imperium infeudari poteſt. Eſt enim tanquam jus (§. 60.) res incorporalis (§. 498. *part.* 1. *Jur. nat.*). Quamobrem cum etiam res incorporales infeudari poſſint (§. 259. *part.* 6. *Jur. nat.*); imperium quoque infeudari poteſt. *An imperium infeudari poſſit.*

Oſtenditur idem etiam hoc modo. Quoniam diviſione qualibet dominii definitur modus

Digitized by Google

modus quidam habendi imperium (§. 97.); modus quidam habendi imperium etiam determinatur diviſione illius in directum & utile inter duas perſonas ſub conditione mutuæ fidelitatis. Enimvero hac diviſione dominii pleni res infeudatur (§. 156. *part. 6. Jur. nat.*). Ergo eadem etiam infeudatur imperium. Atque adeo patet, imperium infeudari poſſe.

Exempla imperii infeudati abunde proſtant in Germania. Quoniam vero oſtendimus (*cap. 1. part. 6. Jur. nat.*) dari adhuc alias dominii utilis ſpecies; non repugnat, modum habendi imperium iiſdem quoque conformari. Ita modus habendi imperium concipi poteſt ad modum emphyteuſeos, ut dominus utilis habens imperium in recognitionem dominii directi præſtet certam penſionem annuam domino directo & proprietatem habeat certa lege reſtrictam. Ceterum quæ de feudo & aliis dominii utilis ſpeciebus demonſtravimus, non ſine cautione applicanda ſunt ad modum habendi imperium, quando ſcilicet Rector civitatis imperium non habet, quale eſt in populo. Ita modus habendi imperium reſpectu populi per modum feudi ſeſe habere poteſt, alia tamen adhuc determinationes admittit in Rectore civitatis, quatenus is non habet imperium infeudatum, quale in populo eſt. Sed de hiſce apertius dicere non eſt hujus loci. Ne tamen dixiſſe videamur, quæ intelligi nequeunt, provocare tantummodo libet ad imperia infeudata, in quibus certa lege ſucceditur. Tum enim dominium utile, in quo feudum conſiſtit, diviſum eſt inter Rectorem civitatis & populum, ita ut ille tantummodo habeat uſumfructum, hic vero eam proprietatis partem, quæ dominio utili adhuc adhæret, etſi certa lege reſtrictam, ex qua jus ſuccedendi venit. Non tamen negamus, nec in hoc caſu modum habendi imperium ſemper eundem eſſe, propterea quod dominium utile quoad partes ſuas potentiales varias admittit limitationes.

§. 99.

De modo habendi imperium fideicommiſſo ſimili.

Imperium deferri poteſt per modum fidei commiſſi, hoc eſt, ea lege, ut poſt certum tempus, vel moriens id reſtituat certo cuidam alteri. Quoniam enim a populi voluntate unice dependet, qua lege imperium alii deferre velit (§. 36.) & ex voluntate transferentis metiendum eſt omne jus Rectoris civitatis (§. 43.), per ſe autem patet, fieri poſſe, ut Rector civitatis certo tempore elapſo, vel etiam moriens id certo cuidam alteri reſtituat; quin hac lege transferri poſſit imperium, dubitandum non eſt. Quamobrem cum fideicommiſſum ſit, ſi hæreditas, vel etiam legatum ea lege alicui deferatur, ut illam, vel hoc alii reſtituat (§. 1070. *part. 7. Jur. nat.*); ſi imperium defertur ea lege, ut poſt certum tempus Rector civitatis, vel quando moritur certo cuidam alteri idem reſtituat, per modum fideicommiſſi defertur.

Imago fideicommiſſi conſpicitur in ſucceſſione lineali, de qua deinceps ſuo loco agemus.

§. 100.

An imperium infeudatum ſummum, plenum, abſolutum eſſe poſſit & quinam ſit modus habendi.

Imperium infeudatum abſolutum, plenum ac ſummum eſſe poteſt, habetur tamen minus plene. Etenim quando imperium infeudatur, dominium, cui originarie ſubjectum eſt imperium, dividitur in utile & directum, ita ut utile ſit penes Rectorem civitatis & populum, vel etiam penes iſtum ſolum, directum vero penes dominum directum (§. 156. *part. 6. Jur. nat.*), conſequenter infeudatio unice reſpicit modum habendi imperium, non vero imperium ipſum (§. 97.). Quodſi ergo imperium, quod infeudatur, fuerit plenum, abſolutum ac ſummum, tale etiam manebit, ubi infeudatum fuerit, conſequenter infeudatum abſolutum, plenum ac ſummum eſſe poteſt. *Quod erat primum.*

Quoniam tamen dominium directum, quod habet dominus feudi, ſeu directus (§. 158. *part. 6. Jur. nat.*), conſiſtit in parte proprietatis per ejus reſtrictionem populo & Rectori civitatis adempta (§. 2. *part. 6. Jur. nat.*); imperium infeudatum non habetur jure plenæ proprietatis, conſequenter minus plene. *Quod erat alterum.*

Nihil in hiſce difficultatis eſt, modo intelligatur, quomodo differat imperium a modo habendi imperium & quod a modo habendi imperium minime dependeat, quale ſit imperium

(*not.*

Digitized by Google

(*not.* §. 95.). Et quamvis vaſallus ad certas præſtationes domino feudi teneatur, veluti ad mittenda auxilia, ſi is bello implicetur; id tamen minime obſtat, quo minus omnia jura ad imperium ſpectantia, nullo excepto, habeat & eadem prorſus libere exerceat, nec quicquam competat jus aliquod in actus ipſius, conſequenter ut imperium ſit plenum (§. 62.), abſolutum (§. 66.) atque ſummum (§. 44.). Infeudatio itaque per ſe domino directo nullum tribuit jus in imperio, quo actus idem exercentis dependentes efficerentur a voluntate illius, ſed tantummodo in modo habendi imperium, ne de ejus alienatione libere diſponere poſſit Rector civitatis vel populus, & in certo caſu jus ad imperium, de quo in feudatione conventum, veluti ut idem felonia amittatur (§. 452. *part.* 6. *Jur. nat.*), vel extincta familia Rectoris civitatis ſit domini directi (§. 326. *p.* 6. *Jur. nat.*).

§. 101.

Quando infeudatio deroget ſummitati imperii.

Infeudatio ſummitati imperii derogare poteſt, ſi ſubſtantialibus feudi ſuperaddantur quædam determinationes, quibus domino directo tribuitur aliquod jus in actus imperii. Quoniam enim a voluntate feudum conſtituentis dependet, quas determinationes ſubſtantialibus ſuperaddere velit (§. 164. *part.* 6. *Jur. nat.*); quando imperium infeudatur, conveniri etiam poteſt, ut domino directo competat aliquod jus in actus imperii. Quamobrem cum imperium ſummum non ſit, ſi cuidam alteri, quam habenti, competit jus quoddam in actus ejuſdem (§. 44.); infeudatio ſummitati imperii derogare poteſt, ſi ſubſtantialibus feudi ſuperaddantur quædam determinationes, quibus domino directo tribuitur jus aliquod in actus imperii.

Si populo ita videtur, is actus Rectoris civitatis ſubjicere quoque poteſt certa quadam lege Rectori civitatis alterius, vel populo cuidam alteri, ita ut huic competat jus aliquod in eoſdem. Hoc in caſu utique ſummitati imperii derogatur, quæ nec pleno jure apud imperantem, nec penes populum eſt. Quidni ergo etiam ita conveniri poſſit in infeudatione imperii, ut domino directo competat quoddam jus in ejuſdem actus, præſertim ſi imperium in feudum detur?

§. 102.

Quale eſſe poſſit imperium per modum fideicommiſſi oblatum.

Imperium per modum fidei commiſſi delatum ſummum eſſe poteſt, abſolutum ac plenum. Facile patet, ſi imperium per modum fideicommiſſi deferatur, id ſaltem recipere modum habendi imperium, non vero ipſum imperium, cum nihil aliud inde ſequatur, quam ut imperium alteri cuidam reſtituatur, quale fuit delatum (§. 1070. *part.* 7. *Jur. nat.*), conſequenter ſi imperium fuerit ſummum, abſolutum ac plenum, quod quis accepit, idem quoque qua ſummum, abſolutum ac plenum reſtituendum ſit. Quamobrem patet, imperium per modum fideicommiſſi delatum ſummum, abſolutum ac plenum eſſe poſſe.

*Hubern*s de Jure Civit. lib. 1. ſect. 3. cap. 2. §. 28. imperium Regum electivorum per modum fideicommiſſi haberi exiſtimat: quod in præſenti diſcutere nolumus, ſed eo fine tantum addimus, ne quis putet, modum habendi imperium per modum fideicommiſſi eſſe adeo abſurdum, ut nemini unquam jurium perito in mentem venerit. Quamobrem nec abſurdum videri debet, quod ulterius inquiramus, an modus habendi imperium per modum fideicommiſſi obſtet, quo minus id vel ſummum, vel abſolutum, vel plenum eſſe poſſit.

§. 103.

An dominium fundorum aut rerum civium pertineat ad imperium.

Imperium non includit dominium fundorum, vel rerum quarumcunque civium. Imperium enim civile, ſeu publicum conſiſtit in jure determinandi ea, quæ ad bonum publicum requiruntur (§. 60.), & in genere imperium nullum eſt niſi jus quoddam determinandi actiones liberas alterius (§. 194. *part.* 7. *Jur. nat.*), conſequenter imperium civile non eſt niſi jus quoddam in actiones civium, quatenus nimirum eædem ad bonum publicum promovendum faciant (§. 74.). Quamobrem cum dominium ſit jus diſponendi de rerum ſingularium ſubſtantia, fructu & uſu (§. 131. 135. 136. *part.* 2.

Digitized by Google

Jur. nat.); hoc cum imperio nihil commune habet, Imperium igitur non includit dominium fundorum, vel rerum quarumcunque civium.

Ipſa civitatum origo ſatis aperte loquitur, in civitatem coeuntes dominia rerum non abdicare teneri. Coeunt in civitatem tranquillitatis & ſecuritatis cauſa (§. 13.), ad quem finem etiam pertinet, ut dominia rerum ſint tuta, nec aliorum vi expoſita (§. 9. 11. 12.). Inter motiva in civitatem coeundi referendum quoque eſt, quod res ſuas ſinguli adverſus vim & machinationes aliorum non ſatis defendere potuerint, & quod jure ſuo ſecure frui voluerint. Abſurdum itaque eſt imperium civile confundi cum dominio fundorum & rerum quarumcunque civium.

§. 104.

An cum imperio transferatur.

Quoniam imperium non includit dominium fundorum, vel rerum quarumcunque civium (§. 103.); *quando imperium in alium transfert populus, non fundorum dominium, multo minus dominium ceterorum rerum, quas ſinguli habent, in eundem transferi*, conſequenter *Rector civitatis*, cum non plus juris habeat, quam populus in eum conferre voluit (§. 43.), *fundorum dominus non eſt, multo minus dominus rerum ceterarum, quas cives ſinguli habent, & ſi contingat, dominium fundorum, vel rerum etiam aliarum cum imperio conjungi, erit tamen hoc jus ab imperio diſtinctum*, conſequenter *id habebit non qua Rector civitatis, ſed qua dominus fundorum, vel rerum etiam aliarum.*

Imperium atque dominium etſi ſint duo jura diſtincta, non tamen ita ſibi contrariantur, ut in eodem ſubjecto ſimul exiſtere nequeant. Unde nec deſunt exempla Regum, qui ſimul fundorum domini fuerunt. Ita conſtat Reges Ægypti conſilio Joſephi effectos fuiſſe fundorum dominos, Geneſ. XLVII. Et de Regibus Indorum idem tradunt *Diodorus* lib. 2. & *Strabo* lib. 15.

§. 105.

An qui imperium abſolutum & ſummum habet de rebus ſubditorum in utilitatem ſuam pro lubitu diſponere poſſit.

Quoniam dominium fundorum, vel rerum etiam aliarum, quas cives habent, ad imperium minime pertinet (§. 103.); *ſi Rector civitatis imperium habeat plenum, abſolutum & ſummum, non tamen ideo de rebus civium in utilitatem ſuam diſponere poteſt pro lubitu, &, ſi Rector civitatis fuerit fundorum, vel rerum, quas ſinguli in civitate habent, dominus, imperium habere poteſt minus plenum ac limitatum, nec dominium quicquam facit ad modum habendi imperium, ut, ſive illud adfuerit, ſive abfuerit, hoc haberi poſſit tam plene, quam minus plene.*

Hinc minime repugnat, ut, qui fundorum dominus eſt, imperium exercere teneatur prorſus ad populi voluntatem, ſequendo nempe in omnibus ac ſingulis præſcriptum agendi modum, &, ubi quædam emergunt, de quibus nonniſi ex præſenti ſtatuendum, requirendo populi, vel ceterorum quorundam, quibus id demandatum eſt, conſenſum. Ac ita intelligendum puto, quod *Teſmarus* in Notis ad *Grotium* lib. 1. c. 3. §. 15. n. 2. dicit, fieri poſſe, ut omnis regni terra in patrimonio ſit principis, ſalvo manente penes populum imperii jure.

§. 106.

An communio mixta conſiſtat cum imperio civili.

Similiter quia dominium fundorum aliarumque rerum ad imperium minime pertinet (§. 103.); *imperium* quoque *non obſtat, quo minus* res ſint in dominio univerſitatis, ſeu populi univerſi, & ſingulis competat uſus eorundem neceſſarius indifferenter, conſequenter *populus ſit in communione mixta* (§. 129. *part.* 2. *Jur. nat.*).

Communionem bonorum in Rep. ſuaſit *Campanella* in Tractatu, quem de Rep. ſolis conſcripſit, ubi eam ad ipſas quoque uxores extendit, cum liberi promiſcue omnes communi ſumtu ſint alendi atque educandi. Imaginem communionis mixtæ bonorum cum imperio conjunctæ conſpicimus in ordinibus religioſorum (*not.* §. 129. *p.* 2. *Jur. nat.*), & ea in cauſa fuit, ut bono-

Digitized by Google

bonorum in Rep. communionem commendaret eam, in qua res omnes, immo etiam uxores; *Campanella*, optimam Reipub. formam judicans ſint communes.

§. 107.

Quando bonorum adminiſtratio pertineat ad exercitium imperii.

Si imperium conjungatur cum communione mixta, ſeu ſi populus in eadem fuerit, adminiſtratio bonorum communium ad exercitium imperii pertinet. Imperium enim civile conſiſtit in jure determinandi ea, quæ ad bonum publicum promovendum requiruntur (§. 60.). Quamobrem cum ad bonum commune civitatis, conſequenter publicum (§. 23.), etiam pertineat, ut civibus proſpiciatur de iis, quæ ad vitæ neceſſitatem, commoditatem & jucunditatem faciunt (§. 9.), & quia in communione mixta ad uſum rerum ſingulis æquale jus competit (§. 129. *part.* 2. *Jur. nat.*), ſingulis proſpiciendum ſit eadem ſtante eodem modo; ſi populus fuerit in communione mixta, adminiſtratio bonorum communium utique ad exercitium imperii pertinet.

Hinc de uſu rerum communium in monaſteriis diſponit ſuperior, cui competit imperium in religioſos, qui non minus voto paupertatis adſtringuntur ad colendam communionem mixtam, quam voto obedientiæ ad acquieſcendum in voluntate ſuperioris. Quodſi ſingulis concedere velles in Rep. in qua bonorum communio obtinet, ut de uſu rerum communium ſtatuerent pro lubitu ſuo, id naturæ communionis mixtæ repugnaret (§. 129. 118. *p.* 2. *Jur. nat.*), & meram introduceret confuſionem, cum litibus perpetuis, fini civitatis adverſis (§. 4.). Quamobrem bonorum adminiſtratio ab exercitio imperii ſeparari nequit, etſi dominium in ſe maneat jus diſtinctum ab imperio, ita ut imperio ſalvo communio tolli poſſit.

§. 108.

An imperio civili locus ſit in communione primæva.

Communio primæva cum imperio civili conſiſtere nequit. In communione enim primæva res omnes (§. 24. *part.* 2. *Jur. nat.*), etiam induſtriales & artificiales ſunt communes omnium hominum (§. 29. *part.* 2. *Jur. nat.*), etiam illorum, quorum induſtriæ ac arti minime debentur (§. 32. *part.* 2. *Jur. nat.*). Enimvero qui in civitatem coeunt, ſeſe invicem ſibi obligant, quod conjunctis viribus ſibi parare velint ad vitæ neceſſitatem, commoditatem ac jucunditatem neceſſaria (§. 4.), conſequenter non eum habent animum, ut res, quæ ipſorum induſtria ac arte parantur, ſint etiam peregrinis quibuſcunque communes. Immo cum neceſſe ſit, ut, qui in civitatem coeunt, in eadem regione habitent, quod per ſe patet; nec animum habere poſſunt, ut etiam alii peregrini in eadem domicilium ſibi conſtituant, qui in ſocietatem civilem conſentire nolunt. Quamobrem patet, communionem primævam cum imperio civili conſiſtere non poſſe.

A communione primæva diſcedere potuerunt homines, antequam de imperio cogitarunt: quod ſi vero ſupponas eos de imperio civili cogitaſſe, cum adhuc in primæva communione eſſent, quod utique fieri poterat, animadverſis incommodis, quæ ſecum fert ſtatus naturalis, de rebus dominio ſubjiciendis ſtatim quoque cogitaſſe concipiuntur.

§. 109.

Quomodo cum imperio introducatur dominium.

Quoniam communio primæva cum imperio civili conſiſtere nequit (§. 108.), ab ea vero ſi receditur, aut communio poſitiva, aut dominia ſingularia introducenda (§. 117. & *ſeqq. part.* 2. *Jur. nat.*); *ſi in civitates coeunt homines, aut dominio ſingulari, aut univerſitati res ſunt ſubjiciendæ.*

Nimirum cum neceſſe ſit, ut una habitent, regionem quandam dominio ſuo ſubjicere, ac deinde fundos vel dividere, vel communes poſſidere debent, & res ceteræ ſimiliter aut ſingulorum propriæ, aut communes civium eſſe debent, vi pacti, quo civitas conſtituitur (§. 4.). Probabile vero eſt, dominia privata ante imperium civile cœpiſſe, orta nimirum ex jure in rem uſus neceſſarii cauſa actu apprehenſam (§. 35. 36. *part.* 2. *Jur. nat.*) quorum tuendorum

cauſa deinceps civitates conſtitutæ ad imitationem ſocietatum minorum. Et ita videmus, quomodo homines natura duce & magiſtra dominia & imperium civile introduxerint. Nolumus hæc fuſius perſequi, quæ anteriorum gnarus haud difficulter per ſe aſſequi poterit.

§. 110.

De jure in res civium proprias.

Si ſalus publica exigit, ut Rector civitatis certo modo diſponat de rebus civium; jus ita diſponendi eidem competit. Etenim Rector civitatis, quacunque lege imperium in eum fuerit translatum, obligatur ad faciendum ea, quæ ad bonum publicum promovendum requiruntur (§. 84.). Quodſi ergo boni publici promovendi cauſa neceſſe ſit, conſequenter ſalus publica exigat (§. 17. 9. *& ſeqq.*), ut certo modo de rebus civium diſponatur; lex ipſa naturæ eidem dat jus de rebus civium ita diſponendi, prouti ſalus publica exigit (§. 159. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Patet itaque, ſi ſalus publica exigat, ut Rector civitatis certo modo diſponat de rebus civium, jus ita diſponendi eidem competere.

Lex naturæ dat hominibus jus ad ea, ſine quibus obligationi naturali ſatisfacere non poſſunt (§. 159. *p. 1. Phil. pract. univ.*). Quoniam civitates legi naturæ convenienter fuerunt conſtitutæ (§. 26.), obligatio imperii exercendi ita, quemadmodum ſalus publica exigit, ab ipſa omnino lege naturæ venit, conſequenter naturalis eſt (§. 141. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Quamobrem quod ex hac obligatione naſcitur jus (§. 23. *part. 1. Jur. nat.*), lege quoque naturæ datum intelligitur. Immo obligationem poſitivam, quatenus valet, firmat ipſa lex naturæ, prouti jam alias oſtendimus.

§. 111.

De dominio eminente.

Jus diſponendi de rebus propriis civium ſalutis publicæ cauſa in caſu neceſſitatis imperanti, ſeu Rectori civitatis conceſſum dicitur *dominium eminens*. Et quoniam *Rectori civitatis* jus iſtud competit (§. 110.); eidem *competit dominium eminens in res civium*, ac per conſequens *imperium continet dominium eminens tanquam partem potentialem* (§. 63.).

Differt dominium eminens a dominio communi, quod illo diſponatur de rebus utilitatis publicæ, hoc autem utilitatis privatorum cauſa, & quod illo utatur qui civitatem regit, hoc autem privatus, cujus res ſunt.

§. 112.

Num a populo in Rectorem civitatis transferatur.

Quoniam imperium continet dominium eminens tanquam partem (§. 111.); *quando populus imperium in alium transfert, dominium quoque eminens in eundem transfert, niſi idem ſibi expreſſe reſervet* (§. 38.).

Dominium eminens jus quoddam eſt, quod a ceteris juribus ad imperium pertinentibus diverſum eſt, ac ſine iſtis ſubſiſtere ſeparatim poteſt. Quamobrem perinde ac alia jura idem ſibi populus reſervare poteſt, ſi ita viſum fuerit, ac pro arbitrio ſuo limitare, ſi non abſolutum concedere velit.

§. 115.

De jure in perſonam civium.

Si ſalus publica exigat, ut de ipſis civibus quibuſdam, ſeu perſonis civium certo quodam modo diſponat Rector civitatis; jus ita diſponendi eidem competit. Oſtenditur eodem prorſus modo, quo idem de rebus privatis civium demonſtravimus (§. 110.).

In civitate ſingulorum libertas reſtringitur quoad eas actiones, quæ ad bonum publicum promovendum faciunt (§. 47.). Quodſi ergo caſus emergat, in quo actiones unius cujuſdam, vel quarundam, aut plurium perſonarum ad promovendum bonum publicum neceſſariæ ſunt; de

iis

iis omnino diſponere integrum eſt ei, qui imperium habet atque exercet. Et hactenus eidem competit jus quoddam ſingulare in perſonam ejus, quemadmodum in ſimili caſu competebat in res ipſius (§. 110.). Ita in caſu neceſſitatis Rector civitatis cogere poteſt ſubditos, ut militiæ dent nomen, prouti ſuo loco dicemus.

§. 114.

De poteſtate eminente.

Jus diſponendi de perſona civis ſalutis publicæ cauſa in caſu neceſſitatis imperanti, ſeu Rectori civitatis competens dicitur *Poteſtas eminens*. Et quoniam *Rectori civitatis* jus iſtud competit (§. 113.); eidem *competit poteſtas eminens in perſonam civium*, ac per conſequens *imperium continet poteſtatem eminentem tanquam partem potentialem* (§. 63.).

Poteſtas eminens differt ab ordinaria, quæ imperio civili ineſt (§. 47.), quod ea ſaltem locum habeat in caſu neceſſitatis, quæ exceptionem facit ab eo, quod ordinarie fit. Unde poteſtas eminens latius extenditur, quam ordinaria, etſi eadem de cauſa ultra limites hujus provehatur, quæ huic ſuos limites aſſignat. Exemplum, quod modo dedimus (*not.* §. 113.), rem illuſtrat.

§. 115.

Quando transferatur in Rectorem civitatis.

Quoniam poteſtas eminens eſt pars imperii (§. 114.); *quando imperium in aliquem transfertur, poteſtas quoque eminens transfertur niſi populus expreſſe eandem ſibi reſervet, aut certa lege limitet* (§. 38.).

Limitatur dominium & poteſtas eminens, ne ſub ejus prætextu multa committantur, quæ ſaluti publicæ adverſa ſunt. Pſeudopolitici nimirum in detrimentum Reip. jus hoc ultra limites ſuos extendunt, & variis modis eodem abutuntur.

§. 116.

Jus eminens imperantis quid ſit.

Dominium eminens & poteſtas eminens conjunctim uno nomine *Jus eminens imperantis* dici ſolent, nimirum Jus eminens in bona & perſonam civium, ſeu ſubditorum. Quoniam vero tam dominio, §. 111.), quam poteſtati eminenti locus non eſt, niſi quando ſalus publica exigit, ut de bonis vel perſona ſubditorum ita diſponatur (§. 114.); *Jus eminens tum demum locum habet, quando ejus uſus eſt medium unicum ſalutis publicæ in caſu emergente promovendæ.*

Jus eminens ſola tuetur neceſſitas, modum autem accipit a ſalute publica.

§. 117.

Quale ſit jus.

Quoniam jus eminens imperantis, conſequenter tam dominium, quam poteſtas eminens (§. 114.), tum demum locum habet, quando ejus uſus eſt medium unicum ſalutis publicæ in caſu emergente promovendæ (§. cit.), ac per conſequens ſola neceſſitas eidem locum facit, propterea quod legi ſupremæ in civitate, quæ ſalus publica eſt (§. 86.), aliter ſatisfieri nequit, jus autem neceſſitatis eſt, cui ſola neceſſitas locum facit ad actus aliquos alias non licitos, propterea quod ſine iis obligationi cuidam indiſpenſabili ſatisfieri minime poteſt (§. 564. *part. 6. Jur. nat.*); *jus eminens imperantis, hoc eſt, tam dominium, quam poteſtas eminens, jus quoddam neceſſitatis, aut, ſi mavis, ſpecies quædam juris neceſſitatis eſt.*

Patet itaque ad dominium eminens & poteſtatem eminentem applicanda eſſe, quæ de jure neceſſitatis in genere demonſtravimus (*c. 4. p. 6. Jur. nat.*). Monuimus (*not.* §. 564. *part. 6. Jur. natur.*); jus neceſſitatis oriri ex colliſione legum, adeoque per modum exceptionis. Idem omni-

omnino valet de dominio & poteſtate eminente. Imperium non includit dominium fundorum, vel rerum quarumcunque civium (§. 103.), conſequenter imperans de iiſdem dominis invitis pro lubitu diſponere nequit (§. 118. *part.* 2. *Jur. nat.*). Obligatur autem ad faciendum ea, quæ ad bonum publicum promovendum requiruntur (§. 84.). Quando itaque caſus emergit, in quo imperans bonum publicum promovere nequit, niſi vel invito domino diſponat de rebus ipſius, leges naturales, quarum altera jubet fieri, quæ ſalus publica exigit, altera vero prohibet, ne imperans invito domino de rebus ipſius pro lubitu ſuo diſponat, inter ſe colliduntur. Quoniam itaque lege prohibitiva non continetur actus, qui medium unicum eſt ſatisfaciendi obligationi tuæ indiſpenſabili (§. 572. *part.* 6. *Jur. nat.*), ac ideo exceptus intelligitur; ſi imperans ſalutem publicam promovere nequit, niſi vel invito domino de re ipſius diſponat, diſponere licet. Videmus itaque quomodo per modum exceptionis oriatur dominium eminens. Similiter in civitate ſingulorum libertas reſtringitur quoad eas actiones, quæ ad bonum publicum promovendum faciunt, quoad ceteras illa illibata manet (§. 47.), conſequenter imperanti non competit jus de quibuſvis actionibus civis pro lubitu diſponendi, quaſi omni libertate ademta. Quoniam tamen idem obligatur ad faciendum ea, quæ ad bonum publicum promovendum requiruntur (§. 84.); quando caſus emergit, in quo imperans bonum publicum promovere nequit, niſi vel invitum adigat ad faciendum, vel patiendum, ad quod alias cogi minime poterat, libertate, quæ ſingulis civibus reſervata, illæſa, leges utique colliduntur, quarum altera jubet fieri, quæ ſalus publica exigit, altera vero prohibet, ne ad hoc faciendum, vel patiendum civis adigatur. Unde porro quemadmodum ante patet, poteſtatem eminentem per modum exceptionis oriri. Neceſſitas facit dominum non dominum rerum ſuarum & civium ſervum, dominio rerum veluti in imperantem tranſeunte & libertate naturali, qua civis alias adhuc fruitur, in eundem quaſi migrante. Dominium itaque & poteſtas eminens nihil invidioſum, aut hominibus liberis intolerabile habet, modo rite intelligatur, nec in abuſum trahatur.

§. 118.

Quod jus eminens ex pacto oriatur, quo civitates conſtituta.

Qui in civitatem coeunt, in dominium eminens & poteſtatem eminentem tacite conſentiunt. Etenim qui in civitatem coeunt ſeſe invicem ſibi obligant, quod commune bonum promovere velint (§. 28.), & ſinguli in univerſos transferunt jus ſe cogendi, ut ſatisfaciant huic obligationi, ſi ſatisfacere nolint (§. 29.), immo nemo eorum bonum ſuum privatum promovere debet cum neglectu, vel in præjudicium publici (§. 25.). Tacite igitur in hoc conſentiunt, ut, ſi bonum publicum aliter promoveri nequeat, quam ut imperans diſponat de rebus ipſorum, vel etiam de perſona, id faciat. Quamobrem cum jus certo modo diſponendi de rebus civium, ſi ſalus publica exigat, dominium eminens ſit (§. 111.), jus autem diſponendi de perſona ipſorum in ſimili caſu poteſtas eminens (§. 114.); qui in civitatem coeunt, in dominium eminens & poteſtatem eminentem conſentiunt.

Ex eodem itaque pacto, quo imperium civile oritur (§. 33.), derivandum quoque eſt dominium, derivanda poteſtas eminens, immo vi ejuſdem pacti jus omne eminens imperio civili ineſt. Abſurdum omnino eſt, concipere jus determinandi ea, quæ ad bonum publicum promovendum requiruntur, quale eſt imperium (§. 60.), excipere tamen ea, quæ medium unicum ſunt in caſu emergente bonum publicum promovendi. Quatenus vero juri eminenti locum ſaltem facit neceſſitas in caſu emergente (§. 116.), tanquam peculiare quoddam jus concipitur, quod per modum partis potentialis in imperio continetur (§. 111. 114.).

§. 119.

Qua æquitate dominium eminens exercendum.

Si de rebus ſingulorum vi dominii eminentis diſponitur, de publico, quantum fieri poteſt, ipſis ſatisfaciendum, nec damnum niſi pro rata ferendum. Etenim vi dominii eminentis de rebus civium propriis diſponitur ſalutis publicæ cauſa in caſu neceſſitatis (§. 111.), quatenus ſcilicet uſus hujus juris eſt medium unicum ſalutis publicæ in illo caſu promovendæ (§. 116.). Enimvero in civitate conjunctis viribus ſalus publica promovenda (§. 4.), & per conſequens unus ſolus res ſuas eidem impendere non tenetur. Quamobrem ſi de unius rebus propriis vi dominii eminentis diſponitur, ad reſarciendum damnum ceteri quoque ſuum pro rata conferre debent, conſequenter ei,

Digitized by Google

ei, de cujus rebus diſponitur, de publico ſatisfaciendum, nec damnum ipſi niſi pro rata ferendum. *Quod erat unum.*

Denique ſi is ſit rerum ſtatus, ut damnum, quod patitur is, de rebus vi dominii eminentis diſponitur, de publico ſatisfieri non poſſit, quemadmodum æquum erat, *per demonſtrata n.* 1. cum nemo bonum privatum promovere debeat cum neglectu publici, vel in hujus præjudicium (§. 25.), tanquam damnum inevitabile ferendum, & per conſequens ei, de cujus rebus vi dominii eminentis diſponitur, de publico ſatisfaciendum, quantum fieri poteſt. *Quod erat alterum.*

Ex. gr. Diruendæ ſunt ædes tuæ munimenti cauſa. Æquum omnino eſt, ut ſolvatur pretium. Quodſi vero ad idem contribuere tenentur concives tui, ab æquitate quoque non abhorret, ut pro rata ipſe contribuas.

§. 120.

Limitationi imperii quænam tacita exceptio inſit.

Si in delatione imperii in ſpecie quædam exprimantur, quæ ad modum illud exercendi pertinent; tacita iis ineſt exceptio, niſi ſalus publica aliter exigat. Etenim ſi in delatione imperii quædam in ſpecie exprimantur, quæ ad modum illud exercendi pertinent, imperium limitatur (§. 66.). Enimvero populus imperium in alium transferens non alio fine id limitat, quam quod putet hoc modo id ſaluti publicæ convenienter exerceri, ac rectius præcaveri poſſe, ne quid eidem adverſum decernatur (§. 89.), & quacunque lege imperium fuerit translatum, Rector civitatis obligatur ad faciendum ea, quæ ad bonum publicum promovendum requiruntur, & ad non faciendum ea, quæ eidem adverſantur (§. 84.), ſalute publica ſemper lege ſuprema in civitate exiſtente (§. 86.). Quodſi ergo ſalus publica in caſu emergente exigat aliud, quam quod quoad modum exercendi imperium fuit præſcriptum, a præſcripto modo utique recedendum, conſequenter ſi in delatione imperii in ſpecie quædam exprimantur, quæ ad modum illud exercendi pertinent, tacita iis ineſt exceptio, niſi ſalus publica aliter exigat.

Abſurdum omnino foret, velle, ut Rector civitatis non faciat, quæ ſaluti publicæ adverſantur, & hoc tamen non obſtante ad certum agendi modum eundem ita adſtringere, ut ab eodem recedere non liceat, etiamſi ſalus publica aliter exigat. Ex. grat. Si Rectori civitatis permiſſum eſſe minime debet nova tributa imponere; ubi caſus emergit, in quo tributa ordinaria minime ſufficiunt, ſed extraordinariis opus eſt, niſi ſalus publica periclitari debeat, caſus iſte omnino tacite exceptus intelligitur. Idem intelligitur, ſi permiſſum eſſe non debeat militte externo uti, aut leges novas ferre, & quæ ſunt his gemina. Leges fundamentales, quibus certus agendi modus præſcribitur, ſunt media ſalutis publicæ promovendæ & in hac tanquam ſuprema lege (§. 86.), rationem ſufficientem habere debent. Vi igitur ſupremæ legis ceſſant, quam primum ſalus publica aliud exigit.

§. 121.

Quomodo populus ſibi jus reſervet in actus imperantis exceptos.

Quoniam, ſi in delatione imperii in ſpecie quædam exprimuntur ad modum illud exercendi pertinentia, tacite iis inexiſtit exceptio, niſi ſalus publica aliter exigat (§. 120.); *ſi populus jus quoddam ſibi reſervare velit in actus Rectoris civitatis a legibus fundamentalibus abeuntes, neceſſe eſt ut eos a conſenſu certi cujuſdam collegii vel totius populi ſuſpendat, nec ſine eo ſint validi* (§. 81.).

Nimirum ſi nullum collegium fuerit conſtitutum, quod de eo cognoſcat, utrum ſalus publica exigat, nec ne, ut a lege fundamentali recedatur, judicium hoc omnino Rectori civitatis relictum, & per conſequens ejus judicio ſtare tenetur populus, etſi ipſi aliter videatur. Fieri equidem poteſt, ut Rector civitatis, qui, cum imperium ſuſciperet, promiſit, ſe hoc facturum, vel non facturum, quod lege fundamentali præſcribitur, vel ea prohibetur, fidem datam violet, ubi citra neceſſitatem a lege recedit; non tamen propterea populo competit jus actus ipſius irritos reddendi, quia acquieſcendum eſt in eo, quod eidem videtur, ipſe autem ſemper ſalutem publicam obtendere valet. Ex. grat. Poſſimus, nova tributa non eſſe imponenda.

Digitized by Google

Niſi ſimul conſtitutum fuerit, ſine certorum quorundam conſenſu hoc fieri minime debere, ſiquidem extraordinaria exigit ſalus publica; Rector civitatis obtentu ſalutis publicæ nova imponere poterit, nullo quidem jure, ubi ſalutem publicam tantummodo obtendit, valide tamen, quatenus ejus judicio relictus caſus exceptus. Aliter vero ſeſe res habet, ſi Rector civitatis negotium ad certos alios, veluti ad collegium quoddam, referre tenetur, ut deliberetur, utrum publica ſalus exigat, ut extraordinaria tributa, vel nova imponantur, necne. Tum enim Rector civitatis ſtare tenetur judicio collegii, ac irriti ſunt actus conſenſu hujus deſtituti, nec jubenti parere tenentur cives.

§. 122.

Capitulatio quid ſit.

Pacta, in quibus de modo adminiſtrandi imperii inter Rectorem civitatis & populum convenitur, vel etiam eos, qui jus populi habent, dicuntur *Capitulatio*. Unde patet, *capitulatione tantummodo opus eſſe, ſi imperium limitetur* (§. 66.), *nec adſint leges fundamentales perpetuæ* (§. 77.), *quarum obſervantiam Rector civitatis in ſuſceptione imperii promittere tenetur.*

Capitulationi tantummodo locum eſſe in prima delatione imperii, & in regnis electitiis facile patet. Erit autem in caſu priori perpetua, cum ad eam adſtringantur ſucceſſores omnes; in his autem temporaria, quippe quæ non ſtringit niſi eum, quem populus Rectorem civitatis elegit. Sed hoc clarius eluceſcet ex iis, quæ de modo acquirendi imperium ex inſtituto demonſtrabuntur.

§. 123.

Num ex ea metiendum jus populo reſervatum & Rectori civitatis competens.

Quoniam in capitulatione convenitur inter Rectorem civitatis & populum, ſeu eos, qui jus populi habent, de modo adminiſtrandi imperii (§. 122.); *ſi cum capitulatione ſuſceptum imperium, ex ea metiendum eſt jus populo reſervatum & jus Rectori civitatis competens.*

Cum limitandi imperii cauſa capitulatio fiat, quæ de limitatione imperii in anterioribus demonſtrata fuerunt, capitulationi uberiorem lucem affundunt.

§. 124.

An capitulatio ſit lex fundamentalis imperii.

Cum in capitulatione de modo adminiſtrandi imperii inter Rectorem civitatis & populum conveniatur (§. 122.), conſequenter in eadem exercitium imperii certis legibus adſtringatur (§. 131. *part. 1. Phil. pract. univ.* & §. 789. *part. 3. Jur. nat.*), leges vero fundamentales ſint, ad quarum obſervantiam Rector civitatis in imperii exercitio adſtringitur (§. 77.); *capitulatio lex fundamentalis imperii eſt.*

Nil obſtat, quod capitulatio tantummodo valeat, quamdiu Rector civitatis vivit, ſeu civitatem regit, cum quo facta fuit. Etenim populus leges fundamentales tollere ac mutare pro lubitu poteſt, quando nihil fit contra jus tertii, ſeu nemini ex ea jus quæſitum, quod invito auferri nequit (§. 336. *p. 2. Jur. nat.*).

§. 125.

De mutatione capitulationis vivente eo, cum quo facta.

Quamdiu imperium tenet is, cum quo capitulatio facta, abſque ipſius conſenſu nihil in eadem immutari poteſt. Quoniam enim pacta ſunt ſervanda (§. 789. *p. 3. Jur. nat.*), ex capitulatione acquiritur jus ei, cum quo facta (§. 23. *part. 1. Jur. nat.*). Quamobrem cum nemini jus quæſitum auferri poſſit (§. 336. *p. 2. Jur. nat.*); quamdiu imperium tenet is, cum quo capitulatio facta, abſque ipſius conſenſu nihil in eadem immutari poteſt.

Facile patet ſermonem hic eſſe de mutatione, quæ tendit ad jus Rectoris civitatis imminuendum, cum capitulatio fiat limitandi imperii cauſa, ut populus ſaluti ſuæ rectius conſulat.

Digitized by Google

§. 126.

De pactis generalibus officium boni Rectoris exprimentibus.

Pacta generalia, quæ ſaltem exprimunt officium boni Rectoris, cum Rectore civitatis in ſuſceptione imperii inita, nullum tribuunt jus populo in actus imperantis. Quoniam enim imperium in Rectorem civitatis non aliter transfertur, quam ut exerceatur ſaluti publicæ convenienter (§. 88.); ſi in pactis generalibus ſaltem exprimitur officium boni Rectoris, populus ſaltem expreſſe voluntatem ſuam declarat de eo, quod per ſe jam intelligebatur, nimirum quod velit, Rectorem civitatis imperium ſaluti publicæ convenienter adminiſtrare debere, non vero declarat, ſe ejus judicio ſtare nolle, ſi ſecus fecerit, ſed judicio ipſius relinquit, quænam fieri debeant, ut officio ſuo rite fungatur. Quamobrem cum nullum ſibi jus reſervet in actus Rectoris civitatis, ſi voluntatem ſaltem ſuam exprimit de nonnullis, quæ Rector civitatis facere, aut non facere debet, non vero expreſſe declarat ſe ejus judicio ſtare nolle, ſi ſecus fecerit (§. 81.); pacta generalia, quæ ſaltem exprimunt officium boni Rectoris, cum Rectore civitatis in ſuſceptione imperii inita, nullum tribuunt jus populo in actus imperantis.

Promiſſiones iſtiuſmodi generales, quæ non abſque juramento in ſuſceptione imperii plerumque exiguntur, ſunt, quod imperans ſaluti publicæ invigilare, jus cuique & juſtitiam adminiſtrare, populum oneribus non nimium gravare, eundem adverſus injurias exterorum defendere velit, & quæ ſunt his gemina. Etſi autem ad talia imperans naturaliter obligetur, nec ex promiſſione naſcatur aliquod jus populo in actus ipſius; non tamen ideo ſuperfluæ exiſtimari debent iſtiuſmodi promiſſiones, juramento præſertim firmatæ. Fortior enim efficitur obligatio interna, quæ conſcientiam imperantis ſtringit, quatenus non modo naturaliter abſque promiſſione obligatur imperans ad imperium recte exercendum, verum etiam promittendo ſeſe obligavit populo ad faciendum id, ad quod naturaliter obligatur, etſi is conſcientiæ ipſius relinquat, ut imperium bene adminiſtret, ac per conſequens ſolam fidem populo adſtringat imperans, & ſic accurate loquendo imperantis actus magis pollicitatio ſit, quam perfecta promiſſio (§. 361. 367. *p. 3. Jur. natur.*), quamvis per inconſtantiam loquendi imperans talia promittere vulgo dicatur.

§. 127.

An ea ſummitati imperii detrahant idemque limitent.

Quoniam pacta generalia, quæ ſaltem exprimunt officium boni Rectoris, populo nullum jus in actus imperantis tribuunt (§. 126.), conſequenter nec exercitium imperii certis legibus adſtringunt, nec vi eorundem ulli actus imperantis a populo irriti effici poſſunt, imperium vero abſolutum eſt, cujus exercitium certis legibus non adſtrictum, nec alterius conſenſu indiget (§. 66.), & ſummum eſt, in cujus actus nemini niſi habenti jus quoddam competit (§. 44.), ſummumque habet imperium, cujus actus a nemine irriti reddi poſſunt (§. 45.); *ob pacta generalia, quæ ſaltem exprimunt officium boni Rectoris, imperium non deſinit eſſe abſolutum, nec ea quicquam detrahunt ſummitati imperii.*

Imperium non ideo abſolutum eſt, quod liceat imperanti facere ſaluti publicæ adverſa, conſequenter ipſius arbitrio relinquatur, utrum bene, an male imperare velit, ſed quod ejuſdem judicio relinquatur, quænam ſint media ſalutis publicæ promovendæ. Non igitur implicat, ut promittat ſe imperium bene adminiſtraturum, ipſius tamen judicio relinquatur, quibuſnam mediis ſalutem publicam promovere velit. Similiter imperium ſummum eſſe non deſinit, quamdiu imperanti reſiſtere eumque coercere non licet (§. 44.). Quamobrem cum imperium transferri nequeat ea lege, ut populus univerſus recte imperanti parere debeat, male autem imperanti reſiſtere, eumque coercere poſſit (§. 82.), conſequenter multo minus ex eo hoc colligi queat, quod Rector civitatis in ſuſceptione imperii populo polliceatur, ſe imperium bene adminiſtraturum; pacta quoque iſtiuſmodi generalia inter Rectorem civitatis & populum inita ſummitati imperii nihil derogant.

Digitized by Google

§. 128.

An ſint leges fundamentales. Quia pacta generalia, quæ ſaltem exprimunt officium boni Rectoris, imperium abſolutum minime tollunt, nec ſummitati ejus quicquam detrahunt (§. 127.), per ea quoque modus adminiſtrandi imperii minime determinatur, conſequenter cum leges fundamentales non ſint, niſi eæ, ad quarum obſervantiam Rector civitatis in exercitio imperii tenetur (§. 77.), & per quas ideo modus adminiſtrandi imperium determinatur; *pacta generalia, quæ ſaltem exprimunt officium Rectoris, leges fundamentales non ſunt.*

Leges fundamentales de ſpecialibus agunt, quæ ad modum adminiſtrandi imperium pertinent; non autem de generalibus, quæ officium continent.

§. 129.

De judice inter Rectorem civitatis & populum conſtituto. *Si imperium defertur ea lege, ut, ſi de juribus controverſia oriatur inter Rectorem civitatis & populum, tertius quidam ſit judex; id ipſum ſummitati detrahit.* Etenim ſi controverſia de juribus inter Rectorem civitatis & populum orta tertio cuidam dirimenda committi debet; tertio huic competit jus in actus Rectoris. Quamobrem cum imperium ſummum non ſit, in cujus actus alii, quam habenti, jus quoddam competit (§. 44.); ſi imperium defertur ea lege, ut, ſi de juribus controverſia oriatur inter Rectorem civitatis & populum, tertius quidam ſit judex, id ipſum utique ſummitati detrahit.

Unum nimirum idemque eſt, ſive populus jus quoddam in actus imperantis ſibi reſervet, ſive idem transferat in alium. Quatenus enim tertius conſtituitur judex actuum imperantis, qui in controverſiam vocantur a populo, hujus quidem ſola voluntate: populus revera jus ſibi reſervatum in delatione imperii transfert in alium. Iſtiuſmodi lege Friſii *Carolum V.* Cæſarem pro domino receperunt, quemadmodum legitur apud *VVinſemium* in Hiſt. ad An. 1515.

§. 130.

De Rectore civitatis arbitrio tertii ſe ſubmittente. *Si Rector civitatis orta inter ſe ac populum controverſia ſe tertio ut arbitro ſubmittit; id ſummitati minime detrahit.* Etenim ſi orta inter ſe ac populum controverſia ſe tertio ut arbitro ſubmittit, hoc facit ſua ſponte, quod medium hoc optimum judicet componendæ controverſiæ, non vero tertio cuidam jus competit in actus ipſius, ſicuti in caſu præcedenti (§. 129.). Quamobrem cum ſummitati imperii demum officiat, ſi tertio cuidam competat jus in actus ipſius, cujus judicio eos ſubmittere obligatur (§. 44.); ſi tertio ut arbitro ſe ſubmittit, id ſummitati minime detrahit.

Officium boni Principis eſt terminare controverſiam inter ſe ac populum ortam, ut ſecuritati Reip. conſulatur. Decernere igitur tenetur medium eam ſopiendi. Quamobrem ſi tale deprehendat compromiſſionem in arbitrum; nihil utique committitur, quod vel imperio abſoluto, vel ſummo repugnat. Sane ſi Rector civitatis ſponte ſua ad actum quendam requirit populi conſenſum, id ſummitati non derogat, quia eundem requirere non obligabatur. Nonne vero perinde eſt actum quendam ſuum ſubmittere judicio populi atque eodem ſtare, & eundem ſubmittere judicio tertii cujuſdam conſenſu populi & in eo acquieſcere?

Digitized by Google

CAPUT II.

De diverſis Rerumpublicarum formis.

§. 131.

Si imperium eſt penes totum populum, forma Reip. dicitur *Democratia*, ſubinde etiam *Status popularis*. Quamobrem patet, *in Democratia populum ſe regere per ſeipſum* (§. 219. *part.* 7. *Jur. nat.*). *Democratia, ſeu ſtatus popularis quid ſit.*

Populus nimirum imperium vel ſibi retinere, vel pro lubitu ſuo in perſonam unam, aut plures conjunctim transferre poteſt (§. 36.). Unde naſcuntur tres Rerumpublicarum formæ ſimplices, quarum prima eſt, ubi populus imperium ſibi retinet, nec alio Rectore utitur.

§. 132.

Quoniam imperium civile originarie penes populum eſt (§. 33., & qui in ſocietatem civilem coeunt, liberi ſunt (§. 146. *part.* 1. *Jur. nat.*), homines autem libertatis amantes eſſe abunde conſtat; ideo *genio hominum in civitatem coeuntium maxime convenit, ut imperium ſibi retineant, conſequenter democratiam inſtituant.* *Quod ea ſit maxime naturalis.*

Vix itaque dubitandum eſt democratiam eam eſſe Reip. formam, quæ primum introducta, quemadmodum etiam conſtat eam inter pleraſque gentes antiquiſſimam eſſe. Recte nimirum obſervat *Puffendorfius* lib. 7. cap. 5. §. 4. quod præſumendum non ſit, patremfamilias liberum, qui animadverſis vitæ ſegregis incommodis ultro ſeſe cum aliis ſui ſimilibus in civitatem congregabat, uno velut momento potuiſſe oblivisci priſtini ſtatus, in quo omnia circa ſalutem ſuam proprio arbitrio diſponebat, ut confeſtim unius ſeſe arbitrio circa rem communem, cui & ipſius ſalus innectebatur, voluerit ſubdere. Quin potius illud æquiſſimum ab initio creditum, quod omnes ſpectat, ab omnibus curari debere.

§. 133.

Si imperium a populo, quale in ipſo eſt, transfertur in unum, ſeu imperium, quale originarie in populo eſt, penes unum eſt, forma Reip. dicitur *Monarchia*. Quamobrem cum *Monarcha* habeat imperium, quod originarie in populo eſt (§. 33.); *jus populi habet, ac tantundem poteſt, quantum in democratia populus univerſus.* *Monarchia quid ſit.*

Imperium in unum transferri poteſt vel quale in populo eſt, vel limitatum. Quando formæ Rerump. determinantur, primo omnino loco ſumendum eſt, imperium plenum abſque ulla limitatione, ſeu quale in populo eſt, transferri. Quamobrem in Monarcha ſupponimus imperium, quale in populo erat, antequam transferretur. Monarchia nimirum diſcernenda eſt ab ea Reip. forma, in qua unus quidem imperat, ſed non abſolute, conſequenter quæ de Monarchia demonſtranda veniunt ad formam hanc, ubi unus non abſolute imperat, applicanda non ſunt promiſcue.

§. 134.

Quoniam Monarcha imperium habet, quale eſt in populo (§. 133.), ſi vero imperium in Rectorem civitatis transfertur, quale eſt in populo, is imperium plenum, abſolutum & ſummum habet, jure proprietatis (§. 91.), niſi idem ſaltem translatum fuerit quoad exercitium (§. 40.); *Monarcha imperium plenum, abſolutum & ſummum habet, idque vel in patrimonio, vel in uſufructu* (§. *cit.*). *De jure Monarchæ.*

Modus habendi imperium non variat ipſum imperium, conſequenter in diverſis formis Rerumpublicarum diſtinguendis, ubi tantummodo attendendum, penes quemnam ſit imperium civile & cujus judicio ac voluntate exerceatur, perinde eſt, ſive imperium fuerit in patrimonio, ſive in uſufructu.

Digitized by Google

§. 135.

Ariſtocratia quid ſit. *Ariſtocratia* eſt ea Reip. forma, in qua imperium, quale originarie in populo eſt, penes certas quaſdam perſonas, non penes totum populum eſt. Numerus imperantium in Ariſtocratia pro lubitu variari poteſt, modo eorum numerus ſit minor pars populi. Dicuntur imperantes *Optimates*. Quoniam *optimates* imperium habent, quale originarie in populo eſt; iidem *in Ariſtocratia tantundem poſſunt*, *quantum in democratia populus univerſus*.

Quæ paulo ante annotavimus de Monarchia (*not.* §. 132.); ea etiam tenenda ſunt de Ariſtocratia, ne, quæ de Ariſtocratia demonſtranda veniunt, perperam applicentur ad aliam Reip. formam, in qua quidem plures imperant, ſed non abſolute.

§. 136.

De jure Optimatum. Quoniam optimates imperium habent, quale eſt in populo (§. 135.), ſi vero imperium in Rectorem civitatis transfertur, quale eſt in populo, is imperium plenum, abſolutum & ſummum in patrimonio habet (§. 91.), ſed nonniſi in uſufructu, ſi ſaltem quoad exercitium in ipſum translatum (§. 40.); *Optimates imperium plenum*, *abſolutum & ſummum habent ſive in patrimonio*, *ſive in uſufructu*.

Quæ de modo habendi imperium annotavimus (*not.* §. 134.) reſpectu monarchiæ, ea etiam valent reſpectu ariſtocratiæ.

§. 137.

Timocratia quid ſit. *Ariſtoteles* quartam Reip. formam vocat *Timocratiam*, ubi imperium non eſt penes integrum populum, ſed penes eos ſaltem, qui cenſi ſunt & cenſum præſtant, aut qui prædia poſſident, vel opibus præſtant.

Vulgo non numerantur niſi tres Rerumpublicarum formæ, quia populus vel imperium ſibi retinet, vel in alium transfert, &, ubi imperium tranſfert, id transfert vel in perſonam unam, vel in plures. Quoniam in Ariſtocratia non attenditur numerus eorum, penes quos imperium eſt (§. 135.); ideo Timocratia ab Ariſtocratia non diſtinguitur. *Huberus* de Jure civitatis lib. 1. ſect. 8. c. 5. §. 8. Ariſtocratiam a Timocratia ita diſtinguit, ut forma Reip. dicatur Ariſtocratia, ſi eorum, penes quos imperium eſt, numerus non ſit major, quam ut ſenatus inde conſtitui poſſit: Timocratia vero, ſi tantus ſit numerus, ut ad ſenatum conſtituendum ſit inconditus. In verbis ſumus faciles & unicuique liberum relinquimus, quibuſnam uti velit. Nobis tamen nulla neceſſitas videtur, ut Timocratiam ab Ariſtocratia diſtinguamus: cum enim, uti diximus, in Ariſtocratia non attendatur numerus eorum, penes quos imperium eſt, & diverſitas numeri ex diverſa qualitate illarum perſonarum emergit, quæ ad imperandum habiles ſunt vi legis fundamentalis, Timocratia potius ſpecies quædam Ariſtocratiæ dicenda erat, quam forma quarta ab Ariſtocratia diverſa.

§. 138.

Mixta Reſp. quid ſit. *Reſpublica mixta* eſt, quæ in aliis ad monarchiam, in aliis ad ariſtocratiam, in aliis ad democratiam accedit. Unde facile patet, *mixtam Reip. formam oriri ex imperii diviſione in partes potentiales* (§. 64.) *& ejus limitatione* (§. 74.). Nec minus patet, *mixtas Reip. formas pluribus modis differre poſſe*.

Vulgo monarchia, ariſtocratia & democratia vocantur formæ Reip. regulares, vel etiam ſimplices, ac multum deinde diſputatur, an dentur formæ mixtæ Rerump. & num a tribus regularibus, quæ dicuntur, abeuntes pro irregularibus ſint habendæ. Quod ſi vocabulorum ſignificatum ita determinemus, quemadmodum a nobis factum eſt, & omnem formarum diverſitatem derivemus

Digitized by Google

mas ex iis, quæ in capite præcedente demonſtrata ſunt; non opus erit ulla controverſia, nec forma Reip. mixtæ quicquam habebit, quod ſit abſurdum, vel a praxi etiam alienum. Imperium civile vel eſt penes totum populum, vel penes certas perſonas e populo, vel penes unum. Unde enaſcuntur tres formæ ſimplices, Democratia, Ariſtocratia & Monarchia, imperio ſemper manente eodem, ſive ſubjectum ejus ſit populus, ſive ſint optimates, ſive ſit monarcha. Atque in hiſce formis idem prorſus eſt jus ejus, vel eorum, qui regunt civitatem, nimirum in quolibet ſubjecto plenum, abſolutum & ſummum. Enimvero vidimus in anterioribus, quando populus imperium transferre in alium, vel alios, cum a voluntate ipſius unice dependeat, quomodo ſeu qua lege transferre velit, eum imperium dividere poſſe in partes potentiales & partem unam vel alteram ſibi reſervare, aut alii cuidam deferre, poſſe etiam exercitium imperii limitare, poſſe denique ſibi vel ſuo loco aliis quibusdam reſervare jus quoddam in actus quosdam imperantis. Pro diverſitate igitur diviſionis imperii quoad partes potentiales, limitationis exercitii ejuſdem & juris reſervati in actus imperantis diverſæ omnino oriuntur formæ Rerump. ubi alia formæ monarchicæ, alia ariſtocraticæ, alia democraticæ ſunt. Cum itaque in iſtiuſmodi Reip. forma miſceantur, quæ in ſimplicibus ſeparata deprehenduntur: ecquis reprehendere poterit, ſi iſtiuſmodi formas dicamus mixtas? Et quoniam jus omne imperantis metiendum eſt ex voluntate populi, qui in eo determinando utitur libertate ſua, eccur iſtiuſmodi forma irregularis dicenda? Sane quis populo præſcripſit hanc regulam, ut vel ipſe imperium per ſe exerceat, vel tale, quale habet, citra ullam mutationem vel in unum, vel in certas quasdam perſonas transferat? Quodſi vero concedatur, liberum eſſe populo, quomodo imperium transferre velit, ut melius ſaluti ſuæ proſpiciat, quam in formis ſimplicibus proſpectum videtur; is fruſtra contendet, in unam formam eſſe confundendas eas, in quibus imperium plenum, abſolutum & ſummum imperantis eſt, & eas, in quibus illud parte una, vel altera deminutum, certo quodam modo limitatum, jus aliquod in actus imperantis vel a populo ſibi reſervatum, vel aliis tributum, quaſi hæc tantummodo accidant imperio, nec ſpeciem varient. Qui autem hic concoquere nequeunt diviſionem in partes potentiales & ſummitatem pro qualibet parte diviſa; iis jam ſatisfactum eſt ſuperius (§. 64. 65.). Et, ſi vel maxime tanquam abſurdam rejicias diviſionem in partes potentiales, admittenda tamen eſt limitatio imperii quoad exercitium & reſervatio juris in quosdam actus imperantis, quæ ad mixtionem formarum ſimplicium adhuc ſufficiunt & per eandem formas a ſimplicibus diverſas producunt. Difficultates hic ortæ ſunt, quod viri docti magis ex *Ariſtotele*; quam ex re ipſa ſapere maluerint. Nobis ex re ſapere viſum eſt, & terminos rebus, non res terminis accommodare. Atque ideo nullam deprehendimus difficultatem, quæ nos morari poſſit.

§. 139.

Regnum quid ſit.

Regnum dicitur ea Reip. forma, in qua imperium ſive plenum, abſolutum ac ſummum, ſive quomodocunque limitatum, aut deminutum penes unum eſt, modo nulli extraneo competat aliquod jus in actus imperii, ſeu ſummitas civitati ſalva ſit. Et perſona iſta, penes quam in regno imperium eſt, *Rex* dicitur. Unde patet, *omnem monarcham eſſe Regem, ſed non omnem Regem eſſe monarcham* (§. 133.), *& regnum eſſe vel monarchiam, vel mixtam quandam Reip. formam.*

Nimirum Rex dici nequit niſi is, qui præeſt civitati, cujus naturalis libertas prorſus ſalva eſt, ita ut nemini extraneo competat aliquod jus in actus imperii. Imperium ſcilicet ſummum eſt in civitate, etſi Rex non facere ſemper poſſit, quæ ſibi videntur, ſed ad certos actus opus habeat vel populi totius, vel quorundam ex populo conſenſu, immo actus quidam ad exercitium imperii ſpectantes ejus poteſtati prorſus ſubducantur. Equidem vulgo monarchia & regnum pro ſynonymis habentur; vix tamen ſynonymia convenit recepto uſui loquendi, a quo minus abhorret ſignificatus latior, quem vocabulo regni, & reſtrictior, quem monarchiæ vocabulo tribuimus.

§. 140.

De condominatu.

Condominatus a nonnullis dicitur, ſi duo, vel tres habeant imperium indiviſum in uno regno commune, veluti ſi duo, vel tres fratres ſimul imperent, ſi Regina ſuſcipit maritum in ſocietatem imperii, ut is una cum ipſa imperet, ſi Rex alium ſibi adſciſcit in ſocietatem imperii, qui cum eodem ſimul imperat, ſeu imperium indiviſum exercet. Duo, vel plures ſimul in uno regno imperantes dicuntur *Condomini*, vocari etiam poterant *Coreges*. Facile autem patet, *Condominos* ſeu *Coreges imperare in-*

Digitized by Google

inſtar unius, *eoſque eſſe dignitate ac poteſtate pars*, *quaſi in ſingulis regia poteſtas tota ſola reſideat*. Nec minus patet, *condominatui locum eſſe etiam in aliis formis mixtis Reip. ubi unus quidem imperat*, *ſed quæ regnum non ſunt*, *extraneo cuidam competente aliquo jure in actus imperii*.

Proſtant exempla condominatus; ſeu imperii polyarchici, quod vocat *Puffendorfius*, tam in vetere, quam recentiore hiſtoria. Condomini iſti cum imperium indiviſum commune habeant, ſociorum inſtar ſunt. Sicuti autem in communione poſitiva dominium nonniſi unum exiſtit (§. 131. *part. 3. Jur. nat.*); ita quoque in condominatu imperium nonniſi unum eſt, quod indiviſum in duobus vel pluribus ſeorſim reſidet tanquam in ſuo ſubjecto. Hinc & condominatus ſocia regna appellantur veteribus, veluti quando *Statius* ait; ſociis comes diſcordia regnis. Ea tamen differentia hic intercedit inter communionem poſitivam & regna ſocia, ſeu condominatum; quod condominus non habeat imperium pro parte, prouti pro parte tantummodo dominus rei indiviſæ ſocius eſt, ſed in ſolidum. Res enim, quæ dominio ſubjacet, in partes ita dividi poteſt, ut in unaqualibet ſubſiſtat dominium eodem prorſus modo; ſed non ita dividi poteſt regnum, in quo ſocii regnant, quippe quod ſupponitur tanquam in ſe indiviſum in partes ſcilicet ſubjectivas, quemadmodum *Grotius* loquitur. Unde diximus, in condominatu imperium indiviſum commune eſſe in uno regno.

§. 141.

Superior & ſubditus quinam ſit. **Superior** in civitate dicitur is, cui competit jus in actiones ſingulorum: *ſubditus* autem appellatur is, in cujus actiones alii, vel aliis conjunctim jus competit. Idem adeo eſt ſubditus, qui alias quoque ſubjectus vocatur (§. 201. *part. 7. Jur. nat.*), & ſuperior, qui imperans dicitur.

Diverſa ſunt nomina, quibus eædem perſonæ in civitate indigitantur: quæ etſi dubio procul eandem perſonam pro diverſo reſpectu deſignent, uſu tamen loquendi poſtea introductum eſt, ut promiſcue uſurpentur.

§. 142.

Quinam ſit ſuperior, quinam ſint ſubditi in Democratia. ***In Democratia populus univerſus ſuperior eſt***; *ſinguli autem ſubditi ſunt*. Etenim in democratia imperium eſt penes totum populum (§. 131.), conſequenter univerſis competit jus determinandi actus ſingulorum, qui ad bonum publicum promovendum requiruntur (§. 60.). Quamobrem cum in civitate ſuperior ſit is, cui competit jus in actiones ſingulorum (§. 141.); populus univerſus in democratia ſuperior eſt. *Quod erat unum*.

Quoniam in democratia populo univerſo competit jus in actus ſingulorum, *per demonſtrata*, ſubditus vero eſt alteri is, in cujus actiones eidem jus quoddam competit (§. 141.); in democratia ſinguli ſunt ſubditi univerſorum. *Quod erat alterum*.

Imperium civile reſidet in populo tanquam in univerſitate, cumque imperans, ſeu ſuperior ſit perſona moralis, quæ determinatur per imperium, ſeu quæ ſpectatur tanquam ſubjectum imperii civilis, populus univerſus in democratia ſpectari debet tanquam perſona moralis diſtincta ab individuis phyſicis, qui ſunt ſinguli per conſociationem populus conjunctim facti. Quemadmodum itaque ſinguli qua tales non ſunt univerſi; ita nec ſubditi in democratia iidem ſunt, qui ſuperiores. Neque abſurdum eſt, univerſos eſſe ſuperiores, ſeu potius unam ſuperioris perſonam gerere, ſingulos vero eidem ſubjectos, vel ſubditos eſſe.

§. 143.

Quinam in Ariſtocratia ſit ſuperior quinam ſubditus. ***In Ariſtocratia ſuperior eſt univerſitas optimatum***, *ſinguli autem optimates*, *perinde ac populus reliquus ſubditi ſunt*. Etenim in Ariſtocratia imperium eſt penes optimates, prouti erat durante ſtatu democratico penes populum univerſum (§. 135.). Imperium itaque civile reſidet conjunctim in optimatibus, tanquam in una perſona morali

rali, conſequenter conjunctim ipſis, non ſingulis per ſe jus competit in actus civium. Quamobrem cum ſuperior ſit, cui competit jus in actiones ſingulorum (§. 141.); in Ariſtocratia ſuperior eſt univerſitas optimatum. *Quod erat unum.*

Enimvero quoniam in Ariſtocratia imperium competit optimatibus qua univerſis, ſinguli idem non habent, conſequenter *per demonſtrata* nec ſinguli ſunt reliquo populo ſuperiores. Quoniam vero ipſi perinde ac ceteri membra civitatis ſunt, ideo neceſſe eſt, ut univerſis idem jus competat in ſingulos, quod competit in ceteros cives. Quamobrem cum ſubditus ſit, in cujus actiones aliis jus quoddam competit (§. 141.); optimates in Ariſtrocratia perinde ac populus reliquus ſubditi ſunt. *Quod erat alterum.*

Minime abſurdum eſt, ut in Ariſtocratia optimates conjunctim ſint ſuperiores, ſinguli autem ſubditi: ſuperiorem enim facit imperium, hoc autem in optimatibus exiſtit, quatenus univerſitas ſunt, minime autem in ſingulis per ſe. Exiſtit nimirum in optimatibus imperium eodem modo, quo exiſtebat in populo, ac ideo de ipſis idem valet, quod de populo annotavimus (*not.* §. 142.).

§. 144.

Quinam ſit ſuperior in condominatu.

In condominatu tot ſunt ſuperiores, quot condomini, nec unus eorum ſubditus eſt alteri, vel ceteris, ſi plures duobus fuerint. Etenim regia poteſtas, ſeu imperium civile in ſingulis ita reſidet, ac ſi unus condominorum ſaltem imperaret, conſequenter ea eſt ſingulorum autoritas, quæ foret unius. Enimvero ſi unus ſaltem imperaret, foret is ſuperior, minime autem ſubditus (§. 141.). Quamobrem in condominatu tot ſunt ſuperiores, quot condomini, nec unus eorum ſubditus eſt alteri, vel ceteris, ſi plures duobus fuerint.

Patet itaque differentia, quæ intercedit inter Ariſtocratiam & condominatum. In Ariſtocratia imperium in optimatibus exiſtit tanquam in univerſitate, ut nonniſi omnes conjunctim dici poſſint ſuperiores, ſeu imperantes: aſt in condominatu imperium exiſtit in ſingulis, ut unuſquiſque eorum ſit ſuperior, ſeu imperans.

§. 145.

Libertas civilis populi in quonam conſiſtat.

Libertas civilis populi eſt independentia quoad actus ad bonum publicum promovendum requiſitos a voluntate alterius.

Diſtinguenda nimirum eſt libertas naturalis, quæ ſingulis competit (§. 146. *part.* 1. *Jur. nat.*), a libertate civili. Illa reſpicit actiones quaſvis humanas; hæc autem nonniſi eas, quæ ad finem civitatis conſequendum faciunt. Libertas igitur naturalis latior eſt libertate civili.

§. 146.

De libertate civili in democratia.

Quoniam libertas civilis populi conſiſtit in independentia quoad actus ad bonum publicum promovendum requiſitos a voluntate alterius (§. 145.), in democratia autem imperium penes populum eſt (§. 131.) conſequenter ipſe determinat pro lubitu actus ad bonum publicum promovendum requiſitos (§. 60.), ac ideo non dependet quoad eos ab ullius alterius voluntate; *in democratia populus libertate civili fruitur & populus liber dicitur non tantummodo reſpectu exterorum, verum etiam reſpectu ſui ipſius.*

De libertate populi reſpectu extraneorum egimus ſupra (§. 55.). Hic vero conſideramus populum tanquam liberum reſpectu ſui ipſius. Fluit libertas civilis ex libertate naturali, eademque nititur tanquam baſi, cum homines naturalis libertatis amantes etiam quoad eos actus, qui ad bonum publicum promovendum in civitate requiruntur, non prorſus inviti dependere voluerint a voluntate alterius, vel aliorum (*not.* §. 132.).

§. 147.

Digitized by Google

§. 147.

De eadem ſublata in monarchia & ariſtocratia.

In monarchia & ariſtocratia populus libertate civili deſtituitur. Etenim in monarchia imperium plenum, abſolutum & ſummum eſt penes monarcham (§. 134.), in ariſtocratia penes optimates (§. 136.). In illa igitur monarcha, in hac optimatum univerſitas determinat eos actus, qui ad bonum publicum promovendum requiruntur (§. 60. 62.), pro lubitu (§. 66.), nec ab ullius voluntate dependent monarcha & optimates (§. 44.). Quamobrem in monarchia populus unice a voluntate monarchæ, in ariſtocratia a voluntate optimatum dependet quoad eos actus, qui ad bonum publicum promovendum requiruntur. Quoniam vero libertate civili deſtituitur populus, ſi quoad actus ad bonum publicum promovendum requiſitos ab alia, quam ſua voluntate dependet (§. 145.); in monarchia & ariſtocratia populus libertate civili deſtituitur.

Libertas civilis prædicatur de populo univerſo, non de ſingulis ſigillatim. Quamobrem libertati civili non obſtat, quod in civitate ſingulorum libertas reſtringatur quoad eas actiones, quæ ad bonum publicum promovendum requiruntur (§. 47.). Quando de libertate civili quæſtio eſt, tum quæritur, utrum populus in determinandis actibus ad exercitium imperii civilis ſpectantibus, ſeu iis; quæ ad bonum publicum promovendum faciunt, a ſua voluntate dependeat, an ab aliena, quam ſequi teneatur. Atque tum omnino apparet, in monarchia & ariſtocratia quoad ea, quæ ad bonum publicum promovendum faciunt, determinanda nullam eſſe populo voluntatem, ſed eum alienam ſequi & in ea acquieſcere debere.

§. 148.

Quando populus eidem renunciet.

Quoniam in monarchia & ariſtocratia populus libertate civili deſtituitur (§. 147.); *ſi populus in monarchiam, vel ariſtocratiam conſentit, conſequenter imperium, quale habet, in alium vel alios transfert, libertati ſuæ civili renunciat* (§. 103. *part. 3. Jur. nat.*).

Renunciatio libertatis civilis tacite ineſt ipſi translationi imperii pleni, abſoluti atque ſummi in alium, vel alios, ut ideo expreſſa minime ſit opus (§. 211. *part. 7. Jur. nat.*).

§. 149.

Quomodo proſpiciatur libertati civili populi & libertati naturali ſingulorum.

In formis Rerump. mixtis libertati civili populi & libertati naturali ſingulorum proſpicitur. In Rep. mixta imperium limitatur, & in partes potentiales dividitur (§. 138.). Quamobrem cum in limitatione imperii ejus exercitium certis legibus adſtringatur, & certi actus a conſenſu vel populi, vel certorum quorundam ex populo ſuſpendantur (§. 66. 71.), in diviſione autem in partes potentiales certa jura ad imperium pertinentia imperanti adimantur (§. 63.); in formis Rerump. mixtis populus quoad actus ad exercitium imperii pertinentes, conſequenter ad bonum publicum promovendum requiſitos (§. 60.), non vult unice dependere a voluntate imperantis, nec vult exercitium imperii extendi ultra eas actiones, quæ ad bonum publicum promovendum faciunt. Enimvero libertati civili populi proſpicitur, ſi is quoad ea, quæ ad bonum publicum promovendum requiruntur, unice a voluntate imperantis pendere nolit (§. 145.), & libertas ſingulorum naturalis ſalva manet in civitate, quatenus imperium non extenditur ultra eas actiones, quæ ad bonum publicum promovendum requiruntur (§. 47.). In formis itaque Rerump. mixtis libertati civili populi & libertati naturali ſingulorum proſpicitur.

Formæ Rerump. mixtæ diverſæ introducuntur, prout populus hoc, vel alio modo melius proſpici judicat libertati civili ſuæ, tum etiam libertati naturali ſingulorum, cui inprimis præjudicatur, ſi imperans imperium in abuſum trahit.

§. 150.

§. 150.

Quandonam forma Reip. apta ſit ad finem civitatis conſequendum.

Si imperantes norunt, quænam ad bonum publicum promovendum ſint neceſſaria, & conſtans ipſis ac perpetua voluntas eſt nil faciendi, niſi quod ad bonum publicum promovendum neceſſarium judicaverint, omittendi autem omnia, quæ bono publico adverſari deprehenderint; omnis Reip. forma apta eſt ad finem civitatis conſequendum. Etenim ſi imperantes norunt, quænam ad bonum publicum promovendum ſint neceſſaria; fieri omnino nequit, ut per ignorantiam faciant, quæ eidem adverſantur, aut omittant, quæ ad idem promovendum fieri debent. Quodſi ipſis fuerit voluntas conſtans nil faciendi, niſi quod ad bonum publicum promovendum neceſſarium judicaverint, ex adverſo autem omittendi, quicquid bono publico adverſari deprehenderint; a propoſito exequendi ea, quæ ad bonum publicum promovendum requiruntur, nullo ſeſe modo abduci, nec ad faciendum quicquam, quod eidem adverſatur, ullo ſeſe modo abduci, nec ad faciendum quicquam, quod eidem adverſatur, ullo ſeſe modo adduci patientur, & ubi eadem voluntas perpetua eſt, in omni caſu tales ſeſe præſtabunt (§. 1062. *part.* 1. *Theol. nat.*). Sive igitur unus imperet, ſive plures imperent, aut totus populus, & ſive penes unum aut plures imperium fuerit abſolutum ac ſummum, ſive limitatum, quocunque modo, conſequenter qualiſcunque tandem fuerit regiminis forma (§. 131. & *ſeqq.*), ea apta erit ad finem civitatis conſequendum, ſi imperantes norint, quænam ad bonum publicum promovendum ſint neceſſaria, & conſtans ipſis ac perpetua fuerit voluntas nil quicquam faciendi, niſi quod ad bonum publicum promovendum neceſſarium judicaverint, omittendi autem omnia, quæ bono publico adverſari deprehenderint.

Ut finis obtineatur, neceſſe eſt ut agens norit media ad finem ducentia & ut velit mediis iſtis uti, nec ab hac voluntate ullo modo ſe abduci patiatur. Duo igitur hæc requiſita ſi habuerit imperans, ſive is unus ſit, ſive plures ſint, qui imperant, ſive populus univerſus imperium ſibi retinere maluerit, finem civitatis conſequi datur. Pendet nimirum a virtute intellectuali & morali imperantis promotio boni publici, minime autem per ſe a forma Reip. Hinc etiam experientia docet, ſalvas fuiſſe Reſ. tum in ſtatu populari, ſeu democratico, tum in ariſtocratico, tum in monarchico, nec ullam harum formarum per ſe eſſe ineptam ad finem civitatis obtinendum, quemadmodum etiam exempla in contrarium proſtant in qualibet Reip. forma. Immo in mixtis quoque Reip. formis ſalus populi pendet a virtute intellectuali & morali eorum, qui ad exercitium imperii quomodocunque concurrunt.

§. 151.

Quandonam nulla apta ſit.

Si imperantes ignorent, quænam ad finem civitatis conſequendum neceſſaria ſunt, aut ipſis deſit voluntas mediis ad eum ducentibus utendi, ſeu bonum publicum promovendi, in nulla Reip. forma finis civitatis obtinetur. Etenim ex demonſtratione propoſitionis præcedentis patet, ut finis civitatis obtineatur requiri in imperante & notitiam mediorum ad eum ducentium, & voluntatem conſtantem atque perpetuam bonum publicum promovendi. Quodſi ergo vel notitia deficiat, vel voluntas; qualiſcunque tandem fuerit forma Reip. finem civitatis minime obtineri dabitur.

Difficile idcirco eſt determinare formam Reip. in qua ejus ſalus nihil patiatur detrimenti. Promotio boni publici ſemper pendet a judicio & voluntate eorum, qui Remp. regunt. Niſi igitur hi iis virtutibus fuerint inſtructi, quæ ad rectum & bonum regimen requiruntur, ſola Reip. forma rem minime confeceris. Sed de eligenda Reip. forma agere Politici eſt. Hic enim tantummodo de jure agitur, conſequenter ſufficit demonſtraſſe, omnium Rerump. formam ſimplicem & ex ſimplicibus quomodocunque mixtam moraliter poſſibilem eſſe, hoc eſt, talem, in qua finis civitatis obtineri poteſt, modo ſint imperantes, quales eſſe debent.

§. 152.

An forma Reip. variet ſpeciem imperii.

Forma Reip. non variat ſpeciem imperii, ſeu nihil in eadem immutat. Etenim formæ Rerump. in eo differunt, quod imperium exerceatur vel ab uno, vel a pluribus, vel a toto populo (§. *131. & ſeqq.*), & quando imperium in mixta Rep. limitatur (§. 138.), limitatione exercitium ejus ſaltem certis legibus adſtringitur, aut in nonnullis a conſenſu vel populi totius, vel certorum quorundam ſuſpenditur (§. 74.) Quoniam itaque formæ Rerump. tantummodo conſiſtunt in modo exercendi ſeu adminiſtrandi imperium; per eas in ipſo imperio nihil mutatur, conſequenter forma Reip. ſpeciem imperii minime variat.

Imperium civile unum idemque eſt in qualibet civitate, conſiſtit enim in jure determinandi ea, quæ ad bonum publicum promovendum requiruntur (§. 60.). Quoniam vero non uno modo exerceri poteſt, ideo inde naſcuntur diverſæ Rerump. formæ, quæ determinant modum exercendi imperii civilis. Qualiſcunque tandem fuerit forma Reip. tantundem juris competit iis, ad quos imperii adminiſtratio ſpectat ſimul ſumtis, quantum in ſtatu civitatis originario populo univerſo in ſingulos.

§. 153.

Quantum juris ſuperiori in ſubditos competat in quavis Reip. forma.

Quoniam forma Reip. non variat ſpeciem imperii, ſeu nihil in eadem immutat (§. 152.), imperium autem civile, quale ſcilicet originarie eſt, extendi nequit ultra eas actiones, quæ ad commune civitatis bonum publicum conſequendum pertinent (§. 35.), & quoad actiones ceteras libertas ſingulorum naturalis illibata manet (§. 47.); *in qualibet Reip. forma non plus juris imperantibus competit in ſingulos, ſeu ſuperiori in ſubditos, quam ad bonum publicum promovendum ſufficit, nec in una Reip. forma imperium civile latius patet, quam in altera.*

Falluntur itaque, qui ſibi perſuadent, in democratia minorem eſſe poteſtatem, quam in Monarchia, vel Ariſtocratia, & minorem in Ariſtocratia, quam in Monarchia. Etenim jus imperii in qualibet forma reliqua menſuram ſuam capit ex democratia, in qua conſpicitur in populo, quale originarie ſit. Finis civitatis ſemper idem manet, quæcunque forma Reip. eligatur, quod per ſe patet (§. 4.). Ex fine autem metiendum eſt jus, quod tale ac tantum eſſe debet, quale ac quantum requiritur, ut finis intento potiri detur. Quodſi fingas aliquod jus imperanti competens, quod in fine civitatis rationem ſufficientem minime habet; unde id oriatur, oſtendi minime poterit, nec dari poterit ulla ratio, cur illi competere debeat.

§. 154.

Ad quænam facienda in qualibet forma imperans obligetur.

Cum in una Reip. forma imperium civile non latius pateat, quam in altera (§. 153.); *in qualibet Reip. forma imperans ea facere tenetur, ad quæ facienda populus obligatus fuiſſet, ſiquidem imperium ſibi retinuiſſet, ſeu in ſtatu populari permanſiſſet.*

In nulla Reip. forma populus aliter pendere vult a voluntate ejus, vel eorum, qui imperium adminiſtrant, quam quatenus acquieſcere vult in ipſorum judicio de eo, quod ad commune civitatis bonum promovendum requiritur. Ad recte imperandum requiritur judicium verum. Quodſi vero ſupponas, imperantis judicium de eo, quod ad bonum publicum promovendum requiritur, eſſe verum; idem omnino erit in qualibet Reip. forma, & in qualibet faciet imperans, quæ faceret populus, ſi ex vero de ſalute publica ſtatueret, quemadmodum debebat.

§. 155.

De regno patrimoniali & uſufructuario.

Regnum patrimoniale dicitur, ſi imperium fuerit in patrimonio Regis; vocatur autem *uſufructuarium*, ſi imperium ſaltem fuerit in uſufructu Regis. Quoniam imperium

rium in Regem transferri poteſt vel quoad exercitium, vel quoad ſubſtantiam (§.39.), & ſi quoad ſubſtantiam transfertur, illud in patrimonio habet, ſi vero quoad exercitium, id non habet niſi in uſufructu (§.40.); *regnum tam patrimoniale, quam uſufructuarium poſſibile eſt.*

De Monarchia jam oſtendimus, quod imperium vel in patrimonio, vel in uſufructu habere poſſit (§. 134.), conſequenter patet quoque ex ſuperioribus monarchiam eſſe vel patrimonialem, vel uſufructuariam.

§. 156.

Ariſtocratia patrimonialis dicitur, ſi imperium fuerit in patrimonio optimatum: *uſufructuaria* vero vocatur, ſi imperium ſaltem fuerit in uſufructu optimatum. Quoniam optimates imperium habere poſſunt vel in patrimonio, vel in uſufructu (§.136.); *Ariſtocratia tam patrimonialis, quam uſufructuaria eſse poteſt.* *De ariſtocratia patrimoniali.*

Ariſtocratia patrimonialis etſi referenda non ſit inter ea, quæ impoſſibilia ſunt, rarior tamen eſt, ut ejus nomen inauditum pronunciet apud omnes Hiſtoricos & juris publici privatique ſcriptores *Huberus* de J.C. lib. 1. ſect. 8. c. 3. ipſe tamen ibidem oſtendit, regimen Friſiæ occidentalis & quarundam vicinarum gentium eſſe patrimoniale ariſtocraticum.

§. 157.

Qui in civitatem coeunt, tacite conveniunt, quod parti majori viſum fuerit, id habendum eſse pro totius populi voluntate, niſi expreſſe de nonnullis aliter fuerit conventum ſcilicet, ut nonniſi unanimia concludant, vel certus votorum numerus vincat. Qui enim in civitatem coeunt, ſocietatem contrahunt (§.4.) Enimvero qui ſocietatem contrahunt, tacite conveniunt, quod majori parti viſum fuerit, id habendum eſſe pro communi omnium ſententia (§. 80. *part. 7. Jur. nat.*). Quamobrem qui in civitatem coeunt, tacite conveniunt, quod parti majori viſum fuerit, id habendum eſſe pro populi totius voluntate. *Quod erat unum.* *Quomodo negotia definienda in ſtatu populari.*

Quodſi vero expreſſe de nonnullis aliter conveniunt, ſcilicet ut nonniſi unanimia concludant, vel certus votorum numerus vincat, cum in caſu priori nihil concludi poſſit, niſi unanimia adſint, in poſteriori autem nihil concludatur, quamdiu pro una ſententia vel unum votum deficit (§. 107. *part. 7. Jur. nat.*); de negotiis iſtis exceptis pro voluntate totius populi haberi nequit, quod majori parti viſum fuerit. *Quod erat alterum.*

Pertinent huc ea omnia, quæ prolixe ſatis de jure votorum ſeu ſuffragiorum demonſtravimus (§.62. & *ſeqq. part. 7. Jur. nat.*), ut ideo non opus ſit inutili prolixitate ibidem demonſtrata ad ſtatum popularem applicare.

§. 158.

Quoniam in ſtatu populari, qui reſultat, dum in civitatem coitur (§. 4. 131.), pro totius populi voluntate habetur, quod parti majori viſum fuerit, niſi expreſſe de nonnullis aliter fuerit conventum (§. 157.); in Monarchia autem populus omne jus ſuum transfert in monarcham (§. 133.), in Ariſtocratia in optimates (§. 135.); *Quod monarchæ videtur in monarchia; quod optimatibus, in ariſtocratia, habetur pro populi totius voluntate.* *Voluntatem monarchæ & optimatum pro voluntate populi habendam.*

Quando nimirum populus jus ſuum transfert in monarcham, ipſo facto ſeſe obligat, quod ipſius voluntatem habere velit pro voluntate ſua. Ac idem intelligitur in Ariſtocratia quoad optimates. In monarchia itaque & ariſtocratia populo nulla eſt voluntas propria circa ea, quæ ad exercitium imperii ſpectant.

Digitized by Google

§. 159.

Judicium monarchæ & optimatum eſſe judicium populi.

Quoniam in monarchia, quod monarchæ; in ariſtocratia, quod optimatibus videtur, habendum pro totius populi voluntate (§. 158.), voluntas autem dependet a judicio intellectus (§. 892. *Pſych. empir.*); *quod in monarchia monarcha, in ariſtocratia optimates judicant de iis, quæ ſalus publica exigit, id pro judicio totius populi habendum*, conſequenter *totus populus eodem ſtare tenetur*.

Quando nimirum populus jus ſuum transfert in monarcham, ipſo facto ſeſe obligat, quod judicio ipſius ſtare velit in iis, quæ ſalus publica exigit. Atque idem valet de optimatibus in ariſtocratia. In monarchia itaque & ariſtocratis populi nullum eſt judicium de iis, quæ ad ſalutem publicam promovendam requiruntur.

§. 160.

Quinam populum repræſentet in monarchia & ariſtocratia.

Monarcha in monarchia, optimates conjunctim in ariſtocratia populum repræſentant. Etenim monarcha in monarchia, optimates conjunctim in ariſtocratia jus populi habent, ac tantundem poſſunt, quantum populus in ſtatu democratico (§. 133. 135.). Quoniam itaque monarcha & optimates per hoc ipſum jus, quod originarie populi eſt, in eſſe ſuo determinantur, tanquam perſonæ morales (§. 70. *part.* 1. *Jur. nat.*); monarcha utique in monarchia, optimates conjunctim in ariſtocratia populum repræſentant.

Nimirum populus, quatenus imperium habet; perſona quædam moralis eſt, & eidem tribuitur intellectus, quatenus judicium de iis requiritur, quæ ſalus publica exigit in adminiſtrando imperio, voluntas vero, quatenus vult ea fieri debere, quæ ad ſalutem publicam promovendam facere judicat. Ultra hæc intellectus & voluntas perſonæ iſtius moralis non extenditur. Quando imperium transfertur ſive in monarcham, ſive in optimates, perſonam hanc moralem induit monarcha in monarchia, collegium, ſeu univerſitas optimatum in ariſtocratia. Et ita populum repræſentat monarcha in monarchia, collegium ſive univerſitas optimatum in ariſtocratia, & qui antea populi erat intellectus, quæ erat populi voluntas, is intellectus, ea voluntas nunc monarchæ eſt in monarchia, nunc optimatum univerſim ſpectatorum in ariſtocratia. Abſit vero, ut tibi perſuadeas, quaſi infra dignitatem monarchæ ſit repræſentare populum, propterea quod abſurdum exiſtimas, ut ſuperior repræſentet ſubditos (§. 133. 141.). Etenim populum repræſentat, quatenus habet jus, quod originarie populo inhæret, conſequenter quatenus populus, quamdiu jus iſtud ſibi retinet, ſuperior eſt ſingulis (§. 142.), non quatenus ſinguli ſunt ſubditi populo univerſo. Ut idem clarius appareat, duas pone Reſp. quarum una eſt democratia, altera monarchia. Nonne in illa populus, in hac monarcha ſunt una eademque perſona moralis? Nonne in democratia populi univerſi eadem eſt autoritas, quæ monarchæ in monarchia? Nonne ideo monarcha in monarchia ſuperior ſit, quia in locum populi ſuccedit, eumque repræſentat, quatenus ſuperior erat, quamdiu ſtatus manebat popularis?

§. 161.

Quidnam in Rep. mixta habeatur pro populi voluntate.

In Rep. mixta id pro voluntate totius populi habetur, quod legibus fundamentalibus convenit, aut conſenſu totius populi, vel certorum quorundam e populo confirmatum fuit. In Rep. enim mixta imperium limitatum competit imperanti (§. 138.), conſequenter ejus exercitium in iis, quæ ſemper eodem modo fieri poſſunt, certis legibus adſtrictum, de quibus autem ex præſenti nonniſi tempore judicium fieri poteſt, utrum ea ſint e re civitatis, nec ne, ea a conſenſu vel totius populi, vel certorum quorundam e populo ſuſpenduntur (§. 74.). Populus itaque vult, ut illa per leges fundamentales definiantur, ad hæc autem conſenſus vel totius populi, vel certorum quorundam e populo requiratur. Quamobrem id voluntati populi convenit, quod legibus fundamentalibus convenit, aut ad quod vel populi totius, vel certorum quorundam e populo requiſitus fuit conſenſus. In Rep. mixta igitur id pro voluntate totius populi habendum, quod legibus fundamentalibus convenit, aut conſenſu totius populi, vel certorum quorundam e populo confirmatum fuit.

Po-

Digitized by Google

Populus voluntatem ſuam declarat vel per ſe, ut in democratia (§. 131.), vel per alios, quorum voluntatem pro ſua ſe habere velle ſe obligavit, vel abſolute, ut in monarchia (§. 133.), & ariſtocratia (§. 135.), vel quatenus certis legibus conformis, aut conſenſu certo munita, ut in Rep. mixta (§. 138.). Tot nimirum modis poſſibile eſt, ut quis voluntatem ſuam declaret. Ceterum ex iis, quæ hactenus demonſtravimus; patet, quo ſenſu admitti poſſit, quod a nonnullis dicitur, in monarchia & ariſtocratia populum carere ratione, & eam in monarchia non eſſe niſi monarchæ, in ariſtocratia vero optimatibus, rationem monarchæ & optimatum eſſe loco rationis populo: id quod in Rep. mixta minime obtinet.

§. 162.

Magiſtratus dicitur, cui partes quædam imperii exercendæ committuntur a ſuperiore in civitate. Unde patet, *magiſtratum partes ſibi demandatas imperii non exercere proprio nomine, ſed nomine ſuperioris*, conſequenter *eum rationem reddere teneri actuum ſuorum ſuperiori, ac ab eo coercere poſſe.* *Magiſtratus quinam ſit.*

Aliud omnino eſt imperare proprio nomine, aliud nomine alterius. Qui enim nomine alterius imperat, is non jus ſuum exercet, ſed jus, quod eſt alterius, etſi habeat jus exercendi jus alterius. Aliud igitur eſt transferre in alterum imperium, aliud vero tantummodo jus exercendi imperium, ut ſcilicet id exerceat dependenter a ſua voluntate.

§. 163.

Quoniam ſuperior in civitate in magiſtratum tantummodo confert jus certas imperii partes ſuo nomine exercendi (§. 162.); *in adminiſtrando imperio magiſtratus miniſterio utitur imperans, ſeu ſuperior.* *De miniſterio magiſtratus.*

Per magiſtratum nimirum facit imperans, quod vi imperii per ſe facere debebat, ſed commode facere non poterat, aut prorſus non poterat. Perinde nimirum eſt, ac ſi quis opera aliena utatur in re ſua.

§. 164.

Si populus exercitium imperii ſaltem committit uni, vel pluribus perſonis conjunctim, ſibi autem reſervat jus in omnes actus imperantis; ſtatus popularis non mutatur. Etenim ſi populus exercitium imperii ſaltem committit uni, vel pluribus perſonis conjunctim, ſibi autem reſervat jus in omnes actus imperantis, ſeu imperium exercentis, eorum miniſterio in exercendo imperio ſaltem utitur populus, & quibus facultas exercendi imperii data, ii tantummodo magiſtratus ſunt, nequaquam vero ſuperiores (§. 162. 141.), immo ſunt ſubditi populi (§. 141.). Quamobrem cum imperium maneat penes populum, etſi is idem per alios exerceat, ſtatus autem popularis ſit, in quo imperium penes populum eſt (§. 131.); ſi populus exercitium imperii ſaltem committit uni, vel pluribus perſonis conjunctim, ſibi autem reſervat jus in omnes actus imperantis, ſtatus popularis non mutatur. *An ſtatus popularis mutetur exercitio imperii aliis commiſſo.*

Falluntur ſane, qui ſibi perſuadent Reges & Optimates non eſſe niſi magiſtratus a populo ad gubernandam Remp. conſtitutos, ſiquidem vocabulum magiſtratus ſumatur in ſignificatu determinato, quem eidem tribuimus (§. 162.). Quando autem ſuperior in civitate, veluti Rex in regno, collegium Optimatum in Ariſtocratia!, dicitur Magiſtratus ſummus, id fit intuitu officii, quod idem eſt in caſu propoſitionis præſentis Magiſtratus à populo conſtituti & Monarchæ, ſive Regis in regno, univerſitatis ſeu collegii Optimatum in Ariſtocratia. Ex identitate autem officii non ſequitur identitas juris ad eos actus, in quibus officium conſiſtit. Sed ſententia iſta jam cadit per ea, quæ ſuperius demonſtrata & annotata fuerunt (§. 82.).

§. 165.

Digitized by Google

§. 165.

De ariſtocratia temporaria. *Si populo ſaltem competat jus conſtituendi quotannis certas perſonas, qui imperium civile exerceant, electæ autem imperium ſummum habeant; forma Reip. non eſt democratia, ſed ariſtocratia temporaria.* Etenim ſi penes eos, in quos imperium transfertur quoad exercitium ad certum tempus a populo, idem fuerit ſummum; imperium ſummum non eſt penes populum, quod per ſe patet. Enimvero ſi imperium ſummum non fuerit penes totum populum, forma Reip. democratia non eſt (§. 131.). Ergo ſi populo ſaltem competat jus conſtituendi quotannis certas perſonas, quæ imperium civile exerceant, electæ autem imperium ſummum habeant; forma Reip. democratia non eſt. *Quod erat unum.*

Quoniam itaque in caſu propoſitionis præſentis imperium ſummum ad certum tempus eſt penes eos, quos populus elegit, ut illo tempore imperium exerceant, ariſtocratia vero eſt ea Reip. forma, in qua imperium ſummum eſt penes certas quaſdam perſonas, non vero penes totum populum (§. 135.), eaque temporaria, ſi poteſtas ſumma iiſdem ſaltem competit ad certum tempus; in caſu propoſitionis præſentis forma Reip. ariſtocratia temporaria eſt. *Quod erat alterum.*

Jus eligendi certas perſonas, quibus demandatur exercitium imperii, pertinet ad modum diſponendi de ipſa ſubſtantia imperii, conſequenter ad proprietatem imperii (§. 131. *part. 2. Jur. nat.*). Hæc proprietas ſemper manet apud populum, ſi imperium penes eum, vel eos, qui idem exercent, ſaltem fuerit quoad exercitium. Diſpoſitio autem illa non afficit modum exercendi imperium, a quo ſummitas imperii dependet, quippe quæ populo imperium transferenti nullum relinquit jus in actus ad exercitium imperii pertinentes (§. 44.). Modus itaque transferendi imperium probe diſtinguendus eſt a modo exercendi imperium.

§. 166.

Territorium quid ſit. *Territorium* dicitur locus, in quo alicui imperium civile competit.

Ita territorium civitatis eſt regio, quam populus inhabitat & in qua originarie ipſi competit imperium civile. Quando nimirum populus terræ quandam partem occupans in ſocietatem civilem coit, non modo fundos dominio ſuo ſubjicit, verum etiam imperium in iſtis occupat, ut, qui in eo commorantur, vel conſenſu ipſius bona quædam poſſident, juri populi ſubjecti ſint. Poſſunt vero a populo vel eo, aut iis, qui jus populi habent, etiam conſtitui territoria magiſtratuum, quatenus definiuntur certa loca, in quibus imperii exercitium ipſis demandatum.

§. 167.

De iis, qui in territorio alieno commorantur, vel bona poſſident. Quoniam populo, aut ei, vel iis, qui jus habent populi, in territorio imperium civile competit (§. 166.), *qui conſenſu populi in territorio commorantur, aut bona quædam poſſident, etiamſi membra alterius civitatis ſint, in caſu priori quoad perſonam ſuam, in poſteriori quoad bona juri populi, aut ejus, vel eorum, qui jus populi habent, ſubjecti ſunt, ipſi autem peregrini ſunt* (§. 7.).

Pendet a voluntate populi, utrum peregrinis permittere velit, nec ne, ut in territorio ſuo commorentur, vel bona poſſideant. Ita olim Sinenſes non permittebant, ut quis peregrinus in territorium ipſorum accederet, pœna capitali in eum conſtituta, qui in id ingredi auderet. Multo minus itaque permittendum eſt, ut in territorio noſtro bona poſſideant. Pendet quoque a voluntate populi, utrum iis, qui bona poſſident, conſenſu ſuo jus civitatis dare velit, nec ne. Proſtant hodie exempla, ubi jus civitatis denegatur peregrinis, etiamſi ipſis permittatur, ut bona poſſideant in alieno territorio.

§. 168.

Digitized by Google

§. 168.

A voluntate populi unice dependet, utrum imperium exerceri ſaltem debeat per patresfamilias, an ad exercitium ejus etiam admitti debeant fœminæ, impuberes aliique, qui rebus ſuis præeſſe non poſſunt, & peregrini, qui bona intra territorium civitatis poſſident. Etenim imperium civile eſt originarie res populi propria (§. 34.), & in democratia propria manet (§. 131.). Quamobrem de ejuſdem exercitio diſponere poteſt, prouti ſibi commodum & ſaluti publicæ convenire videtur (§. 86.). Quamobrem a voluntate ipſius dependet, utrum imperium exerceri ſaltem debeat a patribusfamilias, an ad ejus exercitium quoque admitti debeant fœminæ, impuberes aliæque perſonæ, quæ rebus ſuis præeſſe non poſſunt, vel etiam peregrini, qui bona intra territorium civitatis poſſident. *Quænam perſonæ in democratia ſint exercitii imperii capaces.*

Populus univerſus omnino complectitur perſonas omnes, quæ imperio eidem civili ſubſunt (§. 5.), conſequenter non ſolum patresfamilias, verum etiam fœminas, minores, infantes & perſonas quaſcunque alias. Immo quoniam etiam peregrini, qui intra territorium civitatis bona poſſident, quoad bona iſta imperio civili ſubjecti ſunt (§. 167.); abſurdum non eſt, ut qua poſſeſſores horum bonorum ad populum referantur, licet poſſeſſio iſta non obſtet, quo minus maneant membra civitatis alterius, conſequenter peregrini ſint (§. 7.). Abſurdum igitur non eſt, ut imperium exerceatur conſenſu omnium eorum, qui ad populum pertinent, vel certo quodam reſpectu ad eundem referri poſſunt. Quodſi enim qui fuerint, qui per ſe conſenſum ſuum declarare nequeunt, eundem ſicuti in privatis negotiis per alios declarare poſſunt. Et ſane ubi fæx infimæ plebis, ubi fœminæ, & perſonæ aliæ ab exercitio imperii excluduntur, conſenſum ſuum per ceteros declarare intelliguntur. Ita ubi ſaltem patresfamilias imperium exercent, eorum conſenſus habetur pro conſenſu omnium, qui in familia eorum, ſeu domo ſunt. Mariti conſenſum ſuum declarant ſuo & uxorum nomine, patres ſuo & liberorum nomine, heri ſuo & famulorum ſuorum nomine. Quando nimirum convenitur, ut imperium ſaltem exerceri debeat a patribusfamilias; vi hujus pacti jus ſingulorum, qui ſunt in eadem domo, coaleſcit in unum, quod in patrefamilias reſidet tanquam in ſubjecto, ita ut hujus voluntas habeatur pro communi omnium voluntate, & perſonæ ceteræ renunciaſſe intelliguntur juri ſuo conſenſum ſuum per ſe declarandi, ita ut deficiente patrefamilias ab exercitio imperii non minus excludantur, quam eo vivente. Ceterum cum ſaluti publicæ convenienter omnia ordinanda ſint in Rep. (§. 86.); ſi ad eam promovendam conducat certarum perſonarum excluſio, quin ea recte fiat dubitandum non eſt, ut ideo eædem in excluſionem conſentire debeant (§. 28.), & non rogatæ conſentire præſumantur.

§. 169.

Negotium publicum dicitur negotium, quod ad res totius civitatis ſpectat. *Negotii publici definitio.*

Opponitur *negotio privato*, quod ſpectat ad res ſingulorum. Denominatio fit convenienter diſtinctioni inter publicum & privatum (§. 23.).

§. 170.

Quoniam negotia publica ad res totius civitatis ſpectant (§. 170.), negotia autem ſint complexus omnium actionum ad aliquid obtinendum, vel efficiendum requiſitarum (§. 68. *part. 7. Jur. nat.*), & ad civitatem non referuntur niſi actiones, quæ ad bonum publicum, ſeu commune totius civitatis requiruntur (§. 35.); *negotia publica ea ſunt, quæ ad bonum publicum promovendum faciunt.* *Negotia publica de quonam agant.*

Ita ex. grar. deliberatio, utrum bellum ſit ſuſcipiendum, an ab eo abſtinendum, negotium publicum eſt, quia ratio decidendi deſumenda ab eo, quod civitati expedit, præſuppoſita nempe quæſtione, an bellum, ſi ſuſciperetur, foret juſtum, nec ne.

Digitized by Google

§. 171.

Eorum cura ad quoſnam pertineat in democratia. Quia negotia publica ad bonum publicum promovendum faciunt (§. 171.), in democratia autem imperium eſt penes populum (§. 131.), conſequenter populus determinare tenetur ea, quæ ad bonum publicum promovendum requiruntur (§. 60.); *in democratia cura negotiorum publicorum pertinet ad populum univerſum*, conſequenter *negotia publica agi nequeunt niſi a populo univerſo, ſive per ſe, ſive per alios, quibus eadem agenda committit.*

Exercitium imperii abſolvitur negotiis publicis. Unde ad ea pertinent, quæcunque finis civitatis fieri jubet. Quamobrem cum in democratia imperium pertineat ad populum univerſum, quod partim per ſe, partim per alios exercet, quibus exercitium ſuo nomine committit; omnia quoque negotia publica ad populum univerſum pertinent, agenda ſive per ſe, ſive per alios, quibus id committere viſum fuerit. Quæ enim populus per alios facit, id per ſe feciſſe putatur.

§. 172.

Idem ulterius expenditur. Quia negotiorum publicorum cura ad populum univerſum ſpectat (§. 171.), a populi autem voluntate unice pendet, num exercitium imperii omnibus commune eſſe debeat, an vero quibuſdam excluſis ad certam tantummodo populi partem pertinere (§. 168.); *cura negotiorum publicorum in democratia illorum eſt, ad quos exercitium imperii communi populi conſenſu reſtrictum.*

Status popularis non deſinit eſſe talis, etiamſi non omnes promiſcue ad exercitium imperii admittantur. Ac ideo quoque in democratia neceſſe non eſt, ut cura negotiorum publicorum pertineat ad omnes. Sane cum civitates primitus enatæ fuerint ſocietate inter plures domus contracta (§. 4.), patresfamilias autem imperium domeſticum habuerint, prouti etiam nunc apud pleraſque gentes habent, aut earum moribus ſaltem habere debent, ſit ita, quod naturaliter patrifamilias & matrifamilias conjunctim competat (§. 1155. *part. 7. Jur. natur.*); dubitari minime poteſt, quod ab initio in democratia imperium civile ſaltem fuerit penes patresfamilias, ac per conſequens ceteræ perſonæ omnes ab ejuſdem exercitio fuerint excluſæ. Quoniam vero hoc unice venit a pacto, quo civitates conſtitutæ; nulla neceſſitas exigit, ut ne populus, ſi ita viſum fuerit, aliter conveniat, nec quomodo convenerit, id juris ſit.

§. 173.

Quanam requirantur ſi populus negotia publica per ſe agere debeat. *Si populus negotia publica per ſe agere debet, neceſſe eſt, ut in certo loco conveniat & ſinguli ſuam de eo, quod fieri debet, voluntatem declarent.* Etenim cum in democratia pro voluntate populi habendum ſit, quod parti majori viſum fuerit, immo nonnulla negotia exitum habere nequeant, niſi vota unanimia adſint, aut certus adſit votorum numerus, de quo ut vincat conventum fuerit (§. 157.); ſi quod negotium publicum populus per ſe agere debet, neceſſe eſt ut ſinguli ſuam de eo ſententiam declarent, conſequenter ut eam declarare poſſint, in certo loco conveniant.

§. 174.

De comitiis. Conventus negotiorum publicorum agendorum cauſa celebrati dicuntur *Comitia*. Quamobrem cum populus, ſi negotia publica per ſe agere velit, in certo loco illorum agendorum cauſa convenire debeat (§. 173.); *populus univerſus negotia publica per ſe nonniſi in comitiis agere poteſt.*

Patet hinc neceſſitas comitiorum in democratia. In democratia nihil fieri debet niſi populi univerſi conſenſu, quem obtineri non poſſe per ſe patet, niſi populus aliquo in loco conveniat, conſequenter niſi comitia celebrentur.

§. 175.

Digitized by Google

§. 175.

Cur populus omnia negotia per ſe agere non poſſit.

Quoniam populus negotia publica per ſe agere nequit niſi in comitiis (§. 174.), & per conſequens neceſſe eſt ut certo in loco illorum cauſa conveniat (§. *cit.*), impoſſibile vero eſt, ut quotidie conveniat, *in democratia populus omnia negotia publica per ſe agere nequit*, conſequenter *neceſſe eſt, ut ea, quæ quotidiana ſunt, aut ſæpius occurrunt, vel etiam moram non patiuntur*, ut ſcilicet populus convocari & de iis ſtatuere poſſit, *aliis agenda committat, ac* ideo *certos magiſtratus conſtituat* (§. 162.).

Comitia forent perpetua, ſi negotia publica omnia per ſe agere vellent populus. Quam vero ſit abſurdum populum univerſum ſemper in comitiis commorari debere, nemo non ſtatim videt.

§. 176.

Quænam in comitiis definienda.

De quibus nonniſi ex præſenti tempore in caſu emergente ſtatuendum, ea populus in comitiis definienda ſibi reſervare debet, modo patiantur moram. Etenim in democratia imperium eſt penes populum univerſum (§. 131.), conſequenter ab eo determinandum, quænam boni publici promovendi cauſa fieri debeant (§. 60.). Quodſi ergo quædam occurrunt, de quibus nonniſi ex præſenti tempore ſtatuendum, cum de iis in anteceſſum nihil conſtitui poſſit, neceſſe utique eſt, ut populus conveniat & facta deliberatione concludat, quid ſit faciendum. Quamobrem cum hac de cauſa comitia ſint celebrata (§. 174.); populus in comitiis definienda ſibi reſervare debet ea, de quibus nonniſi ex præſenti tempore in caſu emergente ſtatuendum. *Quod erat unum.*

Quoniam vero populus convocandus, ſi comitia celebranda, ac ideo multi ex locis remotioribus in eum locum accedere tenentur, ubi celebrantur; multum omnino temporis ſpatium requiritur, ſi quid in comitiis decidendum, ſeu negotium quoddam in iiſdem agendum. Quamobrem ſi negotium aliquod moram non ferat, quamvis tale ſit, ut de eo ſtatui non poſſit niſi ex præſenti tempore, id tamen a populo in comitiis decidi nequit, conſequenter nec talium deciſionem populus ſibi reſervare poteſt, ſed eam magiſtratui committere tenetur. *Quod erat alterum.*

Ita de bello ſuſcipiendo in caſu aliquo emergente ſtatui nequit, niſi ex præſenti tempore. Quamobrem hæc deliberatio & deciſio fieri debet in comitiis, ſiquidem ſtatus perfecte popularis eſſe debeat.

§. 177.

De tempore comitiorum.

A voluntate populi unice dependet, utrum comitia ſtatuto tempore ſemper ſint habenda, an vero ſaltem in caſu emergente, quo de re quadam ex præſenti tempore ſtatuendum. Pertinet enim hoc ad exercitium imperii, ſeu regimen (§. 218. *part. 7. Jur. nat.* & §. 60. *h.*). Quamobrem cum in democratia populus ſe regat ipſum (§. 131.) & de exercitio imperii, tanquam rei ſibi propriæ (§. 54.), pro arbitrio diſponere poſſit; a voluntate utique populi unice dependet, utrum comitia ſtatuto tempore ſemper ſint habenda, an vero ſaltem in caſu emergente, quo de re quadam ex præſenti tempore ſtatuendum.

§. 178.

De jure convocandi populum.

Si comitia ſaltem habenda, quando caſus quidam emergit, in quo de re quadam ex præſenti tempore ſtatuendum; neceſſe eſt, ut jus convocandi populum alicui conferatur & caſus determinentur, quantum fieri poteſt, in quibus comitia habenda. Etenim ſi comitia non habeantur ſtatuto tempore, populus ignorat, quandonam convenire de-

beat. Quamobrem ſi in caſu quodam emergente convenire debet, neceſſe eſt ut ſit, qui eum convocet. Quoniam vero in democratia omnia fieri debent populi voluntate; nemo quoque ſibi arrogare poteſt jus convocandi populum, niſi populus id eidem contulerit. Quare ſi comitia ſaltem habenda, quando caſus quidam emergit, in quo de re quadam ex præſenti tempore ſtatuendum; neceſſe omnino eſt, ut alicui jus convocandi populum conferatur. *Quod erat unum.*

Enimvero cum in democratia ſummitas imperii ſemper maneat penes populum (§. 131.), populo quoque competit jus in actus ejus, cui jus convocandi populum collatum (§. 44.), & per conſequens is jus ſibi collatum exercere debet non pro lubitu ſuo, ſed ad nutum populi. Quamobrem neceſſe eſt, ut populus ſpecialius determinet caſus, quantum quidem fieri poteſt, quorum cauſa comitia habenda. *Quod erat alterum.*

In Rep. omnia ordine fieri debent, & per conſequens nec in democratia per turbam omnia agi a populo. Quamobrem nec unicuilibet liberum eſſe poteſt populum convocare, quando ſibi viſum fuerit, ſed neceſſe omnino eſt, ut cura hæc cuidam committatur. Ne vero hic in convocando populo ſit negligens, quando e re civitatis fuerit comitia haberi; utique neceſſe eſt, ut caſus ſpecialius definiantur, in quibus populum convocare debet, veluti ſi circumſtantiæ præſentes ſuadeant, legem quandam ferri, aut olim latam abrogari, vel in nonnullis mutari, ſi de fœderibus pangendis, aut pace ineunda deliberandum. Hæc caſuum ſpecialis determinatio hunc quoque habet uſum, ne populus præter neceſſitatem convocetur, cum comitia univerſi populi pluribus difficultatibus obnoxia ſint, ut ea præter neceſſitatem non ſint multiplicanda. Uberior autem iſtiuſmodi rerum diſcuſſio ad Politicam pertinet.

§. 179.

De jure ſingulorum quoad convocationem populi.

Si quis e populo neceſſarium judicet, ut comitia habeantur; ei, in quem jus convocandi populum collatum, cauſas exponere debet, cur populum convocari neceſſarium judicet. Etenim ſi jus convocandi populum in aliquem fuit collatum a populo; nemo quoque alius idem ſibi arrogare, conſequenter populum pro ſuo lubitu convocare poteſt. Quoniam tamen quilibet bonum publicum promovere debet pro virili (§. 24.); ſi quis e re civitatis exiſtimet, ut de re quadam ſtatuatur a populo, ipſi omnino integrum eſt ſua deſideria palam facere, conſequenter ei, cui jus convocandi populum competit, cauſas exponere, cur populum convocari neceſſarium judicet, & quoniam *per demonſtrata* ipſe eundem convocare nequit, illi cauſas exponere debet.

Hoc modo minime turbatur ordo, qui voluntate populi introductus, & quem ſequi quivis e populo tenetur (§. 142.). Cumque judicium de neceſſitate comitiorum ſit ejus, penes quem jus eſt convocandi populum, eo ipſo quoque præcavetur, ne populus præter neceſſitatem convocetur. Quamvis enim expediat populum ſtatuere de eo, cujus cauſa eundem convocandum eſſe judicat monitor; non tamen propterea neceſſe eſt, ut hac ſola de cauſa comitia habeantur, cum ea eſſe poſſit, quæ fert moram, tuto differenda, donec aliæ cauſæ plures & magis prægnantes comitia urgeant.

§. 180.

De jure compellendi & cogendi eum, qui jus convocandi populum habet, ad eum convocandum.

Siquis in convocando populo fuerit negligentior, vel prorſus nolit convocare, etiamſi ſint cauſæ manifeſtæ, quæ comitia exigunt; ad populum convocandum compelli, immo cogi poteſt. Etenim cum in democratia ſummitas imperii ſit penes populum (§. 131.); eidem quoque competit jus in actus ejus, qui jus convocandi populum habet (§. 44.). Quodſi ergo idem in convocando populo fuerit negligentior, immo monitus eundem convocare nolit; populo utique competit jus ipſum compellendi, immo cogendi, ut convocet.

Jus a populo in democratia conceſſum exerceri nequit pro lubitu, ſed juxta voluntatem populi exercendum, ſive is eandem conſtante quadam lege declaraverit, ſive in caſu quodam emergen-

gente eandem exercenti indicaverit. Jus hoc nullum foret, niſi conjunctum eſſet cum jure compellendi, ſeu cogendi eum, qui jus quoddam ſibi conceſſum habet, ad idem, quando opus eſt, exercendum.

§. 181.

Quoniam in convocando populo negligens, vel monitus eum convocare detrectans ad illum convocandum compelli, immo cogi poteſt (§. 180.), ad evitandum vero turbas requiritur, ut omnia in democratia certo ordine fiant; *populus jus monendi eos, quibus jus illum convocandi conceſſum eſt, ut convocent, ſi negligentes fuerint, & ubi noluerint convocare, etiamſi adſint cauſæ manifeſtæ comitiorum, jus convocandi populum alicui conferre debet, qui vero negligentes aut refractarios ſeſe præbuerunt, in comitiis populo rationem negligentiæ & repugnantiæ reddere tenentur, & ab eo coerceri poſſunt* (§. 131. 44.). *Quomodo compellatur.*

Sunt qui putant, in caſu præſenti populum extra ordinem convenire debere. Equidem dubium non eſt, quin id facere poſſit, non tamen e re civitatis videtur. Cum convenire nequeat, niſi convocetur, neceſſe eſt ut quis jus convocandi ſibi arroget, cui num omnes parere velint minime certum eſt. Unde facile oriuntur factiones & ſeditiones, quas eſſe noxias Reip. nemo diffitetur. Quoniam itaque in Rep. ſalus publica, quo etiam pertinet tranquillitas, ſuprema lex eſt (§. 86.), & per conſequens eidem convenienter omnia ordinanda ſunt; conventus iſtiuſmodi extraordinarii, qui dicuntur, non facile ſunt permittendi.

§. 182.

Jus comitiorum habere dicitur, qui votum in comitiis habet, conſequenter ad comitia accedere poteſt. Quamobrem cum populus convenire poſſit, ut certæ perſonæ ab exercitio imperii excludantur, & per conſequens idem nonniſi ad certas pertineat, veluti ad ſolos patresfamilias (§. 168.); *illi jus comitiorum habent, per quos exercitium imperii a populo in democratia reſtrictum,* conſequenter *ceteri, ſi in comitiis comparere velint, non admittendi.* Unde porro conſequitur, *iis, quibus jus convocandi populum competit, etiam committendum eſſe judicium de jure comitiorum, quibuſnam competat, vel, ſi ita viſum fuerit, etiam aliis.* *De jure comitiorum.*

Ex. grat. Si fœminæ excluſæ ſint a comitiis, ad ea admittendæ non ſunt, ubi venerint. Quodſi autem habuerint, quod ipſarum cauſa proponendum ſit in comitiis, id deferre poſſunt ad eos, quibus jus proponendi in iiſdem competit. Nulla vero hæc ratio foret, cur comitiis intereſſe vellent, & ad deliberationes adhiberi. Similiter ſi fæx infima plebis ab exercitio imperii excluſa, nec qui ſunt ex ea, iis patet ad comitia acceſſus. Et eadem de his notanda ſunt, quæ de fœminis modo monuimus.

§. 183.

Si qui jus comitiorum habet, ad ea non vocatur; injuria eidem fit. Qui enim jus comitiorum habet, ei votum in comitiis competit (§. 182.), conſequenter ejus votum in deliberationibus, ut concludi poſſit (§. 74. *part.* 7. *Jur. nat.*), requirendum: quod ubi non fit, conſequenter ſi is, qui jus comitiorum habet, ad ea non vocatur, jus ejus perfectum violatur (§. 239. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*). Quamobrem cum violatio juris perfecti alterius injuria ſit (§. 859. *p.* 1. *Jur. nat.*); ſi qui jus comitiorum habet, ad ea non vocatur, injuria eidem ſit. *De eo, qui ad comitia non vocatur.*

Juſtam igitur conquerendi cauſam habet, qui non vocatur, & de injuria ipſi facta tenetur is, qui jus convocandi habet. Naturaliter nec culpa excuſat, licet abſit dolus. In præſenti autem caſu ſtandum eſt jure naturali, quamdiu populus in leges poſitivas non conſentit, quæ inter culpam atque dolum in hoc caſu diſtinguunt.

Digitized by Google

§. 184.

Quo effectu quidam non vocentur. *Si in comitiis, ad quæ quis convocatus non fuit, qui jus comitiorum habet, quidpiam fuerit concluſum, ad quod unanimia requiruntur; is concluſum diſſenſu ſuo irritum reddere poteſt. Idem intelligitur, ſi plures non vocati diſſenſu ſuo majora efficiant.* Qui enim jus comitiorum habet, ei votum in comitiis competit (§. 182.), conſequenter ſi ad concludendum unanimia requiruntur, ſine eo nihil concludi poteſt (§. 107. *part.* 7. *Jur. nat.*). Quodſi ergo is, qui ad comitia vocatus non fuit, diſſentit; concluſum erit nullum, conſequenter ad comitia non vocatus concluſum in iiſdem irritum facere poteſt. *Quod erat unum.*

Quoniam qui jus comitiorum habent, iis votum in comitiis competit (§. 182.), nemini autem jus ſuum invito auferri poteſt (§. 336. *part.* 2. *Jur. nat.*); in numerandis votis, ut majora concludant (§. 79. *part.* 7. *Jur. nat.*), attendenda quoque ſunt vota illorum, qui ad comitia non vocati, cum vocari debuiſſent. Quodſi ergo contingat, eos diſſenſu ſuo efficere majora; quod in comitiis concluſum irritum erit, & ipſorum ſententia prævalebit. *Quod erat alterum.*

Qui itaque ad comitia vocati non ſunt, recte contradicunt ei, quod concluſum fuit, & contendunt, ut votorum ſuorum quoque habeatur ratio. Unde patet, qua circumſpectione uti debeat, qui jus convocandi habet, ne qui prætereantur, qui jus comitiorum habent.

§. 185.

De voto abſentium. *A conventione populi dependet, utrum qui vocatus non comparet, vel comparere nequit, votum ſuum alii committere, aut per literas edere poſſit, an vero jus ſuffragii ad ſolos præſentes pertinere debeat.* Jus ſuffragii pertinet ad exercitium imperii, utpote comprehenſum ſub jure comitiorum (§. 182.). Quamobrem cum imperium, quod in democratia penes populum eſt (§. 131.), ſit res populi propria (§. 34.), conſequenter de iis omnibus, quæ ad exercitium imperii ſpectant, populus pro lubitu diſponere poſſit (§. 118. *part.* 2. *Jur. nat.*); de modo quoque ſuffragandi ſtatuere poteſt, quod ſibi viſum fuerit. Quodſi ergo velit, ut in comitiis nemo niſi præſens per ſe votum ferre poſſit, abſentis votum erit nullum: ſi vero velit, ut abſens quoque votum ſuum alteri præſenti mandare, aut per literas populo congregato ſignificare poſſit, votum quoque abſentis in numerando attendi debet. Patet itaque a conventione populi dependere, utrum qui vocatus non comparet, vel comparere nequit, votum ſuum alii committere, aut per literas edere poſſit, an vero jus ſuffragii ad ſolos præſentes pertinere debeat.

Sunt equidem qui in comitiis democraticis nonniſi præſentium vota admittenda eſſe contendunt; non tamen eæ ſunt, quas afferunt, rationes, ut ſententiæ ipſorum neceſſario ſubſcribere teneamur. Ajunt enim jus ſuffragii non eſſe in patrimonio ſuffragantium, conſequenter neminem jus ſibi competens poſſe dare alii. Enimvero ſi abſens committit præſenti, ut votum ſuum ſignificet populo congregato; is jus ſuffragandi, ſeu votandi, quod habet, non transfert in alterum, multo minus id facit, ſi votum ſuum per literas indicat. Et quando additur, publicam utilitatem poſtulare, ut quilibet ipſe per ſe negotio interſit; id quidem in omni caſu verum non eſt, nec quod utilius, ſtatim jus facit, a quo minime recedendum. Sane in democratia juris eſt, quicquid de exercitio imperii & modo idem exercendi viſum fuerit populo, conſequenter ſemper ſtandum eſt iis, de quibus populus convenit.

§. 186.

Quando populus per deputatos. *Si numerus populi major fuerit, quam ut ſinguli in comitiis convenire poſſint; diſtribuendus is eſt in certos ordines & hi in coetus quoſdam minores, qui certas perſonas eligant ipſorum nomine ad comitia mittendas.* Etenim ſi populi tanta fuerit multitu-

conveniat in comitiis.

titudo, ut ſinguli ſimul in eodem loco convenire non poſſint; impoſſibile omnino eſt, ut ſinguli per ſe votum edant, etſi jus comitiorum, conſequenter votum in comitiis edendi (§. 182.), vi democratici ſtatus conveniat ſingulis (§. 131.). Neceſſe igitur eſt, ut votum ſuum edant per alios. Quamobrem ut hoc ordine ac citra ullam confuſionem fieri poſſit; populus utique diſtribuendus eſt in certos ordines & hi quaſi ſubdividendi in coetus minores, ut ſinguli eligant certas perſonas, per quas votum ſuum in comitiis edere velint. Hæ cum repræſentent coetus ſuos, a quibus electæ ſunt, & qui ſinguli jus ſuum in eas quoad caſum præſentem tranſtulerunt, aut, ſi mavis, exercitium juris ſui iis commiſerunt; ſi ad comitia mittuntur, perinde eſt ac ſi populus univerſus conveniret. Patet itaque, ſi numerus populi major fuerit, quam ut ſinguli in comitiis convenire poſſint, populum dividendum eſſe in certos ordines & hos ſubdividendos in coetus minores, qui certas perſonas eligant ipſorum nomine ad comitia mittendas.

Status popularis non deſinit eſſe talis, etiamſi integra populi multitudo non interſit comitiis. Sufficit, ut, quod concluditur, pro voluntate populi univerſi haberi poſſit, quatenus ſingulorum adeſt conſenſus, qualem in caſu propoſitionis præſentis adeſſe, nemo non videt. Ponamus enim cœtum centum, vel plurium hominum convenire, quod idem ipſis ſit placiturum, quod ei, quem eligunt, videbitur; votum ejus omnino habendum eſt pro votis unaniminibus omnium eorum, qui ſunt in cœtu eligente. In quod igitur is conſentit, aut vi legis fundamentalis, quæ votorum pluralitatem tuetur, conſentire debet; in idem quoque conſentire intelliguntur, quotquot in cœtu eligente ſunt. Hoc modo facile apparet, quomodo conſenſu univerſi populi fiant concluſa in comitiis, etiamſi in iiſdem non præſens ſit niſi certus deputatorum numerus. Parum refert, quibus nominibus appellentur illi cœtus, in quos populus diſtinguitur, ac ſubdiſtinguitur, & quibus nominibus compellandi veniant illi, quos eligunt tanquam voluntatis ſuæ interpretes in comitiis. Nomina enim non ubivis eadem ſunt, ubi res ipſa uſu recepta eſt. Hic autem de re, non de nomine ſolliciti ſumus.

§. 187.

De directore comitiorum.

In comitiis jus proponendi, vota colligendi & numerandi, atque per ea concludendi certæ cuidam perſonæ a populo conferri debet vel concluſo quodam generali, vel electione a præſentibus facta quoad comitia præſentia. Per ſe patet, neceſſe eſſe ut quidam ſit, qui in comitiis ea proponit, de quibus deliberandum, vota colligit, numerat ac juxta ea concludit. Enimvero in democratia omnia determinari debent a populo, quæ quomodocunque ad exercitium imperii pertinent (§. 131.). Quamobrem etiam a voluntate ejuſdem dependet, quinam in comitiis proponere debeat deliberanda, vota colligere & numerare, concluſumque facere. Quoniam vero populus voluntatem ſuam declarare poteſt concluſo quodam generali, quod eſt inſtar legis fundamentalis & in omnibus comitiis attendendum, vel in præſentibus comitiis eligendo certam quandam perſonam; ideo jus proponendi, vota colligendi & numerandi, atque ex iis concludendi certæ cuidam perſonæ conferre debet, aut concluſo quodam generali, aut electione a præſentibus quoad comitia præſentia facienda.

Directore utique opus eſt in comitiis, ut citra confuſionem juſto ordine fiant, quæ agenda ſunt. Quoniam vero director conſtitui poteſt perpetuus, ſive quatenus hoc munus alteri cuidam proprium efficitur, vel in comitiis eligi aut ad dies vitæ, aut ad præſentia ſaltem comitia, libertati populi convenit, ut faciat, quod pro datis circumſtantiis ſibi melius videtur, & in eo ſequatur ſuum judicium: id quod in omni caſu obtinet, ubi aliquid non uno modo fieri poteſt.

§. 188.

Senatus definitio.

Senatus dicitur coetus certarum perſonarum, cui regimen publicum quoad ea, quæ quotidianæ adminiſtrationis ſunt, vel quæ moram non ferunt, & executio illorum, quæ a ſuperiore decreta ſunt, committitur, & qui ad conſilium de rebus publicis ſuperiori ſubminiſtrandum adſciſcitur. Perſonæ ſingulæ, ſeu membra ſenatus *ſenatores* vo-

Digitized by Google

vocantur. Patet itaque *ſenatum eſſe ſuperiorem quendam magiſtratum* (§. 162.), etſi magiſtratus ſenatui vulgo contradiſtinguantur, ita ut id nominis tribuatur perſonis in ſenſu reſtrictiori, quibus functiones inferiores ad regimen civitatis neceſſariæ atque ad certum nonniſi civium numerum, ſeu loca certa reſtrictæ committuntur.

Quamvis nomen ſenatus pervulgatum ſit, definitio tamen non adeo facilis eſt. Senatus inſtar perſonarum moralium eſt ſubjectum certorum jurium ad exercitium imperii civilis pertinentium, conſequenter per ea in eſſe ſuo determinatur. Hæc autem jura a ſuperiore in civitate in eum conferuntur pro lubitu, cujus voluntas cum libera ſit, non eadem prorſus omni ſenatui conveniunt: neque enim ſenatus plus juris habere poteſt, quam ſuperior in eum conferre voluit. Accedit, quod apud nos vocabulum ſenatus uſurpetur de collegiis, quæ ex uſu loquendi apud Romanos recepto minime eodem inſigniri poſſunt. Equidem *Huberus* de I.C. lib. 3. ſect. 1. c. 4. §. 2. conſilii ſaltem de publicis rebus ſuperiori ſubminiſtrandi cauſa ſenatum adſcitum in definitione ſumit; ipſe tamen §. 5. mox fatetur, fieri & poſſe, & ſolere plerumque, ut auctoritas & poteſtas quarundam rerum minoris momenti & quæ moram ferre nequeunt, illi tribuatur, cujus rei pro forma cujuſque Reip. variet uſus. Enimvero cum conſiliarii a ſenatoribus diſtingui ſoleant; neceſſe omnino eſt, ut præter conſilium aliud adhuc jus ipſis tribuatur, quod cum his commune non habent. Exiſtimamus vero, ſi ad ſenatum Romanum reſpiciamus, qualis fuit in ſtatu populari, noſtram definitionem eidem ſatis convenire, nec eandem abhorrere a ſignificatu hodienum in ſtatibus popularibus receptum. Quicquid ſit, in Jure Naturæ definitio ſenatus arbitraria eſt, cum in eodem de formis Rerumpub. agatur, quatenus poſſibiles ſunt, & quid huic, vel iſti conveniat vi notionis ſuæ; non vero quæſtio ſit de eo, quomodo Rerump. formæ a diverſis gentibus fuerint conſtitutæ, quarum facta juxta naturæ legem examinanda. Neque enim ex factis hominum jus illud immutabile derivandum, ſed hæc juxta iſtud dijudicanda. Quamobrem in determinando ſignificatu vocabulorum, quibus uſi ſunt homines, vel hodienum utuntur, tanto major regnat libertas, quanto longius a determinato quodam & fixo ſignificatu abſunt.

§. 189.

De auctoritate & poteſtate ſenatui conferenda in democratia. Quoniam in democratia populus negotia publica per ſe agere non poteſt niſi in comitiis (§. 174.), ſenatui autem committere debet, quæ per ſe agere nequit (§. 188.); *tanto plus auctoritatis & poteſtatis in democratia conferri debet in ſenatum, quanto rarius populus convenire*, conſequenter *quanto rariora comitia eſſe debent* (§. 174.).

Comitia plurimum difficultatis habent, ut ideo ſtudere conſultum ſit, ne præter neceſſitatem ſint frequentiora. Atque ea ratio eſt, cur in democratia pleraque regiminis publici comitiorum raritas ad ſenatum deducat, cui ea de cauſa jus perfectum in negotiis publicis admodum late patens conceſſum, ita ut ſtatus popularis Ariſtocratiæ quodammodo aſſimiletur, aut is ad mixtum ex democratia & ariſtocratia propius accedere videatur. Intereſt tamen id diſcriminis, ut in democratia ſemper ſalvum maneat jus populi in actus ſenatus, ac is rationem eorum populo reddere teneatur, ſiquidem huic in comitiis viſum fuerit.

§. 190.

De neceſſitate ſenatus in democratia. *In democratia ſenatus neceſſario conſtituendus eſt.* Etenim in democratia populus univerſus negotia publica per ſe nonniſi in comitiis agere poteſt (§. 174.) ac ideo impoſſibile eſt, ut omnia per ſe agat, ſed quæ quotidiana ſunt, vel etiam moram non ferunt, aliis expedienda committi debent (§. 175.). Quamobrem ſi qua ſunt, quæ nonniſi populi conſenſu decerni poterant, cum tamen quotidie occurrant, vel moram minime ferant, ac per conſequens a populo ipſo per ſe decidi nequeant; ideo neceſſe eſt, ut ea expedienda virorum prudentum coetui committantur. Cumque his ſtatus Reip. maxime perſpectus ſit, ut quid e re civitatis ſit rectius judicare queant aliis; iis ſimul committendum, ut conſilium de iis populo in comitiis ſubminiſtrent. Quoniam itaque coetus iſtiuſmodi perſonarum, quibus ea committuntur, ſenatus eſt (§. 188.); in democratia ſenatus neceſſario conſtituendus.

Nul-

Digitized by Google

Nullibi major eſt neceſſitas ſenatus conſtituendi, quam in democratia. In hac enim populus univerſus ſuperior eſt (§. 142.), ac ideo quæ in aliis Rerump. formis ſuperior ipſe per ſe facit, nec magiſtratibus committit (§. 162.), ea populus per ſe facere deberet in democratia. Quoniam vero populus negotia publica agere nequit niſi in comitiis, quæ quotidiana eſſe nequeunt, ſed rariora ſunt & eſſe debent; neceſſe omnino eſt, ut, quæ populus per ſe expedire nequit, ea per ſenatum expediat. Quamobrem non ſola executio eorum, quæ populus decrevit, ei committenda, ſed poteſtas quoque ſufficiens concedenda, ut, quod populus per ſe extra comitia facere nequit, faciat. Et ad officium ejus pertinet vigilantia, ut ad populum tempeſtive deferatur & ejus deciſioni committatur, ſi ſalus publica quædam decerni exigit. Senatus Romanus, qualis fuit in ſtatu populari, quæ hic dicuntur, ea abunde illuſtrat. Nec deſunt exempla alia hodienum in civitatibus liberis. Cavendum tamen eſt, ne quæ ad abuſum pertinent huc trahantur. Ceterum per ea, quæ modo diximus, abunde quoque perſpicitur differentia inter ſenatum & alios magiſtratus, etſi ea major ſit in democratia, quam aliis Rerump. formis, & in ipſa democratia major, ubi rariora ſunt comitia, quam ubi frequentius celebrantur (§. 189.).

§. 191.

De jure ſenatus quoad comitia conferendo.

In democratia jus convocandi populum, ſeu comitia indicendi committendum eſt ſenatui & jus proponendi ea, de quibus in comitiis decernendum, aut ſaltem ſuppeditandi eadem illi, cui directio comitiorum commiſſa. Etenim cum ſenatui regimen publicum commiſſum quoad ea, quæ quotidianæ adminiſtrationis ſunt, vel moram minime ferunt, & alias a ſuperiore peraguntur (§. 188.); ſtatus Reip. omnium optime eidem perſpectus eſt, ut rectius aliis judicare poſſit de iis, quæ ſalus publica pro præſenti tempore exigit. Et quoniam præterea ſenatus de rebus publicis conſilium ſuperiori ſubminiſtrare debet (§. *cit.*), in democratia vero populus univerſus ſuperior eſt (§. 142.); ſi de quibusdam rebus publicis populus ſtatuere debet, ſenatus rem ad populum deferre & ſententiam ejus rogare debet. Quare cum in democratia neceſſe ſit, ut jus convocandi populum alicui conferatur (§. 178.); in ea hoc jus ſenatui committendum. *Quod erat unum.*

Quoniam vero ſenatus vel ipſe ea, de quibus populus ſententiam ſuam dicere debet in comitiis, proponere poteſt, vel ea ſuppeditare illi, cui directio in comitiis commiſſa (§. 187.), a populi autem voluntate in democratia unice dependet, quomodo de iis, quæ ad exercitium imperii quomodocunque ſpectant, ſtatuere velit (§. 131.); ideo ſenatui vel conferendum jus proponendi ea, de quibus in comitiis decernendum, vel ſaltem ſuppeditandi eadem illi, cui directio comitiorum commiſſa. *Quod erat alterum.*

Equidem videri poterat, quod ſenatus populum convocans indicare poſſit ea, de quibus in comitiis deliberandum, immo hoc non modo utile, verum prorſus neceſſarium judicari poterat, ſi populus in comitiis non comparet niſi per deputatos (§. 186.); non tamen hoc ſemper fieri conſultum eſt, immo ne fiat neceſſe eſt. Contingere nimirum poteſt, ut de arcanis nonnullis deliberandum ſit, quæ ne in publicum emanent, ſalus publica, ſuprema in omni Rep. lex (§. 86.), prohibet. In iis autem, quæ non uno modo fieri poſſunt, regnat populi libertas & voluntas ejus facit jus, quemadmodum jam antea obſervavimus (*not.* §. 187.).

§. 192.

De præcavenda uſurpatione ſummæ poteſtatis in democratia.

In democratia populus ſollicite præcavere debet, ne ſenatus, aut quis alius, cui pars quædam imperii exercenda commiſſa, ſummam poteſtatem injuſſu ejus uſurpet, ſeu eam ſibi vindicet. Etenim in democratia populus ſummitatem imperii ſibi retinere & ſe per ſeipſum regere (§. 131.), conſequenter ab aliorum voluntate dependere non vult. Quoniam tamen neceſſe eſt, ut ſenatum conſtituat (§. 190.), conſequenter aliis regimen publicum quoad ea, quæ quotidianæ adminiſtrationis ſunt, vel moram non ferunt, (§. 188.), immo etiam aliis partem quandam imperii exercendam committat (§. 175.), facile autem fieri poteſt, ut ſenatus paulatim ſummitatem imperii in ſe derivet; vel etiam alius, cui pars quædam imperii exercenda commiſſa, id faciat; ideo

Digitized by Google

ideo vigilandum populo eſt, ne quid horum fiat, & ſenatus vel alius jus ſibi a populo conceſſum latius extendat. Sollicite igitur is præcavere debet, ne ſenatus, aut quis alius, cui pars quædam imperii exercenda commiſſa, ſummam poteſtatem injuſſu ſuo uſurpet, ſeu eam ſibi vindicet.

Conſervatio ſtatus mere popularis difficillima eſt: neque adeo facile præcavetur, ne in ariſtocratiam, aut monarchiam, minimum in mixtam quandam Reip. formam ſucceſſive degeneret. Qui ad diverſas Rerump. formas, quæ vel olim fuerunt, vel hodienum ſunt, earundemque, quas ſubierunt, mutationes animum advertere voluerit, fidem oculatam habebit. Quodſi ergo ſtatus popularis conſervari debet, & magna circumſpectione opus eſt in ordinanda Rep. & non minore vigilantia, ne quis jus majus uſurpet, quam ipſi conceſſum.

§. 193.

De magiſtratibus legum fundamentalium & libertatis cuſtodibus.

Quoniam *in democratia* populus ſollicite præcavere debet, ne ſenatus, aut quis alius, cui pars quædam imperii exercenda commiſſa, ſummam poteſtatem injuſſu ejus uſurpet, ſeu eam ſibi vindicet (§. 192.); ideo *conſtituendi ſunt magiſtratus, quibus ea ſollicitudo committitur*, conſequenter *qui leges fundamentales & independentiam populi ab aliorum voluntate*, adeoque *libertatem* (§. 45.) *cuſtodiunt*.

Exemplum ejuſmodi magiſtratuum habemus in Tribunis plebis Romanorum, quamvis nec hi impedire potuerint, quo minus ſenatus partem imperii ſummi potiorem ſibi vindicaret, manifeſto indicio, conſervationem ſtatus popularis rem eſſe longe difficillimam, quemadmodum modo annotavimus (*not.* §. 192.).

§. 194.

Norma eorum, quæ in democratia conſtituenda.

Similiter quia *in democratia* populus ſollicite præcavere debet, ne ſenatus, aut quis alius, cui pars quædam imperii exercenda commiſſa, ſummam poteſtatem injuſſu ejus ſibi vindicet (§. 192.) conſequenter ne quoad actus ad bonum publicum promovendum requiſitos fiat dependens a voluntate alterius, vel aliorum, neque ideo libertati ejus officiatur (§. 145.); *omnia ita ordinanda ſunt, ne facile libertati populi offici poſſit*, ac ideo *ſi qua non uno modo fieri poſſunt, id eligendum, quod libertati populi conſervandæ magis conducit*.

Libertatis amor ratio eſt, cur populus aliquis democratiam aliis Reip. formis præfert. Quoniam itaque hæc forma Reipub. eligitur tanquam medium libertate fruendi; in eligendis iis, quæ in democratia conſtituenda, ratio alia eſſe non debet, quam quod hoc pacto libertati melius conſulatur, quam alio. Quemadmodum ſalus publica ſuprema lex eſt, ſicuti in omni Rep. (§. 86.), ita etiam in democratia, ſi finem ſpectes; ita libertas ſuprema lex dici poteſt in democratia, quatenus media reſpicis, quibus finis iſte obtinendus. Salutem enim ſuam, quæ a ſalute publica in civitate pendet, populus committere non vult alieno arbitrio, ſed ſuo circa eam ſtare judicio.

§. 195.

Quatenus libertati naturali renuncietur in democratia.

In democratia ſinguli renunciant libertati ſuæ circa ea, in quæ pars major conſentit. Etenim in democratia tacite convenitur, quod parti majoti viſum fuerit, id habendum eſſe pro totius populi voluntare, niſi expreſſe de nonnullis aliter conveniatur, ut ſcilicet nonniſi unanimia concludant, (§. 157.). Quamobrem perinde eſt, ac ſi unuſquiſque declaret, ſe circa ea, quæ majori parti videbuntur, non ſtare velle judicio ſuo, ſed dependere ab illorum voluntate, qui in parte majore ſunt. Enimvero libertati ſuæ renunciat, qui hoc facit, (§. 15[illegible]. *part.* 1. & §. 103. *part.* 3. *Jur. nat.*). In democratia igitur ſinguli renunciant libertati ſuæ circa ea, in quæ pars major conſentit.

Sane

Digitized by Google

Sane hac renunciatione democratia ſubſiſtere nequit: impoſſibile enim eſt, ut de rebus publicis idem ſemper videatur ſingulis, conſequenter plerumque de iiſdem nihil decerni poſſet. Atque hinc patet, jus partis majoris in democratia in minorem manaſſe ex renunciatione ſingulorum. Neque hoc durum videri poteſt, quaſi conditio ſingulorum non eſſet eadem, quæ tamen eſſe debebat: quem enim quoad præſens negotium contingit eſſe in parte minori, is quoad aliud erit in majore.

§. 196.

De non renitendo parti majori.

Quoniam in democratia ſinguli renunciant libertati ſuæ circa ea, in quæ pars major conſentit (§. 195.), qui vero juri ſuo renunciat, ei, cui renunciat, ſe obligat, quod jure ſuo adverſus ipſum uti nolit (§. 104. *p. 3. Jur. nat.*), *in democratia pars minor contradicere nequit ei, quod per majora fuit concluſum, ſed ſe ſubmittere debet ſententiæ partis majoris.*

Hinc olim apud Romanos in Campo Martio, referente *Dionyſio Halicarnaſſenſi*, obſervatum, ut, cum pars major centuriarum, in quas populus erat diviſus, conſentiret, centuriæ reliquæ ne quidem rogarentur: etſi hoc minus naturale fuerit (§. 118. *part. 7. Jur. nat.*). Conferenda hic ſunt, quæ alibi jam demonſtravimus (§. 114. *part. 7. Jur. nat.*).

§. 197.

De renitente parte minore.

Si pars minor renitatur ei, quod per majora fuit concluſum; parti majori injuriam facit eamque lædit. Etenim pars minor contradicere nequit ei, quod per majora fuit concluſum, ſed ſe ſubmittere debet ſententiæ partis majoris (§. 196.). Quoniam itaque jus, quod huic obligationi reſpondet, perfectum eſt (§. 908. *part. 1. Jur. nat.*); ſi pars minor renitatur ei, quod per majora fuit concluſum, id fit contra jus perfectum partis majoris. Quamobrem cum alteri injuriam faciat (§. 859. *part. 1. Jur. nat.*), eumque lædat, qui quid facit contra jus perfectum ipſius (§. 920. *part. 1. Jur. nat.*; pars major renitens ei, quod per majora fuit concluſum, parti majori injuriam facit, eamque lædit.

Pars minor excipere nequit, ſententiam ſuam eſſe meliorem: quando enim vota inter ſe contendunt, meliora concludere nequeunt (§. 76. *p. 7. Jur. nat.*). Neque etiam qui in parte minore eſt excipere poteſt, quod per vota partis majoris concluſum, ſibi nocuum fore: nemo enim civium bonum privatum promovere debet cum neglectu publiei, vel in præjudicium publici (§. 25.). Quid vero publice expediat, de eo valet judicium partis majoris, niſi ſtatuendum ſit de eo, ad quod vi pacti unanimia requiruntur (§. 157.), quo in caſu voto unius irritum efficitur, quod ceteris omnibus placet.

§. 198.

De voto deciſivo in comitiis.

In democratia votum deciſivum conferri alicui poteſt, vel in perpetuum, vel in præſentibus comitiis. Etenim in ſocietate conveniri poteſt, ut ſocius unus habeat votum deciſivum, vel in perpetuum, vel ad certum tempus (§. 105. *part. 7. Jur. nat.*). Quamobrem cum omnis civitas ſit ſocietas (§. 4.), & in democratia, in qua populus ſeipſum regit (§. 131.), conſequenter per vota ſeu ſuffragia determinanda ſunt ea, quæ ad bonum publicum promovendum faciunt (§. 42. 60.); populus in democratia votum deciſivum alicui conferre poteſt vel in perpetuum, vel in præſentibus comitiis.

Voto deciſivo negotium ad exitum perducitur (§. 102. *part. 7. Jur. nat.*), quod ob votorum paritatem exitum habere non poterat (§. 81. *p. 7. Jur. nat.*). Quamobrem ne nihil in comitiis agatur; in democratia voti deciſivi maxima elucet utilitas. Quoniam vero a voluntate populi dependent omnia, quæ conſtituenda ſunt, & in iis, quæ non uno modo fieri poſſunt, merum regnat populi arbitrium, cum ſe ſuperiorem non habeat (§. 142.); ideo votum deciſivum vel uni aut pluribus in perpetuum, vel ſaltem in præſentibus comitiis conferri poteſt, prouti nimirum populo placuerit, ut libertati ſuæ magis ſit proſpectum (§. 194.).

§. 199.

Cuinam votum deciſivum competere debeat.

Quoniam in democratia votum deciſivum conferri alicui poteſt vel in perpetuum, vel in præſentibus comitiis (§. 198.), in comitiis autem jus proponendi, vota colligendi & numerandi atque per ea concludendi certæ cuidam perſonæ a populo conferri debet, vel concluſo quodam generali, vel electione a præſentibus in comitiis facta quoad comitia præſentia (§. 187.); *conveniens* omnino *eſt*, *ut votum deciſivum conferatur eis*, *quibus jus vota colligendi*, *numerandi*, *atque per ea concludendi competit*, *quamvis nil obſtet*, *quo minus etiam alii conferatur*, *ſi ita viſum fuerit populo*, conſequenter *votum deciſivum conferri poteſt ſenatui* (§. 191., *vel ei*, *cui directio comitiorum committitur*.

Rationes, quæ in medium afferri poſſunt, ut votum deciſivum vel ſenatui, vel alii cuicunque committatur in comitiis, ſuadentes ſunt, conſequenter magis ad prudentiam civilem, ſeu Politicam ſpectant, quam ad Jus naturæ, præſertim in iſtiuſmodi negotiis, in quibus jus externum tantummodo extenditur. Perfecta enim Reſpub. in qua omnia ordinantur juxta jus naturæ perfectivum, inter ea referenda, quæ optanda forent, non tamen in tanta hominum imperfectione ſperari poſſunt. Quamvis in democratia omnia ita ordinanda ſint, ne facile libertati populi officiatur, ac ideo, ſi qua non uno modo fieri poſſint, id eligendum, quod libertati populi conſervandæ magis conducit (§. 194.), ac in omni Rep. ſalus publica ſuprema lex eſſe debeat (§. 86.); vi tamen ipſius libertatis, qua populus fruitur in democratia (§. 146.), eidem permittendum eſt, ut de eo, quod libertati ſuæ tuendæ ac ſaluti publicæ promovendæ convenit, ſuo ſtet judicio (§. 156. *part.* 1. *Jur. nat.*). Quodſi per imprudentiam, aut alia quavis culpa vel libertati ſuæ minus conſulat, vel ſaluti publicæ obicem ponat, ſibi imputet, quod non rectius de iis ſtatuerit, quæ ad exercitium imperii in ſtatu populari ſpectant. Omnia confundentur, ſi a jure externo, quod a voluntate populi ortum trahit, ad normam juris perfectivi ſingula reducere volueris. Valet etiam hic illud pervulgatum, in rebus humanis nil dari, quod omnimode perfectum ſit.

§. 200.

De jure magiſtratus, qui cuſtodes legum & libertatis populi ſunt, in acta ſenatorum & magiſtratuum ceterorum.

Magiſtratibus, *qui leges fundamentales & libertatem populi cuſtodire debent*, *competit jus examinandi acta ſenatus & aliorum magiſtratuum*, *& ea deferendi ad populum*, *quæ correctione*, *vel animadverſione indigent*. Etenim magiſtratus, qui leges fundamentales & libertatem populi cuſtodire debent, ſollicite præcavere debent, ne ſenatus, aut quis alius, cui pars quædam imperii exercenda commiſſa, ſummam poteſtatem, injuſſu populi uſurpet (§. 194.), conſequenter ne plus juris ſibi arroget, quam a populo ſibi fuit conceſſum, ne id aliter exerceat, quam ſecundum populi voluntatem. Quoniam igitur officio ſuo ſatisfacere nequeunt, niſi in acta ſenatus & magiſtratuum aliorum inquirant, eaque examinent; ipſis omnino competit jus acta ſenatus & aliorum magiſtratuum examinandi. *Quod erat unum*.

Enimvero quoniam ſummitas imperii penes populum eſt in democratia (§. 131.), conſequenter ipſi competit jus in actus Senatus & magiſtratuum quorumcunque aliorum (§. 44.), hique rationem actuum ſuorum populo reddere tenentur & ab eo coerceri poſſunt (§. 162.), idemque valet de ſenatu, tanquam magiſtratu ſuperiore (§. 188.); magiſtratus legum fundamentalium & libertatis cuſtodes, ea ad populum deferre tenentur, quæ correctione, vel animadverſione indigent. Ipſis itaque competit jus ea ad populum deferendi, quæ a Senatoribus atque aliis magiſtratibus acta ſunt & correctione, vel animadverſione indigent. *Quod erat alterum*.

Non eſt quod exiſtimes, magiſtratibus legum ac libertatis cuſtodibus conferendum eſſe jus infirmandi acta ſenatus & magiſtratuum ceterorum, eoſque coercendi. Tanta enim auctoritas repugnaret principio generali de omnibus in democratia ita ordinandis, ne facile libertati populi officì poſſit (§. 194.). Immo repugnat ſtatui populari, ut præter ullam neceſſitatem ſummitatis imperii participes fiant alii, quæ, quantum fieri poteſt, tota penes populum manere debet in democratia. Et revera qui libertatis cuſtodes eſſe debebant, eidem adverſari poterant, ſi tanta aucto-

cto-

Digitized by Google

ctoritate inſtruerentur. Sufficit itaque eſſe monitores in iis, quæ ſenatus atque magiſtratus per ſe emendare poteſt, ne malum longius ſerpat, antequam in comitiis populus de iiſdem ſtatuere poſſit. Quæ populus per ſe agere poteſt in comitiis, ea aliis committere non debet, cum in democratia ſeipſum regere velit (§. 131.).

§. 201.

De pluralitate votorum cum nonnullorum injuria conjuncta.

In democratia ſtandum eſt ſententia partis majoris, etiamſi in hac malitia adverſus aliquos appareat. Ponamus enim non ſtandum eſſe ſententia partis majoris, ſi in ea malitia quædam adverſus aliquos appareat. Neceſſe igitur erit, ut vota non numerentur, ſed ponderentur (§. 71. 72. *part. 7. Jur. nat.*). Sed quando concludendum, vota ponderari nequeunt (§. 77. *part. 7. Jur. nat.*), conſequenter qui conſenſit, ut majora concludant, is tacite quoque conſentit, ſtandum eſſe ſententia partis majoris, etiamſi in parte majore malitia adverſus aliquos appareat. In democratia igitur, ubi per pluralitatem votorum concludendum (§. 157.), ſtandum erit ſententla partis majoris, etiamſi in hac malitia adverſus aliquos appareat.

Dudum obſervatum eſt, ſine magnis injuriarum exemplis Remp. non poſſe haberi. Ferendæ autem eædem ſunt, quod utilitate publica rependantur. Quodſi enim eædem ferri minime deberent, cum pars major recedere nollet a ſententia ſua obtentu juris ſibi competentis, quod violari nefas ſit (§. 197.), atque malitia non ſit aptus modus ad diſtinguendum partes inter ſe diſſidentes, quæ ſuperiorem non agnoſcunt: ſententiæ majoris partis nec in hoc caſu reniti poſſet ſine turbatione quietis publicæ. Quamobrem cum nemo civium bonum privatum promovere debeat in præjudicium publici (§. 25.), ad quod etiam ſpectat tranquillitas Reip. ac quies publica, injuriæ iſtiuſmodi ſingulorum quorundam ferendæ ſunt, ne Reſp. in diſcrimen adducatur. Quomodo vero eædem rependantur publica utilitate contra ſingulos; alibi diſtinctius explicabitur. Non eſt quod excipias, non competere parti majori jus faciendi injurias iis, qui in parte minore ſunt. Ultro enim hoc conceditur, non tamen inde recte infertur, propter injurias privatas vi agendum eſſe adverſus partem majorem, cum in contrarium tacite conſenſerint, qui in civitatem coivere, prouti ex modo dictis intelligitur. Iſtiuſmodi injuriæ referendæ ſunt inter ea, quæ fortunæ adverſæ tribuenda, ac ideo ferenda, quia mutari non poſſunt, & quæ multo frequentiores forent eædemque graviores, ſiquidem in ſtatu naturali viveremus. Quicquid agas, nunquam id obtinebis, ut omnes injurias e Rep. elimines. Abunde itaque ſufficit, ſi his non obſtantibus ſtatus civilis adhuc præferendus ſit naturali.

§. 202.

Caſus exceptus, quo ſententia partis majoris non ſtandum minori.

Si pars major in id conſpiret, ut vel omnes qui in parte minore ſunt, vel magnam eorum partem pro lubitu vita & bonis exuat; id parti minori ferendum non eſt. Etenim quando in civitatem coitur, ſinguli ſe obligant univerſis, quod commune bonum promovere velint, & univerſi ſeſe obligant ſingulis, quod ſufficientiæ vitæ ipſorum, tranquillitati & ſecuritati proſpicere velint (§. 28.). Quodſi ergo pars major in id conſpiret, ut vel omnes, qui in parte minore ſunt, vel magnam eorum partem pro lubitu vita & bonis exuat; pars major non ſatisfacit obligationi ſuæ. Quamobrem cum pars altera paciſcentium ad id præſtandum non teneatur, quod debet, ſi altera præſtare nolit, quod debet (§. 827. *part. 3. Jur. nat.*); ſi pars major in id conſpiret, ut vel omnes, qui in parte minore ſunt, vel magnam eorum partem pro lubitu vita & bonis exuat, nec pars minor amplius ſtare tenetur ſententia partis majoris, quemadmodum vi pacti, quo civitas conſtituta, obligabatur (§. 196.), conſequenter id parti minori ferendum non eſt.

Caſus propoſitionis præſentis vix dabilis: quod tamen tacite ſit exceptus, quando in jus partis majoris conſentitur, nulla dubitandi ratio eſt. Quodſi enim ponamus, quando in civitatem coire volebant homines, ſingulos fuiſſe interrogatos, num etiam ſententiæ partis majoris ſeſe ſubmittere velint, ſi ea id ſtudio agat, ut vel omnes, qui in parte minore ſunt, vel magnam eorundem partem vita & bonis exuat; nemo profecto in hoc conſenſurus fuiſſet, cum id e diametro repugnet fini, cujus cauſa in ſocietatem coitur (§. 4.). Qui alteri ſe ſubjicit, libertati naturali renunciat quoad eas actiones, in quas imperanti jus concedit (§. 211. *p. 7. Jur. nat.*).

Digitized by Google

Jus itaque partis majoris, quod idem eſt cum jure rectoris civitatis in democratia (§. 131. 157.), metiendum eſt ex pacto originario, quo parti majori jus quoddam in minorem conceſſum: quale autem ſit hoc jus ex fine ſocietatis æſtimandum, cujus quippe conſequendi cauſa parti majori in minorem jus aliquod conceſſum.

§. 203.

De jure partis majoris in minorem in executione concluſi.

Parti majori in democratia competit jus cogendi eos, qui in parte minori ſunt, ut ſe ſubmittant ſententiæ ſuæ, & refractarios puniendi. Etenim pars minor obligatur ſe ſubmittere ſententiæ partis majoris, in iis ſcilicet, ad quæ non unanimia requiruntur (§. 196. 157.). Quamobrem cum hæc obligatio foret nulla, niſi eidem in parte majore reſponderet jus cogendi eos, qui in parte minori ſunt, ut ſe ſubmittant ſententiæ ſuæ, quod per ſe patet; parti majori in democratia utique competit jus cogendi eos, qui in parte minore ſunt, ut ſe ſententiæ ſuæ ſubmittant. *Quod erat unum.*

Enimvero ſi pars minor renitatur ei, quod per majora fuit concluſum, partem majorem lædit (§. 197.). Quamobrem cum cuilibet natura competat jus puniendi eum, qui ipſum læſit (§. 1061. *part. 1. Jur. nat.*); parti quoque majori competit jus puniendi refractarios, qui in parte minore ſunt, propterea quod concluſo partis majoris renituntur. *Quod erat alterum.*

Rationes quæ de jure puniendi in genere adduximus (§. 1057. & *ſeqq. p. 1. Jur. nat.*), locum quoque habent in jure puniendi refractarios, qui in parte minore ſunt, parti majori in democratia competente. Et operæ pretium eſt, ut illas in hoc caſu particulari expendas, ne durum videatur, quod tale non eſt. Sine jure cogendi eos, qui in parte minori ſunt, ut concluſo partis majoris ſeſe ſubmittant, & jure puniendi eos, qui refractarios ſeſe præbent, democratia ſubſiſtere nequit. Per ſe autem patet, hoc jus extendendum non eſſe ad caſum exceptum, de quo modo diximus (§. 202.), ſed vix dabilem.

§. 204.

De jure partis minoris contra majorem in caſu deficientis unanimis conſenſus.

Si ex conventione populi ad concludendum requirantur vota unanimia & pars major per pluralitatem votorum concluſum faciat; partem minorem lædit & huic competit jus executioni concluſi renitendi. Etenim ſi ex conventione populi ad concludendum requirantur unanimia; nihil concludi poteſt, quamdiu unanimia non adſunt (§. 107. *part. 7. Jur. nat.*). Quodſi ergo pars major per pluralitatem votorum concludat; perinde eſt ac ſi votis reliquorum nullum tribuat valorem, conſequenter cum ea ejuſdem ſint valoris cum votis illorum, qui in parte majore ſunt (§. 78. *part. 7. Jur. nat.*), contra jus partis minoris perfectum, quod ſcilicet ex pacto acquiſivit, concluſum fuit. Quamobrem cum alterum lædat, qui quid facit quod eſt contra jus ipſius (§. 920. *part. 1. Jur. nat.*); ſi ex conventione populi ad concludendum requirantur vota unanimia & pars major per majora concludat, partem minorem lædit. *Quod erat unum.*

Enimvero unicuilibet competit jus perfectum non patiendi, ut alius ipſum lædat (§. 913. *p. 1. Jur. nat.*). Quamobrem cum pars major lædat minorem, ſi per majora concludat, quando ad concludendum unanimia requiruntur, per *demonſtrata*; parti minori competit jus perfectum non patiendi, ut concluſum executioni mandetur, conſequenter jus executioni renitendi.

Parti minori non minus competit jus ſuum tuendi, quam parti majori. Prudentiæ vero eſt, num & quomodo jus ſuum illa tueri debeat ac velit (§. 257. *part. 1. Jur. natur.*). Quamobrem cum ad prudenter agendum naturaliter obligemur (§. 258. *part. 1. Jur. nat.*); haud raro præſtat de jure ſuo cedere idemque proteſtando conſervare, quam parti majori ſe opponendo majori periculo ſe exponere & aleam ſequi.

§. 205.

Dignitas civilis quid ſit.

Dignitas civilis eſt præcellentia cujuſdam ſupra alios in Republica. Quoniam perſonæ omnes, quatenus ſunt membra Reip. perſonæ morales ſunt, quod per ſe patet, conſequenter a ſe invicem differre nequeunt, niſi per certa jura ipſis competentia (§. 70. *part.* 1. *Jur. nat.*), conſequenter in Rep. nemo præcellere poteſt, niſi juribus, quibus promiſcue omnes non utuntur; *dignitas civilis naſcitur ex certis juribus, quæ uni præ aliis conceduntur.*

De dignitatibus civilibus agemus ſuo loco, quando ſcilicet de Rep. conſtituenda agetur.

§. 206.

Majeſtas quid ſit.

Dignitas ejus, penes quem ſummum imperium eſt indiviſum, *Majeſtas* vocatur.

In hoc ſignificatu ſumitur vocabulum majeſtatis apud veteres, quamvis ſubinde ſignificatu vago translatum fuerit etiam ad alios, qui partem imperii civilis exercebant participes quodammodo ſummitatis ejus. Ita *Livius* lib. 22. c. 3. majeſtatem Senatus, *Paulus* l. 9. ff. de Juriſd. majeſtatem prætoris dicit. Malumus vero ſignificatum retinere ſtrictiorem, qui apud *Ciceronem* occurrit populo majeſtatem, ſenatui auctoritatem tribuentem, ne a ſignificatu recentiori, quo hodie utuntur Theologi, Jcti & Politici, nimium recedat: iſtis enim majeſtas ſynonymon eſt imperii ſummi, ſeu ſummæ poteſtatis Reip. Patebit autem in ſequentibus, ex definitione majeſtatis, quam hic damus, melius omnia demonſtrari poſſe, quam ſi pro ſummo imperio accipiatur, ac per conſequens pro jure, non vero pro dignitate, quæ a jure dependet. Accedit, quod noſtris quoque moribus majeſtas titulus honoris ſit, quo utique dignitas ejus ſignificatur, cui is tribuitur.

§. 207.

Jura majeſtatica quænam ſint.

Jura majeſtatica appellantur jura, quæ ad ſummum imperium pertinent, ejuſque exercitium.

Quænam illa ſint, rectius patebit, ubi de Rep. conſtituenda & gubernanda egerimus. Quamobrem & nunc nullam facimus diviſionem jurium majeſtaticorum in majora & minora. Facile autem patet jura majeſtatica inde appellari, quod conveniant ei, qui majeſtate in Rep. effulget.

§. 208.

Cujuſnam ſit majeſtas in democratia.

In democratia majeſtas populi qua talis eſt. Etenim in democratia imperium ſummum indiviſum penes populum eſt, quatenus populus eſt, populus univerſus perſonam quandam moralem repræſentat, in qua tanquam in uno ſubjecto ſummum imperium indiviſum reſidet (§. 131. *h.* & §. 70. *part.* 1. *Jur. nat.*). Quamobrem cum majeſtas ſit dignitas, quæ ob ſummum imperium, quod indiviſum poſſidetur, habenti competit (§. 206.); majeſtas in democratia populi qua talis eſt.

Probe conſiderandus eſt modus, quo ſummum imperium ineſt populo, ut pateat, quo reſpectu eidem competat majeſtas, ſeu ea dignitas, quæ effulget, propterea quod ſummitatem imperii prorſus indiviſam habet. Singuli, qui conſociatione efficiuntur populus (§. 5.), non habent imperium ſummum indiviſum pro parte commune, ſed omnes ſimul ſumti idem poſſident atque exercent inſtar unius perſonæ. Quamobrem nec ſinguli eam dignitatem, quæ majeſtatis nomine venit, inter ſe communicant, ita ut ſinguli ejus aliquid participent. Quin potius ſicuti univerſus populus ſuperior eſt, ſinguli autem ſubditi ſunt (§. 142.); ita quoque populus nonniſi univerſus majeſtatem habet, ſinguli autem nihil majeſtatis habent. Quemadmodum nimirum repugnat habere imperium ſummum & eſſe ſubjectum habenti; ita quoque repugnat habere majeſtatem & eſſe ſubditum. Atque ideo in democratia nemo eſt, cui majeſtatis aliquid in ſingulari tribui poſſit.

§. 135.

Digitized by Google

§. 209.

De numero optimatum in ariſtocratia. *Numerus optimatum in ariſtocratia a voluntate populi dependet.* Etenim ariſtocratia conſtituitur, ſi populus imperium, quod ſibi retinere poterat, in plures transfert, quale originarie in ipſo eſt (§. 135. 37.). Quamobrem cum de eodem tanquam re ſibi propria (§. 34.), prouti ſibi commodum & ſaluti publicæ convenire videtur (§. 86.), pro arbitrio ſuo diſponere poſſit; a voluntate quoque ipſius dependet, in quot imperium, quale in ſe eſt, transferre velit, conſequenter numerus optimatum in ariſtocratia a voluntate populi dependet.

Quando in civitatem coitur, populi eſt eligere eam, quam vult, Reip. formam & in ea pro lubitu definire, quæ certo quodam modo determinanda ſunt. Quicquid adeo populo placuerit, id juris erit.

§. 210.

Unde oriantur diverſæ ſpecies ariſtocratiæ. *A voluntate populi unice dependet, num in introducenda ariſtocratia ex omnibus populi ordinibus, etiam ex infima plebe, an ſaltem ex eminentiore ejus parte optimates conſtituere; num eorum regimen annuum, vel temporarium, an perpetuum eſſe; num ſucceſſores eligere, an certam ſucceſſionis legem ſtatuere; num jus optimatum ad certas familias, num ad poſſeſſionem prædiorum, vel aliam perſonarum conditionem reſtringere velit.* Oſtenditur eodem prorſus modo, quo propoſitionem præcedentem demonſtravimus.

Non uno modo imperium ſummum a populo in plures transferri poteſt. Quamobrem cum in iis, quæ non uno modo fieri poſſunt, voluntas populi faciat jus (*not.* §. 191.); id valebit, quod populo circa translationem imperii in plures viſum fuerit. Cum plures ariſtocratiæ ſpecies ſint poſſibiles, ex iis populus pro lubitu eam eligere poteſt, in qua ſalutem ſuam minus periclitari exiſtimaverit.

§. 211.

Quid ſit ariſtocratia annua & temporaria & num poſſibilis. *Ariſtocratia annua, vel temporaria* dicitur, quando regimen optimatum annuum eſt, vel ad certum quodcunque tempus reſtrictum. Quoniam imperium temporarium, quod ad certum tempus alicui confertur (§. 69.), abſolutum & ſummum eſſe poteſt (§. 70.), in ariſtocratia autem imperium ſummum & abſolutum eſt penes optimates (§. 136.); *ariſtocratia temporaria, & per conſequens annua poſſibilis eſt.*

In Jure naturæ ſpecies ariſtocratiæ determinandæ ſunt ex diverſitate modi, quo imperium ſummum penes plures eſſe poteſt (§. 135. *h.* & §. 712. *Log.*). Tot igitur ſunt ſpecies ariſtocratiæ, quot modis imperium ſummum penes plures eſſe poteſt. Parum vero refert, utrum proſtent ſpeciei alicujus exempla, nec ne.

§. 212.

An ariſtocratia precaria ſit poſſibilis. *Ariſtocratia precaria eſſe nequit.* Quodſi enim ariſtocratia precaria eſſe deberet, cum in illa imperium ſit penes plures (§. 135.), in plures conferendum eſſet imperium a populo ſub hac clauſula, quamdiu voluerimus (§. 1125. *p.* 5. *Jur. nat.*), conſequenter precarium (§. 69.). Enimvero imperium precarium abſolutum quidem eſſe poteſt, aſt ſummum eſſe nequit (§. 72.). Quamobrem cum optimates in Ariſtocratia imperium non modo abſolutum, verum etiam ſummum habeant (§. 136.) conſequenter forma Reip. ariſtocratia non eſt, ubi ſummitas imperii remanet apud populum; ariſtocratia precaria eſſe nequit.

Forma

Digitized by Google

Forma Reip. quæ ſpeciem ariſtocratiæ præcariæ mentiri poterat, nonniſi ſpecies quædam democratiæ eſt, & qui optimates videntur, nonniſi ſenatus ſunt a populo precario conſtitutus (§. 188.). Quamdiu nimirum populo competit jus Rectoris civitatis acta infirmandi, quale omnino in quævis acta competit, ſi imperium precarium fuerit translatum (§. 69.), democratia minime mutatur (§. 131.).

§. 213.

Quid ſit ariſtocratia perpetua.

Ariſtocratia perpetua eſt, ſi optimatibus competit imperium ſummum ad dies vitæ ſingulorum, aliis in locum decedentium quacunque lege ſuccedentium.

Cœtus nimirum optimatum ſemper ſubſiſtit, ſi in locum decedentium certa quadam lege continuo ſuccedant alii. Cumque cœtus iſte perſona moralis ſit, quæ per imperium abſolutum ac ſummum determinatur (§. 70. *part. 1. Jur. nat.* & §. 136. *h.*); nunquam interit, ſed civitas ſemper regitur ab optimatibus.

§. 214.

Quid ſit ariſtocratia electiva.

Ariſtocratia electiva eſt, quando populus eligit in locum decedentium ſucceſſuros, vel jus eligendi in alios tranſtulit, veluti in ipſos optimates, aut, ſi mavis, quando quis jus optimatis conſequitur electione. *Quando* itaque *populus eligit optimates, loca deficientia ſuppleturos, comitia celebranda ſunt* (§. 174.) *; his vero opus non eſt, ſi ipſi optimates habeant jus loca deficientia ſupplendi, vel hoc jus aliis quibuſdam a populo fuerit conceſſum.*

Hinc facile patet ratio, cur jus eligendi optimates vel ipſis optimatibus, vel aliis quibuſdam committatur.

§. 215.

De modo eligendi optimates.

Electio optimatum vel arbitrio optimatum relicta eſſe poteſt, vel certa lege fundamentali reſtringi, prouti viſum fuerit populo ſtatum ariſtocraticum eligenti. Oſtenditur eodem modo, quo ſupra oſtendimus, a voluntate populi dependere determinationem numeri optimatum (§. 209.).

Modus electionis pertinet ad translationem imperii, quæ a populi voluntate unice dependet & de qua pro lubitu ideo diſponere poteſt (§. 36.). Cumque univerſus populus ſit ſuperior, ſinguli vero ſint ſubditi (§. 142.); nec abſurdum eſt, ut populus ſibimet ipſi certam legem præſcribat, quam in eligendis optimatibus ſequatur.

§. 216.

De electione juxta legem fundamentalem a populo factа.

Si electio optimatum ad certam legem fundamentalem fuerit reſtricta, jus vero eligendi fuerit apud populum; unanimi populi conſenſu lex iſta tolli, vel etiam in caſu præſenti ſuſpendi poteſt, niſi fiat contra jus ex lege iſta quibuſdam quæſitum. Etenim cum populus univerſus non habeat ſe ſuperiorem (§. 142.); leges, quas conſtituit, pro lubitu etiam tollere poteſt, conſequenter multo magis eandem tollere poteſt in caſu præſenti, ſeu ſuſpendere. Quoniam tamen nemini jus ſuum quæſitum auferri poteſt (§. 336. *part. 2. Jur. nat.*); nec populus jus quæſitum ex lege fundamentali electionis alicui auferre poteſt, conſequenter lex iſta tolli, aut ſuſpendi nequit, niſi quando id non fit contra jus ex lege iſta quibuſdam quæſitum.

Non eſt, quod excipias, ſi adſit populi unanimis conſenſus, conſentire etiam eos, qui juxta legem fundamentalem erant eligibiles, ſublata autem lege prætereuntur. Horum enim conſenſus non ſupponitur, quando contra jus ipſis ex lege fundamentali quæſitum ea tolli, vel ſuſpendi debet. Neceſſe enim eſt, ut de jure ſuo cedant, vel ei in gratiam eligendi renuncient.

ante-

Digitized by Google

antequam ceterorum conſenſu unanimi lex tolli, vel ſuſpendi poſſit. Vix autem eſt, ut in ſublationem, vel ſuſpenſionem legis conſentiant, qui jus ex ea quæſitum habent. Neque etiam hic valet jus majoris partis, etiamſi aliis ſtabilitum, quia hoc conjunctum eſſe nequit cum injuria alterius.

§. 217.

Quando electio ab optimatibus facta nulla ſit.

Si optimatum jus ſupplendi loca deficientia ſubeſt legi fundamentali; electio contra eam facta nulla eſt. Etenim optimates jus eligendi a populo habent (§. 215.), conſequenter non plus juris ſibi arrogare poſſunt, quam a populo ipſis conceſſum. Quodſi ergo jus ſupplendi loca deficientia optimatibus competens certa lege fundamentali reſtrictum, electio contra eam facta nullo jure facta eſt, conſequenter nulla eſt.

Non eſt, quod exiſtimes, hoc obſtare, quo minus imperium abſolutum atque ſummum ſit penes optimates, quemadmodum in ariſtocratia requiritur (§. 176.). Electio enim optimatum pertinet ad modum acquirendi jus exercendi imperium, aut, ſi mavis, ad translationem imperii, quæ reſtringi poteſt, etiamſi acta optimatum ad exercitium imperii, ſeu regimen ſpectantia a populo infirmari nequeant, conſequenter imperii ſummitas ſit penes optimates (§. 44.).

§. 218.

Quid ſit ariſtocratia ſucceſſoria.

Ariſtocratia ſucceſſoria eſt, quando in loca deficientium ſuccedunt certa lege alii, veluti ſi nulli quam e certis familiis nato concilia optimatum ingredi licet ſuo ordine, vel etiam promiſcue quidam recipi debent juxta certam legem, numero optimatum non definito, veluti ſi omnes ex certis familiis nati admittantur, quamprimum majorennes facti. Patet autem, ut ſupra (§. 209.), *legem fundamentalem, quæ modum ſucceſſionis præſcribit, pendere a voluntate populi.*

Legem ſucceſſionis non repugnare ariſtocratiæ patet per ea, quæ modo annotavimus (*not.* §. 217.). In translatione imperii populi regnat arbitrium (*not.* §. 191.), & quomodocunque imperium transferre voluerit, hoc nihil facit ad qualitatem imperii. Modus habendi imperium ſemper diſtinguendus eſt ab ipſo imperio.

§. 219.

Quot modis ſuccedi poſſit, ſi numerus optimatum conſtans ſit.

Quoniam lex fundamentalis, quæ modum ſucceſſionis in ariſtocratia ſucceſſoria præſcribit, a voluntate populi dependet (§. 218.); *ſi numerus optimatum conſtans eſſe debet, in locum decedentis tot modis ſuccedi poteſt, quot ſucceditur in regnis ſucceſſoriis.*

Cum de ſucceſſione in regnis ſucceſſoriis deinceps ex inſtituto acturi ſimus; quæ hic dici poterant, ex infra dicendis petenda ſunt. Optimatum cœtus perinde Rector civitatis eſt, quam Rex, & unam repræſentat perſonam. Quamobrem ſi populo placuerit ſucceſſio, de eadem eodem modo ſtatuere poteſt in ariſtocratia, quo eandem definit in regno.

§. 220.

Quinam in ariſtocratia ſucceſſoria & electiva ſint jure optimatum capaces.

In numerum optimatum ex omnibus populi ordinibus adſciſci poſſunt aliqui, ſive ariſtocratia ſucceſſoria fuerit, ſive electiva. Etenim tam electio (§. 215.), quam ſucceſſio ad certam legem fundamentalem reſtringi poteſt (§. 218.). Quamobrem cum ea etiam determinari poſſit, quænam perſonæ ſucceſſionis & electionis debeant eſſe capaces, quod per ſe patet; in numerum optimatum ex omnibus populi ordinibus adſciſci poſſunt aliqui, ſive ariſtocratia ſucceſſoria fuerit, ſive electiva.

Cum in adminiſtrando imperio occurrant, quæ ad omnes populi ordines ſpectant, & qui ex aliquo ſunt ordine rectius intelligant ceteris, quæ ejuſdem ſunt ordinis, ac præterea quoque interſit ordinis cujuslibet, ne ab aliis ſupprimatur, vel in detrimentum ejus quædam decernantur:

Digitized by Google

tur; ideo abſurdum non eſt, ſi ex omnibus populi ordinibus quidam in numerum optimatum recipiantur, neque id ullo modo derogat dignitati ordinum ſuperiorum. Quodſi ergo ariſtocratia fuerit ſucceſſoria, lege quoque definiri poteſt ſucceſſio ex ſingulis populi ordinibus: ſi vero fuerit electiva, idem quoque de electione intelligitur.

§. 221.

Qualis ſit ariſtocratia ſucceſſoria.

Ariſtocratia ſucceſſoria patrimonialis eſſe nequit, ſed uſufructuaria eſt. Etenim ſi ariſtocratia fuerit ſucceſſoria, ex lege fundamentali jus quoddam ſuccedendi certis quibuſdam perſonis quæſitum (§. 218.), conſequenter optimates nec univerſi, nec ſinguli jus ſuum pro lubitu transferre poſſunt in alium (§. 336. *part. 2. Jur. nat.*), neque ideo de ipſa ſubſtantia imperii diſponere (§. 662. 663. *part. 2. Jur. nat.*). Quoniam itaque in optimates imperium translatum non eſt quoad ſubſtantiam, ſed ſaltem quoad exercitium, imperium vero in patrimonio non habet, ſed ſaltem in uſufructu, in quem non quoad ſubſtantiam, ſed ſaltem quoad exercitium translatum (§. 40.); ſi ariſtocratia fuerit ſucceſſoria, tam optimates univerſi, quam ſinguli jus ariſtocraticum non in patrimonio, ſed in uſufructu habent. Enimvero ariſtocratia uſufructuaria eſt, non patrimonialis, ſi imperium fuerit in uſufructu, minime autem in patrimonio optimatum (§. 156.). Quamobrem ariſtocratia ſucceſſoria patrimonialis eſſe nequit, ſed uſufructuaria eſt.

Definitiones ariſtocratiæ patrimonialis & uſufructuariæ jam ſupra dedimus (§. 156.). Quamobrem has ſpecies hic definire non denuo licuit, ubi ceteræ ſpecies definiuntur.

§. 222.

Quando ariſtocratia electiva non ſit patrimonialis, ſed uſufructuaria.

Si in ariſtocratia electiva jus eligendi fuerit penes populum, vel penes optimates quidem, vel perſonas alias, certæ tamen legi fundamentali adſtrictum; ariſtocratia electiva non patrimonialis, ſed uſufructuaria eſt. Etenim ſi jus eligendi optimates fuerit penes populum, optimates imperium pro lubitu transferre nequeunt in alium, conſequenter de ipſa imperii ſubſtantia diſponere nequeunt (§. 662. 663. *part. 2. Jur. nat.*). Quamobrem cum in optimates imperium non translatum ſit quoad ſubſtantiam, ſed ſaltem quoad exercitium, conſequenter idem ipſi in uſufructu habeant, non in patrimonio (§. 40.); ſi in ariſtocratia electiva jus eligendi fuerit penes populum, ea patrimonialis non eſt, ſed uſufructuaria (§. 156.). *Quod erat primum.*

Quodſi jus eligendi fuerit penes optimates, ſed certæ cuidam legi fundamentali adſtrictum, cum lex fundamentalis pendeat a voluntate populi, quod per ſe patet; optimates jus eligendi exercent juxta populi voluntatem, conſequenter pro lubitu de ipſa ſubſtantia imperii diſponere nequeunt (§. 662. 663. *part. 2. Jur. nat.*). Patet igitur porro, ut ante, ariſtocratiam electivam non eſſe in hoc caſu patrimonialem, ſed uſufructuariam. *Quod erat ſecundum.*

Denique ſi jus eligendi optimates fuerit penes alios, quam optimates; populus de ſubſtantia imperii per eos diſponit, non vero illi de eadem diſponere poſſunt (§. 662. 663. *part. 2. Jur. nat.*). Quamobrem denuo patet, ut ante, ariſtocratiam non eſſe patrimonialem, ſed uſufructuariam. *Quod erat tertium.*

§. 223.

Quid ſit ariſtocratia patrimonialis perfecte & imperfecte talis.

Ariſtocratia perfecte patrimonialis eſt, ſi omnis proprietas imperii fuerit penes optimates: *imperfecte patrimonialis* eſt, ſi ſaltem jus exercendi imperium in alium pro lubitu transferre poſſunt optimates ſive univerſi ſimul, ſive ſinguli.

Differentia hæc probe notanda eſt, cum plus juris inſit Ariſtocratiæ patrimoniali perfecte, quam imperfecte tali. Aliud nimirum eſt rem pleno jure habere in patrimonio, aliud vero minus

nus pleno, ita ut quædam jura ad exercitium dominii, in quo etiam res incorporales ſunt, quale eſt imperium (§. 498. *part.* 1. *Jur. nat.*), pertinentia ſint excepta.

§. 224.

De jure in ariſtocratia patrimonia. li perfecte tali.

Si ariſtocratia fuerit perfecte patrimonialis, optimates etiam in extraneum jus optimatum transferre, de translatione hujus juris leges condere, formam Reip. immutare & in partes imperium dividere poſſunt. Etenim ſi ariſtocratia fuerit perfecte patrimonialis, omnis proprietas imperii penes optimates eſt (§. 223.), conſequenter de omnibus iis, quæ afficiunt ipſam imperii ſubſtantiam, pro lubitu diſponere poſſunt optimates (§. 131. *part.* 2. *Jur. natur.*). Quamobrem cum translatio imperii in alios ſit alienatio (§. 662. *part.* 2. *Jur. nat.*), & mutatio formæ Reip. reſpondeat mutationi fundi (§. 657. *part.* 2. *Jur. nat.*), qui vero rem alienat (§. 663. *part.* 2. *Jur. nat.*), aut fundum mutat, de ipſa ſubſtantia rei diſponat (§. 658. *part.* 2. *Jur. nat.*), & idem faciat, qui rem, quam in dominio habet, in partes dividit, ac de iis pro lubitu diſponit, quod per ſe patet; ſi ariſtocratia fuerit perfecte patrimonialis, optimates etiam in extraneum jus optimatum transferre, de translatione juris, quod habent, leges condere, formam Reip. immutare & imperium, prouti viſum fuerit, in partes dividere poſſunt.

Etſi ariſtocratia perfecte patrimonialis in ſe non ſit impoſſibilis; merito tamen dubitatur, an ejus ullum extet exemplum, cum vix credibile ſit, tantam poteſtatem in optimates conferre voluiſſe populum. An vero ſubinde aliquid hujus juris uſurpaverint optimates, de eo diſpiciant alii: facta enim non ſunt hujus fori. Abſit vero ut exiſtimes, quæ hic demonſtrantur, nulli uſui eſſe. Plurimum enim refert, diverſitatem formarum Rerump. intimius perſpicere, ut de jure populi & imperantium accurate judicare poſſis.

§. 225.

De jure in ariſtocratia patrimonia. li imperfecte tali.

Si ariſtrocratia fuerit patrimonialis imperfecte talis, de translatione imperii leges condere poſſunt optimates, quas inter ſe obſervent; ſed formam Reip. immutare nequeunt, neque imperium pro lubitu in partes dividere. Etenim ſi ariſtrocratia fuerit patrimonialis imperfecte talis, optimatibus competit jus imperium pro lubitu in alium transferendi, ſive univerſi hoc faciant, ſive ſinguli ſaltem jus ſuum transferant (§. 223.). Quamobrem cum ab ipſorum voluntate dependeat, in quem & qua lege idem in eundem transferre velint; leges quoque de translatione imperii, quas inter ſe obſervent, condere poſſunt. *Quod erat unum.*

Quoniam vero præter hoc jus, alienandi ſcilicet jus ſuum, nullum aliud competit optimatibus (§. 223.); ideo quoque nec formam Reip. immutare, neque pro lubitu imperium in partes dividere poſſunt. *Quod erat alterum.*

Dubium videri poterat, annon jus dividendi imperium in partes potentiales pro lubitu optimatibus competat in ariſtocratia patrimoniali imperfecte tali. Quoniam enim imperium, quod habent, integrum ſeu plenum in alios pro lubitu transferre poſſunt (§. 223.), videntur etiam ejus partem transferre poſſe pro lubitu in alios, conſequenter imperium in partes potentiales dividere. Atat minime valet hæc conſequentia. Etenim in ariſtocratia optimatibus ſingulis non competit jus niſi conjunctim cum aliis exercendi imperium. Quoniam itaque nemo in alterum transferre poteſt jus, niſi quod habet; ſinguli, conſequenter etiam omnes conjunctim non transferre poſſunt niſi jus a pluribus conjunctim imperium exercendi. Univerſis ideo non competit niſi imperium, quod in ſe indiviſum manere debet, ac per conſequens neque ab univerſis imperium pro lubitu in partes potentiales dividi poteſt. Similiter cum mutata Reip. forma optimates non amplius conjunctim, ſicuti ante, imperium adminiſtrent, ipſis autem jus aliud non competat niſi imperium conjunctim adminiſtrandi; mutatio formæ Reip. ab ipſis fieret nullo jure, conſequenter ipſo jure nulla foret. Quodſi ergo jus optimatibus competens penitus inſpicias, circa propoſitionem præſentem nihil difficultatis remanet.

§. 226.

Digitized by Google

§. 226.

Qualis ſit ariſtocratia, ſi jus optimatum prædiis inhæret.

Si jus optimatum inhæret prædiis, ariſtocratia patrimonialis imperfecte talis eſt. Dominus enim prædium ſuum pro lubitu alienare poteſt (§.665. *part.* 2. *Jur. nat.*). Quodſi ergo jus optimatis prædio inhæret, idem una cum ipſo alienatur. Quamobrem cum de ſubſtantia rei diſponat, qui rem alienat (§. 663. *part.* 2. *Jur. nat.*), jus ariſtocraticum, hoc eſt jus imperium conjunctim cum aliis exercendi, in poſſeſſores prædiorum collatum eſt quoad ſubſtantiam, conſequenter prædiorum poſſeſſores acquirunt jus imperium conjunctim cum aliis exercendi, ac ideo coetus optimatum imperium in patrimonio habet (§.40.). Ariſtocratia igitur patrimonialis eſt (§. 156.). *Quod erat unum.*

Enimvero quoniam præter jus alienandi, quippe quod ideo optimatibus competit, quia prædiis, quæ poſſident, inhæret *per hypotheſin*, aliud jus diſponendi de ipſa ſubſtantia imperii minime competit, ariſtocratia autem imperfecte patrimonialis eſt, ſi ſaltem jus exercendi imperium in alium pro lubitu ab optimatibus transferri, conſequenter alienari poteſt (§. 662. *part.* 2. *Jur. nat.*); ſi jus optimatum prædiis inhæret, ariſtocratia patrimonialis imperfecte talis eſt. *Quod erat alterum.*

Quoniam vix allegari poteſt exemplum ariſtocratiæ patrimonialis aliud, quam ubi jus optimatum prædiis inhæret, hæc autem ariſtocratiæ patrimonialis ſpecies imperfecte talis eſt; ideo contigit, ut ariſtocratia patrimonialis ab uſufructuaria minime diſtincta fuerit. Accedit, quod totus cœtus optimatum jus ſuum non ſimul alienare ſoleat, ſed id ſucceſſive fiat a ſingulis, & plerumque id jure hæreditario acquiratur, ut ariſtocratia ſucceſſoria videatur. Enimvero non abſurdum eſſe, ut in patrimonio eſſe dicatur, quod non plene in eodem habemus, abunde teſtantur alia jura, quæ non omnem proprietatem continent, prouti vidimus, cum de feudis aliiſque juribus agnatis ageremus. Unde etiam liquet, ariſtocratiam non deſinere eſſe patrimonialem, etſi jus alienandi prædia, quibus jus optimatum inhæret, certis legibus ſit adſtrictum, ut alienatio non prorſus pendeat a voluntate alienantis, veluti ſi prohibitum ſit, ne iſtiuſmodi prædium veniat ad extraneum. Id enim civile eſt, & a lege poſitiva venit, quam vel populus tulit ariſtocratiam introducendo, vel optimates ipſi condiderunt (§. 225.).

§. 227.

De inſeparabilitate juris optimatis prædio inhærentis.

Si jus optimatis prædio inhæret; ab eodem ſeparari & ſeorſim alienari nequit: uſus tamen hujus juris ad certum tempus, vel quamdiu vivit prædii dominus alteri concedi poteſt. Etenim ſi jus optimatis prædio inhæret, id dominus prædii non ſimpliciter, ſed mediante prædio habet, ita ut nonniſi per prædium in perſonam derivari poſſit, & ut ita cohæreat prædio, a voluntate populi venit (§. 210.), conſequenter nullo modo a voluntate domini prædii dependet. Quamobrem nec dominus prædii id pro lubitu ſeparare & ſeorſim in alium transferre, conſequenter alienare (§. 662. *part.* 2. *Jur. nat.*), ſeu ex adverſo prædium ſine jure iſto alienare & jus iſtud ſibi retinere poteſt. *Quod erat unum.*

Enimvero quoniam unicuique liberum eſt jus ſuum exercere vel per ſe, vel per alium, niſi alterum expreſſe fuerit prohibitum, quod hic minime ſupponitur; uſum hujus juris, quamdiu vivit, adeoque etiam ad certum tempus, dum vivit, alii concedere poteſt prædii dominus. *Quod erat alterum.*

Quando populus jus optimatis in prædia confert, ut per ea in dominos derivetur; revera nonniſi exercitium juris hujus dominis competit, ita ut jus iſtud ſit in fructu prædium poſſidentis, ejus vero proprietas prædio inhæreat. Perinde igitur eſt ac ſi prædium inſtar domini concederet, aut concedere deberet, domino ſeu poſſeſſori prædii uſumfructum rei ſuæ. Quemadmodum itaque uſufructuarius de ipſa ſubſtantia rei diſponere nequit, nec proprietas eidem competit (§. 1421. *part.* 5. *Jur. natur.*); ita quoque dominus prædii de ipſa ſubſtantia juris optimatis pro lubitu diſponere nequit, nec proprietatem hujus juris ſibi arrogare poteſt. Similiter quemadmodum uſufructuarius uſumfructum, quem in re habet, alteri locare vel gratis concedere poteſt, quamdiu habet, & ad tempus quodcunque, quo habet (§. 1457. *part.* 5. *Jur. nat.*): ita quo-

quoque dominus prædii jus optimatis eidem cohærens, quamdiu exercitium hujus juris eidem competit, conſequenter quamdiu prædium habet, alteri concedere poteſt vel ad certum tempus, vel quamdiu vivit. Denique cum uſusfructus conſtitui poſſit etiam ſub hac conditione, ut uſufructuarius re utatur per ſe, non per alium (§. 1459. *part.* 5. *Jur. nat.*); ita populus jus optimatis in prædia conferens & poſſeſſoribus eorundem quaſi uſumfructum in eodem conſtituens; hanc quoque addere poteſt legem, ut jus illud poſſeſſores prædiorum exerceant per ſe, non per alium, conſequenter uſum hujus juris alteri concedere nequeant. Patet itaque fictione hac, in moralibus rebus omnino admittenda, ſi jus optimatis poſſeſſori competens reducatur ad uſumfructum, inexpectatam lucem affundi huic juri.

§. 228.

De jure optimatis prædio inhærente, ſi uſusfructus in prædio conſtituatur.

Si cui uſusfructus conſtituitur in prædio, cui jus optimatis inhæret; uſus hujus juris non ad dominum, ſed ad fructuarium pertinet. Etenim uſufructuario competit jus utendi fruendi prædio (§. 1421. *part.* 5. *Jur. nat.*), conſequenter etiam uſus juris eidem inhærentis. Quamobrem cum prædio jus optimatis inhæreat, *per hypotheſin;* ſi cui uſusfructus conſtituitur in prædio, cui jus optimatis inhæret, uſus hujus juris non ad dominum, ſed ad fructuarium pertinet.

Facile patet ſermonem hic eſſe de uſufructu pleno, quando ſcilicet jus utendi fruendi omne in uſufructuarium transfertur, abſque ulla reſtrictione (§. 1449. *part.* 5. *Jur. nat.*). Veritas propoſitionis præſentis magis eluceſcit per ea, quæ modo ad præcedentem annotavimus (*not.* §. 227.). Uſusfructus autem plenus ſemper conſtitutus intelligitur, niſi expreſſe contrarium dicatur.

§. 229.

De eodem, ſi uſusfructus minus plenus conſtituatur.

Si dominus prædii uſumfructum in prædio, cui jus optimatis inhæret, conſtituit; uſum juris optimatis ſibi reſervare poteſt. Quoniam nemo niſi dominus uſumfructum in re aliqua conſtituere poteſt (§. 1441. *part.* 5. *Jur. nat.*); a voluntate quoque ejus dependet, utrum uſumfructum plenum, an minus plenum alteri in re ſua conſtituere (§. 118. *part.* 2. *Jur. nat.*), conſequenter utrum juris cujuſdam uſum, qui ad uſumfructum pertinet, ſibi reſervare velit, nec ne (§. 1449. *part.* 5. *Jur. nat.*). Quamvis itaque ad uſumfructum etiam pertineat uſus juris optimatis (§. 228.); eum tamen dominus uſumfructum alteri conſtituens in prædio ſuo, cui jus optimatis inhæret, ſibi reſervare poteſt.

Non eſt quod excipias, jus optimatis a prædio, cui inhæret, inſeparabile eſſe, nec a domino prædii ab eo ſeparari poſſe. Etenim dominus, dum prædii proprietatem retinet, quando uſumfructum alteri in eodem conſtituit, jus optimatis a prædio non ſeparat, etſi uſum hujus juris ſeparet ab uſufructu, ad quem alias pertinet (§. 228.). Cum per uſumfructum prædium non alienetur, nec dici poteſt id alienatum ſine jure, quod eidem inhæret, ita ut non amplius per prædium derivetur in eum, qui hoc habet.

§. 230.

Partes ſubjectivæ imperii quænam ſint.

Partes ſubjectivæ imperii dicuntur imperium in perſonas, quæ incolunt certam territorii Reip. partem.

Opponuntur partes ſubjectivæ partibus potentialibus, de quibus ſupra diximus (§. 63.). Nimirum ſicuti complexus omnium jurium ad imperium civile quomodocunque pertinentium conſideratur tanquam totum, cujus partes ſunt ſingula iſta jura; ita quoque imperium, quatenus exercetur in perſonas diverſas territorii partes inhabitantes, ſpectatur tanquam totum, cujus partes ſunt imperium, quatenus exercetur in partes populi hanc vel iſtam territorii civitatis partem inhabitantes. Quemadmodum itaque imperium dividitur in partes potentiales, ſi jura ad imperium pertinentia a ſe invicem ſeparantur, ita ut in diverſis ſubjectis ſubſiſtant (§. 64.); ita idem dividitur in partes ſubjectivas, ſi in diverſas populi partes hanc, vel iſtam territorii partem incolentes imperium in diverſas perſonas transfertur.

Digitized by Google

§. 231.

Quid ſit diviſio imperii in partes ſubjectivas.

Quoniam pars imperii ſubjectiva eſt imperium in partem populi, quæ una cum reliquo populo eidem imperio civili ſubeſt (§. 230.); *imperium dividere in partes ſubjectivas idem eſt ac diverſis imperiis diverſas populi partes ſubjicere.*

Ex. gr. Ponamus mortuo Auguſto populum dividi in tres partes, ſeu, quod perinde eſt, totam regionem, quam inhabitat populus, & tribus ejus filiis ſingulis tribui imperium in una parte regionis, ſeu in unam populi partem; imperium dicitur diviſum in partes ſubjectivas.

§. 232.

Ea porro expenditur.

Quoniam imperium dividitur in partes ſubjectivas, ſi diverſæ populi partes diverſis imperiis ſubjiciantur (§. 231.); *diviſione imperii in partes ſubjectivas vel imperium in certam populi partem* transfertur in alium, adeoque *alienatur* (§. 662. *part.* 2. *Jur. nat.*), *vel tot diverſa oriuntur ſumma imperia, in quot partes ſubjectivas id fuit diviſum.*

Ita in exemplo, quod modo dedimus (*not.* §. 231.), loco unius tria diverſa oriuntur ſumma imperia, & qui fuerant populus unus, nunc ſunt tres populi. Quodſi vero contingat imperium in certam populi partem transferri in alium, populo reliquo manente ſub eodem imperio, ſub quo ante fuerat; imperium in hanc populi partem alienatur.

§. 233.

De originaria conventione quoad diviſionem populi in partes ſubjectivas.

Qui in civitatem coeunt, tacite inter ſe conveniunt, ne in partes ſubjectivas imperium dividatur. Quando enim civitas conſtituitur, ſinguli ſe obligant univerſis, quod commune bonum promovere velint, & ſingulis univerſi ſeſe obligant, quod ſufficientiæ vitæ ipſorum, tranquillitati & ſecuritati proſpicere velint (§. 28.). Quamobrem cum imperium civile conſiſtat in jure determinandi ea, quæ ad bonum publicum promovendum requiruntur (§. 60.); qui in civitatem coeunt, utique ſeſe ſibi invicem obligant, quod eidem imperio civili ſubeſſe velint, conſequenter nec pars populi ſe invitis ceteris, nec hi illam invitam eidem ſubducere poſſunt (§. 336. *part.* 2. *Jur. nat.*). Quamobrem cum diviſione imperii in partes ſubjectivas populus univerſus non maneat ſub eodem ſummo imperio (§. 231.); qui in civitatem coeunt, tacite inter ſe conveniunt, ne in partes ſubjectivas imperium dividatur.

Ex pacto originario, quo civitas conſtituitur, parti cuivis populi competit jus non patiendi, ut ex ſocietate invita excludatur, niſi adſit juſta excluſionis cauſa. Naſcitur enim hoc jus ex obligatione (§. 23. *part.* 1. *Jur. nat.*), qua ſibi invicem tenentur qui in civitatem coivere ad commune bonum conjunctis viribus promovendum (§. 4.). Si vero imperium in partem populi invitam pro lubitu nimirum populi reliqui alienatur, conſequenter imperium in partes ſubjectivas dividitur (§. 231.); pars iſta populi a ſocietate invita excluditur, contra conventionem, conſequenter contra jus ex ea ſibi quæſitum, ac ideo ipſi injuria fit (§. 859. *part.* 1. *Jur. nat.*), minime ferenda (§. 913. *part.* 1. *Jur. nat.*).

§. 234.

An in democratia imperium dividi poſſit in partes ſubjectivas.

In democratia populus univerſus unanimi conſenſu imperium in partes ſubjectivas dividere poteſt. Quoniam enim qui in civitatem coeunt, tacite inter ſe conveniunt, ne in partes ſubjectivas imperium dividatur (§. 233.); diviſio imperii in partes ſubjectivas repugnat pacto originario, quo civitas conſtituta. Enimvero pacta contrahentibus diſſolvere licet mutuo diſſenſu (§. 840. *part.* 3. *Jur. nat.*). Quamobrem ſi populus univerſus unanimiter conſentiat, ut imperium in partes ſubjectivas dividatur;

nil

nil obſtat, quo minus pactum originarium diſſolvi, ac diviſio imperii in partes ſubjectivas fieri poſſit.

Nihil hic fit, quod ſit contra jus partis alicujus ex pacto quæſitum. Quando enim pactum diſſolvitur, pars quælibet de jure ſuo cedit, quod ex eodem ipſi fuerat quæſitum. Unde valet pervulgatum iſtud, volenti non fieri injuriam.

§. 235.

An imperium a populo tranſlatum ſit diviſibile in partes ſubjectivas.

Quando imperium transfertur in alium, vel alios, id fieri præſumitur ſub tacita hac clauſula, ne in partes ſubjectivas dividatur, niſi expreſſe aliud dicatur. Quando enim civitas conſtituitur tacite convenitur, ne imperium in partes ſubjectivas dividatur (§. 233.), conſequenter imperium originarie in partes ſubjectivas indiviſibile eſt. Quando itaque populus imperium in unum, vel plures transfert, tale transfert, quale eſt, niſi aliud dicatur, conſequenter in partes ſubjectivas indiviſibile transfert. Quamobrem non præſumitur tranſtuliſſe idem, niſi ſub tacita hac clauſula, ne in partes ſubjectivas dividatur, ſi aliud non dicatur. *Quod erat unum.*

Quoniam tamen populus in democratia, conſequenter quamdiu imperium penes ipſum eſt (§. 131.), unanimi conſenſu idem in partes ſubjectivas dividere poteſt (§. 234.); nil obſtat quominus hoc jus, dividendi ſcilicet imperium in partes ſubjectivas, etiam transferat in eum, vel eos, in quem vel quos imperium transfert (§. 11. *part. 3. Jur. nat.*). Quodſi ergo ipſi hoc viſum fuerit, is vel illi, in quem vel quos imperium translatum eſt, etiam imperium in partes ſubjectivas dividere poſſunt, ſi ipſis viſum fuerit. Quamobrem licet imperium in partes ſubjectivas dividere, ſi expreſſe hoc dicatur, vel aliud quidpiam, unde jus ita dividendi neceſſario ſequitur.

Cum interſit Reipubl. ne imperium in partes ſubjectivas dividatur, propterea quod civitatis potentia ſeſe defendendi adverſus hoſtes minuitur, conſequenter diviſio iſta repugnat fini civitatis (§. 4.); ideo vix credibile, ut populus imperium transferens in unum, vel plures velit, Rectori civitatis permiſſam eſſe debere diviſionem imperii in partes ſubjectivas. Facile autem apparet, ſermonem hoc in loco tantummodo eſſe de diviſione voluntaria. De ea enim, quæ involuntaria eſt, & ex jure belli oritur, dicendum erit in Jure gentium.

§. 236.

An ſit licita in ariſtocratia & monarchia.

Quoniam imperium in partes ſubjectivas diviſibile non eſt, ſi in unum, vel plures transfertur, niſi expreſſe aliud dicatur (§. 235.), in monarchia autem imperium ſummum in unum (§. 133.), in ariſtocratia in plures transfertur (§. 135.); *nec monarcha, nec optimates imperium in partes ſubjectivas dividere poſſunt, niſi in translatione imperii expreſſe aliud dicatur, vel,* cum *populus* jus ſibi reſervatum remittere poſſit, quando nil fit contra jus alterius, (§. 117. *part. 3. Jur. nat.*), idem *in diviſionem unanimiter conſentiat, nec jus tertii eandem impediat.*

Conſenſu populi a monarcha & optimatibus imperium in partes ſubjectivas dividi poſſe, clarius patet eodem modo, quo idem de populo in democratia paulo ante demonſtravimus (*not.* §. 234.). In caſu particulari, quando nimirum monarchia vel ariſtocratia uſufructuaria eſt, id etiam exinde patet, quod de ſubſtantia imperii diſponere nequeat Rector civitatis (§. 40.).

§. 237.

Quando juris optimatum fœmina, pue-

Si jus optimatum prædiis inhæret, ejus participes fieri poſſunt fœminæ, pueri, mente capti & cæteri, niſi lege fundamentali de alienatione prædiorum id præcaveatur, vel uſus hujus juris quoad perſonas iſtas ſuſpendatur. Quoniam enim non modo dominus prædium ſuum pro lubitu alienare poteſt (§. 673. *part. 2. Jur. nat.*), verum etiam ju-

re

Digitized by Google

re hæreditario in prædium domini defuncti ſuccceditur (§. 959. *part.* 7. *Jur. nat.*), vel ex teſtamento (§. 994. 999. *part.* 7. *Jur. nat.*), vel ab inteſtato (§. 1021. *part.* 7. *Jur. nat.*); facile contingit, ut prædium etiam veniat ad fœminas, pueros, mente captos & exteros, prouti ex libertate alienandi & teſtandi, atque ſucceſſione ab inteſtato in parte ſeptima demonſtrata abunde intelligitur, & quotidiana experientia loquitur. Quodſi ergo jus optimatis prædio inhæreat ac per conſequens a prædio in dominum quoad ejus exercitium derivetur; ejus participes fieri poſſunt fœminæ, pueri, mente capti & exteri. *Quod erat unum.*

ri mente capti & exteri participes fiant.

Enimvero populus jus optimatum ad prædia reſtringens legem quamcunque addere poteſt, quæ ipſi viſa fuerit (§. 34.). Quamobrem legem quoque fundamentalem condere poteſt de alienatione imperii, qua præcavetur, ne ad certas perſonas, quas a jure optimatis excludere voluerit, prædia veniant, vel, ſi hoc fiat, uſus tamen juris quoad ipſas ſuſpendatur. *Quod erat alterum.*

Ita fœminæ excluduntur ac exteri, ſi illæ ac hi in prædiis ſuccedere nequeunt jure hæreditario, nec alio quocunque modo ea acquirere valent. Excluduntur non modo pueri & mente capti, verum etiam fœminæ & exteri, ſi lege ſtatuatur, ne quis per alium jus ſuum exercere poſſit, quod prædio inhæret, ita nimirum uſus juris ſuſpenditur quoad eas perſonas, quæ vel ejuſdem non ſunt capaces, ſeu ipſum per ſe exercere nequeunt, vel quas in conventibus optimatum comparere parum convenit. Per ſe nimirum patet, quod, qui vel per ætatem, vel per mentis impotentiam jus ſuum exercere nequit, id exercere debeat per curatorem, bona ejus adminiſtrantem, ac idem ſimiliter intelligitur de fœminis, quæ in conventu, in quo ipſas comparere indecorum habetur, jus ſuum ipſæ exercere per ſe nequeunt.

§. 238.

Si ariſtocratia fuerit temporaria, elapſo tempore jus optimatum ceſſat & quod agunt ipſo jure nullum eſt. Quodſi enim ariſtocratia fuerit temporaria, veluti annua, jus exercendi imperium ſummum nonniſi ad certum tempus, veluti per unum annum, in optimates translatum (§. 211. 136.). Quamobrem cum per ſe pateat, optimates non plus juris habere, quam in ipſos fuit translatum; imperium quoque ſummum exercere nequeunt ultra tempus, ad quod ipſis exercitium conceſſum. Tempore igitur iſto elapſo, jus ipſorum ceſſat. *Quod erat unum.*

Quomodo finiatur jus optimatum in Ariſtocratia temporaria.

Quoniam optimates, tempore elapſo, in quod imperii ſummi exercitium ipſis conceſſum, non amplius habent jus id exercendi, *per demonſtrata*; ſi quid tum agunt, id nullo jure agunt, conſequenter id ipſo jure nullum eſt. *Quod erat alterum.*

Nihil hic aſſeritur, niſi quod in genere de omni jure temporario valet.

§. 239.

Si ariſtocratia temporaria fuerit ſucceſſoria, veniente die, quo jus optimatum expirat, jus ſucceſſorium ſtatim incipit. Quodſi enim ariſtocratia fuerit ſucceſſoria, in loca deficientium optimatum certa lege ſuccedunt alii (§. 218.). Et ſi ariſtocratia temporaria fuerit, elapſo tempore jus optimatum ceſſat (§. 238.), conſequenter die veniente omnes optimates deficiunt, ac ideo ſtatim ipſo jure in eorum loca ſuccedunt illi, quibus ſucceſſio lege fundamentali defertur. Quamobrem ſi ariſtocratia temporaria fuerit ſucceſſoria, veniente die, quo jus optimatum expirat, jus ſucceſſorum ſtatim incipit.

De initio juris in ariſtocratia temporaria ſucceſſoria.

Voluntate populi nimirum ariſtocratiam temporariam ſucceſſoriam introducentis, quam is lege fundamentali de ſuccedendi modo lata declaravit, tranſit jus optimatum, hoc eſt, jus exercendi imperium ſummum ex optimatibus præſentibus veniente die, quo jus illorum expirat, in ſucceſſores, ita ut eodem inſtanti qui fuerant optimates eſſe deſinant & qui ex lege ſuccedunt eſſe incipiant.

§. 240.

Digitized by Google

§. 240.

De ſubjecto imperii ſummi antequam novi optimates eligantur a populo in ariſtocratia electiva temporaria.

Si ariſtocratia temporaria fuerit electiva & jus eligendi fuerit penes populum, interea temporis, donec optimates novi eligantur, imperium penes populum eſt, niſi certa lege definitum, quinam interea id exercere debeat, vel eadem cautum, ut ante diem, quo jus optimatum expirat, novi eligantur. Etenim ſi ariſtocratia fuerit temporaria, tempore elapſo jus optimatum ceſſat & quod ultra iſtud tempus agunt, ipſo jure nullum eſt (§. 238.). Quoniam itaque imperium originarie res populi propria eſt (§. 34.), & pro lubitu in optimates transfertur (§. 36. 135.); quando jus optimatum expirat, imperium ſummum ad populum redit, conſequenter penes eum manet, donec iterum in alios transferatur. Quodſi ariſtocratia fuerit electiva, in locum decedentium eligendi ſunt alii, qui ſuccedunt in jus, quod illi habuerant (§. 214.). Quamobrem ſi jus eligendi fuerit penes populum, is alios optimates eligere debet: quod, ubi factum fuerit, imperium ſummum denuo apud ipſos eſt (§. 136.). Patet itaque, ſi ariſtocratia temporaria fuerit electiva & jus eligendi penes populum, imperium penes populum eſſe, donec optimates novi eligantur. *Quod erat primum.*

Enimvero quoniam populus de ſummo imperio tanquam re ſibi propria (§. 34.), pro lubitu diſponere poteſt (§. 118. *part. 2. Jur. nat.*), & imperium transferre quoad exercitium, in quem & quandiu voluerit (§. 36. 39.); ipſi quoque liberum eſt exercitium imperii, ſive ſummi, ſive ſummitate ſibi retenta, interea temporis, dum penes ſe eſſe debebat, conſequenter donec novi eligantur optimates, committere uni, vel pluribus aliis. Lege igitur fundamentali populus ariſtocratiam temporariam electivam introducens & jus eligendi ſibi reſervans definire poteſt, quinam interea imperium exercere debeat, donec optimates novi eligantur. *Quod erat ſecundum.*

Denique cum populus de ſummo imperio tanquam re ſibi propria pro lubitu diſponere poſſit (§. 118. *part. 2. Jur. nat.*), & prouti ſaluti publicæ, ſupremæ civitatis legi (§. 86.), convenientius judicat in delatione imperii in alium (§. 87.); ſi ita eidem viſum fuerit, ut ariſtocratia, quamvis temporaria, ſine interruptione tamen continuetur, novi optimates eligendi ſunt, antequam dies veniat, quo præſentium jus expirat. *Quod erat tertium.*

Electio novorum optimatum fieri poteſt vel ante diem, quo jus veterum expirat, vel poſt eundem. In caſu poſteriori ariſtocratia vel interrumpitur, vel ſine interruptione continuanda, & ubi interrumpitur, populus vel per ſe exercet imperium, vel per alium. Quoniam igitur in ariſtocratia temporaria electiva jure eligendi populo reſervato, non uno modo in locum decedentium ſucceſſio fieri poteſt; id vero tum jus eſt, quod placuit populo, dum hanc Reip. formam introduxit (*not.* §. 185.); ideo patet, quæ in præſenti propoſitione demonſtrantur, in hac ſpecie ariſtocratiæ juris eſſe, prouti hoc, vel illud placuerit populo & is lege quadam voluntatem ſuam declaraverit.

§. 241.

Quantum ſit jus optimatum temporariorum.

Optimates annui ſeu temporarii finito regimine ad reddendas rationes nemini tenentur, nec eorum acta infirmari, ipſi tamen nihil conſtituere poſſunt, quod valeat ultra tempus regiminis eidem præſtitutum. Etenim in optimates etiam annuos ſeu temporarios transfertur jus ſummum (§. 211.). Quamobrem cum is nulli hominum rationem reddere teneatur, quomodo imperio utatur, ſeu cur ſic imperet, non aliter (§. 46.), nec ejus actus a quoquam irriti reddi poſſint, qui imperium ſummum habet (§. 45.); optimates etiam annui finito regimine ad reddendas rationes nemini tenentur, nec eorum acta infirmari poſſunt. *Quod erat primum & ſecundum.*

Enimvero cum jus optimatum ſeu temporarium ad certum tempus ſit reſtrictum (§. 211.); ideo nec conſtituere poſſunt, niſi quod valeat intra tempus regimini ipſorum præſtitutum. Nihil itaque conſtituere poſſunt, quod ultra tempus iſtud valeat. *Quod erat tertium.*

Opti-

Digitized by Google

Optimates etiam temporarii, quamdiu regimen ipſorum durat, ſunt ſuperior, & populus omnis reliquus iiſdem ſubditus (§.143.): tempus enim nil mutat in jure, conſequenter perſonam moralem intactam relinquit (§.70. *part. 1. Jur. nat.*), etſi ejus dignitatem minuat (§.205.), cum major utique dignitas ſit, quæ perpetuo durat, quam quæ temporaria. Finito tempore, ad quod jus optimatum temporariorum fuit conceſſum, Jus optimatum exſpirat, & quod ultra illud tempus agunt, ipſo jure nullum eſt (§. 238.). Enimvero perinde eſt finito regimine aliquid conſtituere, ac durante eo conſtituere, quod valere debet regimine finito. Quamobrem optimates temporarii nil conſtituere poſſunt, quod ultra tempus regiminis ipſorum valeat.

§. 242.

De iis, quæ ultra tempus regiminis valent.

Quoniam *optimates annui* ſeu *temporarii* nil conſtituere poſſunt, quod valeat ultra tempus regiminis ipſis præſtitutum (§. 241.); *Si, quod conſtituerunt, finito regimine valere debeat, neceſſe eſt ut id vel expreſſa, vel tacita ratihabitione a ſucceſſoribus confirmetur.*

Nimirum tum ea, quæ ab anterioribus conſtituta ſunt, non valent tanquam ab ipſis conſtituta, ſed tanquam placita nunc imperantium. Quamdiu autem ſucceſſores contrariam voluntatem non declarant de iis, quæ ab ipſis conſtituta ſunt; eadem velle ipſi quoque præſumuntur, præſertim ſi adſint rationes præſumtionis hujus ſpeciales, a ſalute publica, ſuprema Reip. lege (§.86.), facile derivandæ. Nihil hic aſſeritur, quod a veritate alienum videri poſſit. Nimirum optimates temporarii, durante regimine ipſorum tantundem poſſunt, quantum populus univerſus in democratia (§. 135.). Quemadmodum itaque populus conſtituere poteſt tamdiu valitura, quamdiu voluerit, voluntas autem tamdiu durare intelligitur, donec contraria vel expreſſe, vel tacite declaretur; ideo quæ optimates annui ſeu temporarii conſtituunt, ea tamdiu valere intelliguntur, quamdiu volunt ſucceſſores, quorum voluntas præſumitur, donec contrariam declaraverint. Aliter vero ſeſe res habet, ſi decernere audeant de iis, quæ nonniſi finito ipſorum regimine ſub deliberationem cadunt. Tum enim jus ſuum ultra tempus regiminis extendunt, conſequenter nullo jure decernunt.

§. 243.

De modo decernendi in ariſtocratia.

In ariſtocratia nihil conſtitui poteſt niſi per ſuffragia optimatum, & pluralitas votorum vincit, niſi lege fundamentali ad concludendum requirantur vota unanimia aut certus votorum numerus. Etenim optimates imperium habent, quale eſt originarie in populo, & tantundem poſſunt, quantum in democratia populus univerſus (§. 135.), conſequenter eodem modo imperium exercere tenentur, quo populus univerſus idem exerciturus fuiſſet. Enimvero ſi populus ipſe imperium adminiſtrat, id habendum eſt pro voluntate totius populi, quod parti majori viſum, niſi expreſſe de nonnullis aliter fuerit conventum, ſcilicet ut nonniſi unanimia concludant, vel certus votorum numerus vincat (§. 157.). Ergo etiam in ariſtocratia id demum valere poteſt, quod majori parti placet, niſi aliter fuerit lege fundamentali ſancitum, utpote quæ a populi voluntate venit. Nihil itaque conſtitui poteſt niſi per ſuffragia optimatum, & pluralitas votorum vincit, niſi lege fundamentali ad concludendum requirantur unanimia, vel certus votorum numerus.

Optimates conjunctim populum repræſentant (§. 160.). Quamobrem quæ de populi jure demonſtrata ſunt in democratia, ea de jure optimatum conjunctim intelliguntur in ariſtocratia, niſi quatenus differentia quædam inde reſultat, quod jus optimatum univerſorum ſpectandum veniat tanquam jus a populo in eoſdem translatum, qui in translatione certam eidem legem dicere potuit. Inde eſt, quod in concludendo valeat lex fundamentalis, quam optimates conſenſu ſuo mutare nequeunt, etſi, ubi nulla extat, legem condere poſſint de modo concludendi pro lubitu, ſed quæ in ariſtocratia temporaria non obligat ſucceſſores.

§. 244.

De paritate votorum

Si vota optimatum fuerint paria; populo non competit votum deciſivum. Ponamus enim populo competere votum deciſivum, ſi vota optimatum fuerint paria. Populo igitur

in Ariſtocratia. igitur competit aliquod jus in actus optimatum (§. 102. *part. 7. Jur. nat.*), conſequenter ſummitas imperii tota non eſt penes optimates (§. 44.). Quod abſurdum (§. 136.).

Abſurditas quoque inde patet, quod optimates populum agnoſcere tenerentur ſe ſuperiorem: id quod ariſtocratiæ repugnat (§. 142.).

Sermo nimirum hic eſt de eo, quod ex notione ariſtocratiæ neceſſario ſequitur; non vero de eo, quod libera optimatum voluntate conſtituitur. Quodſi enim optimates inter ſe conveniant, ut, ſi vota inter ſe contendant, nec ob paritatem negotium exitum habere poſſit, ſtare velint eo, quod populo viſum fuerit; eodem ſtare tenentur ex compromiſſo, non jure populi. Vix autem illiusmodi conventio unquam dabitur, tum quod juri optimatum parum faveat, tum quod moleſtum admodum ſit deciſioni populi rem controverſam ſubmittere, qui nonniſi in comitiis decidere poteſt.

§. 245.

Quando in ariſtocratia negotia publica in comitiis agenda. *Si numerus optimatum fuerit ingens; optimates negotia publica nonniſi in comitiis agere poſſunt.* Oſtenditur eodem modo, quo idem in democratia de populo demonſtravimus (§. 173. 174.).

Fieri poteſt, ut numerus optimatum ad aliquot millia aſcendat. Atque tum ariſtocratia aſſimilatur democratiæ, & quæ in democratia a multitudine eorum, qui jus ſuffragii habent, veniunt, ea etiam obtinent in hac ariſtocratiæ ſpecie, ut ideo non opus ſit eadem de eadem denuo demonſtrari. Ceterum hæc ratio eſt, cur externa ſpecies nonnullis ſubinde imponat, ut pro democratia habeant Reip. formam, quæ revera ariſtocratia eſt. Error tamen facile vitatur, modo ex definitionibus de formis Rerumpublicarum judices.

§. 246.

Cujusnam ſit majeſtas in Ariſtocratia. *In ariſtocratia majeſtas optimatum coetui qua tali competit.* Cum in ariſtocratia imperium ſummum ſit indiviſum penes integrum optimatum coetum (§. 135. 136.); propoſitio præſens eodem modo oſtenditur, quo ſupra demonſtravimus, in democratia majeſtatem populi qua talis eſſe (§. 208.).

Eadem hic quoque notanda ſunt, quæ ſupra de majeſtate in democratia annotavimus (*not.* §. 208.). Nimirum ſicuti in Ariſtocratia univerſitas optimatum ſuperior eſt, ſinguli autem optimates ſubditi ſunt (§. 143.); ita quoque majeſtas non convenit niſi integræ optimatum univerſitati, ſinguli autem nihil majeſtatis habent.

§. 247.

De majeſtate in ariſtocratia temporaria. Quoniam in ariſtocratia majeſtas optimatum coetui qua tali competit (§. 246.); *in ariſtocratia* etiam *annua*, ſeu *temporaria*, *iſto anno*, *ſeu tempore*, *quo imperium ſummum exercent*, *majeſtas optimatum annuorum*, *ſeu temporariorum univerſitati competit.*

Sicuti nimirum tempus nil detrahit ſummitati imperii, quæ optimatibus competit; ita nec imminuit eorundem dignitatem, quæ ab illa ortum trahit, conſequenter majeſtas optimatum conjunctim ſpectatorum, ſeu univerſorum eadem eſt, ſive ariſtocratia fuerit perpetua, ſive temporaria. Sane ſi ſingulis menſibus optimatum collegium eſſet aliud, non minus majeſtas eidem conveniret, quam ſi perpetuum eſt, cum idem ſit conſtanter jus optimatum, ſive idem exerceatur ab his perſonis, ſive ab aliis. Quamobrem ſi ponamus certum eſſe numerum perſonarum, ex quibus ſingulis annis eliguntur, qui ſummum imperium exercent, aut qui certo ordine ſuccedunt ſtatuto tempore iis, qui nunc illud exercent; non totus ille cœtus perſonarum optimatum univerſitas eſt, ſed huic ſaltem accenſentur, qui in præſenti ſummum imperium adminiſtrant, conſequenter ultra hos non extenditur majeſtas. Etſi enim ceteri quoque dignitate conſpicui ſint (§. 205.); non tamen illa dignitas majeſtas eſt (§. 206.), neque dignitas univerſitati, ſed ſaltem ſingulis propria. Abſit itaque, ut dignitatem iſtam cum majeſtate confundas, aut quaſi pro parte majeſtatis habeas, quæ in ſe prorſus indiviſa eſt.

§. 248.

Digitized by Google

§. 248.

De ſenatu in ariſtocratia.

Si optimatum ingens fuerit numerus; ſenatui, qui ab ipſis conſtituitur, majeſtas minime competit. Si optimatum ingens fuerit numerus, ſenatum eſſe conſtituendum, eodem modo patet, quo ejus neceſſitatem in democratia evicimus (§. 190.). Enimvero cum ſenatui tantummodo committatur regimen publicum quoad ea, quæ quotidianæ adminiſtrationis ſunt, vel moram non ferunt, & is ad conſilium de rebus publicis optimatibus ſubminiſtrandum adſciſcatur (§. 188. 143.), conſequenter ſummitas imperii penes optimatum univerſitatem maneat; nec majeſtas ſenatui competere poteſt (§. 206.).

Nil obſtat, etſi ſenatus eligatur ex numero eorum, qui jure optimatum fruuntur. Cum enim non repugnet, ut ſinguli ſint ſubditi univerſis (§. 143.); nec repugnat, ut nonnullis regimen Reip. ad certa negotia reſtrictum ita committatur, ut univerſitati ſalvum ſit jus in omnes ipſorum actus. Nihil hic occurrit, quod non eodem modo ſe habeat in democratia, in qua ſenatus etiam eligitur ex populo, conſequenter ex numero eorum, penes quos in univerſum imperium ſummum eſt (§. 131.), & populo competit jus in omnes actus illius (§. 188. 162.). Univerſitas optimatum populum repræſentat (§. 160.), quorum numerus quo major fuerit, eo magis ſtatus ariſtocraticus populari aſſimilatur ut, quæ ob multitudinem eorum, penes quos imperium ſummum eſt, fieri debent in democratia, ea etiam obtineant in ariſtocratia.

§. 249.

De ariſtocratia laxa & ſtrictiori.

Ariſtocratia laxa dicitur, quando ingens admodum optimatum numerus eſt, etſi is minorem populi partem faciat. Aſt *Ariſtocratia ſtrictior* vocatur, quando numerus optimatum non major eſt, quam qui quotidie convenire, aut citra moram convocari poſſit.

Cum numerus optimatum in ariſtocratiis a populi voluntate dependeat, dum hæc forma Reipub. eligitur (§. 209.); is per ſe definitus non eſt. Quodſi ergo ita viſum fuerit populo, tantus eſſe poteſt, ut aliquot millia ſuperet; poteſt etiam eſſe adeo exiguus, ut ex. gr. in ſeptenario terminetur. Quamobrem ſi ariſtocratiam diſtinguere velis in laxam & ſtrictiorem, pro diverſitate numeri; utique animus advertendus eſt ad differentiam, quæ ex iſta diverſitate reſultat. Facile autem patet, eam non eſſe aliam, niſi ut vel multitudo optimatum obſtet, quo minus quotidie convenire, aut citra moram convocari poſſint, vel ut ſinguli quotidie convenire, aut ſaltem citra moram convocari poſſint. In caſu priori ariſtocratia communem habet impoſſibilitatem conventuum quotidianorum, aut citra moram inſtituendorum cum democratia; in caſu autem poſteriori a democratia in eo differt, quod, qui ſummum imperium exercere debent, negotiorum publicorum cauſa quotidie, aut ſaltem, ſi opus fuerit, citra moram ullam convenire poſſint. Quodſi ariſtocratiam laxam a ſtrictiori aliter diſtinguere velis, valde vereor, ne id ulla utilitate fiat, & ut laxa a ſtrictiori ſatis determinare diſtinguatur. Vagæ autem differentiæ in diſtinguendis ſpeciebus non ſunt admittendæ. Ceterum cum numerus major, quam ut optimates ſinguli quotidie convenire, aut citra ullam moram convocari poſſint, non conſtans ſit, ſed multum variari queat; ariſtocratia laxa magis vel minus talis eſſe poteſt: ſed tum quantitas non variat ſpeciem.

§. 250.

De diverſis ariſtocratiæ ſpeciebus, quæ quodammodo laxiorem miniuntur.

Si ingens eorum fuerit multitudo, qui ex numero ſuo eligunt certas perſonas, quæ vel ad certum tempus, vel perpetuo imperium ſummum exerceant; aut ex quibus certo ordine ſuccedunt præſentibus alii imperium ſummum vel ad certum tempus, vel perpetuo exercentes; in caſu priori ſoli electi, in poſteriori ſuccedentes optimates ſunt, & ipſis ſolis majeſtas competit, eſtque in illo ariſtocratia electiva, vel temporaria, vel perpetua ſtrictior, in hoc autem ariſtocratia ſucceſſoria temporaria, vel perpetua ſtrictior. Cum imperium ſummum non ſit penes multitudinem eligentium, vel eorum, ex quibus certo ordine ſucceditur, ſed penes paucos illos, qui ad exercendum imperium eliguntur, vel aliis in hac functione ſuccedunt; non integra multitudo eligentium, vel eorum, qui ſuo

Digitized by Google

ordine ſpem ſuccedendi habent, univerſitas optimatum ſunt, ſed illi ſaltem, qui eliguntur aut in aliorum locum ſuccedunt, ut ſummum imperium exerceant (§. 135.). *Quod erat primum.*

Enimvero ſi optimates eliguntur, ariſtocratia electiva eſt (§. 214), eaque temporaria, quando regimen ad certum tempus reſtrictum (§. 211.), perpetua vero, ſi imperium penes electos ad dies vitæ manet (§. 213.). Quamobrem cum porro ariſtocratia ſtrictior ſit, ſi non major fuerit optimatum numerus, quam qui quotidie convenire, aut ſaltem citra ullam moram convocari poſſunt (§. 249.); ſi ingens fuerit eorum multitudo, qui ex numero ſuo eligunt certas perſonas, quæ vel ad certum tempus, vel perpetuo imperium ſummum exercent, ariſtocratia electiva temporaria, vel perpetua ſtrictior eſt. *Quod erat ſecundum.*

Similiter ſi in loca deficientium optimatum certa lege ſeu certo ordine ſuccedunt alii, ariſtocratia ſucceſſoria eſt (§. 218.), eaque temporaria, quando regimen ad certum tempus reſtrictum (§. 211.), perpetua vero, ſi imperium ſummum penes illos ad dies vitæ manet (§. 213.). Quamobrem cum porro ariſtocratia ſtrictior ſit, ſi is fuerit optimatum numerus, qui quotidie convenire, aut ſaltem citra moram convocari poſſunt (§. 249.); ſi ingens non fuerit eorum multitudo, ex quibus ſuo ordine in loca optimatum deficientium ſuccedunt alii, ariſtocratia ſucceſſoria ſive temporaria, ſive perpetua ſtrictior eſt. *Quod erat tertium.*

Denique cum nonniſi illi optimatum coetum conſtituant, qui imperium actu exercent, in omni caſu propoſitionis præſentis, *per demonſtrata n. 1.* in ariſtocratia autem majeſtas competat optimatum coetui qua tali (§. 246.); in omni caſu propoſitionis præſentis nonniſi coetui electorum, aut certo ordine in loca deficientium ſuccedentium majeſtas competit. *Quod erat quartum.*

Quando jus optimatis pertinet ad ingentem multitudinem certarum perſonarum, ex quarum numero vel eliguntur, quæ regimen adminiſtrant, vel quædam certo ordine in eodem adminiſtrando ſuccedunt; imperium ſummum videtur eſſe penes omnem iſtam multitudinem, conſequenter ariſtocratiam laxam mentitur iſta Reip. forma (§. 249.). Enimvero facile detrahitur ſpecies. Aliud nimirum eſt regiminis eſſe participem, aliud vero ejuſdem eſſe capacem. Eadem nimirum differentia hic intercedit, quæ inter id, quod actu eſt, & inter id, quod eſſe ſaltem poteſt. Qui participes ſunt regiminis ſoli utuntur imperio ſummo, ac ideo optimates ſunt; qui vero ſaltem illius capaces ſunt, illi nonniſi ſpem habent fieri poſſe, ut uſum imperii ſummi obtineant, ac ideo in numerum optimatum recipiantur (§. 135.). Dignitate igitur conſpicui ſunt ſinguli (§. 205.), univerſis autem nihil majeſtatis competit (§. 206.).

§. 251.

De jure optimatum mutand: ariſtocratiam laxam.

Ariſtocratia laxa in ſtrictiorem, quæ laxam mentitur, ab optimatibus mutari poteſt, niſi lex obſtet. In ariſtocratia laxa ingens eſt optimatum numerus (§. 249.), qui per conſequens de negotiis publicis nonniſi in comitiis agere poſſunt (§. 245.), ac ideo ea, quæ quotidiana ſunt, vel etiam moram non ferunt, aliis expedienda committere tenentur, ſenatum ſcilicet conſtituentes (§. 188.). Quodſi ergo ipſis moleſtum videatur ſæpius convenire, quin in ſenatum transferre poſſint omnem uſum imperii ſummi, ſibi tantummodo reſervantes jus eligendi membra Senatus, ſeu Senatores, ex ſuo coetu, vel certo ordine ſuccedendi in loca deficientium, dubitandum non eſt, cum exercitium imperii ſummi ipſis competat, modus vero exercendi, utpote nulli legi adſtrictus *per hypotheſin*, totus a voluntate ipſorum dependeat. Enimvero tum ſenatores fiunt optimates (§. 135.), & ariſtocratia, quæ laxa fuerat, ſtrictior efficitur, etſi adhuc laxam mentiatur (§. 250.). Patet itaque ariſtocratiam laxam in ſtrictiorem, quæ laxam mentitur, mutari ab optimatibus poſſe, niſi lex obſtet. *Quod erat unum.*

Atat cum optimates non plus juris habeant, quam a populo in ipſos fuit translatum (§. 2[illegible]0.); ſi populus magnum optimatum numerum conſtituens expreſſe dicat, velle ſeſe, ut optimates conjunctim imperium exerceant, ſicuti antea a populo univerſo

verſo exercebatur, nec iidem per paucos, quo quotidie convenire poſſunt, imperium ſummum exercere valent, ſibi tantummodo reſervato jure ex ſuo numero eligendi optimates, vel certo ordine in loca deficientium ſuccedendi. *Quod erat alterum.*

Modus exercendi imperium civile perinde diſtinguendus eſt ab ipſo imperio, ac modus idem habendi. Si ille fuerit prorſus lib r, ſeu nulli legi in delatione imperii adſtrictus; perinde omnino eſt, ſive optimates univerſi conjunctim exerceant, ſive jus ſuum in paucos ex numero ſuo transferant, ſibi tantummodo reſervato jure ex ordine ſuo eos eligendi, qui idem exerceant, vel certo ordine in loca deficientium ſuccedendi. Nihil hic committitur, quod repugnat pacto inter optimates & populum inito, quando imperium transferebatur. Exercent enim imperium illi, in quos idem quoad exercitium fuerat translatum, eo modo, qui ipſis commodiſſimus videtur: id quod arbitrio eorum fuerat relictum, cum modus iſte nulli prorſus legi fuerit adſtrictus. Alia vero longe eſt ratio, ſi in numerum optimatum recipere vellent alios, quam ex ſuo cœtu: tum enim imperium alienarent, quod facere non licet, niſi ariſtocratia fuerit patrimonialis (§. 224.), qualem hic non ſupponimus.

§. 252.

Ariſtocratia non præſumitur patrimonialis, ſed uſufructuaria. Etenim quando populus ariſtocratiam eligit, voluntatem ſuam ipſo facto declarat, quod per plures regi velit & quidem per eos, quos deſignavit, eoque modo, quem indicavit (§. 135. 210.). Quamobrem nulla ratio eſt, unde colligi poſſit, quod ipſi perinde ſit, ſive a pluribus, ſive ab uno regatur, & ſive ab his, ſive ab aliis, ſive hoc, quem indicavit, ſive alio modo, conſequenter quod iis, in quos imperium tranſtulit, liberum fecerit, formam Reip. pro arbitrio immutare. Cum itaque ariſtocratia patrimonialis eſſe nequeat, ſi optimatibus formam Reip. immutare integrum non eſt (§. 224.); ariſtocratia quoque patrimonialis non præſumitur, ſed per conſequens uſufructuaria (§. 156.). *An ariſtocratia patrimonialis præſumatur.*

Non eſt quod excipias, populum imperium ſummum in optimates transferentem non cogitaſſe de differentia, quæ inter ariſtocratiam patrimonialem & uſufructuariam intercedit, conſequenter cum nihil ea de re definiverit, liberum eſſe optimatibus, utrum patrimonialem, an uſufructuariam eſſe velint, conſequenter in caſu emergente ſtatuere poſſe, quod ſibi convenientius, aut magis expedire viſum fuerit. Interpretatio enim voluntatis populi imperium transferentis ita facienda, quemadmodum eam declaraſſet populus, ſi de iſta differentia cogitaſſet, dum ariſtocratiam introduxit. Facile autem intelligitur, ſi populus tum rogatus fuiſſet, utrum de ipſa ſubſtantia imperii pro lubitu ſtatuere permiſſum eſſe debeat optimatibus, nec ne, v. gr. aliam Reip. formam introducere, ſi ea commodior ipſis viſa fuerit; eum reſponſurum fuiſſe, ſeſe nolle ut ſine conſenſu ſuo alia introducatur, cum ea, quam introduxit, Reip. forma ſeſe ipſis maxime probaverit. Immo quæſtio hæc non potuiſſet non eidem ſuſpecta videri, quaſi optimates jus ſuum in præjudicium libertatis populi contra ipſius voluntatem extendere vellent. Quodſi ea ſit populi reliqui conditio, ut optimatibus reſiſtere nequeat, ſi aliam Reip. formam introducere velit, aut quocunque modo alio de ipſa imperii ſubſtantia diſponere, & optimates tale quid abſque jure faciant, tum jus uſurpant, quod ipſis minime convenit. Nunc vero quæſtio non eſt de eo, quod facti eſt, ſed de eo, quod juris eſt, nec de eo, quod phyſice fieri poteſt, ſed de eo quod jure fit. Permittendum haud raro eſt, ut aliquid fiat contra jus noſtrum; non tamen propterea alteri competit jus hoc faciendi. Immo ſubinde etiam ex ignorantia juris nobis, vel alteri competentis tale quid fieri permittimus, nec exinde inferri poteſt alteri competere jus hoc faciendi. Perperam igitur ex eo, quod prævidemus, populum repugnare non poſſe, quo minus ab optimatibus alia forma Reip. introducatur, infertur, optimatibus hoc licitum eſſe.

§. 253.

Si in ariſtocratia uſufructuaria, aut in caſu dubio, optimates, vel illi, qui ex numero ſuo eos eligunt, aut certo ordine in illorum loca vacua ſuccedunt, formam Reip. mutant, populo non contradicente; in mutationem tacite is conſentire videtur. Quoniam enim in ariſtocratia uſufructuaria optimates, vel illi, qui jus eligendi, vel ſuccedendi habent, de ipſa ſubſtantia imperii pro lubitu ſuo diſponere (§. 156.), con- *De tacito conſenſu populi in mutationem formæ Reip. ab o-*

ſequen-

primatibus ajectam.

ſequenter formam Reip. mutare nequeunt (§. 663. *part. 2. Jur. nat.*); ſi eam immutant, mutatio ipſo jure nulla eſt, niſi conſenſus populi accedat, penes quem remanſit proprietas imperii (§. 40. 156.). Quodſi populus non contradicat, dum optimates formam Reip. mutant, ejus conſenſu non requiſito; in eam tacite conſentire videtur. *Quod erat unum.*

Cum in caſu dubio ariſtocratia uſufructuaria præſumatur (§. 252.); in caſu dubio idem valere debet, quod in uſufructuaria ariſtocratia valere demonſtravimus. *Quod erat alterum.*

Non eſt quod excipias, fieri poſſe ut populus ignoret jus ſuum, nec quid in caſu dubio præſumendum ſit eidem pateat. Conſenſus enim tanto facilius præſumitur, ſi populus non contradicit, quod putet, jus mutandi formam Reip. optimatibus ac illis, ex quorum numero iſti eliguntur, aut alii in loca deficientium ſuccedunt, competere, aut in caſu dubio jus illud ipſis concedere, quam controverſum reddere malit. Fini civitatis adverſatur, ut conſenſus ſive expreſſus ſive tacitus ex ignorantia juris profectus pro nullo habeatur (§. 15.), cui tamen adverſari nemo civium debet (§. 22.). Neque porro eſt, quod excipias, fieri poſſe ut populus non contradicat, quia prævidet, ſe contradictione ſua non impediturum, quo minus forma Reip. mutetur. Ecquis enim non videt, populum tum malle jure ſuo cedere, quam contradicere? Qui vero jure ſuo cedit, conſequenter ab altero fieri permittit, quod ſalvo jure ſuo is facere non poterat, in factum alterius utique conſentit.

§. 254.

An optimates temporarii abdicari poſſint.

In ariſtocratia annua, ſeu temporaria optimates inviti intra annum aut tempus præſtitutum ab iis, qui jus eligendi habent, revocari nequeunt, vel abdicari. Etenim optimates imperium ſummum habent (§. 136.), & in annua, ſeu temporaria jure iſto utuntur per annum, aut tempus definitum (§. 211.). Quamobrem cum iis, qui jus eligendi habent, nullum competat jus in actus optimatum (§. 44.); jus autem ipſis non alia de cauſa auferri poſſet, quam quod eodem aliter utantur, quam viſum fuerit eligendi jus habentibus; ideo patet, in ariſtocratia annua, ſeu temporaria optimates invitos revocari ſeu abdicari non poſſe ab iis, qui jus eligendi habent.

Optimates etiam annui, ſeu temporarii ſunt populo & electoribus ſuperiores, populus vero per illud tempus, quo regimen ipſis competit, ipſi etiam electores ſubditi ſunt (§. 143.). Falluntur ideo, qui electores tanquam delegantes optimatibus tanquam delegatis ſuperiores ſingentes illis jus hos abdicandi intra tempus regiminis vindicare volunt.

§. 255.

De jure monarchæ in exercendo imperio.

Monarcha de omnibus negotiis publicis pro lubitu ſtatuere poteſt: jure tamen interno obligatur ad non faciendum ea, quæ bono publico adverſantur, ſed ipſius judicio relictum eſt, utrum hoc modo bonum publicum promoveatur, nec ne. Etenim monarcha imperium habet abſolutum ac plenum (§. 134.). Quamobrem cum imperium plenum complectatur omnia jura ad imperium civile ſpectantia, nullo prorſus excepto (§. 62.), conſequenter ad omnia negotia publica extendatur (§. 170.), abſolutum vero ſit imperium, cujus exercitium nullis legibus adſtrictum & nullius exigit conſenſum (§. 66.); monarcha de omnibus negotiis publicis pro lubitu ſtatuere poteſt. *Quod erat primum.*

Enimvero omnis rector civitatis, quacunque lege imperium in eum fuerit translatum, obligatur ad non faciendum ea, quæ eidem adverſantur (§. 84.). Quamvis itaque monarcha de omnibus negotiis publicis pro lubitu decernere poſſit, *per demonſtrata*; jure tamen interno obligatur ad non faciendum ea, quæ bono publico adverſantur. *Quod erat ſecundum.*

Denique monarcha imperium ſummum habet (§. 134.). Quamobrem cum populus imperium ſummum in alium transferens judicio ipſius relinquat, quid e re civitatis

tatis ſit, & in eo ſeſe acquieſcere velle declaret (§. 89.); monarchæ judicio relictum eſt, utrum hoc modo bonum publicum promoveatur, nec ne. *Quod erat tertium.*

Lex ſuprema in Rep. ſalus publica eſt, quæcunque tandem ejus fuerit forma (§. 86.). Huic itaque convenienter etiam monarcha imperium exercere debet. Quemadmodum libertas non tollit obligationem (§. 159. *p. 1. Jur. nat.*); ita nec libertas in imperando monarcham liberat ab obligatione de negotiis publicis non aliter ſtatuendi, quam quomodo ſaluti publicæ convenit. In eo autem dijudicando ſuo ut ſtet judicio ipſi permittendum. Quodſi ea rite comprehenderis, quæ de libertate hominis naturali demonſtrata fuerunt in parte prima; ea haud difficulter applicabis ad libertatem monarchæ, quæ cum licentia in imperando confundenda non eſt, eidem perinde adverſa, ac licentia in genere libertati hominis naturali repugnat (§. 150. *p. 1. Jur. nat.*).

§. 256.

Conſcientiæ monarchæ relinquendum, quomodo imperet, nec ulli hominum is rationem reddere tenetur, cur ſic, non aliter imperet. Monarcha enim ſummum imperium habet (§. 133.). Quamobrem cum ejus, qui ſummum imperium habet, conſcientiæ relinquendum, quomodo imperet, nec is ulli hominum rationem reddere teneatur, cur ſic imperet, non aliter (§. 46.); monarchæ conſcientiæ relinquendum, quomodo imperet, nec ulli hominum is rationem reddere tenetur, cur ſic, non aliter imperet. *Idem porro expenditur.*

Valet in monarchia illud pervulgatum: ſtat pro ratione voluntas, ſed rite intellectum. Neque enim hinc inferre licet, quaſi nulla eſſe debeat ratio monarchæ, cur hoc potius fieri velit, quam aliud, aut quaſi quæcunque rationes ad hoc, non aliud decernendum ſufficiant, cum eædem petendæ ſint a ſalute publica (§. 255.). Sed hoc tantummodo inſinuatur, quod nemini rationes reddere teneatur, cur hoc fieri velit, iſtud fieri nolit, & ſubditis ſimpliciter acquieſcendum ſit in voluntate monarchæ.

§. 257.

Rector civitatis temporarius monarcha eſſe poteſt. Rector civitatis temporarius eſt, qui imperium temporarium habet. Quamobrem cum imperium temporarium abſolutum & ſummum eſſe poſſit (§. 70.), monarcha autem ſit, qui imperium abſolutum & ſummum habet (§. 134.); rector civitatis temporarius monarcha eſſe poteſt. *An Rector civitatis temporarius monarcha eſſe poſſit.*

Non abſurdum videri debet, populum habere velle monarchas, eorum tamen jus reſtringere ad certum tempus, veluti ad unum annum. Quoniam enim omnium facillime contingit, ut monarcha jure ſuo abutatur; ne nimis noceat, qui male imperat, hoc pacto libertati ſuæ ac ſaluti magis conſulere ſibi videtur populus. Eadem ſane ratio eſt, quæ populo perſuadet ariſtocratiam annuam, vel temporariam. Exemplum monarchæ temporarii habemus in Dictatore Romano, qui, *Grotio* judice, revera erat monarcha annuus.

§. 258.

Monarchæ competit majeſtas, etiam ſi temporarius fuerit. Etenim monarchæ competit imperium plenum, abſolutum ac ſummum (§. 134.). Enimvero cui imperium ſummum indiviſum, quale eſt plenum atque abſolutum (§. 62. 66.), competit, ejus majeſtas eſt (§. 206.). Monarchæ igitur majeſtas competit. *Quod erat unum.* *De majeſtate monarchæ.*

Enimvero monarcha temporarius monarcha eſt, quamdiu ſcilicet imperium ſummum penes eundem manet. Quamobrem cum monarchæ majeſtas competat, *per demonſtrata*; etiam monarchæ temporario majeſtas competere debet, quamdiu ſcilicet imperio ſummo utitur. *Quod erat alterum.*

Majeſtas utique eadem eſt, ſive imperium ſummum annuum fuerit, ſive perpetuum, cum nulla adſit ratio, cur in illo caſu major eſſe debeat, quam in hoc, *vi definitionis* (§. 206.): major tamen habetur dignitas ejus, cui majeſtas perpetuo competit, quam illius, qui ſaltem ad tempus eadem fulget, cum ad dignitatem faciat habendi modus (§. 205.).

§. 259.

§. 259.

Regnum aſymnet.-cum quodnam ſit.

Regnum æſymneticum dici ſolet, quando imperium ſummum ſaltem ad tempus in aliquem transfertur. Quoniam monarcha temporarius monarcha verus eſt (§. 258.), & forma Reip. monarchia eſt, in qua imperium ſummum eſt penes unum (§. 123.); *regnum aſymneticum monarchia eſſe poteſt*. Quoniam tamen imperium quoque limitatum ac certa parte deminutum ad tempus conferri poteſt, monarchia vero non eſt, ſi imperium plenum, abſolutum ac ſummum non competat imperanti (§. 134.); *regnum æſymneticum non neceſſario monarchia eſt*.

* Sumimus nos vocabulum monarchiæ in ſtricto ſignificatu, quem eidem tribuimus (§.133.), laxiorem reſervantes vocabulo regni (§. 139.). Vocatur autem a nonnullis monarchia hoc ſenſu accepta *Regnum plenum*, ab *Ariſtotele* παμβασιλεία, a Græcis autoribus aliis adhuc aliis nominibus inſignitur.

§. 260.

De regno Laconico ſeu Principatu mero.

Regnum Laconicum dicitur, in quo exercitium quidem imperii uni commiſſum, ſed qui illud exercere tenetur juxta populi, vel procerum voluntatem. Unde patet, *in regno Laconico ſummitatem imperii vel eſſe apud populum univerſum, vel apud optimates* (§. 44.), *& Regem non eſſe niſi ſuperiorem quendam magiſtratum* (§. 162.). Liquet porro, *in regno Laconico non valere, quod Regi videtur, niſi populo, aut optimatibus approbetur*, conſequenter *Reges magis ſuadendi, quam jubendi poteſtate pollere*. Vocatur hæc ſpecies regni etiam *Principatus*, ſubinde cum addito, *Principatus merus*,

Regnum Laconicum nomen traxit a Regibus Lacedæmoniis, quos pleno jure non fuiſſe Reges refert *Dionyſius Halicarnaſſenſis*, & hanc regni ſpeciem, infimam utique, cum præter nomen vix quicquam juris relinquat Regi alias eidem competentis, merum principatum eſſe affirmat *Grotius* de J. B. & P. lib. 1. c. 3. §. 20. Regnum igitur Laconicum & Principatus pro ſynonymis recte habentur. Quodſi enim regnum Laconicum recipiatur tanquam terminus technicus, non opus eſt, ut in poteſtatem Regum Lacedæmoniorum accuratius inquiratur, & utrum merus fuerit principatus iſta regni ſpecies, an vero aliquid adhuc juris vere regii illis relictum fuerit, definiatur,

§. 261.

De ſpeciebus inter monarchiam & regnum Laconicum interjectis.

Inter monarchiam & regnum Laconicum, ſeu principatum merum plures regni ſpecies interjectæ ſunt. Etenim in monarchia imperium plenum, abſolutum & ſummum eſt penes monarcham, ſeu Regem (§. 134. 139.): aſt in regno Laconico, ſeu principatu mero exercitium quidem imperii uni competit, ſed ſummitas imperii omnis apud populum, vel optimates eſt (§. 260.). Enimvero in regno non neceſſario imperium plenum, abſolutum ac ſummum penes Regem eſſe debet, verum fieri etiam poteſt, ut eidem ſaltem competat imperium limitatum, aut deminutum (§. 159.). Quamobrem cum imperium quoad exercitium multis modis limitari, &, quia diverſa ſunt jura ſub imperio civili contenta, non uno modo certa ſui parte diminui poſſit, pro diverſitate autem limitationis ac diminutionis imperii varient Regum jura, regnorum autem ſpecies determinentur per jura Regibus competentia (§. 712. *Log.*); inter monarchiam & regnum Laconicum ſeu principatum merum plures regni ſpecies interjectæ ſunt.

Non major concipi poteſt Regis poteſtas, quam in monarchia, nec minor, quam in regno Laconicos unde & illa regn[illegible] nomen regni abuſive tribuitur, cum ſtatus revera popularis ſit, aut ariſtocraticus, vel etiam [illegible] populari & ariſtocratico quodammodo mixtus

Mo-

Digitized by Google

Monarchia igitur & regnum Laconicum ſunt duo extrema, inter quæ interjacent formæ Rerump. mixtæ ex monarchia & populari, ſeu democratia, monarchia & ariſtocratia; monarchia denique, democratia & ariſtocratia ſimul.

§. 262.

De regnis legitimis.

Regnum legitimum dicitur, in quo Rex imperium exercere tenetur juxta leges fundamentales vel perpetuas, vel in delatione imperii ipſi in ſpecie præſcriptas, ſeu capitulationem. Quoniam per leges fundamentales, conſequenter & capitulationem (§. 124.), imperium civile limitatur (§. 77.), imperium autem limitatum per ſe ſummum non eſt (§. 73.); in regno legitimo jus aliquod in actus Regis ſi non omnes, ſaltem aliquos aut populo, aut proceribus, ſeu quibuſdam e populo reſervatum eſſe debet, conſequenter ſummitas imperii non tota penes Regem eſt (§. 44.). Quamobrem cum in monarchia imperium ſummum ſit penes ſolum Regem (§. 134.), in ariſtocratia penes optimates ſolos (§. 136.), in democratia penes populum (§. 131.); *regna legitima ſunt mixtæ Reip. formæ ex monarchia & democratia, vel ex monarchia & ariſtocratia, vel ex monarchia, democratia & ariſtocratia ſimul*, conſequenter *omnes regni ſpecies inter monarchiam & regimen Laconicum*, ſeu *Principatum interjectæ ſunt regna legitima* (*not.* §. 261.).

Formæ ſimplices Rerump. non indigent legibus fundamentalibus, quibus diminuitur libertas imperandi, quippe quæ integra eſt populo in democratia, optimatibus in ariſtocratia, monarchæ in monarchia. Et, ſi quas imperantes ſibimet ipſis ſtatuuntleges, quas obſervare velint, ab iis tamen recedere, immo eaſdem tollere poſſunt, quoties & quandocunque viſum fuerit. Perinde igitur eſt, ac ſi nullæ eſſent. Aliter vero ſeſe res habet in regnis legitimis, ubi imperans obligatur ab alio ad legum obſervantiam, quas vel invitus ſequi tenetur in imperio adminiſtrando. Ea nimirum regna demum legitima ſunt, in quibus poteſtas ſumma per leges fundamentales diminuitur. Relegenda hic ſunt, quæ ſupra de diverſitate legum, juxta quas imperium exercetur, demonſtravimus (§. *79.* & *ſeqq.*).

§. 263.

Unde metiendum jus Regis in regno legitimo.

Quoniam in regno legitimo Rex imperium exercere tenetur juxta leges fundamentales vel perpetuas, vel in delatione imperii ipſi in ſpecie præſcriptas, ſeu capitulationem (§. 262.), imperium vero Rectoris civitatis tale eſt, quale populus in eum actu tranſtulit (§. 90.); *in regno legitimo ex legibus fundamentalibus & capitulatione metiendum eſt jus Regis*.

Per ſe patet, in regno legitimo non omnia poſſe Regem, quæ monarcha facere poteſt in monarchia. Quodſi igitur quæras, quænam ea ſint, quæ poteſtati ejus abſolutæ ſubducuntur; id ex legibus fundamentalibus & capitulatione definiendum, quippe quæ oſtendunt limites, intra quos poteſtas Regis coercetur.

§. 264.

Regnum herile quodnam dicatur.

Regnum herile dicitur, in quo Regi in ſubditos & res ſubditorum idem jus competit, quod domino in ſervum, ſeu in quo Regi præter poteſtatem civilem etiam dominica competit, aut, ſi mavis, dominica poteſtas cum civili miſcetur. *Ariſtoteles* hanc regni ſpeciem imperium δεσποτικὸν vocat, ab aliis *Dominatus* appellatur. Quoniam ſervus ad operas quaſcunque domino præſtandas obligatur, quas præſtare valet (§. 1106. *part. 7. Jur. nat.*) & quod per operas ſuas acquirit, id domini eſt (§. 1107. *part. 7. Jur. natur.*); *in regno herili Rex de operis ſubditorum ſibi præſtandis, & de rebus ſubditorum pro lubitu, ſeu, quemadmodum ipſi videtur, diſponit & actiones publicas ad ſuam præcipue utilitatem dirigit*.

Digitized by Google

Imperia civilia inſtituta ſunt ſalutis populi cauſa, prouti ex iis, quæ de origine eorum in ſuperioribus demonſtrata ſunt, abunde patet. Hinc & Rector civitatis, quacunque lege imperium in eum fuerit translatum, obligatur ad non faciendum ea, quæ bono publico, conſequenter ſaluti populi (§. 23. 5.), adverſantur (§. 44.). Ac propterea Rex dicitur eſſe propter populum, non vero populus propter Regem. Ab hac vero Reip. forma abit regnum herile, ubi Rex intendit primario utilitatem ſuam, ſecundario autem eam, quæ populi eſt, quatenus ſcilicet abſque hac ſuam promovere nequit. Unde in regno herili populus eſt propter Regem, non vero Rex propter populum, ſicuti ſervi ſunt propter dominum, non vero dominus propter ſervos. Sunt qui imperium herile ſimpliciter damnant, tanquam juri naturæ adverſum; ſed an ſemper injuſtum ſit, accuratius diſcutiendum.

§. 265.

Ariſtocratia herilis. *Ariſtocratia* quoque *herilis* dici poteſt, in qua optimatibus in ſubditos & res ſubditorum idem jus competit, quod domino in ſervum, ſeu poteſtas civilis cum dominica miſcetur. Poterat hinc *Dominatus* in genere dici ea Reip. forma, in qua cum poteſtate civili miſcetur dominica. Et hinc dominatus ſpecies erunt regnum herile & ariſtocratia herilis. Patet autem ut ante (§. 264.), *in ariſtocratia herili optimates imperare primario ad ſuam utilitatem, ſingulorum autem utilitatem nonniſi ſecundario intendere.*

Poteſtas dominica, quæ cum civili miſcetur in regno & ariſtocratia herili, non confundenda eſt cum dominio & imperio eminente, ſeu jure eminente in corpora & res ſubditorum. Hoc enim jus ſuperiori non competit niſi in caſu neceſſitatis & utilitatis publicæ cauſa (§. 116.); aſt illa conſtans eſt & propriam imperantis utilitatem reſpicit.

§. 266.

Imperium herile quidnam ſit. *Imperium herile* dicitur, quod cum poteſtate dominica miſcetur, conſequenter per antea demonſtrata (§. 264.) *exercetur ad propriam utilitatem imperantis, & nonniſi ſecundario ad utilitatem ſubditorum.* Unde facile patet, *imperium herile non derivari a fine civitatis, cujus gratia conſtituitur, nec oriri ex pacto, quo civitates conſtitutæ* (§. 4.).

Imperium herile ſuos admittit gradus, prouti jus in perſonas & res ſubditorum ultra finem civitatis magis, aut minus extenditur, quemadmodum etiam poteſtas dominica non ſemper eadem eſt, ſed a naturali, de qua in parte ſeptima egimus, nunc magis, nunc minus recedit.

§. 267.

In quanam forma Reip. locum habeat. Quoniam in regno herili & ariſtocratia herili imperium civile miſcetur cum poteſtate dominica (§. 264. 265.), imperium vero herile eſt, quod cum poteſtate dominica miſcetur (§. 266.); *imperium herile locum habet in regno & ariſtocratia herili.*

In democratia fieri nequit, ut imperium civile degeneret in herile, cum populus imperet ad propriam utilitatem, utilitate publica non exiſtente alia, niſi quæ populo propria eſt, & libertatis ſuæ conſervandæ cauſa imperium in alium, vel alios transferre nolit. Nec dici poteſt, majorem partem, quæ jus in minorem habet, perinde imperare poſſe ad propriam utilitatem in detrimentum partis minoris, ac Regem in regno, optimates in ariſtocratia herili: neque enim eædem perſonæ conſtanter in parte majore ſunt, nec pars minor a majore obligatur ad aliquid ſibi faciendum atque dandum, ſicuti ſubditi obligantur a Rege in regno, ab optimatibus in ariſtocratia herili.

§. 268.

An monarcha & optimatibus competat imperium herile.

Monarchæ non competit imperium herile, nec optimatibus in ariſtocratia. Etenim monarchæ & optimatibus competit imperium, quale originarie in populo eſt (§. 133. 135.). Enimvero imperium civile, quale originarie penes populum eſt (§. 33.), conſiſtit in jure determinandi ea, quæ ad bonum publicum promovendum requiruntur (§. 60.), nec juri eminenti, conſequenter poteſtati in perſonas (§. 114.) & res civium (§. 111.), locum facit niſi quando uſus ejus medium unicum eſt ſalutis publicæ in caſu emergente promovendæ (§. 116.). Quoniam itaque imperium herile non eſt, quando Regi, vel optimatibus non competit jus in ſubditos & res ſubditorum, quale dominus habet in ſervum, nec idem exercetur primario ad imperantis utilitatem (§. 266.); monarchæ in monarchia, optimatibus in ariſtocratia non competit imperium herile.

Quibus monarchiæ nomen inviſum eſt, illi imperium abſolutum cum herili perperam confundunt. Si imperium abſolutum eſt, imperantis judicio ſaltem relinquitur, ut de negotiis publicis ſtatuat, quemadmodum ipſi viſum fuerit (§. 66.); hoc tamen non obſtante, imperium is exercere non aliter tenetur, niſi ſaluti publicæ convenienter (§. 88.), conſequenter non omnia dirigere ad privatam ſuam utilitatem, tanquam primarium finem. Non tamen negamus, in monarchia per abuſum jus monarchæ facile degenerare poſſe in herile, ſiquidem contingat imperantem jus potentia metiri, ita ut juſtum habeatur id, cui reſiſti non poteſt. Immo nec diffitemur, tam in monarchia, quam ariſtocratia contingere, ut monarcha & optimates ſubinde imperio herili utantur, etſi monarchia in regnum herile, & ariſtocratia in herilem non prorſus mutetur.

§. 269.

An populus imperium herile transferre poſſit.

Si populus velit imperium herile transferre in Regem, vel optimates; hoc ipſi permittendum naturaliter, idem tamen transferre non præſumitur. Etenim imperium herile poteſtatem civilem cum dominica miſcet (§. 266.), ut Regi in monarchia (§. 264.), optimatibus in ariſtocratia competat jus in ſubditos eorumque res, quale domino in ſervos (§. 265.). Quoniam itaque naturaliter unicuique permittendum, ut ſe ſponte alteri det in ſervitutem pro lubitu ſuo (§. 1090. *part. 7. Jur. nat.*); naturaliter quoque permittendum eſt populo, ut imperium herile transferat in Regem, vel optimates. *Quod erat unum.*

Enimvero quando populus imperium transfert in Regem, vel optimates, non transfert, niſi quale originarie penes ipſum eſt, niſi expreſſe aliquid amplius dicatur: quod per ſe patet. Quoniam itaque imperium civile non conſiſtit in jure determinandi ea, quæ ad bonum publicum promovendum requirunrur (§. 60.), præter hoc jus quoque non aliud tranſtuliſſe intelligitur populus, conſequenter imperium herile, quod poteſtatem dominicam imperio civili jungit (§. 266.), tranſtuliſſe nunquam præſumitur. *Quod erat alterum.*

Facilius dantur rationes, cur homo quidam alteri ſe ſua ſponte det in ſervitutem, quam cur integer populus hoc faciat, qui in alium, vel alios non intelligitur transferre imperium alia de cauſa, quam quod imperium per unum, aut aliquos facilius ac commodius adminiſtrari poſſit, quam per populum univerſum, qui non modo non ſine moleſtia multoque ſumtu convenit, quando de negotio publicis in comitiis ſtatuendum, verum etiam difficulter adduci poteſt, ut amplectatur quod eſt melius, cum pluralitate votorum ſit ſtandum. Vix igitur concipi poteſt, ut populus nulla neceſſitate adactus ſponte ſua transferat in Regem, vel optimates imperium herile. Cum imperium civile per ſe non includat poteſtatem dominicam; quando agitur de imperio civili transferendo, de poteſtate dominica nulla incidit cogitatio, ſed imperium transfertur, quale in ſe eſt. Et ſi vel maxime populus imperium transferens non habeat diſtinctam, vel prorſus adæquatam juris hujus notionem; non tamen habet animum præter imperium jus aliud transferendi, conſequenter nec is, in quem id transfertur, vel minimi juris acquirere poteſt, quod ad imperium civile minime requiritur.

Digitized by Google

§. 270.

Quales ſint ſubditi in regno herili.

In regno herili ſubditi omnes ſubeunt ſervitutem perſonalem. Etenim in regno herili imperanti idem competit jus in populum, ſeu ſubditos, quod domino in ſervum, & ſuperior de operis ſubditorum atque de rebus eorundem pro lubitu diſponere poteſt ad ſuam utilitatem (§. 264.). Quamobrem cum ſervitus perfecta ſit, ſi dominus operas alterius pro lubitu determinare poſſit ſibi præſtandas (§. 1083. *part. 7. Jur. nat.*) & quicquid per eas acquiritur, id domini eſt (§. 1107. *part. 7. Jur. nat.*), hic vero ſaltem ad vitæ conſervationem neceſſaria eidem dare debeat (§. 1105. *p. 7. Jur. nat.*); in regno utique herili ſubditi omnes ſubeunt ſervitutem perſonalem.

In regno herili, qui reguntur, non modo ſubditi ſunt, verum etiam ſervi, nec cives proprie dici poſſunt, quod nomen competit iis, qui imperio civili ſubſunt. Omnia ſubditorum bona ſunt imperantis propria, de iis autem tantum utendum relinquit idem ſingulis, quantum ſibi viſum fuerit, ut ſubditi ſcilicet conſerventur & operas, quas exigit, præſtare poſſint. Jus quoque imperanti competit in omnes actiones ſubditorum, ut ſingulorum operis uti poſſit, ad quod eas commodas judicaverit. Jus nimirum imperantis metiendum eſt ex jure domini in ſervum. Quodſi ergo noveris ea, quæ de jure naturali domini in ſervum demonſtrata ſunt; jus quoque imperantis heriliter in ſubditos haud difficulter definies. Quemadmodum vero in ſervitute perſonali mores gentium plurimum recedunt ab æquitate naturali; ita quoque in ſervitute civili, quæ obtinet in regno herili, mores gentium plurimum ab eadem æquitate removentur. Populus in regno herili ſpectatur tanquam ſervus, & ſinguli ſubditi ſunt veluti membra ſervilis corporis, quæ ad varias functiones apta, quibus utilitas imperantis promovetur. Imperans dominus eſt & ſalvam vult Remp. propter ſe, quatenus ſcilicet utilitas propria promoveri nequit, niſi Rep. ſalva. Imperia herilia olim in toto Oriente familiaria fuerunt, & hodienum in Africa omnique barbarie ſervantur. Sed mores & olim plus permiſerunt, & hodienum plus permittunt, quam lege naturali permiſſum, ſicuti idem obtinet in ſervitute perſonali. Quoniam apud eoſdem populos ſervitus perſonalis in uſu olim fuit & hodienum eſt; dubitandum quoque non eſt, quin ex notione ſervitutis perſonalis, quæ ipſis fuit, nata ſit notio imperii herilis, ut jus Rectoris civitatis exæquaverint juri domini in ſervos, quali apud ipſos uſi ſunt domini, vel hodienum utuntur.

§. 271.

An regnum herile ſit naturaliter licitum.

Quoniam ſervitus perſonalis perfecta naturaliter licita, ſi quis non habet niſi operas, quarum præſtatione ſibi parare valet ea, quæ ad vitæ neceſſitatem faciunt (§. 1087. *part. 7. Jur. nat.*), in regno autem herili ſubditi omnes ſervitutem perſonalem ſubeant (§. 270.); *regnum* quoque *herile naturaliter in ſe illicitum non eſt.*

Licet populo ſe imperanti in ſervitutem dare, ſi aliter ſeſe ſervare nequeat. Huc etiam pertinet, ſi is, cui imperium defertur, aliter id accipere nolit, niſi ut ſit herile. Immo quemadmodum *Ariſtoteles* quoſdam natura ſervos eſſe dixit, hoc eſt, ad ſervitutem magis, quam libertatem aptos; ita quoque populi quidam eo ſunt ingenio, ut imperium herile rectius ferant, quam civile, & ſalva magis eſſe poſſit Reſp. ſi qui regunt imperio herili utantur, quam ſi civili. Qui argutantur, omne regimen ejus, qui regitur, cauſa eſſe comparatum; ſumunt, quod probare debebant, ſed non poterunt probare, cum ex notione regiminis minime ſequatur, & regimen dominicum reclamet.

§. 272.

Quando imperium herile non ſit injuſtum.

Si populus in imperium herile conſentit, regnum herile injuſtum non eſt. Etenim quando populus in imperium herile conſentit, naturaliter ipſi permittendum eſt, ut eidem ſeſe ſubjiciat (§. 269.). Quoniam igitur imperium herile exercendo tum nihil committitur, quod ſit contra jus populi, injuſtum autem non eſt, quod non eſt contra jus alterius (§. 239. *part. 1. Phil. pract. univ.*); imperium quoque herile, in quod populus conſentit, injuſtum non eſt.

Sunt

Sunt qui imperium herile omne tanquam in ſe injuſtum pronunciant, & regnum herile idcirco pro tyrannide habeant. Enimvero hi ſunt, qui ex notionibus diſtinctis rationes ſubducere non didicerunt, & quibus invidioſum reddit herile imperium abuſus, exercitium ejus plerumque comitans, quemadmodum abuſus poteſtatis dominicæ invidioſam fecit ſervitutem, quæ in ſe nihil injurioſi habet. Quemadmodum melior eſt conditio hominis liberi, quam ſervi; ita quoque ultro conceditur, meliorem eſſe conditionem eorum, qui imperio civili, quam illorum, qui herili ſubſunt. Non tamen inde ſequitur, imperium herile in ſe eſſe injuſtum, ſicut & ſervitus nihil injuſti in ſe habet. Et ſicuti ſervitus non propterea damnatur, quod ſit contra naturam, quatenus ſcilicet adverſa libertati juri omnium hominum connato (§. 146. *p.* 1. *Jur. nat.*); ideo nec imperium herile damnandum, quod ſit contra naturam civitatis, quatenus ſcilicet adverſatur fini, cujus gratia civitas conſtituta. Quoniam hic nondum agitur de imperio jure belli acquiſito, quippe quod ad Jus Gentium ſpectat; ita quoque in præſenti nondum definire licet, utrum jure belli imperium herile acquiri poſſit, nec ne.

§. 273.

De officiis humanitatis ſubdito præſtandis.

In omni Reip. forma Rector civitatis ſubditis obligatur præſtare officia, quæ homo homini debet. Per ſe nimirum patet, hominem, propterea quod tanquam ſubditus poteſtati Rectoris civitatis ſubjicitur, non deſinere eſſe hominem. Quamobrem quæ homo homini naturaliter debet, ea quoque, ob immutabilitatem obligationis naturalis (§. 146. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*), Rector civitatis in omni Reip. forma ſubditis debet, conſequenter iiſdem officia, quæ homo homini debet, præſtare obligatur.

Rector civitatis ſubditos duplici modo conſiderare tenetur, tanquam ſubditos & tanquam æque homines. Quatenus eos conſiderat tanquam ſubditos, ea ab ipſis exigere poteſt, quæ a ſubdito debentur; quatenus vero eoſdem ſpectat tanquam æque homines, iiſdem præſtare tenetur officia, quæ homo homini debet.

§. 274.

Etiam in regno herili.

Quoniam in omni Reip. forma Rector civitatis ſubditis obligatur præſtare officia, quæ homo homini debet (§. 273.); *in regno* quoque *herili Rex ſeu imperans obligatur ſubditis præſtare officia, quæ homo homini debet.*

Oſtendi idem poterat etiam hoc modo. In regno herili Regi ſeu imperanti competit ea poteſtas in ſubditos, quæ domino in ſervos (§. 264.). Enimvero dominus obligatur ſervo præſtare officia, quæ homo homini debet (§. 1099. *part.* 7. *Jur. nat.*). Ergo etiam Rex ſeu imperans in regno herili obligatur ſubditis præſtare officia, quæ homo homini debet.

Quemadmodum ſervitus nihil habet, quod injurioſum videri poſſit, ſi dominus hoc obſervet; ita quoque ab imperio herili recedit odium, ſi qui heriliter imperat, idem animo firmiter infixum habeat.

§. 275.

De imperio etiam herili, recte exercendo.

Similiter quia *Rector civitatis quilibet* ſubditis obligatur præſtare officia, quæ homo homini debet (§. 273.); ideo *ſibi cavere debet, ne in exercendo imperio, etiam herili* (§. 274.), *quicquam committat, quod officiis repugnet, quæ homo homini debet, nec ſubditum aliter ſibi obligatum exiſtimet, quam officia iſta permittunt.*

Abſit autem, ut tibi perſuadeas, imperium herile officiis hiſce repugnare, ac propterea injuſtum eſſe, tanquam juri humanitatis adverſum. Qui enim ita ſentiunt, ad facta heriliter imperantium animum attendunt, non ad modum, quo illud exerceri debet. Quemadmodum ſervitus non eſt jugum nimis durum ac intolerabile, ſi officia, quæ homo homini debet, dirigunt exercitium poteſtatis dominicæ (*not.* §. 1100. *part.* 7. *Jur. natur.*); ita quoque imperium herile non imponit ſubditis jugum nimis durum ac intolerabile, ſi eadem officia exercitium ejus dirigunt.

§. 276.

Digitized by Google

§. 276.

De amore ſubditorum etiam in regno herili & eorum felicitate promovenda.

Cum Rector quilibet civitatis obligetur ſubditis præſtare officia, quæ homo homini debet (§. 273.), etiam in regno herili (§. 274.), homo autem hominem quemcunque amare (§. 619. *part. 1. Jur. nat.*) & diligere debeat tanquam ſeipſum (§. 618. *part. 1. Jur. nat.*), & operam dare, ut alii quoque homines ſint felices (§. 614. *part. 1. Jur. nat.*); *Rector quilibet civitatis, etiam in regno herili, ſubditos amare & diligere debet tanquam ſeipſum, atque operam dare, ut ſint felices.*

Non eſt infra majeſtatem Rectoris civitatis ſubditos conſiderare tanquam æque homines, ac per conſequens voluptatem percipere ex eorum felicitate, ac ideo eandem promovere. Ecquis enim eſt, qui ſibi vel aliis perſuaſerit, eſſe infra majeſtatem divinam, ut Numen ſupremum amet homines & eos velit eſſe felices? Nemo ſane magis felicitatem generis humani promovere poteſt, quam Rector civitatis. Quo vero quis felicitatem aliorum magis promovere valet, eo magis quoque ad eandem promovendum obligatur (§. 177. *p. 1. Jur. nat.*). Nec obſtat, quod imperium herile exerceatur ad Rectoris primario utilitatem. Id enim de bonis ac libertate ſubditorum derogare quiddam poteſt, ut iidem ſint minus fortunati (§. 409. *p. 1. Phil. pract. univ.*); nequaquam vero neceſſe eſt, ut propterea reddantur infelices (§. 410. *p. 1. Phil. pract. univ.*). Quodſi Rector civitatis perpetuo perpendat, quid ſuadeat amor, quemadmodum perpendere debet, qualiſcunque tandem fuerit Reip. forma (§. 275.); verendum non eſt, ne imperium herile minore religione exerceatur, quam aliud quodcunque.

§. 277.

Diverſitas regnorum, unde oriatur.

A voluntate populi regnum condituri unice dependet, utrum imperium in unum ita transferre velit, ut ſedes vacans per electionem repleatur; an vero ita, ut ſucceſſio juxta certum ordinem ab uno in alium devolvatur. Et ab eadem voluntate pendet, quamnam electionis ac ſucceſſionis legem condere velit. Etenim populus pro lubitu imperium in unam perſonam transferre poteſt, & a voluntate ipſius dependet, qua lege transferre velit (§. 36.). Quamobrem cum idem transferre poſſit in perſonam unam ad certum tempus, etiam revocabiliter, vel ad dies vitæ, idque tanquam tranſmiſſibile in certos alios, aut tanquam non tranſmiſſibile (§. 38.); regnum conditurus pro lubitu imperium ita transferre poteſt, ut ſedes vacans per electionem repleatur, aut ut ſucceſſio juxta certum ordinem ab uno in alium devolvatur. *Quod erat unum.*

Enimvero cum unice a populi voluntate dependeat, in quemnam imperium transferre velit (§. 36.), & num per ſe, vel per alios Regem eligere velit; ab eadem quoque pendet legem condere tam electionis, quam ſucceſſionis. *Quod erat alterum.*

§. 278.

Regnum electivum quid ſit.

Regnum dicitur *electivum*, quando populus eligit ſucceſſorem, Rege deficiente, aut jus eligendi in alios tranſtulit.

Nimirum in regno electivo imperium transfertur in Regem ad dies vitæ, aut, ſi temporarium fuerit, vel precarium, ad certum tempus irrevocabiliter, aut ad tempus indefinitum revocabiliter. Quamobrem in utroque caſu a Rege nunc regnante tranſmitti nequit in alium.

§. 279.

Regnum ſucceſſorium quid ſit.

Regnum ſucceſſorium dicitur, quando in locum Regis deficientis certa lege ſuccedit alius.

Quando ſcilicet regnum ſucceſſorium introducitur, populus in Regem transfert imperium tanquam certa lege tranſmiſſibile in alios, ut illo deficiente ſtatim adſit, qui ſuccedit, nec nova demum electione opus ſit.

§. 280.

Digitized by Google

§. 280.

De mutatione ariſtocratiæ in regnum.

Si ariſtocratia fuerit patrimonialis, a voluntate optimatum dependet, num regnum ſucceſſorium, vel electivum introducere velint, & pro lubitu legem electionis ac ſucceſſionis condere poſſunt. Etenim ſi ariſtocratia fuerit patrimonialis, optimates formam Reip. mutare poſſunt (§. 224.). Quamobrem cum regnum ſit forma quædam Reip. (§. 139), idque vel electivum (§. 278.), vel ſucceſſorium (§. 279.); regnum quoque tam electivum, quam ſucceſſorium condere, cumque non uno modo de electione & ſucceſſione ſtatui poſſit, leges quoque electionis & ſucceſſionis condere valent. Pendet igitur a voluntate optimatum in ariſtocratia patrimoniali, num regnum ſucceſſorium, vel electivum introducere velint, ac pro lubitu legem electionis ac ſucceſſionis condere poſſunt.

Nimirum quod poteſt populus in democratia circa translationem imperii, idem etiam poſſunt optimates in ariſtocratia patrimoniali, quippe qui jus populi de ſubſtantia imperii diſponendi habent. Non nego fieri poſſe, ut, cum ariſtocratia conſtitueretur, optimatibus conceſſum fuerit eam in regnum mutandi, ſi ita viſum fuerit, ſed nonniſi ſub certa lege, veluti ut ex familiis optimatum, qui magno numero ſunt, ab ipſis eligatur Rex, & regnum non ſit niſi electivum. Enimvero talia ſupponunt peculiaria pacta a populo cum optimatibus inita, quando imperium in ipſos transferebatur. Nobis vero in propoſitione ſermo eſt de imperio ſimpliciter in optimates translato, ſicuti in aliis, quando non expreſſe aliud dicitur.

§. 281.

An imperium in fœminas transferri poſſit.

A voluntate populi dependet, utrum imperium etiam in fœminas transferre velit, nec ne. Etenim populus de imperio, tanquam re ſibi propria (§. 34.), pro lubitu diſponere poteſt (§. 118. *part. 2. Jur. nat.*), conſequenter idem transferre in eam perſonam, a qua id exercitum iri confidit ſaluti publicæ convenienter (§. 88.). Quodſi ergo exiſtimet imperium a fœmina ſaluti publicæ convenienter exerceri poſſe; permittendum ipſi eſt, ut in eandem imperium transferat. A voluntate igitur populi dependet, utrum imperium etiam in fœminas transferre velit, nec ne.

Populus nimirum cum naturaliter liber ſit (§. 55.), ut ſuo ſtet judicio permittendum eſt (§. 156. *part. 1. Jur. nat.*). Nec quæritur, annon melius ſit fœminas ab imperio excludere, quam eas ad idem adminiſtrandum admittere; jus enim facit populi voluntas, non vero quod melius eſt, ideo jus eſt, etſi naturaliter obligemur ad id, quod melius eſt, alteri præferendum (§. 192. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Obtinet hoc in omni translatione juris, nec ideo in translatione imperii hoc ſingulare eſt. Qui fœminas ab imperio excluſas eſſe volunt, eas ad imperandum parum aptas pronunciant vel defectu earum dotium, quæ ad recte imperandum requiruntur, vel quod omnibus negotiis publicis, veluti ſi populus adverſus vim hoſtium defendendus, intereſſe nequeunt. Sed ratio prior fallit, experientia teſte; poſterior vero nihil probat, cum imperans per alios facere poſſit, quod per ſe facere nequit, nec ea de cauſa ab imperio arceantur viri. Qui objiciunt, per fœminas in extraneum devolvi imperium poſſe, ſi ſucceſſorium fuerit, eorum ratio nulla eſt, cum a populi voluntate dependeat, utrum imperium in extraneam perſonam tranſferre velit, nec ne (§. 36.).

§. 282.

In quarum regni ſpecie id fieri poſſit.

Quoniam a voluntate populi dependet, utrum imperium etiam in fœminas transferre velit, nec ne (§. 281.); *non minus in regno electivo fœminam, quæ imperet, eligere, quam in ſucceſſorio eam ſucceſſionis legem condere poteſt, ut certo ordine etiam ſuccedant fœminæ.*

Rarius contingit fœminas eligi, quam in regno ſuccedere. Eadem vero ratio, quæ in regno ſucceſſorio fœminas admittit, eas quoque eligi permittit.

§. 135.

Digitized by Google

§. 283.

De jure ſucceſſorem eligendi in regno patrimoniali.

Si regnum fuerit patrimoniale, Rex ſibi ſucceſſorem eligere poteſt, quem voluerit, filium, vel filiam, ſive natu majorem, ſive minorem, perſonam ſibi cognatam, vel nullo ſanguinis vinculo ſibi junctam, etiam extraneam. Quodſi enim regnum fuerit patrimoniale, imperium in patrimonio Regis eſt (§. 155.) conſequenter, quoad ſubſtantiam in ipſum translatum, ſeu jure proprietatis idem poſſidet (§. 39. 40.), quoniam itaque de ipſa ſubſtantia imperii diſponere poteſt pro lubitu ſuo (§. 131. *part. 2. Jur. nat.*); idem transferre poteſt in quamcunque perſonam voluerit, conſequenter in filium, vel filiam, ſive natu minorem, ſive majorem, in perſonam ſibi cognatam vel nullo ſanguinis vinculo junctam, etiam extraneam.

Si regnum fuerit patrimoniale, nemini competit jus ſuccedendi: implicat enim de ſubſtantia imperii diſponere poſſe pro lubitu ſuo & alicui competere jus ſuccedendi, quod violari minime poterat, ſi pro lubitu ſuo de eo diſponere, conſequenter id in alium transferre vellet (§. 336. *part. 2. Jur. nat.*). Nec eſt, quod objicias, ſi imperium ſit in patrimonio, jure hæreditario id devolvendum eſſe ad liberos vel cognatos proximos: neque enim imperium ad hæreditatem pertinet, quod utique demonſtrandum.

§. 284.

Actus Regis regii & privati quinam ſint.

Actus Regis regii ſunt, qui pertinent ad exercitium imperii: *Actus* vero *Regis privati* ſunt, qui ad idem non pertinent.

Ita leges ferre, tributa indicere, magiſtratus conſtituere, actus regii ſunt: aſt nubere, res ſibi comparare ad victum & amictum vitæque commoditatem ac jucunditatem neceſſarias actus Regis privati ſunt.

§. 285.

Quatenus Rex tanquam perſona privata ſpectatur.

Quoniam Rex perſona moralis eſt, conſequenter Rex non eſt, niſi quatenus imperium habet (70. *part. 1. Jur. nat.* & §. 139.), actus vero regii ſunt, qui ad exercitium imperii pertinent, ceteri privati (§. 284.); *Rex quoad actus regios tanquam Rex, quoad actus vero privatos tanquam perſona privata ſpectandus*, conſequenter *quoad actus privatos non fruitur niſi jure privatorum.*

Plurimum refert, ut actus regis regii ab actibus ejus privatis diſtinguantur, ne jus Regis latius extendatur, quam par eſt, & imperium regium in herile convertatur. An vero actus regis privati ſubſint legibus civilibus, an ſaltem naturali ſuo loco diſcutiemus.

§. 286.

De bonis Regis regiis & privatis.

Bona Regis regia vel publica ſunt, quorum uſus ad imperii adminiſtrationem & ſplendorem regium perpetuum deſtinatus. *Bona* vero *Regis privata* ſunt, quæ ad uſus ipſius privatos deſtinantur, aut quocunque modo ab ipſo acquiruntur. Hæc etiam dicuntur *Bona ipſi propria*.

Rex conſiderari poteſt tanquam Rex & tanquam privatus (*not.* §. 285.). Quamobrem etiam bona, quæ habet, vel tanquam Rex, vel tanquam privatus habet. Rex eſt, quatenus imperium exercet, in ceteris ſpectatur tanquam privatus. Quamobrem qua Rex habet ea bona, quorum uſus ad imperii adminiſtrationem requiritur, & qui ad ſplendorem regium perpetuum deſtinatur: qua privatus vero habet, quæ illuc non faciunt, nec reſpectu imperii ab ipſo acquiruntur. Ita pecuniæ, quæ contribuuntur ad uſus bellicos, tormenta bellica & alius belli apparatus in bonis Regis regiis ſunt: aſt quæ tabulæ regiæ ſuſtentandæ cauſa dantur in bonis ejus pro-

priis

Digitized by Google

priis ſunt. Similiter quæcunque Rex dotis nomine accipit, vel jure hæreditario acquirit, bona ejus propria, ſeu privata ſunt; ſed pecuniæ, quæ contribuuntur ad ferenda onera imperii in bonis Regis regiis ſunt.

§. 287.

Quoniam bonorum regiorum uſus ad imperii adminiſtrationem & ſplendorem Regis perpetuum deſtinantur; privata vero ad uſus ipſius privatos (§. 286.); *bona regia a privatis actu ſunt ſeparata bona, nec cum his in unam maſſam confundi poſſunt.* *De bonis iſtis non confundendis.*

Vidimus Regem duplicem repræſentare perſonam, nimirum perſonam moralem, quæ regis nomine venit, & perſonam privatam, quatenus ſcilicet homo eſt & aliis perſonis privatis quoad certos actus æquiparatur (§. 285.). Bona igitur alia habet tanquam Rex; alia tanquam privatus. Quemadmodum itaque actus regii cum actibus Regis privatis confundendi non ſunt, nec eidem juri ſubjecti; ita quoque bona regia cum bonis Regis privatis confundi minime debent, nec ejuſdem ſunt juris.

§. 288.

Cum bona regia a privatis ſint ſeparata bona, nec cum his maſſam unam conſtituere poſſint (§. 287.); *ſi Rex imperium in patrimonio habeat, ſeu regnum fuerit patrimoniale; bona tamen regia a bonis Regis privatis actu ſunt ſeparata, ipſo nimirum jure*, conſequenter *ſi cui competit aliquod jus ſuccedendi in bonis privatis, non tamen ideo jus competit ſuccedendi in bonis regiis*, & per conſequens *Rex qui imperium habet in patrimonio aliter diſponens de bonis regiis, aliter de privatis nihil facit, quod eſt contra jus eorum, qui in bonis privatis ſuccedendi jus habent.* *An ea maneant ſeparata in regno patrimoniali.*

Ex. grat. Etiamſi Rex filium exhæredare non poſſit, ſine juſta cauſa (§. 1000. *p. 7. Jur. nat.*); imperium tamen cum bonis regiis in extraneum transferre poteſt. Exemplum habemus in primis Sinenſium imperatoribus, qui filiis præteritis alios in imperio ſucceſſores conſtituerunt, quos ad imperium exercendum aptiores judicabant.

§. 289.

Immo quia bona regia a privatis ſunt ſeparata bona, nec cum his in unam maſſam confundi poſſunt (§. 287.); *in omni regno bona Regis regia & bona ejus privata eidem juri minime ſubſunt, nec eodem modo in utriſque ſucceditur, nec qui in his ſuccedit., neceſſario etiam ſuccedere debet in iſtis, nec qui in imperio ſuccedit, ſuccedere etiam debet in bonis Regis privatis*, conſequenter *ſucceſſio in imperio ſemper diverſa manet ab hæreditate* (§. 960. *part. 7. Jur. natur.*). *An in iis eadem ſit ratio in omni regno.*

Ad hæreditatem quidem pertinent omnia jura, quæ oriuntur ex dominio, cui res ad vitæ neceſſitatem, commoditatem ac jucunditatem requiſitæ ſubjiciuntur (§. 964. *part. 7. Jur. nat.*); non tamen propterea imperium ad eandem pertinet: quod ſi ſit in uſufructu, per ſe patet, id bonis ceteris accenſendum non eſſe, ſi vero fuerit in patrimonio, manet tamen jus diverſum ab iis, quæ ex dominio rerum ortum trahunt, quippe quod originem ſuam trahit ex civitate tanquam ſocietate (§. 4. *h.* & §. 213. *part. 7. Jur. nat.*). Sane ſi nulla eſſent dominia rerum, imperio tamen civili poterat eſſe locus, ne communio rerum pareret lites & bella continua. Unde etiam non defuerunt, qui communionem bonorum mixtam, quam vocamus (§. 129. *part. 2. Jur. nat.*), qualis obtinet inter Religioſos apud catholicos, in Rep. introduci voluerunt, quos inter eminet *Campanella* in Rep. Solis. Quodſi ea perpenderis, quæ de communione primæva prolixe demonſtravimus in parte ſecunda, & finem civitatis in ſuperioribus explicatum trutinaveris; nihil ſupererit, quod dubium movere poſſet. Immo ordines religioſorum votum paupertatis cum voto obedientiæ conjungentes abunde loquuntur, quod & quomodo imperium cum communione mixta conjungi poſſit. Neque aliunde ſeſe probavit idea Reip. in qua communio eſſet bonorum, *Campanellæ*, quam quod ordines Religioſorum ejus commoda ipſum docuerant, ac ipſe eadem expertus fuerat, cum eſſet ex familia S. *Dominici*: ſit ita, quod eadem commoda non

Digitized by Google

non tanta facilitate obtineri queant in civitate, quemadmodum in ordinibus religioſorum, etſi hi ordines repræſentent ſpeciem quandam Reip. in qua communio bonorum viget, cum iidem etiam fruantur commodis, quæ ex Rep. proveniunt, quatenus in ea dominia locum habent.

§. 290.

Jus diſponendi de bonis Regi competens in regno patrimoniali.

Si regnum fuerit patrimoniale, Rex de bonis regiis & de ſucceſſione in iiſdem perinde diſponere poteſt, ac de bonis ſuis privatis. Quodſi enim regnum fuerit patrimoniale, non minus bona regia, tanquam ad imperii adminiſtrationem aut ſplendorem regium perpetuum requiſita (§. 286.), in ipſius patrimonio, conſequenter dominio (§. 452. 448. *part.* 2. *Jur. nat.*), ſunt (§. 155.), quam privata. Quamobrem cum dominus de rebus ſuis (§. 118. *part.* 2. *Jur. nat.*), etiam de ſucceſſione in iiſdem pro lubitu diſponere poſſit (§. 1025. 1005. 1008. *part.* 7. *Jur. nat.*); Rex etiam de bonis regiis, quemadmodum de privatis diſponere poteſt. Cumque permittendus ſit unicuique etiam abuſus dominii ſui (§. 169. *p.* 2. *Jur. nat.*); ipſi etiam permittendum eſt, ut de bonis regiis aliter diſponat, quam ut eadem in adminiſtrationem imperii, aut conſervationem ſplendoris regii impendat atque conſervet, conſequenter eodem prorſus modo de iiſdem & de ſucceſſione in iiſdem diſponere poteſt ac de bonis ſuis privatis.

Manent hoc non obſtante bona regia a bonis Regis privatis actu ſeparata (§. 287.), quamvis vi liberæ adminiſtrationis illorum ipſi *per demonſtrata* permittendum ſit, ut de iis aliter diſponat, quam debebat, veluti bona regia & privata in unam perſonam conferens, etiamſi imperium in aliam transferat. Quodſi objicias, jus eligendi ſucceſſorem a populo in Regem eſſe delatum, ſed ea lege, ut bona quoque regia promiſcue omnia maneant ſucceſſoris; id ex pacto ſingulari venit, non ex regni patrimonialis ſimpliciter talis, cui ſcilicet nulla pacta adjecta ſunt, notione fluit. Per pacta nimirum immutari poſſe jura, noto notius eſt.

§. 291.

De mutatione regni patrimonialis.

Si regnum fuerit patrimoniale, Rex formam Reip. mutare poteſt, ac imperium in partes potentiales dividere. Quoniam in regno patrimoniali Rex imperium habet in patrimonio (§. 155.), quemadmodum in ariſtocratia patrimoniali habent optimates (§. 156.); Rex in regno patrimoniali idem facere poteſt, quod facere licet optimatibus in ariſtocratia patrimoniali. Enimvero optimates in ariſtocratia patrimoniali perfecte tali formam Reip. mutare & imperium in partes potentiales dividere poſſunt, quippe qua diviſione forma Reip. mutatur (§. 224.). Ergo etiam Rex in regno patrimoniali formam Reip. mutare poteſt ac in partes potentiales dividere.

Poterat propoſitio præſens eodem modo demonſtrari, quo idem de optimatibus in ariſtocratia perfecte patrimoniali oſtendimus (§. 224.); ſed ne demonſtratio eadem repetenda foret, eam dependenter a propoſitione ſuperius demonſtrata demonſtrare maluimus, non quod ea neceſſario ſupponi debeat, ſed quia nobis viſum fuit de ariſtocratia agere, antequam de monarchia egimus. Contrarium fieri poteſt, ſi de monarchia priori loco agatur.

§. 292.

Quid ſit regnum patrimoniale perfecte ac imperfecte tale.

Regnum patrimoniale perfecte tale eſt, ſi omnis proprietas imperii fuerit penes Regem: *imperfecte* vero *tale*, ſi ſaltem jus transferendi imperium pro lubitu fuerit penes Regem.

Proprietas varia complectitur jura, prouti vidimus in parte ſecunda, quæ ſunt partes ſejus potentiales; quatenus a ſe invicem ita ſeparari poſſunt, ut diverſis ſubjectis inhæreant. Quando regnum patrimoniale ſimpliciter dicimus, proprietatem omnem imperii Regi competere ſumimus, neque enim jus ullum ad eam pertinens excipitur, ac propterea ſemper intelligitur regnum patrimoniale perfecte tale, niſi expreſſe aliud dicatur, hoc eſt, niſi modus habendi imperium quoad proprietatem ad certum quoddam jus, tanquam partem ipſius potentialem reſtringatur: prouti idem obtinet in aliis quoque juribus, quæ partes potentiales habent.

§. 293.

§. 293.

De jure in regno patrimoniali imperfecte tali.

Si regnum patrimoniale non fuerit niſi imperfecte tale; Rex formam Reip. immutare nequit, neque eam in partes potentiales dividere poteſt. Etenim ſi regnum patrimoniale fuerit nonniſi imperfecte tale, Regi ſaltem competit jus imperium pro lubitu transferendi (§. 292.), non vero præterea aliud, quod ad proprietatem pertinet. Quamobrem jus immutandi Reip. formam eidem non competit, conſequenter eandem immutare nequit (§. 156. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*). *Quod erat unum.*

Cumque forma Reip. immutetur, ſi in partes potentiales dividatur (§. 63.), Rex autem in regno patrimoniali imperfecte tali eandem immutare nequeat *per demonſtrata n.* 1. in regno patrimoniali imperfecte tali Rex imperium in partes potentiales dividere nequit. *Quod erat alterum.*

Non attenduntur hic pacta aliis translationi imperii adjecta, quibus modus habendi imperium reſtringitur. Quodſi enim talia adjecta fuerint pacta, ex ipſis definiendum, quid Regi liceat; quid minus. Sed prolixum nimis foret, omnia iſta pacta in præſenti diſcutere velle.

§. 294.

Num imperium patrimoniale in partes ſubjectivas dividi poſſit.

Si regnum fuerit patrimoniale voluntate populi, in partes ſubjectivas dividi nequit, niſi hoc expreſſe fuerit permiſſum, aut populus in diviſionem conſentiat: quodſi vero independenter a voluntate populi imperium patrimoniale Rex acquiſivit, idem quoque in partes ſubjectivas dividere poteſt. Quodſi enim regnum fuerit patrimoniale populi voluntate, proprietatis jus extendi nequit ultra voluntatem populi, quod per ſe patet. Enimvero quando imperium voluntate populi transfertur in Regem, id fieri non præſumitur niſi ſub tacita hac clauſula, ne in partes ſubjectivas dividatur, niſi expreſſe aliud dicatur (§. 235.). Quamobrem ſi regnum patrimoniale fuerit voluntate populi, in partes ſubjectivas dividi nequit, niſi hoc expreſſe a populo fuerit permiſſum. *Quod erat primum.*

Quoniam vero perinde eſt, ſive populus in delatione imperii expreſſe permittat diviſionem imperii in partes ſubjectivas, ſive in diviſionem, quam Rex intendit, conſentiat, aut factam ratihabeat, quod per ſe patet; ſi regnum patrimoniale vel maxime fuerit voluntate populi, hoc tamen non obſtante in partes ſubjectivas dividi poteſt, ſi populus in diviſionem conſentiat. *Quod erat ſecundum.*

Quodſi denique Rex independenter a voluntate populi imperium patrimoniale acquiſivit, quod quomodo fieri poſſit ſuo loco oſtendetur; in diſponendo de ſubſtantia imperii unice dependet a propria voluntate ac idem prorſus habet jus, quod populo originarie competit. Quamobrem cum populus univerſus unanimi conſenſu imperium in partes ſubjectivas dividere poſſit (§. 234.); Rex quoque, qui imperium patrimoniale independenter a voluntate populi habet, idem in partes ſubjectivas dividere poteſt. *Quod erat tertium.*

Ne nodum in ſcirpo quærant, qui ad carpendum alios ſunt proni; tenendum eſt, quod eum independenter a populi voluntate imperium patrimoniale habere dicamus, in quem populus proprio motu idem non tranſtulit, ſed qui alio quocunque modo, veluti jure belli, idem acquiſivit. Ceterum ex præſenti demonſtratione patet, in genere dici non poſſe, quod regnum patrimoniale a Rege dividi poſſit pro lubitu inter liberos ſuos, multo autem minus quod dividi debeat inter liberos utriuſque ſexus, ſi Rex voluntatem ſuam de ſucceſſione in imperio minime declaret, antequam moriatur, ut loco unius imperii ſummi oriantur plura (§. 232.), conſequenter loco regni unius regna plura.

Digitized by Google

§. 295.

An Rex, qui imperium in patrimonio habet independenter a populi voluntate, præſumatur voluiſſe, ut in partes ſubjectivas dividatur.

Si regnum fuerit patrimoniale independenter a voluntate populi; Rex, qui voluntatem ſuam de ſucceſſione in imperio non declaravit, non præſumitur voluiſſe, ut imperium in partes ſubjectivas dividatur, ſed potius, ne dividatur. Etenim ſi imperium dividitur in partes ſubjectivas, tot oriuntur ſumma imperia, in quot partes ſubjectivas id fuit diviſum (§. 232.) & diverſæ populi partes diverſis imperiis ſubjiciuntur (§. 231.), conſequenter potentia in ſingulis regnis minuitur, cum minor multitudo hominum non adeo valide ſeſe defendere poſſit adverſus vim externam, quam major. Immo diviſio imperii in partes ſubjectivas non ſatis convenit fini omni civitatis, quod finem hunc conſideranti facile patet (§ 4.). Quamobrem cum Reges malint eſſe potentes, quam impotentes, & potentiam ſuam augere potius ſtudeant, quam non augere, nec facile velle videntur ea, per quæ finis civitatis non ſatis obtinetur, niſi affectu perverſo in contrarium abripiantur; nec Rex, etiamſi imperium independenter a voluntate populi habet, ac idem in partes ſubjectivas pro lubitu dividere poſſit, ubi voluntatem ſuam de ſucceſſione in imperio non declaravit, præſumitur voluiſſe, ut imperium in partes ſubjectivas dividatur. *Quod erat unum.*

Enimvero quoniam imperium vel dividendum eſt in partes ſubjectivas, vel non dividendum, cum tertium non detur, Rex autem, etiamſi idem in patrimonio habeat independenter a voluntate populi, non tamen præſumitur voluiſſe, ut in partes ſubjectivas dividatur *per demonſtrata;* utique idem voluiſſe præſumitur, ne dividatur. *Quod erat alterum.*

Parum ſapientes ſe probant Reges, qui imperium in partes ſubjectivas dividunt, præſertim ſi dividunt inter liberos utriuſque ſexus, ut per filias devolvatur in extraneos. Quamobrem præſumtio diviſionis in partes ſubjectivas etiam repugnat ſapientiæ Regis. Quilibet autem Rex præſumitur intelligere ea, quæ e re civitatis ſunt, & quæ regnum ſuum ſtabile ac firmum etiam poſteris ſuis faciunt.

§. 296.

An liberi omnes in partes ſubjectivas æquales ſuccedere debeant.

Quoniam Rex, ſi vel maxime regnum fuerit patrimoniale independenter a voluntate populi, quando voluntatem ſuam de ſucceſſione in imperio non declaravit, non præſumitur voluiſſe, ut imperium in partes ſubjectivas dividatur, ſed potius, ne dividatur (§. 295.); *in regno patrimoniali independenter a voluntate populi, quando Rex voluntatem ſuam de ſucceſſione in imperio non declaravit, ſuccedere nequeunt liberi omnes defuncti ſimul, ita ut imperium in partes æquales ſubjectivas inter ipſos dividatur.*

Equidem vulgo ſimpliciter aſſeritur, in regno patrimoniali utriuſque ſexus liberos ſuccedere in partibus ſubjectivis æqualibus, quemadmodum in hæreditate, niſi Rex de ſucceſſione aliter diſpoſuerit; ſed qui ita ſentiunt, tacite ſupponunt, non dari regna patrimonialia libera populi voluntate conſtituta, ſed ſi quæ dentur, ea populo invito eſſe introducta, vi præcipue armorum. Sed cum in ſe minime repugnet, ut etiam populus imperium patrimoniale transferat in Regem, & ſubinde eſſe poſſit is Reip. ſtatus, ut iſtiuſmodi translationem ſuadeat ipſe civitatis finis, qualis fuiſſe videtur initio imperii Sinici, de quo alias diximus in Notis ad Orationem de Sinarum philoſophia practica; inter imperium patrimoniale voluntarium atque invitum utique diſtinguendum erat. Si qui hebetiores imperium ad hæreditatem referunt; illos in unum confundere a ſe invicem ſeparanda, ex anterioribus facile patet.

§. 297.

Regnum voluntarium & invitum quid ſit.

Regnum voluntarium dicitur, quando imperium libera voluntate populi in Regem fuit delatum: aſt *invitum*, quando imperium Regi alio quocunque modo, veluti vi armorum in populum invitum acquiſitum. Poſſunt etiam *Imperia* eodem modo diſtingui.

Hic

Digitized by Google

Hic loci agitur de regnis voluntariis, niſi expreſſe aliud dicatur. De regnis autem invitis, quæ jure belli acquiruntur, agemus in Jure Gentium. *Regna* etiam *patrimonialia voluntaria* ſunt, quæ talia ſunt voluntate populi; *invita* autem, quando independenter a voluntate populi imperium patrimoniale Rex habet.

§. 298.

De regno patrimoniali voluntario teſtari poteſt Rex, ea tamen lege, ut maneat indiviſum, niſi voluntate populi diviſio expreſſe permiſſa, aut populus in eam conſentiat; aſt de invito, quomodocunque libuerit. Si enim regnum patrimoniale fuerit voluntarium, imperium patrimoniale in Regem populi voluntate fuit delatum (§. 297.), conſequenter Rex ſibi ſucceſſorem eligere poteſt, quem voluerit (§. 283.), ſed non dividere in partes ſubjectivas, niſi hoc expreſſe a populo fuerit permiſſum, aut populus in diviſionem conſentiat (§. 294.). Quamobrem cum per teſtamentum voluntatem ſuam de ſucceſſione in imperio Rex declarare poſſit (§. 994. *part. 7. Jur. nat.*) & teſtamentum naturaliter facere liceat (§. 999. *part. 7. Jur. nat.*); de regno patrimoniali voluntario Rex teſtari poteſt, ea tamen lege, ut maneat indiviſum, niſi voluntate populi diviſio expreſſe permiſſa, aut populus in eam conſentiat. *Quod erat unum.* *De regno per teſtamentum relicto.*

Enimvero ſi regnum patrimoniale fuerit invitum, imperium in Regem non voluntate populi delatum, ſed is idem alio quodam modo, veluti vi armorum acquiſivit (§. 297.), conſequenter imperium patrimoniale independenter a populi voluntate habet. Quamobrem cum in hoc caſu imperium in partes ſubjectivas dividere poſſit (§. 294.), de eodem vero etiam teſtari *per demonſtrata*; de regno patrimoniali invito Rex per teſtamentum quomodocunque diſponere poteſt, ſcilicet ut idem maneat indiviſum, ſive ut inter duos, aut plures dividatur in partes ſubjectivas æquales, aut quacunque ratione inæquales. *Quod erat alterum.*

Cum imperium non pertineat ad hæreditatem, ſeu univerſitatem rerum Regis privatarum poſt mortem relictarum, teſtamentum autem ſit declaratio voluntatis de translatione dominii rerum poſt mortem ſuam relictarum (§. 994. *part. 7. Jur. natur.*); non videtur Rex de regno teſtari poſſe. Teſtamenta nimirum non videntur convenire niſi rebus, quæ ſunt in dominio privatorum. Enimvero dubium hoc haud difficulter removetur. Rex nimirum duplicem repræſentat perſonam, moralem ſcilicet, quatenus Rex eſt, hoc eſt, imperium habet, & phyſicam, quatenus privatus eſt, hoc eſt, homo, qui perinde ac alii rebus indiget ad vitæ neceſſitatem, commoditatem atque jucunditatem. Si regnum fuerit patrimoniale, qua Rex patrimonium habet diverſum ab eo, quod qua privatus habet. In illo ſunt imperium tanquam res incorporalis (§. 498. *p. 1. Jur. nat.*) & bona regia (§. 286.); in hoc autem bona privata. In regno patrimoniali non minus imperium & bona regia ſunt in patrimonio Regis qua Regis, quod *regium* appellari poterat, quam bona privata in dominio privato. Quemadmodum itaque teſtatur de bonis privatis, ſi voluntatem ſuam declarat, cujuſnam ea poſt mortem ſuam eſſe debeant (§. 994. 996. *part. 7. Jur. nat.*), ſed qua privatus; ita etiam de imperio & bonis regiis qua Rex teſtatur, quando voluntatem ſuam declarat, quinam in regno ſuccedere debeat, & cujuſnam eſſe debeant bona regia poſt mortem ſuam. Quamvis autem uno actu teſtetur de bonis privatis & imperio atque bonis regiis; declaratio tamen voluntatis ſuæ de utriſque duo diverſa teſtamenta ſunt, quorum unum abſque altero fieri poteſt.

§. 299.

Teſtamentum Regis regium eſt, in quo diſponitur de imperio & bonis regiis; *teſtamentum Regis privatum* eſt, in quo diſponitur de bonis ipſius privatis. Bona iſta cum ab his actu ſint ſeparata, nec in unam maſſam confundi poſſint (§. 287.); *teſtamentum Regis regium & privatum ſunt duo teſtamenta a ſe invicem ſemper ſeparanda.* *Differentia teſtamenti Regis regii & privati.*

§. 300.

§. 300.

Quando in regno ex teſtamento & in bonis privatis ab inteſtato ſuccedatur.

Quoniam in teſtamento regio diſponitur de imperio & bonis regiis; in privato autem de privatis (§. 299.); *ſi Rex, qui imperium in patrimonio habet, in teſtamento ſaltem diſponat de imperio & bonis regiis, non vero de privatis, teſtamentum mere regium eſt, & in bonis privatis ſuccedittur ab inteſtato* (§. 1021. *part. 7. Jur. nat. &* §. 289. *h.*).

Quando in teſtamento diſponitur de ſucceſſione in imperio & bonis regiis, non vero de privatis; ſatis patet, Regem voluiſſe, ut in privatis ab inteſtato ſuccedatur. Quoniam enim ſucceſſio ab inteſtato per ſe manifeſta eſt, non opus erat, ut de ea demum voluntatem ſuam Rex declararet. Ex ſilentio itaque recte eandem voluiſſe præſumitur. Ponamus in teſtamento in regno ſucceſſorem inſtitutum eſſe extraneum filio præterito. Minime dicendum eſt; illum quoque inſtitutum eſſe hæredem, qui ſuccedat in bonis privatis: ſed filius in bonis privatis ſuccedit ab inteſtato.

§. 301.

De ſucceſſione in regno patrimoniali ab inteſtato.

Si regnum fuerit patrimoniale, Rex vero voluntatem ſuam de ſucceſſione in eodem nullo modo declaraverit; filius primogenitus, aut natu major, vel deficientibus liberis agnatus proximus ſuccedit. Quoniam enim raro, immo vix ac ne vix quidem contingit, ut Rex, etiamſi regnum in patrimonio habeat, conſequenter præteritis liberis atque agnatis ſucceſſorem quoque extraneum, vel nullo ſanguinis vinculo ſibi junctum eligere poſſit, imperium in extraneum, aut alium nullo ſanguinis vinculo ſibi junctum transferat, illud autem præſumitur, quod plerumque fit, non quod rarius, ubi nullæ rationes peculiares proſtant (§. 248. *part. 7. Jur. natur.*); Rex, quamvis regnum in patrimonio habeat, hoc tamen non obſtante, velle præſumitur, ut dignitas regia maneat in familia ſua, aut hac deficiente, apud eos, qui cum ipſo ſunt in eadem familia, præſertim arctiori. Quodſi ergo voluntatem ſuam de ſucceſſione in regno nullo modo declaret; velle præſumitur, ut regnum maneat penes liberos ſuos, aut, his deficientibus, penes eos, qui cum ipſo ſunt in eadem familia. Et quia regnum patrimoniale voluntarium in partes ſubjectivas dividi nequit, niſi populi voluntate (§. 294. 297.), invitum autem ut dividatur Rex velle non præſumitur, ubi voluntatem ſuam non declaravit, ſed potius, ne dividatur (§. 295. 297.); ſi is voluntatem ſuam de ſucceſſione in regno non declaravit, unus ſaltem ex liberis, vel his deficientibus ex agnatis ſuccedere poteſt. Quamobrem cum non ſit medium aptum ad diſcernendum partes diſſidentes, ut is ſuccedat, qui ad regnandum aptior, conſequenter ratio intrinſeca deficiat, cur unus liberorum, vel agnatorum alteri ſit præferendus; ad rationem extrinſecam confugiendum, ac ideo filius primogenitus, aut natu major in linea deſcendentium, agnatus proximus in collaterali ſuccedat neceſſe eſt.

Ubi deficit voluntas expreſſa, negotium tamen exitum habere debet, ibi locum habet voluntas præſumta, & ubi deficit ratio intrinſeca, in ejus locum extrinſeca ſuccedit, ut præſumtio fieri poſſit. Principia hæc generalia ſunt, quibus etiam utendum in caſu præſenti particulari. Naturale hominibus eſt, ut liberos ſuos velint eſſe fortunatos, quemadmodum etiam velle debent (§. 732. *part. 7. Jur. nat.*), & fortunam eorum, qui ſanguinis vinculo ſibi junguntur, in gloriam propriam vertant, tanto quidem majorem, quanto arctius fuerit iſtud vinculum. Atque eadem de cauſa qui ſunt in fortuna regia malunt, eandem manere familiæ ſuæ propriam, quam ut ad extraneam abeat. Habemus itaque fundamentum præſumtionis, ubi ſtandum eſt voluntate volentis, ac permittendum ut faciat, quod vult, non vero quæritur quid rectius fieri potuerat.

§. 302.

§. 302.

De ſucceſſione fœminarum in regno patrimoniali.

Si moribus conveniat, ut fœminæ ab imperio excludantur, in hypotheſi propoſitionis præcedentis ad ſucceſſionem in regno admitti nequeunt: quodſi vero moribus conveniat, ut promiſcue cum maſculis, vel his deficientibus demum admittantur, in caſu priori fœmina natu major præfertur maſculo natu minori, in poſteriori autem fœmina tum demum ſuccedit, ſi nullus adſit maſculus. Quoniam enim Rex voluntatem ſuam de ſucceſſione in regno non declaravit, *per hypotheſin*; ſtandum eſt voluntate præſumta. Quod moribus convenit, etſi aliter eſſe poſſit, cum tamen de alio non cogitent homines, id ita eſſe debere ſumunt, conſequenter in caſu dubio quod moribus convenit velle præſumuntur (§. 248. *part.* 2. *Jur. nat.*). Quamobrem ſi moribus conveniat, ut fœminæ ab imperio excludantur, in hypotheſi propoſitionis præcedentis in regno ſuccedere nequeunt, quodſi vero moribus conveniat, ut promiſcue cum maſculis, vel his deficientibus demum admittantur, in caſu priori vi demonſtrationis præcedentis fœmina natu major præfertur maſculo natu minori, in poſteriori autem tum demum ſuccedit, ſi nullus adſit maſculus.

Si id præſumendum, quod moribus convenit, in caſu dubio attenduntur quoque mores vicinarum gentium communes. Juris enim etiam videtur in noſtra gente, quod conſuetudo apud omnes vicinas jus facit, cum iſtiuſmodi mores pro communi gentium jure accipi ſoleant, quo in civitate ſua utuntur.

§. 303.

Caſus particulares.

Quoniam moribus ſtandum eſt, ſi Rex de ſucceſſione in regno patrimoniali voluntatem ſuam non declaravit (§. 302.); *ſi moribus promiſcue fœminæ ac maſculi in regno ſuccedunt, ubi Rex voluntatem ſuam de ſucceſſione in eodem non declaravit, ſoror natu major præfertur fratri natu minori, fœmina propiori ſanguinis vinculo illi juncta cognato remotiori; ſi vero fœminæ non admittantur niſi deficientibus maſculis fœmina ſuccedit, quæ propiori vinculo ſanguinis jungitur Regi defuncto.*

§. 304.

Quando imperium patrimoniale ad populum redeat, ſeu deſinat.

Si Rex, qui imperium in patrimonio habet, non declaret voluntatem ſuam de ſucceſſione in imperio, nemo autem ſuperſit, qui defuncto vinculo ſanguinis conjungitur; imperium ad populum redit & populus fit ſui juris. Quando enim Rex, qui imperium in patrimonio habet, non declarat voluntatem ſuam de ſucceſſione in imperio, ea præſumenda eſt (*not.* §. 301.). Enimvero ſi nemo adſit, qui ſanguinis vinculo ipſi conjungitur, imperium is transferre nequit niſi in extraneum, aut in perſonam, quæ cum ipſo non eſt in eadem familia, conſequenter ejus parum intereſt, in quemnam idem transferatur. Quoniam itaque nulla datur ratio, ob quam præſumi poſſit, in quemnam imperium transferri voluerit; nemo quoque eſt, qui ulla ratione ſucceſſionem prætendere poſſit. Regnum igitur patrimoniale deſinit, conſequenter imperium ad populum, penes quem originarie eſt (§. 33.), redit. *Quod erat unum.*

Enimvero ſi imperium ad populum redit, nemo amplius eſt, cui jus quoddam in ipſum competat, quod per ſe patet, conſequenter populus ab alieno imperio liberatus fit ſui juris. *Quod erat alterum.*

Perinde igitur eſt, ac ſi civitas demum eſſet conſtituta, & regno deſinente ſtatus fit popularis, ſeu regnum in democratiam vertitur (§. 131.).

§. 305.

§. 305.

De jure populi quando regno finito imperium ad ipſum redit.

Si regno finito imperium ad populum redit; populus Reip. formam eligere poteſt, quamcunque voluerit. Quando enim regnum finitur, nemo eſt, cui jus quoddam ſit ad regnum, conſequenter qui ſucceſſionem prætendere poſſit, quod per ſe patet. Imperium igitur, quod ad populum redit, perinde penes populum eſt, ac ſi originarie penes ipſum eſſet. Enimvero quando imperium originarie penes populum eſt, is imperium vel ſibi retinere, vel pro lubitu ſuo in perſonam unam, aut plures conjunctim transferre poteſt, & a voluntate ipſius dependet, qua lege transferre velit (§. 36.). Quamobrem cum democratia ſit, ſi imperium penes populum univerſum fuerit (§. 13.) monarchia, ſi penes unum (§. 133.); ariſtocratia, ſi penes plures conjunctim (§. 135.), & Reſp. mixta, ſi imperium in partes potentiales dividatur, aut ejus exercitium quomodocunque limitetur (§. 138.), ſeu certa lege transferatur (§. 77.); ſi finito regno imperium ad populum redit, populus Reip. formam eligere poteſt, quamcunque voluerit.

Finito regno, reviviſcit ſtatus originarius, qualis fuerat, cum civitas primum conſtituta fuiſſet. Jus itaque populi in imperium prorſus idem eſt, quale tunc temporis fuerat, conſequenter de imperio & ejus exercitio atque modo idem habendi vi libertatis ſuæ diſponere poteſt, prouti ſibi commodum exiſtimaverit.

§. 306.

De diverſitate juris eligendi regem.

Si regnum fuerit electivum, vel populus univerſus jus eligendi prorſus liberum ſibi reſervare, vel idem ſimpliciter in alios transferre, vel denique certas electionis leges condere poteſt. Etenim ſi regnum fuerit electivum, Rege deficiente ſucceſſor eligendus (§. 278.). Cum jus transferendi imperium in perſonam unam, conſequenter eligendi Regem (§. 139.), originarie penes populum ſit (§. 36.), quilibet autem jus ſuum vel per ſe, vel per alium exercere poſſit, quod per ſe patet; ſi regnum fuerit electivum, vel populus univerſus jus eligendi ſibi reſervare, idque prorſus liberum (§. *cit.*), vel in alios transferre poteſt. *Quod erat unum.*

Enimvero cum quilibet jus ſuum in alium transferre poſſit quacunque lege voluerit (§. 11. *part.* 3. *Jur. nat.*); jus eligendi Regem populus in alios transferre poteſt, quacunque lege voluerit, conſequenter certas electionis leges condere. *Quod erat alterum.*

Si populus univerſus jus eligendi Regem ſibi reſervat, ſtatus quoad electionem Regis democratiæ æquiparatur; ſi vero illud in alios translatum, ariſtocratiæ. Quamobrem quæ de exercitio imperii demonſtrata fuerunt in democratia, ea facile applicantur ad electionem Regis in caſu priori; quæ vero de illo oſtendimus in Ariſtocratia, ea ad electionem Regis applicanda veniunt in caſu poſteriori, obſervata nimirum differentia inter imperium & jus eligendi, ſeu habita ſaltem ratione modi exercendi jus: per ſe nimirum patet, ad ipſius imperii exercitium alios actus requiri, quam ad exercitium juris eligendi.

§. 307.

De eligibilitate perſonarum.

Quoniam *populus, quando jus eligendi in alios transfert*, legem electionis eligentibus præſcribere poteſt, quam voluerit (§. 306.), & a voluntate ipſius dependet, in quamnam perſonam imperium transferri velit (§. 36.); *legem quoque præſcribere poteſt, ut non eligatur, niſi indigena; maſculus, non fœmina, perſona certæ ætatis, vel qualitatis; quæ eſt ex certa familia, aut nonniſi ex certis familiis, & quæ ſunt alia, per quæ perſonæ eligibilitas determinari poteſt.*

Quando dicitur, perſonam certæ qualitatis eligi debere; nonniſi iſtiuſmodi qualitates intelliguntur, quæ quomodocunque indigitantur, ut ab aliis ſui ſimilibus diſtingui poſſint (§. 28. *p.* 3. *Jur.*

Digitized by Google

Jur. nat.), neque ideo ulli diſputationi obnoxie ſunt, veluti ſi dicatur Regem eligi debere ex illuſtri familia, qui tot majores ſuperet, ſeu ab iis genus ſuum deducit, qui religioni receptæ addictus &c. Quodſi enim aliæ commemorentur, veluti ut eligatur, qui ad regnandum aptus ſit, patriæ amans, pius & ita porro; ea ſaltem per modum officii præſcribuntur, non vero per modum legis, quæ actum eligentium eidem contrarium irritum efficere poteſt.

§. 308.

De modo electionis.

Similiter cum *populus* eligentibus legem de modo electionis præſcribere poſſit (§. 306.); *definire poteſt tempus, intra quod Rex eligendus, numerum votorum ad electionem requiſitorum, locum, in quo convenire debent electores & quæ alia ſunt hujuſmodi in electione obſervanda.*

§. 309.

De electione legitima & illegitima.

Electio legitima dicitur, quæ juxta leges de electione Regis conditas facta: *illegitima*, quæ legi cuidam contrariatur. Hinc in caſu primo *Rex* dicitur *legitime electus*; in caſu poſteriore *illegitime electus*, cumque electoribus non plus juris competat, quam in eos tranſlatum fuit, conſequenter quod ad leges iſtas reſtringitur; *populus non tenetur ratihabere electionem illegitimam*. Quoniam tamen jus ſuum remittere poteſt (§. 117. *part.* 3. *Jur. nat.*); *eam ratihabere poteſt, ſi velit, & Regem electivum agnoſcere, immo in caſu emergente electoribus permittere, ut in electione legem aliquam inſuper habeant, ſubinde etiam permiſſio præſumi poteſt, nimirum quando impedimenta inſuperabilia ſeſe offerunt, quo minus lex aliqua obſervetur.*

Impedimenta iſta neceſſitatem phyſicam imponunt electoribus, ut a lege in dato caſu recedant, veluti ſi exercitus hoſtilis vicinus ſit loco electioni deſtinato, vel peſtis, aut alius morbus contagioſus in eodem ſæviat. Subinde etiam is eſſe poteſt Reip. ſtatus, ut ſaluti publicæ, quæ ſuprema lex eſt (§. 86.), aliter conſuli non poſſit, niſi recedatur a lege quadam electionis, veluti ſi Reſp. indiget auxilio alieno Regis cujuſdam potentis, qui id ferre non vult niſi ſub hac conditione, ut ipſe eligatur, lege autem vetitum ſit, ne extraneus eligatur.

§. 310.

De lege electionis a populo ſibimetipſi data.

Si jus eligendi fuerit penes populum, qui tamen in certam electionis legem conſenſit; ab ea in electione recedere poteſt, modo nemini jus ullum ex ea quæſitum. Quodſi enim jus eligendi fuerit penes populum, & ipſemet in certam electionis legem conſenſit; legem hanc, quando viſum fuerit, tollere quoque poteſt, conſequenter etiam eam tollere quoad caſum præſentem, ac ideo ab eadem recedere, ſi ita viſum fuerit. Quoniam tamen jus quæſitum nemini invito auferri poteſt (§. 336. *part.* 3 *Jur. nat.*); a lege electionis, ex qua jus aliquod quæſitum alicui, populus recedere nequit ſine conſenſu eorum, quorum intereſt. Patet itaque populum, ſi penes eum fuerit jus eligendi, a lege electionis, in quam conſenſit, recedere poſſe, ſi ita viſum fuerit, modo nemini jus ullum ex ea quæſitum.

Qui legem ſibimet ipſi ſtatuit, ab ejus utique voluntate pendet, utrum eadem ſtare velit, nec ne, cum nemo adſit, qui eundem cogere poſſit, ut eandem obſervet (§. 156. *part.* 1. *Jur. nat.*). Aliter vero ſeſe res habet, ſi eadem lege jus quoddam in alterum fuit tranſlatum, qui legis autorem cogere poteſt, ſaltem cogendi jus habet, ut ſibi jus ſuum reddat, nec idem violet. Ponamus ex. gr. populum conveniſſe, ut ne Rex eligatur, niſi ex certa familia. Hæc utique familia lege iſta acquiſivit jus ad regnum, ut ex ipſa Regem eligi neceſſe ſit, nec ea pati teneatur, ut, qui de familia ſua non eſt, eligatur. Quod ſi eligatur, eidem injuria fit (§. 859. *p.* 1. *Jur. nat.*), nec ea Regem electum agnoſcere tenetur, etſi votorum pluralitas alias vincat.

Digitized by Google

§. 311.

De lege electoribus præſcripta. *Lex electoribus præſcripta a populo tolli poteſt, niſi ex ea jus quoddam alicui quæſitum.* Oſtenditur eundem in modum, quo propoſitionem præcedentem demonſtravimus.

Notandum vero legem electionis eſſe poſſe talem, ut electoribus ex ea jus quoddam ſit quæſitum, quam perinde mutare minime poſſunt, ac ſi ex ea jus quoddam ad regnum quæſitum fuerit. Ita electores pati minime tenentur, ut jus eligendi quocunque modo reſtringatur, veluti ſi ipſis liberum ſit ex ſuo etiam numero eligere Regem, ne ex eodem eligatur, vel qui ex familia eorum eſt.

§. 312.

Quousque jus Regis electi extendatur. *Rex electus nihil conſtituere poteſt, quod valeat ultra tempus regiminis eidem præſtitutum.* Etenim ſi Rex eligitur, exercitium imperii in ipſum transfertur vel ad dies vitæ, vel ad certum tempus, aut tempore quocunque revocabile (§. 38.). Quamobrem cum non plus juris habeat, quam in ipſum fuit translatum, ſi imperium in ipſum translatum ad dies vitæ, tamdiu id exercere poteſt, quamdiu vivit, ſi ad certum tempus, donec tempus iſtud finiatur, ſi denique tempore quocunque revocabile, quamdiu populo aut iis, qui jus populi habent, placuerit, conſequenter actus ad exercitium imperii ſpectantes tamdiu validi ſunt, quamdiu regimen durat. Nihil igitur conſtituere poteſt Rex electus, quod valeat ultra tempus regiminis eidem præſtitutum.

Tempore nimirum elapſo, in quod exercitium imperii fuit conceſſum, jus omne Regis exſpirat, & quod ultra iſtud tempus agit, ipſo jure nullum eſt: perinde vero eſt, finito regimine aliquid conſtituere, ac durante eo conſtituere, quod valeat ultra tempus regiminis ipſi præſtitutum, prouti idem jam annotavimus de optimatibus temporariis (*not.* §. 241.).

§. 313.

De iis, quæ ultra tempus regiminis valere debent. Quoniam Rex electus nihil conſtituere poteſt, quod valeat ultra tempus regiminis eidem præſtitutum (§. 312.); *ſi quod conſtituit finito regimine valere debeat, neceſſe eſt, ut vel expreſſa, vel tacita ratihabitione a ſucceſſore confirmetur.*

Animo hic recolenda ſunt, quæ de optimatibus temporariis ſupra annotavimus (*not.* §. 242.).

§. 314.

Penes quem ſit imperium ſede vacante. *Si Rex electus moritur, aut tempus regimini ipſius præſtitutum finitur, vel jus in eum translatum revocatur; imperium ad populum redit.* Etenim imperium originarie penes populum eſt (§. 33.) & res populi propria (§. 34.), quando vero populus eligit Regem, imperium in ipſum transfert (§. 139.) vel ad dies vitæ, vel ad certum tempus, vel tempore quocunque revocabile (§. 38.). Quodſi ergo tempus regimini ipſius præſtitutum finiatur, cum nemo ſit, qui imperium prætendere poſſit; idem ad populum redit.

§. 315.

Quoniam *Rege electo mortuo, aut tempore regimini ipſius præſtituto finito* imperium ad populum redit (§. 314.); *a voluntate populi dependet, utrum Regem novum eligere & qua lege imperium in ipſum transferre velit, an aliam quamcunque Reip. formam introducere.*

Nimi-

Digitized by Google

Nimirum tum perinde eſt, ac ſi civitas demum eſſet conſtituta & Reſp. inſtituenda, conſequenter populus convenire poteſt, utrum imperium ſibi retinere, an in perſonam unam, vel plures idem transferre, & num certa lege transferre velit (§. 36.).

§. 316.

Interregnum dicitur ſtatus Reip. in quo ſedes regia vacat. Quamobrem *tempore interregni imperium penes populum eſt* (§. 314.), cumque is pro lubitu jus ſuum in alium quemcunque transferre poſſit (§. 12. *part. 3. Jur. nat.*) & lege quacunque, quæ placuerit (§. 11. *part. 3. Jur. nat.*), *lege deferre poteſt exercitium imperii in quemcunque, vel quoſcunque voluerit, quamdiu durat interregnum, idemque pro lubitu limitare.* *De interregno.*

Tempore nimirum interregni imperium, quod penes populum eſt, idem exercere poteſt vel per ſe, vel per alium, aut alios, prouti placuerit.

§. 317.

Vicarius regni dicitur, qui imperium exercet tempore interregni. Patet itaque, *vicarii jus æſtimandum eſſe ex lege fundamentali de vicariatu regni &c, ſi vicarius certa lege deſignatus fuerit, regimen ipſius eo ipſo momento incipere, quo Regis jus finitur, ſeu ſedes vacare incipit, ac finiri, quamprimum Rex novus fuerit electus.* *Vicarius regni quinam ſit.*

Quamprimum Rex novus fuit electus, ſedes non amplius vacat, conſequenter interregnum finitur (§. 316.), adeoque jus vicarii expirat. Quoniam vero populus tempore interregni imperium non minus in partes potentiales, quam ſubjectivas dividere valet, prouti ex anterioribus facile patet; ideo plures eſſe poſſunt vicarii tempore interregni, ſive diviſio fiat in partes potentiales, ſive in ſubjectivas. Quantum vero & quale ſit jus vicariorum plurium, ex lege fundamentali definiendum. Quamobrem opus non eſt, ut ad quæſtiones particulares deſcendamus, ac præter neceſſitatem ſimus prolixiores.

§. 318.

Rex electus promittere tenetur, quod imperium ſaluti publicæ convenienter, &c, ſi certæ leges eidem præſcribuntur, ſecundum easdem idem exercere velit. Etenim imperium omne, ſive abſolutum fuerit atque ſummum, ſive quocunque modo limitatum, transferri intelligitur ea lege, ut non exerceatur, niſi ſaluti publicæ convenienter (§. 88.). Quamobrem cum Rex electus acquirat jus ſibi delatum acceptatione ſua (§. 13. *part. 3. Jur. nat.*); utique declarare debet, quod imperium, quale offertur, habere & ita exercere velit, prouti populus idem exerceri vult (§. 2. *part. 3. Jur. nat.*), conſequenter ad id ſe obligare, adeoque promittere debet, quod ſaluti publicæ convenienter id exercere velit (§. 393. *part. 3. Jur. nat.*). *Quod erat unum.* *De promiſſione regis electi.*

Quoniam vero populus imperium offerens Regi electo, cujus exercitium ad certas leges fundamentales, ſeu capitulationem, quæ & ipſa lex fundamentalis eſt (§. 124.), reſtrictum, non niſi ſub hac conditione offert, ut idem juxta leges fundamentales exerceat, ideo ut ante patet, Regem electum promittere debere, quod juxta leges fundamentales imperium exercere velit. *Quod erat alterum.*

Populus per promiſſionem ſibi obligat Regem ad recte imperandum in omni caſu (§. 363. *p. 3. Jur. nat.*), & non modo naturaliter ipſi competit jus hoc exigendi, quatenus imperium in alium transferre non debet, niſi ut ſaluti publicæ convenienter adminiſtretur (§. 87.), ſed etiam ex pacto cum Rege inito, dum imperium ſibi oblatum acceptans promittit, quod ſaluti publicæ convenienter id exercere velit (§. 788. *part. 3. Jur. nat.*), etſi populus judicio ipſius relinquat, quomodo ſaluti publicæ convenienter exerceatur, conſequenter in eodem ſeſe acquieſcere velle eo ipſo declaret, ut nullum actum in ſpecie ab ipſo exigere poſſit, quem ſaluti publicæ promovendæ convenire exiſtimat. Si leges fundamentales præſcribunt certos actus & quoad eas libertas imperandi limitatur; neceſſe omnino eſt, ut Rex populo ſeſe obliget, quod eas ſan-

Digitized by Google

ſte obſervare, nec quicquam contra eaſdem committere velit. Tumque populo competit jus actus hosce in ſpecie exigendi, nec permittendi contrarios.

§. 319.

Quale ſit regnum electivum. *Regnum electivum non patrimoniale, ſed uſufructuarium eſt.* Quodſi enim regnum fuerit electivum, imperium in Regem transfertur nonniſi ad dies vitæ, aut ad certum tempus, vel tempore quocunque revocabile, & Rege mortuo aut tempore regimini ipſius præſtituto finito, vel jure quod in eum translatum fuerat, revocato, imperium ad populum redit (§. 314.). Quamobrem imperium in ipſum non transfertur, niſi quoad exercitium. Quamobrem cum imperium quoad exercitium translatum ſit in uſufructu, non vero in patrimonio Regis (§. 40.), regnum vero uſufructuarium ſit, non patrimoniale, ſi imperium ſit in uſufructu Regis (§. 155.); regnum electivum patrimoniale eſſe nequit, ſed uſufructuarium eſt.

Repugnat regnum eſſe electivum & patrimoniale. Si enim regnum fuerit electivum populus, vel qui jus populi habent in locum Regis deficientis novum eligere debent; ſi vero regnum fuerit patrimoniale, Rex ſibimet ipſi eligit ſucceſſorem, aut alius eidem ſuccedit ex voluntate illius præſumta (§. 283. 301.).

§. 320.

An Rex electus imperium abdicare poſſit. *In regno electivo Rex imperium ſine conſenſu populi abdicare nequit.* Imperium enim in ipſum transfertur vel ad dies vitæ, vel ad certum tempus, vel quamdiu populo libuerit. Quamobrem quando illud acceptat, conſequenter declarat, quod idem ſuſcipere velit (§. 2. *part.* 3. *Jur. nat.*); cum populo convenit, quod id adminiſtrare velit vel quamdiu vivit, vel tempore convento, vel quamdiu populo placuerit, adeoque ad hoc eidem ſe obligare intelligitur, conſequenter conventio iſta promiſſionem continet (§. 393. 703. *part.* 3. *Jur. nat.*). Quoniam itaque conventio iſta pactum eſt (§. 788. *part.* 3. *Jur. nat.*), pacta autem ſervanda ſunt (§. 789. *part.* 3. *Jur. nat.*); pro lubitu ſuo declarare nequit, ſe imperium, quod ipſe in alium transferre non poteſt, diutius habere nolle, conſequenter imperium abdicare nequit (§. 115. *part.* 3. *Jur. nat.*). *Quod erat unum.*

Quoniam tamen populi ſaltem intereſt, ne imperium Rex abdicet, quod per ſe patet, quilibet autem jus ſuum remittere poteſt, quamdiu nihil committitur, quod eſt contra jus tertii (§. 117. *part.* 3. *Jur. nat.*); quin Rex conſenſu populi imperium abdicare poſſit dubitandum non eſt. *Quod erat alterum.*

Si quis Rex eligitur, imperium utique ex pacto cum populo, aut iis, qui jus populi exercent, acquirit. Rex, qui imperium acceptat, promittit, quod populum regere velit; populus autem promittit viciſſim, quod imperanti parere velit. Quemadmodum itaque hi obligantur ad parendum, ita Rex obligatur ad populum regendum. Omnis obligatio neceſſitas moralis agendi eſt (§. 118. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*). Sicuti igitur non arbitrii populi eſt, utrum Regi imperanti parere velit, nec ne; ita quoque imperio ſuſcepto non amplius arbitrii Regis eſt, utrum imperium adminiſtrare velit, nec ne.

§. 321.

An Rex abdicari poſſit. *Si in regno electivo imperium in Regem translatum fuit ad dies vitæ, a populo, aut iis, qui jus populi habent, abdicari nequit: quodſi imperium conceſſum fuerit ad certum tempus, antequam id fuerit finitum, abdicari nequit.* Etenim ſi imperium in Regem fuit translatum ad dies vitæ, ipſi competit jus adminiſtrandi imperium, quamdiu vivit; ad tempus certum autem, ſi imperium ad certum tempus in ipſum translatum fuit. Quamobrem cum nemini invito jus ſuum auferri poſſit (§. 336. *part.* 2. *Jur. nat.*); nec Regi a populo, aut iis, qui jus populi habent, auferri poteſt. Quoniam

Digitized by Google

niam itaque jus in eum translatum eidem aufertur, ſi abdicetur, quod per ſe patet; ſi in regno electivo imperium in Regem translatum fuit ad dies vitæ, a populo, aut iis, qui jus populi habent, abdicari nequit, nec abdicari poteſt ante tempus regiminis ipſius præſtitutum.

Rex abdicatur, ſi populus declarat, quod eum diutius Regem habere nolit, conſequenter jus in ipſum collatum revocat (§. 741. *part. 3. Jur. nat.*). Enimvero jus in Regem, dum eligitur, irrevocabiliter translatum intelligitur, ſi imperium ad dies vitæ in eundem transfertur, non revocabile ante tempus præſtitutum, niſi expreſſe aliud dicatur, neque enim transferri poteſt ea lege, ut populus univerſus recte imperanti parere debeat, male autem imperanti reſiſtere, eumque coercere, conſequenter in pœnam jus ſuum auferre poſſit (§. 82.), niſi imperium precario deferatur, ut idem exerceat, quamdiu placuerit, conſequenter quocunque tempore revocabile (§. 38.). Imperium revocabiliter translatum non præſumitur, cum incertum ſit, an Rex idem hoc modo transferendum acceptaturus fuiſſet. Semper itaque irrevocabiliter translatum intelligitur, niſi tempus certum in delatione imperii definiatur.

§. 322.

Si Regi defertur imperium ſub lege commiſſoria, ut regno cadat, quando hoc fecerit, vel non fecerit; regnum amittit, ſi fecerit, vel non fecerit. Etenim pactum, cui lex commiſſoria addita, ſtatim reſolvitur, ſi non præſtetur, quod ex eo præſtandum (§. 1088. *part. 4. Jur. nat.*). Quodſi ergo pacto, quo imperium in Regem translatum, addita lex commiſſoria, ut regno cadat, quando hoc fecerit, vel non fecerit, ſi id fecerit, vel non fecerit, regnum ſtatim amittit. *De imperio ſub clauſula commiſſoria in Regem transdito.*

Nimirum clauſula iſta commiſſoria obligationem populi efficit conditionatam, quæ conditione exiſtente ſtatim expirat, ut ideo Rex qui fuerat ipſo facto eſſe deſinat. Quamobrem quando regnum committitur, non opus eſt, ut a populo Rex demum abdicetur (*not.* §. 321.) quippe quem Regem non amplius agnoſcere tenetur. Si vero Rex abdicandus, tamdiu Rex manet, donec abdicatus fuerit.

§. 323.

In regno ſucceſſorio imperium defertur lege, quam populus condidit, aut, ſi nulla extet, more gentium vicinarum ſucceditur. Etenim a voluntate populi regnum ſucceſſorium conditurі unice dependet, quamnam legem ſucceſſionis condere velit (§. 277.). Quamobrem cum ex ea acquiratur jus ſuccedendi, in regno ſucceſſorio imperium defertur lege, quam populus condidit. *Quod erat unum.* *De modo ſuccedendi in imperio.*

Enimvero cum ſucceſſioni locus eſſe nequeat, niſi populus, a cujus unice voluntate dependet, quomodo ſucceſſio fieri debeat (§. 277.), in prima delatione imperii ſucceſſionis certam legem condidit; ſi de ea nihil dictum fuerit, neceſſe eſt ut modum ſuccedendi ſuppoſuerit. Quamobrem cum alius ſupponi non potuerit, quam qui apud agentes vicinas obtinet, qui ſolus tunc temporis, quando primum Regem elegit, & regnum ſucceſſorium eſſe debere declaravit animo ipſius obverſatus intelligitur, (§. 512. *part. 6. Jur. nat.*) ſi nulla peculiaris lex de ſucceſſione in regno extet, more gentium vicinarum ſuccedatur neceſſe eſt. *Quod erat alterum.*

Nimirum modus ſuccedendi definitur vel expreſſa populi voluntate, vel præſumta. Illud obtinet, ſi lex ſucceſſionis condatur a populo; hoc autem, ſi more gentium vicinarum ſucceſſio fieri debet. Quando populus liber regnum ſucceſſorium introducit, nullas vero de eo, atque ſucceſſione in eodem leges condit; id facit ad imitationem gentium aliarum, quibus regna ſucceſſoria ſunt. Quamobrem talia ut ſint, qualia ſunt regna iſta, & ut eodem modo ſuccedatur, quo in iſtis ſucceditur, voluiſſe intelligitur. Cum itaque jus omne Regis metiendum ſit ex voluntate populi imperium in ipſum transferentis (§. 43.); in caſu dubio ad mores gentium vicinarum recurrendum, niſi alia indicia manifeſto alio ducant. Et idem tenendum eſt de ſucceſſione.

§. 324.

Digitized by Google

§. 324.

Cur regna ſucceſſoria introducantur.

Regna ſucceſſoria introducuntur eo fine, ut ſucceſſor ſit certus. Quamvis enim regna electiva fini civitatis maxime convenire videantur, quod eligi poſſit perſona ad imperium ſaluti publicæ convenienter adminiſtrandum maxime apta, id quod in omni delatione imperii intenditur (§. 88.); quoniam tamen in regnis electivis, inprimis ſi jus eligendi fuerit penes populum univerſum, aut ſaltem penes magnam ejus partem, propter factiones in electione facile oriantur turbæ Reip. infeſtæ, conſultius videtur, ut regna ſint ſucceſſoria. Qui igitur talia regnis electivis præferunt, utique voluiſſe intelliguntur, ut ſucceſſor ſit certus, conſequenter regna ſucceſſoria non alio fine introducta, quam ut ſede vacante ſtatim adſit, qui ſuccedat, ac ideo ut certus ſit ſucceſſor (§. 932. *Ontol.*).

§. 325.

De præſumtione quoad ſucceſſionem.

Quoniam regna ſucceſſoria introducuntur eo fine, ut ſucceſſor certus ſit (§. 324.); *in caſu dubio populus de ſucceſſione id voluiſſe præſumitur, quod ſucceſſionem facit certam.*

Non eſt quod objicias, ſi ſucceſſio introducta fuerit ad imitationem vicinarum gentium, dici non poſſe eam introductam eſſe eo fine, ut ſucceſſor certus ſit; tum enim ideo hunc ſuccedendi modum eligit populus, quia placuit gentibus aliis, conſequenter ob eundem finem, qui ab iis intentus fuit.

§. 326.

Modus ſuccedendi hæreditarius.

Modus ſuccedendi hæreditarius eſt, ſi eodem modo in regno ſucceditur, quo in hæreditate ab inteſtato ſuccedi ſolet. Quamobrem *qui Regi defuncto ab inteſtato exiſtit hæres, idem etiam in regno ſuccedit, niſi quod unus ſaltem admittatur, ſi plures fuerint hæredes, nec diviſio in partes ſubjectivas expreſſa populi voluntate permiſſa* (§. 235.), *vel condominatus eidem placuerit* (§. 140. 323.), *& fœminæ prætereantur, ſi ad imperii adminiſtrationem non admittantur* (§. 307.).

Quamvis enim modus ſuccedendi ab inteſtato ſtatuatur norma ſucceſſionis in regno; quoniam tamen ſucceſſio in regno ſemper diverſa manet ab hæreditate (§. 289.), non neceſſe eſt, ut illi per omnia conſentiat, ſed ſaltem quatenus permittunt alia, quæ populo de forma Reipubl. placuerunt, conſequenter quantum ea fert. Hinc inter plures maſculos, quorum idem jus eſt ad hæreditatem defuncti, unus ceteris præfertur, & fœminæ excluſæ tanquam non extantes ſpectantur; ac per conſequens is ſuccedit in regno, qui Regi defuncto hæres exiſteret, ſi illæ abeſſent.

§. 327.

De ſucceſſione fœminarum maſculis deficientibus.

Quoniam *ſecundum modum ſuccedendi hæreditarium* Regi defuncto in regno ſuccedit, qui eidem ab inteſtato hæres exiſtit (§. 326.); *ſi fœminæ non admittantur, niſi deficientibus maſculis, Regi ultimo ſuccedit filia, vel quæ eum ſanguine proxime attingit fœmina.*

Nimirum quando fœminæ non admittuntur, niſi deficientibus maſculis, filia Regis ultimi, aut cognata proxima fictione juris habetur pro maſculo, in cujus quippe locum ſurrogatur, prætereunda, ſi maſculus adeſſet.

§. 328.

§. 328.

De ſucceſſione in regno, ſi plures extiterint hæredes.

Si Regi defuncto plures extiterint hæredes, natu major præfertur natu minori. Quodſi enim plures extiterint hæredes, unus ſaltem admittendus, niſi expreſſa populi voluntate diviſio in partes ſubjectivas fuerit permiſſa, aut condominatus eidem placuerit (§. 326.): quod cum præſumi non poſſit (§. 245. *part. 2. Jur. nat.*), a nobis quoque nec hic, nec in ſequentibus ſupponitur. Quoniam vero hæredum plurium idem jus eſt ad hæreditatem, quod per ſe patet; ratio intrinſeca ex jure ſcilicet hæreditario deſumenda deficit, conſequenter ad extrinſecam deveniendum, ob quam unus ceteris præferendus. Quamobrem natu major, ut qui prior jus aliquod ad regnum acquiſivit, præfertur natu minori (§. 325.).

Populus ſucceſſionem in regno inſtituit ad vitandas controverſias, quieti publicæ adverſas, quæ ut conſervetur plurimum intereſt. Quamobrem ubi populo modus ſuccedendi hæreditarius placet, non aliud voluiſſe præſumitur, quam ut natu major hæredum vincat natu minorem, cum hoc pacto omnis controverſia facillime vitetur, alio pacto non eadem facilitate evitanda, ut ſucceſſio maximam habeat certitudinem, quam habere poteſt.

§. 329.

Quando fœmina mari in ſucceſſione præferenda.

Si expreſſa populi voluntate fœminæ cum maribus promiſcue admittendæ, fœmina natu major præfertur filio natu minori: promiſcua tamen admiſſio non præſumitur. Etenim ſi populus voluntatem ſuam, dum modum ſuccedendi hæreditarium inſtituit, expreſſe declaravit, quod fœminæ cum maribus ad regnum promiſcue ſint admittendæ, nulla habita ſexus differentia; ſtandum eſt populi voluntate (§. 307.). Quodſi ergo contingat, fœminas cum maribus in hæreditate Regis defuncti concurrere, cum hæredibus pluribus exiſtentibus natu major præferatur natu minori (§. 328.); fœmina natu major præferenda mari natu minori. *Quod erat unum.*

Quoniam mares tum ad bella, tum ad alias imperii partes fœminis magis idonei cenſentur, ac ideo plerumque his in regnis præferuntur, id autem præſumitur, quod plerumque fit, niſi rationes proſtent, quæ alio ducunt (§. 245. *part. 2. Jur. nat.*); populus quoque regnum hæreditarium inſtituens non præſumitur voluiſſe, ut cum maribus fœminæ promiſcue admittantur. *Quod erat alterum.*

Monumenta hiſtoricorum abunde loquuntur, fœminas ad regnum vix unquam eſſe admiſſas, niſi deficientibus maſculis, ut ideo hoc pro communi plerarumque gentium more haberi debeat, ad quem populus regnum hæreditarium inſtituens reſpexiſſe recte præſumitur (§. 323.). Teſte *Juſtino* lib. 2. cap. 4. apud Amazones regnarunt fœminæ, ac idem de Indis nonnullis refert *Mandelslo* in Itinere ſuo Indico.

§. 330.

Caſus particulares.

Quoniam fœmina natu major præfertur mari natu minori, *ſi expreſſa populi voluntate maſculi cum fœminis promiſcue admittantur* (§. 329.); quando hoc obtinet, *filia natu major præfertur filio natu minori & fœmina natu major mari natu minori, ſi ſimul in hæreditate defuncti Regis concurrunt.*

Idem nimirum hic obtinet, quod in regno patrimoniali, quando Rex voluntatem ſuam, quam declarare poterat, de ſucceſſione in regno non declaravit (§. 303.).

§. 331.

De jure repræſentatio.

Si in ſucceſſione in bonis defuncti jus repræſentationis obtinet, jus quoque repræſentationis locum habet in ſucceſſione regni. Etenim ſi modus ſuccedendi hæreditarius inſtitutus,

nit in ſucceſſione regni. tutus, eodem modo ſucceditur in regno, quo in hæreditate ab inteſtato (§. 326.). Quamobrem ſi in ſucceſſione in bonis defuncti jus repræſentationis obtinet, idem quoque locum habet in ſucceſſione regni.

Quando ſcilicet populus vult, ut eodem modo in regno ſuccedatur, quo jure hæreditario ſucceditur; animo ipſi obverſatur modus ſuccedendi ab inteſtato, qui lege apud ipſum introductus, vel moribus invaluit. Interpretatio autem voluntatis populi facienda eſt de eo, de quo veriſimiliter is cogitavit, cum modum ſuccedendi hæreditarium decrevit (§. 512. *part. 6. Jur. nat.*).

§. 332.

Quomodo iſto jure ſuccedatur.

Quoniam *jus repræſentationis* locum habet in ſucceſſione regni, *ſi idem obtinet in ſucceſſione in bonis defuncti* (§. 331.); in hoc caſu *nepos natu major ex filio præfertur filio natu minori & nepoti juniori fœminis excluſis, aut nonniſi maribus deficientibus admittendis, nepos etiam ex filia eidem præfertur, ſiquidem fœminæ cum maribus promiſcue admittantur.*

Cum nepotes & neptes in locum parentum defunctorum ſuccedant & eos conjunctim repræſentent jure repræſentationis (§. 981. *part. 7. Jur. nat.*); abſque ulla difficultate deciduntur etiam caſus alii, in quibus nepotes cum liberis Regis defuncti, vel liberi ulterioris gradus propioris ad hæreditatem concurrunt.

§. 333.

Quinam regni ſit capax quinam incapax.

Regni capax dicitur, qui in regno ſuccedere non prohibetur. Aſt *regni incapax* dicitur, qui in regno ſuccedere prohibetur. Quoniam modus ſuccedendi a voluntate populi regnum ſucceſſivum inſtituentis pendet (§. 277.); *voluntas populi perſonas quaſdam regni capaces, alias incapaces efficit.* Quamobrem *ſi populus velit, fœminas quoque ſuccedere; eædem regni capaces ſunt: quodſi vero nolit eas ſuccedere, regni incapaces ſunt.* Diſtingui autem poteſt inter capacitatem abſolutam & reſpectivam. *Reſpectiva capacitas* eſt, vi cujus quis ſuccedere poteſt, ſi ordo voluntate populi definitus ipſum tangit: *abſoluta* autem, vi cujus quis ſede vacante ſuccedere debet, ita ut aliis regni capacibus præferendus ſit.

Ex. grat. ponamus, hanc eſſe populi voluntatem, ut in regno non ſuccedant niſi mares a primo Rege deſcendentes & ſede vacante ſuccedat agnatus ejuſdem gradus natu maximus. Fœminæ tum erunt, ut diximus, regni incapaces, erunt etiam incapaces, qui a primo rege non deſcendunt, mares. Omnes vero, qui a primo rege deſcendunt, regni capaces ſunt, quatenus tamen ſuccedere nequeunt, niſi ordo a populo definitus eos tangat, capacitas eorum nonniſi reſpectiva eſt. Enimvero qui proximus Regis defuncti agnatus eſt & inter eos, qui pari gradu ſunt, ætate maximus, ejus abſoluta capacitas eſt. Nimirum reſpective quis capax eſt reſpectu eorum, qui capaces ſunt: abſolute autem capax quis eſt reſpectu eorum, qui per ſe regni incapaces non ſunt, actu tamen ſuccedere nequeunt ſede vacante, quia jus alterius potius obſtat. Qui reſpective capaces ſunt, eos lex certo ordine collocat & ſede vacante eum ad regnum vocat, qui primum tenet locum, conſequenter capacitatem ipſi tribuit prævalentem, quam abſolutam appellare libuit. Qui reſpective capax eſt, nondum habet omnia requiſita habilitatis ad ſuccedendum ſede vacante; habet autem, qui abſolute capax eſt. Illius capacitas nondum eſt ſufficienter determinata; hujus tamen capacitas omnimode determinata eſt, qua determinatione deſignatur individuum ad ſuccedendum habile.

§. 334.

Qualis ſit capacitas reſpectiva.

Quoniam vi capacitatis reſpectivæ tum demum quis ſuccedere poteſt, ſi ordo ſuccedendi a populo definitus ipſum tangit (§. 333.); *capacitas reſpectiva conditionata eſt*, conſequenter *nonniſi jus conditionatum ad regnum tribuit*, *adeoque incertum.*

Nimirum omnibus a primo Rege deſcendentibus maribus in hypotheſi præcedente (*not.* §. 333.), a populo regnum ſucceſſorium inſtituente promitti intelligitur ſucceſſio, ſed uni eorum quo-

Digitized by Google

quoties ſedes vacat; abſolute, ceteris nonniſi conditionate. Quamobrem differentiæ capacitatis reſpectivæ & abſolutæ lumen affunditur per ea, quæ de promiſſione pura & conditionata demonſtravimus in parte tertia Juris naturæ.

§. 335.

Regnum hæreditarium quodnam ſit.

Regnum hæreditarium dicitur, in quo jure hæreditario ſuccedit*ur*. Quamobrem cum præter modum ſuccedendi hæreditarium dentur adhuc alii, prouti ex ſequentibus patebit & experientia conſtat; *non omne regnum ſucceſſorium hæreditarium eſt.*

Vago equidem ſignificatu regna etiam alia hæreditaria appellantur, in quibus alio modo, quam hæreditario ſuccedit*ur*, veluti ſi ſucceſſio linealis obtinet, de qua mox dicemus, quia ſucceſſionem obiter inſpicientibus ſpeciem regni hæreditarii mentitur; attamen in Jure naturæ, ſiquidem methodo demonſtrativa uti volueris, ſignificatus vagus ad fixum reducendus (§. 144. *Diſc. præl.*), nec confundenda ſunt, quæ a ſe invicem diſcernenda.

§. 336.

An regnum hæreditarium ſit pars hæreditatis.

Quoniam in regno hæreditario jure hæreditario ſuccedit*ur* (§. 335.), ſucceſſio autem in imperio, conſequenter in regno (§. 139.), ſemper diverſa manet ab hæreditate (§. 289.); *regnum hæreditarium pars hæreditatis bonorum privatorum Regis non eſt, ſed ſeparata ab eadem hæreditas.*

Nihil in ſucceſſione hæreditaria in regno obtinet, quod paradoxum videri poſſit. Etenim dantur quoque alia bona, veluti feudalia, emphyteutica, in quibus alio modo ſuccedit*ur*, quam in allodialibus. Immo huc etiam pertinet jus patronatus in Jure Romano & jus præcipui in eodem.

§. 337.

An ſucceſſor regni hæreditatem bonorum repudiare poſſit.

Cum regnum hæreditarium ſit ſeparata quædam hæreditas ab hæreditate bonorum Regis privatorum (§. 336.); *in hæreditario ſuccedere poteſt, qui hæreditatem bonorum Regis privatorum adire non vult*; conſequenter *in regno ſuccedit*ur *abſque horum onere*. Unde *hæres regni non tenetur ſolvere debita privata Regis defuncti abſque conſenſu ſuo contracta, hæreditate bonorum privatorum repudiata.*

Neque hoc ſingulare eſt in regno hæreditario: idem enim obtinet in hæreditate in feudis. Regnum naturaliter non amittit hæres, etiamſi ultimam Regis defuncti voluntatem implere noluerit. Jus ſuccedendi in regno metiendum eſt ex populi voluntate (§. 277.), non ex voluntate Regis defuncti. Notandum vero eſt, quando quæritur, an ſucceſſor ſolvere teneatur debita a Rege defuncto contracta, diſtinguendum eſſe inter debita publica, ſeu regia, & inter debita Regis privata. Illa nimirum ſunt onus hæreditatis regni, hæc vero onus hæreditatis bonorum Regis privatorum. Diſcernuntur autem vel cauſa debendi, vel ex conſenſu populi, aut eorum, qui jus populi habent, quatenus is aut adeſt, aut præſumitur, & denique ex qualitate debiti, veluti ſi debeatur pretium rei privatæ. Ita nimirum evaneſcent difficultates, quas quidam objiciunt, qui ſucceſſorem ſimpliciter ad ſolvendum debita anteceſſoris obligatum eſſe contendunt, quaſi fides tollatur, præcipuum generis humani vinculum, & ipſi Principes, quo tempore maxime p cuniis indigent, pauperentur & nudi deſtituerentur, cum nemo mutuum dare velit, qui ſciat ſe recipere ſuum non poſſe, ſi moriatur princeps ante ſucceſſionem. Recte autem ait *Grotius* lib. 2. c. 7. §. 19. non ob hæc hæreditarium ordinem a populo fuiſſe electum, ut ſcilicet tanquam hæres id demum haberet ſucceſſor, quod ſupereſt ſoluto ære alieno, ſed ut certi quid eſſet (§. 324.), & reverentia conciliaretur ex ſanguine, ſimulque ex genere & educatione ſpes eſſet præclaræ virtutis, ut regni poſſeſſor regnum magis curaret animoſiuſque defenderet, ſi id ipſum iis eſſet relicturus, quos ipſe ob acceptum beneficium, aut ob charitatem maximi faceret.

§. 338.

An modus ſuccedendi hæreditarius mutetur, mutata ſucceſſione ab inteſtato.

Si in regno ſucceditur jure hæreditario, eo modo ſucceditur, quo tempore regni inſtituti ab inteſtato ſuccedebatur in bonis defuncti, nec is mutatur, etiamſi modus ſuccedendi ab inteſtato poſtea mutetur. Quoniam enim omne jus ſuccedendi metiendum ex populi voluntate (§. 277.); eo modo ſuccedendum eſt, de quo populus tempore inſtituti regni cogitavit. Quamobrem cum modum ſuccedendi hæreditarium decernens voluerit, ut eo modo ſuccedatur, quo ab inteſtato ſucceditur (§. 326.), adeoque de alio modo ſuccedendi ab inteſtato non cogitaverit, quam quo tunc temporis ab inteſtato ſuccedebatur; ſi in regno ſucceditur jure hæreditario, eo modo ſucceditur, quo tempore inſtituti regni ab inteſtato ſuccedebatur. *Quod erat unum.*

Quodſi ergo lex ſuccedendi ab inteſtato in bonis defuncti poſtea mutetur, cum tamen nemini jus ſuccedendi, etſi conditionatum (§. 334.), ex voluntate populi tempore inſtituti regni declarata acquiſitum invito auferri poſſit (§. 477. *part. 3. Jur. nat.*), auferendum utique, ſi modus ſuccedendi mutetur, ideoque alius ordo ſuccedendi introducatur; ordo ſuccedendi in regnum, qui convenit legi ſuccedendi ab inteſtato in bonis defuncti tempore inſtituti regni, non mutatur, etiamſi modus ſuccedendi ab inteſtato poſtea mutetur. *Quod erat alterum.*

Quando populus voluntatem ſuam de modo ſuccedendi hæreditario declarat, Regi utique promittit, quod ab ipſo per nativitatem deſcenſuri ſuccedere debeant, ſi juxta legem ſuccedendi ab inteſtato tunc temporis uſitatam ordo ipſos tangat. Ex hac promiſſione conditionata qui a primo Rege deſcendunt acquirunt ſpem ſuccedendi, quamprimum naſcuntur (§. 471. *p. 3. Jur. nat.*), quæ num jus ſit excitatura, incertum eſt, quamdiu ordo ſuccedendi a Rege deſcendentem non actu tangit. Hæc autem ipſa ſpes invito adimi nequit (§. 477. *part. 3. Jur. nat.*), nec differt a jure, quod hic conditionatum dicitur. Promiſſio autem populi tempore inſtituti regni facta perdurat, quatenus populus ſemper manet idem & valida ſubſiſtit, quatenus Rex regnum acceptat pro ſe & deſcendentibus ſuis, poteſtate acceptandi pro his a populo in ipſum translato (§. 753. *part. 3. Jur. nat.*).

§. 339.

Quomodo ſuccedatur in regno infeudato.

Quoniam in regno hæreditario eo modo ſucceditur quo tempore inſtituti regni ſuccedebatur in bonis defuncti (§. 338.); *ſi regnum poſtea infeudetur, in eo ſucceditur, quemadmodum ab inteſtato ſuccedebatur in allodio tempore inſtituti regni: quodſi vero regnum ab initio fuerit feudum, in eo ſucceditur, quemadmodum eodem tempore in feudo ſuccedebatur.*

Si a tempore regni inſtituti ſucceſſio feudalis differt a ſucceſſione in allodio, & regnum fuerit infeudatum; quando populus in delatione imperii de modo ſuccedendi hæreditario loquitur, animo ejus obverſari non intelligitur niſi ſucceſſio feudalis, ac per conſequens voluntas ejus accipienda eſt de ſucceſſione feudali (§. 512. *part. 6. Jur. nat.*). Unde porro patet ut in demonſtratione præcedente, valere ſucceſſionem, quæ in feudis obtinet tempore inſtituti regni, etiamſi ea poſtea mutetur, uti in demonſtratione præcedente. Relegenda quoque hic ſunt, quæ modo ad eandem annotavimus (*not.* §. 338.).

§. 340.

An in regno hæreditario ſuccedatur jure naturæ.

Similiter quia in regno hæreditario eo modo ſucceditur, quo tempore inſtituti regni in bonis defuncti ſuccedebatur (§. 338.); *ad ſucceſſionem in regno non admittuntur, qui jure naturæ ad ſucceſſionem in bonis ab inteſtato admitti poterant, ſi eos lex civilis tempore inſtituti regni ab hæreditate arcet.*

Jus ſuccedendi metiendum eſt ex populi imperium deferentis, voluntate (§. 277.), non ex jure naturæ, cui hic locus eſſe nequit, cum aliæ ſint rationes, cur juri naturæ hic modus

Digitized by Google

dus ſuccedendi ab inteſtato probetur, quam cur populus certum quendam ſuccedendi modum ſtatuat. Populus imperium deferens minime cogitat de modo ſuccedendi ab inteſtato, qualem jus naturæ maxime probat; ſed de eo, qui per leges patriæ obſervatur. Quamobrem de hoc, non de illo accipienda eſt ejus voluntas (§. 512. *part.* 6. *Jur. nat.*). Non eſt, quod objicias, in Jure naturæ demonſtrandum eſſe, quomodo hoc jure ſuccedi debeat in regno. Juris enim naturæ eſt, ut populus modum ſuccedendi definiat pro lubitu (§. 277.), conſequenter ut ex populi voluntate naſcatur jus ſuccedendi & ex ea ſit metiendum. Minime hic quæritur, quid fini civitatis convenientius fieri potuerit, ut ſecundum jus naturæ perfectivum præferatur quod eſt melius (§. 192. *p.* 1. *Phil. pract. univ.*); neque enim quod eſt melius jus facit.

§. 341.

Quinam liberi ſuccedere nequeant in regno hæreditario.

Quoniam ad regnum hæreditarium non admittuntur illi, quos lex civilis tempore inſtituti regni ab hæreditate arcet (§. 340.); *ſi lex civilis tempore inſtituti regni ad hæreditatem non admittit liberos illegitimos, illegitimi quoque in regno hæreditario ſuccedere nequeunt*, conſequenter *non admittuntur niſi ſecundum leges patriæ nati, non ſpurii, non adulterini* (§. 537. *part.* 7. *Jur. nat.*).

Nimirum cum ex lege civili facienda ſit interpretatio voluntatis populi, prouti ex antea dictis abunde patet (*not.* §. 338. 340.); pro liberis legitimis, hoc eſt, ex matrimonio natis (§. 536. *part.* 7. *Jur. nat.*) non habentur, niſi lex patriæ pro matrimonio agnoſcat pactum de concubitu, ex quo proles nata. Ex matrimonio civiliter juſto qui naſcuntur, ſecundum leges patriæ nati dicuntur.

§. 342.

De liberis lege fundamentali a ſucceſſione excluſis.

Si populus certam legem de nativitate liberorum Regis condit, ut ſint ſucceſſionis capaces; qui ſecundum legem iſtam nati non ſunt, in regno ſuccedere nequeunt. Populus enim imperium deferre poteſt ea lege, quæ ipſi placuerit (§. 277.). Quamobrem legem quoque certam condere poteſt de nativitate liberorum Regis, ut ſint ſucceſſionis capaces. Quoniam itaque hac lege ſtandum eſt (§. 43.); qui ſecundum eam nati non ſunt, in regno ſuccedere nequeunt.

Quando regnum hæreditarium inſtituitur, imperium defertur Regi & iis, qui ab ipſo ſunt deſcenſuri per nativitatem. Ut igitur quis ſuccedere poſſit, neceſſe eſt, ut certum ſit, eum a Rege primo deſcendere. Quodſi ergo populus maximam certitudinem habere velit, ac præcavere, ne liberi ſuppoſititii forſan admittantur; de modo naſcendi legem utique condere poteſt, veluti ut adſint perſonæ quædam illuſtres, dum partus in lucem editur, quarum teſtimonio probetur eum ex Regina editum fuiſſe (§. 1014. *part.* 5. *Jur. nat.*). Similiter etſi concubinatus, qualis erat apud Romanos, naturaliter matrimonium ſit, & cum eo conveniat conjugium ad morganaticam; legem tamen condere poteſt populus, ne ex tali matrimonio nati ſuccedant, & hoc voluiſſe præſumitur, quando iſtiuſmodi matrimonium pro juſto non declarat lex civilis. Huc etiam pertinet, ſi Rex matrimonium contrahit cum fœmina ignobili, ubi lege fundamentali definitum, qualem ſibi tori ſociam adſciſcere debeat. Ita ſi lege prohibitum ſit, ne perſonam extraneam ducat Rex; ex ea nati regni capaces non erunt, utpote non nati ſecundum patriæ legem (§. 341.), quos unice regni capaces eſſe voluiſſe populus intelligitur.

§. 343.

De renunciatione fœminarum in regno ſucceſſorio.

Si in regno ſucceſſorio fœminæ non admittantur, niſi deficientibus maſculis; renunciationes fœminarum inutiles ſunt. Etenim ſi fœminæ non admittantur, niſi deficientibus maſculis, Regi ultimo ſuccedit filia, vel fœmina, quæ eum ſanguine proxime attingit (§. 327.), conſequenter fœminæ ceteræ jus nullum ſuccedendi habent, utpote lege ſeu voluntate populi excluſæ (§. 281.), qua unice ſtandum (§. 43.). Quamobrem cum jus ſuccedendi habere debeat, qui eidem renunciare vult & renunciatio fieri in gratiam alterius (§. 103. *part.* 3. *Jur. nat.*); facile patet, nulla hic renunciatione eſſe opus, conſequenter renunciationes prorſus inutiles eſſe.

Digitized by Google

Renunciatio iſta repugnat notioni renunciationis: neque enim ſimpliciter fit, ut fœmina ſuccedere nolit, deficientibus licet maſculis, cum eadem ſibi reſervet jus ſuccedendi, quando non fuerit alius, qui ſuccedat. Quamobrem vel declarare intelligitur, quod ſuccedere nolit, quamdiu extant maſculi a primo Rege deſcendentes, vel ſi ultimus Rex habeat filiam, aut adſit, qui ex ea deſcendat. Utrumque ſuperfluum eſt, cum per legem ſucceſſionis fœmina ſuccedere nequeat, quamdiu maſculus extat, qui a primo Rege deſcendit, nec admittatur ad ſucceſſionem, ſi Rex ultimus habeat filiam, aut nepotes vel neptes ex eadem cujuſcunque gradus, aut adſit fœmina cognatione eidem proxima. Iſtiuſmodi itaque renunciationes tantummodo pariunt de ſucceſſione lites, quaſi juri cuidam ſuo in gratiam maſculorum renunciatum eſſet, quas tamen populus ſucceſſorio regno inſtituto quam maxime evitare intendit (§. 324.). Natæ ſunt iſtiuſmodi renunciationes ex confuſione hæreditatis bonorum & hæreditatis regni, cum tamen hæc ab illa tanquam diverſa ſemper ſit diſtinguenda (§. 336.).

§. 344.

De regreſſu ad fœminas deficientibus maſculis.

Populus regnum ſucceſſorium inſtituens hanc quoque legem ſucceſſionis condere poteſt, ut deficientibus maſculis regnum deferatur fœminæ Regi primo cognatione proximæ, ſeu ad eandem regreſſus fiat: id tamen voluiſſe non præſumitur, niſi adſint rationes manifeſtæ, quæ eo ducunt. Quando enim populus regnum ſucceſſorium inſtituit, ab ejus unice voluntate dependet, quamnam legem ſucceſſionis condere velit (§. 277.) & ex ea æſtimandum eſt jus ad regnum (§. 43.). Quoniam igitur ſucceſſio in regno etiam hoc modo fieri poteſt, ut deficientibus maſculis regreſſus fiat ad fœminas, tamdiu excluſas, quamdiu extabant maſculi; regreſſus iſte valet, ſi populo ita viſum. *Quod erat primum.*

Enimvero cum ſucceſſoria regna non introducantur alio fine, quam ut ſucceſſio certa ſit (§. 324.); id autem omnium optime obtineatur, ſi Regis ultimi filia, vel fœmina cognatione eidem proxima ſuccedat, quod per ſe patet; populus quoque regnum ſucceſſorium inſtituens ea lege, ut deficientibus maribus ſuccedant fœminæ, voluiſſe intelligitur, ut filia Regis ultimi, vel hac deficiente fœmina cognatione eidem proxima ſuccedat, conſequenter nunquam præſumitur regreſſus ad fœminas, quæ primum Regem ſanguine propius attingunt. *Quod erat ſecundum.*

Quodſi vero adſint rationes manifeſtæ, ex quibus ea populi voluntas colligitur; præſumtio hæc utpote rationibus particularibus innixa vincit præſumtionem generalem, quam modo diximus *n.* 2., conſequenter regreſſus eſt admittendus. *Quod erat tertium.*

Studio dico, rationes ad fundandam præſumtionem regreſſus manifeſtas eſſe debere, ne ſumantur, quæ licet facta fuerint, nullo tamen jure facta fuerunt, qualia ſunt pacta contra præſumtionem generalem facta & quæ ſupponunt regnum pertinere ad hæreditatem bonorum, aut Regem præſentem de ſucceſſione in regnum pro arbitrio diſponere poſſe, quæ abſurda eſſe ex anterioribus abunde patet.

§. 345.

Quando renunciatio fœminarum non inutilis.

Si per legem ſucceſſionis tempore inſtituti regni factam valet regreſſus ad fœminas, quæ primum Regem ſanguine propius attingunt; fœminæ renunciare poſſunt in gratiam filiæ ultimi Regis, vel etiam fœminarum, quæ primum Regem ulteriori gradu ſanguine attingunt. Quoniam enim renunciatur juri futuro & conditionato in gratiam alterius, quod per ſe patet, modo attentione ſufficiente utaris; nihil hic committitur, quod renunciationi repugnat (§. 103. *part.* 3. *Jur. nat.*), conſequenter cum quilibet juri ſuo renunciare poſſit (§. 118. *part.* 3. *Jur. nat.*); nihil quoque obſtat, quo minus iſtiuſmodi renunciatio valeat.

Caſus propoſitionis præſentis utique poſſibilis eſt (§. 79. *Ontol.*), non vero de eo jam quæritur, utrum facile, an difficulter dabilis ſit. Neque diffitemur, male ſibi conſulere populum, ſi iſtiuſmodi ſucceſſionis modum inſtituat, ut deficientibus maſculis pateat regreſſus ad fœminas excluſas. Tutiſſimum omnino eſt (§. 324.), ut fœminæ ſemel excluſæ ſemper excluſæ maneant,

Google

neant, aut remotiores non admittantur, niſi propiori non extante. Immo omnium optime tranquillitati Reip. proſpicit populus, ſi voluntatem ſuam in prima delatione imperii expreſſe declaret, ut fœmina ſemel excluſa ſemper excluſa eſſe debeat, quæ etiam in caſu dubio præſumitur (§. 324. *h.* & §. 515. *part.* 6. *Jur. nat.*).

§. 346.

Quænam ſit ſucceſſio linealis.

Succeſſio linealis eſt, in qua regnum continuo ab uno ad alterum devolvitur in linea recta, nec ad aliam ceteris propiorem fit tranſitus, niſi illa extincta. Quoniam regna ſucceſſoria introducuntur eo fine, ut ſucceſſor ſit certus (§. 324.), major autem certitudo obtineri nequit, quam ſi regnum continuo devolvatur ab uno in alterum in eadem linea, & ea extincta fiat tranſitus in lineam ceteris eidem propiorem, prouti ex ipſa notione lineæ rectæ agnationis & cognationis facile patet (§. 563. 570. *part.* 7. *Jur. nat.*); *ſucceſſio linealis omnium maxime convenit fini regnorum ſucceſſoriorum* (§. 932. *Ontol.*).

Ex. gr. Ponamus Regem primum duos habere filios, a quibus ſingulis deſcendunt tres nepotes, cum tertio autem nepote ex filio primogenito extingui lineam primam. Regnum ipſo mortuo devolvitur ad filium primogenitum, ab eo ad nepotem primi gradus, ab hoc ad nepotem gradus ſecundi, & ab hoc denique ad nepotem gradus tertii. Hoc mortuo regnum demum pertinet ad filium natu minorem, & ab eodem regnum tranſmittitur eodem, quo ante, ordine ad nepotes ipſius. Quodſi ponamus nepotem tertii gradus primi Regis in linea prima duos habere filios; a quibus rurſus in duabus lineis ſuccedunt alii, quorum ipſe ſtipes communis eſt (§. 559. *p.* 7. *Jur. nat.*); devolutio regni continuabitur in linea prima, & eadem extincta fiet tranſitus in ſecundam, prætcrita linea aut lineis pluribus, ſi exiſtunt, quæ ſtipitem communem filium natu minorem primi Regis habent, ac ita porro. Quamobrem facile patet, ſucceſſorem non magis certum eſſe poſſe, quam in hoc genere ſucceſſionis.

§. 347.

Cur mortui habendi pro vivis, & quomodo regnum tranſmittatur.

Quoniam *in ſucceſſione lineali* regnum continuo ab uno in alterum devolvitur in eadem linea recta, nec ab ea fit tranſitus niſi hac extincta ad eam, quæ ceteris ipſi propior eſt (§. 346.); *mortui habentur pro vivis, & regnum per eos devolvitur ad eum, qui in vivis eſt, in eadem quidem linea ſemper a perſona gignente ad genitam; quando vero fit tranſitus de linea in lineam ab ea, quæ ultima eſt in linea regnatrice ad illam, quæ in linea ceteris propiore primum locum occupat, ſeu quæ lineam iſtam inchoavit, aut defunctæ proxima eſt, vel eſſet, ſi viveret.*

Mortui ideo habendi ſunt pro vivis, ut abſque difficultate pateat, quomodo ſuccedi debeat, nec ulla de ſucceſſione dubitatio locum habeat. Ex. gr. ponamus filium primi Regis natu majorem mori ante patrem, itidemque ex eo, quem habet nepotem, ipſo autem mortuo ſupereſſe nepotem ſecundi gradus, ſeu pronepotem. Fingitur ideo regnum a patre tranſmitti in filium natu majorem, qui cum mortuus id adminiſtrare non poſſit, idem tranſmittit in filium ſuum Regis primi nepotem, qui cum itidem non amplius ſit in vivis, id in filium ſuum, Regis primi pronepotem tranſmittit. Hoc pacto conſtans manet regula, ut regnum non tranſmittatur niſi a perſona gignente in genitam, aut ſi talis non exiſtat, in eam, quæ primum locum occupat in linea obliqua propiore, ſeu defuncto proximam.

§. 348.

Quomodo jus ad regnum tranſmittatur.

Quoniam in ſucceſſione lineali mortui habentur pro vivis & per eos regnum tranſmittitur ad eorundem deſcendentes (§. 347.); *jus mortuorum tranſit ad eos, qui ab ipſis deſcendunt, & a vivis in mortuos, a mortuis in vivos ſemper tranſmittitur*, conſequenter *in ſucceſſione lineali manifeſtum eſt, jus ad regnum ſucceſſores non habere a Rege, a quo deſcendunt, ſed a populo, qui talem ſuccedendi modum definivit* (§. 277.), *ſeu ab ejus autore.*

In regno hæreditario Rex, dum moritur, jus ad regnum tranſmittit ad eum, qui ſanguine proxime ipſum attingit, nec mortuorum in tranſmiſſione ulla habetur ratio. Atque eadem ratio eſt, cur ex ipſo modo ſuccedendi non appareat, jus ad regnum ſucceſſori non competere, niſi ex voluntate populi, vel autoris modi ſuccedendi: etenim Rex quoque, qui regnum in patrimonio habet, modum quendam ſucceſſionis introducere poteſt perinde ac populus liber regnum inſtituens (§. 283.).

§. 349.

An juri repræſentationis in ſucceſſione lineali ſit locus.

Quoniam mortui habentur pro vivis *in ſucceſſione lineali* & ab iis regnum tranſmittitur in vivos (§. 347. 348.); *liberi non ſuccedunt in locum parentum*, conſequenter *jus ad regnum non habent jure repræſentationis* (§. 981. *part. 7. Jur. nat.*).

Juri repræſentationis locus nullus eſt in ſucceſſione lineali, ſed unuſquiſque ſuccedit jure ſuo proprio.

§. 350.

Succeſſio linealis agnatica quænam ſit.

Succeſſio linealis agnatica dicitur, ſi fœminæ a ſucceſſione in regnum & ex iis deſcendentes in æternum excluduntur, ſeu introducta in regno ſucceſſorio, ad cujus adminiſtrationem nulla admittitur fœmina.

Succeſſio hæc obtinet in Gallia: unde & *ſucceſſio juris Francici* appellatur. Ideo autem placet hæc ſucceſſio, ne per fœminarum matrimonia ad peregrinos imperium deveniat, ſeu Regem aut principem externum, moribus aliis quam patriis adſuetum, nec inſertis per matrimonium externis in familiam regiam ſtirps regia antiqua nimium dejiciatur.

§. 351.

An filia Regis ultimi vel ex ea deſcendentes ſuccedere poſſint.

Quoniam *ubi ſucceſſio linealis agnatica obtinet*, fœminæ ad regnum non admittuntur, ſed cum deſcendentibus ſuis etiam maſculis in æternum excluduntur (§. 350.); *filia Regis ultimi eidem ſuccedere nequit, nec ſuccedere poteſt maſculus ex ea natus, immo deficientibus maſculis nullus datur regreſſus ad fœminas excluſas.*

In ſucceſſione lineali agnatica fœminarum a primo Rege deſcendentium nulla prorſus habetur ratio, ac per conſequens nec eorum, qui ex iis naſcuntur, ut perinde ſit, ac ſi abeſſent.

§. 352.

Succeſſio linealis cognatica quænam & quotuplex ſit.

Succeſſio linealis cognatica dicitur, ſi fœminæ quoque admittantur ad ſucceſſionem in regno: quod cum duplici modo fieri poſſit, vel ut fœminæ pari jure utantur cum maribus, vel ut maſculis deficientibus ſuccedat fœmina Regi ultimo proxima, illam *ſucceſſionem linealem cognaticam primi generis*, hanc vero *ſucceſſionem linealem cognaticam ſecundi generis* appellare lubet. Poſterior quoque *ſucceſſio caſtiliana* vocari ſolet, quia in regno Caſtiliæ uſitata.

Vulgo equidem ſucceſſionis linealis duæ tantummodo conſtituuntur ſpecies, nimirum agnatica, de qua ante diximus (§. 350.), & cognatica, quæ caſtiliana vocatur, quod ejus, quam primi generis diximus, vix exempla ullibi gentium exiſtant; in Jure tamen naturæ, ubi de facto ſermo non eſt, ſaltem quæritur, quinam modus ſuccedendi ſit poſſibilis, quoniam ex poſſibilibus populus eligere poteſt eum, qui placuerit. Quamobrem ſucceſſionem linealem cognaticam primi generis ſilentio præterire non debuimus.

Digitized by Google

§. 353.

Quoniam *in ſucceſſione lineali cognatica primi generis* fœminæ pari jure cum maribus utuntur (§. 352.), *ſi fœmina cum mare pari gradu concurrit, natu major præfertur mari natu minori*, conſequenter *in pari gradu nulla datur ſexus prærogativa* (§. 93. *part. 1. Jur. nat.*), & *ſucceſſio continuatur in liberis ejus ac ipſis poſtponuntur maſculi cum ſuis liberis.*

Qualis ſit ſucceſſio linealis cognatica primi generis.

Nimirum linea ultimi poſſeſſoris regni continuatur per filium natu majorem, perinde ac in agnatica per filium natu majorem. Habentur vero etiam hic mortui pro vivis, quemadmodum in omni ſucceſſione lineali (§. 347.), ita ut per mortuos continuo ordine regnum devolvatur ad eam perſonam, quæ in vivis eſt. Succeſſio hoc modo ſatis certa eſt, neque enim ſexus differentia certitudini ſucceſſionis ullo modo officit: regnum tamen ad extraneos Principes per matrimonia miris modis devenit, niſi Principibus extraneis nubere prohibeantur, ac propterea familia Regis primum a populo electi, quippe quæ per mares potiſſimum continuatur, fœminis in aliam familiam tranſeuntibus, dum nubent, nimium poſtponitur. Et hæc dubio procul ratio eſt, cur is ſuccedendi modus ſit inuſitatior.

§. 354.

Quoniam *in ſucceſſione lineali cognatica ſecundi generis*, ſeu *Caſtiliana* fœmina poſſeſſori regni ultimo proxima ad regnum demum vocatur, deficientibus maſculis (§. 352.); *ſi fœmina cum mare pari gradu concurrit, natu major poſtponitur mari natu minori*, conſequenter *in pari gradu datur ſexus prærogativa & ætatis prærogativa non obtinet niſi in eodem ſexu* (§. 93. *part. 1. Jur. nat.*), & *ſucceſſio continuatur in eadem linea per maſculos, quamdiu maſculi ſuperſunt, nec continuatur per fœminam, niſi quando in eadem deficiunt mares ex maribus nati.*

Qualis ſit ſucceſſio caſtiliana.

Ex. gr. Ponsmus Regem primum habere duos filios & filiam unam natu maximam. Regnum ab eo devolvitur ad filium ejus primogenitum, filius autem ſecundo genitus & filia ſunt autores linearum collateralium, quarum ea, quæ per filium natu minorem inchoatur præfertur alteri, quæ inchoatur per filiam, utrinque continuanda per liberos ipſorum & ſi plures habeant in plures diſpergenda habita ſexus atque ætatis ratione. Hinc regnum a filio primogenito, ſive in vivis fuerit, ſive mortuus, devolvitur ad filium ipſius primogenitum & ita porro, nec venit ad fœminam in eadem linea, niſi quando poſſeſſor regni ultimus in eadem prolem maſculum non habet, ſed nonniſi filiam, aut filias, ubi in caſu priori filia unigenita, in poſteriori autem filia primogenita ſuccedit, aut, ſi viveret, ſuccedere deberet. Ut autem pateat, a quanam perſona regnum devolvatur ad eam, quæ ſuccedere debet, mortuorum habenda ratio eſt. Ponamus exempli cauſa Regem ultimum in linea regnatrice habuiſſe filium, qui ſine prole deceſſit, & dum moritur non ſupereſſe niſi filiam natu minorem, natu autem majorem ſimiliter ſine prole deceſſiſſe. A Rege, quando moritur, regnum devolvitur ad filium, ab eo autem ad filiam primogenitam, & ab hac demum ad filiam natu minorem. Nimirum ſi filius eſſet in vivis, ipſe ſuccederet &, ſi improles moreretur, regnum relinqueret ſorori natu majori, ſiquidem ea adhuc viveret, hac autem ſine prole moriente regnum veniret ad ſororem natu minorem & ſucceſſio deinde continuatur in liberis ejus, eo ordine, quem admittit ſexus & ætatis prærogativa. Hoc equidem modo regnum per fœminas quoque ad extraneum Principem devenit; non tamen tanta varietate, quanta obtinet in ſucceſſione lineali cognatica primi generis (*not.* §. 352.).

§. 355.

Similiter quia in ſucceſſione lineali cognatica primi generis fœmina natu major pari gradu præfertur mari natu minori (§. 352.), in ſucceſſione autem lineali cognatica ſecundi generis eidem poſtponitur (§. 353.); *in ſucceſſione lineali cognatica primi generis filius ex ſorore natu majore præfertur filiæ ex fratre minore & filia ex filio natu majore præfertur filio ex filia minore natu; aſt in cognatica ſecundi generis filia ex filio ſemper præfertur filio ex filia & filia ex fratre filio ex ſorore, in utroque autem filius majoris fratris fratri minori.*

Modus ſuccedendi declaratur exemplis.

Ma-

Manifeſta hæc ſunt, ſi liberi Regis ſuo ordine collocentur, veluti in caſu primo

Rex
Filia natu major — Filius natu minor
Filius — Filia

Rex — Soror natu major — Frater minor
Filius — Filia

Nimirum in filia natu majore Regis continuatur linea regnatrix, in filio autem natu minore incipit nova linea. Tranſitus de linea in lineam non fit, quamdiu in illa perſona quædam exiſtit. Mortuo igitur Rege regnum devolvitur ad filiam natu majorem, poſtpoſito filio natu minore, & per illam, cum mortua ſit, ad filium ipſius, conſequenter etiam filia ex filio natu minore poſtponitur. Quodſi enim filius ex filia natu majore moriatur improles, aſcendendo ad Regem demum itur ad lineam proximam, & regnum venit ad filium natu minorem, a quo, cum mortuus ſupponatur, devolvitur ad filiam ejus. Similiter ſi Rex improles moritur, regnum venit ad lineam proximam, quam inchoat ſoror, quæ natu major ſupponitur fratre quem habet. Hac autem ante illum mortua, ab ea devolvitur ad filium ipſius, poſtpoſitis fratre minore ante Regem mortuo atque filia ipſius, quæ adhuc in vivis eſt, tanquam in linea remotiori exiſtentibus. Similiter in caſu ſecundo perſonæ ita collocandæ ſunt.

Rex
Filius — Filia
Filia — Filius

Rex — Frater — Soror
Filia — Filius

Atque tum ſtatim patet, a Rege regnum devolvi ad filium, & ab eo, ſi mortuus ſit ante patrem, ad filiam ipſius, poſtpoſita filia Regis cum filio ſuo, ad quam venire nequit niſi a filia filii aſcendendo ad lineam proximam, quam filia Regis inchoat, ſiquidem illa ſine prole decedat. In exemplo altero Rege ſine prole mortuo regnum devolvitur ad fratrem & ab eo; cum mortuus ante Regem ſupponatur, ad filiam ejus, &, ubi hæc improles obit, aſcendendo ad lineam proximam, in qua regnum venit ad ſororem, & ab ea ad filium ejus tranſmittitur. Denique in caſu tertio perſonæ ita collocantur:

Rex — Frater major — Frater minor.
Filius

Ita ſtatim apparet, ſi Rex improles moriatur, regnum devolvi ad lineam proximam, quam inchoat frater Regis natu major, utpote propter prærogativam ætatis minori præferendus. Quamobrem cum non fiat tranſitus de linea in lineam, quamdiu in linea regnatrice ſupereſt, qui ſuccedere poſſit, a fratre majore mortuo regnum tranſmittitur ad filium ipſius poſtpoſito fratre minore. Et quia ſupponitur, non adeſſe ſororem Regis, quæ ob prærogativam ætatis cum ſuis liberis regnum ad ſe traheret; filius fratris majoris præfertur fratri minori in utraque ſucceſſione lineali cognatica. Facile autem intelligitur, in collocandis perſonis habendam eſſe rationem prærogativæ ætatis, atque ſexus, qualis obtinet in qualibet ſucceſſionis ſpecie.

§. 356.

De ſubſtitutione ſucceſſionis cognaticæ in locum agnaticæ.

Si deficiente agnatica ſubſtituitur ſucceſſio linealis cognatica, regnum devolvitur ad filiam Regis ultimi & ejus liberos maſculos, vel ad cognatam proximam, veluti ſororem & ejus liberos maſculos. Quoniam enim ſucceſſio cognatica non ſubſtituitur agnaticæ niſi eo fine, ut Rege ultimo mortuo certa ſit ſucceſſio (§. 324.), ſucceſſio cognatica non latius extendenda, niſi quantum ſufficit, ut finis iſte obtineatur. Quamobrem cum hoc fiat, ſi deficientibus nonniſi maſculis admittatur fœmina una cum maribus, qui ex ea deſcendunt, ſuceſſio quoque cognatica non amplius extendenda. Quamobrem regnum tantummodo devolvitur ad filiam, vel proximam cognatam, & deinde ſecundum legem ſucceſſionis agnaticæ ſuccedunt liberi ejus maſculi.

Nimi-

Digitized by Google

Nimirum quando hæc ſubſtitutio fit, deficientibus maſculis fœminæ obtingit regnum, quæ eo loco eſt, quo ſi eſſet mas, illud ad eam devolveretur. Subit itaque fœmina in locum maſculi paris gradus, & ſucceſſio in ejus linea excluſis fœminis continuatur. Deficientibus maſculis fœmina habetur pro maſculo, ut ſucceſſio continuari poſſit. Locum ideo fœminæ non facit niſi neceſſitas, qua ſublata ſucceſſio agnatica eſt. Probe autem notandum eſt, ſubſtitutionem cognaticam in ipſa lege ſucceſſionis tempore inſtituti regni condita contentam eſſe debere, ſiquidem fœmina vel ex ea nati ad capeſſendum imperium admitti debeant. Quodſi enim deficiente ſtemmate maſculino, a populo vel iis, qui jus eligendi habent, in locum Regis ultimi evehitur fœmina, veluti filia, aut ſoror, vel maſculus ex ea natus; hoc fit libera electione, nec propterea dici poteſt ſingularis ſucceſſionis ſpecies, in qua linea cognatica ſubſtituatur agnaticæ, cum tunc eligi poterat perſona quæcunque alia. Accedit, in eo caſu lineam cognaticam quamcunque, etiam remotiorem, excluſa propiori, agnaticæ deficienti ſubſtitui poſſe, immo novum ſuccedendi modum introduci: id quod minime ſuccedit, ſi initio is ſuccedendi modus fuerit ſtabilitus, ut, quoties deficit maſculus, ſucceſſio cognatica agnaticæ ſubſtituatur. Contingere autem poteſt, ut, facta iſta ſubſtitutione, imperium per tempus ſatis longum ſit penes fœminas. Ponamus enim Regem ultimum tres habere filias. Eo mortuo regnum tranſmittitur in natu majorem, hac autem ſine prole moriente, ad ſecundam. Quodſi hæc non habuerit filium, aut ex filio ante matrem mortuo tantum ſuperſit neptis, ad hanc regnum venit & ab ea ad filiam ipſius, ſi nullus adſit filius. Quodſi hæc ſine prole moriatur, regnum ab ea devolvitur ad filiam tertiam & ut ante ad liberos ejus ſexus fœminei, quamdiu maſculi deſunt. Tale quid metiendum non eſt, ſi libera electione linea cognatica ſubſtituitur agnaticæ: tum enim excludi, aut potius præteriri poſſunt lineæ, quæ maribus carent, & fœmina quoque præteriri poteſt, etiamſi in vivis ſit, quæ lineam inchoat, & eligi vel filius, vel nepos ejus.

§. 357.

De ſucceſſione ſecundum gradus familiæ.

Concipi adhuc poſſunt alii ſucceſſionum modi. Talis eſt, ut eo ordine quiſque ad regnum vocetur, quo autori ſtirpis regiæ proximus, habita ætatis &, quando fœminæ excluduntur ſexus ratione, ſeu ut ſucceſſio fiat ſecundum gradus familiæ primi Regis, nec fiat tranſitus de uno gradu in alterum, quamdiu in gradu propiore quis ſupereſt. Patet itaque *in ſucceſſione ſecundum gradum familiæ primo Regi ſuccedere omnes filios pro ætatis ordine, inde omnes nepotes habita ratione tam ætatis parentum, quam propriæ & ſic porro.*

Modum hunc ſuccedendi olim obtinuiſſe in Numidia ex *Livio* lib. 29. c. 29. colligitur. Exempla alia in medium afferunt *Grotius* lib. 2. c. 7. §. 24. & *Puffendorfius* lib. 7. cap. 7. §. 14. Poteſt autem hic ſuccedendi modus ad imitationem ſucceſſionis linealis dividi in agnaticum & cognaticum. In priore excluduntur fœminæ, in poſteriore fœminæ vel poſtponuntur maribus in pari gradu, vel admittuntur cum maribus ſecundum ætatis ordinem. Immo locum hic quoque habere poteſt ſubſtitutio ſucceſſionis cognaticæ in locum deficientis agnaticæ, ita ut, ſi in ultimo familiæ gradu tantum ſuperſint fœminæ, natu major ſubeat in locum maris & in ejus familia deinceps continuetur ſucceſſio eo modo, quo in familia primi Regis. Non opus eſſe, ut proſtent ſucceſſionis cognaticæ & ſubſtitutionis, quam diximus, exempla, ex anterioribus abunde liquet.

§. 358.

De ſucceſſione ex filiabus Regum natorum.

Alius ſuccedendi modus eſt, quo patri non ſuccedit filius, ſed ſororis filius, ſeu in genere nonniſi filii ex filiabus Regum, non vero a primo Rege deſcendentes mares ſuccedunt, habita ratione ætatis filiarum, ſi plures una fuerint. Poterat *ſucceſſio* hæc dici *Malabarica*, quia per totam Malabariam recepta, quamvis etiam mos idem ſuccedendi obſervetur apud plures alios Indiæ populos.

Ratio, ob quam placet hic ſuccedendi modus, hæc eſt, quod putent, de filiis ex filiabus Regum multo certiorem eſſe fidem, quod ſint ex proſapia regia, quam de iis, qui ex uxoribus Regum naſcuntur. Ut modus ſuccedendi clarior evadat, ponamus primum Regem habere filium & filiam, ex hac vero ipſi naſci nepotem. Nepos hic defuncto ſuccedit excluſo filio cum omnibus liberis cujuſcunque gradus. Quodſi ergo hic denuo habuerit filiam, qui ex ipſo naſcitur avo ſuo ſuccedit. Si aliam præterea habuerit filiam juniorem, nec filia natu major filium pepererit, ſuccedet filius ex juniore, ac ita porro.

§. 359.

Singularis ſuccedendi modus.

Apud Chatramotitas, Arabum nationem, referente *Strabone* l. 16. ſucceſſit in regno non filius patri, ſed qui primus e nobili genere poſt conſtitutum Regem naſcitur. Quare ſimul ac aliquis in imperio conſtitutus eſſet, omnes nobilium virorum uxores prægnantes conſcribebantur & cuſtodes apponebantur, qui obſervarent, quæ prima peperiſſet. Nam ejus filius ex lege aſſumtus & ad regni ſucceſſionem regaliter educatus.

Modus hic ſuccedendi introductus videtur ad evitandas turbas, quæ in electione Regis ex familiis nobilibus ortæ fuerant: ita enim earum conſenſus in regnum ſucceſſorium facile impetrabatur, quod antea erat electivum. Ac præterea ad regni ſucceſſionem educari poterat futurus ſucceſſor, ut tanto certior eſſet ſpes regiminis boni.

§. 360.

Modus alius eidem affinis.

Ad ejus imitationem excogitari poteſt modus alius, ut certæ familiæ eligantur, ex quibus ſede vacante ſucceſſor aſſumendus, ea quidem lege, ut natu maximus ceteris præferatur.

Quodſi dicas, convenientius eſſe, ut ad regni ſucceſſionem aſſumatur, qui ad imperandum aptior ſit; ex iis, quæ ſæpius jam inculcavimus, patet, hunc modum non eſſe aptum ad diſcernendum partes diſſidentes, & in eo caſu regnum potius fore electivum, quam ſucceſſorium. Per ſe autem liquet, cum lege populi, aut eorum, qui jus populi habent, omnis ſuccedendi modus definiatur (§. 277.), quicunque modus ſuccedendi eligatur, eidem a populo certas ſtatui poſſe leges, prouti ſaluti Reip. ſe optima ratione conſulere poſſe viſum fuerit.

§. 361.

Adhuc alius.

Immo certæ quoque eligi poſſunt familiæ, ex quibus ordine ſuo ſuccedant Reges, veluti ſi quatuor fuerint familiæ, primum ex prima, ſecundo ex ſecunda, tertio ex tertia, quarto ex quarta, ac deinceps iterum ex prima & ita porro ſuccedat mas natu maximus, vel etiam fœmina natu maxima, ſi quoque fœminas ad regnum admittere viſum fuerit.

Nolumus curioſius inquirere in plures ſuccedendi modos, ſufficit enim in genere conſtare, quod quivis modus poſſibilis locum habere poſſit, qui populo placuerit (§. 277.).

§. 362.

An filius a patre exhæredari poſſit.

Si regnum fuerit patrimoniale, filius a patre exhæredari poteſt: in ſucceſſorio alio, etiamſi regnum hæreditarium ſit, exhæredari nequit, ut ne in eodem ſuccedat. Etenim ſi regnum fuerit patrimoniale, Rex ſibi ſucceſſorem eligere poteſt, quem voluerit, etiam extraneum (§. 283.), conſequenter pater filium non modo præterire, verum etiam expreſſe declarare poteſt, ut ne is in regnum ſuccedat. Quoniam itaque illiuſmodi declaratio exhæredatio eſt (§. 1000. *part. 7. Jur. nat.*); ſi regnum fuerit patrimoniale pater filium exhæredare poteſt. *Quod erat primum.*

Enimvero ſi regnum fuerit ſucceſſorium, imperium defertur lege, quam populus condidit, aut, ſi nulla extet, moribus gentium vicinarum ſucceditur (§. 323.), quos legis inſtar eſſe patet (§. 277.). Jus igitur ad regnum non habet filius a patre, ſed a populo. Quamobrem nec pater filio jus adimere poteſt (§. 336. *part. 3. Jur. nat.*). Quoniam itaque jus ad regnum filio adimitur, ſi exhæredatur (§. 1000. *part. 7. Jur. nat.*); filius a patre, ſi regnum ſucceſſorium fuerit, ſed non patrimoniale, exhæredari nequit. *Quod erat ſecundum.*

Quam-

Digitized by Google

Quamvis vero modus ſuccedendi hæreditarius fuerit; cum tamen regnum hæreditarium non ſit pars hæreditatis paternæ, ſed ſeparata quædam hæreditas (§. 336.), & modus ſuccedendi ſaltem a populo ad formam ſucceſſionis ab inteſtato redactus (§. 326.), illo non obſtante, jus ad regnum non a patre, ſed a populo habet filius, conſequenter ut ante patet, etiamſi regnum fuerit hæreditarium, hoc tamen non obſtante filium a patre exhæredari non poſſe. *Quod erat tertium.*

Quæcunque igitur ſunt juſtæ exhæredationis cauſæ, eæ tamen non attenduntur in ſucceſſione in regnum. Sed ferendum patri, ut filius ſuccedat, quem etiam jure naturali exhæredare poteſt.

§. 363.

Exhæredationis effectus ſi regnum fuerit ſucceſſorium.

Quoniam pater filium exhæredare nequit, ſi regnum fuerit ſucceſſorium, qualiſcunque tandem placuerit ſuccedendi modus (§. 362.); *ſi filius a patre exhæredatur, in bona ejus privata ſuccedere nequit, exhæredatus tamen ſuccedit in regnum quod patrimoniale non eſt, & bona regia* (§. 286. 289.).

Cum bona Regis privata ad regnum minime pertineant (§. 286.), de iis quoque tanquam privatus diſponit, conſequenter quoad ea ob juſtas cauſas filium exhæredare poteſt (§. 1000. *part. 7. Jur. nat.*), etſi eum exhæredare non poſſit quoad regnum, aut bona regia. Quodſi ergo Rex filium exhæredet, allegatis etiam juſtis exhæredationis cauſis; is tamen nonniſi quoad bona ipſius privata exhæredatus intelligitur, & ad ea reſtringenda exhæredatio, propterea quod exhæredatio quoad bona regia & regnum ipſo jure nulla eſt (§. 362.).

§. 364.

Quomodo jus ſuccedendi in regnum acquiratur.

In ſucceſſorio regno jus ſuccedendi ſuo ordine acquiritur per nativitatem; quaſi ſpes vero jus iſtud ſuccedendi per nativitatem acquirendi per conceptionem in utero materno. Etenim quando regnum ſucceſſorium inſtituitur, in primum Regem transfertur imperium certa lege in nondum natos morte poſſidentis ſucceſſive tranſmittendum (§. 277. 279.). Enimvero ſi jus in te transfertur certa lege in nondum natos, dum transfertur, morte poſſidentis ſucceſſive tranſmittendum; quamprimum illi naſcuntur jus acquirunt in jus in te translatum ſuccedendi, conditione lege definita exiſtente, quamprimum vero concipiuntur in utero materno, quaſi ſpem acquirunt per nativitatem jus iſtud ſuccedendi acquirendi (§. 836. *part. 6. Jur. nat.*). In regno itaque ſucceſſorio jus ſuo ordine ſuccedendi acquiritur per nativitatem, quaſi ſpes vero jus iſtud ſuccedendi per nativitatem acquirendi per conceptionem in utero materno.

Clarius hoc eluceſcit ex ſpecialibus ſuccedendi modis, quos hactenus explicavimus.

§. 365.

De jure parentum in jus ſuccedendi liberorum.

Quoniam in regno ſucceſſorio jus ſuccedendi ſuo ordine acquiritur per nativitatem, quaſi ſpes vero jus iſtud ſuccedendi per nativitatem acquirendi per conceptionem in utero materno (§. 364.), & tam jus acquiſitum (§. 336. *part. 2. Jur. nat.*), quam quaſi ſpes acquirendi per nativitatem jus conditionatum ſuccedendi in jus in primum acquirentem tranſmiſſibiliter collatum fœtui adhuc in utero exiſtenti adimi nequit (§. 838. *part. 6. Jur. nat.*); *parentum voluntate nec jus ſuccedendi liberis natis, nec quaſi ſpes jus iſtud per nativitatem in utero materno conceptis acquirendi adimi poteſt.*

Nihil hic aſſeritur, quod non ſit evidens, modo animo comprehenderis ea, quæ alibi in genere demonſtravimus, præſertim de quaſi ſpe fœtus in utero (§. 836. & *ſeqq. p. 6. Jur. nat.*), nec jus ſuccedendi in regnum cum jure hæreditario confundas (§. 289.).

Digitized by Google

§. 366.

De abdicatione regni. *Rex regnum abdicare poteſt pro ſe & liberis nondum natis, nec in utero materno conceptis; ſed non pro jam natis aut in utero conceptis.* Quando enim regnum ſucceſſorium inſtituitur, ea populi voluntas eſt, ut ſucceſſio ab uno in alium devolvatur, & in locum Regis deficientis certa lege ſuccedat alius (§. 279.). Quamobrem cum lege ſucceſſionis jam deſignatus ſit ſucceſſor, ſi Rex deficiat, non ea fuiſſe intelligitur populi voluntas, ut regnum ſibi delatum neceſſario acceptet is, ad quem devolvitur, vel ut id, quamdiu vixerit, adminiſtret, ubi acceptaverit. Liberum itaque ipſi eſt, quandocunque viſum fuerit, declarare, quod diutius regnum habere nolit, conſequenter idem pro ſe abdicare poteſt (§. 115. p. 3. Jur. nat.). *Quod erat primum.*

Enimvero quoniam parentum voluntate nec jus ſuccedendi liberis natis, nec quaſi ſpes jus iſtud per nativitatem acquirendi in utero materno jam conceptis adimi poteſt (§. 365.), adimitur autem natis jus ſuccedendi, in utero materno conceptis quaſi ſpes jus iſtud acquirendi, ſi pater declaret ſe nolle, ut liberi in regnum ſuccedant, conſequenter ſi pro liberis ſuis jam natis, aut in utero materno conceptis regnum abdicet (§. 115. part. 3. Jur. nat); Rex pro liberis jam natis, aut in utero materno jam conceptis regnum abdicare nequit. *Quod erat ſecundum.*

Cum vero nondum natus jus nullum habere poſſit (§. 830. part. 6. Jur. nat., nec antequam fœtus in utero materno concipitur, ſpem acquirendi per nativitatem jus ſuccedendi habeat (§. 836. part. 6. Jur. nat.); ſi pater declaret, ſe nolle, ut in regnum ſuccedant liberi ſui nondum nati nec jam in utero materno concepti, nihil ipſis adimitur. Quamobrem cum Rex pro liberis ſuis abdicet regnum, ſi declaret nolle ſeſe, ut iidem in regnum ſuccedant (§. 115. part. 3. Jur. nat.); quin pro liberis nondum natis, nec jam in utero materno conceptis regnum abdicare poſſit, dubitandum non eſt. *Quod erat tertium.*

Regnum ſucceſſorium non alio fine introducitur, quam ut ſucceſſor ſit certus (§. 324.). Finis iſte obtinetur, etiamſi Rex pro ſe regnum abdicet, cum non deſit alius, qui ſuccedat. Immo ſi fuerit ultimus in familia regnatrice, ſeu primi Regis, parum intereſt, ſive populus, regno abdicato, ſive Rege mortuo, de eodem ſtatuat. Quod ſi regnum abdicet Rex pro ſe ac liberis ſuis nondum natis, nec jam in utero materno conceptis, non demum opus eſt populi conſenſu. Ponamus enim populum velle, ut nondum natorum, nec in utero materno conceptorum habeatur ratio; cum is, quem deficiente Rege ordo tangit, ad regnum ſit admittendus, lege autem ſucceſſionis etiam detur ſucceſſor, ordo ſuccedendi perturbatur, contra finem, qui regni ſucceſſorii inſtitutione intenditur. In ſucceſſione quidem lineali mortui habentur pro vivis, ut evidentior ſit modus ſuccedendi: eadem vero ratio non exigit, ut nondum quoque nati habeantur pro natis, aut, qui in utero materno nondum exiſtunt, pro jam conceptis, neque populus in prima delatione regni quicquam juris in eos transferre potuit (§. 834. part. 6. Jur. natur.).

§. 367.

De renunciatione. *Succeſſioni in regno quilibet renunciare poteſt pro ſe & liberis nondum natis, nec in utero materno conceptis, ſed non pro jam natis, aut ſaltem in utero materno conceptis.* Cum juri ſuccedendi in regnum renuncietur, ſi ſufficienter in gratiam alterius declaretur, ſe in regnum ſuccedere nolle, nec ſuccedendi jure adverſus alterum uti velle (§. 103. 104. part. 3. Jur. nat.), quemadmodum qui regnum abdicat declarat, ſe idem diutius habere nolle (§. 115. part. 3. Jur. nat.); facile patet propoſitionem præſentem eodem modo oſtendi, quo præcedens demonſtrata fuit.

Ita in ſucceſſione lineali filius natu major, qui vitam cœlibem agit, renunciare poteſt in gratiam fratris minoris, ut regnum mortuo patre ad hunc & ab eo deſcendentes devolvatur. Tum vero patet, renunciationem hanc fieri non poſſe in gratiam nepotis Regis ex filio natu minore, ſi is jam habeat filium, dum renunciat. Quamvis vero ſi cœlebs renunciet, poſtea

poſtea uxore ducta, ipſi naſcantur filii; hi tamen per nativitatem jus ſuccedendi ſuo ordine acquirere nequeunt, quoniam regreſſus de linea in lineam fieri nequit, niſi idem reſervetur. Si autem regreſſus reſervatur, prærogativa lineæ in lineam, vel lineas alias transfertur, ut ideo renunciatio cum regreſſu reſervato tanquam peculiaris actus a nuda renunciatione diſtingui poſſet, modo vocabulis commodis non deſtitueremur. Qui ita in gratiam alterius renunciat, jus ſuum cum jure alterius revera commutat, conſequenter facta commutatione quilibet jus alterius ad eos, qui ex ipſo deſcendunt, tranſmittit, linea nimirum una in locum alterius ſubſtituta.

§. 368.

Quando renunciatio & abdicatio pro liberis ipſo jure nulla, nec naſcituris nocet.

Quoniam juri ſuccedendi in regnum renunciari nequit pro liberis jam natis, vel in utero materno conceptis (§. 367.) ac idem valet de abdicatione regni (§. 366.); *ſi quis juri ſuccedendi renunciet pro ſe ac liberis ſuis, vel regnum pro ſe ac liberis abdicet; renunciatio & abdicatio pro liberis jam natis, aut in utero materno conceptis, ipſo jure nulla eſt*, conſequenter *in ſucceſſione lineali agnatica patri ſuccedit filius, vel nepos, adeoque nec illa abdicatio, vel renunciatio nocet ex iiſdem naſcituris*. Similiter patet, *in aliis ſuccedendi modis renunciationem & abdicationem non nocere juri ſuccedendi ſuo ordine liberorum, natorum, nec ex iis naſciturorum.*

Nimirum naſcituris non nocet renunciatio & abdicatio, quamdiu tempore renunciationis, aut abdicationis adeſt, qui in locum abdicantis, vel renunciantis vi legis ſucceſſionis ſuccedit, & ex quo deinceps ſucceſſive naſcuntur, a quorum uno ad alterum regnum devolvitur eo ordine, qui lege ſucceſſionis continetur. Populus, qui permittit renunciationem & abdicationem, nec eam expreſſe prohibuit, nolle etiam intelligitur, ut jus ſuccedendi per eos propagetur ad naſcituros, qui renunciarunt juri ſuccedendi & regnum abdicarunt. Quamvis itaque ſimpliciter tantummodo renunciarunt, vel nulla liberorum, ſeu ex ipſis naſciturorum mentione facta, regnum abdicarunt; nondum nati tamen, nec in utero materno jam concepti nihil juris per nativitatem aut conceptionem acquirere poſſunt, ut adeo ſuperfluum exiſtimari debeat renunciatio, vel abdicatio pro naſcituris. Ceterum cum jus ſuccedendi non aliter acquiri poſſit, quam populus regnum ſucceſſorium inſtituens voluit (§. 277.); dubium non eſt, quin renunciatio & abdicatio nocere etiam poſſit jam natis ac in utero materno conceptis, ſi lege tempore inſtituti regni lata expreſſe hoc dictum fuerit. Etenim etiam per nativitatem non acquiritur jus ſuo ordine ſuccedendi, niſi ſub hac conditione, ſi is, a quo regnum ad acquirentem devolvi debet ſive immediate, ſive mediate, non renunciet, aut regnum abdicet. Abſit itaque, ut fingas contradictionem, quaſi populus velit jus aliquod per nativitatem acquiri, & non acquiri, vel legem ſucceſſionis injuſtam pronuncies, quaſi jus quæſitum eadem auferatur.

§. 369.

An filius in regia fortuna natus præferendus filio ante regni adeptionem natus.

Filius ante regni adeptionem natus præferendus ei, qui in regia fortuna natus eſt in quavis ſucceſſionis ſpecie, niſi expreſſe in prima delatione imperii contrarium dicatur. Quando enim regnum defertur primo regi, cum ſucceſſorium eſſe debeat, ea lege defertur, ut, qui ab eo per nativitatem deſcendunt, ſuo ordine ſuccedere debeant (§. 277. 279.). Quodſi ergo a populo non diſtinguatur inter liberos in fortuna regia & ante eandem natos, ut illos a ſucceſſione vel prorſus excludi, vel ſaltem hiſce poſtponi velit; regni perinde capaces ſunt ante ejus adeptionem nati, quam qui in fortuna regia poſtea naſcuntur. Hæc igitur differentia cum non ſit attendenda, niſi populus eam attendi expreſſe voluerit; filius omnino ante regni adeptionem natus præferendus ei, qui in regia fortuna natus eſt, in qualibet ſucceſſionis ſpecie, niſi expreſſe in prima delatione imperii contrarium dicatur.

Fons omnis juris ſuccedendi voluntas populi eſt (§. 277.). Quamobrem in iis, quæ non uno modo fieri poſſunt, decidendis ſemper recurrendum eſt ad voluntatem populi in prima delatione imperii vel expreſſe declaratam, vel ex iis, quæ tum dicta & geſta ſunt, neceſſario, vel probabiliter colligendam. Qui aliunde rationes conquirit in quæſtionibus de ſucceſſione in regnum decidendis, nihil agit: neque enim hic quicquam valent rationes, quibus quod melius evincitur, populo quidem attendendæ in lege ſucceſſionis condenda, non vero in jure ſucceſſionis declarando. Ita facile patet, ex notione juris hæreditarii perperam inferri, quod pater filium exhæredare poſſit, ut ne in regno ſuccedat. Quamvis enim populus modum ſuccedendi

ad

ad legem ſucceſſionis ab inteſtato, qualis apud eum obtinet, alligaverit; non tamen ideo jus ſuccedendi in regnum filius a patre habet, ſed a populo, conſequenter patri nullum jus in idem competit, quod non expreſſa populi in regni ſucceſſorii inſtitutione in eum fuit collatum, veluti ſi id juri hæreditario expreſſe fuerit exæquatum & cum eodem unitum, ita ut, quod leges permittunt in ſucceſſione in bonis, idem in ſucceſſione in regno permiſſum eſſe debeat tenenti. Similiter patet, abdicationem patris nocere non poſſe liberis in regnis hæreditariis, propterea quod in liberos nihil transferre poſſit, regno abdicato: neque enim in regno hæreditario jus ſuccedendi a patre in filium transfertur, ſed idem perinde ac pater filius populi voluntate habet, niſi populus aliter in prima imperii delatione voluntatem ſuam expreſſe declaraverit, aut gentium vicinarum tunc temporis recepti mores aliud ſuaſerint (§. 323.).

§. 370.

An nepos ex filio priori præferendus filio poſteriori.

Nepos ex filio priore præferendus filio poſteriori in ſucceſſione lineali, immo etiam neptis ex illo huic præferenda in ſucceſſione lineali cognatica: in regnis vero hæreditariis individuis filius poſterior præferendus nepoti ex filio priore, ſi jus repræſentationis jure civili regionis tempore inſtituti regni non obtinuit, ætate autem major in caſu oppoſito præferendus ætate minori. Quodſi regna fuerint dividua, in caſu priori concurrunt ad partes, in poſteriori filius poſterior præferendus nepoti ex filio priore. Etenim in ſucceſſione lineali mortui habentur pro vivis & regnum per eos devolvitur ad eum, qui in vivis eſt, in eadem quidem linea ſemper a perſona gignente ad genitam, nec fit tranſitus de linea in lineam, niſi linea regnatrice extincta (§. 347.). A rege igitur regnum devolvitur ad filium ejus natu priorem, & ab hoc ad filium ipſius, ſeu nepotem Regis, immo in cognatica ſucceſſione etiam ad filiam illius, ſeu neptem Regis (§. 354.), conſequenter nepos ex filio priore & in regno cognatico etiam neptis ex eodem præfertur filio poſteriori. *Quod erat primum.*

Enimvero ſi regnum fuerit individuum, per ſe patet, nonniſi unam perſonam in idem ſuccedere poſſe. Quodſi vero jure hæreditario ſuccedatur, *per hypotheſin*, & plures Regi defuncto extiterint hæredes, natu major præfertur minori (§. 328.). Quamobrem ſi tempore inſtituti regni jus repræſentationis obtinet, cum tum idem locum habeat in ſucceſſione regni (§. 331.), nepos ex filio natu major præfertur filio natu minori: id quod jam ſupra demonſtravimus (§. 332.). *Quod erat ſecundum.*

Enimvero ſi jus repræſentationis non obtinet, cum nepos non ſuccedat in locum parentis (§. 981. *part. 7. Jur. nat.*), nepos uno gradu remotior eſt Regi defuncto, quam filius poſterior (§. 578. *part. 7. Jur. nat.*). Quamobrem cum jure hæreditario filius excludat nepotem, ſi juri repræſentationis locus non ſit (§. 1033. *p. 7. Jur. nat.*); filius quoque poſterior præfertur nepoti ex filio priore, non attenta ætatis prærogativa. *Quod erat tertium.*

Quodſi regnum dividuum fuerit, cum jure hæreditario eodem modo ſuccedatur, quo in bonis defuncti ſucceditur (§. 326.), regnum inter filios dividendum in partes ſubjectivas æquales, & qui jure repræſentationis ſuccedunt, eam partem accipiunt, quam parens ipſorum accepiſſet, ſi adhuc in vivis eſſet (§. 990. *part. 7. Jur. nat.* & §. 231. *h.*). Quamobrem cum nepos ex filio priori concurrat cum filio poſteriori, ſi jus repræſentationis obtinet (§. 981. *part. 7. Jur. nat.*), minime autem, ſi eidem non ſit locus, quod per ſe patet; ideo in caſu priori regnum inter nepotem ex filio priori & filium poſteriorem Regis defuncti dividendum, in poſteriori autem filius poſterior præfertur nepoti ex filio priori, prouti patet *per demonſtrata* n. 3. cum ſcilicet nonniſi unus regni capax ſit (§. 333.), conſequenter nullus diviſioni locus relinquatur. *Quod erat quartum.*

Nullam hic habemus rationem fœminarum, ne præter neceſſitatem caſus propoſitionis præſentis multiplicemus. Quodſi enim admittantur fœminæ, quando cum maribus concurrunt pro maribus habentur, atque ideo ad eas applicantur, quæ de illis demonſtrata fuerunt.

§. 371.

Digitized by Google

§. 371.

Quodſi dictum fuerit, ut proximus ſuccedat, in regnum.

Si jus repræſentationis obtinet, nepos ex filio priore in regno hæreditario habita ratione ætatis præfertur filio poſteriori, etiamſi dictum fuerit, ut Regi defuncto proximus ſuccedat. Etenim ſi jus repræſentationis obtinet, nepos ſuccedit in locum patris ſui (§. 981. *part.* 7. *Jur. natur.*), conſequenter pari gradu agnatus Regi defuncto cenſetur cum filio poſteriori, ita ut hic non amplius propior eidem dici poſſit (§. 569. *part.* 7. *Jur. nat.*). Inter nepotem igitur ex filio priore & filium poſteriorem non amplius attenditur gradus, ſed ratio ſaltem habetur ætatis. Quamobrem ſi jus repræſentationis obtinet, nepos ex filio priore in regno hæreditario individuo præfertur filio poſteriori, habita ſaltem ratione ætatis, etiamſi dictum fuerit, ut Regi defuncto proximus ſuccedat.

Ita nimirum facienda interpretatio, ut abſurdum evitetur, quod ſequeretur verborum ſignificatui ſtricte inhærendo (§. 484. *p.* 6. *Jur. nat.*). Utique vero abſurdum eſt locum facere juri repræſentationis & hoc non obſtante admittere differentiam gradus inter eos, qui jure repræſentationis cum aliis concurrunt: id enim perinde eſt, ac illos cum his cenſere pari gradu.

§. 372.

An filius ex fratre priore præferendus fratri poſteriori.

Si Rex ſine liberis moriens relinquat ex fratre priore filium & fratrem tertium, ſeu poſteriorem; in ſucceſſione lineali filius ex fratre priori præfertur fratri poſteriori: in regno hæreditario individuo, ſi jus repræſentationis obtinet, filius ex fratre priori natu major præfertur fratri poſteriori & contra, in regno autem dividuo concurrunt ad partes ſubjectivas; ſi vero jus repræſentationis non obtinet, frater poſterior præfertur filio ex fratre priori. In ſucceſſione enim lineali mortui habentur pro vivis & regnum a Rege ſine liberis moriente devolvitur ad fratrem priorem, etſi mortuum, ab hoc autem ad ejus filium (§ 347.). Quamobrem filius ex fratre priore præfertur fratri poſteriori. *Quod erat primum.*

In regno hæreditario individuo ſi plures Regi defuncto extiterint hæredes, natu major præfertur natu minori (§. 328.). Quamobrem cum jure repræſentationis liberi ſuccedant in locum parentum (§. 981. *part.* 7. *Jur. nat.*); filius ex fratre priore præfertur fratri poſteriori, ſi eum ætate vincat, & contra. *Quod erat ſecundum.*

Quodſi autem regnum fuerit dividuum, cum filius ex fratre priori pari gradu cenſeatur cum fratre poſteriore (§. 981. *part.* 7. *Jur. natur.*); illud inter eos dividendum in partes ſubjectivas (§. 231.). *Quod erat tertium.*

Cum jus repræſentationis hic ſpectetur in linea collaterali, eidem vero in ſucceſſione in regnum locus non ſit, niſi quatenus obtinet in ſucceſſione in bonis tempore inſtituti regni (§. 331. 338.); me vel tacente patet, nec jus iſtud attendi in caſu propoſitionis præſentis, ubi in linea collaterali ſubitio in locum parentum recepta non eſt.

§. 373.

An filius defuncti fratris patruo Regis præferendus.

Defuncti fratris filius, vel etiam filia præfertur patruo Regis tam in ſucceſſione lineali, quam in hæreditaria, ſiquidem in hac juri repræſentationis locus relinquitur, ubi vero hoc non obtinet, qui ſexu aut ætate potior eſt vincit. In ſucceſſione lineali mortui habentur pro vivis & per eos regnum devolvitur ad hos, qui in vivis ſunt, quando vero fit tranſitus de linea in lineam, ad eum, qui in linea regnatrici extinctæ proxima primum locum tenet (§. 347.). Rex igitur ſine liberis moriens regnum devolvit ad fratrem defunctum, minime vero ad patruum ſuum (§. 582. 601. *part.* 7. *Jur. nat.*). Quamobrem defuncti fratris filius præfertur patruo Regis in ſucceſſione lineali. *Quod erat primum.*

In ſucceſſione lineali cognatica non fit tranſitus de linea in lineam propter ſexum (§. 352.).

Digitized by Google

(§. 352.). Quamobrem cum in ſucceſſione lineali Rex ſine liberis moriens regnum devolvat ad fratrem, non ad patruum, *per demonſtrata*, defuncti fratris filia præfertur patruo Regis. *Quod erat ſecundum*.

Quodſi in ſucceſſione hæreditaria juri repræſentationis locus relinquatur, filius defuncti fratris ſuccedit in locum fratris, conſequenter in jus ejus (§. 981. *part. 7. Jur. nat.*). Quoniam itaque frater Regi defuncto ſucceſſiſſet, non patruus, quod in dubium minime vocatur; defuncti fratris filius quoque præferendus patruo. Et idem patet eodem modo de filia, ſi fœminæ cum maribus promiſcue admittantur. *Quod erat tertium*.

Enimvero ſi jus repræſentationis locum non habet, nec filius fratris in hujus locum ſubit (§. 981. *part. 7. Jur. nat.*). Quodſi ergo duo ſimul extiterint hæredes defuncti, natu major præfertur natu minori (§. 328.), & ubi fœminæ non admittuntur, niſi deficientibus maſculis, ob prærogativam ſexus mas quoque præfertur fœminæ. *Quod erat quartum*.

Oſtendimus jam ſupra ad ſucceſſionem in regno non admitti eos, qui jure naturæ ad ſucceſſionem ab inteſtato admitti poterant, ſi eos lex civilis tempore inſtituti regni ab hæreditate arcet (§. 340.). Quamobrem ex lege quoque civili definiendum, quinam ſimul jus ad regnum habeant, & inter quos ætatis, vel etiam ſexus prærogativa attendenda.

§. 374.

De Nepote ex filio filiæ præferendo.

Nepos ex filio filiæ præfertur in ſucceſſione tam lineali, quam hæreditaria, niſi fœminæ cum maribus promiſcue admittantur. Niſi enim fœminæ cum maribus promiſcue admittantur, quamdiu adeſt mas ſucceſſionis capax, is fœminæ ſemper præfertur, quod per ſe patet. In ſucceſſione itaque lineali mortui habentur pro vivis & regnum a Rege devolvitur ad filium etiam defunctum, ab eo autem ad filium ipſius, ſeu nepotem Regis (§. 347.). Quamobrem patet in ſucceſſione lineali, niſi fœminæ cum maribus promiſcue admittantur, quemadmodum fit in ſucceſſione cognatica primi generis (§. 352.), nepotem ex filio præferri filiæ Regis. *Quod erat unum*.

Similiter niſi fœminæ promiſcue admittantur cum maribus, ſed demum, quando deficit mas, qui ſuccedere poſſit, abſque ulla demonſtratione ulteriori patet, nepotem ex filio quoque præferendum eſſe in ſucceſſione hæreditaria, ſive ſubitio in locum parentum recepta ſit, ſive minus (§. 326.). *Quod erat alterum*.

Nimirum etſi nepos non ſuccedat avo jure hæreditario, ſi jus repræſentationis non obtinet; filia tamen in ſucceſſione in regnum eidem poſtponitur per legem ſucceſſionis, quæ fœminas admitti non vult, quamdiu adeſt, qui a Rege defuncto deſcendit. Quodſi vero fœminæ excluderentur etiam ab hæreditate paterna in gratiam maſculorum; jure hæreditario etiam in bonis defuncti ſuccederet nepos, non filia. Quamobrem nihil hic admittitur, quod cum jure hæreditario per ſe pugnet.

§. 375.

De nepote minore ex filio & majore ex filia.

Nepos minor ex filio præfertur nepoti majori ex filia in ſucceſſione lineali agnatica & cognatica ſecundi generis: in primo genere ſucceſſionis cognaticæ non præfertur, ſi filia ætate vincat filium. In ſucceſſione hæreditaria nepos major ex filia præfertur nepoti minori ex filio, niſi lege ſucceſſionis deſcendentes ex filio præferantur deſcendentibus ex filiabus. Nepotem minorem ex filio præferendum eſſe nepoti majori ex filia in ſucceſſione lineali agnatica & cognatica ſecundi generis eodem modo patet, quo in propoſitione præcedente demonſtravimus nepotem ex filio præferendum eſſe filiæ (§. 374.). *Quod erat primum*.

Enimvero in primo genere ſucceſſionis cognaticæ filia natu major præfertur filio natu minori & ſucceſſio continuatur in ejuſdem linea (§. 353.), conſequenter filius ipſius,

Digitized by Google

filius, ſeu nepos ex filia præfertur nepoti ex filio, ſive is natu major, ſive minor fuerit. *Quod erat ſecundum.*

Porro in ſucceſſione hæreditaria nepos ex filio concurrit cum nepote ex filia, cum pari gradu exiſtant (§. 594. *part.* 7. *Jur. nat.*). Quodſi ergo lege ſucceſſionis cautum non ſit, ut deſcendentes ex filiabus poſtponantur deſcendentibus ex filiis, quod ſanciri poſſe a populo dubio omni caret (§. 277.); nepos minor ex filio poſtponendus nepoti majori ex filia ob prærogativam ætatis. *Quod erat tertium.*

§. 376.

Neptis ex filio primogenito excludit filium in ſucceſſione lineali cognatica utriuſque generis: in hæreditaria non item, etiamſi jus repræſentationis receptum ſit, niſi in hoc caſu neptis ætate vincat filium & fœminæ cum maribus promiſcue admittantur ad ſucceſſionem. In ſucceſſione lineali cognatica utriuſque generis filius primogenitus præfertur filio minori, cumque mortui habeantur pro vivis & per eos regnum tranſmittatur ad deſcendentes (§. 347.), a filio primogenito ad neptem Regis devolvitur (§. 353. 354.). Neptis igitur ex filio primogenito excludit filium in ſucceſſione lineali cognatica utriuſque generis. *Quod erat unum.* *De nepte ex filio primogenito & filio Regis.*

Enimvero in ſucceſſione hæreditaria proximus ſuccedit Regi defuncto (§. 326.), conſequenter filius præfertur nepti ex filio tanquam remotiori, etiamſi fœminæ cum maribus promiſcue admittantur (§. 578. *part.* 7. *Jur. nat.*). Quodſi jus repræſentationis locum habeat, neptis ex filio primogenito & filius pari gradu ſunt (§. 981. *part.* 7. *Jur. nat.*). Quodſi vero fœminæ non admittantur, niſi deficientibus maſculis, filius adhuc nepti ex filio primogenito præfertur; ſi fœminæ cum maribus promiſcue admittantur, filius tamen natu major præfertur nepti ex filio primogenito natu minori, nec hæc illi præfertur, niſi ætate eum vincat (§. 328.). Patet itaque in ſucceſſione hæreditaria, etiamſi jus repræſentationis receptum ſit, neptem ex filio primogenito non excludere filium, niſi in hoc caſu neptis ætate vincat filium & fœminæ cum maribus promiſcue admittantur ad ſucceſſionem. *Quod erat alterum.*

§. 377.

Filia fratris natu maximi præfertur fratri Regis natu minori in ſucceſſione lineali cognatica; in regnis vero hæreditariis poſtponitur, niſi in hoc caſu filia fratris ætate vincat fratrem minorem & fœminæ cum maribus promiſcue ſuccedant. In ſucceſſione enim lineali regnum a Rege improle devolvitur ad fratrem natu maximum (§. 347.), & cumque in cognatica propter ſexum non fiat tranſitus de linea in lineam (§. 352. & *ſeqq.*), ab eodem ad filiam ſuam. Filia igitur fratris natu maximi præfertur fratri Regis natu minori. *Quod erat unum.* *De filia fratris natu maximi & fratre Regis natu minore.*

Enimvero ſi in regnis hæreditariis jus repræſentationis non obtinet, patet ut ante (§. 376.), filiam fratris natu maximi poſtponi fratri Regis natu minori tanquam remotiorem propiori, ubi vero jus repræſentationis obtinet, propter prærogativam ſexus adhuc poſtponi, niſi in hoc caſu filia fratris natu maximi vincat ætate fratrem Regis minorem, & fœminæ cum maribus promiſcue ad regnum admittantur, non habita prærogativa ſexus. *Quod erat alterum.*

Atque ita demonſtravimus omnes caſus, quos tanquam controverſos commemorat *Grotius* de J. B. & P. lib. 2. c. 8. §. 29. & *ſeqq.* Inde autem patet, quomodo in omni caſu reliquo controverſiæ de ſucceſſione in regnum ſint decidendæ. Nihil in controverſiis iſtis componendis difficultatis occurrit, modo ex genuinis principiis caſus definiantur, nec factis hominum juri ſuccedendi adverſis quæ vel clariſſima ſunt efficiantur obſcura.

Digitized by Google

§. 378.

Num Rex & populus de dubia ſucceſſione judicare poſſit.

Controverſiam de jure ſuccedendi ſuo ordine nec Rex præſens, nec populus decidere poteſt. Etenim in regno ſucceſſorio imperium defertur lege, quam populus condidit, aut, ſi nulla extet, more gentium vicinarum ſucceditur (§. 373.), qui ideo inſtar legis eſt, in cujus locum tacite ſurrogatur. Quoniam itaque jus ſuccedendi ſuo ordine acquiritur independenter a Regis voluntate, quod is nemini, prouti ſibi viſum fuerit, auferre poteſt (§. 336. *part. 2. Jur. nat.*); idem quoque de jure ſuccedendi judicium ſibi ſumere non poteſt. Quamobrem ſi de eo controverſia oriatur; Regi nullum competit jus eam decidendi, conſequenter nec is eandem decidere poteſt. *Quod erat unum.*

Similiter cum populus in regni ſucceſſorii inſtitutione modum ſuccedendi definiverit, a quo invitis iis, quibus inde jus quæſitum eſt, recedere non licet (§. 336. *p. 2. Jur. nat.*); nullum amplius ipſi competit jus de ſucceſſione, prouti ſibi viſum fuerit, ſtatuendi, quamdiu quidam adſunt, qui ſucceſſionis ſunt capaces. Quamobrem ſi inter eos de ſucceſſione controverſia oriatur, nec populo competere poteſt jus eandem decidendi, conſequenter is eandem decidere nequit. *Quod erat alterum.*

Jus ſuccedendi ſuo ordine pertinet ad modum habendi imperium, qui ſub imperio non continetur. Quamvis itaque Regi imperium quoad exercitium fuerit delatum, judicium tamen de modo ſuccedendi ad idem minime ſpectat. Ex eo igitur, quod imperium exercere debeat, neutiquam colligi poteſt, eidem competere jus controverſiam de ſucceſſione decidendi. Quoniam vero non plus juris ſibi ſumere poteſt Rex, quam voluntate populi regnum ſucceſſorium inſtituentis in eum fuit delatum; præter jus exercendi imperium aliud ipſi non competit, conſequenter nulla prorſus apparet ratio, ob quam jus decidendi controverſiam de ſucceſſione inter eos, qui ſucceſſionis capaces ſunt, ipſi tribui poſſit. Quemadmodum Rex rationem nullam allegare poteſt, cur jus decidendi controverſiam de ſucceſſione in caſu dubio ſibi competere debeat; ita quoque populus pro ſe nullam allegare valet. Stare is debet lege, qua ſucceſſionis capaces efficiuntur a primo Rege deſcendentes. Quodſi inter eos controvertatur, quemnam ordo tangat, ut ſuccedat, hanc controverſiam ipſimet inter ſe componere tenentur tanquam juris ſui arbitri, quippe quod a populi voluntate non amplius dependet.

§. 379.

An jus decidendi hanc controverſiam populus Regi deferre, aut ſibi reſervare poſſit.

Populus in prima inſtitutione regni ſucceſſorii Regi deferre poteſt jus controverſiam de jure ſuccedendi in caſu dubio decidendi; vel etiam idem ſibi reſervare poteſt. Quoniam enim a voluntate populi regnum ſucceſſorium condituri unice dependet, quamnam ſucceſſionis legem condere velit (§. 277.); nemo eſt qui dubitet, eam quoque legem condi poſſe, ut Rex ex iis, qui ab ipſo deſcendunt, ſucceſſorem pro lubitu eligat, vel ut populus idem faciat. Quodſi igitur hoc ſimpliciter obtinere poteſt, dubio quoque caret, quin in certo caſu fieri poſſit. Enimvero perinde eſt, ſive Rex, aut populus in caſu dubio ſucceſſorem ex regni capacibus eligat, quem voluerit, ſive controverſiam de jure ſuccedendi in caſu dubio decidat, prouti ſibi viſum fuerit. Quamobrem populus in prima inſtitutione regni ſucceſſorii Regi deferre poteſt jus controverſiam de jure ſuccedendi in caſu dubio decidendi; vel etiam idem ſibi reſervare.

Quoniam jus ſucceſſionis ex voluntate populi regnum ſucceſſorium inſtituentis metiendum (§. 277.); in caſu dubio jus prælationis, ſeu prærogativa inter regni capaces ei competit, cui in hypotheſi propoſitionis præſentis Rex vel populus eandem tribuerit. Qui itaque poſtponitur, de injuria ſibi facta conqueri non poteſt (§. 859. *p. 1. Jur. nat.*). Ut vero Regi deferatur jus decidendi controverſiam de ſucceſſione in caſu dubio, vel populus idem ſibi reſervet ſive per ſe, ſive per alios quoſcunque exercendum, fini regni ſucceſſorii maxime convenit (§. 324.).

Digitized by Google

§. 380.

Quomodo controverſiæ iſtæ componendæ.

Controverſiæ de jure ſucceſſionis eodem modo componendæ, quo in ſtatu naturali controverſiæ de jure dubio finiuntur. Etenim controverſiam de jure ſucceſſionis nec Rex præſens, nec populus decidere poteſt (§. 378.). Qui itaque judicem nullum habent, in cujus ſententia ipſis ſit acquieſcendum; non alio jure uti poſſunt, quam quod in ſtatu libertatis obtinet, ubi nemo alterius cujuſdam poteſtati ſubjectus eſt (§. 136. *part.* 1. *Jur. nat.*); conſequenter naturali (§. 124. *part.* 1. *Jur. nat.*). Controverſiæ igitur de jure ſucceſſionis eodem modo componendæ, quo in ſtatu naturali controverſiæ de jure dubio finiuntur.

Quomodo controverſiæ componendæ ſint in ſtatu naturali, prolixe demonſtravimus in parte quinta c. 4. §. 867. & ſeqq.

§. 381.

Num & quando jus belli illarum cauſa competat.

Quoniam controverſiæ de jure ſucceſſionis eodem modo componendæ, quo in ſtatu naturali controverſiæ de jure dubio finiuntur (§. 380.), in cauſa autem dubia nemini jus belli per ſe competit (§. 1100. *part.* 5. *Jur. nat.*), ſed pars utraque potius obligatur quærere conditiones, quibus bellum vitetur (§. 1103. *part.* 5. *Jur. nat.*); *naturaliter de jure ſucceſſionis litigantibus jus belli per ſe minime competit, ſed utraque pars obligatur quærere conditiones, quibus bellum vitetur.* Et eodem modo patet, *jus belli non competere niſi tranſactionis cauſa, ſi pars altera colloquium amicabilis compoſitionis, vel tranſactionis cauſa acceptare nolit, nec compromittere velit in arbitrum, multo minus conſentire in ſortem* (§. 1103. *p.* 5. *Jur. nat.*).

Vulgo ex eo, quod controvertentes de jure ſucceſſionis communem judicem non habeant, ſtatim infertur, controverſias iſtas vi armorum eſſe decidendas, quaſi jus belli ſtatim incipiat, ubi judicia ceſſant, & jus belli naſcatur ex defectu judiciorum, cum tamen bellum naturaliter prius ſit judiciis, & hæc demum in locum belli ſucceſſerint in ſtatu civili, prouti ex ſubſequentibus patebit. Jura naturaliter non naſcuntur niſi ex obligatione paſſiva (§. 23. *p.* 1. *Jur. nat.*). Quamobrem & jus belli ſemper ſupponit aliquam obligationem, ex qua oriatur, veluti in caſu præcedenti obligationem controverſiam amicabiliter, vel per tranſactionem, aut arbitros componendi. Bellum nimis exitioſum eſt humano generi, quam ut lex naturæ, quæ felicitati ejuſdem conſulit, jus belli cuidam concedat in alium abſque extrema neceſſitate & abſque injuria alterius. Non de eo nobis ſermo eſt, quod vulgo fieri ſolet, ſed quod fieri debet: neque enim facta hominum legi naturæ adverſa jus faciunt. Voluntate hominum non conſtituuntur jura, niſi quatenus de rebus ſuis vi libertatis naturalis pro lubitu diſponunt (§. 156. *p.* 1. *Jur. nat.*). Sed hæc ſuo loco clariora evadent, ubi de jure gentium ſumus acturi. Neque tamen etiam deſunt exempla, quibus modus componendi controverſiam de jure ſucceſſionis juri naturali conformis comprobatur, qualia refert *Puffendorff.* de J. N. & G. lib. 7. c. 7. §. 15.

§. 382.

De arbitrio populi in decidendo jure controverſo ſucceſſionis.

Si de jure ſucceſſionis litigantes judicio populi controverſiam decidendam ſubmittunt; populum arbitrum eligunt. Etenim populo non competit jus controverſiam de jure ſucceſſionis decidendi (§. 378.), conſequenter in ejus judicio competitores regni acquieſcere minime tenentur. Quodſi ergo judicio populi controverſiam decidendam ſubmittunt, per compromiſſum populum eligunt, ut rem controverſam decidat (§. 944. *part.* 5. *Jur. nat.*). Quamobrem cum arbiter ſit, qui per compromiſſum eligitur, ut rem controverſam decidat (§. 945. *part.* 5. *Jur. nat.*); ſi de jure ſucceſſionis controvertentes judicio populi controverſiam decidendam ſubmittunt, populum arbitrum eligunt.

Etſi nimirum populus deſtituatur jure decidendi controverſiam de jure ſucceſſionis, hoc tamen non obſtat, quo minus competitores regni jus iſtud in populum conferant, cum arbitrum eligere poſſint, quemcunque voluerint, utpote de re ſua ſtatuentes, de qua pro lubitu ſtatuere poſſunt.

Digitized by Google

§. 383.

An jus decidendi controverſiam de ſucceſſione in populum transferre poſſit.

Quoniam naturaliter jus belli competitoribus regni non competit, niſi quando pars altera amicabilem compoſitionem, vel tranſactionem, vel compromiſſum in arbitrum acceptare nolit (§. 381.), populus autem arbiter eligitur, ſi *competitores regni* judicio populi controverſiam decidendam ſubmittunt (§. 382.); quin *iidem jus decidendi controverſiam de ſucceſſione in regnum conferre poſſint*, dubitandum non eſt.

§. 384.

De jure poſſidentis.

In caſu dubio populus ſequi debet poſſeſſionem. Etenim in caſu dubio populo non competit jus decidendi controverſiam de jure ſucceſſionis (§. 378.) conſequenter competitoribus regni relinquere debet, ut ipſimet controverſiam illam inter ſe componant. Quamobrem cum controverſiam ſuam quodammodo faceret, ſi eum, qui in poſſeſſione eſt, regno exuere vellet, propterea quod ipſi controverſia movetur ab alio; nullum jus ipſi competere poteſt poſſidentem regno pellendi. In caſu igitur dubio poſſeſſionem ſequi debet.

Nulla datur ratio, cur populus regno pellere debeat eum, qui in poſſeſſione eſt, ob controverſiam ab alio ipſi motam. Neque enim verendum eſt, ne alteri forſan invito jus ſuum auferat, cum poſſeſſionem non ſequatur, niſi quamdiu adhuc incertum eſt, cuinam jus ad regnum competat, nec alter ad poſſeſſionem admitti poſſit, quamdiu de jure regnandi controvertitur. Poſſeſſio utique debetur ei, cui jus competit. Quamdiu vero incertum eſt, cuinam jus competat, conſequenter poſſeſſio debeatur, cum æqualis ſit utriuſque conditio, poſſeſſio in dubio relinquenda omnino eſt ei, qui prior eandem acquiſivit.

§. 385.

An populus uni competitori adverſus alterum auxilia ferre poſſit.

Si plures fuerint competitores regni, quorum neuter poſſidet; populus neutri auxilia adverſus alterum ferre debet. Ponamus enim populum uni auxilia ferre adverſus alterum; hujus utique jus adverſus alterum vi perſequi ſtudet, conſequenter jus ſuccedendi eidem vindicat, ac ideo judicium ſibi ſumit de controverſia, quæ inter competitores agitatur. Quoniam itaque eidem jus nullum competit controverſiam de jure ſuccedendi decidendi (§. 378.); neutri quoque competitori auxilia adverſus alterum ferre debet.

Populus uni non magis favere debet, quam alteri in re, quæ ad ipſum minime ſpectat, nec ullo modo ſeſe immiſcere controverſiæ alienæ, in quam ipſi jus nullum competit. Nec refert, quid populo videatur de jure ſuccedendi, cum neuter competitorum in ejus judicio acquieſcere teneatur (§. 378.). Populus itaque indifferentem ſeſe præbere debet utrique, donec ipſimet de jure ſuo ſtatuerint, qui de eo controvertunt.

§. 386.

An bellum ſit modus aptus decidendi controverſiam de ſucceſſione.

Bellum non eſt modus aptus decidendi controverſiam de jure ſuccedendi in regnum. Etenim ſi bello decidenda controverſia de jure ſuccedendi; pro vero habendum, jus ſuccedendi ei competere, qui alterum vicerit. Enimvero alterum vincit is, cujus vis major eſt, vel quem ſubinde fortuna juvat. Quoniam itaque ex eo intelligi nequit, cur jus ſuccedendi victori potius, quam victo competere debeat; victoria quoque ratio nulla eſt, cur victori competere debeat jus ſuccedendi (§. 56. *Ontol.*). Patet ideo, bellum non eſſe modum aptum decidendi controverſiam de jure ſuccedendi.

Oſtendimus alias in genere, duellum non eſſe modum aptum decidendi controverſiam de jure (§. 1092. *part. 5. Jur. nat.*). Perinde vero eſt, ſive duello, ſive bello controverſia ſit decidenda (§. 1102. *part. 1.* & §. 1090. *part. 5. Jur. nat.*). Hinc jure naturæ bellum non permit-

mittitur tanquam medium controverſiam decidendi, ſed tanquam medium partem alteram ad ſiſtendam controverſiam compellendi (§. 381.). Abſit vero ut tibi perſuadeas, hoc ipſo imminui jus imperantium. Neque enim hic ſermo eſt de jure manifeſto, ob quod privato etiam jus belli competit in eum, qui id tribuere ipſi non vult (§. 1104. *p. 1. Jur. nat.*); ſed de dubio, de quo controvertitur. Neque in caſu dubio jus belli ſimpliciter pro abſurdo habetur, ſed ſaltem quatenus venditatur pro medio decidendi controverſiam de jure dubio. In Jure naturæ omnia accurate diſtinguenda ſunt, ut inter ſe conſentiant, quæ in eodem demonſtrantur, nec diverſorum confuſio pariat contradictiones. Quæ adhuc dubia videri poterant, ea ſuo loco clariora evadent, ubi de jure belli ex inſtituto acturi ſumus.

§. 387.

Jus imperantis in Rep. mixta unde metiendum.

In Rep. mixta jus imperantis, aut imperantium metiendum eſt ex legibus fundamentalibus. Etenim in Rep. mixta imperium limitatum competit imperanti, ſeu imperantibus (§. 138.), conſequenter ejus exercitium certis legibus adſtringitur in iis, quæ ſemper eodem modo fieri poſſunt, de quibus autem ex præſenti tempore judicium ferendum, utrum ea e re civitatis ſint, nec ne, ea a conſenſu vel totius populi, vel certorum quorundam e populo ſuſpenduntur (§. 74.), immo etiam nonnulla ad exercitium imperii ſpectantia poteſtati imperantis, vel imperantium prorſus ſubducuntur (§. 138. 64.). Quamobrem cum leges fundamentales ſint, ad quarum obſervantiam rector civitatis adſtringitur (§. 67.), & iis quoque accenſeri debeat, ut idem in certis negotiis requirat conſenſum vel populi univerſi, vel certorum quorundam ex populo (§. 78.), conſequenter etiam ne ſibi arroget jus, quod populus vel ſibi reſervavit, vel in alios tranſtulit; jus omne imperantis, vel imperantium in Rep. mixta metiendum eſt ex legibus fundamentalibus.

Reſp. mixta concipi nequit ſine legibus fundamentalibus. Quando enim populus Remp. mixtam inſtituit, declarare tenetur voluntatem ſuam de modo limitandi imperium (§. 90. 138.). Quod vero populus vult, id pro lege habendum. Superius oſtendimus in regnis legitimis ex legibus fundamentalibus & capitulatione metiendum eſſe jus Regis (§. 263.). Quoniam autem regna legitima tantummodo ſpecies ſunt Reipubl. mixtæ (§. 262.), præter ea vero etiam dantur aliæ, veluti ex ſtatu democratico & ariſtocratico mixtæ, aut etiam ex monarchico, democratico & ariſtocratico ſimul; ideo neceſſe quoque erat, ut, quod ſupra de regnis legitimis in ſpecie fuit demonſtratum, idem hic in genere de omni Rep. mixta demonſtraretur.

§. 388.

De imperante contra leges fundamentales plus ſibi arrogante.

Quoniam in Rep. mixta jus imperantis metiendum eſt ex legibus fundamentalibus (§. 387.), conſequenter is plus juris ſibi arrogare nequit, quam per eas eidem conceditur; *populus* quoque *vel ii, qui in hac parte jus populi habent, ferre non tenentur, ut imperans jus quoddam ſibi arroget contra leges fundamentales*, conſequenter *nec pati, ut in partem juris populo, vel aliis ex populo reſervatam involet.*

Qui in jus alterius involat, utique id violat, ſeu facit, quod eſt contra jus alterius (§. 239. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Quamobrem imperans involans in partem juris populo, vel aliis ex populo reſervatam, populum lædit (§. 920. *p. 1. Jur. nat.*), quod is pati non tenetur (§. 913. *part. 1. Jur. nat.*).

§. 389.

De mutatione juris regni in regnis legitimis.

Si regnum ſucceſſorium fuerit legitimum; per capitulationem, aut leges novas fundamentales jus ſucceſſoris imminui nequit, augeri vero poteſt: ſi vero fuerit electivum, jus Regis electi imminui & augeri pro lubitu poteſt. Etenim ſi regnum ſucceſſorium fuerit, ſucceſſori competit jus ad regnum, quale inſtitutum fuit eo tempore, quo ſucceſſio introducta fuit. Quale nimirum jus collatum fuit in primum Regem, tale etiam tranſmitti debuit in ſucceſſores. Quamobrem cum nemini invito jus ſemel

quæſi-

quæſitum auferri poſſit (§. 336. *part. 2. Jur. nat.*); in regno autem legitimo jus Regis per certas leges fundamentales ſit definitum (§. 262.); per capitulationem, aut novas leges fundamentales jus ſucceſſoris imminui nequit. *Quod erat primum.*

Enimvero cum a populi voluntate unice dependeat, quantum juris in rectorem civitatis conferre velit (§. 38.); nil obſtat, quo minus in Regem præſentem, vel ejus ſucceſſorem plus juris conferat, quam per leges fundamentales ipſi competit, conſequenter pro lubitu jus ejus augere poteſt. *Quod erat ſecundum.*

Denique ſi regnum fuerit electivum, nemo eſt, mortuo Rege præſente, cui jus aliquod ad regnum competat. Quamobrem ſi Rex novus eligitur, a populi unice voluntate dependet, quantum juris in eum conferre velit (§. 36.). Quamvis itaque regnum hactenus fuerit legitimum, conſequenter jus Regis per certas leges fundamentales definitum (§. 262.), & populus velit, idem legitimum manere; hoc tamen non obſtante, per capitulationem, vel per leges fundamentales ante electionem conditas jus Regis novi pro lubitu augere, atque imminuere poteſt. *Quod erat tertium.*

Rex, qui eligitur, nullum habet jus ad regnum, antequam eligitur, conſequenter populus ei deferre non tenetur jus, quale habuit anteceſſor, ſed quale voluerit. Nulla igitur ipſi fit injuria, ſi jus ejus quomodocunque minuatur. Quando eligitur, ab ipſius arbitrio pendet, utrum imperium, quale offertur, acceptare velit, nec ne: quando vero acceptat, eo ipſo declarat, ſe jus ſuum non ex jure anteceſſoris, ſed ex legibus, quibus id definitur, metiri velle.

§. 390.

De diverſitate juris in regno legitimo Regibus competente.

Si in regno ſucceſſorio legitimo Regi uni plus juris conceditur, quam per leges fundamentales eidem competit; ſucceſſoribus propterea non idem concedere tenetur populus. Etenim ſi regnum fuerit legitimum, per capitulationem, vel per leges fundamentales definitum eſt jus Regis (§. 262.), conſequenter ſi idem ſucceſſorium fuerit, ſucceſſoribus non competit jus ad regnum, niſi quale inſtitutum fuit eo tempore, quo ſucceſſio introducta. Quamvis itaque, ſi voluerit, jus Regis augere poſſit populus (§. 389.); cum tamen id unice a voluntate ipſius dependeat (§ 38.) quod concedit uni Regi, id propterea non concedere tenetur omnibus, conſequenter ſi Regi præſenti plus juris concedit, quam per leges fundamentales eidem competit, non propterea idem ſucceſſoribus quoque ejus concedere tenetur.

In regno itaque ſucceſſorio legitimo Rex unus plus juris habere poteſt, quam alter, ſi populo ita viſum fuerit. Prægnantes autem adeſſe poſſunt rationes, ob quas Regis jus augetur, pro ſtatu præſentis temporis, vel qualitate Regis. Hæ rationes cum non ſint perpetuæ, abſurdum quoque foret ob rationes temporarias jus perpetuum conſtituere velle. Ceterum probe notandum eſt, hic ſaltem quæri, quid jure fieri poſſit, minime autem an conſultum ſit, ut Regis præſentis jus ultra vim legum fundamentalium augeatur.

§. 391.

De remiſſione juris in regno legitimo.

Si in regno legitimo Rex præſens de jure ſuo quid remittit; id ſucceſſori non nocet. Etenim quamdiu Rex præſens vivit, nihil juris in adminiſtratione regni ſucceſſori competit, quod per ſe patet. Quamobrem cum quilibet de jure ſuo remittere poſſit, quantum voluerit, quamdiu nil facit, quod eſt contra jus alterius (§. 117. *part. 3. Jur. nat.*); quin in regno legitimo Rex præſens de jure ſuo remittere poſſit, quantum voluerit, dubitandum non eſt. *Quod erat unum.*

Enimvero ſucceſſori competit jus ad regnum, quale conſtitutum eo tempore, quo ſucceſſio introducta (§. 727.). Quamobrem cum Rex præſens eidem invito nihil juris adimere poſſit (§. 336. *part. 2. Jur. nat.*); dum de jure ſuo quid remittit, id ſucceſſori nocere nequit. *Quod erat alterum.*

Non eſt, quod objicias, ſucceſſorem, ſi filius fuerit, aut eidem hæres extiterit, factum anteceſſoris præſtare debere: id enim perperam hic trahitur, cum ſucceſſor jus ſuum non habeat ab [illegible]

anteceſſore, & , ſi vel maxime regnum hereditarium fuerit, conſequenter jure hæreditario ſuccedatur (§. 355.), regnum tamen hereditarium pars hereditatis bonorum privatorum Regis non ſit (§. 356.). Quemadmodum Rex præſens regnum abdicare nequit pro jam natis, aut in utero conceptis (§. 366.), nec regni capax pro iis renunciare (§. 367.), ſed ea abdicatio & renunciatio ipſo jure nulla eſt (§. 368.); ita etiam remiſſio juris iiſdem nocere nequit, quippe quæ æquipollet renunciationi partis cujuſdam juris, quod ipſis ad regnum competit.

§. 392.

Quod id vindicari poſſit a ſucceſſore.

Quoniam ſucceſſori non nocet, ſi in regno legitimo Rex præſens de jure ſuo quid remittit (§. 391.), populus vero per capitulationem, vel leges fundamentales novas jus illius imminuere nequit (§. 389.); *ſi Rex præſens de jure ſuo quid remittit, ſucceſſor id, quod remiſit, contra populum etiam invitum vindicare poteſt.*

Facile patet, ſucceſſoribus non nocere factum plurium anteceſſorum; horum enim quilibet jus ſuum remittit pro ſe, nulla vero eſt remiſſio, ſi extendatur ad futuros alios ſucceſſores, quorum quilibet jus ſuum vindicare poteſt. Alia vero eſt ratio, ſi remiſſio juris a Rege facta extendatur ad nondum natos tempore remiſſionis, quatenus nimirum nemo adhuc tunc temporis exiſtit, qui regni capax ſit. Quamobrem ſi in remiſſionem nunc viventes omnes, qui regni capaces ſunt, conſentiant; remiſſio quoque valet in perpetuum. Brevitatis cauſa de his ſingulis ſigillatim dicere noluimus, cum ex anterioribus facile demonſtrentur.

CAPUT III.

De Rep. conſtituenda.

§. 393.

Quid ſit conſtitutio Reip.

C*onſtitutio Reip.* eſt determinatio modi, quo finis civitatis obtinendus.

Dum ſocietas civilis initur, ſeu civitas conſtituitur, homines inter ſe conveniunt, quod conjunctim ſibi parare velint ea, quæ ad vitæ neceſſitatem, commoditatem ac jucunditatem, immo felicitatem requiruntur, & curare, ut unuſquiſque jure ſuo quiete frui ac tuto id ab alio conſequi valeat, atque ſe ſuaque adverſus vim quamlibet externam defendant. Ut igitur finem, quem intendunt, conſequantur, determinandus eſt modus, quo is obtineri poteſt: quod ubi fit, Reſp. conſtituitur. Neceſſe igitur eſt, ut inquiramus, quomodo Reſp. ſit conſtituenda, cum alias officium tam imperantium, quam parentium, atque jura ſingulorum intelligi nequeant. Unde etiam ſuperius jam monuimus, antequam demonſtratum fuerit, quænam ad Remp. conſtituendam requirantur, jura ſub imperio contenta ſufficienter enumerari non poſſe (*not.* §. 61.).

§. 394.

Principium Reſp. conſtituendæ.

Quoniam Reſp. conſtituitur, dum modus determinatur, quo finis civitatis obtinetur (§. 393.) finis autem civitatis in vitæ ſufficientia, tranquillitate & ſecuritate conſiſtit (§. 13.); *ut Reſp. rite conſtituatur, oſtendendum eſt, quid fieri debeat, ut in civitate abundent ea, quæ ad vitæ neceſſitatem, commoditatem & jucunditatem requiruntur, una cum remediis felicitatis, ut ſingula membra civitatis vacua ſint a metu injuriarum, ut denique vacua quoque ſint a metu vis externæ* (§. 10. 11. 12.).

Patet itaque, ex quonam fonte deducenda ſint ea, quæ ad Remp. rite conſtituendam requiruntur, & ad quænam advertendus ſit animus, ne quicquam eorum prætermittatur, quæ huc pertinent. Diximus jam ſuperius in vitæ ſufficientia, tranquillitate ac ſecuritate conſiſtere bonum publicum (§. 9. & *ſeqq.*). Quamobrem quando Reſp. conſtituenda, inquirendum eſt, quomodo bonum publicum promoveatur. Ubi hoc docuerimus, manifeſtum erit, quantum interſit vivere in civitate, & quantum ſtatus civilis antecellat naturalem.

§. 395.

§. 395.

De obſervantia legis naturæ promovenda.

In Rep. conſtituenda opera danda eſt, ut qui ad legem naturæ ſervandam proni ſunt juventur, nec ab aliis impediantur; ceteri autem vi adigantur, ut minimum actus externos ad legem naturæ componant. Etenim in conſtituenda civitate determinandus eſt modus, quo communis omnium felicitas promovetur, ac quilibet tutus eſt ab injuria alterius (§. 394.). Quamobrem cum felicitatem legis naturalis cuſtodia conſequamur (§. 396. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*), nec ſine ea eandem acquirere, ac conſervare valeamus (§. 397. 398. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*), immo ejuſdem tranſgreſſione felicitas amittatur (§. 401. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*), eadem vero lege determinentur actus, quales eſſe debeant, ne quis ab alio lædatur (§. 669. *& ſeqq. part.* 1. *Iur. nat.*); in conſtituenda Rep. opera omnino danda eſt, ut ſinguli actiones ſuas ad legem naturæ componant, conſequenter ut qui ad eam ſervandam proni ſunt juventur, nec ab aliis impediantur; ceteri autem vi adigantur, ut minimum actus externos ad legem naturæ componant.

Ad obſervantiam legis naturæ nemo cogi poteſt, quippe quæ in qualibet actione requirit omnem facultatum noſtrarum uſum (§. 302. *p.* 1. *Jur. natur.*), conſequenter conſenſum quoque actionis externæ cum internis, ne invita ſit actio. Quamobrem ſi quis felix eſſe nolit, id ferendum eſt. Cavendum tamen, quantum fieri poteſt, ne felicitati aliorum obicem ponat. Ac ideo ferendum non eſt, ut actiones externæ legi naturæ ſint adverſæ: internæ enim non nocent alteri, etſi obſint felicitati agentis. Hinc facile intelligitur, cur in civitate actus externi potiſſimum ſpectentur &, ne extra oleas evagentur, coerceantur, quatenus vero actuum internorum etiam habenda ſit ratio. Sed hæc omnia ex ſequentibus clariora evadent.

§. 396.

Quomodo promovenda.

Quoniam in Rep. conſtituenda opera danda eſt, ut qui ad legem naturæ ſervandam proni ſunt juventur, nec ab aliis impediantur; ceteri autem adigantur, ut minimum actus extraneos ad legem naturæ componant (§. 395.); *ea inſtituenda ſunt, quæ mediorum vicem præſtant officiis lege naturæ præſcriptis pro virili ſatisfacturis & eorundem praxin facilitant, atque obligatio civilis introducenda, ubi naturalis non ſufficit ad coercendos actus externos bono communi civitatis, ſeu fini ejuſdem adverſos.*

Obligatio naturalis efficax non eſt, niſi penes eos, qui ratione utuntur: qui vero eam inſuper habent, & quorum appetendi ac averſandi facultas ſenſu atque imaginatione regitur, penes eos nil quicquam valet naturalis obligatio. Opus igitur eſt alia, quæ rationem ſufficientem in ſenſu atque imaginatione habet, ut appetitus ſenſitivus & averſatio ſenſitiva trahatur in actum externum legi naturæ conformem, conſequenter agens faciat, quod facere nollet, vel non faciat, quod facere mallet. Porro hinc patet, quod veritati non prorſus conveniat, quando vulgo dicitur, in Rep. ſaltem rationem haberi honeſtatis externæ. Ut enim ea conſervetur, omni ſtudio agitur, ubi fieri nequit, ut interna vigeat, quæ primario intenditur. Niſi hæc probe conſiderentur, impoſſibile eſt, ut omnia demonſtrentur, quæ in Rep. inſtituenda ſunt & in ea adminiſtranda fieri debeant, quamvis in Rebuſp. ipſo uſu comprobentur.

§. 397.

Idem ſpecialius exponitur.

Quoniam lex naturæ nos obligat ad nos & ſtatum noſtrum perficiendum (§. 152. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*); & unumquemque etiam obligat ad perfectionem alterius ſtatuſque ipſius conferre, quantum valet (§. 222. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*); & in civitate conjunctis viribus omnia fieri debent (§. 9.), in Rep. autem ea inſtituenda ſunt, quæ ſuſtinent vicem mediorum obligationi naturali ſatisfaciendi, & praxin officiorum lege naturali præſcriptorum facilitant (§. 390.); *in Rep. ſuppeditanda ſunt media ſe ſtatumque ſuum perficiendi conjunctis viribus & ut facilius idem fieri poſſit, quam in ſtatu naturali, providendum,*

Patet

Digitized by Google

Patet itaque, ea, quæ de officiis hominis erga ſeipſum & erga alios ac ceteris inde dependentibus demonſtrantur, nos manu ducere ad ea, quæ in Rep. inſtituenda ſunt. Quamobrem omnia hic pendent a Jure naturæ, quod in ſtatu naturali obtinet, ac eodem pro cynoſura utendum, ne a via recta aberretur. Hac via ſi progrediamur, manifeſtum quoque evadet, quomodo alii alios impedire poſſint, quo minus fruantur illis commodis, quæ ex ſtatu civili per ſe in ſingulos redundaſſe poterant ac debebant, conſequenter quænam obligatio introducenda ſit, ut impedimenta iſta, quantum datur, removeantur.

§. 398.

Tantus eſſe debet numerus civium, quantus requiritur ad paranda ea, quæ ad vitæ neceſſitatem, commoditatem & jucunditatem omnium, ad promovendam eorum felicitatem eoſdemque tutos præſtandos ab injuriis concivium & vi externa, ſeu ad promovendum commune civitatis bonum eamque adverſus vim hoſtium defendendam. Etenim ad ſocietatem quamlibet tot requiruntur perſonæ & tales requiruntur, quot & quales ad finem ſocietatis conſequendum ſufficiunt (§. 174. *part. 7. Jur. nat.*). Quamobrem cum civitas ſit ſocietas & eo fine contrahatur, ut conjunctim ſibi parent ad vitæ neceſſitatem, commoditatem ac jucunditatem, immo felicitatem requiſita, & curent, ut unuſquiſque jure ſuo quiete fruatur & tale id ab alio conſequatur, atque ſe ſuaque adverſus vim externam defendant (§. 4.), conſequenter ut tuti ſint tam ab injuriis concivium, quam vi externa, qui vero hanc ſocietatem ineunt, ſocii (§. 4. *part. 7. Jur. nat.*), adeoque cives ſint (§. 6.); tantus quoque eſſe debet civium numerus, quantus requiritur ad paranda ea, quæ ad vitæ neceſſitatem, commoditatem & jucunditatem omnium, ad promovendam eorum felicitatem eoſdemque tutos præſtandos ab injuriis concivium & vi externa, conſequenter ad promovendum commune civitatis bonum eamque adverſus vim hoſtium defendendam (§. 9.).

Quantus eſſe debeat civium numerus.

In omni ſocietate nihil agitur, niſi vires, quæ in ſocietate uniuntur, ſint ſufficientes ad finem conſequendum, & ſocietas, ſi quo virium defectu laborat, admodum imperfecta eſt (*not.* §. 174. *part. 7. Jur. nat.*). Quamobrem civitas quoque imperfecta eſt, quæ aliquo virium defectu, conſequenter civium laborat, ut finem civitatis per ſe conſequi minime poſſit. De numero itaque civium non poſtrema cura eſt in civitate rite conſtituenda. Non ſufficit noſſe, quænam ſint media conſequendi finem civitatis; ſed ſi eum conſequi actu volueris, neceſſe etiam eſt, ut ne deſint vires mediis iſtis utendi. Qui quid facere vult, habere debet vires ad faciendum ſufficientes, ſine quibus ad actum non perducitur, quod intrinſece poſſibile eſt.

§. 399.

Quoniam tantus eſſe debet *civium numerus, qui bono communi civitatis promovendo & defenſioni adverſus inſultus hoſtiles ſufficit* (§. 398.), *ne minor ſit*, quam qui huic fini conſequendo ſufficit, *omni ſollicitudine cavendum*; conſequenter *etiam diſpiciendum, ne deſint tales, quales ad hunc vel iſtum finem particularem conſequendum requiruntur.*

De numero civium juſto minore.

Utrum numerus civium ſufficiens ſit, necne, æſtimandum eſt ex fine civitatis, quippe qui conjunctis viribus obtinendus. Quamobrem non modo ſpectanda eſt ſimpliciter civium multitudo, verum etiam attendendæ ſunt qualitates, quæ pro diverſitate finium particularium diverſæ eſſe debent in diverſis ſubjectis. Vires nimirum fini civitatis conſequendo non natura inſunt omnes, &, ſi quæ earum natura inſint, non tamen ſingulis inhærent ſubjectis. Quando autem vires ſingulorum ordinantur ad communem univerſorum finem, propter quem in ſocietatem coivere; civitas jam ſpectatur tanquam perſona, quæ viribus fini eidem propoſito conſequendo ſufficientibus inſtructa.

§. 400.

Civium numerus non major eſſe debet, quam ut ne deſit ſufficiens copia eorum, quæ ad vitæ neceſſitatem, commoditatem ac jucunditatem requiruntur cum univerſim, tum in ſpe-

De numero civium juſto majore.

Digitized by Google

ſpecie eorum, qui idem vitæ genus ſequuntur. Quoniam enim eo fine in civitatem coeunt homines, ut conjunctim ſibi parent ad vitæ neceſſitatem, commoditatem ac jucunditatem requiſita (§. 4.); neceſſe omnino eſt, ut ſingulis ſaltem proſpiciatur de iis, quæ ad vitæ neceſſitatem faciunt, ſi vel maxime commoditati ac jucunditati eodem modo conſulere non detur, præſertim cum non omnes eodem modo ad commune civitatis bonum concurrant. Quamobrem cum civium numerus tantus eſſe debeat, ut fini civitatis conſequendo ſufficiat; major eſſe nequit, quam ut ne deſit ſufficiens copia eorum, quæ ad vitæ neceſſitatem, commoditatem ac jucunditatem requiruntur vel univerſim, vel etiam in ſpecie eorum, qui idem vitæ genus ſequuntur.

Nemo alteri obſtaculo eſſe debet, quo minus conſequatur ea, quæ ad vitæ neceſſitatem ſaltem faciunt, ſi vel maxime conſequi non detur ea, quæ commoditati atque jucunditati inſerviunt. Id vero præcaveri nequit, ſive univerſus civium numerus juſto major fuerit, ſive is in hoc vel iſto genere fuerit nimius. Incommoda, quæ inde magno numero ſequuntur, quotidiana & obvia loquitur experientia, ut ea recenſere prolixum nimis foret atque ſuperfluum.

§. 401.

De numero eorum determinando qui certum vitæ genus ſequuntur.

Quoniam civium numerus non major eſſe debet in alio vitæ genere, quam ut ſinguli acquirere poſſint ea, quæ ad neceſſitatem, immo etiam pro ſuo vitæ genere ad commoditatem, jucunditatem & decorem faciunt (§. 400.); *in quolibet vitæ genere determinandus eſt numerus eorum, quibus id ſequi permiſſum.*

Nihil hic aſſeritur, quod a praxi ſit alienum. Exemplum allegare poteram patriam. Hoc autem monere conſultum duxi, quod hodie non deſint, qui e re civitatis eſſe exiſtimant, ut ad quodlibet vitæ genus admittantur, quotquot idem ſequi voluerint. Per ſe autem patet, in nullo vitæ genere minorem eſſe debere numerum, quam idem requirit finis civitatis: id quod etiam cum eo, quod dictum eſt, conſentit.

§. 402.

De civium numero augendo.

Si civium numerus fuerit minor, quam qui ad bonum publicum promovendum ſufficit, inprimis ad defenſionem Reip. adverſus vim hoſtium; de eo augendo ſollicitus eſſe debet ſuperior. Eadem cura ipſum tangit, ſi in aliquo vitæ genere deſint tales, qualium opera ac ſtudio indiget civitas. Etenim non minor eſſe debet civium numerus, quam quantus requiritur ad bonum commune civitatis, ſive publicum (§. 23.), promovendum & Remp. adverſus vim hoſtium defendendum (§. 399.). Quodſi ergo civium numerus minor deprehendatur, quam qui huic fini conſequendo ſufficit; ut is augeatur, curæ omnino eſſe debet ſuperiori. *Quod erat unum*.

Similiter diſpiciendum eſt, ne deſint tales, quales ad finem civitatis conſequendum requiruntur (§. 399.). Quamobrem ſi in aliquo vitæ genere deſint tales, qualium opera & ſtudio civitas indiget; ſuperiori utique curæ eſſe debet, ut hic defectus ſuppleatur. *Quod erat alterum*.

Jure naturæ tantummodo oſtenditur, quid fieri debeat: media vero præſcribere, quibus id obtinetur, prudentiæ civilis eſt, de qua ſuo loco acturi ſumus.

§. 403.

Quando a civitate diſcedere liceat.

Si civium, aut, ſi mavis ſubditorum numerus major fuerit, quam ut omnibus de his proſpicere detur, quæ ſaltem ad vitæ neceſſitatem faciunt; iis diſcedere licet, quorum opera ad promovendum bonum publicum carere poteſt Reſp. Etenim non major eſſe debet civium numerus, quam ut ne deſit ſufficiens copia eorum, quæ ad vitæ neceſſitatem, tum etiam commoditatem ac jucunditatem, quantum datur, faciunt, in ſpecie etiam eorum, qui idem vitæ genus ſequuntur (§. 400.). Quodſi ergo numerus civium

civium major fuerit, quam ut iis de his proſpicere detur, quæ ſaltem ad vitæ neceſſitatem faciunt, a civitate ſine damno ejuſdem diſcedunt, qui abundant. Quamobrem cum civitas ſit ſocietas (§. 4.), a ſocietate autem diſcedere liceat, quando id ſine damno ſocietatis fieri poteſt (§. 187. *part. 7. Jur. nat.*); ſi civium numerus major fuerit, quam ut iis de his proſpicere detur, quæ ſaltem ad vitæ neceſſitatem faciunt, tot utique diſcedere poſſunt, quot abundant. *Quod erat unum.*

Enimvero ſi quorum opera & ſtudio Reſp. ad bonum publicum promovendum carere nequit; hi non ſine ejus damno a civitate diſcedunt. Quamobrem cum civitas ſit ſocietas (§. 4.), a ſocietate autem diſcedere non liceat cum damno ſociorum (§. 186. *part. 7. Jur. nat.*); nec his a civitate diſcedere licet, quorum opera & ſtudio Reſp. maxime indiget. Quamvis ergo ſi civium numerus major ſit, quam ut omnibus proſpicere detur de iis, quæ ad vitæ neceſſitatem faciunt, tot diſcedere poſſint, quot ſuperabundant, *per demonſtrata*; non tamen diſcedere licet niſi iis, quorum opera ac ſtudio Reſp. ad promovendum bonum publicum carere poteſt. *Quod erat alterum.*

Ex hoc principio generali in caſu quolibet dato facile judicium fieri poterit, num cuidam ſit permiſſum, aut permittendum, ut a civitate diſcedat: Nimirum quando in civitatem coeunt homines, inter ſe conveniunt, quod conjunctis viribus parare velint ea, quæ ad vitæ neceſſitatem, commoditatem & jucunditatem faciunt & adverſus vim hoſtium ſeſe defendere (§. 4.). Hinc vero non modo ſinguli ſeſe obligant univerſis, quod pro virili conferre velint ea, quæ ad finem civitatis conſequendum faciunt; verum etiam univerſi ſeſe obligant ſingulis, quod ipſis proſpicere velint de iis, quæ ſaltem ad neceſſitatem vitæ faciunt, ne ſcilicet eadem ipſis deſint niſi ipſorummet culpa. Quodſi ergo univerſi ſatisfacere nequeunt obligationi ſuæ, nec ſinguli pacto ſtare tenentur, cum omnis obligatio mutua ſupponat alterutram tanquam conditionem. Quamvis vero ex eo, quod univerſi præſtare nequeunt ſingulis, quæ vi pacti debentur, his naſcatur jus diſcedendi; nondum tamen hoc jus reſpectu individuorum determinatum eſt. Cum enim quilibet pro virili conferre debeat, quantum poteſt ad bonum publicum promovendum, non omnia autem poſſint omnes; ideo ut jus diſcedendi reſpectu individuorum determinetur, porro conſiderandum eſt, utrum eorum, qui diſcedere volunt, opera atque ſtudio Reſp. carere poſſit, nec ne. Atque inde eſt, quod jus diſcedendi ſaltem reſtringendum ſit ad eos, quorum opera atque ſtudio Reſpubl. carere poteſt, aut non indiget. Ponamus ex. gr. non ſuperfluum eſſe eorum numerum, qui agros colunt; iis diſcedendi jus minime competit, etſi in aliis vitæ generibus ſint plures, quam quibus de iis proſpicere datur, quæ ſaltem ad vitæ neceſſitatem faciunt. In caſu autem oppoſito diſcedere licet agricolis. Hinc patet, quale jus competat ſuperiori in ſingulos quoad ſtatum manendi.

§. 404.

Quoniam iis diſcedere non licet a civitate, quorum opera & ſtudio maxime indiget ad bonum publicum promovendum, etiamſi civium numerus abundet (§. 403.), per ſe autem patet, quod interſit Reip. ne divites ac locupletes diſcedant, aut pecunia parata exportetur, *civitas permittere non tenetur, ut divites ac locupletes diſcedant*, ſeu *pecuniam paratam exportent*, conſequenter *ſi quis dives aut locuples diſcedere velit*, cum quilibet ſocius damnum culpa datum reſarcire teneatur (§. 179. *part. 7. Jur. nat.*), *civitati competit jus exigendi, ut damnum Reip. inde oriturum reſarciat.* *De diſceſſu divitum.*

Quoniam pecunia omnium ſimul ad divitias civitatis pertinet, cum ea inſtar perſonæ unius conſideretur; divitum numero hic accenſetur, qui diſceſſurus pecuniam paratam ſecum aufert; qua in domicilii mutatione ad proſpiciendum vitæ neceſſitati præſenti minime indiget.

§. 405.

Ex eadem ratione liquet, *civitati competere jus prohibendi, ut ne diſcedat, qui in aliquo vitæ genere præclaram Reip. operam præſtare poteſt.* *De diſceſſu eorum, qui in aliquo vitæ genere alios antecellunt.*

Equidem non ignoro, durum ſubinde videri nonnullis, ſi manere cogantur, cum alibi fortunam augere poſſent; non tamen ex eo, quod tibi melius, naſcitur jus diſcedendi a civitate,

cum alias permittendum foret, ut quis cum damno ejus diſcedat, quod utique abſurdum (§.4.*h.* & §.186. *part.7. Jur. nat.*). Obligatio, qua quis tenetur civitati, minime permittit, ut jus tuum metiaris ex utilitate propria: ſola ſane utilitas ratio ſufficiens juris non eſt (§.265. *p.3. Phil. pract. univ.*), quin potius ex obligatione tua naſcitur jus civitatis, de quo dictum eſt in propoſitione præſente (§.23. *p.1. Jur. nat.*).

§. 406.

De diſceſſu eorum, quorum opera ad defenſionem Reip. neceſſaria. *Si quorum opera ad defendendum Remp. adverſus vim hoſtium fuerit opus; iis diſcedere non licet, niſi æque idoneos in locum ſui ſubſtituere poſſint.* Etenim cum ad finem quoque civitatis pertineat defenſio Reip. adverſus vim hoſtium (§. 4.); eidem utique adverſatur diſceſſus eorum, quorum opera ad defenſionem Reip. adverſus vim hoſtium neceſſaria. Quamobrem cum damnum in ſocietate, conſequenter in civitate (§.4.), detur, ſi quid fit, quod fini conſequendo adverſatur (§. 177. *part. 7. Jur. nat.*), cum damno autem ſociorum a ſocietate diſcedere non liceat (§. 186. *part. 7. Jur. nat.*); nec diſcedere licet iis, quorum opera ad defendendum Remp. adverſus vim hoſtium fuerit opus. *Quod erat unum.*

Enimvero quoniam a ſocietate recedere licet, ſi quis ſocium alium æque idoneum in locum ſui ſubſtituat (§. 188. *part. 7. Jur. nat.*); ſi cujus opera ad defendendum Remp. fuerit neceſſaria, idem tamen alium æque idoneum in locum ſuum ſubſtituat, ei diſcedere licet. *Quod erat alterum.*

Ne quid difficultatis hic ſuperſit, relegenda ſunt ea, quæ alibi annotavimus (*not.* §. 188. *part. 7. Jur. nat.*). Quodſi quæratur, cujusnam ſit judicium de idoneitate ſubſtituti; facile apparet, judicium eſſe ejus, cujus eſt jus exigendi operam ad defenſionem Reip. præſtandam, minime vero ſubſtituentis, ut ideo non opus ſit, id demum demonſtrari.

§. 407.

De diſceſſu cum conſenſu ſuperioris. *Cum conſenſu ſuperioris quilibet a civitate diſcedere poteſt.* Jus enim prohibendi, ne quis a civitate diſcedat, civitatis ſuperiori in eadem competit, cujus quippe ſolius intereſt, ut ne quis diſcedat & cui ſoli ſinguli obligantur ad conferendum pro virili, quantum poſſunt ad finem civitatis conſequendum (§.4.). Quamobrem cum unuſquiſque jus ſuum remittere poſſit, quando id fit illæſo jure tertii (§. 117. *part. 3. Jur. nat.*), civitas autem, aut ſuperior jus remittat, quando in diſceſſum conſentit (§. 95. *part. 3. Jur. nat.*); cum conſenſu ſuperioris quilibet a civitate diſcedere poteſt.

In caſu propoſitionis præſentis non attenditur damnum, quod civitati ex diſceſſu emergit: pro damno enim non habetur jactura ejus, quod quis ſua voluntate amittit.

§. 408.

De gregatim diſcedentibus. *Gregatim ſine conſenſu ſuperioris a civitate diſcedere non licet, niſi ea ſit rerum penuria, ut extremæ vitæ neceſſitati proſpicere diſcedentibus non detur.* Etenim per ſe patet, quo major fuerit civium numerus, eo aptiorem eſſe Remp. ad defenſionem ſui adverſus vim externam. Quamobrem cum fini civitatis repugnet, ſi plures gregatim a civitate diſcedant (§. 4.), conſequenter diſceſſu damnum detur civitati (§. 177. *part. 7. Jur. nat.*), cum damno vero ſociorum a civitate diſcedere non liceat (§. 186. *part. 7. Jur. nat.*); gregatim quoque ſine conſenſu ſuperioris a civitate diſcedere non licet. *Quod erat unum.*

Enimvero cum manere in ſocietate ſit damnoſum iis, quibus proſpici nequit de iis, quæ ad extremam vitæ neceſſitatem requiruntur, quod nemo facile in dubium vocaverit, ſocius autem renunciare poteſt ſocietati, ſi eam ſibi fore damnoſam prævidet (§. 190. *part. 7. Jur. nat.*); nemo quoque in civitate manere cogitur, ſi ea ſit rerum penuria, ut extremæ vitæ neceſſitati proſpicere non detur. Quamobrem in

tanta

Digitized by Google

tanta rerum penuria gregatim diſcedere licet, in qua diſcedentibus proſpicere non datur extremæ vitæ neceſsitati. *Quod erat alterum.*

Si gregatim diſcedatur a civitate, fini civitatis adhuc aliter derogari poteſt, quatenus fieri poteſt, ut deficiant ea, quæ ipſorum opera & induſtria paranda vitæ neceſſitas, commoditas atque jucunditas exigit, vel alio reſpectu ad bonum publicum promovendum requiruntur.

§. 409.

De extraneo in civitatem recipiendo.

A voluntate populi, ſive ejus, qui jus populi habet, voluntate unice dependet, utrum extraneum ſeu peregrinum in civitatem ſuam recipere velit, nec ne, & qua lege eum recipere velit. Civitas enim ſocietas eſt (§. 4.) & populus ſunt ſocii univerſi (§. 5. *h.* & §. 4. *part. 7. Jur. nat.*). Quamobrem cum nemo in ſocietatem recipi poſſit niſi communi ſociorum conſenſu (§. 180. *part. 7. Jur. nat.*); a voluntate populi conſequenter ejus, qui jus populi habet, unice dependet, utrum extraneum, ſive peregrinum in civitatem ſuam recipere velit, nec ne. *Quod erat unum.*

Quando quis in civitatem recipitur, per ſe patet in ipſum transferri jus quoddam, quod antea non habebat, & quoniam non recipitur niſi voluntate populi, ſeu ejus, qui jus populi habet, *per demonſtrata*, jus quoddam populus in ipſum transfert, de quo pro arbitrio ſuo diſponere poteſt. Quoniam itaque jus quoddam noſtrum in alium transferre valemus ea lege, qua voluerimus §. 11. *part. 3. Jur. nat.*); ſi populus extraneum, ſeu peregrinum in civitatem recipit, ab ipſius voluntate unice dependet, qua lege eum recipere velit. *Quod erat alterum.*

Vidimus in anterioribus, populum jus ſuum in alium, vel alios transferre poſſe, ac per conſequens populum feciſſe intelligi, quod facit is, qui jus populi habet. Quæ igitur de populo univerſo qua populo in ſequentibus demonſtrabuntur, ea etiam intelligenda ſunt de eo, vel iis, qui jus populi habent.

§. 410.

De diverſitate receptionis peregrinorum.

Quoniam *a voluntate populi unice* dependet, qua lege *peregrinum* in civitatem recipere velit (§. 409.); a voluntate ipſius unice dependet, *utrum* eum *membris ceteris civitatis ſeu civibus æquiparare*, *an vero non omnia civium jura eidem conferre*, *aut ſaltem permittere velit, ut in regione ſua habitet & rem ſuam agat*, *conſequenter eum tanquam civem ſive æqualem*, *ſive inæqualem* (§. 78. 79. *part. 1. Jur. nat.*), *an vero tanquam incolam recipere velit* (§. 8.).

Populi eſt ſtatuere de eo, quod e re civitatis ſibi videtur (§. 60. 34.). Peregrino igitur non facit injuriam, ſi eum civibus ſuis æquare nolit, vel ſaltem incolæ jura concedit (§. 859. *part. 1. Jur. nat.*). Si qui recipiuntur, civibus quoad omnia jura non æquiparentur, membra civitatis minus digna ſunt. Incolæ vero cum proprie loquendo non ſint membra civitatis (§. 8.); tutela ſaltem civitatis fruuntur & ſub ea eſſe dicuntur.

§. 411.

Indigenæ & advenæ quinam ſint.

Indigenas appellamus, qui ex parentibus civibus in ea regione, in qua habitant, nati ſunt. Opponuntur ipſis *Advenæ*, qui aliunde eo veniunt, ubi habitant, vel ex advenis nati ſunt.

Liberi nimirum eodem jure cenſentur, quo utuntur parentes. Quamobrem ſi parentes fuerint cives, ſeu membra civitatis; civium quoque jure fruuntur liberi eorum. Si parentes fuerint membra civitatis minus digna, talia quoque erunt eorundem liberi. Quodſi parentes fuerint ſaltem incolæ, ipſorum quoque liberi tantummodo incolæ cenſentur. *Servius* diſtinguit inter indigenas, advenas & convenas. Indigenas vocat, qui ibi, ubi habitant, ſunt geniti; advenas, qui de uno loco in eam regionem venerunt, in qua habitant; convenas denique, qui de diverſis locis venerunt. Quoniam vero reſpectu civitatis perinde eſt, ſive plures ex uno loco,

Digitized by Google

loco, ſive ex diverſis adveniant; advenas a convenis diſtingui non neceſſarium duximus. Et quamvis indigenatus tantummodo a *Servio* referri videatur ad natale ſolum; lubuit tamen ſignificatum reſtringere eo modo, ut cum moderno loquendi uſu conſentiat, præſertim cum is magis convenire videatur inſtituto præſenti.

§. 412.

Jus civitatis, vel Indigenatus quid ſit. *Jus civitatis*, vel etiam *Indigenatus* dicitur, quo cives fruuntur. Quamobrem *ſi peregrinus tanquam membrum civitatis recipitur, jus civitatis, ſeu indigenatus eidem confertur*. Enimvero quoniam incolæ cives non ſunt (§. 8.); *ſi peregrinus tanquam incola recipitur, eidem jus civitatis, vel indigenatus minime confertur*.

Poterat equidem ſubtiliter jus civitatis a jure indigenatus diſtingui, ita ut indigenatus complectatur modum habendi jus civitatis, quasi per nativitatem; ſubtilitas tamen hæc parum utilitatis habet in præſenti negotio. *Huberus* de Jure Civitatis lib. 2. ſect. 2. c. 1. civibus etiam accenſet incolas: ſed omnis controverſia, num incolæ ſint cives tandem ad logomachiam redit, cum a definitione civis pendeat, quam arbitrariam eſſe nemo in dubium vocabit, niſi qui verba a rebus, quas ſignificant, diſtinguere nondum didicit. Alia vero eſt quæſtio, quinam ſignificatus vocabuli civis naturæ civitatis magis conveniat. Qui ſocietatem civilem ab initio libera voluntate contrahunt, eos eſſe cives, ſeu civitatis membra, nemo in dubium vocaverit. Eos, qui ex ipſis naſcuntur, cum per eoſdem civitas conſervetur, civium quoque numero accenſendos eſſe, nemo itidem negaverit. Peregrini autem cum libera populi voluntate recipiantur, non plus juris acquirere valent, quam populus iiſdem concedere vult. Quamobrem ſi eos æquali jure cum civibus cenſere velit & ex civibus natis æquiparare; cives utique erunt & pro indigenis habendi. Si vero non tantum juris concedere malit, quantum eſt civium reliquorum; cives quidem erunt, ſed minus digni, ut tanquam advenæ adhuc diſtinguantur ab indigenis. Si ſaltem habitationem & jus rem ſuam agendi in ſuo territorio concedit; a civibus non male diſtinguuntur incolæ, nec jus incolatus cum jure civitatis aut indigenatus confunditur. Patet itaque, nos vocabulis eum tribuere ſignificatum, qui rebus a ſe invicem diſcernendis maxime convenit. Sed eam, qua nos utimur libertate, lubentes etiam aliis concedimus, nemini loquendi legem præſcribentes.

§. 413.

De advenis temporariis. *Advenæ temporarii* ſunt, qui aliunde non eo animo veniunt, ut perpetuo apud nos habitent, ſed ſaltem aliquo temporis intervallo, ut commorentur, v. gr. negotii cujuſdam cauſa. Unde patet, *advenas temporarios nec civibus* (§. 6.), *nec incolis annumerandos eſſe* (8.).

Vocantur ſubinde cives temporarii, ſed improprie, vago quodam ſignificatu ob rationem, quæ ex ſequentibus conſtabit.

§. 414.

De natis ex iiſdem. Quoniam advenæ temporarii nec cives, nec incolæ ſunt (§. 113.); *qui ex iis naſcuntur eo in loco, ubi commorantur, nec ibidem cives, nec incolæ ſunt, ſed civibus aut incolis ejus loci accenſentur, ubi cives vel incolæ ſunt parentes.*

Jus civitatis aut incolatus a parentibus cum liberis communicatur per nativitatem: nihil vero hic confert locus nativitatis. Unde etiam liquet, nos ad indigenatum recte requiſiviſſe, ut quis ex parentibus civibus naſcatur (§. 411.), nullo facto diſcrimine, utrum parentes habeant jus civitatis per nativitatem, an vero conceſſione populi. Abſurdum itaque foret pro Sueco haberi eum, qui ex parentibus Germanis natus eſt in Svecia negotii cujuſdam cauſa ibidem commorantibus. Quænam enim ratio fingi poteſt, ut per locum nativitatis ad liberos propagetur aliquod jus, quod parentes minime habent, ad liberos, inquam, quos iidem ſecum in patriam reduces adducunt, in qua cum ipſis habitant.

§. 415.

Digitized by Google

§. 415.

An civibus & incolis jus diſcedendi adimi poſſit.

Si lege ſancitum, ut ne quis civium diſcedat, vel etiam incola; nec civis, nec incola jus diſcedendi habet, nec diſcedere licet, niſi populi conſenſu. Etenim ſi ſpecialiter fuerit conventum, ne quis a ſocietate recedere poſſit, niſi conſociorum conſenſu recedere licet (§. 189. *part. 7. Jur. nat.*). Quamobrem cum civitas ſit ſocietas (§. 4.), ſi populus ab initio convenit, vel poſteà lege ſancitum fuerit, ut ne quis civium diſcedat, nec is jus diſcedendi habet, nec ei diſcedere licet, niſi populi conſenſu. *Quod erat unum.*

Similiter cum incolæ ſubjecti ſint legibus civitatis, quod per ſe patet, vel etiam inde intelligitur, quod iis non concedatur jus habitandi & rem ſuam agendi in hac regione, niſi ſub ea conditione, ut imperio civili ſubjecti ſint; ſi lege cautum ſit, vel etiam poſthac caveatur, ut ne diſcedant, nec ipſis competit jus diſcedendi, neque diſcedere poſſunt niſi conſenſu populi, ſeu ſuperioris. *Quod erat alterum.*

Ne quid dubii quoad incolas remaneat, notandum eſt, legem de non diſcedendo aut ante jam latam eſſe, quam quis in numerum incolarum admittitur, aut poſtea demum ferri. In caſu priori patet, neminem recipi in numerum incolarum, niſi ſub hac conditione, ut ne pro lubitu diſcedat, ſeu jus incolatus non accipere quenquam niſi cum onere manendi. Quodſi excipias, lege iſta non obſtante, poſſe alicui incolatum conferri ſalvo jure diſcedendi; id minime ei, quod diximus, contrariatur: tum enim non diſcedit niſi ſuperioris conſenſu, prouti habet propoſitio præſens. Quodſi lex poſthac demum ſancitur & habitationem continuat incola, in eam legem conſentit, conſequenter perinde eſt ac ſi ſub ea conditione in numerum incolarum receptus fuiſſet, ut ne liber ſit diſceſſus. Dubium itaque tantummodo videri poterat, an cogi poſſit ad manendum, ſi ſtatim diſcedere velit, dum lex de non diſcedendo fertur. Verius tamen videtur, quod omnino non poſſit. Qui enim civitati ſe aggregant, in id conſentire intelliguntur, ut ratum habeatur, quod populo, ſeu Rectori civitatis viſum fuerit, conſequenter tacite ſe obligant, quod diſcedere nolint, ſi diſceſſus prohibeatur. Accedit, quod Rectori civitatis competat jus de ipſis perſonis civium certo modo diſponendi, ſi ſalus publica exigat (§. 113.). Quidni etiam de incolis, quorum minus jus eſt quam civium? Incolæ non obligatione, ſed jure ſaltem cedunt civibus.

§. 416.

Quando quis civis eſſe deſinat.

Qui a civitate diſcedit, ex cive fit peregrinus. Qui enim a civitate diſcedit, membrum illius civitatis eſſe deſinit; quod per ſe patet. Enimvero qui membrum civitatis noſtræ non eſt, peregrinus eſt (§. 7.). Quamobrem qui a civitate diſcedit ex cive fit peregrinus.

Facile patet, propoſitionem præſentem valere non minus de diſceſſu involuntario, quando quis juſſu ſuperioris abire cogitur, quam de voluntario, ſi quis ſua ſponte abit.

§. 417.

An reditu jus civitatis recuperetur.

Quoniam qui a civitate diſcedit, ex cive fit peregrinus (§. 416.) a populi autem voluntate unice dependet, utrum peregrinum in civitatem recipere velit, nec ne, & qua lege eum recipere velit (§. 400.); *ſi qui receſſit redire velit, populus eum in civium numerum recipere non tenetur*, conſequenter *reditu ſuo jus civitatis non recuperat*. Immo eodem modo patet, *quod, qui fuerat civis, eundem populus ne quidem in numerum incolarum admittere teneatur.*

Aliud nimirum eſt a civitate diſcedere, aliud abire cum animo redeundi. Quamvis itaque abſentia per aliquod tempus non noceat civi; nocet tamen diſceſſus a civitate, cum diſcedens animo non redeundi abſit, &, ſi non verbis, ipſo tamen facto declarat, quod membrum civitatis eſſe amplius nolit, nec imperio ejus ſubjectus eſſe velit.

§. 418.

De liberis poſt diſceſſum natis.

Quoniam qui a civitate diſcedit, ex cive fit peregrinus (§.416.); *qui poſt diſceſſum naſcuntur liberi, etiam peregrini ſunt.*

Jus enim civitatis per nativitatem a parentibus in liberos tranſmittitur (*not.* §.415.). Quodſi ergo illi cives amplius non ſint (§.416.); per eos quoque jus nullum in liberos tranſmitti poteſt.

§. 419.

An jus civitati competat in eos qui diſceſſerunt.

In eum, qui a civitate diſceſſit, civitati nihil amplius juris competit. Etenim qui a civitate diſcedit, ex cive fit peregrinus (§.417.), conſequenter cum membra tantummodo civitatis ſingula obligentur univerſis (§.6.28.), obligatio illius, qui diſcedit, expirat. Quamobrem cum ex hac obligatione naſcatur jus civitati in civem (§.23. *part.* 1. *Jur. nat.*); quando quis a civitate diſcedit, jus quoque quod civitati fuerat in eum, expirat, conſequenter eidem in illum nihil amplius juris competit.

Patet ut ante (*not.* §.416.), propoſitionem præſentem intelligendam eſſe tam de diſceſſu voluntario, quam involuntario. Civitati non competit jus in civem, niſi quatenus membrum civitatis eſt & qua membrum eidem obligatur ad bonum publicum promovendum & civitatem adverſus inſultus hoſtiles defendendum. Quamprimum igitur quis membrum civitatis eſſe deſinit, nihil quoque juris civitati in eundem remanet, quemadmodum ipſe ad nihil civitati obligatur.

§. 420.

De copia rerum neceſſariarum, & voluptuariarū.

Rectori civitatis curæ eſſe debet, ne deſit rerum ad victum, amictum, habitationem, vitæque commoditatem ac jucunditatem neceſſariarum copia omnibus ſufficiens. Quando enim civitas conſtituitur, univerſi ſeſe obligant ſingulis, quod ſufficientiæ vitæ ipſorum proſpicere velint (§.28.), conſequenter quod curæ habere velint, ut ea abundent, quæ ad vitæ neceſſitatem, conſequenter ad victum, amictum & habitationem, illiuſque commoditatem ac jucunditatem requiruntur. Quamobrem cum Rectoris civitatis ſit determinare ea, quæ ad bonum publicum promovendum requiruntur (§.42. 60.); eidem curæ eſſe debet, ne deſit rerum ad victum, amictum & habitationem vitæque commoditatem atque jucunditatem neceſſariarum copia omnibus ſufficiens (§.9. 23.).

In Rep. bene conſtituta abundare debent res tam neceſſariæ quam utiles, & voluptuariæ (§.499. & *ſeqq. part.* 1. *Jur. nat.*). Si quorundam deprehenditur defectus, ipſa Reſp. imperfectione laborat: neque enim finis obtinetur, qui in civitate intenditur (§.13.). Perfectio autem civitatis, tanquam ſocietatis (§.4.), non conſiſtit niſi in aptitudine ad finem iſtum conſequendum (§.171. *part.* 7. *Jur. nat.*). Equidem non omnium rerum eadem eſt neceſſitas, ac ideo res utiles voluptuariis, neceſſariæ tam voluptuariis, quam utilibus præferendæ (§.502. *part.* 1. *Jur. natur.*); nemo tamen in dubium vocabit; præſtare Remp. in qua omnium rerum ſufficiens copia adeſt, altera, qua vitæ ſaltem neceſſitati proſpicitur, omni commoditate, ne dicam jucunditate procul remota. Si quis ea de re dubitet, is tantummodo conferat genus vivendi populorum incultorum cum vivendi ratione, quæ inter gentes cultiores, veluti inter nos, obtinet; quanta enim ſit differentia inter utrumque vivendi genus facile animadvertet, nec ipſi erit animus ſtatum ſuum cum ſtatu barbarorum commutandi.

§. 421.

De rebus induſtriali-

Quoniam Rectori civitatis curæ eſſe debet, ne deſit rerum ad victum, amictum & habitationem vitæque commoditatem ac jucunditatem copia omnibus ſufficiens (§.420.), natu-

natura autem non res omnes ſua ſponte profert, neque tanta copia, quanta omnibus ſufficit, ſed earum proventus induſtria humana promovendus, & ex rebus pure naturalibus atque induſtrialibus arte humana parandæ ſunt aliæ artificiales (§. 503. *& ſeqq. part.* 1. *Jur. natur.*); *ſuperiori curæ eſſe debet, ut res induſtriales & artificiales, quantum datur, multiplicentur*, conſequenter *ut ſubditi rerum naturalium proventum induſtria ac labore ſuo promoveant & ex iis alias utiles atque voluptuarias conficiant.* *bus & artificialibus multiplicandis.*

Non eſt quod dicas, homines ſua ſponte ferri ad ea, quæ ad vitæ neceſſitatem faciunt, ut de iis ſibi comparandis cogitent; ferri etiam ad ea, quæ vitam commodam atque jucundam faciunt, modo commoditatem ac jucunditatem vitæ cognoſcant, cum alias ignoti nulla ſit cupido. Neque enim inde ſequitur curam parandi res induſtriales & artificiales nullam pertinere ad Rectorem civitatis, quoniam in civitatem coitur, ut unuſquiſque, quæ huc faciunt, facilius obtinere poſſit (§. 4.) & ad hanc curam univerſi ſe obligaverint ſingulis ſi non expreſſe, ſaltem tacite (§. 28.). Diximus res induſtriales & artificiales multiplicandas eſſe, quantum datur: neque enim ſolum parantur in uſus proprios civium, verum etiam in uſum commerciorum, prouti ſuo loco clarius eluceſcet.

§. 422.

Quoniam Rectori civitatis curæ eſſe debet, ut ſubditi rerum naturalium proventum promoveant, quantum datur, labore ac induſtria ſua atque ex iis alias utiles & voluptuarias conficiant (§. 421.); *ferendum non eſt, ut otio diffluant, quibus vires ad laborandum ſuppetunt, & curandum, ne cuiquam deſit labor, qui laborare vult* (§. 395. *h.* & §. 514. 515. *part.* 1. *Jur. nat.*). *De cura circa laborem.*

Equidem homines naturaliter obligantur ad laborandum (§. 514. *part.* 1. *Jur. nat.*) & otium naturaliter prohibitum (§. 515. *p.* 1. *Jur. nat.*), & hæc obligatio non modo reſpicit laborantem, ſed etiam alios, quibus is utilis eſſe poteſt, prouti abunde intelligitur ex iis, quæ alibi demonſtrata ſunt (§. 506. *& ſeqq. part.* 1. *Jur. nat.*); non tamen ideo cura omnis circa laborem removenda eſt a ſuperiore in civitate, cum ejus ſit curare, ut omnes ſatisfaciant obligationi naturali, qua tenentur aliis (§. 395.), & ſinguli quoque vi pacti, quo conſtituta eſt civitas & quo continetur, ſeſe obligarunt univerſis, quod naturali iſti obligationi ſatisfacere velint, ac in univerſos tranſtulerint jus a ſe exigendi, ut ſatisfaciant (§. 28. *h.* & §. 23. *part.* 1. *Jur. nat.*); ex adverſo vero univerſi ſeſe obligaverint ſingulis, quod, quantum datur, ipſis proſpicere velint de mediis obligationi iſti ſatisfaciendi (§. 28.).

§. 423.

Opera danda eſt, ut quilibet ſtudio ac labore ſuo tantum acquirere poſſit, quantum ad res, ſi non utiles & voluptuarias, ſaltem neceſſarias comparandum ſufficit. Quoniam enim Rectori civitatis curæ eſſe debet, ne deſit rerum ad victum, amictum, & habitationem vitæque commoditatem ac jucunditatem requiſitarum, conſequenter neceſſariarum, utilium & voluptuariarum (§. 499. *& ſeqq. part.* 1. *Jur. nat.*) omnibus ſufficiens copia (§. 420.), unicuique autem laborandum eſt, non otiandum (§. 422.), ut ſcilicet ſibi comparare res, quibus indiget, poſſit; opera omnino danda, ut quilibet ſtudio ac labore ſuo tantum acquirere poſſit, quantum ad res ſi non utiles & voluptuarias, ſaltem neceſſarias comparandum ſufficit (§. 502. *part.* 1. *Jur. nat.*). *De cura circa laborem.*

Laboramus non alio fine, quam ut acquiramus pecuniam, qua nobis comparemus ea, quibus indigemus, quatenus ſcilicet laboramus noſtri cauſa. Quamobrem non ſufficit, ut Reſp. abundet rebus neceſſariis, utilibus & voluptuariis; ſed danda quoque opera eſt, ut ſubditi eas ſibi comparare poſſint, conſequenter ut labore ſuo tantum acquirant, quantum ad eas comparandas ſufficit. Facile patet, ad eandem curam ſimul pertinere, ut ubivis locorum proſtent res, quibus indigent ſinguli & quas ſibi comparare volunt.

§. 424.

De pretio rerum & laborum determinandis.

Quoniam opera danda eſt, ut quilibet ſtudio & labore ſuo tantum acquirat, quantum ad res, ſi non utiles & voluptuarias, ſaltem neceſſarias ſibi comparandum ſufficit (§. 423.); *tam laborum, quam rerum pretia ita determinanda ſunt, ut quilibet eas ſibi comparare poſſit, quibus indiget.*

Relegenda hic ſunt, quæ de pretio rerum determinando alias demonſtravimus (§. 303. & *ſeqq. p. 4. Jur. nat.*). Hic enim ſaltem oſtenditur, curam determinandi pretia rerum atque laborum ad ſuperiorem pertinere, vi pacti originarii, quo civitates conſtitutæ, & unde manant omnes obligationes ac jura in civitate. Ideo enim in civitatem coitur, ut rectius atque facilius ea fiant, quæ naturaliter fieri debent, in ſtatu autem naturali fieri nequeunt, vel non ita commode fieri poſſunt. Atque inde elueſcit Reip. utilitas, nec poſtrema ea cenſeri debet, quod ſingulis provideatur cura aliena iidemque conſequuntur, quod per ſe conſequi minime poterant, ſi extra civitatem viverent.

§. 425.

De numero civium in quolibet vitæ genere determinando.

Quoniam opera danda eſt, ut quilibet ſtudio & labore ſuo tantum acquirat, quantum ad res ſi non utiles & voluptuarias, ſaltem neceſſarias ſibi comparandum ſufficit (§. 423.); hinc nova ratione intelligitur, quod ſupra jam oſtendimus (§. 401.); *in quolibet vitæ genere determinandum eſſe numerum eorum, qui idem ſequuntur.*

In iis, quæ ad Rempub. ſpectant, haud raro plures ſunt rationes, quarum una ſola ſufficit ad evincendum id, quod fieri debet, aut non. Quando vero plures concurrunt, tanto major eſt neceſſitas, ne negligatur, quoniam negligendo non uno modo peccatur. Noſtrum jam non eſt recenſere incommoda, quæ ex numero civium in eodem vitæ genere juſto majore ſequuntur, tum quod experientia eadem docet, tum quod diſtincta eorundem cognitio ad prudentiam potius civilem pertineat, quam ad jus publicum univerſale, de quo in præſenti agimus. Omnia autem iſta incommoda, qualiacunque fuerint, fini civitatis repugnant, quatenus adverſantur aliis, quæ eidem conveniunt. Fini nimirum civitatis quoque repugnat, quicquid quomodocunque officiis civium erga ſe invicem contrariatur.

§. 426.

De cura circa notitiam eorum quæ ad recte vivendum ſcitu neceſſaria.

In Rep. curandum eſt, ut cives ac incolæ inſtituantur de Deo & officiis erga ipſum, tum etiam de officiis erga ſeipſos & erga alios, iiſque omnibus, quæ in ſuo vitæ genere ipſis ſcitu neceſſaria atque utilia ſunt. Etenim lege naturali homines obligantur ad certa officia erga Deum, erga ſeipſum & erga alios: id quod ex parte prima Juris naturalis abunde patet. Quamobrem cum in Rep. inſtituenda ſint, quæ mediorum vicem præſtant officiis ſatisfacturis & eorundem praxin facilitant (§. 396.), nemo autem officiis iſtis ſatisfacere poſſit, ſi eadem ignorat, vel, ubi didicit, iterum oblivioni det; in Rep. omnino curandum eſt, ut cives atque incolæ de Deo & officiis erga ipſum, tum etiam de officiis erga ſeipſum & erga alios inſtituantur. *Quod erat unum.*

Et quoniam unuſquiſque hominum eligere debet vitæ genus, ad quod aptus eſt (§. 533. *part. 1. Jur. nat.*), & quo ſe utiliorem concivibus ſuis præbere poteſt (§. 534. *part. 1. Jur. nat.*), ac præterea ſibi comparare tenetur eum facultatum uſum, qui ad laborem ſuum recte obeundum requiritur (§. 530. *part. 1. Jur. nat.*), conſequenter etiam animum imbuere eorum notitia, quæ in ſuo vitæ genere eidem ſcitu neceſſaria atque utilia ſunt; ut ante patet, in Rep. curandum eſſe, ut cives atque incolæ acquirant notitiam eorum, quæ in ſuo vitæ genere iiſdem ſcitu neceſſaria atque utilia ſunt (§. 396.). *Quod erat alterum.*

Te-

Digitized by Google

Poſterius etiam inde colligitur, quod imprimus eam rerum notitiam nobis comparare debeamus, cujus uſus in eo, quod ſequimur, vel eligimus, vitæ genere magis neceſſarius (§. 222. *part. 1. Jur. nat.*).

§. 427.

De ſubſidiis eorum, qui ad ſcientias & artes perficiendas apti.

Qui ad ſcientias & artes perficiendas apti ſunt; ii omni modo juvandi, ut iiſdem vacare poſſint. Si qua enim dantur ad perfectionem hominis ſtatuſque ejuſdem promovendum neceſſaria, quæ non in omnium poteſtate ſunt, ad ea conſequenda non obligantur niſi ii, quorum in poteſtate illa ſunt (§. 184. *part. 1. Jur. nat.*). Quamobrem cum non quilibet aptus ſit ad ſcientias & artes perficiendas, quod per ſe patet; ad eas quoque perficiendas non obligantur, niſi ii, qui apti ſunt. Quoniam vero qui apti ſunt, non ſemper neceſſariis ſubſidiis inſtructi ſunt, ut ſcientiis aut artibus perficiendis vacare poſſint; ideo omni modo juvandi, ut poſſint (§. 396.).

Intereſt generis humani, ut ſcientiæ ac artes excolantur, &, quantum datur, perficiantur. In Rep. itaque bene conſtituta habenda quoque ratio eſt ſcientiarum atque artium, ut indies magis magiſque perficiantur, & in communem utilitatem vertantur. Dotes animi non æqualiter cum opibus diſtribuuntur. Quamvis itaque quis aptus fuerit ad ſcientias & artes excolendas atque perficiendas; non tamen iis vacare datur, cum quærenda ſit pecunia primum, ut neceſſaria vitæ ſubſidia comparari poſſint. In civitate conjunctis viribus agendum, ac ideo alii dotes animi, alii opes ſuas cum aliis communicare tenentur, quaſi communione quadam vi pacti, quo ſocietas civilis contracta, introducta. Quamobrem quilibet prodeſſe debet ceteris iis, quæ poſſidet, ac propterea qui apti ſunt ad ſcientias atque artes perficiendum, iis ſuppeditanda ſunt neceſſaria ſubſidia, ut iiſdem vacare poſſint. Tota civitas corpus quoddam repræſentat humano ſimile, cujus diverſa ſunt membra, functionibus ſuis a ſe invicem diſtincta. Quodſi ergo omnia functionem ſuam debite præſtent, & unum alteri adjumento ſit, ut præſtare poſſit, toti corpori bene eſt.

§. 428.

De cura circa vitæ genus quod ſequi debent ſubditi.

Similiter qui ad certum vitæ genus apti ſunt, iidem omni modo adjuvandi, ut idem ſequi poſſint, inprimis illi, qui præclari quidpiam in eo præſtare poſſunt; parum apti vero omni ſtudio ab eodem arcendi. Etenim unuſquiſque hominum eligere debet vitæ genus, ad quod aptus eſt (§. 533. *part. 1. Jur. nat.*), & quo ſe utiliorem aliis præbere poteſt (§. 534. *part. 1. Jur. nat.*). Quamobrem cum non modo in Rep. quilibet juvandus ſit, ut naturali obligationi ſatisfacere facilius poſſit, quam ſi extra Remp. ſibi ſoli relictus conſtitueretur (§. 396.), verum etiam Reip. interſit, ne parum apti aliquod vitæ genus ſequantur, utpote qui non rite præſtare poſſunt, quod debent, & ne ex adverſo idem ſequi impediantur, qui præ aliis præclari quiddam in eodem præſtare valent, vel ſaltem neceſſariis ſubſidiis ad præclari quid præſtandum deſtituantur; illi omnino, qui ad certum vitæ genus apti ſunt, omni modo adjuvandi, ut idem ſequi poſſint, ac illi inprimis, qui præclari quidpiam in eo genere præſtare poſſunt, parum apti vero omni ſtudio ab eodem arcendi.

Principium hoc admodum fœcundum eſt, cum multa ſpecialia inde fluant; cura autem, quam injungit ſuperiori, ſeu Rectori civitatis, haud exigua eſt, nec poſtrema, cum Reſp. vix dici poſſit bene conſtituta, niſi quævis vitæ genera ſequantur illi, qui ad ea apti ſunt. Quodſi contrarium ſumatur, facile intelligitur, quænam incommoda inde ſequantur, & quam parum finem civitatis conſequi detur. Neque difficile eſt incommoda iſta addiſcere a poſteriori, modo animum advertas ad eos, qui aliquod vitæ genus ſequuntur, ſive liberalius, ſive illiberalius, ad quod parum apti ſunt, etſi pro diverſitate generis non omnes Reip. noceant eodem modo.

§. 429.

De cura circa inſti-

Curandum eſt, ut liberi abſque ſumtu parentibus oneroſo inſtituantur in iis, quorum notitia ipſis neceſſaria ac utilis, & ut ad vitæ genus deſtinentur, ad quod apti ſunt,

Digitized by Google

tutionem liberorum.

atque ad idem præparentur, & ne negligantur illi, quorum parentes ſumtus neceſſarios ſuppeditare nequeunt. Etenim parentes obligantur ad omnem diligentiam adhibendam, ut liberi rerum cognitu ſibi poſſibilium cognitionem acquirant (§. 648. *part. 7. Jur. nat.*), &, ubi ad uſum rationis perveniunt iiſdem ſcientiam boni & mali legumque naturalium, quantum ſufficit, inſtillent & ad bona atque mala vera ab apparentibus diſcernenda perducant (§. 689. *part. 7. Jur. nat.*), ut mature pietatem conſequantur (§. 699. *part. 7. Jur. nat.*) & Deum agnoſcant (§. 700. *part. 7. Jur. nat.*). Quoniam itaque vix fieri poteſt, ut ipſimet per ſe huic obligationi ſatisfaciant, tum quod ad inſtruendum liberos eoſque in his ſingulis inſtituendum non ſint apti, tum quod per alia, quæ ipſis agenda ſunt, parum vacat; per alios hoc facere tenentur. Quamobrem cum in Rep. curandum ſit, ut ad ſatisfaciendum officiis lege naturali præſcriptis media ſuppeditentur, & eorum praxis quovis modo faciliteter (§. 396.); curandum utique eſt, ut liberi abſque ſumtu parentibus oneroſo inſtituantur in iis, quorum notitia ipſis neceſſaria atque utilis. *Quod erat primum.*

Similiter cum parentes liberos certo vitæ generi deſtinare debeant, cui apti ſunt & quo ſe utiliores aliis præbere poſſunt (§ 719. *part. 7. Jur. nat.*), & mature eoſdem ad idem præparare (§. 720. *part. 7. Jur. nat.*), ea vero cura ad Remp. pertinet, ut numerus eorum, qui aliquod vitæ genus ſequuntur, determinetur (§. 401.), nec ad aliquod ſequendum admittantur parum apti, qui vero apti ſunt, omni modo adjuventur, ut idem ſequi poſſint, præſertim ſi quid in eodem præclari præſtare valent (§. 428.); ea quoque cura Remp. tangit, ut liberi a parentibus deſtinentur vitæ generi, ad quod apti ſunt, atque ad idem præparentur. *Quod erat ſecundum.*

Quodſi denique parentes ſumtus facere non poſſint in inſtitutionem liberorum, cum interſit Reip. ne iidem negligantur, in eadem vero conjunctis viribus commune civitatis bonum promovendum (§ 4.9.); liberi quoque negligendi non ſunt, quorum parentes ſumtus neceſſarios ad inſtitutionem eorum ſuppeditare nequeunt. *Quod erat tertium.*

Natura homines ducit ad educationem ſobolis ſuæ, ut liberi, quos genuerunt, vitam hominis vivere poſſint (§. 255. *p. 7. Jur. nat.*), ſicque genus humanum conſervetur ac propagetur: In civitate vero educanda proles eſt, ut ex civibus geniti vitam quoque civis vivere poſſint, ſicque genus civium propagetur & civitas conſervetur. Conſervatio civitatis utique ad curam Reipubl. pertinet. Quamobrem eidem quoque ſubduci nequit educatio liberorum. In his unice poſita eſt ſpes, ut civitas perennet. Itaque ut finis ejus obtineatur non modo pro præſenti, verum etiam futuro tempore, nihil omittendum eſt, quod univerſitas conferre poteſt ad id, ut liberi recte educentur.

§. 430.

De jure civitatis in educatione liberorum.

Quoniam in Rep. qui ſua ſponte legem naturæ ſervare nolunt, vi adigendi ſunt, ut actus ſaltem externos ad legem naturæ componant (§. 395.), parentes autem ad liberos educandos obligantur (§. 263. *part. 7. Jur. nat.*), & in Rep. curatur, ut liberi abſque ſumtu parentibus oneroſo inſtituantur in iis, quorum notitia ipſis neceſſaria atque utilis & ut ad vitæ genus, cui deſtinantur, præparentur (§. 429.), conſequenter media educationem facilitandi ſuppeditantur, *parentes vi compellendi ſunt, ut publicæ inſtitutioni liberos ſuo committant.*

In Rep. educatio prolis non modo ad curam parentum, verum etiam civitatis pertinet (*not.* §. 429.). Quamobrem in ea permittendum non eſt, ut educatio a parentibus negligatur, conſequenter ut ii non utantur mediis, quibus liberi in ſpem Reip. educari poſſunt. Quemadmodum vero in Rep. non tollitur obligatio naturalis, quippe in ſe prorſus immutabilis (§. 142. *p. 1. Phil. pract. univ.*), ſed ejus adimpletio ſaltem facilitatur, & quantum datur, promovetur (§. 395.); ita quoque in educanda prole cura parentum cum cura publica conjungenda, nec illi educationem curæ publicæ ita committere debent, ut ſuam prorſus abjiciant.

Digitized by Google

§. 431.

Quod omnes legere, ſcribere, computare debeant diſcere.

Similiter quia liberi inſtituendi ſunt in iis, quæ in eo, quod ſequentur, vitæ genere ipſis utile eſt (§. 429.), & parentes compellendi, ut publicæ inſtitutioni liberos ſuos committant (§ 430.), in quolibet autem vitæ genere unicuique utile eſt, ut legere, ſcribere ac computare diſcant, quod a poſteriori recte ſumitur; *id inprimis curæ eſſe debet, ut liberi, dum educantur & publice inſtituuntur, legere, ſcribere ac computare diſcant, nec permittendum parentibus, ut in hiſce addiſcendis illos negligant.*

Nemo fateri non cogitur, inter defectus Reip. bene conſtitutæ referendum eſſe, ſi deſit occaſio publicæ inſtitutioni tradendi liberos, ut legere, ſcribere & computare diſcant vel ſumtu parentibus non nimis oneroſo, vel abſque eorum ſumtu, ſi pauperes fuerint. Pauperum enim in Rep. non minus habenda eſt ratio, quam ceterorum, qui proprios in educationem liberorum ſumtus facere poſſunt: in civitate nimirum conjunctis viribus promovetur commune bonum, conſequenter ne quis negligatur in neceſſariis, univerſitati proſpiciendum.

§. 432.

Præceptores quinam ſint.

Præceptores dicuntur, qui pueros & adoleſcentes inſtituunt in iis, quæ ipſis diſcenda ſunt. Sunt autem *publici*, qui publica auctoritate conſtituti ſunt, ut inſtituant: *privati* autem, ſeu *domeſtici*, quos unuſquiſque liberis ſuis in domo ſua conſtituit.

Genio ſeculi noſtri, quo vana ambitio hominibus perſuaſit ut vocari malint, qui non ſunt, vocabulo præceptoris neſcio quid abjecti adhæret, ita ut præceptores domeſtici informatores vel gubernatores appellari malint, quam præceptores. Sed vanitas iſtiusmodi quemadmodum hic, ita nec in aliis, quæ ſequentur, attendenda venit, tantoque minus, quanto certius eſt, eam non eſſe omnibus gentibus cum nobis communem.

§. 433.

Schola quid ſit.

Scholæ dicuntur loca, in quibus publica auctoritate inſtituuntur pueri, adoleſcentes atque juvenes in iis, quæ ipſis diſcenda ſunt.

Etſi tantummodo ſexus maſculini mentionem faciamus in definitione, brevitatis cauſa; non tamen propterea excluditur ſexus fœmininus, quatenus ea, quæ diſcenda ſunt, utrique ſexui communia ſunt. Huc enim ducit commoda interpretatio.

§. 434.

Scholarum diſtinctio & quid ſit univerſitas, ſive Academia.

Scholæ inferiores, dicuntur, in quibus pueri atque adoleſcentes inſtituuntur in iis, quæ memoria comprehenduntur. *Scholæ* autem *ſuperiores* ſunt, in quibus juvenes docentur ea, quæ vi intellectus comprehendenda, conſequenter ad ſcientiam rerum ſcitu neceſſariarum, vel utilium perducuntur. Vocantur hæ apud nos *Academiæ*; vel etiam *Univerſitates*.

Conſtat homines gaudere facultatibus cognoſcendi tam inferioribus, quam ſuperioribus (§. 54. 55. *Pſych. empir.*) & ad illas referri ſenſum, imaginationem atque memoriam, ad ſuperiores autem intellectum & quæ ab eodem dependent, prouti ex Pſychologia empirica manifeſtum eſt. Uſus facultatum inferiorum homini natura ineſt, non demum acquirendus (§. 200. *p.* 1. *Jur. nat.*), uſus autem ſuperiorum minime, ſed demum exercitio acquiritur (§. 199. *part.* 1. *Jur. nat.*), cumque unuſquiſque in ſe experiatur ac ex Pſychologia empirica abunde pateat, uſum facultatum ſuperiorum præſupponere ea, quæ uſu inferiorum addiſcuntur; ideo pueris & adoleſcentibus maxime convenit, ut addiſcant ea, quæ uſu facultatum inferiorum addiſci poſſunt, conſequenter quæ memoria comprehenduntur, juvenibus autem, ut ad uſum facultatum ſuperiorum adducantur & ea doceantur, quæ vi intellectus comprehenduntur. Quamobrem me judice Scholas non male diſtinguuntur diverſitate facultatum cognoſcendi, quemadmodum in definitionibus præſentibus fecimus. Cum vero natura non faciat ſaltum, ſed ab uno extremo ad alte-

rum

Digitized by Google

rum procedat per gradus intermedios, ideoquoque non adeo arcti ſunt limites inter Scholas inferiores, & ſuperiores, quin etiam in inferioribus ad uſum facultatum ſuperiorum adduci poſſint adoleſcentes, immo ad hunc uſum præparari pueri, quantum fert ætas. Notandum præterea eſt, nos hic diſcernere ea, quæ a jure nobis proprio veniunt ac moribus, ab iis, quæ juri naturæ conveniunt. Jura enim iſta particularia inſtabilia ſunt, nec nobis gentium eadem, immo ſæpe variant in gente eadem pro diverſitate temporum: jus vero naturæ, quod tradere nobis propoſitum, immutabile jus eſt & ad illa conformari debent, ne quid ſtatuatur, quod idem tollat, ſi quidem ratione firma niti debeant.

§. 435.

Profeſſor quinam ſit. Qui in Scholis inferioribus docet, ſeu pueros & adoleſcentes inſtituunt, iis remanſit Præceptorum nomen: qui vero in Academiis docent, ſeu juvenes ad ſcientiam rerum ſcitu neceſſariarum & utilium perducunt, *Profeſſores* appellantur.

Profeſſorem definimus, qualis eſſe debet, non vero qualis forſan hic, vel ille eſt, vel ſubinde contingit temporum infelicitate eſſe plurimos. Recolenda nimirum animo ſunt, quæ modo prolixe monuimus (*not.* §. 434.). Jus naturæ non poteſt effingi ad ſimilitudinem morum; ſed mores ex illo dijudicandi ſunt. Diſtinguuntur Scholæ pro diverſitate eorum, quæ in iisdem docentur: ſed ea differentia a conſtituto venit, & parum momenti ad præſens inſtitutum affert. Apud nos *Gymnaſia* medium quendam locum inter Scholas triviales, quæ vocantur, & Academias, ſeu Univerſitates obtinent. In iis adoleſcentes ad ſtudia academica præparantur, immo etiam docentur, quæ in academiis doceri ſolent, ut ideo quoque docentes in claſſe ſuperiori *Profeſſores* recte dicantur. Aſt in jure naturæ, ſeu publico univerſali, illius parte, neceſſe non eſt, ut Gymnaſia ſigillatim conſideremus.

§. 436.

De ſcholis & academiis & præceptoribus, atque Profeſſoribus conſtituendis. *In Rep. ſcholæ & academiæ conſtituendæ ſunt, & in iis conſtituendi Præceptores & Profeſſores, qui probe callent ea, quæ docere debent, dono docendi inſtructi ſunt, omnem in inſtitutione diligentiam adhibent ac moribus ſeſe diſcentibus commendant.* Etenim in Rep. curæ eſſe debet Rectori civitatis, ut liberi eorum, qui in Rep. degunt, abſque ſumtu parentibus oneroſo inſtituantur in iis, quorum notitia ipſis neceſſaria eſt atque utilis, in eo præſertim vitæ genere, quod ſequi debent, & ne illi quoque negligantur, quorum parentes ſumtus neceſſarios ſuppeditare nequeunt (§. 429.). Quamobrem cum ea, quæ a pueris, adoleſcentibus atque juvenibus diſcenda ſunt, doceantur in ſcholis, partim inferioribus, partim ſuperioribus, ſive Academiis (§. 433. 434.), qui vero in Scholis pueros & adoleſcentes inſtituunt, Præceptores, qui juvenes in Academiis, Profeſſores ſint (§. 432. 435.); in Rep. ſcholæ & academiæ ſunt conſtituendæ, & in iis Præceptores ac Profeſſores conſtituendi. *Quod erat primum.*

Enimvero qui alios docere debet, is ut norit ea, quæ debet docere, neceſſe eſt, quod per ſe patet. Quamobrem cum Præceptores & Profeſſores docere debeant alios (§. 432. 435.); Præceptores ac Profeſſores conſtituendi ſunt, qui ea, quæ docere debent, probe callent. *Quod erat ſecundum.*

Porro cum experientia conſtet, non omnes eſſe aptos ad docendum, qui ea, quæ docenda ſunt, optime callent; qui docere debet alios, docendi quoque dono inſtructus eſſe debet. Unde porro patet, non conſtituendos eſſe Profeſſores, niſi qui dono docendi inſtructi ſunt. *Quod erat tertium.*

Quoniam diſcentes ideo inſtituendi ſunt, ut diſcant ea, quæ diſcere debent, quod per ſe patet; Præceptores quoque & Profeſſores, qui eos inſtituere debent (§. 432. 435.), nihil eorum omittere debent, quod facere poſſunt, ut animi diſcentium notitia eorum imbuantur, quæ ipſi docere, hi diſcere debent. Quamobrem cum diligentes ſint, ubi hoc faciunt (§. 751. *part.* I. *Phil. pract. univ.*); Præceptores & Profeſſores conſtituendi ſunt, quorum diligentia indefeſſa comperta eſt. *Quod erat quartum.*

Denique cum pueri, adoleſcentes ac juvenes manuducendi quoque ſint ad virtutem & bonos mores (§. 395. 396.), exemplorum vero in eo maxima vis ſit (§. 781. & ſeqq.

ſeqq. part. 2. Phil. pract. univ.) præterea conſtat autoritatem docentium vileſcere apud diſcentes, ſi illi pravis aut inelegantibus moribus deformentur, eo ipſo autem non exiguum obſtaculum poni diſcentibus in diſcendo; Præceptores atque Profeſſores conſtituendi ſunt, qui moribus ſeſe diſcentibus commendant. *Quod erat quintum.*

Scholæ & Academiæ ſunt Seminaria Reip. in quibus educantur cives futuri in quovis vitæ genere. Quamobrem cum Reip. interſit bonos habere cives; haud poſtrema cura eſſe debet Rectoris civitatis, ut in ſcholis & academiis pueri, adoleſcentes & juvenes rite inſtituantur. Patet quoque Præceptores & Profeſſores utiliſſimam Reip. operam præſtare & de ea optime mereri, ſi munere ſuo rite fungantur, in caſu autem oppoſito plurimum eidem dare damnum. Unde porro colligitur, maxima circumſpectione opus eſſe, ut munus Præceptoris & Profeſſoris non conferatur in indignos. Qua vero circumſpectione hic utendum ſit, in Politica doceri debet. Ipſa experientia docet, gentes incultas & barbaras eſſe, ubi deſunt ſcholæ & academiæ, ac in pejus ruere omnia, ſi Præceptores & Profeſſores munere ſuo non rite fungantur.

§. 437.

Curandum eſt, ut Præceptores & Profeſſores in ſcholis & academiis munere ſuo rite fungantur. Conſtituendi enim ſunt Præceptores ac Profeſſores, qui rite callent ea, quæ docere debent, dono docendi inſtructi ſunt, omnem in inſtitutione diligentiam adhibent ac moribus ſeſe diſcentibus commendant (§. 436.). Quoniam vero minime ſufficit eos eſſe muneri, quo fungi debent, aptos: verum ut finis ſcholarum & academiarum obtineatur, neceſſe ſit ut munere ſuo actu rite fungantur; curandum quoque eſt, ut ſinguli hoc faciant.

De cura ſuperioris, ut Præceptores & Profeſſores munere ſuo rite fungantur.

Recolenda hic ſunt animo, quæ modo annotavimus (*not.* §. 436.). Quomodo vero hac cura fungatur ſuperior, in Politica uberius explicandum. Hic enim ſaltem docetur, quænam ad imperium pertineant in Rep.

§. 438.

In Rep. bene conſtituta curandum eſt, ut ſcientiæ ac artes, quantum datur, nova indies capiant incrementa. Quoniam homines obligantur diſtinctam rerum ſibi cognitu poſſibilium cognitionem (§. 220. *part. 1. Jur. nat.*) & artem inveniendi, quantum datur, acquirere (§. 250. *part. 1. Jur. nat.*), & cui amplior eſt facultatum, virium ac rerum uſus & auxilium alienum majus, is ad plura præſtanda obligatur aliis (§. 177. *part. 1. Jur. nat.*), qui ſcientias & artes novis inventis locupletare, eaſque perficere valent, ad hoc faciendum obligantur. Quamobrem cum in Rep. ea inſtituenda ſint, quæ mediorum vicem præſtant officiis, ſeu obligationi naturali ſatisfacturis & illorum praxin facilitant (§. 396.); in Rep. bene conſtituta curandum eſt, ut ſcientiæ atque artes nova indies, quantum datur, capiant incrementa.

De incrementis ſcientiarum & artium promovenda.

De toto genere humano bene merentur, qui ſcientiarum & artium incrementa promovent, præſertim ſi veritates detectas ad uſum vitæ transferant. Videbimus autem ſuo loco, ſicuti homo nullus ſibi ſoli vivit, ſed prodeſſe quoque debet aliis, ita quoque civitatem unam, aut, ſi mavis, populum unum aliis prodeſſe debere. Rector itaque civitatis non ſolum de civibus ſuis, ſed de aliis etiam gentibus bene meretur, ſi curet, ut ſcientiæ atque artes excolantur ac indies magis magiſque perficiantur. Accedit, quod eæ gentes, apud quas ſcientiæ & artes indies magis perficiuntur & novis inventis locupletantur, inter ceteras gloria emineant & auctoritatem apud eas habeant. Patebit autem ſuo loco, quænam ſit ea in re civitatis obligatio, quando de Jure gentium acturi ſumus.

§. 439.

Societates ſcientiarum dicuntur, quæ eo fine inſtituuntur, ut ſcientiæ ac artes perficiantur & novis inventis locupletentur. Vocantur etiam *Academiæ Scientiarum.*

Societas ſcientiarum quid ſit.

Oſten-

Digitized by Google

Oſtendimus alibi, cum de jure & officiis eruditorum ageremus, eruditos conjunctis viribus rerum cognitionem ac ſcientiam promovere debere (§. 863. *p.* 6. *Jur. nat.*). Huic officio non rectius ſatisfieri poteſt, quam ſi ſocietates ſcientiarum inſtituantur: in hiſce enim conjunctis viribus tenditur ad communem finem (§. 1. *p.* 7. *Jur. nat.*). Ex iis autem, quæ de ſocietate in genere demonſtravimus cap. 1. part. 7. deducenda ſunt ea, quæ ad ſocietates ſcientiarum ſpectant, habita ratione finis earundem, quippe ex quo obligationes & jura ſociorum metienda ſunt, non neglectis iis, de quibus ſpecialiter conventum eſt (§. 10. *part.* 7. *Jur. nat.*). Non probanda hic eſt cœca imitatio ſocietatum ejusmodi alibi inſtitutarum, cum etiam hic valeat pervulgatum illud, duos, cum faciunt idem, non facere idem. Imitatio rationalis eſſe debet (§. 208. *part.* 2. *Phil. pract. univ.*), ad quam manu ducit theoria de ſocietate in genere modo laudata.

§. 440.

De ſocietate ſcientiarum in Reſpub. inſtituenda.

Quoniam in Rep. bene conſtituta curandum eſt, ut ſcientiæ ac artes, quantum datur, nova indies capiant incrementa (§. 438.), per ſocietates autem ſcientiarum ſcientiæ ac artes perficiantur & novis indies inventis locupletentur (§. 439.); *in Rep. inſtituenda eſt ſocietas ſcientiarum*. Cum vero in civitate omnia referenda ſint ad finem civitatis (§. 4.); *opera* quoque *danda eſt*, *ut ſocietas ſcientiarum ea detegere ac perficere ſtudeat*, *quæ e re civitatis ſunt*.

Officium boni civis eſt conferre ea pro virili, quæ ad bonum publicum promovendum conferre poteſt (§. 24.). Ea obligatio non tollitur, quando quis fit membrum ſocietatis ſcientiarum, ſed potius augetur, cum publici boni promovendi cauſa publica autoritate ac ſumtu publico inſtituantur ſocietates ſcientiarum. Non ſufficit præclare mereri de ſcientiis atque artibus, ſed etiam præclare mereri tenentur membra ſocietatis de Rep. Quamvis in veritatibus indagandis non ſemper ratio haberi poſſit utilitatis, quippe quæ non ſemper prævideri poteſt; ſollicite tamen diſpiciendum, ut veritates inventæ ad uſum Reip. quovis modo aptentur, & ut ſocietas ſe utilem eidem præbeat, quantum poteſt, ſique prævidet, quænam veritates eidem utiles eſſe poſſint, in iis detegendis aſſiduam collocet operam. Minime verendum, ne præjudicium utilitatis obſtet progreſſui in veritate invenienda, & ne eodem veritates plurimæ, præſertim illæ, quæ non ſunt ad captum niſi paucorum, immo pauciſſimorum, tanquam ſteriles damnentur. Qui enim finem civitatis intime perſpicit, prouti eundem in anterioribus explicavimus, qui omnem obligationem naturalem emenſus eſt, quam in parte prima enodavimus, qui principium generale conſtituendæ Reip. paulo ante traditum (§. 395.) ad animum revocat, qui denique utilitatem rite æſtimare didicit, nec judicium de ea ſuum deproperat; is ſocietatem ſcientiarum intra arctiores limites coercebit, quam par eſt. Nullum hic eſt judicium eorum, qui ea mentis perſpicacia deſtituuntur, ſine qua verum videri nequit. Nullibi magis peccatur, quam ubi de veritatum utilitate ſtatuendum, propterea quod judicium de ea nimis arduum atque difficile ac nimium tribuatur præjudiciis pro diverſitate perſonarum plurimum variantibus.

§. 441.

Finis ſocietatis ſcientiarum diſtinctius explicatur.

Quoniam *ſocietas ſcientiarum* eo fine inſtituitur, ut ſcientiæ atque artes perficiantur & novis inventis locupletentur (§. 439.); eadem *veritates tum per ſcripta publici juris facta*, *tum inter homines diverſa vitæ genera ſequentes diſperſas colligere*, *in rationes earum inquirere eaſdemque obſervationibus & experimentis comprobare*, *ad certitudinem perductas in ordinem redigere atque cum aliis connectere*, *ex iis*, *quæ inventæ ſunt*, *alias deducere ac omni diligentia errores & defectus in ſcientiis & artibus obvios corrigere ac ſupplere tenetur*, *quantum datur*.

Tempus fallitur, ſi iis inveniendis opera navetur, quæ dudum ab aliis inventa fuerunt. Quamobrem qui animum ad veritatem inveniendam appellunt, noſſe debent ea, quæ jam ab aliis inventa ſunt: id quod etiam hunc uſum præſtat, ut alia detegere valeant, de quibus alias non cogitaſſent. Intereſt autem, ut verum a falſo, certum ab incerto ſeparetur, & ad hoc multum præſidii affert rationis & experientiæ connubium perpetuum. Errores corriguntur, ſi veritates in eorum locum ſubſtituantur, nec opus eſt, ut ſerra contentionis reciproceтur cum hominibus rixoſis, quibus veritas parum curæ cordique eſt. Societas ſcientiarum veritatis amans & ſtudioſa agere debet quod ſuum eſt, officiorum, quæ decent eruditos, tenax. Ceterum finem, cujus gratia inſtituitur, diſtincte explicare debuimus, ut ſuo loco appareat, quibusnam mediis idem obtineatur.

§. 442.

Digitized by Google

§. 442.

Præſes ſocietatis ſcientiarum dicitur is, cujus curæ demandatum eſt, ut omnia recte fiant in ſocietate, conſequenter cui imperium in ſocietate delatum eſt (§. 194. *part. 7. Jur. nat.*). *Præſes ſocietatis ſcientiarum quinam ſit.*

Idem ergo eſt, quem in genere Rectorem ſocietatis diximus (§. 218. *part. 7. Jur. natur.*). Quamobrem quæ de Rectore ſocietatis in genere demonſtravimus (§. 224. *p. 7. Jur. nat.*), ea ad Præſidem ſocietatis ſcientiarum facile applicantur, habita ſaltem ratione finis, qui eidem proprius eſt, nec neglecta differentia, quæ inter ſocietatem intercedit, quæ ab imperante in civitate inſtituitur, & eam, quam ſocii ſua ſponte, ſeu proprio motu per ſe contrahunt. Quæ nimirum ſunt univerſitatis partes in ſocietate privata, eadem ſunt Rectoris civitatis in ſocietate ab ipſo inſtituta. Quemadmodum itaque in ſocietate omnia determinanda ſunt communi ſociorum conſenſu, ita in ſocietate ſcientiarum a Rectore civitatis inſtituta omnia determinanda ſunt juxta voluntatem inſtituentis, a qua pendet, quantum juris in Præſidem ſcientiarum conferre velit. Quemadmodum in civitate imperium non uno modo conferri poteſt in ſuperiorem; ita quoque idem ad illius ſimilitudinem diverſis modis conferri poteſt in Præſidem ſcientiarum. Sufficit itaque indicare fontes, unde haurienda eſt theoria ſocietatis ſcientiarum, cum nobis permiſſum non ſit in præſenti ea tradere ex inſtituto.

§. 443.

Quoniam Præſes ſocietatis ſcientiarum curæ habere debet, ut omnia recte fiant in ſocietate (§. 442.), ſocietas vero veritates jam detectas colligere, in rationes earum inquirere eaſdemque obſervationibus & experimentis comprobare, ad certitudinem perductas in ordinem redigere, atque cum aliis connectere, ex iis, quæ inventæ ſunt, alias deducere ac omni diligentia errores & defectus in ſcientiis & artibus obvios corrigere ac ſupplere tenetur, quantum datur (§. 441.), inprimis autem operam dare, ut ea detegat & perficere ſtudeat, quæ e re civitatis ſunt (§. 440.); *Præſes ſcientiarum in omni ſcientiarum & artium genere probe verſatus eſſe debet, aut ei adjungendi ſunt Directores in diverſis ſcientiis atque artibus excellentes.* *Qualis eſſe debeat Præſes ſcientiarum.*

Quatenus eruditi conjunctis viribus rerum cognitionem ac Scientiam promovere debent (§. 863. *p. 6. Jur. nat.*); ipſa naturæ lege ſocietas quædam inter ipſos conſtituta eſt (§. 1. *part. 7. Jur. nat.*), qualem ipſa natura inter homines omnes inſtituit (§. 142. *part. 7. Jur. nat.*). Et hinc intelligitur, quo ſenſu admitti poſſit, dari *Remp. literariam*. Societas hæc regitur ſola lege naturali, cum careat Præſide, cui imperium in ſocios conceſſum. Unde ea obſervanda in eadem ſunt, quæ de officiis atque jure eruditorum demonſtravimus integro capite in parte ſeptima Juris naturæ. Enimvero ſicuti non omnes homines, tanquam membra ſocietatis illius naturalis magnæ, quamdiu in ſtatu naturali vivunt, officio ſuo ſatisfaciunt & unicuique jus ſuum tribuunt; ita quoque non omnes eruditi officii omnes partes adimplent, ut boni ſint cives in Rep. literaria. Eadem igitur de cauſa inſtituendæ ſunt ſocietates ſcientiarum in Rep. qua de cauſa in civitatem coitur ſtatu naturali relicto. Ac ideo porro in ſocietate ſcientiarum in Rep. inſtituta rectius ſatisfieri poteſt officiis eruditorum & præcaveri, ne unus jus alterius violet, quam in vulgo ſic dicta Rep. literaria, in qua proh dolor! haud raro valet proverbium Germanorum, quo quis dicitur eo perverſior, quo doctior: ſit ita, quod etiam Rector civitatis coercere debeat perverſos eruditorum mores & intra limites officii eoſdem continere (§. 395.).

§. 444.

Societas ſcientiarum ſuas habere debet leges. Etenim quælibet ſocietas ſuas habere debet leges (§. 46. *part. 7. Jur. nat.*). Quamobrem ſocietas quoque ſcientiarum leges ſuas habere debet (§. 439.). *De neceſſitate legum in ſocietate ſcientiarum.*

Vide, quæ alias de neceſſitate legum in qualibet ſocietate annotavimus (*not. §. 46. p. 7. Jur. nat.*).

Digitized by Google

§. 445.

Statuta quid ſint. Leges *ſocietatis Statuta* ejuſdem appellantur. In genere enim leges particulares univerſitati cuidam in ſpecie præſcriptæ *Statuta* vocari ſolent.

In civitate ſtatuta diſtinguuntur a legibus non tam re, quam nomine, cum utriſque definitio legis in genere competat (§. 131. *p. 1. Phil. pract. univ.*), quatenus ſcilicet leges omnibus promiſcue civibus feruntur, quodcunque tandem vitæ genus ſequantur, ſtatuta vero univerſitati cuidam particulari propria ſunt, quippe quorum ratio deſumta eſt ex certo vitæ genere, aut ex aliis circumſtantiis particularibus.

§. 446.

De materia ſtatutorum ſocietatis ſcientiarum. Quoniam ſtatuta ſocietatis leges ſunt, ad quas membra ſocietatis actiones ſuas componere tenentur (§. 445.) leges autem in qualibet ſocietate præſcribunt media, quibus finis ſocietatis obtinetur (§. 49. *part. 7. Jur. nat.*); *ſtatuta* quoque *ſocietatis ſcientiarum præſcribere debent media, quibus finis ejuſdem obtinetur.*

Probe hic perpendenda ſunt, quæ in eam rem in genere alibi annotavimus (*not. §. 49. part. 7. Jur. nat.*).

§. 447.

De libertate philoſophandi ſocietati ſcientiarum concedenda. *Societati ſcientiarum concedenda eſt philoſophandi libertas.* Etenim ſocietas ſcientiarum veritates ab aliis detectas colligere & ad certitudinem perducere debet, ac novas detegere (§. 441.). Quamobrem cogi nequit, ut aliorum de rebus philoſophicis ſententiam defendat tanquam veram, utut contrarium ipſi videatur; ſed permittendum eſt, ut ſuam de iis ſententiam publice proponat, ſive ea receptis vulgo opinionibus conformis ſit, ſive contraria. Quoniam itaque libertas philoſophandi conſiſtit in permiſſione publice proponendi ſuam de rebus philoſophicis ſententiam (§. 151. *Diſc. præ-lim.*); ſocietati ſcientiarum concedenda eſt philoſophandi libertas.

In ſocietate ſcientiarum facilius præcaveri poteſt, ne libertas philoſophandi vertatur in licentiam ſentiendi, ex qua damnum redundare poſſit in Remp. quatenus diſſeminantur opiniones religioni & bonis moribus, vel ſtatui civili adverſæ, cum ſuas habeat leges (§. 444.), quas ut ſtricte obſervent ſingula membra Præſes curæ habere debet (§. 442.), quippe cuſtos legum. Contradictorium eſt, committere alicui veri inquiſitionem atque inveſtigationem & eidem præſcribere, ut quædam ſine inquiſitione ſumat tanquam vera & ex iis deducat, quæ inde conſequuntur, iisdemque conformet, quæ ſtatuit. Diffiteri non poſſumus, promiſcuam libertatem philoſophandi ſua habere incommoda, & haud raro Reip. eſſe damnoſam. Sed talia vix metuenda ſunt, ſi libertas philoſophandi concedatur ſocietati ſcientiarum ſuis non modo legibus munitæ, verum etiam ejusmodi membris inſtructæ, quæ uſum ab abuſu ſeparare norunt, præſertim cum de omnibus communi ſociorum conſenſu ſtatuatur.

§. 448

De concordia ſociorum conſervanda. *Præſidi curæ eſſe debet, ut concordia ſociorum conſervetur, diſcordiis vero locus non relinquatur.* Etenim ſocii quilibet concordes eſſe debent (§. 136. *part. 7. Jur. nat.*). Ergo etiam ſocii in ſocietate ſcientiarum concordes eſſe debent. Et quoniam Præſes ſcientiarum curæ habere debet, ut omnia recte fiant in ſocietate (§. 442.), conſequenter etiam ut ſocii ſint concordes *per demonſtrata;* curæ omnino eidem eſſe debet, ut ſociorum concordia conſervetur. *Quod erat unum.*

Enimvero quoniam concordes eſſe nequeunt ſocii, ſi diſcordiæ relinquatur locus (§. 132. 133. *part. 7. Jur. nat.*), præſidi autem curæ eſſe debet, ut concordia ſociorum conſervetur, *per demonſtrata n* 1. idem quoque diſcordiis locum nullum relinquere debet. *Quod erat alterum.*

Leges

Digitized by Google

Leges ſocietati præſcriptæ tendunt etiam ad concordiam ſociorum conſervandam & diſcordiis omnem aditum in ſocietatem præcludendum. Præſes ſocietatum cuſtos legum eſt, nec permittere debet, ut aliquis ſociorum committat eidem adverſa (§. 442. 446.). Præſes itaque permittere non debet, quæ diſcordiis in ſocietate locum faciunt.

§. 449.

De cura ſocietatis ſcientiarum circa œconomiam ruralem, artes manuarias & opificia.

Societas ſcientiarum inquirere debet in ea, quæ ad œconomiam ruralem, veluti rem agrariam, hortenſem & pecuariam pertinent, nec non ad artes manuarias & opificia, præſertim ea, quæ ad cognitionem naturæ aliquid conferunt & ope Matheſeos perfici poſſunt. Societas enim ſcientiarum inquirere debet in omnes veritates inter homines diverſa vitæ genera ſequentes diſperſas (§ 441.) operamque dare, ut ea detegat atque perficiat, quæ e re civitatis ſunt (§. 440.). Quamobrem inquirere quoque debet in ea, quæ ad œconomiam ruralem, veluti rem agrariam, hortenſem & pecuariam, nec non ad artes manuarias & opificia pertinent. *Quod erat unum.*

Et quoniam cognitio naturæ & cultus Matheſeos ſocietati ſcientiarum curæ eſſe debet (§. 439.), ad naturæ autem cognitionem non parum confert notitia eorum, quæ in re ruſtica & variis opificiis atque artibus manuariis obvia ſunt, prouti a poſteriori abunde conſtat, nec minus notum eſt, artes manuarias & varia in re ruſtica ope Matheſeos perfici poſſe; ſocietas ſcientiarum utique in ea potiſſimum inquirere debet, quæ ad cognitionem naturæ aliquid conferre, vel etiam ope Matheſeos perfici poſſunt. *Quod erat alterum.*

Quamvis unicuique ſociorum permittendum ſit, ut in eo genere veritatum ingenii ſui vires exerceat, ad quas amplificandas & propagandas maxime aptus eſt, cum nihil faciendum ſit invita Minerva; propterea tamen negligenda non ſunt, quæ manifeſtam in Republ. utilitatem ſpondent (§. 440.). Eligenda nimirum quoque ſunt membra, quæ in hoc genere veritatum operam ſuam non inutiliter collocant. Phyſica & Matheſis non in ſola ſpeculatione ſubſiſtere debet; ſed reddenda quoque eſt generi humano utilis. Omnis enim theoria propter praxin eſt, etſi non ſemper immediate ad eandem tendat. Qui alto ſupercilio contemnunt ea, quæ vulgo prodeſſe videntur, tanquam vulgaria, abjecta & excelſis ingeniis minus digna; illi vano quodam faſtu ducuntur, ut ad pompam magis, quam ad utilitatem generis humani philoſophari malint: in quo ſane non uno modo peccant, quod facile perviდere eſt iis, qui in Jure naturæ verſati ſunt.

§. 450.

De hiſtoria & ſcientia rei ruſticæ, artium & opificiorum.

Quoniam ſocietas ſcientiarum inquirere debet in ea quæ ad omnem rem ruſticam, ad artes manuarias & opificia pertinent (§. 449.); *hiſtoriam accuratam omnis rei ruſticæ, omnium artium & opificiorum conſcribere & in rationes ſingulorum, quæ ubivis occurrunt, ſollicite inquirere & quænam ulterius perfici poſſint diſquirere debet* (§. 439.)

Dudum agnovit *Robertus Boyle*, quantum adjumenti afferant ad naturæ cognitionem notiones ex re ruſtica, & artium atque opificiorum officinis deſumtæ & noſtram ea de re ſententiam diximus alibi in præfatione ad opus quoddam de Venatione idiomate Germanico conſcriptum ab *Henrico VVilhelmo Doebelio*. Notiones autem fœcundas inde derivare non licet, niſi accurata proſtet ſingulorum in re ruſtica & omni artium ac opificiorum genere deſcriptio. Inſunt ſingulis notiones generales, quæ ab eo, qui ſufficiente acumine utitur, abſtrahi & inſtar notionum communium in veritate inveſtiganda adhiberi poſſunt. Hiſtoriam huic uſui aptam condere non eſt cujuſvis, nec unius hominis. Artes perficere atque opificia abſque iſtiuſmodi hiſtoria, immo ſcientiam earundem tradere ea nondum ſuppoſita minime licet. Artem perficere velle niſi penitus perſpectam cuſtis temerarius eſt. Non deſunt exempla, quæ in medium adduci poterant, niſi famæ virorum in ſuo genere alias optime meritorum parcendum eſſet (§. 893. *part. 6. Jur. nat.*). Quodſi mihi liceret eſſe adeo felici, ut ea, quæ de arte inveniendi animo concepi, in ordinem redigere poſſem; modum derivandi notiones fœcundas ex iis, quæ vulgo obvia ſunt, expoſiturus & exemplis confirmaturus eſſem. Sed hæc a providentia divina dependent.

§. 451.

De iis, quæ ad prudentiam civilem ſpectant.

Societas ſcientiarum inquirere debet in omnia, quæ ad civitatem rite conſtituendam, gubernandam, conſervandam & perficiendam requiruntur. Omnes enim artes, conſequenter etiam liberales (§. 871. *part. 6. Jur. nat.*, quas inter principem quendam locum obtinet ars Remp. rite conſtituendi, gubernandi & conſervandi, perficere debet, & novis inventis locupletare (§. 439.), ac inprimis operam dare, ut ea detegantur ac perficiantur, quæ e re civitatis ſunt (§. 440.). Dubitandum igitur non eſt, quin etiam ad ſocietatem ſcientiarum pertineat inquirere in ea omnia, quæ ad eam rite conſtituendam, gubernandam, conſervandam atque perficiendam requiruntur.

Noſtram de theoria negotiorum publicorum ſententiam diximus in Horis ſubſecivis Marburgenſibus. Et per ea, quæ ibidem fuſius expoſita ſunt, propoſitionis præſentis veritas clarius eluceſcit. Quantum defectu iſtiuſmodi theoriæ peccetur, tum quod qui publicis negotiis præſunt non ea pollent mentis vi, qua ad prolixas diſcuſſiones agendorum opus eſt, aut propter multitudinem negotiorum iſtiuſmodi diſcuſſionibus vacare nequeunt, tum quod plerumque alios imitentur, non vero ſemper ſatis feliciter, niſi ante imitanda ad rationis trutinam rite exigantur. Non curamus dubia, quæ forſan moveri poterant. Neque enim alia eſſe poterunt, quam quæ parit ignorantia modi, quo ſocietas ſcientiarum huic labori par eſſe poſſit. Eum vero exponere non eſt hujus loci, quamvis nonnulla jam prævidere detur per ea, quæ de artibus & opificiis perficiendis modo tradidius (§. 450.).

§. 452.

De ſocietatibus artium.

Societates artium dicuntur, quæ eo fine inſtituuntur, ut educentur artifices in arte, quam profitentur, exercenda excellentes. Vocatur etiam *Academiæ artium*. Qui igitur *in ſocietatibus vel Academiis artium educati ſunt artifices, tirones in urbibus optime inſtituere poſſunt.* Iſtiuſmodi Academiæ ſunt *Academia Pictorum*, in qua ars pingendi exercetur: *Academia Architectorum*, in qua architectura docetur: *Academia Muſicorum*, in qua Muſica docetur.

Quamvis artium perficiendarum curam ad ſocietatem ſcientiarum retulerimus (§. 449. 450.); diverſa tamen ſunt ſocietatis ſcientiarum & ſocietatis ſive academiæ artium munia. Illa enim acquieſcit in hiſtoria, atque ſcientia artium (§. 450.); hæc vero praxin artis docet. Unde mutuis conſiliis ſe invicem juvare & ſibi mutuo prodeſſe poſſunt.

§. 453.

Quod in Rep. inſtituendæ.

Quoniam in academiis artium educantur artifices excellentes, qui tirones in urbibus optime inſtituere poſſunt (§. 452.), intereſt autem Reip. ut artes rite exerceantur, quod ſumere licet, & ipſa obligatio naturalis ad laborem ſuum recte perficiendum inſinuat (§. 522. *part. 1. Jur. nat.*); ideo *in Rep. bene conſtituta inſtituendæ quoque ſunt ſocietates, ſeu academiæ artium.*

Rector civitatis curæ etiam habere debet ea, quæ ad vitam commode atque jucunde tranſigendam requiruntur (§. 420.). Quamobrem abſonum videri minime debet, ſi illius cura etiam extendatur ad educandum artifices, qui operam ſuam huc conferre valent. Quemadmodum vero in hoc univerſo omnia inter ſe admirando prorſus modo connexa ſunt; ita quoque ſcientiæ atque artes ſororio quodam vinculo cohærent, ut mutuis auxiliis indigeant ad ſui perfectionem, nec ea, quæ ad vitæ neceſſitatem, commoditatem & jucunditatem faciunt, ita a ſe invicem ſeparata ſunt, ut non haud raro a ſe invicem dependeant. Otioſus ſpectator eſt rerum humanarum, qui dependentiam iſtam nondum animadvertit. Abſit itaque ut tibi perſuadeas, artibus carere poſſe Remp. quæ tantum ad jucunditatem facere videntur, vel etiam iis, quæ commoditati conſulunt ad vitam beatam minime facienti. Iſtiuſmodi judicia, etſi bonis animis ſeſe ſubinde commendent, qui vanitatis ſpirant contemtum, deproperantur tamen ab hominibus, qui hebetiores ſunt, quam ut rerum omnium nexum penitus perſpicere valeant. Sed demus

exem-

Digitized by Google

exemplum, ut illorum hominum, quorum laudanda eſt voluntas, ſed acumen deficit, ἀβλεψίαν quodammodo juvemus. Sine arte pictoria rite exculta artem ſculptorum procul abeſſe a perfectione ſua patet. Ecquis vero eſt, qui neſciat, quantum interſit in omni Hiſtoria naturali, in philoſophia experimentali, in aſtronomia, in architectura, in anatomia, in mechanica practica aliisque multis diſciplinis, ut tabulis æneis accurate incidantur, quæ, cum oculis ſubjici deberent, ſubjici autem non poſſint, accurata imagine repræſentanda veniunt. Rerum autem iſtarum ideæ animo inſinguntur tum in ſcientiæ, tum in vitæ uſum.

§. 454.

De cura ut opifices labore ſuo rite fungantur.

Rectori civitatis curæ eſſe debet, ut omnes opifices labore ſuo rite fungantur. Etenim naturaliter opifices omnes obligantur laborem ſuum recte perficere (§. 522. *part.* 1. *Jur. nat.*), eodemque ita perfungi, ut finem per eum intentum ex aſſe conſequantur (§. 523. *part.* 1. *Jur. nat.*). Quamobrem cum Rector civitatis operam dare debeat, ut obligationi naturali ſatisfaciant cives (§. 395.); eidem quoque curæ eſſe debet, ut opifices labore ſuo rite fungantur.

Oſtenditur etiam hoc modo. Rectori civitatis curæ eſſe debet, ut res artificiales in uſum civium multiplicentur (§. 421.), & nemo non ultro concedet, eas debere eſſe ad uſum, cui deſtinantur, maxime aptas. Quamobrem cum opifices parent res artificiales, & eædem ad uſum, cui deſtinantur, maxime aptæ deprehendantur, ſiquidem illi laborem ſuum recte perficere eodemque ita perfungi ſtudeant, ut finem per eum intentum ex aſſe conſequantur; rectori civitatis curæ etiam eſſe debet, ut omnes opifices labore ſuo rite perfungantur.

Non ignotæ ſunt querelæ civium, ſi opifices deſiderentur, qui labore ſuo rite perfungi neſciunt, aut per negligentiam, vel malitiam nolunt. Neque ignota ſunt damna, quæ incurrunt cives, ſiquidem opifices res artificiales non rite faciant. Talia cum obvia ſint, prolixe recenſeri non eſt opus; ſufficit attentionem ad ea excitaſſe.

§. 455.

Cura iſta porro expenditur.

Quoniam Rectori civitatis curæ eſſe debet, ut omnes opifices labore ſuo rite fungantur (§. 454.), nemo autem labore ſuo rite fungi poteſt, niſi qui novit, quomodo eodem rite fungi debeat & habitum eodem rite fungendi ſibi comparavit, quod per ſe patet; *neceſſe eſt ut ſint opifices excellentes, qui alios inſtituere poſſint & curandum ut fideliter inſtituant, nec in numerum eorundem recipiantur, niſi apti, nec ferendum, ut in opificio quis deſiderari patiatur induſtriam ſuam.*

Paucis hic multa complectuntur ſive opificia in genere ſpectes, ſive in ſpecie, & in Politica latum campum aperiunt, ubi de mediis diſpiciendum, quibus illa obtinentur.

§. 456.

De cura ſuperioris circa virtutem.

Curæ eſſe debet Rectori civitatis, ut ſubditi ſint virtuti dediti, & ne a virtutis tramite ad vitia deflectant, & qui deflectunt a vitiis revocentur & in viam rectam reducantur. Etenim in civitatem quoque ideo coeunt homines, ut ſint felices (§. 4.). Aſt ſine virtute nemo felix eſſe, nec felicitas a virtute ſejungi poteſt (§. 400. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*), vitio vero deditus felix eſſe nequit (§. 403. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*). Rectori itaque civitatis curæ eſſe debet, ut ſubditi ſint virtuti dediti & ne a virtutis tramite ad vitia deflectant, qui vero deflectunt, ab iiſdem in viam rectam revocentur.

Oſtenditur etiam hoc modo. In Rep. conſtituenda opera danda eſt, ut qui ad legem naturæ ſervandam proni ſunt juventur, nec ab aliis impediantur, ceteri autem vi adigantur, ut minimum actus externos ad legem naturæ componant (§. 395.). Quamobrem cum in habitu actiones ſuas legi naturali conformiter dirigendi virtus

(§. 321.

(§. 321. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*), in habitu contrario virium conſiſtat (§. 322. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*) & continuo committendo actiones legi naturæ conformes virtus (§. 324. *part.* 1. *Phil. pract.*), continuo autem committendo actiones legi naturæ contrarias vitium conſervetur & augeatur (§. 325. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*); Rectori civitatis curæ eſſe debet, ut ſubditi ſint virtuti dediti & ne a virtutis tramite ad vitia deflectant, & qui deflectunt a vitiis revocentur & in viam rectam reducantur.

Non deerunt forſan, qui exiſtimaturi ſunt, quod in Rep. ratio ſaltem habenda ſit honeſtatis externæ, ut ſcilicet actus ſubditorum externi legi naturæ conveniant, actionum vero internarum, quæ ad virtutem requiruntur (§. 328. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*), minime. Enimvero decipit eos error, quod vident, in Rep. actus ſaltem externos puniri, non vero cogitationes. Alia vero quæſtio eſt, quinam actus in Rep. ſint puniendi; alia vero, quibuſnam ſubditi adſueſieri debeant. Accedit quod honeſtas externa non ſufficiat ad arcendas injurias omnes, cum interna honeſtate carentes non deſiſtant a machinationibus occultis & aliis clam nocere non vereantur. Virtute vero non certius contra injurias quaſvis præſidium eſt. Quodſi fieri poſſet, ut ſubditi omnes efficerentur virtuoſi, curam omnem honeſtatis externæ abjiceret Rector civitatis, cum ea virtutem ſua ſponte comitetur: aſt quoniam illud fieri nequit, honeſtas ſaltem externa promovetur, quantum datur.

§. 457.

De pietate promovenda. *Inprimis Rectori civitatis curæ eſſe debet, ut ſubditi ſint pii.* Etenim Rectori civitatis curæ eſſe debet, ut ſubditi ſint virtuti dediti, nec ab ejus tramite ad vitia deflectant (§. 456.). Enimvero ſi pietas cum virtute conjungitur, ea facilius acquiritur & conſervatur (§. 344. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*). Quamobrem Rectori civitatis inprimis curæ eſſe debet, ut ſubditi ſint pii.

Qui pietatem cum virtute conjungit, actiones legi naturæ conformes committit, difformes omittit, quia Deus illas committi, has omitti vult (§. 341. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*), conſequenter ſola voluntas Dei motivum ſufficiens eſt actiones alias committendi alias omittendi (§. 887. *Pſych. empir.*), ſi vel maxime quis non capiat actionum intrinſecam bonitatem & malitiam, quæ alias motiva agendi & non agendi ſunt (§. 337. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*). Et quoniam Deus in omnibus actionibus colendus (§. 1124. *part.* 1. *Jur. nat.*), hoc autem facit, qui pius eſt (§. 1127. *part.* 1. *Jur. nat.*), virtus omnis abſque pietate imperfecta eſt. Immo qui pius non eſt, ei facile perſuadet utilitas, ut a virtutis tramite deflectat.

§. 458.

De cultu divino promovendo. *Rectori civitatis curæ eſſe debet, ut ſubditi Deum colant.* Etenim homines obligantur per ipſam eſſentiam atque naturam ſuam colere Deum (§. 1122. *part.* 1. *Jur. nat.*) & ut Deum colant præceptum legis naturalis eſt (§. 1123. *part.* 1. *Jur. nat.*). Quamobrem cum Rector civitatis operam dare debeat, ut ſubditi actiones ſuas ad legem naturæ componant (§. 395.); eidem quoque curæ eſſe debet, ut Deum colant.

Oſtenditur etiam hoc modo. Rectori civitatis curæ eſſe debet, ut ſubditi ſint pii (§. 457.). Quamobrem cum pius actiones ſuas determinet vi motivorum ab attributis divinis & providentia divina deſumtorum (§. 339. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*), conſequenter edat actiones, quas editurus non eſſet, niſi pro certo haberet dari Deum, Deum autem colit, qui certas edit actiones, quia agnoſcit Deum eſſe, eas non editurus, niſi eundem agnoſceret (§. 511. *part.* 2. *Theol. nat.*); Rectori civitatis curæ eſſe debet, ut ſubditi Deum colant.

Poterat idem probari adhuc aliter; ſed opus non eſt, ut ſimus prolixiores in re ſatis manifeſta. Pertinent ad cultum divinum officia omnia erga Deum (§. 1234. *part.* 1. *Jur. nat.*). Quodſi ergo Rector civitatis providere debet, ut Deus colatur; nihil eorum omittere tenetur, quæ conferre poſſunt ad hoc, ut ſubditi officiis erga Deum ſatisfaciant.

§. 459.

§. 459.

Doctores publici dicuntur, qui publica autoritate conſtituuntur, ut eos, qui in civitate degunt, de Deo & voluntate ejus, de virtute ac vitiis & cultu divino inſtituant, ad virtutem incitent & a vitiis revocent. Quoniam Rectori civitatis curæ eſſe debet, ut ſubditi ſint virtuti dediti, nec ab ejus tramite ad vitia deflectant, & qui deflectunt, eos ab iisdem in viam rectam revocentur (§. 456.), ut ſint pii (§. 457.), & Deum colant (§. 458.); conſequenter officiis erga Deum ſatisfaciant (§. 1234. *part. 1. Jur. nat.*), *Doctores publici in Rep. ſunt inſtituendi.* *De Doctoribus publicis.*

Doctores publicos hic vocamus nomine generali, qui populum publice docent & ea curant, quæ ad cultum divinum ſpectant. Modus colendi Deum religio vocatur (§. 512. *part. 2. Theol. nat.*). Cum gentes omnes non eodem modo colant Deum; religio non eadem eſt apud omnes. Diverſitas religionum diverſa quoque peperit nomina eorum, quibus cultus divini cura commiſſa eſt. Its apud Proteſtantes *Miniſtri Eccleſiæ* dicuntur. Vocantur etiam ſubinde *ſacerdotes*, quamvis non ſatis apte, certe alio ſenſu, quam apud Catholicos; nonnunquam etiam *Concionatores*. Sed in Jure, ubi de iis potiſſimum agitur, quæ ex principiis rationis deducuntur, es attendenda non ſunt, quæ ex alio fonte derivantur & denominationem ſuam inde accipiunt.

§. 460.

Quoniam *doctores publici* populum inſtituere debent de Deo & voluntate ejus, de *Quales* virtute colenda ac vitiis fugiendis atque cultu divino, eundemque ad virtutem incita- *illi eſſe de-* re & a vitio revocare (§. 459.); *neceſſe eſt, ut notitia Dei & voluntatis ejuſdem,* *beant.* *& tam eorum, quæ ad theoriam, quam praxin virtutum & vitiorum, omnemque cultum divinum pertinent, ſint inſtructi & ad docendum apti.* Quoniam vero alios exemplo noſtro virtutes docere & ad earum ſtudium incitare debemus (§. 639. *part. 1. Jur. nat.*), exempla bona aliis præbentes, mala vero non prodentes (§. 930. *part. 1. Jur. nat.*), inprimis etiam exemplum Deum rite colendi (§. 1242. *part. 1. Jur. nat.*), exemplorum etiam magna vis eſt (§. 299. *& ſeqq. part. 2. Phil. pract. univ.*), præſertim ſi præbeantur ab iis, qui alios docere debent, ac inprimis penes plebem imperitam, quod indies experimur; *doctores publici in virtutis quolibet genere ac cultu divino præter alios excellere debent.*

Si in religione naturali ſubſiſtamus, quemadmodum in Jure naturæ fieri debet, quod non progreditur ultra ea, quæ beneficio rationis cognoſcuntur, ex iis, in quibus doctor publicus populum inſtituere debet, patet, eum in Theologia naturali, in Jure naturæ, in philoſophia morali & civili, ſeu Ethica atque Politica, & in Hiſtoria naturali & Phyſica, quatenus ad cognitionem Dei a poſteriori acquirendum facit, verſatum eſſe debere. Et quia Theologia inprimis naturalis ſupponit Ontologiam, Pſychologiam & Coſmologiam generalem, Philoſophia autem moralis Ontologiam & inprimis Pſychologiam empiricam; eundem quoque Ontologiæ, Coſmologiæ, & Pſychologiæ empiricæ non imperitum eſſe debere, ut vero in addiſcendis ſcientiis iſtis inoffenſo pede progrediatur, & facultatibus cognoſcendi rite utatur, Logicæ quoque & Matheſi puræ methodo veterum pertractatæ operam aſſiduam navare, Religio naturalis a revelata ſeparari nequit. Quamobrem ſi vel maxime hæc in civitate introducta, doctores tamen publici omnibus iſtis ſcientiis operam dare debent, nec ad Theologiam revelatam accedere, niſi iſtis præmiſſis. Atque hinc intelligitur, ex quibusnam judicium fieri poſſit, num quis ad munus doctoris publici obeundum ſit aptus, ſi a religione revelata diſcedas, quæ præterea alia adhuc requirit iſtis ſuperaddenda, ſed a foro noſtro aliena. Per ſe autem patet, nobis hic non eſſe ſermonem niſi de iis, quorum notitia imbutus eſſe debet animus doctoris publici, quæ tamen omnem aptitudinem nondum abſolvit. Cum populum docere debeat & ad virtutis ſtudium vitiorum fugam incitare; non deſtitui debet iis dotibus, quæ ad docendum requiruntur, tam naturalibus, quam exercitio acquiſitis: qua de cauſa arte quoque oratoria carere nequit. Et quatenus exemplo quoque populum docere debet agenda ac modum Deum ſincere colendi; ad aptitudinem omnino pertinet, probis moribus ac pietate eſſe conſpicuum. Non ſine ratione diſertius dicere libuit, quæ propoſitio præſens in ſe continet. Ad ea enim non modo animum attendere debent, qui ad munus doctoris publici ſeſe præparant; verum etiam illi, quibus doman-

Digitized by Google

mandata eſt cura conſtituendi Profeſſores. Quodſi Profeſſores deſiderentur, qui ea tradere rite valent, quæ ad doctoris publici munus adſpiranti cognitu neceſſaria ſunt; fieri vix poterit, ut Reſp. habeat doctores publicos, qui munere ſuo rite fungantur. Caret igitur etiam fructu, quem ab iis ſperare poterat.

§. 461.

Templum quid ſit.

Templa dicuntur ædificia eo fine extructa, ut in iis conventus cultus divini gratia celebrentur. Dicuntur etiam *Ædes ſacræ*, vel *Ædes Dei*.

Apud Romanos adjiciebantur nomina Deorum, quibus ædes iſtæ erant dicatæ, ut ædes Jovis, ædes Mercurii, ædes concordiæ: templum vero ſine adjectione dicebatur ædificium ſacris uſibus deſtinatum.

§. 462.

De templis in Rep. condendis.

Quoniam homines natura obligantur ad conventus cultus divini gratia celebrandos (§. 1251. *part.* 1. *Jur. nat.*), in civitate vero cura etiam habenda, ut Deus colatur (§. 458.); eo quoque fine extruenda ſunt ædificia, ut in iis conventus cultus divini gratia celebrentur, conſequenter cum hæc ædificia templa ſint (§. 461.), *in Rep. templa ſunt condenda.*

Sunt qui templorum extructionem ad ſuperſtitionem referunt, quaſi in ædibus privatis conventus cultus divini gratia celebrari poſſint. Atque nullus dubito fore, ut iidem exiſtiment abſurdum eſſe, ut templorum in Rep. extructio ad Jus naturæ referatur. Enimvero perpendant velim, nos eorum extruendorum neceſſitatem non aliunde, quam ex principiis Juris naturæ deduxiſſe, quæ ipſimet in dubium vocare minime poſſunt. Quod vero ex indubiis Juris naturæ principiis neceſſaria conſequentia deducitur, id utique Juris naturæ eſt.

§. 463.

Quod in iis munere ſuo fungi debeant doctores publici.

Doctores publici munere ſuo fungi debent in templis. Etenim in templis celebrantur conventus cultus divini gratia (§. 461.). Enimvero in his conventibus docendi ſunt qui conveniunt, quinam ſit Deus, quænam ſit ejus de actionibus noſtris determinandis voluntas, quomodo ſit colendus, & adhortandi, ut Deum colant, quæque his gemina ſunt (§. 1241. 1252. *part.* 1. *Jur. nat.*). Quamobrem cum hoc munus demandatum ſit doctoribus publicis (§. 459.); doctores publici munere ſuo fungi debent in templis.

Conſtituuntur doctores publici inſtituendi cauſa (§. 459.), & templa conduntur, ut cultus divini gratia, cujus illa inſtitutio pars haud poſtrema eſt (§. 1241. *part.* 1. *Jur. nat.*), convenire poſſit populus. In Rep. igitur conſtituuntur doctores publici, ut in templis populum doceant, & in iis cultus divini cauſa convenire debeat populus: Ita ſane obtinetur, ut unus multis inſtruendis ſufficiat, & vel omnes, qui in eodem loco habitant, vel certe multi ſimul cultui Dei externo vacare poſſint.

§. 464.

De conventiculis privatis in ædibus doctorum publicorum.

Quoniam doctores publici munere ſuo fungi debent in templis (§. 463.), *officio eorum parum convenit in ædibus ſuis privatis conventus privatos inſtituere cultus divini cauſa*, conſequenter *Rector civitatis id ferre non tenetur.*

Turbant ordinem Reip. qui conventus privatos inſtituunt cultus divini cauſa, qui celebrari debent in templis ex conſtitutione Rectoris civitatis, & ipſimet ſi hoc faciant doctores publici munus ſuum ſuſpectum reddunt populo, vel eum ſuperſtitioſum efficiunt, quaſi cultus iſtiuſmodi privatus melior ſit cultu publico. Pietatis pompoſæ cultores conventicula privata vel cultui divino

vino publico præferunt, vel eidem jungunt, ut aliis videantur ſanctiores. Att cum inde plurima mala in Remp. redundent, in Repub. bene conſtituta recte non tolerantur. Nihil vero abſurdius cogitari poteſt, quam ſi doctores publici, qui in templis populum inſtituere debent, & quibus tempus abunde ſufficit, ut quæ docenda ſunt ipſum doceant, in contemtum muneris ſui conventiculis privatis delectentur. Sed quidni ab initio hominibus bonæ mentis perſuadet inſcitia, quod deinceps alii vel cœco impetu, vel ob rationes a veritate alienas imitantur?

§. 465.

Templa ita extruenda ſunt, ut ſint cultui divino apta. Conduntur enim eo fine, ut in iis conventus cultus divini gratia celebrentur (§. 461.). Quamobrem cum neceſſe ſit, ut qui in iis conveniunt cultui divino commode vacare poſſint; ita extruenda ſunt, ut cultui divino apta ſint. *De figura templorum.*

Ædificium recte extructum dici nequit, niſi fini, cujus cauſa extruitur, ſit aptum. Quamobrem nec templum recte extructum dici poterit, niſi aptum ſit fini, cujus cauſa extruitur, cultui nimirum divino (§ 461.). Lex naturæ nos obligat ad actionum omnium rectitudinem (§. 189. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*), immo etiam ut recte laborem noſtrum perficiamus (§. 522. *p.* 1. *Jur. nat.*), ac ideo operam demus, ut ne res artificiales, quarum in numero templa ſunt, ſua careant perfectione (§. 525. *part.* 1. *Jur. nat.*), conſequenter ſingula in iiſdem diſtinguenda determinentur per finem, cujus gratia fiunt (§. 524. *p.* 1. *Jur. natur.*). Nihil igitur hic præcipitur, quod ſit a principiis Juris naturalis alienum, etſi hoc minime videant, qui nexum veritatum ad Juris ſcientiam pertinentium minime perſpexerunt. Architecti vero eſt ex hoc fine deducere, quomodo templa extruenda ſint, ut pateat ſtructuræ a ſtructura aliorum ædificiorum differentia. Et quid conveniat, ad prudentiam civilem pertinet.

§. 466.

Dies feſti dicuntur, qui cultui divino publico deſtinantur.

Ita in Rep. Hebræorum Moſes diem ſeptimum hebdomadis cultui divino deſtinaverat, qui dicebatur *ſabbathum*. Unde hodienum dies iſte, qui *Saturni dies* dici ſolet, etiam *dies Sabbathi* appellatur. Apud Chriſtianos dies primus hebdomadis, qui *dies Solis* vocatur, cultui divino publico dicatus, ac ideo *Dies* quoque *Dominica*, vel ſimpliciter *Dominica* dicitur. Fuere apud Judæos feſti dies etiam alii, qui *Feſtorum* nomine inſigniuntur, ob rationes peculiares inſtituti, quales etiam apud nos celebrantur. *Dies feſti quinam ſint.*

§. 467.

In Rep. inſtituendi ſunt dies feſti. Etenim ipſa lege naturali homines obligantur conventus cultus divini gratia celebrare (§. 1251. *part.* 1. *Jur. nat.*), ac eorum cauſa (§. 461.) condenda ſunt in Rep. templa (§. 462.) & doctores publici conſtituendi (§. 459.), qui munere ſuo in iiſdem funguntur (§. 463.). Quamobrem neceſſe eſt, ut certi determinentur dies, in quibus cultui divino publico vacandum, conſequenter cum dies cultui divino publico deſtinati ſint dies feſti (§. 466.); dies feſti in Rep. ſunt inſtituendi. *Quod ſint in Rep. inſtituendi.*

Patet itaque juris naturalis eſſe, ut certi dies cultui divino deſtinentur, etſi ratio naturalis nulla dari poſſit, cur dies præciſe ſeptimus, vel ex ſeptem unus illi ſit dicandus. Ideo Sabbathum dici poteſt juris naturalis, quatenus eſt dies cultui divino dicatus, non vero quatenus dies eſt præciſe ſeptimus. Et ex de cauſa in locum diei ſeptimi a Chriſtianis ſurrogari potuit dies primus hebdomadis concurſum cum Judæis evitaturis, ut libertate tam naturali, quam chriſtiana uſi ipſo facto comprobarent, ſe lege Moſaica non teneri: id quod Eccleſiæ quoque placuit in celebrando Paſchate. Quodſi Sabbathum eſſet juris naturalis, ob immutabilitatem hujus juris (§. 142. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*) in ejus locum ſurrogare non licuiſſet diem primum hebdomadis, ſeu diem ſolis. Non eſt quod excipias, diebus feſtis non eſſe locum niſi in Rep. ſeu in ſtatu civili, conſequenter eos eſſe non poſſe juris naturalis, cum ſtatus civilis non a natura ſit inſtitutus, ſed demum hominum facto introductus (§. 4.). Etenim in ſtatu naturali non modò Paterfamilias in domo ſuæ dies feſtos inſtituere potuit ſed & debuit; verum etiam plu-

pluresp atresfamilias in ædibus vicinis habitantes inter ſe convenire poſſunt, quod cultus divini cauſa convenire velint, ac ideo eidem certos dies deſtinare. Eo enim ducit obligatio naturalis ad celebrandos conventus cultus divini gratia (§. 1251. *p.* 1. *Jur. nat.*).

§. 468.

An in diebus feſtis ab omni labore ſit vacandum.

In diebus feſtis a labore conſueto & negotiis ordinariis vacare debemus, niſi quæ ſine neglectu officiorum naturalium differri non poſſunt. Etenim dies feſti cultui divino publico deſtinantur (§. 466.), conſequenter in iis inſtituendi ſumus de Deo & voluntate ejus, de actionum noſtrarum eidem conveniente determinatione & modo eum colendi, adhortandi etiam ſumus, ut Deum rite colamus in omnibus noſtris actionibus, virtuti ſtudeamus, vitia fugiamus (§. 1241. 1124. *part.* 1. *Jur. nat.* & §. 459. 463. *h.*). Quamobrem cum eorum meminiſſe debeamus, quando occaſio agendi offertur, & voluntatem efficere conſtantem ac perpetuam ea agendi, quæ docti ſumus; neceſſe omnino eſt, ut ea ſtatim animo recolamus, eadem perpendamus, & ad nos applicemus, ne cogitationes aliæ animum ab iis avertant. Quoniam itaque hoc fieri nequit, niſi in diebus cultui divino deſtinatis a labore conſueto & negotiis ordinariis vacemus, quod per ſe patet; in diebus feſtis a labore conſueto & negotiis ordinariis vacare debemus. *Quod erat unum.*

Enimvero cum officia naturalia lege naturali præſcribantur (§. 225. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*), quæ vero ab hac lege venit obligatio neceſſaria & immutabilis ſit (§. 142. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*); officia quoque naturalia negligere non licet. Quamobrem cum ea, quæ nunc fieri debent nec differri poſſunt, utique præferenda ſint iis, quæ alio quoque tempore fieri poſſunt, eorum autem meditatio, quæ in conventibus publicis edocti ſumus, in aliud quoque tempus differri poſſit, immo cultus divinus non unice reſtringatur ad diem feſtum, ſed hominis tota vita cultus divinus eſſe debeat (§. 1253. *part.* 1. *Jur. nat.*); in diebus feſtis non illicita ſunt negotia ordinaria, quæ ſine neglectu officiorum naturalium differri minime poſſunt. *Quod erat alterum.*

Rigor legis Moſaicæ de Sabbatho non eſt juris naturalis, quemadmodum ex demonſtratione partis primæ propoſitionis præſentis liquet: hoc tamen non obſtante tacitam ea lex habet exceptionem, quam in parte altera expreſſimus, ipſo Chriſto interprete, cum die Sabbathi hydropicum curaret. Quousque vero eundem extendere debeat Rector civitatis, prudentiæ ipſius relictum (§. 456. & *ſeqq.*).

§. 469.

De diverſitate feſtorum.

Dies feſti differunt pro diverſitate dogmatum, quæ in iis publice proponuntur. Etenim dies feſti in eo conveniunt, ut in iis cultui publico vacemus (§. 466.) & doctores publici populum in templis inſtituant de Deo & voluntate ejus, de cultu Numini exhibendo & de theoria & praxi virtutum (§. 459. 463.). Quamobrem cum dogmata alia ſint aliis magis ardua, veluti ea, quæ agunt de ſummis Dei beneficiis; ideo dies feſti differre nequeunt niſi diverſitate dogmatum, quæ in iis proponuntur.

Convenit hoc moribus Chriſtianorum, apud quos feſtis magnis annumerantur feſta nativitatis, reſurrectionis Chriſti, aque miſſionis Spiritus ſancti cum ſumma Dei beneficia ſint, quæ ad œconomiam ſalutis pertinent. Et quoniam dogma Trinitatis myſterium maxime arduum eſt, a quo tota œconomia ſalutis dependet; feſtum quoque Trinitatis illis accenſetur, & ob eandem rationem in Eccleſia Romana feſtum Corporis Chriſti. Utile vero eſt, differentiæ feſtorum ideam habere populum, præſertim plebem, quæ ſenſu magis & imaginatione, quam ratione ducitur, ne ſuam deſiderari patiatur attentionem, quam ad ardua dogmata percipienda & ponderanda afferre debet, & ut devotio ejus magis excitetur ac conſervetur. Convenit hoc gratiarum actioni, quam Deo debemus (§. 1212. *part.* 1. *Jur. nat.*) & celebrationi nominis divini (§. 1204. *part.* 1. *Jur. nat.*) nobis præceptæ (§. 1205. *part.* 1. *Jur. nat.*). Quamvis vero in Rep. feſta ab hominibus inſtituantur, non tamen propterea habenda ſunt pro inſtituto mere humano, cum ex demonſtrationibus anterioribus abunde pateat, ea non inſtitui niſi ipſa lege natu-

naturæ jubente (§. 467.); conſequenter voluntati divinæ convenienter (§. 284. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*). Quod, Deo volente, immo jubente, inſtituitur, pro inſtituto divino utique habendum, quatenus ejus voluntati convenit: quo ſenſu etiam Rectores civitatis a Deo conſtituti dicuntur, etſi populus jus, quod habent, in eos contulerit, ut ideo in ſacris literis ordinationi divinæ refragari dicantur, qui ipſis refractarios ſe præbent.

§. 470.

De conventibus in templis diebus feſtis non negligendis.

Conventus publicos in templis diebus feſtis negligere non debemus. Etenim in templis conventus celebrantur diebus feſtis cultus divini cauſa (§. 461. 466.), ac ideo in Rep. templa condenda (§. 462.), feſta inſtituenda ſunt (§. 467.). Quamobrem cum ipſa natura obligentur homines conventus cultus divini cauſa celebrare (§. 1251. *part.* 1. *Jur. nat.*), ut is conjunctim peragatur (§. 1252. *part.* 1. *Jur. nat.*), in civitate autem Rector ejuſdem curare debeat, ut Deus colatur (§. 458.); conventus publicos in templis diebus feſtis negligere non debemus.

Non eſt quod excipias, te jam noſſe ea, quæ in iſtis conventibus docentur. Etenim refricanda quoque eſt memoria eorum, ut eorundem meminerimus, quorum meminiſſe debemus, incitandi ſumus ad ſtudium virtutis, & odium vitiorum fovendum in animis noſtris: inprimis vero exempla bona præbenda ſunt (§. 1242. *p.* 1. *Jur. nat.*), & cultus publicus, ſi rite ſeſe habet, plurimum utilitatis unicuique affert, cui pietas & infucata virtus curæ cordique eſt. Hæc omnia ſatis aperta ſunt, etſi intra cancellos religionis naturalis ſubſiſtamus, nec μετάβασιν εἰς ἄλλο γένος committamus, Theologis ultro relinquentes ea, quæ ipſorum ſunt.

§. 471.

De non ferendo neglectu cultus divini publici.

Quoniam conventus publici in templis diebus feſtis non negligendi (§. 470.), Rector autem civitatis curæ habere debet, ut Deus colatur (§. 458.), ac eo fine templa condere (§. 462.) & dies feſtos inſtituere (§. 467.), immo in præſtandis officiis negligentes vi adigere, ut minimum actus externos ad legem naturæ componant (§. 395.); *Rector quoque civitatis adigere vi poteſt ſubditos, ut conventibus publicis in templis diebus feſtis interſint, nec eos temere negligant.*

Quid hic fieri conveniat, ne ſuperior officio ſuo deſit, & ne jure ſuo abutatur, ad prudentiam civilem pertinet. Quamobrem inſuper quoque habemus objectiones, quæ a nonnullis moveri poſſe facile prævidemus. Nobis hic ſufficit nihil aſſeruiſſe, niſi quod ex principiis evidentibus intulimus, quæ nemo in dubium vocare poteſt, niſi qui nexum veritatum in Jure naturæ demonſtratarum intime non perſpexit. Homines plerumque de iis, quæ ad philoſophiam moralem pertinent, judicium ei conformant, ad quod eos ducit appetitus ipſorum. Ceterum non ſine ratione addimus, neglectum minime ferendum temerarium eſſe debere. Quemadmodum enim vacuitas a labore in diebus feſtis admittit exceptionem (§. 468.); ita quoque neceſſitas, ut quis cultui publico interſit, non ea eſt, quæ omni prorſus exceptione caret.

§. 472.

De contemtu religionis minime ferendo.

Quoniam *in Rep.* ferendum non eſt, ut quis cultum publicum Numinis temere negligat (§. 471.); ita *multo minus ferendus eſt contemtus religionis* (§. 512. *part.* 2. *Theol. nat.*).

Differt utique neglectus cultus divini a contemtu ejuſdem. Quemadmodum enim, qui intermittit alteri deferre honorem debitum, non ideo eundem contemnit (§. 538. 787. & *ſeqq. part.* 1. *Jur. nat.*); ita quoque qui cultui divino publico non intereſt ejus contemtoribus propterea ſtatim non accenſendus. Contemnit religionem, qui nullum ei pretium ſtatuit ac irreverenter de eadem loquitur, vel factis quibuſcunque declarat, ſe eam pro re nihili habere (§. 787. *part.* 1. *Jur. nat.*).

Digitized by Google

§. 473.

De atheiſmo & Deiſmo non propagando.

Cum in Rep. ferendus non ſit contemtus religionis (§. 472.), athei vero omnem religionem pro figmento habeant (§. 516. *part.* 2. *Theol. nat.*), & Deiſtæ irreligionarii ſint (§. 564. *part.* 2. *Theol. nat.*), qui vi erroris ſui religionem pro re nihili habent (§. 529. 512. *part.* 2. *Jur. nat.*); *in Rep. tolerandum non eſt, ut atheiſmus & deiſmus diſſeminetur*. Immo cum *in Rep.* Rector civitatis vi adigere poſſit ſubditos, ut cultui divino publico interſint, nec eum temere negligant (§. 471.); in eadem quoque *athei & Deiſtæ, qui atheiſmum & Deiſmum publice profitentur*, ſeu *ſe tales eſſe declarant*, hoc eſt vel exiſtere Deum, vel eum curare res humanas aperte negant (§. 411. 529. *part.* 2. *Theol. nat.*), & obligationem divinam quoad legem naturæ tollunt (§. 539. *part.* 2. *Theol. nat.*), *tolerandi non ſunt*.

Athei & Deiſtæ confundendi non ſunt cum iis, qui Deum exiſtere vel curare res humanas ignorant, aut num exiſtat, vel res humanas curet, dubitant. Hi enim quamvis ignorent dari religionem, vel num detur dubitent; non tamen ideo eandem contemnunt, cum illi de re ſibi ignota prorſus non cogitent, hi vero eandem in medio relinquant. Facile autem intelligitur, ignorantiam ſimplicem exiſtentiæ divinæ non cadere in eum, qui in Republ. vivit, ubi colitur.

§. 474.

De ſuſpicione atheiſmi vitanda nec viris claris importanda.

Ferendum non eſt, ut qui acumine pollent, vel aliis acutiores habentur, atheiſmi ſuſpecti reddantur: immo ipſi quoque ſibi cavere debent, ne ſeipſos in ſuſpicionem atheiſmi aut Deiſmi adducant. Etenim ſi illi, qui acumine pollent, vel aliis acutiores habentur, atheiſmi ſuſpecti reddantur; facile inde naſcitur præjudicium, quaſi acumine pollentes aſſenſum præbere nequeant propoſitioni, quod detur Deus, conſequenter quod perſpiciant, exiſtentiam Dei probari ſufficienter minime poſſe. Quamobrem porro facile contingit, ut qui præjudicio hoc capiuntur, vel in dubitationem de exiſtentia Dei abducantur, vel ſibi perſuadeant, probabilius eſſe, non dari, quam dari Deum, ut ideo ad atheiſmum via ſternatur. Quoniam itaque in Rep. ferendum non eſt, ut atheiſmum diſſeminetur (§. 473.); ideo nec ferendum, ut qui acumine pollent, vel aliis acutiores habentur, atheiſmi aut Deiſmi ſuſpecti reddantur. *Quod erat unum.*

Et quia idem verendum eſt, ſi qui acumine præſtant & aliis acutiores habentur, ipſimet ſeſe atheiſmi, aut Deiſmi ſuſpectos reddant, nemo autem aliis exempla mala præbere debet (§. 930. *part.* 1. *Jur. nat.*); qui acumine præſtant & inprimis ſi & ab aliis acutiores ceteris habentur, ſollicite ſibi cavere debent, ne ſeipſos in ſuſpicionem atheiſmi, vel etiam Deiſmi adducant. *Quod erat alterum.*

Nihil magis ſolenne eſt, quam ut conſequentiarii mathematicos & philoſophos ea defendentes, quæ opinionibus ipſorum contrariantur, atheiſmi, aut minimum Deiſmi ſuſpectos reddant. Immo ſunt, qui putant, Matheſeos ſtudium & intimiorem rerum naturalium cognitionem ad atheiſmum, vel Deiſmum ſeducere ſui cultores. Quemadmodum vero conſequentiariorum licentia refrænanda; ita error de Matheſeos accuratiori ſtudio & intimiori rerum naturalium cognitione evidenter refutandus. Quoniam vero non omnes capiunt demonſtrationes, ſine quibus error refutari nequit; ideo qui Matheſi ac Phyſicæ operam navant, omnium maxime operam dare debent, ut omnem atheiſmi atque Deiſmi ſuſpicionem a ſe depellant.

§. 475.

De opinionibus religionis & bonis moribus adverſ-

Permittendum non eſt, ut publice diſſeminentur opiniones religioni & bonis moribus adverſæ. Tolerandum enim non eſt, ut religio in contemtum adducatur (§. 472.), ſed curæ potius habere debet Rector civitatis, ut Deus colatur (§. 458.). Quamobrem cum opiniones religioni adverſæ eandem in contemtum adducant, adeoque cultui

Digitized by Google

tui divino obſint; ut errores religioni adverſi publice diſſeminentur, permittendum non eſt. *Quod erat unum.* *ſis non diſſeminandis.*

Similiter cum Rectori civitatis curæ eſſe debeat, ut ſubditi ſint virtuti dediti, nec a virtutis tramite ad vitia deflectant (§. 456.), a virtutis autem tramite ad vitia abducantur, ſi eorum animi opinionibus bonis moribus adverſis imbuantur, quod per ſe patet; permittendum quoque non eſt, ut publice diſſeminentur opiniones bonis moribus adverſæ. *Quod erat alterum.*

Contradictorium eſt conſtituere doctores publicos, qui populum inſtituant de Deo & voluntate ejus, de cultu divino, de virtutibus ac vitiis, eundem ad virtutem colendam incitent & a vitiis avocent, ac permittere, ut ab aliis publice diſſeminentur opiniones, quæ religioni & bonis moribus adverſantur. Illud cum fieri debeat (§. 459.); hoc utique permittendum non eſt. Quamvis vero hæc ſatis manifeſta ſint; in praxi tamen multæ ſeſe offerunt difficultates, non facile ſuperandæ; ſupponimus hic religionem eſſe veram, hoc eſt, Deum coli eo modo, quo colendus eſt. Supponimus bonitatem morum æſtimari lege naturæ, conſequenter eam abſque errore cognitam eſſe atque perſpectam. Aſt non ubique viget vera religio; haud raro erroneæ opiniones in Jure naturæ communi quodam conſenſu receptæ ſunt. Contingit itaque, ut religioni adverſari putetur, quod apprime eidem convenit, & ut bonis moribus minime adverſum exiſtimetur, quod pravis accenſeri debet. Quodſi jam non permittatur, ut diſſeminentur opiniones religioni & bonis moribus adverſæ; fovendi erunt errores de Deo & cultu ejuſdem, non emendandi mores pravi, quibus populus infectus eſt. Ecquis vero non videt, hæc repugnare iis, quæ curæ habere debet Rector civitatis per ea, quæ antea demonſtravimus, nec convenire officiis lege naturali præſcriptis? Enimvero quamvis ſingulis permittendum non ſit, ut diſſeminent opiniones religioni receptæ & bonis moribus adverſæ; non tamen hinc ſequitur, Rectorem civitatis omnem abjicere debere curam, ne perverſæ de Deo & cultu ejus foveantur opiniones & pro bonis moribus reputentur, qui pravis potius accenſendi. Sed horum diſcuſſio ad Politicam potius ſpectat, quam ad Jus naturæ.

§. 476.

Quorumnam librorum impreſſio & venditio prohibenda.

Quoniam permittendum non eſt, ut diſſeminentur opiniones religioni & bonis moribus adverſæ (§. 475.); ideo *permittendum non eſt, ut imprimantur libri, vel alibi impreſſi vendantur, qui continent opiniones religioni & bonis moribus adverſas*. Et quoniam in civitate nil admittendum, quod fini ejuſdem repugnat (§. 22 9. 13.), conſequenter *nec permittendum, ut diſſeminentur opiniones fini civitatis adverſæ, ea de cauſa nec permittendum erit, ut imprimantur libri, vel alibi impreſſi vendantur, qui continent opiniones fini civitatis, ſeu ſtatui publico adverſas.*

Hæc quidem apud nos uno probantur ore; praxis tamen ab iis longe recedit. Sub prætextu libertatis philoſophandi aut ſentiendi licentia quædam ſentiendi invaluit, quæ plurimum obeſt religioni. Nec pudet eruditos, qui libros publici juris faciunt, peſſimos, quibus delectantur, prodere mores. Immo apud nos turpibus moribus non accenſetur, aliorum bene meritorum famæ detrahere, & eorum contemtum ad gloriam vertere.

§. 477.

De Cenſoribus librorum.

Cenſores librorum dicuntur perſonæ, quibus demandatum eſt, ut ne permittant imprimi libros, opiniones religioni, bonis moribus & ſtatui publico adverſas continentes. Quoniam permittendum non eſt, ut libri imprimantur, qui continent opiniones religioni, bonis moribus & ſtatui publico adverſas (§. 475.); *in Rep. cenſores librorum ſunt conſtituendi, nec permittendum, ut ſine cenſura libri imprimantur, ac omni modo curandum, ut munere ſuo rite fungantur cenſores.*

Cenſores non rite funguntur munere ſuo, ſi vel legere ea negligunt, de quibus judicium ferre debent, vel ſi ea non ſatis perpendunt, vel denique ſi amori & odio in cenſendis libris plurimum tribuunt, vel etiam aliis de cauſis, in quas prolixe inquirere non eſt noſtri inſtituti: Nihil vero magis dedecet cenſores, quam ſi invidia ſe eo adduci patiantur, ut libellos famoſos approbent, imprimi permittant, tendentes ad eos infamandos, quorum famam tueri non

uno

Digitized by Google

uno nomine obligantur. Dolendum omnino eſt, quod, qui eruditi nomine ſuperbire volunt, nondum didicerint, quinam eſſe debeant eruditi mores eumque commendent. Scripta inprimis eriſtica moribus iſtis contrariantur, cum dudum invaluerit mos conviciis inter ſe certandi: qui etſi turpis fœtus impotentis animi ſit, a cenſoribus tamen pro laudabili hdbetur. Sed quomodo coercenda ſit cenſorum negligentia & malitia, in Politica diſquirendum.

§. 478.

De ceremoniis in cultu divino.

Superiori curæ eſſe debet, ut in cultu divino publico ceremoniæ aptæ & convenienter inſtituantur, atque iiſdem recte utatur populus, ut abrogentur, quæ majorem habent abuſum, quam uſum & ſi quæ nullo fine adhibentur, iis ſignificatus conveniens, ſiquidem detur, imponendus. Etenim ipſa lege naturali obligamur inſtituere ceremonias in cultu divino externo (§. 1249. *part.* 1. *Jur. nat.*). Quamobrem cum cura cultus publici pertineat ad ſuperiorem civitatis (§. 458. *& ſeqq.*); eidem quoque curæ eſſe debet, ut ceremoniæ in cultu divino publico inſtituantur. Et quoniam ceremoniæ aptæ eſſe debent ac convenientes (§. 488. *part.* 2. *Phil. pract. univ.*); eidem omnino curæ eſſe debet, ut in cultu divino publico ceremoniæ inſtituantur aptæ ac convenientes. *Quod erat primum.*

Enimvero ceremoniæ inſtituuntur propter uſum (§. 507. *part.* 2. *Phil. pract. univ.*), ſine quo actus temerarii forent, cum nullo fine adhiberentur (§. 277. *p.* 3. *Jur. nat.*), & revera nullæ forent (§. 465. *part.* 2. *Phil. pract. univ.*). Quamobrem cum perinde ſit, ac ſi ceremoniæ non fuiſſent inſtitutæ, ſi quæ inſtitutæ ſunt, nullæ fuerint, temere autem nil quicquam ſit faciendum (§. 278. *part.* 3. *Jur. nat.*), & omnis actio recta eſſe debeat (§. 189. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*); ſuperiori, qui curæ habet ceremoniarum inſtitutionem *per demonſtrata*, curæ quoque eſſe debet, ut populus iiſdem recte utatur. *Quod erat ſecundum.*

Cum a ceremonia ſit abſtinendum, quæ majorem admittit abuſum, quam uſum habet (§. 508. *part.* 2. *Phil. pract. univ.*), ſuperiori autem curæ eſſe debeat, ut populus ceremoniis recte utatur, *per demonſtrata n.* 2. eidem quoque curæ eſſe debet, ut ceremoniæ abrogentur, quæ majorem abuſum admittunt, quam uſum habere poſſunt. *Quod erat tertium.*

Quia vero ceremonia non ideo abroganda, quod nulla eſt, ſi ſignificatus conveniens eidem imponi poſſit (§. 466. *part.* 2. *Phil. pract. univ.*), ſuperiori autem incumbit, ut ceremoniæ aptæ & convenientes inſtituantur, *per demonſtrata n.* 1. eidem quoque curæ eſſe debet, ut ceremoniis, quæ nullo fine adhibentur, conſequenter nullæ ſunt (§. 465. *part.* 2. *Phil. pract. univ.*), ſignificatus conveniens imponatur. *Quod erat quartum.*

Quænam de cæremoniis ſint tenenda, prolixe demonſtravimus in parte altera Philoſophiæ practicæ univerſalis, quæ ad inſtitutum præſens facile applicantur & applicari debent. Ne vero ſuperiori plus juris tribuere videamur, quam par eſt, circa ſacra; probe perpendenda ſunt, quæ de diverſo modo transferendi imperium in unam, vel plures perſonas in ſuperioribus demonſtravimus. Addenda etiam ſunt alia, quæ de regimine inferius demonſtrabuntur. Hic tantummodo docetur, quænam fieri debeant, ut civitas recte conſtituatur, ut appareat, quænam jura imperio contineantur. Quinam vero ſingula jura exercere debeant, cum id non uno modo conſtitui poſſit, a conſtituto venit, quemadmodum jam ſupra annotavimus.

§. 479.

De officio doctorum publicorum circa ceremonias.

Quoniam populus ceremoniis recte uti debet (§. 478.), ceremoniæ autem ſunt ſigna artificialia (§. 451. *part.* 2. *Phil. pract. univ.*), conſequenter vim ſignificandi a voluntate inſtituentis habent (§. 958. *Ontol.*), ac ideo neceſſe eſt, ut populus ſignificatum norit, *doctores* autem *publici* docere debent ea, quæ ad cultum divinum ſpectant (§. 459.); iidem quoque *ceremoniarum ſignificatum populo inculcare*, cumque eædem ſe habeant ad actiones, quibus inſerviunt, per modum medii ad finem (§. 464. *part.* 2.

Digitized by Google

part. 2. *Phil. pract. univ.*), & per ea intendatur omnimoda actionum rectitudo (§. 456. *part.* 2. *Phil. pract. univ.*), *ad rectum illarum uſum populum incitare debent*,

Poterat idem etiam inde inferri, quod ceremoniarum ſignificatum eos docere debeamus, quorum intereſt, ac ſedulo iiſdem inculcare (§. 457. *part.* 2. *Phil. pract. univ.*), doctorum autem publicorum in civitate ſit docere populum ea, quæ ad cultum divinum ſpectant (§. 459.). Quemadmodum vero ceremoniarum introductarum ſignificatum unicuique amplificare licet (§. 455. *p.* 2. *Phil. pract. univ.*), conſequenter extendere ad ea, de quibus minime cogitavit inſtituens (§. 452. *part.* 2. *Phil. pract. univ.*); ita quoque doctores publici ſignificatum illarum amplificare poſſunt: hoc ipſo nimirum ceremoniæ ſiunt utiliores, ut finem per eas intentum rectius conſequi detur.

§. 480.

Cum ceremoniæ pertineant ad cultum divinum (§. 479.) conſequenter in contemtum cultus divini, adeoque religionis (§. 512. *part.* 2. *Theol. nat.*), facile vergat, ſi ceremoniæ contemnantur, in Rep. autem ferendus non ſit contemtus religionis (§. 472.); ideo *nec ferendum eſt, ut ceremoniæ contemnantur*, conſequenter *ut publice exagitentur & traducantur* (§. 787. *part.* 1. *Jur. nat.*). *De contemtu ceremoniarum non ferendo.*

Qui ceremonias omnes promiſcue damnant easque a cultu divino abeſſe debere contendunt, quid ſint ceremoniæ & quinam ſit earundem uſus, nondum intelligunt. Neque etiam naturam mentis humanæ intime perſpiciunt, nec omnem legis naturalis amplitudinem animo comprehendunt. Non ignota loquor iis, qui in Philoſophia noſtra ſatis ſunt verſati, & animum ſciendi cupidum ad ſingula, quæ in ea demonſtrantur, attenderunt. Equidem qui ceremonias exagitant atque contemnunt, ſe pluſquam ceteros ſapere arbitrantur; oppido tamen falluntur. Accidit iis, quod communiter accidit vituperatoribus, ut de re, quam nondum intelligunt, judicium deproperent. Vulgus ceremonias ab eſſentialibus cultus divini non diſtinguit, atque ideo illarum traductio facile vergit in contemtum religionis. Non obeſt vulgo ac iis, qui ea in re non altius vulgo ſapiunt, defectus acuminis ad ceremonias ab eſſentialibus religionis diſtinguendum requiſiti, modo iiſdem rite utantur. Qui enim ceremoniis rite utitur, vi earum id conſequitur, ut abundantius ſatisfaciat iis, quæ ad cultum divinum ita pertinent, ut ſine iis ſubſiſtere nequeat (§. 442. *part.* 2. *Phil. pract. univ.*). Quodſi objicias, dari etiam ceremonias abſurdas (§. 450. *part.* 2. *Phil. pract. univ.*), & has eſſe abrogandas, neminem fore, qui diffiteatur; dari etiam indecoras (§. 481. 482. *part.* 2. *Phil. pract. univ.*), & has eſſe rejiciendas (§. 480. *part.* 2. *Phil. pract. univ.*); præterea vulgus imperitum, cum ceremonias ab eſſentialibus cultus divini non diſtinguat, in iiſdem utpote in ſenſus incurrentibus omnem cogitationem ſuam defigere, & ideo facile ſibi perſuadere, quaſi in hiſce omnis cultus divinus conſiſtat, ac per conſequens a vero Numinis cultu avocari; eas igitur majorem admittere abuſum, quam uſum habere, conſequenter ab iis eſſe abſtinendum (§. 508. *part.* 2. *Phil. pract. univ.*); has autem rationes omnes urgere, ut abſurditas & indecorum ceremoniarum oſtendatur, & inevitabilis earundem abuſus demonſtretur; quod repono, non unum habeo. Nimirum, ſi quæ ſunt ceremoniæ abſurdæ, vel prorſus indecoræ; ſuperior informandus, ut eas abroget (§. 478.): ne vero ad abuſum trahantur, de vero earundem uſu inſtituendus populus (§. *cit.*). Utrumque fieri poteſt abſque publica illarum traductione. Nemo in civitate ſibi ſumere debet, quod eſt alterius, involando in jus alteri competens, ac omnia ita fieri debent in Rep. ne animi ſubditorum perturbentur in iis, quæ agenda ſunt.

§. 481.

Res ſacræ dicuntur, quæ cultui divino publico dicatæ ſunt. Unde *loca ſacra* dicuntur, quæ eidem dicata ſunt. Et *uſum ſacrum* vocamus, qui præbetur cultui divino. Quamobrem cum *res ſacræ* cultui divino publico dicentur, eæ *alium uſum præter ſacrum non habere* debent, ac per conſequens *iiſdem abutitur, qui eas ad alium uſum transfert*. *Res ſacræ quænam ſint.*

Ita apud Chriſtianos vaſa ſacra ſunt, quæ in adminiſtratione ſacræ cœnæ ac baptiſmatis adhibentur; res ſacræ ſunt altaria & eorum ornatus; veſtes ſacræ ſunt, quibus utuntur ſacra adminiſtrantes in functionibus ſacris. Nemini autem competit jus rebus ad certum uſum ſacrum dedicatis aliter utendi, quam ad quem eædem dedicatæ ſunt. Ita calice non uti licet in conviviis, cujus uſus ſaltem eſſe debet in ſacra cœna. Non eſt quod excipias, inſtrumenta muſi-

Digitized by Google

ca, quibus utimur in templis, etiam extra templa in cauponis & aliis locis profanis adhiberi. Ea enim non ſunt dedicata ad cultum divinum. Sane ſi ſupponamus dedicata eſſe, nec iis uti licet extra cultum divinum. Ipſa nimirum ratio naturalis ſuadet, neminem ſibi arrogare poſſe uſum rei non ſuæ, qui ipſi conceſſus non eſt.

§. 482.

Res profanæ quænam ſint.

Res profanæ dicuntur, quæ ſacræ non ſunt, conſequenter quæ ad cultum divinum publicum non ſunt dedicatæ (§. 486.). Et eodem modo *uſus* dicitur *profanus*, qui ſacer non eſt, conſequenter cultui divino non præbetur (§. *cit.*). Hinc *profanari* dicitur *res ſacra*, ſi ad alium, quam ad ſacrum uſum adhibetur.

Ita profanatur calix, ſi paſtor eccleſiæ eodem uti velit in conviviis; non vero profanantur inſtrumenta muſica, ſi iiſdem utaris tam in templo, quam in cauponis, quia ea ad cultum divinum dedicata non ſunt, conſequenter uſum profanum habere poſſunt. Hinc & *nomen Dei profanari* dicitur, ſi aliter, quam ipſius colendi gratia adhibetur. Similiter dies feſtus profanatur, cum cultui divino dicatus ſit (§. 466.) actibus cultui divino tam externo, quam interno contrariis. Non progredimur hic, quemadmodum in ceteris, ultra ea, quæ juris tantummodo naturalis ſunt, ſepoſitis iis, quæ a religione revelata veniunt.

§. 483.

Conſecratio quid ſit & quomodo fiat.

Conſecratio eſt actus, quo res quædam cultui divino publico dicatur. Quoniam itaque *conſecratione res* cultui divino dedicatur, eadem *ab omni uſu profano ſeparatur, & ad uſum ſacrum unice dedicatur*. Quamobrem *ſi res quædam ad uſum ſacrum Eccleſiæ offertur, vel ab ea comparatur; naturaliter conſecratur, quando primum in cultu divino publico uſurpatur eo animo, ut in poſterum non alium præter hunc habere debeat uſum*. Et quia cura cultus divini, conſequenter eorum omnium, quæ ad eundem quomodocunque ſpectant, ad Rectorem civitatis pertinet (§. 458.); *ſi ritibus quibuſdam conſecratio fieri debeat, eos Rector civitatis determinare debet* (§. 807. *part.* 6. *Jur. nat.*).

Naturaliter conſecratio rei nihil aliud requirit, quam ut in cultu divino publico actu adhibeatur, nec peculiari quodam ritu opus eſt. Ita ſi quis rem, cujus uſus eſſe poteſt in cultu divino publico, Eccleſiæ donet eo fine, ut in cultu divino publico adhibeatur; quando ea primum adhibetur, ab uſu quolibet alio, quem habere poterat, ſeparatur & voluntati donatoris conformiter uſui ſacro actu dicatur, atque ita conſecratur. Quodſi vero rationes nonnullæ ſuadeant, ut ritus quidam accedant, conſecratio efficitur ſolennis. Ita olim apud Gentiles res ſacræ publica autoritate a conſule, aut alio magiſtratu per ſolemnia verba, vel per Principem ipſum conſecrabantur, & hodie in Eccleſia Romana ab antiſtite & Epiſcopo cujusque loci, vel qui alias pontificalia celebrare poteſt. Conſecrationem ſolemnem, quæ non ſine ritibus fit publice non ſapere ſuperſtitionem per ſe, ex ipſa ſuperſtitionis definitione intelligitur (§. 1255. *part.* 1. *Jur. nat.*), ut cujus quod ſuperſtitioni debetur facile ſeparatur ab eo, quod ab illa alienum eſt, ſicuti cultus divinus ſuperſtitioſus a vero diſcernitur. Effectus autem conſecrationis eſt, ut re conſecrata non aliter uti liceat quam in cultu divino publico, nec ab uſu ſacro ad profanum transferri ea poſſit ab iis, qui miniſterio ſacro funguntur, vel etiam aliis.

§. 484.

De Eccleſia & ejus membris.

Eccleſia dicitur cœtus hominum eodem modo Deum colentium, conſequenter eidem religioni addictorum (§. 212. *part.* 2. *Jur. nat.*). Vocatur autem *Eccleſia particularis*, quæ in loco quodam particulari eſt, veluti in una urbe, vel certa ejus parte, aut in uno pago. *Univerſa* autem *Eccleſia* eſt multitudo omnium hominum eodem modo Deum colentium, ſeu eidem religioni addictorum, per quæcunque terrarum loca fuerint diſperſi. Homines vero ſinguli dicuntur *Membra Eccleſiæ*.

Sumimus vocabulum Eccleſiæ in ſignificatu generali, qui convenit Juri naturæ. Præcipit lex naturæ, ut Deus colatur verus eo modo, qui eſſentiæ atque attributis ipſius convenit, prouti

in

Digitized by Google

in parte prima abunde demonſtravimus. Modus hic colendi verum Deum, cujus agnitio ex Theologia naturali petenda, religionem naturalem conſtituit (§. 512. *part. 2. Jur. nat.*). Quemadmodum itaque de cultu divino agentes non progredimur ultra ea, quæ religionis naturalis ſunt; ita etiam in definienda Eccleſia non habetur religionis revelatæ ratio. Quæ de Eccleſia chriſtiana qua tali tenenda ſunt, ad Theologiam revelatam pertinent. Religio tamen naturalis cum conſervetur in revelata, niſi quod hæc alia adhuc ſuperaddat; Eccleſiæ ſignificatus generalis etiam convenit Eccleſiæ chriſtianæ cum in genere ſpectatæ, tum etiam in ſpecie, quatenus quoad religionem chriſtianam non omnes idem ſentiunt. In ſignificatu generali *Eccleſia vera* eſt, quæ Deum colit eo modo, qui attributis ac voluntati ejus convenit.

§. 485.

Res eccleſiaſticæ, vel *Eccleſiæ* dicuntur, quæ ad uſum quendam Eccleſiæ pertinent, *Res vel Bo-*
non tamen directe & ſimpliciter ad cultum divinum dedicantur. Univerſim ſumtæ *na Eccleſia*
Bona Eccleſiæ vocantur. Quamobrem cum res ſint vel corporales, vel incorporales *quænam*
(§. 496. 497. *part. 1. Jur. nat.*); *Bona eccleſiæ tam in rebus incorporalibus quam in cor-* *ſint.*
poralibus conſiſtere poſſunt.

Ita ædificia deſtinata ad habitationem Eccleſiæ miniſtrorum, vel aliarum perſonarum, quibus certa quædam functio in cultu divino publico competit, ſunt res eccleſiaſticæ & ad bona Eccleſiæ pertinent. Similiter prædia, agri, prata, paſcua, horti, vineæ, piſcinæ, ſylvæ, quarum reditus ad ſuſtentationem miniſtrorum Eccleſiæ & aliarum perſonarum, quibus certa quædam functio competit, reparationes templorum & ædificiorum eccleſiaſticorum, aliiſque iſtiuſmodi uſibus impenduntur, conſequenter quæ ad uſum quendam Eccleſiæ deſtinata ſunt, res Eccleſiæ ſunt, & bonis eccleſiaſticis annumerantur. Huc etiam pertinent jura, veluti jus venandi, aucupandi & piſcandi, ſi eodem fine conceſſum, item cenſus ex prædiis annuatim præſtandi & ſi qua alia ſunt, quæ ad augendos reditus Eccleſiæ faciunt.

§. 486.

Imagines, quæ attributa & beneficia inſignia Dei, itemque exempla ſingularia pie- *An imagi-*
tatis in memoriam revocant, in templis collocare licet. Illæ enim faciunt ad agnitio- *nes in tem-*
nem Dei, quod per ſe patet; hæ autem ad pietatem invitant (§. 277. *part. 2. Phil.* *plis toleran-*
pract. univ.), atque Dei attributa & beneficia, nec non motiva pietatis memoriæ *dæ.*
firmiter infigunt, quod a poſteriori ſumitur. Quamobrem cum pietas & agnitio Dei ad cultum divinum pertineat (§. 1234. *part. 1. Jur. nat.*), cultus divini autem gratia templa frequententur (§. 461.); quin imagines, quæ attributa & beneficia Dei inſignia, itemque exempla ſingularia pietatis in memoriam revocant, in templis collocare liceat, dubitandum non eſt.

Præter omnem itaque rationem contenditur, imagines omnes ex templis ejiciendas eſſe. Falluntur etiam qui eas pro ſuperfluo templorum ornatu habent, vel eaſdem cultui divino adverſari ſtatuunt. Ipſa religio naturalis earum in templis utilitatem defendit. Chriſtiani ſemper meminiſſe debent Chriſti crucifixi & a mortuis reſurgentis. Jure igitur non reprehenduntur, ſi imaginem Chriſti crucifixi, vel reſurrectionis ejuſdem in templis ſuis collocent. Nulla eſt conſequentia: cultus divinus ſubſiſtit ſine uſu imaginum. Ergo eædem non ſunt tolerandæ in templis. Quæritur enim, num imaginum aliquis uſus fieri poſſit in cultu divino? id quod vi demonſtrationis præſentis in dubium vocari nequit. Doctores publici in templis funguntur munere ſuo (§. 463.), conſequenter populum docent ea, quæ de Deo & voluntate ipſius, de virtute & vitiis atque cultu divino noſſe debent, & eum ad virtutem incitant, a vitiis revocant. Quamobrem cum imagines, quæ attributa & beneficia inſignia Dei, itemque exempla ſingularia pietatis in memoriam revocant, idem præſtent; ſi in templis collocentur, doctorum publicorum munere funguntur.

Digitized by Google

§. 487.

Quales ſint res. *Imagines in templis ſunt res ſacræ*. Uſus enim imaginum facit ad cultum divinum publicum *vi demonſtrationis præcedentis*, conſequenter ſi in templis collocantur, cultui divino publico dicantur. Quamobrem cum res ſacræ ſint, quæ cultui divino publico dicantur (§. 481.); imagines in templis ſunt res ſacræ.

Eodem jure imagines rebus ſacris annumerantur, quo candelabra argentea in altaribus collocata in earum numerum referuntur. Uſus harum ad ceremonias pertinet: oſtendimus vero jam alias imaginum uſum ceremoniarum loco eſſe (§. 1263. *p. 1. Jur. nat.*). Et quoniam naturaliter res conſecrantur, quando primum in cultu divino publico uſurpantur eo animo, ut in poſterum alium uſum præter hunc habere non debeant (§. 483.); imagines quoque dum in templis collocantur, naturaliter eo ipſo conſecrantur. Ponamus imaginem, qualem in templis collocare licet (§. 486.), a te offerri, ut in templo collocetur; non alium ejus intendere potes uſum, quam quem in templo habere poteſt ac debet, & eam ad perpetuum hunc uſum deſtinatam eſſe vis. Quodſi imago hæc acceptatur, & in templo actu collocetur, ſane non alio animo templo inſerri poteſt, quam ut poſthac non alium, quam iſtum uſum habere debeat. Naturaliter itaque imago a te Eccleſiæ oblata conſecratur. Non dubito fore haud paucos, quibus id paradoxum videbitur, ut ne quid gravius dicam. Sed hi erunt, qui non ſatis accurata mentis trutina, quæ huc pertinent, penſitarunt ſingula. Nos veritatis cupidi verum a falſo ſecernimus, nec ſi vero falſi quid adhæret, plane ac ſimpliciter rejicimus. Noſtrum eſt oſtendere, quid rationi conforme ſit: quod eidem conſentaneum eſt, id tanquam erroneum rejicere non poſſumus.

§. 488.

Quales ſint res ad cultum divinum privatum adhibitæ. *Res, quas quis ad cultum divinum privatum adhibet, ſacræ non ſunt*. Res enim iſtæ cum tuæ ſint, de earum uſu pro lubitu diſponere potes (§. 118. *part. 2. Jur. nat.*), nec per hoc, quod ſic, vel aliter de eo diſponas, deſinunt eſſe tuæ, cum dominium earum ideo non transferas in alium (§. 124. *part. 2. Jur. nat.*). De earum igitur uſu aliter diſponere potes, quam nunc diſpoſuiſti (§. 118. *part. 2. Jur. nat.*), conſequenter ſi eam ad cultum divinum privatum adhibes, eam non perpetuo ad eundem adhibere teneris. Quamobrem cum res ſacra non ſit, niſi quæ ad cultum divinum eumque publicum dedicatur (§. 481.), & licet ad cultum privatum adhibeatur ſemper tamen manet res tua, adeoque privata; res, quæ ad cultum divinum privatum adhibentur, ſacræ non ſunt.

Ponamus te in conclavi tuo habere imaginem argenteam omniſcientiam Dei hieroglyphice repræſentantem, ut hujus conſtanter memineris & ea tanquam motivo in actionibus tuis determinandis utaris. Non tamen ideo res ſacra erit, ſed privata tua, quamvis ſacra ſit, ſi eandem in templo collocari cures (§. 487.).

§. 489.

Ex diſtantibus quænam conſtent, quænam cohærentia ſint. *Ex diſtantibus conſtare* dicitur ens ſi quæ ſimul ſumta unum efficiunt, a ſe invicem ſeparata manent. *Cohærentia* autem vocantur, quorum partes junctura in unum ſunt coactæ. *Seneca* ſignificatu ſtrictiori *compoſita* appellat: alii quoque *connexa* dicunt.

Seneca compoſita diſtinguit ab iis, quæ corpore continua ſunt, ſicuti homo, animantia bruta, plantæ; compoſita vero ipſi ſunt navis, domus, horologium. Sed in hanc diſtinctionem jam non ſubtiliter inquiremus, cum proprie ad philoſophiam primam pertineat diſquiſitio.

Digitized by Google

§. 490.

Quoniam populus eſt multitudo hominum in civitatem conſociatorum (§. 5.), per ſe autem patet, ſingulos homines, qui civitatis membra ſunt, a ſe invicem ſeparatos manere, & ex diſtantibus conſtat ens, ſi, quæ ſimul ſumta unum efficiunt, a ſe invicem ſeparata manent (§. 489.); *populus eſt ens, quod ex diſtantibus conſtat*. Et ſimiliter cum *eccleſia* ſit cœtus hominum eodem modo Deum colentium, ſeu eidem religioni addictorum (§. 484.); ea quoque *ex diſtantibus conſtat*. *Quale ens ſit populus & eccleſia.*

Dantur plura iſtiuſmodi entia, veluti exercitus, ſenatus, miniſterium eccleſiaſticum, collegia Profeſſorum, artificum, opificum.

§. 491.

Principium unionis eſt, quod ex multis efficit unum. Quamobrem quia principium in ſe continet rationem alterius (§. 866. *Ontol.*), conſequenter *principium unionis continet rationem ſufficientem unionis*, ex ratione autem ſufficiente intelligitur, cur aliquid ſit (§. 56. *Ontol.*); ***ex principio unionis intelligitur, cur multa ſimul efficiant unum.*** *Principium unionis quid ſit.*

Eſt itaque principium unionis veluti vinculum, quod plura a ſe invicem diſtincta continet, ut certo quodam modo conjuncta ſint.

§. 492.

Quoniam principium unionis eſt, quod ex multis efficit unum (§. 491.), populus autem conſociatione in civitatem unus efficitur (§. 5.), & eccleſia communione religionis, inprimis particularis ejuſdem in individuo cultus divini externi communione (§. 484.); ***principium unionis in populo eſt conſociatio in civitatem, in eccleſia communio religionis***, inprimis ***in particulari*** *ejuſdem cultus divini publici* ***in individuo communio***. *Quodnam ſit in populo & eccleſia.*

Eodem modo patet in corporibus cohærentibus principium unionis eſſe juncturam, veluti in domo coagmentationem lapidum, tignorum aliarumque partium. Nec abſimili modo principium unionis in vocabulis dici poteſt coagmentatio ſyllabarum, in ſyllabis literarum.

§. 493.

Quæ ex diſtantibus conſtant, eadem manent, quamdiu idem manet principium unionis. Cum enim principium unionis ex multis efficiat unum (§. 491.), quamdiu idem manet principium unionis, ea, quæ a ſe invicem ſeparata ſunt, eodem modo uniuntur, conſequenter eadem manent (§. 181. *Ontol.*). Quoniam itaque ex diſtantibus conſtant, quæ ſimul ſumta unum efficiunt, a ſe invicem tamen ſeparata manent (§. 489.); quæ ex diſtantibus conſtant, eadem manent, quamdiu idem manet principium unionis. *Quamdiu eadem maneant, quæ ex diſtantibus conſtant.*

Non enim propter ea, quæ a ſe invicem ſeparata ſunt, ens unum ſit, ſi ea ſimul ſumuntur; ſed quia illa inter ſe certo quodam modo uniuntur, etiamſi per ſe ſeparatim exiſtant.

§. 494.

Quoniam principium unionis idem manere poteſt, etiamſi ea, quæ diſtant, commutentur, aliis decedentibus, aliis in locum decedentium ſuccedentibus, quamdiu vero idem manet principium unionis, *quæ ex diſtantibus conſtant*, eadem manent (§. 493.); *Idem porro expenditur.*

Digitized by Google

(§. 493.); hæc eadem *manent, etiamſi decedentibus aliis alia in eorum locum ſuccedant, ſalvo nimirum principio unionis.*

§. 495.

Quamdiu populus idem, eccleſia eadem maneat. Cum quæ ex diſtantibus conſtant, eadem maneant, etiamſi decedentibus aliis alia in eorum locum ſuccedant (§. 494.), populus autem & eccleſia ex diſtantibus conſtent, ſalvo nimirum principio unionis (§. 490.); *populus idem manet, eadem manet eccleſia, etiamſi decedentibus aliis hominibus alii in eorum locum ſuccedant, ſalva nimirum conſociatione in caſu priore, communione religionis ſeu cultus divini publici in individuo in caſu poſteriore* (§. 492.).

Entia moralia in eo imitantur naturam. Hæc enim idem conſervat corpus humanum, etiamſi particulæ materiæ, ex quibus conſtat, in continuo ſint fluxu, quod aliis decedentibus alias in earundem locum ſuccedentes eodem modo unit. Quamvis corpus noſtrum non ſemper ex eadem numero materia conſtet; hoc tamen non obſtante omnes uno ore fatentur, idem numero eſſe corpus, quod per omnem vitam habemus. Dudum hoc obſervarunt veteres. Hinc *Seneca* epiſt. 58. Nemo noſtrum, ait, idem eſt in ſenectute, qui fuit juvenis; nemo eſt mane, qui fuit pridie. Corpora noſtra rapiuntur fluminum more. *Ariſtoteles* populum flumini comparat; quod ſemper idem vocatur, quanquam alia ſubeat conſtanter aqua, alia decedat.

§. 496.

De interitu quomodocunque compoſitorum. *Sublato principio unionis, tum quæ ex diſtantibus conſtant, tum quæ cohærentia ſunt, intereunt.* Etenim cum principium unionis ex multis efficiat unum (§. 491.); eodem ſublato, etiamſi ſingula adhuc ſubſiſtant, eadem tamen ſimul ſumta non amplius unum efficiunt. Ens igitur iſtud, quod ex diſtantibus, vel etiam cohærentibus conſtabat, non amplius ſubſiſtit. Quamobrem patet ſublato principio unionis cum ea, quæ ex diſtantibus conſtant, tum quæ cohærentia ſunt, interire (§. 489.).

Quando ædes diruuntur, partium coagmentatio tollitur conſequenter principium unionis, quo efficiebantur ens, quod ædium nomine compellabatur. Ædes autem tum interire evidens eſt. Similiter quando corpus humanum poſt mortem putrefactione corrumpitur, ſolutione mixti junctura particularum tollitur, ac per conſequens principium unionis. Corpus vero humanum tum interire liquet.

§. 497.

Quando populus intereat, & in ſpecie per ſublationem partium. Quoniam ſublato principio unionis, quæ ex diſtantibus conſtant, intereunt (§. 496.), populus autem ex diſtantibus conſtat (§. 490.) & principium unionis eſt conſociatio in civitatem (§. 492.); *populus interit, ſublata conſociatione in civitatem.* Et quoniam conſociatio hæc ſubſiſtere nequit, ſi ſinguli, qui conſociati erant, intereunt, vel tam pauci ſuperſint, qui civitatem conſtituere, vel populum facere nequeunt; *populus* quoque *interit, ſi ſinguli intereunt, vel tam pauci ex iis ſuperſunt, ut populum facere nequeant.*

Singulos, qui populum faciunt, interire ſimul poſſe, aut certe plurimos, ut tam pauci ſuperſint, qui populum facere nequeunt, pro impoſſibili non habendum. Fieri enim poteſt, ut populi mari abripiantur, quorum exemplum ex *Platone* refert *Plinius* Hiſtor. nat. lib. 2. cap. 90. alia *Tertullianus* in libro de pallio, vel ut terræ motu penitus hauriantur, quorum exempla refert *Ammianus Marcellinus* lib. 17. rer. geſt. *Seneca* epiſt. 92. *Plinius* lib. 2. cap. 92. hiſt. nat. Huc etiam referendum, ſi quis populus ſe ipſum internecioni dat, quod de Saguntinis narrat *Livius* lib. 21. c. 14. de Sidoniis *Juſtinus* lib. 18. c. 3. Abſit itaque, ut exiſtimes, in corollario ſecundo ſumi, quod non dabile.

§. 498.

§. 498.

Quoniam populus interit, ſublata conſociatione (§. 497.), hæc autem tollitur, ſi quacunque de cauſa a ſocietate diſcedant, aut vi ita diſtrahantur, ut coire non poſſint; *populus interit, ſi quacunque de cauſa a ſocietate diſcedant, aut vi ita diſtrahantur cives, ut coire non poſſint.* *De interitu populi ob ſublatam corporis rationem.*

Diſceſſus a ſocietate civili dividitur in ſpontaneum, & invitum. Sponte diſceditur, quando inexpectata incommoda oriuntur, quæ obſtant, quo minus vitæ neceſſitati, commoditati, vel etiam jucunditati proſpicere detur, veluti ob peſtem, ſterilitatem, animalia nocua, ſeditionem. Exempla vide apud *Plinium* Hiſt. lib. 8. c. 29. Huc etiam refer, quod olim facilius, quam hodie, accidere poterat, ſi relictis ſedibus veteribus paſſim novas quærunt cives, quas putant illis meliores. Inviti diſcedunt, ſi vi belli victi in alias regiones abducuntur, vel ex terris ſuis ejiciuntur. Exemplum luculentum habemus in everſione Reip. Judaicæ. Quamvis enim hodienum Judæi ſuperſint & genus ſuum propagent, ita tamen inter gentes per orbem terrarum diſperſi ſunt, ut coire nequeant. *Grotius* de J. B. & P. lib. 2. c. 9. populum interire dicit ſublata corporis ratione, ſi ita interit, quia qui populum fecerant & facere poterant, adhuc ſuperſunt, non tamen amplius populum faciunt, ſocietate eorum civili ſublata. Aſt in caſu propoſitionis præcedentis populum interire ait, ſublatis partibus, hoc eſt, perſonis, quæ populum fecerant.

§. 499.

Cum conſociatio, quæ fecerat populum, etiam tollatur, ſi vel ſinguli ſervitutem perſonalem ſubire coguntur, vel retenta libertate perſonali leges peregrinas & magiſtratum peregrinum recipere, ut ſint multitudo ſine imperio; *populus* quoque *interit, qui fuerat, ſi aut ſinguli ſervitutem perſonalem ſubeant, aut univerſi imperio priventur, ſeu libertas civilis ipſis auferatur.* *De interitu ſpeciei.*

Grotius loc. cit. hoc modo ſpeciem interire dicit: qua intereunte populus idem non manet. Exempla interitus ſublata libertate perſonali adducit idem ex *Juſtino* lib. 8. cap. 3. & lib. 11. c. 3. 4. ex *Gellio* in Noct. Atticis lib. 10. cap. 3. exemplum autem interitus poſterioris ex *Livio* lib. 26. Referenda huc quoque eſt redactio in formam provinciæ Romanis uſitata, cujus exempla vide apud *Vellejum Paterculum* lib. 2. c. 38.

§. 500.

Cum etiam eccleſia ex diſtantibus conſtet (§. 490.), & principium unionis in eccleſia ſit religionis ac inprimis in particulari cultus divini publici numero ejuſdem communio (§. 492.), quæ autem ex diſtantibus conſtant, intereunt ſublato principio unionis (§. 496.); *eccleſia interit, ſublata communione ejuſdem religionis & particularis interit ſublata communione cultus divini publici numero ejuſdem.* *Quando eccleſia intereat.*

Multitudo hominum per ſe non facit eccleſiam, ſed quatenus certo quodam modo Deum colunt. Et hoc pacto membra fiunt eccleſiæ ejuſdem univerſalis. Quando autem membra plura cohabitant, eccleſiam particularem non ideo faciunt, deficiente nimirum principio unionis, quo efficitur eccleſia particularis, ut ſinguli fiant membra eccleſiæ particularis; ſed quatenus eundem cultum publicum communem habent. Atque hinc obvium eſt, eccleſiam univerſalem interire, ſeu nullam amplius eſſe, ſi modus colendi Deum hoc modo prorſus tollatur in omni terrarum orbe; particularem vero, ſi qui cohabitant non amplius eidem numero cultui publico conjunctim vacare poſſint, ut ante.

§. 501.

Digitized by Google

§. 501.

Quando intereat ſublato corpore.

Quoniam communio ejuſdem cultus divini publici tollitur, ſi omnes intereunt, qui conjunctim in eodem loco cultui divino publico vacant, quod per ſe patet, ſublata autem hac communione, *eccleſia particularis* in eo loco interit (§. 500.); hæc *interit, ſi omnes eidem religioni addicti extirpentur, aut caſu quodam funeſto intereant*.

* Vide, quæ antea annotavimus de interitu populi, ſublato corpore (*not.* §. 497.).

§. 502.

De interitu eccleſiæ ſublata corporis ratione.

Similiter cum ejuſdem cultus publici communio tollatur, ſi non amplius permittitur, ut eidem conjunctim vacent, ſicuti antea conſueverant, vel vi expellantur, aut diſtrahantur, ut non amplius convenire poſſint, ſublata autem communione cultus divini publici in eodem loco, *eccleſia particularis*, quæ ibidem fuerat, interit (§. 500.); eadem *interit, ſi non amplius permittitur, ut membra ejuſdem ſicuti ante cultui divino publico vacent, vel vi expellantur, aut diſtrahantur, ut non amplius cultus divini publici cauſa convenire poſſint*.

Non eſt, quod excipias, qui cultui divino publico in eodem loco vacabant, manere eidem religioni addictos, conſequenter membra eccleſiæ manere: immo conjunctim adhuc convenire poſſe in loco quodam vicino cum aliis, qui eodem modo colunt Deum. Etenim membra manent eccleſiæ univerſalis, quæ non interit, etſi interierit particularis, & qui cum aliis eidem religioni addictis in loco vicino conveniunt cultus divini publici cauſa non ſunt membra eccleſiæ iſtius particularis, quæ in loco iſto eſt, ſed ſpectantur tanquam extranei, quibus aditus ad cultum divinum publicum permittitur, ſicuti non cives ſunt, quibus commerciorum cauſa aditus conceditur in terras noſtras, ſed extranei. Aliud eſt eſſe membrum eccleſiæ univerſalis, aliud vero membrum eccleſiæ particularis. Qui membrum eccleſiæ particularis eſt, is etiam membrum eccleſiæ univerſalis eſt, non vero ex adverſo membrum eccleſiæ particularis eſt, qui univerſalis eſt membrum. Quamobrem qui deſinit eſſe membrum eccleſiæ particularis, manere adhuc poteſt membrum eccleſiæ univerſalis, & per conſequens intereunte licet eccleſia particulari, ſinguli tamen, qui fuerant ejuſdem membra, manent membra eccleſiæ univerſalis, propterea vero non ſiunt membra eccleſiæ cujuſdam particularis alterius. Hæc ſatis manifeſta ſunt, modo animum attendas ad ea, quæ de differentia eccleſiæ univerſalis & particularis antea diximus (§. 484.).

§. 503.

De interitu eccleſiæ ſpeciei intereunte.

Similiter cum communio ejuſdem cultus publici in aliquo loco tollatur, ſi qui fuerant huic religioni addicti aliam amplectantur, aut ad eam amplectendam vi adigantur (§. 112. *part.* 2. *Theol. nat.*), ſublata autem communione cultus publici in eodem loco, intereat *eccleſia particularis* (§. 500.) ea etiam *interit, ſi qui fuerant ejus membra, religionem aliam amplectantur, vel ad eam amplectendam vi aut metu adigantur*, ſeu brevius, *mutata religione in aliquo loco, eccleſia particularis interit, quæ antea ibidem fuerat*.

Ita *ex.* grat. eccleſia Lutherana aliquo in loco interit, ſi qui fuerant eidem addicti catholicam amplectantur. Quamvis enim tum adhuc eodem in loco ſubſiſtat eccleſia quædam particularis, non tamen ea eſt, quæ fuerat antea. Neque eandem eccleſiam faciunt iidem homines, ſed quia eidem religioni addicti eodem in loco communem cultum divinum publicum habent. Notandum vero in genere, non inutilibus accenſenda eſſe, quæ de interitu populi & Eccleſiæ cujuſdam demonſtravimus. Patebit enim in ſequentibus, inde alia definienda eſſe, quæ in Jure publico univerſali tradenda.

Digitized by Google

§. 504.

Mutatis ſedibus manere populum.

Si loco migraverit populus, & ſedes ab imperio vacuas occupat; populus manet. Etenim ſi loco migraverit populus & alias ſedes vacuas ab imperio occupat; conſociatio non tollitur, nec alieno imperio ſubjicitur, quod per ſe patet. Enimvero conſociatio civilis efficit populum (§. 5.). Quamobrem ſi loco migraverit & alias ſedes ab imperio vacuas occupat, populus manet.

Nihil refert, utrum populus loco migret ſua ſponte, an vero coactus, veluti ſi vi expellatur: differentia enim hæc in demonſtratione non attendenda. Similiter patet, parum referre, utrum ſedes ab imperio vacuæ ſint, quia a nulla gente adhuc occupatæ, an vero ideo, quod veteres incolæ fuerint expulſi, aut ſedes ſuas mutare coacti. Aliter ſe res habet, ſi in loca ſecedant, in quibus occupatum eſt imperium, & eidem ſeſe vel ſponte ſubjiciunt, vel ſubjicere coguntur. Tum enim ſiunt acceſſio alterius populi, per ſe autem populus non manent. Quoniam vero alieno imperio non eodem modo ſubjici poſſunt; ideo quoque de eorum jure idem in omni caſu non licet pronunciare.

§. 505.

An mutata forma Reip. idem maneat populus.

Mutata forma Reip. populus idem manet. Quamvis enim forma Reip. hoc eſt modus exercendi imperii, ſeu gubernandi Remp. mutetur, conſociatio tamen civilis, quæ facit populum (§. 5.), propterea non mutatur, conſequenter principium unionis non tollitur (§. 491.), nec forma Reip. quicquam in imperio quod inde oritur, mutat (§. 152.). Quamobrem cum populus ex diſtantibus conſtet (§. 490.), quæ vero ex diſtantibus conſtant eadem manent, quamdiu idem manet principium unionis (§. 493.); populus quoque idem manet, etſi forma Reip. mutetur.

Pendet a populi voluntate, num imperium per ſe, an per alium exercere velit (§. 36.), conſequenter quamnam Reip. formam introducere (§. 131. & *ſeqq.*). Conſociatio efficit populum, antequam de forma Reip. eligenda deliberet atque decernat: unam tamen eligat neceſſe eſt. Quamcunque igitur elegerit formam, nihil in ipſa conſociatione mutatur, conſequenter nec alius fieri poteſt populus, ſi hanc potius, quam aliam elegerit. Facit populus, quod vi juris ſui facere poteſt. Eſſe hunc populum & eſſe hanc Reip. formam a ſe invicem minime dependent. Alia longe eſt ratio, cur mutata religione mutetur eccleſia: neque enim religio, ſeu modus colendi Deum (§. 512. *p.* 2. *Theol. nat.*) conferri poteſt cum forma Reip. ſeu modo exercendi imperium. Qui in unam eccleſiam coeunt, in hunc modum colendi Deum, conſequenter in hanc religionem conſentiunt & non alio fine conſociantur, quam ut hoc modo colant Deum, non alio. Quamobrem ſi religio mutatur, perinde eſt, ac ſi, qui hoc fine conſociati fuerant, nunc alio conſocientur: quod ſane idem eſt, ac a ſocietate priſtina diſcedere & aliam novam inire. Diſpar igitur omnino ratio eſt, ſi in civitate forma Reip., in eccleſia religio mutetur. Sicuti non eadem manet Reſp. ſi imperium hoc, vel alio modo exerceatur; ita nec eadem manet eccleſia, ſi hoc modo colatur Deus, vel alio. Quamobrem patet, cum eccleſia comparandam eſſe Remp. minime autem civitatem, vel populum. Reſp. civitatis ordinatio eſt (§. 26.), & hæc diverſa evadit pro diverſo modo exercendi imperium, quemadmodum diverſitas eccleſiæ oritur ex diverſo modo colendi Deum. Si totum cœtum religionariorum tanquam ens unum ex diſtantibus conſtans conſiderare velis in oppoſitione ad irreligionarios, eum cum populo comparare poſſes, & tunc dici poterat, mutata religione eos, qui nunc alii religioni addicti ſunt, cœtum religionariorum manere. Aſt iſtiuſmodi abſtractiones ab uſu loquendi abhorrent, quamvis in præſenti attendendæ ſint, ut nebulæ penitus diſpellantur, ne caligine mentem obfuſcent.

§. 506.

De ſtatu democratico in regnum mutato.

Quoniam mutata forma Reip. idem manet populus (§. 505.), Reſp. vero vel democratia, vel ariſtocratia, vel monarchia eſt, vel ex hiſce quomodocunque mixta (§. 151. & *ſeqq.*); ſi ſublata democratia introducatur monarchia, vel ſtatus mixtus ex democratia & monarchia, aut ariſtocratia, conſequenter *ſi populus liber ſibi imponit Regem, qualemcunque voluerit* (§. 139.), *idem manet & contra.*

Populus Romanus non eandem ſemper habuit Reip. formam: alia enim fuit ſub Regibus, alia ſub conſulibus, alia ſub imperatoribus. Idem vero ſemper fuit populus, non ſub Regibus alius, alius vero ſub conſulibus, alius ſub imperatoribus. Non eſt, quod objicias, populum interire, conſequenter non manere eundem, ſi univerſi cives ſervitutem civilem ſubeant (§. 499.); etenim tum modus exercendi imperium non mutatur, quemadmodum contingit, ſi populus ſibi Regem imponit & contra, ſed ipſum imperium aufertur & quæ fuerat civitas ſui juris juri alieno ſubjicitur.

§. 507.

Cujusnam ſint res ſacræ & eccleſiaſticæ.

Res tam ſacræ, quam eccleſiaſticæ naturaliter ſunt eccleſiæ particularis in certo quodam loco. Res enim ſacræ cultui divino publico dicantur (§. 481.), eccleſiaſticæ vero ad uſus alios eccleſiæ ſpectant (§. 485.). Quamobrem cum eccleſia particularis cultum divinum publicum in eodem loco communem habeat (§. 484.); rebus tam ſacris, quam eccleſiaſticis indiget. Neceſſe igitur eſt, ut vel communi ſumtu comparentur, vel liberalitate membrorum quorundam eccleſiæ, aut aliorum ipſis donentur. Enimvero ſi proprio ſumtu comparentur, per ſe patet, eas eccleſiæ particularis in iſto loco eſſe, & quoniam res donata donatarii eſt (§. 48. *part.* 4. & §. 675. *part.* 2. *Jur. nat.*), ſi res ſacræ & eccleſiaſticæ liberalitati aliorum eccleſiæ donentur, eædem quoque ipſius ſunt. Patet itaque res tam ſacras, quam eccleſiaſticas naturaliter eſſe eccleſiæ particularis in aliquo loco.

Ita templum in pago & res, quæ ad uſum cultus divini in eodem dicatæ ſunt, eccleſiæ ſunt, quæ in iſto pago eſt. Similiter ædes habitationi paſtoris eccleſiæ in eodem deſtinatæ, & agri atque prata ad ſuſtentationem ejus deſtinata ſunt eccleſiæ iſtius. Huc etiam pertinent certa jura eodem fine eccleſiæ conceſſa, quorum exercitium paſtori confertur.

§. 508.

An ſemper maneant eccleſiæ.

Quoniam eccleſia eadem manet, etiamſi alii homines decedant, alii in loca decedentium ſuccedant, ſalva nimirum communione cultus divini publici in eodem loco (§. 495.); *res autem tam ſacræ, quam eccleſiaſticæ naturaliter* ſunt eccleſiæ particularis in certo quodam loco (§. 507.); eædem *manent eccleſiæ* iſtius *particularis*, *etiamſi nemo eorum amplius in vivis ſit, qui erant eccleſiæ membra, cum eæ compararentur, aut quomodocunque acquirerentur.*

Eccleſia perſona moralis eſt, quæ non moritur, etiamſi ſinguli, qui præſenti tempore ejus membra ſunt, moriantur, ſed tamdiu vivere intelligitur, quamdiu vivunt homines eodem modo conſociati, ſeu eidem cultui divino publico in eodem loco conjunctim vacantes. Quemadmodum itaque quilibet dominium retinet in ſuis rebus, quamdiu vivit, ita etiam res ſacræ atque eccleſiaſticæ manent ejus eccleſiæ, cujus ab initio fuerant, quamdiu ſupereſt. Nihil in hiſce difficultatis eſt, modo perſonam moralem cum perſona phyſica non confundas & animum ad ea attendas, quæ differentiam eorum, quæ ex diſtantibus conſtant a cohærentibus faciunt (§. 489.).

§. 509.

Quale ſit jus eccleſiæ in rebus ſacris & eccleſiaſticis.

Eccleſiæ non competit jus rebus ſacris & eccleſiaſticis aliter utendi, quam ut adhibeantur ad eum uſum, cui deſtinatæ ſunt. Etenim res ſacræ ad cultum divinum dedicantur, nec uſum alium, quam ſacrum habere debent cum ex intentione eorum, qui eas eccleſiæ donant, tum membrorum eccleſiæ nunc viventis, quæ communi ſumtu eaſdem comparant (§. 481.), & cum res eccleſiaſticæ ad alios uſus eccleſiæ deſtinentur (§. 485.), eodem modo intelligitur, quod eoſdem non alios uſus eædem habere debeant. Quamobrem eccleſiæ non competit jus rebus ſacris & eccleſiaſticis aliter utendi, quam ut adhibeantur ad eum uſum, cui deſtinatæ ſunt.

Digitized by Google

Quamvis naturaliter res tam ſacræ, quam eccleſiaſticæ ſint eccleſiæ (§. 507.); dominium tamen earum reſtrictum eſt, quatenus uſus earum definitus, quem habere debent. Neque hoc ſingulare eſt. Etenim poſſum tibi donare rem quandam, ea lege, ut ne eadem uti poſſis niſi quemadmodum voluero. Etſi itaque alium quoque uſum habere illa poſſit, ab eodem tamen abſtinendum, quia tibi permiſſus non eſt. Tranſtuli in te dominium reſtrictum, aut ſi mavis, limitatum: acceptatione igitur tua jus aliud acquirere non potuiſti. Similiter ſi volui, ut jus in te translatum per te tranſmitti debeat ad alium, nonniſi jus eo, quem ſtatui, modo tranſmiſſibile acquirere potuiſti.

§. 510.

An res ſacra & eccleſiaſtica ab eccleſia alienari poſſint.

Eccleſia res ſacras & eccleſiaſticas pro lubitu alienare nequit. Etenim eccleſiæ non competit jus rebus ſacris & eccleſiaſticis aliter utendi, quam ut adhibeantur ad eum uſum, cui deſtinatæ ſunt (§. 409.), cumque uſus iſte ſubſiſtat, etiamſi ſinguli moriantur, qui nunc membra eccleſiæ ſunt, & iiſdem mortuis eccleſia non intereat, ſed adhuc ſuperſit (§. 495.), & res tam ſacræ, quam eccleſiaſticæ ejuſdem maneant (§. 508.); neutrum autem eorum fieri poſſit, ſi alienentur (§ 662. *part. 2. Jur. nat.*); eccleſia quoque res ſacras & eccleſiaſticas pro lubitu alienare nequit.

Videndum omnino eſt, quale jus in rebus ſacris & eccleſiaſticis acquiſiverit eccleſia, cum ejuſdem propriæ factæ ſunt. Quæ non deſtinata ſunt ad temporarium uſum, eundem eccleſiæ ſubducere nequeunt, qui in præſenti eccleſiam faciunt. Idem accidit circa res ſacras & eccleſiaſticas, quod obtinet in translatione imperii, ut qui nunc ſunt eccleſiæ membra eas habeant jure uſufructuario, non vero pleno jure proprietatis, proprietate nimirum manente apud eccleſiam totam, quæ etiam membra futura complectitur, ſicuti Rex in regno ſucceſſorio jure uſufructuario habet imperium, quod ad ſucceſſores tranſmittendum, proprietate revera manente apud populum, etſi exercitium juris ſuſpendatur, ac quodammodo reſtringatur. Quod eſt eccleſiæ, non eſt hominum, qui nunc eccleſiam faciunt. Etſi enim qui nunc vivunt eccleſiam nunc faciant; cum tamen iidem non faciant omni tempore, qui nunc faciunt, eccleſiæ contradiſtinguendi ſunt, quatenus ſpectatur tanquam ens perpetuo duraturum, aut, ſi mavis, interitu ſucceſſive membrorum præſentium non interiturum.

§. 511.

De reſtrictione juris in rebus ſacris & eccleſiaſticis.

Qui nunc eccleſiam faciunt de rebus ſacris & eccleſiaſticis diſponere non poſſunt in præjudicium eccleſiæ pro tempore futuro. Res ſacræ & eccleſiaſticæ naturaliter ſunt eccleſiæ particularis in certo loco (§. 507.) & ejuſdem manent, etiamſi ſinguli, qui nunc ejus membra ſunt, moriantur (§. 508.). Quamobrem cum tam ſacræ (§. 481.), quam eccleſiaſticæ deſtinatæ ſint ad certum uſum (§. 485.), nec eccleſia aliter iiſdem uti debet, quam ad hunc uſum, cui deſtinatæ ſunt (§. 509.); qui in poſterum eccleſiam facient, iiſdem idem uſus competit, conſequenter qui nunc eccleſiam faciunt illis, qui in poſterum eandem facient, pro lubitu eundem auferre minime poſſunt (§. 336. *part. 2. Jur. nat.*). Quoniam itaque id fieret, ſi in præjudicium eccleſiæ pro futuro tempore diſponerent; qui nunc eccleſiam faciunt de rebus ſacris & eccleſiaſticis diſponere non poſſunt in præjudicium eccleſiæ pro futuro tempore.

Uſus rerum ſacrarum & eccleſiaſticarum pertinet ad eccleſiam, quæ manet, etiamſi ſinguli, qui nunc eam faciunt, fuerint mortui (§. 494.). Præſentia igitur membra violant jus eccleſiæ, ſi quomodocunque de rebus iſtis diſponant, ut futuro tempore eccleſia eundem uſum habere non poſſit, conſequenter injuriam faciunt iis, qui futuro tempore eccleſiam facient (§. 859. *part. 1. Jur. nat.*). Quamobrem injuſtum eſt, quicquid diſponitur de rebus ſacris & eccleſiaſticis in præjudicium eccleſiæ pro tempore futuro (§. 239. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Quoties eccleſia dicitur, non intelliguntur homines, qui nunc eandem faciunt, etiamſi omnes ſimul ſumantur (§. 494.). Jura igitur eccleſiæ ſpectanda non ſunt tanquam hominibus hiſce competentia.

Digitized by Google

§. 512.

De rebus ſacris in uſum eccleſiæ impendendis.

Si res ſacræ ſuperfluæ adfuerint, rerum eccleſiaſticarum vero penuria; illas vendere & in uſus alios Eccleſiæ neceſſarios pecuniam inde collectam impendere naturaliter licet. Quodſi enim res quædam ſacræ fuerint ſuperfluæ, cum rerum ſacrarum uſus in cultu divino ſit (§. 481.), abſque iis cultus divinus celebrari poteſt (§. 239. *part.* 4. *Jur. nat.*), conſequenter iis carere poteſt eccleſia. Quodſi vero rerum eccleſiaſticarum fuerit penuria, ad uſus alios eccleſiæ neceſſarios minime ſufficiunt, quod per ſe patet. Quamobrem cum tam res ſacræ, quam eccleſiaſticæ ſint eccleſiæ (§. 507.) quæ iiſdem ita uti debet, ut eccleſiæ omni modo proſpiciatur (§. 481. 485.); naturaliter nil obſtat, quo minus res ſacras, quibus carere poteſt in cultu divino, impendat in alios uſus Eccleſiæ neceſſarios ad cultum divinum directe non ſpectantes, ejus tamen cauſa faciendos; naturaliter igitur res ſacras ſuperfluas vendere licet, ſi rerum eccleſiaſticarum fuerit penuria, & pecuniam inde collectam in alios uſus Eccleſiæ impendere licet.

Ex. gr. ponamus ædes habitationi miniſtrorum eccleſiæ deſtinatas eſſe reficiendas, ne collabantur, reditus autem eccleſiaſticos reficiendis minime ſufficere; ſi res ſacræ ſuperfluæ adfuerint, quin eas alienare & pecuniam inde collectam in refectionem ædium eccleſiaſticarum impendere naturaliter liceat, dubitandum non eſt. Idem intelligitur eo in caſu, ſi reditus eccleſiæ caſu quodam imminui contingat, ut ad ſuſtentationem miniſtrorum eccleſiæ non amplius ſufficiant. Miniſtris eccleſiæ carere nequit eccleſia, ſi cultus divinus publice celebrari debet; rebus autem ſacris, ſi quæ ſuperfluæ fuerint, carere poteſt. Intereſt igitur eccleſiæ, ut miniſtris eccleſiæ de habitatione & ſuſtentatione proſpiciatur, aſt parum intereſt, ut res ſacras ſuperfluas habeat. Quamobrem cum res ſacræ ad cultum divinum publicum dedicarentur, caſus propoſitionis præſentis tacite exceptus intelligitur. Quemadmodum eleemoſynam petere non licet iis, qui labore ſuo tantum acquirere valent, quantum ad vitæ neceſſitatem ſufficit (§. 220. *p.* 4. *Jur. nat.*); ita nec eccleſia aliorum opem implorare debet, quamdiu ipſimet neceſſitati ſuæ proſpicere valet. Ceterum in caſu propoſitionis præſentis non diſponi de rebus ſacris in præjudicium eccleſiæ pro tempore futuro, quod facere minime licet (§. 511.), nemo non videt.

§. 513.

De rebus ſacris, quæ inutiles facta.

Si res quædam ſacræ factæ fuerint inutiles; eas alienare & pecuniam inde redactam vel in uſum ſacrum, vel eccleſiaſticum impendere licet, prout caſus tulerit. Etenim ſi res quædam ſacræ inutiles factæ fuerint, in cultu divino publico nullum amplius uſum habere poſſunt (§. 481.). Quoniam tamen eccleſiæ ſunt (§. 507.); ea de iis in utilitatem eccleſiæ diſponere poteſt: quod cum fiat, ſi alienentur & pecunia inde redacta in uſum ſive ſacrum, ſive eccleſiaſticum impendatur, prouti is, vel hic magis neceſſarius; quo minus hoc fiat, quoniam non diſponitur in præjudicium eccleſiæ pro futuro tempore, quod facere minime licet (§. 511.), nihil omnino obſtat. Quamobrem ſi res quædam ſacræ factæ fuerint inutiles, eas alienare & pecuniam inde redactam vel in uſum ſacrum, vel eccleſiaſticum impendere licet, prout caſus tulerit.

Non obſtat, quod res ſacræ alium uſum, præter ſacrum, habere non debeant (§. 481.), nec eccleſia eaſdem ad alium uſum adhibere poſſit, quam cui deſtinatæ ſunt: id enim intelligitur, quamdiu uſum iſtum habere poſſunt. Non eo fine ab eccleſia, quæ nunc eſt, comparantur, aut eidem ab aliis offeruntur, ut nullum habeant uſum, conſequenter ut inutiles factæ aſſerventur. Res omnes ſunt uſus gratia & hujus cauſa comparantur. Stultum eſt aſſervare res, quæ nulli uſui ſunt, & carere rebus, quæ uſui eſſe poterant.

§. 514.

De alienatione rerum

Si temporum calamitate reditus eccleſiaſtici ita imminuantur, ut ſuſtentationis miniſtrorum eccleſiæ non ſufficiant, aut ob intolerandam famem pauperum vitæ ſuccurrendum,

vel

Digitized by Google

vel in aliis neceſſitatibus ſubveniendum ſit miſeris; res ſacras alienare licet. Etenim res ſacræ ad cultum divinum dedicatæ ſunt (§. 481.), conſequenter cultu divino ſublato, earum uſus expirat. Quamobrem ſi temporum calamitate reditus eccleſiaſtici ita imminuantur, ut ſuſtentationi miniſtrorum eccleſiæ non ſufficiant, cum ſine his cultus divinus publicus ſubſiſtere non poſſit (§. 459.); res ſacras hujus conſervandi cauſa alienare licet. *Quod erat unum.*

ſacrarum in caſu extrema neceſſitatis.

Quodſi intoleranda fames ita premat pauperes, ut vitæ eorum ſit ſuccurrendum; eidem ſuccurrere opus miſericordiæ eſt (§. 255. *part.* 4. *Jur. nat.*). Quamobrem cum miſericordes eſſe debeamus erga eos, qui a malo, quo affliguntur, ſe ipſos liberare nequeunt (§. 259. *part.* 4. *Jur. nat.*), & ut hoc faciamus, Deus velit (§. 276. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*); obedientia vero Deo præſtita ſit pars cultus divini interni (§. 1234. *part.* 1. *Jur. nat.*); cultui divino interno repugnat malle ſervare res ſacras cultus externi ſplendidioris cauſa, quam vitæ pauperum ſubvenire. Quoniam itaque in caſu colliſionis cultus Dei internus præferendus ſplendori cultus externi, qui eo carere poteſt, cum ille ſit indiſpenſabilis neceſſitatis (§. 142. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*); ſi ob intolerandam famem vitæ pauperum ſuccurrendum, res ſacras alienare licet. *Quod erat ſecundum.*

Idem eodem modo intelligitur, ſi in aliis neceſſitatibus ſubveniendum miſeris. *Quod erat tertium.*

Temporum calamitate imminui poſſe reditus eccleſiaſticos, ut ſuſtentationi miniſtrorum eccleſiæ non ſufficiant, in dubium revocari nequit. Contingere poteſt iſtiuſmodi imminutio, tum copiis hoſtilibus terras infeſtantibus, tum annonæ caritate per multum temporis continuata. Operibus vero miſericordiæ eſſe etiam locum in alio caſu, quam in quo fames intoleranda premit pauperes, exemplum *a Juſtiniano* in Inſtitutionibus de Rer. diviſ. §. 8. loquitur, ſi ejuſdem religionis conſortes ab hoſtibus capti redimendi ſint & nihil aliud ſuppetat, unde redimantur. Et quamvis hic potiſſimum habenda ſit ratio eorum, qui ejuſdem eccleſiæ particularis fuerunt membra; non tamen ad hæc ita reſtringuntur opera miſericordiæ, ut non extendenda ſint etiam ad membra eccleſiæ univerſalis. Conſona hæc ſunt principiis Juris naturæ, etiamſi hic ſeponamus ea, quæ a religione chriſtiana veniunt. Quamvis vero qui res ſacras eccleſiæ donarunt, vel pecuniam ad eas comparandas, eas dedicaverint ad cultum divinum publicum & præciſe ad eum uſum, quem in eodem habere poſſunt, vel quem ipſimet expreſſe dixerunt; non tamen dici poteſt, a voluntate ipſorum alienum eſſe, ut in caſu neceſſitatis inde ſubveniatur vitæ miniſtrorum eccleſiæ, vel pauperum, aut miſeris aliis ſuccurratur: huc enim ducit bona interpretatio (§. 515. *part.* 6. *Jur. nat.*).

§. 515.

Qui rem alienare poteſt, eam etiam oppignorare poteſt. Qui enim rem oppignorat, in creditorem transfert jus conditionatum eandem vendendi (§. 1145. *p.* 5. *Jur. nat.*), conſequenter dominium transferendi (§. 939. *part.* 4. *Jur. nat.*), adeoque alienandi (§. 662. *part.* 5. *Jur. natur.*). Quamobrem cum jus alienandi in alterum transferre poſſit, qui habet, ſeu rem alienare poteſt; qui rem alienare poteſt, eandem etiam oppignorare poteſt.

De nexu Juris oppignorandi cum jure alienandi.

Quando res oppignoratur, periculo alienationis exponitur (§. 1144. *p.* 5. *Jur. nat.*). Unde oppignoratio via ad alienationem eſſe dicitur. Quamobrem facile patet jus oppignorandi rem ita cohærere juri alienandi, ut ſine hoc concipi non poſſit, cumque minus ſit rem periculo alienationis exponere, quam actu alienare, non minus patet, qui rem actu alienare poteſt, eundem quoque eam periculo alienationis exponere, conſequenter oppignorare poſſe.

§. 516.

De oppignoratione rerum ſacrarum & eccleſiaſticarum.

Quoniam qui rem alienare poteſt, eam etiam oppignorare poteſt (§. 515.); facile intelligitur, *res ſacras & eccleſiaſticas eo in caſu oppignorari poſſe, in quo eas alienare licet.*

Non igitur opus eſt, ut ſigillatim demonſtretur, quandonam res ſacræ & eccleſiaſticæ oppignorari poſſint.

§. 517.

Quando oppignoratio alienationi præferenda. *Si res ſacras & eccleſiaſticas oppinorando neceſſitati parere datur; eadem alienandæ non ſunt.* Etenim ſi res ſacras & eccleſiaſticas oppignorando neceſſitati parere datur; ut alienentur, nulla neceſſitas urget. Quamobrem cum eccleſiæ non competat jus res ſacras & eccleſiaſticas pro lubitu alienandi (§. 510.), conſequenter nec eas abſque urgente quadam neceſſitate alienare debeat; ſi eaſdem oppignorando neceſſitati præſenti parere detur, alienandæ non ſunt.

Si res oppignorando neceſſitati parere datur, cum ſpes reluendi pignus eccleſiæ ſupereſſe, tum adeſſe debet, qui pecuniam ſub pignore, vel hypotheca credere velit. Quodſi oppignoratione neceſſitati præſenti parere detur, alienatio fit in præjudicium eccleſiæ pro futuro tempore: id quod fieri minime debet (§. 511.). Non eſt quod objicias, ſpem reluendi pignus eſſe fallacem, cum futura prævidere non liceat, & qui eccleſiam nunc faciunt plus ſperare poſſe de facultatibus eccleſiæ, quam in iis eſt: etenim ſi ſpes fallat, alienationi via minime præcluditur, quæ vero actu alienata ſunt, ea recuperare haudquaquam datur. Quamobrem inprimis probe diſpiciendum, ne res immobiles eccleſiaſticæ alienentur, quamdiu oppignorando ſervari poſſunt. Hæc quamvis ad prudentiam eccleſiæ ſpectare videantur, in jure tamen naturæ etiam attendenda veniunt, quia qui nunc eccleſiam faciunt de rebus ſacris & eccleſiaſticis diſponere non debent in præjudicium eccleſiæ pro futuro tempore. Aliter prorſus ſeſe res habet, ſi qui de re diſponit pleno jure ſit dominus, ut de ea diſponere poſſit pro lubitu (§. 118. *part. 2. Jur. nat.*), & ipſi quoque permittendus ſit juris ſui abuſus (§. 169. *part. 2. Jur. nat.*), cum nihil faciat in præjudicium tertii (§. 120. *p. 2. Jur. natur.*).

§. 518.

De rebus ſacris neceſſariis. *Res ſacræ neceſſariæ* dicuntur, ſine quibus cultus divinus publicus locum habere non poteſt, aut ſaltem commode habere nequit. Quoniam templa ſunt rebus ſacris accenſenda (§. 461. 481.); ſine iis autem cultui divino publico vacare non liceat, aut ſaltem minus commode (§. 461.); *templa rebus ſacris neceſſariis annumeranda veniunt.*

Enumeratio rerum ſacrarum neceſſariarum fieri nequit, cum cultus divinus publicus variet pro diverſitate religionum, ita ut non in omni Eccleſia earundem rerum indiſpenſabilis ſit uſus. Ita Chriſtiani in ſacra cœna, quæ ad cultum divinum publicum ſpectat, opus habent calice, quo carere poſſunt qui alii quam chriſtianæ religioni addicti ſunt. Templa annumeravimus rebus ſacris neceſſariis. Quamvis enim qui eidem religioni addicti ſunt, cultus divini celebrandi cauſa in ædibus etiam privatis, immo in locis quibuſcunque aliis convenire poſſint; nemo tamen diffiteri poteſt, ſi ingens membrorum eccleſiæ fuerit multitudo, id parum commode fieri poſſe non modo ob anguſtias loci, verum etiam ob cauſas alias, quas experientia facile ſuggerit.

§. 519.

De rebus ſacris utilibus. *Res ſacræ utiles* dicuntur, quæ etſi neceſſariæ non ſint, cultum tamen divinum promovent, aut facilitant. Quamobrem cum ceremoniæ in memoriam nobis revocent ea, quorum in cultu divino meminiſſe debemus (§. 442. *part. 2. Phil. pract. univ.*); *res ſacræ ceremoniis ſervientes rebus ſacris utilibus annumerandæ.* Et eodem modo patet, *imagines* quoque *in templo collocatas, quæ attributa & beneficia inſignia Dei, itemque ſingularia pietatis exempla in memoriam nobis revocant, in eundem cenſum venire.*

Ad res ſacras utiles referendæ ſunt apud chriſtianos veſtes ſacræ, quibus utuntur ſacerdotes in euchariſtiæ adminiſtratione, candelabra in altaribus poſita, imagines Chriſti crucifixi in iiſdem collocatæ. Pertinent enim res iſtæ ad cultum divinum ceremonialem, cultus interni inci-

cita-

Digitized by Google

citamenta: id quod in dubium vocari nequit, modo animum attendere velis ad ea, quæ in parte ſecunda Philoſophiæ practicæ univerſalis prolixe demonſtravimus.

§. 520.

Res pretioſæ dicuntur, quæ magno pretio comparantur; *minus pretioſæ* vero, quæ exiguo, vel vili pretio comparari poſſunt. Quoniam rerum pretium æſtimatur cum ex materia, ex qua conſtant, tum ex artificio, quo perficiuntur; *res ſacræ tam neceſſariæ, quam utiles & pretioſæ, & minus pretioſæ* eſſe poſſunt (§. 518. 519.). *De rebus ſacris pretioſis & minus pretioſis.*

Calices ſunt res ſacræ neceſſariæ (*not.* §. 518.): aſt quis eſt, qui neſciat, argenteos & auratos pretioſiores eſſe ſtanneis, & gemmis textos eſſe pretioſiores argenteis, qui iiſdem deſtituuntur. Similiter tabularum pictarum pretium inſigniter auget artificium, & ornatum altarium tam materia, quam artificium pretioſum facit. Tabulæ autem pictæ & quæ ad ornatum altarium pertinent rebus ſacris utilibus accenſentur (§. 519.).

§. 521.

Pretioſitas rerum ſacrarum eſt incitamentum magnificationis Dei. Cum enim rebus ſacris in cultu divino publico utamur; ſi fuerint pretioſæ, eo ipſo indigitamus, nos Deum maximi facere debere, conſequenter magnitudinis ejus ideam in animo ſuſcitant, ad quem colendum accedimus. Quoniam itaque omnis cogitationum noſtrarum ſeries a ſenſu incipit (§. 64. *Pſych. nat.*); rerum ſacrarum pretioſitas appetitum movet ad Deum maximi faciendum, conſequenter magnificationis Dei incitamentum eſt. *Effectus pretioſitatis rerum ſacrarum.*

Qui rerum ſacrarum pretioſitatem damnant, vel vili pendunt, quia ad cultum Numinis internum non facit, quod pura ſaltem mente colendum; naturam mentis humanæ ignorant, aut ſaltem non cognoſcunt diſtincte. Neque enim perpendunt, nos ſenſu duci ad actus internos, in quibus cultus divinus internus conſiſtit. Quamvis vero ſint, qui pretioſitatis rerum ſacrarum non faciunt uſum, quem habere debent; neglectus tamen uſus non tollit uſum, ſicuti nec abuſus eundem tollit, ſi qui cultum internum ab externo ſeparantes in hoc ſolo acquieſcunt. Nec eſt, quod objicias, fieri non poſſe, ut in omni Eccleſia res ſacræ ſint pretioſæ, conſequenter cultum divinum deficere in nonnullis, ubi minus pretioſæ ſunt. Homines enim de pretioſitate rerum ſacrarum ſtatuunt ex pretio rerum ſuarum. Quamobrem quæ alicubi pretioſæ habentur, alibi viles æſtimantur. Sufficit itaque res ſacras pretio diſtingui a rebus, quibus nos utimur, præſertim ad decorem. Ipſa experientia veritatem propoſitionis præſentis confirmat non modo in vulgo imperito, verum etiam in aliis, qui vulgo altius ſapiunt.

§. 522.

Quoniam pretioſitas rerum ſacrarum eſt incitamentum magnificationis Dei (§. 521.), Deum autem maximi facere debemus (§. 1181. *part.* 1. *Jur. nat.*) & ejuſdem magnificatio ad cultum divinum internum ſpectat (§. 1234. *part.* 1. *Jur. nat.*), ab externo minime ſeparandum (§. 1254. *part.* 1. *Jur. nat.*); *rebus ſacris*, quæ cultui divino publico unice dicatæ ſunt (§. 481.), *recte utimur pretioſis*, conſequenter *earum pretioſitas juri naturæ convenit* (§. 189. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*). *An pretioſitas rerum ſacrarum conveniat juri naturæ.*

Cum lex naturæ regat omnes actus humanos; abſonum minime videri debet, quod etiam diſponat de pretioſitate rerum ſacrarum, de qua multa adhuc dici poterant, quæ eandem commendant, niſi hic ſufficeret earum convenientiam cum Jure naturæ eſſe evictam. Illud tantummodo probe adhuc inculcandum, nos pretioſitatis rerum ſacrarum eum facere debere uſum, quem ea habere debet, & ut facere valeamus, magnitudinem Dei eſſe agnoſcendam & propoſitum eum maximi faciendi animo firmiter eſſe infigendum, tunc enim ideam illius conſpectus rerum ſacrarum pretioſarum ex templo ſuſcitabit & ad exequendum propoſitum magnificationis divinæ ducet: id quod proderit in omni cultu divino reliquo & inprimis faciet, ne internum ab externo ſeparemus.

Digitized by Google

§. 523.

De pretioſitate in alienatione rerum ſacrarum attendenda.

Si neceſſitas res ſacras alienare cogit, pretioſæ præſertim utiles potius alienandæ; quam minus pretioſæ, & in locum neceſſariarum ſubſtituendæ ſunt minus pretioſæ. Etenim cum res pretioſæ utiliter quidem in cultu divino adhibeantur (§. 521.), ſine iis tamen cultus divinus ſubſiſtat, & alienatione pretioſarum facilius proſpiciatur neceſſitati præſenti, quam minus pretioſarum, quod per ſe patet, ac præterea earundem alienatio id præſtet, ut rectius perpendatur calamitas præſentis temporis, quæ alienandi neceſſitatem imponit, quod utilitate ſua non caret, pro diverſitate circumſtantiarum haud difficulter æſtimanda; ſi neceſſitas res ſacras alienare cogit, pretioſæ potius alienandæ ſunt, quam minus pretioſæ. *Quod erat primum.*

Quoniam ſine rebus utilibus cultum divinum celebrare poſſumus, non vero ſine neceſſariis (§. 518. 519.), utut neceſſe non ſit ut neceſſariæ ſint pretioſæ, cum magnificationis Dei adhuc alia dentur incitamenta, quam rerum pretioſitas, in quo uſus ejus conſiſtit (§. 521.), immo ſi neceſſariæ fuerint pretioſæ, eæ eundem uſum habeant quam pretioſæ utiles; ſi rerum ſacrarum alienationem neceſſitas quædam urget, alienandæ potius ſunt res utiles, quamvis pretioſæ, quam neceſſariæ. *Quod erat ſecundum.*

Denique cum rebus neceſſariis carere nequeamus in cultu divino publico (§. 518.); ſi res pretioſæ neceſſariæ alienentur, in earum locum utique ſubſtituendæ ſunt ſimiles minus pretioſæ. *Quod erat tertium.*

Non diffiteor, plura ſubinde attendenda eſſe, ſi decerni debeat, quænam ex rebus ſacris ſint alienandæ, ſive ea ſpectes, quæ alienandi neceſſitatem imponunt, ſive res ipſas ſacras: nimis tamen prolixum foret ſingulorum rationem excutere. Quæ igitur in caſu emergente perpendenda, prudentiæ alienantium relinquenda. Immo nec huic ſemper locum facit neceſſitas, cui parendum. Ita ſæpe deeſt occaſio alienandi, quæ velis, & tunc alienanda ſunt, quæ retinere malles.

§. 524.

Cujusnam ſint res ſacræ & eccleſiaſticæ eccleſia intereunte.

Si eccleſia interit, res ſacræ & eccleſiaſticæ fiunt res nullius. Etenim cum res ſacræ & eccleſiaſticæ ad cultum divinum publicum & uſum quendam eccleſiæ ſpectent (§. 481. 485.), & naturaliter eccleſiæ particularis ſint (§. 507.); ſi hæc interit, nemo amplius eſt, qui eas tanquam ſibi debitas prætendere poſſit. Quamobrem cum res nullius ſit, ad quam nemini hominum jus proprium competit (§. 6. *part. 2. Jur. nat.*); ſi eccleſia interit, res ſacræ & eccleſiaſticæ fiunt res nullius.

Eodem modo ſeſe res habet, ac ſi moriatur homo, cui hæres nullus exiſtit. Quoniam enim poſt mortem ejus dominium, quod habuit, in alium non tranſit; res, quas habuit, dominio vacuæ ſunt, ac per conſequens nullius. Quando vero eccleſia interit, perinde eſt ac ſi moreretur, & per ſe patet, neminem eſſe, cui competat jus in bona ejus ſuccedendi. Erunt igitur res ſacræ atque eccleſiaſticæ dominio itidem vacuæ, ac per conſequens nullius. Non dubito fore haud paucos, quibus paradoxum hoc videbitur; ſed hi erunt, qui præjudiciis capti quod naturale eſt cum eo confundunt, quod a voluntate hominum venit. Nobis vero propoſitum eſt oſtendere, quod naturale eſt.

§. 525.

Cujusnam fiant res ſacræ & eccleſiaſticæ eccleſia intereunte.

Quoniam res ſacræ & eccleſiaſticæ nullius fiunt, eccleſia intereunte (§. 524.), res autem nullius ſtatim fiunt occupantis, ſi jus occupandi nemini adhuc proprium fuerit, ſi autem proprium factum, ejus, cui hoc jus proprium eſt (§. 317. *part. 2. Jur. nat.*); *eccleſia intereunte, res ſacræ & eccleſiaſticæ ab eo acquiruntur, qui eas occupat, ſi jus occupandi nemini adhuc proprium factum, in caſu autem oppoſito ejus fiunt, cujus jus occupandi proprium eſt.*

Non

Digitized by Google

Non obſtat, quod res ſacræ ad alium uſum adhiberi non debeant, niſi ad ſacrum (§. 481.). Etenim hæc obligatio eccleſiam tantummodo tangit, quamdiu exiſtit (§. 509.). Quodſi ea non amplius exiſtat, nullus quoque amplius illarum rerum ſacer uſus eſt, cultu divino publico ceſſante, ac per conſequens quæ fuerant res ſacræ, ſacræ eſſe deſinunt. Idem quoque intelligitur de rebus eccleſiaſticis.

§. 526.

Quando eas Rector civitatis acquirat.

Quoniam eccleſia intereunte res ſacræ & eccleſiaſticæ fiunt ejus, cui jus occupandi res dominio vacuas competit, ſeu proprium factum eſt (§. 525.); *Si hoc jus in Rectorem civitatis fuerit translatum, aut alio modo ei proprium factum, Rectoris civitatis fiunt res ſacræ & eccleſiaſticæ, eccleſia intereunte,* conſequenter *de iis diſponere poteſt, prouti viſum fuerit* (§. 118. *part. 2. Jur. nat.*).

Jus occupandi res dominio vacuas a Rectore civitatis alio adhuc modo acquiri poſſe, quam ut a populo in eum transferatur, ſuo loco patebit.

§. 527.

De rebus ſacris & eccleſiaſticis mutata religione.

Si eccleſia religionem mutat, nec jus occupandi res dominio vacuas Rectori civitatis competit; res ſacræ & eccleſiaſticæ eorum fiunt, qui novam eccleſiam faciunt, ſeu manent eccleſiæ novæ: quodſi vero ſuperiori civitatis competat jus occupandi res dominio vacuas, de iis diſponere debet in uſum eccleſiæ novæ, prouti neceſſarium videbitur. Quodſi enim eccleſia religionem mutet, interit (§. 503.), conſequenter res ſacræ & eccleſiaſticæ fiunt nullius (§. 524.). Quamobrem ſi jus occupandi res dominio vacuas non competat Rectori civitatis, qui novam eccleſiam faciunt, jus res ſacras & eccleſiaſticas eccleſiæ intereuntes occupandi habent. Fiunt igitur, mutata religione, ipſorum res iſtæ (§. 525.). *Quod erat primum.*

Enimvero qui novam eccleſiam faciunt, iidem ſunt, qui priorem faciebant, quod per ſe patet. Quamobrem cum eorum ſint res ſacræ & eccleſiaſticæ, mutata religione, qui novam eccleſiam faciunt, niſi jus occupandi res dominio vacuas competat Rectori civitatis *per demonſtrata n.* 1. mutata religione res ſacræ & eccleſiaſticæ manent apud eccleſiam novam. *Quod erat ſecundum.*

Quodſi denique Rectori civitatis competat jus occupandi res dominio vacuas, cum mutata religione eccleſia intereat (§. 503.), res ſacræ & eccleſiaſticæ fiunt Rectoris civitatis (§. 526.). Enimvero cum Rectori civitatis curæ eſſe debeat, ut ſubditi colant Deum (§. 458.), neceſſe etiam eſt, ut eccleſiæ proſpiciat de iis, quæ ad cultum divinum publicum & alios uſus eccleſiæ requiruntur, conſequenter ne deſint res ſacræ & eccleſiaſticæ (§. 481. 485.). Quamobrem cum de rebus ſacris atque eccleſiaſticis, quæ fuerant eccleſiæ prioris, pro lubitu diſponere poſſit (§. 526.); mutata religione de iis diſponere debet in uſum novæ eccleſiæ, prouti neceſſarium videbitur. *Quod erat tertium.*

Non omnis religio eundem requirit apparatum rerum ſacrarum, nec eundem numerum rerum eccleſiaſticarum: id quod adeo manifeſtum eſt, ut plura eam in rem dicere ſuperfluum foret. Quemadmodum itaque eccleſia nova, ſi res ſacras & eccleſiaſticas prioris retinet, de iis diſponere poteſt, ſicuti religioni ſuæ convenit; ita quoque Rector civitatis, quando eas acquirit, in uſum novæ eccleſiæ diſponere poteſt, prouti eidem neceſſarium videbitur, ut cultus divinus novæ religioni convenienter celebrari poſſit. Si alius fuerit Rector eccleſiæ, quam civitatis, cui ſubſunt omnes eccleſiæ particulares; facile patet, de Rectore eccleſiæ eadem tenenda eſſe, quæ de Rectore civitatis demonſtrantur. Sed hic quoque non confundenda ſunt, quæ juris naturalis ſunt, cum iis, quæ ab inſtituto veniunt, id quod clarius eluceſcet, ubi alia inferius a nobis fuerint demonſtrata. Nullas hic religiones ſupponimus, quæ in orbe vel olim floruerunt, vel etiam nunc florent; ſed de religione nonniſi in abſtracto agitur in Jure naturæ. Quæ enim facti ſunt, extra ſphæram hujus Juris ſunt, etſi quæ in genere demonſtrantur, ad quamlibet religionem applicari poſſint & debeant; ut agnoſcatur & fiat, quod juſtum & æquum eſt.

§. 528.

§. 528.

Quando Rector civitatis res ſacras & eccleſiaſticas novæ eccleſiæ relinquere debeat.

Quoniam *Rector civitatis* res ſacras & eccleſiaſticas mutata religione acquirens de iis in uſum novæ eccleſiæ diſponere debet, prouti neceſſarium videbitur (§. 527.), & eidem jus competit de iis pro lubitu diſponendi (§. 526.); *mutata religione res ſacras & eccleſiaſticas eccleſiæ novæ omnes relinquere poteſt, immo ſi iiſdem omnibus indigeat relinquere debet, cumque tunc ſint eccleſiæ novæ, hæc pro lubitu diſponere poteſt, quænam ad uſum ſacrum, quænam ad eccleſiaſticum deſtinari debeant* (§. 118. *part. 2. Jur. nat.*) *niſi ipſe Rector civitatis certam uſus legem præſcripſerit* (§. 112. *part. 2. Jur. nat.*).

Mutata religione res, quæ fuerant ſacræ vel eccleſiaſticæ, tales non manent, nec tanquam tales acquirit Rector civitatis. Quando igitur eas eccleſiæ novæ donat, de earum deſtinatione vel ipſe ſtatuere poteſt, vel eccleſiæ novæ liberum relinquere, ut ſtatuat, quomodo e re ipſi viſum fuerit. Cura cultus divini publici tacite ineſt pacto originario, quo civitas conſtituta, & unde enatum eſt imperium Rectori civitatis competens. Quamobrem obligatio ejus, de qua hic agitur, perfecta eſt, ut ſine injuria eandem inſuper habere nequeat: id quod ſatis manifeſtum eſt in iis, qui principiis Juris naturæ paſſim demonſtratis animum imbutum habent, ut prolixa demonſtratione minime ſit opus.

§. 529.

Comœdia quid ſit & Tragœdia.

Comœdias dicimus repræſentationes factorum perſonarum ſive verarum, ſive fictarum & exitus læti. Qui comœdias agunt, *Actores* appellantur. *Tragœdias* autem vocamus repræſentationes factorum perſonarum ſive verarum, ſive fictarum & exitus triſtis.

Veteres comœdias a tragœdiis diſtinguebant perſonarum conditione & fortunarum negotiorumque qualitate atque exitu. In comœdiis inducebantur perſonæ humiles; in tragœdiis heroes, reges, duces. In iis in mores hominum invehebatur; in his nonniſi triſtes exitus & fortunarum priorum in pejus mutatio repræſentabantur, ut eis, quod triſte eſt, proprium eſſet. Nos inſuper habita perſonarum conditione in diſtinguendis comœdiis a tragœdiis potiſſimum ad eventus & exitus negotiorum reſpeximus, tum quod hæc differentia magis convenire videatur uſui loquendi apud nos recepto, tum quod ſignificatus vocabulorum ita determinatus inſtituto præſenti magis convenit.

§. 530.

Uſum quemnam præbeant comœdia & tragœdia.

Comœdiæ & tragœdiæ eundem, quem exempla propriæ experientiæ, præbent uſum, ſed efficacia majore. Etenim comœdiæ & tragœdiæ repræſentant facta hominum & exitum eadem ſubſecutum (§. 529.), conſequenter perinde eſt, ac ſi ſingula fieri ac evenire propriis oculis videremus. Facta hominum & exitus, quem habent, exempla ſunt (§. 250. *part. 2. Phil. pract. univ.*), & eorum, quæ ipſimet videmus, propria experientia eſt (§. 664. *Log.*). Quemcunque igitur uſum præbent exempla experientiæ propriæ, eum etiam præbere debent comœdiæ atque tragœdiæ. *Quod erat unum.*

Enimvero in comœdiis & tragœdiis facta hominum ad eundem exitum referenda, una cum eodem atque ceteris omnibus quomodocunque ad ea ſpectantibus, in continua ſerie repræſentantur, quæ in ſe longo ſubinde temporis tractu disjuncta ſunt, ita ut ſingula propriis oculis uſurpare & memoriæ infigere, conſequenter eorum a ſe invicem dependentiam obſervare non valeamus. Quamobrem cum in dubium revocari minime poſſit, comœdias & tragœdias multo perfectiorem ideam factorum humanorum & exitus ea ſubſequentis animo ingenerare & firmius memoriæ infigere, quam experientiam nonniſi multo ſtudio atque magna circumſpectione acquirendam; comœdiæ & tragœdiæ eundem, quem exempla propriæ experientiæ, uſum præbent efficacia multo majore. *Quod erat alterum.*

Si

Digitized by Google

Si nobis prolixioribus eſſe liceret, multo luculentius doceri poterat, quantum ideæ, quas comœdiæ atque tragœdiæ animo ingenerant, præſtent iis, quas experientia propria hominibus ſuppeditat. Sed haud difficile erit, ea per ſe cognoſcere, modo diverſitas modi idearum acquirendi in utroque caſu rite perpendatur. Inprimis hic conſiderari debet, quod in comœdiis atque tragœdiis facilius conſervetur attentio ad ea, quæ ideæ iſti ineſſe debent; quam eadem afferri poteſt ad ſingula, ſi ipſimet ea experiri velimus. Ceterum hic ſupponimus, comœdias atque tragœdias tales eſſe, quales eſſe debent, ut proſint. Abſit enim, ut exiſtimes, nos omnes promiſcue probare. Quemadmodum enim exempla alia bona, alia mala ſunt, nec his tribuenda, quæ de illis prædicantur; ita ſimiliter de comœdiis & tragœdiis ſtatuendum.

§. 531.

De utilitate comœdiarum & tragœdiarum in Rep. & cura Rectoris civitatis circa eaſdem.

Quoniam in philoſophia practica exemplorum multus iſque prorſus inſignis eſt uſus (§. 259. *part. 2. Phil. pract. univ.*) & ad cognitionem vivam inprimis plurimum faciunt (§. 273. *part. 2. Phil. pract. univ.*), & optime nos inſtruunt ad omne officii genus (§. 297. *part. 2. Phil. pract. univ.*), comœdiæ autem & tragœdiæ eundem, quem exempla, uſum præbent, ſed majore efficacia (§. 530.); *comœdiæ & tragœdiæ ad praxin philoſophiæ moralis atque civilis* (§. 62. 64. 65. *Diſc. prælim.*), conſequenter *officiorum hominis & civis, plurimum adjumenti afferunt*. Quoniam itaque etiam curæ eſſe debet Rectori civitatis, ut ſubditi ſint virtute præditi & ne a virtutis tramite deflectant, & qui deflectunt a vitiis revocentur & in viam rectam reducantur (§. 456.) & inprimis ut ſint pii (§. 457.); *comœdias quoque & tragœdias in Rep. non modo tolerare, verum etiam curare debet, ut ad eum, quem præbere debent, uſum ſint aptæ.*

Qui comœdias & tragœdias agunt, quales eſſe debent, ſocias doctoribus publicis præſtant operas (§. 459. 531.). Eædem non ſaltem delectare debent otioſos, ſed prodeſſe omnibus. Abuſus tolerandus non eſt in Rep. ſed curandum, ne deficiat uſus. Non eſt, quod objicias, quæ ad virtutem colendam & vitia fugienda faciunt, ea doceri poſſe, &, ſi exempla deſiderentur, peti eadem ex hiſtoria. Cum enim paulo ante oſtenderimus, comœdias & tragœdias multo majore efficacia eum, quem exempla propriæ experientiæ, præbere uſum (§. 530.); multo firmius idem tenendum de exemplis, quæ ſaltem narrantur, vel in libris deſcripta leguntur. Si actores perſonam, quam repræſentare debent, recte induunt; multa obſervantur, quæ verbis deſcribi nequeunt, aut verbis deſcripta nec ſatis intelliguntur, nec appetitum adeo valide movent. Sicuti vox viva melius docet; ita multo melius exemplum vivum, quod etiam in eo conſpicimus, qui perſonam alienam recte induit.

§. 532.

De ſubditis ab injuria aliorum tutis præſtandis.

Rectori civitatis curæ eſſe debet, ut quilibet ſit tutus ab injuria aliorum. Etenim ad finem, cujus gratia in civitatem coitur, tranquillitas quoque (§. 13.), conſequenter vacuitas a metu injuriarum ſpectat (§. 11.). Quamobrem cum in Rep. conſtituenda determinanda ſint ea, quæ ad finem civitatis obtinendum faciunt (§. 393.); id quoque curæ eſſe debet Rectori civitatis, ut quilibet ſit tutus ab injuriis aliorum.

Inter præcipuas curas Rectoris civitatis referendum, cives tutos præſtare ab injuriis. Quodſi enim permittatur, ut quis pro lubitu alterum injuria afficiat, permittendum quoque ut læſus injuriam ipſe vindicet, aut deterior erit conditio hominum in ſtatu civili, quam in ſtatu naturali: quod utrumque abſurdum eſt.

§. 533.

De injuſtitia eliminanda.

Quoniam in Rep. quilibet ab injuria aliorum tutus eſſe debet (§. 532.), injuria autem admittitur, quando quid fit contra jus perfectum alterius (§. 859. *part. 1. Jur. nat.*); *in Rep. ferendum non eſt, ut quid fiat contra jus perfectum alterius*, conſequenter *ut jus alterius vel tollatur, vel diminuatur, vel uſus ejus quomodocunque impediatur* (§. 239. *part. 1. Phil. pract. univ.*), atque ideo *nihil injuſti tolerandum* (§. *cit.*).

Digitized by Google

Convenit hoc maxime ſocietati civili, quippe quæ contrahitur a ſingulis, ut jure ſuo quiete fruantur & tuto id ab alio conſequantur (§. 4.). Qui vero jure ſuo uti impeditur, eodem minime quiete fruitur, & ſi cujus jus tollitur, vel diminuitur, idem ab alio minime conſequitur. Jus ſuum non conſequitur locator, ſi conductor non ſolvit mercedem debitam, aut non integram ſolvit, quam debebat. Aſt in caſu priori conductor tollit, in poſteriori diminuit jus locatoris ad mercedem. Si locator conductorem ante diem expellere velit propterea quod pinguiorem reperit; conductor quiete jure ſuo non fruitur; aſt tunc quoque in uſu juris ſui impeditur.

§. 534.

De læſione in Rep. non toleranda.

Quia in Rep. ferendum non eſt, ut quid fiat quod eſt contra jus perfectum alterius (§. 532.), qui vero quid facit contra jus alterius eum lædit (§. 920. *part. 1. Jur. nat.*); *in Rep. ferendum non eſt, ut unus alterum lædat.*

Adverſatur læſio juri ſecuritatis (§. 919. *p. 1. Jur. natur.*), homini unicuique natura competens (§. 918. *part. 1. Jur. nat.*), quod tueri debet Rector civitatis.

§. 535.

De jure ſuo alteri tribuendo.

Similiter cum in Rep. ferendum non ſit, ut contra jus alterius quidpiam fiat (§. 533.), qui vero nihil facit, quod eſt contra jus alterius, ſed nonniſi ea facit, quæ ſecundum jus alterius, aut eidem convenienter fieri poſſunt, jus ſuum alteri tribuit (§. 921. *part. 1. Jur. nat.*); *in Rep. curandum, ut unicuique jus ſuum tribuatur.*

Ita conductor moroſus adigendus, ut locatori mercedem debitam ſolvat: qui enim tempore convento mercedem ſolvit, eamque integram; conductori jus ſuum tribuit.

§. 536.

De juſtitia colenda.

Quia in Rep. curandum, ut unicuique jus ſuum tribuatur (§. 535.), juſtitiæ autem eſt jus ſuum cuique tribuere (§. 926. *part. 1. Jur. nat.*); *Rectori civitatis cura eſſe debet, ut juſtitia floreat in Rep.*

Juſtitia maxime tuetur ſocietatem civilem, nec ſine ea finis civitatis obtinetur. Ea adeo neceſſaria eſt, ut ſine ea nec prædonum ac latronum ſocietas ſubſiſtere poſſit. Quamvis enim eorum injuſta ſit ſocietas reſpectu extraneorum, ipſi tamen inter ſe ſpeciem quandam juſtitiæ obſervare tenentur. Miſera eſt Reſp. ex qua juſtitia exulat.

§. 537.

De fraude non toleranda.

Quoniam denique qui alterum fraudat, inſcio damnum dat, ſeu ita agit, ut is faciat jacturam ſui, ſeu ejus, quod ſuum eſſe debebat (§. 147. *part. 5. Jur. nat.*), conſequenter jus ſuum diminuit, *in Rep.* vero ferendum non eſt, ut jus alterius diminuatur (§. 533.); in eadem quoque, *quantum datur præcavendum, ne quis ab altero fraudetur, nec ut fraus committatur ferendum.*

Facile intelligitur, fraudem omnem juſtitiæ adverſari (§. 147. *part. 5.* & §. 926. *part. 1. Jur. nat.*). Fraudationibus ubi locus eſt, juſtitia vapulat. Dico autem præcavendum eſſe, ne quis ab altero fraudetur, quantum datur: fieri enim non poteſt, ut fraudatio omnis præcaveatur. Rector autem civitatis obligari nequit ultra id, quod poſſibile (§. 209. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Quædam hic relinquenda ſunt circumſpectioni ſingulorum, quos in ſuis non otioſos eſſe convenit in Rep. quaſi omnem curam abjicere debeant in Rectorem civitatis.

§. 538.

§. 538.

Judex dicitur perſona, quæ unicuique in civitate jus ſuum tribui curat & unumquemque adverſus injurias aliorum defendit. Quamobrem cum juſtitiæ ſit ſuum cuique tribuere (§. 926. *part.* 1. *Jur. nat.*), injuriam autem facere injuſtitiæ (§. 859. *p.* 1. *Jur. nat.* & §. 239. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*); *judicis eſt curare, ut juſtitiæ ſatisfiat, nec injuſtitia toleretur.* *Judex quinam ſit.*

Quemadmodum *Ulpianus* L. 1. ff. de J. & J. JCtos juſtitiæ ſacerdotes appellat; ita Judices optimo Jure hoc nomine compellantur. Etenim iſti ſaltem docent, quid juſtum ſit, quid injuſtum; aſt judices curant ut fiat quod juſtum eſt, nec ferunt, quod injuſtum.

§. 539.

In civitate conſtituendi ſunt judices. Etenim in civitate curandum, ut juſtitia floreat (§. 536.), nec tolerandum, quod injuſtum eſt (§. 533.). Quamobrem cum judicis ſit curare, ut juſtitiæ ſatisfiat, nec injuſtitia toleretur (§. 538.); in civitate judices conſtituendi ſunt. *De judicibus in civitate conſtituendis.*

Elucet hinc neceſſitas Iudiciorum, quibus carere nequit Reſp. Quænam vero de iis obſervanda ſint, ne quicquam hac in parte deſideretur, cum ex ſubſequentibus, tum ex Politicis clarius elucеſcet.

§. 540.

Judices cauſas in judicium deductas cognoſcere, a cujuſnam parte ſtet jus pronunciare & victo injungere debent, ut præſtet vincenti, quod debet; ſi ſponte præſtare nolit, eundem vi adigere. Etenim judex curare debet, ut unicuique jus ſuum tribuatur & adverſus injurias defendere unumquemque (§. 538.). Neceſſe igitur eſt, ut ipſi conſtet, cur jus quoddam prætendat unus, quod alter ipſi denegat, aut in quo injuria conſiſtat, quam unus alteri feciſſe aut facere velle dicitur, conſequenter ut de veritate factorum certus ſit. Quamobrem cauſas in judicium deductas cognoſcere debet. *Quod erat primum.* *De officio judicis.*

Quoniam vero decidere debet controverſiam, quæ inter partes agitatur; cauſa cognita pronunciare tenetur, a cujuſnam parte litigantium ſtet jus. *Quod erat ſecundum.*

Et quoniam curare debet, ut is, a cujus parte ſtat jus, ab altero id conſequatur & ob injuriam factam ipſi ſatisfiat, vel ob nondum factam ſufficienter caveatur (§. 538.); porro neceſſe eſt, ut victo injungat, quod vincenti præſtandum præſtare, ſi autem ſua ſponte facere nolit, eum ad præſtandum vi adigat. *Quod erat tertium.*

Facile patet, obſervatis iis, quæ in propoſitione præſente præcipiuntur, judices curare, ut jus ſuum unicuique tribuatur, & unumquemque adverſus injurias aliorum defendere, & hoc pacto officio ſuo ita defungi, ut juſtitiæ ſatisfiat; nec injuſtitiæ locus relinquatur, quemadmodum fieri debet (§. 538.).

§. 541.

Quoniam judices rem controverſam decidere debent (§. 540.), conſequenter idem eorum officium eſt, quod arbitrorum (§. 945. *part.* 5. *Jur. nat.*), arbiter vero legum peritus (§. 985. *part.* 5. *Jur. nat.*), vir bonus (§. 973. *part.* 5. *Jur. nat.*), & impartialis eſſe debet (§. 963. *part.* 5. *Jur. nat.*), ſepoſito omni reſpectu perſonarum (§. 965. *part.* 5. *Jur. nat.*); *judices* quoque *legum periti, viri boni, & impartiales eſſe debent,* ab *Quales eſſe debeant judices.*

Digitized by Google

ab omni reſpectu perſonarum procul remoti, conſequenter cum judices in Rep. ſint conſtituendi, *tales eligendi ſunt*.

Officium judicis ad officium arbitrorum reducimus, ne denuo prolixe demonſtranda ſint, quæ alibi jam demonſtravimus. Non differunt arbitri a judicibus, niſi quod illi a litigantibus per compromiſſum ſponte eligantur, hi vero ab eo, qui imperium habet in civitate, conſtituantur (§. 945. *part. 5. Jur. nat.* & §. 539. *h.*): Electio & conſtitutio cum pertineat ad modum habendi jus decidendi rem controverſam, ea nihil in ipſo jure variat, conſequenter nec in uſu ejuſdem & iis, quæ ad hunc requiruntur. Quoniam vero arbitri in ſtatu naturali locum habent, judices nonniſi in civili, ſtatus autem naturalis ordine prior eſt civili; ideo quoque de arbitris erat agendum in Jure naturali, antequam de civitate tractatio inſtitueretur, conſequenter in demonſtrando officium judicum & quæ inde pendent ad officium arbitrorum & ab eodem dependentia recte reducuntur. Nimirum judices conſtituere in civitate eſt idem ac arbitros dare invitis, ad quos recipiendos nemo naturaliter cogi poteſt.

§. 542.

Cognitio cauſæ quid ſit. *Cognitio cauſæ* dicitur notitia facti ſufficienter probati, ob quod jus aliquod prætendit actor. Quamobrem ut *judex* cauſam cognoſcat, antequam ſententiam ferre poſſit; *in facti notitiam inquirere & ut quoad omnes circumſtantias contra negantem probetur curare debet*. Quamobrem cum judici idem incumbat, quod arbitro (§. 983. *p. 5. Jur. nat.*); *quæ de cauſæ cognitione obſervare tenetur arbiter* a nobis alibi (§. 986. *& ſeqq. part. 5. Jur. nat.*) demonſtrata, *eadem tenenda ſunt a judice*.

Diximus jam ante (*not.* §. 541.), judices non eſſe niſi arbitros neceſſarios, qui in ſtatu civili ſuccedunt in locum voluntariorum, quibus utendum in ſtatu naturali. Eadem igitur in utroque caſu cauſæ cognitio eſt.

§. 543.

Sententia quid ſit. *Sententia judicis* eſt effatum judicis, quo declarat quid juſtum ſit in cauſa controverſa coram ipſo a partibus litigantibus ventilata, ſeu deciſio controverſiæ coram ipſo a partibus litigantibus ventilatæ. Dicitur etiam *ſententia definitiva*, quatenus deciſionem totius controverſiæ continet. *Cauſa* igitur *nonniſi cognita judex ſententiam ferre debet* (§. 542.).

Convenit adeo ſententia definitiva cum laudo arbitrorum (§. 945. *part. 1. Jur. nat.*). Nullam vero eſſe ſententiam judicis, quæ fertur, cauſa nondum cognita, aut nondum ſatis cognita, veluti ſi nondum ſufficienter probata ſint, quæ a parte una narrantur, ab altera vero negantur, abſque ulteriori demonſtratione patet.

§. 544.

Sententiæ ſe ſubmittere quid ſit. Victus in judicio *ſententiæ ſe ſubmittere* dicitur, ſi in ſententia judicis acquieſcens ſe ad id obligatum agnoſcit, ad quod præſtandum a judice condemnatur, ſeu quod ut præſtet judex eidem injungit.

Ex. grat. Si judex pronunciat, reum ſolvere debere actori centum & is in ſententia judicis acquieſcit ac centum ſolvere promittit, eidem ſe ſubmittit.

§. 545.

Effectus ſubmiſſionis. Quoniam ſi victus ſententiæ judicis ſe ſubmittit, in eadem acquieſcit & ſe obligatum agnoſcit ad præſtandum id, quod ſententia exigit (§. 544.); *ſi victus ſententiæ ſe ſubmittit, lis finita eſt, & victus victori præſtare tenetur, quod ſententia exigit*.

Quon-

Digitized by Google

Quando nimirum victus in ſententia judicis acquieſcit, nihil habet, quod eidem opponere, vel contra eam excipere poſſit. Liti igitur ulteriori locus non eſt. Et quia ſe obligatum agnoſcit ad præſtandum id, quod ſententia exigit, neceſſe etiam eſt ut actu præſtet (§. 118. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Cauſa in judicium deducitur non tantum eo fine, ut declaretur, a cujuſnam parte ſtet jus; verum etiam ut jus ſuum conſequatur is, cui id competit.

§. 546.

Quanam re ſit opus, ſi quis ſententia ſe gravatum exiſtimet.

Quodſi victus ſententiæ judicis ſe ſubmittere nolit, cum judicium eludi non poſſit, quippe quod eo fine conſtitutum, ut quilibet jus ſuum conſequatur (§. 538.); *neceſſe eſt ut intra certum tempus rationes ſuas exponat, cur ſe ad præſtandum non obligatum exiſtimet, quod ſententia exigit* (§. 543.).

Sententia judicis vel tota impugnari poteſt, vel ex parte, hoc eſt, quoad nonnulla, quæ eadem exigit. Ita condemnatus in reſtitutionem rei cum fructibus poteſt ſe obligatum agnoſcere ad rem, ſed non ad fructus reſtituendum. Qui in ſententia judicis acquieſcere non vult, eam pro juſta non habet. Quamobrem utique docere debet, ob quaſnam rationes eam exiſtimet juri adverſam.

§. 547.

De provocatione ad ſuperiorem contra ſententiam judicis.

Si quis ſententia judicis ſe gravatum exiſtimet, ei permiſſum eſſe debet querelas ſuas ad ſuperiorem deferre & ejuſdem deciſioni cauſam committere. Etenim in Rep. ſuperiori curæ eſſe debet, ut jus ſuum cuique tribuatur (§. 535.). Quodſi ergo a judice condemnatus ad aliquid præſtandum exiſtimet, eum male judicaſſe, conſequenter ſententiam ejus juri adverſam eſſe ſuo; neceſſe omnino eſt, ut ipſe ſuperior ſententiam ad examen revocet & num juſtæ ſint querelæ adverſus eam motæ diſpiciat, conſequenter ſententiam vel reformando, vel confirmando finem liti imponat. Quamobrem ſi quis ſententia judicis ſe gravatum exiſtimet, ei permiſſum eſſe debet querelas ſuas ad ſuperiorem deferre & ejuſdem deciſioni cauſam committere.

Juſtitiæ eſt tollere querelas de jure. Quodſi ergo quis ſententiam judicis juri adverſam exiſtimet; ſi ea ſimpliciter ſtandum, querelæ non tolluntur. Quamobrem cum in Rep. florere debeat juſtitia (§. 536.); omni modo id agendum, ne quis juſtas videatur habere querelas de jure. Maxime igitur convenit officio ſuperioris, ut querelas adverſus ſententiam judicis motas tollat. Hoc nimirum pacto nihil amplius in ſuperiore deſiderari poteſt quoad curam, quam adhibere debet, ut unicuique jus ſuum tribuatur (§. 535.) & quilibet ſit tutus ab injuria aliorum (§. 532.).

§. 548.

Appellatio quid ſit.

Provocatio a judice ad ſuperiorem ob ſententiam, vel aliud factum, quod quis iniquum exiſtimat, ut ipſe cauſam decidat, *Appellatio* dicitur.

Nondum hic diſquirimus, quænam quoad appellationem in Repub. conſtituenda ſint. Hæc enim ad regimen pertinent. Hic tantummodo agitur de jure appellandi, quatenus naturalem habet rationem.

§. 549.

An in Rep. admittenda.

Quoniam qui ſententia judicis ſe gravatum exiſtimat, ei permiſſum eſſe debet querelas ſuas ad ſuperiorem deferre & ejuſdem deciſioni cauſam committere (§. 547.), qui vero a judice ad ſuperiorem provocat, ob ſententiam aliudve factum, quod iniquum exiſtimat, ut ipſe cauſam decidat, ad ſuperiorem appellet (§. 548.); *appellationes in Rep. ſunt admittendæ.*

Non

Non eſt quod objicias, judices conſtitui, qui controverſias de jure decidant, quia impoſſibile eſt, ut ipſe Rector civitatis hoc faciat. Quodſi ergo admittantur appellationes, fore ut cauſis decidendis omnibus non ſufficiat. Etenim ne numerus cauſarum via appellationis ad ſuperiorem delatarum in nimium evadat, non in qualibet cauſa permittenda eſt appellatio, nec temeraria appellatio impune ferenda. Sed de his, quemadmodum modo diximus (*not.* §. 548.), hic nondum eſt dicendi locus.

§. 550.

Quænam preces cum appellatione non confundenda.

Quoniam appellans a judice ad ſuperiorem provocat, ob ſententiam vel aliud factum, quod iniquum exiſtimat, ut idem cauſam decidat (§. 548.); *ad appellationem minime referendum, ſi quis querelas quaſdam de facto quodam judicis eodem inſcio ad ſuperiorem defert, & opem ejus adverſus hunc implorat:* quod licere eodem modo patet, quo ante appellationem admittendam eſſe demonſtravimus (§. 547. 549.).

Quodſi verendum, ne iſtiuſmodi preces importune fiant, importunæ non impune ferendæ ſunt, prouti idem de temerariis appellationibus ante annotavimus (*not.* §. 549.).

§. 551.

Supplicatio quid ſit & an ſit licita.

Supplicatio dicitur actus, quo victus judici declarat, ſe ſententia eſſe gravatum, atque petit ut propter rationes, quas exponit, eandem corrigat. Quoniam judici curæ eſſe debet, ut jus ſuum cuique tribuatur (§. 538.); ſi condemnatus exiſtimet ſententiam juri ſuo eſſe adverſam, rationes, ob quas ita exiſtimat, ut ſibi exponat permittere, eas trutinare &, ſi querelas juſtas deprehenderit, ſententiam a ſe latam retractare debet, conſequenter *ſupplicatio licita eſt, ſeu permittenda.*

Judex inſtar arbitri leges ad facta applicare debet, quando ſententia pronuncianda (§. 984. *p.* 5. *Jur. nat.* & §. 541. *h.*). Quoniam itaque facile contingit, ut in formanda notione facti circumſtantia aliqua non attendatur, quæ variat jus, vel etiam in applicatione legis aberretur; ideo audiendus eſt, qui ſe ſententia gravatum exiſtimat, utrum horum quid docere poſſit, nec ne. Supplicatio igitur nihil continet, quod ſit officio judicis adverſum, nec autoritati ejus quicquam decedit, ſi meliora edoctus aliter ſentiat.

§. 552.

An ſupplicatio tollat appellationem.

Quodſi ob rationes a ſupplicante in medium allatas judex ſententiam a ſe latam retractare nolit; naturaliter ſupplicatio non obſtat, quo minus adhuc appellatio interponatur (§. 551. 548.).

Rationes, ob quas quis ſententia judicis ſe gravatum exiſtimat, *Gravamina* dici ſolent. Quoniam vero non omnes de eadem re judicant eodem modo; gravamina, quæ nullius ponderis eſſe cenſet judex, non exigui ponderis videri poſſunt ſuperiori, ad quem appellatur, & ad retractandam ſententiam ſufficientia. Tunc vero neceſſe eſt, ut judex a quo gravamina refutet, rationes exponendo judici ad quem, cur ea nullius ponderis eſſe exiſtimet, conſequenter in ſententia a ſe lata perſiſtat. Supplicationi æquipollet *Leuteratio* in foro Saxonico recepta, qua ſententia judicis gravatus gravaminibus adductis, ob quæ ſibi injuriam factam ſententia exiſtimat, petit, ut acta ad extraneos impartiales, hoc eſt, collegium aliquod JCtorum, tranſmittantur, qui ſententiam dicant: ſit ita quod alii *Oberleuterationem* cum ſupplicatione comparent, quæ adhibetur, ſi ſententia prima in leuterationis inſtantia fuerit confirmata, vel eidem quid adjectum, quo ſe gravatum exiſtimat, qui leuterationem interpoſuit, ut acta denuo tranſmittantur ad collegium aliud. Neque enim ſemper contingit, ut duo JCtorum collegia rem controverſam eandem eodem modo decidant.

§. 553.

Digitized by Google

§. 553.

Res judicata dicitur, quando contra ſententiam nihil amplius opponi poteſt, aut opponi lege permittitur, conſequenter *ſi quis ſententiæ judicis ſe ſubmittit* (§. 544.), *aut non amplius datur alius, ad quem provocari poſſit*, veluti ſi lege cautum ſit, ut adverſus ſententiam in inſtantia appellationis latam nihil opponi poſſit, ſed ea ſtandum ſit. *Res judicata quid ſit.*

In camera imperiali ſententia camerali gravato conceditur *Reviſio actorum*, quæ fit per commiſſarios Imperatoris & Statuum imperii ad id deputatos. Multiplicatis autem inſtantiis lites nimium protrahuntur: de quo inferius agendum.

§. 554.

Quoniam contra ſententiam, quæ in rem judicatam tranſit, nihil amplius opponi poteſt (§. 553.); *quamprimum ſententia in rem judicatam tranſiit, lis finita eſt & victus præſtare tenetur, quod ſententia exigit*, conſequenter *ſi ſponte præſtare nolit, vi adigendus ut præſtet*. *Effectus rei judicatæ.*

Modeſtinus l. 1. ff. de ſent. & re jud. Res judicata eſt, inquit, quæ finem controverſiarum pronunciatione judicis accepit. Etenim judicis partes ſuſcipere, ut cum *Ulpiano* loquamur, nihil aliud eſt, quam polliceri, finem ſe ſententia ſua controverſiis impoſiturum. Quod igitur a judice pronunciatum fuit, pro vero habetur, quamprimum ſententia in rem judicatam tranſiit. Quamobrem pars victa negare amplius nequit ſe debere, in quod a judice condemnata eſt, conſequenter id præſtare tenetur.

§. 555.

Executio rei judicatæ dicitur actus, quo a magiſtratu victus vi adigitur ad præſtandum id, quod exigit ſententia, ſi ipſe id ſua ſponte præſtare nolit. *Executio quid ſit.*

Qui ſponte præſtare non vult, quod exigit ſententia, duplici modo adigi poteſt, ut id præſtet, vel quatenus tandem ipſe invitus adducitur ad id præſtandum, vel quatenus pati cogitur, ut ex rebus ipſius ſatisfiat parti victrici. Executionem autem in genere definimus non determinantes modum, quo refractarii compelluntur ad præſtandum id, quod a judice pronunciatum eſt: ab eo enim deſumitur differentia executionis. Quid vero hic conveniat juri naturæ, docet propoſitio ſequens.

§. 556.

Si victus in judicio ſponte non præſtet, quod ſententia exigit, loco hujus rem quamcunque eidem auferre poteſt judex, ut ex ea victori ſatisfiat, aut ea non ante reddatur, quam præſtiterit id, in quod condemnatus eſt. Quoniam enim in Rep. judex curare debet, ut unicuique jus ſuum tribuatur (§. 538.); ſi quis tribuere nolit, iiſdem uti licet mediis, quæ in eodem caſu unicuique in ſtatu naturali conceſſa. Enimvero ſi rem meam ab eo, qui eam detinet, vel a debitore, quod mihi debet, conſequi non poſſum, naturaliter loco rei meæ vel mihi debitæ eidem auferre licet rem aliam, quæ tantundem valet (§. 1112. *part. 5. Jur. nat.*), vel etiam rem aliam quamcunque non ante reddendam, donec meam, vel mihi debitam acceperim (§. 1118. *part. 5. Jur. nat.*). Quamobrem ſi victus in judicio ſponte non præſtet, quod ſententia exigit, judex loco hujus rem quamcunque eidem auferre poteſt, ut ex ea victori ſatisfiat (§. 1115. *part. 5. Jur. nat.*), vel ut non ante reddatur, quam præſtiterit, in quod condemnatus eſt. *De modo executionis, ſi ſententia dationem exigit.*

Facile

Digitized by Google

Facile patet, hoc modo fieri poſſe executionem, ſi res quædam reſtituenda, aut danda, vel ſi quod faciendum æſtimationem habet, quæ præſtanda venit. Quodſi res immobilis reſtituenda, vel etiam mobilis, quæ haberi poteſt; per ſe patet, hanc ipſam auferri poſſe invito & dari parti victrici, cujus eam eſſe a judice pronunciatum.

§. 557.

Quotuplex ſit. Quoniam ablatio rei alienæ loco ſuæ, vel ſibi debitæ, quam a detentore, vel debitore conſequi non poſſumus, expletio juris eſt (§. 1113. *part. 5. Jur. nat.*), ablatio vero rei detentoris noſtræ, vel debitoris noſtri, non ante reſtituendæ, quam conſecuti fuerimus rem noſtram, oppignoratio invita (§. 1142. *part. 5. Jur. nat.*); *ſi ſententia judicis exigit reſtitutionem rei, vel ſolutionem, executio conſiſtit vel in expletione juris, vel in oppignoratione invita.*

§. 558.

De modo executionis, ſi ſententia exigit, quod faciendum. *Si quod ſententia exigit in faciendo conſiſtit, id vero vel æſtimationem non recipit, vel non perinde eſt, ſive quod faciendum actu præſtetur, ſive ejus æſtimatio; pars victa pœna compellenda ad faciendum, quod ſententia exigit.* Etenim ſi id, quod faciendum, æſtimationem non recipit, victus autem præſtare tenetur, quod ſententia exigit (§. 554.); neceſſe omnino eſt, ut faciat, quod ſententia judicis injungitur. Quoniam vero aliter obligari nequit ad faciendum niſi pœna (§. 301. *part. 1. Phil. pract. univ.*); pœna ad faciendum compellendus eſt. *Quod erat primum.*

Enimvero ſi non perinde eſt, ſive factum, ſive æſtimatio præſtetur; parti victrici loco facti obtrudi nequit æſtimatio (§. 200. *part. 4. Jur. natur.*). Quamobrem ſi pars victrix urgeat, ut victa faciat omnino neceſſe eſt, & ſi nolit, a judice ad faciendum vi adigenda (§. 553.). Quamobrem porro patet, ut ante, partem victam pœna compellendam eſſe ad faciendum. *Quod erat alterum.*

Ex. gr. Si reus condemnatur ad palinodiam, vel deprecationem, propter injurias verbales, & quod ſententia exigit præſtare nolit, ad præſtandum pœna compellitur. Similiter ſi locator operas conductas præſtare nolit, pœna adigitur ad eas præſtandas.

§. 559.

De pœna ob injurias factas irroganda. *Si ob injurias factas quis puniendus; judex eum punire debet.* Etenim judex unumquemque in civitate contra aliorum injurias defendere debet (§. 538.) conſequenter curare, ut, qui te læſit, animum lædendi mutet, & aliis metus incutiatur, ut a læſionibus abſtineant. Quamobrem cum naturaliter cuilibet homini competat jus puniendi eum, qui ipſum læſit (§. 1061. *part. 1. Jur. nat.*), tum ut qui læſit animum lædendi mutet, tum ut aliis metus incutiatur, quo a lædendo te vel alios deterreantur (§. 1062. *part. 1. Jur. nat.*); ſi ob injurias factas quis puniendus, judex eum punire debet.

Jus puniendi reum ob injurias factas metiendum eſt ex jure puniendi, quod naturaliter unicuique competit, qui ab altero læditur. In ſtatu enim civili judex facere debet, quod in ſtatu naturali per ſe facere unicuique permiſſum.

§. 560.

De bello privato in civitate non tolerando. *Bellum privatum in civitate non tolerandum.* Etenim in civitate conſtituendi ſunt judices (§. 539.), qui curent, ut unicuique jus ſuum tribuatur & unumquemque adverſus injurias aliorum defendant (§. 538.), & jus ſuum alteri tribuere nolentem ad tribuendum vi compellant (§. 554. 556. *& ſeqq.*), & pœnam promeritum puniant (§. 558.). Quamobrem cum bellum conſiſtat in perſecutione violenta juris ſui (§. 1102. *part. 1.*

Digitized by Google

part. 1. *Jur. natur.*), & qui ſe vi defendit atque pœnam ab eo ſumit, qui ipſum læſit, bellum gerat (§. 1114. *part.* 1. *Jur. nat.*), fini autem civitatis convenientius ſit ut per judicem quis conſequatur, quod bello conſequi intendit (§. 4.); bellum privatum in Rep. minime tolerandum.

Incommoda belli privati haud poſtrema cauſa fuit, quæ hominibus naturaliter libertatis ſuæ amantibus perſuaſit, ut ſocietatem civilem contraherent. In civitatem coeunt homines, ut unusquiſque jure ſuo quiete fruatur & tuto id ab alio conſequatur (§. 4.). Extra civitatem jus ab invito conſequi, adverſus alios nos & noſtra defendere & lædentes punire non poſſumus ſine bello, cujus jus naturaliter nobis competit in eos, qui jus noſtrum nobis tribuere nolunt (§. 1104. *part.* 1. *Jur. nat.*), in aggreſſorem (§. 973. 1114. *part.* 1. *Jur. natur.*), raptorem (§. 690. 691. *part.* 2. & §. *cit. part.* 1. *Jur. nat.*) & in eum qui nos lædit (§. 1061. 1114. *part.* 1. *Jur. nat.*). Continuis ideo bellis locus eſt. Bellorum igitur evitandorum gratia civitates conſtitutæ, ſcilicet ut ſine bello jure noſtro frui & id ab aliis conſequi poſſimus. Quamobrem in locum belli privati ſubſtituuntur in civitate judicia, quæ quantum bello præſtent nemo non intelligit, qui bellum cum judiciis conferre velit. Quodſi objicias, judicum ſententiam a vero aberrare poſſe, conſequenter jure ſuo cadere eum, qui eodem frui debebat; perpendas velim, eventum belli ſemper eſſe dubium, nec victoriam ei certam eſſe, qui juſtam habet cauſam. Accedit, quod in ſtatu naturali nulla ſit cauſæ cognitio, ſed quilibet ſit judex in propria cauſa, cum nemo ad arbitrum recipiendum cogi poſſit (§. 945. *p.* 5. *Jur. nat.*). Hac vero de cauſa contingit plurima bella eſſe injuſta, & vi armorum non modo injuſtitiam defendi, verum etiam plurimos vi armorum jure ſuo privari. Neque etiam bella ea religione geruntur, qua geri debebant, & novis injuriis foventur. Status civilis naturali longe præferendus eſſet, ſi nulla alia inde in cives redundaret utilitas, quam quæ ex judiciorum conſtitutione, conſequenter ex ſublatione belli privati reſultat.

§. 561.

Quoniam bellum privatum in civitate non tolerandum (§. 560.), ſed per judices conſequendum, quod in ſtatu naturali nonniſi bello conſequi poteramus (§. 538. *h.* & §. 1104. *part.* 1. *Jur. nat.*); *in civitate judicia ſucceſſere in locum belli privati, & jus belli natura homini competens quoad exercitium ſublatum*, *aut*, ſi mavis, *non tam jus belli, quam exercitium ejus ſublatum.* *Quatenus id ſublatum in civitate.*

Introductio judiciorum in locum belli privati non obſtat, quod jus belli natura homini competens (§. 1104. *part.* 1. *Jur. nat.*) auferri non poſſit (§. 64. *part.* 1. *Jur. natur.*). Præterquam enim quod non invitis ablatum ſit, cum in judiciorum introductionem, tanquam medium finis civitatis, conſenſere omnes, qui in eandem coiverunt & poſtea eidem ſe aſſociant (§. 4.); jus quoque ſuum adhuc revera habent, qui in ſocietate civili vivunt, ſed idem ſaltem exercere tenentur per alios, nimirum judices, tum ut evitetur omnis abuſus, tum ut ne locus ſit catervæ malorum, quæ exercitium proprium comitantur.

§. 562.

Quoniam judicia ſucceſſerunt in locum belli privati & nemo jus belli per ſe exercere debet, ſed per judicem (§. 561.); *ubi judicia ceſſant, ſeu quando copia judicis haberi nequit, bellum privatum adhuc licitum eſt.* *Quando bellum privatum adhuc licitum.*

Quodſi qui in civitatem coeunt, aut poſtea eidem ſe aſſociant, jus belli abdicarent; eodem quoque uti nullo in caſu poſſent; uſus enim ejus, quod non habes, nullus eſt. Enimvero eum ſaltem in hoc conſenſiſſe, aut conſentire intelligantur, quod in tuendo & perſequendo jure ſuo judicis ope uti velint; exercitium quoque juris belli proprium ſibi reſervarunt eo in caſu, quo judicis copia haberi nequit. Bellum itaque privatum in caſu iſto injuſtum non eſt, cum gerentes utantur jure ſuo, quod in eodem per ſe exercere tenentur.

§. 563.

Judicium ceſſare dicitur *momentanee*, quando judex expectari non poteſt ſine certo periculo aut damno. *Continue* autem *ceſſat*, ſi judex non adſit, qui controverſiam deci- *Idem ſpecialius expenditur.*

deciderе poſſit, vel velit, ſeu per quem jus noſtrum conſequi valeamus, & quidem *jure*, ſi verſemur in loco, ab imperio civili vacuo, vel *facto*, ſi ſubditi judicem non audiant, vel judex aperte cognitionem cauſæ rejecerit, nec ab eo detur provocatio ad ſuperiorem, vel ſaltem moram non patiatur periculum præſens, ut ſuperiorem adire poſſis. Quamobrem cum *bellum privatum* licitum ſit, ubi judicia ceſſant (§. 562.); *licitum id eſt, quando judex ſine certo periculo aut damno expectari nequit, quando verſamur in loco ab imperio civili vacuo, quando ſubditi judicem non audiunt, vel judex cognitionem cauſæ aperte rejicit, nec ad ſuperiorem ab eo datur provocatio, aut ob periculum in mora ſuperior, ſi quis ſit, adiri nequit.*

Grotius de J. B. & P. lib. 1. cap. 3. §. 2. n. 1. ſingula hæc bene a ſe invicem diſtinguit, ſicque caſus omnes determinat, in quibus bello privato adhuc hodie, introducto dudum ſtatu civili, adhuc locus ſit. Sed ne quid obſcuri ſuperſit, demus in ſingulis caſibus exempla. Exempla ceſſationis momentaneæ ſunt in aggreſſore, latrone, prædone, fure nocturno, debitore fugitivo. Jure continue ceſſant judicia in mari, ſolitudine, inſulis vacuis. Huc etiam refer, ſi judices ſeu magiſtratus ex civitate ejecti, quemadmodum Athenis contigiſſe autor eſt *Ælianus* Varior. l. 5. c. 13. Facto ceſſant judicia, quando tempore rebellionis, aut publicorum motuum nulla eſt judicum autoritas. Quando autem huc etiam refertur, ſi judex cognitionem cauſæ aperte rejicit, juſtitiæ denegatio non confundenda eſt cum protractione ejuſdem: neque enim aufertur, quod differtur, niſi præſens periculum ſit in dilatione.

§. 564.

De duratione belli privati in civitate. *Bellum privatum ſtatim ceſſat, quamprimum judicis copia haberi poteſt.* Etenim bellum privatum in civitate licitum non eſt, niſi quando copia judicis haberi nequit (§. 562.). Quamprimum igitur copia ejus haberi poteſt, licitum eſſe deſinit, conſequenter permiſſum amplius non eſt (§. 170. *part. 1. Phil. pract. univ.*), ideoque ſtatim ceſſat.

Unde bellum privatum dicitur quaſi momentaneum & in puncto conſiſtere. Ex. gr. ſi quis ſtricto gladio, vel alio telo lethali impetit corpus tuum, occurrunt vero alii pugnæ finem impoſituri, a defenſione ulteriori ſtatim abſtinendum & injuria tibi facta judici denunciands. Similiter ſi fur cum re aufugiens apprehenditur, Jure eum puniendi utendum non eſt, ſed judici denunciandum, ut in cuſtodiam rapiatur & ab ipſo puniatur.

§. 565.

De modo evitandi bellum privatum. Quoniam bellum privatum ſtatim ceſſat, quamprimum copia judicis haberi poteſt (§. 564.); *quamdiu ſuppetit medium illud evitandi, ut res ad judicem deferatur, a bello privato abſtinendum*, conſequenter *ſi fuga tibi conſulere poſſis, fugiendum eſt, &, ſi aliis præſentibus in auxilium vocatis vim a te avertere poſſis, hoc faciendum.*

Equidem vulgo creditur, fugere eſſe ignominioſum; abſurdum tamen eſt ignominioſum dicere, quod officio boni civis convenit (§. 560.). Quamvis enim dicatur fortitudinem eſſe virtutem (§. 601. *part. 7. Jur. nat.* & §. 321. *part. 1. Phil. pract. univ.*) fugam autem arguere timiditatem, vitium eidem oppoſitum (§. 603. *part. 1. Jur. nat.* & §. 322. *p. 1. Phil. pract. univ.*), defectum vero virtutis (§. 820. *part. 1. Jur. nat.*) & vitium veram parere ignominiam (§. 822. *part. 1. Jur. nat.*); qui ita ſentiunt, oppido falluntur, cum veram fortitudinis ac timiditatis notionem minime habeant. Fortis enim is demum eſt, qui metu periculi imminentis ſeſe adduci minime patitur, ut faciat, quod non facere debebat, vel non faciat, quod facere debebat (§. 600. *part. 1. Jur. nat.*), & timidus, qui vel metu leviſſimi periculi ſe abduci patitur ab eo, quod facere debebat (§. 602. *part. 2. Jur. nat.*). Aſt cum in civitate bellum privatum non ſit permiſſum, niſi quando copia judicis haberi nequit (§. 562.), adverſus aggreſſorem ſe defendere, quando fugere datur, nemo obligatur, conſequenter hoc facere quod debeat falſum eſt. Quocunque igitur modo periculum præſens tamdiu evadi poteſt, donec judici idem avertere committatur; defenſio propria illicita in Rep. Non urgeo hominem naturaliter obligari cum vitæ (§. 371. *part. 1. Jur. nat.*), tum integritatem organi cujuſdam lædendi periculum vitare, quantum in poteſtate ipſius eſt (§. 373. *p. 1. Jur. nat.*), & fugere debere, ſi læſionem ſibi intentatam ab altero fuga evitare poſſit (§. 1010. *part. 1. Jur. nat.*); cum hic agatur de eo, quod boni ci-

vis

vis eſt. Non tamen inconſultum eſt, ad hæc quoque animum attendere, ut ignominiæ labes, quæ vulgari opinione fugæ adſpergitur; eluatur.

§. 566.

Quales perſonæ publicæ ſint judices.

Judices ſunt magiſtratus. Etenim judices conſtituuntur, ut unicuique jus ſuum tribui curent & unumquemque adverſus injurias aliorum defendant (§. 538.). Quamobrem cum in Rep. curandum ſit, ut unicuique jus ſuum tribuatur (§. 535.), nec ferendum, ut unus ab altero lædatur (§. 534.), hoc vero ad exercitium imperii pertineat (§. 32. 30.); judicibus pars quædam imperii exercenda committitur a ſuperiore in civitate. Quamobrem cum magiſtratus ſit is, cui partes quædam imperii exercendæ committuntur a ſuperiore in civitate (§. 162.); judices magiſtratus ſunt.

Omnis judex magiſtratus eſt, ſed non omnis magiſtratus eſt judex. Cum enim multæ ſint imperii partes, quas omnes per ſe cum exercere nequeat ſuperior, aliis exercendas ſuo nomine demandare tenetur; ideo quoque magiſtratus dantur, quorum officium diverſum eſt ab officio judicis. Sed de hac re plura dicenda erunt ſuo loco.

§. 567.

De miniſterio judicis.

Quoniam judices ſunt magiſtratus (§. 566.), omnis autem magiſtratus partes ſibi demandatas imperii non exercet proprio nomine, ſed nomine ſuperioris, & rationem reddere tenetur actuum ſuorum ſuperiori & ab eo coerceri poteſt (§. 162.); *judex quoque jus reddit non ſuo nomine, ſed nomine ſuperioris, & huic rationem reddere tenetur actuum ſuorum & ab eo coerceri poteſt*, ſi ſcilicet male juſtitiam adminiſtret.

Superior miniſterio judicis utitur in adminiſtratione juſtitiæ, quam juxta voluntatem ipſius adminiſtrare tenetur. Quamobrem nec abſonum eſt, ut ab eo ad ſuperiorem provocetur & querelæ de juſtitia non recte adminiſtrata ad eundem deferantur.

§. 568.

An duellum ſit bellum.

Omne duellum bellum eſt. Etenim qui duellum ineunt, inter ſe conveniunt, quod per victoriam res controverſa deciſa, vel pugna finita lis diremta eſſe debeat (§. 1090. *part. 5. Jur. nat.*). Quamobrem cum pugna ſit actus, quo duo ſeſe invicem impetunt (§. 1088. *part. 5. Jur. nat.*); qui controverſiæ decidendæ, aut famæ ſuæ tuendæ cauſa duellum ineunt, vi perſequuntur jus ſuum adverſus ſe invicem. Quamobrem cum bellum ſit, quando duo adverſus ſe invicem vi perſequuntur jus ſuum (§. 1102. *part. 1. Jur. nat.*); omne duellum bellum eſt.

Hodie vix contingit, ut controverſia de jure per duellum decidatur, injuriæ tamen vindicandæ & famæ ſuæ tuendæ cauſa duella adhuc in uſu ſunt, præſertim inter milites, nobiles & ſtudioſos in Academiis. Horum enim animos obſedit opinio, quaſi fama læſa non aliter poſſit reſtitui niſi per duellum. Neque alius concipitur finis duelli, quam ut vel decidatur, cujusnam res controverſa eſſe debeat, vel ut fama defendatur, quæ ab altero læſa putatur. Quodſi dicas, poſſe etiam de præmio duello contendi; ecquis eſt, qui non videat, cum præmium eſſe debeat victoris, non aliud agi, quam ut decidatur, quinam altero viribus, aut pugnandi peritia ſuperior ſit, conſequenter de fama contendi (§. 553. *p. 1. Jur. nat.*)? Si quis alterum ad duellum provocat, nulla cauſa prægreſſa; iidem periculum virium ſuarum, fortitudinis, aut peritiæ pugnandi facere volunt, quando congrediuntur, conſequenter cauſam quandam dubiam decidere volunt, & qui provocatus comparere non vult, infamia laborare putatur, quam declinaturus duello ſe committere tenetur. Quamvis vero nimis ſcrupuloſa videri poſſit iſtiusmodi duelli reductio ad deciſionem cauſæ cujuſdam controverſæ; non tamen propterea alii præter eos, quos diximus, fingendi eſſent fines duelli, cum abunde conſtet vix dari actum quendam, qui temere ſuſcipi non poſſit (§. 277. *part. 3. Jur. nat.*). Ea autem de cauſa actus per ſe non mutatur. Omne igitur duellum eſſe bellum, ſufficienter a nobis demonſtratum eſt. Monuimus jam alibi (*not.* §. 1090. *p. 5. Jur. nat.*), *Feſtum* per bellum definire duellum, nec in eo a veritate aberrat.

§. 569.

De duellis in Rep. non tolerandis.

Duella controverſiæ decidendæ, vel famæ tuendæ cauſa ineunda in civitate toleranda non ſunt. Etenim duellum bellum eſt (§. 568.), & in civitate bella privata non toleranda (§. 560.), ſed per judices, qui conſtituuntur (§. 539.), unicuique jus ſuum tribuendum & unuſquiſque adverſus injurias aliorum defendendus (§. 538.). Duella igitur controverſiæ decidendæ, aut famæ defendendæ cauſa toleranda non ſunt.

Oſtendimus jam alibi omne duellum naturaliter illicitum eſſe (§. 1091. *p. 5. Jur. nat.*); hic vero evincitur duellum quoque repugnare ſtatui civili, conſequenter in civitate non eſſe tolerandum, & jure naturæ pro civiliter illicito declarari. Tolerantia igitur duelli in civitate labes Reip. eſt. Non hic repetimus, quod alibi demonſtravimus, duellum non eſſe modum aptum ad controverſiam decidendam, nec ad famam tuendam (§. 1092. *part. 5. Jur. nat.*), conſequenter abſurdum eſſe, controverſiam duello decidere, vel famam eodem defendere velle.

§. 570.

De duellis oſtentationis cauſa ineundis in civitate non tolerandis.

Duella virium, aut peritiæ pugnandi, vel fortitudinis oſtentandæ cauſa ineunda in civitate non toleranda. Etenim cum duellum pugna ſit (§. 1090. *part. 5. Jur. nat.*), qui duello ſe committunt, vi ſeſe invicem impetunt (§. 1088. *part. 5. Jur. nat.*), conſequenter periculo vitæ, mutilationis alicujus membri, vel vulnerationis ſeſe exponunt. Quamobrem cum quilibet periculum vitæ (§. 371. *part. 1. Jur. nat.*), & integritatem organi cujuſdam corporis lædendi vitare debeat (§. 373. *part. 1. Jur. nat.*), & ne volentem quidem occidere (§. 745. *part. 1. Jur. nat.*), vel in periculum vitæ adducere (§. 746. *part. 1. Jur. nat.*), nec alterum vulnerare, vel partem quandam corporis ad uſum ſuum quomodocunque ineptam facere liceat (§. 740. *part. 1. Jur. nat.*), in civitate autem curandum ſit, ut, qui ſua ſponte obligationi naturali, quæ a lege naturæ venit, ſatisfacere nolint, ad eidem ſatisfaciendum vi adigantur (§. 395.); duella oſtentationis virium, aut peritiæ pugnandi, vel fortitudinis cauſa ineunda in civitate toleranda non ſunt.

Intereſt Reip. ut vita ſubditorum & integritas membrorum corporis eorundem conſervetur, quod nemo facile in dubium vocaverit, modo ſingula perpendat, quæ bonum publicum in civitate exigit. Quamobrem ſi vel duella oſtentationis cauſa inita per ſe non eſſent illicita, ſtatui tamen civili minime convenirent, conſequenter cum jus naturæ, quod civilis ſtatus introductionem approbat (§. 26.), eidem repugnantia pro civiliter illicitis declaret, eodem jure duella iſta pro civiliter illicitis habenda, ſi vel maxime in Rep. tolerentur. Hic non agitur de eo, quod fit, ſed quod fieri debet, & civitatem ſpectamus, qualis eſſe debeat, ut labe omni careat.

§. 571.

De reparatione injuriæ.

Injuria reparari dicitur, ſi pars læſa aliqua præſtatione lædentis reſtituitur in eum ſtatum, ut perinde ſit ac ſi injuria facta non fuiſſet. Quamobrem patet, *reparatione injuriam factam fieri quaſi infectam, & ſi pars læſa nulla præſtatione lædentis reſtitui poſſit in eum ſtatum, ut perinde ſit ac ſi facta non fuiſſet, injuriam reparari non poſſe.*

Ex. gr. Si qui rem meam habet, eam mihi reſtituere nolit, & ad eam reſtituendam compellatur; facta reſtitutione perinde eſt, ac ſi re mea privatus non fuiſſem. Non minus habeo, facta reſtitutione, quam habebam, antequam res mea in alterius poteſtatem veniret. Idem igitur ſtatus eſt, facta reſtitutione, qui erat, antequam res mea in alterius poteſtatem veniret. Similiter centum debes, ſolvere non vis. Quodſi ad ſolvendum compellaris, facta ſolutione tantundem habeo, quantum habere debebam: ſunt enim etiam nomina in bonis noſtris (§. 450. *part. 2. Jur. nat.*). Facta igitur ſolutione, idem eſt rerum mearum ſtatus, qui erat, cum deberes, ſolutionem autem non denegares. Enimvero ſi quis te colaphis cæſit, nullo modo fieri poteſt, ut colaphis cæſus non ſis. Facta igitur injuria reparari nequit. Idem eodem modo ſeſe habet, ſi ma-

Digitized by Google

ſi manus amputata, vel aliud quoddam corporis organum ad uſum ſuum ineptum fuerit factum. Hic vero diſtinguendum eſt damnum, quod ex læſione reſultat, cumque æſtimabile ſit, reparari utique poteſt præſtatione æſtimationis.

§. 572.

Quod reparari poteſt, aut noſtrum eſt, vel fuit, aut nobis debetur. Etenim ſi quid reparandum, aliquid præſtari debet, nimirum vel res, vel factum (§. 80. *part.* 3. *Jur. nat.*). Res, quæ præſtanda, aut adhuc eſt in dominio noſtro, veluti ſi quocunque modo in poteſtatem alterius venerit, adeoque reſtituenda (§. 466. *part.* 2. *Jur. nat.*), aut ante fuit, ſed nobis reſtituenda, veluti ſi indebite ſoluta (§. 573. 578. *part.* 4. *Jur. nat.*), vel vi & metu extorta (§. 576. *part.* 3. *Jur. nat.*), aut ad eandem dandam nobis quis obligatur, veluti ex pacto (§. 789. *part.* 3. *Jur. nat.*), vel ſi damnum datum reſarciendum (§. 580. *part.* 2. *Jur. nat.*), & fructus ex re aliena percepti reſtituendi (§. 596. *& ſeqq. part.* 2. *Jur. nat.*). Facta, quæ ab altero nobis præſtanda, nec noſtra eſſe, vel fuiſſe, per ſe patet, conſequenter tantummodo alter ad ea præſtanda nobis obligatur, adeoque debentur (§. 170. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*). Patet itaque, quod reparandum aut noſtrum eſſe, vel fuiſſe, aut nobis deberi. *De eo, quod reparari poteſt.*

§. 573.

Si injuria reparari non poteſt, qui eam fecit puniendus eſt. Etenim ſi injuria facta reparari nequit, nulla præſtatione lædentis pars læſa reſtitui poteſt in eum ſtatum, ut perinde ſit ac ſi injuria facta non fuiſſet (§. 571.). Quoniam tamen quilibet in civitate tutus ab injuria aliorum præſtandus (§. 532.); caveri debet, ne qui injuriam fecit, eandem denuo faciat, & ne in poſterum faciat adhuc aliis, & præcaveri, ne alii exemplum ejus ſecuti injuriam alicui facere audeant, conſequenter periculum læſionis futuræ cum ab eo, qui læſus eſt, tum ab aliis avertendum. Quamobrem cum id aliter obtineri non poſſit, niſi puniendo eum, qui injuriam fecit (§. 301. *part.* 1. *Phil. pract. univ. &* §. 1062. *part.* 1. *Jur. nat.*), & homini natura competat jus puniendi eum, qui ipſum læſit (§. 1061. *part.* 1. *Jur. nat.*), cumque pœnæ exactio bellum ſit (§. 1114. *part.* 1. *Jur. nat.*), in civitate autem in locum belli privati judicia ſucceſſerint (§. 561.); ſi injuria reparari nequit, qui eam fecit puniendus eſt. *Quando injuria facta exigat pœnam.*

Non eſt quod dicas, injuriam, quæ per ſe reparari nequit, poſſe certa pecuniæ ſumma æſtimari, & eam dari læſo, ut pœna non ſit opus, prouti Jure Romano obtinet, ſi de injuria is, qui paſſus eſt, civiliter agat (§. 10. I. de injur. Ecquis enim non videt, hac æſtimatione reo pœnam imponi, quemadmodum diſerte ait Imperator? Alia enim quæſtio eſt, num propter injuriam, quæ reparari nequit, is qui fecit puniendus ſit, an vero pœna, quæ imponitur, danda ſit ei, qui paſſus eſt. Patet autem injurias ſpecialiter ſic dictas, quibus exiſtimatio, ſeu honor & fama alterius læditur (§. 874. *part.* 1. *Jur. nat.*), & inprimis reales, quæ in facto conſiſtunt, veluti ſi cui mala pugno percutiatur, tales eſſe, quæ reparari non poſſunt (§. 571.). Notandum vero injurias generaliter ſic dictas, cum in violatione juris perfecti cujuslibet conſiſtant (§. 859. *p.* 1. *Jur. nat.*), tales eſſe poſſe, ut partim reparari nequeant, partim poſſint. Ita fur, etſi res furtiva domino reſtituenda ſit (§. 523. *part.* 2. *Jur. nat.*), naturaliter tamen a domino adhuc puniri poteſt (§. 551. *part.* 2. *Jur. nat.*), & fur ad pœnam patiendum obligatur (§. 552. *part.* 2. *Jur. nat.*). Sic qui alterum vulnerat non ſolum injuriam facit, quæ reparari nequit, quatenus impoſſibile eſt ut vulneratio facta infecta efficiatur; ſed etiam, quæ reparari poteſt, quatenus in ſanationem vulneris impenſæ faciendæ, vel etiam lucrum ceſſit, quod ex operis per aliquod tempus intermittendis alias ſperari poterat (§. 571.).

§. 574.

Si injuria reparari poteſt, ei, qui paſſus eſt, reſtituendum eſt, quod ſuum eſt, vel fuit, aut præſtandum, quod ipſi debetur. Injuria enim reparatur, ſi pars læſa aliqua præſtatione lædentis reſtituitur in eum ſtatum, ut perinde ſit, ac ſi injuria facta non *De reparatione injuriæ.*

fuiſ-

fuiſſet (§. 571.). Quamobrem cum id, quod reparari poteſt, aut noſtrum ſit, vel fuerit, aut nobis debeatur (§. 572.), & pars læſa reſtituatur in eum ſtatum, quo perinde eſt, ac ſi injuria facta non fuiſſet, ſi conſequitur quod ſuum eſt, aut fuit, vel quod ipſi debetur; ſi injuria reparari poteſt, ipſi reſtituendum eſt quod ſuum eſt, vel fuit, aut præſtandum, quod ipſi debetur (§. 540.).

Ita debitor ad ſolutionem compellendus, ſi moroſus ſolvere nolit, & ad rem tuam reſtituendam adigendus, qui eam poſſidet, ſi ſponte ſuam reſtituere recuſet.

§. 575.

Si injuria partim reparari poſſit, partim nequeat. *Si injuria partim reparari poteſt, partim reparari nequit; & quod debetur reſtituendum, & qui fecit puniendus.* Etenim ſi injuria reparari poteſt, reſtituendum quod ei debetur, qui paſſus eſt (§. 574.); ſi vero nequit, puniendus qui fecit (§. 573.). Quamobrem ſi injuria partim reparari poteſt, partim nequit, & quod debetur reſtituendum, & qui fecit puniendus.

Ita qui te vulneravit ſine juſta cauſa, & puniendus, quia vulneravit, & impenſas in ſanationem vulneris factas reſtituere tenetur.

§. 576.

Quomodo univerſitas in civitate ſpectanda. *Univerſitas in civitate ſpectanda eſt tanquam perſona moralis.* Etenim ſi civitas conſtituitur, ſinguli ſe obligant univerſis, quod commune bonum promovere velint, & univerſi ſeſe obligant ſingulis, quod ſufficientiæ vitæ ipſorum, tranquillitati & ſecuritati proſpicere velint (§. 28.), conſequenter ex obligatione ſingulorum univerſitati naſcitur jus (§. 23. *part. 1. Jur. nat.*). Quamobrem cum univerſitas ſit ſubjectum certorum jurium & certarum obligationum, tale ſubjectum autem ſit perſona moralis (§. 70. *part. 1. Jur. nat.*); univerſitas in civitate ſpectanda eſt tamquam perſona moralis.

Oſtenditur etiam hoc modo. Quælibet ſocietas ſpectanda eſt inſtar unius perſonæ (§. 161. *part. 7. Jur. nat.*), intuitu nimirum finis (*not. §. cit.*), cujus conſequendi gratia cum in eam cadant certæ obligationes (§. 941. *Ontol.* & §. 118. *p. 1. Phil. pract. univ.*) & hinc pendentia jura (§. 23. *part. 1. Jur. nat.*), inſtar perſonæ moralis (§. 70. *part. 1. Jur. nat.*). Quoniam itaque civitas ſocietas eſt (§. 4.); integra quoque civitas, ſeu univerſitas in eadem tanquam perſonam moralis ſpectatur.

Quænam ſint obligationes univerſitatis & ſingulorum, ex fine ſocietatis æſtimandum (§. 28. 4.) & inde porro derivandum eſt jus univerſitatis (§. 159. *part. 1. Phil. pract. univ.*), quemadmodum in antecedentibus fecimus & in ſequentibus porro faciemus. Sane dum de conſtituenda Rep. agimus, non aliud agimus, quam ut demonſtremus, ad quænam univerſitas obligetur, ut inde porro pateat, quænam eidem competant jura. Ac ideo perſonam moralem, quæ univerſitas eſt, intimius hinc cognoſcere datur.

§. 577.

De injuria univerſitati in civitate facta. Quoniam univerſitas in civitate, ſeu quæ eandem conſtituit, ſpectanda eſt tanquam perſona moralis (§. 576.), conſequenter eidem certa competunt jura (§. 70. *part. 1. Jur. nat.*), injuriam autem alteri facit, qui jus ipſius violat, ſeu contra id quidpiam agit (§. 859. *part. 1. Jur. nat.*); *univerſitati injuriam facit, quicunque facit, quod eſt contra jus quodpiam ipſius, ſeu jus quoddam ejus violat.*

In civitate igitur injuria ſingulis facta probe diſtinguenda eſt ab injuria, quæ fit univerſitati, & quomodo injuria ſingulis facta redundet in univerſitatem conſiderandum: quo in caſu eodem facto committitur injuria tum in privatum quendam, tum etiam in univerſitatem.

§. 578.

Digitized by Google

§. 578.

Cum univerſitati injuriam faciat, quicunque facit quod eſt contra jus quodpiam ipſius (§. 577.), qui vero quid facit contra jus alterius, eum lædat (§. 920. *part.* 1. *Jur. nat.*); *qui quid facit contra jus quodpiam univerſitatis in civitate, eandem lædit.*

De læſione ejuſdem.

Quoniam univerſitas perſona moralis eſt (§. 576.), in quam non cadunt niſi certæ obligationes & jura certa (§. 70. *part.* 1. *Jur. natur.*); ea quoque aliter lædi nequit, quam factis vel non factis, quæ ſunt contra jus ipſius. Quamvis vero hic potiſſimum ſpectentur læſiones, quatenus a ſingulis ad civitatem ſpectantibus fiunt; ſuo tamen loco oſtendetur, quomodo etiam ad extraneos & integras gentes ſint extendendæ.

§. 579.

Univerſitati in civitate competit jus puniendi eum, qui ipſam læſit, ſeu violatorem juris ſui. Etenim univerſitas ſpectari poteſt tanquam perſona quædam moralis (§. 576.), cui certa competunt jura (§. 70. *part.* 1. *Jur. nat.*), & qui contra hæc quicquam facit, eam lædit (§. 578.). Quamobrem cum unicuique naturaliter competat jus puniendi eum, qui ipſum læſit (§. 1061. *part.* 1. *Jur. nat.*); univerſitati competit jus puniendi eum qui ipſam læſit, ſeu violatorem juris ſui.

De jure puniendi violatorem juris univerſitati competentis.

Diſtinguendum hoc jus eſt ab exercitio juris puniendi privati, de quo antea egimus, etiam in eo caſu, in quo idem factum tum contra jus privati, tum contra jus univerſitatis, quatenus tanquam perſona moralis ſpectatur, committitur (*not.* §. 578.), fit ita quod utraque pœna eodem actu ab eo, qui injuriam fecit, exigatur, quatenus pœna major utramque continet.

§. 580.

Factum doloſum, quo alteri damnum datur, vel injuria infertur, *Maleficium* dicitur: *Quaſi maleficium* vero vocatur factum iſtiuſmodi culpoſum.

Maleficium & quaſi maleficium quid ſit.

Ita aggreſſor, qui alterum vulnerat, damnum eidem dat, quatenus eidem cauſatur impenſas in ſanationem vulneris faciendas, & præterea ſecuritatem, jus omni homini natura competens (§. 918. *p.* 1. *Jur. nat.*), violat. Factum igitur hoc maleficium eſt. Similiter ſtupratio violenta virginis maleficium eſt, quo injuria, quæ reparari nequit, infertur. Si vero quid ex ædibus noſtris dejicitur, quo prætereunti vulnus infligitur; factum hoc quaſi maleficium eſt.

§. 581.

Maleficium, quo privato damnum datur, vel injuria infertur *Delictum*; quo vero damnum datur, vel injuria infertur univerſitati in civitate, aut ſi mavis Reip. *Crimen* appellare lubet. Dicuntur quoque illa *Delicta privata*; hæc *publica*. Quoniam vero eodem facto & privato, & Reip. damnum dari, vel injuria fieri poteſt; ideo *idem maleficium & delictum privatum, & publicum, ſeu delictum, & crimen eſſe poſ[illegible]*

Delictum & Crimen quid ſit.

Voc[illegible] maleficium, delictum & crimen non ſatis determinatum habent ſignificatum, ſed tantiſper vagum, ut haud raro promiſcue uſurpentur. Cum tamen noſtrum fuerit ea ad ſignificatum fixum reducere (§. 144. *Diſc. prælim.*), ut a ſignificatu famoſiori non nimis recederemus operam dedimus. Sufficit nos vocabulis in hoc ſignificatu uti velle, quod nobis utique permittendum.

naturaliter illicitum, dat etiam jus, ne quis agentem impedire poſſit, quo minus faciat. *Quod erat tertium*.

Ex. gr. Si lege expreſſa permittantur lupanaria, quæ naturaliter illicita ſunt (§. 243. *part. 7. Jur. nat.*); qui ea exercet, non vero jure, ſed tantummodo impune hoc facit, nemini tamen competit jus impediendi, quo minus faciat, ſed quilibet potius obligatur non impedire. Nimirum in genere lex permiſſiva obligat tertium ad me non impediendum, quo minus faciam quod permiſſum eſt, & ex iſta obligatione naſcitur jus non patiendi, ut impediat. Ita in ſtatu naturali mihi permiſſus eſt uſus rei cujuſcumque neceſſarius (§. 14. *part. 2. Jur. nat.*), ſed nemini quoque eundem impedire licet (§. 36. *part. 2. Jur. nat.*).

§. 585.

Legibus tales ac tantæ addendæ ſunt pœnæ, quæ ad cohibendam legum tranſgreſſionem, quantum datur, ſufficiunt. Etenim in omni ſocietate hoc fieri poteſt ac debet (§. 56. *part. 7. Jur. nat.*). Ergo etiam in civitate, quæ ſocietatis ſpecies eſt (§. 4.). *De pœna legibus addenda.*

Oſtenditur etiam hoc modo. Lege obligari debent ſubditi ad faciendum, quod præcipitur, & omittendum, quod prohibetur (§. 163. 164. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Enimvero obligatio poſitiva, quæ ſcilicet a voluntate humana proficiſcitur (§. 290. *part. 1. Phil. pract. univ.*), ſanctione pœnali, conſequenter pœna legi adjecta (§. 289. *part. 1. Phil. pract. univ.*), introducitur (§. 291. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Ergo legibus adjiciendæ ſunt pœnæ tales ac tantæ, quæ ad cohibendam legum tranſgreſſionem ſufficiunt.

Ita ſi adulterium prohibetur, pœna adulterii legi prohibitivæ addenda. Si præcipitur, ut quis conventui interſit; legi præceptivæ adjicienda pœna, quam ſubire debet, qui non advenerit.

§. 586.

Si lex præceptiva exigit, ad quod præſtandum quis vi compelli poteſt, pœna opus non eſt. Etenim ſi quis vi compelli poteſt ad id præſtandum, quod lex exigit; is facere tenetur, quod præcipitur, etiamſi nolit, nec ſua ſtare voluntate, ſed legislatoris. Quamobrem cum pœnę ſint motiva actionum committendarum, vel omittendarum (§. 287. *part. 1. Phil. pract. univ.*), in hypotheſi autem propoſitionis pręſentis motivo nullo ſit opus, quod per ſe patet, modo intelligas, quid ſit motivum (§. 890. *Pſych. empir.*); ſi lex pręceptiva exigit, ad quod pręſtandum quis vi compelli poteſt, pœna opus non eſt. *Quando legi præceptivæ pœnam adjici non ſit opus.*

Ex. gr. ponamus lege præcipi, ut unusquiſque civium certam pecuniam ſolvat ad pauperes ſuſtentandos, non opus eſt ut pœna decernatur in eos, qui ſolvere nolunt, cum a magiſtratu ad ſolvendum vi compelli poſſint. Similiter ſi præcipitur, ut certa merces pro certis operis præſtetur; non opus eſt, ut qui præſtare nolit puniatur, cum a judice ad ſolvendum compelli poſſit.

§. 587.

Si Rector civitatis ſignificat, quid a ſubditis fieri, aut non fieri debeat, non vero addit, quod ſecus facientes puniri, aut a magiſtratu ad faciendum vi adigi debeant; iſta voluntatis declaratio proprie loquendo lex non eſt, ſed Rector civitatis ſubditos inſtruere ſaltem voluiſſe intelligitur, quidnam ſit officii ipſorum. Etenim ſi qui ſecus faciunt, quam vult Rector civitatis, nec puniuntur, nec vi adiguntur a Magiſtratu, ut faciant, nulla ipſis neceſſitas imponitur, id, quod ipſe vult, faciendi, conſequenter ad faciendum non obligantur (§. 118. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Enimvero ſi ſubditi non obligantur id facere, quod jubentur, aut non facere, quod diſplicet Rectori *De legibus improprie ſic dictis.*

civitatis, quod ipſis præſcribitur lex non eſt (§. 131. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*). Quamobrem ſi Rector civitatis ſignificat, quid a ſubditis fieri velit, aut non fieri, non vero ſecus facientes puniri, aut ſua ſponte facere nolentes ad faciendum vi compelli jubet; proprie loquendo legem non fert. *Quod erat unum*.

Quoniam tamen ſignificatione voluntatis ſuæ nihil agere voluiſſe non dicendus, non aliud reſtat, quam quod ſubditos inſtruere ſaltem voluerit, quid facere ſit officii ipſorum. *Quod erat alterum*.

In civitate libertas naturalis ſingulorum reſtringitur quoad eas actiones, quæ ad bonum publicum promovendum faciunt, quoad ceteras illa illibata manet (§. 47.), nec ultra eas imperium civile extenditur (§. 35.). Quamobrem non ob quoslibet actus juri naturæ adverſos puniri debent ſubditi. Quoniam tamen curæ eſſe debet Rectori civitatis, ut ſubditi ſint virtuti dediti, & ne a virtutis tramite ad vitia deflectant, & qui deflectunt a vitiis revocentur & in viam rectam reducantur (§. 456.); eidem maxime convenit, ut ſuam etiam de his voluntatem ſignificet & ſubditis inculcet officium ſuum. Leges igitur, quæ non ſunt niſi repetitiones legum naturalium & civiliter nonniſi improprie leges dicuntur, pro temerariis habendæ non ſunt. Accedit quod in puniendis delictis atque criminibus ratio quoque habenda ſit tranſgreſſionis illarum legum, quemadmodum ex ſequentibus elucefcet. Iſtiuſmodi leges ſunt, quæ jubent cives eſſe concordes, pietatis ſtudioſos, virtuti deditos, juſtitiæ cultores, ut ſine urgente cauſa non negligant cultum divinum publicum, ut dignitati conſpicui aliis exemplo ſint, ut parentes omni ſollicitudine educationem liberorum curent & porro.

§. 588.

Pœnæ civiles in quo conſiſtant. *Pœnæ conſiſtunt in privatione ſui, & in faciendo dolore in corpore*. Etenim pœnæ, quæ ab homine homini infliguntur, vel ſunt mala fortunæ, vel mala corporis (§. 286. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*). Quoniam mala fortunæ ſunt, quæ ſtatum externum imperfectiorem reddunt (§. 566. 567. *Pſych. empir.*); huc ſpectant, quæ ſunt in bonis noſtris (§. 448. *part.* 2. *Jur. nat.*) & fama atque exiſtimatio (§. 538. 553. *part.* 1. *Jur. nat.*). Similiter cum mala corporis ſint quæ corpus noſtrum, vel ſtatum noſtrum imperfectioni obnoxium reddunt (§. 566. 567. *Pſych. empir.*); huc pertinet jactura vitæ, aut membri cujuſdam corporis & dolor, qui in corpore fit. Quamobrem cum quis ſuo privetur, ſi privetur iis, quæ ſunt in bonis ſuis, aut membri alicujus corporis, vel ipſius vitæ jacturam faciat; pœnæ conſiſtunt in privatione ſui & in faciendo dolore in corpore.

Oſtenditur etiam hoc modo. Quicquid noſtrum eſt, vel ſunt res corporales, vel incorporales, quæ ad ſtatum noſtrum externum referuntur, vel vita & membra corporis noſtri. Quamobrem ſi privemur aliquo, quod noſtrum eſt, bonum aliquod amittimus vel fortunæ, vel corporis (§. 567. *Pſych. empir.*), conſequenter cum abſentia boni malum ſit (§. 754. *part.* 1. *Jur. nat.*), malum quoddam nobis accidit. Et quod in corpore ſentire dolorem malum ſit, nemine contradicente ſumi poteſt. Pœnæ igitur quia mala phyſica ſunt, quæ nobis immittuntur ab alio (§. 285. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*); eædem utique conſiſtunt in privatione ſui & in faciendo dolore in corpore.

Diverſa ſunt pœnarum genera, quæ ut determinari poſſint neceſſe ut conſtet, in quonam pœnæ conſiſtere poſſint. Nihil homo habet, quod ipſi adimi poſſit, ut ægre eidem fiat, quam res corporales & incorporales, vitam & corporis membra; nec aliter alias eidem ægre fieri poteſt, quam corpus affligendo. Quamobrem hinc petenda eſt omnis pœnarum civilium differentia.

§. 589.

Quot modis homo puniri poſſit. Quia pœna conſiſtit vel in privatione ſui, vel in faciendo dolore in corpore (§. 588.), quæ autem noſtra ſunt, vel ſunt res ſive pecunia, vel jura nobis competentia, vel exiſtimatio aut fama, vel corporis noſtri membra atque vita, & dolor in corpore non uno modo fieri poteſt, veluti ſi virgis cæditur, ſi baculo percutitur, ſi ferro candente

dente aduritur; *in pœnam adimi poſſunt res quæcunque corporales, quæ ſunt in dominio noſtro, pecunia, jura qualibet, ſive in perpetuum, ſive ad certum tempus, fama & exiſtimatione privari, ſeu infamia notari poſſumus, corpus variis modis affligi & ipſa denique vita eripi poteſt non uno modo.*

Qualeſcunque tandem ab hominibus excogitatæ fuerint pœnæ, eædem ad hæc genera reducuntur. Noſtrum non eſt perſequi omnes pœnas in ſpecie, quæ vel apud nos, vel gentes alias uſitatæ ſunt. Sufficit itaque notaſſe quod neceſſarium fuerit varias excogitare pœnas, quia delicta & crimina eadem pœna coerceri nequeunt, immo nec idem delictum atque crimen in diverſis ſubjectis, vel etiam tempore diverſo, prouti ex ſequentibus haud difficulter intelligetur.

§. 590.

Mulcta dicitur pœna, quæ in ſocietate pecuniæ, vel rei cujuſdam corporalis, aut incorporalis, cujus quippe pretium pecunia metimur (§. 290. *part.* 4. *Jur. nat.*), conſiſtit. *Mulcta quid ſit.*

Equidem hodie mulctæ communiter ſumitur pro pœna pecuniaria; conſtat tamen primitus mulctæ nomine veniſſe, quod teſte *Varrone* ſingula ob peccata exigebatur, veluti ovem, bovem. Et quidem mulcta minima erat unius ovis, maxima triginta boum & duarum ovium. Hinc eodem *Varrone* autore multa maxima dicta trium millium & viginti aſſium, quia bos centuſſibus, ovis decuſſibus æſtimabatur. Vid. *Stephanus* in Theſ. Linguæ Lat. Voc. Multa. Ideo quando *Moſes* Exod. XXII. 1. furem bovis in reſtitutionem boum quinque & furem ovis in reſtitutionem ovium quatuor condemnat, cum boves quatuor & oves tres in pœnam dentur, pœna hæc utique mulctæ accenſenda.

§. 591.

Fiſcus vocatur receptaculum pecuniæ privatæ Regis, ſeu imperantis. Ita tamen etiam appellantur ipſi nummi, aut in genere ipſa bona Regis ad privatos uſus deſtinata. *Quæ* igitur *Regis propria, ſeu ad ejus uſus privatos deſtinata, in fiſco ſunt.* *Fiſcus quid ſit.*

Ita *Seneca* de Benefic. lib. 7. c. 6. Cæſar, inquit, omnia habet, fiſcus ejus privata tantum ac ſ[illegible] & univerſa in imperio ejus ſunt, in fiſco [illegible]pria,

§. 592.

Fiſcus collegii, aut univerſitatis cujuſdam particularis dicitur receptaculum pecuniæ illi collegio, ſeu univerſitati iſti propriæ, conſequenter ad uſus ipſius deſtinatæ. Solet etiam pecunia ipſa collegio iſti propria, ut ad uſus ſuos neceſſarios de ea diſponat, fiſcus appellari. *Fiſcus collegii quid ſit.*

Fiſcus ſimpliciter dictus ſemper intelligitur de fiſco Principis.

§. 593.

Confiſcatio bonorum eſt actus, quo in pœnam omnia bona, quæ quis habet, eidem adimuntur & fiſco attribuuntur. Unde ſimul intelligitur, quid ſit *Confiſcatio rei* cujuſdam *ſingularis*. *Confiſcatio quid ſit.*

Jure veteri Romanorum bona ob crimen condemnatorum veluti ſi vita adimebatur, aut civitas, aut ſervilis conditio irrogabatur, vel ſi quis ad ferrum aut beſtias, aut in metallum damnabatur, confiſcabantur; ſed confiſcationem hanc in Novell. 134. c. 13. ſuſtulit *Juſtinianus*, excepto crimine læſæ majeſtatis, & eandem quoque in imperio Romano-Germanico abrogavit *Carolus V.* Imperator in Ordin. Crim. art. 218.

Digitized by Google

§. 594.

An ſi bona confiſcentur puniantur hæredes.

Si alicujus bona confiſcantur, hæredes non puniuntur ob ipſius crimen, ſed tantummodo malum ſentiunt occaſione criminis ejuſdem. Etenim hæredes nullum habent jus in bonis ejus, qui punitur, quamdiu vivit, ſed tantummodo ſuccedunt in bona, quæ defunctus relinquit (§. 958. 960. *part. 7. Jur. nat.*). Enimvero quando bona confiſcantur, ea vivo adimuntur & fiſco attribuuntur (§. 593.), conſequenter poſt mortem nihil bonorum ſupereſt, ac ideo quoque nullum eſt jus eorum, qui exiſterent hæredes, ſi qua bona relinquerentur. Nihil igitur adimitur hæredibus, quod ſuum erat. Quamobrem nec ipſi puniuntur ob crimen ejus, cujus bona confiſcantur in pœnam criminis (§. 588.). *Quod erat unum.*

Quoniam tamen crimine non admiſſo bona confiſcata non fuiſſent, poſt mortem delinquentis in iis ſucceſſiſſent hæredes (§. 958. *part. 7. Jur. nat.*). Quamobrem propter confiſcationem bonorum abeſt hæreditas, quam crimine non admiſſo habituri fuiſſent. Quoniam itaque abſentia boni malum eſt (§. 754. *part. 1. Jur. nat.*); bonis ob crimen confiſcatis occaſione ejuſdem malum ſentiunt hæredes. *Quod erat alterum.*

Nimirum confiſcatio bonorum reſpectu hæredum eſt inſtar caſus infeſti, quo hæreditate, quam ſperabant, privantur. Et quamvis *Juſtinianus* & *Carolus V.* Imperator iniquum eſſe exiſtimaverint, ut ob crimen condemnatorum bona confiſcarentur; id tamen non ea de cauſa factum eſt, quod criminis non participes puniantur ob factum alienum, ſed quod pœna nimis dura viſa fuerit. Quamobrem confiſcationi bonorum adhuc locum fecerunt in crimine læſæ majeſtatis, ſeu perduellionis, quod propter atrocitatem graviori pœna coercendum.

§. 595.

Relegatio quid ſit & ejus effectus.

Relegatio eſt expulſio e civitate, aut ſaltem e territorio quodam. *Quodſi* ergo *relegatus e civitate ejicitur, membrum civitatis eſſe deſinit*, conſequenter *univerſitati non amplius obligatur, nec ei, aut Rectori civitatis amplius aliquod jus in eundem competit.* Similiter patet, *ſi territorio exire jubetur, in eum magiſtratui, qui juriſdictionem in eodem habet, nihil juris amplius competere.* Patet etiam, *relegato liberum non eſſe, ut in terras, ex quibus ejectus eſt*, pro lubitu *accedat & ibidem commoretur.*

Cum relegatione convenit aquæ & ignis interdictio: quibus enim aqua & igni interdicitur, ii in ea regione, in qua habitant manere non poſſunt, ſed ex ea diſcedere coguntur, cum illarum rerum uſu nemo carere poſſit. Hoc genus pœnæ olim apud Romanos in uſu fuit, ſed jam apud ipſos in deſuetudinem abiit & in ejus locum ſucceſſit deportatio. Notandum vero eſt nos relegationem ſumere in eo ſignificatu, qui hodie apud nos receptus eſt, non vero in illo, qui Romanis erat familiaris, apud quos relegati provincia quidem aliqua & inſulis excedere jubebantur, civitatem tamen Romanam retinebant, quam deportati amittebant. Quæ in ſtatu civili Romanorum proprio rationem ſufficientem habent, parum commode ad quemvis alium applicantur.

§. 596.

De relegatione temporaria & perpetua.

Relegatio temporaria eſt, quæ ad certum tempus extenditur, veluti ad biennium, aut triennium. Aſt *perpetua* eſt, quæ per totam relegati vitam durat.

Quod relegatio temporaria ultra decennium non extendatur, rationem naturalem minime habet, ſed mere civile eſt.

Digitized by Google

§. 597.

Deportatio eſt in locum quendam remotum & certo ſpatio circumſcriptum invitus ſucceſſus, quo egredi minime licet. *Deportatio quid ſit.*

Hoc pœnæ genus apud Romanos ſucceſſit in locum interdictionis aquæ & ignis, apud quos ut interdictio ignis & aquæ, ita etiam deportatio pœnæ capitali æquiparabatur. Effectus vero pœnæ illius apud Romanos meræ voluntatis erat, qui proinde pro lubitu variari poteſt, ſiquidem ea uti voluerimus. Apud Ruſſos ea adhuc in uſu eſt, ubi in Siberiam mittuntur criminis rei, qua egredi ipſis minime permittitur.

§. 598.

Carcer locus eſt, unde quis exire prohibetur. *Pœna carceris* eſt, qua quis ad certum tempus, vel donec vixerit, in eodem conditur. Quoniam in carcerem detruſus non pro lubitu ire poteſt, quo voluerit, ſed invitus eo in loco, in quo detinetur, manere cogitur; *pœna carceris eidem adimitur jus eundi, quo voluerit*. Atque ideo patet, *carcere delinquentes puniri poſſe* (§. 589.). *De carcere & pœna carceris.*

Equidem carceris uſus eſt ad detinendos homines criminis reos, ne aufugiant pœnam evitaturi; attamen coercendis quoque hominibus inſervit. Quamobrem hodie pœna carceris frequentiſſima eſt.

§. 599.

Relegationi quodammodo affinis eſt *Interdictio aditus in certum locum*, quæ definitione nulla indiget, veluti ſi quis prohibetur venire in urbem, vel pagum certum. Facile patet, *aditu in certum locum interdici iis, qui ſedem fixam ibi non habent*. Patet porro, *relegationem continere interdictionem aditus in certum locum*. Etenim qui ex territorio quodam relegatur, ei etiam interdicitur, ne in eum locum veniat. *De interdictione aditus in certum locum.*

§. 600.

Ex adverſo deportationi affinis eſt *Interdictio exitus ex certo loco*, quæ itidem definitione non indiget, veluti ſi quis prohibetur egredi ex urbe, vel domo, vel mutare domicilium, ut invitus manere debeat in urbe, vel ædibus ſuis, vel eo loco habere domicilium, in quo nunc habet. Facile patet, *deportationem continere interdictionem exitus ex certo loco*. *De interdictione exitus ex certo loco.*

Nimirum & in hoc, & in proxime præcedente pœnæ genere (§. 599.), is qui punitur, privatur aliquo jure, quo alias fruebatur, nimirum jure exeundi vel domicilium mutandi pro lubitu, & ex adverſo jure accedendi in aliquem locum, ac ideo interdictio utraque pœnæ locum tueri poteſt (§. 589.). Interdictio, ne quis certo loco egrediatur, veluti urbe, pago, vel domo ſua cum carcere quoque convenit (§. 598.).

§. 601.

Pœna capitalis dicitur, quæ vitam homini adimit. Vocatur etiam *ultimum ſupplicium*. *Pœna capitalis quid ſit.*

Quoniam vita hominis non uno modo adimi poteſt, varia quoque dantur pœnarum capitalium ſpecies, non ubivis gentium eædem. Præcipuas earum commemorare lubet, præſertim eas, quæ apud nos in uſu ſunt.

Digitized by Google

§. 602.

De decollatione. *Decollatio* eſt pœna capitalis, qua caput gladio, vel alio inſtrumento amputatur. Unde etiam *Pœna gladii* dicitur.

Amputatio capitis in pleriſque locis, etiam apud nos, gladio perficitur; in nonnullis locis, veluti in Anglia & Ruſſia, ſecuri.

§. 603.

De ſuſpendio. *Suſpendium* eſt pœna capitalis, qua homo e furca publica, vel patibulo, laqueo aut catena collo circumdata ſuſpenditur.

Hoc nimirum modo homo gulam ſtringendo necatur.

§. 604.

De Crucifixione. *Crucifixio* eſt pœna capitalis, qua homo clavis ferreis per manus & pedes trajectis cruci affigitur. Patet itaque, *crucifixos vitam cum cruciatu traxiſſe & tandem fame enecatos fuiſſe.*

Mortis ideo accelerandæ cauſa ſubinde crura crucifixorum frangebantur. Supplicium hoc atrociſſimum Romanis in uſu erat: ſed iiſdem ad fidem chriſtianam converſis crux in furcam mutata & in locum crucifixionis ſuſpendium ſubſtitutum, retenta tamen alicubi atrocitate pœnæ, ut ſuſpenſi non laqueo ſuffocentur, ſed unco corpori impacto, cruciatu atque fame tandem enecentur, prouti refert *Tournefort* in Itinerario Orientis ſermone Gallico editi. Erat alias *Uncus* peculiare genus ſupplicii ignominioſiſſimi apud Romanos, quo homo unco gutturi infixo vel in ignem, vel in gemonias ſcalas, aut in Tiberim trahebatur. Dicebantur autem *gemoniæ* ſcalæ, ad quas corpora damnatorum unco tracta præcipitabantur. *Plinius* lib. 8. c. 40. gemonios gradus vocat.

§. 605.

De ſtrangulatione. *Strangulatio* eſt pœna capitalis, qua homo collo in laqueum inſerto vitam finire cogitur.

Supplicium hoc apud Turcas uſitatiſſimum eſt & quoad modum finiendi vitam convenit cum ſuſpendio, quali nos utimur.

§. 606.

De ſupplicio rotæ. *Rotæ ſupplicium* eſt pœna capitalis, ubi crura & brachia hominis, cervix item & ſternum rota contunduntur & mortui deinde cadaver rotæ affigitur.

Hoc genus ſupplicii jam olim Romanis in uſu fuit, quemadmodum ex *Ammiano Marcellino*, Hiſt. lib. 14. conſtat, & hodienum apud nos quoque in variis criminibus receptum.

§. 607.

De ſubmerſione & ſuffocatione in aquis. *Submerſio & ſuffocatio in aquis* eſt pœna capitalis, qua homo in aquis ſubmerſus ſuffocatur.

Sanctio Carolina art. 130. 131. & 159. in pluribus criminibus hanc pœnam dictari jubet: in Saxonia vero nonniſi in parricidio retenta, ubi damnatus una cum cane, vipera, ſimia, vel loco iſtius fele & gallo gallinaceo culeo inſutus in flumen propinquum projicitur & aquis ſuffocatur.

§. 608.

§. 608.

Combuſtio vel *ſupplicium ignis* eſt pœna capitalis, qua homo rogo impoſitus concrematur atque in cineres redigitur. Ad mitigandam pœnam ſubinde quoque capite amputato nonniſi cadaver concrematur. *De combuſtione.*

Supplicium ignis etiam olim apud varias gentes in uſu fuit, ſed quæ non uno modo igne necarunt homines, quod hic recenſere ſuperſedemus, cum plerique modi a crudelitate immani non ſint alieni.

§. 609.

Diſſectio in quatuor partes eſt pœna capitalis, qua corpus hominis vivi in quatuor partes diſſecatur & ſingulæ cadaveris partes in ſingulis viis publicis ſuſpenduntur. *De diſſectione in quatuor partes.*

Supplicium hoc omnium ſeveriſſimum apud nos habetur & rariſſimum eſt, quo nonniſi adverſus perſonam Imperatoris, vel Principes Electores manu ſua delinquentes coercentur. Vid. *Carpzovius* in Criminal. part. 3. quæſt. 129. n. 52. 53.

§. 610.

Augmenta pœnarum capitalium dicuntur actus, quibus ultimo ſupplicio afficiendus vel affectus majore ignominia afficitur, aut cruciatu majore torquetur, veluti ſi damnatus trahæ impoſitus & alligatus, vel corio impoſitus ab equo per vias & plateas ad locum ſupplicii pertrahitur, ſi decollati cadaver rotæ imponitur, ſi damnatus vehiculo impoſitus, dum ad locum ſupplicii ducitur, forcipibus candentibus aduritur, ſi crurifragio plectendi crura & brachia ante rota frangantur, quam cervix, aut ſternum contunditur. *De Augmentis pœnarum capitalium.*

Nolumus plura recenſere pœnarum capitalium genera, quam quæ vel apud nos hodie in uſu ſunt, vel cum iis conveniunt. Supplicia ultima apud nos uſitata ſunt decollatio, ſuſpendium, rota, ſuffocatio in aquis, combuſtio & diſſectio Rei in quatuor partes; Augmenta autem eorum impoſitio trahæ, impoſitio cadaveris rotæ, aduſtio forcipum candentium, contuſio rotæ, qua primo crura & brachia franguntur, & a nobis exempli loco modo commemorata ſunt.

§. 611.

Pœna corporis afflictiva dicitur, quæ dolorem facit in corpore, ſed mortem non affert. *Pœnæ corporis afflictivæ quænam dicantur.*

Nolumus quoque hic prolixe commemorare pœnas corporis afflictivas, quæ vel olim apud quaſdam gentes, præſertim Romanos, in uſu fuerunt, vel etiamnum ſunt; ſed in iis acquieſcimus, quæ apud nos recepta ſunt.

§. 612.

Fuſtigatio eſt pœna corporis afflictiva, qua dorſum denudatum hominis per vias & plateas oppidi, aut pagi alicujus virgis cæditur. Alicubi ad palum deligantur & virgis cæduntur rei. *Fuſtigatio quid ſit.*

Fuſtigatio ſuos habet gradus pro numero plagarum, quibus afficitur corpus. Quamobrem numerus determinandus eſt, prouti pœna major, vel minor irroganda.

§. 613.

Digitized by Google

§. 613.

De caſtigatione in carcere.

Affinis fuſtigationi eſt *Caſtigatio in carcere*, quæ eſt pœna corporis afflictiva, quæ privatim in carcere virgis fit per lictorem, aut magiſtrum carceris.

Dici ſolet caſtigatio, quia pœna hæc emendatrix potiſſimum eſt, irroganda iis, de quibus ſpes emendationis ſupereſt.

§. 614.

De mutilatione membrorum.

Mutilatio membrorum dicitur, ſi membrum aliquod corporis abſcinditur, aut amputatur. Huc pertinet abſciſſio digitorum, aurium, linguæ vel naſi, amputatio manus, vel pedis.

Carpzovius in Criminal. part. 3. quæſt. 129. num. 28. 32. abſciſſionem duorum digitorum & manus amputationem tanquam diverſas pœnas corporis afflictivas diſtinguit, cum utique ſint diverſæ ſpecies, nec in eodem genere criminis irrogentur. Quoniam tamen eidem generi ſubſunt, nobis placuit hoc genus mutilationem membrorum appellare.

§. 615.

De extenſione membrorum.

Membrorum extenſio eſt pœna corporis afflictiva, qua membra corporis violenta tractione extenduntur.

Carpzovius loc. cit. n. 39. pœnam hancce ait mitiorem haberi fuſtigatione; illi tamen æquiparari, ſi ad duos, tres vel quatuor gradus inſtituatur. Ab Italis inventam dicit, quibus *Tratto di corda* appellatur, & inde ad Germanos perveniſſe, dubitat tamen, an alibi in Germania, quam in Electoratu Saxoniæ uſu recepta ſit, ubi hac pœna ſaltem afficiendi rei, qui in flumine alieno piſcari deprehenſi fuerint, relictum tamen arbitrio judicis, ut relegatione, vel quandoque etiam fuſtigatione puniatur reus. Quamobrem & in Saxonia vix occurrunt hujus pœnæ exempla.

§. 616.

De damnatione ad triremes, metallum vel opus publicum.

Damnatio ad triremes, metallum vel aliquod opus publicum eſt pœna corporis afflictiva, qua hominis corpus continuis ac duris laboribus defatigatur. Per ſe patet, *hoc pœnæ genus eſſe poſſe vel temporarium, vel perpetuum.*

Dubitabunt forſan nonnulli, num hoc pœnæ genus ad pœnas corporis afflictivas referendum ſit, ſi pœna corporis afflictiva dicatur, quibus dolor fit in corpore (§. 611.). Ecquis vero dubitet, defatigationem continuam corporis dolori tranſitorio æquiparari, ſi vel maxime dolor proprie loquendo dici non poſſit, præſertim cum conjuncta ſit cum dura ſervitute & plagis compellatur reus, ne ſegniter labore perfungatur.

§. 617.

De pœna ſtigmatum.

Stigmatum pœna eſt pœna corporis afflictiva, qua notæ quædam corpori hominis ferro candente inuruntur. Patet autem, *ſtigmata inuri, ut de crimine ab homine perpetrato aliis conſtet.*

Hæc pœna ſubinde conjungi ſolet cum fuſtigatione ſicuti cum fuſtigatione & ſtigmatum pœna conjungitur relegatio perpetua.

§. 618.

Digitized by Google

§. 618.

Pœna infamiæ dicitur, qua quis exiſtimatione & inde in civitate dependentibus juribus privatur. *De infamiæ pœna.*

Habet ea ſuos gradus, & multa hic dependent ab opinione hominum. Poſſe autem hominem quoque puniri, ſi infamia notetur, inde patet, quod fama bona, honor & exiſtimatio referatur ad id, quod ſuum eſt, pœna autem in privatione ſui conſiſtat (§. 588. 589.). Plures dari hujus pœnæ gradus, me non monente, facile intelligitur.

§. 619.

Pœnæ infames dicuntur, quæ cum ignominia conjunctæ ſunt, vel famæ nocent. Quamobrem cum pœnæ capitales & corporis afflictivæ infligantur ob crimina perpetrata; *omnes pœnæ capitales & corporis afflictivæ infames ſunt.* *Pœnæ infames quanam ſint.*

Nimirum non pœna, ſed crimen, quod quis admiſit, infamat (§. 862. *p. 1. Jur. nat.*). Hinc ſi innocens punitur, qui non admiſit, quod animadverſione dignum ſit, is minime fit infamis.

§. 620.

Numellæ ſunt pœna, qua collo hominis in publico loco circumdatur ferrum ſemicirculare, alteri ſuo extremo palo vel muro affixo, altero autem ſera munito. Is, cui pœna hæc irrogatur, *ad numellas ſiſti* dicitur. Quoniam famæ ejus nocetur, qui ad numellas ſiſtitur (§. 553. *part. 1. Jur. nat.*); *numellæ referuntur ad pœnas infamiæ* (§. 618.), *minime autem ad pœnas corporis afflictivas* (§. 611.). *De Numellis.*

Hinc noſtris moribus ad numellas ſiſtuntur pœna corporis afflictiva afficiendi, vel etiam relegatione perpetua puniendi, ut ideo numellæ ſint præparatorium quoddam pœnæ irrogandæ. Quemadmodum vero in genere in pœna infamiæ plurimum tribuendum hominum opinioni (*not.* §. 118.); ita quoque numellæ non ubivis & ſemper eandem ignominiam pariunt, præſertim ſi nulla pœna infamis accedat. Alicubi delinquentes coguntur in conſpectu populi lapidem in collo, vel manu circumferre, alicubi ob delicta quædam leviora caveæ publicæ includuntur ad conflandam ignominiam. Aſt talibus recenſendis hic ſuperſedemus.

§. 621.

Sepultura inhoneſta dicitur, ſi cadaver humanum in loco inhoneſto, veluti ſub patibulo aut in loco, ubi cadavera pecudum excoriantur & decarnantur, conditur, aut ſaltem non permittitur, ut in cœmeterio humo demandetur: quod poſterius forſan rectius *Denegatio ſepulturæ honeſtæ* appellari poteſt, quaſi ſepultura intermedia inter honeſtam & inhoneſtam. Huc etiam referri poteſt *Sepultura aſinina*, quando non permittitur, ut cadaver cum ceremoniis ſolitis ſepeliatur. Quoniam mortuo adimitur jus, quod alias eidem attributum, ſi in loco inhoneſto ſepelitur, aut ſaltem non permittitur, ut in cœmeterio, vel cum ceremoniis ſolitis humo demandetur, in pœnam vero homini etiam auferri poteſt jus quodcunque (§. 589.); *ſepultura tam inhoneſta, quam aſinina, & denegatio ſepulturæ honeſtæ pœna eſſe poteſt.* *De ſepultura inhoneſta & aſinina.*

Ignominioſum utique eſt hominem æquiparare bruto, vel indignum cenſeri, qui hominibus honeſtis æquiparetur. Ignominia vero etiam cadit in mortuum & famæ hominis etiam poſt mortem noceri poteſt. Quamobrem abſurdum non eſt, ut in pœnam quoque decernatur ſepultura inhoneſta, aut aſinina, vel denegetur honeſta. Atque id tanto magis valet, quatenus pœnæ exemplares eſſe debent (§. 1062. *part. 1. Jur. nat.*), ut ideo dicendum non ſit pœnam in mortuo ſtatutam carere omni effectu.

§. 622.

De pœnis civilibus & criminalibus.

Pœnas civiles appellamus, quæ irrogantur ob delictum privatum; *criminales*, quæ ob crimen, ſeu delictum publicum infliguntur.

Ita commode in Jure naturæ pœnas civiles & criminales a ſe invicem diſtingui poſſe nobis videtur. Quid juri poſitivo conveniat, definire haud facile eſt. Cum enim id dependeat a voluntate humana, non ubivis locorum pœnæ criminales a civilibus eodem modo diſtinguuntur. *Carpzovius* part. 3. quæſt. 128. num. 4. & ſeqq. in foro Saxonico pœnas capitales & corporis afflictivas criminales haberi affirmat, ceteras, quibus nec vita adimitur, nec corpus affligitur, civiles. Negari tamen non poteſt enaſci hinc ſubinde dubium, quænam cauſæ pro criminalibus habendæ, ubi cauſæ criminales & civiles non ad eundem judicem pertinent. Ita etiam conſtat pro diverſitate circumſtantiarum idem delictum non ſemper eodem modo puniri, ita ut ſuoinde in locum pœnæ corporis afflictivæ ſuccedat mulcta. Unde patet, eandem pœnam pro diverſitate delicti & civilem, & criminalem eſſe poſſe, prouti ea irrogatur vel ob delictum privatum, vel ob publicum, conſequenter vel a Judice, ad quem cauſæ civiles, vel ab eo, ad quem criminales ſpectant.

§. 623.

De pœnis arbitrariis, ſeu extraordinariis.

Pœnæ arbitrariæ dicuntur, quæ legibus, aut conſuetudine definitæ non ſunt, ſed arbitrio judicis determinandæ relinquuntur. Dicuntur etiam *Pœnæ extraordinariæ*.

Intereſt, quemadmodum ſingulorum, ita etiam univerſorum, ſeu Reip. ne delicta & crimina maneant impunita. Enimvero cum ex ſubſequentibus ſatis eluceſcat, fieri omnino non poſſe, ut in omni caſu pœnæ definiantur; judicibus relinquendum eſt, ut perpenſis omnibus circumſtantiis non modo genus pœnæ eligant, verum etiam gradus, ſi qui dantur, determinent, aut pœnas vel exaſperent, vel mitigent. Et hactenus pœnæ dicuntur arbitrariæ, non vero quaſi arbitrio ipſorum relictum ſit nova pœnarum genera comminiſci, aut alibi terrarum uſitatis uti ad coercendos delinquentes.

§. 624.

De executione pœnarum exemplarium.

Pœnæ exemplares publice ſunt exigendæ de reis. Pœnæ enim exemplares ideo exiguntur de reis, ut aliis metus incutiatur, ne eodem modo delinquant, vel idem crimen perpetrent (§. 1062. *part.* 1. *Jur. nat.* & §. 622. *h.*). Quoniam itaque neceſſe eſt, ut videant alii, quanam pœna afficiatur reus; pœnæ exemplares publice ſunt exigendæ de reis.

Nemo in dubium vocare auſit, ideam pœnæ multo clariorem infigi animis eorum, qui executioni interſunt, quam illorum, quibus nonniſi nomine innotuit, & illi vim multo majorem eſſe in appetitum ſenſitivum, quam ſi quis quandam ex verbis concipit.

§. 625.

Unde gravitas delicti æſtimanda.

Gravitas delicti atque criminis æſtimanda eſt ex nocumento, quod affertur & periculo, quod inde imminet. Etenim delicto damnum datur, vel injuria infertur privato, crimine Reip. (§. 581.), conſequenter nocumentum affertur. Quamobrem cum hoc majus, vel minus eſſe poſſit, & plurimos admittat gradus, delicta quoque & crimina alia majora, alia minora ſunt, ſuoſque habent gradus. Patet itaque, cum in nocumento proprie conſiſtat delictum atque crimen; gravitatem utriuſque æſtimandam eſſe ex nocumento, quod affertur. *Quod erat unum.*

Enimvero cum haud raro contingat, ut quis facto ſuo nocumentum majus afferat, quam intenderat, aut majori, vel pluribus nocumentis occaſionem det; in æſtimanda gravitate delicti atque criminis ratio quoque habenda periculi, quod inde imminet. *Quod erat alterum.*

Digitized by Google

Vulneratio delictum eſt. Sed non omne vulnus, quod infligitur alteri, æque nocet ac periculoſum eſt. Sane vulnus, quo ſanato, membrum aliquod corporis fit ineptum ad functiones ſuas obeundum ac per conſequens inutile, magis nocet, quam aliud, quo ſanato, membrum, cui vulnus inflictum fuerat, ad functiones ſuas aptum eſt, quemadmodum fuerat ante. Similiter ſi aggreſſor inſtrumento mortifero impetit corpus alicujus, & eum vulneret; periculum, quod vulnerato imminebat, majus eſt, quam ſi baculo eum percuſſiſſet & vulnus quoddam manui inflixiſſet. Eodem modo patet, injurias ſpecialiter ſic dictas tam verbales, quam reales magis, vel minus lædere exiſtimationem atque famam injuriati.

§. 626.

Delicta & crimina graviora pœnis quoque gravioribus, ſeu committentem magis onerantibus, coercenda. Etenim in civitate Rectori civitatis curæ eſſe debet, ut quilibet ſit tutus ab injuria aliorum (§. 532.). Quamobrem quo majus nocumentum alicui afferri poteſt, aut quo majus ex ejus facto periculum eidem imminet; tanto magis quoque præcavendum, ne delictum committatur. Quoniam itaque Rector civitatis eo fine nil aliud facere poteſt, quam ut pœnis animadvertat in delinquentes (§. 300. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*), delicta autem graviora ſunt, quo majus nocumentum afferur & ex quibus majus periculum imminet (§. 625.); pœnis quoque gravioribus delicta graviora ſunt coercenda. *Quod erat unum.* *De pœnis gravitati delicti proportionandis.*

Enimvero quoniam Reſp. ſpectanda eſt tanquam perſona moralis (§. 576.), & perinde ac privatis aliis eidem injuria fieri (§. 577.), eademque lædi poſſit (§. 578.); jus quoque lædentem puniendi eidem competit (§. 579.); quæ de delictis, quibus læduntur privati (§. 581.), demonſtrata ſunt, recte quoque ad crimina, quibus Reſp. læditur (§. *cit.*), applicantur. Quamobrem cum delicta graviora pœnis gravioribus coercenda ſint, *per demonſtrata*; crimina quoque graviora pœnis gravioribus coercenda. *Quod erat unum.*

Non alia certe de cauſa ubivis introducta ſunt varia pœnarum genera, quorum alia ſunt aliis graviora (§. 590. & ſeqq.), quam quod delicta & crimina alia aliis graviora ſunt, nec pœnæ leviores ſufficiant ad deterrendos in delicta & crimina pronos, ne graviora committant. Ponamus levi quadam pœna homicidium lui poſſe; nonne minus verebuntur vindictæ cupidi homicidium committere, quam ſi pœna capitali in committentem animadvertatur?

§. 627.

Delicta publica ſeu crimina gravioribus pœnis coercenda ſunt, quam privata. Delicta enim publica nocumentum afferunt Reip. ſeu univerſæ civitati, privata vero nonniſi privatis (§. 581.). Quamobrem cum per ſe pateat, nocumentum majus eſſe, quod Reip. affertur, quam quod privato cuidam, gravius vero delictum ſit, quod majus nocumentum affert (§. 625.) & graviori pœna coercendum (§. 626.); delicta publica ſive crimina gravioribus pœnis coercenda ſunt, quam privata. *Cur delicta publica gravioribus pœnis coercenda, quam privata.*

Delictum utique publicum eſt, ſi quis judicem jus dicentem in foro injuria afficit. Gravius itaque puniendus, quam ſi eadem injuria affeciſſet privatum in loco privato.

§. 628.

Qui minus malum intendit, etiam tenetur de majori, quod ex actus ipſius vi conſecutum. Etenim ſi ex actu, quo alteri malum minus inferre intendis, majus conſequi poteſt, dum id directe intendis, hoc ſimul indirecte intendis (§. 621. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*), ac per conſequens indirecte vis (§. 624. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*), & indirecta quoque intentio tibi imputatur (§. 625. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*), ideoque pro cauſa libera habendus es mali, quod ex actu tuo conſequitur (§. 527. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*). Quamobrem ſi minus quidem malum intendas, ex actus tamen tui vi majus conſequatur; etiam de hoc teneris. *De iis, quæ vi actus conſequuntur.*

Digitized by Google

Ita *Seneca* in Except. Controv. l. 5. c. 5. eum, qui platanum incenderat, ex qua domus arſerat, teneri quoque de incendio pronunciat. Etiamſi enim, inquit, partem damni dare noluiſti, in totum quaſi prudens dederis tenendus es: ex toto enim noluiſſe debet, qui imprudentia defenditur. Ita quoque de homicidio tenetur, qui, quem vulnerare intenderat, eum occidit. Probe autem notandum, agenti imputari non poſſe ea, quæ non vi, ſed occaſione actus conſequuntur, quatenus ſcilicet per accidens cauſa aliqua ſuperaccedit, a qua malum dependet, quod ex vi actus non fuiſſet conſecutum. Ita cædis reus non eſt, qui alteri vulnus minus lethale inflixit, ſi negligentia chirurgi membrum vulneratum gangræna corripitur, ex qua mors conſequitur. Quoniam vero omnia maleficia, qualia ſunt delicta & crimina quævis (§. 581.), ſunt facta doloſa (§. 580.), conſequenter a ſciente ac volente committuntur (§. 705. *part. 1. Phil. pract. univ.*); quando pro æſtimanda gravitate delicti periculi inde imminentis ratio habenda (§. 625.), neceſſe eſt id eſſe tale, ut prævideri potuerit a delinquente. Ita in præſenti exemplo, quod modo dedimus, facile prævideri poteſt periculum vitæ, in quod adducitur, qui inſtrumento mortifero impetitur. Periculi vero hujus rationem quoque habendam eſſe in determinanda pœna, dubitandum non eſt, cum Rectori civitatis curæ eſſe debeat ſubditos a metu injuriarum tutos præſtare (§. 532.), conſequenter omne quoque læſionis periculum ab iis avertere. Ex hactenus dictis apparet, quam latus hic aperiatur dicendorum campus, ſi ſingula minutim perſequi deberemus.

§. 629.

De delictis & criminibus frequentibus graviori pœna coercendis.

Si delictum atque crimen fuerit frequens, graviori pœna coercendum. Quodſi enim delictum, vel crimen fiat frequens, metus pœnæ levioris ab eo committendo deterreri nequeunt qui committunt: quod per ſe patet. Quamobrem neceſſe eſt, ut graviori pœna coerceatur.

Metu nimirum pœnarum ad non committendum delicta atque crimina obligandi ſunt, qui animum committendi habent, ut eum deponant, vel ut a delicto & crimine abhorreant, qui de eo cogitant. Quamvis itaque fieri minime poſſit, ut a malo propoſito abducantur omnes; pœna tamen determinanda, quantum datur, ſufficiens, ne culpæ argui poſſit, qui impedire debebat, quo minus delinqueretur. Qui ſapere non vult, damno ſuo ſapere diſcat. Ceterum pœnam non eſſe nimis gravem, abunde hinc intelligitur, ſi ea non obſtante delictum vel crimen aliquod adhuc fraquens eſt. Huc omnino animum advertere debent, qui de gravitate pœnæ judicium ſibi ſumunt. Neque enim in æſtimanda pœna tantummodo reſpiciendum ad damnum, quod læſo datum.

§. 630.

De delictis in loco commiſſis, ubi vi minus reſiſti poteſt.

Si delictum vel crimen committitur in loco, ubi vi minus reſiſti poteſt, vel nemo fuerit, qui impedire poteſt, quo minus id committatur, pœna graviori id coercendum, quam, in caſu oppoſito. Etenim iſtiuſmodi delicta & crimina tanto facilius committuntur, quanto tutius committi poſſe ſibi perſuadent homines malitioſi & facinoroſi. Quamobrem cum delicta & crimina aliter coerceri nequeant, quam pœnis (§. 300. *part. 1. Phil. pract. univ.*), ac per conſequens eædem, quantum datur, ſufficientes eſſe debent ad deterrendum delinquere volentes a malo propoſito; ſi delictum vel crimen committitur in loco, ubi vi minus reſiſti poteſt, vel nemo fuerit, qui impedire poteſt, quo minus committatur, pœna graviori id coercendum, quam in caſu oppoſito.

Pertinent huc latrocinia, rapinæ, furta in agris vel ſylvis commiſſa. Intereſt maxime Reip. præſtari ſecuritatem viarum publicarum, agrorum, ſylvarum aliorumque locorum, a frequentia hominum remotorum.

§. 631.

De delictis præmeditatis.

Si delictum vel crimen fuerit præmeditatum, graviori pœna coercendum. Quodſi enim delictum vel crimen fuerit præmeditatum, cum qui perpetravit nullo affectuum impetu ad id fuerit abreptus, id firmius delinquendi propoſitum ac per conſequens majorem

Digitized by Google

jorem malitiam arguit. Quamobrem iſtiuſmodi homines metu pœnæ levioris a delinquendo abduci nequeunt. Neceſſe igitur eſt, ut iſtiuſmodi delicta atque crimina graviori pœna coerceantur.

Dantur delicti ac criminum præmeditatorum gradus ex circumſtantiis determinandi. Qui vero delicta & crimina præmeditantur, cum difficulter animum delinquendi mutent, ab iis plus periculi imminet, quam ab aliis, qui affectuum quodam impetu ad delinquendum abripiuntur. Sive igitur pœnæ fuerint emendatrices, ſive exemplares, graviores eſſe debent, ubi malitiam compeſcere volueris. Eſt nimirum *malitia*, cum quis data opera male agit.

§. 632.

Quoniam qui delictum vel crimen præmeditatur, graviori pœna afficiendus (§. 631.), idem vero data opera male agit, conſequenter malitioſus eſt (*not.* §. *cit.*); *in gravitate pœnæ determinanda habenda quoque ratio eſt malitiæ.* *De malitia in puniendo attendenda.*

Patet ex demonſtratione propoſitionis præcedentis, delicta & crimina præmeditata majori pœna coercenda eſſe propter malitiam. Habet malitia ſuos gradus, in quos inquirere in præſenti non licet.

§. 633.

Malitioſiſſimi ſunt, qui gratis delinquunt, hoc eſt, ſine ſpe ullius commodi. Etenim qui ſine ſpe ullius commodi delinquit, is ipſum delictum, vel crimen per ſe ſibi repræſentare debet tanquam bonum (§. 892. *Pſych. empir.*), conſequenter cum delictum atque crimen maleficium ſit (§. 581.), maleficium autem factum doloſum, quo aliis damnum datur, vel injuria infertur (§. 580.), neceſſe eſt ut ex damno aliis dato, vel injuria illata qua tali ſine ulla ratione alia voluptatem percipiat (§. 561. *Pſych. empir.*). Qui itaque gratis delinquit, ideo data opera delinquit, quia ipſum delictum atque crimen per ſe delectat. Quamobrem cum malitioſus ſit, qui data opera male agit (*not.* §. 631.); qui gratis delinquunt, malitioſiſſimi omnino ſunt. *Malitia gradus ſupremus.*

Quoniam crimina & delicta alia aliis majora ſunt pro ratione nocumenti, quod afferunt, & periculi, quod inde emergit (§. 625.); facile patet pro diverſitate criminum atque delictorum variari quoque gradum malitiæ ſummæ. Ita major malitia eſt, ſi latrones per ſylvam iter facientem per horrendos cruciatus interficiant, quem rapinæ committendæ ac occultandæ cauſa ſine cruciatu occidere poterant, quam ſi quis ſaltem animi cauſa innocenti alapam impingit. Immo quo major fuerit cruciatus, quo latro animi ſaltem cauſa afficit viatorem; malitia quoque major eſt.

§. 634.

Quoniam in gravitate pœnæ determinanda ratio habenda malitiæ (§. 632.), malitioſiſſimi vero ſunt, qui gratis delinquunt (§. 633.); *qui gratis, ſeu animi ſaltem cauſa delinquunt, in ſuo genere graviſſima pœna coercendi.* *De puniendis iis, qui gratis delinquunt.*

Ex. gr. Si mulcta, vel carcere puniendus, qui alteri alapam impegit; mulcta majori, vel carcere diuturniori puniendus eſt is, qui animi ſaltem cauſa impegit. Et, ſi rota animadvertitur in latronem, qui animi cauſa cruciatu horrendo affecit viatorem, antequam eum e medio tolleret, ejus non ſolum pedes atque manus ante contundendi, quam cervix, ſed forcipibus quoque candentibus adurendum corpus, dum trahæ impoſitus ad locum ſupplicii rapitur. Raro homo gratis malus eſt & ſi quem malitia propter ſeipſam delectat, is omnem humanitatem exuiſſe videtur. Nocere alteri abſque ulla prævia læſione & ullo commodo ſui adeo abhorret a natura humana, ut iſtiuſmodi malitia de homine non concipi poſſet, niſi peſſimorum quorundam proſtarent exempla.

§. 635.

§. 635.

Quatenus reſpectus perſonarum in puniendo licitus.

In determinanda magnitudine pœnæ attendendæ ſunt qualitates patientis, quæ eandem pœnam vel graviorem, vel leviorem faciunt. Ponamus enim qualitates iſtas minime attendi: ob idem ergo delictum, vel crimen unus graviori pœna afficietur, quam alter, non ſolum abſque ulla ratione, verum etiam contra rationem. Quod cum ſit abſurdum, in determinanda magnitudine pœnæ attendendæ utique ſunt qualitates patientis, quæ eandem pœnam vel graviorem, vel leviorem faciunt.

Quamvis enim ob ejuſmodi qualitates, quæ neque ad delictum, vel crimen, neque ad pœnæ ſenſum faciunt, æqualibus meritis inæquales pœnæ infligendæ non ſint, cum nulla adſit inæqualitatis ratio; alia tamen longe ratio eſt, ſi qualitas patientis influit in ipſam magnitudinem pœnæ. Ita eadem mulcta magis onerat pauperem, quam divitem, cujus reſpectu vel pro nulla haberi poterit. Quamobrem ea determinanda eſt pro modo facultatum patientis. Dives itaque dici nequit gravius puniri paupere, ſi ille in decuplum, hic in ſimplum condemnetur, quamvis ejuſdem delicti fuerint participes. Similiter homini vili ignominia erit malum leve, honorato grave, & fuſtigatio magis nocet civi, quam homini vagabundo. Ad ſenſum pœnæ referenda quoque ſunt, quæ ex ipſius vi conſequuntur. Pœnæ ſumma cum religione imponendæ, ne quid fiat, quod juſtitiæ adverſum.

§. 636.

Quantum ſit jus puniendi in civitate.

Jus puniendi in civitate per ſe definitum non eſt, ſed ex circumſtantiis præſentibus ejus conſtituendi ſunt limites. Etenim in civitate per judices exercetur jus puniendi privatis natura competens (§. 559.) & jus quoque puniendi eum, qui Remp. læſit, ſeu jus ejus violat (§. 579.). Enimvero naturaliter in eum, qui te læſit, tantundem tibi licet, quantum ad avertendum periculum læſionis futuræ ſive ab eodem tibi atque aliis, ſive ab aliis ejus exemplum ſecutis tibi metuendæ ſufficit (§. 1059. *part. 1. Jur. nat.*) conſequenter cum univerſitas in civitate, aut, ſi mavis, Reſp. ſpectanda quoque ſit tanquam perſona moralis (§. 576.), quæ lædi poteſt perinde ac privata (§. 578.) & cui propterea competit jus puniendi lædentem (§. 579.), idem quoque valet de Rep. quatenus tanquam perſona, quæ læditur, ſpectanda. Juri igitur puniendi in civitate in genere nulli præſcribi poſſunt limites, conſequenter per ſe definitum non eſt, ſed ex circumſtantiis præſentibus illi determinandi ſunt.

Oſtenditur etiam hoc modo. In puniendo attendenda ſunt periculum ex facto nocentis imminens (§. 625.), nocentis malitia (§. 632.), circumſtantia loci, in quo delinquitur (§. 630.), qualitates patientis, quæ eandem pœnam vel graviorem, vel leviorem efficiunt (§. 635.), conſequenter in ſenſum pœnæ influunt, delicti item, vel criminis frequentia (§. 629.). Patet itaque jus puniendi per ſe definitum non eſſe, ſed ejus limites ex circumſtantiis præſentibus determinandos.

Etſi gravitas delicti atque criminis æſtimanda ſit ex nocumento, quod affertur, & periculo, quod inde imminet; non tamen pœnæ magnitudo ex eo ſolo metienda. Quamobrem cum plura ſint, quæ in determinationem pœnæ ſimul influunt, in eodem genere delicti non ſemper eadem, ideo quoque impoſſibile eſt, ut in genere definiri poſſit, quantum in quolibet delicti vel criminis genere liceat in nocentem.

§. 637.

Gravioribus pœnis quando uti conceſſum.

Quoniam limites juris puniendi in civitate ex circumſtantiis præſentibus conſtituendi (§. 636.); *pœnæ tantæ licitæ ſunt, quantæ ad deterrendum nocituros a delicto vel crimine perpetrando, quantum fieri poteſt, ſufficiunt*, conſequenter *ſi appareat, non ſufficere leniores, gravioribus uti licet.*

Pœ-

Pœnæ debent eſſe medium avertendi delicta & crimina (§. 300. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Quamobrem cum ea admittentes ſint puniendi (§. 573. 579.), media vero ad finem conſequendum faciant (§. 937. *Ontol.*); tantis utique utendum eſt pœnis, quantæ ad deterrendum nocituros a delicto, vel crimine perpetrando, quantum fieri poteſt, ſufficiunt. Quantæ autem ſufficiant, ne delictum, vel crimen invaleſcat, experientia omnium optima magiſtra eſt. Qui ſubinde gravitatem pœnarum accuſant, animum ſiltem attendunt ad nocumentum, quod affertur, immo ne hoc quidem rite æſtimant, cum non perpendant periculum, quod inde conſequeretur, ſi leniori pœna in nocentes animadverteretur, non vero reſpiciunt finem pœnarum, cujus tamen præcipue habenda ratio eſt.

§. 638.

Si ſine pœnis capitalibus crimina coerceri nequeunt; *pœnæ capitales licitæ ſunt*. Etenim ſi appareat, non ſufficere pœnas leviores, gravioribus uti licet (§. 637.). Quodſi ergo certum ſit, ſine pœnis capitalibus crimina coerceri non poſſe, veluti ſi facile prævidere poſſimus, metum pœnæ non capitalis minime ſufficere ad deterrendum in crimen aliquod pronos ab eo perpetrando, vel experientia doceat, pœna licet capitali in reos ſtatuta non tamen deeſſe, qui idem perpetrant; pœnæ capitales licitæ ſunt. *Quando pœnæ capitales ſint licitæ.*

Quæcunque rationes adverſus pœnas capitales a nonnullis urgentur, extrinſecæ ſunt, nec a fine pœnarum petitæ, conſequenter nil valent. Non majus jus in puniendo civitati conceditur, quam ſingulis competit in ſtatu naturali, quippe quibus integrum eſt ſe (§. 1013. *part. 1. Jur. nat.*), & ſua defendere cum interfectione aggreſſoris, vel raptoris & deſtructoris (§. 699. *part. 2. Jur. nat.*) niſi aliter defendere poſſit. Quoniam itaque Reſpub. perinde ſeſe habet per modum perſonæ, cui ſe & ſua defendere licet (§. 576. & ſeqq.); eccur eidem non idem jus competere debet, quod ſingulis naturaliter conceſſum? Apud nos furtum ſuſpendio coercetur, pœna capitali (§. 601.). Experientia tamen abunde docet, ea non obſtante furta committi. Injuſta igitur pœna dici nequit, propterea quod Moſes furtum coerceri non juſſit pœna capitali, ſed ſaltem multa (*not.* §. 590.), nec aliud pœnæ genus Romanis placuerit. Quodſi apud nos nonniſi mulctæ locus eſſet in furto, nemo eſt qui non prævideat, furta adhuc frequentiora fore, quam nunc ſunt. Non comparanda eſt vita furis cum re furtiva, ſed conſiderandum, utrum tanta pœna opus ſit, ne furta fiant quotidiana, nec ne. Alia longe ratio eſt noſtrorum temporum, quam antiquorum, quæ furta leviori pœna coerceri permittebant. Similiter crimina atrocia abſque pœnis atrocibus qui coercere voluerit, nihil aget.

§. 639.

Talio dicitur par vindicta, qua tantum quis patitur mali, quantum fecit. *Talio quid ſit.*

Ex. grat. Talio erit, ſi cui manus amputatur, qui eam amputavit alteri; ſi oculus effoditur, quia effodit alteri: ſi occiditur, quia occidit alterum.

§. 640.

Quoniam vindicta omnis lege naturali prohibita (§. 948. *part. 1. Jur. nat.*), talio autem vindicta eſt (§. 369.); *talio* quoque *lege naturali prohibita*, ſeu *juris naturalis non eſt*. *An talio ſit juris naturalis.*

Equidem fuerunt longe plurimi, qui talionem æquiſſimam judicarunt; hi tamen non ſatis perpenderunt, quomodo pœna a vindicta differat. Vindicta nimirum hoc intenditur, ut tædium creetur alteri, qui tædio nos affecit, ſeu malum malo reſeratur: hic autem finis pœnæ non eſt, ſed ut a delinquendo deterreantur, qui animum delinquendi habent. Quodſi vindictam tanquam licitam ſumas, nihil omnino æquius videtur, quam ut tantum mali quis patiatur, quantum fecit, & *Rhadamanthus*, quem apud inferos jus dicere finxerunt veteres ſecundum legem talionis, recte pro judice æquiſſimo habetur. Enimvero *jus Rhadamanthi*, quod dicitur & in talione conſiſtit, principiis cum in parte prima tum in antecedentibus de jure puniendi demonſtratis parum convenit. Quemadmodum ſinguli homines animum habere debent ab omni vindictæ cupidine alienum (§. 948. *part. 1. Jur. nat.*); ita quoque is a judice & a Rectore civitatis, dum

Digitized by Google

dum pœnam ſtatuit in nocentem, procul abeſſe debet. Neque enim, quod vindictæ proprium eſt (§. 947. *part.* 1. *Jur. nat.*), voluptatem percipere debet ex tædio, dolore, cruciatu vel malo, quo afficitur nocens, ſed miſereri potius rei, quod maleficio ſuo in tot ac tanta mala ſe conjecerit. Quando igitur vindicta dicitur de judice puniente reum, ſignificatus variatur, ita ut ſaltem externus actus vindictæ proprius deſignetur, ſcilicet quod malo afficiatur, qui malum fecit, non ut dolor læſi leniatur dolore lædentis, ſed ut læſionum pericula avertantur. Eadem hic tenenda ſunt, quæ de defenſione ſui & jure puniendi privato alibi demonſtravimus & annotavimus (§. 992. 1074. *p.* 1. *Jur. nat.*).

§. 641.

An malum pœna æquale eſſe debeat malo culpæ.

Quoniam talio juris naturæ non eſt (§. 640.), talio autem in eo conſiſtit, ut quantum mali quis fecit, tantundem patiatur (§. 639.); *quod in pœnam infligitur malum, tantum eſſe neceſſe non eſt, quantum quis fecit, ſed majus, vel minus eſſe poteſt, prouti finis pœnæ exigit* (§. 637.), conſequenter *nec juris naturalis eſt, ut, qui alterum occidit, ei in pœnam vita adimatur,* ſeu *pœna capitalis homicidii juris naturalis non eſt, etſi eidem pro datis circumſtantiis minime repugnet* (§. *cit.*).

Ita *Moſes* pœnam furti conſtituit quadruplum & triplum ejus, quod ablatum fuit, facta reſtitutione ejus, quod ablatum fuerat, ſeu damno, quod datum fuerat, reparato (*not.* §. 590.). Et antiquiſſimis temporibus homicidii pœna capitalis non erat, ſed homicida fuga ſibi conſulere cogebatur, ne ab iis, qui privato auſu mortem cognati vel amici vindicabant, iterum occideretur; prouti jam moris erat temporibus *Caini* Gen. IV. 14. immo etiam apud Græcos antiquos, quemadmodum *Euripides* docet in *Oreſte*, quamvis poſtea apud eos pœna capitalis introducta fuerit, ut propterea *Cicero* pro Ligario accuſare homicidam, ut necetur, ad levium Græcorum & immanium barbarorum mores referat. Nimirum *Thucydyde* autore lib. 3. antiquitus quamvis gravium delictorum leves fuerunt pœnæ; ſed cum ex progreſſu temporis contemnerentur, ventum ad mortem. Atque hoc convenit cum eo, quod modo demonſtravimus (§. 637.), nec reprehenſionem meretur, quamvis *Plato* in legibus pœnam homicidii capitalem eſſe noluerit. Nimirum homicidas capite plecti non eſt juris naturæ præceptivi, ſed permiſſivi, ita ut eadem pœna omitti poſſit in homicidiis, ſi finis pœnarum permittat, ut ab ea abſtineamus, & decerni poſſit in criminibus aliis, ſi ille eandem exigat. Ita fuga militis, quando in aciem ducitur exercitus, pœna capitali coercetur, quamvis alias pœnæ corporis afflictivæ ſaltem locus ſit. Omittimus hic, quæ ex legibus antiquis Germanis inprimis de pœna homicidii non capitali in medium afferri poterant, cum nobis curæ non ſit inquirere in facta gentium, ſed demonſtrare ea, quæ ſunt juris naturæ.

§. 642.

An malum morale in ſe tale ſit, ut puniri debeat.

Similiter quia talio jure naturali prohibita eſt (§. 640.), talione autem non aliud intenditur, quam ut is malum ſentiat, qui male fecit (§. 639.); *malum in ſe tale non eſt, ut puniri debeat.*

Contrarium omnino loquitur finis pœnarum, qui pœnas non aliud eſſe declarat, quam cautionem de non lædendo, & remedium malitiæ: prouti & pœnæ in emendatricem & exemplarem diviſio (§. 1062. *part.* 1. *Jur. nat.*), fini pœnarum convenienter facta (§. 1059. *p.* 1. *Jur. nat.*) aperte loquitur. Sermo autem nobis eſt de pœnis humanis, quatenus ſunt juris naturæ permiſſivi cum in ſtatu naturali, tum in ſtatu civili, non vero de pœnis divinis, quæ ad forum Theologorum ſpectant. *Grotius* l. 2. c. 20. §. 1. media quaſi via incedit, & naturam ipſam dictare ait, ſed, quomodo dictet, minime oſtendit, licitum & non iniquum eſſe, ut, qui male fecit, malum ferat, provocans ad jus antiquiſſimum *Rhadamanthæum*, quod in talione conſiſtit (*not.* §. 639.) & eandem naturam dictare ait §. 3. ut nocens puniatur ab eo, qui non æque nocens eſt. Enimvero ex antea demonſtratis cum hic, tum alibi in parte prima abunde patet, nullo ſententiam iſtam niti fundamento. Quamobrem nec mirum videri debet, quod nullas afferre potuerit opinionis ſuæ rationes naturales, quales tamen in Jure naturæ requiruntur, & ſine quibus in eo nihil affirmandum, vel negandum. In ſtatu naturali omnes homines ſunt æquales, nemo altero ſuperior, nemo inferior, conſequenter æqualis punit æqualem. Cur vero in ſtatu civili omne exercitium juris puniendi pertineat ad ſuperiorem e demque competat jus quoque puniendi proprium, in anterioribus evidenter ſatis demonſtravimus. Non igitur opus eſt, ut cum eodem fingamus, eum, qui male egit, eo ipſo ſe quovis alio inferiorem feciſſe & quaſi ex hominum

cenſu

cenſu in cenſum beſtiarum detruſiſſe, quæ homini ſubjacent, ut inde probetur, naturæ convenientiſſimum eſſe, ut qui male fecit puniatur ab eo, qui ſuperior eſt, etiam in ſtatu naturali.

§. 643.

An cogitationes puniendæ.

Actus interni, etſi caſu aliquo, puta per confeſſionem ſubſecutam, ad notitiam aliorum perveniant, puniri non poſſunt. Erenim actu interno, niſi in externos erumpat, nemini nocetur, ſeu damnum datur, vel injuria infertur, quod per ſe patet. Enimvero jus puniendi homini natura competit ob læſionem actu factam (§. 1061. *part. 1. Jur. nat.*), neque ideo aliter per judicem exerceri poreſt in civitate (§. 559.), quatenus injuria facta reparari nequit (§. 573.), nec ob aliam cauſam competit Reip. quam quod ipſa actu læſa fuit (§. 579.) & quatenus pœnæ addendæ ad cohibendam legum tranſgreſſionem (§. 585.). Quamobrem actus interni puniri non poſſunt.

Recte omnino dicitur l. 18. ff. de pœn. cogitationis pœnam neminem mereri. Si vel maxime volueris me occidere, ad ſaniorem vero mentem reverſus a malo propoſito deſtitiſti; nihil mihi mali feciſti. Nec eſt, quod dicas ab actu interno mihi periculum imminere, quod pœna avertendum, cum ea cautio ſit de non offendendo (*not.* §. 642.). Id enim tum demum locum habebit, ſi propoſitum mihi nocendi manifeſtes, animo nocendi nondum depoſito, non vero ſi a propoſito deſtitiſti. Ab eo enim, qui nocendi animum mutat, nihil periculi imminet. Bene omnino *Lactantius* lib. 6. cap. 13. obſervat, pene ſupra humanum modum eſſe, ne in cogitationem quidem admittere, quod ſit vel factu malum, vel improbum dictu. Aliter vero ſeſe res habet, ſi actus interni ad quoſdam externos jam procedunt; ex quibus perſeverantia in voluntate nocendi certo colligitur. Recte autem *Lactantius* l. c. huc non refert, quæ vel in ira dicuntur, vel in adſpectu rerum delectabilium cogitatione tacita concupiſcuntur.

§. 644.

An propter errores quis puniri poſſit.

Ob errores nemo puniri poteſt; diſſeminatio tamen errorum pœna coerceri. Per ſe conſtat, a voluntate hominis non dependere, ut pro vero habeat propoſitionem quandam, vel pro falſa, conſequenter cum quis erret, ſi propoſitionem falſam pro vera habet (§. 623. *Log.*), pœnis ab errore revocari nequit, ſed vel a poſteriori (§. 985. *Log.*), vel a priori veritatis convincendus (§. 990. *Log.*). Quamobrem cum pœnæ alio fine non irrogari deberent erranti, quam ut vel ipſe ab errore revocaretur, vel ut ne alii errori aſſentiantur (§. 1062. *part. 1. Jur. nat.*); ob errores neminem puniri poſſe patet. *Quod erat unum.*

Enimvero quoniam permittendum non eſt, ut publice diſſeminentur opiniones religioni & bonis moribus adverſæ (§. 475.); qui iſtiuſmodi opiniones fovet, ei interdici poteſt, ut ne errores ſuos diſſeminet & ad eos amplectendos alios ſeducat, immo in genere prohiberi, ne quis errores iſtiuſmodi divulgare audeat, conſequenter cum legibus tales ac tantæ addendæ ſint pœnæ, quæ ad cohibendam legum tranſgreſſionem, quantum datur, ſufficiunt (§. 585.), ſub pœna quoque conveniente diſſeminario erroris prohiberi poteſt. Quamobrem ſi quis contra prohibitionem errorem diſſeminare audeat; pœna eundem coercere licet. *Quod erat alterum.*

Aliud omnino eſt punire aliquem ob errorem, ſeu quia errat; aliud vero punire ob divulgationem erroris, præſertim eo animo factam, ut alios in eundem pertrahat. Prius equidem abſurdum eſt; aſt non poſterius, præſertim ſi errores fuerint tales, quibus homines a vero cultu Dei avocantur, vel mores eorum corrumpuntur. Inprimis etiam hic ratio habenda eſt turbarum, quæ facile in Rep. excitantur, ſi diſſentientes in diverſas partes trahuntur, ut ideo ſufficiens quoque prohibitionis cauſa ſit, ſi tale quid metuendum ex opinione, quæ in ſe nihil nocui habet. Conſtat nimirum, non inſolens eſſe, quamvis revera abſurdum, ut homines propter diverſitatem opinionum odio ſe invicem perſequantur, ac inde injuriis mutuis anſa detur, quod impediendum in Rep. quo minus ſint (§. 532.

§. 645.

An athei vel deiſtæ ſint puniendi.

Quoniam tam atheiſmus (§. 494. *part. 2. Theol. nat.*), quam Deiſmus error eſt (§. 55. *part. 2. Theol. nat.*), ob errorem autem nemo puniri poteſt, diſſeminatio tamen errorum pœna coerceri (§. 644.); *ob atheiſmum & deiſmum nemo puniri poteſt, ſeu nemo puniri poteſt, quia atheus aut deiſta eſt, ſi tamen eundem diſseminare &* per conſequens *alios ad atheiſmum vel deiſmum ſeducere audeat, pœna coercere eundem licet.*

Pœnæ nullum eſſe effectum, ſive qua emendatrix, ſive qua exemplaris ſpectetur, ſi quis puniatur, quia atheus vel deiſta eſt, patet ut ante in demonſtratione partis primæ propoſitionis præcedentis (§. 644.). Finis autem pœnæ obtinetur reſpectu divulgationis hujus erroris.

§. 646.

De pœna diſſeminationis atheiſmi, deiſmi & errorum nocuorum.

Qui atheiſmum, vel deiſmum, aut alios errores religioni, bonis moribus & ſtatui civili adverſos diſseminant, nec moniti ab eo deſiſtere volunt; e civitate diſcedere jubendi ſunt. Etenim propter atheiſmum & deiſmum (§. 645.) & propter errores alios quoſcunque nemo puniri poteſt, ſed ſaltem quod eos diſſeminet (§. 644.). Quamobrem cum pœna non aliud intendatur, quam ut ne alios ſeducat, finis hic obtinetur, ſi e civitate diſcedere cogatur. Quoniam itaque privatio juris manendi in civitate pœna eſt (§. 589.), pœnæ autem tantæ eſſe debent, quantæ ſufficiunt ad deterrendum nocituros, ne noceant (§. 637.); qui atheiſmum, vel deiſmum, aut alios errores religioni, bonis moribus & ſtatui civili adverſos diſſeminant, e civitate diſcedere jubendi ſunt. *Quod erat unum.*

Enimvero quoniam periculum ceſſat ſeductionis, ſi moniti a diſſeminatione erroris ſui deſiſtant, propter errorem vero errantes puniri nequeunt (§. 644.); e civitate diſcedere jubendi non ſunt, ſi moniti ab errore ſuo divulgando deſiſtant. *Quod erat alterum.*

Studio noluimus dicere, atheiſmum, deiſmum, aut alios errores contra prohibitionem diſſeminantes eſſe relegandos, etſi ſignificatus vocabuli ferat, ut qui e civitate ejicitur relegari dicatur (§. 595.), quia modus relegandi apud nos uſitatus infamiæ quid admixtum habet; infamis autem pœna utique major eſt, quam qua famæ parcitur. Alias enim ſi pœna cum ignominia conjuncta eſſet, non diſſeminatio erroris, ſed ipſe error pœnam pareret. Conveniunt hæc cum iis, quæ ſupra demonſtravimus (§. 473.), atheiſmum & deiſmum publice profitentes in Repub. non eſſe tolerandos, neque enim tolerantur, qui ex ea diſcedere jubentur. Erunt forſitan nonnulli, quibus pœna hæc nimis levis videbitur; ſed eos quæſo ut cogitent, nos in jure naturæ ea demonſtrare, quæ rationi conformia ſunt. Ex principiis autem rationi convenientibus nemo demonſtrabit, graviori pœnæ locum eſſe, ubi levior ſufficit. Quemadmodum vero accedere poſſunt ad quodvis maleficium circumſtantiæ, quæ pœnam faciunt graviorem; ita quoque pœnæ diſſeminationis errorum nocuorum idem accidere poteſt, & tunc a nobis minime improbatur, ſi major irrogetur. Ne vero ultra id procedatur, quod non iniquum eſt, quantum liceat per ea, quæ in anterioribus demonſtrata ſunt, in caſu dato haud difficulter definietur. In puniendo nunquam recedendum a lenitate, niſi neceſſitas urgeat, ne ipſe delinquas, dum parcis delinquenti. Neque vero exiſtimandum eſt pœnam adeo levem omnibus proinde eſſe ex civitate excludi, præſertim ubi difficile fuerit fortunarum ſuarum ſedem alibi conſtituere. Quamobrem cum in ſuperioribus demonſtraverimus, in determinanda magnitudine pœnæ attendendas quoque eſſe qualitates patientis, quæ eandem pœnam graviorem, vel leviorem faciunt (§. 635.); ſubinde pœna diſceſſus e civitate in aliam mitiorem mutanda erit, ſi reus promittat, ſe errorem, quem diſſeminare auſus eſt, non amplius profiteri velle; errori enim nuncium mittere nequit, niſi ejus fuerit convictus, cogitationis tamen pœnam nemo meretur (§. 645.). Nullum datur crimen erroris, cumque ob errorem nemo puniri poſſit (§. 644.), multo minus pœna capitali errantem afficere licitum. Immo dubito, ſi rem penitius inſpicere velimus, an unquam revera ſano cuidam in mentem venerit, puniendos eſſe errantes, quod errent, non vero omnes in hoc conſenſerint, puniendos eſſe, quod errores diſſeminaverint & alios vel actu ſeduxerint, vel ne ſeducerent verendum fuerit. Eorum enim, qui de rebus per tranſennam conſpectis pronunciant, nulla hic habenda ratio eſt. Quando diximus, ſi monitus ab errore divulgando deſiſtat, eum e civitate non eſſe ejiciendum; non eſt quod ob-

jicias,

Digitized by Google

jicias, animum errantis errore nocuo adhuc eſſe imbutum. Modo enim ex antecedentibus reperimus, cogitationis pœnam neminem mereri. Neque etiam eſt quod urgeas, non ſufficere, ut ab errore divulgando deſiſtat, vel hoc ſancte promittat; ſed neceſſe eſſe, ut errorem abjuret, hoc eſt, jurato affirmet, ſe opinionem, quam fovit, habere pro falſa, & jurato promittat, ſe falſam hanc opinionem non amplius fovere, multo minus profiteri, aut defendere velle. Id enim niſi faciat erroris ſui convictus pejerat (§. 926. *part. 3. Jur. nat.*). Quoniam vero nemini juramentum deferre licet, qui de pejeratione ſuſpectus eſt (§. 938. *part. 3. Jur. nat.*); ad erroris abjurationem nemo compellendus, qui erroris convictus non eſt. Quodſi vero erroris convictus fuerit, cum ultro miſſum facit, neque abjuratione opus eſt. Qui atheos & deiſtas in Rep. tolerandos eſſe defendunt, cum utique ſupponant, eos errorem ſuum publice profiteri, propterea quod unicuique relinquenda ſit ſentiendi libertas, cum aſſenſus veritati præbendus cogi non poſſit; libertatem ſentiendi in licentiam vertunt, nec officium Rectoris civitatis quoad cultum divinum (§. 458.) & virtutem ſubditorum (§. 456.) perpendunt. Si media effectu deſtitui non debent, removenda quoque ſunt impedimenta, quæ in contrarium offeruntur. Damna atheiſmi in Rep. recenſere, noſtri inſtituti jam non eſt.

§. 647.

Quinam pœnis coercendi.

Qui faciunt, quæ in Rep. permittenda non ſunt, pœnis coercendi. Etenim quæ permittenda non ſunt, ad ea ſubditi omittenda, ſeu non facienda obligari debent (§. 118. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Quamobrem cum aliter obligari non poſſint niſi pœnis (§. 300. *part. 1. Phil. pract. univ.*); qui faciunt, quæ in Rep. permittenda non ſunt, pœnis coercendi.

Ex principio hoc generali facile definietur, ob quænam facta quis puniri poſſit. Neque vero verendum eſt, ne hoc pacto pœnæ in nimium multiplicentur & ex ſubditis fiant ſervi. Etenim non ſolum tacite nonnulla permittuntur, quæ officiis lege naturali præſcriptis repugnant, cum impoſſibile ſit, ut ad morum honeſtatem externam reducantur omnes omnino civium actiones, nec durum eſt, ut quædam, quæ contemni poſſe videntur, vel etiam ubivis fere contemnuntur, puniantur, cum pœnæ etiam dentur leves, quales ſunt mulctæ parum onerantes & carcer minime durus, & iiſdem etiam accenſeri poſſit exprobratio facti, quæ & ipſa ſuos admittit gradus, cum comminatione, ſi opus ſit, pœnæ durioris, ſi denuo committatur, quod fieri minime debebat.

§. 648.

De puniendis iis, qui viros acumine pollentes atheiſmi ſuſpectos faciunt.

Quoniam qui faciunt, quæ in Rep. permittenda non ſunt, pœnis coercendi (§. 647.), in Rep. vero minime ferendum, ut qui acumine pollent, vel aliis acutiores habentur, atheiſmi ſuſpecti reddantur (§. 474.); *qui viros acumine pollentes, vel qui aliis acutiores habentur, atheiſmi ſuſpectos facit, immo ſub atheorum nomine publice traducit, pœnis coerceri debet.*

Puniuntur athei non propter atheiſmum, ſed propter diſſeminationem erroris ſui, in quem alios pertrahere conantur (§. 645.). Enimvero ſi qui acutiores ceteris habentur, atheiſmi ſuſpecti fiant, alii, qui mallent nullum dari Deum, ut ſibi ſaltem a pœnis humanis cavere tenerentur, illorum auctoritate permoti atheiſmum facile amplectuntur, & athei fiunt practici theoreticis multo pejores. Non minus itaque nocent Reip. quidni magis? diffamatores iſti, quam qui atheiſmum profitentur ac defendunt. Quamobrem non injuſta eſt eorum pœna. Atheus habendus non eſt, niſi qui expreſſe negat dari Deum (§. 111. *part. 2. Theol. nat.*). Quodſi dicas eum iſtiuſmodi fovere opiniones, quæ per conſequentiam ad atheiſmum ducunt; ſi vera dicis, inde ſaltem ſequitur, opinionem ejus eſſe falſam, minime autem inde recte infertur, quod ſit atheus & aliis atheiſmum perſuadere velit. Multo magis vero cenſuram meretur, qui per malitiam conſequentiarium agit, diffamandi nimirum ac nocendi animo, inferens ea, quæ ex opinione alterius minime conſequuntur: id quod plerumque fieri ſolet, quemadmodum omnium temporum exempla manifeſto loquuntur, cuilibet adeo nota, qui in hiſtoria literaria non prorſus peregrinus ac hoſpes eſt, ut ea hic recenſeri non ſit opus.

 §. 649.

§. 649.

De doctoribus publicis diſſentientes diffamantibus.

Similiter quoniam doctores publici in virtutis quolibet genere ac cultu divino præter alios excellere debent (§. 460.), ut ſcilicet virtutem ac bonos mores non tantummodo ore (§. 459.), verum etiam exemplo ſuo, cujus magna vis eſt (§. 299. & ſeqq. *part. 2. Phil. pract. univ.*), doceant (§. 639. *part. 1. Jur. nat.*), doctrinæ autem ſine exemplo parum proſunt, immo earum effectus exemplo contrario efficitur nullus; *in Rep. ferendum non eſt, ut doctores publici*, ſeu, ut nos loqui amamus, *Theologi ac eccleſiæ miniſtri propter opiniones diſſentientes ſe invicem aut alios publice traducant atque diffament*, conſequenter *eos*, *ſi ſapere nolint*, *punire licet*.

Nihil hodie proh dolor! frequentius eſt, quam ut Theologi tum inter ſe, tum cum aliis controverſiam habentes, conviciis magis, quam rationibus certent, quaſi convicium dicere ſit virtus heroica iisdem propria, in ipſis laudanda, ab aliis vero non imitanda. Quamobrem videas ab hoc more non alienos eſſe etiam eos, qui eximiæ cujuſdam pietatis laude præter alios excellere volunt. Sane ſi ex ipſorum ſcriptis eriſticis verba & dictiones contumelioſas excerpere volueris; non alio modo artem conviciandi melius addiſcere dabitur. Immo, quod mireris, non deſunt inter illos, qui alios ſui ordinis reprehendunt, ſi morem iſtum non ſequantur. Inde etiam eſt, quod argumento ab invidia ducto continuo fere utantur, de quo diximus alias (§. 1050. *Log.*). Equidem cenſores librorum permittere non debebant, ut in contumeliam aliorum dicta imprimantur (§. 477.); quoniam tamen moribus bonis adverſa minime reputant, quibus ipſimet delectantur, & virtutem iſtam heroicam, ſi ſuperis placet, laudant, ab iis parum præſidii adverſus peſſimum iſtum morem expectes. Quamobrem huic malo medelam afferre aliter non licet, niſi ut addita pœna ſeveriori perverſus iſte diſputandi mos prohibeatur, ut a ſcholaſticis, quos contemtui habent, rationibus, non conviciis certare diſcant, ne cum ordine ſuo religionem ipſam in contemtum adducant, noſtro præſertim tempore, quo irreligionarii adverſus religionem argumentum inde petunt, nec in eo ſe reperiſſe exiſtimant, quod pueri in faba. A malitia non abeſt mos iſte, & tanto fœdior, ſi nocendi parti adverſæ animum prodat, immo fœdiſſimus, ſi quis, cum pudeat illius, defenſorem in conviciando ſtrenuum conducat, aut ſaltem tali defenſore ſponte oblato delectetur. Immo quid dicas de iis, qui de modeſtia ſua gloriantes morum iſtum ſequuntur?

§. 650.

De puniendis in genere contra bonos mores in refutando peccantibus.

Immo cum in genere permittendum non ſit, ut diſſeminentur opiniones bonis moribus adverſæ (§. 475.); conſequenter nec ferendum, ut alios refutaturi eos publice traducant atque infament, qui vero faciunt, quæ in Rep. permittenda non ſunt, pœnis coercendi ſint (§. 647.); *Qui alios refutaturi publice traducunt atque infamant, pœnis coercendi*.

Intereſt omnino Reip. ut ſubditi ſint modeſti, neque ideo famæ aliorum detrahere audeant (§. 456. 395.). Cum ea de cauſa cenſores librorum in lucem publicam emittendorum conſtituantur, ne imprimi permittant bonis moribus adverſa (§. 477.); perverſus ille mos alios impugnandi facile aboleri poteſt, modo hi munere ſuo, prouti decet, fungantur. Turpe omnino eſt eruditis, quod ſua ſponte non faciant, quod virtutis ac laudis eſt, ſed in cenſum infima plebis ſe detrudant, ut brutorum inſtar demum vi compellendi ſint ad id faciendum, quod eſt hominis ratione utentis. Sed ſi per ſe ſapere nolunt, cum damno ſuo ſapere diſcant neceſſe eſt. Defenſio veritatis iſtiuſmodi armis minime indiget.

§. 651.

De injuriis puniendis.

Unuſquiſque ob injurias tam verbales, quam reales puniri poteſt. Etenim Rectori civitatis curæ eſſe debet, ut quilibet ſit tutus ab injuria aliorum (§. 532.). Quamobrem nec permittendum, ut quis injurias ſpecialiter ſic dictas, ſive verbales, ſive reales alteri faciat (§. 887. *part. 1. Jur. nat.*). Quamobrem cum pœnis coercendus ſit, qui facit, quæ in Rep. permittenda non ſunt (§. 647); ob injurias tam verbales, quam reales unuſquiſque puniri poteſt.

Ro-

Digitized by Google

Romano jure injuriæ æſtimabantur & judex ſummam pecuniæ moderabatur eamque injuriato adjudicabat. Facile patet, modum hunc vindicandi injurias venire a talione, quæ vult, ut injurians tantum patiatur mali, quantum fecit injuriato (§. 640.). Enimvero eum talio non ſit juris naturalis (§. 632.), nec tantum eſſe debeat malum pœnæ, quantum quis fecit, ſed nunc majus, nunc minus eſſe poſſit, prouti finis pœnæ exigit (§. 641.): ut injuria pecunia æſtimetur ab injuriato, rationi parum conforme eſt. Quod vero ſumma pecuniæ, quam æſtimandam eſſe definivit judex, injuriato adjudicetur, ad ſatiandum animum vindictæ cupidum fieri videtur (§. 947. *part.* 1. *Jur. natur.*), qui tamen procul ab injuriato abeſſe debet (§. 948. *p.* 1. *Jur. nat.*). Modus itaque hic vindicandi injurias juri naturæ parum convenit. Rectius a judice mulcta dictatur fiſco inferenda, vel pœna carceris, immo etiam gravior, prouti circumſtantiæ exigunt juxta ea, quæ in anterioribus demonſtrata ſunt. Ceterum quæ modo de perverſis moribus eruditorum in impugnandis aliis, vel bellis literariis demonſtrata fuerunt (§. 649. 650.); ex propoſitione præſenti quoque inferri poterant per modum corollarii. Quoniam enim verba contumelioſa ad rem nihil faciunt, de qua contenditur; utique nonniſi injuriandi animo proferuntur, conſequenter ad injurias verbales ſpectant, quocunque tandem prætextu utaris. Ipſa verba ſatis produnt animum, produnt affectum, cujus impetu abreptus his, non aliis uſus es, conſideratis præſertim omnibus circumſtantiis, & qui diſtinctas affectuum notiones poſſidet, haud difficulter inde porro colliget, quo animo illa fuerint prolata. Debet autem vindicationem injuriarum non modo civibus Reſp. verum etiam ſibimetipſi, quatenus ipſi civitati dedecori cedit, habere cives male moratos, præſertim eos, qui morum integritate præter alios excellere debent (§. 878. 882. 883. *part.* 6. *Jur. nat.*).

§. 652.

In ſtatu naturali nemini competit jus puniendi alterum ob actum vitioſum qualemcunque, quo aliis non nocet. Etenim in ſtatu naturali homines omnes liberi ſunt (§. 146. *part.* 1. *Jur. nat.*). Qui autem liber eſt, ejus conſcientiæ relinquendum, quid agat (§. 157. *part.* 1. *Jur. nat.*), nec is ulli hominum rationem reddere tenetur actionum ſuarum, neque ulli competit jus exigendi, ut reddat, quamdiu nihil facit contra jus alterius (§. 158. *part.* 1. *Jur. nat.*), conſequenter quamdiu nemini nocet. Quamobrem in ſtatu naturali nemini competit jus puniendi alterum ob actum vitioſum qualemcunque, quo aliis non nocet.

An in ſtatu naturali punire liceat actus vitioſos, quibus alius non læditur.

Ex. gr. Si fœmina laſciva quæſtum ſui corporis facere velit, nemini tamen jus eſt propterea eam puniendi, ſed ferendum, quamvis non ſine indignatione, immo nec propterea injuria afficienda quaſi digna contumelia. Similiter ſi quis nimio luxu, vel alio quocunque modo bona ſua dilapidet; id nemo ipſi prohibere, multo minus ob prodigalitatem punire poteſt. Quamvis enim in propagandis virtutibus ſeduli eſſe debeamus (§. 638. *part.* 1. *Jur. natur.*), conſequenter alios a vitiis avocare (§. 321. 322. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*); id tamen fieri debet monendo, ſiquidem fieri poteſt, vel exemplo præeundo, quod ſemper locum habet: vi autem compellere alterum libertati naturali omnino repugnat (§. 157. *part.* 1. *Jur. nat.*).

§. 653.

In civitate puniri poſſunt actus vitioſi, unde malum quoddam derivatur in univerſitatem, etſi iiſdem alius non lædatur, ſeu *non committatur quidpiam, quo violatur jus alterius cujuſdam*. Etenim univerſitas in civitate ſpectanda eſt tanquam perſona moralis (§. 576.), conſequenter de ea non modo prædicanda veniunt, quæ per ſe eidem competunt, verum etiam quæ a ſingulis in eandem derivantur. Quamobrem ſi ex actibus vitioſis ſubditorum malum quoddam in univerſitatem derivatur, ipſa id habere putatur. Quoniam itaque quilibet operam dare debet, ut ſibi caveat a malis quibuſcunque (§. 183. *part.* 1. *Jur. nat.*); univerſitas quoque ferre non debet, ut ex actibus vitioſis ſingulorum malum quoddam in ipſam derivetur, etſi iiſdem non committatur quidpiam, quo violatur jus alterius cujuſdam. Enimvero quæ in civitate permittenda non ſunt, ea puniri poſſunt (§. 647.). Actus igitur vitioſi, unde malum quoddam derivatur in univerſitatem, puniri poſſunt, quamvis iiſdem privatus alius non lædatur.

De puniendis actibus vitioſis, unde malum quoddam derivatur in univerſitatem.

Quæ

Digitized by Google

Quæ de civitate prædicantur, eidem competere vel per ſe, vel nonniſi derivatione a ſingulis per ſe patet, modo ad exempla animum attendere volueris. Ita per ſe habere dicitur ærarium, leges, jura, Regem; ex derivatione autem a ſingulis dicitur docta, fortis, virtuoſa, pia, dives, pauper, ſcelerata, injuſta, quæ plurimos ſeu plures tales habent. Atque ideo patet, quomodo fama a ſingulis derivetur in univerſitatem, ut fama ejus vel bona, vel mala ſit.

§. 654.

An ſcelera aut vitia quibus alius non læditur puniri poſſint.

Quoniam fama mala, quæ ab actibus vitioſis ſingulorum in univerſitatem derivatur, omnino malum quoddam eſt (§. 567. *Pſych. empir.*), & ea in univerſitatem derivatur, ſi plurimi fuerint, qui iſtiuſmodi actus committunt, quando vero ab actibus vitioſis ſingulorum in univerſitatem malum quoddam derivatur, iidem puniri poſſunt (§. 653.); *ne plures ſcelera quædam committant, aut vitio cuidam ſe dedant, rei in civitate pœnis coerceri poſſunt, etiamſi iiſdem non lædatur alius.*

Ita fœminæ ob quæſtum corporis, quem faciunt, perſonæ aliæ ob ebrioſitatem, ob luxuriam, ob ſcortationem, ob impietatem, blaſphemiam puniri poſſunt. Qui ſcortationem pro re licita habuerunt, nihil quoque inde adverſi metuerunt famæ univerſitatis. Ac idem tenendum eſt de vitiis aliis. Quamobrem quæ in Rep. permittenda eſſe putarunt, ea quoque punire non potuerunt. Quoniam vero error quoad unum quendam actum minime obſtat, quo minus de aliis cognoſcas, quod boni, vel mali ſint, & illos committas, hos fugias; ita ſi quis populus ceteroquin bene moratus quædam permiſit, quæ ſceleribus annumeranda, inde inferri nequit, apud populum bene moratum, vel in Rep. bene conſtituta illa pœnis coercenda non eſſe. Ita in China hodienum tolerantur lenones (*not.* §. 365. *part. 7. Jur. nat.*), etſi Sinenſes virtuti ab antiquiſſimis temporibus, ſi quæ gens alia, ſtuduerint & rerum civilium prudentia ceteras gentes omnes ſuperaverint. Male tamen quis hinc inferret, lenocinia in Rep. bene conſtituta eſſe toleranda. Nemo autem miretur, quod ſcelera puniri poſſe, inde demonſtretur, quia ipſa univerſitas male audit, ſi ea impune perpetrari permittit, non vero quod ea per ſe pœnam mereantur. Etenim ante jam demonſtravimus, malum in ſe tale non eſſe, ut puniri neceſſario debeat (§. 642.). Jus vero civitatis deducendum eſt ex ipſa notione ejuſdem, nec libertas ſingulorum in civitate ultra eas actiones reſtringendum, quæ ad bonum publicum promovendum faciunt (§. 47.). Quodſi ergo in civitate non permittendum, conſequenter puniendum (§. 674.), quod in ſtatu naturali unicuique permittendum erat (§. 156. & *ſeqq. part.* 1. *Jur. nat.*), ratio deſumenda eſt ab ipſa Rep.

§. 655.

De jure prohibendi & ideo puniendi ſcelera.

Rector civitatis ſcelera, ſeu vitia fœda prohibere & ea patrantes punire poteſt. Etenim Rectori civitatis curæ eſſe debet, ne ſubditi a virtutis tramite ad vitia deflectant (§. 456.), conſequenter ne ſcelera ſeu vitia fœda perpetrent, etiamſi per ea nemo lædatur. Quamobrem ea prohibere poteſt (§. 163. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*). *Quod erat unum.*

Quoniam vero legibus addendæ ſunt pœnæ, quæ ad cohibendam legum tranſgreſſionem, quantum datur, ſufficiunt (§. 585.); qui non obſtante prohibitione ſcelera aut vitia fœda perpetrant, puniri poſſunt. *Quod erat alterum.*

Patet hinc officio Rectoris civitatis non repugnare ut ſcelera, ſeu vitia fœda puniat. Sufficiens tamen prohibendi & puniendi ratio ex demonſtratione anteriore clarius eluceſcit (§. 654.), quæ removet exceptionem, quaſi imperium extendatur ultra limites ſuos (§. 47.), cum coeuntes in civitatem libertati naturali non renunciaverint ultra id, quod finis civitatis, bonum ſcilicet publicum exigit, nec ſinguli quoad omnes omnino actiones juri univerſorum ſeſe ſubjicere voluerint. Quatenus enim actiones ſingulorum reſpectum quendam ad univerſitatem habent, ejus juri omnino ſubſunt. Intereſt autem Reip. ne civitas male audiat apud exteros, qui moribus cultioribus utuntur: qua de re plura dicenda erunt in Jure Gentium. Alia vero ratio eſt, ſi qua gens pro naturaliter licito habet, quod apud alias pro inhoneſto & ſceleſto habetur. Dantur enim haud pauca in Jure naturæ, quorum ratio non adeo obvia eſt, ut unicuique pateat.

§. 656.

Digitized by Google

§. 656.

Pœnæ legibus conſtitutæ a delinquentibus exigendæ ſunt, niſi ſingulares fuerint rationes, ob quas vel remittendæ, vel ſaltem mitigandæ. Etenim pœnæ eſſe debent motiva actionum committendarum, vel omittendarum (§. 287. *part. 1. Phil. pract. univ.*), conſequenter metu earundem deterrendi ſunt ſubditi, ne faciant, quod prohibetur, aut ut non faciant, quod præcipitur, ſeu ne delinquant. Certum igitur eſſe debet delinquere volenti, quod pœna legibus conſtituta ipſum maneat, ſi delinquat. Quamobrem neceſſe eſt, ut, ſi deliquerit, exigatur. *Quod erat unum.* *De pœnis rigoroſe exigendis.*

Enimvero ſi rationes fuerint ſingulares, ob quas vel remittenda pœna lege conſtituta, vel mitiganda; verendum non eſt, ne, ſi ea remittatur, vel mitigetur, alius quilibet vel impunitatem delinquendi, vel ſaltem pœnam mitiorem, quam minus metuit, ſibi promittat, conſequenter ne pœna effectu ſuo deſtituatur, quem tanquam exemplaris habere debebat (§. 1062. *part. 1. Jur. nat.*). Quamobrem ſi rationes ſingulares fuerint, ob quas vel remittenda pœna lege conſtituta, vel ſaltem mitiganda; ut omnino exequatur opus non eſt. *Quod erat alterum.*

Vix quenquam fore exiſtimo, qui delinquere vellet, ſiquidem pro certo haberet, ſe pœnas, præſertim graves, quales ſunt corporis afflictivæ & capitales, immo infames omnes Reip. perſoluturum, metu earum malitiam vincente. Niſi enim quis affectu perturbatus vel de pœna non cogitet, delinquendi occaſione oblata, vel animum ad eam non ſatis attendat, utique ſibi perſuadet, ſe pœnas evitaturum, vel quod clam delinquat, vel quod in fuga, aut negatione præſidium ſe experturum confidat. Neceſſe igitur eſt, ut prava hæc animi perſuaſio avertatur, ne vires obligationis enerventur.

§. 657.

Quoniam pœnæ legibus conſtitutæ a delinquentibus exigendæ ſunt, niſi ſingulares fuerint rationes, ob quas vel remittendæ, vel ſaltem mitigandæ (§. 656.); *ſi pœna lege ſtatuta non exigatur, ſed vel remittatur, vel ſaltem mitigetur, rationes, ob quas remittitur, vel mitigatur, publicandæ ſunt.* *De rationibus remiſſionis & mitigationis pœnæ publicandis.*

Pœnæ, præſertim quæ publice infliguntur, exemplares eſſe debent; vires obligationis poſitivæ, quæ ſanctione pœnali introducitur (§. 291. *part. 1. Phil. pract. univ.*), enervari minime debent. Quamobrem omnino neceſſe eſt, ut rationes, ob quas pœna lege ſtatuta remittitur, vel mitigatur, publices innoteſcant.

§. 658.

Superior pœnas legibus conſtitutas remittere & mitigare poteſt, non tamen hoc facere debet ſine ratione ſufficiente. Etenim jus puniendi in civitate per ſe definitum non eſt, ſed ex circumſtantiis præſentibus ejus limites conſtituendi (§. 636.). Quodſi ergo in caſu dato adſint rationes, cur pœna potius remittatur, quam exigatur, aut cur potius ea mitigetur, quam lege conſtituta præciſe exigatur; nil ſane obſtat, quo minus eam ſuperior remittere, vel mitigare poſſit. Quamobrem pœnas legibus conſtitutas remittere & mitigare poteſt. *Quod erat unum.* *De jure remittendi & mitigandi pœnas.*

Enimvero cum ſubditos tutos præſtare debeat a metu injuriarum (§. 532.), & legibus addendæ ſint pœnæ, quæ ad cohibendam legum tranſgreſſionem, quantum datur, ſufficiunt (§. 585.), conſequenter interſit Reip. ut rei puniantur; pœnas remittere ac mitigare minime debet ſine ratione ſufficiente. *Quod erat alterum.*

Si pœnæ jure naturæ eſſent determinatæ, & naturaliter obligaretur ſuperior ad eas exequendas; ipſi licitum minime eſſet pœnam remittere, vel mitigare, cum obligatio, quæ a lege naturæ venit, abſolute neceſſaria & prorſus immutabilis ſit (§. 124. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Enimvero quoniam eædem voluntate ſua conſtituuntur, nec caſus omnes prævideri poſſunt. in

Digitized by Google

in quibus delinquitur, facile patet, ipſius judicio ſubeſſe, utrum pro datis circumſtantiis pœna omnino ſit opus, an mitiori locus relinquendus, conſequenter a voluntate ipſius dependere, utrum eam remittere, an mitigare velit. Sane ſi caſus omnes prævidere potuiſſet, ecquis dubitet, eum ſtatim, cum pœnam legi adderet, caſus iſtos excipere potuiſſe, in quibus pœna ſit remittenda, vel mitiganda? Quidni igitur eos etiam excipere poteſt, quando actu occurrunt consequenter pœnam remittere, aut mitigare, ſiquidem ita viſum fuerit? Agitur hic de eo potiſſimum, quod eſt officii Regis, qui temere pœnam remittere, vel mitigare minime debet, ſed nonniſi ob rationes ſufficientes, ut jure ſuo uſus recte agat, cum lex naturæ in genere obliget omnes ad recte agendum (§. 189. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*).

§. 659.

De præmiis meritorum in Rempub. vel Rectorem civitatis ſingulatium.

Superior ob præclara in Remp. vel in ipſum merita beneficium reddere debet parentibus in liberis, vel cognatis in cognatis. Etenim ſuperioris eſt obligare ſubditos ad bene de Rep. ac de ſe merendum, quod ſine ulteriori probatione ſumi poteſt. Enimvero obligatio poſitiva introducitur præmiorum promiſſione (§. 298. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*), conſequenter ſi in bene meritos conferantur, etiam alii ad bene merendum obligantur. Quamobrem cum beneficia in liberos ob parentum, vel cognatos ob cognatorum merita in Remp. collata, vel in ipſum quoque Rectorem civitatis, ſint meritorum iſtorum præmia (§. 295. *part.* 1. *Phil. pract univ.*); ſuperior ob præclara in Remp. vel in ipſum merita beneficium reddere debet parentibus in liberis, vel cognatis in cognatis.

Abſit, ut tibi perſuadeas, in civitate non aliter ſubditos obligari poſſe quam metu pœnarum. Pœnis enim coercentur homines mali animi. Dantur vero etiam alii, qui præmiis permoventur ad præclara præſtandum. Immo ſi quid adhuc bonæ mentis iis inſit, qui malo ſunt animo, beneficiis & ipſi vincuntur, ut a malo deſiſtant, & animum mutent. Prudentia igitur facile docebit ſuperiorem, quando præmiis locum facere debeat. Nemo vero eſt, qui dubitet, ſuperiori non deeſſe benefaciendi materiam & occaſionem, qua ad bene de Rep. & ipſo merendum permovere poteſt ſubditos.

§. 660.

De pœna remiſſione & mitigatione ob merita parentum & cognatorum.

Superior ob præclara parentum & cognatorum merita in Remp. vel ſeipſum pœnam remittere, multo magis mitigare poteſt. Etenim ſuperior ob præclara in Remp. vel in ipſum merita beneficium reddere debet parentibus in liberis, vel cognatis in cognatis (§. 659.). Quamobrem cum pœna malum quoddam (§. 285. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*), abſentia vero mali bonum (§. 756. *part.* 1. *Jur. nat.*), conſequenter malum minus reſpectu majoris bonum ſit, ac ideo pœnæ remiſſio & mitigatio beneficii loco habenda (§. 21. *part.* 4. *Jur. nat.*); ſuperior ob præclara parentum & cognatorum merita in Remp. vel ſeipſum pœnam remittere, multo magis, quia mitigatio pœnæ remiſſione minor eſt, eam mitigare poteſt.

Non minus intereſt Reip. ut ſubditi ad præclare merendum de Rep. incitentur, quam ut delicta & crimina non perpetrentur. Abſit itaque, ut tibi perſuadeas, quaſi Rector civitatis deſit officio ſuo, ſi in puniendo rationem habeat meritorum majorum, vel cognatorum. Dantur autem plures gradus meritorum in Rempub. vel perſonam etiam Rectoris civitatis aut familiam ejuſdem, & in iis æſtimandis plura attendenda veniunt. Sed talia facile cognoſcuntur, ubi occurrunt, nec de his dicendi locus eſt in præſenti.

§. 661.

De magna ſpe meritorum delinquentis.

Magna ſpes meritorum in Remp. in poſterum ratio ſufficiens eſt remiſſionis, aut ſaltem mitigationis pœnæ. Quoniam ſuperioris eſt incitare ſubditos ad bene de Rep. merendum; nec eam privare debet meritis, quæ ſperare licet. Quamobrem ſi pœna delinquenti infligenda Remp. privet meritis, quæ ab eo in poſterum ſperari poterant; præſtat potius eam vel non exigere, vel non exigere præciſe, conſequenter vel remitte-

re,

Digitized by Google

re, vel mitigare. Magna igitur ſpes meritorum in Remp. in poſterum ratio ſufficiens eſt remiſſionis, aut ſaltem mitigationis pœnæ.

In præſenti caſu vix per malitiam delinquitur, ſed ab impetu affectuum, cui non adeo facile reſiſti poterat, delictum procedit, aut crimen, veluti ſi quis ira in furorem actus occidat alterum. Facile autem patet, multa circumſpectione opus eſſe, ne vana ſpes in caſu præſenti concipiatur: quo fine omnes omnino circumſtantiæ ſollicite excutiendæ. Neque minus patet, quando de remiſſione pœnæ ſermo eſt, cum iis nobis negotium eſſe, qui pœnam lege conſtitutam promeriti ſunt, haud quaquam vero de illis, qui ob delicti vel criminis perpetrati circumſtantias eam meriti non ſunt. Quando enim pœna lege conſtituitur, dolus & malitia in delinquente ſupponitur, abſente autem dolo, vel malitia, nec pœnæ iſti locus eſt. Tunc autem ea remitti, vel mitigari proprie loquendo dici nequit.

§. 662.

Pœnæ legibus conſtitutæ ſubditis notæ eſſe debent. Pœnæ enim motiva eſſe debent non delinquendi, aut crimina non patrandi (§. 287. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*). Quamobrem cum per eas determinari debeat voluntas ad non agendum, quod ſub pœna prohibetur, ne fiat, vel voluntas ad agendum, quod fieri præcipitur, niſi pœnam incurrere malis (§. 889. *Pſych. empir.*); neceſſe utique eſt, ut delinquere volentis animum ſubeat cogitatio pœnæ: quod cum fieri non poſſit, niſi pœnæ legibus conſtitutæ ſint in vulgus notæ, eas ſubditis notas eſſe debere extra omnem dubitationis aleam poſitum eſt. *Pœnas legibus conſtitutas notas eſſe debere.*

Durum omnino videtur pœnam præſertim gravem infligere ei, quem metus pœnæ a propoſito delinquendi abſtrahere potuiſſet, ſiquidem ea ipſi cognita fuiſſet. Quamobrem pœnæ una cum legibus promulgandæ, ut ad omnium notitiam pervenire poſſint, ne quis eas ignoret niſi culpa ſua. Et dum pueri atque adoleſcentes docentur in ſcholis, quæ vitanda ſunt, & populo in templis inculcantur; quæ committenda, quæ omittenda ſint, pœnarum quoque poſitivarum mentio fieri debet, præſertim ſi exempla non fuerint adeo obvia. Sane eo fine pœnæ, præſertim graviores, quæ multum onerant reum, publice infliguntur, ut in vulgus emanent & memoria earum conſervetur.

§. 663.

Si quis facile prævidere poteſt magnitudinem damni, quod dat delinquendo ſive privatis ſive Reip. puniri etiam is poteſt ante legem latam, quamvis aliquanto mitius. Etenim magnitudo damni, quæ datur delinquendo ſive privatis, ſive Reip. motivum ſatis efficax eſt non delinquendi, niſi malitia prædominetur, conſequenter cum malitiæ inſigni non adeo facile mederi liceat, a pœnæ quoque metu non multum præſidii ſperandum fuerat. Quamobrem cum in pœna irroganda habenda ſit ratio malitiæ (§. 632.); ſi quis facile prævidere poteſt magnitudinem damni, quod dat delinquendo ſive privatis, ſive Reip. puniri is etiam poteſt ante legem latam. *Quod erat unum.* *Quando quis puniri poſſit ante legem latam.*

Quoniam tamen negari haud quaquam poteſt, ſi metus pœnæ, præſertim gravioris, ad magnitudinem damni, quod delinquendo datur, accedat, motivum fortius fieri, ut malitia majore opus ſit, ſi adverſus eam non prævaleat, & in magnitudine pœnæ determinanda ratio habenda ſit malitiæ (§. 632.), in caſu dubio autem malitia major non præſumenda, cum præſumtio ſemper tendat in partem mitiorem, ne fiat quod iniquum eſt; qui ante legem latam punitur, aliquanto mitiori pœna afficiendus, quam quæ poſtea legi additur (§. 585.).

Modo quis noverit, quid ſint delicta & crimina & ea in Rep. eſſe punienda, immo graviora pœnis gravioribus coercenda; is ignorantiam delicto ac crimini obtendere nequit. Injuſtum igitur non eſt, multo minus iniquum, ſi puniatur, quamvis lege certa quædam pœna nondum ſit conſtituta, præſertim ubi ingens periculum ab eo, qui deliquit, aut neceſſitas exempli eandem exigat.

§. 664.

Quando pœna facilius remittatur.

Ante legem pœnalem latam pœna facilius remitti poteſt, quam poſt legem conſtitutam. Etenim cum pœnæ, præſertim graviores & in his capitales, ſint ideo exigendæ, ut deterreantur alii a delinquendo, ac per conſequens, ut ne obligationis ſanctione pœnali introducendæ (§. 291. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*), vis enervetur (§. 287. *part.* 1. *Phil. pract. univ.* & §. 889. *Pſych. empir.*); ſi ante legem pœnalem latam pœna non afficitur, qui deliquit, conſequenter ſi ea remittitur (§. 1089. *part.* 1. *Jur. nat.*), tale quid metuendum non eſt. Quodſi ergo non ingens ſit periculum ab eo, qui deliquit, vel circumſtantiæ ſingulares prodant neceſſitatem exempli, ante legem pœnalem latam facilius remitti poteſt pœna, quam poſt eam conſtitutam (§. 565. 658.).

Stoici vulgo putantur omnem pœnæ remiſſionem rejeciſſe tanquam ſapientiæ adverſam: an vero ſimpliciter eam improbaverint, jam non diſquiremus. Sufficit ex iis, quæ demonſtravimus, abunde patere, quod pœnæ remiſſio non ſemper repugnet ſapientiæ, ſed potius ea ſubinde eandem ſuadeat, quamvis plures adhuc aliæ eum in finem afferri poſſent rationes, ſi ſententiam iſtam refutare deberemus. Sunt ex adverſo alii, qui contendunt, ante legem latam nullam intelligi remiſſionem pœnæ. Ubi enim lex nulla ſit, ibi quoque nullam eſſe legis transgreſſionem, ac ideo pœnam nullam, & per conſequens nullam pœnæ remiſſionem. Aſt non difficilis eſt reſponſio. Ante legem latam puniri poteſt, qui facile prævidere potuit damnum, quod delinquendo dat (§. 663.), conſequenter in Rep. tale factum minime permittendum eſſe, ac ideo pœna coercendum delinquentem, præſertim cum idem manifeſto appareat ex eo, quod delicta & crimina alia puniantur, nequaquam vero permittatur, ut impune delinquatur, immo exinde etiam quilibet addiſcere poſſit, pœnæ magnitudinem determinari ex magnitudine damni, quod datur, & ex malitia delinquentis. Quamvis itaque certa quædam pœna lege conſtituta nondum ſit, perinde tamen eſt, ac ſi pœna in genere etiam gravis eſſet conſtituta, in caſu dato in ſpecie determinanda. Alia vero ratio eſt, ſi in Rep. mixta extet lex fundamentalis, ne quis puniatur ante legem pœnalem conſtitutam. Plura de remiſſione pœnæ jam alias demonſtravimus (§. 1094. *part.* 1. *Jur. nat.*), quæ hic repetenda non ſunt, ſed ibidem legi poſſunt.

§. 665.

An liberi propter parentes, parentes propter liberos, cognati propter cognates, hæres propter defunctum puniri poſſint.

Liberi puniri nequeunt ob malefacta parentum, nec parentes ob maleficia liberorum, nec cognati ob maleficia cognatorum, nec hæres ob maleficium defuncti, cujus in bonis ſuccedit. Etenim nemo puniri poteſt ob factum alienum (§. 1084. *part.* 1. *Jur. nat.*) & qui pœnam inter ſe communicant, eorum quilibet punitur ob factum proprium (§. 1083. *part.* 1. *Jur. nat.*). Quoniam itaque liberi, parentes, cognati & hæres punirentur ob factum alienum, ſi ob maleficium parentum, liberorum, cognatorum, atque defuncti, in cujus bona ſucceditur, punirentur, nec liberi propter maleficium parentum, nec parentes ob maleficium liberorum nec cognati ob maleficium cognatorum, nec hæres ob maleficium defuncti, in cujus bona is ſuccedit, puniri poſſunt.

Injuriam utique faceret liberis, qui eos puniret ob delicta vel crimina a parentibus perpetrata, quemadmodum jam alibi in genere monuimus (*not.* §. 1084. *part.* 1. *Jur. nat.*). Idem valet de parentibus, de cognatis, de hæredibus, ſi illi ob factum liberorum, iſti ob factum cognatorum, hi ob factum defuncti, in cujus bona ſuccedunt, punirentur. Si vero in pœnam alicujus bona confiſcantur, hæredes non puniri, ſed tantummodo malum quoddam ſentire occaſione criminis alieni, ſupra jam demonſtravimus (§. 594.). Equidem hæres repræſentat perſonam defuncti, in cujus bonis ſuccedit (§. 958. *part.* 7. *Jur. nat.*); non tamen inde ſequitur, eum puniri poſſe propter delictum, vel crimen defuncti, cum perſonam defuncti non repræſentet niſi quoad continuationem dominii, nec in eum cadunt obligationes defuncti, niſi quæ reſpectum quendam ad bona, in quæ ſucceditur, habent & a dominio ortum trahunt (§. *cit.*). Iſtiuſmodi obligatio reatus non eſt, quippe quæ ex maleficio oritur (§. 1072. *part.* 1. *Jur. nat.*), cui cum dominio nihil commune eſt. Injuſtæ igitur fuerunt leges Perſarum & Macedonum devoventes & propinquorum capita, quo qui in Regem peccaverant triſtiores perirent, *Curtio* autore, ut recte dixerit *Philo* morem eſſe tyrannis cum damnatis una tollere quinque familias eis proximas. Neque crudelitatem hanc excuſat criminis atrocitas: propinqui enim non magis

par-

Digitized by Google

participes ſunt criminis atrocis, quam delicti vel leviſſimi ab alio commiſſi. Puniuntur ergo, ſi vel maxime atrociſſimum fuerit crimen, innocentes: id quod naturaliter illicitum (§. 1086. *part. 1. Jur. nat.*).

§. 666.

De dilatione pœnæ capitalis mulieris prægnantis.

Quoniam liberi puniri nequeunt ob delictum, vel crimen parentum (§. 665.), fœtus autem in utero necaretur, ſi mulier prægnans ad ſupplicium ultimum raperetur; *mulier prægnans, antequam pepererit, pœna capitali afficienda non eſt.*

Legibus Ægyptiorum, Græcorum & Romanorum nefas habitum prægnantem mulierem ſupplicio mortis afficere: parcendum enim infanti in utero, cui delictum, vel crimen matris nullo modo imputari poſſe nemo eſt, qui non videat.

§. 667.

De pœna parentum in liberis.

Si quid habeant aut expectare poſſunt liberi, in quod jus proprium non ipſis, ſed populo aut Regi eſt, ſeu quod non in ipſorum, ſed in populi aut Regis dominio, & ob crimen parentum id ipſis aufertur; non liberi puniuntur, ſed parentes in liberis. Etenim ſi in quid liberi jus proprium non habent, ſed populus aut Rex, a populi aut Regis voluntate unice dependet, quomodo ad utilitatem Reip. de eo diſponere velit (§. 118. 135. *part. 2. Jur. nat.*) & ſi hoc ipſis adimitur, non quod ſuum eſt adimitur (§. 124. *part. 2. Jur. natur.*), ſed ſuperior de eo diſponit in utilitatem Reip. ſeu prouti bonum publicum exigit (§. 23.). Quamobrem cum pœna non conſiſtat niſi in privatione ſui (§. 588.); ſi quid habent aut expectare poſſunt liberi, in quod jus proprium non ipſis, ſed populo aut Regi eſt, ſeu quod non in ipſorum, ſed in populi, aut Regis dominio eſt, & ob crimen parentum id ipſis aufertur, liberi non puniuntur. *Quod erat unum.*

Enimvero cum parentes operam dare debeant, ut liberi fiant fortunati (§. 732. *part. 7. Jur. nat.*), & huc eos ducit amor naturalis prolis ſuæ brutis non minus, quam hominibus inſitus (§. 259. *part. 7. Jur. natur.* & §. 640. *Pſych. empir.*), ut ex fortuna adverſa moleſtiam animi, immo triſtitiam percipiant, prouti experientia obvia abunde loquitur, nemo autem negaverit, parentes ſi prævideant ſua culpa liberos fortuna privari, qua vel jam gaudebant, vel gaudere in poſterum poterant, & malum, quo quis affligitur ob crimen perpetratum utique pœna ſit (§ 285. *p. 1. Phil. pract. univ.*); parentes in liberis ſuis puniuntur, ſi his ob ipſorum crimen aufertur, quod vel habent, vel expectare poterant, quod tamen in ipſorum dominio non eſt, ſed in dominio populi, aut Regis. *Quod erat alterum.*

Quæ de puniendis parentibus in liberis hic demonſtrantur, probe notanda ſunt & perpendenda, præſertim cum etiam Deus in Scriptura Sacra peccata parentum punire dicatur in liberis uſque ad tertiam & quartam generationem, a quo tamen omnis injuſtitia, iniquitas omnis procul abeſt. Quodſi enim demonſtratio præſens rite expendatur, nihil in hac punitione reperies, quod injuſtitiæ, aut iniquitatis redargui poſſit. Injuſtus eſt, qui quid facit quod eſt contra jus perfectum alterius (§. 239. *part. 1. Phil. pract. univ.*), conſequenter qui alteri aufert, quod ſuum eſt, aut id, quod ab alio ipſi perfecte debebatur. Aſt neutrum fit a ſuperiore in civitate, multo minus a Deo, quando in liberis puniuntur parentes, alias enim liberi punirentur propter peccata, aut crimina parentum: quod fieri non debet (§. 656.). Sunt quædam in Rep. quæ libera ſuperioris voluntate ita conferuntur in cives, ut per nativitatem in eorum poſteros deriventur, continuo tamen juri ſuperioris ſubjecta ſunt, ut de iis diſponere poſſit, prouti bonum publicum, ſeu ſalus Reip. exigit. Iſtiuſmodi ſunt nobilitas, jus certarum dignitatum civilium atque munerum publicorum hæreditarium, aptitudo civilis ad certa munera publica, jus poſſidendi prædia equeſtria & alia privilegia familiæ data. Hiſce ſi privantur liberi ob crimina parentum, non aufertur quod ſuum eſt, aut ad quod jus perfectum habent; ſed ſuperior jure ſuo diſponit de eo, de quo pro lubitu diſponere poteſt. Et quia hoc facit eo fine, ut deterreantur alii a delinquendo graviter in Remp. ſalvus vero Reip. ſuprema lex eſt, cui convenienter de omnibus iſtis diſponere tenetur ſuperior, ſiquidem officio ſuo ſatisfacere velit; nihil quoque in eo committitur, quod iniquum dici poſſit (§. 239. *p. 1. Phil. pract. univ.*), etſi primo intuitu tale

appareat, quia tacite ſupponitur, auferri innocentibus propter factum alienum jus quoddam proprium, quod citra injuriam auferri nequit, & factum alienum imputari innocentibus, cujus tamen nullo modo ſunt participes. Idem eodem modo intelligitur de Deo parentes in liberis punienté. Etenim Moſes pœnam omnem in privatione bonorum fortunæ collocati, ad quæ homo jus perfectum nullum habet, ſed quæ Deus diſpenſat ſapientiæ ſuæ convenienter. Quamobrem dum punit parentes in liberis, nihil his adimit, quod ipſorum erat, vel eſſe debebat, conſequenter nullius injuſtitiæ argui poteſt. Et cum hoc medio utatur, ut a peccando deterreantur, qui legem ipſius ſervare tenentur; de bonis fortunæ, quæ denegat liberis ob parentum peccata, ſapientiæ convenienter diſponit (§. 678. *Pſych. rat.*), ac per conſequens nihil committitur, quod vel in homine iniquum dici mereatur (§. 239. *p.* 1. *Phil. pract. univ.*). Quemadmodum Rex tum demum puniret liberos ob crimen parentum, ſi eorum bona propria confiſcarentur, ſi fuſtigarentur, ſi ſupplicium ultimum ſubire cogerentur; ita quoque Deus tunc demum puniret liberos ob parentum peccata, ſi eos ad cruciatus infernales damnaret, quæ eſt impiorum pœna poſt hanc mortem. Ea, quæ tam a ſuperiore in civitate, quam a Deo liberis ob parentum crimina & peccata adimuntur, talia ſunt, ut, ſi in civitate ſaluti publicæ, in mundo autem ſapientiæ divinæ convenit, etiam citra ullam culpam unicuilibet adimi, vel denegari poſſint. Quamobrem abunde patet, nullam ſupponi culpam in liberis, quando iſtiuſmodi quid iiſdem aufertur, vel denegatur, conſequenter nec culpam parentum iiſdem imputari. Equidem negandum non eſt, dum parentes puniuntur in liberis, malum quoddam a facto parentum derivari in liberos, a quo fuiſſent alias immunes; non tamen malum a facto alieno in nos derivatum pœna eſt, ſed calamitas, quæ ſubeunda occaſione facti alieni.

§. 668.

Quando parentes puniendi in liberis. Quoniam liberis, quando in iis puniuntur parentes, quid adimitur, quod habent, aut quod ſperare poterant, in quo tamen non ipſis, ſed populo, aut Regi dominium eſt (§. 667.), conſequenter occaſione criminis parentum malum quoddam in eos derivatur, quod culpa quadam ſua non meruerant, amori tamen univerſali convenit, ut, quantum datur, caveamus, ne quis incidat in mala fortunæ (§. 613. *part.* 1. *Jur. nat.*), gravioribus vero pœnis coercenda ſunt crimina graviora (§. 626.), ex nocumento, quod Reip. affertur, & periculo inde imminente æſtimanda (§. 625. 581.); *parentes in liberis puniri non debent, niſi ob crimina graviſſima.*

Sane ea de cauſa moribus noſtris pœna parentum in liberis vix obtinet, niſi in cauſa perduellionis. Et hanc æquitatem ſecutus *Carolus V.* Imperator, confiſcationem quoque bonorum a pœna capitali abſtulit, quæ Jure Romano cum eadem conjuncta erat, ne occaſione criminis parentum malum quoddam in hæredes derivaretur (§. 594.). Parentes in liberos injurii ſunt, dum crimen committere non verentur, cujus occaſione liberi fortunam adverſam experiuntur, cum ipſorum officii ſit ſibi cavere, ne eorum culpa liberi fiant infortunati (§. 732. *part.* 7. *Jur. nat.*). Miſerari debemus liberorum conditionem atque fortunam, ſi parentes adeo deſunt officio ſuo: Nec ab hac miſericordia abeſt ſuperior, quando parentes in liberis punit, cum plurimorum amor recte vincat amorem paucorum quorundam: id quod juſtitiæ maxime convenit (§. 1067. *part.* 1. *Theol. nat.*). In Deo autem puniente parentes in liberis, dum his ſubtrahit fortunæ bona, id adhuc ſingulare eſt, quod hoc fieri poſſit in ſalutem ipſorum, quatenus prævidet, eos bona fortunæ abuſuros, calamitates vero fore incitamentum ad virtutem & pietatem, atque præſidium adverſus vitia.

§. 669.

An facinoroſis deneganda ſit ſepultura. *Cadavera ſupplicium ultimum paſſorum inſepulta in conſpectu publico relinqui poſſunt.* Mortuis enim competit jus ad ſepulturam (§. 768. *part.* 6. *Jur. nat.*) & id ipſum humanitati debetur, ſeu homini ideo competit, quia homo eſt (§. 769. *part.* 6. *Jur. nat.*). Quamobrem cum in pœnam adimi ei, qui deliquit, poſſit jus quodcunque (§. 589.); in pœnam quoque jure ſepulturæ is privari poteſt. Quodſi ergo privatio ſepulturæ ad pœnam capitalem accedat, hoc ipſo eadem augetur (§. 610.). Quoniam itaque crimina graviora pœnis gravioribus coercenda (§. 626.), & quatenus pœna exemplaris eſſe debet, eidem maxime convenit, ut cadavera punitorum inſepulta in conſpectu publico relinquantur (§. 1062. *part.* 1. *Jur. nat.*), atque ad oſtendendam turpitudinem criminis faciet, ſi jure, quod humanitati debetur, privetur, qui maleficio

ſuo

ſuo ex hominum cenſu in cenſum beſtiarum ſe detruſit; cadavera ſupplicium ultimum paſſorum inſepulta in conſpectu publico relinqui nefas non eſt, conſequenter relinqui poſſunt.

Moribus noſtris convenit, ut patibulo ſuſpenſorum & rotæ impoſitorum corpora non ſepeliantur, ſed in conſpectu publico relinquantur, quamdiu natura permittit. Apud Hebræos ante ſolis occaſum corpora eorum, qui ad ſupplicium publicum damnati fuerant, tollebantur & humo mandabantur. Cadavera quoque punitorum ſepultura non privarunt Græci atque Romani. Ideo diſputarunt eruditi, utrum licitum ſit, nec ne, cadavera quorundam damnatorum diu in publico conſpectu relinqui, nec deſunt multi, qui hunc morem improbant. Enimvero ſi animum attendamus ad ea, quæ in demonſtratione præſenti aſſeruntur; non video, cur dubitationi ullus relinqui debeat locus. Quamvis enim humatio mortuis debeatur (§. 767. *part. 6. Jur. nat.*), non tamen inde inferri poteſt inſepulta relinqui cadavera punitorum juri naturæ repugnare. Sine lege naturæ prohibetur occidi hominem (§. 743. *part. 1. Jur. nat.*), ita ut ne volentem quidem occidere liceat (§. 744. *part. 1. Jur. nat.*): hoc tamen minime obſtat, quo minus pœnis capitalibus utamur ad coercenda quædam crimina, ſi finis pœnarum tales exigit (§. 638.). Nec eſt, quod objicias, ſi cadaver hominis, qui pœna capitali affectus eſt, inſepultum in conſpectu publico relinquatur, eum bis puniri ob idem crimen. Neque enim denegatio ſepulturæ ſpectanda eſt tanquam pœna peculiaris, ſed tanquam augmentum pœnæ capitalis, quale eſt ſi corpus adhuc vivi, dum ad ſupplicium rapitur, forcipibus candentibus aduritur (§. 610.). Habet vero denegatio ſepulturæ hanc utilitatem, ut, qui vivus nocuit, poſt mortem proſit aliis, quatenus exemplo ſuo docet criminis perpetrati & turpitudinem, & noxitudinem, quaſi continuo alloquens prætereuntes, eoſque dehortans, ne pravo ſuo exemplo ſe addant, ſed ex caſu ſuo diſcant, quod vitent. Exemplo autem ſuo docere alios officium eſt lege naturæ præſcriptum (§. 639. *part. 1. Jur. natur.*).

§. 670.

De facto non imputabili.

Nemo puniri poteſt ob factum, quod imputari ipſi non poteſt, nec ultra id, in quantum ipſi imputari poteſt. Quodſi enim factum alicui imputari nequit, is non haberi poteſt cauſa libera damni, quod facto ſuo dedit, vel ejus mali, quod ex eo conſecutum (§. 527. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Quamobrem cum penes ipſum non ſteterit, ut non faceret, nec metu pœnæ deterreri potuerit, quo minus faceret; ob factum quoque, quod ipſi imputari nequit, puniri neutiquam poteſt. *Quod erat unum.*

Quando vero ex parte factum ipſi imputari poteſt, eatenus cenſetur quoque cauſa libera mali, quod ex eo conſecutum (§. 527. *part. 1. Phil. pract. univ.*), conſequenter cum hactenus ceſſet ratio, ob quam puniri non poteſt, evidens omnino eſt, in tantum eum puniri poſſe, in quantum factum ipſi imputari poteſt, ſed non ultra id, in quantum imputari poteſt. *Quod erat alterum.*

Quatenus homo non agit libere, actiones ipſius naturalibus accenſendæ, quales ſunt brutorum. Sicuti itaque bruta puniri nequeunt; ita nec homines, qui brutorum more egerunt.

§. 671.

Id ſpecialius exponitur.

Quamobrem cum ignorantia invincibilis nemini imputari poſſit (§. 550. *part. 1. Jur. nat.*), nec cui imputari poſſint actiones, qui rationis uſu adhuc deſtituitur (§. 566. *part. 1. Phil. pract. univ.*), neque etiam furioſis (§. 567. *part. 1. Phil. pract. univ.*), ſomniantibus (§. 571. *part. 1. Phil. pract. univ.*), ſomnambulis (§. 572. *part. 1. Phil. pract. univ.*), melancholicis, quatenus actiones ex melancholia committuntur (§. 574. *p. 1. Phil. pract. univ.*), delirantibus (§. 576. *part. 1. Phil. pract. univ.*; *ſi quis ex ignorantia invincibili contra legem delinquit, pœna lege ſtatuta eidem irrogari nequit, vel ſi in furore, in ſomnio, vel in delirio, vel ex melancholia, aliquem occidit, tanquam homicida puniri nequit.*

Furioſi, deliri atque melancholici cuſtodiendi ſunt, ne ſibi vel aliis nocere poſſint. Quamobrem ſi perpetrato homicidio, aut maleficio alio cuſtodiæ mandantur; id non fit in pœnam, ſed in ſecuritatem ſui & aliorum. Quodſi ſibi vel aliis nocent, hoc imputandum non ipſis, ſed

iis,

Digitized by Google

iis, qui, quos cuſtodire debebant, eos ſibimetipſis relinquerunt, & ſicuti ab omni culpa non ſunt immunes, cenſuram pro ratione culpæ merentur.

§. 672.

De ebrietate ſumma.

Quoniam quis puniri poteſt ob factum, quod in totum ipſi imputari nequit, in quantum id imputari poteſt (§. 670.), conſequenter quatenus dependet a principio, quod actionibus liberis debetur; *ſi quis ob ebrietatem ſummam*, quæ ſcilicet non ſolum omnem facultatum ſuperiorum uſum homini adimit, verum etiam ipſum uſum inferiorum lædit, *delinquit, is puniri poteſt, in quantum ebrietas ipſi imputari poteſt.*

Ponamus ex. gr. Sempronium in ebrietate ſumma parum ſibi conſcium eorum, quæ agit, occidere Cajum; pœna homicidii lege conſtituta is puniri nequit; abeſt enim dolus, qui in homicidia requiritur, ut pœna ordinaria infligi poſſit. Quoniam tamen tantam ebrietatem vitare poterat atque debebat; culpa non vacat. Pro ratione circumſtantiarum, quæ multis modis variare poſſunt, pœna extraordinaria, veluti multa, carcere, aut relegatione coercendus, nec hic inſuper habendum id, quod ſuadet, vel jubet neceſſitas exempli. In irrogandis pœnis omnes circumſtantiæ probe ſunt excutiendæ, ne quis ultra meritum puniatur. Qua de cauſa Imperator *Carolus V.* multa in eo reliquit arbitrio judicis & juris peritorum, quos cum arbitrari jubet, non aliud præcipit, quam ut circumſtantias omnes probe explorent & trutinentur, ut pateat, quodnam ad pœnam vel augendam, vel minuendam aderat momentum, prouti delinquentem vel gravant, vel excuſant. Multa hic dicenda forent, ſiquidem omnia minutim perſequi daretur.

§. 673.

Ad puniendum requiri convictionem delicti.

Nemo puniri poteſt, niſi delicto aut crimine ſufficienter probato, ſeu niſi ejuſdem convictus. Etenim quamdiu ſufficienter probatum non eſt, delictum aut crimen ab eo, qui accuſatur, vel ſuſpectus habetur, fuiſſe perpetratum, pro reo haberi nequit, conſequenter pro innocente habendus (§. 1085. *p.* 1. *Jur. nat.*). Quamobrem cum innocentem punire non liceat (§. 1086 *part.* 1. *Jur. nat.*); nemo puniri poteſt, niſi delicto aut crimine ſufficienter probato.

Nimirum quamdiu certo non conſtat, delictum vel crimen, cujus quis inſimulatur, revera ab eo eſſe perpetratum; periculum eſt, ne innocens puniatur. Præſumtio igitur recte fit pro innocentia, cum præſtet in caſu dubio nocentem abſolvi, quam innocentem puniri: illud enim injuria vacat, hoc minime. Nec illud officit fini pœnarum, quatenus eſſe debent exemplares: id enim demum fieret, ſi criminis convictus non puniretur.

§. 674.

De confeſſione ſpontanea delicti.

Qui delictum vel crimen ſua ſponte confitetur, abſque ulteriori probatione puniri poteſt, niſi circumſtantiæ lateant, ob quas pœna lege conſtituta vel mitiganda, vel aggravanda. Etenim ſi quis delictum vel crimen ſua ſponte confitetur, jam certo conſtat, quod ab eo fuerit commiſſum. Quamobrem cum probatio non requiratur, niſi ut certo conſtet, eum, qui delicti vel criminis inſimulatur, aut ſuſpectus eſt, id commiſiſſe; ſi quis delictum ſua ſponte confitetur, ulteriori probatione opus non eſt, conſequenter abſque ea puniri poteſt. *Quod erat unum.*

Enimvero cum certæ etiam eſſe debeant circumſtantiæ, ob quas pœna lege conſtituta vel mitiganda, vel aggravanda, ut pœna, quam meretur, afficiatur reus; ſi quæ circumſtantiæ latent, quæ vel ad pœnam mitigandam, vel aggravandam faciunt, in has omnino inquirendum. Quamobrem etſi quis delictum, vel crimen ſua ſponte confiteatur, abſque ulteriori tamen probatione condemnari nequit. *Quod erat alterum.*

Inprimis neceſſe eſt, ut pateant circumſtantiæ, quæ ad pœnam mitigandam faciunt, cum in puniendo modum excedere non liceat (§. 1066. *part.* 1. *Jur. nat.*), & exceſſus in puniendo læſio ſit (§. 1067. *part.* 1. *Jur. nat.*). Non eſt quod excipias, fieri poſſe, ut quis dicat ſe deliquiſſe,

qui

qui non deliquit, cum falſa quoque dici poſſe nemo ſit qui neſciat. Enimvero in caſu præſenti, quo puniendus qui deliquit, verendum non eſt, ne agens ſe deliquiſſe mentiatur, præſertim ſi pœna gravior expectanda. Quodſi vero quis mentiatur, ſingularis quædam ſubeſſe debet ratio, veluti quod male ſanus eſt, aut quod majoris cujuſdam mali evitandi cauſa pœnam quamvis inſons ſubire malit. Caſus iſtiuſmodi rarior, cum rei ordinarie negando pœnam evitare ſtudeant, quando occurrit, ex circumſtantiis præſentibus facile patet, nec judex circumſpectus confeſſioni propriæ facilem habebit fidem, conſequenter ut factum probetur, curæ habebit. Ita conſtat fœminas furore uterino laborantes, cum magiæ inſimularentur, plurima confeſſas fuiſſe maleficia, quibus hominibus pariter atque brutis animalibus nocuerint. Aſt ut taceamus a prudenti medico morbum facile detegi poſſe, ipſe etiam judex ex damnando circumſtantias factorum expiſcando haud difficulter deprehendet, vera non eſſe, quæ dicuntur, modo non ſibi perſuadeat, homines, diabolo cooperante, miraculoſa quæque facere poſſe: quæ ſane opinio oppido abſurda hodie non facile judicem ſeducet. Emotæ mentis indicia in aprico ſunt, modo præjudicata opinio non obſtet, quo minus ea videri poſſit. Nolumus recenſere caſus alios, in quibus confeſſio ſtatim ſua ſponte facta ſuſpecta videtur, cum non facile occurrant. Si vero confeſſio vi aut metu extorquetur, ea non eſt hujus loci.

§. 675.

Quoniam reo delictum vel crimen ſua ſponte confitente in circumſtantias latentes adhuc inquirendum, quæ ad pœnam mitigandam faciunt (§. 674.); *antequam reus* *confeſſus condemnetur, præſertim ſi pœna gravior, veluti capitalis, infligenda, ipſi permittendum eſt, ut, quæ ſui excuſandi cauſa ſe in medium afferre poſſe exiſtimat, proferat, conſequenter indefenſus puniendus non eſt, niſi ipſe confiteatur, ſe in defenſionem ſui nihil afferre poſſe.* *De defenſione rei.*

Nimirum ſicuti intereſt Reipub. ne delicta & crimina maneant impunita: ita quoque plurimum refert, ut Reſp. omnem a ſe amoveat ſuſpicionem, quaſi quis puniatur innocens, vel ultra meritum, prouti boni viri eſt non modo facere id, quod eſt officii ſui, verum etiam ſollicite cavere, ne contrariam incurrat ſuſpicionem. Defenſio itaque reorum, licet convicti fuerint atque confeſſi, ſuperflua minime videri debet, quamvis ex iis, quæ ſufficienter probata ſunt ac reus ipſe confitetur, facile appareat, nihil in medium afferri poſſe ad excuſandum eundem, quod alicujus ſit momenti. Et ea de cauſa a judice defenſor quoque datur non deſideranti.

§. 676.

Si ſufficienter probari nequit, delictum vel crimen ab eo eſſe patratum, qui ejuſdem inſimulatur, vel de eodem ſuſpectus eſt, ipſe autem in negando perſeverat; opera danda eſt, ut ad confeſſionem adigatur. Etenim nemo condemnari debet innocens (§. 1086. *part. 1. Jur. nat.*), conſequenter antequam certo conſtet, eum deliquiſſe. Quoniam igitur hoc aliunde conſtare nequit, quam vel ex probatione ſufficiente, vel ex confeſſione propria, hoc eſt, niſi vel fuerit convictus, vel confeſſus, vel confeſſus & convictus ſimul, probatio autem ſufficiens haberi nequit & qui de crimine vel delicto ſuſpectus eſt, id conſtanter negat *per hypoth.*; aut impunitus dimittendus, aut diſpiciendum, annon ad confeſſionem delicti vel criminis adigi poſſit. Quamobrem cum pœnæ legibus conſtitutæ ſint exigendæ, niſi ſingulares fuerint rationes, ob quas vel remittendæ, vel ſaltem mitigandæ (§. 656.); ſi deficiente probatione, qui de crimine, vel delicto ſuſpectus eſt, convinci nequit, opera omnino danda eſt, ut ad confeſſionem adigatur. *De deficiente probatione ſufficiente.*

In quem magna cadit ſuſpicio, is deliquiſſe præſumitur. Quamobrem cum pœnæ exemplares eſſe debeant (§. 1050. *part. 7. Jur. nat.*); conſultum non videtur, ut neganti, qui valde ſuſpectus eſt, nec ſuſpicionem a ſe amovere valet, ſtatim credatur, iſque impunitus dimittatur. Reorum enim eſt negare, quamdiu in negatione præſidium quoddam adverſus pœnam inveniſſe ſibi videntur. Quoniam itaque maximopere cavendum, ne invaleſcat opinio, quaſi perſeverantia in negando pœnam effugere valeat reus; non iniquum eſt, ut negans ad confeſſionem delicti vel criminis, ſuper quo valde ſuſpectus eſt, ſi fieri poſſit, adigatur. Enimvero quæritur, quibus utendum ſit mediis. Tortura eam in finem inventa eſt, & hodienum apud nos uſitata. Sed de ea non omnium eadem eſt ſententia, aliis eandem defendentibus, aliis impugnantibus.

Quid igitur de ea ſentiendum ſit, ne quid admittatur quod a ratione ſit alienum, nec rejiciatur, quod finis civitatis exigit (§. 531. 579.), diſpiciendum.

§. 677.

Tortura & quæſtio quid ſit. *Tortura* dicitur actus, quo corpus criminis ſuſpecti dolore ac cruciatu afficitur, ut ad confeſſionem criminis adigatur. *Quæſtio* vero vocatur *Interrogatio* de crimine commiſſo, ad cujus confeſſionem per tormenta ejuſdem ſuſpectum adigere volumus. Fert tamen inconſtantia loquendi, ut & actus, quo corpus torquetur, & interrogatio de crimine commiſſo ſimul quæſtionis nomine veniant.

Genera tormentorum nec olim eadem fuerunt apud omnes gentes, nec hodienum eadem ſunt apud eas, quæ hoc medio ad eruendam veritatem utuntur. Noſtrum non eſt ea recenſere. Præter ea, quæ in foro Saxoniæ uſitata ſunt, alia quædam recenſet *Carpzovius* in Practica nova imperiali Saxonica rerum criminalium part. 3. quæſt. 117. n. 27. & ſeqq.

§. 678.

Territio quid ſit. *Territio* ſunt minæ de torquendo, quæ intenduntur inquiſito in loco torturæ deſtinato, præſente carnifice & apparatu ad torquendum requiſito. Dividitur ea in *nudam* ſive *verbalem*, & *in realem*. Nimirum *Territio verbalis* eſt ſimulatio carnificis de torquendo inquiſito abſque omni tactu & apprehenſione ejuſdem: aſt *Realis* vocatur, quæ cum præparatoriis & præludiis tormentorum leviuſculis conjuncta eſt.

Nimirum ut *Carpzovii* verba noſtra faciamus, in territione verbali carnifex verbis & geſtibus ſeverioribus & ad torquendum conſuetis irruit in inquiſitum, non aliter ac ſi ipſum prehendere ac torquere vellet, abſque apprehenſione tamen; in reali vero manus quoque apponit, inquiſitum veſtibus denudat, ad ſcalam ducit, inſtrumenta, quibus tortura peragitur, in conſpectum ipſius ponit, forcipes digitis affigit, uſque pollices ejus comprimit. Atque hinc patet, territionem verbalem, cum inquiſitus dolores & cruciatus corporis nullos ſentiat, ſed ſaltem metuat, vere torturam dici non poſſe (§. 677.), etſi per abuſum ita ſubinde dicatur; realem vero eſſe torturam inchoatam, cum præter actus præparatorios accedant etiam dolores, etſi a cruciatibus abſtineatur.

§. 679.

Finis torturæ & territionis. *In tortura cruciatibus corporis; in territione metu eorundem inquiſitus adigi debet ad criminis commiſſi confeſſionem, ſeu dicendum veritatem.* Quoniam enim cruciatus corporis tanquam malum ingens per naturam fortiter averſamur (§. 592. 596. *Pſych. empir.*), conſequenter eos amoliti conamur; cruciatibus corporis in tortura, metu eorundem in territione inquiſitus permoveri debet, ut in illa ab iis liberetur, in hac ne in eoſdem inſiliat. Quamobrem cum aliter a cruciatibus, quos patitur, liberari, in caſu priore, in poſteriore autem eos effugere non poſſe ſibi videatur, niſi crimen commiſſum confiteatur, in tortura cruciatibus corporis, in territione metu eorundem inquiſitus adigi debet ad criminis confeſſionem, ſeu dicendam veritatem.

Quamvis dicatur inquiſitus ideo torqueri; ut veritatem dicat, quia criminis commiſſi ſuſpectus eſt, conſequenter falſo id negare præſumitur, non tamen inter tormenta negari creditur, ſed ſi a cruciatu liberari velit confiteatur neceſſe eſt, ſe id commiſiſſe, aut perferendi ſunt cruciatus, quos judex ad eruendam veritatem ſufficientes arbitratus fuerit. Patet itaque torturam ideo eſſe introductam, quod exiſtimetur, ſi quis crimen commiſit, eum potius id confeſſurum, quam horrendos cruciatus perlaturum, & hoc reſpectu torturam adhiberi dicitur ad eruendam veritatem, quam alio modo eruere non datur.

Digitized by Google

§. 680.

Tortura conſiſtit in cruciatibus diris ac impatibilibus. Abunde hoc patet genera torturæ ad animum revocanti. Mittamus illa, quæ, cum a crudelitate non abeſſent, paſſim exoleverunt, & perpendamus ſaltem, quæ hodienum in Saxoniæ Electoratu uſitata ſunt. Carnifex juncturas manus funiculis ſubtilioribus duriter contortis arctiſſime conſtringit, vel inſtrumentis excavatis ad formam forcipis pollices torquendi comprimit, aut etiam ejuſmodi inſtrumentis tibias; torquendum ſcalæ ſubjicit & violenta extenſione articulos omnium membrorum dilacerat; immo candentibus laminis cutem in certis corporis partibus lente adurit, aut extremas digitorum partes immiſſis infra ungues pineis cuneolis iiſque poſtmodum accenſis aduſtione lædit. Vid. *Carpzovius* part. 1. quæſt. 117. n. 41. Ecquis dubitet, quamvis tortura ad cruciatus majores non extendatur, hos ipſos tamen ſatis diros ac impatibiles eſſe? *Quam diri res ſit tortura.*

Equidem non omnibus hiſce tormentis promiſcue utuntur in quovis crimine & caſu quolibet; abunde tamen patet, vel leviſſimum, quale ligatura eſt, intolerabiles creare cruciatus.

§. 681.

Tortura non ſatis apta eſt ad eruendam veritatem. Etenim cum tortura in cruciatibus diris & impatibilibus conſiſtat (§. 680.), dantur ſane haud pauci qui mori malunt, quam iſtos pati, conſequenter licet innocentes ſint, potius confiteantur, ſe commiſiſſe crimen, quam ut tantos cruciatus vel diutius perferant, vel in eos inſiliant, præſertim cum etiam accedat macula a carnifice tortis opinione hominum adhærens, quæ per omnem vitam non tollitur, nec propterea quod quis per torturam adigi non potuerit ad criminis confeſſionem, liberetur ab ejus ſuſpicione, ob quam torturæ ſubjectus fuit. Dantur vero præterea alii, a quibus per tormenta nullo modo exprimi poteſt veritas, conſequenter qui quoſvis cruciatus perferre malunt, quam confiteri crimen, quod commiſerunt, præſertim ſi animum attendant ad gravitatem pœnæ ob id criminis infligendæ & ad ſpem vitæ conſervandæ, cruciatibus toleratis. Abunde igitur patet, torturam non ſatis aptam eſſe ad eruendam veritatem. *An tortura ſit medium aptum ad eruendam veritatem.*

Experientia dudum comprobatum eſt, plurimos innocentes propter tormentorum ſævitiam confeſſos & condemnatos fuiſſe, cum innocentia eorum demum patefacta fuerit, poſtquam pœna capitali fuerint affecti. Commemoratu dignum eſt exemplum apud *Carpzovium* loc. cit. n. 6. de duobus opificibus peregre abeuntibus, quorum unus brevi rediit cum alterius veſtitu invicem permutato, atque propterea homicidii accuſatus rotæque condemnatus fuit. Non deerat hic ſuſpicio homicidii commiſſi. Aſt cum aliunde de veritate conſtare non poſſet, aut abſolvendus in dubio erat homo miſer, aut confeſſio per tormenta extorquenda. Placuit poſterius, ſed ſiniſtro prorſus eventu, cum in innocentem gravi pœna fuerit ſævitum. Hæc ſane ratio eſt, cur in Anglia & Svecia torturæ nullus ſit locus, & cur etiam inter nos, ubi tortura in uſu eſt, non deſint multi, qui eandem damnant. Equidem *Cicero* more majorum introductum eſſe ait, ut per tormenta veritas exquiratur, quia pleraque crimina clam & occulte committuntur, ut ſemper copia teſtium haberi non poſſit; eſſe tamen hoc remedium indagandæ veritatis non modo periculoſum, ſed & maxime dubium, nec diffitentur illi, qui torturæ neceſſitatem defendunt. Mos vero iſte ab Athenienſibus & Rhodiis deſumtus creditur. Noſtrum igitur eſſe exiſtimamus inquirere paulo ſollicitius, num & quando per tormenta veritatem exquirere liceat.

§. 682.

Si tortura nunquam adhibenda, nec territioni unquam locus eſſe poteſt. Etenim territio conſiſtit in minis de torquendo, quæ intenduntur inquiſito in loco torturæ deſtinato præſente carnifice & apparatu ad torquendum requiſito (§. 678.), ut metu cruciatuum is adigatur ad dicendam veritatem (§. 679.). Enimvero ſi tortura nunquam adhibenda, qui terrendus novit, ſibi, utut in negando perſeveret, cruciatus iſtos metuen- *De dependentia effectus territionis a tortura.*

Google

tuendos non eſſe, conſequenter minas eſſe vanas. Quamobrem cum territionis nullus ſit effectus, niſi ipſa quoque tortura uſu recepta ſit; ſi tortura nunquam adhibenda, nec territioni unquam locus eſſe poteſt.

Non eſt, quod excipias, nemini niſi judici conſtare debere, quod ultra territionem progredi non debeat. Tam tectum enim hoc eſſe non poſſe, quin detegatur, nemo hoc ſibi, vel alius facile perſuaſerit. Sane quod conſtet, territionem ſubinde adhiberi, qui in negando præſidium adverſus pœnam ſibi inveniſſe putant, nihil confitentur, quamdiu minime vident ſerio rem agi, ita ut nec territioni reali cedant, antequam videant tormentis majoribus, quam quæ in hac adhibentur, ſe eſſe ſubjiciendos. Torquendus ſemper incertus eſſe debet, quouſque carnifex in torquendo ſit progreſſurus, qui omnem tormentorum apparatum in promptu habet, immo ignorare, quamdiu ſit torquendus, ſi cruciatus præſentes metum mortis vincere debent, quam ut evitet eoſdem perferre mavult.

§. 683.

Quando a tortura abſtinendum.

Si vel minima ſuſpicio eſt fore, ut torquendus quodvis mentiri malit, quam tormenta pati; tormentis ſubjiciendus non eſt. Etenim tortura non alio fine adhibetur, quam ut inquiſitus, cui neganti fides non habetur, quia ſuper crimine patrato ſuſpectus eſt, vi cruciatuum adigatur ad dicendam veritatem (§. 679.). Enimvero ſi vel minima ſuſpicio eſt fore, ut torquendus quodvis mentiri malit, quam tormenta pati; confeſſioni per tormenta extortæ parum tuto fides habetur, conſequenter adhuc verendum, ne is innocens puniatur (§. 1081. *part. 1. Jur. nat.*). Quamobrem cum innocens puniendus non ſit (§. 1086. *part. 1. Jur. nat.*); ſi vel minima ſuſpicio eſt fore, ut torquendus quodvis potius mentiri malit, quam tormenta pati, tormentis ſubjiciendus non eſt.

Nemo diffitetur, præſtare ut plures nocentes abſolvantur, quam innocens unus ad pœnam præſertim capitalem condemnetur. Quamobrem cum tortura non ſatis apta ſit ad eruendam veritatem (§. 681.), minime adhibenda, ubi aliqua ſuſpicio eſt, fore ut metu tormentorum, vel impatientia inquiſitus confiteatur ſe feciſſe, quod ei nunquam in mentem venit: neque enim tortura medium eſſe debet adigendi ad mentiendum, ſeu, ſeu falſum dicendum. Crudele omnino eſt ac inhumanum tormentis lacerare corpus hominis, cujus confeſſioni per tormenta extortæ fides tuto haberi nequit. Multa vero ſunt, quæ ſuſpicionem movent fore, ut inquiſitus quodvis potius mentiri malit, quam tormenta pati, cum a perſona ejus, tum ex aliis circumſtantiis deſumenda. Quamobrem multa circumſpectione opus eſt, ne tormentis abutatur judex, ſi vel maxime mos obtinuerit, ut per tormenta veritatem exquirere liceat. Sufficiente autem circumſpectione vix ac ne vix quidem utetur, qui inquiſitum non vidit, nec examini ejus interfuit. Judex igitur potius ipſe de tortura ſtatuere debebat, quam rem adeo periculoſam committere aliis, quibus nonniſi acta legere datum eſt, & ad horum ſententiam exequendam obligatum eſſe. Neque eſt quod dicas, quod, confeſſioni per tormenta extortæ non haberi fidem, niſi ea ex intervallo poſt torturam, vel etiam territionem, extra locum torturæ ratificetur, ſi ratificare nolens denuo torqueatur, cum in ratificatione tum adhuc ſuperſit metus cruciatuum tanto quidem major, quanto intolerabiliores expertus inquiſitus.

§. 684.

De tortura pœna graviori.

Si tortura fuerit gravior pœna criminis, ejus ſuſpectus torquendus non eſt. Etenim tortura non alio fine adhibetur, quam ut per tormenta criminis perpetrati veritas eruatur, (§. 679.), ne maneat impunitum (§. 656.). Quoniam vero tortura conſiſtit in cruciatibus diris & impatibilibus (§. 680.); abſurdum omnino eſt, cruciatibus majoribus adigere velle criminis ſuſpectum ad ejus confeſſionem, ut minus quoddam malum, quale pœna eſt (§. 285. *part. 1. Phil. pract. univ. per hypoth.*), eidem inferri poſſit. Quod ergo tortura fuerit gravior pœna criminis, ejus ſuſpectus torquendus non eſt.

Si daretur electio pœnæ levioris & torturæ gravioris, facile patet fore, ut etiam innocens pœnam ſubire, quam torqueri malit, immo non deſunt plurimi, qui mori malunt, quam horren-

Digitized by Google

rendos iſtiuſmodi cruciatus perferre. Quamobrem cum tortura per ſe medium parum aptum ſit ad eruendam veritatem (§. 680.); in caſu propoſitionis præſentis ab omni ratione prorſus alienum eſt. Et, ſiquidem tanta videatur neceſſitas criminis puniendi, quanta tamen probata non eſt, cum nemo innocens ſit puniendus (§. 1086. *part. I. Jur. nat.*), conſequenter non ob ſuſpicionem criminis perpetrati, ſed quia vere perpetravit; præſtaret tamen pœnam quandam leviorem eamque minime infamem dictare, quam, ut paulo graviori locus forſan eſſe poſſit, ad torturam prorumpere. Immo ex iis, quæ diximus, facile apparet, in caſu propoſitionis præſentis tantum non ſemper adeſſe ſuſpicionem; ut quis malit etſi innocens dicere, ſe deliquiſſe, quam tormenta pati, conſequenter eum injuſte torqueri (§. 683.). Equidem negari non poteſt, cruciatus, quos ſuſtinere debet torquendus, ſuperare dolores, quos pœnæ capitales pleræque inferunt; inde tamen inferri nequit, torturam quavis pœnæ capitali eſſe duriorem, cum multi vitæ ſervandæ cauſa exquiſitiſſimos quoque dolores perferre malint & revera minus malum ſit illos pati, quam vita privari. Abiit itaque, ut tibi perſuadeas, ob hanc rationem torturam ſimpliciter pro illicita declarandam eſſe.

§. 685.

Quoniam *tortura* naturaliter illicita eſt, ſi ea pœna criminis fuerit gravior; eadem *naturaliter licita non eſt, ſi crimen, leviori quacunque pœna, quam capitali coercendum.*

De tortura non adhibenda, ſi crimen pœnam capitalem non mereatur.

Quamvis oſtenderimus, naturaliter illicitum eſſe, ut ſuſpectus criminis, quod pœnam capitalem non meretur, torqueatur; nondum tamen hinc ſequitur, ſi crimen pœnam capitalem mereatur, ejus ſuſpectum torqueri poſſe. Etenim inde tantummodo manifeſtum eſt, ad indagandam veritatem, ne crimen maneat impunitum, & delinquere cupidi negando impunitatem ſe conſecuturos ſperent, non eſſe utendum mediis ipſa pœna durioribus.

§. 686.

Si tanta nondum fuerit probabilitas, ut ad certitudinem vix quicquam adhuc deeſſe videatur, quam propria inquiſiti confeſſio; torqueri is non debet. Etenim ſi vel minima ſuperſit ſuſpicio fore, ut inquiſitus quodvis mentiri malit, quam tormenta pati, tormentis ſubjiciendus non eſt (§. 683.), cumque tortura ſit medium non ſatis aptum ad eruendam veritatem (§. 681.), & in cruciatibus diris ac impatibilibus conſiſtat (§. 680.); a ratione alienum eſt, per tormenta ad confeſſionem adigere velle inquiſitum, niſi maxima adſit probabilitas, quod criminis commiſſi reus ſit, ut vix quicquam adhuc deeſſe videatur, quam propria confeſſio. Quamobrem ſi nondum tanta probabilitas adſit, torqueri is non debet.

De probabilitatis defectu torturam illicitam facientе.

Torturam abſque indiciis inferendam non eſſe *Carolus V.* præcipit, ac ideo qui de rebus criminalibus tractant de indiciis iſtis prolixe agunt. Sunt autem *Indicia* rationes, per quas inducitur probabilitas criminis perpetrati. Noſtrum jam non eſt indicia illa recenſere & in valorem eorundem inquirere, cum in Jure naturæ tantummodo quæratur, quid fieri licite poſſit, quid nequeat. Praxis tota redit ad æſtimationem probabilitatis, quippe quæ plurimos admittit gradus. Quodſi modus æſtimandi probabilitatem in formam artis eſſet reductus, hoc eſt, ſi logica probabilium proſtaret, qualis adhuc deſideratur; præſens quoque praxis & facilior, & clarior evaderet. Non tamen diffitemur, ea, quæ de hiſce indiciis paſſim traduntur, prodeſſe poſſe ad principia generalia probabilitatis eruenda, ſiquidem ſufficiente acumine perluſtrentur & univerſalia a particularibus, in quibus latent, dextre abſtrahere didiceris.

§. 687.

Quoniam torquendus nemo eſt, ſi tanta nondum fuerit probabilitas, ut ad certitudinem vix quicquam adhuc deeſſe videatur, quam propria confeſſio (§. 686.); *injuſtum eſt ad torturam prorumpere, indiciis ſufficientibus nondum ſufficienter probatis, multoque magis abſque indiciis ad confeſſionem delicti per tormenta aliquem adigere velle.*

Abſque indiciis ſufficientibus ſufficienter probatis injuſtam eſſe torturam.

Cum indicia ſint rationes, quæ probabilitatem generant (*not.* §. 686.), ſufficientia intelliguntur, quando tantam probabilitatem generant, ut certum propemodum videatur, crimen revera a negante fuiſſe perpetratum, nec ideo ad plenam certitudinem quicquam deeſſe videatur, quam ut accedat propria confeſſio. Probatio indiciorum, quæ in factis conſiſtunt, cum aliter fieri non poſſit niſi per teſtes (§. 1014. *p.* 5. *Jur. nat.*), pro ſufficiente habetur, ſi duo, vel plures teſtes jurati iidemque minime ſuſpecti (§. 1034. *part.* 5. *Jur. natur.*), idem affirment (§. 1037. *p.* 5. *Jur. nat.*). Per ſe autem patet, cum ad generandam probabilitatem plura indicia concurrant, ſingula ſufficienter probari debere, indicia enim non ſufficienter probata non augent probabilitatem, ſed ſpectanda ſunt, veluti abeſſent, ſeu eorum in æſtimanda probabilitate nulla habenda eſt ratio. Crudele eſt inquiſitionem inchoare a tortura, ut ideo confeſſio per tormenta hoc modo extorta pro nulla recte habeatur.

§. 688.

Quando tortura non illicita.

Si crimen e diametro ſecuritati publicæ adverſetur, & inquiſitus ejus valde ſit ſuſpectus, corpore autem ſano & robuſto, & malitia ejus manifeſta; per tormenta ad confeſſionem adigi poteſt. Etenim ſi crimen e diametro adverſatur ſecuritati publicæ, per ſe patet, Reip. maxime intereſſe, ne iſtiuſmodi crimen committatur, conſequenter cum hoc aliter impediri nequeat niſi metu pœnarum (§. 301. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*), ut pœna gravior, qua coercendum (§. 627.), actu infligatur, nec crimen tam grave maneat impunitum. Enimvero cum nemo puniri debeat niſi crimine ſufficienter probato (§. 673.), deficiat autem probatio ſufficiens *per hypoth.* & inquiſitus quamvis valde ſuſpectus in negando tamen perſiſtat, *per eandem*; aliud medium eum adigendi ad confeſſionem, ſi quidem revera commiſerit, non ſuppetit quam tortura (§. 677.). Quamvis vero eadem non ſatis apta ſit ad eruendam veritatem, quatenus ſcilicet torquendus quidvis potius mentiri, quam tormenta pati mavult (§. 681.); cum tamen valde ſuſpectus ſit, ut innocens torqueatur, verendum non eſt, & quoniam ſano ac robuſto corpore eſt *per hypoth.* & malitia ejus manifeſta, ut per eam præfracte negare præſumatur id, cujus ſibi maxime conſcius eſt, nec ſuſpicio adeſt fore, ut potius mentiri malit, quam tormenta pati, aut diutius pati vel iis, quæ expertus, majora. Quamobrem in hypotheſi propoſitionis præſentis inquiſitus per tormenta ad confeſſionem adigi poteſt.

Quodſi torturæ uſus ita reſtringatur, verendum non eſt, ne ab innocente confeſſio extorqueatur ac idem pœna, quam nullo modo meruit, afficiatur. Cur itaque in caſu propoſitionis præſentis tortura damnetur tanquam injuſta, ratio ſufficiens dari nequit. Sed demus exemplum, ut id clarius pateat. Ponamus latrocinia & rapinas fuiſſe commiſſa. In Sylva deprehendi hominem vagabundum, res raptas habentem & inſtrumenta lethifera. Eundem cum examinaretur plura mentitum & mendaciorum convictum fuiſſe, & hoc aliove pacto prodidiſſe malitiam ſuam. Eundem eſſe corpore ſano & robuſto; ut tormenta pati poſſit. Ecquis putet, in hoc caſu verendum eſſe, ne innocens ad confeſſionem criminis, quod tamen non commiſit, per tormenta adigatur, cum ex adverſo magis verendum videatur, ne tormenta pati, quam verum dicere malit? Eſſe autem latrocinia & rapinas iſtiuſmodi crimina, quæ ſecuritati Reip. e diametro adverſantur, nemo in dubium vocare poteſt. In hunc vero cenſum etiam veniunt qui ſeditionem movent, monetam falſam cudunt, crimen perduellionis committunt. Atque in hiſce criminibus, ſi adſint circumſtantiæ, quas in propoſitione præſente expreſſimus, torturam illicitam non eſſe abunde evictum exiſtimamus. Ubi vero abuſus ejus vel minimum metuendus, nec tanta ſit neceſſitas exempli, ultro fatemur, eam firmiter defendi non poſſe, prouti ex iis, quæ antea demonſtravimus, ſatis ſuperque patet.

§. 689.

An conſultum ſit torturam prorſus abolere.

Parum conſultum eſt criminis ſuſpectum ad confeſſionem tormentis adigere velle, ſi convinci nequit. Quoniam enim tortura non ſatis apta eſt ad veritatem eruendam (§. 681.), nec eidem locus concedendus, ſi vel minima ſuſpicio eſt fore, ut inquiſitus quidvis potius mentiri malit, quam tormenta pati (§. 683.), & ea prorſus illicita eſt, ſi criminis pœna levior fuerit, quam capitalis (§. 685.); neque adhiberi poteſt, niſi cri-

Digitized by Google

criminis commiſſi tanta fuerit probabilitas, ut ad certitudinem vix quicquam adhuc deeſſe videatur (§. 686.), ipſum vero crimen e diametro adverſatur ſecuritati publicæ, inquiſitus valde ſuſpectus ſano & robuſto corpore, ac ejus malitia manifeſta (§. 688.), itidemque indicia ſufficienter ſunt probata (§. 687.); tanta circumſpectione opus eſt ad ſuſpectum criminis torturæ ſubjiciendum, quæ in paucos cadere videtur, & abuſus magis metuendus, quam ſperandus uſus. Quamobrem cum nemo innocens ſit puniendus (§. 1086. *part.* 1. *Jur. nat.*), nec adeo horrendis cruciatibus, quales ſunt tormenta (§. 680.), afficiendus, quod abſque probatione ſumi poteſt, utpote amori univerſali e diametro adverſum (§. 619. *part.* 1. *Jur. nat.* & §. 651. *Pſych. empir.*); ſi criminis ſuſpectus convinci nequit, parum conſultum eſt eum ad criminis confeſſionem tormentis adigere velle.

Qui torturam defendunt, hac potiſſimum utuntur ratione, quod interſit Reipubl. crimina non manere impunita. Neceſſitas puniendi inde venit, quod alii deterreri debeant, ne exemplis pravis ſe addant. Enimvero hinc inferri nequit, ſi crimen aliquod commiſſum eſſe conſtat, neceſſe eſſe ut aliquis puniatur; ſed ſaltem inde ſequitur, ut puniatur is, qui id commiſit, nec quod commiſerit diſſiteri poteſt. Manent pœnæ exemplares, etiamſi in caſu dubio executioni non demandentur. Neque vero ſemper ea eſt hominum malitia, ut præfracte negare auſint, ſi indicia ſufficienter probata graviter ipſis commemorentur, neque delicta omnia clam & occulte committuntur, ut, niſi ad torturam confugias, impunita manere debeant. Omnia hæc ſatis patent exemplo illarum gentium, quæ a tortura abhorrent: neque enim propterea crimina apud ipſas ſunt frequentiora, quam apud gentes alias, quæ vel immani ſævitia veritatem extorquere a negantibus volunt. Quodſi vero quis torturam prorſus rejicere noluerit, rariſſime ſaltem eadem utendum, obſervatis iis, quæ propoſitio præcedens præcipit, & habita maxime malitiæ manifeſtæ ratione, quam inquiſitus in examine ſufficienter prodit. Non magis vapulat juſtitia, quam ſi vel uno in caſu detegatur, hominem innocentem fuiſſe punitum &, ut puniri poſſet, confeſſionem mendacii per dira tormenta immani ſævitia fuiſſe extortam. Vindicta propria non toleratur propter facilem metuendum abuſum: abſonum itaque eſt, publicam alligare mediis, quorum ſi non facilior, ſaltem æque facilis eſt abuſus, quam uſus.

§. 690.

Tortura ſpiritualis dicitur juramentum purgatorium criminis ſuſpecto a judice delatum. Quoniam juramento purgatorio præſumtiones adverſus ſe militantes elidi debent (§. 1065. *part.* 5. *Jur. nat.*); *ſi tortura ſpirituali utendum ad eruendam veritatem, criminis ſuſpectus jurare debet, ſe id non perpetraſſe & falſa eſſe, ob quæ ſuſpectus redditur, aut veram excuſationem ſuam, prouti circumſtantiæ jurare juſſerint.* *Tortura ſpiritualis quid ſit.*

Jurans per Deum teſtem probat ſe vera dicere (§. 852. *p.* 3. *Jur. nat.*). Quamobrem inquiſitus juraturus jurare debet, vera eſſe non minus ea, quæ negat, quam quæ affirmat. Ex actis itaque patere debet, quomodo concipi debeat juramentum, ſi per id de veritate facti dubii conſtare debet.

§. 691.

Si crimen pœnam capitalem, vel corporis afflictivam, vel aliam infamem meretur; tortura ſpiritualis medium non ſatis tutum eſt ad veritatem eruendam, nec ea utendum. *Quando eidem non ſit locus.* Etenim cum pœna capitali vita adimatur (§. 601.), pœna autem corporis afflictivæ non modo dolorem faciant in corpore (§. 611.), verum etiam perinde ac pœnæ infames aliæ famæ noceant (§. 619.); valde metuendum eſt, ne quis vitæ ac famæ, quæ cum illa pari paſſu ambulare vulgo dicitur, ſervandæ cauſa pejeret (§. 926. *p.* 3. *Jur. nat.*). Quamobrem cum nemini juramentum deferre liceat, qui de pejeratione ſuſpectus eſt (§. 938. *part.* 3. *Jur. nat.*); ſi crimen pœnam capitalem, vel corporis afflictivam, aut infamem aliam meretur, tortura ſpirituali tanquam medio parum apto ad veritatem eruendam, *per demonſtrata*, utendum non eſt.

Pe-

Digitized by Google

Pejeratio morſus conſcientiæ cauſatur, ac ideo torturæ comparatur, quia facit cruciatus in anima, ſicuti hæc in corpore. Dolores & cruciatus in corpore ſunt tranſeuntes, aſt morſus conſcientiæ permanentes. Quamobrem non deſunt, qui torturam ſpiritualem corporali duriorem eſſe exiſtimant. Hoc quidem valeret, ſi vindictæ divinæ & pœnarum poſt mortem æternarum certo perſuaſi eſſent omnes, nec remiſſionem peccati ſibi promitterent; non tamen ita ſentiunt omnes, ſed alii Deum vindicem non timent, alii ſe veniam facile impetraturos putant. Atque ideo juramentum parum valet in præſenti caſu ad eruendam veritatem. Nolumus commemorare alia, quæ ex Theologia juramenti delationem dubiam reddere videntur.

§. 692.

De incarceratione & captura rei.

Si conſtet crimen aliquod eſſe commiſſum, omnis opera danda eſt, ut reus detegatur; ſi is notus fuerit, in carcerem conjiciendus; ſi latet, aut fugit, nihil intentatum relinquendum, ut apprehendatur. Etenim pœnæ legibus conſtitutæ ſunt exigendæ (§. 656.). Quamobrem cum hoc fieri nequeat, niſi conſtet, quinam crimen perpetraverit, & niſi reus in poteſtate judicis ſit conſtitutus; ſi reus ignotus ſit, aut lateat, opera omnino danda eſt, ut detegatur; ſi fugit, ut apprehendatur; ſi notus eſt ac præſens, in carcerem conjiciendus.

Reorum eſt fugere & ſpe fugæ latitare, ut pœnam effugiant. Quamvis itaque carcer in numero pœnarum ſit (§. 598.); rei tamen incarceratio non fit pœnæ, ſed ſaltem cuſtodiæ cauſa. Quamobrem etſi contingat, peracta inquiſitione reum abſolvi; non tamen ideo innocens punitus dici poteſt. Si nihil prorſus culpæ in eodem hæret, tribuendum hoc, quod factum, fortunæ adverſæ, quam quis patienter ferre debet.

§. 693.

Quamdiu reus in carcere ſit detinendus.

Reus in carcere non diutius detinendus, quam donec ſententia judicis vel abſolutus, vel condemnatus fuerit, & in caſu poſteriore executio pœnæ non differenda. Etenim cum reus incarceretur, ne aufugiat & judicium eludat, quod per ſe patet; incarcerato fit ſaltem cuſtodiæ cauſa. Quamobrem ſi ſententia judicis abſolvitur, nulla amplius ratio eſt, cur cuſtodiatur, ne aufugiat. Quamobrem nec diutius in carcere detineri poteſt, cum alias carcer foret pœna (§. 598.), conſequenter innocens puniretur, quod fieri nefas (§. 1086. *part. 1. Jur. nat.*).

Enimvero ſi reus fuerit condemnatus, mortis ſupplicium, vel pœnam corporis afflictivam metuens angore & triſtitia maceraretur, ſi diutius in carcere detineretur. Quamobrem cum amori univerſali, quo etiam reos proſequi tenemur (§. 619. 632. *part. 1. Jur. nat.*), repugnet abſque ulla urgente neceſſitate iisdem tædia, ſeu moleſtias animi creare (§. 651. *Pſych. empir.*); ſi reus fuerit condemnatus, quam primum fieri poteſt, ſententia executioni mandanda, conſequenter pœnæ executio nequaquam differenda.

Pœnæ corporis afflictivæ quin pronunciata ſententia ſtatim exigi poſſint, nihil obſtare videtur. Nulla igitur ratio eſt, cur reus in carcerem reducatur. Quodſi pœna capitalis fuerit decreta, in loco commodiori reus cuſtodiri & ad mortem per aliquot dies præparari debet, antequam pœna actu exigatur.

§. 694.

Incarcerationem fieri non deberе abſque indiciis ſufficientibus.

Nemo incarcerari debet, niſi probabiles rationes eum faciant criminis ſuſpectum. Niſi enim probabiles fuerint criminis ab aliquo perpetrati rationes, nec contra eum inquiri poteſt, quod per ſe facile patet. Quamobrem cum incarceratio cuſtodiæ ſaltem cauſa fiat, ut inquiſitioni locus eſſe poſſit & reo convicto, vel confeſſio pœna merita decerni decretaque executioni mandari, ſicque crimina non maneant impunita (§. 656.); nemo incarcerari debet, niſi probabiles rationes eum criminis ſuſpectum faciant.

Quo-

Digitized by Google

Quoniam carcer malum minus tortura eſt, probabilitas vero ſuos habet gradus, haud difficulter patet, leviora indicia ſufficere ad capturam & incarcerationem, quam ad torturam. Patet vero etiam, incarcerationem ob crimen commiſſum & inquiſitionem detrahere famæ incarcerati & inquiſiti, conſequenter cum naturaliter nefas ſit alterius famæ detrahere (§. 871. *p.* 1. *Jur. nat.*), & licet quis fuerit abſolutus, opinione tamen vulgi ſemper aliqua macula adhæreat, rector autem civitatis ad famam ſubditorum conſervandam obligetur (§. 395.), temerariam incarcerationem, ſeu abſque indiciis ſufficientibus factam illicitam eſſe. Equidem cum Reip. interſit crimina non manere impunita (§. 656.), obligatio puniendi reos cum obligatione tuendæ famæ ſubditorum colliditur (§. 206. *p.* 1. *Phil. pract. univ.*); quoniam tamen famam alterius lædere prohibemur, conſequenter lex prohibitiva revera colliditur cum præceptiva, abſtinendum potius ab incarceratione, quam ut verearis, ne crimen maneat impunitum, & opera danda, ut reus, qui ignoratur, detegatur, inquirendo nimirum in indicia certiora, quæ majorem probabilitatem pariunt. Hactenus dicta qui perpendit, is nihil injuſti, nedum iniqui in eo deprehendet, ut judex injuſtam incarcerationem decernens puniatur. Jure Saxonico tenetur judex pro injuſta incarceratione captivo per ſingulos dies naturales ſolvere triginta ſolidos. Vid. *Carpzovius* Crimin. part. 3. quæſt. III, n. 71. Quoniam tamen captura & incarceratio non omnibus perſonis æque nocet; rectius pœna incarcerationis injuſtæ pro qualitate perſonarum variat.

§. 695.

Incarceratio fieri non debet, ſi pœna in abſentem exequi detur. Etenim reus carceri includitur cuſtodiæ cauſa, ne aufugiat & judicium eludat, prouti ex demonſtrationibus præcedentibus patet (§. 691. 694.). Quoniam itaque hoc metuendum non eſt, ſi pœna quoque in abſentem exequi datur; in caſu hoc incarceratione non eſt opus. *Incarceratio quando locum non habeat.*

Inferunt hinc nonnulli, reum non eſſe incarcerandum, ſi pœna ſit in relegatione (§. 595.). Illud concedi poteſt, ſi certum ſit, antequam inquiſitio abſoluta fuerit, ultra relegationem in decernenda pœna progrediendum non eſſe, nec præſtandam eſſe *urphedam*, quæ eſt juramentum de non revertendo: hæc enim ſi præſtanda ſit, pœna in abſentem exequi non datur. Gravius autem ob violatam religionem juramenti punitur, qui præſtita urphæda revertitur, quam qui eadem non præſtita redit.

§. 696.

Quoniam reus incarcerandus, ſi pœna in abſentem exequi non datur (§. 695.); *ſi crimen fuerit tale, quod pœnam capitalem, aut corporis afflictivam meretur, reus incarcerandus eſt.* *De incarceratione in criminibus pœnam capitalem & corporis afflictivam merentibus.*

In hoc caſu manifeſta eſt neceſſitas incarcerationis. Nemo enim facile erit, qui non fuga ſibi proſpicere malit, quam pœnam mortis, aut corporis afflictivam ſubire. Quamvis enim naturaliter ad pœnam patiendum obligetur, qui alterum læſit (§. 1071. *part.* 1. *Jur. nat.*), conſequenter etiam is, qui crimen aliquod commiſit; pauciſſimi tamen ſunt, qui huic obligationi ſatisfaciunt, ſed fugere pœnæ evitandæ cauſa plerorumque reorum eſt. Rariſſima ſunt exempla eorum, qui, crimine perpetrato, ſua ſponte ad pœnam ſubeundam ſeſe offerunt. Immo merito dubitatur, annon hi ipſi animi ſui ſententiam mutent, ubi ad ſe redierint: qua etiam de cauſa recte cuſtodiuntur in carcere, donec inquiſitio fuerit abſoluta & ſententia judicis pœna irroganda publicata (§. 693.).

§. 697.

Teſtis, qui de fuga ſuſpectus eſt, incarcerari poteſt. Etenim reus puniri nequit, niſi fuerit convictus, vel confeſſus (§. 673. 674.), conſequenter cum reorum ſit negare, per teſtes convincendi iidem ſunt (§. 1014. *part.* 5. *Jur. nat.*), & indicia, quæ criminis clam commiſſi ſuſpectum reddunt, vel etiam inquiſitum gravant, ex teſtibus ſunt exquirenda. Quamobrem cum neutrum horum fieri poſſit, ſi teſtes aufugiant; teſtis de fuga ſuſpectus incarcerari poteſt. *De teſte incarcerando.*

Durum equidem videtur ob crimen alienum in carcerem rapi, qui in numero pœnarum eſt (§. 598.); cum tamen Reip. interſit, ne crimina maneant impunita (§. 656.), ſalutis Reipub.

causa

cauſa ſentire aliquod incommodum iniquum non eſt. Et quamvis de fuga ſuſpectus ſit peregrinus, prodeſſe tamen alteri, conſequenter etiam Reip. cuidam, quæ inſtar perſonæ ſpectanda, aut, ſi mavis, integro cuidam hominum multorum cœtui, etiam cum aliquo incommodo ſuo ab officiis naturaliter alteri debitis minime abhorret.

§. 698.

Inculpatus quinam dicatur. *Inculpatus* dicitur, qui de delicto, vel crimine aliquo poſtulatur.

Equidem ſignificatus hic probatæ latinitati prorſus contrarius videtur, quippe cum inculpatus ſignificet eum, qui omni prorſus culpa caret, ſeu virum bonum, in quo nihil deprehenditur, quod reprehenſionem meretur; in Jure tamen is introductus. Vocabulum itaque tanquam terminus technicus eſt retinendus, præſertim cum inculpare idem ſignificet, quod culpare, ut ſignificatus præſens defendi poſſit, ſi dicatur, vocabulum ſumi participialiter, non vero adjective.

§. 699.

An & quomodo ſalvus conductus ſit concedendus. *Si reus, vel inculpatus metu carceris aufugit, & abſens promittit judici, quod citatus judicio ſemper ſe ſiſtere & cauſam ſuam agere velit, præſtita ſecuritate de non incarcerando; judex eam ipſi tribuere debet, præſtita cautione de ſiſtendo ſe judicio.* Qui enim cum aufugerit abſens promittit judicio ſe ſiſtere & cauſam ſuam agere velle; is vel innocentiam ſuam ſe probare, vel ſe in tantum defendere poſſe confidit, ut a pœna ordinaria, quæ capitalis, vel corporis afflictiva eſt, aut alia quædam gravis, abſolvatur. Quamobrem cum nemo puniri poſſit, niſi criminis convictus (§. 673.), & confeſſo concedenda ſit defenſio (§. 675.), nec puniendus ultra id, quod ipſi imputari poteſt (§. 670.); ſecuritas de non incarcerando eidem concedenda. Ne tamen judicium eludatur, ſed is citatus judicio ſemper ſe ſiſtat, cautio omnino præſtanda eſt. Atque ideo patet, ſi reus, vel inculpatus aufugit & abſens judici promittit, quod citatus judicio ſe ſemper ſiſtere & cauſam ſuam agere velit, modo a metu carceris immunis ſit, judicem ſecuritatem de non incarcerando ipſi tribuere poſſe præſtita cautione de ſiſtendo ſe judicio.

Præſtat omnino, reum, vel inculpatum innocentiam ſuam docere, vel ſe ſufficienter defendere, ac ea fini extra carcerem reſpondere, quam ſecuritatem præſtare nolle, ut fuga pœna evitata fuiſſe putetur. Illud magis convenit juſtitiæ vindicativæ, quam opinio, quaſi incarceratio pœnæ loco eſſe debeat. Immo cum pœnæ exemplares eſſe debeant, intereſt etiam Reip. ut palam fiat, num quis ſolius carceris metu aufugerit, quam ut pro nocente habeatur & fuga ſibi conſuluiſſe videatur, ne pœnam meritam ſubire cogeretur. Quodſi vero quæſiveris, quanam cautione opus ſit, ut reus, vel inculpatus ſtet promiſſo de ſe judicio ſiſtendo; facile patet, pignoribus, vel fidejuſſoribus cavendum eſſe, aut hypotheca in bonis immobilibus, ſi quæ habet, conſtituta. Naturaliter tamen nihil obſtare videtur, quo minus cautio quoque juratoria ſufficiat, ſiquidem impoſſibile ſit, ut alia præſtetur. Cautio enim obligare debet reum, vel inculpatum, ne fidem fallat; non vero medium lucrandi eſſe judici, ſi fallat. Petit autem ſecuritatem de non incarcerando, & de judicio ſiſti cautionem præſtari nomine abſentis citati curat defenſor.

§. 700.

Salvus conductus quid ſit. Securitas de non incarcerando tributa reo a judice præſtita ab ipſo cautione de judicio ſiſti dicitur *Salvus conductus*. *Salvo conductu* itaque *conceſſo reus ſecurus ad judicium ire ac inde recedere poteſt, & per totum tempus inquiſitionis durantis in loco judicii tuto commorari*. Jure Saxonico ſalvus conductus diſtinguitur in generalem & ſpecialem. *Generalis* dicitur, qui tantummodo continet jus tuto ad judicium veniendi ac inde recedendi, non vero ſimul jus in loco judicii tuto commorandi extra diem juridicum, abſque præſtita cautione: *Specialis* vero, qui jus utrumque continet præſtita cautione a reo. Vocatur autem *Dies juridicus*, in quo judicium agitur. Et ſalvus conductus ſpecialis proprie; generalis improprie ſalvus conductus dicitur.

Ratio

Digitized by Google

Ratio naturalis nulla eſt, cur præſtita cautione ſalvus conductus ſpecialis; abſque cautione præſtita ſaltem generalis ſit concedendus, veluti ſi quis nec propria habeat bona, quibus cavere poſſit, nec adſit qui pro eo fidejuſſorie cavere velit. Rationes enim naturales deſumendæ ſunt ex ipſis rebus, de quibus agitur, non vero ab extrinſecis circumſtantiis. Salvo conductui vero non obſtat, quod judex nihil intentatum relinquere debeat, ſi reus latitet, aut aufugit (§. 692.); etenim hoc jam factum ſupponitur, antequam ſalvus conductus petatur, quippe qui non petitur, niſi quando reus abſens citatur.

§. 701.

De duratione ſalvi conductus.

Si qui ſalvum conductum habet ſententia a judice lata ad pœnam capitalem, vel corporis afflictivam condemnatur, aut torturæ ſubjiciendus eſt; ſalvus conductus ceſſat. Etenim pœna capitali, vel corporis afflictiva reus affici nequit, nec torturæ ſubjici poteſt, niſi is ſui copiam faciat judici. Quamobrem ſi ſententia judicis pœna capitalis, vel corporis afflictiva, aut tortura dictatur; ut e judicio tuto ac ſecure recedat, concedi amplius nequit, conſequenter incarcerandus eſt. Salvus itaque conductus in hypotheſi propoſitionis præſentis ceſſat.

Salvus conductus non continet immunitatem a pœna, aut tormentis, ubi tortura uſu recepta eſt; nec in arbitrium rei confert, utrum ſententiæ judicis ſe ſubmittere, an vero fuga eam eludere velit. Quamobrem patet ceſſare debere ſalvum conductum, ſententia publicata, qua ſtandum, etiamſi judex illum concedens hoc non expreſſe dixerit, prouti in foro Saxonico moris eſt. Quodſi dicas, reum, cui nota ſunt, quæ hactenus acta in judicio, facile prævidere poſſe ſententiam judicis, conſequenter tempeſtive ſibi fuga proſpecturum, nec in judicio compariturum; hoc equidem negari minime poteſt, non tamen inde recte infertur, ſalvum conductum nullius eſſe utilitatis. Etenim ſi contingat reum fugere, antequam ſententia publicetur; res reducitur in eum ſtatum, qui erat ante, quam ſalvus conductus concederetur, conſequenter non deterior ſit judicis conditio, aut, ſi mavis, Reip. conditio, cujus intereſt, ne crimina maneant impunita (§. 656.), & contra abſentem jam certius eo modo procedi poteſt, quo alias proceditur, nec ſi capi poſſit fugitivus inquiſitione ulteriori opus eſt.

§. 702.

Quando ſalvus conductus non concedendus.

Salvus conductus concedi nequit, niſi quando judex de crimine incertus eſt, neque reus convictus, aut confeſſus. Quodſi enim certum fuerit judici, reum crimen commiſiſſe, & is fuerit convictus, aut confeſſus, pœna capitali, vel corporis afflictiva is afficiendus (§. 656.), & in aprico eſt, quod nec innocentiam ſuam probare & ſe defendere poſſit. Quoniam itaque neceſſe eſt, ut reus copiam ſui faciat judici, nec ulla adeſt ratio, cur ſalvus conductus eidem ſit concedendus; ideo concedi is nequit, niſi quando judex de crimine incertus eſt, neque reus convictus, vel confeſſus.

Securitas de non incarcerando nemini dari poteſt, qui, ut ejus copia ſit, in carcerem conjiciendus. Qui convictus, vel confeſſus eſt, ad pœnam ſubeundam obligatur (§. 1071. *part. 1. Jur. nat.*), conſequenter ſe judici ſiſtere debet, ut ea executioni demandetur. Abſurdum itaque foret concedere alicui ſecuritatem veniendi in judicium ac inde rurſus recedendi, conſequenter ſalvum conductum (§. 700.).

§. 703.

De ſalvo conductu finito ob confeſſionem rei.

Quoniam reo confeſſo *ſalvus conductus* concedi nequit; is *ſtatim ceſſat, quando in loco judicii reus confitetur, ſe crimen commiſiſſe*, conſequenter *hic e loco judicii in carcerem ducendus*.

Quando reus crimen fatetur, de fuga ſtatim ſuſpectus eſt. Quamobrem præſumi nequit fore, ut ad audiendam ſententiam citatus judici ſe ſiſtat ſuique copiam faciat, ut puniri poſſit. Quodſi ergo judicium eludi minime debet, neceſſe eſt ut reus cuſtodiæ cauſa in carcere detineatur, donec ſententia publicari & executioni mandari poſſit.

Digitized by Google

§. 704.

De incarceratione rei, ſalvo conductu nondum finito.

Si reus durante inquiſitione delictum, vel crimen committit, ob quod incarcerari poteſt, non obſtante ſalvo conductu incarcerandus. Salvus conductus enim conceſſus intuitu criminis commiſſi, quod in cauſa fuit, ut is peteretur, conſequenter ad delicta, vel crimina alia, de quibus tunc temporis, cum concederetur, non cogitatum fuit, minime extendi poteſt. Quoniam itaque reo nulla data fuit ſecuritas de non incarcerando, ſi durante inquiſitione delictum, vel crimen committat, ob quod incarcerari poteſt; non obſtante ſalvo conductu incarcerandus.

Salvus conductus foret licentia delinquendi, ſi ad alia crimina & delicta, quam illud, cujus intuitu conceſſus, extenderetur. Nihil vero abſurdius cogitari poteſt iſtiuſmodi licentia.

§. 705.

An pœna [illegible] cadavere executioni [illegible].

Si reus confeſſus, vel convictus moriatur, antequam pœna capitali affici potuerit; in cadavere eam executioni dare licet, quantum fieri poteſt, &c, ſi pœna fuit corporis afflictiva, honeſta ſepultura eum privare & in loco inhoneſto ſepelire licet. Etenim cum pœnæ exemplares eſſe debeant (§. 1060. 1062. *part.* 1. *Jur. nat.*), præſertim graviores, quales ſunt capitales & corporis afflictivæ (§. 601. 611.), quibus crimina coercenda (§. 627.); intereſt omnino Reip. ut executioni mandetur. Quodſi vero reus confeſſus, vel convictus moriatur, antequam pœna capitali, quam meruit, affici potuerit; ea quidem prouti debebat, executioni mandari nequit, neceſſitas tamen exempli ſuadet, ut fiat, quantum fieri permiſſum. Quamobrem quæ in cadavere executioni dari poſſunt, quin ea licite fiant dubitandum non eſt. *Quod erat unum.*

Quodſi pœna ſaltem fuerit corporis afflictiva, eam in cadavere, quod omnis ſenſus expers eſt, exequi velle, ridiculum videretur, ut inde fini, qui per pœnam, quatenus exemplaris eſt, intenditur (§. 1062. *part.* 1. *Jur. nat.*), parum ſatisfieret. Quamobrem cum a mortuo pœna alia exigi non poſſit, niſi ut ſepultura honeſta privetur (§. 621.); quin pœnam infamem meritus honeſta ſepultura privari & in loco inhoneſto ſepeliri poſſit, dubitandum non eſt. *Quod erat alterum.*

Antequam reus convictus, vel confeſſus eſt, puniri nequit (§. 673. 674.), cum an pœnam meruerit incertum adhuc ſit. Quodſi ergo moritur, antequam convictus, vel confeſſus fuerit; injuſtum foret in cadaver ſævire, immo cadaver in loco inhoneſto ſepelire velle. Alia vero eſt ratio, ſi certum fuerit crimen a reo fuiſſe perpetratum, & eum hanc præciſe pœnam meruiſſe, quæ etiam executioni demandata fuiſſet, niſi mors præveniſſet. Quidni ergo eidem executioni adhuc danda ſint ea, quibus mors minime obſtat? Exempli gratia ponamus, reum e patibulo fuiſſe ſuſpendendum & in conſpectu publico ſuſpenſum relinquendum, quamdiu natura permittit. Etſi mors naturalis maleficum liberet a morte violenta manu carnificis inferenda, non tamen ideo ſuſpenſionem e patibulo & relictionem cadaveris ſuſpenſi in conſpectu publico tollit. Cum cadaver ſuſpenſum in publico relinquatur, quatenus pœna exemplaris eſſe debet; quidni in carcere mortui cadaver e patibulo adhuc ſuſpendi & in conſpectu publico ſuſpenſum relinqui debet? Pœna morte non tollitur, niſi in quantum actus ad eam requiſiti redduntur vel impoſſibiles, vel prorſus inutiles, in moralibus iſtis æquiparantur. Similiter ſi reus ad rotæ ſupplicium fuerat damnatus, cadaveris quoque crura & brachia cum cervice rota contundi poſſunt & ipſum deinde rotæ affigi. Cur hoc abſque ulla labe crudelitatis fieri nequeat, non video. Nec qui peracto ſupplicio in loco inhoneſto ſepeliendus erat, minus recte ibidem ſepelitur ante ſupplicium mortuus. Infami autem pœna, licet minime capitali, afficiendus in loco honeſto, ut ſepeliatur, parum convenit fini pœnæ capitalis. Sicuti vero opinio tyrannus vulgo dicitur, ſi vulgo crudele videatur quaſi ſævire velle in cadavera mortuorum; conſultius utique puto, cadavera reorum, etſi convictorum & confeſſorum, ſine ullo ſtrepitu in loco non inhoneſto humari, cum rigorem exequendi pœnam in cadavere quoad actus, quos mos non efficit impoſſibiles, vel inutiles, neceſſitas exempli tum non exigat, ſed potius diſſuadeat.

§. 706.

Digitized by Google

§. 706.

Ob morbum graviorem (quo ſcilicet totum corpus languet) pœna capitalis & corporis afflictiva differenda. Si enim reus morbo graviori decumbat, nemo non videt, quod ad locum ſupplicii duci nequeat, nec ſine periculo ad eundem deferri. Quamobrem cum in executione pœnarum, quatenus exemplares eſſe debent, animi ſpectatorum avocandi ſint a rebus alienis, quos attendere debent ad ipſum ſupplicium; pœna capitalis ob morbum graviorem differenda. *Quod erat unum.* *De dilatione pœnæ ob morbum.*

Quodſi homo morbo graviori laborans pœna corporis afflictiva affici debeat, veluti fuſtigari (§. 612.), ſine periculo mortis id fieri non poterit. Quamobrem cum hoc perinde foret, ac ſi graviori pœna afficeretur reus, ubi levior ſufficiebat, conſequenter modus in puniendo excederetur (§. 1066. *part. 1. Jur. nat.*), hoc autem facere minime liceat (§. *cit.*); morbo graviori laborans pœna corporis afflictiva affici minime debet, conſequenter differenda. *Quod erat alterum.*

Utrumque ſimul etiam oſtenditur hoc modo. Quicquid ad hoc conferre valemus, ut alter careat morbis, vulneribus, fracturis & luxationibus & ne moriatur, ad id faciendum naturaliter obligamur (§. 759. *part. 1. Jur. nat.*), conſequenter etiam ad non faciendum contrarium (§. 722. *part. 1. Jur. nat.*). Quamobrem cum id ſit legis præceptivæ & prohibitivæ (§. 163. 164. *part. 1. Phil. pract. univ.*); ſi puniendus morbo graviori laborat, lex præceptiva & prohibitiva colliditur cum lege permiſſiva (§. 206. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Quoniam itaque in caſu colliſionis lex permiſſiva cedit præceptivæ ac prohibitivæ (§. 211. *part. 1. Phil. pract. univ.*); morbo graviori laborans puniendus non eſt. Enimvero cum pœnæ legibus conſtitutæ a delinquentibus ſint exigendæ, niſi ſingulares fuerint rationes, ob quas remittendæ (§. 636.), morbus autem, quo laborat puniendus, ſufficiens ratio non eſt remiſſionis pœnæ, quæ adhuc exigi poteſt, ubi convaluerit (§. 56. *Ontol.* & §. 1089. *part. 1. Jur. nat.*); ob morbum graviorem, quo reus puniendus laborat, pœna non prorſus remittenda, ſed ſaltem differenda, donec convaluerit.

Demonſtratio poſterior magis convenit Juri naturæ, quippe tota ex principiis ejus contexta, quam priores particulares, ad communem ceptum magis compoſitæ, ſed acutioribus minus evidentes. Immo poſterior revera latet in notionibus communibus, quæ cum ſint communes ſenſum illum communem gignunt, ob quem naturaliter homines non iniquæ mentis abhorrere videntur a punitione ægrotorum, nec conſiſtit niſi in evolutione illarum notionum: id quod facile perſpicient, qui in Pſychologia ſatis verſati ſunt, ac per conſequens norunt, quid ſibi velit notionum confuſarum evolutio. Crudele videtur omnibus, qui bonam mentem non prorſus depoſuerunt, in ægrotum pœnis ſævire. Crudelitas vero arguit non modo cupidinem vindictæ (§. 957. *part. 1. Jur. nat.*), a qua alienum prorſus animum puniens habere debet (§. 1078. *part. 1. Jur. natur.*), verum etiam nimietatem ejuſdem (§. 957. *part. 1. Jur. nat.*), ut ideo a punitione ægroti abhorreant illi ipſi, quorum animos cupido vindictæ adhuc obſedit. Neceſſitas puniendi delicta & crimina, quæ inde venit, quod pœnæ exemplares eſſe debeant, dilationi pœnæ minime obſtat, quippe quæ non tollit ipſam pœnæ remiſſionem, ſi ſingulares fuerint rationes, ob quas ea remittenda (§. 656.). Et, ſi vel maxime contingat reum mori, eidem tamen adhuc ſatisfieri poteſt, quatenus exempli neceſſitas punitionem urget (§. 705.). Forſan in re ſatis manifeſta prolixiores eſſe videmur, quam neceſſe fuerat: ſed cogitandum eſt, multa manifeſta videri iis, qui in notionibus confuſis acquieſcunt, quæ perſpicacioribus evidentia non ſunt, niſi ad notiones diſtinctas reducantur, hanc vero reductionem convenire theoriæ Juris naturæ. Ceterum non ob quemvis morbum pœnæ executionem eſſe differendam, ultro largimur, ac ideo ad eos morbos, quo totum corpus languet, ſeu facultas motrix omnis læditur, dilationem reſtringimus. Dantur enim morbi chronici aliique leviores ac minus periculoſi, qui facultatem motricem minime, aut parum ſaltem lædunt. Atque iidem non obſtant, quo minus pœnæ exigantur, quamvis interdum ſuadeant ejus mitigationem, quatenus dolor naturalis auget pœnalem; ut pœna durior habeatur, quam ſi is abeſſet (§. 635.). Sed ad particularia iſta, quemadmodum in aliis, ita nec hic deſcendere nobis datur. Sufficit excitaſſe attentionem illorum, quorum inſtituto hoc magis convenit. Hujuſmodi autem theoria particularis ſupponit morborum hiſtoriam, ut ideo judex conſilio medicorum peritorum uti debeat, ne in executione pœnæ peccet, quando morbus dilationem, aut mitigationem urget. Equidem *Carpzovius* part. 3. quæſt. 137. n. 31. 34. pœnæ corporis afflictivæ dilationem probat, ne ex cruciatibus

corporis mors reo immineat; executionem vero pœnæ capitalis potius accelerandam eſſe exiſtimat, ne per mortem perſonæ condemnatæ ſupervenientem executio ſententiæ plane irrita fiat. Enimvero ſi quis ea perpendit, quæ cum in demonſtratione propoſitionis præſentis, tum in his, quæ ad eandem annotavimus, perpendit, is facile perſpiciet accelerationem executionis ob metum, ne morte puniendi irrita efficiatur tantæ non eſſe neceſſitatis, quantæ videtur: neque enim alio nititur fundamento, quam quod Reip. intereſt, ſontes pœnas promeritas publice luere, quatenus ſcilicet pœna unius eſt metus multorum. Hoc vero dubium modo ſuſtulimus, & in quæſtione hac decidenda utendum eſt morborum diſtinctione, quam modo commemoravimus.

§. 707.

De executionis dilatione ob crimen gravius commiſſum.

Si reus condemnatus gravioris criminis reddatur ſuſpectus, vel idem ultro confiteatur, executio pœnæ differenda, donec de illo quoque cognitum fuerit. Etenim crimina graviora pœnis gravioribus coercenda (§. 626.). Quamobrem ſi reus condemnatus crimen adhuc gravius commiſit, quam propter quod condemnatus eſt; pœnam quoque graviorem meretur, quam quæ ipſi dictata fuit, cum illud ignoraretur. Neceſſe igitur eſt, ut de eo cognoſcatur, ut pœnam meritam ſubeat, conſequenter ſi poſt condemnationem majoris criminis ſuſpectus reddatur, vel ipſe idem ultro confiteatur, executio pœnæ ob crimen minus grave dictatæ differenda, donec de illo quoque cognitum fuerit.

Ob crimen gravius nimirum, quod ante condemnationem rei non innotuit, executio pœnæ differenda, quatenus exemplaris eſſe debet (§. 1062. *p.* 1. *Jur. nat.*).

§. 708.

De dilatione ob crimen falſi teſtibus objectum.

Si teſtibus crimen falſi objiciatur, qui in cauſa criminali depoſuerunt, pœnæ executio differenda, donec de illo cognitum fuerit. Quodſi enim teſtes, qui in cauſa hac capitali depoſuerunt, falſi crimen commiſerunt, cum propter eorum teſtimonium pro vero habeatur, crimen a reo fuiſſe commiſſum (§. 1044. *part.* 5. *Jur. nat.*); is pro convicto haberi nondum poteſt, ſeu crimen, cujus arguitur, ſufficienter probatum nondum eſt. Quamobrem cum nemo puniri poſſit, niſi delicto aut crimine ſufficienter probato, ſeu niſi ejuſdem convictus fuerit (§. 673.); ſi teſtibus crimen falſi objiciatur, qui in cauſa criminali depoſuerunt, pœnæ executio differenda, donec de illo cognitum fuerit.

Nec obſtat, quod crimen confeſſus fuerit. Multæ enim ſunt rationes, quæ movere poſſunt inquiſitum ad confeſſionem, etiamſi ſibi innocentiæ ſuæ probe ſit conſcius, veluti metus torturæ, ubi ea uſui recepta eſt, vel tædium carceris diuturnioris, vel quod in præſenti animi perturbatione non videat, quomodo falſitatem teſtimonii probare velit, vel quod mori malit, quam labe perpetua famæ ſuæ per inquiſitionem adſperſa affectum eſſe: quæ tamen voluntas mutabilis, præſertim quando metus mortis imminentis vincit metum labis ſibi poſthac objiciendæ ab aliis.

§. 709.

Confrontatio quid ſit.

Confrontatio eſt actus, quo teſtis vel criminis ſocius confeſſus inquiſito præſente ac negante narrant, quæ is fecit, factique circumſtantias, conſequenter teſtis ea, quæ depoſuit, repetit atque confirmat. Quoniam non omnes adeo præfractæ ſunt frontis, ut negent ea, quæ ipſis coram in judicio dicuntur ab iis, quos præſentes fuiſſe, cum crimen perpetrarent, vel ejus ſocios norunt; *confrontatione inquiſitus haud raro ad confeſſionem adigitur*. Et quoniam præterea ex vultu, trepidatione, voce ac geſtibus, ipſo etiam ſermone colligitur criminis commiſſi ſi non veritas, ſaltem maxima probabilitas, vel etiam negantis malitia patefiat; *confrontatio medium aptum eſt ad eruendam veritatem delicti, vel criminis commiſſi.*

Et

Digitized by Google

Ea ideo quoque adhibetur in praxi criminali, quamvis circumſpectione opus ſit, ne ad confrontationem abſque indiciis ſufficientibus deveniatur, cum ea haud parum lædat famam viri honeſti.

§. 710.

De dilatione pœnæ ob criminis conſocios.

Ad indagandos & convincendos conſocios criminis pœna differenda. Etenim ſi plures fuerint, qui crimen aliquod ſimul commiſerunt, non ſufficit unum puniri, ſed puniendi ſunt omnes (§. 1080. *part. 1. Jur. nat.*), quilibet nempe ob factum proprium (§. 1083. *part. 1. Jur. nat.*). Quamobrem ſi velit condemnatus plures criminis, ob quod condemnatus eſt, ſocios detegere, vel aliunde innoteſcit, plures fuiſſe eorundem criminum, ob quæ ipſe damnatus fuit, conſocios, cumque præterea conſtet, inquiſiti cum ſocio criminis confeſſo confrontationem eſſe medium aptum ad eruendam veritatem criminis commiſſi (§. 709.); ad indagandos & convincendos criminis conſocios pœna differenda.

Quamdiu pœna differenda ſit, ex circumſtantiis dijudicandum, præſertim ſi ratio habenda confrontationis, ubi maxime attendenda ſpes, ut conſociorum criminis copia haberi poſſit. Quodſi objicias, dilationis cauſa a reo condemnato ſingi per mendacium poſſe criminis ſocios, vel etiam circumſtantias, quæ ſpem faciunt fore, ut copia illorum haberi poſſit, cogitandum eſt, non adeo facilem habendam eſſe inquiſito fidem, niſi eorum, quæ dicit, ſatis probabiles afferat rationes, immo etiam circumſtantiæ dantur, ex quibus mendacium condemnati pateſcit, aut ob quas ipſe ad ejus confeſſionem adigi nequit, ne executio temere diu protrahatur. Dilatione pœnæ inprimis opus, ſi fuerit quædam furta, rapinas & latrocinia committendi cauſa contracta ſocietas, & unus vel aliquot ſocii fuerint apprehenſi, qui convicti & confeſſi condemnati fuerunt. Quoniam enim ſocietates iſtiuſmodi ſecuritati publicæ e diametro adverſæ ſunt, Reip. plurimum intereſt, ut extirpentur, ita ut haud raro pœna complici recte remittatur, ſi conſilia ſuppeditare poſſit, quomodo eorum copia fieri queat.

§. 711.

De ceremoniis in executione pœnæ adhibendis.

In pœnæ executionem ceremoniæ licitæ ſunt, quæ faciunt ad inſinuandam ſpectatoribus turpitudinem criminis & ad oſtendendam deteſtationem ejuſdem, vel fallaces modos pœnam effugiendi: tum etiam quæ malefico in memoriam revocant ea, de quibus tempore hoc mortis inſtantis cogitare debet. Rectori enim civitatis curæ eſſe debet, ut ſubditi a vitiis revocentur & in viam rectam reducantur (§. 456.). Quamobrem non ſufficit, ut metu pœnarum deterreantur, ne crimen committant (§. 347. *p. 1. Phil. pract. univ.*); verum etiam ipſis inſinuentur motiva a malitia criminis deſumta (§. 337. *part. 1. Phil. pract. univ.*), inter quæ etiam locum habet turpitudo ac deteſtatio criminis, quorum illa hominem nomine hominis indignum reddit, hæc vero omnibus bonis peroſum. Quamobrem cum lex naturæ det nobis jus inſtituendi ceremonias, quæ ad bene & recte agendum faciunt (§. 503. *part. 2. Phil. pract. univ.*); in pœnæ executione ceremoniæ licitæ ſunt, quæ faciunt ad inſinuandam ſpectatoribus turpitudinem, & ad oſtendendam deteſtationem criminis (§. 170. *part. 1. Phil. pract. univ.*). *Quod erat primum.*

Quoniam metu pœnæ non deterrentur a crimine perpetrando, qui animum perpetrandi habent, quamdiu ſibi perſuadent, ſe hoc, vel alio modo pœnam effugere poſſe; nil quicquam magis neceſſarium videtur, quam ut agnoſcatur, quam fallaces ſint modi, quibus malefici pœnam effugere ſtudent. Quamobrem cum ceremoniæ ſint ſigna, quæ nobis in memoriam revocare debent ea, de quibus in præſenti cogitare debemus (§. 442. *part. 2. Phil. pract. univ.*) eædemque rationi conformes (§. 443. *part. 2. Phil. pract. univ.*) & lex naturæ nobis det jus eas inſtituendi (§. 503. *part. 2. Phil. pract. univ.*); ceremoniæ quoque in executione pœnæ licitæ ſunt, quæ faciunt ad oſtendendam fallaciam modorum, quibus crimina committentes pœnam ſe effugere poſſe ſibi perſuadent (§. 170.) *part. 1. Phil. pract. univ.*). *Quod erat ſecundum.*

Deni-

Digitized by Google

Denique cum charitas ſuadeat, ne negligamus, ut, qui male vixit, ſaltem bene moriatur, & ne pœnæ imminentis cogitatio avertat animum malefici ab iis, quæ in articulo mortis cogitare debet bene moriturus, conſequenter apprime opus ſit, ut in hiſce cogitatio omnis defigatur, ceremoniæ autem ea in memoriam revocant, quorum in præſenti meminiſſe debemus (§. 442. *part. 2. Phil. pract. univ.*); patet ut ante, ceremonias licitas eſſe, quæ malefico, dum ad locum ſupplicii ducitur, in memoriam ea revocant, de quibus tempore mortis inſtantis cogitare debet. *Quod erat tertium*.

Non deſunt, qui cum ceremonias omnes damnent, eas maxime rident, quæ in executione pœnæ maleficis infligendæ adhibentur, vel quod eas inutiles exiſtimant, vel quod in re ſeria non eſſe ludendum arbitrantur. Enimvero hi ſunt, qui nec theoriam ceremoniarum, quam in parte altera Philoſophiæ practicæ univerſalis tradimus, perſpectam habent, nec mentis humanæ naturam cognitam, quam in Pſychologia explicavimus, nec animum ad ea attendunt, quæ in propoſitionis præſentis demonſtratione continentur. Quo quis enim imperitior ac rudior, eo ad reprehendendum pronior. Proſtant vero paſſim ceremoniæ in executione pœnarum, quibus malefici afficiuntur, uſu receptæ. Pertinet huc proclamatio rei per præconem horrenda voce vindictam criminis poſcentem. Hac ipſa enim indigitatur, crimina non manere debere impunita. In terris ſaxonicis proclamatio hæc, dum judicium criminale ſolenne peragitur, tribus vicibus repetitur ante accuſationem rei, & eam fieri jubet pro more ac conſuetudine cujuſque judicii Imperator *Carolus V.* in Ord. Crim. art. 87. Porro huc referri debet veſtitus furinus, quo induti ad ſupplicium ducuntur, in patria mea uſitatus. Is enim non modo ſignificat turpitudinem furti, verum etiam fallaciam modi ipſum occultandi. Similiter in crimine ſodomiæ rogo etiam imponitur brutum, cum quo rem habuit maleficus, in illius deteſtationem. Immo huc etiam ſpectat mos præferendi malefico imaginem Chriſti crucifixi, ut ejus conſpectu excitetur ac conſervetur fiducia in ejus merito collocanda, quo pœnæ licet temporali ſubjiciendus liberatur a pœna æterna.

§. 712.

De pœna autochiria licita. *Autochires, niſi fuerint furioſi, deliri & melancholici, vel inſano amore laborent, ſepultura honeſta privari poſſunt & inhoneſta pro ratione circumſtantiarum puniri.* Etenim autochiria naturaliter illicita eſt (§. 356. *part. 1. Jur. nat.*), & pro diverſitate circumſtantiarum malum quoque inde derivatur in ipſam univerſitatem, ſeu Remp. Quamobrem cum Rector civitatis ſcelera fœda prohibere ac punire (§. 655.), immo etiam actus vitioſos punire poſſit, unde malum quoddam in univerſitatem derivatur, etſi iiſdem non tollatur jus alterius cujuſdam (§. 653.); autochiria quoque in civitate prohiberi ac puniri poteſt. Quoniam vero mortuus puniri nequit, niſi quatenus ipſi denegatur ſepultura honeſta, & is in loco inhoneſto ſepelitur, vel etiam modo inhoneſto ad locum ſepulturæ cadaver trahitur (§. 621.); autochires ſepultura honeſta privare & inhoneſta pro ratione circumſtantiarum punire licet. *Quod erat unum*.

Enimvero quoniam nemo puniri poteſt ob factum, quod imputari ipſi nequit (§. 670.), autochiria autem furioſis, melancholicis, deliris & amore inſano laborantibus imputari haud quaquam poteſt (§. 567. *& ſeqq. part. 1. Jur. nat.*); nec iidem ob autochiriam puniri poſſunt. *Quod erat alterum*.

Sunt equidem qui exiſtimant, ſepulturam inhoneſtam magis nocere famæ cognatorum, quam propricidis, qui cum mortui ſint, nullum pœnæ ſenſum habent; hæc tamen ratio minime ſufficit, ut ea pro abſurda habeatur. Etenim pœna omnis infamis opinione vulgi maculam quandam adſpergit famæ cognatorum malefici: ecquis vero dixerit, crimina ideo iſtiusmodi pœna non eſſe coercenda, vel ſaltem iniquum eſſe, ut eorum cadavera vel in loco inhoneſto ſepeliantur, vel in conſpectu publico inſepulta relinquantur? Et quamvis pœnæ ſenſum nullum habeant mortui, ſi cadavera in loco inhoneſto ſepeliantur, vel ignominioſo modo ad locum iſtum trahantur; non tamen ideo pœnæ finis ceſſat, quatenus exemplaris eſſe debet. Neque enim omnes rationem nullam habent eorum, quæ poſt mortem ad ipſos quomodocunque ſpectantia conſequuntur, ſed dantur bene multi, qui ea magis curant, quam quæ vivis accidunt, ac inprimis volunt, ut etiam poſt mortem nihil ignominioſi ſibi contingat, nec ipſi ignominiam ſuis inferant. Varias autem dari autochiriæ circumſtantias, ob quas modus ſepulturæ inhoneſtæ variari poteſt, non ignotum eſt. Ita autochiria, quæ pœnæ evitandæ cauſa committitur, recte pro crimine habetur (§. 581.), quatenus ſcilicet contrariatur obligationi pœnam

ſub-

Digitized by Google

ſubeundi (§. 1071. *p. 1. Jur. nat.*), & Reip. intereſt crimina non manere impunita (§. 656.). Si vero quis ob paupertatem vitæ pertæſus manus violentas ſibimetipſi infert, is omnino minus deliquiſſe cenſendus.

§. 713.

De atheorum & irreligionariorum ſepultura.

Atheos & irreligionarios inhoneſto modo ſepelire non licet, niſi errores ſuos diſſeminaverint, nec moniti ab eo deſiſtere voluerint: recte tamen iis denegatur ſepultura ſolennis. Etenim ob atheiſmum, conſequenter nec ideo, quod quis irreligionarius eſt, nemo puniendus (§. 645.). Quamobrem cum ſepultura inhoneſta pœna ſit (§. 621.); atheos & irreligionarios inhoneſto modo ſepelire non licet. *Quod erat primum.*

Enimvero qui atheiſmum, vel deiſmum, aut alios errores religioni, bonis moribus & ſtatui civili adverſos diſſeminant, nec moniti ab eo deſiſtere volunt, e civitate diſcedere jubendi ſunt (§. 646.), conſequenter eos punire licet (§. 595.) pro ratione meriti (*not.* §. 646.), quantum ſcilicet ſufficit, ne alios ſeducant. Quamobrem ſi atheus, irreligionarius, qui errores ſuos diſſeminat, nec monitus ab eo deſiſtere vult, antequam e civitate ejicitur, moriatur, cum in mortuum pœna alia cadere nequeat, quem ſepultura inhoneſta (§. 621.); quin modo inhoneſto ſepeliri poſſit dubitandum non eſt. *Quod erat ſecundum.*

Quoniam tamen ceremoniæ in ſepultura adhiberi ſolitæ deſumuntur partim a religione, partim a meritis in Remp. a religione autem alieni ſunt athei & irreligionarii, & meritis in Remp. adverſatur atheiſmus & contemtus religionis, quatenus inde labes quædam eidem adſpergitur; inconveniens non eſt, ut ſepultura cum ceremoniis ſolitis ſeu ſolenniis atheis & irreligionariis denegetur, quamvis non in pœnam eorum, ſed in deteſtationem erroris, quo imbuti fuerunt. *Quod erat tertium.*

Sævire in cadaver athei, aut eum ignominia afficere poſt mortem non eſt medium aptum atheum, vel irreligionarium convincendi erroris ſui. Neque ideo pœna exemplaris eſſe poteſt, ut alii deterreantur, ne eundem errorem foveant. Quodſi dicas metu ignominiæ poſt mortem inferendæ ſaltem deterreri poſſe alios, ne atheiſmum profiteantur, nec religionem contemnant, ſuoque exemplo alios ſeducant; ex anterioribus jam patet, hoc minime tolerandum eſſe, ſed ſi quis monitus a diſſeminando errore ſuo deſiſtere nolit, eum e civitate eſſe ejiciendum. Quodſi quis in articulo mortis confiteatur, ſe eſſe atheum, vel irreligionarium: tum ſaltem errorem pro ſe, non diſſeminat, neque enim aliis eundem perſuadere conatur.

§. 714.

An ſublata libertate voluntatis tollantur pœnæ.

Pœnis in civitate eſſet locus, etiamſi homo in agendo tantummodo appareret, non vero eſſet liber. Etenim metu pœnarum deterreri poſſe homines ab actionibus committendis, tum etiam adigi ad eas committendas, experientia quotidiana abunde docet & in brutis indies conſpicimus. Quamvis itaque homo in agendo non eſſet liber, metus tamen pœnæ eundem adhuc haberet effectum, conſequenter is medium foret impediendi, quo minus actionem quandam committeret, vel adigendi eundem, ut committat. Quamobrem cum pœnæ non alio fine decernantur, quam ut homines ad actiones tam omittendas, quam committendas compellantur (§. 288. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*); pœnis in civitate adhuc locus eſſet, etiamſi homo in agendo tantummodo appareret, non vero eſſet liber.

Conſtat & olim fuiſſe multos, & hodienum eſſe plurimos, qui libertatem voluntatis negant, aut ſaltem in dubium vocant. Sane materialiſtæ, qui nonniſi exiſtentiam corporum admittunt, ſpirituum vero & rerum immaterialium exiſtentiam negant, cum ex homine nonniſi machinam faciant, libertatem quoque voluntatis negant. Negant vero etiam eandem haud pauci, qui animam immaterialem & a corpore diverſam eſſe agnoſcunt. Alii denique, qui ad nexum perceptionum & appetitionum ac averſionum animum attendunt, cum perſpicere non poſſint, quomodo libertas voluntatis cum eodem conſiſtere queat, de ea dubitant. Immo non deſunt, qui alios impugnaturi, per conſequentiam ipſis objiciunt, quod libertatem in agendo tollant. In vulgus notum eſt, id objectum eſſe tam contra ſyſtema cauſarum occaſionalium *Carteſii*, quam ſyſtema har-

Digitized by Google

harmoniæ præſtabilitæ *Leibnitii*. Qui libertatem hominis in agendo negant, iis vulgo objicitur, quod tollant jus puniendi maleficos in Rep. ita ut omnes pœnæ civiles ſint injuſtæ. Sed recte hoc jam negavit *Hobbeſius* materialiſmi inſtaurator & libertatis in agendo deſtructor. Etenim ſive homo revera ſit liber, ſive tantummodo appareat, eum eſſe liberum, prouti *Spinoſæ* videtur; metus pœnæ, immo motivorum quorumlibet aliorum idem ſemper erit effectus. Nec intereſt Reip. ſive effectum hunc neceſſarium eſſe dicas, ſive imperio animæ ſubjectum, cum ſufficiat eum eſſe medium deterrendi alios, ne delinquant, vel etiam eum, qui deliquit, ne delinquat. Quamvis mihi nihil abſurdius videatur materialiſmo, immo multo abſurdius, ſi animam eſſe materialem ſtatuatur, quam ſi quis contendat, triangulum & quadratum eſſe unam eandemque figuram, & procul abſim ab opinione eorum, qui fatalem rerum omnium neceſſitatem defendunt; veritatem tamen defendere ac ſtabilire contra objectiones iniquas tanto magis meum eſſe duxi, quanto magis neceſſe eſt, ut juſtitia pœnarum civilium agnoſcatur, ſine quibus civitas & ſingula ejus membra tuta præſtari nequeunt ab injuria aliorum; id quod tamen finis ſocietatis civilis maxime exigit. Effectum vero pœnarum nulla licet ſuppoſita libertate in agendo clariſſime conſpicimus in brutis, veluti in canibus certo agendi modo aſſuefaciendis. Quodſi dicas homini non imputari poſſe actiones niſi liberas (§. 528. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*), quæ vero imputari non poſſunt, ea nec puniri poſſe (§. 670.), conſequenter ſi nullæ prorſus dantur actiones liberæ, nec quenquam puniri poſſe ob factum ullum: conſequentia recte negatur. Qui enim libertatem in agendo tollunt, duplicem tamen ſtatum hominis admittunt, alterum ſcilicet, quo metus pœnarum poteſt eſſe motivum non agendi, alterum, quo eſſe nequit, qualis eſt furioſorum & puerorum, aut, ſi mavis, infantium. Imputabuntur ergo actiones in caſu priori, non vero in poſteriori. Sed in re ſatis manifeſta nolumus eſſe prolixiores.

§. 715.

De cura ſanitatis ſubditorum.

Quicquid ſuperior ad hoc conferre poteſt, ut ſanitas ſubditorum conſervetur & amiſſa reſtituatur; ad id faciendum obligatur. Singuli enim ſanitatem conſervare (§. 393. *part.* 1. *Jur. nat.*) &, quando in morbum incidunt, operam dare obligantur, ut ſanitati reſtituantur (§. 413. *part.* 1. *Jur. nat.*). Quamobrem cum in Rep. ea inſtituenda ſint, quæ mediorum vicem præſtant officiis lege naturæ præſcriptis pro virili ſatisfacturis & eorundem praxin facilitant (§. 396.); quicquid ſuperior ad hoc conferre poteſt, ut ſanitas ſubditorum conſervetur & amiſſa reſtituatur; ad id faciendum obligatur.

Intereſt non minus ſingulorum, quam univerſorum, ſeu Reip. ut ſanitas conſervetur, aut, ſiquidem eandem amitti contingat reſtituatur. Nemo ea de re dubitabit, niſi qui minime perpendit, quod ad omnem laborem & omnes functiones munerum inepti ſint ægrotantes: unde non uno modo damnum aliquod in ipſam Remp. redundat, quod utique avertere tenetur is, cujus eſt curare, ut bonum publicum omni, quo datur, modo promoveatur.

§. 716.

De ſalubritate ciborum ac potuum.

Quoniam ad ſanitatem conſervandam opus eſt cibo ac potu ſalubri (§. 395. 397. *part.* 1. *Jur. nat.*), eidem vero nocent & morborum cauſa ſunt cibi ac potus inſalubres (§. §. *cit.*); *ſuperior* autem conferre debet, quod poteſt, ad ſanitatem ſubditorum conſervandam (§. 715.); idem *curare debet, ut proſtent cibi ac potus ſalubres, ac ſevere prohibere, ne inſalubres vendantur*, conſequenter *curare ut cereviſia rite coquatur, ac præparetur, nec permittere, ut vina cum detrimento ſanitatis adulterentur.*

Lucri cupido in cauſa eſt, ut religioni parum habeatur inſalubritate cibi ac potus aliorum ſanitati, immo vitæ inſidias ſtruere. In hunc cenſum potiſſimum referendi vinorum adulteratores, & qui vina factitia pro naturalibus vendunt, iis potiſſimum in locis, in quæ ex oris peregrinis vina advehuntur. Unde videas œnopolas diteſcere cum detrimento ſanitatis multorum. Fœda iſtiuſmodi lucri cupido in Rep. minime ferenda, conſequenter pœnis coercenda. Quibus vero mediis fraus impediatur &, ubi commiſſa fuerit, detegatur, docere non eſt hujus loci, ſed ad prudentiam civilem pertinet.

§. 717.

Digitized by Google

§. 717.

Similiter quoniam ſuperior, quicquid ad hoc conferre poteſt, ut ſanitas amiſſa reſtituatur, ad id faciendum obligatur (§. 715.), ad ſanitatem autem recuperandam opus eſt medicamentis (§. 414. *part.* I. *Jur. nat.*), immo etiam medicis atque chirurgis peritis, quorum ſcilicet eſt morbos ac vulnera, rupturas, fracturas, luxationes curare; *curæ ſuperiori eſſe debet, ut non modo æquo pretio venum dentur medicamenta ſalutaria, verum etiam ne deſint medici ac chirurgi periti, & ut ars ſalutaris indies magis magiſque perficiatur.*

De apparatu medicamentorum neceſſitate medicorum & chirurgorum & medicina cultura.

Vitam ac ſanitatem amant omnes, ſed pauci valetudinem ſuam diligenter curant. Ad artem ſalutarem pertinet non modo docere, quomodo ſanitas conſervetur, verum etiam quibus mediis amiſſa reſtituatur. Enimvero nullibi plures audias, nec injuſtas querelas de incertitudine ſcientiarum, quam ubi de medicina ſermo incidit, ita ut optimus fere medicus habeatur, qui non nocet, quamvis parum proſit, & cui deinde ea tribuuntur, quæ naturæ vindicanda fuerunt. Non diffitentur hoc medici periti, quos artis ſuæ immaturitatem abunde docuit non unius luſtri experientia, ita ut etiam *Hoffmannus* noſter, qui præclarum inter ſui ordinis viros nomen adeptus, pro conſervanda ſanitate dudum hanc quoque regulam præſcripſerit: Fuge medicum & medicinam, ſi vis eſſe ſanus, & *Harvæus* integrum Tractatum conſcripſerit de morbis expectatione curandis, ut taceam alios, qui morbos diæta curari jubent. Quamvis hæc non in genere vera ſunt, ab omni tamen veritate non prorſus aliena ſunt. Apprime igitur opus eſt, ut medicina ad majorem certitudinem evehatur, id quod tamen non adeo facile eſt, quemadmodum ſibi perſuadent & aliis ſe perſuadere poſſe confidunt illi, qui intra breve tempus, cum experientia propria omni adhuc deſtituantur, medicinam ad certitudinem mathematicam evehere ſibi ſumunt. Abunde omnino patet, quam neceſſarium ſit, ut Rectores civitatum hanc curam ad ſe pertinere agnoſcant, nihil eorum prætermittentes, quod ad medicinam perficiendam conferre poſſunt. Et quoniam medici imperiti plurimum nocent ægris, nec ſatisfacit excuſatio, quod medicis impune occidere liceat; ideo non levis eſſe debet cura, ne ad curandum ægros admittantur, niſi qui, quantum pro præſenti rerum ſtatu permittitur, artem ſuam rite didicerunt, nec ferendum erat, ut quivis idiota in Doctorem medicinæ impune promoveatur, quaſi promotiones eſſe debeant medium acquirendi, & privilegium doctorale ſit privilegium nocendi ægris pro certa pecuniæ ſumma venale. Hue etiam pertinet, ne Profeſſores Medicinæ inſtituantur, qui nec ipſi ſatis intelligunt ea, quæ alios docere debent, nec artem ſalutarem exercuerunt, deſtituti ea experientia, quæ in Profeſſore medicinæ utique requiritur. Hoc vero jam patet ex iis, quæ ſupra de Profeſſoribus inſtituendis in genere demonſtravimus (§. 456.). Patet haud difficulter, quam multa hic conſideranda ſint, ſi ſuperior hac in parte officio ſuo ſatisfacere velit. Sed ea non Juris naturæ, verum prudentiæ civilis ſunt.

§. 718.

Quoniam *ſuperior*, quicquid conferre ad hoc poteſt, ut ſanitas ſubditorum conſervetur & amiſſa reſtituatur, conſequenter ut morbi avertantur, ad hoc faciendum obligatur (§. 715.), hominibus autem maxime infeſti ſunt morbi contagioſi & inprimis peſtis, quod experientia abunde loquitur; *maximopere* quoque is *curare debet, ut morbi contagioſi atque peſtis inprimis, quantum datur, avertantur & ubi invaluerint graſſari prohibeantur.*

De morbis contagioſis & peſte.

Peſtis inter hoſtes capitales Reip. dudum relata, & Politici de eadem e civitate proſcribenda ſolliciti fuerunt. Hactenus tamen problema hoc de peſte e civitate proſcribenda manſit inſolutum, perinde ac problema de quadratura circuli, de longitudine maris, de perpetuo mobili, quorum illud Geometras, id Geographos & Aſtronomos, hoc Mechanicos diu multumque vexavit & hodienum vexat. Quamvis vero hactenus repertum non ſit, quomodo morbi contagioſi ac inprimis peſtis e civitate prorſus proſcribi poſſint; non tamen prorſus ignorantur media, utiliter adhibenda, ne contagium propagetur, & ne in loco, ubi graſſantur, nimiam ſtragem dent. Abſit itaque, ut tibi perſuadeas in propoſitione præſenti præcipi talia, quæ in poteſtate non ſunt.

§. 719.

De lue pecorum.

Si lues pecora corripit, opera danda ne malum late ſerpat, eidemque tempeſtive medela afferenda. Quanto emolumento ſit Reip. res pecuaria, cujus ideo maxima cura habenda, in vulgus notum eſt. Quamobrem cum Reſp. emolumenti hujus jacturam faciat, ſi lues pecora corripit, damnum ab ea utique avertendum omni ſtudio atque labore (§. 420.), conſequenter opera danda, ne malum late ſerpat eidemque tempeſtive medela afferenda.

Non minus in pecora ſævit lues, quam peſtis in homines, ita ut quotidie ingens ſtrages detur. Damnum vero non modo ſentiunt poſſeſſores, qui jacturam bonorum faciunt; verum etiam ceteri omnes, quorum victui & amictui ex re pecuaria proſpiciendum, immo ipſa univerſitas, quatenus poſſeſſores oneribus Reip. ferendis non ſunt pares. Lues pecorum itaque accenſenda hoſtibus naturalibus Rerump. qui ſunt peſtis, atque fames ſeu annonæ difficultas, niſi eam ſub fame comprehendere volueris, conſequenter ex civitate proſcribenda foret, ſiquidem in poteſtate noſtra eſſet. Quamvis autem lues iſta haud raro graſſetur, & multi multa de eadem ſcripſerunt; ejus tamen theoriam certam & remedia efficacia adhuc deſideramus. Quamobrem rerum naturalium ſcrutatores omni animi contentione id agere debebant, ut, quæ latent, detegerent: philoſophandum enim eſt in Reipub. ac generis humani utilitatem. Quamdiu vero deſunt arma, quibus Reip. infenſus hoſtis proſterni & profligari poteſt; ea tentanda ſunt, quæ in poteſtate ſunt, ne quid culpa noſtra prætermittatur, quod ad minuendum nocumentum fieri poterat.

§. 720.

De labore nimio vitando.

Rectori civitatis cura eſſe debet, ne ſubditi labore nimio ſanitati officere cogantur. Quicquid enim Rector civitatis ad hoc conferre poteſt, ut ſanitas ſubditorum conſervetur, ad id faciendum obligatur (§. 715.), exploratum vero eſt laborem nimium ſanitati eſſe adverſum. Quamobrem quin illi curæ quoque eſſe debeat, ne ſubditi labore nimio ſanitati officere cogantur, dubitandum non eſt.

Oſtenditur etiam hoc modo. Laborem nimium vitare naturaliter obligamur (§. 519. *part. 1. Jur. nat.*). Enimvero in Rep. ea inſtituenda ſunt, quæ mediorum vicem præſtant officiis lege naturali præſcriptis ſatisfacturis (§. 396.). Quamobrem Rectori civitatis curæ quoque eſſe debet, ne ſubditi labore nimio ſanitati officiant.

Intereſt Reip. ſubditos eſſe ſanos, cum unusquiſque eorum ſpectandus ſit tanquam membrum, quod functione ſua ſuum confert, ut toti corpori bene ſit. Abſit itaque ut tibi perſuadeas, curam ſanitatis ſingulorum non pertinere ad univerſos, conſequenter ad Rectorem civitatis, ſed eam ſingulis relinquendam eſſe. Contrarium ſatis patet per ea, quæ in genere ſupra demonſtravimus (§. 395.). Quæ in ſtatu naturali ſunt ſingulorum, ea in civili ſiunt univerſorum, quatenus actiones & ea, quæ ſunt ſingulorum, reſpectum quendam habent ad univerſos. Quando nimirum homines in civitatem coeunt, membra ſiunt unius corporis, & actiones illorum jam referuntur ad finem, cujus cauſa contracta eſt ſocietas. Ac ideo ea, quæ ſunt ſingulorum, ſpectanda quoque ſunt tanquam univerſorum, quatenus ad hunc finem referuntur.

§. 721.

De tempore operum diurnarum, collatione munerum publicorum & ſalariis.

Quoniam Rectori civitatis curæ eſſe debet, ne ſubditi labore nimio ſanitati officiant (§. 720.); *tempus operis diurnis impendendum definire debet, nec qui muneribus publicis præficiuntur, pluribus ſimul præficiendi, quibus omnibus diligenter obeundis vix pares ſunt*, conſequenter *ne plura ambire teneantur, ſalaria ſufficientia præbenda*.

Salaria ſufficientia ſunt, ſi ad ea comparanda ſufficiunt, quibus ad vitæ neceſſitatem & commoditatem, tum etiam decorem indigemus (§. 473.). Relegenda hic ſunt, quæ ſupra de pretio laborum determinando annotavimus (*not.* §. 424.). Facile autem patet, in ſalario determinando habendam non modo eſſe rationem quantitatis pretii rerum, quod non ubivis locorum, nec tempore omni idem eſt, verum etiam decori, quod non minus variat, ut ideo in genere nihil certi determinari poſſit. Quodſi ſalaria fuerint nimis tenuia, vel muneris ſui negligentes alia agunt,

Digitized by Google

agant; quibus defectum illorum ſuppleant, vel modis illicitis acquirere ea ſtudent, quibus indigentiæ ſuæ proſpiciant, unde multa mala in Remp. abundant. Pro diverſitate circumſtantiarum alia adhuc conſequuntur, quæ Reipub. nocent, nec in ea toleranda ſunt. Per ſe vero etiam iniquum eſt, ut, qui utilem Reip. operam præſtat, mercedem, qualem meretur, non accipiat. Quæ vero dicuntur de iis, qui operas ſuas Reip. collocant; ea quoque intelligenda de his, qui operas diurnas collocant privatis.

§. 722.

De commoditate viarum, præſertim publicarum.

Superiori curæ eſſe debet viarum, præſertim publicarum, commoditas. Quantum referat, ut ſine omni moleſtia ac periculo in viis incidere ac vehi poſſimus, nemo eſt qui ignorat, & abunde experiuntur, qui iter faciunt aut currus onuſtos de loco in locum ducunt. Quamobrem cum quilibet naturaliter obligetur damnum quodvis a ſe avertere (§. 493. *part. 2. Jur. nat.*), & vitam commode tranſigere, quantum datur (§. 466. *part. 1. Jur. nat.*), omnemque moleſtiam quantumlibet exiguam vitare (§. 451. *part. 1. Jur. nat.*), ſuperiori vero curæ eſſe debeat, ut praxin eorum, ad quæ homo naturaliter obligatur, facilitet, conſequenter minime negligat ea, quæ ea fini conferre poteſt (§. 396.); ei quoque curæ eſſe debet viarum, præſertim publicarum, commoditas.

Neglectus viarum publicarum a nemine non reprehenditur, & multas audimus de eodem querelas, tantum abeſt ut quis ſibi perſuadeat viarum, præſertim publicarum, curam non tangere ſuperiorem civitatis. Convenit utique fini civitatis, ut abſque omni moleſtia non modo incedere, ſed etiam vehi & currus onuſtos in locum deſtinatum ducere poſſis. Ex fine autem civitatis æſtimanda eſt cura, quæ ad ſuperiorem pertinet.

§. 723.

De cura ſuperioris circa ædificiorum extructionem.

Superiori curæ eſſe debet, ut materia ædificiis extruendis conveniens æquo pretio comparari poſſit, ut adſint, architecti & fabri lignarii ac murarii aliique opifices periti, & ne officio ſuo in extruendis ædificiis deſint. Etenim Rectori civitatis curæ eſſe debet, ne deſit rerum ad habitationem neceſſariarum copia omnibus ſufficiens (§. 420.). Quoniam itaque, ne deſit habitatio commoda, extruenda ſunt ædificia, ad ædificia vero extruenda non modo requiritur materia apta, ſed ſeligenda quoque eſt, quæ firmitatem ædibus præſtat, prouti in Architectura civili docetur; curæ ſuperiori omnino eſſe debet, ut materia ædificiis extruendis conveniens æquo pretio comparari poſſit. *Quod erat primum.*

Quoniam vero ædificia eſſe debent firma, utilia ſive commoda & pulchra (§. 18. & *ſeqq. Archit.*), architecti vero eſt, dato ſcopo fundatoris dataque area, in qua ædificium excitandum, invenire ejus formam, ac fabrorum lignariorum & murariorum aliorumque opificum ea ſecundum formam iſtam actu extruere, ideo neceſſe eſt, ut in Rep. bene conſtituta etiam adſint architecti & fabri murari ac lignarii, aliique opifices periti. *Quod erat ſecundum.*

Enimvero cum aliud ſit noſſe, quomodo opus aliquod perfici debeat, aliud vero recte id perficere, naturaliter autem quilibet obligatur ad laborem ſuum recte perficiendum (§. 522. *part. 1. Jur. nat.*), & ut hoc fiat, ſuperiori curæ eſſe debeat (§. 395.); eidem quoque curæ eſſe debet, ut architecti, fabri murarii atque lignarii, aliique opifices, quando ædificium aliquod extruendum, officio ſuo ne deſint. *Quod erat tertium.*

Plurima hic occurrunt, quæ ſuperiori obſervanda ſunt, ne in cura circa ædificiorum extructionem quicquam deſiderari patiatur: ſed ea ad prudentiam civilem pertinent, cum in Jure naturæ ſaltem doceatur, ad quod ſciendum ſuperior obligetur, minime vero, quomodo obligationi huic ſatisfaciat. Sed demus exemplum, ne quicquam obſcuritatis ſuperſit, vel inutilia hic præcipi quiſquam ſibi perſuadeat. Intereſt Reip. ne patres familiarum inducantur ad infinitas ſumtuum profuſiones, dum ædificia extruunt, ut haud raro ex bonis ejiciantur. Quomodo Epheſi lege vetuſta medelam huic malo attulerint ii, penes quos ſumma rerum erat poteſtas, *Vitru-*

vius in præfatione ad librum decimum de architectura commemorat. Architectus, inquit, cum publicum opus curandum recipit, pollicetur quanto ſumtu id futurum: tradita æſtimatione, magiſtratui bona ejus obligantur, donec opus ſit perfectum. Eo autem abſoluto, cum ad dictum impenſa reſpondet, decretis & honoribus ornatur. Item ſi non amplius quarta in opere conſumitur, ad æſtimationem eſt adjicienda, & de publico præſtatur, neque ulla pœna tenetur. Cum vero amplius quam quarta in opere conſumitur, ex ejus bonis ad perficiendum pecunia exigitur. Qui architecturam civilem didicit & ædificia extrui curavit, ut, quantum damni patiantur patresfamilias architectorum, fabrorum aliorumque opificum imperitia & negligentia; facile perſpiciet, quantum interſit Reip. ut ne ſine pœna graſſentur imperiti & negligentia coerceatur. Equidem *Vitruvius* lib. 1. c. 1. præcipit, ut architectus philoſophiam moralem didicerit, quæ, ut ait, eum perficit animo magno, & uti non ſit arrogans, ſed potius facilis, æquus & fidelis, ſine avaritia, quod maximum ſit, cum nullum opus vere ſine fide & caſtitate fieri poſſit, & Rectoris civitatis eſt curare, ut ſubditi omnes, conſequenter & ii, quorum opera in extruendis ædificiis utimur, ſint virtuti dediti & ne a virtutis tramite ad vitia deflectant (§. 456.); quoniam tamen virtus cogi nequit, & lucri cupido plurimos a virtutis tramite trahit, ideo aliis utendum mediis, ut architecti, fabri aliique opifices, quorum opera in ædificiis extruendis utimur, opus ſuum recte perficiant. Sed noſtrum jam non eſt ad alia deſcendere, quæ ſuperioris curæ incumbunt, ut quod ſuum eſt hac in parte faciat.

§. 724.

De cura ſuperioris circa firmitatem ædificiorum & incendia.

Quoniam ſuperiori curæ eſſe debet, ut ædificia recte, conſequenter firma extruantur (§. 18. *Archit. civ.*), ad firmitatem vero requiritur immunitas a ruinæ periculo (§. 6. *Archit. civ.*), conſequenter etiam a damno, quod caſu quodam funeſto, veluti tempeſtatibus ac inprimis incendiis iiſdem dare poteſt; *non modo negligentia eorum coercenda, qui incendium faciunt, multoque magis qui intus ſubortum occultare ſtudent, verum etiam curandum, ut tempeſtive reſtinguatur & ne flamma vicina ædificia alia corripiat, atque ut ædificia contra injurias tempeſtatum ſatis ſint munita.*

Si incendia ſæviunt, quantum detur damnum ædes inhabitantibus nemo eſt, qui ignorat, & ædificiis nihil magis adverſatur, quam incendium. Maxime igitur intereſt Reip. ut hoc damnum, quantum datur, avertatur &, cum in poteſtate noſtra non ſit idem prorſus avertere, ſaltem provideatur, ne culpa noſtra augeatur. Obligationem ſuperioris ad damnum hoc avertendum deducimus ex cura, quam circa firmitatem ædificiorum adhibere debet, cum non ſufficiat ædificia firma extrui, ſed videndum quoque, ut ea tollantur, quæ firmitati adverſantur. Non tamen propterea negamus, curam circa incendia ex alio quoque fonte derivari poſſe, nimirum ex averſione damni ac periculi, quod ex incendio emergit. Aſt firmitas ædificii per ſe exigit, ut damnum metuendum non ſit ex tempeſtate.

§. 725.

De venuſtate ædificiorum.

Ædificia inprimis publica in Rep. bene conſtituta venuſta eſſe debent. Conſtat ex architectura dari ædificiorum venuſtatem, quæ nullo ſumtu peculiari, verum arte unice iiſdem conciliatur, qualis eſt quæ a ſymmetria & eurythmia (§. 24. 31. *Archit. civ.*) & a perfectione ædificii, ſeu convenientia adæquata cum finibus fundatorum ortum trahit (§. 8. 10. *Archit. civ.*). Quamobrem cum ſuperiori curæ eſſe debeat, ut ædificia recte extruantur & architecti, fabri aliique opifices opus ſuum recte perficiant (§. 723.); quin in Rep. bene conſtituta ædificia venuſta quoque eſſe debeant, dubitandum non eſt. *Quod erat unum.*

Quoniam ædificia venuſta ſplendorem concilliant civitati, & publica, qualia ſunt templa, curiæ, gymnaſia, collegia academica &c. ſumtu publico extruantur & conſerventur, publica inprimis ædificia in Rep. bene conſtituta venuſta eſſe debent. *Quod erat alterum.*

Non deerunt forſitan haud pauci, qui arbitrabuntur venuſtatem ædificiorum parum curandam eſſe, cum ipſa nil conferat ad felicitatem eorum, qui ea inhabitant. Homines poſſe eſſe felices, modo ipſis non deſint ad vitam commode ac jucunde tranſigendam neceſſaria, nec curis ac ærumnis conficiantur, utut in caſis ſine arte factis ac ſtramine tectis habitent; & ex adverſo non deeſſe, qui ædes magnificas inhabitant, nec abſque tædiis continuis integras dies no-

Digitized by Google

noctesque conſumunt. Enimvero quamvis ædes venuſtæ miſerum ob alias cauſas non reddant felicem; negari tamen minime poteſt, eas placere unicuique &, ſi daretur optio, eaſdem a quovis prælatum iri ceteris paribus caſæ humili ac nulla arte factæ. Neque etiam negari poteſt, voluptatem, quæ ex ædificiorum venuſtate percipitur, utpote in ſe innocuam (§. 384. *p. 1. Phil. pract. univ.*), felicitatem hominis augere (§. 286. *part. 1. Jur. nat.*). Præterea ædificia venuſta & ſplendida poſſeſſori auctoritatem conciliant penes vulgum: quod quamvis opinione ejus tantummodo nitatur, nemo tamen eſt qui neſciat, dandum in Rep. multum eſſe hominum opinioni, prouti etiam ex ſequentibus clarius elucescet. Mittimus alia, quæ præterea dici poterant & quæ reſpectum ad Remp. habent, quoad ædificia præſertim publica. Cultior vita hominum non ſolum exigit ea, quæ proſunt, verum etiam illa, quæ delectant.

§. 726.

De paupertate, egeſtate & mendicitate declinanda.

Superiori maxime curæ eſſe debet, ne ſubditi in paupertatem vel egeſtatem incidant, aut ad mendicitatem redigantur. Etenim quilibet ſibi cavere debet, quantum in poteſtate ſua eſt, ne in paupertatem, vel egeſtatem incidat, aut ad mendicitatem redigatur (§. 416. *part. 4. Jur. nat.*). Quamobrem cum non modo ſuperiori curæ eſſe debeat, ut hoc faciant ſubditi (§. 395.), verum etiam Reip. interſit, ne iidem ſint pauperes, egeni atque mendici, ut oneribus Reip. ferendis ſint pares; ſuperiori maxime curæ eſſe debet, ne ſubditi in paupertatem vel egeſtatem incidant, aut ad mendicitatem redigantur.

Civitas opulenta non eſt, quæ plurimos pauperes, egenos atque mendicos alit. Patebit autem inferius, quantum interſit, ut ſit opulenta. Ac ideo diximus, ſuperiori maxime curæ eſſe debere, ut ne ſubditi fiant pauperes, egeni vel prorſus mendici. Hinc vero multa fluunt, quæ jam ante alio ex fonte deduximus, veluti de incendiis (§. 724.): incendia enim facere pauperes, egenos atque mendicos, per ſe manifeſtum eſt & obvia experientia confirmatur. Similiter hac ratione potiſſimum nititur lex Epheſiorum, de qua paulo ante diximus (*not.* §. 723.). Notandum vero eſt, ad curam hanc, de qua in præſenti loquimur, pertinere inprimis, ne ipſe ſuperior ſubditos ad paupertatem, egeſtatem aut mendicitatem redigere debeat.

§. 727.

De annonæ caritate.

Quoniam ſuperiori curæ eſſe debet, ne ſubditi in paupertatem & egeſtatem incidant, aut ad mendicitatem redigantur (§. 726.), annonæ autem caritas plurimos efficit pauperes, egenos, immo mendicos, quod tanquam a poſteriori ſatis notum abſque ulteriori probatione ſumitur; *in Rep. ferendum non eſt, ut annona flagelletur*, conſequenter *qui hoc faciunt, puniendi* (§. 647.), *&, ſi qua ſuppetant media, quibus ſubditi ſublevantur, ne annonæ caritas ipſis ſit damnoſa, iis utendum*.

Incendium annonæ dudum inter crimina relatum, quod *Dardanariatus* vocari ſolet, quia *Ulpianus* l. 6. de extraord. crimin. *Dardanarium* appellat eum, qui annonam ſupprimit, ut demum carius vendat. Nec deſunt media, quibus pauperioribus in annonæ caritate proſpicitur. Pertinent huc granaria publica & granaria tribuum opificum. Quamvis vero de his hic non dicendi locus ſit, quemadmodum in caſibus ſimilibus ſæpius jam inculcavimus; eorum tamen mentionem facere voluimus, ne quis præcipi exiſtimet, quæ in poteſtate ſuperioris non ſunt. Non hodie demum propoſitum eſt problema, quomodo effici poſſit, ut conſtans frumenti pretium ſit, cujus ſolutio præmio quantovis condecoranda foret. Sed problemata iſtiuſmodi non facilem habent ſolutionem, cum rerum civilium idem ſit nexus, qui naturalium: qua de cauſa facile contingit, noceri in parte alia, ſi in hac opem ferre velis.

§. 728.

De lignorum copia.

Superiori curæ eſſe debet, ut ne deſit ſufficiens lignorum copia. Ignis uſu homines in vita carere non poſſe, nemo eſt qui ignorat. Præter hunc uſum vero lignorum adhuc infinitus alius uſus eſt, quemadmodum nemo ignorat, ut opus non ſit de eo diſertius dici. Sane non minor eſt lignorum, quam annonæ neceſſitas, ſi quidem vel ſoli neceſſitati vitæ, nedum commoditati conſulere volueris. Quoniam itaque Recto-

ri ci-

ri civitatis curæ eſſe debet, ne deſit rerum ad victum, amictum, habitationem vitæque commoditatem ac jucunditatem ſufficiens copia (§. 420.(; eidem quoque curæ eſſe debet, ut ne deſit lignorum ſufficiens copia.

Multis in locis Germaniæ, immo etiam aliarum regionum lignorum penuria indies fit major, ita ut raritas quotannis augeat pretium: id quod etiam nos experimur. Abſit igitur, ut tibi perſuadeas, curam de ſufficiente lignorum copia ſuperfluam eſſe, quod natura ſua ſponte eadem proferat. Nondum tamen vidi ſylviculturæ ullibi operam dari, ac removeri obſtacula, quæ naturæ in producendis arboribus ſylveſtribus objiciuntur, quamvis dudum ea de re opus egregium conſcripſerit & luci publicæ expoſuerit vir omni laude dignus *de Carlovvitz*. Et quamvis multis in locis lignorum loco ſtraminibus utantur plurimi, atque hic mos indies magis invaleſcat; non tamen hoc fit ſine detrimento agriculturæ, quippe cum ſtramina ſtercorationi agrorum debeantur, præſertim ubi tecta ſtraminea non exiguam ſtraminum quantitatem conſumunt. Damnum ex lignorum raritate redundans in Remp. graphice delineaturus ampliſſimum dicendi campum ingrederetur. Quodſi ſolum uſum, quem ligna in alendo igne præbent, reſpicias, majorem certe, quam annonæ deprehendes; neque enim ſolum ſine igne homo vivere nequit, ita ut aqua & igne alicui interdicere Romanis idem fuerit, ac pœna capitali eundem afficere, verum etiam innumera ſunt, quibus homines maxime indigent, præſertim ſi moribus cultioribus vivendum, quæ tamen omnia abſque ignis uſu perfici minime poſſunt. Sylvicultura autem abſurda videri nequit, propterea quod hactenus non vidimus niſi ſponte in ſylvis naſci arbores: antequam enim agricultura eſſet inventa, frumenta quoque nonniſi ſponte naſcebantur. Aſt ſeculum noſtrum quæſtuoſum eſt, non tam avaritia hominum, quam luxu, ut de commodo ſaltem præſenti cogitetur, quaſi poſterorum, præſertim in Rep. inter illa entia referenda, quæ ex diſtantibus conſtant (§. 489.), nulla prorſus habenda ſit ratio.

§. 729.

De lignorum nefando pretio non augendo. Quoniam ſuperiori curæ eſſe debet, ut ne deſit ſufficiens lignorum copia (§. 728.), curare vero etiam idem tenetur, ne ſubditi in paupertatem & egeſtatem incidant, aut prorſus ad mendicitatem redigantur (§. 726.), vel etiam defectu rerum neceſſariarum ſanitati damnum inferant (§. 715.); *in civitate ferendum non eſt, ut nulla urgente neceſſitate ab hominibus quæſtuoſis nefandum pretium lignorum augeatur.*

Modo monuimus, lignorum cum annona parem eſſe neceſſitatem (*not.* §. 728.). Unde ſequitur, ut annonam incendere & lignorum pretium augere paria ſint crimina. Illud pro crimine dudum habitum; hoc vero inter crimina nondum relatum, quamdiu lignorum copia abunde ſuppetebat. Abſonum vero non eſt, ut pretium lignorum nefandum augere quæſtus ſolius cauſa pro crimine hodie habeatur, cum nunc eidem ſit locus, qui antea nullus erat. Ad publicam igitur curam pertinet pretium lignorum æquum determinare, ne lucrum unius, vel paucorum quorundam ſit damnum plurimorum. Auget & minuit curam ſuperioris in adminiſtranda Rep. tempus, pro diverſitate eorum, quæ contingunt.

§. 730.

De parſimonia lignorum. Similiter cum ſuperiori curæ eſſe debeat, ne deſit lignorum ſufficiens copia (§. 728.), ſi vero ligna fiant rariora & ob raritatem cariora, parce iiſdem utendum ſit, nec abuſu magis rareſcant & raritas magis damnoſa ſit; *ligno rareſcente ad ejus parſimoniam obligandi ſubditi & tollendus, quantum datur, abuſus.*

De parſimonia lignorum, præſertim cum indies fiant rariora & ob raritatem cariora, multa apud nos præſertim literis prodiderunt haud pauci; ſed ea hactenus curæ privatorum relicta. Conſtat vero quam difficile ſit mutari mores, niſi publica accedat autoritas. Quamobrem omnino neceſſe eſt, ut in re ad Remp. maxime ſpectante curam ſuam non deſiderari patiatur ſuperior. Multo amplior hodie, dum ligna indies rareſcunt, eorum uſus eſt, quam antea cum abundarent, ut ad utilitatem præſentem animum tantummodo, ſed perperam attendentes arbores extirparent & ſylvas in prata atque agros converterent. Quamobrem major quoque eſt neceſſitas lignis parce utendi & de hac parſimonia omnino cogitandum iis, quibus Reip. conſervatio curæ cordique eſſe debet. Reſp. non ſine prudentia adminiſtranda: prudentiæ vero eſt in decernendis iis, quæ in præſenti facienda, proſpicere quoque illa quæ futura ſunt, ne quod prodeſt in præſenti vel longe in poſterum noceat.

§. 731.

Digitized by Google

§. 731.

Luxus dicitur ſumptuoſior cibi, potus, veſtitus & aliarum rerum cura. *Luxus quid ſit.*

Luxum pluribus deſcribere velle, hodie ſuperfluum exiſtimari poteſt, cum ubivis graſſetur, ac indies magis magiſque in eundem eſſundantur omnes pecunia licet rareſcente.

§. 732.

Quoniam luxus eſt ſumptuoſior cibi, potus, veſtitus & aliarum rerum cura (§. 731.); *luxu pecunia dilapidatur, & eidem dediti in paupertatem atque egeſtatem incidunt, immo haud pauci ad mendicitatem rediguntur.* *De damno ex luxu redundante*

Cum interſit Reip. ne ſubditi fiant pauperes atque egeni, & ne ea multos alere cogatur mendicos; multum ex luxu damni in Remp. redundat, quod hodie ſatis manifeſtum eſt & in oculos incurrit, modo eos aperire volueris. Inprimis hic probe conſiderandum; quod luxus doceat nefarias artes alios defraudandi, ut corrodatur pecunia multo luxu dilapidanda: luxus enim, qui vitio verti debebat, laudi ducitur, quæ potior videtur nomine viri boni atque honeſti.

§. 733.

Luxus in Rep. tolerandus non eſt. Luxu enim pecunia dilapidatur, & eidem dediti in paupertatem atque egeſtatem incidunt, immo haud pauci ad mendicitatem rediguntur (§. 732.). Quamobrem cum ſuperiori maxime curæ eſſe debeat, ne ſubditi in paupertatem, vel egeſtatem incidant, aut ad mendicitatem redigantur (§. 726.); luxus quoque in Rep. tolerandus non eſt. *De luxu non tolerando.*

Qui de principum reditibus augendis cogitant; luxum minime improbant, immo fovendum eſſe putant. Enimvero non omnes ſemper circumſtantias ſatis perpendunt, ob quas contingit ut, dum hoc modo reditus Principum augere ſtudent, alio modo iiſdem noceant. Et vix præſumitur Princeps velle reditus ſuos augeri cum dilapidatione pecuniæ ſubditorum & ſecuta hinc multorum defraudatione (*not.* §. 732.). Non urgeo luxum per ſe eſſe illicitum, conſequenter in Rep. minime tolerandum (§. 456.). Ceterum cum luxus in cibis, potu, veſtitu aliiſque rebus ſpectetur (§. 731.); facile patet, non unum eſſe, quod prohibendum, ut luxus omnis proſcribatur.

§. 734.

Rectori civitatis curæ quoque eſſe debet, ne mendicis ac egenis deſint ea, quibus ad vitæ neceſſitatem indigent. Etenim naturaliter obligamur dare mendicis eleemoſynam (§. 220. 228. *p.* 4. *Jur. nat.*), itemque egenis (§. 244. *part.* 4. *Jur. nat.*). Quoniam itaque in conſtituendas Rep. opera danda, ut qui ad legem naturæ ſervandam proni ſunt juventur, nec ab aliis impediantur, ceteri autem vi adigantur, ut minimum actus externos ad legem naturæ componant (§. 395.), eleemoſyna autem datur ad res neceſſarias comparandas, aut in rebus neceſſariis conſiſtit (§. 237. *part.* 4. *Jur. nat.*); Rectori civitatis curæ quoque eſſe debet, ne mendicis ac egenis deſint ea, quibus ad vitæ neceſſitatem indigent. *De mendicis & pauperibus.*

Superior in civitate proſpicit ſaluti omnium promiſcue, nemine excepto. Quamobrem curam quoque gerere debet mendicorum atque egenorum, qui alieno auxilio maxime indigent. Et id tanto magis fieri neceſſe eſt, tum quod mendicare ſoleant, qui jus mendicandi minime habent, tum quod ad eleemoſynas dandas parum prompti haud raro ſunt, qui largiores, quam alii, dare poterant atque debebant. In Rep. vero danda eſt opera, ut omnia, quantum datur, recte fiant, nec recte prætermittitur, aut negligitur, quod hac in parte a cura ſuperioris expectari poteſt.

§. 735.

§. 735.

De mendicitate illicita non permittenda.

In Rep. permittendum non eſt, ut mendicent, qui labore ſuo tantum acquirere poſſunt, quantum ad vitæ neceſſitatem ſufficit. Etenim qui labore ſuo tantum acquirere poſſunt, quantum ad vitæ neceſſitatem ſufficit, jus mendicandi nullum habent §. 220. *part.* 4. *Jur. nat.*), ſed iis laborandum eſt (§. 514. *part.* 1. *Jur. nat.*), minime vero mendicandum, ut otio illicito fruantur (§. 515. *part.* 1. *Jur. nat.*). Quamobrem cum ſuperiori curæ eſſe debeat, ne ſubditi vitiis ſeſe dedant (§ 456.); in Rep. permittendum non eſt, ut mendicent, qui labore ſuo tantum acquirere valent, quantum ad vitæ neceſſitatem ſufficit.

Oſtendimus jam alias, jus mendicandi non competere niſi his, qui vel virium defectu laborare nequit, vel cui, cum laborare vellet, occaſio laborandi deeſt (§. 221. *part.* 4. *Jur. nat.*): Quando itaque quæritur, num quis labore ſuo tantum acquirere poſſit, quantum ad vitæ neceſſitatem ſufficit; non ſolum ſpectanda eſt laborandi impotentia, verum etiam occaſionis defectus. Atque hinc eluceſcit, quantum interſit, ut cura eleemoſynarum ſuperiori relinquatur; cum privatus in caſu dubio judicium de mendicitate relinquere teneatur mendicanti (§. 228. *part.* 4. *Jur. nat.*), ut haud raro contingat, eleemoſynas accipi ab iis, quibus non debentur, & ex adverſo denegari his, qui iisdem maxime indigent, cum miſer homo ferre teneatur, ſi petenti jure a natura ſibi conceſſo eleemoſyna denegetur (§. 225. *part.* 4. *Jur. nat.*).

§. 736.

De laborem ſuppeditando iis; qui laborare poſſunt.

Quoniam in Rep. permittendum non eſt, ut mendicent, qui labore ſuo tantum acquirere valent, quantum ad vitæ neceſſitatem ſufficit (§. 735.), iis tamen, cui vires ad laborandum ſuppetunt, non ſemper ſeſe offert occaſio laborandi, quo in caſu jus mendicandi naturaliter competit (§. 221. *part.* 4. *Jur. nat.*); *ſi cui ſunt vires ad laborandum ſufficientes, ne mendicare teneatur, occaſio laborandi eidem ſuppeditanda, aut, ſi talem per ſe invenire poſſit, ad laborem compellendus.*

Denuo hinc apparet, quam neceſſe ſit, ut cura eleemoſynarum Rectori civitatis relinquatur: privatus enim quamvis eleemoſynam petenti denegare poſſit, eum tamen ad laborandum compellere & ne aliorum liberalitate abutatur impedire nequit. Labore ſuo cum unuſquiſque aliis prodeſſe debeat, utpote qui tendit ad communem utilitatem; ſi qui laborare poteſt, mendicare vult, perinde eſt ac ſi organum aliquod in corpore noſtro functionem ſuam non obeat.

§. 737.

De ergaſtulis.

Ergaſtulum appellare lubet locum, in quo opus facere coguntur, qui cum laborare poſſint, mendicare malunt. Quoniam, ſi cui vires ad laborandum ſufficientes, ne mendicare teneatur, occaſio laborandi eidem ſuppeditanda, aut, ſi talem per ſe invenire poſſit, ad laborem compellendus (§. 736.); *in Rep. inſtituenda ſunt ergaſtula, & in iis ad laborem adigendi, qui, cum laborare poſſint, mendicare malunt.*

Apud Romanos ergaſtulum dicebatur locus, in quo mancipia deteriora in vinculis opus facere cogebantur. Aſt cum apud nos ſervitus dudum in deſuetudinem abierit; ergaſtula in ſignificatu Romanorum nullum amplius habent uſum. Quoniam vero ſignificatus generalis, qui ſpeciali ineſt, convenit loco, in quo opus facere coguntur, qui cum laborare poſſint, nolunt, ſed ut in otio vitam tranſigant mendicando aliis ſunt moleſti, in quavis autem Rep. hoc tolerandum non eſt (§. 735.); ſignificatus iſte generalis a moribus noſtris minime abhorret, conſequenter cum vocabulo alio deſtituamur, in eodem quin idem accipere liceat dubitandum non eſt. Ceterum uſus ergaſtulorum apud nos etiam hic eſt, ut homines nullius frugis in ea detrudantur, & ibidem opus perficere cogantur, donec ad meliorem frugem redierint.

§. 738.

Digitized by Google

§. 738.

Ptochotrophium dicitur locus, in quo aluntur egeni, qui labore ſuo ea, quibus ad vitæ neceſſitatem indigent, acquirere nequeunt, ac deſtituuntur cognatis, vel amicis, qui indigentiæ ipſorum proſpiciunt. Quoniam Rectori civitatis curæ eſſe debet, ne mendicis atque egenis deſint ea, quibus ad vitæ neceſſitatem indigent (§. 734.); *in Rep. inſtituenda ſunt ptochotrophia, & in iis alendi, qui labore ſuo acquirere non poſſunt ea, quibus ad vitæ neceſſitatem indigent, nec aliunde habere poſſunt.* *De ptochotrophiis.*

Non eſt quod dicas, his permittendum eſſe ut mendicent, aut alio modo egeſtati ipſorum ex eleemoſynis publico nomine collectis eſſe proſpiciendum. Etſi enim hoc fieri poſſit, immo debeat; propterea tamen non tolluntur ptochotrophia; cumque facile appareat fieri haud quaquam poſſe ut omnes, quibus jus mendicandi natura competit, in ptochotrophiis alantur, hiſce non obſtantibus erunt adhuc multi, immo plurimi, quibus vel mendicatio permittenda, aut ex eleemoſynis publicis proſpiciendum. Negari adeo nequit, in Rep. bene conſtituta ptochotrophia deſiderari minime debere.

§. 739.

Rector civitatis curæ habere debet ægrotos, quibus deſunt ad vitam conſervandam & ſanitatem recuperandam neceſſaria. Ægroti, quibus deſunt ad vitam conſervandam & ſanitatem recuperandam neceſſaria, quamvis ſi ſani eſſent labore ſuo acquirere valerent, quæ ad vitæ neceſſitatem faciunt, omnino accenſendi ſunt egenis (§. 238. *p.* 4. *Jur. nat.*). Quamobrem cum Rectori civitatis curæ eſſe debeat, ut ne egenis deſint ea, quibus ad vitæ neceſſitatem indigent (§. 734.) & quicquid is ad hoc conferre poteſt, ut ſubditi ægroti ſanitatem recuperent, ad id faciendum obligetur (§. 715.); idem quoque curæ habere debet ægrotos, quibus deſunt ad vitam conſervandam & ſanitatem recuperandam neceſſaria. *De cura ægrotorum.*

Ægroti per ſe miſeri ſunt: quodſi paupertas, vel egeſtas miſeriam auget, eidem opem ferre nolle, plus quam immiſericordiæ eſt. Ne igitur ſint immiſerabiles, aliena miſericordia vivere ac ſanari debent. Quamobrem Rector civitatis nihil reliquum facere debet, quod ad miſeros iſtos alendum & ſanandum pertinet. Non eſt quod dicas, opera miſericordiæ privatis eſſe relinquenda, quippe qui non modo naturaliter miſericordes eſſe obligantur, (§. 257. *part.* 4. *Jur. nat.*) conſequenter a Rectore civitatis ad id compellendi (§. 395.), verum etiam quatenus ſocietatem civilem contraxerunt, quæ ſocii miſeriam communem facit. Etenim cum plurima obſtent, quo minus ſinguli faciant, quod eſt officii ſui; & quod univerſitatis eſt, id Rector civitatis curæ habere debet; ad ipſum omnino pertinet, ut curæ habeat ægrotos miſerabiles. Non de ſuo miſericors eſſe tenetur Rector civitatis erga eos, qui a morbo, quo laborant, ſuo ſumtu ſe liberare nequeunt: quæ enim facit quà Rector civitatis non ſuo ſumtu facit, ſed ſumtu univerſitatis, ſeu publico, cujus quippe nomine id facit. Quamvis enim etiam quà privatus miſericors eſſe debet (§. 259. *part.* 4. *Jur. nat.*); facile tamen patet, officium privatum non extendendum eſſe ultra id, quod in poteſtate eſt.

§. 740.

Noſocomium dicitur locus, in quo ægrotantes pauperes aluntur & curantur. Quoniam Rector civitatis curæ habere debet ægrotos, quibus deſunt ad vitam conſervandam & ſanitatem reſtituendam neceſſaria (§. 739.); *in Rep. noſocomia ſunt inſtituenda.* *De noſocomiis.*

Pertinet huc etiam inſtitutum Fratrum miſericordiæ in Eccleſia Romana, qui ægrotantes egenos in monaſterium ſuum colligunt &, ne languoribus atque inedia conſumantur, miſerorum membra relevent. Huc etiam pertinet inſtitutum aliorum religioſorum, qui pharmacopolia inſtruunt, & ex iis ægrotis pauperibus medicamenta a Medico præſcripta gratis præbent. Sed de iſtiuſmodi inſtitutis non tam in Jure naturæ, quam in Politica agendum. Ceterum noſocomiis affines ſunt domus, in quibus milites invalidi aluntur, ne mendicando vitæ neceſſitati-

Digitized by Google

tatibus proſpicere teneantur. Qui enim univerſitatis cauſa valetudinis jacturam fecerunt, iis officium univerſitati præſtitum non debet eſſe damnoſum, quin potius hujus eſt miſeriæ ipſorum, quæ prorſus tolli nequit, medelam afferre, quantum licet.

§. 741.

De cura pupillorum egenorum. *Rectori civitatis curæ eſſe debet, ut pupilli egeni educentur.* Pupillis deeſſe vires ſufficientes, ut labore ſuo acquirant ea, quæ ad vitæ neceſſitatem ſufficiunt, per ſe patet. Et quoniam egeni ſunt, nec res neceſſarias in patrimonio habent (§. 238. *part. 4. Jur. nat.*), conſequenter iis quoque ſumtibus deſtituuntur, quos educatio requirit. Quoniam itaque Rectori civitatis curæ eſſe debet, ne egenis deſint ea, quibus ad vitæ neceſſitatem indigent (§. 735.), tum etiam ut probe educentur liberi, quorum parentes ſumtus neceſſarios ſuppeditare ipſis non potuerunt (§. 429.); is utique curæ habere debet, ut pupilli egeni educentur.

Educatio liberorum magnum momentum affert ad ſalutem Reip. ut ideo ejus interſit, ne negligatur, aut parum diligenter curetur. Pupilli perſonæ miſerabiles ſunt, & abſque ope aliena ſibimetipſis conſulere nequeunt. Quodſi fuerint egeni, miſeria ipſorum augetur inopia. Quamobrem ſi nemo ſit, qui opem ferat, miſeris pereundum foret. Crudelitatis itaque foret eos negligere. Quod vero univerſitatis ſit, conſequenter ad Rectorem civitatis pertineat eorum miſeriam ſublevare, abunde intelligitur per ea, quæ paulo ante annotavimus.

§. 742.

De orphanotrophiis. *Orphanotrophium* eſt locus, in quo educantur pupilli egeni. Quoniam Rectori civitatis curæ eſſe debet, ut pupilli egeni educentur (§. 741.); *in Rep. orphanotrophia condenda ſunt.* Et quoniam perinde eſt, ſive liberi fuerint parentibus orbi, conſequenter pupilli (§. 840. *part. 7. Jur. nat.*), ſive parentes ſint adeo pauperes, ut ſumtus in educationem liberorum facere nequeant; *in orphanotrophia etiam recipiendi ſunt liberi parentum paupertate preſſorum.*

Non hic agimus de iis, quæ pertinent tum ad pupillos in orphanotrophiis educandos, tum ad eos, qui educationi eorum præſunt. Quamvis enim Jus naturæ, ſicuti omnes actus humanos, ita etiam inſtitutionem orphanotrophiorum regat, & in iis ſingulis officia ſua præſcribat; ad particularia tamen ejuſmodi deſcendere non licet: id quod etiam de ergaſtulis, ptochotrophiis, aliiſque inſtitutis publicis tenendum. Sufficit nos in Tomis anterioribus demonſtraſſe principia, unde talia ſunt derivanda, & eum, qui animum advertit ad ea, quæ ex officiis lege naturæ præſcriptis deduximus, non ignorare modum, quo illa hinc ſit derivanda.

§. 743.

De liberis pauperibus abſque parentum ſumtu inſtituendis. *Si parentes equidem habeant, unde de alimentis proſpicere poſſunt liberis ſuis, aſt ſumtus facere nequeunt, ut inſtituantur in iis, quorum notitia ipſis neceſſaria; in Rep. curandum, ut abſque parentum ſumtu inſtituantur.* Etenim in Rep. non modo curandum, ut liberi abſque ſumtu parentibus oneroſo inſtituantur in iis, quorum notitia ipſis neceſſaria atque utilis, verum etiam negligendi non ſunt illi, quorum parentes ſumtus neceſſarios ſuppeditare non poſſunt (§. 429.). Quoniam ergo negligendi eſſent, niſi gratis inſtituerentur, quod per ſe patet; in Rep. curandum eſt, ut abſque parentum ſumtu inſtituantur.

Gratuita liberorum egenorum inſtitutio ſpecies eleemoſynæ eſt, cum ejus eadem ſit neceſſitas, quæ alimentorum: hæc enim faciunt ad vitam animalem, illa vero requiritur, ut vitam hominis vivere poſſis. Pueri itaque & puellæ ſumtu publico educandi alimentariis æquiparantur. Horum cum curam gerere debeat Rector civitatis (§. 741.); quidni etiam illorum?

Digitized by Google

§. 744.

De Scholis pauperum.

Scholæ pauperum dicuntur, in quibus gratis inſtituuntur pueri atque puellæ in iis, quorum notitia ipſis neceſſaria ac utilis. Quoniam ut hoc fiat, in Rep. curandum (§. 743.); *in Rep. ſcholæ pauperum ſunt inſtituendæ*. Vocantur hæ etiam *Scholæ piæ*. Et quia in orphanotrophiis pueri atque puellæ ſimiliter inſtituuntur in iis, quorum notitia ipſis utilis ac neceſſaria (§. 648. *part. 7. Jur. nat.* & §. 743. *b.*); *Scholæ pauperum cum orphanotrophiis conjungendæ*.

Orphanis æquiparantur liberi quoad inſtitutionem quorum parentes in eandem ſumtus facere nequeunt, cum perinde ſit ac ſi carerent parentibus eorumque præſidio ac ope. Quamobrem a fine orphanotrophiorum minime abhorret, ut liberi pauperum in iis gratuita fruantur inſtitutione. Iidem vero, quatenus carent didactro, componuntur egenis, quibus jus mendicandi, conſequenter eleemoſynam petendi (§. 53. *part. 4. Jur. nat.*), naturaliter competit (§. 244. *part. 4. Jur. nat.*). Solvere igitur pro ipſis didactrum idem eſt ac eleemoſynam dare.

§. 745.

De promiſcua mendicandi libidine non toleranda.

In Rep. promiſcua mendicandi libido non toleranda. Permittendum enim non eſt, ut mendicent, qui labore ſuo tantum acquirere poſſunt, quantum ad vitæ neceſſitatem ſufficit (§. 735.), ſed quibus ſunt vires ad laborandum ſufficientes iis occaſionem laborandi ſuppeditare, aut, ſi talem per ſe invenire poſſunt, eos ad laborem compellere debemus (§. 736.). Cumque naturaliter nemini liceat plus mendicare, quam quantum ad vitæ neceſſitatem ſufficit (§. 226. *part. 4. Jur. nat.*); nec permittendum ut quis ultra id eleemoſynas corrodat in præjudicium aliorum egenorum & cum moleſtia dantium. Curandum tamen mendicis atque egenis, ne deſint ea, quibus ad vitæ neceſſitatem indigent (§. 734.). Quamobrem cum admiſſa promiſcua mendicandi libidine fieri haud quaquam poſſit, ut eleemoſynæ rite diſtribuantur, & illi eas accipiant, quibus debentur, nec plures accipiant, quam debentur, quod per ſe patet; in Rep. promiſcua mendicandi libido toleranda non eſt.

Clariſſime hinc perſpicitur, quam ſit neceſſe, ut eleemoſynarum diſtributio curæ publicæ demandetur, & eleemoſynarii conſtituantur.

§. 746.

De pœnis mendicationis illicitæ.

Quoniam in Rep. promiſcua mendicandi libido non toleranda (§. 745.), qui vero faciunt, quæ in Rep. permittenda non ſunt, pœnis coërcendi (§. 647.); *ſi qui mendicant, aut eleemoſynas petunt, qui jus mendicandi non habent, eos punire licet; multoque magis eos, qui miſeriam ſimulant, præſertim ſi crimen falſi accedat, ſeu falſis literis utantur ad fidem faciendam aſſertioni ſuæ, ſive mendacio*.

Amori univerſali omnium erga omnes & ſocietati quoque civili maxime convenit, ut indigentiam egenorum ſublevent illi, quibus fortuna opes dedit. Nemo tamen ſuæ culpa carere debet iis, quæ ad vitæ neceſſitatem faciunt. In Rep. igitur conſtituenda curæ quoque habendum, ne ſint mendici, qui oſtiatim eleemoſynas colligere tenentur. Ideo Moſes in Rep. Hebræorum conſtituit, ne inter eos ſint mendici, & mendicationem ſuſtulit. Quam moleſta ſit promiſcue permiſſa mendicandi libido, ſatis experiuntur omnes, ubi ea non coërcetur, & quam parum ea conveniat amori univerſali & ſocietati civili, abunde intelligunt, qui perpendunt, quod eleemoſynas corrodant indigni, neglectis haud raro iis, qui eaſdem maxime merebantur, & otio diffluant, qui laborare debebant, tandemque nihil agentes male agere diſcant, immo mendicando viam ad furta ſternant. Crimen falſi potiſſimum committitur ſimulando damna ex incendiis: quales mendici recte furibus æquiparantur, non ſolum quatenus ſurripiunt, quod naturaliter egenis debetur, verum etiam quatenus error, in quem doloſe inducunt alios, dat cauſam eleemoſynis. Durum itaque videri minime debet, ſi prava mendicandi libido pœnis coërceatur.

Digitized by Google

§. 747.

De nimietate eleemoſynarum præcavenda.

Cavendum eſt in Rep. ne ſubditi nimiis eleemoſynis onerentur. Etenim ſuperiori curæ eſſe debet, ne ſubditi in paupertatem, vel egeſtatem incidant, aut ad mendicitatem redigantur (§. 726.). Quamobrem cum eleemoſynæ nimiæ exhauriant opes ſubditorum, facile contingit, ut multi in paupertatem, vel egeſtatem incidant, aut tandem ipſi ad mendicitatem redigantur. Cavendum igitur eſt in Rep. ne ſubditi nimiis eleemoſynis onerentur.

Erunt forſitan nonnulli, qui exiſtimaturi ſunt, ſuperioris nullas eſſe hac in re partes. Enimvero plures ſunt, quam videri poterat, re non ſatis expenſa. Ita huc pertinet, ſi ad eleemoſynas referantur ſumtus alio longe fine faciendi, quam ut neceſſitati egenorum proſpiciatur. Et in eundem cenſum referendum, ſi permittatur, ut obtentu pietatis inſignis ærarium commune ſectæ condatur & hoc pacto excutiantur loculi locupletiorum, ut ipſi tandem, & liberi ipſorum ad mendicitatem redigantur, qualis ſecta inter nos eſt eorum, qui *Herenbutti* dicuntur, & comitem de *Zintzendorff* auctorem & directorem venerantur. Tacemus alia, quæ in caſu emergente facile agnoſcuntur. Eadem nimirum vigilantia requiritur in Rectore civitatis, quæ eſt patrisfamilias in domo ſua, ut principiis obſtet, ne ſero medicina paretur.

§. 748.

De uſuraria pravitate.

In Rep. uſuraria pravitas non permittenda. Uſuraria enim pravitas conſiſtit in exactione uſurarum illicitarum (§. 1432. *part.* 4. *Jur. nat.*). Quamobrem cum uſuræ illicitæ ſint, ſi quis pecuniæ tuæ uſu vix tantum lucrari poteſt, quantum ad præſentem vitæ neceſſitatem ſufficit (§. 1416. *part.* 4. *Jur. nat.*), aut ſi excedunt lucrum, quod uſu pecuniæ facere poteſt debitor (§. 1430. 1431. *part.* 4. *Jur nat.*), conſequenter omnium maxime, ſi quis extremæ neceſſitatis cauſa oppignorare cogitur ſeculas ſuas; facile apparet, ſolutionem iſtiuſmodi uſurarum eſſe viam ad egeſtatem & mendicitatem. Quoniam itaque Rectori civitatis curæ eſſe debet, ne ſubditi incidant in paupertatem, vel egeſtatem, aut ad mendicitatem redigantur (§. 726.); in Rep. uſuraria pravitas non permittenda.

Uſuris immodicis maxime vexari pauperes, abunde notum eſt: id quod charitati maxime repugnat, ut vel hoc nomine toleranda non ſit uſurarum immodicarum exactio (§. 395.). Plurimum autem nocet uſuraria pravitas etiam aliis, qui alienæ pecuniæ uſu indigent, etiamſi eodem nihil lucrari poſſint. Nocent his uſuræ lege conceſſæ, prouti indies videmus, conſequenter multo majus damnum afferunt immodicæ, ſive ut tales exigantur, ſive in fraudem legis ſub alio titulo præſtentur. Quibus damna ex immodicarum & alias illicitarum uſurarum exactione emergentia non ignota ſunt; ii haud difficulter perſpicient, uſurariam pravitatem inter ea, quæ in Rep. toleranda non ſunt, haud poſtremum ſibi vindicare locum, præſertim cum lucri cupido, quæ plurimorum animos obſedit, facile eandem perſuadeat hominibus a charitate alienis. Quamvis enim charitas hominibus omnibus communis atque familiaris eſſe debeat; vix tamen ea quicquam aliud rarius eſt.

§. 749.

De pœna uſuraria pravitatis & uſurarum quantitate deſinienda.

Quoniam uſuraria pravitas in Rep. non permittenda (§. 748.), quæ vero permittenda non ſunt, pœnis coercenda (§. 647.); *Superior non modo quantitatem uſurarum deſinire debet, verum etiam iis majores, aut etiam in caſu prohibito alias permiſſas exigentes punire.*

Difficile eſt in genere determinare, quantæ uſuræ juſtæ eſſe debeant, vi eorum, quæ in parte quarta de uſuris licitis ac illicitis demonſtravimus (§. 1407. & *ſeqq. part.* 4. *Jur. nat.*). Ex. grat. apud nos uſuræ quincunces legitimæ ſunt, conſtat tamen fructus ex prædiis percipiendos non æquiparari hiſce uſuris. Quodſi ergo quis pecuniam alienam in uſum prædii ſui vertere cogatur, is eadem non tantum lucratur, quantum pro ejus uſu ſolvere tenetur, conſequenter uſuræ quincunces in hoc caſu naturaliter illicitæ ſunt (§. 1407. *p.* 4. *Jur. nat.*), præ-

Digitized by Google

ſertim ſi reditus prædii poſſeſſori alendo vix ſufficiant, quamvis in caſu alio naturaliter exigi liceret iſtis majores. Videbimus tamen deinceps fieri non poſſe, ut rigor juris naturalis in Rep. ſtricte obſervetur, ſed tolerandum ſubinde, quod iniquum, niſi ſubditi ſua ſponte æqui eſſe velint, inſtar zizaniorum, quæ penitus evelli ſine majore damno, quod frugibus datur nequeunt. Videndum tamen, ne plura tolerentur, quam quæ tolerari neceſſe eſt. Cumque nihil magis ab omni humanitate alienum ſit, quam uſurariam pravitatem exercere in pauperes, præſertim a ditioribus; in hoc caſu tanto ſeverius animadvertendum in acerbiſſimos fœneratores.

§. 750.

De pecunia uſu opificibus pro levibus uſuris comparando.

Opera danda eſt in Rep. ut opifices, qui aliena pecunia indigent, ea tamen vix tantum acquirere poſſunt, quantum valent uſuræ legitimæ, ſeu lege definitæ, uſum illius pro levioribus uſuris accipere queant. Per ſe patet, intereſſe Reip. ut opifices in opificio ſuo ſint diligentes, conſequenter ſi aliena pecunia indigeant, ne ejus uſu deſtituantur. Quoniam vero uſuræ illicitæ ſunt, quæ excedunt lucrum pecuniæ alienæ uſu faciendum (§. 1407. *part. 4. Jur. nat.*), nec in Rep. permittendum ſit, ut cives ad paupertatem, vel egeſtatem redigantur (§. 726.); ſi qui opifices aliena pecunia indigent, ea tamen vix tantum acquirere poſſunt, quantum valent uſuræ legitimæ, opera omnino danda eſt, ut uſum pecuniæ alienæ pro levioribus uſuris accipere valeant.

Non eſt quod exiſtimes hic præcipi, quæ ad praxin transferri nequeunt. Etenim non deerunt multi, præſertim locupletiores, qui levibus uſuris contenti ſunt, modo de ſorte ſint ſecuri. Quamobrem inſtitui poteſt ærarium publicum, in quod pro levibus uſuris confertur pecunia, unde deinceps adminiſtratores proſpiciunt indigentiæ opificum. Immo quidni pluribus perſuadeat charitas, ut ſine uſuris in idem conferant nummos ſuos, quos inde recipere poſſunt, quando iiſdem ipſimet indigent. Quænam vero de ærario iſtiuſmodi publico ſint conſtituenda, ea ad prudentiam civilem pertinent.

§. 751.

De dilapidatione bonorum non toleranda.

In Rep. tolerandum non eſt, ut cives bona ſua dilapident. Qui enim bona ſua dilapidat, abuſu ea imminuit (§. 459. *part. 2. Jur. nat.*), conſequenter tandem in paupertatem, immo egeſtatem incidit (§. 238. *part. 4. Jur. nat.*). Quamobrem cum ſuperiori maxime curæ eſſe debeat, ne ſubditi in paupertatem vel egeſtatem incidant (§. 726.); in Rep. tolerandum non eſt, ut cives bona ſua dilapident.

Equidem naturaliter unicuique permittendus rerum ſuarum abuſus (§. 169. *part. 2. Jur. nat.*), conſequenter etiam in ſtatu naturali nemo impedire poteſt, ne quis bona ſua dilapidet; non tamen inde ſequitur, idem nec licere in ſtatu civili. Etenim in civitate libertas naturalis ſingulorum reſtringitur quoad eas actiones, quæ ad bonum publicum promovendum faciunt (§. 47.), conſequenter quatenus reſpectum quendam ad Remp. habent. Intereſt autem Reip. ne cives fiant pauperes, vel egeni.

§. 752.

De curatore prodigorum.

Quoniam prodigus plures & majores facit pro facultate patrimonii ſui expenſas, quam quas officium aliquod erga ſeipſum, vel erga alios exigit (§. 385. *part. 4. Jur. nat.*), adeoque dominio ſuo abuſus (§. 168. *part. 2. Jur. nat.*), bona dilapidat (§. 459. *part. 2. Jur. nat.*), in Rep. vero tolerandum non eſt, ut cives bona ſua dilapident (§. 751.); *prodigalitas in Rep. non ferenda*, conſequenter *prodigis adminiſtratio bonorum ſuorum adimenda & curator dandus, qui adminiſtret.*

Prodigis recte datur curator Jure Romano: id enim convenit æquitati naturali. Conſtare autem debet de prodigalitate, antequam dari poſſit. Quare ſi curatorem dari petunt agnati, vel cognati; prodigalitatem probare tenentur.

§. 753.

§. 753.

Quinam ludi ſint prohibendi.

Similiter quoniam in Rep. tolerandum non eſt, ut cives bona ſua dilapident (§.751.), conſtat autem ludendo haud paucos bona ſua dilapidare; *in Rep. prohibendi ſunt ludi, quibus bona dilapidantur*.

Iſtiuſmodi ludus eſt, qui Gallis *Baſſette* dicitur, & qui in ejus locum ſucceſſit *Pharao*, qui ludi nil habent, quod delectet, ſed ſaltem inſidias ſtruunt pecuniæ alienæ.

§. 754.

De nimio lucro ex ludis.

Quoniam ludi ſunt prohibendi, quibus bona dilapidantur (§.753.); ideo *non permittendum, ut quis lucrum capiat ex ludis, quibus bona dilapidantur, ſeu ut ex iis fiat locupletior* conſequenter *ferendum non eſt, ut ludo de lucro nimio, paupertatis & egeſtatis cauſa, contendatur* (§.365. *part. 5. Jur. nat.*).

Controverſia agitatur inter JCtos, utrum ex ludo concedenda ſit actio in foro, necne. Quoniam naturaliter permittendus eſt etiam dominii abuſus (§.169. *part. 2. Jur. nat.*), & contractus luſorius omnis jure externo in ſe illicitus non eſt, modo hoc dare vel facere lege naturali non ſit prohibitum (§.357. *p. 5. Jur. nat.*); ſi lege civili contrarium non ſancitum, quod ex ludo debetur, ſolvendum, & per conſequens ratio nulla eſt, cur actio in foro ad conſequendum id, quod debetur, non ſit concedenda. Enimvero ſi ludi fuerint prohibiti lege civili, vel lucrum, quod ex iis ſperare licet, ad certam quantitatem reſtrictum, in caſu priori deneganda eſt actio in foro, in poſteriori non concedenda niſi quoad quantitatem lege ſpectatam, ſalva tamen pœna propter legis transgreſſionem irroganda. Quoniam tamen in Rep. prodigalitas non permittenda, ita ut prodigis adimenda ſit bonorum adminiſtratio & dandus curator, qui adminiſtret (§.752.); Reipubl. bene conſtitutæ parum convenit, ut ad conſequendum id, quod ex ludo debetur, actio in foro concedatur, præſertim ſi in dando ludentes naturali libertate abutantur, quæ contractum luſorium tuetur (§.356. 357. *part. 5. Jur. nat.*). Ceterum ſi quæras, quodnam lucrum ſit nimium; haud difficulter reſpondetur, ſi conſiſtat in pecunia, qua quis ad res neceſſarias, ac utiles ſibi comparandas indiget, vel ad proſpiciendum futuræ vitæ neceſſitati: id enim legi naturali repugnat (§.365. *part. 5. Jur. nat.*) & curæ quoque ſuperiori in ſtatu civili incumbenti (§.726. *h.* & §.238. *p. 7. Jur. nat.*). Et huc omnino reſpiciendum, ſi vel certa lucri ex ludo capiendi quantitas determinanda, vel certis perſonis ludi omnes prohibendi (§.367. *p. 5. Jur. nat.* & §.395. *h.*).

§. 755.

De lotaria, olla & rota fortunæ.

Similiter cum lotaria, olla & rota fortunæ æquiparentur ludis fortuitis (§.320. 336. 337. 353. *part. 5. Jur. nat.*), & ſpes lucri facile imponat hominibus tenuioris ſortis, ut pecuniam, qua ad res neceſſarias ſibi comparandas maxime indigent, aleæ committant, conſequenter dilapident (§.459. *part. 2. Jur. nat.*); ludi autem, quibus bona dilapidantur, permittendi non ſunt (§.753.); ideo *nec lotariæ, nec ollæ fortunæ, nec rotæ in Rep. bene conſtituta permittendæ, niſi boni publici cauſa, quod aliter promoveri nequit, lotariæ concedantur* (§.24. 25.).

Lotariarum hodie frequentiſſimarum maximus abuſus eſt, qui in detrimentum Reip. cedit, cum homines tenuioris ſortis ſpe lucri ad dilapidandam pecuniam, qua maxime indigent, adducantur, multum pecuniæ in regiones peregrinas mittatur, pro qua nihil recipitur. Nemo negare poteſt, id non fieri ſine manifeſto Reip. detrimento. Quamvis itaque lotariarum detur uſus fini civitatis conveniens, ac ideo non improbandus; non tamen propterea lotariæ promiſcue ſunt permittendæ, & uſus earum, quantum datur, ita reſtringendus, ne facile degeneret in abuſum, aut, ſi a potiori fieri debeat denominatio, magis abuſus, quam uſus dici mereatur. Dico, quantum datur: neque enim concipi poteſt ulla Reſp. quæ abſque omni injuria adminiſtratur. Reip. omni ex parte perfectæ nonniſi in utopia locus eſt. Id tamen minime obſtat, quo minus eacognoſcamus, quæ ad perfectionem Reip. pertinent, ut ad eam contendamus, ne quid deficiat culpa noſtra. Olla autem ac rota fortunæ ad publicam utilitatem nihil prorſus con-

Digitized by Google

confert & lucra plerumque in rebus conſiſtunt, quas emere nollet, qui eas lucratur, & inſidias utplurimum ſtruunt hominibus tenuioris ſortis, qui cani apud *Æſopum* fruſtum carnis perdenti, dum umbræ inhiat, aſſimilantur.

§. 756.

Luſores dicuntur, qui luſum tanquam artem exercent: in ſpecie autem *Aleatores* appellantur, qui aleam tanquam artem exercent. Quoniam hominibus laborandum eſt (§. 514. *part. 1. Jur. nat.*), conſequenter labore ſuo unuſquiſque acquirere debet pecuniam, qua res, quibus indiget, ſibi comparet; *luſorum non eſt vitæ genus honeſtum* (§ 968. *part. 1. Jur. nat.*). *Luſor & aleator quinam dicatur.*

Convenit hoc notionibus hominum communibus. Inde nimirum eſt, ut luſores & aleatores vulgo male audiant, & communis hominum opinio labem quandam famæ ipſorum adſpergit.

§. 757.

Quoniam luſores & aleatores luſum & aleam tanquam artem exercent (§. 756.), conſequenter pecuniæ aliorum inhiantes præſertim imperitos & incautos defraudare ſtudent & iſtiuſmodi ludos eligunt, in quibus ipſis eſt major ſpes lucrandi, quam perdendi metus, immo de lucro nimio contendere ſolent, ut ea de cauſa multos ad pecuniam dilapidandam ſeducant, tolerandum vero non ſit, ut unus alterum fraudet (§. 537.) & ut ludendo pecunia dilapidetur (§. 753.), immo ad laborem compellendi, qui, cum poſſint, laborare nolunt (§. 514. *part. 1. Jur. nat.* & §. 395. *h.*); *luſores & aleatores in Rep. tolerandi non ſunt.* *De luſoribus non tolerandis.*

Tolerandum non eſt, ut cives pecuniam dilapident (§. 751.), nec fraudi faciendus locus (§. 537.). Proſcribendum igitur e Rep. eſt vitæ genus, quo non aliud intenditur, quam ut pecunia dilapidetur, ac alii defraudentur. Neque enim ſufficit, ut incauto nebulas offundat lucri cupido, ne prævideat damnum, quod incurrit, immo ne videat periculum, cui pecuniam exponit, nec fraudem luſoris advertat, qua eidem inſidiatur. Præcavendum omnino eſt, præſertim cum hoc facillime fieri poſſit, ne ſero nimis cum damno ſuo ſapere diſcant, qui tempeſtive ſapere nolunt. Convenit maxime naturæ ſocietatis civilis, quæ omnium eandem contrahentium facultates naturales animæ atque corporis unit, aut, ſi mavis, communes facit, ut intellectus eorum, qui ſapiunt, ſuppleat defectum illorum, qui per ſe ſapere nequeunt.

§. 758.

Superiori curæ habendum, ut pupillis ſint tutores, qui eorum educationem diligenter curent & eorundem bona fideliter ac diligenter adminiſtrent. Etenim ſuperiori curæ eſſe debet, ut liberi, conſequenter etiam pupilli (§. 840. *part. 7. Jur. nat.*) probe educentur (§. 429. *h.* & §. 255. *part. 7. Jur. nat.*), cumque ferendum non ſit, ut quis ab altero fraudetur (§. 537.), & præcavendum ne quis in paupertatem, vel egeſtatem incidat, aut ad mendicitatem redigatur (§. 726.), pupilli autem bona ſua per ſe adminiſtrare nequeant, illi etiam curæ eſſe debet, ut bona pupillorum fideliter adminiſtrentur. Quoniam itaque tutorum eſt pupillos educare & bona eorundem adminiſtrare fideliter ac diligenter (§. 850. *part. 7. Jur. nat.*), ſuperiori omnino curæ habendum, ut pupillis ſint tutores, qui eorum educationem diligenter curent eorundemque bona fideliter atque diligenter adminiſtrent. *De cura ſuperioris circa tutelam.*

Pupilli, cum orbi ſint parentibus, quos ipſa natura ducit ad eos educandum & fortunatos efficiendum, miſeratione digni ſunt, quod parentibus orbati fuerint, antequam eſſent educati & fortunæ ipſorum ab illis proſpectum fuiſſet. Plus igitur quam inhumanum foret, niſi in ſocietate civili univerſitas cauſam eorum ſuam faceret; conſequenter ſuperior, penes quem jus univerſitatis eſt, eorum curam in ſe ſuſciperet. Non ſuæ tantum utilitatis cauſa homines in civitatem coiverunt; verum etiam liberis ſuis non minus, quam ſibi proſpicere voluerunt. Obligationi itaque,

Digitized by Google

que, qua univerſi tenentur ſingulis (§. 28.), etiam ineſt cura pupillorum. Quod igitur pupilli per ſe facere nequeunt, ſed per alios fieri neceſſe eſt, id ut recte fiat curæ ſuperioris relictum.

§. 759.

Ea diſertius explicatur. Quoniam ſuperiori curæ habendum, ut pupillis ſint tutores, qui eorum educationem diligenter curant & eorundem bona fideliter adminiſtrant (§. 758.); *ad tutelam adminiſtrandam admittendi non ſunt, niſi perſonæ, quæ educationem pupillorum diligenter curare eorundemque bona fideliter adminiſtrare valent, & ut muneri ſuo ſatisfaciant omni cura diſpiciendum*, conſequenter *tutores teſtamentarii & legitimi prævia cognitione confirmandi, antequam adminiſtrationi ſe ſubmittant &, ſi tales deſint, vel ſatis tuto tutelam illis demandari non poſſe appareat, publica autoritate dandi idonei.*

Paucis hic multa comprehenduntur, ex quibus ea facile deducuntur, quæ de tutela conſtituenda ſunt in civitate tum quoad ejus delationem, tum quoad adminiſtrationem.

§. 760.

De magiſtratu tutelari. *Magiſtratus tutelaris* ſunt perſonæ, quibus publico nomine omnis cura tutelarum committitur. Quamobrem *magiſtratus tutelaris eſt inquirere, num tutores teſtamentarii & legitimi ſint idonei, & his deficientibus dare tutores, nec non diſpicere, num tutores tutelam rite adminiſtrent, & curare, ut hoc faciant.* Jure Romano *tutores* a magiſtratu dati dicuntur *dativi*, qui ſignificatus quoad ſtatum civilem etiam in Jure naturæ retineri poteſt. Patet autem, *magiſtratum tutelarem eſſe tutorem ſuperiorem, cui ceteri ſubſunt.*

Neceſſitatem magiſtratus tutelaris colligere licet ex iis, quæ paulo ante annotavimus (*not.* §. 758.). Facile autem patet magiſtratum hunc munere ſuo recte fungi debere, ut pupillis ſatis ſit proſpectum.

§. 761.

De honorandis iis, qui bene de Rep. merentur. *In Rep. curæ habendum, ut, qui bene de eadem merentur, a ceteris honorentur.* Quoniam enim unuſquiſque alterum tanti exiſtimare debet, quanti meretur (§. 647. *part. 1. Jur. nat.*), conſequenter agnoſcere perfectionem alterius (§. 538. *part. 1. Jur. nat.*), adeoque virtutes intellectuales atque morales, quibus inſtructus eſt (§. 548. *part. 1. Jur. nat.*); ſi qui de Rep. bene merentur, ceteri ejus merita agnoſcere & propter ea honorare eoſdem debent. Quamobrem cum in Rep. opera danda ſit, ut ſinguli minimum actus externos ad legem naturæ componant (§. 395.), honor autem in actibus externis conſiſtit (§. 538. *part. 1. Jur. nat.*); in Rep. curæ habendum, ut, qui bene de eadem merentur, a ceteris honorentur.

Honor hic tanto magis debetur, quanto certius eſt eos, qui de Rep. bene merentur, bene mereri de ſingulis ejus membris, etſi diverſo modo. Alii enim conſulunt univerſis, alii vero cœtui cuidam in ſpecie, ita ut univerſus iſtiuſmodi perſonarum ordo de ſingulis bene mereatur, conſequenter perſonæ iſtæ ab aliis honorandæ propter earum merita in ſe & propter merita univerſi ordinis, in quo ſunt, in ſingulos. Ita ex. grat. Paſtor Eccleſiæ meretur honorem propter merita in Eccleſiam particularem, in qua munere ſuo fungitur, meretur vero etiam honorem propter merita totius ordinis Eccleſiæ miniſtrorum in univerſos. Ideo Apoſtolus 1. Timoth. V. 7. Qui bene præſunt, ait, presbyteri, duplici honore digni habeantur, nimirum primo, quia bene præſunt, ſecundo autem, quia ſunt in ordine presbyterorum, per ſe honore digno, conſequenter propter munus, quo funguntur.

Digitized by Google

§. 762.

Quoniam in Rep. curæ habendum, ut, qui bene de eadem merentur, a ceteris honorentur (§. 761.), nemo autem ob merita in Remp. alterum honorare poteſt, niſi qui verum de iis judicium ferre valet (§. 540. *part. 1. Jur. nat.*), ut vero merita in Remp. agnoſcantur & rite æſtimentur a ſingulis, fieri haud quaquam poteſt; ideo *in Rep. determinandi ſunt actus externi, quibus honor ob merita in Remp. exhibetur bene de eadem merentibus a ceteris* (§. 538. *part. 1. Jur. nat.* & §. 395.). *De honore ob merita in Remp. determinando.*

Haud difficile intelligitur, fieri non poſſe, ut ſinguli merita aliorum in Rempubl. diſtincte agnoſcant &, prouti par eſt, æſtiment, conſequenter unumquemque, qui de Rep. bene meretur, tanti exiſtiment, quanti meretur. Qui vero per ſe de re aliqua judicare nequit, is ſtare tenetur judicio aliorum. Quamobrem ſubditi acquieſcere debent in judicio ſuperioris de meritis in Remp. Hoc autem ſuppoſito, quæritur, quibusnam actibus externis judicium iſtud ſignificare debeant, ut honorem debitum bene merentibus exhibeant. Neceſſe igitur eſt, ut ſuperior eoſdem determinet, cujus ideo ſtandum eſt voluntate, quemadmodum ſtatur ejuſdem judicio. Per ſe enim patet, actus iſtos externos, in quibus honor conſiſtit, judicio illo niti (§. 538. *part. 1. Jur. nat.*).

§. 763.

Tituli vocantur vocabula, quibus ſignificatur præcellentia cujuſdam ſupra alios ob merita in Remp. Huc pertinet, quod nomina, quibus certum in Rep. munus deſignatur, tribuantur aliis, qui hoc munere non funguntur, ut indicetur, ipſos quoad merita ſingularia iis æquipararari, qui funguntur. *De titulis.*

Titulos definimus, quales eſſe debent, inſuper habito abuſu, cujus ratio habenda in Jure naturæ non eſt, in quo nimirum veritati unice litatur, & titulorum uſus, non abuſus demonſtratur.

§. 764.

Tituli & præcedentia ſunt modi apti ad honorem bene de Rep. merentibus a ſingulis exhibendum. Etenim titulis ſignificatur præcellentia ſupra alios propter merita in Remp. (§. 767.) & præcedentia eſt jus prioritatis in ordine a pluribus ſimul obſervando (§. 104. *part. 1. Jur. nat.*). Quamobrem cum titulos alteri tribuendo & præcedentiam in conventibus concedendo ſignificetur, nos merita ipſius in Remp. agnoſcere ac de iis ſtare judicio ſuperioris, conſequenter eidem honorem, quem judicio ſuperioris meretur, exhibeamus (§. 538. *part. 1. Jur. nat.*); tituli & præcedentia ſunt modi apti ad honorem bene de Rep. merentibus a ſingulis exhibendum. *De titulorum & præcedentia effectu.*

Nimirum ſi tituli & præcedentia determinantur pro diverſitate meritorum in Remp. ſingulis, qui de ea bene merentur, vel etiam certo cuidam ordini convenientes; eo ipſo docetur, quomodo ob merita in Rempub. unuſquiſque ſit honorandus. Signa, quæ ſignificatum fixum ac determinatum habent, referri nequeunt inter inania, quaſi tituli ſint vocabula nihil ſignificantia, & præcedentia nihil habeat realitatis, conſequenter in titulis & præcedentia honor non conſiſtat verus, ſed ſaltem putatitius. Id enim tum demum verum eſt, ſi tribuuntur non merentibus; in quo abuſus conſiſtit uſum minime tollens.

§. 765.

Quoniam tituli & præcedentia ſunt modi apti ad honorem bene de Rep. merentibus exhibendum (§. 764.), in hoc autem honore præcellentia ſupra alios conſiſtit, qui nimirum eodem carent, & præcellentia hæc dignitas civilis eſt (§. 205.); *dignitates civiles in titulis & præcedentia conſiſtunt.* *In quo dignitas civilis conſiſtat.*

Digitized by Google

Confunduntur ſubinde munera Reip. cum dignitatibus civilibus, quia hæ iſtis adhærent inſeparabiliter, ita ut qui munere fungitur, dignitate, quæ illam comitatur, fruatur. Sed quæ diverſa ſunt, ea a ſe invicem diſtinguenda.

§. 766.

Quibuſnam dignitates civiles conferenda.

Dignitates civiles non conferendæ ſunt niſi meritis. Conſiſtunt enim in titulis & præcedentia (§. 765.). Quamobrem cum tituli ſignificent præcellentiam ſupra alios ob merita in Remp. (§. 763.), ut ſint modi apti una cum præcedentia ad honorem bene de Rep. merentibus a ſingulis exhibendum (§. 764.), unicuique autem honor exhiberi debet, quem meretur (§. 648. *part. 1. Jur. natur.*); dignitates civiles non ſunt conferendæ niſi meritis.

Ponamus dignitates civiles conferri abſque meritis. Quoniam in titulis & præcedentia non amplius erunt ſigna præcellentiæ ſupra alios ob merita in Remp. ideoque deſinunt eſſe modi apti ad honorem exhibendum bene de Rep. merentibus a ſingulis, prouti ex demonſtratione anteriori (§. 764.) clarius eluceſcet. Erunt itaque dignitates civiles prorſus inutiles & nonniſi arrogantiam fovere aptæ (§. 566. *part. 1. Jur. nat.*), quæ cum ſit vitium (§. *cit.*), a vitiis autem revocandi ſint ſubditi (§. 456.), conſequenter non ad eadem incitandi; dignitates civiles conferri non debent niſi meritis.

Arrogantia vitium eſt, quod plurimum nocet Reip. ſi præſertim publice fovetur. Ut enim alia taceamus, ſi dignitates civiles conferantur immeritis, arrogantia luxum parit, in Rep. minime tolerandum (§. 733.); utpote eidem maxime infenſum. Quodſi dignitates civiles conferantur abſque meritis, neceſſe eſt, ut vileſcant, & his ſuperbientes deridentur ab iis, qui rectius ſapiunt, præſertim exteris. Accidit hoc inprimis, ſi nomina munerum, quibus dignitates adhærent, convertantur in titulos, ut iis ſuperbiant homines, quorum non ſunt paria merita cum illis, qui muneribus iſtis funguntur. Arrogantes non modo ſibi perſuadent, ſe his eſſe pares, verum etiam ab aliis tales haberi prætendunt: id quod in contemtum ipſorum munerum vergit, cum dignitas illorum, qui hiſce funguntur, ſimul vileſcat, conſequenter hi priventur honore, quem habere debebant, ut habeant alii, qui eam in contemtum adducunt. Non exiſtimandum eſt, dignitates civiles ſola hominum opinione niti & ab ea accipere naturam ſuam, ſeu, ut clarius loquar, determinationes eſſentiales ab ea eſſe petendas: id enim tum demum obtinet, ubi abuſu promiſcue conferuntur cuilibet, quem arrogantia compellit ad eas petendas, contrarium vero abunde patet ex iis, quæ hactenus dicta ſunt. In Rep. bene conſtituta ratio regit omnes actus, nec recte admittitur, niſi quod ex fine civitatis vi principiorum Juris naturæ legitime deducitur. Pſeudopolitici ſunt, qui aliter ſentiunt, nec ſaluti publicæ conſulunt, ſed officiunt.

§. 767.

De dignitatibus civilibus & titulis venalibus.

Quoniam dignitates civiles non conferendæ ſunt niſi meritis (§. 766.), promiſcue vero ad eaſdem patet aditus, ſi fuerint venales, ſeu certa pecuniæ ſumma ſoluta obtineri poſſint; *dignitates civiles*, conſequenter *tituli* (§. 765.) *non debent eſse venales*.

Sunt equidem qui exiſtimant medium aptum eſſe ad locupletandum fiſcum vendere titulos. Sed in Rep. bene conſtituta fiſcus augendus non eſt modo ſaluti publicæ adverſo & contra nitente Jure naturæ, quod reverenter habendum in omnibus, quæ in Rep. & Reſp. cauſa fiunt. Pertinent huc, quæ modo de Pſeudopoliticis annotata ſunt (*not.* §. 766.). Reſp. bene conſtituta non fert actus contradictorios in exercitio imperii, nec ita proſpiciendum eſt bono publico, ut dum proſis in parte una, noceas in altera. Multa circumſpectione opus eſt, ut quid expediat in Rep. rite dijudices. Qui bonum publicum non ex omni parte cognoſcunt, iis facile imponit ratio a parte una deſumta: neque enim perſpiciunt indivulſum nexum, quem partes omnes inter ſe habent. Actus, in quibus exercitium imperii conſiſtit, ita inter ſe connectuntur, ut unus dependeat ab altero; conſequenter ſi unus vitioſus fuerit, contagium inde trahat alter, & idem continuo etiam ad alios ſerpat, ac difficile tandem ſit fontem malorum perſpicere. Quamobrem hic maxime valet illud pervulgatum, principiis eſſe obſtandum.

§. 768.

Digitized by Google

§. 768.

De uſu dignitatum civilium.

Dignitates civiles debent eſſe præmia meritorum inſignium in Remp. Conſiſtunt enim in titulis & præcedentia (§. 765.) & per titulos ſignificatur præcellentia ſupra alios ob merita in Remp. (§. 763.), cumque præcedentia conſiſtat in jure prioritatis in ordine a pluribus ſimul obſervando (§. 104. *part.* 1. *Jur. nat.*), hac ipſa ſignificatur, quod ſupra alios meritis in Remp. excellat. Quamobrem ſi ob merita inſignia in Remp. dignitates civiles a ſuperiori conferuntur, ad quas conferendas nemini perfecte obligatur, ita ut eas exigere poſſit, quod per ſe patet; dignitates civiles ſpectantur tanquam præmium meritorum inſignium in Remp. (§. 295. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*). Quoniam itaque dignitates civiles non conferendæ ſunt niſi meritis (§. 766.); dignitates civiles debent eſſe præmia meritorum inſignium in Remp.

Intereſt Reip. ut ad præclara in Remp. merita incitentur illi, quibus ſunt vires ſufficientes ad præclare de Rep. merendum. Motivis itaque opus eſt (§. 889. *Pſych. empir.*), conſequenter præmiis (§. 296. *p.* 1. *Phil. pract. univ.*), ſine quibus non concipitur civilis obligatio ad præclare de Republ. merendum (§. 301. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*). Præmia non conſiſtunt niſi in pecunia & honore. Gloria ſtimulus eſt ad præclara præſtanda abſque ulla ſpe lucri (§. 771. *Pſych. empir.*), & qui gloria ducuntur, ii ſunt, qui præclare de Rep. mereri ſtudent. Placet his benignum aliorum de ſe judicium (§. 772. *Pſychol. empir.*), ac per conſequens honor alit ſtudium bene de Rep. merendi. Quamobrem cum tituli & præcedentia, conſequenter dignitates civiles (§. 765.), ſint medium aptum ad honorem bene de Rep. merentibus a ſingulis exhibendum (§. 764.); præmia meritorum egregiorum in Remp. meliora concipi nequeunt dignitatibus civilibus, ſive ea cohæreant muneribus publicis, ſive eadem ab iis ſint divulſa. Quodſi conferantur promiſcue petentibus, nulla prorſus habita ratione meritorum, omnium autem maxime ſi fuerint venales; præmia eſſe deſinunt, quæ ad præclare merendum incitamento eſſe debent, ut ideo dignitates civiles promiſcue conferre in immeritos idem propemodum ſit ac ſtudium bene merendi de Rep. ſupprimere. Et ſi vel maxime etiam conferantur in bene meritos gratis, motivis tamen detrahitur vis, ubi vident immeritos æquiparari bene meritis. Non ignotæ ſunt querelæ, nec eæ injuſtæ, ſi meritis nullum ſtatuatur precium, vel ſaltem non ſtatui appareat.

§. 769.

De ignominia, quibus afficiuntur præſertim ad dignitates civiles evecti.

In Rep. ferendum non eſt, ut quis ignominia afficiat alios, præſertim eos, qui dignitatibus civilibus ornati. Etenim nemo alterum ignominia afficere debet (§. 829. *p.* 1. *Jur. nat.*). Quamobrem cum curandum ſit in Rep. ut actiones minimum externæ ad normam legis naturalis componantur (§. 395.); in Rep. ferendum non eſt, ut quis ignominia afficiat alios. *Quod erat unum.*

Enimvero in Rep. potiſſimum curæ habendum, ut qui bene de Rep. merentur a ceteris honorentur (§. 761.) & eo fine in eos conferuntur dignitates civiles (§. 763. 764.), tanquam præmia meritorum egregiorum in Remp. (§. 768.). Quamobrem cum ignominia honori contrarietur (§. 538. 811. *part.* 1. *Jur. nat.*); in Rep. inprimis ferendum non eſt, ut ignominia afficiantur, qui dignitatibus civilibus ornati. *Quod erat alterum.*

Peccat in perſonam, qui alium ignominia afficit, quatenus naturaliter unicuique debetur, ne ab alio ignominia afficiatur. Peccat vero etiam in Rempublicam quatenus ſuperioris voluntate, quæ univerſi populi voluntas eſſe cenſetur, aut, ſi mavis Reip. inſtar perſonæ conſideratæ, is, quem honorari præ ceteris vult, ignominia non afficiendus. Obligatio autem, qua tenemur Reip. venit ab ipſa obligatione naturali, quatenus non modo civitates legi naturali convenienter inſtituuntur, verum etiam Reſp. conſtituuntur, prouti ex anterioribus abunde liquet, ut ideo obligatio utraque non lædendi famam alterius ſit æquiparanda. Quot vero modis ignominia quis afficiatur, patet ex iis, quæ alias prolixe docuimus (§. 812. & *ſeqq. p.* 1. *Jur. nat.*). Pertinent huc inprimis, quæ de injuriis ſpecialiter dictis tam verbalibus, quam realibus tradidimus (§. 874. & *ſeqq. part.* 1. *Jur. nat.*).

Digitized by Google

§. 770.

De pœna eorum, qui ignominia afficiunt alios.

Quoniam in Rep. ferendum non eſt, ut quis alios, præſertim eos, qui dignitatibus civilibus ornati ſunt, ignominia afficiat (§. 769.), qui vero faciunt, quæ in Rep. permittenda non ſunt, pœnis coercendi (§. 647.), & delicta atque crimina graviora pœnis quoque gravioribus coercenda (§. 626.) & publica magis, quam privata (§. 627.), conſequenter ea, quibus injuria committitur adverſus Remp. quam illa, quibus injuria ſaltem affertur privato (§. 581.); *Qui alios ignominia afficiunt, puniendi ſunt; qui vero ignominia afficiunt dignitatibus civilibus conſpicuos, gravius puniendi.*

Oſtendimus jam ſuperius injurias tam reales, quam verbales puniri poſſe in Rep. (§. 651.): ſed oſtendendum quoque erat, graviorem pœnam mereri eos, qui ignominia afficiunt viros dignitatibus civilibus conſpicuos. Duplicem hi committunt injuriam, utpote eodem actu & perſonam, & Remp. lædentes (*not.* §. 769.). Duplicem ideo merentur pœnam, conſequenter pœna graviori afficiendi. Ut vero hoc jure utatur ſuperior abſque omni conſcientiæ labe, ſollicite cavere debet, ne dignitates civiles conferantur in immeritos, conſequenter ne culpa ipſius vileſcant. Alias enim quodammodo concurrere videtur ad injuriam in viros dignitatibus civilibus ornatos, quatenus in hos committitur, cum dignitatibus iſtis deſtituti ſe illis pares exiſtiment, & ipſæ dignitates contemtus materiam aliis præbeant: id quod in vulgus notum eſt. Quodſi tituli ſint nomina munerum publicorum, quibus dignitates cohærent, contemtus in eos ipſos redundat, qui muneribus iſtis funguntur: id quod multum detrahit autoritati ipſorum, qua maxime indigent.

§. 771.

De modo obligandi ad præclara in Remp. merita.

Ad præclara in Remp. merita civiliter nemo obligari poteſt niſi dignitatibus civilibus. Etenim dignitates civiles, remoto abuſu, ſunt præmia meritorum inſignium in Remp. (§. 768.). Enimvero obligari civiliter nemo poteſt niſi pœnis & præmiis (§. 301. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Quamobrem cum per ſe patet, pœnas non eſſe aptas ad aliquem obligandum, ut præclare de Rep. mereatur; ad præclara in Remp. merita civiliter nemo obligari poteſt niſi dignitatibus civilibus.

Non eſt, quod objicias, præmia quoque conſiſtere poſſe in pecunia (*not.* §. 768.), aut rebus aliis, quæ donari poſſunt. Neque enim ſolum jam oſtendimus honore potiſſimum ali merita egregia in Remp. (*not. cit.*); ſed & conſiderare debemus, dona pleraque eſſe tranſeuntia, nec ad omnium notitiam pervenire, titulos vero & præcedentiam, ſeu dignitates civiles eſſe conſtantes & omnibus innoteſcere, quorum intereſt, ne earum ſint inſcii. Neque eſt, quod porro urgeas, dari etiam res alias, quibus collatis in viros de Rep. præclare meritos ſignificatur eorum præcellentia ſupra alios, quales ſint noſtro ævo in Europa ubivis recepti ordines equeſtres, & ordo bene meritorum, quem nomine a Gallis mutuato l'ordre pour merite dicimus. Etenim hi ordines non differunt a titulis, quamvis certis inſignibus gaudeant ad perſonas in eos evectas ab aliis diſtinguendas. Inventum hoc maximi faciendum, ſed in Politica diſertius explicandum. Ceterum ex propoſitione præſente denuo eluceſcit, quantum interſit, ut dignitatum civilium evitetur abuſus, quo vileſcunt, immo in contemtum adducuntur.

§. 772.

De puniendis libellorum famoſorum autoribus & vulgatoribus.

Libellorum famoſorum autores & qui eos divulgant, graviore pœna coercendi, quam quæ in injurias verbales alias ſtatuitur. Etenim libellorum famoſorum autores ſcriptis verbis injuriam inferunt aliis, eorumque famam lædunt (§. 876. *part. 1. Jur. nat.*), conſequenter delictum, vel crimen eorum præmeditatum eſt, & malitia manifeſta (*not.* §. 631.). Quamobrem cum delictum vel crimen præmeditatum graviori pœna ſit coercendum (§. 631.) & in gravitate pœnæ determinanda habenda ſit ratio malitiæ (§. 632.); libellorum famoſorum autores graviori pœna coercendi, quam quæ in injurias verbales alias ſtatuitur. *Quod erat unum.*

Enim-

Digitized by Google

Enimvero qui libellos famoſos divulgant, ad injurias, quæ per eos inferuntur, concurrunt, quatenus nimirum autor illius non alio fine libellum famoſum conſcribit, quam ut quæ nocent famæ alterius per alios latius divulgentur (§. 106. *part.* 2. *Phil. pract. univ.*). Quamobrem eum pœnam inter ſe communicent qui ad actionem ejus, qui te læſit, concurrunt (§. 1082. *part.* 1. *Jur. nat.*), conſequenter ob læſionem iſtam ſimul puniendi (§. 1081. *part.* 1. *Jur. nat.*), pro qualitate facti proprii (§. 1083. *part.* 1. *Jur. nat.*); *qui libellos famoſos divulgant, perinde ac eorum autores per demonſtrata, graviori pœna afficiendi, quam quæ in injurias verbales alias ſtatuitur. Quod erat alterum.*

Si libellorum famoſorum ſignificatus latior retinetur, quem in Jure naturæ vocabulo tribuimus (§. 876. *p.* 1. *Jur. nat.*); cum injuriæ verbales gradu differant, pœnæ quoque libellorum famoſorum gradu differre debent, nec eadem affici poſſunt eorum autores, vel vulgatores. Quodſi vero injurias leviores a gravioribus diſtinguere velis, & libellos famoſos reſtringere ad crimina, quæ alicui objiciuntur, quemadmodum in Jure civili obtinet; hoc utique civile eſt & rationem civilem habet, non naturalem (*not.* §. *cit.*). Nimirum ſignificatus reſtrictior huc facit, ut facilius certa quædam pœna libellorum famoſorum determinari poſſit. Quod vero vulgatores eorundem eum ipſorum autoribus in eundem fere cenſum referantur, manifeſta ratio eſt, quia nimirum abſque animo injuriandi non propalantur. Qui enim famæ aliorum derrahi non vult, is quæ eidem adverſa ſunt minime propalabit. Delectatur utique læſione famæ alterius, qui eidem adverſa divulgat.

§. 773.

Quoniam qui libellos famoſos divulgant, puniendi (§. 772.); *typographi quoque libellum famoſum excudentes & qui emendum vendendumque curant, puniendi.* Et quia *cenſores librorum* permittere non debent, ut typis deſcribantur ſcripta bonis moribus & ſtatui publico adverſa continentes (§. 477.), conſequenter impedire tenentur, ne libelli famoſi excudantur; *ſi libellos famoſos imprimi permittunt, gravius omnino puniendi, quam qui alio modo eos divulgant.* *De vulgatoribus libellorum famoſorum in ſpecie.*

Quædam jam ſupra de cenſoribus libellorum famoſorum annotavimus, ut turpitudinem facti oſtenderemus (*not.* §. 477.). Hic vero adhuc oſtendendum erat, in eos ſeverius eſſe animadvertendum, eum non modo ad vulgationem illorum concurrant, verum etiam faciant, quod e diametro officio illorum repugnat.

§. 774.

Onera Reip. dicuntur omnes ſumtus Reip. adminiſtrandæ ac defendendæ cauſa faciendi. *Onera Reip. quid ſint.*

Multos & magnos requiri ſumtus tum ad Remp. bene conſtitutam adminiſtrandam, tum ad eandem contra omnes inſultus hoſtiles defendendam, non minus ex iis intelligitur, quæ hactenus de Rep. conſtituenda demonſtrata fuerunt, quam obvia experientia confirmatur, ita ut nemo ſit, qui onera Reip. in dubium vocare poſſit. Hoc adeo manifeſtum eſt, ut derideretur, qui fingere vellet Rempubl. ſine ſumtu adminiſtrandam & defendendam.

§. 775.

Onera Reip. ferre tenentur univerſi. Qui enim in civitatem coeunt, ſeſe invicem ſibi obligant, quod commune bonum conjunctim promovere velint (§. 28. 9.). Quamobrem cum hoc obtineri non poſſit, niſi Reſp. adminiſtretur & contra omnes inſultus hoſtiles defendatur, prouti ex iis abunde intelligitur, quæ hactenus de Rep. conſtituenda, conſequenter de civitate rite ordinanda (§. 16.), demonſtrata fuerunt, ſine ſumtu autem Reſp. nec adminiſtrari, nec defendi poſſit (*not.* §. 774.); univerſi quoque iſtos ſuppeditare debent. Quoniam itaque ſumtus ad Remp. adminiſtrandam *Quinam onera Reip. ferre debeant.*

& de-

Digitized by Google

& defendendam neceſſarii ſunt onera Reip. (§. 774.); **onera Reip. ferre tenentur univerſi.**

Nihil magis naturale eſt, quam ut ad ſumtus ſocietatis cauſa faciendos contribuant omnes conjunctim, qui in ea ſunt, niſi ob rationem quandam ſingularem conſenſu ceterorum quidam eximantur. Quamobrem cum civitas ſit ſocietas (§. 4.), qui in ea ſunt ad ſumtus quoque civitatis cauſa faciendos, conſequenter ad Remp. adminiſtrandam & defendendam neceſſarios conjunctim contribuere debent.

§. 776.

De modo onera Reip. ſuſtentandi determinando.

Quoniam onera Reip. ferre tenentur univerſi (§. 775.); *in Rep. conſtituenda determinandi quoque ſunt modi, quibus ſumtus ad Remp. adminiſtrandam ac defendendam neceſſarii ſuppeditantur & ſuſtentantur* (§. 774.).

In conſtituenda Rep. haud poſtrema cura eſt determinare modum onera Reip. ſuſtentandi, ne ſinguli nimis onerentur, & ne deſint ſumtus neceſſarii ad Remp. adminiſtrandam & defendendam. Hiſce enim deficientibus, fieri haudquaquam poteſt, ut finis civitatis obtineatur, conſequenter ſingulis, qui in eam coiverunt, iis proſpiciatur, quemadmodum intendebatur. Non ſufficit noſſe, quænam finis conſequendi cauſa fieri debeant: niſi etiam adſit rerum gerendarum nervus, pecunia, magno conatu nihil agitur.

§. 777.

De contributione ſingulorum ad onera Reip.

Singuli ad onera Reip. contribuere debent pro modo facultatum, ne ſcilicet ad egeſtatem redigantur. Onera enim Reip. ferre tenentur univerſi (§. 775.), conſequenter ſinguli ad ea contribuere tenentur. Quoniam tamen nemo obligari poteſt ultra id, quod poſſibile (§. 209. *part. 1. Phil. pract. univ.*), & curæ habendum, ne ſubditi in paupertatem, vel egeſtatem incidant (§. 726.); ſinguli ad onera Reip. contribuere debent pro modo facultatum ſuarum, ne ſcilicet ad egeſtatem redigantur.

Vulgo dicitur onera in Rep. eſſe diſtribuenda in ratione lucri, quod percipitur. Quemadmodum vero hoc ex principiis de jure civitatis minime demonſtratur; ita etiam contingit plures emergere caſus, in quibus regula fallit & principiis illis adverſatur, ut oneribus in ea ratione diſtributis haud pauci evadant pauperes atque egeni, nec amplius ea acquirere labore ſuo valeant, quæ ad vitæ neceſſitatem faciunt. Accidit hoc, ſi extra ordinem onera majora ferenda ſunt; ſi difficillimis temporibus annona ingraveſcit & quæſtus conteritur; ſi qui ob numeroſam familiam, vel alia de cauſa vix tantum acquirunt, quantum ad præſentem vitæ neceſſitatem, nedum commoditatem ſufficit; ſi denique ob calamitates privatas, veluti morbos diuturniores, expenſæ privatæ multæ extraordinariæ fieri debent. Quodſi ergo onera ita diſtribuenda, ne ſi non omnes, ſaltem multi nimis premantur, immo opprimantur, magna circumſpectione opus eſt.

§. 778.

Unde quantitas onerum determinanda.

Curæ habendum in Rep. ne onera ſubditis imponantur ultra, quam Reip. adminiſtratio & defenſio exigit. Onera enim, ad quæ ferenda univerſi tenentur (§. 775.), imponuntur Reip. adminiſtrandæ & defendendæ cauſa (§. 774.). Quamobrem patet, non imponenda eſſe onera, quæ huc non faciunt, conſequenter curæ in Rep. habendum; ne onera ſubditis imponantur ultra, quam Reip. adminiſtratio & defenſio exigit.

Nihil in Rep. fieri debet abſque ratione ſufficiente: ratio autem petenda eſt a fine civitatis. Ejus cauſa ordinatur civitas; conſequenter Reſp. conſtituitur. Quamobrem non alia datur ratio onerum ſubditis imponendorum, quam quod ſine iis Reſpub. adminiſtrari & defendi nequeat. Hinc igitur æſtimandam eſt omne jus onerum imponendorum, quod lege naturali conceſſum.

§. 779.

§. 779.

De oneribus ordinariis & extraordinariis.

Onera ordinaria ſunt, quæ perpetuus uſus in adminiſtranda Rep. exigit; *extraordinaria* vero, quæ caſus quidam emergentes exigunt.

Iſtiuſmodi caſus extraordinarius eſt, ſi bellum exardeſcit. Huc etiam pertinet, ſi munimenta excitanda, ædificia publica extruenda, Rex magnam habeat familiam, legati in aulis exteris ſuſtentandi & ita porro.

§. 780.

De oneribus extraordinariis imponendis.

Quoniam onera Reip. univerſi ferre tenentur (§. 775.); eadem autem non imponenda ſunt ultra quam Reip. adminiſtratio & defenſio exigit (§. 778.). *Si caſus quidam emergunt, qui vel Reip. adminiſtrandæ, vel defendendæ cauſa ſumtus extraordinarios exigunt, onera extraordinaria imponenda ſunt* (§. 779.).

Oſtendendum hic erat jus onera extraordinaria imponendi, quod ſola neceſſitas non facit. Onera omnia Reip. ferre tenetur univerſitas (§. 775.), ac ideo etiam obligatur ferre extraordinaria: ex hac vero obligatione naſcitur jus onera extraordinaria imponendi (§. 23. *p.* 1. *Jur. nat.*). Quæ vero de modo onera diſtribuendi antea demonſtrata ſunt (§. 777.), ea inprimis in imponendis oneribus extraordinariis, præſertim majoribus ac ſubditos gravantibus, obſervanda.

§. 781.

Ærarium publicum quid ſit.

Ærarium publicum dicitur locus, in quo pecunia publica repoſita eſt.

Vocatur etiam ærarium ipſa pecunia publica uno in loco condita; ſed præſtat ab hac æquivocatione abſtinere.

§. 782.

De neceſſitate ærarii publici.

Quoniam univerſitas onera Reip. ferre debet (§. 775.), & ſinguli ad onera iſta contribuere tenentur pro modo facultatum ſuarum (§. 777.), ærarium vero publicum locus eſt, in quo pecunia publica reponitur (§. 781.); *Reſp. ærario opus habet.*

Non ignoro, eſſe nonnullos, qui exiſtimant, ſine ærario contineri poſſe Remp. Sed ut verum fatear, æquivocatio quædam latet in verbis. Etenim qui illud affirmant, potiſſimum ac unice fere contendunt, ſine milite mercenario conſiſtere poſſe Remp. conſequenter tributis non eſſe opus. Aſt etſi concedamus in quibuſdam Reip. formis milite mercenario non eſſe opus, negari tamen haud quaquam poteſt alios adhuc requiri ſumtus, ſine quibus Reſp. adminiſtrari nequit, &, ſi vel maxime tota civitas non habeat ærarium quoddam, cœtus tamen particulares, ex quibus conſtat, habere debent æraria, in quæ reponuntur pecuniæ in uſum publicum a ſingulis collectæ, & quæ ſimul ſumtæ ſubeunt vicem ærarii publici, ſicuti revera etiam hodie, ubi ærarium publicum habetur, adhuc ſunt æraria cœtuum particularium, quæ revera conſideranda ſunt tanquam pars ærarii publici, nec alia de cauſa conſtituuntur, quam ut brevi manu inde haberi poſſit pecunia ad uſus publicos incertis locis neceſſaria. *Huberus* de Jure Civitatis lib. 3. ſect. 3. c. 1. num. 2. qui ſententiam iſtam defendit, expreſſe ait: ſi rebus & finibus ſuis contenti populi nihil aliud agerent, quam ut quietem ſuam adverſus exteros tuerentur, & hac gratia ſe ipſos in armis exercitos & pro aris focisque paratos ad decertandum exhiberent, mercenariis militibus, qui majorem uſum, quam ut libertatem ipſorum opprimant, a quibus aluntur, habent nullum, facile carerent, quemadmodum pleroſque veterum illis caruiſſe conſtat. Probat hoc exemplis Lacedæmoniorum & Friſiæ patriæ ſuæ. Illos enim, quamdiu ſe domi continebant, ſine mercenariis militibus & ſine tributis, immo ſine auri & argenti uſu per quingentos annos id conſecutos fuiſſe, ut ne hoſtis ullus pedem in terra Laconica poneret; Friſiam vero vetuſtiſſimam libertatem inde a Romanis temporibus, maxime poſt *Caroli M.* ætatem ſine mercenariis, & ſine tributis ullis contra maximas exterorum invaſiones ſolide defendiſſe. Quis itaque non videt, ærarium publicum hic unice reſtringi ad uſum belli? Mutanrur vero etiam tempora, & in illis mutatur Rerump. ſtatus. Unde ipſe *Huberus* l. c. §. 5. tandem fateri cogitur, res vere

nunc

Digitized by Google

nunc æſtimanti nullum præſtantius optimi ſtatus civitatis & imperii ſignum atque argumentum haberi poſſe, quam ærarii communis providam conſtitutionem & diligentem adminiſtrationem.

§. 783.

De ſtatu ærarii publici.

Quoniam in ærario publico reponitur pecunia publica (§. 781.), conſequenter ea, qua neceſſitatibus Reip. proſpicitur (§. 23.); *in ærario publico ſemper parata pecunia eſſe debet, quantum Reip. adminiſtratio & defenſio exigit*, conſequenter cum onera Reip. a ſubditis ferenda vel ordinaria ſint, vel extraordinaria (§. 779.), *modi ærarium locupletandi duo ſunt, ordinarius & extraordinarius*.

Pecunia parata in ærario eſſe debet cum ad uſus ordinarios, qui ſatis certi ſunt; tum ad extraordinarios, qui in caſu emergente, præſertim belli tempore, offeruntur. Illis proſpicitur modis ordinariis, hiſce vero extraordinariis locupletandi ærarium. Quamobrem ſufficit, pecuniam paratam ſemper eſſe in ærario eo tempore, quo eodem indiget Rector civitatis, nec opus eſt, ut uſus incerti gratia pecunia ſterilis in ærario reponatur, niſi quantum prudentiæ eſt proſpicere caſui ſubito emergenti. Sed hæc pertinent ad prudentiam civilem, nec proprie ſunt hujus loci.

§. 784.

De ſumtibus Rectori civitati ſuppeditandis.

In regno ſubditi Regi ſumtus ſuppeditare tenentur ad ſuſtentandum ſe familiamque regiam & obtinendum dignitatis regiæ ſplendorem ſufficientes. Idem tenendum de optimatibus in Ariſtocratia. Etenim penes Regem eſt imperium (§. 139.), qui id boni publici cauſa exercet (§. 42. 35.). Et quantam in eo exercendo adhibere teneatur curam, ex iis abunde patet, quæ hactenus demonſtrata fuerunt. Quamobrem cum per ſe pateat, ſine ſumtu ſe familiamque ſuam Regem ſuſtentare non poſſe; populus omnino eos ſuppeditare tenetur. In regno itaque ſubditi Regi ſumtus ſuppeditare tenentur, ad ſuſtentandum ſe familiamque regiam ſufficientes. *Quod erat primum.*

Quoniam vero per ſe patet, intereſſe Reip. ne dignitas regia contemtui pateat, vulgus vero eandem æſtimet ex iis, quæ in oculos incurrunt, neceſſe omnino eſt, ut dignitas regia ſit in ſummo ſplendore. Quamobrem cum ſubditi Regi ſuppeditare teneantur ſumtus ad ſe familiamque regiam ſuſtentandum, *per demonſtrata*; ſumtus hi ſufficientes quoque eſſe debent ad obtinendum dignitatis regiæ ſplendorem. *Quod erat ſecundum.*

Cum in Ariſtocratia collegium optimatum idem ſit, qui Rex eſt in regno (§. 135. 139.); quæ de Rege demonſtravimus, ea etiam tenenda ſunt de optimatibus in ariſtocratia. Quamobrem optimatibus quoque ſuppeditandi ſunt ſumtus ad ſe familiaſque ſuſtentandas & dignitatis ſuæ ſplendorem obtinendum ſufficientes. *Quod erat tertium.*

Subditos ſeu populum Regi ſuppeditare debere ſumtus ad ſuſtentationem ſui atque familiæ regiæ ſufficientes, inſtar axiomatis ſumi poterat. Quæ vero de ſplendore regio adjecimus, ea decorum requirit, quod ipſa lex naturæ imperat (§. 204. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Status civilis efficit homines inæquales, propter diverſa eorundem in Remp. merita, quos natura fecerat æquales, cumque Rector civitatis meritis hiſce ſuperet omnes, ejus quoque ſumma eſt in civitate dignitas. Hujus igitur in determinando decoro maxime habenda eſt ratio. Quemadmodum enim decorum naturale determinatur per ea, quæ homini natura inſunt, vel ineſſe debent & huic convenientem ejus ſtatum (§. 196. *part. 1. Phil. pract. univ.*); ita *decorum civile* determinatur per ea, quæ unicuique inſunt, vel ineſſe debent, quatenus hanc in civitate gerit perſonam moralem. Unde *Decorum regium* æſtimandum ex iis, quæ perſonæ Regis qua talis inſunt, vel ineſſe debent. In ſtatu autem civili multum haud raro dandum eſt opinioni vulgi, ut per ea, quæ ſenſui patent, tanquam latentium ſigna adducatur ad debitam certarum perſonarum præſertim Rectoris civitatis exiſtimationem, prouti jam ante (§. 762.) inſinuavimus.

§. 785.

Digitized by Google

§. 785.

Quoniam ſubditi *Rectori civitatis* ſuppeditare tenentur ſumtus, *ad ſe familiamque ſuam ſuſtentandum & dignitatis ſuæ ſplendorem obtinendum* ſufficientes (§. 784.); eo fine ipſi *aſſignandi ſunt certi reditus, pro diverſitate circumſtantiarum augendi.* *De reditibus fixis eo fine Rectori civitatis aſſignandis.*

In Reip. conſtitutione a voluntate populi dependet, quoſnam reditus ipſi aſſignare velit, utrum ſcilicet ex agris publicis, an ex aliis ſubditorum præſtationibus fixis. Præſtat tamen prius, ne ſubditi contributionibus nimium onerentur. Ita olim *Romulus* urbe condita inſtituit, ut ager Romanus in tres æquas divideretur partes, quarum una pro ſacerdotibus & ſacrorum ſumtibus, ſecunda Reip. oneribus ſerviret, tertia in cives divideretur. Hoc nimirum pacto onera Reipub. non erant civibus moleſta, & Regi proſpiciebatur abunde de ſumtibus ad ſe familiamque ſuam ſuſtentandum neceſſariis. Enimvero cum lex naturæ ſaltem onera Reip. ad ſubditos devolvat, modum vero eadem ferendi, qui varius eſſe poteſt, non definiat, niſi quod lex perfectiva ceteris meliorem eligi jubeat, quem circumſtantiæ eligi permittunt; ideo nihil de eo per modum conſtantis præcepti injungi poteſt.

§. 786.

Prædia, quorum reditus aſſignantur Rectori civitatis ad ſuſtentandum ſe familiamque ſuam, dicuntur *Domania.* *Domania quid ſint.*

Significatum hunc fixum vocabulo tribuere libuit, ut citra confuſionem demonſtrentur ea, quæ de oneribus Reipub. tenenda ſunt, nec in quavis Rep. eodem modo ſeſe habent, etſi vaga loquendi libido ſignificatum laxiorem admittat, immo ſubinde idem a ratione non alienus ſit. Ita ſane Romuli ævo tertia pars agrorum Romanorum Reip. oneribus ſerviens *domaniorum* nomine a ceteris diſtingui potuiſſet, quia tunc ſumtus ad Regem regiamque familiam & ſplendorem dignitatis regiæ ſuſtentandum neceſſarii non ſeparabantur a ceteris ſumtibus Reip. cauſa faciendis.

§. 787.

Quoniam reditus ex domaniis Rectori civitatis ad ſuſtentandum ſe familiamque ſuam aſſignati ſunt (§. 786.), conſequenter ad uſus ipſius privatos deſtinantur, bona autem Regis privata ſunt, quæ ad uſus ipſius privatos deſtinantur (§. 286.); *reditus ex domaniis bona Regis privata ſunt. Et idem intelligitur de optimatibus in ariſtocratia.* *Qualia bona ſint reditus ex domaniis.*

Si ſignificatus vocabuli domaniorum latius extendatur, ut etiam complectatur ſumtus adminiſtrationis Reip. cauſa faciendos; reditus ex domaniis præter bona Regis privata comprehendunt quoque regia, quæ tamen cum iſtis in unam maſſam confundi non poſſe, ſi de jure Rectoris civitatis quoad uſum redituum ex domaniis ex lege naturæ ſtatuendum, ſupra oſtendimus (§. 287.).

§. 788.

Quia reditus ex domaniis bona Regis ſeu Rectoris cujuſcunque civitatis privata bona ſunt (§. 787.), conſequenter tanquam ipſius propria in dominio ejuſdem (§. 124. *part. 2. Jur. nat.*), de re vero ſua dominus pro arbitrio ſuo diſponere poteſt (§. 118. *part. 2. Jur. nat.*); *de reditibus* quoque *ex domaniis Rex, ac Rector quilibet civitatis pro arbitrio ſuo diſponere poteſt*, conſequenter *uſumfructum in domanio ad dies vitæ ſuæ alteri concedere, reditus ex domaniis aliis locare poteſt.* *Libera diſponendi poteſtas de reditibus ex domaniis.*

In reditus ex domaniis Rector civitatis plenum habet dominium, modo eos liberalitate ſua non ita imminuat, ut, cum non amplius ſint ſufficientes ad ſuſtentandum ipſum familiamque ejus & ſplendorem dignitatis eidem convenientis, ſubditi tributis extraordinariis onerentur:

Digitized by Google

id nimirum perinde foret, ac ſi liberalis eſſet non de ſuo, ſed de eo, quod civium eſt, id quod legi naturæ, quamvis ea liberalitatem præcipiat (§. 251. *part. 4. Jur. nat.*), parum convenit (§. 97. *part. 4. Jur. natur.*). Bene merita in Remp. compenſare ad Reip. adminiſtrationem pertinet, conſequenter huic fini ſerviunt ſumtus adminiſtrationis Reip. cauſa faciendi, quantum ærarium publicum permittit (§. 781.).

§. 789.

De proprietate domaniorum. *Domania non ſunt in dominio Rectoris civitatis, ſed univerſitatis ſeu populi, niſi regnum fuerit patrimoniale.* Etenim cum reditus ex domaniis aſſignati ſint Rectori civitatis ad ſuſtentandum ſe ſuamque familiam (§. 786.), conſequenter eo mortuo pertineant ad ſucceſſores quoſcunque; domania in uſum perpetuum inſtituta, conſequenter in dominio Rectoris civitatis, qui nunc eſt, eſſe nequeunt (§. 121. *part. 2. Jur. nat.*). *Quod erat primum.*

Quoniam vero univerſitas ſeu populus domania inſtituit, ne deſint reditus ad ſuſtentandum Rectorem civitatis ejuſque familiam neceſſarii, conſequenter ea ab initio fuerunt populi, ſeu univerſitatis; dominio in Rectorem civitatis minime translato; eadem manent in dominio univerſitatis, ſeu populi. *Quod erat ſecundum.*

Enimvero ſi regnum fuerit patrimoniale, imperium eſt in patrimonio, conſequenter in dominio (§. 448. 452. *part. 2. Jur. nat.*), Regis (§. 155.), ac ideo etiam in dominio ipſius omnia ſunt, quæ imperii cauſa conſtituta. Quamobrem cum per ſe pateat, imperii cauſa conſtituta eſſe domania (§. 786.); ſi regnum fuerit patrimoniale, domania ſunt in dominio Regis. *Quod erat tertium.*

Si regnum non fuerit patrimoniale, uſufructuarium eſt (§. 155.). Quamobrem etiam domania Rex habet ſaltem uſufructuario jure, unde jus ipſius æſtimandum eſt ex iis, quæ de uſufructu demonſtrata ſunt (§. 1420. & ſeqq. *part. 5. Jur. nat.*). Quando vero in regno patrimoniali dominium in domaniis tribuitur Regi; id intelligitur de regno perfecte patrimoniali. Quodſi enim fuerit imperfecte tale, cum ſaltem jus transferendi imperium pro lubitu ſit penes Regem (§. 292.), domania non poſſidet niſi jure uſufructuario, conſequenter jus in domaniis non majus habet quam Rex uſufructuarius. In caſu dubio regnum præſumitur patrimoniale imperfecte tale, & ſemper tale præſumitur, ſi populi voluntate fuerit patrimoniale factum, neque enim populus voluiſſe præſumitur, ut in præjudicium ſui domania alienentur. Ariſtocratia perfecte talis, ut pro lubitu de domaniis diſponere poſſint optimates, vix concipitur.

§. 790.

De alienatione domaniorum. Quoniam domania non ſunt in dominio Rectoris civitatis niſi regnum ſit patrimoniale (§. 789.), non dominus vero rem alienare nequit (§. 667. *part. 2. Jur. nat.*); *Rector civitatis, niſi regnum patrimoniale fuerit, domania alienare nequit*, conſequenter *ſi alienaverit, ſucceſſor domanium alienatum revocare poteſt.* Quoniam tamen de reditibus ex domaniis pro arbitrio ad dies vitæ ſuæ diſponere poteſt (§. 788.); *fructus perceptos a poſſeſſore repetere nequit ſucceſſor niſi a tempore mortis anteceſſoris.*

Succeſſori ex alienatione nullum naſcitur præjudicium, niſi quatenus carere debet fructibus inde percipiendis. Ad hos ipſi jus eſt, quam primum regnum ad eum devolvitur. Fructus igitur perceptos a morte anteceſſoris repetens, quod ſuum eſt repetit.

§. 791.

De oppignoratione domaniorum. *Rector civitatis domania oppignorare nequit, niſi habeat jus nova tributa indicendi abſque ulla reſtrictione.* Etenim Rector civitatis domania in dominio non habet, niſi regnum fuerit patrimoniale, quod hic non ſupponitur (§. 789.). Enimvero nemo oppignorare poteſt, niſi rem ſuam (§. 1164. *part. 5. Jur. nat.*). Quamobrem Rector civitatis domania oppignorare nequit. *Quod erat primum.*

Enimvero ſi habeat jus nova tributa indicendi, abſque ulla reſtrictione, ea indice-

re

Digitized by Google

re poterat, ſi ita viſum fuiſſet, cum domania oppignoraret, ne oppignoratione opus fuiſſet, conſequenter ſi ſubditi pignus luere coguntur, perinde eſt ac ſi tributum ſolverent, quod Rector civitatis jure ſuo imponere poterat. Quamobrem ſi habet jus nova tributa indicendi abſque ulla reſtrictione; domania oppignorare poteſt. *Quod erat ſecundum.*

Quodſi vero jus nova tributa indicendi ad certos caſus fuerit reſtrictum, cum domania oppignorare nequeat, niſi quatenus ipſi competit jus nova tributa indicendi *per demonſtrata n.* 2. domania quoque oppignorare nequit niſi in eo caſu, in quo ipſi permiſſum eſt nova tributa indicere. *Quod erat tertium.*

Non eſt, quod abſonum videatur oppignorare domania, non ſine novo tributo tuenda, ſi Rectori civitatis competat jus nova tributa pro lubitu indicendi. Etenim non uno in caſu contingit, ut tributum, ſi hoc tempore ſolvendum, oneret cives, quod alio tempore minus gravat. Oppignoratio igitur fit in commodum civium, non in detrimentum eorundem.

§. 792.

De præſcriptione domaniorum.

Domania nullo tempore præſcribi poſſunt. Etenim naturaliter uſucapio, conſequenter præſcriptio (§. 1031. *part 3. Jur. nat.*), non procedit, niſi ex derelictione præſumta (§. 1024. *part. 3. Jur. nat.*). Quamobrem cum ad Rectorem civitatis præſentem non pertineant niſi reditus ex domaniis (§. 787. 789.), nec factum anteceſſoris cujuſcunque nocere poteſt ſuo ſucceſſori (§. 790.); derelictio domaniorum concipi nequit, conſequenter præſumtio ejus nulla eſt. Quamobrem patet domania nullo tempore præſcribi poſſe.

Domania non ſubjacere juri civili, quod diſponit de rebus privatorum, facile patet. Quamobrem de iis judicandum eſt ex lege naturali, quod genuinum fontem præſcriptionis aperit. Ad hoc vero ſi recurrimus, præſcriptio domaniorum in numerum non entium utique referenda, cum notio, quæ ei convenire debet, contradictionem involvat, prouti ex demonſtratione propoſitionis præſentis patet. Accedit, quod ex ſilentio diuturno rei derelictio non præſumatur, ſi manifeſtæ fuerint rationes in contrarium (§. 1058. *part. 3. Jur. nat.*), quales in caſu domaniorum adeſſe nemo facile in dubium vocaverit. Cum enim ſilentium, ex quo conſenſus præſumitur, debeat eſſe ſcientis ac volentis (§. 1055. *part. 3. Jur. nat.*) abunde autem conſtet, Rectores civitatis curæ potius habere incrementum redituum, quam decrementum, ne quidem præſumuntur ſcire alium percipere fructus ad ſe pertinentes, niſi ſingulares prorſus fuerint rationes, cur id velint, multo difficiliores iis, quæ fuerunt domania alienantibus.

§. 793.

Quod quantocunque tempore elapſo revocari poſſint.

Quoniam *domania* nullo tempore præſcribi poterant (§. 792.), alienata vero revocari poſſunt (§. 790.); *quantocunque tempore elapſo revocari poſſunt.*

Etenim ſi præſcriptio allegari nequit a poſſeſſore domaniorum, revocationi, aut, ſi mavis vindicationi nihil obſtat, conſequenter quovis tempore revocari, ſeu vindicari domania poſſunt a quolibet poſſeſſore.

§. 794.

An cum conſenſu populi alienari poſſint.

Domania alienari nequeunt in regno ſucceſſorio cum populi conſenſu, niſi æquivalens in eorum locum ſubſtituatur: ſi non fuerit ſucceſſorium, cum populi conſenſu alienari poſſunt. Etenim ſi regnum fuerit ſucceſſorium, in locum Regis deficientis certa lege ſuccedunt alii (§. 279.), voluntate nimirum populi regnum condentis definita (§. 277.). Quamobrem cum ex illa delatione omnes ſucceſſores habeant jus quæſitum ad regnum, quale primo Regi fuerat delatum, jus etiam quæſitum habent ad reditus, qui ad regiam dignitatem ſuſtentandum deſtinati ſunt. Quoniam itaque jus quæſitum nemini invito auferri poteſt (§. 336. *part. 2. Jur. nat.*); reditus, qui ad regiam dignitatem ſuſtentandam deſtinati ſunt, conſequenter cum ad hos pertineant reditus ex doma-

maniis (§. 786.), in regno ſucceſſorio ne quidem cum populi conſenſu domania alienari poſſunt. *Quod erat primum*.

Quoniam tamen nihil detrimenti capit ſucceſſor, ſi in locum domaniorum alienatorum ſubſtituatur æquivalens, cum ipſa domania in dominio ejus non ſint (§. 789.), ſed ſaltem reditus ad eum pertineant (§. 787.); quin cum populi conſenſu alienari poſſint, dubitandum non eſt. *Quod erat ſecundum*.

Quod ſi regnum non fuerit ſucceſſorium, ſed electivum, dum Rex novus eligitur, cum is nullum jus ſicuti ad ſucceſſionem, ita nec ad reditus ex domaniis ante electionem habeat (§. 278.), ſumtus ad ſuſtentandum ipſum familiamque ejus & ſplendorem dignitatis regiæ eidem aſſignare poteſt, quos voluerit populus. Quamobrem nil prorſus obſtat, quo minus Rex præſens cum conſenſu populi domania alienet. Ea igitur cum populi conſenſu alienare poteſt. *Quod erat tertium*.

Quæ in regno ſucceſſorio adhuc notari poterant de eo caſu, in quo nondum nati ſunt ad regnum capaces, quando domania alienantur, patet ex iis, quæ in caſu ſimili ſuperius de jure ſuccedendi demonſtrata ſunt (§. 366.). Ceterum cum jus ſuccedendi in reditus ex domaniis conjunctum ſit cum jure ſuccedendi in regnum; non puto fore quenquam, qui dubitaverit, quæ de ſucceſſione in regnum valent, ea etiam valere debere de ſucceſſione in reditus ex domaniis. Quando Rex electus moritur, imperium ad populum redit (§. 314.). De regno igitur & ad idem pertinentibus pro lubitu diſponere poteſt populus, cum nemo ſit, cui jus quoddam auferri queat.

§. 795.

De incremento redituum ex domaniis a populo facto.

Si reditus ex domaniis augeat populus ob rationes, quæ unice ad perſonam Regis præſentis reſpectum habent; a populi unice voluntate dependet, utrum incrementum hoc ſucceſſori relinquere velit, an nolit; ſecus, ſi ob rationes alias quaſcunque. Etenim ſi populus reditus ex domaniis augeat ob rationes, quæ unice ad perſonam Regis præſentis reſpectum habent; populus ſaltem in incrementum conſenſit Regis præſentis cauſa, minime autem voluiſſe intelligitur, ut ſit perpetuum. Jus igitur ad iſtud incrementum tantum tranſtulit in Regem præſentem, non vero in ſucceſſorem, conſequenter jus hoc perſonale eſt (§. 539. *part.* 3. *Jur. nat.*). Quamobrem cum jus perſonale morte perſonæ extinguatur (§. 542. *part.* 3. *Jur. nat.*); jus ad incrementum illud morte Regis præſentis expirat, conſequenter a populi unice voluntate dependet, utrum id ipſum ſucceſſori relinquere velit, an nolit. *Quod erat unum*.

Enimvero ſi rationes incrementi reſpectum non habeant ad perſonam Regis præſentis; eædem ſubſiſtunt, etiamſi alius in regno ſuccedat. Quamobrem populus facile voluiſſe intelligitur, ut incrementum hoc ſit perpetuum & jus ad idem non minus cohæreat juri ſuccedendi, quam jus ad reditus ceteros ex domaniis. Quoniam itaque jus ad reditus ceteros ex domaniis ſucceſſori auferre nequit populus *per partem ſecundam propoſitionis præcedentis* (§. 794.); nec jus ad incrementum redituum ex domaniis auferre poteſt. *Quod erat alterum*.

Ex. grat. Ratio augendi ſumtus ad dignitatem regiam ſuſtentandam neceſſarios, quæ perſonam Regis præſentis unice reſpicit, eſt numeroſa ejus familia. Quæ igitur reſpectu hujus dantur, ea ſucceſſor prætendere nequit. Gemina ratio eſt, ſi ob calamitates temporum reditus ordinarii ex domaniis non fuerint ſufficientes: qua de cauſa etiam incrementum illorum ſaltem in certum tempus, aut ſub certa conditione decerni poteſt. Quæ vero non perſonæ Regis præſentis, ſed regni cauſa conſtituuntur, ea utique perpetua ſunt, ſeu tamdiu durant, quamdiu regnum hoc modo conſtitutum durat. Ceterum rationes perſonales deſumi quoque poſſunt ab iis, quæ donationum cauſæ legitimæ ſunt (§. 114. & *ſeqq. part.* 4. *Jur. nat.*). Et ne dubitationi locus relinquatur, utrum rationes incrementi ſint tantummodo perſonales, nec ne; conſultum eſt, ut populus incrementum decernens eaſdem exprimat.

§. 796.

Digitized by Google

§. 796.

Si Rex de ſuo domaniorum reditus augeat, incrementum pertinet ad omnes ejus ſucceſſores. Etenim ſi Rex de ſuo domaniorum reditus augeat, actus hic æquiparatur donationi ſub lege fideicommiſſi mortis cauſa factæ (§. 140. *part.* 4. & §. 1070. *part.* 7. *Jur. nat.*), ſcilicet ut poſt mortem ſuam incrementum, quod fecit, ſit ſucceſſoris ac deinde a quolibet ſucceſſore transferatur in ſequentem. Quamobrem cum non minus fideicommiſſum (§. 1069. *part.* 7. *Jur. nat.*), quam donatio mortis cauſa ſit juris naturalis (§. 142. *part.* 4. *Jur. nat.*); incrementum hoc omnino pertinet ad omnes ejus ſucceſſores. *De domaniis a Rege de ſuo auctis.*

Populo igitur nullum jus eſt in hoc incrementum, nec ſucceſſorum ullus jus ad idem auferre poteſt. Dantur autem rationes, cur Rex de ſuo domaniorum reditus augere velit, veluti ſi id facit in majorem familiæ ſuæ ſplendorem; aut, ſi deſit familia, in ſplendorem ipſius civitatis. In jure tamen æſtimando ſaltem reſpicitur voluntas, non vero attenduntur motiva.

§. 797.

Si Rex de ſuo domaniorum reditus augeat; incremento legem dare poteſt, quamcunque voluerit. Etenim ex demonſtratione propoſitionis præcedentis patet, incrementum hoc eſſe donationis quandam ſpeciem ſucceſſorum gratia factæ. Enimvero a voluntate donatoris unice dependet, qua lege donare velit (§. 130. *part.* 4. *Jur. nat.*). Quamobrem ſi Rex de ſuo domaniorum reditus augeat; incremento legem dare poteſt, quamcunque voluerit. *De libertate Regis domania de ſuo augentis.*

Ex. gr. adjicere poteſt onus quoddam, veluti ut quotannis certa pecuniæ ſumma erogetur in pauperes, vel detur clericis, qui in aula ſacra adminiſtrant. Vix autem opus eſſe videtur, ut moneam, quando de incremento redituum ex domaniis loquimur, nos non intelligere incrementum, quod ex ipſis domaniis quomodocunque melioratis provenit, ſed de eo ſermonem eſſe, quod aliunde illis accedit.

§. 798.

Fideicommiſſum tolli poteſt conſenſu eorum, qui nunc vivunt & quorum intereſt, ne tollatur. Etenim cum nondum natus jus nullum habere poſſit (§. 830. *p.* 6. *Jur. nat.*), nec antequam fœtus in utero materno concipitur, ſpem acquirendi per nativitatem jus aliquod habeat (§. 836. *part.* 6. *Jur. nat.*); ſi fideicommiſſum conſenſu eorum, qui nunc vivunt, & quorum intereſt, ne tollatur, nondum natis, nec in utero materno conceptis nihil adimitur, quamvis fideicommiſſum, ſi jam nati, aut minimum in utero concepti eſſent, ad eos quoque quodammodo pertineret. Quamobrem ſi qui nunc vivunt & quorum intereſt, ne fideicommiſſum tollatur, in hoc conſentiunt, ut tollatur; nihil obſtat, quo minus conſenſu eorum tolli poſſit. Tolli igitur eorum conſenſu poteſt. *An fideicommiſſum tolli poſſit.*

Nimirum nemini ſublatione fideicommiſſi fit injuria. Nec eſt quod objicias, repugnare hoc voluntati fideicommiſſum relinquentis: neque enim prohibuiſſe ſupponitur, ne tollatur, nec ea dixiſſe, unde voluiſſe intelligatur, ut ſit perpetuum.

§. 799.

Quoniam fideicommiſſum tolli poteſt conſenſu eorum, qui nunc vivunt, & quorum intereſt ne tollatur (§. 798.), ex demonſtratione autem propoſitionis anterioris (§. 796.) conſtat, *incrementum redituum domaniorum a Rege præſente pro ſucceſſoribus inſti-* *De alienatione incrementi redituum domani.*

Digitized by Google

niorum a inſtitutum ſub lege fideicommiſſi; incrementum hoc *conſenſu eorum, qui nunc vivunt, Rege facti & regni capaces ſunt, alienari poteſt.*

Ex. gr. ponamus, Regem præſentem domaniis adjeciſſe prædium quoddam ſuum, vel ſua pecunia emtum. Succeſſor conſenſu eorum, qui regni capaces ſunt, prædium hoc alienare poteſt, immo dominium ejus transferre in filium quendam ſuum, vel filiam ſuam, vel agnatum alium.

§. 800.

Quando ea fieri non poſſit. *Si Rex incrementum domaniorum de ſuo inſtituens velit, ut idem ſit perpetuum; ſucceſſor conſenſu eorum, qui nunc vivunt, & regni capaces ſunt, illud alienare nequit.* Etenim cum ſucceſſor incremento domaniorum, quod de ſuo inſtituit, legem dare poſſit, quamcunque voluerit (§. 797.); prohibere etiam poteſt, ne alienetur, ac per conſequens ut idem ſit perpetuum. Quamobrem cum inſtitutio incrementi iſtius donationis quædam ſpecies ſit, prouti ex demonſtratione ſuperiori (§. 796.) apparet, donatio autem etiam fieri poſſit ſub pacto non alienandi rem donatam (§. 133. *part. 4. Jur. nat.*); ſi Rex incrementum redituum ex domaniis, quod de ſuo fecit, velit eſſe perpetuum, ſtandum erit ejus voluntate, conſequenter idem nec conſenſu eorum, qui nunc vivunt & regni capaces ſunt, alienari poteſt.

In caſu dubio facilius præſumitur voluiſſe, ut ſit perpetuum, quam idem non curaſſe, cum ordinarie id feciſſe intelligatur in majorem familiæ regnatricis ſplendorem, vel ipſius etiam civitatis ſplendorem.

§. 801.

De moneta procuranda. *Curæ habendum in Rep. ne deſit moneta ad res & operas comparandas ſufficiens.* Cum enim pro pecunia res & operæ quælibet ab alio comparentur (§. 293. *part. 4. Jur. nat.*); ſi deſit moneta ad res & operas comparandas ſufficiens, fieri haud commode poteſt, ut unuſquiſque ſibi comparet res & operas, quibus indiget. Quamobrem cum in Rep. curæ ſit habendum ne deſit rerum ad victum, amictum, habitationem vitæque commoditatem ac jucunditatem neceſſariarum copia omnibus ſufficiens (§. 420.), & tam laborum, quam rerum pretia ita determinanda ſint, ut quilibet ea ſibi comparare poſſit, quibus indiget (§. 424.); curæ etiam habendum, ne deſit moneta ad res & operas comparandas ſufficiens.

Monetæ penuria ingens malum eſt. Quamvis enim omnium rerum abundantia adſit, cum tamen nemo ſit, qui iis ſolis contentus eſſe poſſit, quæ ipſe habet, nemo quoque monetæ uſu quotidiano carere poteſt. Quantum penuria iſta ſit malum, inprimis experiuntur qui res majoris pretii emere ac vendere volunt, nec ſine moneta ſufficiente commercia florere poſſunt.

§. 802.

De diverſis monetæ ſpeciebus. Quoniam curæ habendum, ne deſit moneta ad res & operas comparandas ſufficiens (§. 801.), variis autem monetæ ſpeciebus diverſi nimirum valoris opus eſt, tum ad res & operas majoris pretii, tum ad eas, quæ minoris pretii ſunt, comparandas, & ſpeciebus exigui valoris indigemus indies cum ad frangendos majores nummos, tum ad ſupplendum, quod excurrit; *opera danda eſt, ut ſingularum ſpecierum monetæ proſtet ſufficiens copia.*

Nummorum minutorum neceſſitatem aperte loquitur indiſpenſabilis ſingulis diebus uſus. Et quam ſit moleſta illorum raritas, etiamſi majoribus abundes, experientia docet. Summæ igitur curæ haberi debet, ut nummorum minutorum ſufficiens copia proſtet.

§. 803.

Digitized by Google

§. 803.

Cura habendum in Rep. bene conſtituta, ut bonitas extrinſeca monetæ conveniat cum ejus bonitate intrinſeca, ſeu ut moneta ſit proba. Quoniam enim pecunia datur pro re qualibet (§. 292. *part.* 4. *Jur. nat.*), conſequenter etiam pro ea materia, ex qua moneta cuſa, veluti auro & argento (§. 333. *part.* 4. *Jur. nat.*), neceſſe omnino eſt, ut ſi quis aurum vendat, vel argentum, tantundem auri in nummis aureis, vel tantundem argenti in argenteis accipiat, quantum dat auri, vel argenti (§. 976. *part.* 4. *Jur. nat.*). Quamobrem cum bonitas intrinſeca monetæ æſtimetur ex materia & pondere, extrinſeca vero conſiſtat in valore arbitrio Rectoris civitatis eidem impoſito (§. 544. *part.* 4. *Jur. nat.*); in Rep. bene conſtituta curæ habendum, ut bonitas extrinſeca monetæ conveniat cum intrinſeca, ſeu, cum proba ſit moneta, ſi bonitas extrinſeca determinatur per intrinſecam, ſeu valor impoſititius reſpondet valori intrinſeco, quem a materia ac pondere habet (§. 545. *part.* 4. *Jur. nat.*), ut moneta ſit proba. *De bonitate extrinſeca moneta.*

Quantum interſit Reip. ut moneta ſit proba, non ignotum eſt illis, qui omnem commerciorum rationem intimius perſpiciunt, quæ quantum momentum habeant in Rep. ſatis exploratum eſt. Ideo *Huberus* lib. 3. de Jure Civitat. ſect. 3. cap. 2. §. 10. monet, monetam reprobam omnis commercii, quo ſtat res publica, nervos ſuccidere & fundamenta ſubruere: cujus aſſerti ratio luculenter patet per ea, quæ de pretio rerum & pecunia demonſtravimus in parte quarta Juris naturæ. Et hæc ſane ratio eſt, cur Sinenſes aliique populi uſi fuerint loco monetæ auro & argento puro pondere æſtimato.

§. 804.

Quoniam curæ habendum in Rep. bene conſtituta, ut bonitas extrinſeca monetæ conveniat cum ejus bonitate intrinſeca (§. 803.), in cudendis autem nummis & vaſis fabreſaciendis artifices auro & argento puro commode uti non poſſunt, ac ideo tantum æris ſoliditatis cauſa, aut plumbi, vel ſtanni coloris gratia addunt, quantum ad ſumtus & moderatum artificis lucrum ſufficit; *Rector civitatis præſcribere debet, quantum metalli vilioris auro & argento puro in nummis cudendis & vaſis fabreſaciendis admiſcere liceat, nec permittendum, ut ab ea lege recedatur,* conſequenter *qui hoc facere audent, pœnis coercendi* (§. 647.). *De ære viliori auro & argento puro permiſcendo.*

Niſi hoc obſervetur, impoſſibile eſt, ut civium & commerciorum detrimentum evitetur: naturaliter tamen fraus omnis prohibita eſt (§. 148. *part.* 5. *Jur. nat.*) & Rectori civitatis utique incumbit, omnem movere lapidem, ne eidem ullus concedatur locus.

§. 805.

Monetæ adulteratores dicuntur, qui vel monetam falſam cudunt, veluti vilioris metalli quantitatem majorem permiſcendo, quam lege publica cautum, vel etiam radendo eandem deminuunt. *Moneta adulteratores.*

Poſterius potiſſimum contingit in monetis aureis, præſertim iis, qui ex auro puriori conſtant.

§. 806.

Quia permittendum non eſt, ut major metalli vilioris quantitas auro & argento in cudendis nummis admiſceatur, quam lege publica definitum & qui hoc faciunt, pœnis coercendi (§. 804.), conſequenter nec ferendum, ut moneta, cujus bonitas extrinſeca publica fide nititur (§. 803.), radendo deminuatur, & qui hoc faciunt, pœnis itidem coercendi; adulteratores vero monetæ ſunt, qui alterutrum faciunt (§. 805.); *De moneta adulteratoribus puniendis.*

Digitized by Google

(§. 805.); *in Rep. ferendum non eſt, ut moneta adulteretur, & adulteratores pœnis coercendi.*

Cum monetarum adulteratores fraude, quam committunt, plurimum dent damni, graviorem omnino pœnam merentur (§. 625.), inprimis autem illi, qui falſam monetam cudunt, cum eorum fraus non a quolibet, qui eam accipit, detegi poſſit. Optandum vero foret, ne, qui punire debent alios monetam corrumpentes, ipſimet internam monetæ ſuæ bonitatem intrinſecam corrumperent, præſertim cum ejus uſus ob commercia cum exteris vicinis intra proprium territorium vix contineri poſſit.

§. 807.

De jure monetandi non promiſcue concedendo. *In Rep. permittendum non eſt, ut quilibet pro lubitu monetam cudat, ſi vel maxime moneta, quam cudit, fuerit bona.* Etenim in Rep. ferendum non eſt, ut major metalli vilioris quantitas auro & argento in cudendis nummis admiſceatur, quam lege publica definitum (§. 804.). Quamobrem cum hoc difficillime evitetur, nec adulteratores monetæ facile detegantur, immo ſi vel maxime proba moneta cudatur, de probitate tamen ejus non ſatis certi eſſe poſſunt, qui eadem utuntur, ſiquidem promiſcue permittatur, ut monetam cudat, qui velit; in Rep. permittendum non eſt, ut quilibet pro lubitu monetam cudat, ſi vel moneta, quam cudit, fuerit bona.

Monetæ probitatem tueri debet publica fides, cum qui eadem utuntur eam examinare minime valeant. Quod vero interſit Reip. ne fides publica fiat ſubleſta, aut ſuſpecta, nemo eſt qui neſciat. Signum utique fidei publicæ eſſe debet Imago & inſcriptio Rectoris civitatis una cum inſignibus, ut quilibet tutus ſit ab omni fraude, quæ in corrumpenda moneta facile committi poterat. Quamvis itaque qui ſine permiſſu ſuperioris proprio auſu monetam probam cudunt, adulteratoribus monetæ accenſeri nequeant; hoc tamen non obſtante graviter puniri poſſunt, quatenus fidem publicam ſurripiunt & lucro publico inhiant animo ſe locupletandi: id quod furto utique gravius crimen.

§. 808.

De exportatione monetæ probæ & invectione minus probæ. *In Rep. ferendum non eſt, ut moneta proba ad exteros exportetur & ejus loco minus probam invehant trapezitæ, aliique lucri ſordidi cupidi.* Etenim perinde eſt, ſive moneta corrumpatur, ſive exportata proba minus probam invehant trapezitæ & alii lucri ſordidi cupidi. Quamobrem cum adulteratio monetæ ferenda non ſit (§. 807.); nec monetæ probæ exportatio & minus probæ invectio ferenda.

Facile patet, ſi moneta proba exportetur & cum minus proba permutetur, id non fieri ſine manifeſto plurimorum damno, præſertim ſi ærario publico inferri nequeat niſi proba & a ſuperiore probata, quæ apud trapezitas & alios homines lucri ſordidi cupidos cum minus probata non ſine fœnore permutanda.

C A-

Digitized by Google

CAPUT VI.

De Juribus majeſtaticis.

§. 809.

De modo exercendi imperium civile.

I*Mperium civile ita exerceri debet, ut bonum publicum, quantum fieri poteſt, promoveatur.* Imperium enim civile quod eſt jus univerſis in ſingulos in civitate competens (§. 32.), non extenditur ultra eas actiones, quæ ad bonum publicum obtinendum pertinent (§. 35.). Quicunque igitur fuerit, qui imperium publicum exercet, id non ſui, ſed boni publici gratia exercet. Quamobrem patet, id ita exerceri debere, ut bonum publicum, quantum fieri poteſt, promoveatur.

Si ſtatus fuerit popularis, cum imperium in hoc ſit penes populum (§. 131.), obligatio hæc naſcitur ex ipſo pacto, quo in civitatem coivit hominum naturaliter liberorum (§. 146. *part.* 1. *Jur. nat.*) multitudo (§. 28.). Quoniam vero in ceteris Reip. formis imperium a populo delatum eſt vel uni cuidam perſonæ, vel pluribus conjunctim, & in utroque caſu jus populi habet civitatis Rector (§. 133. *& ſeqq.*), eadem obligatio oritur ex pacto, quod in delatione imperii populus vel cum ea perſona, vel iis init, cui vel quibus imperium defert.

§. 810.

Jura majeſtatica quænam ſint.

Quoniam imperium civile ita exerceri debet, ut bonum publicum, quantum fieri poteſt, promoveatur (§. 809.), lex vero naturæ dat jus ad ea, ſine quibus obligationi naturali ſatisfieri nequit (§. 159. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*); *qui imperium civile exercere debet, ei competunt omnia jura, ſine quibus ita exerceri nequit, ut bonum publicum, quantum fieri poteſt, promoveatur*, conſequenter cum jura majeſtatica ſint, quæ ad ſummum imperium ejuſque exercitium pertinent (§. 207.), *jura majeſtatica ſunt, ſine quibus imperium civile ita exerceri nequit, ut bonum publicum, quantum fieri poteſt, promoveatur.*

Obligationem imperii ita exercendi, ut bonum publicum promoveatur, eſſe naturalem, ſeu a lege naturæ venire, inde patet, quod civitates legi naturæ convenienter fuerunt conſtitutæ (§. 26.). Quamobrem cum pactum, quo conſtitutæ fuerunt (§. 4.), licitum ſit (§. 170. *p.* 1. *Phil. pract. univ.*); pactum hoc, ſicuti cetera omnia juri naturæ non repugnantia, naturaliter obligat (§. 789. *part.* 3. *Jur. nat.*). Quoniam vero in capite præcedente prolixe admodum demonſtravimus, quænam in Rep. fieri debeant, ut bonum publicum promoveatur; inde haud difficile erit jura majeſtatica deducere. Id tamen adhuc notandum eſt, quia imperium civile hic ſpectatur, quale in ſe eſt, non quale uni, vel pluribus perſonis fuit delatum, niſi expreſſe aliud dicatur, jura quoque majeſtatica recenſeri, quæ in imperio continentur, & tanquam ejus partes potentiales conſiderantur, ſive omnia conjunctim exiſtant in uno ſubjecto, ſive in diverſis, & ſive exercitium fuerit abſolutum, ſive ad certas leges fundamentales reſtrictum, prouti in formis Rerump. mixtis obtinet.

§. 811.

Quam late pateant.

Quia ei, qui imperium civile exercere debet, competunt omnia jura, ſine quibus id ita exerceri nequit, ut bonum publicum, quantum fieri poteſt, promoveatur (§. 810.); *Qui imperium civile exercet, ei competit jus omnia conſtituendi, quæ ad bonum publicum conſequendum ipſi facere videntur.*

Exercitium cujuslibet juris majeſtatici reſpectum habere debet ad bonum publicum, tanquam conſtantem ejus normam.

Digitized by Google

§. 812.

Poteſtas legislatoria. *Poteſtas legislatoria* dicitur jus condendi leges.

De legibus ferendis in Rep. plurima demonſtranda veniunt, ut pateat, quomodo leges civiles ſint condendæ, eaque doctrina maximi momenti eſt & apprime ad Jus naturæ pertinet, quo regitur voluntas legislatoris. Quamobrem neceſſe erit, ut ea, de re poſtea dicamus. Hic ſaltem oſtendendum, quod ſuperiori civitatis competat.

§. 813.

Cuinam competat. *Superiori competit poteſtas legislatoria.* Superior enim habet jus omnia conſtituendi, quæ ad bonum publicum conſequendum ipſi facere videntur (§. 8.1.). Quamobrem quæ fieri debent hujus conſequendi cauſa, præcipere, quæ fieri non debent, prohibere poteſt, immo debet & obligare ſubditos, ut ad normam præſcriptam actus externos componant (§. 29. 36.). Quamobrem cum regula a ſuperiore præſcripta, juxta quam ſubditi actiones ſuas determinare obligantur, lex ſit (§. 1, 1. *part.* . *Phil. pract. univ.*); ſuperiori competit jus condendi leges, conſequenter poteſtas legislatoria.

Oſtenditur etiam hoc modo. Quælibet ſocietas habet jus ferendi leges de iis, quæ ad eandem ſpectant (§. 46. *part.* 7. *Jur. nat.*). Quamobrem cum civitas ſit ſocietas (§. 4.); eidem quoque competit jus ferendi leges de iis, quæ ad civitatem pertinent. Quoniam itaque ſuperiori competit jus in actiones ſubditorum (§. 141), quatenus ad bonum publicum conſequendum faciunt (§. 35.), conſequenter reſpectum ad civitatem, ſeu Remp. habent (§. 30.); ſuperiori competit poteſtas legislatoria.

Poteſtas legislatoria inter jura majeſtatica eminet, ita ut imperium ſine ea concipi nequeat. Hac nimirum ſublata, ſtatus civilis foret nullus, cum ſalva unicuique maneret libertas naturalis, vi cujus ipſi permittendum, ut faciat, quod viſum fuerit (§. 156. *p. 1. Jur. nat.*). Etſi enim fingas Remp. in qua ſaltem bellum privatum ſingulis ademtum, quatenus conſiſtit in violenta perſecutione juris ſui atque jure puniendi injurias inferentem; ne hoc quidem ſine poteſtate legislatoria concipi poterit. Quodſi homines omnes obligationi naturali, quæ a lege naturæ venit, ſua ſponte ſatisfacerent & ſatisfacere poſſent; non opus foret ut in civitates coirent, & legibus civilibus libertas naturalis circumſcriberetur. Ejusmodi autem homines cum ne per ſomnium quidem fingi poſſint, nec fictio ſpeciem quandam mentiri queat, niſi ſupponas eos in civitate educari; neceſſitas conſtituendi civitates legum quoque civilium neceſſitatem continet.

§. 814.

Idem porro expenditur. Quoniam ſuperiori competit poteſtas legislatoria (§. 813.), in democratia autem populus univerſus ſuperior eſt (§. 142.), in ariſtocratia univerſitas optimatum (§. 143.), in monarchia monarcha (§. 134.); *in democratia poteſtas legislatoria competit populo univerſo, in ariſtocratia univerſitati optimatum, in monarchia monarchæ*, conſequenter *in democratia lex eſt, quod populus conſtituit, in ariſtocratia, quod conſtituunt optimates, in monarchia, quod conſtituit monarcha.* Quoniam vero in Rep. mixta imperium limitatum (§. 138.), prouti populo imperium deferenti viſum fuerit (§. 36.), ita ut jus omne Rectoris civitatis metiendum ſit ex voluntate, quæ populo fuit, cum imperium transferret (§. 43.); poteſtas quoque legislatoria limitari poteſt, ſcilicet ut ſuperior ad condendas leges requirere debeat vel populi univerſi, vel certorum quorundam ex populo conſenſum. Et quia lex fundamentalis civitatis eſt, ut Rector ejus in certis negotiis requirat conſenſum vel populi univerſi, vel certorum quorundam ex populo (§. 78.); *in Rep. mixta poteſtas legislatoria ſuperiori competens metienda eſt ex legibus fundamentalibus.*

Legibus civilibus reſtringitur libertas civium, ſeu ſubditorum, cum ſecundum eas actiones ſuas determinare teneantur, non vero pro lubitu, ſeu prouti ſibi viſum fuerit. Quamobrem cum ho-

Digitized by Google

homines naturaliter ſint libertatis ſuæ amantes; leges novæ iisdem ſemper ſunt ſuſpectæ, quatenus verentur, ne libertas eorum arctius conſtringatur, quam par ſit. Sane non alia de cauſa populi libertatis amantes ſtatum popularem aliis Rerumpub. formis prætulerunt, aut ſaltem Reſp. mixtas ſtatui monarchico & ariſtocratico. Ac ideo poteſtatem legislatoriam vel ſibi reſervarunt, vel ſaltem legibus fundamentalibus circumſcripſerunt: quod num beneſactum ſit, hic non diſputandum, ubi non quæritur de eo, quod melius ſit, ſed omnis de jure ſaltem quæſtio eſt. Ceterum hinc intelligitur, cur Imperator in Inſtit. §. 4. de J. N. G. & C. legem dicat, quod populus Romanus ſenatorio magiſtratu veluti conſule interrogante conſtituebat. Definitio enim hæc aptata eſt ad formam Reipub. Romanæ, quemadmodum definitiones in Jure civili formari debent, ubi de eo, quod in certa quadam civitate obtinet, quæſtio eſt.

§. 815.

An leges fundamentales ad poteſtatem legislatoriam referenda.

Poteſtati legislatoriæ non ſubſunt leges fundamentales. Leges enim fundamentales civitatis ſunt, ad quarum obſervantiam Rector civitatis adſtringitur in exercitio imperii (§. 77.), conſequenter eædem ad modum habendi & exercendi imperium pertinent. Enimvero cum a populi voluntate dependeat definire, a quonam & quomodo imperium exerceri debeat (§. 36. & ſeqq.); modus habendi & exercendi imperium non in ipſo imperio continetur, ſed eidem extrinſecus accedit, quatenus ſcilicet populus de imperio tanquam re ſibi propria (§. 34.) pro lubitu diſponit (§. 118. *part. 7. Jur. nat.*). Quamobrem cum poteſtas legislatoria ſit jus in imperio tamquam pars potentialis contenta (§. 63.); leges fundamentales civitatis non ſubſunt poteſtati legislatoriæ.

Oſtenditur etiam hoc modo. Leges fundamentales præſcribuntur ſuperiori, ut ſecundum eas imperium exerceat, ſeu Remp. adminiſtret (§. 77.). Leges vero, quas condit ſuperior, tenent ſubditos, & jus eas condendi, ſeu poteſtas legislatoria ſuperiori competit (§. 813.). Quamobrem cum leges fundamentales non ſubſint juri ſuperioris, eædem quoque ſubeſſe nequeunt poteſtati legislatoriæ.

Non eſt quod objicias, leges fundamentales conſtitui a populo, populum vero univerſum, quamdiu imperium in alium, vel alios nondum transtulit, eſſe ſuperiorem civitatis (§. 133.), ac per conſequens quia poteſtas legislatoria ſuperiori competit (§. 813.), eidem quoque ſubeſſe leges fundamentales. Etenim leges fundamentales condit populus, dum Remp. inſtituere, ſeu civitatem ordinare vult, cum non uno modo id fieri poſſit (§. 37. 38.). Tum vero populus non agit jure univerſis in ſingulos competente, ſeu imperii (§. 32.), conſequenter non tanquam ſuperior (§. 141.); ſed inſtar domini de re ſibi propria diſponit, quomodo eandem adminiſtrari in utilitatem ſuam velit (§. 34.).

§. 816.

An ſuperior leges fundamentales condere poſſit.

Quoniam poteſtati legislatoriæ non ſubſunt leges fundamentales civitatis (§. 815.); *ſuperior vi poteſtatis legislatoriæ leges fundamentales condere nequit.*

Superior nimirum non ordinare civitatem, ſed gubernare Remp. debet. Imperium vero non eſt jus civitatem ordinandi, ſed Remp. gubernandi, quæ ante inſtituenda, quam gubernari poſſit. Dum Reſp. inſtituitur, ſinguli ſeſe obligant ſibi invicem vi pacti, quod hanc formam Reip. habere velint, conſequenter inter ſe conveniunt de legibus fundamentalibus, quas de modo habendi & exercendi imperium obſervari & ad quas ſuperiorem adſtringere velint, qui cum iisdem ſubjectus ſit (§. 77.) nihil quoque juris in iisdem ſibi arrogare valet.

§. 817.

Abrogatio legis quid ſit.

Lex abrogari dicitur, quando declaratur, quod ſubditos non amplius obligare debeat. Unde patet, quid ſit *jus abrogandi leges*, nimirum jus declarandi, quod ea non amplius obligare debeat, ſeu legis inſtar obſervanda ſit. Quoniam leges mutare idem eſt ac veteres tollere & alias in earum locum ſubſtituere (§. 290. *Ontol.*); *jus mutandi leges jure abrogandi continetur.*

Digitized by Google

§. 818.

Cuinam competat jus leges abrogandi & mutandi.

Quoniam ſuperiori competit jus condendi leges (§. 812. 813.); a voluntate ipſius dependet, quales condere velit (§. 156. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*), conſequenter etiam num legem quandam tollere velit, & utrum aliam in ejus locum ſubſtituere velit, an nolit. Quamobrem cum legem abroget, qui eam tollit, hoc eſt declarat, quod ea ſubditos amplius obligare non debeat (§. 817.); *ſuperiori competit jus leges abrogandi*, & quoniam eodem jure continetur jus mutandi leges (§. *cit.*), *eidem* quoque *competit jus mutandi leges*.

Cum in Rep. mixta poteſtas legislatoria metienda ſit ex legibus fundamentalibus (§. 814.), per has vero exercitium imperii, conſequenter poteſtatis legislatoriæ limitatur (§. 77.); in Rep. mixta fieri poteſt, ut ſuperiori non liceat leges quaſdam abrogare, vel mutare ſine populi, aut aliorum certorum conſenſu. Tum vero poteſtas legislatoria, quæ jus leges abrogandi & mutandi continet, non eſt imminuta, ſed ſaltem non tota in ſuperiorem translata, verum pars quædam ejus populo, vel aliis reſervata. In Repub. nimirum mixta populus vel alii certi ex populo ſiunt participes imperii eo modo, qui per leges fundamentales definitur. Quamvis vero libera ſit voluntas ſuperioris in legibus ferendis, mutandis & abrogandis; libertas tamen hæc, perinde ac naturalis (§. 159. *part.* 1. *Jur. nat.*), non tollit obligationem naturalem, qua ſublata jus degenerat in licentiam (§. 150. *part.* 1. *Jur. nat.*). Poteſtas legislatoria jus eſt, quod oritur ex obligatione imperium civile ita exercendi, ut bonum publicum, quantum fieri poteſt, promoveatur (§. 809. 810.). Ac ideo voluntas legislatoris regitur jure naturali, quemadmodum omne exercitium imperii civilis. Evidentius hoc patebit ex ſequentibus, quæ de modo condendi leges civiles demonſtraturi ſumus. Neque aliud fert obligatio, quæ ex pacto, quo civitas conſtituta (§. 4.), reſultat (§. 28.), nec aliter populus in perſonam unam, vel plures poteſtatem legislatoriam conferre, aut ejuſdem aliquos participes facere potuit, quam ut leges condantur, quæ præſcribunt media bonum publicum promovendi.

§. 819.

De interpretatione legum civilium.

Jus interpretandi leges ſuperiori in civitate competit. Etenim cum leges interpretari idem ſit ac inquirere, quidnam per verba legis indicare voluerit legislator (§. 459. *part.* 6. *Jur. nat.*), leges autem condere (§. 813.) & mutare ſit ſuperioris (§. 817.); in caſu dubio omnino ipſius quoque eſt declarare, quomodo verba legis intelligenda ſint, ac ideo jus interpretandi leges in civitate ſuperiori competit.

In caſu dubio legem interpretari nequit, niſi qui leges condere ac mutare poteſt. Facile enim contingit, ut alius verbis tribuatur ſenſus, quam quem intendit legislator. Quamvis vero hoc fiat, etiamſi Rector civitatis, qui nunc eſt, legem ab anteceſſore latam interpretatur; in eo tamen nihil eſt, quod juri ejus adverſatur; ſi verò fiat ab aliis, quibus poteſtas legislatoria minime competit, ii jus uſurpant ipſis minime competens.

§. 820.

An ſuperior leges fundamentales interpretari poſſit.

Leges fundamentales ſuperior interpretari nequit. Etenim ſuperior vi poteſtatis legislatoriæ, quæ eidem competit, leges fundamentales condere nequit (§. 816.), nec eidem illi ſubſunt hæ leges (§. 815.). Quamobrem nec ſuperiori competit jus leges fundamentales interpretandi (§. 459. *part.* 6. *Jur. nat.*).

Oſtenditur etiam hoc modo. Superior obligatur ad legum fundamentalium obſervantiam (§. 77.). Ponamus igitur eum habere jus eas interpretandi, prouti voluerit: contra leges fundamentales facere poterit, quod voluerit, ac idem populo ferendum, qui ſtare tenetur interpretatione ipſius. Legum fundamentalium hoc modo vis & efficacia aut nulla erit, aut pro lubitu labefactari poteſt. Quod quam ſit abſurdum, nemo non videt.

Nemo eſt qui dubitet, nihil abſurdius concipi poſſe, quam legem alicui ferre & ejus interpretationem liberam relinquere eidem, ita enim in fraudem legis facere poteſt, quæ libuerit (§. 521.

(§.521. *part. 6. Jur.nat.*): id quod legiſlator fieri noluit (§. 522. *part. 6. Jur. nat.*). Idem vero valet de legibus fundamentalibus, quod de omni lege verum eſt.

§. 821.

An populus.

Leges fundamentales populus interpretari nequit. Etenim per leges fundamentales definitur jus ſuperioris, quando imperium limitatur (§. 74. 77.), conſequenter interpretatione opus eſt, quando de jure ſuperioris controvertitur (§. 459. *part. 6. Jur. nat.*). Quamobrem cum ſuperiori jus tale competat, quale leges fundamentales eſſe volunt, jus vero per eas acquiſitum eidem auferri non poſſit (§. 336. *p. 2. Jur. nat.*); populus quoque leges fundamentales interpretari nequit.

Quando de jure ſuperioris inter ipſum ac populum controvertitur, facile patet neutrum eſſe poſſe judicem in propria cauſa. Quoniam vero communem judicem non habent, quæritur, quomodo controverſia ſit decidenda. Neceſſe igitur eſt, ut ad hanc quæſtionem adhuc reſpondeatur.

§. 822.

Quomodo interpretatio legum fundamentalium fieri debeat.

Si lex fundamentalis interpretanda, id fieri debet ſecundum regulas, quas Jus naturæ approbat: quodſi vero de ea convenire nequeunt ſuperior atque populus, neceſſe eſt ut vel amicabili compoſitione, vel tranſactione, vel per arbitros lis finiatur. Neque enim ſuperior (§. 820.), neque populus leges fundamentales interpretari poteſt (§. 821.). Quamobrem cum dentur regulæ interpretandi juri naturæ approbatæ, quas c. 3. part. 6. Jur. nat. demonſtravimus; juxta eas omnino interpretatio fieri debet. *Quod erat unum.*

Enimvero ſi de applicatione illarum regularum conveniri non poſſit; lis inter ſuperiorem & populum de vero ſenſu legum fundamentalium in caſu dubio nondum finitur. Quamobrem cum inter eos, qui communem judicem non agnoſcunt, lis aliter finiri nequeat, niſi vel amicabili compoſitione (§. 869. *part. 5. Jur. nat.*), vel tranſactione (§. 880. *part. 5. Jur. nat.*), vel arbitrio (§. 945. *part. 5. Jur. nat.*), fini autem civitatis, nimirum tranquillitati, adverſum ſit vi armorum adigere ſuperiorem ad tranſactionem (§. 1103. 1104. *part. 5. Jur. nat.*); neceſſe omnino eſt ut vel amicabili compoſitione, vel tranſactione, vel per arbitros lis finiatur. *Quod erat alterum.*

Æquitati naturali maxime convenit, ut legum fundamentalium interpretatio fiat ſecundum regulas interpretandi, quas Jus naturæ approbat. Et cum diſſidia inter ſuperiorem ac populum tollant tranquillitatem Reip. omnium maxime, ſi ad arma veniatur, populo libertatem ſuam, ſuperiore jus ſuum defendere volente, fini civitatis apprime convenit inquirere in interpretationem, utrum recte fiat, nec ne, ac recta interpretatione ſtare. Immo cum non minus populus, quam ſuperior ad ea facienda obligetur, quæ ad ſecuritatem publicam conſervandam requiruntur; naturali quoque obligationi tam populi, quam ſuperioris maxime convenit, ut ad interpretationem, quam Jus naturæ probat, confugiant. Quodſi vero de ea convenire nequeunt, ne quid committatur, quod obligationi iſti contrarietur, lege naturali non permittitur modus alius controverſiam de interpretatione finiendi, quam vel per amicabilem compoſitionem, vel per tranſactionem, vel per arbitros: in ſortem ut conſentiant partes diſſentientes vix credendum. Quid vero prudentiæ ſit, non eſt hujus loci diſquirere.

§. 823.

Quid ſit diſpenſatio.

Diſpenſatio eſt permiſſio actus lege prohibiti in caſu ſingulari facta. *Diſpenſare* igitur *idem eſt ac legem tollere in caſu quodam ſingulari*, conſequenter *ab obligatione, quæ inde venit, aliquem liberare.*

Ex. gr. ponamus matrimonia inter certas perſonas propter gradum cognationis eſſe prohibita. Quodſi permittatur, ut perſonæ quædam in eodem gradu ſibi invicem cognatæ matrimonium ineant; permiſſio hæc diſpenſatio eſt. Similiter diſpenſatio fit, ſi prohibitum ſit, ne nobilis ignobilem ducat, & nobili cuidam permittatur, ut ducat.

Digitized by Google

§. 824.

De jure diſpenſandi. Quoniam diſpenſare idem eſt ac legem tollere in caſu quodam ſingulari (§. 823.), conſequenter quoad unam, vel alteram perſonam, legem autem abrogare idem ac eandem tollere quoad omnes (§. 817.); *qui legem abrogare poteſt, is etiam diſpenſare poteſt*. Quamobrem cum *ſuperiori* competat jus abrogandi leges (§. 818.); eidem quoque *competit jus diſpenſandi*.

Jus diſpenſandi caſus quidam particularis eſt juris abrogandi ac ideo cum eo ſub poteſtate legiſlatoria continetur.

§. 825.

Quandonam diſpenſatio ceſſet. *Contra legem naturæ &, ſi qua datur, legem divinam poſitivam ſuperior diſpenſare nequit*. Etenim obligatio, quæ a lege naturæ venit, neceſſaria & immutabilis eſt (§. 142. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*). Quamobrem nemo ab eadem liberari poteſt. Quoniam itaque ſuperior diſpenſans aliquem ab obligatione, quæ a lege venit, liberat (§. 823.); contra legem naturæ diſpenſare nequit. *Quod erat unum*.

Quodſi detur lex poſitiva divina, obligatio dependet a voluntate Dei (§. 149. *p.* 1. *Phil. pract. univ.*). Enimvero homo omnis, conſequenter etiam ſuperior in civitate quacunque, obligatur ad omittendas actiones voluntati divinæ contrarias (§. 978. *part.* 1. *Theol. nat.*). Quamobrem ſuperior ab ea obligatione neminem liberare, ac per conſequens contra legem divinam diſpenſare nequit (§. 823.). *Quod erat alterum*.

Obligatio naturalis tantæ neceſſitatis eſt, ut ne quidem Deus contra eandem diſpenſare quenquam poſſit (§. 282. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*), neque etiam tanquam ejus autor velit (§. 275. *p.* 1. *Phil. pract. univ.*). Convenit hoc ſanctitati ejuſdem (§. 1063. 1065. *part.* 1. *Theol. natur.*). Nolle autem eidem adverſa omnipotentiæ ejus nihil derogat (§. 347. 353. *part.* 1. *Theol. nat.*). Nemo hominum actiones ſuas liberas determinare debet ſuo arbitratu, ſed neceſſe eſt, ut eas determinet, quemadmodum Deus vult (§. 970. *part.* 1. *Theol. nat.*). Quodſi ergo velit, ne quis hoc faciat, ſuperiori liberum non eſt velle ut faciat, conſequenter contra legem divinam is diſpenſare nequit.

§. 826.

Intra quos limites continetur. Quoniam ſuperior contra legem naturæ &, ſi qua datur, legem poſitivam diſpenſare nequit (§. 825.); *jus diſpenſandi in civitate ſuperiori competens* (§. 824.), *ultra leges humanas extendi nequit*.

Jus diſpenſandi fluit ex poteſtate legiſlatoria (*not.* §. 824.). Eam igitur non egreditur hoc jus. Circa eas leges, quæ juri ſuperioris ſubſunt, diſpenſare poteſt; non vero circa alias, quæ a voluntate ipſius minime pendent.

§. 827.

De permiſſione eorum, quæ legi naturæ ac divinæ repugnant. Similiter quia *ſuperior* contra legem naturæ &, ſi qua datur, legem poſitivam diſpenſare nequit (§. 825.); *ſi quædam permittere tenetur, quæ legi naturæ, aut, ſi quæ datur, divinæ poſitivæ contrariantur, ea tantum impune fieri permittit*.

Quædam legi naturæ contraria in civitate ſubinde eſſe permittenda, patebit inferius, ubi de legibus civilibus ſumus acturi, & quodammodo jam inde patet, quod imperium civile, ad quod etiam jus diſpenſandi referendum, non extendatur ultra eas actiones, quæ ad bonum publicum conſequendum pertinent (§. 35.). Si qua datur lex poſitiva divina, ea a voluntate divina venit (§. 149. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*), conſequenter cum non habeat rationem ſufficientem in ipſa hominis rerumque eſſentia atque natura, eſſet enim tum lex naturalis (§. 135. *p.* 1. *Phil. pract.*

pract. univ.), ea nobis aliunde innoteſcere nequit niſi per revelationem, prouti conſtat ex iis, quæ de modo cognoſcendi voluntatem divinam demonſtravimus (§. 443. & *ſeqq. part.* 1. *Theol. nat.*). In Jure igitur naturæ demonſtrari nequit, num detur lex quædam poſitiva divina; ſed diſquiſitio hæc alterius fori eſt.

§. 828.

Interpretatio authentica.

Interpretatio legum authentica dicitur, quæ fit ab ipſo ſuperiore. Quamobrem cum eidem jus interpretandi competat (§. 819.), idemque leges mutare poſſit, prouti ei re viſum fuerit (§. 817.); *interpretatione authentica ſemper ſtandum*, conſequenter *judices ſecundum eam jus perpetuo dicere tenentur*.

Non alio fine interpretatio a ſuperiore requiritur, quam ut de genuina ejus voluntate conſtet. Quando igitur eam declaravit, cum voluntas ipſius faciat legem (§. 149. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*), interpretatio authentica inſtar legis habenda, hoc eſt, verba legis obſcura vel ambigua in eo ſenſu accipienda ſunt, quem ipſis tribuit legiſlator. Perinde nimirum eſt, ac ſi tum legem demum tuliſſet.

§. 829.

Interpretatio doctrinalis quid ſit.

Interpretatio doctrinalis vocatur, quæ fit ſecundum regulas rectæ interpretationis a judice. Quoniam interpretandi jus ſuperiori in civitate competit (§. 819.), conſequenter judici, qui curare debet, ut jus ſuum unicuique tribuatur, & unumquemque adverſus injurias aliorum defendere (§. 538.), interpretatio non permiſſa intelligitur, niſi quatenus ſenſum legis ſecundum leges rectæ interpretationis eruere valet; *interpretatio doctrinalis locum non habet, ſi lex fuerit adeo obſcura, ut per regulas rectæ interpretationis conſtare nequeat de mente ejus*, conſequenter *tum recurrendum eſt ad authenticam* (§. 228.).

Eliguntur judices legum periti (§. 541.), qui ideo quoque leges rite interpretari poſſe præſumuntur. Quamobrem cum iis committatur, ut controverſias civium cauſa cognita decidant (§. 540. *h.* & §. 960. *part.* 5. *Jur. nat.*), facta nimirum applicatione legum ad factum præſens; ipſis quoque permittendum, ut leges interpretentur, ubi ſecundum regulas interpretationis rectæ de mente earum conſtare poteſt. Conſtituuntur enim judices, ne ſuperior ſemper ſit adeundus. Subdividitur a DD. interpretatio doctrinalis *in ampliativam*, qua ob ſimilitudinem caſus legis caſus ſpecialis ad alios ſimiles extenditur; *in illativam* ſeu *comprehenſivam*, qua ex generali legis ratione infertur aliquid, quod verbis legis non enunciatur; *in reſtrictivam*, qua verba generalia ad caſum verbis legum expreſſum reſtringuntur, & *in explicativam* ſeu *declarativam*, qua ſenſus legis ex verborum ſignificatu eruitur. Enimvero ſi ea teneamus, quæ de interpretatione demonſtrata ſunt (§. 460. & *ſeqq. part.* 6. *Jur. nat.*); ſubdiviſiones iſtæ abunde intelliguntur, nec iiſdem hic immorari tenemur. Quæ enim ibidem de interpretatione tradita fuerunt; ad doctrinalem ſpectant vi definitionis, quæ ſola ratione regitur, ita ut voluntati interpretis locus nullus relinquatur, ſicuti in authentica (§. 828.), in eo a doctrinali differente. Nimirum quamvis interpretatione inquiratur, quid legiſlator per verba legis indicare voluerit (§. 459. *part.* 6. *Jur. nat.*); ea tamen extendenda quoque eſt ad caſus, lege minime comprehenſos, quatenus eædem vel earundem rationes ſpectantur tanquam principia generalia, ex quibus alia recte inferuntur, quemadmodum tanquam verum admittitur, quod ex veritatibus aliis tanquam principiis demonſtrandi recta ratiocinatione infertur. Nam quia legum concordia eſſe debet, non vero eædem ſibi mutuo contradicere debent; legiſlator ea quoque voluiſſe præſumitur, quæ cum iis conſentiunt, etſi de eo non cogitaverit, cum leges ferret. Recta enim interpretatio etiam ducit ad ea, quæ voluiſſet legiſlator, ſi eidem cognita fuiſſent, quæ nunc palam ſunt (§. 515. *p.* 6. *Jur. nat.*). Hæc omnino ratio eſt, cur doctrinalis interpretatio habeatur pro præſumtione voluntatis legiſlatoris, a qua omnem vim ea accipit, cum obligatio civilis veniat a lege civili (§. 290. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*), conſequenter tota pendeat a poteſtate legiſlatoria. Unde patet, quomodo intelligi debeat quod dicitur, interpretationem doctrinalem vim ſuam accipere ab authentica.

Digitized by Google

§. 830.

De valore interpretationis doctrinalis. Quoniam interpretatio doctrinalis fit a judice (§. 429.), judici autem non competit poteſtas legiſlatoria (§. 813.); *interpretatio doctrinalis per modum legis recipi nequit*, conſequenter *ſecundum eam judices alii non tenentur jus dicere in eodem caſu recurrente*. Et quoniam appellationes in Rep. ſunt permittendæ (§. 549.), appellatio vero eſt provocatio a judice ad ſuperiorem, ut ipſe cauſam decidat (§. 548.); *ſi quis in ſententia a judice ſecundum interpretationem doctrinalem lata acquieſcere nolit, ei permittendum eſt, ut ab interpretatione doctrinali ad authenticam provocet* (§. 828.).

Inde eſt, quod dicitur, judicis deciſionem, ſecundum ſcilicet interpretationem doctrinalem factam in cauſa dubia, valere tantum in iſta cauſa, nec extendi ad alias. Etenim cum judici permiſſa ſit interpretatio doctrinalis, judex vero quilibet in exercitio juris ſui dependeat a ſuperiore, cujus nomine jus dicit, non vero a judice alio; in interpretandis quoque legibus, quatenus hoc ipſi conceſſum, ſuum ſequitur judicium, non vero judicio alterius ſtare tenetur. Quando vero ratio appellandi alia non eſt, quam interpretatio doctrinalis, quam pars ſententia gravata minus recte factam exiſtimat ob rationes a regulis interpretandi deſumtas, quæ aliter faciendam ipſi perſuadent; utique ab interpretatione doctrinali ad authenticam provocatur. Quare ſi contingat ſententiam a ſuperiore confirmari, id quod obtinet, ſi ſuperior vel ipſe in tribunali appellationum, quando cauſa deciditur, fuerit præſens, vel ſententia ab eodem lata ipſi offeratur, ut eam confirmet, vel reformet; confirmatio omnino continet interpretationem authenticam, cum eo ipſo confiteatur, doctrinalem menti ſuæ conformiter factam eſſe. Sane etiam ſi judex interpretationem authenticam a ſuperiore petit; an ita intelligenda ſit lex, quemadmodum ſibi videtur, quærere poteſt: id quod omnino idem eſt ac interpretationem doctrinalem confirmationi ejus ſubmittere, qua facta ecquis dubitet interpretationem iſtam pro authentica habendam eſſe?

§. 831.

De interpretatione uſuali. *Interpretatio uſualis* appellatur, quæ uſu fori introducta, ſeu ſecundum quam ſemper pronunciatum in judicio, conſequenter *ea vim conſuetudinis obtinet*. Facile autem patet, *interpretationem uſualem eſſe doctrinalem in foro receptam* (§. 829.).

Nimirum qui primi fuere interpretes, interpretatione doctrinali uſi ſint. Eam deinceps continuo approbarunt judices, quoties idem caſus denuo occurrit. Conſtante igitur hac approbatione interpretatio iſta conſecuta eſt autoritatem, ut non facile ſine approbatione ſuperioris ab eadem diſcedere liceat. Pleniorem lucem affundent ea, quæ de conſuetudine demonſtranda veniunt.

§. 832.

Ad jura majeſtatica pertinet jus puniendi, ſeu jus puniendi pars imperii civilis eſt. *Jus puniendi jus majeſtaticum eſt, ſeu partem imperii.* Etenim ſuperiori civitatis competit poteſtas legiſlatoria (§. 813.), jus nimirum condendi leges (§. 812.), tum de iis, quæ fieri debent a civibus, ſeu ſubditis, tum de his, quæ facere non debent, tum denique de his, quæ permiſſa eſſe debent (§. 582.). Quoniam itaque civilis obligatio, quæ poſitiva eſt (§. 290. *part. 1. Phil. pract. univ.*), faciendi nimirum ea, quæ præcipiuntur, non faciendi ea, quæ prohibentur, nec impediendi aliquem in iis, quæ permiſſa ſunt, introducitur ſanctione pœnali (§. 291. *part. 1. Phil. pract. univ.*), conſequenter pœnarum conſtitutione (§. 289. *part. 1. Phil. pract. univ.*); ſuperiori quoque competit jus puniendi. Quamobrem cum jus ſuperiori competens in actiones ſingulorum (§. 141.), imperium ſit (§. 32.) & jus ad exercitium imperii requiſitum jus majeſtaticum eſt (§. 207.); jus puniendi eſt pars imperii civilis & ad jura majeſtatica pertinet.

Oſtenditur etiam hoc modo. Legibus tales ac tantæ addendæ ſunt pœnæ, quæ ad cohibendam legum transgreſſionem, quantum datur, ſufficiunt (§. 585.). Quoniam itaque

itaque ſuperiori competit poteſtas legislatoria (§. 813.); nimirum jus condendi leges (§. 812.), & præterea ſublato bello privato (§. 560.) per judices punire debet eum, qui injuriam fecit privatis (§. 559.), univerſitati etiam in civitate competit jus puniendi eum, qui ipſam ſeu Remp. læſit (§. 579.); ſuperiori utique jus puniendi competit. Unde porro patet, ut ante, eam eſſe partem imperii civilis & ad jura majeſtatica pertinere.

Jus puniendi a poteſtate legislatoria inſeparabile eſt, nec bellum privatum tolli poteſt, niſi jus puniendi injurias aliis facientem in ſuperiorem transferatur, quod in locum illius ſuccedit. Sine jure igitur puniendi imperium civile exerceri nequit, ac per conſequens idem ad jura majeſtatica pertinet (§. 810.). Inſeparabilitas juris puniendi a poteſtate legislatoria adeo manifeſta eſt, ut a nemine in dubium revocari queat, cum leges ferendo nihil agatur, niſi metu pœnarum ad earum obſervantiam obligentur, qui ſua ſponte obligationi ſuæ ſatisfacere nolunt. Neque enim ſufficit naturaliter unumquemque civem obligari ad obſervantiam legum civilium, quæ ſunt media finis civitatis conſequendi (§. 49. *part. 7. Jur. nat.* & §. 4. *h.*), vi pacti, quo civitas conſtituta (§. 4.) & ſinguli ſeſe obligant univerſis ad bonum publicum promovendum (§. 28.) & vi pacti cum ſuperiore, in quem imperium tranſtulerunt (§. 36.), quatenus nimirum pacta naturaliter ſunt ſervanda (§. 789. *p. 3. Jur. nat.*). Obligatio hæc naturalis ſupponit homines ratione utentes & ab affectibus eidem contrariis animum immunem poſſidentes. Quoniam vero iſtiuſmodi ſubditos ſupponere non licet, cum plerique homines affectibus potius, quam ratione regantur tantum non ſemper, & ſubinde facile omnes; ideo obligatione poſitiva opus eſt, non aliter quam ſanctione pœnali introducenda (§. 301. *part. 1. Phil. pract. univ.*), metu pœnarum affectus alios in contrarium nitentes ſuperante. Similiter neceſſitas puniendi eum, qui injurias facit alteri, cum ſublatione belli privati adeo arcte cohæret, ut ſine injuſtitia a ſe invicem ſeparari nequeant. Naturaliter enim cuilibet competit jus puniendi eum, qui ipſum læſit (§. 1061. *part. 1. Jur. nat.*) ut in poſterum tutus ſit ab injuriis ejus atque aliorum (§. 1059. *part. 1. Jur. nat.*). Quoniam itaque ad finem civitatis pertinet tranquillitas (§. 13.), ut nimirum quilibet habeat animum vacuum a metu injuriarum (§. 11.), ac ideo Rectori civitatis curæ eſſe debet, ut quilibet ſit tutus ab injuria aliorum (§. 532.); non eo fine in civitatem coitur, ut quilibet alterum impune lædat, ſed ut facilius conſequatur id, quod bello privato intenditur in ſtatu naturali, ad quod omnino pertinet jus puniendi lædentem (§. 1114. *p. 1. Jur. nat.*).

§. 833.

Quoniam jus puniendi ad jura majeſtatica pertinet (§. 832.); *jure majeſtatico determinantur pœnæ legibus adjiciendæ & juris tam privatorum, quam Reip. violatoribus decernendæ.* *Quænam pœnæ jure majeſtatico determinentur.*

Non eſt quod objicias, pœnas multas arbitrio judicis vel magiſtratus determinandas eſſe, nec fieri poſſe ut ſuperior ipſe eas determinet, aut a judice determinatas approbet. Quod enim judex facit, id non facit niſi jure a ſuperiore ſibi conceſſo, conſequenter quatenus is per ipſum jus majeſtaticum exercet. Valet hic illud pervulgatum: Quod quis per alium facit, per ſe feciſſe putatur. Et jus judicis vel magiſtratus juri majeſtatico ita ſubeſt, ut ſuperior judicem vel magiſtratum jure ſibi conceſſo abutentem punire poſſit.

§. 834.

Jus gladii dicitur jus pœnam capitalem ſumendi de maleficis. Vocatur etiam *Jus vitæ ac necis*, quamvis hoc latius extendatur, quatenus ſub jure belli etiam continetur jus exponendi vitam ſubditorum periculo necis, immo etiam ſub imperio eminente. Quoniam jus puniendi ad jura majeſtatica pertinet (§. 832.), quando vero ſine pœnis capitalibus crimina coerceri nequeunt, pœnæ capitales licitæ ſunt (§. 638.), & jus pœnam capitalem ſumendi de maleficis jus gladii eſt, *vi def. præſ. Jus gladii ad jura majeſtatica pertinet*. Sed quia innocentem punire non licet (§. 1086. *part. 1. Jur. nat.*), & pœna gravior illicita, ubi levior ſufficit (§. 1065. *part. 1. Jur. nat.*); *jus gladii ſuperiori non competit niſi in eos, qui capitalia commiſerunt.* *De jure gladii, ſeu jure vitæ ac necis.*

Quidam jure gladii jus omne puniendi comprehendunt, immo etiam jus vitæ ac necis, quatenus ex jure belli & jure eminente in perſonas reſultat; ſed cum ab omni æquivocatione ſit abſti-

abſtinendum (§. 144. *Diſc. præl.*), nec ſynonymia præter neceſſitatem admittenda (§. 143. *Diſcurſ. præl.*); ideo præſtat jus gladii in ſignificatu ſtrictiori, quem in definitione eidem tribuimus, retineri.

§. 835.

Fons juris gladii. *Jus gladii naſcitur ex jure ſe ſuaque defendendi.* Univerſitas enim in civitate ſpectatur tanquam perſona moralis (§. 576.), quæ injuria affici lædique poteſt (§. 577. 578.). Quamobrem cum unicuique homini competat jus ſe (§. 973. *part.* 1. *Jur. nat.*), ſuaque defendendi (§. 691. *part.* 2. & §. 354. *part.* 7. *Jur. nat.*); jus ſe ſuaque defendendi adverſus lædentes univerſitati in civitate, ſeu Reip. competit. Enimvero ſe (§. 1013. *part.* 1. *Jur. nat.*), ſuaque (§. 699. *part.* 2. *Jur. nat.*) & pudicitiam ſuam defendere licet cum interfectione lædentis, ſi periculum læſionis aliter averti nequit (§. 355. *part.* 7. *Jur. nat.*). Ergo etiam jus defendendi ſe ſuaque Reip. competens *per demonſtrata* extenditur uſque ad interfectionem lædentis, ſi periculum læſionis aliter averti nequit. Quamobrem cum non alio fine puniantur crimina, quibus damnum datur, vel injuria affertur univerſitati in civitate, ſeu Reip. (§. 581.), quam ut periculum læſionis ab eadem avertatur (§. 1062. *part.* 2. *Jur nat.*); jus pœna capitali afficiendi criminum patratores Reip. competit, conſequenter jus gladii (§. 834.), propterea quod ſe ſuaque defendere licet uſque cum interfectione lædentis, ſi periculum aliter averti nequit. Patet itaque jus gladii naſci ex jure ſe ſuaque defendendi.

Plurimum refert noſſe fontem, unde jus gladii derivatur, ne ſecus de eodem ſtatuas, quam par eſt. Qui putant ſuperiori competere jus vitæ ac necis, quod inſtar domini de vita ac nece ſubditorum diſponere poſſit, a veritate procul abſunt, nec jus gladii intra ſuos limites coarctare valent, ut omnis evitetur abuſus. Abunde patet ex anterioribus ſuperiori competere non poſſe jus, niſi quod originarie in populo eſt, quando in civitatem coaleſcit, ac inde in Regem vel optimates derivari, niſi maneat apud populum: jus vero populi non differt a jure ſingulis naturaliter competente, niſi quatenus vi pacti, quo civitas conſtituta (§. 4.), ſeſe ſibi invicem obligarunt ad idem conjunctis viribus tanquam jus commune exercendum (§. 28.). Ideo ipſum quoque jus ſe ſuaque defendendi, quatenus conjunctis viribus exercetur in civitate, conſequenter ab eo, qui jus populi habet, jus gladii eſt. Neque vero abſonum videri debet; quod jus gladii, cum revera ſit jus puniendi (§. 834.), in jus ſe ſuaque defendendi convertatur, quaſi jus puniendi cum jure defendendi confundatur. Etenim ſi crimina maneant impunita, periculum læſionis Reipub. imminet non modo ab eo, qui læſit, verum etiam ab aliis, conſequenter cum ad hoc avertendum pœnis ſit opus, eædem ſunt medium reſiſtendi agere quid volenti, quo nos lædat. Hanc reſiſtentiam vero eſſe defenſionem manifeſtum eſt (§. 972. *p.* 1. *Jur. nat.*). Aſt homini non competit dominium in vitam ſuam (§. 351. *p.* 1. *Jur. nat.*). Quamobrem dum in civitatem coeunt, inter ſe convenire nequeunt, ut univerſis ſit jus in vitam ſingulorum. Neque ideo populus univerſus, conſequenter is, qui populi jus habet, eſt dominus vitæ ſingulorum, ut de ea pro lubitu ſtatuere poſſit.

§. 836.

Unde ea innoteſcant, quæ de jure gladii tenenda. Quoniam jus gladii naſcitur ex jure ſeſe ſuaque defendendi (§. 835.), naturaliter unicuique homini competente (§. 973. *part.* 1. & §. 691. *part.* 2. & §. 354. *part.* 7. *Jur. nat.*); *quæ de jure ſeſe ſuaque defendendi demonſtrata ſunt, ad jus gladii quoque applicanda ſunt.*

Plurimum refert in Rep. ne jure gladii abutatur Rector civitatis, ſed ut eodem recte utatur. Quamobrem neceſſe eſt, ut conſtet, undenam deducendus ſit genuinus juris hujus uſus. Enimvero non rectius dijudicare poſſumus uſum ejuſdem quam ſi jus gladii reducamus ad jus defenſionis, quale naturaliter homini unicuique competit. Inde nimirum apparet, qua religione id ſit exercendum.

§. 837.

Digitized by Google

§. 837.

Quoniam de jure gladii valent, quæ de jure ſeſe defendendi demonſtrata ſunt (§. 836.), qui vero ſe defendit, mali, quod ſibi intentatur, averſionem, non malum, quod alteri infert, intendit (§. 992. *part.* 1. *Jur. nat.*); *quando Rector civitatis jure gladii utitur, non necem malefici intendit, ſed averſionem læſionis, ut ſcilicet ſinguli, qui in civitate degunt, ſint ab ea tuti.* *Intentio R. C. in uſu juris gladii.*

Nimirum Rector civitatis non pœna capitali affici curat maleficum, quia vult, ut is e medio tollatur; ſed quia vult Remp. eſſe incolumem, ne cujuſdam vitæ ac bonis periculum immineat ab aliis, quod fieri nequit, niſi e medio tollatur. Nullum igitur jus in vitam hominis ſibi arrogat, quaſi ea ſit in dominio ſuo.

§. 838.

Ex eadem ratione quia defenſor non vult malum alterius, quatenus eſt malum alterius, ſed quatenus eſt medium unicum declinandi proprium, & mallet alterum ab eo eſſe immunem (§. 993. *part.* 1. *Jur. nat.*), nec ex malo, quod ſui defendendi gratia alteri inferendum, voluptatem percipit (§. 994. *part.* 1. *Jur. nat.*), neque hoc facit ullo in aggreſſorem odio (§. 996. *part.* 1. *Jur. nat.*), ſed animum habet ab omni vindictæ cupidine alienum (§. 999. *part.* 1. *Jur. nat.*), ſalvo amore inimicorum (§. 998. *part.* 1. *Jur. nat.*); *Rector civitatis non vult necem malefici, qua talem, ſed qua medium unicum declinandi necem & jacturam bonorum a ſubditis: mallet idem maleficum capite non eſſe plectendum, nec ex nece ejus voluptatem percipit, eum non puniens ullo odio, ſed animo ab omni cupidine vindictæ alieno ac amore inimicorum prorſus illæſo.* *Idem ſpecialius expenditur.*

Patet hinc abunde, non modo qua religione jus gladii in Rep. ſit exercendum; verum etiam ea religione non rectius jus ſeſe ſuaque defendendi, qua debet, exerceri poſſe, niſi civitatibus introductis in jus gladii convertatur. Quoniam jus puniendi eum, qui alterum læſit, naturaliter unicuique competens (§. 1061. *part.* 1. *Jur. natur.*) eodem prorſus animo exercendum (§. 1074. & *ſeqq. part.* 1. *Jur. nat.*); quo jus ſe defendendi (§. 993. & *ſeqq. part.* 1. *Jur. nat.*); dum jure gladii non aliter utitur ſuperior, quam quatenus juri defenſionis competit, & idem non locum amplius relinquit exercitio proprio juris puniendi (§. 560.), eo ipſo quoque jus puniendi certius ea religione exerceri poteſt, qua debet. Nihil certe difficilius eſt, ſi non prorſus impoſſibile, quam ut in ſtatu naturali punientis ac ſe defendentis is ſit animus, quem habere debet. Difficultates autem, quæ in ſtatu naturali locum habent, in ſtatu civili tolluntur.

§. 839.

Similiter quia in jure ſeſe defendendi modum excedere non licet (§. 1001. *part.* 1. *Jur. nat.*), conſequenter non uti licet mediis durioribus, ubi leniora proſunt, immo leniſſima (§. *cit.*); *Rector civitatis jus gladii non extendere debet in infinitum*, ac per conſequens *non animadvertere in maleficos, ubi pœnis levioribus finem pœnæ conſequi datur.* *De vitando abuſu juris gladii.*

Sicuti defenſor lædit aggreſſorem, quatenus modum excedit (§. 1002. *part.* 1. *Jur. nat.*); ita quoque læditur maleficus, ſi graviori pœna adficitur, quam finis pœnæ exigit, & exceſſus in puniendo recte comparatur pœnæ innocentis, cum nemo puniri debeat, ultra quam meretur & ſalus publica exigit.

§. 840.

Patet porro quia non modo ſe (§. 1013. *part.* 1. *Jur. nat.*), verum etiam res ſuas (§. 699. *part.* 2. *Jur. nat.*), & pudicitiam ſuam in ſtatu naturali defendere licet cum interfectione aggreſſoris, raptoris & ſtupratoris violenti, ſi aliter periculum evitari nequit *De pœna capitali furti, homicidii, ra-*

Digitized by Google

pinæ, ſtupri violenti. quit (§. 355. *part.* 7. *Jur. nat.*); *pœna capitalis homicidii, furti, rapinæ, ac ſtupri violenti injuſta non eſt, ſi iſtiusmodi crimina pœnis minime capitalibus coerceri nequeunt.*

Qui pœnas capitales damnant, propterea quod ſolus Deus ſit vitæ dominus, fontem juris gladii ignorant, aut quantum ſit jus ſe ac ſua pudicitiamque ſuam defendendi non intelligunt. Unde patet, quam neceſſe fuerit, ut jus gladii ex genuino fonte deduceremus.

§. 841.

De confirmatione pœnarum capitalium. Quoniam jus gladii ſumma religione exercere debet ſuperior (§. 938.), nec id extendere in infinitum, ut eodem utatur, ubi pœnæ leviores ſufficiunt fini pœnarum conſequendo (§. 939.); *nemo quoque pœna capitali afficiendus, niſi ea a ſuperiore fuerit confirmata.*

In re tanti momenti utique ſuo judicio ſtare debet ſuperior, non judicum, & quæ propriam conſcientiam tangunt, ea non relinquere conſcientiæ aliorum. Pœnæ igitur capitalis confirmatio recte petitur a ſuperiore, antequam ea irrogetur.

§. 842.

Pœnarum remiſſio & mitigatio quale ſit jus. *Pœnarum remiſſio & mitigatio ad jura majeſtatica pertinet.* Etenim cum ſuperiori competat jus pœnas legibus conſtitutas remittendi & mitigandi, ſi ratio ſufficiens adſit (§. 658.), ſicuti pœnas legibus adjiciendas & juris tam privatorum, quam Reip. violatoribus decernendas determinandi (§. 833.); ipſius judicio relictum eſt, quales pœnas determinare, & num determinatas in caſu aliquo emergente ob circumſtantias ſingulares remittere, aut mitigare conſultum ducat, conſequenter jus pœnas remittendi & mitigandi cum jure puniendi cohæret & pœnarum remiſſio ac mitigatio utique ad exercitium illius pertinet. Quamobrem cum jus puniendi ad jura majeſtatica pertineat (§. 832.); pœnarum quoque remiſſio & mitigatio ad jura majeſtatica pertinet.

Abſurdum omnino foret jus pœnas remittendi & mitigandi ſeparare a jure puniendi. Ponamus enim alii competere jus puniendi, alii vero jus pœnam remittendi vel mitigandi. Qui pœnas determinat, nihil agit, cum ab alterius voluntate unice dependeat, qualem ipſe pœnam, an nullam dictare velit.

§. 843.

De jure aggratiandi. Jus pœnas remittendi & mitigandi dicitur *Jus aggratiandi*. Quamobrem cum pœnæ remiſſio & mitigatio ad jura majeſtatica pertineat (§. 842.); *Jus aggratiandi jus majeſtaticum eſt.*

Notandum hic quoque eſt, quod alias jam iterato monuimus, nos in definiendo non attendere mores noſtros, ſed definitiones condere principiis Juris naturæ convenienter, ut ea, quæ definiuntur, agnoſcantur, qualia in ſe ſunt origine ſua, non vero quomodo voluntate humana deinceps mutantur: id quod non uno modo fieri poteſt. Videbimus autem deinceps, quomodo juribus majeſtaticis mutatio quædam accidere poſſit.

§. 844.

An ſub jure diſpenſandi contineatur. *Jus aggratiandi ſub jure diſpenſandi continetur.* Etenim cum naturaliter qui alterum læſit ad pœnam ſubeundam obligetur (§. 1071. *part.* 1. *Jur. nat.*), & ſuperior pœnas legibus determinando & juris alieni, præſertim Reip. violatoribus decernendo obligationem civilem introducat ad faciendum, quod fieri vult, & non faciendum, quod non vult (§. 288. 291. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*), conſequenter etiam ad pœnam lege

Digitized by Google

lege ſtatutam ſubeundam; qui delinquit aut crimen aliquod patrat, tam naturaliter, quam civiliter obligatur ad pœnam jure ſuperioris determinatam ſubeundam (§. 833.). Quodſi ergo ſuperior pœnam lege ſtatutam remittit, aut mitigat; reum ab obligatione eandem ſubeundi liberat. Quamobrem cum ſuperior circa legem diſpenſet, quando aliquem ab obligatione, quæ inde venit, liberat (§. 823.), jus vero aggratiandi in remiſſione vel mitigatione pœnæ (§. 843.), conſequenter in liberatione ab obligatione iſta conſiſtat; jus aggratiandi ſub jure diſpenſandi continetur.

Parum difficultatis habet propoſitio præſens, modo ad notionem diſpenſationis & juris aggratiandi animum attendas. Sane ſi pœna remittitur, vel mitigatur, perinde eſt ac ſi lex pœnalis nulla eſſet. Quando diſpenſatur, itidem perinde eſt, ac ſi lex prohibitiva non extaret. In utroque igitur caſu tollitur lex in caſu ſingulari, ac per conſequens diſpenſatio fit.

§. 845.

De limitibus juris aggratiandi.

Jus aggratiandi naturaliter ſuperior habet in quolibet crimine; quodſi vero pœna quædam fuerit lege divina poſitiva ſtatuta, criminis reum aggratiare nequit. Etenim pœnæ in civitate conſtituuntur a ſuperiore (§. 833.), lege autem naturali determinatæ non ſunt (§. 636.). Quamobrem cum ſuperior pœnas legibus ſtatutas remittere & mitigare poſſit (§. 658.), in eo autem jus aggratiandi conſiſtat (§. 843.); jus aggratiandi ſuperior naturaliter in quolibet crimine habet. *Quod erat unum.*

Enimvero quia jus aggratiandi ſub jure diſpenſandi continetur (§. 844.), conſequenter tam late, quam hoc pateat, ſuperior autem contra legem divinam poſitivam diſpenſare nequit (§. 825.); ſi qua pœna lege divina poſitiva fuerit ſtatuta, ſuperior reum criminis aggratiare nequit. *Quod erat alterum.*

Superior pœnam remittere & mitigare poteſt, cujus determinatio a voluntate ipſius dependet; non vero eam, quæ voluntati ſuæ non ſubeſt, qualis eſt, ſi qua datur, divina poſitiva ſtatuta. An dentur pœnæ lege divina poſitiva ſtatutæ, aut, quod perinde eſt, leges divinæ poſitivæ pœnales, quæ omnes in univerſum homines obligant, in Jure naturæ demonſtrari nequit. Immo nec inter chriſtianos idem adeo exploratum eſt, ut non deſint qui negativam amplectuntur. Leges enim pœnales per Moſen Hebræis latæ revera ſunt leges civiles Reip. Hebræorum, quas forenſes dicunt Theologi. Erat illa Reſp. Theocratia, in qua ſuperior erat Deus. Leges igitur Hebræis ferebat tanquam Rex eorum, ut ideo eos tantummodo obligaret ad earum obſervantiam, non vero totum genus humanum, cui nunquam promulgatæ fuerunt. Sed noſtrum non eſt ea uberius diſcutere.

§. 846.

De abolitione.

Aboleri dicitur *accuſatio* vel *inquiſitio*, ſi de crimine, cujus aliquis poſtulatur, non inquirendum, conſequenter is abſque omni cognitione, aut ſaltem inquiſitione nondum abſoluta e numero reorum eximitur. Quamobrem patet, *abolitionem eſſe remiſſionem pœnæ in caſu dubio.*

Antequam quis criminis fuerit convictus, vel confeſſus, pro reo haberi nequit. Convictus autem haberi nequit, antequam inquiſitio fuerit abſoluta, multo minus antequam fuerit inchoata. Quoniam vero nemo innocens puniri poteſt (§. 1086. *part. 1. Jur. nat.*); nec dici poteſt, num pœnam, vel qualem mereatur. Unde ſi accuſatio, vel inquiſitio ſive nondum inchoata, ſive nondum conſummata aboletur; pœna criminis, cujus quis poſtulatur, utique remittitur in caſu dubio.

§. 847.

Cuinam jus abolendi competat & quale ſit.

Quoniam ſuperior pœnam remittere & mitigare poteſt, quam quis meretur (§. 658.), multo magis in caſu adhuc dubio eam remittere poteſt, ac per conſequens cum remittendo pœnam in caſu dubio accuſatio, vel inquiſitio ſive nondum inchoata, ſive non-

Digitized by Google

nondum conſummata aboleatur (§. 846.); *ſuperior accuſationem, vel inquiſitionem ſive nondum inchoatam, ſive nondum conſummatam abolere poteſt, & jus hoc abolendi continetur ſub jure aggratiandi* (§. 843.); conſequenter *ad jura majeſtatica pertinet* (§. *cit.*). Quia vero pœnam lege conſtitutam remittere minime debet *ſuperior* ſine ratione ſufficiente (§. 658.); ideo *nec accuſationem, vel inquiſitionem, ſive nondum inchoatam, ſive jam cœptam, ſed nondum conſummatam, ſeu abſolutam abſque ratione ſufficiente abolere non debet*. Et quoniam abolitio & remiſſio pœnæ pari paſſu ambulant (§. 846.); *eædem ſunt rationes abolitionis, quæ remiſſionis pœnæ*, ſeu *ob quas rationes pœna remitti poteſt, ob eaſdem quoque accuſatio, vel inquiſitio aboleri poteſt*.

Abolitione non aliud intenditur, quam ut memoria criminis, cujus quis ſuſpectus habetur, extinguatur. Qui de eo poſtulatur, pro non reo declaratur, antequam conſtet, utrum revera reus ſit, nec ne. Quamobrem famæ ejus conſulitur abolitione, qui de crimine poſtulatur.

§. 848.

De amneſtia. Differt ab abolitione *Amneſtia*, quæ eſt oblivio injuriarum & criminum patratorum in perpetuum decreta. *Amneſtia* igitur *ſancita & præſtita ante actarum rerum nemo accuſari, neque puniri poteſt*. Vocatur amneſtia etiam *Lex oblivionis*. Quoniam ſuperior imperium ita exercere debet, ut publicum bonum, quantum fieri poteſt, promoveatur (§. 809.), eique competunt omnia jura, ſine quibus ita exerceri nequit (§. 810.); *ſi e re civitatis fuerit, ut amneſtia præſtetur, ſuperior eam præſtare valet*.

Amneſtia inprimis opus eſt in ſtatu Reip. turbulento, ubi ultro citroque injuriæ inferuntur & accipiuntur, ut is in priſtinum habitum revocetur: item in bellis inteſtinis, ut pace facta priſtina tranquillitas reſtituatur. Ita teſte *Plutarcho* in Politicis decreta fuit amneſtia, cum triginta tyrannis Remp. occupantibus ſtatus Reip. Athenienſis eſſet turbulentus &, autore *Valerio Maximo* labentem civitatis ſtatum in integrum reſtituturus *Thraſybulus* plebiſcitum interpoſuit, ne qua præteritarum rerum mentio fieret.

§. 849.

An amneſtia præſtatio pertineat ad imperium civile. Quoniam amneſtia ſancitur atque præſtatur, quando oblivio injuriarum & criminum patratorum in perpetuum decernitur (§. 848.); *ſi in rebellione amneſtia a ſuperiore præſtatur, id non tam vi imperii fit, quam tranſactione, ut pax reſtituatur* (§. 879. *part.* 5. *Jur. nat.*), conſequenter *a pacto vim ſuam accipit* (§. 882. *part.* 5. & §. 789. *part.* 3. *Jur. nat.*). *Aſt ſi amneſtia præſtatur in alio quocunque caſu, quo ſubditi injuriam non afferunt ſuperiori, ſed vel ſibi invicem, vel magiſtratui, aut perſonis aliis, quarum poteſtati a ſuperiore ſubjecti ſunt*, cum tunc amneſtia contineat ſolum pœnæ remiſſionem & abolitionem (§. 848.), *ea utique vi imperii civilis præſtatur* (§. 843. 847.).

Amneſtia ſubditis præſtatur non alio fine, quam ut ne rerum ante actarum accuſari, neve puniri poſſint, conſequenter accuſatio & inquiſitio aboleatur (§. 846.), ſicque pœna iis, qui eam meruerant, remittitur, quia memoria maleficiorum aboletur, quaſi quod factum eſt factum non ſit. Alia vero utique ratio eſt, ſi ſuperior cum civibus rebellibus paciſcitur, tum enim vel ipſe iiſdem per modum conditionis amneſtiam offert, vel cives eandem ſibi ſtipulantur; alia longe ratio eſt, ſi ſuperior vi juris majeſtatici amneſtiam ſancit & præſtat iis, quos ob maleficia ſua punire poterat: tum enim cum his, contra quos inquirendum erat & qui puniri poterant, non tranſigit, ſed proprio motu amneſtiam præſtat imperium ſaluti publicæ convenienter exercens.

Digitized by Google

§. 850.

Amneſtia num ſit naturaliter licita.

Si præteritarum injuriarum oblivione certius cavetur, ne novis iiſque gravioribus pandantur fores, vel ſi cædem tutius finiantur, ſi pœna remittatur, quam ſi nocentes puniantur; amneſtia naturaliter licita. Etenim pœnæ potiſſimum irrogantur, ut præcaveantur injuriæ futuræ (§. 1075. *part.* 1. *Jur. nat.* & 838. *h.*), atque ſuperioris eſt cives præſtare tutos ab injuriis (§. 532.). Quoniam itaque is curæ quoque habere debet, ut, ſi talis fuerit ſtatus, quo mutuas injurias ſibi invicem afferunt, cædem quantocyus finiantur. Quia pœna remittenda, ſi majus malum metuendum, ubi pœna exigitur, quam periculum læſionis futuræ videtur, ubi ea remittitur (§. 1095. *part.* 1. *Jur. nat.*), & major utilitas ex pœnæ remiſſione, quam exactione ſperanda (§. 1096. *part.* 1. *Jur. nat.*); ſi is fuerit rerum ſtatus, ut injuriarum præteritarum oblivione certius caveatur, ne novis iiſque gravioribus pandantur fores, vel cædem tutius finiantur, ſi pœna remittatur, quam ſi nocentes puniantur, amneſtia naturaliter licita eſt (§. 848.).

Qui ſibi perſuadent malum omne in ſe tale eſſe, ut puniri debeat, vel punitionem cum vindicta confundunt; de amneſtia a ſuperiore præſtita ſubditis delinquentibus ſiniſtre judicant, præſertim ſi injuriæ, quas vindicari mallent, ipſos quoque tangunt. Enimvero cum falſum ſit malum in ſe tale eſſe, ut puniri debeat (§. 642.), ac perperam inde puniendi neceſſitas abſoluta inferatur, omnes autem animum ab omni vindictæ cupiditate alienum habere debeamus (§. 948. *part.* 1. *Jur. natur.*); illi errant, hi peccant, quando amneſtiam a ſuperiore præſtitam damnant. Noſtrum igitur fuit demonſtrare, quandonam ea naturaliter licita ſit. Quemadmodum enim nil temere fieri debet (§. 278. *p.* 3. *Jur. nat.*); ita nec temere amneſtia præſtanda, ſed ſufficiens adeſſe debet ratio, cur præſtetur, quia ſcilicet vel medium unicum eſt, vel ſaltem tutius videtur mala graviora præcavendi, vel præſentia finiendi. Tum enim utique e re civitatis eſt, ut amneſtia punitioni præferatur, quemadmodum eam ante reſtrinximus (§. 848.).

§. 851.

Juris affirmativi & negativi differentia.

Jus affirmativum eſt, quod conſiſtit in faciendo: *Jus* autem *negativum*, quod conſiſtit in non faciendo. *Jure* igitur *affirmativo facere quid licet, ſeu permittitur* (§. 165. 170. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*); *jure* autem *negativo aliquid non facere licet, quod alias erat faciendum, ſeu ut non faciamus permittitur* (§§. *cit.*).

Non eſt, quod objicias, jus affirmativum & negativum ſine utilitate diſtingui. Qui enim jus habet aliquid faciendi, cum non neceſſe ſit ut faciat, ſed ſaltem facere liceat (§. 170. *p.* 1. *Jur. nat.*); patet eundem quoque id, quod facere poteſt, non facere poſſe, cum libertati ejus relictum ſit, utrum facere velit, nec ne. Ita qui jus cereviſiam coquendi habet, non neceſſario coquere tenetur, ſed ſi ita viſum fuerit non coquere poteſt. Enimvero dantur etiam talia, quæ, facere debebas; quando vero permittitur, ut non facias, jus negativum ab affirmativo utique differt. Reſpicit enim hoc factum privativum, ſicuti jus affirmativum factum poſitivum (§. 24. *p.* 1. *Phil. pract. univ.*). Ita jus negativum eſt immunitas onerum civilium, quæ alias tanquam civis præſtare tenebaris.

§. 852.

An detur jus negativum naturale.

Quoniam jure negativo facere non licet, quod alias erat faciendum (§. 851.), obligatio vero naturalis, ſeu quæ a lege naturæ venit, neceſſaria & immutabilis eſt (§. 142. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*); *lex* naturæ nemini dare poteſt jus non faciendi id, ad quod eadem lege obligatur, ac ideo *jus naturale nullum negativum eſt, ſed omne affirmativum*, conſequenter *non datur jus negativum niſi poſitivum.*

Non eſt quod objicias, officia erga alios habere hanc reſtrictionem, ut ea præſtentur, quatenus alter id, quod præſtandum eſt, non habet in poteſtate ſua & tu citra neglectum officii erga teipſum præſtare vales (§. 608. *part.* 1. *Jur. nat.*), conſequenter obligationem præſtandi

altera

Digitized by Google

alteri officia humanitatis naturaliter quoque conjunctum ſibi habere jus negativum, ut certo in caſu liceat non praſtare. Etenim ubi ceſſat obligatio, cum quid fieri neceſſe non ſit (§. 118. *part. 1. Phil. pract. univ.*), per ſe ceſſat actio, nec demum opus eſt, ut ad non agendum detur jus quoddam. Jura naſcuntur ex obligatione (§. 23. *part. 1. Jur. natur.*), ubi ergo obligatio nulla eſt, nihil quoque adeſt, unde jus quoddam oriri poſſit. Aliter vero ſeſe res habet quoad leges poſitivas, quarum obligationem ſuperior tollere poteſt quoad certas perſonas; ut non facere teneantur, ad quod faciendum alii ſunt obligati. Pendet enim obligatio a voluntate ſuperioris, qui eam pro lubitu vel ad omnes extendere, vel certas perſonas ab eadem eximere, aut liberare poteſt. His igitur competit jus non faciendi, cum ceteros teneat obligatio faciendi. Atque hoc jus negativum eſt & ſubſiſtit, quamdiu obligatio ceterorum durat. Hac enim ſublata tollitur quoque jus iſtud.

§. 853.

Privilegium.

Privilegium eſt conceſſio juris cujuſdam, ſive affirmativi, ſive negativi, perſonæ uni vel pluribus, aut certo perſonarum ordini facta, quo ceteri carent. *Privilegiarius* dicitur, qui privilegium habet. Vocatur vulgo *privilegiatus*.

Ita immunitas tributorum, vel vectigalium privilegium eſt, cum ceteri tributa & vectigalia ſolvere teneantur. Similiter privilegium Profeſſorum apud nos eſt immunitas geradæ & heergevveiti, ut ſcilicet bona utenſilia & res expeditoriæ, quæ juxta ſtatuta Saxonica & Halenſia ab hæreditate communi ſeparandi, ad eandem adjiciantur. Privilegium quoque eſt, ſi certæ eidem perſonæ concedatur monopolium certarum mercium. Privilegium militum & ſacerdotum, ſeu miniſtrorum eccleſiæ, tanquam militum ſpiritualium eſt, quod ad eas quoque geradæ pertineat, ſeu iidem una cum filiabus in geradæ materna ſuccedant, & quod abſque ſolemnitatibus teſtari & pro parte teſtati, pro parte inteſtati decedere poſſint.

§. 854.

Quid proprie ſit.

Quoniam privilegiis perſonæ uni, vel pluribus, aut certo perſonarum ordini conceditur aliquod jus ſive affirmativum, ſive negativum (§. 853.), conſequenter facere permittitur, quod aliis non licet, aut non facere, quod facere alii tenentur (§. 851.); de iis vero, quæ fieri debent, aut non debent, vel etiam permiſſa eſſe, diſponunt leges (§. 163. & ſeqq. part. 1. Phil. pract. univ.), *privilegia revera ſunt leges, quibus omnes obligantur, ut perſonam privilegiatam jure ſuo frui patiantur, nec in uſu ejus eandem turbent, ſeu quicquam committant, quod eidem adverſatur.*

Ita tributa, vel vectigalia non licet exigere ab eo, cui immunitas conceſſa. Si cui monopolium conceſſum, non licet alii eaſdem merces vendere, & omnes eaſdem emere obligantur a privilegiato. Filia Profeſſoris apud nos non poteſt auferre geradam in præjudicium filiorum, vel patris, matre mortua. Reſpectu perſonæ privilegiatæ privilegia habent vim legis præceptivæ ac prohibitivæ (§. 163. 164. *part. 1. Phil. pract. univ.*).

§. 855.

Cuinam competat jus privilegia concedendi & quale ſit jus.

Jus privilegia concedendi ſuperiori competit & ad jura majeſtatica pertinet. Quoniam enim privilegia revera ſunt leges, quibus omnes obligantur, ut privilegiatum jure ſuo frui patiantur, nec in uſu ejus eundem turbent (§. 854.); jus privilegia concedendi competere nequit niſi ei, qui poteſtatem legislatoriam habet (§. 812.). Quamobrem cum ſuperiori competat poteſtas legislatoria (§. 813.), eademque ad jura majeſtatica pertineat (§. 810.); jus privilegia concedendi ſuperiori competit & ad jura majeſtatica pertinet.

Tueri privilegiarium in exercitio privilegii ſui nemo poteſt, niſi qui jus in actiones civium habet, conſequenter imperium publicum (§. 32.). Atque hinc abunde patet, privilegiorum conceſſionem ad imperii exercitium ſpectare, conſequenter jus majeſtaticum eſſe (§. 810.). Privilegia nimirum exigit ſalus publica, ſiquidem eorum evitetur abuſus, qui cum abeſſe debeat, quemadmodum in ceteris, ita hic quoque abeſſe ſupponitur. Atque inde eſt, quod ſubinde imperium

Digitized by Google

perium publicum abſque privilegiorum conceſſione exerceri recte nequeat. Apparet hoc evidenter in eo caſu, ubi vel ob præclara in Remp. merita perſonæ cuidam; vel in partem ſalarii certo cuidam ordini immunitas onerum civilium præſtatur.

§. 856.

An in conceſſione regnet voluntas ſuperioris.

Quoniam jus privilegia concedendi ſuperiori competit (§. 855.); *a voluntate ſuperioris dependet, cuinam privilegium, quale & qua lege id concedere velit.*

Equidem imperium civile ita exercere debet ſuperior, ut bonum publicum, quantum fieri poteſt, promoveatur (§. 809.); non tamen inde inferri poteſt, a voluntate ſuperioris minime dependere, cuinam privilegium & qua lege concedere id velit. Inde enim tantummodo ſequitur, ut boni publici promovendi cauſa privilegia concedantur. Hac nimirum lege regitur voluntas ſuperioris in omni imperii exercitio, conſequenter in omni, quod conſtituit. Ipſius autem judicio eum relictum ſit, ut ſtatuat de eo, quod bonum publicum exigit; a voluntate utique ejuſdem dependet, quid conſtituere velit, conſequenter etiam cuinam privilegium, quale & qua lege id concedere velit.

§. 857.

De modo concedendi privilegium.

Quia a voluntate ſuperioris dependet, cuinam privilegium, quale & qua lege id concedere velit (§. 856.); *ſuperior privilegia concedere poteſt, vel ad tempus, vel ad dies vitæ, nec non ſub pœna, ut abuſu, vel certo quodam facto, aut non facto committatur, itemque ſub onere quocunque, nec non ſub certa conditione, præſertim poteſtativa, aut etiam precario.*

Ex modo igitur conceſſionis multa determinanda ſunt, quæ de privilegiis in quæſtione ſunt. Quoniam vero id omni difficultate caret, quando quæſtio quædam incidit; non opus eſt, ut ad particularia deſcendamus. Exemplum abuſus eſt, ſi is, cui vectigalis immunitas conceſſa, in gratiam amici mercem ejus pro ſua venditat, vel ſi vinum, quatenus a privilegiario conſumendum, a vectigali immune lucrifaciendi animo vendat aliis. Ita ſub onere monopolium conceditur, ſi privilegiarius, quotannis certam pecuniæ ſummam ſolvere tenetur. Conceditur privilegium ſub conditione, ſi victor ex prælio redierit, aut ſi negotium aliquod publicum perfecerit. Ad tempus definitum conceſſum privilegium, ſi ad ſexennium reſtringitur, ad tempus indefinitum, ſi tamdiu eodem uti debet, donec ſalarium pinguius conſtituatur.

§. 858.

An privilegium in pœnam auferri poſſit.

Superior privilegium in pœnam auferre poteſt ob maleficium, quod idem non attingit. Etenim in pœnam auferri alicui poſſunt jura quælibet (§. 589.). Quamobrem cum privilegium in conceſſione juris cujuſdam conſiſtat (§. 853.); idem quoque in pœnam auferri poteſt. Privilegia vero concedit ſuperior (§. 855.), eidem competit jus puniendi (§. 832.), idemque pœnas ob maleficia decernere poteſt (§. 833.). Privilegium itaque ob maleficium, quod idem non attingit, in pœnam auferre poteſt ſuperior.

Non confundendum eſt privilegium pœnale, quod abuſu, vel certo quodam facto, aut non facto committitur, cum ablatione privilegii in pœnam. Illud nimirum pœnam continet; hoc minus. Factum, ob quod punitur privilegiarius in caſu priori reſpectum ad privilegium habet; in poſteriori non neceſſario. Quamvis enim ſuperior, cujus eſt decernere pœnas (§. 833.), ob abuſum quoque privilegium adimere poſſit, etiamſi in conceſſione dictum non fuerit, ut abuſu committatur; hoc tamen naturale non eſt, ut abuſu committi debeat. Quodſi vero in genere lex feratur, quemadmodum ferri poſſe nemo dubitat, ut privilegium abuſu committatur; privilegium omne tacite pœnam hanc continet, & hactenus pœnale intelligitur.

§. 859.

Unde metiendum jus privilegiarii.

Jus privilegiarii metiendum eſt ex voluntate concedentis in conceſſione ſufficienter declarata. Etenim a voluntate ſuperioris, qui privilegium concedit (§. 855.), unice dependet, quale & qua lege id concedere velit (§. 856.), conſequenter privilegiarius non plus juris ſibi arrogare poteſt, quam concedens ipſi concedere voluerit. Jus igitur privilegiarii metiendum eſt ex voluntate conceſſionis ſufficienter declarata (§. 427. *part. 3. Jur. nat.*).

Privilegiarius non plus juris ſibi arrogare poteſt, quam ipſi conceſſum: neque enim alia ratio eſt, cur hoc jure fruatur, quam quia ipſi conceſſum. Ut igitur de voluntate concedentis conſtet, neceſſe eſt ut privilegium in ſcripturam redigatur, etſi valor non a ſcriptura dependeat, ſed vim ſuam accipiat a voluntate concedentis.

§. 860.

De interpretatione privilegii.

Quoniam jus privilegiarii metiendum eſt ex voluntate concedentis in conceſſione ſufficienter declarata (§. 859.), voluntas vero concedentis intelligitur ex eo, quod dictum, vel ſcriptum eſt; *jus privilegiarii non extendendum ultra id, quod dictum eſt, & in caſu dubio jus interpretandi privilegium non competit niſi concedenti.*

Non plus juris acquirere potuit privilegiarius, quam quod in eum conferre voluit concedens. Stricte igitur inhærendum verbis ipſius. Si de interpretatione oriatur dubitatio, nec verba dubia interpretari poteſt privilegiarius, ne plus juris ſibi arroget, quam ipſi concedere voluit ſuperior, nec eadem interpretari contra ipſum poteſt alius, ne forſan deroget juri ipſius. Neceſſe igitur eſt, ut recurratur ad concedentem, quantum juris privilegiario concedere voluerit declaraturum. Accedit, quod contra voluntatem concedentis jus privilegiarii nec augeri, nec imminui poſſit (§. 859.): quorum alterutrum facile contingit, ſi privilegii interpretatio fiat ab alio, quam a concedente, præſertim cum in caſu priori difficile ſit evitatu, ne in interpretando plus favori, vel odio tribuatur, quam veritati, cum pleroſque homines plus regat id, quod intereſt, quam veritas.

§. 861.

De effectu privilegii.

Privilegiarius pati non tenetur, ut alius quid faciat, quod privilegio ipſius adverſatur. Cum enim privilegium in jure quodam privilegiario conceſſo conſiſtat (§. 853.); ſi quis quid facit, quod privilegio adverſatur, is facit, quod eſt contra jus privilegiarii, conſequenter eum lædit (§. 920. *part. 1. Jur. nat.*). Quamobrem cum homini competat jus non patiendi, ut alius ipſum lædat (§. 913. *part. 1. Jur. nat.*), & privilegia contineant prohibitionem, ne quicquam ab ullo committatur, quod iiſdem adverſatur (§. 854.); privilegiarius tam naturaliter, quam civiliter pati non tenetur, ut alius quid faciat, quod privilegio ipſius adverſatur.

Fruſtra privilegia concederentur, ſi privilegiarius pati teneretur, ut ab aliis fiant privilegio ſuo adverſa, veluti ſi ipſi ſoli conceſſum eſſet vinum vendere in urbe, ſi alius adhuc vendere vellet, niſi ea continerent jus non patiendi, ut alius faciat privilegio adverſa. Manifeſta foret contradictio dare alicui jus, quo careret alii, ac permittere ut alii idem jus ſibi arrogent, vel uſum illius juris pro lubitu impediant, aut imminuant.

§. 862.

De æque privilegiatis.

Privilegiatus contra æque privilegiatum privilegio uti nequit. Privilegiarius enim utitur privilegio ſuo contra alium, quatenus non patitur, ut is eodem jure utatur, quod ipſi vi privilegii competit (§. 853.). Qui vero æque privilegiatus eſt, idem quod ipſe privilegium habet, conſequenter eodem jure quo hic fruitur, conſequenter quo

quo minus eodem ille utatur, hic prohibere nequit. Privilegiatus itaque contra æque privilegiatum privilegio uti nequit.

E. gr. Si Cajus & Sempronius habeant privilegium vendendi omnis generis vina in urbe; Cajus prohibere nequit, ne certa vina vendat Sempronius, vel etiam ne certæ perſonæ vinum emant a Sempronio. Paria nimirum utriuſque ſunt jura, nec unus plus juris in præjudicium alterius ſibi arrogare poteſt, minus alteri permittere.

§. 863.

Superior tueri tenetur privilegiarium contra eos, qui contra privilegium quid facere audent & promiſſio tutelæ in ipſa conceſſione jam tacite continetur. Quando enim alicui privilegium datur, ei jus conceditur, quo alii carent (§. 853.) & privilegium reſpectu aliorum lex eſt prohibitiva, ne quicquam committatur, quod eidem adverſatur (§. 854.). Quamobrem cum permitti abſurdum ſit, ut quis contra privilegium quid facere audeat; ſuperior, qui privilegium alicui dat (§. 855.), eum etiam tueri debet adverſus eos, qui contra privilegium quid facere audent. *De tuendis privilegiatis.*

Oſtenditur etiam hoc modo. Quoniam qui privilegium habet, ei certum jus competir, quo alii carent (§. 853.); quod contra privilegium ab alio committitur, injuria eſt (§. 859. *part.* 1. *Jur. nat.*). Quamobrem cum Rectori civitatis curæ eſſe debeat, ut quilibet ſit tutus ab injuria aliorum (§. 532.); idem quoque tueri tenetur privilegiarium contra eos, qui contra privilegia quid faciunt. *Quod erat unum.*

Et quoniam tutela hæc a privilegio inſeparabilis eſt, *per demonſtrata*, cum alias privilegium dando nihil ageretur, ſi cuilibet contra id committere liceret, quod viſum fuerit; ſuperior, dum privilegium alicui dat, eo ipſo eidem promittere intelligitur, quod eum contra omnes tueri velit, qui contra hoc privilegium quid facere auſint. Patet itaque promiſſionem tutelæ in ipſa conceſſione jam tacite contineri. *Quod erat alterum.*

Si expreſſe hoc dicatur, quod ſuperior jus privilegiarii tueri velit; verba hæc reſpiciunt non tam privilegiarium, quam ceteros, qui nil committere debent privilegio adverſum. Inde eſt, quod etiam pœna decernatur in eos, qui tale quid facere auſi fuerunt. Legi enim prohibitivæ, cui aſſimilatur privilegium reſpectu non privilegiatorum (§. 854.), pœnæ adjectio convenit (§. 292. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*).

§. 864.

Privilegium perſonale eſt, quod individuo phyſico datur. Quoniam itaque ſuperior, qui dat privilegium (§. 855.), vult, ut nonniſi huic individuo, qua phyſico jus quod conceditur, competat (§. 853.), & ex voluntate ipſius metiendum eſt jus omne privilegiarii (§. 859.); *privilegium ad perſonam privilegiarii ita reſtringitur, ut ab ea in aliam tranſire nequeat*, conſequenter *jus ex privilegio perſonali acquiſitum perſonale eſt* (§. 539. *part.* 3. *Jur. nat.*). *Quid ſit privilegium perſonale & quale jus ex eo acquiratur.*

Quodſi perſonam moralem, qualem repræſentat non modo perſona, quæ certo munere fungitur in Rep. verum etiam integrum aliquod collegium, vel familia quædam, vel certus hominum ordo, vel coetus quidam hominum, ab individuo phyſico diſtinguere nolueris; in genere dici poterat, privilegium omne eſſe perſonale, nec egredi perſonam privilegiatam: quod etſi in diſciplinis utile ſit ad formandos conceptus univerſales, ne tamen perplexa reddere videamur, quæ in ſe plana & perſpicua ſunt, privilegia perſonalia in ſignificatu ſtrictiori accipere maluimus.

§. 865.

Quoniam jus ex privilegio perſonali acquiſitum perſonale eſt (§. 864.), jus autem perſonale morte perſonæ extinguitur (§. 542. *part.* 3. *Jur. nat.*); *privilegium perſonale mortuo privilegiato expirat*, conſequenter *in hæredes non tranſit*. *Quando expiret.*

Nulla jura perſonalia in hæredes tranſeunt, utpote qui non ſuccedunt niſi in jus defuncti, quod habuerat in bonis ſuis (§. 958. *part. 7. Jur. nat.*), non vero in ea, quæ perſonam ipſius reſpiciunt, ac ideo extra bona ſunt.

§. 866.

De privilegio perſonæ & hæredibus dato.

Si privilegium datur perſonæ & ejus hæredibus; hæredes non ſuccedunt in jus defuncti, ſed jus ipſis promiſſum a morte privilegiarii vim ſuam acquirit. Quoniam a voluntate ſuperioris dependet, cuinam privilegium & qua lege concedere velit (§. 856.); ſicuti privilegium dare poteſt perſonæ cuidam, ita quoque idem dare poteſt hæredibus ea lege, ut eodem non ante uti poſſint, quam illa fuerit mortua. Quando igitur privilegium datur perſonæ & hæredibus; ſuperior declarat, quod mortuo privilegiario idem privilegium competere debeat hæredibus, conſequenter hæredes privilegio non fruuntur qua hæredes, ſeu quatenus in bonis defuncti ſuccedunt, ſed voluntate ſuperioris, qui id ipſum in eos transferri voluit. Patet itaque, quod non ſuccedant in jus defuncti, ſed quod jus ipſis in privilegio promiſſum a morte privilegiarii vim ſuam acquirat.

Si privilegium datur perſonæ & hæredibus, duplex privilegium datur, alterum nimirum perſonæ, alterum hæredibus: quæ duo privilegia a ſe invicem diſtincta ſunt, & quorum neutrum ab altero dependet, utroque vim ſuam acquirente a voluntate ſuperioris. Privilegium perſonæ pure datur, quod ſtatim dum accipitur vim ſuam exerit; hæredibus autem adjecto die incerto, mortis ſcilicet privilegiarii, ſub hac quaſi conditione, ſi hæredes privilegiario extiterint. Alterum igitur hoc privilegium demum validum fit, ſi privilegiario defuncto extiterint hæredes (§. 467. *part. 3. Jur. nat.*): quodſi nulli extiterint hæredes, privilegium alterum evaneſcit (§. 534. *part. 3. Jur. nat.*).

§. 867.

De interpretatione privilegii perſonæ & hæredibus dati.

Privilegium perſonæ & hæredibus ſimpliciter datum non intelligitur datum niſi deſcendentibus & pro ſubſtrata materia nonniſi maſculis. Etenim interpretatio facienda de eo, de quo veriſimiliter fuit cogitatum (§. 512. *part. 6. Jur. nat.*). Enimvero quando de perſona & ejus hæredibus loquimur, ea & ex ea naſcituri atque ex his porro per nativitatem deſcenſuri animo noſtro obverſantur, ſeu perſona, de qua loquimur, & ejus liberi cujuſcunque gradus, qui illi ſupervixerint. Quamobrem cum privilegium metiendum ſit ex voluntate concedentis (§. 859.); privilegium perſonæ & hæredibus ſimpliciter datum non intelligitur datum niſi deſcendentibus. *Quod erat unum.*

Enimvero ſi materiæ, de qua agitur, parum convenit, ut verba tam late ſumantur, quam patere videntur, per interpretationem reſtrictivam eidem convenienter reſtringenda ſunt (§. 531. *part. 6. Jur. nat.*). Quamobrem ſi materiæ, de qua in privilegio agitur, parum convenit, ut verba privilegii etiam ad fœminas extendantur, ea reſtringenda ſunt ad deſcendentes maſculos. *Quod erat alterum.*

Privilegia dantur contra jus commune, quo utuntur ceteri (§. 853.), ac ideo maxime odioſa ſunt reſpectu horum (§. 494. *part. 6. Jur. nat.*). Quamobrem cum in odioſis verba ſumenda ſint in ſtrictiori ſignificatu, immo admittendus etiam ſit ſermo figuratus aliquantulum, ut onus nimium vitetur (§. 506. *part. 6. Jur. natur.*); vocabulum hæredis ſumendum in privilegii interpretatione eſt in ſignificatu ſtrictiſſimo, quem habere poteſt.

§. 868.

De privilegio familiæ.

Privilegium familiæ dicitur, quod datur familiæ cuidam, hoc eſt, perſonæ & omnibus ab ea per nativitatem deſcendentibus. Quoniam jus privilegiarii metiendum eſt ex voluntate concedentis in conceſſione ſufficienter declarata (§. 859.) & ſuperior, qui concedit (§. 655.), privilegio legem dare poteſt, quam voluerit (§. 656.); *ex verbis privilegii patet, quale jus familiæ competat & quomodo a perſona una ad aliam devol-*

Digitized by Google

devolvatur, niſi eodem promiſcuo utantur omnes. Et quia *privilegium* ultra familiam, cui datum eſt, extendi nequit (§. 860.); *familia extincta expirat.*

Familia hic conſideratur inſtar perſonæ unius, quemadmodum ante monuimus (*not.* §. 864.). Unde privilegium familiæ conſiderari poteſt inſtar perſonalis & quæ de perſona in hoc caſu dicta ſunt ad familiam applicari poſſunt, mutatis mutandis.

§. 869.

Privilegium certo cuidam ordini, vel collegio datum ſingulis perſonis competit, niſi quatenus certæ perſonæ contradiſtinguuntur ceteris, quamdiu in iſto ordine, vel membra ejus collegii ſunt, vel in eo hunc locum obtinent. Quoniam enim privilegium datur certo cuidam ordini, vel collegio, quatenus omnibus, qui ſunt in iſto collegio, vel ordine datur, ſingulis omnino perſonis competit. Et quia ipſis datur, quatenus ſunt in iſto ordine, vel membra ejus collegii, privilegio non fruuntur tanquam individua phyſica, ſed tanquam perſonæ morales. Quando itaque in ordine iſto non amplius exiſtunt, vel membra ejus collegii non amplius ſunt, ratio ceſſat, cur privilegium ipſis competere debeat; ac per conſequens ipſis competere nequit. *Quod erat unum.*

De privilegio certo ordini vel collegio dato.

Quia vero ſuperior, qui privilegium dat (§. 855.), pro lubitu dare poteſt, quale ipſi viſum fuerit (§. 856.), & in eo ſequenda eſt voluntas ipſius (§. 859.); ſi certæ cuidam perſonæ iſtius ordinis, vel collegii jus quoddam potius præ ceteris conceditur, id ad perſonam, quæ locum hunc obtinet, quatenus eundem obtinet, ita reſtringitur, ut nemini ceterorum competere queat, conſequenter loco iſti inhæret & per eum in perſonam, quæ locum hunc obtinet, quatenus eundem obtinet, ita reſtringitur, ut nemini ceterorum competere queat, conſequenter loco iſti inhæret & per eum in perſonam derivatur, quæ eundem occupat. Quamobrem patet perſonam, quæ jure iſto fruitur, eodem frui non poſſe, niſi quamdiu in ordine, vel collegio illo hunc locum obtinet. *Quod erat alterum.*

Privilegia ordini cuidam, vel collegio data in perſonas derivantur, quando ordini, vel collegio iſti aſſociantur, perinde ac ſervitutes prædiis impoſitæ derivantur in eorum poſſeſſores, quorum perſonam minime reſpiciunt. Sunt nimirum etiam jura, quæ inhærent rebus ſive phyſicis, ſive moralibus, & per eas in perſonas certas derivantur, aut, ſi accuratius loqui malueris, quorum uſus in eas derivatur. Etenim jus ipſum a re, cui inhæret, inſeparabile ex ea in perſonam tranſire nequit, ſed hæc eodem ſaltem fruitur, quamdiu res illa ad eam pertinet, niſi fingere velis, jus rei inhærens tranſire in perſonam & ex ea in rem recidere, quamdiu res ad eandem pertinere deſinit: quæ ipſa fictio abſurda non eſt, nec prorſus inutilis in inveniendo & demonſtrando, præſertim ubi conceptus generales formare volueris. Iſtiuſmodi privilegia ſpectari quoque poſſunt tanquam ſub conditione data, ſi & quamdiu fueris in hoc ordine, aut membrum hujus collegii, vel ſi & quamdiu locum hunc habueris in collegio. Quodſi vero peculiare quoddam jus conceditur ei, qui certum quendam locum obtinet; privilegium hoc revera ſingulare eſt, nec proprie ordini, vel collegio datum intelligitur, ſed perſonæ cuidam iſtius ordinis, vel collegii, quatenus eum locum obtinet, aut, ſi mavis, privilegium ad certum locum reſtrictum, cui inhæret. Exempla iſtiuſmodi privilegiorum ſunt privilegia Clericorum, Profeſſorum, militum, Eccleſiæ cujuſdam particularis, Academiæ, Facultatis in Academia, collegii opificum, vel artificum & ita porro.

§. 870.

Privilegia certo cuidam ordini, vel collegio data a ſuperiore revocari & immutari poſſunt; non tamen is temere hoc facere debet. A voluntate nimirum ſuperioris dependet, num & quale privilegium certo cuidam ordini, vel collegio dare velit (§. 856.), nec privilegia iſta dantur perſonis, ut per ſe jus quoddam ipſis competat, ſed jus ſaltem ex ordine, vel collegio in eos derivatur, quia ordini, vel collegio competit, & ipſæ in eodem exiſtunt. Quoniam vero ſuperior imperium civile ita exercere debet, ut bonum publicum, quantum fieri poteſt, promoveatur (§. 809.); iſtiuſmodi privilegia non conceſſa intelliguntur, niſi ſub tacita hac clauſula, quamdiu

De revocabilitate & mutabilitate illorum.

Digitized by Google

diu bonum publicum non aliud ſuaſerit. Quodſi ergo ipſi viſum fuerit, bonum publicum aliud ſuadere, utique declarare poteſt, privilegium ordini iſti, vel collegio non amplius competere debere, conſequenter illud revocare (§. 741. *part.* 3. *Jur. nat.*), vel pro lubitu immutare (§. 290. *Ontol.*), non tamen temere hoc facere debet.

Privilegia certo ordini hominum, vel collegio cuidam data facilius revocantur, & mutantur, quam perſonalia, præſertim ſi hæc titulo oneroſo fuerint acquiſita. Etenim in caſu priori pro præſenti rerum ſtatu dantur privilegia, qui ubi mutatur, ceſſat illorum ratio ac ideo privilegia non temere tolluntur, aut mutantur, & hoc fit abſque ulla injuria eorum, qui in iſto ordine, vel collegio ſunt, cum a ſuperioris voluntate unice dependeat, num privilegium quoddam eidem competere debeat, vel quale (§. 856.), niſi expreſſe id confirmaverit, atque ad non tollendum, vel mutandum ſe obligaverit: id quod in caſu poſteriori plerumque factum intelligitur, ſi non expreſſe, ſaltem tacite, prouti vel ex verbis privilegii, vel ex circumſtantiis aliis colligitur, ſequendo leges rectæ interpretationis.

§. 871.

An privilegia ordini vel collegio data in hæredes tranſire poſſint.

Privilegia certo ordini, vel collegio data non tranſeunt in hæredes, niſi ad hos a ſuperiore fuerint expreſſe extenſa. Etenim nemo fruitur privilegio, quod certo ordini vel collegio datum, niſi quamdiu in eodem extiterit (§. 869.), conſequenter dum quis moritur, jus ejus expirat, nec ideo in hæredes tranſire poteſt. *Quod erat unum.* Enimvero cum a voluntate ſuperioris dependeat, cuinam privilegium, vel quale dare velit (§. 856.); privilegium tale, quale habuit defunctus, quia hujus ordinis fuit, vel quatenus membrum collegii hujus fuit, dare etiam poteſt hæredibus ejus. Quodſi ergo privilegium aliquod certo ordini, vel collegio datum a ſuperiore fuerit expreſſe extenſum ad hæredes quoque perſonarum illius ordinis, vel membrorum iſtius collegii, quin jure, quo fruebatur defunctus, poſt mortem ejus frui debeant ejus hæredes, ac ita quaſi jus defuncti tranſeat in hæredes, dubitandum non eſt. *Quod erat alterum.*

Privilegium ordinis, vel collegii cujuſdam ad hæredes extenſum, revera peculiare privilegium eſt, quod hæredibus datum, nec ab illo ullo modo dependet, ita ut illo ſalvo tolli ac mutari poſſit. Iſtiuſmodi privilegium noſtræ accademiæ eſt exemtio viduarum & liberorum a cenſu emigrationis quod, quatenus a Profeſſoribus ad hos extenditur, revera peculiare privilegium eſt hiſce datum, & dari poterat, etiamſi profeſſoribus non competeret. Quomodo vero hic interpretandum ſit vocabulum hæredis, patet ex iis, quæ paulo ante demonſtrata & annotata ſunt (§. 867.). Si liberi nominentur intelliguntur & filiæ, item nepotes & neptes, ubi rationi privilegii hæc interpretatio convenit.

§. 872.

Qua de cauſa privilegia concedenda.

Privilegia dari non debent, niſi boni publici cauſa. Etenim jus privilegia dandi ad jura majeſtatica pertinet (§. 855.), conſequenter ſuperiori competit, quatenus imperium civile ſine iis ita exercere nequit, ut bonum publicum, quantum fieri poteſt, promoveatur (§. 810.). Quamobrem cum imperium civile aliter exerceri non debeat, niſi ut bonum publicum, quantum datur, promoveatur (§. 809.); privilegia dari non debent, niſi boni publici cauſa.

Privilegia non temere concedenda ſunt, ac inprimis cavendum, ne vergant in præjudicium aliorum. Quoniam vero materia illorum varia eſt; ita quoque ex circumſtantiis ſingularibus dijudicandum, utrum ea præjudicent aliis, nec nè, & num e re civitatis ſit privilegia iſtiuſmodi dari, qualia a nonnullis vel expetuntur, vel proprio motu conferre vult ſuperior.

§. 873.

Digitized by Google

§. 873.

Si privilegia quædam vergant in detrimentum Reip. aut multorum civium; ſuperior ea tollere poteſt. Etenim privilegia dari non debent, niſi boni publici cauſa (§.872.), conſequenter cavendum, ne vergant in detrimentum Reip. aut multorum civium. Quamvis itaque ex privilegio jus quoddam habeant perſonæ privilegiatæ (§. 853.), quod ipſis auferri non poſſe videtur (§. 336. *p.* 2. *Jur. nat.*), niſi in pœnam (§.855.), & ſuperior privilegiarium tueri debeat contra eos, qui contra privilegium quid facere audent, immo privilegium contineat tacitam promiſſionem hujus tutelæ (§. 836.); quoniam tamen ſuperiori competit dominium eminens, vi cujus de rebus ſubditorum ita diſponere poteſt, quemadmodum ſalus Reip. exigit (§. 110. 111.), vi illius quoque privilegia tollere poteſt, ſi vergant in detrimentum Reip. aut civium multorum. *Quando privilegia tollenda.*

Ex. gr. Ponamus immunitatem onerum certo cuidam ordini, vel collegio eſſe conceſſam. Quodſi contingat, oneribus nimium gravari ceteros ob iſtam immunitatem; quin privilegium hoc recte ſuperior tollat dubitandum non eſt, præſertim ſi qui immunes ſunt onera facilius ferre poſſint ceteris. Nimirum ab initio privilegium iſtiuſmodi concedi ceteris non erat grave, ac ſine nocumento Reip. concedi poterat; aſt mutato rerum ſtatu in detrimentum Reip. vergere poteſt, ut ſit tollendum. Similiter immunitas a milite præſidiario urbi cuidam conceſſa tolli poteſt, ſi interſit Reip. ne eadem illo deſtituatur.

§. 874.

Monopolium dicitur jus certas merces vendendi uni vel pluribus, aut certo cuidam collegio ſoli conceſſum. Quamobrem cum conceſſio juris uni vel pluribus, aut certo cuidam collegio facta privilegium ſit (§. 853.); ***monopolii conceſſio privilegium eſt.*** *Monopolii conceſſio.*

Ad monopolia accedit proxime jus collegiis artificum & opificum, itemque mercatorum competens, vi cujus ipſis ſolis conceſſum res certas artificiales parare ac vendere, vel vendere etiam merces certas, ita ut prohibere poſſint, ne alii extra collegium res eaſdem parent, aut merces eaſdem vendant. Naturaliter enim unuſquiſque hominum eum laborem ſeligere debet, cui obeundo ſe parem ſentit (§. 528. *p.* 1. *Jur. nat.*), conſequenter res certas artificiales parare poteſt, quas voluerit. Et quoniam homines non modo vitam conſervare (§. 350. *part.* 1. *Jur. nat.*), verum etiam, quantum datur, commode (§. 466. *part.* 1. *Jur. nat.*) ac jucunde tranſigere (§. 471. *part.* 1. *Jur. nat.*), & poſtquam dominia introducta ſunt, patrimonium ſuum amplificare debent, quantum in poteſtate eſt (§. 458. *p.* 2. *Jur. nat.*); naturaliter unicuique competit jus res artificiales quaſcunque, quas parare poteſt, æquo pretio aliis vendendi & mercaturam, prouti viſum fuerit, exercendi. A ſtatu igitur civili venit, ut res certas conficiendi & merces certas vendendi ad certa collegia reſtringatur (§. 425.): quod alter fieri non potuit, niſi privilegiis datis (§. 853.).

§. 875.

Quoniam monopolii conceſſio privilegium eſt (§. 874.), privilegia vero danda non ſunt niſi boni publici cauſa (§. 872.), &, ſi vergunt in detrimentum Reip. aut multorum civium, tollenda (§. 873.); *monopolia* quoque *concedi non debent niſi boni publici cauſa, &, ſi vergunt in detrimentum Reip. aut multorum civium, tollenda.* *Quandonam monopolia concedi poſſint.*

Habemus hic principium generale, ex quo judicium fieri debet in caſu quocunque particulari, utrum monopolium recte concedatur, nec ne. Non major difficultas occurrit circa monopolia, quam jus privative conceſſum certis artificum, opificum, vel mercatorum collegiis (*not.* §. 874.). Utrobique diſponitur de jure, quod naturaliter hominibus eſt commune, ut eo uti liceat ei, qui vult, ac poteſt. De eo autem diſponere convenit dominio eminenti (§. 111.), vi cujus ſuperior de iis, quæ ſunt ſingulorum ita diſponere poteſt, prouti ſalus publica exigit (§. 110. 111.). Abutitur hoc jure ſuo, ſi de monopoliis & jure collegiorum artificum, opificum & mercatorum privativo aliter diſponit, quam ſalus publica exigit.

Digitized by Google

§. 876.

Quando monopolia in ſe illicita non ſint.

Si monopolia ea cautione conceduntur, ut merces bonæ non majori, quam antea, vel prorſus viliori pretio a quolibet comparari poſſint, nec hac conceſſione aliis multis abripitur lucrum, quo maxime indigent; naturaliter in ſe illicita non ſunt. Etenim ſi conceſſis monopoliis non majori pretio res emere cogantur, qui iisdem indigent, quam antea, eædemque fuerint ejuſdem bonitatis, nemo, qui merces emit, habet, de quo conqueri poſſit, nec ſuperior monopolia concedens in eo quicquam committit, quod imperii exercitio repugnet (§. 420. 424.). Quodſi porro ii, quibus jus vendendi res iſtas adimitur, lucro, quod inde fecerant, carere facile poſſint; nec in eo quicquam committit ſuperior, quod exercitio imperii repugnet (§. 401. 423.). Patet itaque ſi monopolia ea cautione conceduntur, ut merces bonæ non majori, quam antea, vel prorſus viliori pretio a quolibet comparari poſſint, nec hac conceſſione aliis multis, qui ante nimirum vendiderant, abripitur lucrum, quo maxime indigent; ea exercitio imperii minime repugnare, conſequenter naturaliter in ſe illicita non eſſe (§. 170. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*).

Conſideramus hic monopolia, qualia in ſe ſunt, ubi ſaltem attenditur jus emtorum & illorum, quibus jus vendendi adimitur, quo antea fruebantur: de quo diſponere, prouti e re civitatis fuerit, utique ſuperioris eſt (§. 401.). Quamvis vero monopolia in ſe illicita non ſint in hypotheſi propoſitionis præſentis; fieri tamen poteſt ut ob circumſtantias caſus emergentis illicita fiant, quatenus ob eaſdem vergunt in detrimentum Reip. veluti ſi qui monopolium exercet ſit extraneus & pecuniam, quam lucratur, in alias regiones exportet. Equidem ſtante hypotheſi propoſitionis præſentis rationes adhuc eſſe debent, quæ movent voluntatem ſuperioris ad privilegium concedendum (§. 889. *Pſych. emp.*); ſed eædem non attenduntur, ubi de jure ſaltem quæſtio eſt. Pertinent illæ ad prudentiam civilem, de qua in Politica agitur. Ceterum ex propoſitione præſente facile intelligitur, *monopolia in ſe illicita eſſe, ſi qui rebus indigent eas majori quam antea pretio emere cogantur, quamvis ſint minoris, quam antea, bonitatis, & lucrum, quod ante fecerant alii, iisdem abripitur, etſi intereſſet Reip. ne eodem privarentur.* Non igitur opus, ut hoc demum demonſtretur. Abuſus vero monopoliorum in cauſa eſt, ut vulgo promiſcue damnentur, quoniam in re odioſa ad eum facilius animum attendunt homines, quam ad innocuum uſum.

§. 877.

De alienatione privilegii.

Nemo privilegium alienare poteſt, ſine conſenſu ſuperioris. Etenim a voluntate ſuperioris dependet, cuinam privilegium dare velit (§. 856.), conſequenter ſi cuidam privilegium dat, hoc ad perſonam ejus ita reſtrictum intelligitur, ut ab ea in aliam transferri non poſſit, ac ideo perſonale eſt (§. 549. *part.* 3. *Jur. natur.*). Quamobrem cum privilegium in jure conſiſtat (§. 853.), jus autem perſonale alienari nequeat (§. 541. *part.* 3. *Jur. nat.*); nemo quoque privilegium alienare poteſt. *Quod erat unum.*

Quoniam vero ſuperior privilegium dare poteſt, cui voluerit (§. 855. 856.), quando vero in alienationem conſentit, perinde omnino eſt, ac ſi privilegium det huic, in quem alienatur; quin cum conſenſu ſuperioris privilegium alienari poſſit, dubitandum non eſt. *Quod erat alterum.*

Aliud omnino eſt concedere alicui jus, ut eodem utatur & fruatur; aliud vero concedere jus de jure ſibi conceſſo pro arbitrio ſuo diſponendi. Conceſſio illius hoc minime continet. Diſtinguendus eſt modus habendi privilegium ab ipſo privilegio. Habetur privilegium jure uſufructuario, non jure proprietatis, niſi proprietas ſingulariter fuerit conceſſa, quæ conceſſio privilegium quoddam ſpeciale eſt ab altero diverſum, nec cum eo cohærens.

§. 878.

§. 878.

Quoniam privilegium alienari poteſt cum conſenſu ſuperioris (§. 877.), a voluntate autem ſuperioris dependet, qua lege id dare velit (§. 856.); *privilegium* quoque *dare poteſt cum poteſtate alienandi, præſertim ſi titulo oneroſo obtineatur*, quia tamen ſine conſenſu ſuperioris alienari nequit, ſeu per ſe alienabile non eſt (§. 877.), *alienandi poteſtas nunquam præſumitur*. *Quando pro lubitu alienari poſſit.*

In Jure naturali non loquimur de eo, quod eſt facti; ſed quod eſt juris. Noſtris enim moribus privilegia vix dantur tanquam alienabilia, etſi ſubinde ceſſio permittatur cum conſenſu ſuperioris, ubi perinde eſt, ſive hæc perſona, ſive alia in commodum Reip. utatur.

§. 879.

Similiter quia privilegium nemo alienare poteſt, ſine conſenſu ſuperioris (§. 877.), conceſſio autem monopolii privilegium eſt (§. 874.), *qui monopolium habet, jus ſuum in alium transferre nequit, ſine conſenſu ſuperioris* (§. 662. *part. 2. Jur. nat.*). Quoniam tamen privilegium dari poteſt ea lege, ut alienari poſſit (§. 878.), *monopolium* quoque *alicui concedi poteſt ea lege, ut qui habet id pro lubitu in alium transferre queat*. *De monopolio alienando.*

Ita pater monopolium cedere nequit filio, niſi ſuperior conſentiat: quando autem ſuperior conſentit, tum perinde eſt, ac ſi reſpectu patris idem tollat, & ſimile privilegium, quod is habuerat, filio ejus det, cui dare poterat, etiamſi pater non habuiſſet.

§. 880.

Si privilegium detur ad certum tempus, & antequam id finiatur, privilegiarius moriatur, per reliquum tempus illud ad hæredes pertinet, niſi ex materia vel aliunde appareat, idem perſonale eſſe. Quodſi enim privilegium detur ad certum tempus, aut id fit eo fine, ut ultra iſtud tempus eodem frui non debeat privilegiarius, etiamſi termino elapſo adhuc fuerit in vivis; aut ut toto illo tempore durare debeat, ſeu dies adjectus ſpectatur tanquam terminus ultra quem durare non debeat, aut tanquam terminus, ante quem non debeat finiri. Facile patet, in caſu priori non tolli reſpectum, quem ad perſonam habet, conſequenter privilegium eſſe perſonale (§. 543. *part. 3. Jur. nat.*), atque ideo mortuo privilegiario expirare, nec ad hæredes tranſire (§. 865.); in caſu autem poſteriori illud intelligi reale, ut mortuo privilegiario adhuc ſubſiſtat, ac per conſequens in jus ipſius ſuccedant hæredes, ſicuti in reliquum, quod eſt in bonis ejus (§. 958. *part. 7. Jur. nat.*). Quæritur itaque, quomodo in caſu dubio colligatur, utrum dies adjectus ſit tanquam terminus, ultra quem privilegio frui non debeat privilegiarius, vel tanquam terminus, ante quem idem non debeat extingui. Valet igitur hic id, quod recta interpretatio ſuggerit. Nimirum ſi materia talis ſit, quæ reſpectum ad perſonam habet, nec ad aliam promiſcue extendi poteſt, vel etiam ratio, cur privilegium perſonam privilegiarii unice reſpiciat; vel aliæ dentur circumſtantiæ, quæ demonſtrant perſonam privilegiatam, caſus utique prior obtinet: ſi materia iſtiuſmodi fuerit, ut privilegium exerceri quoque poſſit ab hærede, nec adſint rationes manifeſtæ, ob quas idem ad perſonam privilegiatam reſtringendum ſit, caſus poſterior exiſtit. Quamobrem patet, ſi privilegium detur ad certum tempus, & antequam id finiatur, privilegiarius moriatur, reſiduo tempore illud ad hæredes pertinere, niſi ex materia, vel aliunde appareat, idem perſonale eſſe. *De privilegio ad certum tempus dato, privilegiario ante terminum mortuo.*

Ex. gr. Ponamus nobili ob inſignia merita in acie conceſſum eſſe jus venandi per decennium. Cum fructus ex venatione percipiendus per decennium ſpectandus ſit tanquam præmium fortitudinis, facile intelligitur, ſi is anno quarto moriatur, per reſiduos ſex annos jure venandi

adhuc ſui hæredes. Similiter ſi monopolium fuerit conceſſum titulo oneroſo per ſexennium, & privilegiario anno quarto mortuo exiſtat hæres habilis: is per biennium reſiduum privilegium adhuc exercere poterit. Enimvero ſi cui ob ſingularem favorem concedatur immunitas certorum onerum ab aliis præſtandorum per annos novem; privilegiario mortuo eadem non fruitur hæres reſiduo tempore, cum immunitas iſta reſpectu perſonæ conceſſa intelligatur. Alia vero eſt ratio, ſi beneficium hoc hæredi petenti non deneget ſuperior.

§. 881.

Regimen ſuperiori competens. *Superior regere debet civitatem, ſeu Remp.* Etenim ſuperiori competit jus in actiones ſingulorum (§. 141.), conſequenter imperium publicum (§. 194. *part. 7. Jur. nat.* & §. 32. *h.*). Quamobrem cum regimen in exercitio imperii conſiſtat (§. 218. *part. 7. Jur. nat.*); ſuperior civitatem, ſeu Remp. regere debet.

Imperium cum ſit jus (§. 194. *p. 7. Jur. nat.*), jus autem omne facultas moralis agendi (§. 156. *part. 1. Phil. pract. univ.*); imperium foret inutile, niſi exerceretur, conſequenter niſi qui habet, regeret ſubditos (§. 218. *part. 7. Jur. nat.*). Superior itaque imperium non alia de cauſa habet, quam ut civitatem regat. Hoc adeo manifeſtum eſt, ut abſque probatione inſtar axiomatis ſumi potuiſſet.

§. 882.

Quinam regat pro diverſitate formarum Reip. Quoniam ſuperior civitatem regit (§. 881.), in democratia vero populus univerſus ſuperior eſt (§. 142.), in ariſtocratia univerſitas optimatum (§. 143.), in monarchia monarcha (§. 133.), vel Rex in regno (§. 139.); *in democratia populus ipſe regit, in ariſtocratia optimates regunt civitatem, in monarchia vero monarcha, vel in regno Rex.*

Nimirum ſi Rex non habuerit imperium plenum ſummum, ſed certo modo limitatum, vel reſtrictum; civitatem regit juxta leges fundamentales (§. 74. 77.): id quod etiam obtinet in aliis formis Rerump. mixtis. Quoniam vero in præſenti non habetur ratio diverſitatis formarum Reip. quæ hic demonſtrantur ad quemlibet Rectorem civitatis pertinent, ſive is fuerit perſona una, ſive plures fuerint, aut populus univerſus.

§. 883.

Quotuplici modo civitas regatur. *Superior civitatem regit partim per ſe, partim per alios.* Ex iis, quæ de conſtituenda Rep. demonſtrata ſunt in capite præcedente, abunde intelligitur, fieri haud quaquam poſſe, ut omnia, quæ curæ ſuperiori eſſe debent, faciat ipſe. Conſtat præterea, multa admodum, quæ fieri debent, eſſe quotidiana, nec ubivis ſuperiorem ipſum præſentem eſſe poſſe: immo in executione plurimorum aliorum ope eundem indigere. Neceſſe igitur eſt, ut multa aliis facienda committat, quæ per ſe facere nequit, ſibique tantummodo reſervet ea, quæ majoris momenti ſunt & Remp. univerſam propius attingunt, & quæ in loco, ubi reſidet, expediri poſſunt. Quoniam igitur imperium civile exercens alia per ſe facit, alia per alios, in illius autem exercitio regimen conſiſtit (§. 218. *part. 7. Jur. nat.*); civitatem partim per ſe regit, partim per alios.

A poſteriori idem in omnium oculos incurrit. Sed quoniam hic reddenda eſt ratio eorum, quæ fiunt, & a priori oſtendendum, quæ fieri debeant, ſi Resp. ſpectetur tanquam conſtituenda; non abs re fuit, ut rationes in medium afferremus, ob quas ſuperior civitatem partim per ſe, partim per alios regat.

Digitized by Google

§. 884.

Officium publicum quid ſit.

Officium publicum vocamus adminiſtrationem certorum negotiorum vi imperii civilis gerendorum & executioni dandorum. Quamobrem *officio publico funguntur non modo illi, quibus exercitium cujuſdam juris ad imperium civile pertinentis committit ſuperior, verum etiam hi, quorum miniſterio vel ipſe, vel illi utuntur in executione negotiorum*. Quamobrem cum magiſtratui certæ partes imperii exercendæ committantur a ſuperiore (§. 162.), & in ſpecie judicibus committatur, ut unicuique jus ſuum tribui curent in civitate & unumquemque adverſus injurias aliorum defendant (§. 538.); *magiſtratus & judices*, conſequenter *etiam ii, quorum miniſterio in executione negotiorum ſuorum utuntur, officio publico funguntur*. Appellari etiam poteſt *Munus publicum*.

Non difficultate caret munera publica, vel officia, præſertim ſi ad ſpecies eorum deſcendas, ita definire, ut verba exacte eum ſignificatum ſervent, quem ex mente Romanorum habere debent. Vide ſis *Bodinum* de Rep. lib. 3. c. 3. & 4. Non ignoro vocabula Latina non amplius eſſe Latina, ſi vel tantillum ſignificatus eorum mutetur; ſed recte obſervat *Bodinus* l. cit. c. 3. parum referre, quibus verbis, ſi Latina deſint, utamur, modo rem teneamus. Nec a mente ejus abſunt JCti, qui rebus, quas ignorarunt Romani, nomina impoſituri vel vocabula Germanica in Latina vertunt. Quidni etiam ſignificatum vocabulorum pro lubitu reſtringere, vel extendere liceat, ſi uſus exigat? Placuit itaque officium publicum, vel munus ita definire, quemadmodum maxime convenit univerſalitati Juris naturæ & inſtitutis noſtris magis reſpondet. Quamvis vero officia publica in generali hoc ſignificatu, quem vocabulo tribuimus, accepta miniſteria quoque, quæ vulgo abjecta putantur, immo prorſus macula quadam affecta cenſentur, complectantur, veluti munus carnificis, lictorum, cuſtodis carceris; id ipſum tamen parum nos angit. Etenim dantur quoque organa corporis humani, quæ etſi ignobiliora reputentur, non tamen minus in numerum organorum corporis referuntur, quam cetera nobiliora, & ad conſervationem corporis non minus neceſſaria ſunt ceteris, quibus homo carere nequit, ut vitam hominis vivat. Sane jus gladii ſuperiori competit (§. 834.), qui idem exercet per judices (§. 538.). Hi vero in executione pœnæ capitalis utuntur miniſterio carnificis. Quod itaque facit carnifex, id fit jure imperii civilis, quod exercere nequit ſuperior, niſi per judices nec ſine miniſterio carnificis. Carnificis ideo munus non minus publicum eſt, quam judicis, & ad exercitium imperii civilis illud non minus neceſſarium eſt, quam hoc eſſe nemo in dubium vocat. Judici competit jus inquirendi in delicta publica ſeu crimina & pœnas meritas decernendi; carnifici jus pœnam exequendi. Jus utrumque ab imperio civili venit, atque in eo judicis & carnificis officium conveniunt, quod uterque agat jure ab imperio civili veniente. Abſurdum igitur non eſt, ut officium eorum, qui nonniſi jure ab imperio civili veniente & conſequenter a ſuperiore vel immediate, vel mediate ipſis conceſſo agunt, communi nomine appelletur. Ut vero generali hac appellatione utamur, univerſalitas eorum, quæ in Jure naturæ demonſtrata ſunt, requirit.

§. 885.

Per quoſnam civitatem regat ſuperior.

Quoniam qui officio publico funguntur, negotia publica vel gerunt, vel exequuntur (§. 884.), ſuperior autem civitatem per alios regit, quatenus eorum miniſterio utitur vel in imperio exercendo, vel in iis, quæ ad idem ſpectant, exequendo (§. 218. part. 7. Jur nat.); *Qui officio publico funguntur, per eos civitatem regit ſuperior.*

Ne paradoxum, immo abſurdum videatur, quod hic infertur; probe perpendenda ſunt, quæ modo ſatis prolixe annotavimus (*not.* §. 884.). Sane nemo in dubium vocat ad regimen civitatis pertinere, ut puniantur malefici. Pœnæ autem legibus conſtitutæ ſunt exigendæ (§. 656.). Executio igitur pœnæ ad regimen civile itidem pertinet. Quamobrem ſuperior exequitur jus ſuum per eos, quibus vel ab ipſo, vel per alios executio pœnæ demandatur.

§. 886.

De jure conferendi munera publica.

Superiori competit jus munera ſeu officia publica conferendi. Etenim ſuperioris eſt regere civitatem (§. 881.), partim per ſe, partim per alios (§. 883.), conſequenter

a vo-

a voluntate ipſius dependet, per quoſnam eandem regere velit. Quamobrem cum per eos civitatem regat, qui munere publico funguntur (§. 885.); ſuperiori competit jus munera ſeu officia publica conferendi.

Nemo igitur autoritate privata officium aliquod publicum alicui conferre poteſt. Sed quicunque officio aliquo publico fungitur, qualecunque tandem ſit, is jus ſuum habere non intelligitur niſi a ſuperiore & quicquid agit, id agit nonniſi jure a ſuperiore conceſſo, aut, ſi mavis per ipſum exequitur jus quoddam ſuum ſuperior.

§. 887.

De modo conferendi officium publicum per alios.

Quoniam ſuperiori competit jus officium publicum conferendi (§. 886.), perinde vero eſt, ſive pure, ſive per alios id alicui conferat, & quantum juris in conferendo his concedere velit (§. 11. *part.* 4. *Jur. nat.*); *ſuperior* quoque *certis perſonis concedere poteſt jus certa quædam officia publica conferendi vel pure, vel ea lege, ut confirmatione ipſius ſit opus, vel etiam ſaltem jus nominandi certas perſonas, ex quibus eam eligit, quam velit.*

Regnat in hiſce voluntas ſuperioris, ac inde eſt, quod non ubivis in conferendis muneribus publicis eadem obſerventur. Hinc videas in civitatibus minoribus officia publica conferri aut ſaltem collata confirmari a ſuperiore, quæ in majoribus per alios abſque confirmatione conferuntur.

§. 888.

De collatione officiorum publicorum confirmationi ſubjecta.

Si officium aliquod publicum conferri nequit ſine confirmatione ſuperioris; collatio non ante valida, quam a ſuperiore fuerit confirmata; &, ſi eam confirmare nolit, vel perſona alia eligenda, vel ipſe ſuperior idem alii conferre poteſt, cui voluerit, niſi per leges fundamtntales jus collatorum fuerit definitum. Etenim ſi ſuperior confirmationem ſibi reſervavit, officium publicum conferri nequit ſine conſenſu ſuperioris (§. 658. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*). Quamobrem patet collationem non ante validam fieri poſſe, quam a ſuperiore fuerit confirmata, cum eam confirmare non teneatur, ſi nolit. *Quod erat primum.*

Quodſi ergo confirmare nolit, neceſſe omnino eſt, ut officium perſonæ alii conferatur. Quoniam vero non jure proprio conferuntur officia publica ab aliis, ſed jure ſuperioris, a quo jus conferendi ipſis conceſſum (§. 886. 887.), aut per quos is idem exercet; a ſuperioris utique voluntate dependet, utrum velit ab his perſonam aliam eligi, an vero ipſe per ſe perſonæ cuidam officium conferre velit. Quamobrem ſi collationem confirmare nolit, vel perſona alia a collatoribus eligenda, vel ipſe ſuperior officium alii conferre poteſt, cui voluerit. *Quod erat ſecundum.*

Enimvero ſi jus collatorum per leges fundamentales fuerit definitum, cum ſuperior adſtrictus ſit ad earum obſervantiam (§. 77.); iis omnino ſtandum, quod legibus fundamentalibus convenit, conſequenter ſi per eas ipſi officium conferre non licet, nec denegare confirmationem ſine juſta cauſa, in priori caſu collatores perſonam aliam eligere tenentur, in poſteriori rationes, ob quas confirmationem denegat, reddere tenetur ſuperior. *Quod erat tertium.*

§. 889.

De habilitate eorum, quibus officia publica conferuntur.

Habiles ad officium publicum dicuntur, quibus ſunt vires ſufficientes, ut eodem recte fungantur, & conſtans eſt ac perpetua voluntas eodem recte fungendi.

Qui officio aliquo fungi debet, is faciat neceſſe eſt, quæ officii ratio exigit. Quodſi facere debet, neceſſe eſt, ut & poſſit, & velit. Ut poſſit, inſtructus eſſe debet viribus ad agendum ſufficientibus, quæ vel ad facultatem cognoſcitivam, vel ad locomotivam referuntur pro diverſitate eorum, quæ fieri debent: ut vero velit conſtantia voluntatis requiritur, ne a propoſito

recte

recte faciendi ullo modo ſe dimoveri patiatur, & perpetuitas, ut eadem conſtantia adſit in omni caſu (§. 1062. *part.* 1. *Theol. nat.*). Ita nimirum in functione muneris nihil deſideratur (§. 80. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*): ſi quid vero vel ex parte intellectus, ſeu in genere facultatis cognoſcitivæ, vel voluntatis ac noluntatis, vel denique locomotivæ deſideretur, ut quis munere ſuo recte fungatur fieri nequit.

§. 890.

Quibusnam officia publica conferenda.

Quoniam ſuperior civitatem regit per eos, qui officio publico funguntur (§. 885.), conſequenter imperium per eos exercet (§. 218. *part.* 7. *Jur. nat.*), imperium vero ita exerceri debet, ut bonum publicum, quantum fieri poteſt, promoveatur (§. 809.), conſequenter neceſſe eſt, ut qui munere ſeu officio publico funguntur, & viribus ſufficientibus inſtructi ſint, & voluntatem conſtantem ac perpetuam habeant eodem recte fungendi, adeoque habiles ſint (§. 889.); *officium aliquod publicum nemini conferri debet, niſi qui habilis eſt.*

Si ad officia publica admoveantur inhabiles, fieri non poteſt, ut civitas recte regatur, conſequenter bonum publicum, quantum fieri poteſt, promoveatur: id quod adeo verum eſt, ut, ſi quis officio vel abjectiſſimo, aut quod exigui, vel nullius momenti videtur, minus recte fungatur, labe illa inficiantur functiones aliorum, quæ per ſe nihil vitii habent. Nimirum qui officiis publicis funguntur habent ſe per modum organorum corporis humani, quorum alia nobiliora, alia ignobiliora cenſentur pro diverſitate functionum. Non ignotum vero eſt, ſi functiones quædam ignobiliorum minus recte ſe habeant, in conſenſum trahi etiam nobiliora, quamvis per ſe omni vitio careant. Non minor nexus eſt inter eos, qui officiis publicis funguntur, quam inter organa corporis humani, qui cum mutuam quandam dependentiam actionum inferat, etſi difficulter haud raro obſervabilem, nec eſt quod miremur, ex nonnullorum inhabilium promotione ſubinde enaſci malum, cui vix ac ne vix quidem mederi datur. Maxime igitur hic valet illud vulgatum, principiis eſſe obſtandum, ne pars ſincera trahatur.

§. 891.

An pro officio publico certum pretium exigere liceat.

Quia officium publicum nemini conferri debet, niſi qui habilis eſt (§. 890.); *officia publica vendi non debent, nec conferri plus licitanti*, ne ſcilicet inhabilem habiliori præferri contingat. Quoniam tamen jus conferendi officia publica ſuperiori competit (§. 886.), ac ideo ab ipſius voluntate dependet, qua lege eadem conferre velit (§. 11. *part.* 3. *Jur. nat.*); *ſi utilitatis publicæ cauſa aliquid ſolvendum ab eo, cui officium aliquod publicum confertur, id conferri poteſt ſub hac conditione, ut certam pecuniam ſolvat, modus tamen ſolutionis & pecuniæ ſumma ita determinari debet, ne ea de cauſa habilior excludatur, vel poſtponatur.*

In ſe illicitum non eſt pro officio publico ſolvere certum pretium, modo ſufficienter caveatur, ne habiles arceantur, inhabiles vero admittantur. Quomodo vero determinari hoc pretium, modusque ſolvendi poſſit, ne tale quid metuendum ſit, prudentiæ civilis eſt, veluti ſi pars ſalarii per unum, vel alterum annum eo fine impendatur; quo in caſu tamen liberum eſt unicuique, ſi poſſit, de ſuo illud ſtatim ſolvere. Quoniam tamen nil fieri debet in civitate, niſi boni publici cauſa (§. 809.); niſi utilitas publica id urgeat, officia publica ea lege non facile ſunt conferenda. Ceterum cum fortuna non omnibus det opes, quibus natura benignior dotes animi & vires corporis largita, & qui nihil in ſe deſiderari paſſi ſunt, ut fierent habiles; nemo non videt, modo velit, quam ſit periculoſum, officia publica æquiparare rebus, quæ emi ac vendi poſſunt.

§. 892.

De iis, qui muneribus ſe corrumpi patiantur officia

Quoniam officia publica vendi non debent, nec conferri plus licitanti (§. 891.), perinde vero eſt, ſive hoc fiat, ſive qui conferendi jus habent, aut ſuperiori commendare vel præſentare debent perſonas habiles, muneribus ſe corrumpi patiantur; *minime ferendum ut ab iis, qui munus aliquod ambiant, munera accipiant, qui vel*

Digitized by Google

in officiis conferendis. *officia conferunt, vel ſuperiori perſonas habiles commendare aut præſentare debent*, conſequenter cum pœnis coercendi ſint, qui faciunt, quæ in Rep. permittenda non ſunt (§. 647.), *qui munera accipiunt a ſuperiore recte puniuntur.*

Non eſt quod excipias, poſſe munera accipi etiam ab iis, qui habiles ſunt, conſequenter tum nullum inde pati incommodum Remp. Etenim in Rep. obviam eundum non ſolum præſenti malo, ſed omne etiam periculum avertendum, quod imminere poſſe apparet. Et præterea conſtat, naturaliter illicitum eſſe, ut pro eo, quod quis facere obligatur, quaſi mercedem quandam exigit.

§. 893.

De ambitus crimine non tolerando. Quia ferendum non eſt in Rep. ut munera accipiantur ab iis, qui officium quoddam publicum ſibi conferri petunt (§. 892.); ideo *nec ferendum, ut qui officium ambit, pecunia data eos corrumpat, qui vel conferendi, vel nominandi jus habent, ſive pecunia ſtatim detur, ſive ſub ea conditione promittatur, ſi obtentum fuerit*, conſequenter *qui hoc faciunt puniendi* (§. 647.).

Injuriam facit Reip. eamque lædit non minus, qui pecuniam dat, quam qui accipit. Utrumque igitur prohibendum, conſequenter puniendum (§. 585.).

§. 894.

Quale id ſit. *Crimen ambitus* vocatur, quo quis data pecunia, vel alio illicito modo corruptis ſuffragiis munus quoddam publicum, vel dignitates civiles ſibi parat.

Quoniam crimen ambitus in recepto ſignificatu etiam ad dignitates civiles extenditur, eundem immutare non debuimus (§. 142. *Diſc. prælim.*), etiamſi de dignitatibus civilibus inferius demum agetur. Patet autem per demonſtrata (§. 893.), crimen ambitus recte puniri. Immo intereſt Reip. ut puniatur. Committi autem diximus hoc crimen, non modo ſi data pecunia, verum etiam alio modo illicito ſuffragia corrumpantur. Dari enim adhuc modos illicitos alios, nemo ignorat. Ita huc referendum, ſi, qui officium ambit, ſeſe offert ad fœminam quandam in matrimonium ducendam, qui abſque hac conditione aliis non præferretur. Convenit cum crimine ambitus in Jure Canonico *Simonia*, quæ committitur, ſi quis ſacerdotium pretio ſibi comparat, & a Proteſtantibus non ſatis apte, ſi originem vocabuli ſpectes, ad eos trahitur, qui munus eccleſiaſticum, ſeu miniſtri eccleſiæ pretio ſibi comparant. Sed per nos valeant verba ſicut nummi, modo id fiat ſine præjudicio veritatis. Quemadmodum vero crimen ambitus minime committitur, ſi publico officio admotus certam pecuniam ſolvere tenetur ex conſtitutione ſuperioris (§. 891.); in eodem caſu nec Simonia committitur.

§. 895.

De jure ad officium publicum. *Qui habilis eſt ad officium publicum, is jus imperfectum ad idem habet, jus vero perfectum idem ambiendi.* Quoniam officium publicum conferendum non niſi habili (§. 890.), quatenus quis habilis eſt, idem ipſi recte conferri poteſt. Quoniam vero plures eſſe poſſunt, qui vel æque habiles ſunt, verum quorum unus habilior ceteris, & a ſuperioris voluntate dependet (§. 886.), vel etiam eorum, quibus hoc commiſit ſuperior, cuinam officium aliquod conferre velint (§. 887.); ut idem ſibi conferatur, nec ſuperiorem, nec eos, qui jus ipſius habent, nemo cogere poteſt, quamvis habilis fuerit. Habet igitur jus nonniſi imperfectum ad officium, quod ambit (§. 237. *part. 1. Phil. pract. univ.*). *Quod erat unum.*

Enimvero cum civis quilibet obligetur ad commune civitatis bonum promovendum (§. 28.), conſequenter ſe utilem Reip. præſtare debeat, quantum poteſt; ſi habilis eſt ad munus quoddam obeundum, ipſa lex naturæ dat ei jus, ut id ambiat (§. 158. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Quamobrem cum jus perfectum ſit, quod nobis dat lex naturæ, ut obligationi noſtræ ſatisfaciamus (§. 905. *p. 1. Jur. nat.*); jus ambiendi officium publicum, ad quod quis habilis eſt, jus perfectum eſt. *Quod erat alterum.*

Judi-

Judicium de habilitate petentis, non eſt ipſius petentis, ſed ejus, qui officium publicum confert. Habilitas itaque non facit jus perfectum ad officium (§. 906. *part. 1. Jur. nat.*); ſed ſaltem meritum parit (§. 785. *p. 1. Phil. pract. univ.*). Cujus eſt conferre officium, is quidem obligatu id conferre nonniſi habili, ſed propterea, non tibi, quia habilis es: neque enim deeſſe poſſunt alii non minus habiles, & de habilitate ſtandum ipſius judicio eſt, prouti modo inſinuavimus.

§. 896.

Quoniam qui ad officium habilis eſt, is jus imperfectum ad idem habet (§. 895.), qui vero jus imperfectum ad quid habet, id meretur (§. 237. 785. *part. 1. Phil. pract. univ.*); *Qui ad officium habilis eſt, meretur ut id eidem conferatur & eodem dignus eſt*, conſequenter cum officia publica non conferenda ſint niſi habilibus (§. 890.), *cura habendum eſt, ut eadem conferantur dignis ac iis, qui merentur.* *De obligatione officia dignis conferendi.*

Quodſi ergo officia conferantur indignis & qui merentur prætereuntur, non iniquæ ſunt horum querelæ, licet de injuria ſibi facta conqueri minime poſſint (§. 895. *h.* & §. 859. *p. 1. Jur. nat.*). Et ſuperior, qui officia certa conferendi jus magiſtratui impertitur voluiſſe præſumitur, ut nonniſi dignis conferantur.

§. 897.

Si ex indigni electione damnum fecerit Reſp. is, cui officiorum publicorum collatio mandata eſt, reſarcire tenetur. Quoniam enim curæ habendum, ut officia publica conferantur dignis (§. 896.); ſi cui officiorum publicorum collatio mandata eſt, ei non aliter collata intelligitur, quam ut dignos eligat, conſequenter ad eligendum dignum Reip. obligatur. Quod ſi ergo ex indigni electione damnum fecerit Reſp. damnum hoc culpa, vel dolo collatoris datur (§. 701. 717. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Quamobrem cum damnum reſarcire teneatur, is, cujus dolo, vel culpa datum (§. 580. *p. 2. Jur. nat.*); ſi ex indigni electione damnum fecerit Reſp. is, cui officiorum publicorum collatio mandata eſt, reſarcire tenetur. *De reſarciendo damno, quod ex indigni electione fecit Reſp.*

Totidem verbis hoc aſſerit *Grotius* l. 2. c. 17. §. 3. nec a veritate aberrat, quemadmodum ex demonſtratione patet. Obligatio eligendi dignum naſcitur ex pacto inter ſuperiorem & eum, cui officiorum publicorum quorundam collatio mandatur (§. 640. *part. 4. Jur. nat.*), ſeu inter hunc & Remp. cujus jus habet ſuperior, intercedente. Obligatio hæc ſicuti perfecta eſt (§. 403. *part. 3. Jur. natur.*); ita quoque eidem jus perfectum reſpondet, quo Reſp. hoc exigere poteſt a collatore, ut dignos eligat (§. 908. *p. 1. Jur. nat.* & §. 235. *p. 1. Phil. pract. univ.*). Violatur itaque indigni electione jus Reip. perfectum, ac per conſequens eadem injuria afficitur (§. 859. *p. 1. Jur. nat.*). Damnum injuria hac datum Reip. reſarciendum & qui fecit etiam puniendus. Damni nimirum reparatio & pœna ſimul locum habent, nec confundendæ ſunt: id quod in aliis quoque maleficiorum generibus obtinet.

§. 898.

Removeri ab officio ſcilicet dicitur, qui eodem privatur; *Suſpendi* vero is, qui eodem fungi ad tempus certum, vel indefinitum prohibetur; *Dimitti* denique is, cujus precibus annuit ſuperior, ut eodem diutius fungi non teneatur. Remotio quoque *Depoſitio* appellari ſolet. *Removetur* itaque & *ſuſpenditur invitus; dimittitur vero volens.* *De remotione, ſuſpenſione & dimiſſione.*

Remiſſiones, ſuſpenſiones & dimiſſiones adeo notæ ſunt, ut iis rebus accenſendæ ſint, quas definiri opus non eſt, ut intelligantur; ſed quæ ſaltem definiuntur, quatenus earum notio diſtincta eſt principium demonſtrandi.

§. 850.

§. 899.

De tempore, quo quis officio fungi debet.

Si cui officium confertur non in certum diem, vel ſub conditione reſolutiva; in perpetuum collatum intelligitur. Etenim ſi officium non confertur in diem, nullum definitur tempus, quo elapſo jus eodem fungendi expirare debet. Quodſi ſub conditione reſolutiva non conferatur, nec duratio juris eodem fungendi ad aliquod tempus reſtringitur, quo conditionem extare certum eſt (§. 488. *part. 3. Jur. nat.*). Quamobrem ſi nec in certum diem, nec ſub conditione reſolutiva officium conferatur; collator voluiſſe intelligitur, ut is, in quem officium confert, eodem fungatur, quamdiu vixerit, conſequenter in perpetuum collatum intelligitur.

Quando officium in perpetuum collatum dicitur, eo ipſo intelligitur, quod qui eodem fungitur ab obligatione ſua invito collatore ſeu ſuperiore ſe liberare non poſſit, nec pro lubitu ſe eodem abdicare, ex adverſo vero nec ſuperior, ſeu collator illum ſine juſta cauſa eodem privare.

§. 900.

Quomodo collatio officii perficiatur.

Collatio officii perficitur pacto, inter collatorem & eum, cui confertur, inito. Etenim qui officium aliquod publicum alteri confert, certorum negotiorum adminiſtrationem, vel executionem eidem committit (§. 8?4. 641. *part. 4. Jur. nat.*), & dum is, cui confertur, idem acceptat, eo ipſo declarat, quod negotia iſta diligenter adminiſtrare, vel exequi velit (§. 2. *part. 3. Jur. nat.*). Quamobrem cum in eo conveniant qui officium confert & qui acceptat (§. 698. , hæc conventio autem promiſſionem contineat de officio diligenter obeundo (§. 642. *part. 3. Jur. nat.*), conventiones vero promiſſionem continentes pacta ſint (§. 788. *part. 3. Jur. nat.*); collatio officii perficitur pacto inter collatorem & eum, cui confertur, inito.

Quando officium publicum alicui confertur, non modo qui confert declarat, ſe in ipſum transferre jus ea faciendi, quæ vi officii illius fieri debent, verum etiam is, cui id confertur, promittere tenetur, ſe diligenter eodem functurum, immo etiam juramento promiſſionem confirmare. Adſunt itaque omnia, quæ ad pactum ineundum requiruntur. Quamobrem paradoxum videri nequit, collationem officii pacto perfici. Nec obſtat officium conferri petenti, cum etiam pacta ineantur cum iis, qui ad paciſcendum ſe offerunt.

§. 901.

De obligatione ex pacto, quo collatio perficitur, oriundo & jure inde acquiſito.

Quoniam collatio officii perficitur pacto inter collatorem & eum, cui confertur, inito (§. 900.), pacta vero ſunt ſervanda (§. 789. *part. 3. Jur. nat.*); *non minus ſuperior, ſeu qui officium contulit, quam is, in quem collatum eſt, ea ſervare debet, de quibus inter eos vel expreſſe, vel tacite conventum fuit, & jus utriuſque metiendum eſt tum ex eo, quod expreſſe dictum, tum vero etiam ex eo, quod ipſa natura negotiorum, quæ gerenda, vel exequenda committuntur, inſinuat.*

Sane ideo literæ dantur ei, cui officium quoddam confertur, in quibus collator voluntatem ſuam declarat tum de iis, quæ facere debet acceptans, tum de juribus & ſalario, quibus frui debet, niſi ea jam per ſe ſint manifeſta, ut id obtineat, quod more receptum.

§. 902.

De Salario ſine mora ſolvendo & diligentia in obeundo munere adhibenda.

Quoniam ſervanda ſunt ea, de quibus in collatione officii publici conventum (§. 901.); *ſalarium promiſſum ſtatuto tempore ſine mora ſolvendum, & qui officio fungitur, omnem diligentiam adhibere debet, ut omnes officii ſui partes adimpleat.*

Salarium promiſſum intelligitur tacite, quod ordinarium ſeu ſolitum eſt, utut nihil expreſſe de eodem fuerit dictum. Quamobrem eadem ex pacto obligatio eſt, ſive de ſalario certo ex[illegible]

fuerit

fuerit conventum; ſive tacite ordinarium in conventione ſuppoſitum. Et quamvis quilibet jam naturaliter obligetur, ut officio ſuo recte fungatur (§. 189. *p.* 1. *Phil. pract. univ.*); ad hoc tamen etiam vi ipſius pacti, quo officii collatio perficitur, unusquisque ſeſe obligat.

§. 903.

De ſalarii diminutione.

Quia ſalarium promiſſum ſolvendum (§. 902.); *quamdiu quis officio fungitur, id diminui nequit, niſi id fiat vel in pœnam* (§. 589.), *vel vi dominii eminentis* (§. 111.).

Nimirum in pœnam auferri poteſt etiam jus ex pacto quæſitum (§. 589.), ac per conſequens jus percipiendi ſalarium (§. 901.): vi dominii autem eminentis in caſu neceſſitatis de ſalario quoque diſponere poteſt ſuperior, prouti ſalus publica exigit (§. 111.). In utroque igitur caſu nihil committitur, de quo juſtæ moveantur querelæ, quamvis in caſu poſteriori æquitati conveniat, ut, ceſſante neceſſitate, reſarciatur, quod ablatum, quantum fieri poteſt (§. 119.).

§. 904.

De ſalarii æquitate.

Qui officio publico fungitur, ei ſalarium dandum. Etenim cum Reſp. ſpectetur tanquam perſona moralis (§. 576.) & qui officio publico funguntur, negotia ipſius adminiſtrant (§. 884.); hi Reip. operam ſuam præbent. Quamobrem cum naturaliter nemo obligetur alteri gratis præſtare operas, ſi is viciſſim quid præſtare poſſit (§. 268. *part.* 4. *Jur. nat.*), ſed tantummodo obligemur ad operas pro æquo pretio aliis communicandas (§. 322. *p.* 4. *Jur. nat.*), onera vero Reip. ferre tenentur univerſi (§. 775.); qui officio fungitur, pro præſtita Reip. opera mercedem accipere debet (§. 327. *part.* 4. *Jur. nat.*), ſeu ſalarium eidem dandum (§. 905.).

Pactum illud, quo collatio officii publici perficitur (§. 900.), proxime accedit ad locationem conductionem operarum (§. 1194. *part.* 4. *Jur. nat.*). Conductor nimirum eſt Reſp. cujus adminiſtratio operis iſtis indiget, quatenus tanquam perſona moralis ſpectatur (§. 576.), ac per conſequens collator officii, qui Remp. quoad jus conferendi repræſentat, locator vero eſt is, cui officium confertur (§. 1195. *part.* 4. *Jur. nat*). Et ſalarium merces eſt, quæ pro præſtatione operarum ſolvitur, ſive ea in pecunia, ſive in rebus aliis quibuſcunque, aut partim in pecunia, partim in rebus conſiſtat (§. 1211. *part.* 4. *Jur. nat.*). Quodſi collationem officiorum publicorum reducas ad contractum locationis conductionis, ex iis, quæ de hoc contractu demonſtrata ſunt, nullo negotio ſolves plures quæſtiones, quæ de officiis publicis incidunt. Cum nos famulis conductitiis utamur, quæ de heri ac famuli jure ac obligatione valent, ea etiam de jure ac obligatione ſuperioris ſeu collatoris & ejus, qui officio publico fungitur, jure atque obligatione intelliguntur.

§. 905.

Salarium quid proprie ſit.

Salarium merces eſt, quæ ſolvitur pro operis Reip. in obeundo munere publico præſtitis.

Probe omnino conſiderandum eſt, quid ſit ſalarium, ne vel jus dantis nimium extendatur, vel in quantitate determinanda ab æquitate nimis procul recedatur, vel etiam a ſalario ſeparentur, quæ in idem imputanda.

§. 906.

De privilegiis in partem ſalarii imputandis.

Quoniam ſalarium merces eſt, quæ ſolvitur pro operis Reip. in obeundo munere publico præſtitis (§. 905.), merces vero conſiſtere poteſt tam in pecunia, quam in rebus aliis quibuſcunque (§. 1211. *part.* 4. *Jur. nat.*), conſequenter etiam in jure quocunque habenti utili (§. 451. *part.* 2. *Jur. nat.*); *lucrum vel commodum ex privilegiis intuitu officii conceſſis in partem ſalarii imputandum*, conſequenter quoniam ſalarium non diminuendum, quamdiu quis officio fungitur (§. 903.); *privilegia* quoque *intui-*

tu officii conceſſa, ex quibus lucrum, vel commodum aliquod percipitur, tollenda non ſunt.

E. gr. Immunitas onerum, qua quis fruitur, quatenus officio publico fungitur, privilegium eſt. Quamobrem cum lucremur, ſi quod alias ſolvendum erat, ſolvere non cogamur; ex privilegio iſto lucrum percipitur. Et quoniam perinde eſt, ſive quis pinguiori fruatur ſalario & de eo partem contribuere teneatur, ſive minori fruatur & a contributione immunis ſit; lucrum illud ſeu commodum in partem ſalarii imputatur. Quodſi ergo privilegium tollatur, idem omnino eſt ac ſi ſalarium parte quadam mulctetur, & per conſequens tollere iſtiuſmodi privilegium non minus pacto, quo col'atio officii perficitur, repugnat, quam ſalarii diminutio.

§. 907.

De quantitate ſalariorum. *Salaria ita conſtituenda ſunt, ut iiſdem ſuſtentari poſſint, qui officiis publicis funguntur.* In civitate enim opera danda, ut quilibet ſtudio ac labore ſuo tantum acquirere poſſit, quantum ad res, ſi non voluptuarias, aut utiles, ſaltem neceſſarias comparandum, conſequenter ſe ſuſtentandum ſufficit (§. 423.). Quamobrem cum qui officio publico funguntur, operas ſuas Reip. locent (*not.* §. 904.), & ſalarium merces ſit, quam pro iis accipiunt (§. 905.), ipſi autem alio labore acquirere non poſſint, quæ ad ſui ſuſtentationem neceſſaria, quod ſupponitur; ſalaria omnino ita conſtituenda ſunt, ut iiſdem ſuſtentari poſſint, qui officiis publicis funguntur.

Dari quidem poſſunt quædam munera, per quæ aliis laboribus vacare datur, etiamſi nihil prætermittas, quod ad ea rite obeunda requiritur, ut adeo tempus in iiſdem conſumi opus non ſit. Sed de his nobis jam ſermo non eſt, quamvis præſens propoſitio interpretatione minus coacta etiam de his intelligi poſſit, quatenus qui iſtiuſmodi officio funguntur, ad ſuſtentationem ſui tantummodo indigere cenſentur eo, quod reliquo labore acquirere poterant, niſi temporis quandam partem in officio conſumere tenerentur. Varia autem cum ſint vivendi genera in civitate, quæ etiam variant pro varietate officiorum, ad ſui ſuſtentationem non omnes, qui officio publico funguntur, eodem ſumtu indigent. Abſit itaque, ut tibi perſuadeas, quaſi per propoſitionem præſentem ſalaria omnia exæquarentur. Ceterum quando ſuſtentatio ſui dicitur, per eam quoque intelligitur ſuſtentatio earum perſonarum, quas alere tenemur, veluti uxoris, liberorum & famulorum ac famularum, quibus carere non poſſumus. Si cui numeroſior ſit familia, quam ut ſe ſuoſque ſuſtentare poſſit; is eadem utitur fortuna adverſa, quam experiuntur alii, qui quæſtuoſo quodam negotio vel opificio ſe ſuſtentare conantur. Quoniam vero officia publica conferenda non ſunt niſi habilibus (§. 890.), habilitatem vero non ſemper comitantur opes ſeu divitiæ; in determinandis ſalariis ordinariis non habetur ratio bonorum, quæ qui poſſidet.

§. 908.

Quando ſalaria conſtituta ſint augenda. Quoniam ſalaria ita conſtituenda ſunt, ut iiſdem ſuſtentari poſſint, qui officiis publicis funguntur (§. 907.); *ſi ſucceſſu temporis pretia rerum valde augeantur*, ut multo major ſumtus in ſuſtentationem impendendus ſit, quam illo tempore, quo ſalaria primum conſtituta, *ſalaria pro pretiorum incremento augenda.*

In ſalarii incremento determinando non habenda eſt ratio luxus, utpote qui in Rep. tolerandus (§. 733.). Quamobrem nec dignitas major ad officium quoddam accedere debet, quam quæ per ſe eidem convenit, ne decorum exigere videatur, quod luxui imputandum. Qui officio aliquo publico fungitur, vel certum vitæ genus ſequitur, contentus eſſe debet ea dignitate, quæ illi, vel huic adhæret. Sed de his poſtea ſuo loco diſtinctius erit agendum.

§. 909.

Accidentia quid ſint. *Accidentia* ſunt reditus, qui occaſione officii, quo quis fungitur, eidem obveniunt. Quamobrem cum reditus alii ſint ſtati, alii variabiles (§. 363. *part.* 4. *Jur. nat.*); *accidentia* quoque *alia ſtata ſunt, alia variabilia.*

Ita accidentia miniſtrorum eccleſiæ apud Lutheranos ſunt pecuniæ, quæ ſolvuntur pro infanti-

Digitized by Google

ſantibus baptizandis & mortuis ſepeliendis, pro copula ſacerdotali & nummus confeſſionis, item pecunia, quam ex legatis capiunt, frumentum a ruſticis præſtandum, & quæ ſunt alia hiſce gemina.

§. 910.

Quoniam accidentia ſunt reditus, qui occaſione officii, quo quis fungitur, eidem obveniunt (§. 909.), conſequenter in ſuſtentationem ſui impendi poſſunt, ſalaria autem ita conſtituenda ſunt, ut iiſdem ſuſtententur, qui officio publico funguntur (§. 907.); *accidentia in partem ſalarii imputantur.* *An ſint pars ſalarii.*

Ideo ſalaria minora conſtituuntur, ſi multa fuerint accidentia, præſertim ſtata; aſt pinguiora, ſi vel pauca, vel prorſus nulla accidentia fuerint. Unde haud raro contingit, accidentia ſalarium multo ſuperare. Quoniam vero accidentia in partem ſalarii imputantur, *ut prop. præſ.* & certi quidam reditus ſunt (§. 909.); facile patet, in eorum numerum referri non poſſe munera, quæ vel ex liberalitate dantur a nonnullis, vel quæ quis exigit pro eo, quod vi officii gratis facere obligatur. Quicquid enim illicito modo quis accipit, licet occaſione officii obvenire videatur, in numerum accidentium referri nequit; neque enim in Jure naturæ quicquam ſupponitur, niſi quod juſtum & æquum eſt.

§. 911.

Quoniam accidentia in partem ſalarii imputantur (§. 910.), ſalarium autem diminui nequit, niſi id fiat vel in pœnam, vel vi dominii eminentis (§. 903.); ideo *nec accidentia imminui poſſunt, niſi æquivalens ſubſtituatur*, veluti *ſi ſalarium augeatur.* *An diminui poſſint.*

Accidentia, quæ in partem ſalarii imputantur (§. 910.), non minus in ſuſtentationem eorum, qui officio publico funguntur, conſtituuntur, quam ſalaria (§. 907.). Qui vero Reip. utiles operas præſtant, merentur utique, ut vitam non modo commode, verum etiam decore & quantum datur, jucunde tranſigant. Sed hæc ad motiva pertinent, cur accidentia non ſint diminuenda, quæ in Politica expendenda.

§. 912.

Si occaſione ejus, quod in utilitatem Reip. conſtituendum, quidam patiuntur detrimentum in accidentibus; hoc non obſtat, quo minus illud conſtituatur. Etenim ſi occaſione ejus, quod in utilitatem Reip. conſtituendum, quidam patiuntur detrimentum in accidentibus, ſeu damnum in iis ſentiunt; aut illud erit non conſtituendum, aut hoc erit ferendum. Colliditur itaque utilitas totius univerſitatis, ſeu publica, cum utilitate nonnullorum, ſeu privata quorundam (§. 206. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*), conſequenter exceptio facienda (§. 207. *p.* 1. *Phil. pract. univ.*). Enimvero cum nemo civium bonum privatum promovere debeat in præjudicium publici (§. 25.), nec velle poteſt, ut utilitas ſua privata utilitati totius Reip. ſeu univerſorum præferatur. Quamobrem ſi occaſione ejus, quod in utilitatem Reip. conſtituendum, quidam patiuntur detrimentum, ſeu damnum ſentiunt in accidentibus; hoc non obſtat, quo minus illud conſtituatur. *De accidentium decremento neceſſario.*

Ex. gr. moribus noſtris Acta in foro litigantium tranſmittuntur ad collegium aliquod Juridicum, Facultatem nimirum Juridicam, vel Scabinatum. Cum e re civitatis ſit, ne lites in foro protrahantur, & ne præter neceſſitatem in conſecutionem juris ſui ſumtus nimii ſint faciendi; tranſmiſſio actorum a ſuperiore recte abrogatur. Quodſi hoc fiat, damnum in accidentibus ſentiunt collegia Juridica. Hoc tamen minime obſtat, quo minus tranſmiſſio actorum abrogetur. Parum enim convenit, ut cum damno univerſorum pauci quidam fiant locupletiores (§. 585. *part.* 2. *Jur. natur.*). Superior non ita conſulere debet utilitati paucorum, ut poſtponatur utilitas univerſorum, & prompta juſtitiæ adminiſtratio negligatur.

§. 913.

De injuſta remotione.

Si officium non fuerit collatum in certum diem, nec ſub conditione reſolutiva, ſed ſimpliciter; quamdiu quis officio diligenter fungitur, ab eodem removeri nequit. Etenim ſi officium non fuerit collatum in certum diem, nec ſub conditione reſolutiva, in perpetuum collatum intelligitur (§. 899.). Quamobrem cum ea, de quibus in pacto, quo collatio perfecta (§. 900.), vel expreſſe, vel tacite conventum ſint ſervanda (§. 901.), & quamdiu quis officio diligenter fungitur, ex parte ſua pactum ſervet, conſequenter ratio ceſſet, cur pars altera ab eodem recedere poſſit (§. 827. *part. 3. Jur. nat.*); is, cui officium ſimpliciter collatum, eodem privari nequit, quamdiu eodem diligenter fungitur. Quoniam itaque removetur, qui officio privatur invitus (§. 898.); ſi cui officium ſimpliciter collatum, quamdiu is eodem diligenter fungitur, removeri nequit.

Remotio in hoc caſu cum non fieret ſine violatione juris ejus, qui officio fungitur, injuſta utique foret (§. 239. *part. 1. Phil. pract. univ.*).

§. 914.

De dimiſſione.

Si cui officium ſimpliciter collatum, eundem naturaliter dimittere non tenetur ſuperior, niſi moribus aliud fuerit introductum, in hoc tamen etiam caſu dimittere non tenetur, ſi e re civitatis ſit, ne dimittatur, niſi expreſſe contrarium fuerit conventum. Etenim ſi cui officium ſimpliciter collatum, id in perpetuum collatum intelligitur (§. 899.), conſequenter is, cui collatum eſt, ſeſe vi pacti, quo collatio perfecta (§. 900.), obligavit, quod eodem fungi velit, quamdiu potuerit, ſeu vires ſufficientes ſibi fuerint. Quamobrem cum ſervare teneatur id, de quo expreſſe, vel tacite conventum (§. 901.); quando petit, ut ne diutius officio fungi teneatur, ſuperior ejus precibus annuere, conſequenter eum dimittere naturaliter non tenetur (§. 898.). *Quod erat primum.*

Enimvero ſi moribus fuerit introductum, ne petentibus dimiſſio denegetur; in pacto, quo collatio perfecta (§. 900.), tacite conventum, ne petenti denegetur dimiſſio. Quamobrem cum ſervandum ſit, de quo tacite conventum (§. 901.); dimiſſio petenti denegari nequit. *Quod erat ſecundum.*

Competit vero ſuperiori poteſtas eminens, vi cujus de perſona civis ſalutis publicæ cauſa in caſu neceſſitatis diſponere poteſt (§. 114.). Quodſi ergo e re civitatis ſit, ut, qui officio quodam publico fungitur, eodem diutius fungatur, veluti ſi æque habilis haberi non poſſit, aut damnum ſentiat Reſp. ſi ad exteros dimittatur; eum dimittere non tenetur, etiamſi moribus aliud fuerit introductum. *Quod erat tertium.*

Denique ſi expreſſe fuerit conventum, ne dimiſſio petenti denegetur; eo ipſo conventum fuit, quod ſuperior poteſtate eminente adverſus ipſum uti nolit. Quamobrem cum id ſervandum ſit, de quo expreſſe fuit conventum (§. 901.); ſuperior quoque poteſtate eminente adverſus ipſum uti nequit, conſequenter is dimittendus eſt, etiamſi e re civitatis maxime foret, ne dimitteretur. *Quod erat quartum.*

Poteſtas eminens non competit iis, quibus ius conferendi certa quædam officia & jus dimittendi conceſſit ſuperior. Quamobrem hi eadem uti nequeunt contra mores, ſicuti ex adverſo ſuperior eadem uti poteſt, etiamſi cum his expreſſe fuerit conventum, ne petenti denegetur dimiſſio: conventio enim extendi nequit ultra jus ipſorum.

§. 915.

De juſta remotione ob negligen-

Si quis officio negligenter, vel fraudulenter fungitur; removeri poteſt, etiamſi ſimpliciter fuerit collatum. Etenim cum officium publicum conferri non debeat niſi habili

(§. 890.),

(§. 890.), conſequenter ei qui eodem recte fungi & poteſt, & vult (§. 889.); vi pacti, quo collatio perfecta (§. 900.), ſi non expreſſe, ſaltem tacite promiſiſſe intelligitur is, cui officium collatum, quod diligenter ac ſine omni fraude eodem fungi velit. Quodſi ergo negligenter, vel fraudulenter eodem fungatur, a pacto recedit (§. 901.). Quamobrem etiamſi is, cui officium ſimpliciter collatum, ab eodem removeri nequeat (§. 913.), cum tamen, quando pacta mutuas præſtationes continent & unus paciſcentium a pacto recedit, etiam alteri ab eodem recedere liceat (§. 827. *part.* 3. *Jur nat.*); ſi quis officio negligenter, vel fraudulenter fungitur, removeri poteſt, etiamſi ſimpliciter fuerit collatum. *tem; vel fraudulentam adminiſtrationem.*

Remotio in hypotheſi propoſitionis præſentis pro pœna habenda non eſt. Quodſi enim damnum dedit, qui negligenter, vel fraudulenter officio functus eſt, vel pœnam meretur; damni reparatio & pœnæ exactio per remotionem non tollitur, manant enim hæc tria ex diverſis fontibus. Paradoxum vero haberi non debet, multo minus abſurdum, quod jura ſuperioris circa officia publica & eorum, qui iiſdem funguntur, ex pacto deducamus, prouti eadem deducenda eſſe jam demonſtravimus (§. 901.). Abſurdum enim non eſt, univerſos paciſci cum ſingulis, cum iſtiuſmodi pactione ipſa civitas fuerit conſtituta (§. 4.). Quando vero ſuperior cum ſingulis paciſcitur, hoc facit nonniſi eo jure; quod univerſis originarie competit, ut in democratia manifeſto apparet, nec intuitu hujus pacti ſinguli ſpectantur tanquam ſubditi.

§. 916.

De remotione in pœnam.

Remotio fieri poteſt in pœnam, etiamſi factum, ob quod puniendus in officio publico conſtitutus, illud non attingat. Etenim in pœnam alicui auferri poteſt jus quodcunque (§. 589.), conſequenter etiam in pœnam ſuperior eum, qui officio recte fungitur, removere poteſt ob factum, quo pœnam meritus, quam jure ſuo prouti ipſi videtur decernere poteſt (§. 832. 833.), etiamſi factum iſtud officium minime attingat.

Ita in pœnam removeri poteſt miniſter eccleſiæ ob ſtuprum, vel adulterium, vel etiam ebrietatem, quia iſtiuſmodi actus vitioſos punire poteſt ſuperior (§. 653.) & remotio in caſu præſenti pœna admodum conveniens eſt (§. 459.).

§. 917.

De ſuſpenſione in pœnam.

Ab officio quis ſuſpendi poteſt in pœnam. Etenim qui ſuſpenditur, is officio fungi ad certum tempus, vel tempus indefinitum prohibetur; qui vero removetur, officio prorſus privatur (§. 898.). Quamobrem cum removeri (§. *916.*), ac ideo officio privari poſſit in pœnam (§. 898.); multo magis prohiberi poteſt, ne ad certum tempus, vel tempus indefinitum eodem fungatur, conſequenter ſuſpendi.

Suſpenſio eſt quaſi remotio in diem, ſeu ad certum tempus. Atque ideo de ſuſpenſione facilius intelligitur, quod de remotione demonſtratur in ſe ſpectata.

§. 918.

De abdicatione.

Qui officio publico fungitur, ſine conſenſu ſuperioris, aut collatoris ſe eodem abdicare nequit. Etenim qui officio publico fungitur, ſe obligavit ſuperiori, vel collatori vi pacti, quo collatio perfecta (§. 900.), quod eodem fungi velit vel in perpetuum, vel donec dies certus veniat, aut conditio reſolutiva exiſtat, prouti vel ſimpliciter, vel in certum diem, vel ſub conditione reſolutiva fuerit collatum. Quamobrem cum nemo ab obligatione ſua ſeipſum liberare poſſit (§. 674. *part.* 3. *Jur. nat.*), quilibet autem alterum ab ea, qua ſibi tenetur, liberare queat ſola voluntate ſua (§. 837. *part.* 3. *Jur. nat.*), quando vero quis ſe abdicat officio, cum declaret ſe jus vi ejuſdem ſibi competens amplius habere nolle (§. 115. *part.* 3. *Jur. nat.*), conſequenter & ab obligatione, qua tenetur ſuperiori, vel collatori, liberari velle; qui officio publico fungitur, ſine conſenſu ſuperioris, aut collatoris ſe eodem abdicare nequit.

Eadem

Digitized by Google

Eadem utrinque obligatio eſt, quippe ex eodem pacto veniens (§. 900.). Quemadmodum itaque qui alicui officium publicum contulit, pro lubitu eundem eo exuere nequit (§. 913.); ita nec huic liberum eſt eodem pro lubitu ſe abdicare. Equidem plerumque magis intereſt ejus, qui officio quodam publico fungitur, ne eodem exuatur, cum ſalarium accipiat in ſui ſuſtentationem, nec adeo facile ſit alium ſe ſuſtentandi modum invenire, quam hujus, qui officium contulit, ne ille eodem ſe abdicet, cum plerumque non deficiant alii æque habiles, qui eadem diligentia eodem fungi poſſunt: hanc tamen differentiam non tam juſtitia, quam charitas attendi jubet, ac per conſequens ea attendenda non eſt, ubi de jure agitur, quod ex pacto metiendum (§. 901.).

§. 919.

De eo, qui ob morbum vel ætatem provectam officio obeundo non ſufficit.

Si quis ob morbum diuturniorem, vel ætatem nimis provectam officio in perpetuum ipſi collato obeundo non ſufficit; ei adhuc ſalarium debetur, adjungendus vero eſt alius, qui officio fungatur. Quando enim officium in perpetuum confertur, operæ perpetuæ pro ſalario perpetuo promittuntur (§. 900.). Quamobrem ſalarium perpetuum debetur & operæ perpetuæ exigi poſſunt (§. 901.). Enimvero cum nemo obligari poſſit ad id, quod impoſſibile (§. 209. *part. 1. Phil. pract. univ.*), notorium vero ſit fieri poſſe, ut quis in morbum diuturnum cadat, vel ætate ingraveſcente deficiant vires muneri obeundo pares, & ſalarium præbeatur in ſuſtentationem ſui (§. 907.); facile præſumitur tacite fuiſſe conventum, ut ſalarium adhuc præbeatur, etiamſi contingat, deficere vires muneri obeundo pares, vel ob morbum diuturniorem, vel ætatem nimis provectam. Quamobrem cum ſervandum etiam ſit, quod tacite conventum (§. 901.); ſi quis ob morbum diuturniorem, vel ætatem nimis provectam officio in perpetuum collato obeundo non ſufficit, ei adhuc ſalarium debetur. *Quod erat unum.*

Quoniam tamen neceſſe eſt, ut quis officio fungatur, quando is qui debebat, per ſe eodem fungi nequit; ei adjungendus alius eſt, qui fungatur. *Quod erat alterum.*

Non eſt quod excipias, officium in perpetuum conferri ſub tacita hac conditione, quamdiu eidem obeundo ſuffecerint vires: cum enim plerique officium publicum ambiant, ut honeſte ſe ſuſtentare poſſint, nemo facile præſumitur ita contrahere velle, ut neceſſaria vitæ ſubſidia ipſi ſubducantur, ſi caſu quodam funeſto, qualis eſt morbus diuturnior, vel ætate ingraveſcente contingat, ut deficiant vires ad munus obeundum ſufficientes (§. 244. *part. 2. Jur. nat.*). Neque hoc nimis durum videri debet ex parte Rectoris civitatis, quippe qui curæ habere debet, ne deſint ægrotis ad vitam conſervandam neceſſaria (§. 739.), & ne ſubditi in paupertatem vel egeſtatem incidant, aut ad mendicitatem redigantur (§. 726.). Sane ſimile pactum intercedit inter dominum & ſervum, qui ſe ſponte illi in ſervitutem dat (§. 1088. *part. 7. Jur. nat.*), cum in eo alimenta perpetua pro operis perpetuis promittantur (§. 1080. *p. 7. Jur. nat.*). Etſi autem ſervus cadat in morbum, ut operas nullas præſtare poſſit, conſequenter etiamſi ob ætatem nimis provectam deficiant vires; dominus tamen hoc non obſtante alimenta eidem præſtare debet (§. 1112. *part. 7. Jur. natur.*). Nemo vero dixerit, id pacto ineſſe, ut, quando ſervus operas præſtare non valet, nec dominus ei alimenta debeat: certitudo enim alimentorum perpetuorum in cauſa fuit, ut quis ſervitutem ſubire voluerit. Eadem vero certitudo in cauſa eſt, ut quis eligat iſtiuſmodi vitæ genus, quo officii publici functione ſibi parat neceſſaria vitæ ſubſidia. Neque vero eſt, ut excipias, fieri poſſe ut quis de proprio ſe ſuſtentare poſſit, etiamſi nullo ſalario fruatur: hoc enim pacto extrinſecum eſt, ex quo obligatio præbendi ſalarii fluit, ſicuti & ſunt alia, quæ ad rationes ſuadentes referenda in moralibus, aſt non in quæſtionibus de jure attendenda.

§. 920.

De conſenſu neceſſario in abdicationem.

Quoniam ſalarium adhuc debetur ei, quem officio obeundo non amplius ſufficere contingit & alius adjungendus, qui eodem fungatur (§. 919.); ideo multo magis *in abdicationem conſentire debet ſuperior, vel collator, ſi quis ob vacillantem valetudinem, vel ætatem ingraveſcentem officio ſeſe abdicat* (§. 115. *part. 3. Jur. nat.*).

In hoc caſu abdicatio liberat ſuperiorem, vel collatorem ab onere præbendi ſalarium, quod alias eidem incumberet, aut ſaltem metuendum erat (§. 919.): ſi vero denegaretur conſenſus, onus

onus quoddam in abdicare volentem devolvere-tur, quod pacto non ineſt, quo collatio perfecta (§. 900.), prouti ex anterioribus facile colligitur.

§. 921.

Si Rex præſens officium alicui confert in eventum mortis alterius, qui eodem in præſenti fungitur, aut ſi alia de cauſa vacare contingat, ipſe autem moriatur, antequam vacet; ſucceſſor collationem ratihabere non tenetur, ſed morte conferentis jus expectantis expirat, niſi regnum ſit patrimoniale. Etenim ſi regnum patrimoniale non fuerit, Rex imperium, conſequenter & jus officia publica conferendi (§. 886.), in uſufructu habet, ac ideo eidem quoad exercitium competit (§. 40.). Quamobrem id exercere poteſt, quamdiu vivit, non vero exercitium ultra mortem extendere, poſtquam ſucceſſori jus competit. Quodſi ergo officium aliquod alicui confert in eventum mortis ejus, qui nunc eodem fungitur, aut ſi alia de cauſa vacaverit; id non aliter intelligi poteſt, quam ſi ſe adhuc vivo alterutrum contingat. Quamobrem ſi ipſe moriatur, antequam alterutrum contingat, conditio non exiſtit, conſequenter collatio conditionata non fit valida, ſed evaneſcit (§. 534. *part. 3. Jur. nat.*), ac propterea jus expectantis expirat, nec ſucceſſor collationem ratihabere tenetur. *Quod erat unum.* *De expectatione data.*

Enimvero ſi imperium fuerit patrimoniale, de ipſo imperio pro lubitu diſponere poteſt, quomodo ipſi viſum fuerit (§. 40. *h.* & 131. *part. 2. Jur. nat.*), conſequenter etiam conſtituere quædam in præſenti, quæ ſucceſſor, in quem imperium transfertur voluntate ipſius (§. 283.), ac propterea ea lege, quæ transferenti placuerit, ratihabere tenetur. Quamobrem ſi cui officium quoddam publicum confert in eventum mortis ejus, qui nunc eodem fungitur, vel ſi alia de cauſa vacaverit; facile intelligitur hoc volniſſe, ut jus expectantis non extinguatur, etiamſi ſe mori contingat, antequam officium vacet, ac per conſequens ſucceſſor collationem ratihabere tenetur. *Quod erat alterum.*

Ea nimirum differentia eſt inter expectationem in regno patrimoniali & regno uſufructuario datam, ut illius extenſio ultra mortem dantis in hoc pugnet cum jure ſucceſſionis, conſequenter etiam repugnare intelligatur voluntati, in illo minime. Moraliter nimirum voluntati dantis repugnat, quod velle non potuit; minime autem, quod potuit: atque ea de cauſa in caſu altero nulla adeſt ratio, cur voluntas dantis ſimpliciter declarata reſtringatur, ſicuti in caſu primo.

§. 922.

Quoniam perinde eſt, ſive alicui officium conferatur in eventum mortis alterius, qui nunc fungitur, ſive huic adjungatur cum ſpe ſuccedendi, quod per ſe patet, quando vero officium confertur in eventum mortis ejus, qui eodem nunc fungitur, jus expectantis cum morte dantis expirat, nec ſucceſſor collationem ratihabere tenetur, niſi regnum fuerit patrimoniale (§. 921.); *ſi quis alteri in officio adjungitur cum ſpe ſuccedendi, ſpes adjuncti evaneſcit, quando Rex moritur, antequam officium vacat, & ſucceſſor adjuncto præterito officium conferre poteſt, cui voluerit.* *De adjunctione cum ſpe ſuccedendi.*

Non eſt quod excipias, adjunctum, qui vices alterius in obeundo munere ſubiit vel gratis, vel exiguo quodam cum commodo ſuo, mereri, ut aliis præferatur, quando officium vacat. Etenim ſi vel maxime concedatur, in eo conſiſtere aliquod meritum; haud quaquam tamen idem parit jus ad ſucceſſionem, quod quis acquirere nequit niſi voluntate ejus, qui jus conferendi habet. Ea autem in præſenti deficit, cum jus adjungentis non duret dante mortuo, & cum mortuus velle deſinat. Alia vero eſt ratio, ſi expectatio detur a collegio quodam, cui jus ſine confirmatione conferendi officium competit. Collegium enim nunquam interit, etſi moriantur ii, qui in eodem nunc ſunt (§. 494.).

Digitized by Google

§. 923.

An quis ad officium publicum obeundum cogi poſſit.

Si alius æque habilis reperiri non poſſit, qui officio quodam fungatur; ſuperior vi eum adigere poteſt, ut id obeat. E re civitatis eſſe, ut officiis publicis recte fungantur ii, quibus conferuntur, nemo in dubium vocat, & vel ex eo patet, quod nemini conferri aliquod officium publicum debeat, niſi habili (§. 890.). Quamobrem cum ſuperiori competat poteſtas eminens, vi cujus ſalutis publicæ cauſa in caſu neceſſitatis de perſona civis diſponere poteſt (§. 113. 114.); ſi alius æque habilis reperiri non poſſit, qui officio quodam fungatur, ſuperior vi eum adigere poteſt, ut id obeat.

Præceptum prudentiæ eſt: Non ſit alterius, qui ſuus eſſe poteſt. Attamen eodem non derogatur juri ſuperioris, neque etiam officio boni civis, qui pro virili conferre debet, quod ad bonum publicum promovendum conferre poteſt (§. 24. 28.). Durum igitur videri non debet, ſi quis invitus officio publico fungi utilitatis publicæ cauſa tenetur, cum mallet in otio vitam conſumere. Perperam nonnulli ad imperium deſpoticum referunt, quod poteſtati eminenti tribuendum, ſit ita quod haud raro hæc in illud vertatur. Qui vero diſtinctam poteſtatis eminentis notionem habet, haud difficulter ejus uſum ab abuſu diſtinguet, ut verendum non ſit, ne confundantur, quæ diverſa ſunt, quamvis negandum non ſit ea facile inter ſe confundi, niſi circumſtantiæ ſingulares fuerint perſpectæ.

§. 924.

De pluribus officiis uni collatis.

Si unus pluribus officiis ſimul diligenter fungi poſſit, plura uni conferre licet: ſecus non licet. Neque uni plura conferenda ſunt officia, ſi qui uno fungitur ſubeſſe debet ei, qui fungitur altero. Quoniam qui officiis publicis funguntur, vel certa negotia publica gerunt, vel ſibi demandata exequuntur (§. 884.); Reip. tantummodo intereſt, ut omnes functiones rite impleantur, conſequenter nil refert, utrum unus pluribus officiis ſimul fungatur, an plures, modo unus pluribus par ſit. Quodſi ergo unus pluribus officiis ſimul diligenter fungi poſſit, plura uni conferre licet. *Quod erat primum.*

Enimvero ſi quis pluribus ſimul eadem diligentia fungendis non ſufficiat, neceſſe omnino eſt, ut vel in uno, vel in omnibus eandem deſiderari patiatur, conſequenter bonum publicum non eo modo promovetur, quemadmodum fieri debebat & poterat, ſiquidem ſingula ſingulis collata fuiſſent. Quamobrem cum tum perinde ſit ac ſi inhabilibus officia collata fuiſſent (§. 889.), ea vero conferenda non ſint, niſi habilibus (§. 890.); ſi unus pluribus officiis ſimul diligenter fungi non poſſit, uni plura conferre non licet. *Quod erat ſecundum.*

Denique ſi officia, quorum unum alteri ita fuerit ſubordinatum, ut, qui uno fungitur, in functione dependeat a voluntate ejus, qui altero fungitur; huic demandata intelligitur inſpectio, num ille officio rite fungatur, & ille in functione ſua tenetur ſequi voluntatem hujus. Quamobrem cum per ſe pateat, abſurdum eſſe ut ei, qui officio aliquo fungitur, una committatur inſpectio, utrum rite fungatur, nec ne, & ut ſimul jubentis ac parentis perſonam ſuſtineat; uni plura officia conferenda non ſunt, ſi qui uno fungitur ſubeſt ei, qui fungitur altero. *Quod erat tertium.*

Quoniam iis, qui officio publico funguntur, danda ſunt ſalaria (§. 904.), & hæc ita conſtituenda, ut iisdem ſuſtentandis ſufficiant (§. 907.), ſalaria autem ſint onus Reip. (§. 774.); officia publica præter neceſſitatem non ſunt multiplicanda. Quamobrem ſi unus pluribus par ſit, quin ſumtuum compendio ea uni conferre liceat, ecquis dubitet? Secus eſt ſi ſumtuum compendium conjunctum ſit cum diſpendio ſalutis publicæ, & multo pejus eſt, ſi abſque ſumtuum compendio ſalus publica ſentiat damnum, vel incommodum, lucri privati cauſa. Sed diſquiſitionis politicæ eſt, utrum expediat, nec ne, ut uni plura officia conferantur. Salva vero conſcientia unus plura officia ambire nequit, qui ſibi conſcius eſt ſe omnibus ſimul parem non eſſe & per alios facere tenetur, quæ neceſſario fieri debent, ipſe autem facere per ſe nequit, in aliis autem negligentiam ſuam multitudine negotiorum, quibus obruitur, excuſat. Quodſi ergo ſuperior eundem uno contentum eſſe jubeat & ut eodem per ſe ea, qua debet, diligentia fungi jubeat; non ha-

bet,

Digitized by Google

bet, de quo conqueratur, ſed quod ſponte ſua facere debebat, ſiquidem officio boni civis ſatisfacere & conſcientiæ ſuæ rationem habere velit. Quæ de officiis, quorum unum alteri ſubordinatum eſſe debebat, uni non conferendis demonſtravimus, quamvis adeo manifeſta ſint, ut contrarii abſurditas non minus in oculos incurrat, ac ſi quis judicis & actoris vel rei perſonam ſimul ſuſtinere velit, aut appellatio ab eodem judice ad eundem fiat; non deſunt tamen abſurditatis hujus exempla, quæ nonnisi avaritia & ambitio tuetur.

§. 925.

De jure onera exigendi.

Superiori competit jus onera tam ordinaria, quam extraordinaria exigendi & imponendi. Etenim Remp. ſine ſumtu adminiſtrari ac defendi non poſſe, adeo manifeſtum eſt, ut in dubium vocare nemo auſit. Vidimus quoque iis, qui officiis publicis funguntur, danda eſſe ſalaria (§. 904.), ſuſtentationi eorum ſufficientia (§. 907.). Suppeditandi quoque ſunt Regi ſumtus ad ſuſtentandum ſe familiamque regiam & obtinendum dignitatis regiæ ſplendorem ſufficientes, idemque de optimatibus tenendum (§. 784.). Hæc omnia referenda ſunt ad onera Reip. (§. 774.), partim ordinaria, partim extraordinaria (§. 779.). Quamobrem cum onera Reip. ferre teneantur univerſi (§. 775.), & ſinguli ad ea contribuere tenentur pro modo facultatum (§. 777.), & quando utilitas publica exigit, nova quoque onera imponenda ſint; ad imperii civilis exercitium utique etiam pertinet exactio & impoſitio onerum tam ordinariorum, quam extraordinariorum. Quamobrem cum ſuperiori competat imperium civile (§. 32. 141.); ſuperiori competit jus onera tam ordinaria, quam extraordinaria exigendi & imponendi.

Inter jura majeſtatica præcipua referri omnino debet jus onera imponendi civibus & ea ab iiſdem exigendi, prouti uſus Reip. requiſiverit (§. 810.). Qui dictum *Comminæi* probant, nulli Principum in terris licere ab invitis civibus exigere pecunias, lubrico admodum nituntur fundamento, quod proprietas bonorum in civilibus imperiis relicta ſit privatis, non vero ademta, ut vi imperii de pecunia ſubditorum diſponere poſſit, qui imperium exercet. Superiori enim competit dominium eminens, vi cujus de rebus propriis civium ſalutis publicæ cauſa in caſu neceſſitatis diſponere poteſt (§. 116.), & in hoc conſentiunt, qui in civitatem coeunt (§. 118.). Ex ea igitur ratione ab imperio ſejungi nequit jus imponendi & exigendi onera Reip. a ſubditis ferenda. Superior onera imponens & exigens nil facit, niſi ut imperet ea, ad quæ præſtanda ſeſe obligarunt ſinguli univerſis, quorum jus habet & exercet. Ceterum jus onera imponendi & exigendi hic conſideramus, quale in ſe eſt & imperio originarie ineſt, nullo habito reſpectu ad Rerump. mixtarum formam, in quibus jus imponendi onera, vel etiam exigendi aut ſibi reſervavit populus, aut aliis nonnullis conceſſit, vel ita contulit in Regem, ut is ſine certorum quorundam conſenſu nova onera imponere non poſſit.

§. 926.

Tributum quid ſit.

Tributa ſunt pecunia, quæ pro rebus immobilibus, veluti domibus & agris, pro moventibus, pro bonis, quæ quis poſſidet, aut negotio quæſtuoſo, vel etiam pro capite ſuo ſolvitur, onerum Reip. ferendorum cauſa.

Modi imponendi onera civibus admodum variant, neque iidem ſemper fuerunt apud Romanos. Quamobrem cum nomina, quibus a ſe invicem diſcreta, nec apud ipſos Romanos eundem ſignificatum retinuerunt, quem ab initio habuerant; multo minus hoc apud nos fieri poteſt. In Jure tamen naturæ, ubi non ſupponitur particularis quædam Reip. forma, neceſſe eſt, ut vocabula fixum quendam & determinatum habeant ſignificatum, & in eo libertati autoris utique aliquid relictum eſt. Quem igitur nos vocabulis ſignificatum tribuere conſultum ducimus, cum ut intelligamur, tum ut ea demonſtrare commode valeamus, quæ juris naturæ conſentanea ſunt; eum ea fini explicamus, de verbis ceteroquin cum nemine litigaturi.

§. 927.

De rebus tributariis.

Tributariæ dicuntur res, de quibus tributum ſolvitur. Ita *agri tributarii* ſunt, de quibus ſolvitur tributum. Eodem ſenſu domus tributa dicitur.

§. 928.

De annona. *Annona* vocantur ſpecies, quæ de agris & moventibus redduntur ferendorum onerum Reip. cauſa, veluti frumentum, vinum, oleum, panis, caro, ſal. Quoniam ſpecies ſunt res pecunia æſtimabiles, ut ideo pro iis pecunia ſolvi poſſit (§. 292. *part.* 4. *Jur. nat.*); *annona de agris & moventibus reddenda ad tributum referri, ſeu ſub eo comprehendi poteſt*. Quoniam tamen pretium ſpecierum non perpetuo idem eſt; *annona tributo variabili æquipollet*, conſequenter *ſi ſpecies taxentur pretio fixo, non tantundem ſolvit, qui pretium ſolvit & qui annonam reddit*.

§. 929.

Vectigal quid ſit. *Vectigal* dicitur pecunia, quæ ferendorum onerum Reip. cauſa ſolvitur pro mercibus & rebus conſumtibilibus, pro vectura & ſi qua ſunt his gemina.

Quæ de tributo diximus, ea etiam tenenda ſunt de vectigalibus (*not.* §. 926.). Quodſi onera Reip. naturaliter conſideremus, ea vel imponenda ſunt rebus immobilibus, vel mobilibus, vel perſonis ſive quoad ſubſtantiam bonorum, ſive quoad annuos reditus, ſive quoad capita ſpectatis, habita ratione quæſtus. Inde porro deducere liceret ſingulorum horum generum ſpecies. Facile igitur videmus, quam multis modis onera hæc variari poſſint, quibus ſingulis, ſicuti & generibus eorum, commoda nomina deſunt. Nos vocabulis Latinis, quæ de hac materia proſtant, ſignificatum imponere voluimus, qui non in totum abeo, quem apud Romanos habuerunt, abit, & omnem differentiam, quæ naturaliter habent onera hæc, exhaurit. Ceterum differentia quædam etiam peti poteſt ab uſu, quem pecunia, quæ ſolvitur utilitatis publicæ cauſa, vel etiam ſpecies, quæ redduntur, habent. Sed ea extrinſeca eſt: maxime tamen attendenda venit, ubi quæritur, quænam onera licite imponantur civibus, & quomodo tributa, annona & vectigalia ſint impendenda.

§. 930.

De muneribus publicis. Ad onera Reip. etiam pertinent *Munera publica*, quatenus officiis in eo contradiſtinguuntur, ut ſine dignitate gratis, vel etiam damno patrimonii & ſumtibus adminiſtrantis expediantur. Hinc apud Romanos officia publica, quæ diximus, appellantur *Honores*. Iſtiuſmodi munus publicum eſt munus excipiendi perſonali hoſpitio milites. Unde patet, *munera publica eſſe onera, quibus ærarium non impletur, ſed levatur, & adminiſtrationem muneris publici æquivalere tributi ſolutioni*.

Perinde omnino eſt, ſive quis utilitatis publicæ cauſa gratis facere cogatur, pro quo alias mercedem exigere poterat, ſive tributum ſolvat, multoque evidentius idem conſpicitur, ſi damno patrimonii & ſumtibus ſuis munus adminiſtretur, tum enim non modo jacturam facit adminiſtrans mercedis operarum, verum etiam impenſarum. Abunde hoc patet, ſi vel ſolum munus perſonali hoſpitio excipiendi milites conſideres, quod incognitum fuit veteribus, noſtro autem ævo multo notius, quam ut quantum ſit hoc onus dicamus.

§. 931.

De effectu tributorum & munerum publicorum, item que vectigalium. *Tributa rebus immobilibus & munera publica earum poſſeſſoribus impoſita illarum pretium minuunt; vectigalia autem rebus mobilibus impoſita pretium earum augent.* Etenim ſi tributa rebus immobilibus imponuntur, quotannis certa pecuniæ ſumma pro iis ſolvenda (§. 926.). Quamobrem cum perinde ſit ac ſi lucrum minus faceret, qui eas poſſidet, quam ſi eſſent immunes, conſequenter quantum valet hoc onus, tantum a pretio ſubtrahendum (§. 307. *part.* 4. *Jur. nat.*); tributa rebus immobilibus impoſita pretium earum minuunt. *Quod erat unum.*

Quoniam adminiſtratio munerum publicorum æquivalet tributorum ſolutioni (§. 930.), conſequenter perinde eſt, ſive rebus immobilibus tributa, ſive earum poſſeſſoribus munera publica imponantur, tributa vero rebus immobilibus impoſita earum pretium mi-

Digitized by Google

minuunt, *per demonſtrata n.* 1. munera quoque publica rerum immobilium poſſeſſoribus impoſita pretium earum minuunt. *Quod erat ſecundum.*

Enimvero ſi vectigalia imponuntur rebus mobilibus, pro iis certa pecunia ſolvenda (§. 929.). Quamobrem cum ea accedat pretio earum, quod antea erat; idem augeri manifeſtum eſt. *Quod erat tertium.*

Propoſitionem præſentem extendendam eſſe ad omne onus, quod rebus immobilibus & earum poſſeſſoribus, vel etiam mobilibus Reipub. cauſa imponitur, ex iis patet, quæ in antecedentibus modo dicta ſunt; modo onera iſta ſint perpetua. Temporaria enim damno caſuali æquiparanda, quæ ideo pretium rerum non afficiunt.

§. 932.

De tributis & muneribus publicis novis caute imponendis.

Quoniam tributa *rebus immobilibus* & munera publica earum poſſeſſoribus impoſita pretium ipſarum minuunt (§. 931.); *ſi tributa nova* iiſdem *vel etiam munera publica earundem poſſeſſoribus imponuntur, præſertim quæ damno patrimonii & ſumtibus adminiſtrantis expedienda, poſſeſſorum patrimonium minuitur, ſeu cives bona immobilia poſſidentes jacturam faciunt bonorum ſuorum.* Quamobrem cum curæ habendum ſit in Rep. ne onera ſubditis imponantur ultra, quam Reip. adminiſtratio & defenſio exigit (§. 778.), & ne ſubditi in paupertatem vel egeſtatem incidant, aut ad mendicitatem redigantur (§. 726.) & quia ferendum non eſt, ut cives bona ſua dilapident (§. 751.), nec ea fieri debeant, ut inviti ea quaſi dilapidare cogantur; *tributa nova rebus immobilibus & munera, quæ nimium gravant poſſeſſores, hiſce imponenda non ſunt, niſi ſumma urgeat neceſſitas.*

* Invitæ omnino bonorum dilapidationi æquiparatur imminutio pretii rerum immobilium per novorum onerum impoſitionem, ſi ea abſque urgente neceſſitate publica fiat, ut abſque hoc remedio nimis moleſto ac duro ſaluti Reip. conſulere non liceat: quo in caſu jactura partis bonorum, quam facit poſſeſſor, damno caſuali æquiparanda. Quantum detur damnum in civitate, ſi pretia rerum immobilium oneribus novis impoſitis minuuntur; diſertius hic explicandum non eſt.

§. 933.

Quandonam Rex domania & alia ad patrimonium populi ſpectantia oppignorare poſſit.

Si Regi competit jus novæ tributa indicendi, domania & res alias ad patrimonium populi ſpectantes, ſeu quorum fructus deſtinati ſunt ad ſuſtentanda Reip. onera, oppignorare poteſt. Etenim ſi Rex habet jus nova tributa indicendi; dum domania, vel res alias ad patrimonium populi ſpectantes oppignorat, pecuniam, quam a creditoribus accipit, a populo exigere poterat, qui tributa indicta ſolvere tenebatur. Quoniam itaque perinde eſt, ſive tributa indicta ſolvat, ſive res pignori oppoſitas luat, & ipſa hæc luitio tributi quædam ſpecies eſt; ſi Regi competit jus nova tributa indicendi, domania & res alias ad patrimonium populi ſpectantes oppignorare poteſt.

De domaniorum oppignoratione jam dictum eſt ſuperius (§. 791.). Quoniam tamen idem valet de rebus ad patrimonium populi ſpectantibus, eorum mentionem hic denuo facere libuit. Non vero eſt quod excipias, oppignoratione non eſſe opus, ſi populus pignus luere tenentur, a quo ſtatim tributa nova exigi poterant. Etenim non idem ſemper eſt rerum ſtatus, ut pecunia, qua indiget ſuperior, ſtatim exigi poſſit a ſubditis. Neceſſe igitur eſt, ut æs alienum contrahatur. Perinde omnino eſt, ac ſi populus, qui pecuniam ſolvere debeat, non habeat paratam. Quodſi ergo ſuperior res, quarum proprietas ad populum ſpectat, oppignorat; nihil facit, quod jure ſuo facere non poſſet, nec de quo jure conqueri poterat populus: ſupponimus enim res non oppignorari niſi in eo caſu, quo Reipubl. cauſa ſumtus faciendi. Nobis jam ſermo non eſt de abuſu juris, quem ſemper abeſſe ſupponimus, quoties quæſtio eſt de eo, quod a ſuperiori fieri poteſt. Facile autem intelligitur oppignorationem fieri eo in caſu, quo ſumtus extraordinarii fieri debent, ad quos ordinaria tributa non ſufficiunt.

Digitized by Google

§. 934.

Quomodo tributa & vectigalia impendi debeant.

Tributa & vectigalia impendi debent in eum uſum, cujus cauſa impoſita ſunt, vel imponenda. Sunt enim onera Reip. (§. 926. 929.), conſequenter ſpectant ad ſumtus Reip. adminiſtrandæ ac defendendæ cauſa faciendos (§. 774.). Quamobrem cum adminiſtratio ac defenſio Reip. varios requirat ſumtus, tributa quoque & vectigalia non deſtinantur eidem uſui. Enimvero cum in Rep. curæ habendum ſit, ne onera ſubditis imponantur ultra, quam Reip. adminiſtratio & defenſio exigit (§. 778.); tributa & vectigalia impendi debent in uſum, cujus cauſa impoſita ſunt, vel imponenda.

Ita ſi vectigal ſolvitur pro vectura viarum publicarum cauſa, viæ publicæ reficiendæ ſunt. Si tributum ſolvitur in uſum militatem; alimentis & ſtipendiis militum & apparatui bellico idem impendendum, & ita porro. Ærarium nimirum publicum provide conſtituendum & diligenter adminiſtrandum: nervus enim rerum gerendarum tam belli, quam pacis tempore hodie pecunia eſt, nec imitari datur *Lycurgi* inſtitutum, qui inter privatos nullum niſi ferrei nummi uſum admiſit & ita ordinavit civitatem, ne Reip. vires auro vel argento tam pacis, quam belli tempore indigerent.

§. 935.

Collecta quid ſit.

Collecta dicitur pecunia, quæ a civibus uſus cujuſdam particularis gratia colligitur. *Collecta* igitur *eſt onus extraordinarium* (§. 779.).

Ita ex. gr. collecta eſt, quando pecunia colligitur extructioni templi, vel ædium incendio devaſtatarum impendenda, quas poſſeſſores ſuis ſumtibus extruere nequeunt, vel etiam pauperum alendorum gratia. Nimirum collectæ non directe reſpiciunt Remp. univerſam, ſed ſaltem quoſdam de Reſp. quatenus univerſi etiam conſulere tenentur ſingulis, conſequenter quibuſdam de Republ.

§. 936.

Cuinam jus collectandi competat.

Quoniam collecta onus extraordinarium eſt, quod civibus imponitur (§. 935.), jus autem onera extraordinaria imponendi in civitate ſuperiori competit (§. 925.); *jus* quoque *collectandi ſuperiori competit*, conſequenter *collectas concedere ſuperioris eſt*, *nec jus collectandi exerceri poteſt ſine ipſius permiſſu*.

Cum collecta confundendæ non ſunt eleemoſynæ, quas privatus quidam colligit miſeriæ ſublevandæ cauſa, in quam fatali incendio, vel alia calamitate redactus eſt, etſi ſignificatus vocabuli communis hunc ſenſum ferat, terminus enim artis reſtrictior eſt. Nec obſtat, quod plerumque arbitrio unius cujuſque relinquatur, num quid & quantum ad collectam contribuere velit: etenim a ſuperioris voluntate dependet, num unicuique liberum eſſe debeat, quid dare velit, an vero certi quid, quod exigendum, determinare velit, ſicuti etiam in communi ſermone collecta dicitur, quod a ſingulis colligitur, ſive unuſquiſque eorum ſponte ſua det, quod ipſi placuerit, ſive certum quid determinetur, quod ab unoquoque contribuendum.

§. 937.

De jure diſponendi de eleemoſynis.

Superiori competit jus de eleemoſynis diſponendi. Rectori enim civitatis curæ eſſe debet, ne mendicis ac pauperibus deſint ea, quibus ad vitæ neceſſitatem indigent (§. 734.), nec permittendum eſt, ut mendicent, qui labore ſuo tantum acquirere poſſunt, quantum ad vitæ neceſſitatem ſufficit (§. 735.). Non toleranda in Rep. promiſcua mendicandi libido (§. 745.) & cavendum, ne ſubditi nimiis eleemoſynis onerentur (§. 747.). Superioris itaque eſt de eleemoſynis diſponere, quemadmodum e re civitatis fuerit & juri naturæ conſentaneum (§. 220. & *ſeqq. part. 4. Jur. nat.*). Quamobrem patet ſuperiori competere jus de eleemoſynis diſponendi.

Sane

Digitized by Google

Sine publicis autoritate eleemoſynæ vix dari poſſunt & accipi jure naturæ convenienter & promiſcua mendicandi libido ſæpe haud parum gravat ſubditos. Haud poſtrema igitur cura eſt, quæ ad exercitium imperii civilis pertinet, ut de eleemoſynis conſtituatur, quod e re civitatis eſt tum reſpectu dantium, tum reſpectu accipientium. Quemadmodum vero ſuperior exercitium aliorum jurium ad imperium civile ſpectantium magiſtratibus committit, ita quoque curam eleemoſynarum eidem committere poteſt.

§. 938.

De jure monetæ cudendæ.

Jus monetæ cudendæ ad jura majeſtatica pertinet. Etenim in Rep. curæ habendum, ut ne deſit ſingularum ſpecierum monetæ ſufficiens copia (§. 802.), & ut ea ſit proba (§. 803.), nec permittendum, ut quilibet pro lubitu monetam cudat, ſi vel maxime, quam cudit, fuerit bona (§. 807.). Quamobrem patet jus cudendæ monetæ ad exercitium imperii civilis pertinere. Eſt igitur jus majeſtaticum (§. 810.).

Nemo negaverit, jus cudendæ monetæ id exerceri minime poſſe, ne publicum defraudetur, niſi id ad ſuperiorem pertineat, qui ſolus valorem extrinſecum ita determinare poteſt, ut ſinguli eum admittere teneantur, & ſolus ne adulteretur præcavere omnium optime poteſt. Ipſius igitur eſt de moneta conſtituere, quod e re civitatis fuerit, & plurimum intereſt Reipub. ut omnia, quæ ad monetam ſpectant, rite conſtituantur.

§. 939.

De maleficio eorum, qui ſine permiſſu principis monetam cudunt.

Quoniam jus monetæ cudendæ ad jura majeſtatica pertinet (§. 938.); *qui monetam cudere audet ſine permiſſu ſuperioris, etiamſi probam cudat, hoc tamen non obſtante jus ſuperioris ſeu jus quoddam majeſtaticum violat* (§. 239. *part.* I. *Phil. pract. univ.*).

Ideo jam ſuperius annotavimus, graviter puniendos eſſe etiam eos, qui ſine permiſſu ſuperioris monetam etiam probam cudunt. Diximus ante (*not.* §. 934.), *Lycurgum* inter privatos nonniſi ferrei nummi uſum admiſiſſe. Facile patet, valorem extrinſecum monetæ tum minime reſpondiſſe valori interno. Ecquis vero hoc facere poterit, & cogere cives, ut eundem admittant, niſi ſuperior? Immo omnia, quæ in Rep. conſtituenda ſunt, ad imperii civilis exercitium pertinent, & per conſequens jus ea conſtituendi ad jura majeſtatica.

§. 940.

Jus ſuperioris circa valorem intrinſecum monetæ.

Superiori competit jus valorem extrinſecum monetæ tam propriæ, quam peregrinæ determinandi, eum augendi & minuendi, prouti e re civitatis viſum fuerit. Etenim ſuperior præſcribere debet, quantum metalli vilioris auro & argento puro in nummis admiſceri debeat (§. 804.). Quamobrem cum valor intrinſecus æſtimetur ex materia & pondere, extrinſecus vero conſiſtat in valore eidem impoſito (§. 544. *p.* 4. *Jur. nat.*), hunc vero imponere nequeat niſi ſuperior (§. 938.), qui leges præſcribere poteſt (§. 813.); Superiori utique competit jus valorem extrinſecum monetæ, quam cudi curat, determinandi. *Quod erat primum.*

Enimvero ſi propter commercia cum exteris permittendum, ut moneta peregrina invehatur; patet valorem extrinſecum utriuſque monetæ proportionalem eſſe debere valori intrinſeco utriuſque, ita ut ſe habeat valor extrinſecus monetæ peregrinæ ad valorem extrinſecum propriæ ut illius valor intrinſecus ad valorem intrinſecum hujus, ne ſcilicet æqualitas in contractibus ſervanda turbetur diverſarum nonetarum uſu. Superiori itaque etiam competit jus determinandi valorem extrinſecum monetæ peregrinæ, quam habere debet in civitate. *Quod erat ſecundum.*

Quodſi ergo e re civitatis viſum fuerit, ut valor monetæ extrinſecus vel augeatur, vel minuatur, quamvis curæ potiſſimum habere debeat, ut bonitas extrinſeca illius conveniat cum bonitate intrinſeca (§. 803.); hoc tamen non obſtante, cum imperium civile ita exerceri debeat, ut bonum publicum, quantum fieri poteſt, promoveatur (§. 809.), valorem extrinſecum monetæ augere & minuere poteſt, prouti e re civitatis fuerit. *Quod erat tertium.*

Optan-

Digitized by Google

Optandum equidem foret, ut Rectores omnium civitatum monetam probam cudi curarent, cujus ſcilicet valor extrinſecus cum intrinſeco conveniret, quemadmodum fieri debebat (§. 803.), niſi vi dominii eminentis aliter diſponi jubeat neceſſitas (§. 110. 111.); id tamen magis optandum, quam ſperandum, prouti ſunt ſæculi noſtri mores. Quamobrem de valore extrinſeco monetæ provide conſtituendum, ne quid damni inde ſentiant cives; vel civitas univerſa: id quod pertinet ad prudentiam civilem. Facile autem patet, ſuperiorem abuti jure ſuo, ſi valorem extrinſecum monetæ ita determinet, ut is ſit civibus damnoſus. Damnum enim, quod ex moneta minus proba in totam Remp. redundat, haud exiguum eſt, cum inde dependeat pretium rerum omnium ceterarum.

§. 941.

De moneta nullius valoris intrinſeci in caſu neceſſitatis cuſa.

Si ob temporum calamitates monetæ ex materia vili, vel exigui, aut fere nullius pretii cuſa immodicus valor extrinſecus tribuendus; ceſſantibus illis ſuperior curare debet, ut cum moneta proba permutetur. Etenim ſi ob temporum calamitates moneta ex materia vili, vel exigui, aut nullius fere pretii cudenda, eique valor extrinſecus immodicus tribuendus; patet id fieri penuria pecuniæ, quæ ſumtibus Reip. adminiſtrandæ ac defendendæ cauſa faciendis non ſufficit, conſequenter ſi neceſſitas urget, ut monetæ exigui, vel nullius valoris intrinſeci valor immodicus tribuendus, id ad onera Reip. referendum (§. 774.) & vi dominii eminentis valorem iſtum conſtituit ſuperior (§. 110. 111.). Quamobrem cum onera Reip. ſinguli ferre debeant pro modo facultatum ſuarum (§. 777.), &, ſi de rebus ſingulorum vi dominii eminentis diſponitur, quantum fieri poteſt, ipſis ſatisfaciendum, nec damnum niſi pro rata ferendum (§. 119.); ceſſante neceſſitate, quæ immodicum iſtum valorem monetæ urgebat, ſuperior curare debet, ut cum moneta proba permutetur.

Experientia conſtat, ob temporum calamitates gentes quaſdam uſas fuiſſe moneta ex corio cuſa, vel monetæ cupreæ immodicum valorem fuiſſe tributum, quæ valorem intrinſecum argenteæ ejuſdem ponderis longe ſuperabat, immo vix aureæ ejuſdem ponderis conveniret. Niſi ſubditi ad incitas redigi debeant ſi non omnes, ſaltem plurimi, neceſſe omnino eſt, ut valorem iſtiuſmodi immodicum publica tueatur fides, conſequenter ut monetæ probæ deficientis vicem interea ſuſtineat moneta nullius pretii, donec cum proba permutari poſſit. Perinde nimirum eſt ac ſi in contractibus fides haberetur de pretio, & publicum debitoris vicem ſuſtineret, qui vero ultimi monetam iſtam acceperunt, eſſent creditorum loco, moneta permutanda chirographi locum obtinente. Hæc ſi accurate perpendas, nihil in immodico iſtiuſmodi valore, quem neceſſitas imponi jubet, deprehendes, quod ſit injuſtum, vel iniquum, nec habent ſinguli quicquam, de quo jure conqueri poſſint: Saluti omnium proſpicitur, quantum per temporum calamitates datur, nec quiſquam ſentit onus, quam quod unicuique civi ferendum, ſi monetæ nullius aut immodici valoris cum proba permutandi cauſa onera extraordinaria ſint imponenda, ordinariis minime ſufficientibus.

§. 942.

De jure conferendi dignitates civiles.

Superiori competit jus dignitates civiles conferendi. Etenim dignitates civiles debent eſſe præmia inſignium in Rep. meritorum (§. 768.). Quamobrem cum de Rep. non modo bene mereantur, qui officio quodam publico funguntur (§. 884.), verum etiam ii, qui eximia quadam diligentia funguntur, propter habilitatem eminentem, non omnibus communem (§. 889.); dignitates civiles connectendæ non modo ſunt cum officiis publicis convenientes, ſed & majores conferendæ iis, qui ob habilitatem ſingularem iiſdem utilius funguntur. Quoniam itaque ſuperiori competit jus officia publica conferendi (§. 886.), cumque ea conferri non debeant, niſi habili (§. 870.) & collatio pacto perficiatur utrinque ſervando (§. 900. 901.), ac ideo ejuſdem ſit judicare, qua diligentia quis officio fungatur; eidem quoque competit jus dignitates civiles conferendi.

Oſtenditur etiam hoc modo. Superior curæ habere debet, ut, qui bene de Rep. merentur, a ceteris honorentur (§. 761.), determinando actus externos, quibus honor ob merita in Remp. exhibetur bene de eadem merentibus a ceteris (§. 762.). Quam-

Digitized by Google

Quamobrem cum hoc fieri aliter non poſſit, niſi quatenus de titulis & præcedentia diſponit (§. 764.) & in his dignitates civiles conſiſtunt (§. 765.); neceſſe omnino eſt, ut habeat jus dignitates civiles conferendi, conſequenter id eidem competit.

Nimirum omne jus ſuperiori competere debet, ſine quo officio ſuo ſatisfacere nequit, ſicuti naturaliter lex naturæ unicuique dat jus ad ea omnia, ſine quibus obligationi ſuæ naturali ſatisfacere nequit (§. 159. *p. 1. Phil. pract. univ.*). Quemadmodum itaque operam dare tenetur, ut ſubditi minimum actus externos ad legem naturæ componant (§. 359.): ita quoque curare debet, ut qui alios honorare nequeunt, quemadmodum merentur, vel etiam nolunt, externum tamen honoris cultum iis exhibere teneantur, qui honore digni ſunt. Neceſſe igitur eſt, ut ipſi competat jus de eo ſtatuendi, prout ſibi viſum fuerit. Atque ideo jus dignitates civiles conferendi cum imperio civili arcte cohæret, ſicuti jura cetera, de quibus antea dictum eſt. Quomodo vero jus hoc rite ſit exercendum, ut bonum publicum, quantum fieri poteſt, promoveatur, quemadmodum fieri debet (§. 809.), per ea patet, quæ ſupra jam demonſtravimus (§. 766. & *ſeqq.*). Quamvis autem primo intuitu parum intereſſe videatur Reip. quomodo jus hoc exerceat ſuperior; penitus tamen rem inſpicientibus ſatis patet, abuſum ejus Reip. plurimum nocere, & multorum vitiorum eſſe fomitem, quæ in Rep. minime alenda, ſed ſummo potius ſtudio eradicanda ſunt: In ſtatu naturali homines omnes æquales ſunt (§. 81. *part. 1. Jur. nat.*), nemini prærogativa ulla (§. 94. *part. 1. Jur. nat.*) nemini præcedentia competit (§. 106. *p. 1. Jur. nat.*). Honorem non pariunt niſi facta ex virtutibus intellectualibus & moralibus profecta (§. 551. *part. 1. Jur. natur.*) & unicuique liberum eſt, quomodo alterum honorare velit (§. 538. 539. *part. 1. Jur. natur.*). In ſtatu civili vero, cum alii aliis Reip. utiliorem operam præſtant, merita in Remp. homines faciunt inæquales, & quatenus ſuperior, cui ea perſpecta ſunt, actus externos determinans, quibus honor debitus unicuique conferatur, inæqualitatem iſtam tuetur.

§. 943.

Ad jura majeſtatica pertinet jus belli. Ad finem enim civitatis etiam pertinet ſecuritas (§. 13.), conſequenter vacuitas a metu omnis vis externæ (§. 12.). Quamobrem neceſſe eſt, ut civitas defendatur adverſus injurias extraneorum, & vi perſequatur jus ſuum adverſus eos, ſiquidem id ipſi tribuere nolunt. Quoniam itaque jus ſe defendendi (§. 1114. *part. 1. Jur. nat.*) & jus vi perſequendi jus ſuum adverſus eum, qui idem nobis tribuere non vult, jus belli eſt (§. 1103. *part. 1. Jur. nat.*) civitati jus belli competit, conſequenter cum Reſp. adminiſtrari nequeat ſine jure belli, ad jura majeſtatica utique etiam pertinet jus belli (§. 810.). *De jure belli, & quale ſit.*

Jus belli omnino involvit jus in actiones civium, quatenus alii arma ſumere, alii ad ſumtus bellicos contribuere, alii operas alias præſtare tenentur, ac ideo negari nequit jus belli pertinere ad imperium civile (§. 32.), nec hoc ſine eo ita exerceri poſſe, ut bonum publicum promoveatur (§. 23.). Enimvero cum jus belli ſit jus genti unicuique competens in gentes alias; de eo rectius agetur in Jure Gentium. Sunt qui jus belli ad jus gladii referunt, quatenus eidem ineſſe videtur jus quoddam in vitam civium, quemadmodum ſupra jam annotavimus (*not.* §. 834.). Enimvero cum commodius viſum fuerit jus gladii in ſtrictiori ſignificatu ſumere (§. 834.); jus quoque belli ab eodem diſtinguimus, ut omnis evitetur confuſio, nec in demonſtrando præter neceſſitatem difficultatibus implicemur. Quatenus vero cum jure belli jus quoddam in vitam civium cohæret, id in Jure Gentium diſertius explicandum erit. Qua etiam de cauſa jam prætermittimus jura particularia, quæ jus belli continet, quatenus id ipſum ſine iis exerceri, ſeu bellum geri minime poteſt, qualia ſunt jus conſcribendi milites & belli cauſa tam tributa indicendi, quam munera imponendi.

§. 944.

Ad jura majeſtatica quoque *pertinet jus pactiones faciendi cum gentibus aliis utilitatis Reip. cauſa*. Etenim cum imperium civile ita exerceri debeat, ut bonum publicum, quantum fieri poteſt, promoveatur (§. 809.); ſi utilitas Reip. exigat, ut pactiones ineantur cum gentibus aliis, eædem utique ineundæ ſunt. Quoniam itaque ſine jure pactiones faciendi cum gentibus aliis utilitatis Reip. cauſa imperium civile ita exerceri nequit, ut bonum publicum, quantum fieri poteſt, promoveatur; jus pactiones faciendi cum gentibus aliis ad jura majeſtatica pertinet (§. 810.). *De jure pactiones faciendi cum gentibus aliis.*

Con-

Digitized by Google

Competit hoc quoque jus genti unicuique reſpectu aliarum. Quamobrem de eo quoque fuſius agendum in Jure Gentium. Hic ſaltem ejus mentionem obiter quaſi facere voluimus, ne quicquam prætermiſiſſe videamur, quod ad jura majeſtatica maxime referendum. Quamobrem ſi quis adhuc quædam deſiderare poſſe videatur in demonſtratione tam juris belli, quam juris pactiones faciendi cum gentibus aliis; is, quæſo expectet, donec in Jure Gentium originem utriuſque Juris altius repetere datum fuerit. Ea igitur de cauſa hic loci etiam ſilentio prætermus jus mittendi legatos, quod potiſſimum a jure pactiones faciendi & jure belli dependet, prouti ſuo loco oſtenſuri ſumus.

§. 945.

Jus circa ſacra quid ſit. Per *Jus circa ſacra*, aut *Jus ſacrorum* intelligimus jus diſponendi de iis, quæ ad cultum divinum & Eccleſiam ſpectant.

De Jure ſacrorum variæ ſunt opiniones, quæ tamen non tam Juri naturæ, quam interpretationi Scripturæ ſacræ originem debent, ac ideo religionem chriſtianam & eccleſiam chriſtianam præſupponunt. Nos non tranſcendimus in Jure naturæ ſphæram eorum, quæ ex principiis rationis demonſtrari poſſunt. Si qua enim divinitus conſtituta in Scriptura ſacra traduntur, ea ad forum theologorum ſpectant. Ex principiis rationis alia religio duci nequit, quam naturalis (§. 512. *p. 2. Theol. nat.*). Quamobrem nec alia in eodem ſupponitur Eccleſia, quàm qui eſt cœtus Deum eo modo colentium, quem ratio inſinuat. Quia vero quæ de jure circa cultum divinum, quatenus naturalis eſt, & in Eccleſiam, quæ huic cultui dedita, demonſtrantur, ad Eccleſiam quoque chriſtianam applicari poſſunt ac debent, quatenus verbo divino, quo nititur religio & Eccleſia chriſtiana, non alia ſuperadduntur, aut conſtituta ſunt; ideo quæ de jure circa ſacra naturali demonſtraturi ſumus, minime referenda ſunt inter ea, quæ nullius uſus ſunt, quin potius ſine hiſce principiis diſſentientes opiniones de jure ſacrorum inter chriſtianos dijudicare non licet. Quinque vulgo commemorantur opiniones de jure ſummæ poteſtatis in Eccleſiam. Prima Papæ, ſecunda presbyteris, tertia, quæ *Hobbeſii* eſt, imperio civili jus omne ſubjicit; quarta inter jus Eccleſiæ internum & externum diſtinguit, & hoc ad imperium civile refert; quinta denique eccleſiaſticis præter confeſſionem fidei nihil concedit, ſed poteſtatem omnem imperio civili adſcribit. Nos in examinandis iſtis opinionibus nullam operam collocabimus; ſed de jure ſacrorum ea ſaltem trademus, quæ ex principiis rationis demonſtrari poſſunt, ſepoſito omni ſectæ præjudicio. Vid. *Huberus* de Jure Civ. lib. 1. ſect. 5. c. 1. & ſeqq.

§. 946.

An Rectori civitatis competat. *Rectori civitatis competit jus aliquod circa ſacra.* Curæ enim habere debet, ut ſubditi Deum colant (§. 458.), ſintque pii (§. 457.) ac virtuti dediti, a vitio alieni (§. 456.). Ac ideo in Rep. inſtituendi doctores publici (§. 459.), condenda templa (§. 462.), inſtituendi dies feſti (§. 467.). Curare debet, ne cultus divinus publicus negligatur (§. 471.), & ne religio contemnatur (§. 472.), in cultu autem divino ceremoniæ aptæ & convenientes inſtituantur (§. 478.). Quoniam igitur neceſſe eſt, ut Rector civitatis de iis, quæ ad cultum divinum & eccleſiam ſpectant, diſponat (§. 1230. *& ſeqq. part.* 1. *Jur. nat. &* §. 484. *h.*); jus vero diſponendi de iis, quæ ad cultum divinum & eccleſiam ſpectant, jus circa ſacra eſt (§. 945.); Rectori civitatis, ſeu ſuperiori jus aliquod circa ſacra competit.

Naturaliter competere ſuperiori in civitate aliquod jus circa ſacra, in dubium vocari nequit, quia ex eodem fonte derivatur, ex quo fluunt cetera jura ad imperium civile ſpectantia. Nimirum quando civilis ſocietas contrahitur, ſinguli in hoc conſentiunt, ut univerſis competat jus determinandi ea, quæ ad finem civitatis conſequendum neceſſaria ſunt (§. 28. 30.). Atque hoc ipſum jus imperium civile eſt (§. 32.), a quocunque tandem & quacunque lege exerceatur (§. 37.). Quamobrem cum cultum divinum publicum & alia, quæ ad eccleſiam ſpectant, non minus requirat finis civitatis, quam cetera, quæ de Rep. conſtituenda demonſtrata ſunt, prouti ex demonſtrationibus ſuperioribus (§. 458. & ſeqq.) abunde patet, jus diſponendi de iis, quæ ad cultum divinum publicum, & de aliis, quæ ad eccleſiam ſpectant, non minus ad jus Rectoris civitatis pertinere, quam jus conſtituendi cetera, quæ in eodem conſtituenda ſunt. Quodſi vero populus imperium non ſibimetipſi retinuit, ſed in alium, vel alios tranſtulit; jus Rectoris civitatis metiendum eſt ex voluntate populi. Tantum nimirum eſt, quantum contulit & conferre

Digitized by Google

ferre potuit, ſalva obligatione naturali, quæ in ſe immutabilis (§. 142. *p. 1. Phil. pract. univ.*). Videndum itaque quantum juris circa ſacra populus in Rectorem civitatis transferre potuerit; & quantum transferre voluiſſe intelligatur.

§. 947.

Quatenus de religione convenire nequeunt, qui in civitatem primi coeunt.

Qui in civitatem coeunt, inter ſe convenire nequeunt, ut de cultu divino interno & iis, quæ vi interni in externo aliter ſeſe habere non poſſunt, pro vero haberi debeat, quod viſum fuerit parti majori, niſi quatenus controverſia in Eccleſia orta proviſionaliter decidenda, aut de ea certi quid conſtituendum. Etenim quæ ad cultum divinum internum ſpectant, ſi dogmata, quæ is ſupponit, ſpectes, eorum veritas nititur demonſtratione, prouti ex Theologia naturali patet; ſi vero agenda ſpectes, eorum veritas ſimiliter via demonſtrationis innoteſcit, prouti patet ex iis, quæ in parte prima Juris naturæ demonſtrata ſunt integro capite quarto. Quodſi præterea ſumatur, Deum quædam revelaſſe de ſe ac voluntate ſua modoque ipſum colendi, prouti Chriſtiani per Prophetas & Apoſtolos in eorum ſcriptis, quæ Scripturæ ſacræ nomine comprehendimus, factum eſſe ſumimus; quæ ex principiis rationis demonſtrandis ſuperaddenda veniunt, ex revelatione divina dijudicanda ſunt. Quamobrem cum fieri non poſſit, ut habeas pro vero, niſi convincaris (§. 983. *Log.*), conſequenter id imperari minime poſſit; qui in civitatem coeunt, inter ſe convenire nequeunt, ut, quod de cultu divino interno viſum fuerit parti majori, habeatur pro vero. *Quod erat primum.*

Enimvero ſi qua ſunt in cultu divino externo, quæ aliter ſeſe habere nequeunt, quamdiu habeantur pro vero, quæ ad cultum divinum internum ſpectant, ſive directe, quatenus ſunt hujus pars quædam, ſive indirecte, quatenus agenda nituntur dogmatis, ſeu veritatibus theoreticis; de illis conveniri nequit, quod de his conveniendum non eſt, cum ſibi mutuo repugnantia velle nequeamus. Quamobrem cum, qui primi in civitatem coeunt, inter ſe convenire nequeant, ut, quod de cultu divino interno viſum fuerit parti majori, habeatur pro vero, *per demonſtrata;* ideo nec convenire poſſunt, ut, quod de iis, quod vi cultus interni in externo aliter ſeſe habere nequeunt, parti majori viſum fuerit, habeatur pro vero. *Quod erat ſecundum.*

Quodſi vero in Eccleſia controverſia aliqua oriatur de dogmatis vel agendis, ſive de iis, quæ ad cultum divinum internum pertinent, aut ad eundem in externo ita referuntur, ut vi illius aliter ſeſe habere non poſſunt; cum interſit Reip. ut ea terminetur, ne ex diſſenſu mutua oriantur odia, tranquillitati Reip. adverſa (§. 11.), nec infirmi, quibus verum a falſo diſcernere datum non eſt, reddantur perplexi, proviſionaliter ſaltem decidendum eſt, quid publice doceri, aut fieri in cultu divino publico debeat, aut quid interea conſtituendum, donec pars una convicta cedat alteri & concordia una ſit ſententiarum. Quoniam vero proviſionalis iſtiuſmodi deciſio, aut conſtitutio obtineri nequit, niſi admittatur ut id valeat, quod parti majori viſum fuerit; qui in civitatem coeunt, ſaltem tacite conveniſſe intelliguntur, ut, ſi controverſia quædam in Eccleſia oriatur, quæ proviſionaliter vel decidenda, vel de qua proviſionaliter certi quid ſtatuendum, illud valeat, quod viſum fuerit parti majori. *Quod erat tertium.*

Aſſenſum extorqueri non poſſe, niſi per rationes, quæ unicuique videntur evidentes, & vel ad convincendum, vel perſuadendum ſufficiunt, adeo manifeſtum eſt, ut a nemine in dubium revocari poſſit. Quamobrem & quilibet concedere tenetur, non poſſe imperari, ut pro vero habeas id, de quo convictus, vel perſuaſus non es per rationes tibi evidentes. Maxime igitur abſurdum foret, ut quis aſſenſum ſuum ſubjicere vellet voluntati aliorum. Obſtat vero etiam ipſa lex naturæ, &, ſi præterea admittas revelationem quandam divinam de cultu Numinis, etiam hæc ipſa, quo minus in iis, quæ in propoſitione præſente ſumantur, ſubjicias voluntati humanæ. Quæ enim lex naturæ præcipit aut prohibet, ea tantæ ſunt neceſſitatis, ut mutari non poſſint, & quæ inde venit obligatio, non minus neceſſaria eſt (§. 142. *p. 1. Phil. pract. univ.*). Et quæ Deus fieri vult, ea ut faciat homo neceſſe eſt, nec quicquam in iis relictum arbitrio ipſius (§. 970. *p. 1. Theol. nat.*). Quamobrem ſi vel maxime, qui primi in civitatem coeunt, convenire vellent, ut in iis, quæ ad cultum divinum internum pertinent & in exter-

Digitized by Google

externo indivulſo nexu iſti cohærent, pendere velint a voluntate partis majoris; pactum tamen hoc foret illicitum (§. 170. p. 1. *Phil. pract. univ.*), conſequenter nullum. Si vero controverſia in Eccleſia orta ut terminetur, vel ſopiatur, e re tam Eccleſiæ, quam civitatis fuerit, cum parti neutri imperari poſſit, ut ſententiam alterius amplectatur & pro vera habeat, vi eorum, quæ modo dicta ſunt, non aliter id obtineri poteſt, niſi ut proviſionaliter vel decidatur, quid publice doceri aut fieri debeat, aut certi quid conſtituatur, veluti ut unicuique liberum ſit ſententiam ſuam proponere ac rationibus defendere, citra contumeliam & inſectationem partis alterius, vel ut de eo, quod controverſum eſt, in cultu divino publico taceatur. Iſtiuſmodi autem deciſiones & conſtitutiones proviſionales, ubi omnium æquale jus eſt, aliter fieri non poſſunt, niſi ut prævaleat, quod parti majori viſum fuerit eorum, qui in Eccleſia ſunt. Quodſi hæc probe perpendas, circa propoſitionem præſentem nihil prorſus dubii reſtabit. Neceſſe autem omnino eſt, ut hæc probe perpendantur, quia ex propoſitione præſente deducenda ſunt, quæ ad jus circa ſacra pertinent, ne ſcilicet id ulterius extendas, quam licitum eſt.

§. 948.

Quomodo jus circa ſacra naturaliter reſtringendum.

Quoniam civitates pacto conſtitutæ (§. 4.), conſequenter nec jus univerſis in ſingulos aliud competere poteſt, quam quod pacto iſto continetur, qui vero in civitatem coeunt, inter ſe convenire minime poſſunt, ut de iis, quæ ad cultum divinum internum ſpectant, vel iiſdem in externo indivulſo nexu cohærent, prævaleat id, quod parti majori viſum, niſi controverſia in Eccleſia orta vel proviſionaliter decidenda, vel de ea certi quid conſtituendum (§. 947.); *jus circa ſacra, quatenus originarie in populo eſt, extendi nequit ad ea, quæ ad cultum divinum internum ſpectant & indivulſo nexu cum eodem in externo cohærent, niſi quatenus proviſionaliter controverſia in Eccleſia orta decidenda, aut de ea certi quid conſtituendum.*

Videmus itaque, quomodo jus circa ſacra naturaliter reſtringatur, & inde porro liquet, quando eodem abutatur is, cui exercitium ejus convenit, idem ultra limites jure naturali definitos extendendo. Aliter nimirum jus circa ſacra concipi nequit, quam quale ex pacto, quo civitates conſtitutæ, reſultare poteſt. Et propterea neceſſe eſt, ut in Jure naturæ idem ex fonte ſuo deducamus. Cum vero ex ipſa demonſtratione propoſitionis præcedentis pateat, pacto illo præjudicari non poſſe iis, ſi qua divinitus revelata ſunt; ea omnia ſalva manent, quæ de jure circa ſacra revelationi divinæ conſentanea demonſtrari poſſunt, ſed ea cum non ſint ejus fori, in quo jam verſamur, Theologis tractanda relinquimus. Agitur hic de jure publico univerſali, non vero de eo, quod vel omnibus civitatibus chriſtianis commune, aut huic, vel alteri proprium eſt. Quod enim a religione chriſtiana venit, ad civitatem qua talem minime pertinet.

§. 949.

Quanam vi juris circa ſacra imperare nequeat, qui id exercet.

Quoniam jus circa ſacra non aliter in alium transferri potuit, quam quatenus originarie in populo eſt, quod per ſe patet; *Qui jus circa ſacra in Rep. habet, is imperare pro lubitu nequit ea, quæ ad cultum divinum internum ſive directe, ſive quocunque alio modo ſpectant, aut in externo indivulſo quodam nexu cum eodem cohærent, niſi quatenus proviſionaliter controverſia in Eccleſia orta decidenda, aut de ea certi quid ſtatuendum* (§. 849.).

Ita imperari nequit, ut dogma aliquod habeatur pro vero, nec ut hoc modo colatur Deus, qui opinionibus Deum colentium repugnat. Neque enim excipi poteſt, veram eſſe de Deo modoque ipſum colendi ſententiam, quæ imperatur, cum jam antea monuerimus, aſſenſum veritati præbendum imperari minime poſſe. Quando vero controverſia aliqua oritur in Eccleſia, quam terminari non minus e re Eccleſiæ, quam civitatis eſt, imperari poteſt, ut dogma aliquod publice doceatur, non vero quod eidem contrarium, aut ne ſententia quædam in conventibus publicis Eccleſiæ defendatur, vel ut utraque pars ſententiam ſuam citra contumeliam & inſectationem partis alterius defendat rationibus, ac diſſentientes ſe invicem amice tolerent, prouti cum res, de qua agitur, tum ſtatus Reipub. aut eccleſiæ hoc potius, quam aliud ſtatuendum ſuadet, vel permittit.

§. 950.

Digitized by Google

§. 950.

Qui primi in civitatem coeunt, inter ſe convenire debent, ut in iis, quæ in cultu divino externo non uno modo fieri poſſunt, valeat iſtud, quod majori parti placuerit. Etenim ſi qua in cultu divino externo non uno modo fieri poſſunt, ea nec lege naturali nec, ſi qua datur revelatio divina, eadem determinata ſunt, conſequenter lex naturæ in caſu priore, & revelatio divina in poſteriore tantummodo nobis dat jus ad faciendum, quod convenientius viſum fuerit, etſi vi legis naturæ perfectivæ curæ nobis eſſe debeat, ut eligamus id, quod pro datis circumſtantiis melius nobis videtur (§. 193. *part. 1. Phil. pract. univ.*), neque enim ultra id obligari poſſumus (§. 209. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Enimvero qui primitus in civitatem coeunt, tacite conveniunt, quod parti majori viſum fuerit, id habendum eſſe pro totius populi voluntate, niſi expreſſe fuerit conventum, ut nonniſi unanimia, vel certus votorum numerus vincat (§. 157.), quod poſterius in præſenti caſu vix fieri poterit, ſi negotium exitum habere debet, quemadmodum neceſſe eſt ut habeat. Quamobrem qui primi in civitatem coeunt, inter ſe convenire debent, ut in iis, quæ in cultu divino externo non uno modo fieri poſſunt, valeat iſtud, quod parti majori placuerit. *De iis, quæ in cultu divino externo non uno modo fieri poſſunt.*

Pleraque ad cultum divinum externum ſpectantia talia ſunt, quæ non uno modo fieri poſſunt. In his igitur regnat arbitrium ſingulorum, quorum omnium etſi æquale jus ſit, eo ipſo tamen, quia ſocietatem ineunt, ſinguli ſeſe obligant univerſis, quod jus ſuum dependens eſſe debeat a voluntate plurimorum, quatenus in hoc conſentiunt, ut, quæ unanimi conſenſu conſtituenda, exitum habere debeant. Exempli loco eſſe poſſunt ceremoniæ, tempus, quo in templis cultus divini publici cauſa in diebus feſtis conveniendum, veſtitus, quo in adminiſtratione cultus divini miniſtri eccleſiæ uti debent, & quæ alia ſunt hujus generis longe plurima.

§. 951.

Quoniam jus circa ſacra non aliter in alium transferri potuit, quam quatenus originarie in populo eſt; *Qui jus circa ſacra in Rep. habet, is de iis, quæ in cultu divino publico ſive externo non uno modo fieri poſſunt, pro lubitu diſponere poteſt, prouti e re civitatis vel eccleſiæ ipſi viſum fuerit.* *Quomodo de iis diſponi poſſit vi juris circa ſacra.*

Facile patet, nos hic ſupponere, jus circa ſacra in aliquem translatum eſſe pleno jure, ut ejus exercitium nullo modo reſtrictum ſit. Nondum autem hic ſupponimus, in quemnam jus iſtud ſit transferendum: hoc enim demum demonſtrandum.

§. 952.

Qui in ſtatu naturali in eccleſiam unam ſe congregant, inter ſe convenire debent, ut de iis, quæ ad cultum divinum publicum ſpectant, vel ad Eccleſiam, valeat, quod iis placuerit, qui numero prævalent. Cum qui in unam eccleſiam ſe congregant, eodem modo Deum colere velint (§. 484.); eaſdem de Deo & voluntate ipſius cultuque interno opiniones fovere debent, quatenus cultus publicus externus ab iis dependet. Quoniam vero natura homines omnes liberi ſunt (§. 146. *part. 1. Jur. nat.*), conſequenter in agendo non dependent ab ullo homine, niſi a ſeipſis (§. 153. *part. 1. Jur. natur.*), ac præterea æquales ſunt (§. 81. *part. 1. Jur. nat.*), conſequenter æqualia jura habent (§. 78. *part. 1. Jur. nat.*); ſi ſe in unam eccleſiam congregant, ea, quæ non uno modo fieri poſſunt, quoad cultum divinum publicum, vel Eccleſiam, communi conſenſu determinare debent. Et quia ſocietatem quandam ineunt (§. 1. *part. 7. Jur. nat.*), in ſocietate autem ratum eſſe debet, quod plurimis placuerit (§. 80. *p. 7. Jur. nat.*), niſi in quibuſdam negotiis expreſſa conventione unanimia vota requirantur, quæ ut exitum habeant neceſſe non eſt (§. 107. *part. 7. Jur. nat.*); qui in ſtatu naturali in eccleſiam unam ſe congregant, inter ſe convenire debent, ut de iis, quæ *De eccleſia in ſtatu naturali ſpectata.*

Digitized by Google

ad cultum divinum publicum, vel ad Eccleſiam ſpectant, valeat, quod iis placuerit, qui numero prævalent.

Propoſitio præſens nihil difficultatis habet. In ſtatu enim naturali a voluntate paciſcentium unice dependent omnia, de quibus inter ſe convenire volunt, niſi quid interne obligentur, ne conſentiant in id, quod legi naturæ adverſatur (§. 159. *p. 1. Jur. nat.*), id quod tamen conſcientiæ ipſorum relinquendum (§. 157. *p. 1. Jur. nat.*). Qui igitur in ſtatu naturali in eccleſiam ſe congregant, de iis, quæ ad cultum divinum publicum atque eccleſiam ſpectant, diſponere poſſunt, prouti ipſis viſum fuerit. Patet autem in ſtatu naturali concipi non poſſe niſi eccleſias particulares (§. 484.), etſi nihil obſtet, quo minus eccleſiæ plures particulares eandem religionem profitentes per pacta invicem ſocientur: quod ſi contingat, inter eas valent ea, de quibus in pacto fuit conventum. Naturaliter enim jus una in alteram nullum habet, nec una alteri perfecte quid debet; ſed intra ea ſola ſubſiſtendum, quæ charitatis ſunt, & naturaliter homo quilibet alteri præſtare tenetur, ſiquidem officio hominis ſatisfacere voluerit, nihil vero exigi poteſt.

§. 953.

Penes quem ſit jus ſacrorum in ſtatu naturali.

Quoniam qui in ſtatu naturali in eccleſiam unam ſe congregant, de iis, quæ ad cultum divinum publicum & eccleſiam ſpectant, voluntate ſua conſtituere poſſunt, quemadmodum ipſis videtur (§. 952.); *in ſtatu naturali omne jus circa ſacra eſt penes unamquamque Eccleſiam particularem* (§. 945.), *niſi quatenus eccleſiæ plures particulares per pacta idem fecerint dependens a ſe invicem* (*not.* §. *cit.* & §. 789. *part. 3. Jur. nat.*). Et quoniam de jure ſuo pro arbitrio ſtatuere poſſunt, transferendo idem in alium, vel alios ea lege, qua placuerit (§. 11. 12. *p. 4. Jur. nat.*); *in ſtatu naturali eccleſia una particularis jus circa ſacra vel in unam perſonam, vel in certum collegium transferre poteſt, ſive abſolute, ſive certa lege, & eccleſiæ particulares plures idem in eandem perſonam, vel idem collegium ſive proprio motu, ſive communi conſenſu transferre poſſunt.*

In præſenti hypotheſi jus circa ſacra ſeſe habet per modum imperii civilis, quorum illud originarie penes Eccleſiam eſt & res incorporalis ejuſdem propria, quemadmodum hoc originarie eſt penes populum (§. 33.) & res populi propria (§. 34.). Quamobrem quæ de imperio civili demonſtrata ſunt, quatenus idem populus vel ſibi retinet, vel in alium, aut alios plures transfert; ea etiam in præſenti hypotheſi de jure circa ſacra intelliguntur. Ceterum hinc patet, jus circa ſacra originem ſuam non deducere ex civitate, ſed ex eccleſia, & per conſequens per ſe non ineſſe imperio civili, ſed ad illud accedere & quodammodo ab eo dependens effici, prouti ex ſequentibus clarius eluceſcet. Patet ulterius, naturaliter non repugnare, ut jus circa ſacra quoad univerſam eccleſiam competat perſonæ uni, unitatis conſervandæ cauſa. Atque adeo multo minus dubitari poteſt, divinitus hoc inſtitui potuiſſe: id quod num inſtitutum ſit quoad eccleſiam chriſtianam, cum ex ſcriptura ſacra decidendum ſit, diſcuſſio ejus ad Theologorum forum pertinet.

§. 954.

De neceſſaria dependentia juris circa ſacra ab imperio civili.

Qui in civitatem coeunt, in hoc conſentire tenentur, ut jus circa ſacra ſit dependens ab imperio civili quoad eos actus, qui reſpectum quendam ad Remp. habent, vel quorum executio brachio civili indiget, & quatenus eccleſia tutelam civilem requirit. Etenim imperium civile, quod eſt jus univerſis in ſingulos competens (§. 32.), metiendum eſt ex fine civitatis (§. 30.), ac ideo eidem ſubſunt actus omnes, quatenus reſpectum quendam ad finem civitatis, conſequenter Remp. habent (§. 16.). Quamobrem qui in civitatem coeunt, in hoc conſentire tenentur, ut jus circa ſacra ſit dependens ab imperio civili quoad eos actus, qui reſpectum quendam ad Remp. habent. *Quod erat unum.*

Et quoniam jus circa ſacra exerceri nequit, niſi quæ decreta ſunt executioni dari poſſint; ſi quorundam executio brachio civili indiget, ad ea utique conſenſus ejus requiritur, penes quem imperium civile eſt, cum ab ipſius voluntate dependeat executio. Quamobrem qui in civitatem coeunt, in hoc conſentire debent, ut jus circa ſacra

Digitized by Google

ſacra ſit dependens ab imperio civili quoad ea, quorum executio brachio civili indiget. *Quod erat ſecundum.*

Denique cum in civitatem coeant homines tranquillitatis & ſecuritatis cauſa (§. 4. 13.), conſequenter ut vacui ſint a metu injuriarum & vis externæ (§. 11. 12.); in hoc quoque conſentiunt, ut eccleſiam tueatur ſuperior adverſus injurias aliorum atque vim externam, conſequenter ut ſint ſub tutela civili. Quamobrem qui in civitatem coeunt, in hoc quoque conſentire tenentur, ut jus circa ſacra ſit dependens ab imperio civili, quatenus tutela civili opus habet. *Quod erat tertium.*

Nemo præſumitur velle contradictoria. Hinc pactum poſterius mutat in priori, quæ cum eo conſiſtere nequeunt. Naturaliter jus circa ſacra oritur ex pacto, quod ineunt, qui in eccleſiam ſe congregant; imperium civile vero ex pacto eorum, qui in civitatem coeunt. In ſtatu naturali modus paciſcendi dependet ab arbitrio membrorum Eccleſiæ, niſi quatenus is, quemadmodum omnis actus alius, regitur a Jure naturæ, & quatenus ſtandum iis, quæ divini ſunt instituti: in ſtatu civili autem in iis, quæ reſpectum ad Remp. habent, ſine ſuperioris permiſſu nihil conveniri poteſt. Per imperium itaque civile limitatur jus circa ſacra, ſive eccleſia demum oriatur in Rep. ſive antequam ea conſtituatur, ſed non uno eodemque modo, prouti facile colligitur. Ac ideo imperium civile partem quandam juris circa ſacra ad ſe trahit, quod per ſe eidem minime ineſt, cum gens concipi poſſit ab omni cognitione Dei remota ac per conſequens omni cultu divino deſtituta, ubi jus circa ſacra nullum eſt.

§. 955.

Si qui in civitatem coeunt vel in eccleſiam jam fuerint congregati, vel ſaltem religioni cuidam addicti; ab arbitrio coeuntium dependet, utrum jus circa ſacra cum imperio civili conjunctum eſſe debeat, an ab eo ſeparatum, ut unicuique eccleſiæ particulari, vel univerſæ maneat proprium, & quando imperium civile transfertur in alium, utrum in eandem perſonam imperium civile & jus circa ſacra transferre velint, an duo hæc jura diverſa transferre malint in diverſas perſonas. Et ubi illud ſimpliciter defertur, vel in reſtrictionis lege nulla fit mentio juris circa ſacra; eccleſia hoc jus ſibi non reſervaſse intelligitur, ſed idem civili imperio in unam perſonam collatum cenſetur, niſi fortes proſtent rationes in contrarium. Etenim in ſtatu naturali omne jus circa ſacra eſt penes unamquamque eccleſiam particularem, & eccleſia quælibet particularis idem transferre poteſt, vel in perſonam unam, vel plures, ſeu collegium quoddam (§. 953.). Quodſi ergo in civitatem coeunt, qui in eccleſiam jam fuerint congregati, vel ſaltem religioni cuidam addicti, ut communionem cultus publici habere poſſint; jus circa ſacra vel cum imperio civili unire, & quando hoc transferunt, una cum eodem transferre, vel jus circa ſacra ab imperio ſeparare & id translato imperio ſibi reſervare, vel illo translato hoc ſibi reſervare, vel etiam imperium civile in perſonam aliam, jus circa ſacra in aliam transferre valent, prouti ſibi viſum fuerit. *Quod erat unum.*

De conjunctione juris circa ſacra & imperii civilis.

Enimvero ſi imperium ſimpliciter transfertur, aut in reſtrictionis lege nulla fit mentio juris circa ſacra, cum idem perinde ac imperium civile (§. 33.) originarie in populo ſit (§. 950.), conſequenter in uno ſubjecto utrumque jus conjunctum, facta ſeparatio non præſumitur, nec ulla ejus reſtrictio, ac ideo cum imperio civili jus circa ſacra translatum intelligitur in eandem perſonam, eccleſia vero idem ſibi reſervaſſe non præſumitur, niſi fortes proſtent rationes in contrarium. *Quod erat alterum.*

Qui abſurdum putant, jus circa ſacra ſeparatum ab imperio civili eſſe, quaſi Reſp. in Rep. fingatur; judicium omnino præcipitant, nec abſurditatem demonſtrare valent. Sane in Repub. Hebræorum jus circa ſacra erat penes Pontificem maximum, imperium civile penes Regem & uterque jus ſuum habebat pleno jure ac independenter ab alio. Ecquis vero dixerit hoc inſtitutum fuiſſe abſurdum, etiamſi ſeponas, quod fuerit divinum? Relegenda hic ſunt, quæ ſupra de diviſione imperii ſummi in partes potentiales annotavimus (§. 65.). Quamvis enim in ſuperiori oſtenderimus, Rectori civitatis competere jus aliquod circa ſacra (§. 946.); non tamen inde inferri poteſt, quod ad imperium civile ſimpliciter ſit referendum, & quod quæ ſacrorum cauſa ordinanda aut conſtituenda ſunt, ab ipſo ordinari & conſtitui debeant: etenim quan-

tum

tum ſit hoc jus, quod Rectori civitatis competit, & quomodo exercendum, aliunde omnino æſtimandum, prouti ex hactenus demonſtratis apparet. Ex. gr. ponamus populum nullam adhuc communionem cultus divini publici habere: cum ad eundem quoque pertineat, ut populus inſtruatur de Deo atque voluntate ipſius, omnique virtutum ac vitiorum genere, Rectori autem civitatis curæ eſſe debeat, ut ſubditi Deum colant (§. 458.), ſintque pii ac virtuti deditі, a vitio alieni (§. 456. 457.), ecquis dubitaverit eum imperare poſſe cultum divinum publicum & ut in eo populus inſtituatur de Deo & voluntate ipſius, de virtutibus colendis, vitiis autem fugiendis? Propterea tamen non ſequitur jus circa ſacra naturaliter Rectori civitatis competens extendi poſſe ultra eos limites, quos ejus dependentia ab imperio civili præſcribit. Hactenus vero jus quoddam circa ſacra Rectori civitatis denegari nequit (§. 945.). Inde in Rep. Hebræorum Reges pii, quamvis jus circa ſacra ſummum penes Pontificem maximum eſſet, idololatricum cultum ſuſtulerunt, tanquam lege divina prohibitum. Hactenus enim cultus divinus reſpectum ad Remp. habebat. Ceterum notandum, non jam quæſtionem eſſe de eo, quid melius ſit, ſed unde jus circa ſacra oriatur Rectori civitatis, & undenam hoc ſit metiendum.

§. 956.

De jure circa ſacra lege fundamentali definito.

Si qua de jure circa ſacra lege fundamentali diſponuntur, ea tenent Rectorem civitatis. Rector enim civitatis tenetur ad legum fundamentalium obſervantiam (§. 77.). Quodſi ergo lege fundamentali diſponatur de jure circa ſacra, ea quoque obſervare tenetur Rector civitatis.

Ita ſi lege fundamentali cautum, ne alia religio, quam cui populus addictus eſt, introducatur, vel cultus publicus concedatur iis, qui aliam profitentur; Rector civitatis religionem aliam introducere nequit, neque etiam permittere a recepta alienis cultum divinum publicum poteſt. Si dictum ſit, ut nihil in ſacris & eccleſiaſticis mutetur: nec quoad dies feſtos, aut ceremonias ſuperior quicquam mutare poteſt, etiamſi ceteroquin jus circa ſacra ſummum eidem competat.

§. 957.

De tolerantia diverſarum religionum in Rep.

Si lex nulla fundamentalis obſtet; ſuperior quamcunque religionem tolerare poteſt in civitate, modo ea non ſit ſtatui civili adverſa, & eam præſcribere poteſt legem, ſub qua tolerare velit. Etenim ſi de religione lex nulla fundamentalis proſtet, ſuperiori liberum eſt, utrum præter eam, quam profitentur cives, aliam adhuc tolerare velit, nec ne, cum ipſius judicio relictum ſit, quid expediat Reip. Quamobrem ſi ipſi ita viſum fuerit, religionem quamcunque aliam profitentibus concedere poteſt, ut in terris ſuis domicilium ſibi conſtituant, & libero religionis ſuæ exercitio fruantur perinde ac cives reliqui, idemque intelligitur de civibus a religione, quam profitentur, deficientibus (§. 947. 948.), conſequenter religionem quamcunque tolerare in civitate poteſt, ſi lex nulla fundamentalis obſtet. *Quod erat unum.*

Enimvero ſi qui religionem quandam profitentur, foveant opiniones ſtatui civili adverſas, cum inde ſaluti Reip. periculum immineat, quæ ſuprema in eadem lex eſt (§. 89.); per ſe patet, religionem iſtiuſmodi tolerari in Rep. non poſſe. *Quod erat ſecundum.*

Quoniam vero a ſuperioris voluntate unice dependet, utrum religionem aliam, quam cives profitentur, tolerare velit, nec ne, ſi nulla lex fundamentalis proſtet, *per demonſtrata n.* 1. hi vero, quorum religio toleratur, non plus juris habere poſſunt, quam iis concedit ſuperior; idem quoque legem præſcribere poteſt, ſub qua eam tolerare velit. *Quod erat tertium.*

Ita apud nos tolerantur Judæi, ſed non permittitur ut ſint opifices & ad officia publica ſicuti cives admittantur. Diverſam religionem profitentes tolerari poſſunt ea lege, ut exercitium publicum ſuæ religionis iiſdem non permittatur, vel ut permittatur ſive ſimpliciter, ſive certo modo reſtrictum; ut prædia poſſidere poſſint, vel ut nequeant; ut officiorum publicorum ac dignitatum civilium ſint capaces, vel incapaces & quæ ſunt alia hiſce gemina.

§. 958.

Digitized by Google

§. 958.

De jure circa ſacra eorum, quorum religio toleratur.

Quoniam ſuperior, ſi lex fundamentalis non obſtet, quo minus aliam religionem, quam receptam in civitate toleret, eam legem præſcribere poteſt, ſub qua tolerare velit (§. 957.); *ſi diverſam religionem ab ea, quæ recepta eſt, profitentes tolerare decrevit, per pacta cum iis definire poteſt jus circa ſacra, quod ſibi competere debet, nec ultra id, de quo conventum eſt, jus ſuum extendere poteſt, etſi eidem jus majus competat reſpectu ceterorum, qui receptæ religioni addicti ſunt* (§. 789. *part.* 3. *Jur. nat.*).

Ita ſi conventum fuerit, ne quid in ceremoniis, vel diebus feſtis immutare poſſit; nec quicquam juris quoad ceremonias, vel dies feſtos eidem competit. Per ſe autem patet, plus juris circa ſacra tacite conceſſiſſe tolerandos præſumi non poſſe, quam per religionem, quam profitentur, habet eccleſia, cui ſunt addicti. Ita Judæis, qui tolerantur, imperari nequit, ut non Sabbathum, ſed diem dominicam celebrent, vel dies feſtos chriſtianis proprios, veluti feſtum aſcenſionis dominicæ, vel feſta Apoſtolorum, aut etiam feſta Patriarcharum atque Moſis, nec catholicis, ut non celebrent feſtum corporis Chriſti aut aſcenſionis B. Virginis, aut ex adverſo ut celebrent cum Lutheranis feſtum reformationis ſeculare, vel, quod in Saxonia receptum, annuum. Patet porro jus circa ſacra extendi non poſſe ultra ea, quæ in cultu divino externo vi interni non uno modo ſe habere poſſunt (§. *949. 951.*).

§. 959.

De religione Rectoris civitatis.

Si lege fundamentali cautum non ſit, ut Rector civitatis eidem religioni addictus ſit, quæ in civitate recepta; religionem aliam pro lubitu amplecti poteſt. Aſt ſi dictum fuerit, ut regnum committatur mutata religione, vel ut ſucceſſionis ea de cauſa fiat incapax ſucceſſurus; in caſu priori regnum amittit, in poſteriori jus ſuccedendi. Quoniam enim jus circa ſacra, etiamſi Rectori civitatis competat (§. *946.*), non extenditur ad ea, quæ ad cultum divinum internum ſpectant & indivulſo nexu in externo cum illo cohærent, niſi quatenus proviſionaliter controverſia in Eccleſia orta decidenda, aut de ea certi quid conſtituendum (§. *948.*), per ſe vero patet, eum in hoc uti debere conſilio doctorum eccleſiæ, imperium autem civile, quod ex fine civitatis metiendum (§. *30.*), cum jure circa ſacra per ſe nihil habeat commune (§. *60. 945.*); nil obſtat, quo minus imperium civile exerceat, qui alii religioni addictus eſt, quam quam ſubditi profitentur. Quodſi ergo lege fundamentali cautum non ſit, ut Rector civitatis eidem religioni addictus ſit, quæ in civitate recepta; nihil obſtat, quo minus aliam religionem amplectatur, ſalvo jure imperandi, conſequenter amplecti eam poteſt pro lubitu, quam voluerit (§. *70. Ontol.*). *Quod erat primum.*

Enimvero ſi in lege fundamentali dictum fuerit, ut Rector civitatis mutata religione regnum committat; imperium ſub hac conditione in ipſum translatum & ab eo acceptatum intelligitur, ut, ſi aliam religionem amplectatur, imperium penes ipſum non diutius manere debeat. Quamobrem cum lege fundamentali ſtare teneatur Rector civitatis (§. *77. 74.*), & ſi religionem aliam amplectitur, conditionem adimpleat, ſub qua imperium habere nequit; ſi in lege fundamentali dictum fuerit, ut mutata religione regnum committatur, Rector civitatis regnum amittit, quando religionem aliam amplectitur. *Quod erat ſecundum.*

Quodſi denique in lege fundamentali expreſſe dictum fuerit, ut in regnum ſuccedere non poſſit, qui alii religioni addictus, quam quæ in Rep. introducta; eodem quo ante modo patet, quod qui ſpem ſuccedendi habet, jus omne amittat, quamprimum religionem aliam amplectitur. *Quod erat tertium.*

Clauſula commiſſi adjici poteſt legi fundamentali cuicunque. Legibus autem fundamentalibus proſpicitur libertati populi, qui libertatem conſcientiæ omnium maxime curæ cordique habet. Ac ea de cauſa conditur quoque lex fundamentalis, ut Rex addictus ſit religioni in Rep. receptæ, immo fervor religionis adjici jubet clauſulam commiſſi. Ea tamen tacite adjecta nunquam intelligitur, & quando adjicitur, nullum ſibi jus arrogat populus in conſcientiam ejus, cui imperium

rium

rium deſertur, cum ipſi liberum ſit, utrum id ſub ea conditione accipere velit, nec ne. Quamdiu vero is eſt rerum ſtatus, ut populus leges fundamentales condere poſſit; de modo transferendi imperium pro lubitu quoque diſponere poteſt. Equidem negari non poteſt, melius eſſe, ſi Rector civitatis & ſubditi univerſi eidem religioni addicti ſint, cum dudum exploratum ſit, quantum religio ſuadere poſſit malorum; id tamen quod melius eſt minime jus facit, nec per ſe repugnat, ut Rector civitatis bene imperet populo aliam religionem profitenti & ſubditi quoad religionem diviſi concordiam colant, cum charitas, naturale hominum vinculum, unire poſſit animos diverſa de modo colendi Deum ſentientium; ſicuti ex adverſo male quoque imperant, qui eandem cum populo religionem profitentur, & mutuis odiis ſe invicem proſequuntur, qui ejuſdem eccleſiæ membra ſunt. Nulla igitur ratio naturalis eſt, quæ urgeat neceſſitatem unius in Rep. religionis Rectori civitatis & univerſo populo communis. Ex principiis generalibus de jure ſacrorum demonſtratis haud difficulter deciduntur quæſtiones particulares, quæ de hac materia occurrunt. Sed cum nobis non liceat eſſe prolixioribus, ad earum diſcuſſionem in præſenti non digredimur.

§. 960.

Qualia jura ſint dominium & imperium eminens. *Dominium & imperium eminens ad jura majeſtatica pertinet.* Etenim vi dominii eminentis de rebus civium (§. 111.), vi imperii eminentis de ipſa eorundem perſona ſalutis publicæ cauſa diſponitur in caſu neceſſitatis (§. 114.), conſequenter ſine utroque jure imperium civile exerceri nequit ita, ut bonum publicum, quantum datur, promoveatur. Quamobrem cum jura majeſtatica ſint, ſine quibus imperium civile ita exerceri nequit, ut bonum publicum, quantum datur, promoveatur (§. 810.); dominium & imperium eminens ſunt jura majeſtatica.

Hactenus recenſuimus jura, quæ majeſtatica appellantur, ſeu imperio civili revera inſunt prætermiſſis tamen particularibus, quæ ſub ſingulis comprehenduntur & ex illis ſub iiſdem comprehenſa intelliguntur, quæ prolixe de Rep. conſtituenda demonſtravimus, non alio fine, quam ut appareat, quænam ad imperii civilis exercitium requirantur, ac per conſequens quænam ſint jura ſub eo comprehenſa. Dividi vulgo ſolent jura majeſtatica in majora & minora. Ad illa referuntur jus gladii, ſeu vitæ & necis, atque jus belli, jus condendi leges, jus tributa & vectigalia exigendi, ſeu onera civibus imponendi, jus pacem & fœdera pangendi ac legatos mittendi, jus magiſtratus creandi, dominium denique eminens; ad minora vero jus creandi magiſtratus inferiores, nobiles, comites &c. & doctores jus concedendi nundinas & ferias, jus diſpenſandi circa leges in utilitatem privatorum, veluti veniam ætatis minoribus, inducias debitoribus dando; jus monetæ cudendæ, bona in pœnam confiſcandi, bona vacantia & res derelictas occupandi, jus venandi & quæ ſunt alia hujus generis. Sed parum refert, num jura alia majora, alia minora appellare malis, modo conſtet, quænam jura imperio civili inſint, ut ſine iis id ita exerceri nequeat, quemadmodum bonum publicum exigit. Quamobrem nec litem hanc noſtram facimus, num hoc, vel iſtud jus potius ad jura majeſtatica majora, quam ad minora vel contra referri debeat.

§. 961.

De jure eorum, per quos civitatem regit ſuperior. *Superior in eos, per quos civitatem regit, tantundem juris conferre tenetur, quantum functiones eorum exigunt; tantundem autem conferre poteſt, quantum placuerit, niſi lege fundamentali quadam aliud ſit definitum.* Etenim ſuperior per alios civitatem regens certas exercitii imperii partes iiſdem committit (§. 218. *part. 7. Jur. nat.*). Neceſſe igitur eſt, ut tantundem juris habeant, quantum exercere nomine ſuperioris debent, conſequenter is tantundem juris conferre tenetur, quantum functiones eorum exigunt. *Quod erat unum.*

Enimvero quoniam ſuperior ſolus per ſe civitatem regere nequit, ſed partim per alios regere tenetur (§. 883.), quatenus vero lege fundamentali non impeditur, ſeu libertas ejus in iis, quæ decernit, non reſtringitur (§. 74. 77. 78.), de modo regendi civitatem prouti viſum fuerit, ſtatuere poteſt, in eos, per quos civitatem regit, tantundem juris conferre poteſt, quantum placuerit, niſi lege fundamentali quadam aliud ſit definitum. *Quod erat alterum.*

Ii, per quos ſuperior civitatem regit, jus ſuum ab eo habent, qui tantum conferre poteſt, quan-

tum

rum voluerit, quatenus imperium abſolutum ſpectatur, tantum autem contuliſſe intelligitur, quantum functiones demandatæ exigant. Quodſi vero intra tam arctos limites jus horum coërceri minime debeat; expreſſe voluntatem ſuam ſuperior declarare tenetur, quantum ultra neceſſitatem abſolutam juris iiſdem concedere velit, ne in iis conſenſum ejus requirere, vel voluntatem ſcrutari teneantur. Per ſe autem patet, ſi qua de modo regendi per alios Remp. & de jure hiſce competente lege fundamentali ſtatuta ſunt, ea tum a ſuperiore, cujus jus abſolutum non eſt, mutari minime poſſe.

§. 962.

De illius dependentia a jure ſuperioris.

Jus eorum, per quos ſuperior civitatem regit, dependens eſt a voluntate ſuperioris. Etenim ii, per quos ſuperior civitatem regit, jus eidem competens non proprio, ſed ipſius nomine exercent: quod per ſe patet. Enimvero is, qui jus alteri competens ipſius nomine exercet, idem exercere nequit pro lubitu ſuo, ſed quemadmodum alter vult, aut velle præſumitur, conſequenter in exercendo jure a voluntate committentis dependet (§. 851. *Ontol.*). Jus igitur eorum, per quos ſuperior civitatem regit, dependens eſt a voluntate ſuperioris.

Magiſtratus jus ſuum a ſuperiore habent, nec ipſis per ſe competit, conſequenter abſolutum eſſe nequit. Et quamvis per leges fundamentales & per privilegia a Rege confirmata ante homagii præſtationem certa quædam jura certis magiſtratibus competant; non tamen propterea exercitium horum jurium independens eſt a voluntate ſuperioris, ſed eidem omnino ſubeſt. Aliud enim eſt, num jus ſuperioris quoad exercitium lege fundamentali reſtringatur aut limitetur; aliud vero eſt, ſi lege fundamentali, aut alio modo obligatorio determinetur, quale jus iis competere debeat, per quos ut civitas regatur, neceſſe eſt: per hoc enim non officitur ſummitati, quæ ſuperiori ſalva manet, ac ideo non tollitur dependentia exercitii jurium magiſtratibus conceſſorum a jure ſuperiori competente.

§. 963.

Dependentia illius conſequen.

Quoniam *jus eorum, per quos ſuperior civitatem regit*, dependens eſt a voluntate ſuperioris (§. 962.); *quilibet* eorum *actus iſtiuſmodi ſunt, ut a ſuperiore irriti reddi poſſunt*, conſequenter *his, qui ipſorum juri ſubſunt, provocatio ad ſuperiorem permiſſa, & , niſi obſtent leges fundamentales, ſuperior quoque per ſe facere poteſt, quæ per eos fieri debebant, quoties ipſi viſum fuerit.*

Ex. gr. ponamus magiſtratui conceſſum eſſe jus functiones quaſdam leviores aliis committendi, vel eligendi pro lubitu eos, quorum miniſterio indigent in executione eorum, quæ ipſi demandata ſunt. Hoc non obſtante ſuperior functiones iſtas committere poteſt iis, quibus voluerit, quando ita fert occaſio, vel etiam præcipere, ut in executione eorum, quæ magiſtratui demandata ſunt, utantur hujus miniſterio, quem ipſe elegit. Similiter ſi in caſu quodam ferre legem iis, quos juri magiſtratus ſubjecit, eidem conceſſit; legem iſtam irritam facere poteſt, ſi ea ipſi diſplicuerit. Ex propoſitione autem præſente intelligitur, quo ſenſu accipiendum ſit, quod vulgo dicitur, jura majeſtatica incommunicabilia eſſe, nimirum non quod exercitium eorum committi non poſſit aliis, ſed ut ſummitas ſemper maneat apud ſuperiorem, qui jura quædam cum aliis communicat. Aliud nimirum eſt habere quid per ſemet, aliud in poteſtate concedentis eſſe, quod habes. Dependentiæ juris, quod habes, a poteſtate concedentis effectus neceſſarius eſt, ut hic exercitium revocare poſſit, quoties lubet.

§. 964.

Idem ulterius expenditur.

Quoniam jus eorum, per quos civitatem regit ſuperior, dependens eſt ab ejus voluntate (§. 962.); *omnes iſti, per quos civitatem regit ſuperior*, quocunque demum nomine veniant, *ſubjecti ſunt juri ſuperioris*, conſequenter *in voluntate ejus acquieſcere ſemper tenentur* (§. 141. 142. *part.* 1. *Jur. nat.*).

Ex. gr. ponamus magiſtratui conceſſum eſſe jus gladii ita ut pœnam capitalem executioni dare poſſit ſine confirmatione ſuperioris, ſeu ejus, qui ſummam poteſtatem habet; hoc tamen non obſtante ſuperior, quoties voluerit, cauſas avocare, vel damnatis pœnam remittere, ac pro lubitu eandem mitigare poteſt.

Digitized by Google

CAPUT V.

De Theoria naturali legum civilium.

Leges civiles quanam ſint.

LEges civiles dicuntur, quæ a ſuperiore feruntur in civitate. Quamobrem cum quælibet lex ſit regula, juxta quam actiones noſtras determinare obligamur (§. 131. *part. 1. Phil. pract. univ.*); *juxta leges civiles ſubditi actiones ſuas in civitate determinare tenentur*; & quoniam hæc obligatio dependet a voluntate ſuperioris, lex autem poſitiva humana eſt, cujus obligatio dependet a voluntate hominis, vel hominum plurium (§. 149. *part. 1. Phil. pract univ.*); *leges civiles ſunt leges poſitivæ humanæ.*

§. 965.

Quamvis leges civiles condantur a ſuperiore; abſit tamen ut tibi perſuadeas, in eo regnare merum arbitrium ſuperioris. Jus enim naturæ quemadmodum regit omnes actus humanos; ita quoque regit voluntatem ſuperioris in ferendis legibus. Ad Jus igitur naturæ pertinet, ut demonſtretur, quomodo leges civiles legi naturæ convenienter ſint condendæ. Dudum hoc obſervarunt veteres: unde *Ulpianus* l. 6. ff. de J. & J. cum aliquid ait, addimus, vel detrahimus Juri communi (per quod intelligitur Jus iſtud natura conſtitutum, & omnium gentium commune), jus civile efficimus, & jus civile definit, quod neque in totum a naturali vel gentium recedit, nec per omnia ei ſervit. Hic igitur nobis demonſtrandum eſt, quid addendum ſit legi naturali, ut ex ea fiat lex civilis. Sane quia leges naturales ſunt veluti baſis, cui innituntur civiles, ideo contingit leges alias eſſe æquas, alias vero iniquas, alias juſtas, alias vero injuſtas. Etenim ſi de eo judicium ferre velis, neceſſe eſt, ut ſit legum civilium aliqua norma, quæ alia non eſt niſi lex naturæ, quatenus ad finem civitatis conſequendum refertur (§. 30.). Quamvis vero lex naturæ omnes determinet actiones humanas, quatenus præcipiendo facit debitas, prohibendo illicitas, permittendo licitas (§. 163. & *ſeqq.* & §. 170. *p. 1. Phil. pract. univ.*); non tamen inde inferri poteſt, præter naturæ legem alia non eſſe opus in civitate: variæ enim dantur rationes, cur addendo, vel demendo ex naturali efficiatur civilis. In eas igitur jam nobis inquirendum erit.

§. 966.

Theoria legum civilium naturalis quid ſit.

Per *Theoriam naturalem legum civilium* intelligo eam, quæ tradit modum leges civiles ex naturalibus efficiendi.

Eſſe hanc partem Juris naturalis, ac in ſpecie Juris publici univerſalis, haud difficulter intelligitur. Etenim legi naturæ ſubeſt exercitium totius poteſtatis legislatoriæ, qua invita ob immutabilitatem illius & neceſſitatem indiſpenſabilem (§. 142. *part. 1. Phil. pract. univ.*), nihil conſtitui poteſt. Ipſa igitur docet, quid Juri naturæ addendum, vel demendum, ut ex eo fiat jus civile, conſequenter modum præſcribit leges civiles ex naturalibus efficiendi. Ac inde oſtendendum eſt, utrum lex aliqua civilis recte ſit ſtatuta, nec ne, ac per conſequens utrum ea ſit æqua, an iniqua, utrum juſta, an injuſta. Sane niſi modum efficiendi legem civilem ex ipſo Jure naturæ derives, ratio nulla eſt, cur non quidvis in civitate præcipi, prohiberi, vel permitti recte poſſit. Non licet provocare ad actiones per ſe indifferentes, quas determinari perinde ſit in civitate: etenim hæ ipſæ quoque propter determinationes accidentales, quæ extrinſecus ſuperaccedunt, bonæ atque malæ fiunt (§. 61. *part. 1. Phil. pract. univ.*), & ad has omnino referendæ ſunt, quæ a fine civitatis veniunt, ex quo ſicuti omne imperium civile (§. 30. 32.), ita etiam poteſtas legislatoria metienda, tanquam ſuprema in Rep. lege (§. 86.), ipſo naturali Jure conſtituta, cui convenienter civitates conſtitutæ ſunt (§. 26.). Quodſi in condendis legibus civilibus theoriam naturalem legum civilium ſequamur, tum demum omnis Juris ſcientia, quemadmodum fieri debere recte obſervavit *Cicero*, penitus ex intima philoſophia hauritur, & ratio magiſtra eſt Juris civilis, quemadmodum naturalis (§. 259. *part. 1. Phil. pract. univ.*), utut illud abſque voluntate ſuperioris vim nullam acquirat.

§. 967.

Quinam tenentur lege civili.

Leges civiles non obligant niſi membra ejus civitatis, in qua feruntur. Etenim feruntur in civitate a ſuperiore (§. 965.). Enimvero populus quilibet naturaliter liber

eſt

eſt (§. 55.), conſequenter populus nullus poteſtati alterius populi ſubjectus (§. 136. *part.* 1. *Jur. nat.*), nec ideo facere tenetur (§. 142. *part.* 1. *Jur. nat.*), quod vult populus alter, ſeu is, qui ejus jus habet, ſuperior (§. 141. 28. 29.). Quamobrem leges civiles non obligant niſi membra ejus civitatis, in qua feruntur.

Ita leges civiles Hebræorum per Moſen latæ nos non obligant, nec obligant leges Romanæ. Ac ideo *Ulpianus* jus civile vocat Jus proprium l. 6. ff. de J. & J. quia eſt jus proprium eorum, qui ejuſdem civitatis membra ſunt, nec ad alios producendum, qui membra alterius civitatis ſunt. Superior, cui competit poteſtas legiſlatoria (§. 813.) vi hujus juris ſibi competentis nonniſi ſubditis ſuis præſcribere poteſt, quid facere, aut non facere debeant (§. 141.): obſtat naturalis libertas ceterorum hominum, qui poteſtati illius ſeſe non ſubjecerunt, quo minus actiones ipſorum dependeant ab ejuſdem voluntate (§. 146. 152. *part.* 1. *Jur. nat.*). Et quamvis Deum agnoſcamus autorem legum a Moſe Hebræis latarum, hæ ipſæ tamen leges a Deo non datæ fuerunt univerſo generi humano, cui tanquam domino ſuo ſubjecti ſunt homines omnes (§. 966. *p.* 1. *Theol. nat.*), ſed tanquam a ſuperiore Reipubl. Hebræorum, qui ipſe ipſius Rector eſſe volebat 1. Sam. VIII. 7.

§. 968.

Unde vim accipiant leges peregrinæ in civitate receptæ.

Quoniam leges civiles non obligant niſi membra civitatis, in qua feruntur (§. 967.); *ſi leges peregrinæ recipiuntur, eæ non habent vim obligandi qua leges peregrinæ, ſed quatenus ſuperior vult eas eſſe leges in Rep. quam regit*, conſequenter non amplius *ſpectantur tanquam leges peregrinæ, ſed tanquam leges hujus civitatis.*

Ita ſi ſuperior leges per Moſen Hebræis latas recipit, eædem ſubditos ſuos non obligant tanquam leges Moſaicæ, ſeu Hebræorum; ſed tanquam leges ab ipſo iiſdem latæ. Similiter Jus Romanum in Germania non valet tanquam Jus Romanum, nec tanquam Jus Germanicum; ſed tanquam Jus ſuperioris, qui in ſuo territorio poteſtatem legiſlatoriam habet. Sine voluntate enim ſuperioris, ſeu ejus, qui poteſtatem legiſlatoriam habet in civitate, ſeu territorio quodam, nulla concipitur lex civilis (§. 965.), quæ cum ſint leges poſitivæ humanæ (§. *cit.*), aliunde quam a voluntate ipſius vim obligandi habere nequeunt (§. 149. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*). Unum idemque eſt, ſive ſuperior in condendis legibus utatur conſilio miniſtrorum ſuorum, vel aliorum civium, ſive extraneorum. Quando vero leges peregrinas recipit, perinde omnino eſt, ac ſi uſus fuiſſet conſilio extraneorum.

§. 969.

Quid proprie ſint leges civiles.

Leges civiles præſcribunt media, quibus bonum civitatis obtinetur. Cum enim civitas ſocietas ſit (§. 4.), in qualibet autem ſocietate leges præſcribant media, quibus finis ſocietatis obtinetur (§. 49. *part.* 7. *Jur. nat.*); leges etiam civiles media præſcribere debent, quibus finis civitatis obtinetur. Enimvero commune bonum civitatis conſiſtit in iis, quæ finis civitatis exigit (§. 9. *& ſeqq.*). Quamobrem leges civiles, quæ in civitate feruntur (§. 965.), media præſcribere debent, quibus bonum commune civitatis promovetur.

Hinc clariſſime eluceſcit, quod jam paulo ante annotavimus (*not.* §. 966.), quamvis leges civiles dependeant a voluntate ſuperioris, non tamen perinde eſſe, quaſnam leges ferat ſuperior. Quodſi enim ferantur leges, quæ bono communi civitatis adverſantur: nemo rerum intelligens eas approbabit, nec dici poteſt, ſuperiorem poteſtate legiſlatoria recte uti (§. 813.), ſeu eo, quo fieri debebat, modo. Sicuti omne jus univerſorum in ſingulos, conſequenter ſuperioris (§. 141.), metiendum eſt ex fine civitatis (§. 30.); ita etiam jus condendi leges menſuram ſuam inde accipit, ut ideo ſuperior eodem recte utatur, quamdiu leges præſcribunt media bonum commune civitatis promovendi; minus recte autem, ſi eædem aliter ſeſe habeant.

§. 970.

De cautione qua leges peregrinæ recipiendæ.

Quoniam leges civiles præſcribere debent media, quibus bonum commune civitatis promovetur (§. 969.), a poſteriori autem conſtat, quæ in una civitate proſunt, non

 æque

æque prodeſſe in altera, ſeu alia quacunque promiſcue; *leges peregrinæ non ante recipiendæ, quam demonſtratum fuerit, per ea, quæ præſcribunt, bonum commune hujus etiam civitatis promoveri poſſe.*

Supponimus, quemadmodum in propoſitione præcedente, ita etiam hic, ea quæ lex præſcribit, non eſſe illicita: neque enim mediis illicitis uti licet ad conſequendum finem bonum, vel licitum (§. 154. *part. 7. Jur. nat.*). Quamobrem hic ſaltem attenditur aptitudo legum peregrinarum ad promovendum commune civitatis bonum.

§. 971.

Quando leges abrogandæ.

Similiter quia *leges civiles* præſcribere debent media, quibus bonum commune civitatis promovetur (§. 969.); *ſi mutato rerum ſtatu media commune civitatis bonum promovendi eſſe deſinant, abrogandæ ſunt* (§. 817.).

Nimirum quando leges mutato rerum ſtatu deſinunt eſſe media commune civitatis bonum promovendi, tum vel inutiles fiunt, vel prorſus noxuæ. In utroque caſu datur ratio ſufficiens, ut eædem abrogentur. Abſurdum enim eſt habere leges nullius utilitatis; & iniquæ, vel prorſus injuſtæ ſunt leges, quæ bono publico adverſantur. Utræque abuſui poteſtatis legiſlatoriæ tribuendæ & mali, aut ſaltem imprudentis regiminis indicium præbent. Propoſitionem præſentem illuſtrat hoc exemplum. Qualis olim in Germania erat rerum ſtatus, lex geradam filiabus, heergevvettum filiis tribuens eidem conveniebat; aſt cum præſens rerum ſtatus prorſus mutatus ab illo, ea eidem non amplius convenit. Quamobrem in multis locis, in quibus antea recepta erat, dudum recte abrogata, ut ne memoria quidem ejus ſuperſit, & in iis, ubi adhuc in uſu eſt, recte abrogaretur.

§. 972.

Aliut caſus.

Ex eadem ratione quia *leges civiles* præſcribere debent media, quibus bonum commune civitatis promovetur (§. 969.); *ſi per inſcitiam temporum* quædam *latæ fuerint, quæ bono communi promovendo vel adverſantur, vel non ſatis inſerviunt, abrogandæ ſunt, ubi lux major affulget* (§. 817.).

Abſurda antiquitatis veneratio eſt, ſi ab iis, quæ a veteribus minus recte conſtituta ſunt, ideo recedere nolimus, quod majores noſtri jure iſto fuerint uſi. Scientiæ ideo excoluntur, ut rectius conſulatur felicitati generis humani, nec ignorantia peccetur. Quodſi ergo veteres ex ignorantia invincibili a veritatis tramite receſſerunt, quod condonandum ipſis erat (§. 550. *part. 1. Phil. pract. univ.*); ut nos eoſdem ſequamur, qui eadem ignorantia non amplius laboramus, excuſationem minime habet (§. 549. *part. 1. Phil. pract. univ.*).

§. 973.

Leges civiles naturalibus contraria eſſe nequeunt.

Superior ferre nequit leges legi naturæ præceptivæ ac prohibitivæ contrarias, ſeu prohibere nequit, ne faciamus, quæ lege naturæ præcipiuntur, nec præcipere ut faciamus, quæ eadem prohibentur, immo nec dare jus ad illud non faciendum, vel ad hoc faciendum. Leges enim naturæ & obligatio, quæ ab iiſdem venit, neceſſariæ ac immutabiles ſunt (§. 142. *part. 1. Phil. pract. univ.*), conſequenter eas immutare & ab illarum obligatione ſubditos liberare ac huic contrariam iiſdem imponere nequit ſuperior. Quamobrem nec leges ferre poteſt legi naturæ præceptivæ ac prohibitivæ contrarias, ac ideo præcipere nequit, quæ lege naturæ prohibentur, nec prohibere, quæ eadem præcipiuntur, & per conſequens dare nequit jus ad faciendum, quod lege naturæ prohibetur, aut ad non faciendum, quod eadem præcipitur.

Libertatem legiſlatoris reſtringit lex naturæ præceptiva ac prohibitiva, cum in præcipiendo & prohibendo, tum in permittendo, nec ſubditum excuſat obedientia ſuperiori debita, nec permiſſio ab eodem facta, ſi quid committit, quod legi naturæ adverſatur, etiamſi conveniat legi civili. Ita homicidii reus eſt in foro conſcientiæ, qui juſſu principis innocentem occidit.

Simi-

Similiter peccat, qui ipſius juſſu a cultu Dei, quem verum eſſe agnoſcit, ad idololatricum deficit, vel etiam ſcortatur; quia lupanaria publica tolerat & meretrices in iiſdem tuetur.

§. 974.

Naturaliter debitum lege poſitiva non poſſe fieri illicitum.

Quoniam debita ſunt, quæ lege naturali præcipiuntur, & illicita, quæ eadem lege prohibentur (§. 163. 164. 170. *part. 1. Phil. pract. univ.*), ſuperior autem prohibere nequit, quod lege naturali præcipitur, nec præcipere poteſt, quod lege naturali prohibetur (§. 973.); *ex naturaliter debito facere nequit lege civili illicitum, nec ex illicito facere poteſt debitum.*

Ita interfectio hominis innocentis fieri nequit debita, nec cultus verus Dei fieri poteſt illicitus: illa nimirum naturaliter illicita (§. 743. *p. 1. Jur. nat.* & §. 170. *part. 1. Phil. pract. univ.*); hic vero naturaliter debitus (§. 1123. *part. 1. Jur. natur.* & §. 170. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Superiori itaque non competit jus ex illicito faciendi debitum, nec ex debito illicitum. Improbæ ſunt leges, quæ alterutro vitio laborant, immo revera nullæ, cum nullo jure ferantur.

§. 975.

Neque illicitum fieri poſſe licitum.

Similiter quia lege poſitiva dari nequit jus ad faciendum id, quod lege naturali prohibitum (§. 973.), naturaliter autem illicitum eſt, quod lege naturali prohibetur, licitum vero in genere id, ad quod agendum jus habemus (§. 170. *part. 1. Phil. pract. univ.*); *Superior lege poſitiva ex illicito facere nequit licitum, ſed ſi illicita permittit, tantummodo dat impunitatem agendi* (§. 418. *part. 3. Jur. nat.*).

Ita ſi lupanaria publica lege tolerantur, & meretrices in eodem defenduntur; ſcortatio propterea licita non eſt, ſed ſaltem impune ſcortatur, qui vult, in lupanariis publicis. Similiter ſi polygamia lege civili permittitur, non licita efficitur; ſed ſaltem impune uxores plures ducit, qui voluerit.

§. 976.

De effectu legis permiſſivæ.

Si quid ſuperior lege civili permittit, etiamſi id naturaliter licitum non ſit; ceteros omnes obligat, ne agentem vi impediant, quo minus faciat, quod permittit, & agenti dat jus non patiendi ut impediatur. Etenim ſi ſuperior lege civili quid permittit, omnino vult, ut qui hoc facit ab aliis non vi impediatur, quo minus faciat, conſequenter prohibet, ne quis facientem vi impedire audeat, quo minus faciat (§. 985. *part. 1. Theol. nat.* & §. 813. *h.*). Quamobrem cum lex prohibitiva obliget ad non agendum (§. 163. *part. 1. Phil. pract. univ.*); ſi quid ſuperior lege civili permittit, etiamſi naturaliter illicitum ſit, ceteros omnes obligat, ne agentem vi impediant, quo minus faciat, quod permittitur. *Quod erat unum.*

Enimvero cum ex obligatione unius naſcatur jus parti alteri (§. 23. *part. 1. Jur. nat.*); ſi quis vi impedire velit, quo minus facias, quod lege civili permiſſum, tibi omnino eſt jus non patiendi ut alter te impediat. *Quod erat alterum.*

Ex. gr. Si lege civili permittatur, ut ſint certa lupanaria publica; nemo eum, cui habere permiſſum eſt, impedire poteſt, quo minus habeat, nec is pati tenetur, ut quis impedire audeat. Similiter quia in lupanari publico ſcortatio permiſſa, nemo ſcortari volentem vi impedire debet, quo minus ibidem ſcortetur, nec ſi quis impedire velit hoc pati tenetur. Non paradoxum videri debet, multo minus Juri naturæ adverſum, quod lege poſitiva humana, qualis eſt lex quævis civilis (§. 965.), peccanti detur jus non patiendi, ut alter eum vi impediat, quo minus peccet. Etenim vi libertatis naturalis uniuscujuſque conſcientiæ relinquendum, ut faciat, quod velit, quamdiu nil facit, quod eſt contra jus alterius (§. 157. *part. 1. Jur. nat.*). Quamobrem ſi lege civili permittitur, quod in ſe illicitum; ſuperior idem propterea non approbat, ſed majoris mali evitandi cauſa tantummodo tolerat. Ita lupanaria publica tolerare poteſt, ut declinentur ſtupra & adulteria, & in ſtupratores atque adulteros ea de cauſa ſeverius animadvere-

Digitized by Google

vertere poteſt, ubi nimiæ ſalacitati non facile mederi licet. Superior nil committit, niſi ut libertatem naturalem non reſtringat ultra id; quod fert finis civitatis.

§. 977.

Quomodo ex lege naturali permiſſiva & officiis humanitatis fiant leges civiles.

Superior ex naturaliter licito lege civili debitum, vel illicitum; ex eo autem, quod imperfecte debetur, perfecte debitum, facere poteſt, prouti fini civitatis convenit. Etenim quod naturaliter licitum eſt, ad id agendum tantummodo jus dat lex naturæ, non vero obligat (§. 170. *part. 1. Phil. pract. univ.*), conſequenter neceſſe non eſt, ut faciamus (§. 118. *part. 1. Phil. pract. univ.*), ſed libertati noſtræ naturali relictum eſt, ut faciamus, vel non faciamus, prouti ad ſatisfaciendum obligationi naturali conſultius viſum fuerit (§. 159. *part. 1. Phil. pract. univ. &* §. 159. *part. 1. Jur. nat.*), & in ſtatu naturali permittendum, ut unuſquiſque in eo ſtet judicio ſuo, quamdiu nil facit, quod eſt contra jus alterius (§. 156. *part. 1. Jur. nat.*). Enimvero in civitate ſingulorum libertas reſtringitur quoad eas actiones, quæ ad bonum publicum promovendum faciunt (§. 47.), conſequenter prouti finis civitatis exigit (§. 9. *& ſeqq.*). Quamobrem cum lege, qua obligatio introducitur (§. 131. *part. 1. Phil. pract. univ.*), conſequenter neceſſitas agendi, vel non agendi imponitur (§. 118. *part. 1. Phil. pract. univ.*), libertas naturalis reſtringatur (§. 149. *part. 1. Phil. pract. univ. &* §. 153. *part. 1. Jur. nat.*), lege civili ex naturaliter licito fieri poteſt debitum, vel illicitum, prouti fini civitatis convenit. *Quod erat unum.*

Ad officia humanitatis alteri tantummodo imperfecte obligamur (§. 659. *part. 1. Jur. nat.*), conſequenter unicuique equidem competit jus ea petendi (§. 903. *part. 1. Jur. nat.*), non vero alterum cogendi, vel vi adigendi ut faciat (§. 238. *part. 1. Phil. pract. univ.*), conſequenter quæ per ea nobis debentur, nonniſi imperfecte debentur (§. 401. *p. 3. Jur. nat.*). Quamobrem cum obligatio perfecta ad officia humanitatis repugnet libertati naturali (§. 660 *part. 1. Jur nat.*), ea autem in civitate reſtringi poſſit, quantum exigit finis civitatis *per demonſtrata;* lege utique civili ex eo, quod imperfecte debetur naturaliter, perfecte debitum effici poteſt, ſi finis civitatis exigat. *Quod erat alterum.*

Quando ſuperior lege civili ex naturaliter licito facit debitum, vel illicitum, aut ex eo, quod imperfecte debetur, perfecte debitum; in eo nihil committit, niſi quod ſinguli per pacta quotidie faciunt, per quæ naturaliter licita fiunt debita, vel illicita, & quod imperfecte debebatur, in perfecte debitum convertitur, ut, quod antea erat voluntatis, vi pacti ſit neceſſitatis. Atque in eo pacta legibus aſſimilantur. Ea vis pactorum, qua licita in debitum, vel illicitum, & imperfecte debita in perfecte debita convertuntur, a libertate naturali venit, vi cujus unuſquiſque eſt actionum ſuarum arbiter (§. 156. 157. *part. 1. Jur. nat.*). Hæc ipſa autem libertas in civitate ſubiecta eſt juri ſuperioris, quatenus finis civitatis id exigit (§. 9. *& ſeqq.*). Quamobrem quod ſinguli facere poſſunt per pacta, idem ſuperior lege efficere poteſt. Quodſi ergo penitius rem conſideres, vis legis civilis, qua naturaliter licitum in debitum, vel illicitum, aut imperfecte debitum in perfecte debitum convertitur, a libertate hominum naturali venit, quam pacto originario ſinguli in civitatem coeuntes in ſuperiorem alienaſſe videntur, ut vi ejuſdem jam facere poſſit, quod facere ipſi poterant. Atque inde eſt, quod in eo quoque ſtandum ſit judicio ſuperioris, quemadmodum ſtandum erat judicio ſingulorum, ſi libertatem naturalem integram ſibi retinuiſſent, nec univerſis ſeu ſuperiori ſeſe ſubjeciſſent (§. 156. *& ſeqq. part. 1. Jur. natur.*). Jura, quæ hominibus natura tribuit, per civitatem non extincta ſunt, ſed ſaltem exercentur per alios, quatenus hoc velle debuerunt, qui in civitatem coiverunt. Quando autem civitates conſtitutæ, ſinguli in ſuperiorem jus nullum transferre potuerunt, niſi quod natura ipſis tribuerat. Atque ideo patet, ex quo tandem fonte deducantur jura ſuperioris, & quod ſtatus civilis intime perſpici non poſſit, niſi ante intime perſpiciatur ſtatus naturalis, qui determinatur per jura mere naturalia (§. 124. *p. 1. Jur. nat.*). Quæ hic annotamus, probe expendi merentur, ita enim demum intelligetur, quod dixit *Cicero*, penitus ex intima philoſophia Juris Scientiam hauriendam eſſe. Sed demus exempla, quibus propoſitio præſens illuſtratur. Naturaliter capere & occidere licet fera animalia, quæ damnum dant frugibus & pecoribus, veluti paſſeres, lupos, vulpes. Superior præcipere poteſt ruſticis, ut capiant & occidant, ut jam facere teneantur quod facere poterant, utrum vero facere vellent, nec ne, ipſis permittendum erat. Lege lata licitum efficitur debitum & quod erat voluntatis fit neceſſitatis. Naturaliter rem, qua indiges, emere potes, a quo volueris; ſed ſuperior præcipere poteſt, ut ab hoc emas, non

alio.

Digitized by Google

alio; atque ita ex licito certo reſpectu efficitur tam debitum, quam illicitum. Similiter naturaliter tibi licet frumentum tuum non vendere, ſi ita viſum fuerit. Sed ſuperior præcipere poteſt, ut qui frumento abundant idem vendant. Atque ita venditio fit debita, quæ vi dominii tantummodo erat licita. Naturaliter licitum eſt, ut agrum in piſcinam immutes, vi nempe dominii. Sed ſuperior prohibere poteſt, ne facias, atque ita quod erat licitum fit illicitum. Denique officium humanitatis eſt, ſeu imperfecte debitum, ut in reſtinguendo incendio, a quo periculum nullum tibi imminet, opem feras eis, cujus ædes ardent. Superior vero certis perſonis præcipere poteſt, ut, quamprimum oritur, ſtatim accurrant. Tum imperfecte debitum fit perfecte debitum, ita ut puniri poſſit, qui non facit.

§. 978.

Quoniam *ſuperior* ex naturaliter licito lege civili debitum efficere poteſt (§. 977.); *ſi quid pluribus modis fieri poteſt, ut hoc vel illo modo fieri debeat, præcipere poteſt*, conſequenter *actus civiliter validus non eſt, niſi lege præſcripto modo fiat.* *De iis, quæ non uno modo fieri poſſunt.*

Ex. grat. naturaliter ſervus manumittitur, ſi dominus quomodocunque declaret, ſe nolle, ut ſervus ſibi amplius obligatus ſit ad præſtandas operas pro alimentis (§. 1121. *p. 7. Jur. natur.*). Enimvero dominus voluntatem ſuam pluribus modis declarare poteſt. Lege igitur civili determinari poteſt, quomodo ea declarari, conſequenter manumiſſio fieri debeat. Quamobrem jam alias annotavimus, mere civilia eſſe, quæ de diverſis manumittendi modis traduntur in Jure Romano (*not.* §. *cit.*). Similiter naturaliter perficitur matrimonium mutuo maris ac fœminæ conſenſu ſufficienter declarato (§. 367. *part. 7. Jur. nat.*). Ut conſenſus iſte ſufficienter declaretur, non uno modo fieri poteſt. Lege igitur civili determinari poteſt modus, quo conſenſus declarari debet, ut matrimonium cenſeatur perfectum, veluti apud nos, ut publice declaretur in Eccleſia coram ſacerdote, ſeu Eccleſiæ miniſtro, præſentibus teſtibus, & copula ſacerdotali confirmetur.

§. 979.

Si legibus naturæ prohibitivis adduntur pœnæ; ex naturali efficitur civilis. Quodſi enim legi naturæ prohibitivæ adjiciatur pœna, ſanctio pœnalis ad eam accedit (§. 289. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Quamobrem cum ſanctione pœnali introducatur obligatio poſitiva (§. 291. *part. 1. Phil. pract. univ.*); ad obligationem naturalem poſitiva accedit. Quoniam itaque lex poſitiva humana, in caſu præſenti civilis (§. 965.), eſt, cujus obligatio dependet a voluntate hominis (§. 149. *part. 1. Phil. pract. univ.*), in caſu præſenti nimirum a voluntate ſuperioris; ſi legibus naturæ prohibitivis adduntur pœnæ, ex naturali efficitur civilis. *Quomodo leges prohibitivæ naturales vertuntur in civiles.*

Ex. gr. Homicidium voluntarium, quod ſcilicet intentione ſive directa, ſive indirecta committitur (§. 1023. *part. 1. Jur. nat.*), lege naturali prohibitum (§. 1024. *part. 1. Jur. nat.*). Quodſi ergo, ſicuti apud nos obtinet, in homicidam voluntarium, ſive doloſum, lege ſtatuatur pœna gladii, lex naturæ, quæ pœnam non determinat, in civilem abit. Idem intelligitur de legibus pœnalibus quibuſcunque aliis, quæ feruntur de eo, quod naturaliter illicitum. Quamvis enim naturaliter quoque cuilibet homini competat jus puniendi eum, qui ipſum læſit (§. 1061. *part. 4. Jur. nat.*): jus tamen hoc quatenus nimirum a privato in privatum exercendum, infinitum eſt (§. 1063. *part. 1. Jur. nat.*), ac per conſequens eidem in genere non præſcribi poſſunt limites, ſed iiſdem præfiguntur ex circumſtantiis præſentibus (§. 977. *part. 1. Jur. nat.*). Et quamvis juris naturalis ſit, ut legibus addantur pœnæ (§. 585.); eædem tamen determinatæ eodem jure non ſunt, quippe quo tales ac tantæ pœnæ addi jubentur, quæ ad cohibendam legum tranſgreſſionem, quantum datur, ſufficiunt (§. *cit.*). Pœnæ igitur certæ lege naturali determinatæ non ſunt, ſed earum determinatio mere civilis eſt, ſeu juris poſitivi. Accedit, dari actus vitioſos, quos in ſtatu naturali nemo punire poteſt, in civitate tamen punire poteſt ſuperior (§. 653.). Quatenus itaque in committentes pœnam decernit; legem prohibitivam naturalem in civilem vertit.

§. 980.

§. 980.

Quando lex præceptiva naturalis fiat civilis.

Si legi naturali præceptiva accedit voluntate ſuperioris auxilium in foro, ut ſcilicet judex ad præſtandum id, quod per eam præſtari debet, vi compellat præſtare nolentem; lex naturalis abit in civilem. Etenim ſi a ſuperiore cautum ſit, ut judex præſtare nolentem alteri, quod vi legis præceptivæ naturalis præſtare debet, vi compellat ad præſtandum; id ipſum motivum eſt, ut quis potius ſponte præſtet, quod debet, quam ut vi compellatur (§. 887. *Pſych. empir.*). Quoniam itaque ſuperior obligationem introducit, quando motivum cum actione conjungit (§. 118. *part. 1. Phil. pract. univ.*), lex autem civilis eſt, quando obligatio venit a voluntate ſuperioris (§. 149. *part. 1. Phil. pract. univ.* & §. 965. *h.*); ſi legi naturali præceptivæ accedit voluntate ſuperioris auxilium in foro, lex naturalis in civilem abit.

Ex. gr. Juris naturalis eſt, ut pacta ſervemus (§. 789. *part. 3. Jur. nat.*), conſequenter ut ſolvamus, quod ex pacto alteri debemus (§. 659. *part. 5.* & §. 430. *part. 3. Jur. nat.*). Quatenus vero judex vi adigere poteſt ſolvere nolentem ad ſolvendum, jus naturale abit in civile. Nimirum executione rei judicatæ non minus introducitur obligatio civilis, quam pœnis. Hinc leges omnes, ſecundum quas judex ſententiam ferre tenetur de eo, quod debetur, etiamſi a naturalibus non differant, eatenus tamen civiles exiſtimantur, quatenus executionem civilem adjunctam habent. Quamobrem mirum non eſt tam multas leges Juris Romani, quæ agunt de jure privatorum, prorſus convenire cum Jure naturali, a quo recedendum non eſt abſque ſufficiente ratione.

§. 981.

De actibus quos lex irritos efficit, vel reſcindi jubet.

Quoniam lex naturalis præceptiva abit in civilem, ſi auxilium in foro eidem accedit (§. 980.), hoc autem contingit, ſi actus naturaliter non validus a ſuperiore irritus declaratur, vel reſcindi a judice jubetur; *ſi lege a ſuperiore lata actus naturaliter non validus efficitur irritus, vel reſcindi jubetur, ex lege naturali efficitur civilis.*

Ex. gr. Promiſſio errantis (§. 569. *part. 3. Jur. nat.*), vel vi & metu extorta valida non eſt (§. 576. *part. 3. Jur. nat.*). Quodſi ergo ſuperior lege pacta errantis, vel vi & metu extorta irrita declarat, vel reſcindi jubet; ex lege naturali efficitur civilis. Similiter jure naturali donationes & contractus minorum validi non ſunt ſine parentum conſenſu, aut ratihabitione (§. 770. *part. 7. Jur. nat.*), nec pupillorum, vel curandorum contractus validi ſunt ſine conſenſu tutoris, vel curatoris, ſi vergant in illorum detrimentum (§. 897. *part. 3. Jur. nat.*). Quando igitur ſuperior illos reſcindi jubet; lex naturalis in civilem abit.

§. 982.

De determinatione modi, quo obligationi naturali ſatisfit.

Si ſuperior determinat modum, quo obligationi naturali ſatisfieri poteſt, aut ab eo præcavetur, ne eidem adverſa committantur; ex lege naturali, unde obligatio iſta venit, civilem efficit. Quoniam enim in Rep. opera danda eſt, ut, qui ad legem naturæ ſervandam proni ſunt, juventur, nec ab aliis impediantur, ceteri autem vi adigantur, ut minimum actus externos ad legem naturæ componant (§. 395.); ſuperioris omnino eſt determinare modum, quo obligationi naturali ſatisfieri poteſt, vel etiam præcavetur, ne eidem adverſa committantur. Quodſi ergo hanc determinationem adjicit legi naturali, unde obligatio iſta venit, legem civilem efficit ex naturali.

Ex. gr. parentes naturaliter obligantur ad omnem diligentiam adhibendam, ut liberi rerum cognitu ſibi poſſibilium cognitionem acquirant (§. 648. *part. 7. Jur. nat.*) & tempeſtive ad rationis uſum perducantur (§. 651. *p. 7. Jur. nat.*), virtuteſque omnes tam intellectuales, quam morales conſequantur (§. 655. *part. 7. Jur. nat.*), Quamobrem cum ea fini inſtituantur ſcholæ (§. 433.), & in iis conſtituantur præceptores, qui ea, quæ docere debent, probe callent, dono docendi inſtructi ſunt, omnem in inſtitutione diligentiam adhibent, ac moribus ſeſe diſcentibus commendant (§. 436.); eo ipſo modus, quo parentes officio ſuo ſatisfacere poſſunt.

deter-

Digitized by Google

determinatur, & , dum parentes liberos ſuos in ſcholas mittere jubentur, modus hic ſatisfaciendi legi naturali, unde obligatio parentum venit, ſuperadditur, ac ita ex lege naturali efficitur civilis. Similiter fraus omnis lege naturali prohibita (§. 148. *part. 5. Jur. nat.*) & ab omni pacto, ſeu contractu abeſſe debet (§. 149. *part. 5. Jur. natur.*). Quamobrem ſi ſuperior determinat modum, quo v. gr. in contractu emtionis venditionis præcavetur, ne fraus committatur, veluti ne merces improbæ vendantur pro probis, aut etiam probæ pretio iniquo; modus hic legi naturali ſuperadditus ex ea efficit civilem.

§. 983.

Omnia negotia in civitate & omnes lites in foro exitum habere debent, & curandum, ut habere poſſint. Etenim omne negotium, quod ſuſcipitur, exitum habere debet, & ut habere poſſit curandum (§. 70. *part. 7. Jur. nat.*). Quamobrem etiam negotia omnia in civitate & per conſequens lites omnes in foro exitum habere debent, & ut habere poſſint curandum. *De exitu negotiorum & litium in civitate.*

De litibus in foro idem ſpecialius oſtenditur hoc modo. In civitate conſtituendi ſunt judices (§. 539.), ut cauſas in judicium deductas cognoſcant, a cujuſnam parte ſtet jus pronuncient, & victo injungant, ut præſtet, quod debet, ſi vero ſponte præſtare nolit, ad præſtandum eundem vi adigant (§. 540.). Quamobrem cum lis finiatur, & exitum habeat negotium litigantium, ſi ſententia judicis vel ſponte ſtetur, vel ea executioni detur (§. 543. 555.); lites in foro exitum habere debent, ac per conſequens curandum, ut habere poſſint.

Litigatur in foro, ut pars una litigantium jus ſuum conſequatur ab altera, quod ab eadem ipſi denegatur, vel in controverſiam adducitur. Quando igitur lite ſententia judicis deciſa jus ſuum conſequitur is, cui debetur; negotium litigantium in foro, aut, ſi mavis, lis in foro mota exitum habet. Superiori itaque incumbit ea conſtituere, ut habere poſſit. Similiter exitus ſtudiorum in Academia eſt, ut iis ſcientiis imbuatur animus ſtudioſorum, quibus in eo vitæ genere cui ſe deſtinarunt, opus habent. Superior itaque curare debet, ut ſtudioſi finem hunc, cujus cauſa in Academiam proficiſcuntur, conſequi poſſint.

§. 984.

Quoniam curandum eſt, ut lites in foro exitum habeant (§. 983.), conſequenter ut jus ſuum conſequatur is, cui debetur (§. 69. *part. 7. Jur. nat.*), ac ideo omnis controverſia inter litigantes terminetur; *cavendum quoque eſt, ne ex litibus naſcantur lites.* *Quod cavendum, ne ex litibus naſcantur lites.*

Succeſſerunt judicia in locum belli privati in civitate (§. 561.), cujus evitandi gratia in civitatem coiverunt homines. Maxime igitur convenit fini Reip. præcavere, ne lites ex litibus naſcantur, ſed controverſiæ ita decidantur, ut litis materia præſcindatur, nec illarum decidendarum cauſa lites novæ oriantur, prouti in bello ex cauſis ſubnaſcentibus novæ reſultant injuriæ belli juſti cauſæ.

§. 985.

Superior curæ habere debet, ne lites in foro protrahantur. Etenim judices in civitate conſtituuntur (§. 539.), ut cauſa cognita illorum ſententia condemnatus victori præſtet, quod debet (§. 540. 545.), conſequenter juris ſui conſequendi cauſa in foro litigatur. Quamobrem cum is, qui rem alterius in poteſtate habet, naturaliter obligetur omnem dare operam, ut in poteſtatem ipſius veniat (§. 466. *part. 2. Jur. nat.*), & debitor præciſe eo die ſolvere teneatur, quo debet (§. 665. *p. 5. Jur. nat.*), conſequenter ſine ulla mora (§. 638. *part. 3. Jur. nat.*), ſuperior autem operam dare debeat, ut minimum actus externi civium ad legem naturæ componantur (§. 391.); idem omnino curæ habere debet, ut quilibet in foro jus ſuum quantocyus conſequatur, conſequenter ne lites in foro protrahantur. *De litibus in foro non protrahendis.*

Digitized by Google

Quando in foro litigatur, in ſe certum eſt, cuinam parti res litigioſa debeatur, & naturaliter pars altera obligata eſt ſine mora eam præſtare alteri. Jus igitur partis illius, cui res debetur, violatur, ſi jure ſuo diutius carere debeat, quam neceſſe erat. Et ea de cauſa quantocyus lis decidenda, & quæ eam protrahere poſſunt, ſollicite tollenda. Ita enim demum floret juſtitia in Repub. quemadmodum ſuperiori curæ eſſe debet (§. 536.). Ceterum in Jure naturæ tantummodo expenduntur rationes litium in foro non protrahendarum, quæ a jure petuntur: rationes enim alias ab utilitate tam ſingulorum, quam univerſæ civitatis deſumendas prudentia civilis ſuggerit. Quæ vero de litibus non protrahendis & de cura ſuperioris, ut lites in foro exitum habere poſſint, & ne lites ex litibus naſcantur, demonſtravimus, principia ſunt in faciendo jure civili ex naturali attendenda, eaque de cauſa locum ſibi hic vindicant,

§. 986.

De mutatione determinationum lege naturali contentarum in civili.

Si determinationes legi naturæ adjectæ fuerint probatu difficiles, vel prorſus impoſſibiles; ex lege naturali fit civilis, ſi in earum locum ſubſtituantur aliæ probatu faciles, quæ probabiliter, ſeu ut plurimum iiſdem æquipollent. Etenim cum judex pronunciare debeat, a cujuſnam parte litigantium jus ſtet (§. 540.); leges ad factum ſufficienter cognitum applicare tenetur. Quoniam vero hoc fieri nequit, niſi determinationes ſingulæ, quas lex continet, fuerint ſufficienter probatæ, ut conſtet, quænam lex ad factum præſens ſit applicanda; ſi illæ probatu ſunt impoſſibiles, lis exitum in foro habere nequit, ſi vero probatu fuerint difficiles, ea nimium protrahitur & ex lite initio mota naſcuntur lites aliæ. Quamobrem cum ſuperior curæ habere debeat, ut lites in foro exitum habeant (§. 983.), & cavere, ne lites ex litibus naſcantur (§. 984.) & ne protrahantur (§. 985.), ubi autem certitudo omnimoda haberi nequit, in probabilibus ſit acquieſcendum, ut negotium habere exitum poſſit; ſi determinationes legi naturæ adjectæ fuerint probatu difficiles, vel prorſus impoſſibiles, in locum earum ſurrogandæ ſunt determinationes aliæ probatu faciles, quæ probabiliter, ſeu utplurimum iſtis æquipollent,

Exemplo quod hic demonſtratur ſtatim fit manifeſtum. Naturaliter minorennis eſt is, cui per ætatem nondum eſt adeo perfectum judicium, ut negotia ſua per ſe rite curare norit (§. 768. *part. 7. Jur. nat.*). Quodſi in foro probanda minorennitas, facile patet, probationem fore ſi non prorſus impoſſibilem, ſaltem admodum difficilem, & ex lite ab initio mota naſcituram litem de minorennitate vix ac ne vix quidem terminandam, niſi in probabilibus acquieſcatur. Romani igitur recte ex lege naturali effecerunt civilem, dum minorennitatem reſtrinxerunt ad annum ætatis vigeſimum quintum, & ſimiliter in Saxonia eadem reſtricta eſt ad annum vigeſimum primum. Annum enim ætatis facilius ac certo probari poſſe, nemo ignorat, ut ideo verendum non ſit, ne de ea lis nova oriatur, ac probabile eſt interea temporis, donec quis annum ætatis vigeſimum quintum, vel etiam vigeſimum primum attingat, eum judicium ſuum adeo perficere potuiſſe, ut negotia ſua per ſe curare norit, nec ignoret, in re dubia conſilium peritorum eſſe requirendum, ac per conſequens culpa ſua peccet, ſi minus recte gerat, & ideo id ſibi imputare debeat, quod non cautius mercari didicerit. Experientia nimirum, optima rerum magiſtra, docet, quanam ſint ætate, qui negotia ſua per ſe rite curare incipiunt, ſiquidem diligentiam ſuam in acquirenda iſta aptitudine deſiderari minime paſſi fuerint. Facile autem patet, in determinando termino minorennitatis leges civiles differre poſſe. Nec minus liquet non invito Jure naturæ veniam ætatis impertiri poſſe a ſuperiore.

§. 987.

De læſionibus exiguis non curandis.

Ob minimam quamcunque aut exiguam læſionem litibus in foro locus concedi nequit. Ponamus enim ob minimam quamque læſionem aut exiguam litibus in foro locum eſſe concedendum. Quoniam cupido lucri hominibus facile perſuadet, ut in pactionibus ſe invicem circumveniant, & invidia ac mutua odia, atque vindictæ cupido eos ad nocendum aliis abripiat, præterea quoque non adeo ſollicite, quemadmodum fieri debebat, culpa in agendo vitatur, qua alteri damnum, vel nocumentum quoddam affertur; ideo ſingulis fere momentis contingit, ut unus alterum circumveniat, aut alio quodam modo lædat. Tot igitur in foro moverentur lites, quibus decidendis judices non ſufficerent; cumque fieri non poſſit, ut ſine omni ſumtu litigetur in foro,

ſumtus

Digitized by Google

ſumtus plurimum excederent id, quod finita lite conſequeretur victor, ſi ob exiguam quandam læſionem lis mota fuiſſet. Accedit, quod litibus iſtiuſmodi foverentur odia civium mutua, quæ novis injuriis locum facerent; &, quantum datur, eradicanda ſunt & avertenda (§. 624. *part.* 1. *Jur. nat.* & §. 395.). E re igitur civitatis non eſt, ut ob minimam quamque, aut exiguam læſionem litibus in foro locus concedatur, conſequenter nec concedi poteſt (§. 809.).

Non habent ideo cives, de quo conquerantur, ſi non ob minimam quamque læſionem auxilium ipſis præſtatur in foro. Etenim ſi in ſtatu naturali jus belli privati privatus per ſe exercere debet, ſive ad conſequendum ſuum, aut quod ſibi debetur, ſive ut injuriam ſibi illatam vindicet; ob læſiones non magni momenti a bello abſtinere jubet prudentia, vel charitas: immo haud raro injuriæ maximæ tolerandæ, damna haud levia devoranda, ſi viribus impar fueris lædenti. Recte igitur, quod vulgo dicitur, in ſtatu quoque civili minima non curat prætor, nec id durum videtur, modo ſingula rite penſitaveris. Accedit, quod nec læſus ab omni ſemper culpa vacet, ut ideo iniquum non ſit, ſi pœnam quandam det culpæ ſuæ, & poſthac cautius mercari diſcat.

§. 988.

De quantitate læſionis & gradu culpæ præſtandæ lege civili determinandis.

Quoniam ob minimam quamcunque aut exiguam læſionem litibus in foro locus concedi nequit (§. 887.), conſequenter ſuperior determinare tenetur, ob quamnam læſionem auxilium in foro judex denegare non debeat, & quænam in negotiis quotidianis culpa præſtanda ſit; *ex lege naturali efficitur civilis, ſi determinentur læſiones, ob quas auxilium datur, vel denegatur in foro, & culpa, quæ pro diverſitate negotiorum præſtanda.*

Jus naturæ nullam fert læſionem, nec in prohibendo inter enormem & enormi minorem, aut levem diſtinguit. Damnum omne ſive dolo, ſive culpa datum reſarcire jubet, nec attenditur in reſarciendo ejus quantitas (§. 580. *p.* 2. *Jur. nat.*). Similiter culpam quamvis ſimpliciter prohibet (§. 299. *part.* 1. *Jur. nat.*), nec inter latam, levem, leviſſimam diſtinguit, quod inventum Juris civilis eſſe alibi dudum monuimus (*not.* §. 756. 759. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*). Ac ideo quoque quamlibet culpam præſtari jubet. Rigor autem Juris naturalis in ſtatu civili obſervari nequit (§. 987.), præſertim cum in læſionibus minimis & culpa quoque probandis haud raro non exiguæ ſeſe offerant difficultates, atque non deſint rationes, ob quas culpa ſubinde condonanda. Rationes igitur prægnantes ſunt, cur ſuperior rigorem legum naturalium temperet, ac ita ex legibus naturalibus efficiat civiles. Exempla multa occurrunt in Jure Romano. Etenim illo jure non datur auxilium in foro niſi ob læſionem ultra dimidium, non quod læſiones infra dimidium approbentur, ſed quod tolerentur, & quod leges velint, ut homines in contrahendo ſint circumſpecti, nec imprudentes. Similiter eodem Jure definitur, quænam culpa in hoc, vel iſto negotio ſit præſtanda, non quod culpas non præſtandas approbet aut perfecte permittat, ſed quod eas condonandas eſſe judicet, cum leges civiles ferantur ſecundum infirmitatem humanam, quæ facilem habet ob rationes particulares in negotiis particularibus obvias excuſationem. Et in alio negotio majorem diligentiam requirit, in alio minori indulget, prouti negotio inſunt motiva majorem diligentiam adhibendi, vel rationes, ob quas minor diligentia adhibita excuſatur, vel etiam parti alteri quodammodo imputari poteſt. Singula hæc exemplis illuſtrari poterant, niſi ſua ſponte ſeſe offerrent iis, qui in Jure civili verſati ſunt, ac brevitati ſtudendum eſſet. Hoc ipſum vero principium fœcundum eſt legum civilium ex naturalibus efficiendarum. Unum adhuc notandum, quod ſilentio præteriri nefas, non aliam ſcilicet eſſe rationem, quam quæ ex propoſitione præcedente petenda, quod Romani diſtinxerint inter contractus & pacta nuda, quæ differentia jure noſtro, hoc eſt, naturali nulla eſt (§. 794. *part.* 3. *Jur. nat.*). Quando enim Jure Romano nonniſi contractus producunt obligationem perfectam & parti alteri pariunt jus perfectum; id omnino inde eſt, quod nonniſi contractibus nominatis, quos vocarunt, lege civili tribuatur actio in foro, ſicuti probandæ perfectæ promiſſionis cauſa introducta erat ſtipulatio.

§. 989.

De legibus civilibus conſer-

Si legum civilium una concordia eſſe debet, admittenda etiam ſunt juri naturali non in totum conſona, quæ ex aliis legibus civilibus neceſſario conſequuntur. Ponamus enim

non

die cauſa faciendis. non admittendum eſſe, quod ex lege aliqua neceſſario conſequitur, admittendum tunc utique erit, quod eidem contrariatur, ac per conſequens lex hæc repugnabit legi alteri, ex qua ipſius contrarium neceſſario ſequitur. Non igitur datur una legum civilium concordia: quod eſt contra hypotheſin.

Si legum una concordia, una conſonantia eſſe debet, neceſſe eſt ut legum aliarum ratio ex aliis reddi poſſit. Id autem fieri nequit, ſi pro lege accipiendum, non quod ex alia lege neceſſario conſequitur, ſed quod eidem contrariatur. Exempli loco eſſe poteſt, quod Jure Romano pacta adjecta contractui non habeant vim obligandi, niſi in continenti adjiciantur l. 5. §. 7. ff. de pactis. Cum enim iſto Jure pacta nuda non obligent per ſe, neceſſe eſt ut obligationem participent ab actu aliquo obligatorio, cui inſunt. Jam cum contractus obligationem civiliter perfectam producant, eidem vero inſint pacta, quæ in continenti, hoc eſt, quando contrahitur, adjiciuntur, cum a voluntate contrahentium dependeat, quomodo contrahere velint, non vero quæ contractui antea jam perfecto ex intervallo adjiciuntur, quippe quæ nova & peculiaris quædam pactio eſt a contractu antea celebrato diverſa; ex legibus Romanorum, juxta quas non datur actio ex pacto nudo, ſed ſaltem ex contractu, omnino ſequitur, pacta adjecta contractui non habere poſſe vim obligandi, niſi ſtatim adjiciantur. Sane ſi jure Romano pacta ex intervallo, ſeu tempore quocunque adjecta contractui vim obligandi habere deberent; id repugnaret legi, qua pactis nudis detrahitur validitas, & manifeſtam argueret antinomiam, ſublata legum conſonantia. Non igitur inanibus ſubtilitatibus in jure Romano accenſendum, quod pacta contractui in continenti adjici debeant, ut vim obligandi habeant. Qui pactis nudis vim obligandi detrahit, pactis tamen ex intervallo adjectis contractui eandem tribuit, is utique ſibimetipſi contradicit, quatenus affirmat, pacta nuda non obligare & eadem quoque obligare.

§. 990.

Quanam illorum ſit ratio. Quoniam admittenda etiam ſunt juri naturali non in totum conſona, quæ ex aliis legibus civilibus neceſſario conſequuntur, ſi legum concordia una eſſe debet (§. 989.); *rationes, quæ ſufficiunt, ut a rigore legum naturalium recedatur, dum ex iis fiunt leges civiles, ſufficiunt etiam, ut admittantur juri naturali non in totum conſona, quæ ex aliis legibus civilibus juri naturæ non in totum conſonis neceſſario conſequuntur.*

Nimirum leges, quæ fiunt per conſequentiam, rationem ſuam habent in ea lege, ex qua neceſſario ſequuntur. Ratio igitur legis, ex qua alia per conſequentiam deſcendit, eſt ratio rationis hujus, conſequenter ejuſdem ratio remota. Sane omne jus naturæ rationem ſufficientem habere diximus in ipſa natura humana, etſi deducantur longa haud raro ambagum ſerie ex ea lege, quæ rationem proximam & immediatam in natura humana habet, nec illarum ratio immediate ex natura humana reddi poſſit. Ita ratio, propter quam pactis nudis denegarunt actionem in foro Romani, ea ipſa etiam eſt, ob quam pactis in continenti non adjectis eandem ſubtraxerunt, etſi cum immediata non ſit, nec proxima, ſed remota, acceſſerit hæc altera, ne lex una alteri repugnaret, quia pacta nuda non obligant.

§. 991.

Unde deſumenda ſit ratio addendorum, vel ſubtrahendorum, ut ex lege naturali efficiatur civilis. *Ratio eorum, quæ legi naturali vel addenda, vel ſubtrahenda, ut ex ea efficiatur civilis, vel a ſtatu civitatis in genere, vel hujus, in qua civilis fertur, in ſpecie deſumenda.* Leges enim civiles præſcribere debent media, quibus commune bonum, finis civitatis (§. 9. & ſeqq.), obtinetur (§. 967.). Neceſſe igitur eſt, ut rationes earundem deſumantur a ſtatu civitatis, unde dijudicandum, num hoc, vel iſto modo finis civitatis obtineri poſſit (§. 937. *Ontol.*). Quamobrem cum ſtatus civitatis omnis non prorſus idem ſit, nec idem omni tempore ejuſdem civitatis ſtatus, eadem quoque media non in omni civitate, nec omni tempore in eadem civitate apta ſunt ad finem civitatis obtinendum. Quoniam itaque leges civiles contrariari nequeunt legibus naturæ, nec dare jus ad illicitum faciendum, aut debitum non faciendum (§. 913.), ſed ſaltem ex naturaliter licito facere illicitum, vel debitum, aut etiam ex eo, quod imperfecte debetur, perfecte debitum (§. 977.), vel ſi quid non invito jure naturæ pluribus modis fieri poteſt, determinare modum, quo fieri debet (§. 978.); ratio eo-

rum,

rum, quæ legi naturali vel addenda, vel ſubtrahenda, ut ex ea efficiatur civilis, vel a ſtatu civitatis in genere, vel hujus, in qua civilis fertur, in ſpecie deſumenda.

Patet hinc, quomodo leges civiles ſint condendæ. Nimirum primo quæritur, quid de eo, de quo lex ferri debet, definiat lex naturæ. Hoc ubi patet, porro quæritur, quid ſit addendum, vel ſubtrahendum, ut ex lege naturali efficiatur civilis. Quoniam in Rep. lex ſuprema eſt ſalus Reip. (§. 86.); quid ea addi, vel ſubtrahi jubet diſquirendum. Tum vero animus advertendus eſt ad ſtatum Reip. qui primo in genere ſpectatur, deinde quoque in ſpecie, aut potius in ſingulari. Ac ita demum patebit, utrum lex recte efficiatur, nec ne, ita ut omnem effugiat reprehenſionem. Cum ipſa lege naturali ad recte agendum obligemur (§. 189. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*), quin etiam ad recte condendum leges civiles, conſequenter ad obſervanda ea, quæ diximus, obligetur ſuperior, ſi poteſtate legiſlatoria recte uti voluerit, dubitandum non eſt. Si quis Jus Romanum diligentiſſime rimatus fuerit, is intelliget, quomodo legum Romanarum conditores ea obſervaverint, quæ hic dicuntur, quinam ſit illarum cum Jure naturæ conſenſus, vel diſſenſus, & quænam leges conveniant cuilibet civitati, quænam vero ſint Romanorum propriæ. Cum vero ad intimiorem Juris Romani, immo omnis Juris poſitivi, ſcientiam penetrare non detur, niſi præſcripto modo in leges ſingulas earumque rationes inquiras, e re eſſe videtur, ut unum alterumque exemplum in medium proferamus. Jure naturali liber eſt, qui facere poteſt, quod ſalva obligatione ſua, naturali ſcilicet, facere libet (§. 138. *p.* 1. *Jur. nat.*), cum libertas non tollat obligationem naturalem. Spectatur autem hic libertas tanquam jus homini natura competens (§. 146. *part.* 1. *Jur. natur.*), quippe qui in ſtatu originario alterius cujuſdam poteſtati ſubjectus non eſt (§. 143. *part.* 1. *Jur. natur.*). Libertas hæc naturalis in civitate reſtringitur quoad eas actiones, quæ ad bonum publicum promovendum faciunt (§. 47.), & legibus civilibus determinantur (§. 969.), ut jam facere non liceat, quod naturaliter licebat, & faciendum ſit, de quo naturaliter pro lubitu ſtatuere poteras (§. 977.). Ad obligationem itaque naturalem, quæ libertatem in agendo impedit, accedit civilis in ſtatu civili, & ita addendo ex jure naturali fit jus civile, ut ideo libertas fiat jus faciendi quod libet, niſi quatenus lege naturali ac civili impediris. Quemadmodum vero in ſtatu naturali vi libertatis naturalis unicuique permittendum eſt, ut faciat, quod ipſi viſum fuerit, modo nil faciat, quod eſt contra jus tuum (§. 156. 157. *p.* 1. *Jur. nat.*), adeoque ferendum, ut libertatem in licentiam vertat (§. 150. *part.* 1. *Jur. nat.*); ita quoque in civitate, in qua nihil mutatur quoad eas actiones, quæ legi civili determinatæ non ſunt, ſed quilibet liber manet, quemadmodum erat in ſtatu naturali (§. 47.), permittendum eſt, ut quis faciat quod libet, quando lege civili non impeditur, etiamſi libertatem in licentiam vertat. Quodſi ergo merum Jus civile ſpectes, in civitate liber eſt, qui poteſt facere quod libet, niſi ſi quid lege civili prohibetur: lex enim præceptiva continet prohibitivam contrarii (§. 722. *part.* 1. *Jur. nat.*), nimirum ſi hoc facere debet idem non facere minime licet. Ratio, quæ in Jure civili mutationem affert naturali quoad libertatem, a ſtatu civili in genere deſumitur, eaque de cauſa Jus civile quoad eandem omni civitati convenit. In Jure Romano *Florentinus* l. 4. ff. de ſtatu hom. libertatem definit per facultatem naturalem ejus, quod cuique facere libet, niſi ſi quid vi, aut jure prohibetur. Hæc definitio non differt ab iis, quæ modo dicta ſunt, niſi quod addatur, ſi quid vi prohibetur. Enimvero ſi libertas ſpectetur ut jus, quemadmodum ſpectanda eſt, vis non habenda ratio eſt, cum vi ſaltem impediatur actus, ac per conſequens exercitium juris, jus autem ſalvum maneat. Et quando *Florentinus* generis loco ponit facultatem naturalem, non moralem, quæ jus eſt (§. 156. *p.* 1. *Phil. pract. univ.*); libertatem voluntatis cum jure homini natura competente & in civitate fini ejuſdem convenienter reſtricto confudiſſe videtur: id quod tamen minime reprehendendum, quatenus obligatio civilis, quæ a lege civili venit, non tollit licentiam, in quam libertas naturalis tanquam jus ſpectatum abuſu vertitur. Ita ſcilicet libertas definitur, qualis obtinet in ſtatu civili, non qualis vi Juris naturæ eſſe debebat, ut ea ſimul includat licentiam in civitate tolerandam, quemadmodum toleranda quoque eſt in ſtatu naturali. Sed demus etiam exemplum legis civilis, cujus ratio deſumta eſt a ſtatu Reip. Romanæ. Naturaliter teſtamentum validum eſt, ſi conſtet de voluntate defuncti expreſſe declarata (§. 994. *part.* 7. *Jur. nat.*): quod ubi per teſtes probari debet, naturaliter ſufficit, ut voluntatem ſuam declaraverit coram duobus teſtibus, vel tot, quot libuerit. Lege civili numerus teſtium determinari poteſt, prouti viſum fuerit ſuperiori (§. 978.). Enimvero quod Jure Romano teſtes ſeptem requirantur, rationem in ſtatu civili Romanorum habet. Etenim olim Romæ teſtamenta in pace fiebant in comitiis calatis coram populo, quod exiſtimarent non poſſe quem a lege de hæredibus ab inteſtato recedere, niſi nova lege in comitiis lata, quam ferre non poterat niſi totus populus in Rep. libera, ſeu ſtatu populari. Hinc voluntatem ſuam declarans rogabat Quirites, ut eam ratam ſervarent. Enimvero cum in comitiis tantum bis in anno condi poſſet teſtamentum, modus alius teſtandi introductus, qui omni tempore fieri poterat, legi duodecim tabularum admodum convenienter, quæ facultatem teſtandi unicuique patrifamilias concedebat, nimirum modus teſtandi per æs & libram, ſeu imaginariam venditionem hæreditatis. Qui hæreditatem emebat, dicebatur familiæ emtor, qui erat hæres & uno nummo hæreditatem

tem emebat hiſce ſolemnibus verbis : Hanc ego familiam, quæ mihi emta eſt hoc ære, æneaque libra, jure Quiritum meam eſſe ajo, & ære libram percutiens id æs teſtatori tanquam venditori dabat. Præter familiæ emtorem itaque ac libripendem aderant quinque teſtes, qui quinque ordines populi Romani repræſentabant, in quos is erat diviſus. Notandum nimirum veteres uſos fuiſſe ære non ſignato, ac ideo pecuniam non numeraſſe, ſed ponderaſſe. Quare venditio fieri non poterat ſine libra. Et quia minime conſultum videbatur, ut hæres nollet, ſe eſſe inſtitutum, ne forte teſtatori inſidiaretur, poſtea familiæ emtor imaginarius hæredem repræſentans adhibebatur. Modus hic teſtandi per ambages cum abrogaretur, numerus teſtium ſeptenarius ex eo retentus. Manifeſtum itaque eſt, rationem numeri ſeptenarii teſtium deſumtam eſſe ex ſtatu civili Romano, conſequenter abſque ratione ſufficiente Jus Romanum in aliis civitatibus attendi. Quamvis enim conſultum videatur, per plures teſtes probari voluntatem defuncti, non tamen ideo neceſſe eſt, ut ſint præciſe ſeptem. Cæterum obſervo, quatenus Jus Romanum rationem habet in ſtatu Romanorum civili, ad idem penitus intelligendum requiri notitiam antiquitatum Romanarum: his enim ignoratis, latent rationes. Atque hinc patet, quinam & quando ſit uſus antiquitatum Romanarum in intelligendo Jure Romano, & quænam leges ex iis demonſtrandæ veniant. In hiſce autem demonſtrationibus facta ſubeunt vicem principiorum, quæ ſumuntur, & quod recte ſumantur autoritate Hiſtoricorum probatur. Quæ vero ex legibus ita demonſtratis conſequuntur, ea ex iiſdem tanquam principiis ſuis, prouti in ſcientiis moris eſt, porro demonſtrantur.

§. 992.

De erroribus circa Jus naturæ in civili condendo vitandis.

Si leges civiles ex naturalibus fieri debent, cavendum eſt, ne errores quidam communes pro Jure naturæ ſumantur. Quodſi enim pro Jure naturæ ſumatur error quidam, cum ea, quæ Jure naturali determinantur, vel naturaliter licita, vel debita, vel illicita ſint (§. 170. *part. 1. Phil. pract. univ.*), lege autem civili ex naturaliter licito fieri poſſit debitum, vel illicitum, aut ex imperfecte debito perfecte debitum (§. 977.), fieri poteſt, ut, dum pro licito ſumitur, quod debitum, vel illicitum (§. 623. *Log.*), ut præcipiatur, quod illicitum, aut prohibeatur, quod debitum (§. 170. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Quamobrem cum ſuperior ferre nequeat leges legibus naturalibus præceptivis ac prohibitivis contrarias, ſeu prohibere non poſſit, quæ lege naturali præcipiuntur, nec præcipere, quæ eadem lege prohibentur (§. 973.); ſi leges civiles ex naturalibus fieri debent, cavendum eſt, ne errores quidam communes, qui propterea, quod communes ſunt, animum ab eo, ad quod attendi debet, facillime avertunt, pro Jure naturæ ſumantur.

Non deſunt in Jure Romano leges complures, quæ hac labe infectæ ſunt, nec ab ea prorſus purgatæ fuerunt, etiamſi ſucceſſive iniquitas earundem temperata fuerit. Exemplo eſt patria poteſtas Romanorum, quæ communi quodam errore imperium parentibus in liberos educandos naturaliter competens (§. 662. *part. 7. Jur. nat.*) cum dominio confundit & patri ſoli tribuitur. Quemadmodum vero dato uno errore ſequuntur plures; ita quoque in legibus Romanis ex erronea poteſtatis patriæ notione multa deducuntur iniqua atque injuſta, quorum nonnulla etiam adhuc paſſim uſu recepta ſunt, ubi Jus Romanum introductum, etiamſi patria poteſtas Romanorum fuerit rejecta. Pertinet huc uſusfructus in bonis liberorum patri ad dies vitæ competens, (*not.* §. 757. *part. 7. Jur. nat.*), ut alia brevitatis cauſa taceamus. A lege naturæ non præter neceſſitatem recedendum in civitate. Quamobrem edicta Prætorum propter æquitatem naturalem, quam ſecuti ſunt, recte laudantur.

§. 993.

De emendatione legum civilium ob errorem in Jure naturæ factarum.

Quoniam cavendum eſt, ne errores quidam communes pro Jure naturæ ſumantur, quando leges civiles ex naturalibus fieri debent (§. 992.); *ſi per inſcitiam temporum errores quidam irrepſerunt in leges civiles, aut quædam ex aliis hac labe infectis per conſequentiam fuerint erutæ, eædem abrogandæ, vel veritati convenienter emendandæ ſunt.*

Ita e. gr. uſusfructus patri in bonis liberorum ad dies vitæ tributus reſtringendus eſt ad tempus educationis & matri quoque concedi poteſt (§. 757. 765. 766. *part. 7. Jur. natur.*), iniquum vero eſt, ſi parentibus concedatur ad dies vitæ, nec ulla ratio valida, quæ matris conditionem dete-

deteriorem facit conditione patris. Similiter recte apud nos abrogata fuit ſervitus, quæ ſervos & ancillas in dominio domini conſtitutos æquiparat jumentis, nec pro perſonis, ſed rebus habet. Potuiſſet tamen retineri, quatenus Juri naturæ conſentanea per ea, quæ *c. 6. p. 7. Jur. nat.*) a nobis demonſtrata ſunt: nec per ſe injuſta ſunt jura de hominibus propriis, quæ paſſim adhuc in Germania vigent, & de operis ruſticorum dominis prædiorum equeſtrium præſtandis, modo non ex accidente vitium quoddam in ea irrepat. Atque ex his, quæ de legibus civilibus hactenus a nobis demonſtrata fuerunt, terminandæ ſunt controverſiæ, a multo tempore agitatæ, num & quatenus jus Romanum apud nos recte recipi potuerit, atque dijudicandæ leges civiles diverſorum populorum, ac per conſequens legum antiquarum Germanicarum. Neque enim ſequitur leges antiquas Germanorum moribus eorum hodiernis quoque convenire, etiamſi olim nihil iniquitatis in ipſis fuerit.

§. 994.

Si actu quodam per leges valido alicui adimitur, quod ex alia lege ſperare poterat; nulla ipſi fit injuria. Etenim ſi actus quidam per leges validus eſt, eodem nihil committitur, quod in ſe illicitum ſit: id quod per ſe patet. Enimvero ſi contingat hoc actu alicui adimi, quod ex alia lege ſperare poterat; tum perinde eſt, ac ſi nihil adeſſet, quod ſperari poſſet, ac per conſequens lex iſta ceſſat. Quoniam itaque is, qui alias aliquid ſperare potuiſſet, ad id, quod ipſi ademtum, jus perfectum adhuc non habet, injuria autem in violatione juris perfecti conſiſtit (§. 859. *part. 1. Jur. nat.*); ſi actu quodam per leges valido alicui adimitur, quod ex alia lege ſperare poterat, nulla ipſi fit injuria. *De eo, quod ex lege quadam ſperari poterat, valide ademto.*

Ita venditione imaginaria Geradæ in foro Saxonico uſitata nulla injuria fit fœminæ, quæ a morte venditricis eam expectabat. Etenim quamdiu fœmina vivit, res ſuas quaſcunque pro lubitu vendere poteſt, cuique voluerit, ea etiam lege, ut rerum venditarum uſumfructum ſibi reſervet ad dies vitæ: immo vendi quoque poſſunt res futuræ. Venditione igitur iſta nulla fit alteri cuidam injuria, quando res venduntur. Quoniam lex de gerada non minuit dominium, ac per conſequens nulla intelligitur, ſi poſt mortem fœminæ, quæ liberos ſexus ſequioris non habet, in bonis ab ea relictis nullæ extiterint res ad geradam ſpectantes; ex lege de gerada nihil quoque capere poteſt fœmina, cui alias gerada debebatur, perinde ac is, cui lege debebatur ſucceſſio in bonis defuncti, ſuccedere nequit, ſi nulla ab eo relinquantur bona. Quamobrem ſi emtor geradæ res ad eam pertinentes poſt mortem venditricis accipit, nihil adimit fœminæ, cui lege gerada debebatur, ſed quod ſuum eſt repetit, conſequenter nec tum injuria ulla committitur. Idem tenendum eſt de venditione imaginaria *Hergevvetti*. Negandum non eſt, leges de gerada & hergevvetto rectius abrogandas eſſe: quamdiu tamen abrogatæ non ſunt, venditio in judicio perfecta abſurda dici nequit, nec rebus ludicris recte accenſetur. Et hactenus quoque venditio vera dicitur, non ſimulata, & omnia obſervanda ſunt, quæ ad venditionem veram per leges requiruntur & ad dominium per eam acquirendum, ne quis eam tanquam actum minime validum impugnare poſſit. Abſit autem, ut tibi perſuadeas, venditionem iſtam committi in fraudem legis, ne ſcilicet geradam, vel hergevvettum acquirat perſona, cui debetur. Id enim tum demum fieret, ſi gerada & hergevvettum intelligerentur ante mortem perſonæ, a qua res ad illam vel hoc ſpectantes acquiruntur: tum vero rerum iſtarum alienatio prohiberi debebat, id quod æque abſurdum foret, ac ſi hæreditatis cauſa rerum, quas quis habet, alienatio prohiberetur.

C A-

Digitized by Google

CAPUT VI.

De officio Superioris, ſive Rectoris Civitatis, & Subditorum.

§. 995.

Officium generale Rectoris civitatis.

O*Mnis Rector civitatis bene regere debet Remp.* Etenim in Rectorem civitatis imperium omne ea lege translatum intelligitur, ut non exerceatur, niſi ſaluti publicæ convenienter, ſive abſolutum fuerit atque ſummum, ſive quocunque modo limitatum (§. 88.). Quamobrem cum is recte, ſeu bene imperet, ſeu civitatem regat, ſi ea facit, quæ ad bonum publicum promovendum requiruntur, male autem imperet, ſi ea facit, quæ bono publico adverſantur (§. 85.); omnis Rector civitatis bene regere debet Remp.

Rector civitatis perſona moralis eſt, quæ determinatur per jura & obligationes ipſius (§. 70. *part. 1. Jur. natur.*). Quemadmodum itaque jus imperium civile eſt, quo gaudet Rector civitatis, in ipſum translatum, ut id exerceat (§. 42.); ita obligatio, quæ in eundem cadit, eſt neceſſitas exercendi imperium, conſequenter civitatem regendi (§. 218. *part. 7. Jur. nat.*). Et quoniam ſalus publica in civitate ſuprema lex eſt (§. 86.); ex ea quoqua metienda eſt regendi obligatio. Quamobrem non regere debet Remp. pro lubitu, ſed prouti ſalus publica exigit. Ita ſcilicet demum ſatisfacit officio ſuo.

§. 996.

Qualis eſſe debeat intellectus & voluntas rectoris civitatis.

Quoniam *Rector civitatis* bene regere debet Remp. (§. 995.), hoc vero fieri nequit, niſi & norit, quænam ad Remp. bene regendam requiruntur, & velit ea facere, in quibus bonum regimen conſiſtit; ideo *inſtructus eſſe debet ſcientia eorum, quæ ad bonum regimen requiruntur, & voluntatem habere conſtantem ac perpetuam nonniſi ea faciendi, quæ ad bonum regimen ſpectant.*

Non ſufficit noſſe, quomodo bene regatur Reſpub. ſed neceſſe etiam eſt, ne deſit bene regendi voluntas. Defectus intellectus in cauſa eſt, ut ex ignorantia male regatur: defectus voluntatis vero, ut male regatur ex propoſito. Sane non alia de cauſa introductæ ſunt monarchiæ & ariſtocratiæ, quam quod hoc pacto facilius præcaveri poſſe viſum eſt, ne ex ignorantia male regatur civitas; Reſp. autem mixtæ, quod hoc pacto facilius Reip. proſpici poſſe viſum eſt, ne defectu voluntatis jure ſuo abutatur ſuperior & male civitatem regat.

§. 997.

De educatione eorum, qui ad regimen adſpirare poſſunt.

Cum Rector civitatis inſtructus eſſe debeat ſcientia eorum, quæ ad bonum regimen requiruntur, & voluntatem habere conſtantem ac perpetuam nonniſi ea faciendi, quæ ad bonum regimen ſpectant (§. 996.); *in regno ſucceſſorio qui ſpem ſuccedendi habent, & in Ariſtocratia, qui ad regimen adſpirare poſſunt, ita educandi ſunt, ut ſcientia eorum, quæ ad bonum regimen requiruntur, acquirant, & voluntas non faciendi, niſi quod rectum eſt, conſtans & perpetua efficiatur*, conſequenter *curæ cordique eſſe debet Regibus in regnis ſucceſſoriis & optimatibus in Ariſtocratia, ut illi, ad quos poſt fata eorum imperium civile, ſeu jus regendi civitatem devolvetur, bene educentur, hoc eſt ita, ut ad civitatem bene regendam evadant apti.*

Non ſufficit, ut Rex præſens civitatem bene regat; ſed idem curæ habere debet, ut etiam ea poſt fata ſua bene regatur. Malum regimen ſucceſſorum, ſi neglectus educationis in cauſa fuerit, recte imputatur iis, qui in præſenti civitatem regunt. Culpa enim non vacant, qui in educatione ſucceſſorum diligentiam ſuam deſiderari paſſi ſunt. Immo non concipi poteſt volun-

voluntas conſtans & perpetua bene regendi Remp. qualis in Rectore civitatis requiritur (§. *996.*), niſi idem velit, ut perpetuo floreat Reſp. conſequenter pro virili conferat, quicquid hac in parte a ſe proficiſci poteſt.

§. 998.

De conſilio prudentum ad bonum regimen requiſito. Similiter cum *Rector civitatis* inſtructus eſſe debeat ſcientia eorum, quæ ad bonum regimen requiruntur (§. *996.*), fieri autem non poſſit, ut omnia negotia publica ac ea inprimis, quæ ad decernendum in præſenti, ſupponenda ipſi ſint intime perſpecta, prouti abunde patet ex iis, quæ de Rep. conſtituenda demonſtrata ſunt integro capite tertio admodum prolixo; ideo *uti debet relatione ac conſilio virorum prudentum, quorum alii in hoc, alii in alio negotiorum genere excellunt.*

Ad bonum regimen non modo requiritur theoria, verum etiam praxis, quæ in theoriæ applicatione ad caſus obvios conſiſtit. Ita non ſufficit noſſe, judices conſtituendos eſſe legum peritos, viros bonos & impartiales (§. 541.); ſed quando judex actu conſtituendus, conſtare etiam debet, num hæc, vel iſta perſona habeat prædictas qualitates. Quamobrem ſi vel maxime ſupponas, Rectorem civitatis omnem negotiorum publicorum theoriam animo comprehendiſſe; nondum tamen inſtructus eſt notitia ſingularium, ſine qua veritates generales, quas theoria ſuppeditat, rite applicari nequeunt. Sine recta autem applicatione theoriæ fieri non poteſt, ut actu bene regatur. Accedit quod in cauſis dubiis & quando non uno modo quid fieri poteſt, oculi, quemadmodum dicitur, plus videant, quam oculus, & rationum in contrarias partes allatarum ponderatione rectius pateſiat, quid utiliter decerni debeat. Quemadmodum itaque unuſquiſque in iis, quæ per ſe noſſe nequit, aliorum conſilio ac relatione uti debet; ita nihil ſingulare eſt, ſi idem facere tenetur Rector civitatis.

§. 999.

Conſiliarii quinam ſint. *Conſiliarii* dicuntur, quorum relatione atque conſilio Rector civitatis utitur in gubernanda Rep. Dividuntur in diverſas ſpecies pro diverſitate negotiorum, ad quæ conſilium ipſorum adhibetur. Sed eam diviſionem in præſenti inſuper habemus. Generalis diviſio eſt in actuales & titulares. *Conſiliarius actualis* eſt, cujus conſilio actu utitur Rector civitatis: *Titularis* autem *conſiliarius* eſt, cui ſolum nomen conſiliarii tributum augendæ dignitatis cauſa.

Quid de conſiliariis titularibus tenendum ſit, patet ex iis, quæ de dignitatibus civilibus ſupra demonſtrata ſunt (§. *766. & ſeqq.*). Quid ſuadeat prudentia civilis, ſuo loco declarandum.

§. 1000.

Quales eſſe debeant conſiliarii. Quoniam Rector civitatis relatione atque conſilio conſiliariorum uti debet in Rep. gubernanda (§. 999.); *neceſſe eſt ut conſiliarii non modo negotia habeant perſpecta, de quibus conſilium dare debent, verum etiam ut fideliter omnia referant, quæ in caſu præſenti attendenda ſunt*, conſequenter *eſſe debent rerum, ad quas adhibentur, periti, prudentes* (§. 257. *p.* 1. *Jur. nat.*), *& viri boni* (§. 967. *part.* 5. *Jur. nat.*), ac per conſequens *veritatis amantes* (§. 971. *part.* 5. *Jur. nat.*).

Quemadmodum Rector civitatis Conſiliariis carere nequit (§. 998.); ita quoque fieri nequit, ut bene gerat Remp. niſi conſiliarii tales ſint, quales eſſe debent, nimirum eorum, quæ ad bonum regimen requiruntur, intelligentes & ſalutis publicæ amantes. Inanem operam ſumit, quicquid tandem moliatur, niſi conſiliarii, vel in genere omnes, per quos regere tenetur Rempub. eandem cum ipſo habeant voluntatem & ad recte fungendum miniſterio ſint apti. Malum regimen magis conſiliariis, atque miniſtris, quam Rectori civitatis imputandum, qui non modo animum Rectoris corrumpunt, verum etiam illæſo animo Rectoris Remp. peſſumdant.

Google

§. 1001.

De miniſtrorum adulatione non ferenda. Quia conſiliarii veritatis amantes eſſe debent (§. 1000.), & Rector civitatis relationi ipſorum fidem habere tenetur (§. 999.); *conſiliarii nil quicquam celare, & ab omni adulatione procul abeſſe debent, ipſe autem Rector civitatis neminem magis, quam adulatorem averſari debet* (§. 892. *part.* 1. *Jur. nat.*).

Adulatio nullibi frequentior, quam in aula: ſed peſtis revera Reip. eſt, quam cane & angue pejus fugere debet Rector civitatis, ſi ſalus publica ipſi curæ cordique eſt ac ſtatum civitatis corrumpi nolit. Adulatores non ſuadent, nec diſſuadent ex animi ſui ſententia, ſed unum omnium officium, una contentio eſt, ut *Seneca* verba lib. 6. de benef. cap. 30. mea faciam, quis blandiſſime fallat.

§. 1002.

De conſiliis diſcernendis. Cum *Rector civitatis* uti teneatur conſilio aliorum in Rep. gubernanda (§. 999.), Remp. vero bene regere debeat (§. 995.); *ſibi cavere debet, ne malum conſilium ſequatur*, conſequenter *conſilia, quæ dantur, probe diſcernere tenetur*.

Nec ſibi, nec aliis nimium fidit Rector civitatis prudens. Quamvis enim alienæ ſententiæ non indigens videatur; aliorum tamen conſilium haud raro detegit ea, quæ tecta ipſi manſiſſent ut rectius per ſe ſtatuere poſſit. Non raro vero etiam contingit, ut fallantur & fallant, qui conſilium dant. Ne igitur conſilium eorum temere ſequatur, non minus diſpiciendum eſt, num forte fallantur, quam num fallant. Quomodo vero fieri poſſit, ut tam circumſpectus ſit in conſiliis admittendis, ad prudentiam civilem pertinet.

§. 1003.

Rectorem civitatis omni virtute excellere debere. *Rector civitatis omni virtute excellere debet*. Etenim Rectori civitatis curæ eſſe debet, ut ſubditi ſint virtute prædicti, ne a virtutis tramite ad vitia deflectant, & qui deflectunt a vitiis revocentur & in viam rectam reducantur (§. 456.). Enimvero exemplo noſtro alios virtutes docere & ad earum ſtudium incitare debemus (§. 639. *part.* 1. *Jur. nat.*). Quamobrem etiam Rector civitatis exemplo ſuo ſubditos virtutes docere & ad earum ſtudium incitare debet. Quoniam vero hoc fieri nequit, niſi ipſe virtuti omni deditus ſit (§. 250. *part.* 2. *Phil. pract. univ.*); Rector civitatis omni virtute præditus eſſe debet. Et quoniam exemplum tanto fortius incitat ad imitandum, quanto illuſtrius, Rector autem civitatis exemplo ſuo ſubditos ad virtutis ſtudium incitare debet, *per demonſtrata*; idem omnino omni virtute excellere debet.

Oſtenditur etiam per indirectum hoc modo. Ponamus Rectorem civitatis vitiis eſſe deditum. Cum longa experientia dudum exploratum ſit, non modo homines in agendo alios imitari, verum etiam ſubditos ad exemplum Rectoris civitatis componi, nec idem a ratione alienum ſit, quia plerique hominum in actionibus ſuis empirici ſunt, ſaltem maxima ex parte, ac per conſequens alios imitantur (§. 205. *part.* 2. *Jur. nat.*), nec minus in propatulo ſit, homines vitia ſua aliorum, præſertim ſe ſuperiorum, ſeu dignitate præcellentium exemplo tueri; ſubditi in vitia labentur, quibus Rectorem civitatis delectari norunt, & ejus exemplo eadem tuebuntur. Quoniam itaque Rectori civitatis curæ eſſe debet, ne ſint vitiis, ſed virtuti dediti (§. 456.); ipſe quoque vitiis deditus eſſe non debet, ſed virtuti.

Quanta ſit vis exempli Rectoris civitatis, ab antiquiſſimis temporibus obſervatum eſt. Hinc dudum invaluit illud pervulgatum: Regis ad exemplum totus componitur orbis. Et in proverbium abiit: Qualis Rex, talis grex. Si ſubditorum mores emendare velit ſuperior, ſuos ante emendet neceſſe eſt. Maxime hoc urget *Confucius*, rerum civilium expertiſſimus & virtutis cultor ſincerus ac ſtrenuus. Si Rex odio proſequitur vitia, virtutem amat; qui ei placere ſtudent in aula ſtatim a vitiis ſibi temperabunt & virtuti ſtudebunt. Fama virtutis regiæ & ejuſdem in aula effectus extemplo ſtrenue toto regno diſcurret ac ad imitationem trahet eos,

qui

Digitized by Google

qui officiis publicis finguntur. Horum deinde exemplum imitabuntur, qui hiſce placere ſtudent, ac ei deinceps ſe addent ceteri, ut quos non amor virtutis, ſaltem verecundia arceat a vitiis. Cum maxime interſit Reip. ſubditos eſſe virtuoſos & vitia odio proſequi; Rectori quoque civitatis maxime curæ cordique eſſe debet, ut in omni virtutum genere emineat. Et quemadmodum ſolæ virtutes ſunt, quæ exiſtimationem, laudem atque honorem verum pariunt (§. 549. *p.* 1. *Jur. nat.*); ita fama non ſolius regni ambitu contenta, ſed ad exteras quoque nationes perlata apud omnes gentes in exiſtimationem ſummam veniet Rector civitatis & ubivis terrarum maxima erit ejus autoritas. Exemplo in ſacris literis eſt *Salomo*, 1. Reg. IV. 34. 2. Paralipom. 1. *& ſeqq.* Virtutibus intellectualibus & moralibus verum Majeſtatis ſuæ ſplendorem obtinet Rector civitatis, quem pompa afferre nequit, eundem potius obſcurans & inquinans, ſi vergat in detrimentum Reip. Abjecte nimis de majeſtate regia ſentiunt, qui eam ſolo luxu metiuntur, in Rep. non tolerando (§. 733.).

§. 1004.

De amore virtutis & odio vitiorum.

Quoniam Rector civitatis omni virtute excellere debet (§. 1003.), virtuoſus autem virtutem amat (§. 351. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*), vitium odit (§. 368. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*); *Rector* quoque *civitatis virtutem omnem amare, vitium odiſſe debet*, conſequenter *virtutibus eminentes præmiis decorare & quanti eos faciat occaſione quavis oblata palam prodere debet*.

Præmia debentur virtuti & ſi iis virtus decoratur, ſignum amoris virtutis in dante ſunt & liberalitatem ejus vere produnt (§. 119. 250. *p.* 4. *Jur. nat.*), ac ideo ad exiſtimationem hominum dimanant, danti magis honorifica, quam accipienti. Ceterum non modo ideo virtutes omnes tam intellectuales, quam morales colere debet Rector civitatis, quia vitium unum virtutibus ceteris labem infert; verum etiam quia virtus nulla eſt, quæ non in bonum regimen influat, ad quod populo ſuo obligatur (§. 995.).

§. 1005.

De cura circa educationem Principum quoad virtutem.

Quoniam Rector civitatis omni virtute excellere debet (§. 1003.), *qui* vero *in regno ſuccedendi ſpem habent, vel ad regimen civitatis adſpirare poſſunt*, ita educandi ſunt, ut ad bonum regimen ſint apti (§. 997.); *a teneris virtuti omni aſſuefieri debent, omnique ſollicitudine cavendum, ne ætas tenera vitio quodam contaminetur.*

Vera virtus, quæ non ſaltem ſpeciem ejus mentitur, rara eſt, multoque rarius, ut omnes virtutes una uni inſint, utut defectus unius non permittat ceteras eſſe omni ſuo numero abſolutas. In fortuna regia conſtitutis plures inſidiæ ſtruuntur eidem, a quibus homines ceteri liberi ſunt. Quamobrem neceſſe eſt, ut ea altiores in iis radices agat, quam in aliis. Hinc facile intelligitur, quanta animi ſollicitudine opus ſit in educatione Principum, ut fiant virtuoſi.

§. 1006.

De pietate Rectoris civitatis.

Similiter quia Rector civitatis omni virtute excellere debet (§. 1003.), virtus autem facilius acquiratur & conſervetur, ſi cum ea pietas conjungatur (§. 344. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*), ac inprimis timor Dei virtutes omnes uno vinculo inter ſe jungat & copulet (§. 1177. *part.* 1. *Jur. nat.* & §. 321. 284. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*); *Rector civitatis pietate excellere debet, ac inprimis Deum timere.*

Pietas inſtillat amorem virtutis ac ideo ejus ſcientiam ſupponit. Sed talia ex inſtituto enucleanda ſunt in philoſophia morali. Beata eſt Reſp. quæ Regem habet virtuoſum & pium.

§. 1007.

De ſapientia & prudentia Rectoris civitatis.

Rector civitatis ſapiens ac prudens eſſe debet. Imperium enim civile ita exercere debet, ut bonum publicum, quantum fieri poteſt, promoveatur (§. 809.). Quamobrem bonum publicum finis eſt, ad quem tendere debent omnes actus ad imperii ci-

Digitized by Google

vilis exercitium ſpectantes (§. 932. *Ontol.*), & hi eſſe debent media, per quæ finis iſte obtinetur (§. 937. *Ontol.*). Quamobrem cum ſapientiæ ſit eligere media ad finem ducentia & fines particulares ita ſibi invicem ſubordinare, ut propiores fiant media remotiorum (§. 678. *Pſych. rat.*); Rector civitatis ſapiens eſſe debet. *Quod erat unum.*

Enimvero quoniam vix ullibi plures ſeſe offerunt circumſtantiæ, quarum in exequendis ſapienter decretis habenda eſt ratio, quam in negotiis publicis, id quod a poſteriori ſumitur, prudentiæ autem eſt rationem habere circumſtantiarum alienarum præſentium in exequendis iis, quæ ſapienter decreta fuerunt (§. 257. *part. 1. Jur. nat.*); Rector civitatis prudens eſſe debet. *Quod erat alterum.*

Sapientia & prudentia ſunt virtutes intellectuales. Rector igitur civitatis cum omni virtute excellere debeat (§. 1003.), ſapientia quoque & prudentia excellere debet. ed diſertius demonſtrandum erat, eundem ſapientem ac prudentem eſſe debere, ut tanto evidentior eſſet utriuſque virtutis in eodem neceſſitas & cur neutra carere poſſit, ratio eſſet manifeſta. Sapientia atque prudentia maxime commendant Rectorem civitatis & ſplendorem dignitati ejus aderunt cum apud ſuos, tum apud exteros.

§. 1008.

De conſiliariorum ſapientia & prudentia. Quoniam Rector civitatis ſapiens ac prudens eſſe (§. 1007.), in iis autem, ubi ſibi ſolus non ſufficit, conſilio virorum in negotiorum quovis genere excellentium uti (§. 998.) debet, hi vero conſiliarii ſunt (§. 999.); *Rector civitatis in quovis negotiorum genere conſiliarios habere debet ſapientes ac prudentes.*

Conſiliariorum ſapientia & prudentia Rectori civitatis accreſcit, ut perinde ſit ac ſi eam per ſe poſſideret. Et quoniam conſiliarii referre debent, quæ in caſu præſenti attendenda (§. 1000.), conſequenter facta, quæ in deliberando ac decernendo requiruntur, horum oculis ipſe videre tenetur; vix proderit eidem propria ſapientia atque prudentia, niſi illorum ſapientia & prudentia juvetur, ſaltem non ſufficit, ne ab itinere ſapientiæ atque prudentiæ ſubinde exorbitet.

§. 1009.

De amore populi. *Rector civitatis amare debet populum ſuum.* Etenim Rector civitatis ea facere tenetur, quæ ad bonum publicum promovendum requiruntur, ea vero non facere, quæ eidem adverſantur (§. 84.). Quamobrem cum bonum publicum ſit commune bonum totius civitatis (§. 23.), ac ideo populi univerſi (§. 5.); ideo curæ habere debet, ne populo ſuo quicquam deſit bonum, & ne malo ullo affligatur. Quamobrem cum ex bono voluptatem (§. 558. *Pſych. empir.*), ex malo tædium percipiamus (§. 569. *Pſych. empir.*); voluptatem populi appetere, tædium vero ejus averſari debet. Quoniam itaque alterum amat, qui voluptatem ipſius appetit (§. 650. *Pſych. empir.*), & per conſequens tædium ejus averſatur, utpote voluptati contrarium (*not.* §. 518. *Pſych. empir.*); Rector civitatis populum ſuum amare debet.

Superius jam oſtendimus, Rectorem civitatis ſubditos amare ac diligere debere tanquam ſeipſum, ſeu ut homo æque homines (§. 276.); hic vero demonſtrandum erat, eundem quoque tanquam Rectorem civitatis populum qua populum amare debere, ut tanquam officium ipſi proprium ſpectetur amor populi ſui, quod locum haberet, etiamſi amor univerſalis omnium hominum nullus eſſet. Duplex igitur datur obligatio amandi ſubditos, quæ tanto fortior eſt, quanto plura motiva ſunt amoris ex diverſo fonte profluentia.

§. 1010.

Quomodo felicitatem ſpectare debeat. Quoniam Rector civitatis populum ſuum, hoc eſt, ſubditos qua ſubditos amare debet (§. 1009.); qui vero alterum amat, ex ejus felicitate voluptatem percipit (§. 633. *Pſych. empir.*); *Rector civitatis ex felicitate populi ſui voluptatem percipere debet.*

Digitized by Google

debet, & quia qui alterum amat, ex ejus tædio ipſemet tædium percipit (§. 642. *Pſych. empir.*) & eundem conſiderat tanquam ſeipſum (§. 659. *Pſych. empir.*); *ex tædio populi ſui tædium percipere ac eundem tanquam ſeipſum conſiderare*, conſequenter *felicitatem ſuam felicitati populi ſui non contradiſtinguere, ſed tanquam unam communem conſiderare debet.*

Amor populi ad bonum regimen maxime neceſſarius, & is demum Rector civitatis bonus eſt, qui populum ſuum amat: alias enim felicitatem populi parum curabit, nec volet eum eſſe ſalvum niſi propter ſe. Imperium ideo degenerabit in herile (§. 264.), & hoc in poteſtatem dominicam abibit, quæ ſubditos tanquam ſervos conſtituit in dominio ſuperioris: id quod quam ſit adverſum bono regimini, noſtrum in præſenti non eſt exponere diſertius. Id unice adhuc obſervamus, jus ſuperioris eminens in perſonam, & res ſubditorum verti in ordinarium, nec ad neceſſitatem Reip. ſed utilitatem ſuperioris reſtringi, ita ut non amplius ſalus Reipub. ſed utilitas ſuperioris ſuprema lex ſit, quæ ſi ab illa ſeparetur, Reſp. florere nequit, ſed ſenſim ſenſimque labefactatur.

§. 1011.

De non confundenda ſummitate imperii cum poteſtate arbitraria.

Rector civitatis ſummitatem imperii non debet confundere cum poteſtate arbitraria. Qui enim imperium ſummum habet, in exercitio imperii prorſus liber eſt, nec ulli hominum rationem reddere tenetur, quomodo imperio utatur (§. 46.). Enimvero cum imperium civile ita exerceri debeat, ut bonum publicum, quantum fieri poteſt, promoveatur (§. 809.); ſummitas imperii non dat jus ſine ulla reſtrictione faciendi quod libet, conſequenter licentiam regendi Remp. (§. 150. *part. 1. Jur. nat.*), ſed tantummodo judicio Rectoris civitatis relinquit, quomodo bonum publicum promoveatur (§. 89.). Quamobrem cum poteſtatem arbitrariam ſibi arrogans, eam non metiatur ex fine civitatis, ſeu bono publico, ſed independenrem facit ab omni lege, conſequenter etiam a ſalute publica, quæ ſuprema lex eſt (§. 86.); independentiam a voluntate alterius confundit cum independentia ab hac ſuprema lege. Rector igitur civitatis ad bene regendum Remp. obligatus (§. 995.); ſummitatem imperii cum poteſtate arbitraria confundere minime debet.

Alia omnino eſt independentia in agendo a voluntate alterius, alia independentia ab omni lege. Illa libertas eſt (§. 153. *part. 1. Jur. nat.*); hæc licentia (§. 150. *part. 1. Jur. nat.*). Illa non tollit obligationem naturalem (§. 159. *part. 1. Jur. nat.*), conſequenter nec legem naturæ, unde venit (§. 141. *p. 1. Phil. pract. univ.*); cum hac vero lex nulla conſiſtit (§. 164. *p. 1. Jur. nat.*). Quemadmodum manifeſta eſt differentia inter libertatem, quæ homini natura competit (§. 146. *part. 1. Jur. nat.*), & licentiam, quæ eum facit exlegem (§. 165. *part. 1. Jur. nat.*); ita quoque non minus manifeſta eſt differentia inter ſummitatem imperii civilis & poteſtatem civilem arbitrariam. Neque enim iſta niſi ſpecies quædam eſt libertatis; hæc vero ſpecies licentiæ. Quemadmodum vero eſſe exlegem repugnat eſſentiæ atque naturæ hominis (§. 167. *part. 1. Jur. natur.*), conſequenter licentia eidem repugnat; ita etiam eſſentiæ Rectoris civitatis, quippe cujus perſona determinatur per imperium civile atque obligationem idem exercendi (§. 70. *part. 1. Jur. nat.* & §. 42. 809. *h.*), repugnat poteſtas arbitraria. Quemadmodum vero libertas facile confunditur cum licentia, quia liber in agendo a ſua, non vero ab aliena voluntate dependet, quia non attenditur voluntatem lege naturali regi; ita ſimiliter ſummitas imperii facillime confunditur cum poteſtate arbitraria, quia imperium ſummum habens a ſua, non alterius cujuſdam voluntate dependet, quod non attendatur voluntatem regi lege ſuprema civitatis, quæ ſalus publica eſt (§. 86. 809.), & imperium metiendum eſſe ex fine ejuſdem (§. 30. 32.), nec idem ſi vel maxime abſolutum atque ſummum ſpectetur aliter alicui competere poſſe, niſi ut exerceatur ſaluti publicæ convenienter (§. 88.). Neceſſe igitur eſt, ne Rector civitatis in diſtinguenda poteſtate arbitraria a ſummitate imperii acumen ſuum deſiderari patiatur. Qui hanc cum illa confundit, a boni regiminis tramite facillime deflectit & utilitati propriæ cum detrimento populi, ſeu ſubditorum inhians tandem & propriam convellit.

§. 1012.

De cauſis hujus confundendi imperii

Quoniam *Rector civitatis* ſummitatem imperii non debet confundere cum poteſtate arbitraria (§. 1011.); *neceſſe eſt, ut probe cognoſcat ea, quæ ad confundendum imperii*

fuſionis cognoſcendis & evitandis. *rii ſummitatem cum poteſtate arbitraria eum adducunt, & omni animi ſollicitudine ac contentione ſcopulos hosce evitare ſtudeat.*

Multo difficilius eſt Principi evitare confuſionem ſummitatis imperii cum poteſtate arbitraria, quam homini privato confuſionem libertatis cum licentia, quia pluribus tentationibus expoſitus, quæ partim ab ipſo, partim ab aliis veniunt. Quamobrem tanto magis eidem curæ cordique eſſe debet, ut in cognitionem cauſarum iſtius confuſionis penetret, & impedimenta iſta boni regiminis removeat: nihil enim bono regimini magis adverſatur iſta confuſione, a quo regimine vera Rectoris civitatis felicitas & ſtabilis utilitatis ſuæ fundamenta unice dependent. Enimvero in ſeductiones iſtas inquirere & quomodo eas evitare poſſit Rector civitatis oſtendere, ad Politicam ſpectat.

§. 1013.

De odio adulationis & amore ſinceritatis. Quia Rector civitatis ea cognoſcere debet, quæ ad confundendum imperii ſummitatem cum poteſtate arbitraria eum ſeducunt, & ſeductiones iſtas ſtudioſe evitare (§. 1012.), adulatorum vero maxime intereſt, ut ſummitas imperii cum poteſtate arbitraria confundatur, cum ſub prætextu ejus, quod Rectoris civitatis intereſt propriæ utilitati ſerviant cum detrimento ſubditorum; *Rector civitatis adulatores ab hominibus ſinceris diſcernere, nec quicquam magis quam adulationem odiſse, nil quicquam magis quam ſinceritatem amaſse debet.*

Oſtendimus jam in ſuperioribus, adulatores Rectori civitatis exoſos eſſe debere (§. 1001.); ſed cum hic nova emergat ratio, ob quam id fieri debeat, id denuo inculcari non pro nuda repetitione antea jam dictorum habendum. Aliud nimirum eſt antea dicta repetere, aliud vero quæ jam demonſtrata ſunt aliter denuo demonſtrare. Et id in moralibus inprimis utile eſt, ubi rationes plures non modo fortius movent voluntatem, ut facias, quod fieri debet, verum etiam una eandem determinat, quæ per alias determinari minime poterat.

§. 1014.

De neceſſitate cognitionis jurium majeſtaticorum. *Rectori civitatis jura majeſtatica probe perſpecta eſse debent.* Exercere enim debet Imperium civile (§. 42.). Quamobrem cum jura majeſtatica ſint, quæ ad imperium civile ejuſque exercitium pertinent (§. 207.), nemo autem jus aliquod exercere poſſit, niſi quod ipſi fuerit cognitum; Rectori quoque civitatis jura majeſtatica cognita eſſe debent. Et quoniam ſummitatem imperii cum arbitraria poteſtate confundere minime debet (§. 1011.); jura majeſtatica eidem probe perſpecta eſſe debent.

Facile patet, fieri haudquaquam poſſe, ut bene regat Rempub. qui jura majeſtatica perſpecta minime habet. Etenim ſi quæ ignorat, ea negliget, quæ facere debebat: ſi vero plus ſibi arrogat, quam convenit, faciet quæ facere non poterat, nec debebat. Et niſi jura ſingula intime fuerint perſpecta, nunc non uſu, nunc abuſu jurium ſibi competentium peccabit. Maxime igitur neceſſaria eſt Rectori civitatis jurium majeſtaticorum cognitio. Non ſufficit habere animum bene imperandi; ſed neceſſe etiam eſt, ut conſtet Rectori civitatis, quouſque jus ſuum extendatur: alias ſibi perſuaderi patietur, ut ea faciat, vel non faciat, quæ intentioni ſuæ e diametro adverſantur. Idem nimirum contingit, quod accidit illis, qui cum maxime diſpoſitum poſſideant animum ad faciendum, quod bonum & rectum eſt, ignorantia legum naturalium ea faciunt, quæ lege naturali prohibentur, & omittunt, quæ eadem præcipiuntur, vel religioni ſibi ducunt facere, quod eadem lege permiſſum, immo alios damnant, qui faciunt quod rectum eſt, vel licitum. Boni Principis voluntate non magis abutuntur miniſtri parum fideles & adulatores, quam ſi ipſe jura ſua non ſufficienter cognita atque perſpecta habet. Nec ipſi proderit virtus ſua, ſi cum ignorantia jurium ſuorum fuerit conjuncta, nec conſilia recta a perverſis diſcernet: id quod tamen quam maxime fieri debet.

§. 1015.

De cognitione jurium majeſtatico. Quoniam Rectori civitatis jura majeſtatica probe perſpecta eſſe debent (§. 1014.), in gubernanda autem Rep. uti debet conſilio virorum prudentum (§. 998.), quod ſequi

Digitized by Google

ſequi nequit, ſi fuerit juribus iſtis adverſum; ideo *neceſſe eſt*, *ut* etiam his, hoc eſt, *Conſiliariis* (§. 999.), *jura majeſtatica probe perſpecta ſint.* *rum in conſiliariis requiſita.*

Conſilium alteri dare nequit, niſi qui jus, quo agere debet, habuerit perſpectum: alias enim contingit jus converti in licentiam, & imperii ſummitatem in præſenti caſu in poteſtatem arbitrariam, a qua tamen confuſione ſibi cavere debet Rector civitatis (§. 1012.). Jus itaque publicum univerſale, in quo jurium majeſtaticorum ſcientia traditur, ignorare nequit, qui Rectori civitatis a conſiliis eſſe debet. Neque enim ſufficit notitiam habere ejus tantummodo juris, ad cujus exercitium ſpectat negotium, de quo conſilium datur, cum jura omnia inter ſe ita connexa ſint, ut uſus rectus unius pendeat ab aliis. Juribus ſingulis non ita utendum eſt, ut uſu unius aliquid committatur, quod alteri cuidam adverſatur. Sane qui non omnem jurium majeſtaticorum complexum ſatis perſpexit, is jus unum, ad cujus exercitium præſens negotium ſpectat, inſcius in poteſtatem arbitrariam convertit, ut juri tribuat, quod licentiæ erat tribuendum, nec ipſi proderit omnis virtus reliqua, quæ bonam efficit voluntatem, nec proderit amor veritatis, ſi quid ſit verum ignoretur. Qui ergo Rectori civitatis a conſiliis eſſe vult in gubernanda Rep. is animum appellere debet ad ſcientiam Juris publici univerſalis certo perſuaſus, ſe ſine ea omnes muneris ſui partes recte adimplere minime poſſe.

§. 1016.

Si imperium civile legibus fundamentalibus fuerit circumſcriptum; Rectori civitatis eædem probe perſpectæ eſſe debent. Rector enim civitatis in exercitio imperii adſtringitur ad legum fundamentalium obſervantiam (§. 77.). Quamobrem cum leges obſervare non poſſit, niſi eas habeat perſpectas, quod per ſe patet; ſi imperium civile legibus fundamentalibus fuerit circumſcriptum, Rectori civitatis eædem probe perſpectæ eſſe debent. *De cognitione legum fundamentalium quoad Rectorem civitatis.*

Per leges fundamentales diminuitur Jus Rectoris civitatis, & ita oritur Jus publicum particulare huic civitati proprium, quippe quod ex Jure publico univerſali non abſimili modo efficitur, quo antea jus civile ex naturali effici oſtendimus. Finis autem Juris publici particularis eſt, ne Rector civitatis jure ſuo facile abutatur in præjudicium civium & ut facilius præcaveatur, ne imperii ſummitas cum poteſtate arbitraria confundatur, cum confuſio iſta facillime fiat tandemque in morem abeat.

§. 1017.

Quoniam Rectori civitatis leges fundamentales, ſi quæ dantur, probe perſpectæ eſſe (§. 1016.), in gubernanda autem Rep. uti debet conſilio virorum prudentum (§. 998.), quod ſequi nequit, ſi illis fuerit adverſum (§. *cit.*); ideo *neceſſe eſt*, *ut* etiam his, hoc eſt, *Conſiliariis* (§. 999.), *leges fundamentales*, *ſi quæ dantur*, *probe ſint perſpectæ.* *De eadem quoad conſiliarios.*

Eadem neceſſitas, quæ urget ſcientiam Juris publici univerſalis (*not.* §. 1015.), urget quoque notitiam Juris publici particularis. Enimvero non eſt, quod exiſtimes, minime opus eſſe, ut tam Rector civitatis, quam illi, quos ad conſilium adhibet, Jus publicum tam univerſale, quam particulare habeant cognitum atque perſpectum. Quodſi enim ponamus Rectori abunde conſtare, quale ſit jus ſuum & quouſque pateat: ipſum conſilia eidem adverſa a conformibus diſcernere; ſi vero eadem notitia fuerit conſiliariis, eoſdem conſilia ſua illi conformare poſſe. Sufficere itaque Juris publici univerſalis & particularis ſcientiam atque notitiam ex una ſaltem parte. Etenim Rector civitatis non cœco impetu ſequi debet conſilium, ut ejus fiducia faciat, quicquid facit (§. 1002.), & imprudentiæ eſt adhibere in conſilium eum, qui ad maturum dandum aptus non eſt. Rector civitatis, cui regimen bonum & rectum curæ cordique eſt, non ita fidit perſpicientia propria, ut contemnat alienam; nec ita acquieſcit in aliena, ut propriis oculis videre nolit. Si quid de negotiis publicis decernendum, prima de Jure conſultatio eſt, altera num expediat. Rectum conſilium utramque ſupponit, nec ſine utraque dari ac diſcerni poteſt. Sapientem & bonum virum requirit omnis deliberatio & conſultatio; ſapientia vero non minus juris, quam utilitatis ſcientiam exigit. Quamvis enim vulgo exigua ſapientia regi dicatur Mundus, magna tamen regi debet, ne fortunæ ancipiti committatur, quod certa ratione expediendum.

§. 1018.

Digitized by Google

§. 1018.

De providentia Rectoris civitatis circa habilitatem eorum, quibus officia publica conferenda. *Rector civitatis providere debet, ne deſint ad quodvis officiorum publicorum genus habiles.* Officium enim publicum nemini conferri debet, niſi qui habilis eſt (§. 890.). Quamobrem neceſſe eſt, ut, ſi quod vacet, non deſint ad idem recte curandum habiles. Quoniam itaque jus officia publica conferendi Rectori civitatis competit (§. 886.) & ipſe per eos, qui iiſdem funguntur, civitatem regit (§. 885.); ipſius omnino eſt providere, ne deſint ad quodvis officiorum publicorum genus habiles.

Rectoris civitatis eſt non modo curare præſentia, ſed etiam providere futuris, ut & ipſe, quamdiu Remp. adminiſtrat, præſentia rite curare poſſit, & idem facere valeant ſucceſſores, qui ad vicem ejus, quando e vita emigravit, accedunt, quoniam quæ nunc futura ſunt, aliquando præſentia erunt. Non igitur ſufficit, ut ii, quibus in præſenti demandatum eſt officium aliquod publicum, ad idem recte curandum ſint habiles, ſed neceſſe eſt, ut eadem ſit habilitas in ſucceſſoribus. Quanta ſit habilitatis hujus neceſſitas, patet per ea, quæ ſupra annotavimus (*not.* §. 890.).

§. 1019.

De cura a Rectore civitatis in academias & ſcholas conferenda. *Rector civitatis magnam curam conferre debet in Academias, ſeu Univerſitates, atque ſcholas.* Etenim providere debet, ne deſint ad quodvis officiorum genus habiles (§. 1018.). Quamobrem cum ea, quæ ad officia publica rite curanda requiruntur, in univerſitatibus atque ſcholis ſint addiſcenda, & in ſcholis qui inſtituuntur ad ſtudia academica præparentur (§. 433. 434.); Rector civitatis magnam curam conferre debet in Academias, ſeu univerſitates, atque ſcholas.

Dudum academiæ, ſeu univerſitates ſeminaria Reip. appellari ſueverunt, & noto notius eſt, niſi in ſcholis bene præparati ad ſtudia academica in academias veniant juvenes, eos oleum ac operam perdere. Plurimum itaque falluntur, qui in re ſcholaſtica & academica ne minimi quidem momenti ad Rempub. recte adminiſtrandam eſſe exiſtimant, ac ideo vix dignam cenſent, in quam multum curæ conferat Rector civitatis, niſi quatenus ejus intereſſe putant, ut peregrini locupletiores ad frequentandum academiam alliciantur. Decipit autem eos error haud parum nocens, quod animum non attendant ad dependentiam eorum a ſe invicem, ſine quibus bonum regimen conſiſtere nequit. Ad bonum regimen non ſufficit, ut omnia recte fiant, quæ Rector civitatis per ſe facit adjutus conſilio Miniſtrorum ſuorum; verum etiam opus eſt, ut omnia recte fiant, quæ facit per alios, conſequenter ut quivis, qui officio publico fungitur, eodem recte fungatur. Academiæ vero non alio fine conduntur, quam ut in iis juvenes doceantur ea, quæ ſcitu neceſſaria ſunt, ſiquidem aliquando officio aliquo publico recte fungi debeant. Quodſi in Academiis ea non doceantur, culpa in Rectore civitatis hæret, vel in iis, quibus rerum academicarum curam is demandavit. Conſtitui enim debebant Profeſſores, qui docere poterant (§. 436.), & curandum erat, ut iidem munere ſuo rite fungantur (§. 437.). In Remp. injurii ſunt, qui indignos ad officia publica promovent, vel ad hoc, ut promoveantur quomodocunque concurrunt.

§. 1020.

De cura circa ſcientias & artes. *Rector civitatis ſcientias & artes amare, qui iis excellunt eos præmiis & honoribus decorare & ad eas augendas atque propagandas ſubſidia ſubminiſtrare debet.* Curandum enim eſt in Rep. ut ſcientiæ & artes, quantum datur, nova indies capiant incrementa (§. 438.). Rector igitur civitatis nihil omittere debet, quicquid ad hoc conferre poteſt. Enimvero cum hoc ab eo ſperari minime poſſit, niſi ex ſcientiis & artibus voluptatem percipiat, conſequenter ſi eas amet (§. 657. *Pſych. empir.*); ſcientias & artes amare debet. *Quod erat primum.*

Quodſi vero velit, ſcientias & artes coli, perfici ac propagari, neceſſe eſt ut excelſa ingenia incitet ad bene de ſcientiis atque artibus merendum. Quamobrem cum præmia ſint motiva actionum committendarum (§. 296. *part. 1. Phil. pract. univ.*), & gloria

Digitized by Google

gloria ſit ſtimulus ad præclara præſtanda abſque ulla ſpe lucri (§. 771. *Pſych. empir.*); qui ſcientiis excellunt, eos præmiis & honoribus decorare debet, ut non modo ipſi in iis excolendis ulterius induſtriam ſuam defatigent, verum etiam alii exemplo illorum ſe addant. *Quod erat ſecundum.*

Denique cum non omnibus, qui præclari quidpiam in aliquo ſcientiarum, vel artium genere præſtare poſſunt, ſuppetant ſumtus neceſſarii, aut alia adminicula, quibus indigent, & ad quædam detegenda aut perficienda ſumtus privati minime ſufficiant, Rector autem civitatis curare debeat, ut ſcientiæ ac artes augeantur & propagentur (§. 438.); ideo ad eas augendas atque propagandas ſubſidia ſubminiſtrare debet. *Quod erat tertium.*

Celebritatem nominis non conſequitur gens, niſi in civitate floreant ſcientiæ atque artes. Et hæ ipſæ ſunt, quæ exiſtimationem ejus pariunt apud ceteras. Debet vero hoc Rector civitatis genti ſuæ, ut exiſtimationi ejus conſulat. Enimvero dum ſcientias amat, iis excellentes præmiis & honoribus decorat & ad eas augendas atque propagandas ſubſidia ſubminiſtrat, immortalem ipſe conſequitur gloriam, quæ ſtatim fines civitatis peragrat & toto orbe diſcurrit ac monumentis commendatur, ut omnis ſæculorum poſteritas ejus non ſit immemor. Quicquid præclari præſtatur ab iis, qui ſcientias & artes colunt, id omne in gloriam Rectoris civitatis vertitur, qui dum eas promovet, non tantum genti ſuæ conſulit, ſed generi humano univerſo, nec in præſenti tantum, verum etiam in venturis ſæculis. Nihil igitur diutius duraturum facere, nec poſt fata ſua generi humano prodeſſe in perpetuum poteſt, quam ſi in hoc officio nihil deſiderari patiatur. Dudum vero obſervatum fuit, optimum quemque gloria maxime duci & honorem alere ſcientias atque artes.

§. 1021.

De ſordidis eruditorum aliorum famæ detrahentium moribus non tolerandis.

Rector civitatis tolerare non debet ſordidos eruditorum mores, qui aliorum famæ ac laudi detrahere ſtudent & per contemtum aliorum ad gloriam nituntur. Etenim lex naturæ prohibet, ne eruditus unus alterius famæ ac laudi, ne quidem immeritæ, detrahat (§. 893. *part. 6. Jur. nat.*), & ne per contemtum aliorum ad nominis gloriam contendat (§. 895. *part. 6. Jur. nat.*). Quamobrem cum operam dare non modo debeat, ut, qui a lege naturæ alienum habent animum, vi adigantur, ut minimum actus externos ad legem naturæ componant (§. 395.), & curæ habere, ut, qui bene de Rep. merentur, a ceteris honorentur (§. 761.), verum etiam ipſe eos præmiis & honoribus decorare debeat, qui in ſcientiis atque artibus excellunt (§. 1020.); ideo tolerare non debet ſordidos eruditorum mores, qui aliorum famæ ac laudi detrahere ſtudent & per contemtum aliorum ad gloriam nituntur.

Excellit gloria maxime is, qui virtute plurimum præſtat, quemadmodum recte dixit *Cicero*, & juri naturæ apprime convenit (§. 550. *part. 1. Jur. nat.*). Nihil itaque abſurdius eſt, quam ſi quis gloriam conſequi ſtudet, plebejis moribus inclareſcendo. Quemadmodum vero ſcientiæ & artes pariunt exiſtimationem gentis alicujus apud ceteras; ita plebeji eruditorum mores eandem dehoneſtant. Quamobrem cum Rector civitatis celebritatem nominis gentis ſuæ conſervare debeat, prouti ſuo loco diſertius expoſituri ſumus; tolerare utique nequit illius dehoneſtamentum. Haud equidem facile eſt, ſententiam alterius ita impugnare, ut in verbis nihil comprehendatur, quod in contemtum ejus verti poſſit, ſupponit enim non modo dominium in affectus ſeu animi paſſiones & acre judicium in diſcernendis illis, quæ inde veniunt & alia dicturo verba ſuggerunt, quibus perſonæ labes quædam adſpergitur; ſed quo difficilior eſt hæc virtus excelſis ingeniis propria, tanto acriori ſtudio in id enitendum, ut eam conſequamur, & tanto magis glorioſum eſt genti, ſi eruditi ea virtute emineant. Ex adverſo autem faciliime evitari poterat, ne quis proderet acceſſum ad intimas latebras & receſſus in animo ſuo, ſi ſequeretur officium a *Cicerone* dudum inculcatum. Carere debet omni vitio, qui in alterum paratus eſt dicere, & verba, quæ veluti ſponte ſua ſuccurrunt, trutinare, antequam ea emittat. Gloriam gentis non minus auget virtus, quam eruditio, per eruditos imprimis divulgandam, ut hi genti ſuæ opprobrio ſint, & famam ejuſdem inquinent, ſi apud exteros plebejis inclareſcant moribus. Gloria gentis ſuæ ad famam exterorum profluit Rector civitatis & ejus regimen ad exterorum exiſtimationem dimanat. Ejus itaque maxime intereſt, ut indoctos doctorum mores compeſcat, improbos & malignos proſcribat. In civitate puniendi etiam actus vitioſi, unde ma-

lum quoddam derivatur in civitatem, etſi iiſdem privatus non lædatur (§. 653.), multo magis itaque illi, quibus fama alterius læditur, vel læſio ſaltem intenditur.

§. 1022.

In quibus omnium minime iſti tolerandi.

Quoniam *Rector civitatis* tolerare non debet eruditorum mores, qui aliorum famæ ac laudi detrahere ſtudent & per contemtum aliorum ad gloriam nituntur (§. 1021.), Profeſſores autem & Præceptores in academiis & ſcholis ſeſe diſcentibus commendare debent moribus (§. 436.); *multo minus is ferre debet, ut Profeſſores & Præceptores in academiis & ſcholis convitiis inter ſe certent, unus alterius famæ inſidias ſtruat, & in cenſendis aliis, præſertim viris de ſcientiis præclare meritis, effrena libidine ingenii ſui vires oſtentent.*

Mores Profeſſorum & Præceptorum corrumpunt mores juvenum, adoleſcentium & puerorum, quibus illi cenſura ſunt, eaque perpetua, ad quam diriguntur, ad quam convertuntur: id quod tanto facilius accidit, quanto pronior ad perſtringendos & taxandos alios ætas iſta eſſe ſolet. Quodſi ergo Reſp. carere debet eruditis, qui plebejis iſtiuſmodi delectantur moribus; principiis obſtandum eſt, nec permittendum, ut ad eos educentur adoleſcentes ac juvenes, quos difficulter in ætate provecta deponent, ita ut etiam ſenes linguæ temperare neſciant & verbis petulantiſſimis alios lædant. Utinam ut, quod puerı didicere, qui proficit in literis & deficit in moribus, eum plus deficere, quam proficere, idem viri intelligerent, & mores mature emendarent! Sed qui per ſe ſapere nolunt, eos, ut ſapiant, cogere debet ſuperior (§. 395.). Turpe autem eſt doctori alio indigere morum magiſtro, quem muneris ſui ratio in officio retinere poterat, ſi vel maxime petulantiæ linguam ſollicitaret. Equidem non dubito fore plurimos, qui exiſtimaturi ſunt, ea, quæ de moribus eruditorum in perſtringendis aliis minime tolerandis diximus, leviora eſſe, quam ut eorum cura tangat Rectorem civitatis; ſed hi erunt, qui de rebus per tranſennam conſpectis judicium deproperant, & de iis ſibi judicium ſumunt, quæ intime nondum perſpexerunt. Quo minus enim quis per ignorantiam intelligit id, de quo judicium ſibi ſumit, eo magis eidem fidit. Contrarium abunde patet per ea, quæ modo dicta ſunt.

§. 1023.

Protectio ſcientiarum & artium quid ſit.

Rector civitatis *protegere* dicitur *ſcientias & artes*, quatenus eas exuit impedimentis: ut ideo *Protectio ſcientiarum & artium* ſit cura eas impedimentis exuendi.

Nulla relinquere debet impedimenta, qui ſcientias & artes protegere vult. Unde facile apparet, hominis privati non eſſe ut ſcientias & artes protegat, modo ſatis intelligat, quænam ſcientiarum & artium incremento ac propagationi impedimento ſint.

§. 1024.

De protectione ſcientiarum & artium.

Rector civitatis ſcientias & artes protegere debet. Curæ enim habere debet, ut ſcientiæ ac artes, quantum datur, nova indies capiant incrementa (§. 438.), & ut in academiis juvenes ad ſcientiam rerum ſcitu neceſſariarum ac utilium perducantur (§. 434. 1019.). Quamobrem cum id minime conſequi poſſit, niſi impedimenta omnia tollantur (§. 727. *Ontol.*); ut ea tollantur curæ habere debet. Enimvero ſcientias atque artes protegit, quatenus eas exuit impedimentis (§. 1023.). Scientias igitur & artes protegere debet.

Officium Rectoris civitatis haud poſtremum in protectione ſcientiarum & artium conſiſtit & Protectoris ſcientiarum atque artium glorioſum nomen eſt, quod ſummam ei exiſtimationem parit. Equidem protectio ſcientiarum & artium in latiori ſignificatu ſumi vulgo videtur, ut etiam comprehendat omnia adjumenta & auxilia, quæ ad culturam illarum affert Rector civitatis; non tamen definitio, quam dedimus (§. 1023.), obſtat, quo minus hoc fiat: adjumenta enim iſta & auxilia ſi non omnia, certe pleraque talia ſunt, ut ad tollenda impedimenta importentur. Qui ergo tollere debet impedimenta, is quoque obligatur importare adjumenta & afferre auxilia.

§. 1025.

§. 1025.

Quoniam civitatis Rector ſcientias protegere debet (§. 1024.), ac ideo eas exuere omnibus impedimentis (§. 1023.), nihil autem progreſſum ſcientiarum magis impedit, quam ſervitus philoſophandi (§. 152. *Diſc. prel.*), non aliter tollenda niſi libertate philoſophandi (§. 151. *Diſc. prælim.*); *Rector civitatis libertatem philoſophandi tueri debet*. Quoniam tamen permittendum non eſt, ut publice diſſeminentur opiniones religioni & bonis moribus (§. 475.) atque fini civitatis, ſeu ſtatui publico adverſæ (§. 476.), conſequenter ne libertas vertatur in licentiam (§. 150. *part. 1. Jur. nat.*); *Rector civitatis permittere minime debet philoſophandi licentiam*. *De libertate philoſophandi tuenda, licentia evertenda.*

Quemadmodum in genere licentia agendi conſiſtit in potentia agendi ſine ulla reſtrictione faciendi quodlibet (§. 150. *part. 1. Jur. natur.*); ita in ſpecie *licentia philoſophandi* conſiſtit in permiſſione divulgandi opiniones quaſcunque ſine ulla reſtrictione. Quomodo autem reſtringenda ſit philoſophandi libertas, ne abuſus in licentiam vertatur, docent officia erga alios & Rempub. quæ cum nitantur obligatione naturali (§. 225. 141. *p. 1. Phil. pract. univ.*), eam libertas philoſophandi, ſub libertate naturali contenta, minime tollit (§. 159. *part. 1. Jur. natur.*). Arduum omnino officium eſt recte tueri philoſophandi libertatem, ne vel licentia veliſicetur, vel progreſſus ſcientiarum inhibeatur.

§. 1026.

Rector civitatis præmiis decorare debet etiam exteros, qui aliquo ſcientiarum genere excellunt & præclare de eodem merentur. Etenim qui de ſcientiis præclare merentur, non ſolum civibus ſuis proſunt, ſed univerſo generi humano: quod per ſe patet. Quamobrem ſi vel maxime in exterorum numero ſit, qui in aliquo ſcientiarum genere excellit & in iis amplificandis induſtriam ſuam defatigat; non minus tamen ejus labore cives noſtri juvantur, quam ſi & ipſe noſter eſſet. Quoniam itaque Rector civitatis eos præmiis decorare debet, qui ſcientia excellunt (§. 1020.), cumque ſcientias amare debeat (§. *cit.*), ipſi perinde eſt, ſive extraneus præclare de iiſdem mereatur, ſive civis quidam ſuus, & ubi exteros præclare de ſcientiis merentes præmiis decorat, iiſdem æmulatio ſuorum excitatur, gloria vero ipſius amplificatur; præmiis omnino exteros quoque decorare debet, qui aliquo ſcientiarum genere excellunt & præclare de eodem merentur. *De exteris in aliquo ſcientiarum genere excellentibus.*

Officio huic tanto facilius ſatisfacere poteſt Rector civitatis, quo certius conſtat, præmia iſtiuſmodi non æſtimari ex intrinſeco, quem habent valore, ſed ex dignitate dantis & virtute ejus, ut quod danti leve eſt, magnum pondus addat non modo pretio affectionis, quod eidem ſtatuit accipiens, verum etiam gloriæ ipſius accipientis, quæ ubivis celebratur in omni ævo. Accedit, quod hoc pacto exterorum animos ſibi conciliet, ut alia taceamus, rectius forſan alio loco dicenda. Ceterum non ita æſtimare debet Rector civitatis merita exterorum in ſcientiam, ut nihili facere videatur merita ſuorum. Quamvis enim videantur debita, non tamen propterea omittere debet ea, quibus ſuos ad ſtudia incendit. Dona regia magnam vim habent in animos eorum, qui gloria ducuntur, & per conſequens ad præclara præſtanda parati ſunt.

§. 1027.

Rector civitatis curæ habere debet, ut opes atque divitias ſubditorum augeat. Etenim curæ habere debet, ne deſit rerum ad victum, amictum, habitationem vitæque commoditatem ac jucunditatem neceſſariarum copia omnibus ſufficiens (§. 420.) & ut res induſtriales atque artificiales multiplicentur (§. 421.): ſubditi autem onera Reip. tam ordinaria, quam extraordinaria ferre tenentur (§. 775. 780.), Rector tamen civitatis cavere debet, ne ipſi in paupertatem vel egeſtatem incidant, aut ad mendicitatem redigantur (§. 726.) & ne oneribus graventur (§. 778.). Quoniam itaque ea fieri nequeunt, niſi ſubditi opibus atque divitiis abundent, id quod vel *De opibus atque divitiis ſubditorum augendis.*

Digitized by Google

obiter ſingula expendenti manifeſtum eſt ; Rector civitatis curæ omnino habere *debet*, ut opes atque divitias ſubditorum augeat.

Rex duplicem gerit perſonam, moralem ſcilicet, quatenus ſpectatur tanquam Rex, & phyſicam, quatenus tanquam privatus ſpectatur. Quatenus tanquam Rex ſpectatur, dives eſt, ſi ſubditos habeat divites ac locupletes, quemadmodum dudum obſervatum eſt a rerum civilium peritis. Omnia igitur adhibere debet media legitima, ut opes atque divitias ſubditorum augeat. Id fieri debere facillime perſpicitur, ſi conſideremus, Regem ſe habere ad populum ſuum, ſicuti ſe habet paterfamilias ad familiam ſuam: quo etiam fine antiquiſſimis jam temporibus Sinenſes ſedulo inculcarunt, ut Imperator in regendo populo imitetur modum, quo paterfamilias ſapiens ac prudens familiam ſuam regit, ac ideo ad regendum populum parum aptum pronunciat *Confucius* eum, qui familiam ſuam nondum regere didicit, ut omnes boni Patrisfamilias partes adimplere poſſit, ſicuti ad regendum familiam ineptum judicat, qui ſe ipſum nondum regere valet. Ecquis vero eſt qui neſciat, bonum patremfamilias omnes curas & cogitationes in conſervationem bonorum avitorum conferre, & omnem quoque animi contentionem iiſdem amplificandis & ſplendori familiæ augendo adhibere. Suadet hoc amor, quo ex ſe natos & ex iis naſcituros proſequitur. Cum igitur Rex perinde populum ſuum amare debeat (§. 1009.); idem amor non ſinit eundem perdere, ſed potius impellit ad fortunam ejus augendam & amplificandam, inprimis cum optime norit, ab eadem unice pendere ſtabilitatem ſplendoris familiæ ſuæ. Hinc *Syrach c.* X. 3. Rex inſipiens, ait, perdet populum ſuum, & civitates inhabitabuntur per ſenſum prudentium. Regem bonum ad Dei imitationem ſe conferre civitateſque non ſolum omni bonorum genere cumulare, ſed etiam felicitatem, quantum poteſt, in unumquemque ſubditorum effundere debere, dudum obſervatum eſt a veteribus. Vid. *Syneſ.* de Reg. p. 9.

§. 1028.

De non tolerandis iis, quibus opes ac divitiæ ſubditorum minuuntur.

Quoniam *Rector civitatis* curæ habere debet, ut opes atque divitias ſubditorum augeat (§. 1026.); *nihil tolerare debet in Rep. quo opes ac divitiæ ſubditorum minuuntur.*

In bono Principe eadem requiritur vigilantia, quæ in Patrefamilias, qui provide ſaluti familiæ ſuæ providet. Et in eo quoque imitatur Deum, qui providentia regit mundum. Hinc in ſuperioribus jam oſtendimus, non eſſe in Rep. tolerandum luxum (§. 733.), nec permittendam eſſe uſurariam pravitatem (§. 748.), neque etiam ferendum, ut otio diffluant, quibus vires ad laborandum ſufficientes ſuppetunt (§. 422.). Et plura eam in rem dicenda ſunt in Politica.

§. 1029.

De commerciis protegendis.

Similiter quia Rector civitatis curæ habere debet, ut opes atque divitias ſubditorum augeat (§. 1027.), per commercia autem inter cives fortunæ ſingulorum conſulitur, per commercia cum exteris civitas efficitur locuples; *Rectori civitatis curæ eſſe debet, ut floreant commercia tum inter cives, tum cum exteris*, conſequenter *omnia ſollicite præcavere is tenetur, quæ commerciis obeſſe poſſunt.*

Non exigua ſapientia ac prudentia requiritur, ſi nihil committi debet, quod commerciis obſtet, & impediat, quo minus finem per ea intentum conſequaris. Sed cum hic tantummodo oſtendamus, quid ſit officii Regis, minime vero docere propoſitum, quomodo eidem ſatisfiat, id quod ad Politicam ſpectat; omnes iſtas cautiones ſilentio præterimus, quæ circa commercia adhibendæ. Sufficit notaſſe errorem commerciis maxime nocuum pſeudopoliticorum, qui utilitatem commerciorum ex utilitate Principis præſenti metiuntur. Neque enim ſolum magno conatu nihil agunt; verum etiam florem commerciorum perdunt &, quem promovere volunt, impediunt, qui eo ſunt animo, ut lucrum privatorum vindicare velint Regi & commercia habeant pro medio reditus Regis inſigniter ac celeriter augendi. Quæ experientia abunde loquitur, ea rationibus ſtabilire in præſenti non eſt opus.

§. 1030.

Quænam commercia non ſint multiplicanda.

Commercia, quæ ſine luxu civium conſiſtere non poſſunt, multiplicanda non ſunt. Luxus enim in Rep. tolerandus non eſt (§. 733.), nec tolerandum, ut cives bona

ſua

Digitized by Google

ſua dilapident (§. 751.). Quoniam tamen opera danda eſt, ut quilibet ſtudio ac labore ſuo tantum acquirere poſſit, quantum ad res, ſi non utiles & voluptuarias, ſaltem neceſſarias ſibi comparandum ſufficit (§. 423.), & maxime cavendum, ne ſubditi in paupertatem, vel egeſtatem incidant, aut ad mendicitatem redigantur (§. 726.); commercia multiplicanda non ſunt, quæ ſine luxu civium conſiſtere non poſſunt.

Qui uſum commerciorum ex utilitate Rectoris civitatis privata metiuntur, ea non ſpectantes niſi tanquam medium augendi reditus ipſius; nullo diſcrimine commerciis locum faciunt in civitate & haud raro ea præferunt, quæ Reip. damnoſa ſunt aliis, quæ utilia forent. Quamobrem cum videant luxum, Reip. peſtem, prohiberi non poſſe, niſi cum redituum regiorum decremento; ejus non modo tolerationem neceſſariam judicant, verum etiam omni modo promovent & Rectori civitatis perſuadent, ut exemplo ſuo & aulæ ſuæ cives ad luxum invitet, quaſi in pompa illa externa, quæ luxui debetur, majeſtatis regiæ ſplendor conſiſtat, & ejus imitatione exiſtimationi ſuæ conſulant cives. Hinc vero contingit, ut iidem honeſta ſequantur, quamdiu ſpes lucri illis ineſt, in contrarium tranſituri, ſi plus ſcelera promittant. Tanto autem magis nocent iſtiuſmodi commercia Reip. ſi pecunia ad exteros exportetur, & res artificiales eidem inſervientes, quæ in civitate parantur, nonniſi a civibus comparentur. Difficile admodum eſt commerciis verum pretium ſtatuere, ne quid committatur, quod in Reip. detrimentum vergat. Sed hæc uberius diſcutienda ſunt in Politica.

§. 1031.

Quoniam commercia, quæ ſine luxu civium conſiſtere nequeunt, multiplicanda non ſunt (§. 1030.); luxui autem maxime inſerviunt opera mechanica, quæ aurum & argentum conſumunt, conſequenter pecuniam rariorem reddunt, quæ tamen eſt anima commerciorum, & ſine qua civitas locuples eſſe nequit (§. 353. *part.* 4. *Jur. nat.*); *opera mechanica, quæ aurum & argentum conſumunt, commerciorum cauſa provide ac caute inſtituenda in Rep.* *De operibus mechanicis, quæ aurum & argentum conſumunt.*

Contradictoria omnino ſunt, velle civitatem eſſe locupletem, & luxus cauſa multiplicare opera mechanica, quæ aurum atque argentum conſumunt, unicam pecuniæ materiam. Non eſt, quod excipias, pecuniam non exportari in exteras regiones, ſi iſtiuſmodi opera in civitate inſtituantur: id enim præcaveri poteſt, ſi, quemadmodum fieri debet, luxus non toleretur (§. 733.). Abſurdum vero eſt, pecuniam retinere velle in civitate, & eam impendere rebus, quæ aurum & argentum ab exteris comparandum conſumunt: id nimirum perinde eſt ac pecuniam perdendo ſervare velle. Quamvis hodierni mores rei hujus teſtimonia perhibeant, ut verbis opus non ſit; adeo tamen cœcutiunt, qui commercia curæ habent, ut quantum civitati noceant, cujus divitias amplificare debebant, non videant. Omnia, quæ ad ſalutem Reip. ſpectant & ad bonum regimen pertinent, perſpecta habere debent, qui commercia curæ habent, ne lucrum in damnum vertant.

§. 1032.

Rector civitatis omnium maxime curare debet, ut agricultura, res pecuaria & omnis œconomia ruralis floreat, & res artificiales parentur ex materia, quæ hæc ſuppeditat. Etenim curæ habere debet, ut floreant commercia tum inter cives, tum cum exteris (§. 1029.), ut ſubditorum opes ac divitiæ augeantur (§. 1027.). Quamobrem cum caveatur, ne pecunia in exteras regiones exportetur, & ex adverſo pecunia ex aliis regionibus quæratur, ſi commerciis inſerviunt res, quas agricultura, res pecuaria & omnis œconomia ruralis magno numero ſuppeditat, atque res artificiales ex materia, quam eadem dat, paratæ; divitiæ civium tunc conſervantur & augentur. Rector igitur civitatis omnium maxime curare debet, ut agricultura, res pecuaria & omnis œconomia ruralis floreat & res artificiales parentur ex materia, quæ hæc ſuppeditat. *De œconomia rurali flore & rebus artificialibus ex materia ab illa ſuppeditata factis.*

Nullum ſane medium certius eſt civitatem locupletandi, quam ſi commercia œconomia rutali nitantur. Nullum quoque medium tutius eſt, ne quid committatur, quod æquitati adverſum. Dantur quoque officia lege naturali præſcripta gentibus erga gentes, quæ violare velle lucri ſui

Digitized by Google

ſui cauſa non minus turpe eſt ac honeſtati adverſum, quam ſi privatus ex alieno damno lucrum facere velit, quod avertere debebat. Politica vero non adverſatur philoſophiæ morali, ſed cum ea pulcherrime conſpirat, & una utriuſque concordia eſt, qua ſublata ſocietas illa magna, quam ipſa natura inter homines omnes inſtituit (§. 142. *part. 7. Jur. nat.*), ac per conſequens inter gentes, ſubſiſtere nequit, & quemadmodum ſine virtute felix eſſe nequit homo (§. 400. *part. 1. Phil. pract. univ.*), ita nec ſine officiis, quæ gens una alteri debet, felix eſſe poteſt genus humanum. Bonus Rector civitatis is demum eſt, qui ita conſulit ſaluti gentis ſuæ, ut ſimul proſit gentibus ceteris.

§. 1033.

De querelis de injuſtitia tollendis.

Rector civitatis curæ habere debet, ne juſtæ ſint civibus de injuſtitia querelæ. Etenim querelæ de injuſtitia effunduntur, ſi quis auxilio judicis quod ſuum eſt aut ſibi detur conſequi non poteſt, aut ſi aliter conſequi nequit, niſi cum maximo ſumtu ac nimis tarde, & ſi contra injurias aliorum non defenditur, tum etiam ſi crimina vel impunita maneant, vel non ſatis, vel nimis ſevere puniantur; id quod a poſteriori ſatis notum ſumitur. Quamobrem cum Rector civitatis curare debeat, ut in Rep. juſtitia floreat (§. 536.), ac judices conſtituere (§. 539.), qui unicuique jus ſuum tribui curent & unumquemque adverſus injurias aliorum defendant (§. 538.); cum curare debeat, ut puniatur, qui alteri injuriam facit, quæ reparari non poteſt (§. 573.), vel Remp. lædit (§. 579.), ſeu crimen aliquod committit (§. 581.), aut ſcelus (§. 653. 655.), & delictorum atque criminum pœnas rite determinare (§. 625. & *ſeqq.*), ne ſcilicet quis minus puniatur, vel magis, quam meretur; curæ omnino habere debet, ne juſtæ ſint civibus de injuſtitia querelæ.

Maximum profecto malum eſt, quo civitas laborat, ſi ea juſtis de injuſtitia querelis completur, & male audit Rector civitatis, qui eas tollere negligit. Præcipua quædam ratio eſt, cur in civitatem coiverint homines, & cum eſſent liberi alterius juri ſe ſubjicere voluerint, ut jure ſuo quiete frui poſſent & ab injuria aliorum tuti eſſent (§. 4.), ac ideo tacite renunciarunt juri belli privati (§. 560.), quod natura ipſis competebat tum ad conſequendum id, quod ſuum eſt, aut ſuum fieri debet (§. 1104. *part. 1. Jur. nat.*), tum ad ſe defendendum adverſus lædentem (§. 1114. *part. 1. Jur. nat.*). Officio itaque ſuo maxime deeſt Rector civitatis, ſi in eo diligentiam ſuam deſiderari patiatur. Qui enim curare debebat, ut juſtitia floreat (§. 536.), injuſtitiæ locum facit in civitate & intolerabile civibus injuſtitiam patiendi jugum imponit. Quemadmodum vero bis dat, qui cito dat; ita ex adverſo omne ſuum conſecutus dici nequit, qui non niſi longo, immo longiſſimo tempore id conſequi poteſt. Multo autem clarius idem patet, ſi ſuum conſequi non detur ſine magno, immo maximo ſumtu, quaſi quod ſuum eſt ingenti demum pretio redimere teneretur, & juſtitia venalis eſſet. Utinam iſtiuſmodi querelis vacaret Germania noſtra, in cujus foris lites nimio ſumtu tantum non in infinitum protrahuntur, earumque eventus haud raro non minus dubius eſt, quam eventus belli, ut de eo bene ſperare nequeat is, penes quem jus eſt. Malo huic medelam afferre ſtudet Rex Boruſſiæ, dominus noſter indulgentiſſimus. Sed utinam quoque alii exemplo ejus ſe adderent; inprimis illi, quorum ſubditi oneribus Reip. ferendis vix amplius pares ſunt, ut ſumtu litium eos depauperari non demum ſit opus! Bonus Princeps curam juſtitiæ a ſe nunquam abjicere debet, quaſi eam omnem aliis demandare poſſet.

§. 1034.

De amore juſtitiæ.

Rector civitatis amare juſtitiam debet. Etenim curare debet, ut juſtitia floreat in civitate (§. 536.). Quodſi ergo omni animi impetu in eam ferri debet, neceſſe eſt, ut ex ea voluptatem percipiat (§. 591. *Pſych. empir.*). Quamobrem cum id amemus, ex quo voluptatem percipimus (§. 657. *Pſych. empir.*); Rector civitatis juſtitiam amare debet.

Amor juſtitiæ a bono Rectore civitatis inſeparabilis eſt & gloriam ejus maxime intendit, quam immortalem nullum ævum adimit. Celebratur civitas, in qua juſtitia floret, ſicuti ex adverſo querelæ continuæ civium in cauſa ſunt, ut male audiat. Amorem igitur juſtitiæ curæ ſibi, tum civitati debet Rector civitatis. Non urgemus plura, quæ dici poterant, ſed ad Politicam proprie ſpectant.

Digitized by Google

§. 1035.

Rectori civitatis imputandum factum judicum.

Rector civitatis tenetur de eo, quod faciunt judices, quatenus id præcavere poterat. Quatenus Etenim curæ habere debet, ne juſtæ ſint civibus de injuſtitia querelæ (§. 1033.). Quamobrem etſi neceſſe ſit, ut curam juſtitiæ demandet judicibus, cum ipſe per ſe jus omnibus dicere nequeat (§. 538. 539.); non tamen ideo omnem abjicere debet, nec eum tenere debet fiducia judicum. Quodſi ergo judices faciunt, quod præcavere poterat; id recte eidem imputatur (§. 650. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Tenetur itaque de eo, quod faciunt judices, quatenus id præcavere poterat.

Peccant judices, vel imperitia, vel malo animo, vel negligentia. Ne imperitia, vel malo animo peccetur, præcavere poteſt Rector civitatis, ſi in conſtituendis judicibus ſuam non patiatur deſiderari attentionem. Præcavere poteſt, ne negligentia, vel etiam malo animo peccent, ſi ſedulo inquirat, quomodo in reddendo jure verſentur, & modum præſcribat atque leges, juxta quas jus dicere debent, ac ne latum unguem ab iisdem recedant permittat. Multo magis autem culpa omnis in eum redundat, ſi vel in condendo jure certo deſit officio ſuo, vel modum litigandi in foro præſcribat, quo lites in infinitum protrahuntur, nec ſine magno ſumtu finiuntur.

§. 1036.

De facili aditu ad aures non concedendo iis, qui modos augendi reditus regios offerunt.

Rector civitatis ſibi cavere debet, ne facilem præbeat aurem iis, qui fronte gravi ac triſti ſupercilio utilitatibus fiſci adſunt. Curæ enim habere debet, ne onera ſubditis imponantur ultra, quam Reip. adminiſtratio & defenſio (§. 778.), vel ſuſtentatio ſui atque familiæ ſuæ & ſplendor dignitatis regiæ exigit (§. 784.). Quamobrem cum plerumque illi, qui fronte gravi ac triſti ſupercilio utilitatibus fiſci adſunt, ſub zelo amplificandi reditus illius lucri ſui cupidinem occultent, & obtentu utilitatis publicæ cum civium damno ſuis commodis utilitatique ſerviant; Rector civitatis ſibi cavere debet, ne facilem illis præbeat aurem.

Inimici civitatis ſunt iſtiusmodi homines amorem populi ſui, quem habere debet Rector civitatis (§. 1009.), ab eo ablaturi, & civitati haud raro magis nocent, quam hoſtes: id quod cum non uno modo, ſed multiplici contingat, hic loci uberius explicari nequit. Ad boni itaque Principis aures iis obſtructus eſſe debet aditus. Silebunt atque quieſcent, nec qui ſuadeant erunt, poſtquam non eſt, cui ſuadeant. Non contemnenda equidem ſunt, quæ utilitatis publicæ cauſa ſuadentur; ubi tamen vel minima ſuſpicio adeſt, ne utilitatem publicam ſuæ obtendant, audiendi non ſunt, qui non conſulti conſilium dare audent: id quod tanto magis fieri debet, ſi nulla adſit neceſſitas augendi reditus regios, cui parendum.

§. 1037.

De fiducia conſiliariorum.

Rectorem civitatis tenere non debet fiducia conſiliariorum ſuorum. Sibi enim cavere debet, ne mala conſilia ſequatur, ſed quæ dantur, probe diſcernere (§. 1002.), conſequenter non facere fiducia eorum, quæ per ſe facienda ſunt, multo minus ea ipſis facienda ſe inconſulto demandare, ſed propriis videre oculis. Quamobrem fiducia conſiliariorum ſuorum ipſum tenere minime debet.

Non eſt, quod objicias, nil obſtare, quo minus Rectorem civitatis teneat fiducia conſiliariorum ſuorum, modo ſint fideles, quales ſibi adjungere debeat. Enimvero qui ita ſentiunt non intelligunt, quantum requiratur ad fidelitatem Miniſtrorum, ſi tanta eſſe debet, ut Regi nunquam conſilia & facta ipſorum ſuſpecta ſint. Longe aliter ſenſit *Diocletianus* Imperator, qui adeo nihil difficilius eſſe pronunciavit, quam bene imperare, quia fidem habere debet Miniſtris. Sane ſi nimia fiducia conſiliariorum ſuorum tenet principem, Miniſtri regnant, dum ipſe ſibi videtur regnare, & bona ejus intentio effectu deſtituitur, cum longe aliud fiat, quam quod ipſe fieri intenderat. Nemo libidini aliorum magis expoſitus eſt Principe. Arduus virtutis gradus eſt, eo perveniſſe, ut nullus prorſus affectus, quo agitatur appetitus ſenſitivus, in ratio-

nalem

Digitized by Google

nalem influat. Influxus autem iſte fidelitatem labefactat, Quodſi imperitia accedat, fidelis non eſt, qui ſe fidelem putat. Summa igitur vigilantia opus eſt Principi, ne fallatur & faciat, quod fieri non oportebat.

§. 1038.

De notitia ſtatus civitatis.

Princeps omnem operam dare debet, ut ſtatum civitatis ſuæ intime perſpectum habeat. Etenim bene regere debet Remp. (§. 985.), conſequenter ea facere, quæ ad bonum publicum promovendum requiruntur (§. 995.). Quamobrem cum id fieri minime poſſit, niſi ſtatus civitatis ſuæ intime ipſi fuerit perſpectus, quod per ſe patet, fiducia autem conſiliariorum ſuorum eum tenere non debeat (§. 1037.), ideoque quantum datur propriis potius oculis videat neceſſe ſit; omnem quoque operam dare debet, ut ſtatum civitatis ſuæ intime perſpectum habeat.

Quomodo officio huic, quemadmodum & aliis, ſatisfieri poſſit, docere Politici eſt. Hic ſaltem annotamus, ad diſcernenda conſilia, quæ ipſi dantur, & ad præcavendum, ne adeo facile fallatur ab iis, quibus fidere tenetur, maximum momentum afferre notitiam ſtatus Reip. Vix ſperandum, ut bene imperet, ſi is eidem minime fuerit perſpectus, niſi ſumma ſit Miniſtrorum, quibus fidem habere cogitur, fidelitas, veritatis atque juſtitiæ amor, & ſinceritas.

§. 1039.

De notitia habilitatis perſonarum in officio publico conſtitutarum, vel conſtituendarum.

Rectori civitatis cognita quoque eſſe debet habilitas perſonarum, quæ officiis publicis funguntur, aut data occaſione ad aliquod admovendæ ſunt. Etenim per eos, qui officiis publicis funguntur, civitatem regit (§. 885.), conſequenter neceſſe eſt, ut habilitatem eorum norit, qui data occaſione ad officium aliquod publicum admovendi ſunt, tum etiam eorum, qui officio aliquo jam funguntur, ut eos ad aliud promovere poſſit, quod merentur, ſi quando aliquod, cui obeundo pares ſunt, vacaverit. Immo cum qui in officio publico conſtituti ſunt, ſubinde etiam quædam Rectori civitatis per literas referre, aut quid fieri neceſſe, vel conſultum ſit, dicere teneantur, quantum autem iis fidere debeat, non certus eſſe poſſit, niſi habilitate eorundem perſpecta; eidem quoque hoc nomine eadem perſpecta eſſe debet.

Intereſt Principis noſſe ſuos, qui ſuo nomine faciunt, vel aliquando facturi ſunt, quod faciunt, vel olim facturi ſunt. Nemo privatus homini ignoto committet ea facere, quæ ſui ſunt officii. Arduum vero opus eſt bonum regimen Principis, cujus quandam partem hominibus ignotis committere magis periculoſum eidem videbitur, ubi rem penitius perſpexerit, quam vulgo fieri ſolet.

§. 1040.

De arte conjectandi hominum mores.

Rector civitatis inſtructus eſse debet arte conjectandi hominum mores. Etenim per ſe noſſe nequit facta, quæ in deliberationibus ſumuntur. Neceſſe igitur eſt, ut ea referentibus fidem habeat, conſequenter certus ſit, quod ipſi verum norint, & verum dicere velint (§. 613. *Log.*). Conſilia, quæ dantur, diſcernere debet (§. 1002.), nec quenquam magis odiſſe, quam adulatorem (§. 1001.), conſequenter neceſſe eſt, ut latitantes in animo affectus, qui in ea, quæ dicuntur, influunt, detegat. Quoniam itaque in hiſce omnibus ſe ſatis circumſpectum præbere nequit niſi eorum, quibus fidere tenetur, mores tam naturales, quam adventitios, ſeu diſpoſitiones ac inclinationes & reclinationes naturales & habitus acquiſitos habuerit perſpectos, quod ex pſychologia & philoſophia practica univerſali abunde conſtat, ad ea autem cognoſcenda opus eſt arte conjectandi hominum mores, prouti patet ex iis, quæ integro capite demonſtravimus in Philoſophia practica univerſali (§. 687. *& ſeqq. part. 2.*); Rector civitatis inſtructus eſſe debet arte conjectandi hominum mores.

Nihil

Nihil difficilius eſt arte conjectandi hominum mores, quæ & ſemiotica moralis dicitur, nec in formam veræ artis adhuc redacta eſt. Quamvis itaque ea in Rectore civitatis apprime requiratur, ut bene imperet; quæ tamen hodie præſertim eſt inſtitutio Principum, ut is eadem inſtructus ſit fieri non poteſt. Sane quod ars iſta deficit, *Diocletianus* judicavit, nihil eſſe difficilius, quam bene imperare. Colligunt ſe, inquit, quatuor vel quinque, atque unum conſilium ad decipiendum Imperatorem capiunt: dicunt, quid probandum ſit. Imperator, qui domi clauſus eſt, vera non novit. Cogitur hoc tantum ſcire, quod illi loquuntur. Facit judices, quos fieri non oportet. Amovet a Repub. quos debeat retinere. Quid multa? Bonus, cautus, optimus venditur Imperator. Vid. *Vopiſcus* in Vita Aureliani Imperat. p. 282. Multo facilius fraudes iſtiuſmodi committuntur, ſi Princeps uni ſaltem, vel duobus fidere tenetur. Committuntur vero etiam ab iis, qui & ſeipſos fideles putant, & quos minime ſuſpectos habet Princeps. Plurimum adjumenti hac in re affert Logica probabilium ad artem conjectandi mores hominum applicata; ſed nec hanc in formam artis adhuc redactam eſſe conſtat. Intereſt maxime generis humani, ut Philoſophia moralis excolatur, quæ aditum facit ad latebras & receſſus in animis hominum, ſi ex natura animæ a priori actionum externarum determinationes demonſtrentur, quemadmodum fieri debebat. Quæ vero de Principe dicta ſunt: ea quoque intelligenda de Miniſtris, qui non minus aliis fidem habere tenentur, quam Princeps ipſis habere tenetur. Quodſi ipſi decipiantur, bona fide quoque decipiunt Principem, ut perinde ſit, ac ſi ipſimet non eſſent fideles. Quamobrem multis difficultatibus obſeſſa fiducia fidelitatis Miniſtrorum, ac in genere omnium, qui Principi de negotio publico decreturo dicunt ea, quæ noſſe debebat, nec ea adeo facile ſumitur. Equidem in regimine Principum fere locum ſibi vindicat Logica probabilium; Logica tamen probabilium aulæ multo adhuc defectu laborat, ut hoc duce uſus facilius aberret, quam metam contingat.

§. 1041.

De irreſiſtibilitate imperii ſummi.

Imperium ſummum per ſe irreſiſtibile eſt. Etenim qui imperium ſummum habet, ejus actus a nemine hominum irriti reddi poſſunt (§. 45.), & ejus conſcientiæ relinquendum, quomodo imperet, nec is ulli hominum rationem reddere tenetur, cur ſic imperet, non aliter (§. 46.). Nemini igitur competit jus imperanti reſiſtendi (§. 727. *Ontol.* & §. 156. *part. 1. Phil. pract. univ.*), & per conſequens imperium ſummum per ſe irreſiſtibile eſt.

Idem quoque oſtenditur per indirectum hoc modo. Ponamus imperium ſummum eſſe reſiſtibile. Quoniam qui reſiſtit, impedit aut ſaltem impedire conatur, quo minus fiat, quod fieri vult imperans (§. 727. *Ontol.*); actus imperii irriti fieri poſſunt, aut ſaltem alicui hominum, aut certis hominibus competit jus eos irritos efficiendi. Imperium igitur non erit ſummum (§. 45.): quod cum ſit contra hypotheſin, abſurdum eſt.

Irreſiſtibilitas imperii ſummi adeo manifeſta eſt, ut eam in dubium vocare, nedum negare velle nequeat, niſi qui contradictiones manifeſtas concoquere valet: quo ſane nihil abſurdius cogitari poteſt. Maximi autem momenti eſt omnemque attentionem ad ſe trahit, ſi de officiis civium erga ſuperiorem rite ſtatuendum. Hoc igitur cum jam nobis propoſitum ſit, ea præmittenda erat. Nullo autem negotio terminabuntur controverſiæ de jure populi adverſus Rectorem civitatis, magno haud raro animorum motu agitatæ, ſi irreſiſtibilitas imperii ſummi oculis noſtris ſemper oberret, prouti ex ſequentibus patet.

§. 1042.

Imperanti reſiſtere cur & quando non liceat.

Quoniam imperium ſummum per ſe irreſiſtibile eſt (§. 1041.); *populus Rectori civitatis imperium ſummum habenti, vel, ſi imperium ejus per certas leges fundamentales reſtrictum eſt*, cum in hiſce, quæ arbitrio ejus ſubtracta ſunt, aut quibus ſummitas demta eſt, ad obſervantiam legum fundamentalium obligetur (§. 77.), *in iis, in quibus ſummitatem imperii habet, populus reſiſtere non debet.*

Non minus contradictorium eſt, velle ut aliquis in imperando ſit prorſus liber & ſuum in eo ſequatur judicium, & tamen facere nolle, quæ is imperat, ſed cogere imperantem, ut faciat, quod populo, qui imperium detulit, videtur, quam imperium eſſe ſummum & reſiſtibile. Sane ſi populus ſibi reſervat jus in omnes actus imperantis, ſtatus popularis non mutatur (§. 164.), & Re-

& Regis nonniſi nudum nomen erit. Qui Rex dicitur, revera erit nonniſi Magiſtratus (§.162.). qui imperium exercere tenetur ſecundum voluntatem populi. Et tunc non tam exercitium imperii, quam executio ejus, quod populo videtur, ipſi demandata eſt. Populus in adminiſtranda Rep. miniſterio ſaltem Principis utitur. Idem intelligitur, ſi optimatum juri ſinguli actus imperantis ſubſunt.

§. 1043.

De obedientia ſubditorum.

Populus Rectori civitatis imperium ſummum habenti, vel, ſi imperium per certas leges fundamentales reſtrictum ſit, in iis, in quibus ſummitatem imperii habet, obligatur ad obedientiam cum patientia, ſeu non modo bene, ſed etiam male imperanti obedire tenetur. Etenim ſi Rector civitatis imperium ſummum habet, ſimpliciter imperanti reſiſtere populus non debet; ſi vero imperium per leges fundamentales fuerit reſtrictum, in iis, in quibus ſummitatem imperii habet, reſiſtere non debet (§.1042.). Quamobrem facere debet, quæ jubet imperans; non facere, quæ vetat, & ipſius unice ſtandum judicio, ſive bene imperet, ſive male, conſequenter tam bene, quam male imperanti obedire tenetur)§. 205. *part. 7. Jur. nat.*), ac ideo ſi male imperet, cum id fortunæ adverſæ tribuendum ſit (§. 540. *part. 1. Theol. nat.*), quod mutari non poteſt, patienter ferendum (§. 593. *part. 1. Jur. nat.*). Populus itaque Rectori civitatis imperium ſummum habenti, vel, ſi imperium per certas leges fundamentales reſtrictum ſit, in iis, quibus ſummitatem imperii habet, ad obedientiam cum patientia obligatur.

Oſtenditur etiam hoc modo. Imperium transferri nequit ea lege, ut populus univerſus recte imperanti parere debeat, male autem imperanti reſiſtere eumque coercere poſſit (§.82.), nec id omni translationi ineſt per modum tacitæ exceptionis (§.83.). Quamvis itaque ea lege translatum intelligatur, ſive abſolutum fuerit, atque ſummum, ſive quomodocunque limitatum, ut non exerceatur niſi ſaluti publicæ convenienter (§.83.), ipſius tamen judicio relinquitur, quid e re civitatis ſit, & in eo ſe acquieſcere velle populus imperium deferens declarat, niſi quatenus in nonnullis ad certarum legum obſervantiam ſuperiorem adſtringit (§. 74.). Quamobrem ſi imperium ſummum habet Rector civitatis abſque ulla limitatione & reſtrictione, in omnibus ſimpliciter, in caſu oppoſito in iis, in quibus ſummitatem imperii habet, abſque ulla exceptione obediendum, ac per conſequens ſi male imperet id inter adverſa referendum, quæ patienter ferenda, quia mutari non poſſunt (§. 539. *part. 1. Jur. nat.*). Populus itaque ſummum imperium habenti ſimpliciter, limitatum vero habenti in iis, in quibus ſummitatem imperii habet, ad obedientiam cum patientia obligatur.

Durum equidem videtur nonnullis jugum hoc imponere velle populo; ſed ut taceam, populum ſeipſum ad iſtiusmodi obediendiam ſeſe obligaſſe, dum inter ſe convenerunt in civitatem coeuntes, quod parti maiori viſum fuerit, id habendum eſſe pro totius populi voluntate (§.157.), conſequenter etiam pro voluntate ſua, quod viſum fuerit ei, in quem imperium abſolutum & ſummum transtulerunt, quæ dura videntur interventu meliorum compenſantur. Neque enim multo acumine opus eſt, ut videas, præſtare ſub malo regimine vivere, quam in ſtatu naturali, in quo ſingulis momentis res noſtræ rapinis, & ipſa vita cædi exponuntur. Ceterum jus Regis, quale ſit, ſi imperium ſeu poteſtas abſoluta & ſumma in licentiam vertatur, Hebræis dudum inculcavit Samuel, cum Regem ſibi conſtitui vellent 1. Samuel. VIII. 11. & ſeqq. Alios, inquit, veſtros tollet & ponet in curribus ſuis, facietque ſibi equites, & præcurſores quadrigarum ſuarum. Et conſtituet ſibi tribunos & centuriones, & aratores agrorum ſuorum, & meſſores ſegetum, & fabros armorum & curruum ſuorum. Filias quoque veſtras faciet ſibi unguentarias & focarias, & panificas. Agros quoque veſtros & vineas, & oliveta optima tollet, & dabit ſervis ſuis. Sed & ſegetes veſtras & vinearum reditus addecimabit, ut det eunuchis & famulis ſuis: ſervos etiam veſtros & ancillas, & juvenes optimos & aſinos auferet, & ponet in opere ſuo. Greges quoque veſtros addecimabit, voſque eritis ei ſervi. Deſcribit vero etiam obedientiam cum patientia, qualis ea ſit, dum addit: Clamabitis in die illa a facie Regis veſtri, quem elegiſti vobis. Conſiderandum præterea eſt, quam difficile ſit bene imperare, & quando male imperatur, id non omne imputari poſſe Rectori civitatis (*not.* §. 1040.), nec humano conſilio evitari poſſe, quæ fortunæ poteſtati ſubſunt. Neque etiam certo affirmari poteſt, ſi male imperatur, alia forma regiminis incommoda omnia evitari potuiſſe. Dudum enim obſervatum eſt,

Digitized by Google

eſt, non ſine magna injuria ullam regi Remp. Is nimirum hominum mos eſt, ut incommoda quidem præſentis regiminis, quæ ſentiunt, intueantur, animum vero avertant ab iis, quibus premerentur, ſi alia eſſet Reip. forma.

§. 1044.

Si ſuperior imperat legi naturæ repugnantia; obediendum non eſt. Etenim obligatio, quæ a lege naturæ venit, immutabilis & neceſſaria eſt (§. 142. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*), ac per conſequens ſuperior ſubditos ab ea liberare nequit, nec hi ſe eidem ſubjici potuerunt, niſi cum tacita hac exceptione, quod obedire nolint, ſi imperet, quæ legi naturæ repugnant. Quodſi ergo imperet legi naturæ repugnantia, obediendum non eſt. *Quando non ſit obediendum.*

Naturaliter obligamur ad non obediendum ſuperiori, ea imperanti, quæ juri naturæ repugnant, neque eidem nos obligare potuimus ad obediendum (§. 494. 491. *p.* 3. *Jur. nat.*). Non eſt quod excipias, quod male imperare etiam ſit legi naturæ adverſum, vi cujus imperans ad bene imperandum, ſeu Remp. bene regendam obligatur (§. 995.). Aliud enim eſt facere legi naturæ adverſa, aliud tolerare injuriam factam ab eo, qui legi naturæ adverſa committit & cui reſiſti non poteſt. Injuriarum tolerantia non eſt contra jus naturæ, ſed haud raro, ſicuti & in præſenti caſu eidem convenit.

§. 1045.

Quoniam ſuperiori legi naturæ repugnantia imperanti obediendum non eſt (§. 1044.); *ſi ſuperior facere nolentem, quod lege naturali prohibitum, vel non facere recuſantem, quod eadem lege præceptum, pœnis afficere audeat*, id cum ſit inter adverſa referendum, quæ mutari non poſſunt (§. 1042.), *patienter ferendum* (§. 593. *p.* 1. *Jur. nat.*). *De pœnis injuſtis.*

Injuſtæ ſunt pœnæ eorum, qui ideo puniuntur, quia peccare nolunt. Præſtat tamen pœnam injuſtam pati, quam peccare, etſi pati durum ſit. Exemplo ſunt martyres, qui tormenta quævis & ipſum denique ultimum ſupplicium pati maluerunt, quam idolis ſacrificare. Fortunæ adverſæ tribuendum, ſi quis in has anguſtias adducitur, perinde ac ſi in manus prædonum atque latronum incidit, quorum vi injuſtæ reſiſtere nequit. Hic impotentia phyſica, ibi moralis, quæ in moralibus phyſicæ æquiparatur, neceſſitatem quævis mala patiendi imponit. Adverſus vim majorem vero non aliud datur præſidium quam patientia.

§. 1046.

Si ſuperior imperat legibus fundamentalibus adverſa; ſubditi obedire non obligantur; obedire tamen licet. Quoniam enim adſtringitur ad legum fundamentalium obſervantiam (§. 77.); imperium ipſi delatum eſt cum hac exceptione, quod populus obedire nolit, ſi quid imperet, quod legibus fundamentalibus ſit adverſum. Quare cum ſuperior populum ſibi obligare non poſſit ultra voluntatem ſuam (§. 43.); ſi imperat legibus fundamentalibus adverſa, ſubditi eidem obedire non obligantur. *Quod erat unum.* *Si imperentur legibus fundamentalibus adverſa.*

Enimvero cum a populi voluntate unice dependeat, num imperium in ſuperiorem certa quadam lege transferre velit, an abſque ulla lege (§. 38.); ſi ſub certa lege tranſtulit, ipſi jus eſt ad non obediendum, quando eidem adverſa imperat. Quoniam vero quilibet jus ſuum remittere poteſt (§. 117. *part.* 1. *Jur. nat.*), ad non obediendum non obligatur (§. 118. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*), conſequenter ipſi liberum eſt obedire, vel non obedire, ac ideo obedire licet. *Quod erat alterum.*

Alia longe ratio eſt, ſi ſuperior imperat legi naturæ, quam ſi imperat legi fundamentali adverſa. Leges enim fundamentales voluntate populi conſtituuntur, non autem leges naturæ, quæ ipſa natura conſtituta ſunt. Illas vel prorſus tollere, vel ſaltem quoad actum præſentem, id quod diſpenſationis ſpeciem habet (§. 823.), arbitrii populi eſt; has vero tollere non item.

Digitized by Google

Quemadmodum vero multa ſunt, quæ ſuadent, ut jure noſtro non utamur; ita nec deſunt cauſæ ſuaſoriæ, cur imperanti ea, quæ contra leges fundamentales ſunt, potius obediatur, quam non obediatur. Sed eæ expendendæ ſunt in Politica.

§. 1047.

De ſuperiore in jus populi involante.

Si ſuperior involat in jus populo, vel optimatibus reſervatum; injuriam populo facit, & illi reſiſtere eumque coercere licet. Etenim ſi populus certa quædam jura ad imperium ſpectantia ſibi, vel optimatibus reſervavit; ſuperior in ea involans jus populi violat (§. 239. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*), idque perfectum (§. 908. *p.* 1. *Jur. nat.*). Quamobrem cum violatio juris perfecti alterius injuria ſit (§. 859. *p.* 1. *Jur. nat.*); ſi ſuperior involat in jus populo, vel optimatibus reſervatum, injuriam populo facit. *Quod erat unum.*

Enimvero cum alterum lædat, qui quid facit quod eſt contra jus ipſius (§. 920. *part.* 1. *Jur. nat.*), homini autem competat jus non patiendi perfectum, ut alius ipſum lædat (§. 913. *part.* 1. *Jur. nat.*), conſequenter jus ipſius violantem cogere poteſt, ne faciat (§. 235. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*); ſi ſuperior involat in jus populo, aut optimatibus reſervatum, injuriam populo facit, & illi reſiſtere eumque coercere poteſt. *Quod erat alterum.*

Si jus quoddam populus ſibi, vel optimatibus reſervat, quoad hoc jus Rector civitatis non eſt populo ſuperior. Nulla igitur eſt exceptio, inferioris non eſſe cogere ſuperiorem, ſed qui alterum cogere poſſit ſuperiorem eo eſſe debere: id quod fallere, etiam inde patet, quod in ſtatu naturali homines omnes æquales ſint (§. 81. *part.* 1. *Jur. natur.*), hoc tamen non obſtante unus alterum cogere poſſit ad tribuendum ſibi jus ſuum (§. 1101. *part.* 1. *Jur. nat.*), ut ideo cogere non ſemper ſit ſuperioris.

§. 1048.

De ſuperiore magnifaciendo.

Subditi Rectorem civitatis, ſeu ſuperiorem magnifacere debent tantoque magis, ſi bene imperet. Quodſi ea perpendamus, quæ de Rep. conſtituenda uberrime dicta ſunt, abunde patet, quantum de Rep. mereatur, qui eandem regit & regendo conſervat, conſequenter Rector civitatis (§. 42. *h.* & §. 218. *part.* 7. *Jur. nat.*). Immo non multo acumine opus eſt, ut perſpicias, quod antea annotavimus (*not.* §. 1043.), præſtare ſub malo regimine vivere, quam in ſtatu naturali, in quo ſingulis momentis res noſtræ rapinis & ipſa vita cædi exponitur. Quamobrem cum unuſquiſque alterum tanti exiſtimare debeat, quanti meretur (§. 647. *part.* 1. *Jur. nat.*), conſequenter ob iſta merita eundem aliis præferre, quorum non ſunt ea merita, ac ideo magnifacere (§. 839. *part.* 1. *Jur. nat.*); ſubditi Rectorem civitatis, ſeu ſuperiorem magnifacere debent, tantoque magis, ſi bene imperet.

Reſp. non demum hodie conſtituuntur, ſed dudum conſtitutæ ſunt. Unde in regimen Reip. multum influit ipſa ejus conſtitutio, ut, ſi vel male imperet Rector civitatis, hoc tamen non obſtante non tollantur bona, quæ ex ipſa Reip. conſtitutione in ſingulos redundant. Accedit, quod Rector civitatis eandem contineat; ne dilabatur, & ſinguli incidant in ea mala, quorum evitandorum cauſa civitates primum conſtitutæ. Vix itaque ſuperior adeo male imperare poteſt, quin multis adhuc modis de ſubditis mereatur, niſi inſtar crudeliſſimi tyranni in propria viſcera ſæviat & internecionem populi intendat: qui tamen caſus rariſſime dabilis. Quamobrem nemo miretur, quod in genere dicamus, ſuperiorem magni eſſe faciendum, non attento diſcrimine inter bonum & malum regimen. Quemadmodum vero nemo negaverit, majoris eſſe faciendum eum, qui bene, quam qui male imperat; ita quoque probe conſiderandum, non omnia, quæ malo regimini tribuenda, ſuperiori imputari poſſe, cum longe plurima ſint, in quibus aliis fidere tenetur, & vel ab iis circumvenitur, quos maxime fideles putat (*not.* §. 1040.). Hæc igitur minime obſtant, quo minus ipſum magnifaciamus, cujus optima voluntas parit exiſtimationem. Munus imperantis per ſe tale eſt, ob quod magni faciendus. Quodſi itaque eodem bene fungatur, duplici nomine magnifaciendus.

§. 1049.

§. 1049.

De reverentia ſuperiori debita.

Quoniam magnificatio actibus externis declarata reverentia eſt (§. 1182. *part.* 1. *Jur. natur.*), ſubditi vero Rectorem civitatis, ſeu ſuperiorem magnifacere debent (§. 1048.); *Subditi Rectori civitatis, ſeu ſuperiori reverentiam debent*, & quoniam actus externi, quibus magnificatio declaratur, ſunt ſigna actuum internorum in animo latentium, pro lubitu determinanda (§. 958. *Ontol.*), *in Rep. actus externi determinari debent, quibus reverentia ſuperiori debita exhibenda.*

Variant in eo gentium mores, prouti unaquæque exiſtimavit, tali modo optime ſignificari poſſe, quod agnoſcamus, quanto ſimus ipſo inferiores. Vulgus non capit, ob quod ſuperior magnifieri debet, atque ideo totum in cultu externo hæret, qui eidem exhibetur, & ex eo colligit ſuperioris ſupra omnes elationem ac ceterorum omnium ſubmiſſionem, quamvis non intelligat, cur ſupra omnes efferatur ac ceteri omnes eidem ſubmittantur. Externus itaque cultus iſte, quo ſumma ſubmiſſio declaratur, tantæ neceſſitatis eſt, ut gens nulla fuerit tam barbara, quæ de eodem non cogitaverit. Difficultatem faceſſere non debet univerſalitas propoſitionis præſentis, quod in ſtatu populari populus univerſus ſit ſuperior (§. 142.): etenim in ſtatu populari ſinguli quoque reverentiam debent univerſo populo, qua univerſo, etſi ea differat ab illa, quæ Principi, vel optimatibus in Ariſtocratia exhibetur, cum majeſtas, ſi ſit penes unum, majorem dignitatem eidem conciliet, quam ſi ea pluribus conjunctim, aut univerſo prorſus populo competat; (*not.* §. 208.).

§. 1050.

Supplicare quid ſignificet.

Supplicare dicitur, qui cum reverentia precatur, ut quid fiat, vel non fiat. Quoniam itaque motivis opus eſt, ut quis facere velit, vel nolit (§. 889. *Pſych. empir.*); *ſupplicanti licet rationes, ob quas aliquid fieri, aut non fieri debeat, demiſſe exponere* (§. 887. *Pſych. empir.* & §. 1182. *part.* 1. *Jur. nat.*).

Equidem reverentiam ſaltem definivimus (§. 1182. *part.* 1. *Jur. nat.*). quam Deo exhibere debemus; quoniam tamen poſt Deum proximo loco ſunt Rectores civitatis, quos ideo Scriptura ſacra Deos appellat, ſignificatus vocabuli facile ad illos extenditur, ut ideo non opus fuerit, reverentiam Rectori civitatis exhibendam denuo definire.

§. 1051.

Num ſubditis ſupplicare liceat ſuperiore nimis dura, vel iniqua imperante.

Superiore imperante, quod nimis durum, vel iniquum videtur, ſubditis ſupplicare & cur ita videatur demiſſiſſime exponere licet. Fieri enim poteſt, ut ſuperior, vel ii, qui conſilium dant, non ſatis norint ea, ob quæ quod imperatur nimis durum, vel iniquum ſit. Quamobrem cum bene regere debeat Remp. (§. 995.), & operam dare, ut ſtatum civitatis intime perſpectum habeat (§. 1038.), adeoque bene eandem regere velle præſumatur; velle non præſumitur, quod nimis durum, vel iniquum eſt, aliter decreturus, ſiquidem omnia ipſi ſatis cognita & perſpecta eſſent. Quamobrem ſubditis competit jus precandi, cur quod fieri non debere, vel quod fieri debere imperat, non fieri, aut fieri debeat, cumque eidem a ſubditis reverentia debeatur (§. 1049.), iis non competit jus precandi niſi cum reverentia. Quoniam itaque ſupplicat, qui cum reverentia precatur, ut quid fiat, vel non fiat (§. 1050.), & ſupplicanti licet rationes, ob quas aliquid fieri, aut non fieri debeat, demiſſe exponere (§. *cit.*); ſuperiore imperante, quod nimis durum, vel iniquum videtur, ſubditis ſupplicare & cur ita videatur demiſſe exponere licet.

Quoniam ſuperior ſubditis obligatur ad Remp. bene regendam (§. 995.); inde naſcitur jus ſupplicandi: quod ideo ipſis denegari citra injuriam non poteſt (§. 859. *part.* 1. *Jur. nat.*). Superioris autem judicio ſubmittendum, utrum rationes, quæ allegantur, ſint ad mutandum voluntatem ſuam ſufficientes, nec ne (§. 46.).

Digitized by Google

§. 1052.

De ſupplicatione non attenta.

Si ſuperior ſupplicantium precibus non annuat, etſi revera quod nimis durum, vel iniquum eſt imperet; ſubditi obedire tenentur. Etenim ſubditi ſuperiori obligantur ad obedientiam cum patientia (§. 1043.), conſequenter ſi imperat, quod ipſis durum eſt, vel quod iniquum eſt, nec ad voluntatem ſuam mutandum precibus ſupplicantium adduci poſſit, quamvis ſatis informatus (§. 1050.), adhuc tamen obedire tenentur.

Bonus Princeps faciles præbet ſupplicantibus aures, & excuſſis rationibus, quas allegant, non dubitat mutare voluntatem ſuam. Sane primi Sinenſium Imperatores, quibus nihil magis curæ cordique erat quam bonum regimen; in tabula publice propoſita a quolibet ſcribi permittebant, quid in regimine ſuo minus rectum videatur, ut Remp. bene conſtituerent. Cum Rector civitatis ſummitatem imperii non debeat confundere cum poteſtate arbitraria (§. 1011.); ſummitati ejus nihil detrahitur, ſi meliora edoctus voluntatem ſuam mutet. Vera ipſius gloria non a ſummitate imperii, ſed a bono regimine dependet, quod ſupponit, ut ſtatus civitatis ipſi intime ſit perſpectus, & ne fiduciа conſiliariorum ſuorum, quæ ipſum tenet, eorum libidini exponatur. Ex. gr. ſi Princeps nova tributa imponit, quæ nimis gravant ſubditos: his ſupplicare licet, ut ab hoc onere liberentur. Quodſi tamen is hoc facere nolit, in voluntate ejuſdem acquieſcentibus onus hoc patienter ferendum, non ex neceſſitate, quatenus phyſice impoſſibile, ut vi majori reſiſtatur, ſed cum ſenſu officii, quatenus ad patientiam obligantur (§. 1043.).

§. 1053.

Quale jus competat Magiſtratibus, ſi male imperet ſuperior.

Magiſtratibus non competit jus reſiſtendi injuriis ejus, cujus ſummum eſt imperium; ſed ſaltem jus ſupplicandi. Etenim cum magiſtratibus partes ſaltem quædam imperii exercendæ committantur a ſuperiore (§. 162.), & in imperio adminiſtrando eorum miniſterio ſaltem utatur imperans (§. 163.); non plus juris habent, quam quod ipſis a ſuperiore conceſſum. Quamobrem cum omnis gubernandi facultas, quæ eſt in magiſtratibus, ſummæ poteſtati ita ſubjiciatur, ut ea quoad ſingulos actus dependeat a voluntate ſuperioris, cujus nomine faciunt, quicquid faciunt (§. 162.); nullum quoque ipſis competit jus reſiſtendi ſuperiori, ſed perinde ac illi, quibus præficiuntur, ad obedientiam cum patientia obligantur, ſiquidem male imperet (§. 1101.). Nullum itaque magiſtratibus competit jus reſiſtendi injuriis ejus, cujus ſummum eſt imperium. *Quod erat unum.*

Quoniam tamen ſuperiore imperante, quod nimis durum, vel iniquum videtur, ſubditis ſupplicare & cur ita videatur demiſſiſſime exponere licet (§. 1051.), magiſtratus autem curam gerere debent eorum, quibus a ſuperiore præficiuntur (§. 962. 995.); jus ſupplicandi horum nomine, ſeu pro his ipſis competit. *Quod erat alterum.*

Sunt qui exiſtimant, magiſtratibus competere tueri jura eorum, quibus ſunt præfecti. Ac inde inferunt, iis competere jus reſiſtendi injuriis ejus, cujus ſummum eſt imperium. Enimvero hi confundunt, quæ a ſe invicem diſcernenda ſunt. Confundunt nimirum imperium ſummum cum limitato, quorum iſtud per ſe irreſiſtibile eſt (§. 1041.), hoc autem quoad certos actus, vel etiam jura populi, quorundam e populo voluntati ſubeſt (§. 1047.). Confundunt quoque magiſtratus ab eo conſtitutos, qui ſummum imperium habent, cum magiſtratibus per leges fundamentales conſtituendis, quibus per eaſdem competit jus tuendi jus populo, vel optimatibus reſervatum. Confundunt denique perſonas publicas, quæ tales ſunt reſpectu eorum, qui ipſis ſunt ſubjecti, privatæ autem manent reſpectu ejus, qui alios ipſis ſubjecit certa lege, cum perſonis publicis, quæ ſuperiorem ſupra ſe non habent, qualis eſt Rex in regno, & quales optimates ſunt in Ariſtocratia. Probe nimirum conſiderandum eſt, utrum qui magiſtratus audit habeat jus a voluntate Rectoris civitatis dependens, an vero jus ab eadem minime dependens, quale habere nequit, niſi certa jura, vel certi actus ad imperium civile ſpectantes populo ſint reſervati, aut ad certorum quorundam conſenſum reſtricti.

Digitized by Google

§. 1054.

Si Principes, qui ſub populo ſunt, in leges fundamentales & Remp. peccant; populus iiſdem vi reſiſtere poteſt. Etenim ſi Principes ſub populo ſunt, ſummitas imperii non penes ipſos, ſed penes populum eſt. Quamobrem cum ipſi imperium aliter exercere nequeant, niſi ſecundum leges fundamentales (§. 77.) & bono publico convenienter (§. 88.); ſi in leges fundamentales & Remp. peccant, populus iiſdem vi reſiſtere poteſt. *De Principibus qui populo ſubſunt.*

Reges populo ſubſunt vel vigore primæ electionis, vel per pacta cum populo inita. In priori caſu populus ſibi reſervavit jus in actus Regis, quod cum violatur, injuriæ ſibi faciendæ (§. 859. *part.* 1. *Jur. nat.*) reſiſtere & jus ſuum vi defendere poteſt. In caſu poſteriori jus in actus Regis ex pacto acquiſivit populus, quod cum ſit ſervandum (§. 789. *part.* 3. *Jur. nat.*), perinde ac ante injuriæ reſiſtere ac jus ſuum vi defendere populus poteſt. Exemplum ſubjectionis per pacta habemus in *Barcſajo*, Tranſylvaniæ Principe, qui promittebat, ſe nec ab Ottomannica Porta, nec a quopiam auxilia ſollicitaturum, quin potius abſolutis ab homagio ſibi præſtito univerſis regni ſtatibus, quicquid illi in comitiis proxime celebrandis concluderent, ſe aſſenſurum juramento confirmabat. Vid. *Betlenius* rerum Tranſylv. lib. 3. ſect. 12. Huc pertinet, quod olim Reges cotorum morte, vinculis, exilio puniti, & Scoti eo jure ſibi Reges creaverint, ut imperium populi ſuffragiis eis mandatum, ſi res poſceret, eiſdem ſuffragiis adimi poſſet. Vid. *Thuanus* lib. 50. p. 1044.

§. 1055.

Si Rector civitatis imperium abdicavit, in eum poſt id tempus omnia licent, quæ in privatum. Etenim ſi imperium abdicat, nihil amplius juris, quod Rectori civitatis competit, habet (§. 115. *part.* 3. *Jur. nat.*), conſequenter cum a privatis non diſtinguatur niſi per jura majeſtatica (§. 70. *part.* 1. *Jur. nat.* & §. 810. *h.*), privatus & ipſe fit. In eum igitur, poſtquam imperium abdicavit, omnia licent, quæ in privatum. *De imperio abdicato.*

Nimirum qui imperium abdicavit, eidem vim inferenti reſiſti poteſt eodem modo, quo reſiſtere licet privato alii cuicunque: neque enim inter ipſum & privatum alium ulla eſt differentia, quam ſolum fecerat imperium. Hinc apud *Juſtinum* lib. 16. c. 2. legitur: Pater regno publice tradito privatus officium Regi inter ſatellites faciebat.

§. 1056.

Quoniam perinde eſt, ſive quis regnum abdicet, ſive derelinquat, cum derelictio ſit tacita abdicatio (§. 249. *part.* 2. & §. 115. *part.* 3. *Jur. nat.*), in eum autem, qui imperium abdicavit, poſt id tempus omnia licent, quæ in privatum (§. 1055.); *ſi Rector civitatis imperium derelinquit, in eum poſt id tempus omnia licent, quæ in privatum.* *De regno derelicto.*

Non eſt quod exiſtimes, caſum non eſſe dabilem, ut quis regnum derelinquat, quamvis regni derelictio inter ea referenda, quæ rarius contingunt. Exemplum habemus in *Henrico III.* qui audita morte fratris *Caroli IX.* clam Cracovia ſe ſubduxit An. 1574. Vid. *Thuanus* lib. 16. Bene tamen monet *Grotius* lib. I. c. 4. §. 9. qui imperium negligenter adminiſtrat, eum minime cenſendum eſſe id pro derelicto habere. Qui enim rem negligenter tractat, eam tamen adhuc vult eſſe ſuam.

§. 1057.

Similiter cum perinde ſit, ſive Rex, qui regnum in patrimonio habet, idem abdicet, ſive alienet, aut alii ſubjiciat, cum in utroque caſu regnum amittat, conſequenter privatus fiat; *ſi Rex, qui regnum in patrimonio habet, idem alienet, aut alii ſubjiciat, in eum poſt id tempus omnia licent, quæ in privatum* (§. 1055, 1056.). *De regno patrimoniali alienato.*

§. 1058.

§. 1058.

De alienatione regni uſufructuarii.

Si Rex uſufructuarius imperium alienet; actus ipſo jure nullus eſt: quodſi vero id tradere moliatur, eidem vi reſiſti poteſt. Quodſi enim regnum fuerit uſufructuarium, Rex imperium ſaltem in uſufructu habet (§. 155.), conſequenter de ipſo imperio, ſeu ſubſtantia ejus nihil prorſus diſponere poteſt (§. 1420. *p.* 5. *Jur. nat.*). Quoniam itaque ipſi non competit jus regnum alienandi (§. 663. *part.* 2. *Jur. nat.*), ſi alienet, actus ſine jure factus ipſo jure nullus eſt. *Quod erat unum.*

Enimvero ſi hoc non obſtante regnum tradere moliatur, in jus populi involat. Quamobrem cum ſuperiori reſiſtere liceat, ſi in jus populi involat (§. 1047.); ſi Rex uſufructuarius regnum a ſe alienatum tradere moliatur, vi eidem reſiſtere licet. *Quod erat alterum.*

Exiſtere hic caſus poteſt, ſi in regno electivo imperium tradere velit Rex filio, vel agnato, aut amico cuidam ſuo; vel ſi idem moliatur in regno ſucceſſorio ſive in præjudicium ſucceſſoris legitimi, ſive ſi fuerit ultimus in familia regia. Modus habendi imperium non continetur in imperio, quod etſi plenum, abſolutum ac ſummum ſit penes Regem, is tamen nihil de modo habendi imperium invito populo, vel contra leges fundamentales diſponere, nec in eo quicquam mutare poteſt.

§. 1059.

De effectu alienationis iſtius.

Si Rex uſufructuarius imperium alienet; ipſe regnum non amittit. Etenim ſi imperium alienet, actus ipſo jure nullus eſt (§. 1058.). Enimvero ex eo, quod quis inutiliter agat, minime ſequitur, quod jus ſuum, quod alienare non poteſt, amittat. Quamobrem nec Rex uſufructuarius imperium alienans regnum propterea amittit.

Ponamus ex. gr. in Regno electivo Regem imperium alienare in filium, ſeu eum declarare ſucceſſorem ſuum. Nulliter agit, & quamdiu regnum tradere filio non molitur, populus vi reſiſtere nequit, quippe cui naſcitur nullum præjudicium ex actu in ſe nullo, ſalvo manente jure electionis, quando poſt mortem Regis imperium in populum recidit (§. 314.). Nulla igitur ratio eſt, cur regnum amittere debeat Rex, niſi in delatione imperii expreſſe fuerit dictum, ut regnum committatur, ſi id alienare velit: id quod dictum eſſe hic non ſupponitur. Dubium, quod nonnulli ex Jure Romano urgent, mere civile eſt, nec hic attendi meretur.

§. 1060.

De Rege, qui in exitium totius populi animo hoſtili fertur.

Si Rex vere hoſtili animo in totius populi exitium feratur, regnum amittit & populus vi eidem reſiſtere poteſt. Etenim omnis Rector civitatis, quacunque lege imperium in eum fuerit translatum, obligatur ad faciendum ea, quæ ad bonum publicum promovendum requiruntur, & ad non faciendum ea, quæ eidem adverſantur (§. 84.). Quodſi ergo animo vere hoſtili in totius populi exitum feratur, perſonam Regis exuit (§. 70. *part.* 1. *Jur. nat.*), ac propterea cum Rex non amplius cenſeatur regnum amittit, conſequenter perinde ac Rex qui regnum abdicavit, vel dereliquit, privatus fit & in eum licent omnia, quæ in privatum (§. 1055. 1056.). Quamobrem cum natura homini competat jus ſe defendendi (§. 973. *part.* 1. *Jur. nat.*), conſequenter lædere intendenti aut conanti reſiſtendi (§. 972. *part.* 1. *Jur. nat.*) & eum cogendi, ne faciat (§. 974. *part.* 1. *Jur. nat.*); ſi Rex vere hoſtili animo in totius populi exitium feratur, vi eidem reſiſtere populus poteſt.

Sunt qui exiſtimant in Rege mentis compote accidere non poſſe, ut is degeneret in manifeſtum populi hoſtem, mactando cives innocentes & populum ad incitas redigendo ex ſola ſæviendi libidine. Et ipſe *Grotius* l. 1. c. 4. §. 11. caſum hunc reſtringit ad Regem, qui pluribus populis imperat & in unius gratiam alterum perdere vult, ut colonias ibi faciat. Enimvero quamvis iſtiuſmodi monſtra ſint rariora, immo rariſſima; negari tamen non poteſt, impoſſibile non

non eſſe ut dentur. Exemplum habemus in *Nerone*, quem *Suetonio* referente, ſenatus hoſtem judicavit & puniendum decrevit. Recte autem legati Scotorum apud *Thuanum* lib. 50. monuerunt, non eſſe audiendos eos, qui tyrannorum caſtigatione bonorum Regum auctoritatem imminui, & majeſtatem vileſcere juxta imprudenter & adulatorie blaterant. Nec per hoc tollitur obedientia cum patientia, ad quam ſubditi obligantur (§. 1043.). Aliud enim eſt male imperare, aliud populum perdere & ad incitas redigere velle ex ſola ſæviendi libidine. Qui male imperant, poteſtatem ſummam in potentiam arbitrariam convertentes ſuam utilitatem quærunt cum detrimento populi: aſt propterea minime eundem extirpare aut prorſus perdere volunt. Neque enim ipſos ſævitia propter ſeipſam delectat.

§. 1061.

De regno commiſſo ex felonia, vel clauſula commiſſoria.

Si regnum committatur ſive ex felonia in eum, cujus eſt feudum, ſive ex clauſula in ipſa delatione imperii poſita, ut, ſi Rex hoc aut hoc faciat, ſubditi omni obedientiæ vinculo ſolvantur; Rex in perſonam privatam recidit. Quacunque enim de cauſa Regnum amittit, Rex eſſe deſinit (§. 70. *part. 1. Jur. nat.*), conſequenter privatus fit. Quamobrem ſi regnum amittat ſive ex felonia, ſiquidem fuerit infeudatum, ſive ex clauſula commiſſoria in delatione imperii poſita; in perſonam quoque privatam recidit.

Facile autem patet in caſu priori non ſubditis competere jus ſumendi arma, ſed eos recurrere debere ad dominum feudi, cujus res agitur. Aſt in caſu poſteriori populo jus eſt reſiſtendi, qui clauſulam commiſſoriam in delatione imperii poſuit. Exemplum iſtiuſmodi clauſulæ commiſſoriæ adjectæ habemus in coronatione *Stephani* Polonorum Regis apud *Thuanum* lib. 62. qui refert *Stephanum* juramentum interpoſuiſſe de religioſe ſervandis juribus, libertatibus & privilegiis a Regibus prædeceſſoribus ſacramento confirmatis, addito, ſiquidem ea ulla in parte violaret, ut ab omni jure, quod in regno habet, excideret, & proceres a fide & obedientia, quam ei ut legitimo Regi debent, ſolverentur.

§. 1062.

De clauſula, ut ſub certo eventu reſiſtere liceat.

Si in delatione imperii dictum ſit, ut certo eventu reſiſti Regi poſſit; caſu exiſtente reſiſtere licet. Quoniam enim pacta ſervanda ſunt (§. 789. *part. 3. Jur. nat.*); ſi populus in delatione imperii ſibi reſervavit jus certo eventu reſiſtendi, eodem quoque caſu exiſtente uti poteſt, conſequenter reſiſtere licet.

Differt hoc a clauſula commiſſoria, de qua dictum (§. 1061.). Ibi enim ſupponitur factum Regis, in quod populus ſibi jus reſervat: hic vero intelligitur tum caſus fortuitus, qui Regi accidit, vel negotium quoddam, quod quidem ab arbitrio ipſius pendet, per ſe tamen ad exercitium imperii non ſpectat. Exemplum in caſu priori eſt, quod olim Burgundis fas erat rejicere principem, ſi eo regnante publica forſan calamitas ingrueret; in caſu autem poſteriori, ſi dicatur regnum amitti debere, ubi aliam, quam patriam religionem Rex amplectatur, vel ſi in conjugem accipiat Regis cujuſdam externi filiam.

§. 1063.

De jurium majeſtaticorum inviolabilitate.

Nemo civium quicquam facere debet, quod eſt contra jura majeſtatica. Etenim nemo quicquam facere debet, quod eſt contra jus alterius (§. 910. *part. 1. Jur. nat.*). Quamobrem nec quicquam faciendum eſt contra jus ejus, qui ſummum in civitate imperium habet. Quoniam itaque jura majeſtatica ſunt, quæ ad ſummum imperium pertinent (§. 207.); nemo civium quicquam facere debet, quod eſt contra jura majeſtatica.

Obligatio hæc naturalis eſt, cum ex principiis Juris naturæ demonſtretur. Qui ergo quid facere audet; quod eſt contra jura majeſtatica, is contra legem naturæ hoc facit.

Digitized by Google

§. 1064.

Specialius declaratur.

Quoniam nemo civium quicquam facere debet, quod eſt contra jura majeſtatica (§. 1063.), contra jus alterius vero fit id, quo idem vel tollitur, vel diminuitur, vel uſus ejus quomodocunque impeditur (§. 239. *part.* 1. *Phil. pract. univ.*); *nemo civium quicquam committere, vel machinari debet adverſus eum, qui jura majeſtatica in civitate, conſequenter imperium ſummum habet* (§. 207.), *quo jus aliquod majeſtaticum, vel totum imperium ſummum, eidem vel aufertur, vel diminuitur, vel uſus ejus quomodocunque impeditur*, ac per conſequens *nihil moliri debet, quod ad Reip. everſionem & labefactationem ac Rectoris civitatis interitum tendit.*

Quoniam jura majeſtatica varia ſunt, quemadmodum ex ſuperioribus patet (§. 811. & *ſeqq.*); plurima quoque ſunt facta, quibus jura majeſtatica violantur, & per conſequens injuria committitur in perſonam ejus, quæ eadem habet, ſeu Rectorem civitatis (§. 859. *p.* 1. *Jur. nat.*). Rectoris enim civitatis qua talis perſona per jura majeſtatica determinatur (§. 70. *p.* 1. *Jur. nat.*), ſeu Rector civitatis ideo eſt, quia hæc ſunt ipſius jura. Facta tamen iſta omnia non ſunt ejuſdem valoris, ſed alia aliis magis, alia minus injuria ſunt. Injuriæ igitur Rectori civitatis qua tali illatæ non ſunt ejuſdem gradus. Facile autem patet, majorem ea concipi non poſſe, quia Rector civitatis vel vita, vel imperio privatur, cum hoc modo tollatur omne jus ejus.

§. 1065.

Crimen læſæ majeſtatis quid ſit.

Crimen læſæ majeſtatis dicitur factum, quo quid adverſus jura majeſtatica, & per conſequens adverſus perſonam ejus, qui imperium ſummum habet committitur. Unde patet, *crimen læſæ majeſtatis committi, ſi quis adverſus eum, qui jura majeſtatica, vel imperium ſummum habet, quidpiam molitur, quo jus aliquod majeſtaticum, vel totum imperium ſummum eidem vel aufertur, vel diminuitur, vel uſus ejus quomodocunque impeditur*, ac per conſequens *quod ad everſionem atque labefactationem Reip. ac Rectoris civitatis interitum tendit.*

Dignitas ejus, penes quem ſummum imperium indiviſum eſt, majeſtas dicitur (§. 206.). Lædit autem eandem, qui quid facit, quod eſt contra jus quoddam ad ſummum imperium pertinens (§. 920. *part.* 1. *Jur. nat.*). Quodſi imperium ſummum fuerit penes populum, eadem eſt populi univerſi dignitas, quæ monarchæ in monarchia, vel collegii optimatum in Ariſtocratia. Unde ſi quid fit contra jura majeſtatica in ſtatu populari, vel ariſtocratico, non minus læditur majeſtas, quam ſi tale quid fit in ſtatu monarchico. Ac idem patet in Repub. mixta, in qua ſummitas imperii totius, vel quoad omnes actus non eſt penes perſonam unam. Patet autem, ut ante (*not.* §. 1064.), crimen læſæ majeſtatis omne non eſſe ejuſdem valoris, ſed aliud majus, aliud minus eſſe, maximum autem omnium, quo Rector civitatis vel vita privatur, vel imperio exuitur, aut integræ Reipub. everſio & exitium intenditur.

§. 1066.

An ſit contra jus naturæ & de pœna ejus.

Quoniam crimen læſæ majeſtatis committitur, ſi quis adverſus eum, qui jura majeſtatica, vel imperium ſummum habet, quidpiam molitur, quo jus aliquod majeſtaticum, vel totum imperium ſummum, eidem vel aufertur, vel diminuitur, vel uſus ejus quomodocunque impeditur, ac per conſequens quod ad everſionem atque labefactationem Reip. ac Rectoris civitatis interitum tendit (§. 1065.), iſtiuſmodi autem facta omnia lege naturali prohibita (§. 1064.); *crimen omne læſæ majeſtatis lege naturali prohibitum*, conſequens *contra jus naturæ eſt*, & quoniam univerſitati competit jus puniendi eum, qui ipſam læſit (§. 579.), conſequenter quicquid facit, quod contra jura majeſtatica & imperium ſummum eſt (§. 920. *part.* 1. *Jur. nat.*), *populo* quoque *originarie* (§. 33.) & *Rectori civitatis*, qui jus populi habet (§. 42.), *competit jus puniendi eum, qui crimen læſæ majeſtatis committit.* Quoniam tamen non omne crimen læſæ majeſtatis ejuſdem gradus eſt (§. 625. 1065.), crimina autem graviora

pœnis

pœnis quoque gravioribus coercenda (§. 626.); *non omne crimen læſæ majeſtatis eodem modo puniri poteſt.*

Pœnæ lege naturæ determinatæ non ſunt, ſed ea ſaltem præſcribit, quænam in ea determinanda ſint obſervanda (§. 626. & *ſeqq.*). Civiles igitur cum ſint, de iis in Jure naturæ nihil in ſpecie definiendum. Apud omnes gentes, immo gentem eandem omni tempore eædem non ſunt, nec eſſe poſſunt, prouti patet ex iis, quæ in genere lex naturæ præſcribit.

§. 1067.

Perduellio, ſeu *Crimen perduellionis* vocatur crimen læſæ majeſtatis, quod quis adverſus ipſam perſonam Rectoris civitatis committit, vita vel imperio eundem privaturus, vel Remp. evertere, aut labefactare conatur. Unde *crimen perduellionis non minus in democratia, ſeu ſtatu populari, ariſtocratia & quacunque Rep. mixta, quam in monarchia committi poteſt.* *De crimine perduellionis.*

Ab hoc crimine parum diſtat ſævitia nimia Regis, qui vere hoſtili animo in totius populi exitium fertur (§. 1060.). Non eſt quod nomen Regis nebulam offundat menti. Etenim ſi hoc facit, Rex eſſe deſinit (§. *cit.*), ac per conſequens in perſonam privatam ipſe recidit, ac revera ſtatus ſit popularis, in quo crimen perduellionis committi poſſe nemo eſt qui dubitat. Hinc Senatus Romanus *Neronem* hoſtem judicavit & quærendum eſſe, ut puniatur more majorum, prout refert *Suetonius* in Nerone c. 49.

§. 1068.

Quoniam crimen perduellionis omnium criminum læſæ majeſtatis graviſſimum (§. 1066. 1067.), crimina autem graviora gravioribus pœnis coercenda (§. 626.); *crimen perduellionis graviſſimis pœnis coercendum.* *De ejuſdem pœna.*

Hinc *Carolus V.* in Conſtitutione criminali art. 124. pœnam hujus criminis determinat diſſectionem in quatuor partes, quam etiam augeri vult, ut malefici trahæ impoſiti ad locum ſupplicii trahantur & in via forcipibus candentibus adurantur, & bona eorum confiſcentur art. 218.

§. 1069.

Perduellium liberi & cognati puniri non poſſunt; auferri tamen ipſis poteſt, in quod jus proprium non ipſis, ſed populo, aut Regi eſt. Etenim liberi puniri non poſſunt ob malefacta parentum, nec cognati ob maleficia cognatorum (§. 665.). Quamobrem nec puniri poſſunt perduellium liberi & cognati ob crimen perduellionis a patre, vel cognato commiſſum. *Quod erat unum.* *An liberi & cognati perduellium ſint puniendi.*

Quoniam tamen ob crimen parentum liberis auferri poteſt id, in quod jus proprium non ipſis, ſed populo aut Regi eſt (§. 667.), id autem fieri non debet niſi graviſſima ſint crimina (§. 668.), & crimen perduellionis graviſſimum utique crimen ſit (§. 1066. 1067.), idem denique etiam facile intelligitur de cognatis ejus, qui crimen admiſit; liberis perduellium & cognatis auferri poteſt, in quod jus proprium non ipſis, ſed populo, aut Regi eſt. *Quod erat alterum.*

Quænam talia ſint, ut perduellium liberis & cognatis auferri poſſint in perduellium pœnam, ſuperius jam commemoravimus (*not.* §. 667.). Injuſta erat lex Perſarum & Macedonum, quæ non ſolum perduellium liberos, verum etiam propinquos occidi jubebat, quales leges abominandas merito vocat *Ammianus Marcellinus* l. 23. c. 3. Quod vero huc referri nequeat confiſcatio bonorum, quæ juxta conſtitutionem quoque Carolinam (*not.* §. 1068.) pœnæ perduellium accedit, ſupra jam demonſtravimus.

Digitized by Google

§. 1070.

Unde venit obligatio crimen læſæ majeſtatis non committendi & vim ſuam accipiat. *Obligatio ad crimen læſæ majeſtatis non committendum venit ex pacto, quo civitas conſtituta, & ex pacto, quo imperium in alium, vel alios translatum, a lege autem naturali vim ſuam accipit.* Etenim civitates pacto conſtitutæ ſunt (§. 4.) legi naturæ convenienter (§. 26.). Et quando imperium transfertur in alium, is promittere intelligitur, quod imperium exercere (§. 42.), conſequenter Remp. regere velit (§. 218. *part. 7. Jur. nat.*) & populus idem transferens viciſſim promittere, quod imperanti obedire velit (§. 1043.). Quamobrem cum pacta ſint ſervanda (§. 789. *p. 3. Jur. nat.*); omne jus ſuperioris & omnis obligatio civium ſeu ſubditorum, qua eidem tenentur, ex pacto naſcitur, quo civitas conſtituta, & ex pacto, quo imperium in alium, vel alios translatum, conſequenter inde etiam venit obligatio ad crimen læſæ majeſtatis non committendum (§. 1063. & ſeqq.). *Quod erat unum.*

Enimvero obligatio ſervandi pacta a lege naturæ venit (§. 789. *part. 3. Jur. nat.*). Quamobrem cum obligatio ad crimen læſæ majeſtatis non committendum veniat ex pacto, quo civitas conſtituta, & ex pacto, quo imperium in alium, vel alios translatum, *per demonſtrata num.* 1. eadem vim ſuam accipit a lege naturali. *Quod erat alterum.*

Patet itaque, quamvis obligationem ad non committendum crimen læſæ majeſtatis ex pacto tanquam fonte ſuo derivare teneamur; hoc tamen non obſtante crimen læſæ majeſtatis eſſe contra jus naturæ, quemadmodum paulo ante oſtendimus (§. 1066.). Propoſitionem autem præſentem ideo hic appoſuimus, ut paterent ea, quæ ſequuntur.

§. 1071.

A quonam crimen læſæ majeſtatis committatur. Quoniam obligatio ad crimen læſæ majeſtatis non committendum venit ex pacto, quo civitas conſtituta, & ex pacto, quo imperium in alium, vel alios translatum (§. 1070.), pactum autem utrumque ratihabent, qui civitati ſe aſſociant, qui vero huic ſeſe non aſſociant, eos idem minime tangit, & illi quidem membra civitatis ſunt, hi autem non ſunt, quod per ſe patet; *crimen læſæ majeſtatis committi nequit, niſi ab eo, qui membrum civitatis, aut ſi mavis ſubditus eſt*, conſequenter cum crimen perduellionis crimen læſæ majeſtatis ſit (§. 1067.), *perduellionis crimen committi nequit niſi a ſubdito.*

Pactum, quo civitas conſtituta, una cum altero, quo imperium in alium, vel alios translatum, ratihabetur, dum qui in civium, vel ſubditorum numerum recipitur, jurato promittit, ſe imperanti fidelem futurum. Et pactum, quo imperium translatum fuit, renovatur, dum novo Rectori civitatis homagium præſtatur: hoc autem renovari nequit, niſi quatenus ſimul pactum, quo civitas conſtituta, tacite ratihabeatur. Quamvis vero expreſſa ratihabitio pacti, quo civitas conſtituta, & renovatio pacti, quo imperium in Rectorem civitatis translatum non fieret; tacita tamen ſufficeret ad producendam obligationem crimen læſæ majeſtatis non committendi. Expreſſa tamen præfertur, ut unuſquiſque ſibi magis conſcius ſit obligationis ſuæ, eaque jurata, ut eidem ſatisfacere major ſit religio: neque enim omnibus ſatis perſpecta ſunt, quæ tacite promittunt, & fidem juratam violare turpius eſt, quam non juratam, multoque turpius, quam tacitam eamque non ſatis apertam.

§. 1072.

De perfidia in crimine læſæ majeſtatis contenta. Quoniam obligatio ad crimen læſæ majeſtatis non committendum ex pacto (§. 1070.), conſequenter ex promiſſione venit (§. 788. *part. 3. Jur. nat.*), ſi autem promiſſor contrarium ejus facit, quod promiſit, perfidus eſt (§. 768. *part. 3. Jur. nat.*); *Qui crimen læſæ majeſtatis committit, perfidus eſt.*

Hæc perfidia cadere nequit in extraneum, ſeu peregrinum, qui fidem ſuam Rectori civitatis non adſtrinxit de majeſtate ejus non lædenda. Turpitudo autem criminis læſæ majeſtatis ab hac

hic potiſſimum perfidia eſt, nec ſine ea hoc crimen concipitur. Quodſi fidem juratam fallit criminis hujus reus, ſimul perjurus eſt (§. 955. *p.* 3. *Jur. nat.*).

§. 1073.

Invaſor imperii dicitur, qui cum nullum jus ad imperium capeſſendum habeat, vi vel dolo id occupat. *Invaſor* itaque *ſi Rector civitatis adſit, eundem poſſeſſione dejicit; ſi vero Rege mortuo imperium invadit, ſucceſſorem legitimum ad poſſeſſionem non admittit, ſed ab ea repellit.* *Invaſor imperii quid ſit.*

Non deſunt exempla invaſorum imperii cum in hiſtoria antiqua, tum in recentiori. Immo hodienum apud exteras gentes talia occurrunt. Non immerito igitur quæritur, quodnam populo jus competat in imperii invaſores, quamdiu ſcilicet durat injuſte poſſidendi cauſa.

§. 1074.

Si invaſor imperii in actu invadendi conſtitutus, ei vi reſiſtere, immo & ſi opus ſit eundem occidere licet. Quoniam enim invaſor imperii nullum jus ad imperium habet (§. 1073.), ſi vero nullus adſit, cui aliquod jus ad idem competit, populus id in eum transferre poteſt, quem voluerit, aut ſibi retinere (§. 36.), legitimo autem Regi vel ſucceſſori jus ſuum adimere nequit (§. 336. *part.* 2. *Jur. nat.*); idcirco nec pati tenetur, ut id ab altero ipſi eripiatur. Quamobrem cum invaſor imperii, quamdiu in actu invadendi conſtitutus, raptori æquiparetur (§. 505. *part.* 2. *Jur. nat.*), in raptorem autem tantundem liceat, quantum vi depellendæ ſufficit (§. 695. *part.* 2. *Jur. nat.*), ita ut etiam interfici poſſit (§. 699. *part.* 2. *Jur. nat.*): invaſori imperii, quamdiu is in actu invadendi conſtituitur, vi reſiſtere, immo &, ſi opus ſit, eundem occidere licet. *De jure in invaſorem imperii, quamdiu in actu invadendi conſtitutur.*

Quilibet civis obligatur patriam defendere adverſus vim injuſtam. Quamobrem unicuique uti licet mediis, quæ ad eam depellendam requiruntur.

§. 1075.

Si ſuperior unicuique permittat, ut invaſorem in actu invadendi conſtitutum interficiat, interficere licet. Etenim ſuperior, ſive is ſit Rex, ſive ſenatus, ſive populus, jus ſe defendendi adverſus invaſorem habet, prouti ex demonſtratione præcedente apparet. Quoniam itaque quivis jus ſuum exequi poteſt ſive per ſe, ſive per alium, quem voluerit, quod per ſe patet; jus quoque interficiendi invaſorem concedere poteſt, cuicunque voluerit. Quodſi ergo unicuique, ſive is ſubditus fuerit, ſive peregrinus permittat, ut invaſorem in actu invadendi conſtitutum interficiat; interficere licet. *De jure interficiendi invaſorem a ſuperiore conceſſum.*

Quamdiu invaſor imperii in actu invadendi conſtitutus, id nihil difficultatis habet, cum etiam id facere liceat, ſi opus fuerit, abſque permiſſione ſuperioris (§. 1074.).

§. 1076.

Si invaſor imperii, quod arripuit, poſſeſſionem ſola vi retinet, neque pactio ulla ſecuta ſit, aut fides illi data; eum vi dejicere & interficere licet. Etenim quamdiu ſola vi poſſeſſio retinetur, neque pactio ulla ſecuta eſt, aut fides illi data; ad nihil quoque populus eidem obligatus eſt (§. 393. *part.* 3. *Jur. nat.*). Quamobrem is adhuc eſt eorum ſtatus, qui erat, cum in actu invadendi conſtitueretur invaſor. Quoniam itaque invaſori vi reſiſtere, eundemque, ſi opus ſit, interficere licet, ſi in actu invadendi conſtitutus (§. 1074.); eundem quoque, quamdiu poſſeſſio ſola vi retinetur, nec pactio ulla ſecuta ſit, aut fides illi data, vi dejicere ac interficere licet. *De jure in invaſorem, quamdiu poſſeſſio ſola vi retinetur.*

§. 1077.

Digitized by Google

§. 1077.

Quando in invaſorem imperii nihil machinari licet.

Si Rector civitatis in talem ſit conjectus ſtatum, ut ſubditos defendere non poſſit, nec civium tantæ ſint vires, ut invaſori citra præſens exitium valeant reſiſtere; cum eo paciſci, vel fidem ei dare licet, & poſt hac ei obedire tenentur, nec quicquam adverſus eundem moliri licet, ut eum dejiciant, vel interficiant. Etenim ſi Rector civitatis in talem ſit conjectus ſtatum, ut ſubditos defendere nequeat, nec civium tantæ ſint vires, ut invaſori citra præſens exitium valeant reſiſtere; impoſſibile eſt, ut ipſos regat is, qui imperium, vel jus ad idem habet, ſed ſi ſe invaſori ſubjicere nolint, ipſis pereundum eſt. Enimvero cum populus non aliter imperium in Rectorem civitatis tranſtuliſſe intelligatur, quam ut ſaluti publicæ convenienter exerceatur (§. 88.); non poteſt intelligi ita ſeſe eidem ſubjeciſſe, ut, ſi is ſe defendere non poſſit, nec ſibi tantæ ſint vires, ut imperium invadenti reſiſtere nequeat, interire potius malit, quam huic ſeſe ſubjicere. Cumque Rector civitatis populum ſuum amare debeat (§. 1009. & ex tædio populi tædium percipere (§. 1010.); velle minime poteſt, ut juris ſui conſervandi cauſa, quod tamen conſervare, nec ipſe tueri poteſt, intereat potius, quam invaſori ſeſe ſubjiciat. Quamobrem populo cum invaſore paciſci & ei fidem dare licet. *Quod erat unum.*

Quoniam vero pacta ſervanda ſunt (§. 789. *part. 3. Jur. nat.*), nec fidem datam fallere licet (§. 765. *part. 3. Jur. nat.*); pactione cum invaſore in hypotheſi propoſitionis præſentis inita, aut fide data, eidem obediendum eſt, nec quicquam moliri licet, ut is dejiciatur, vel interficiatur. *Quod erat alterum.*

Equidem pactione iſta non adimitur jus Regis ab invaſore dejecti, vel ei, qui jus ad imperium habet; hoc tamen obſtat, quo minus eodem ſalvo ſeſe invaſori ſubjicere poſſint, præſertim cum nemini competat dominium in vitam ſuam (§. 351. *part. 1. Jur. nat.*), ut in caſu colliſionis obligationis ad vitam conſervandam (§. 350. *part. 1. Jur. natur.*) cum obligatione obediendi Rectori civitatis (§. 1043.) jus ſuum exercere minime valenti exceptio fieri non debeat pro obligatione ſeſe ſuaque conſervandi. Nihil itaque in ſubjectione hac continetur, quod tanquam injuſtum reprehendi poteſt.

§. 1078.

De officiis humanitatis Rectori civitatis præſtandis.

Subditi obligantur præſtare Rectori civitatis officia, quæ homo homini debet. Etenim per ſe patet, Rectorem civitatis non deſinere eſſe hominem, propterea quod civitatem regit. Quamobrem quæ homo homini naturaliter debet, ea quoque ob immutabilitatem obligationis naturalis (§. 146. *part. 1. Phil. pract. univ.*) ſubditus quilibet Rectori civitatis debet, conſequenter præſtare obligatur officia, quæ homo homini debet (§. 224. *part. 1. Phil. pract. univ.*).

Rector civitatis duplici modo conſiderandus, cum tamquam Rector civitatis, quatenus Remp. regit, tum tanquam privatus, quatenus homo eſt. Priori reſpectu ea ipſi præſtanda, ad quæ ſubditus obligatur imperanti; poſteriori autem reſpectu ea officia ipſi præſtanda ſunt, quæ homo homini debet.

§. 1079.

De amore naturali Rectoris civitatis.

Quoniam ſubditi obligantur præſtare Rectori civitatis officia, quæ homo homini debet (§. 1078.), homo autem hominem quemcunque, ipſum etiam inimicum (§. 632. *part. 1. Jur. nat.*), amare debet tanquam ſeipſum (§. 919. *p. 1. Jur. nat.*), atque diligere (§. 618. *part. 1. Jur. nat.*) & ex felicitate ejus voluptatem percipere (§. 616. *part. 1. Jur. nat.*); *ſubditi* quoque *Rectorem civitatis amare atque diligere debent tanquam ſeipſos, ſi vel maxime male imperet, & ex felicitate ejus voluptatem percipere.*

Natu-

Naturalis hic amor plurimum conducit ad obedientiam cum patientia, quæ a ſubditis Rectori civitatis debetur (§. 1043.) & metum ſervilem temperat, ne a filiali nimium recedat, patientiam vero, qua toleranda etiam quæ dura & injuſta videntur, juvat.

§. 1080.

De amore civili Rectoris civitatis.

Subditi Rectorem civitatis qua Rectorem civitatis amare debent. Etenim ſi ea perpendamus, quæ de Rep. conſtituenda uberrime dicta ſunt, abunde patet, quantum boni in nos redundet ex cura Reip. quam gerit Rector civitatis, ut ea pro maximo beneficio habenda ſit (§. 17. *part.* 4. *Jur. nat.*). Et quamvis male imperet, non tamen propterea tollitur omne bonum, ob quod ſtatus civilis præſtat naturali, in quo ſingulis fere momentis quibuslibet injuriis corpus noſtrum & res noſtræ rapinis exponuntur. Quamobrem cum beneficiarius amare debeat benefactorem ob beneficia ſibi tributa (§. 39. *part.* 4. *Jur. nat.*); ſubditi quoque Rectorem civitatis qua Rectorem civitatis amare debent.

Negari equidem non poteſt, majus multo eſſe beneficium, ſi Rector civitatis bene imperet, quam quod adhuc præſtatur, ſi imperet male; hoc tamen non obſtante, ob minus quoque beneficium amandus eſt. Civilis amor, qui Rectori civitatis qua tali debetur, contradiſtinctus naturali, de quo ante diximus (§. 1079.), non extinguitur, niſi quando imperans vere hoſtili animo in totius populi exitium fertur, ut Rectoris civitatis perſonam prorſus exuat: id quod rariſſime contingit & cur nonniſi rariſſime contingat ſuo tempore patebit, ubi in Politica in cauſas mali regiminis inquiſituri ſumus, quamvis quodammodo jam intelligatur ex iis, quæ ſuperius demonſtravimus de cauſis, cur finis civitatis obtineri non poſſit (§. 151.).

§. 1081.

De mutuo amore ſuperioris & ſubditorum.

Quoniam Rector civitatis amare debet populum ſuum (§. 1009.) & ſubditi viciſſim amare debent Rectorem civitatis qua talem (§. 1080.); *mutuus vigere debet amor Rectoris civitatis & populi.*

Beata eſt Reſp. in qua mutuus iſte amor viget, quia non minus animus Rectoris civitatis in ſubditorum, quam ſubditorum animus in Rectoris civitatis felicitatem propendet. Dubium vero nullum ſupereſt, quin amor ſuperioris, quo ſubditos ſuos proſequitur, excitet amorem ſubditorum.

§. 1082.

De odio Rectoris civitatis.

Quoniam Rectorem civitatis amare debent ſubditi (§. 1080.), qui vero alterum amat, eum odiſſe nequit (§. 623. *part.* 1. *Jur. nat.*); *ſubditi Rectorem civitatis odio habere non debent.*

Non eſt quod excipias, malum regimen nobis non poſſe placere, nec improbandum eſſe, ſi diſpliceat, oriri autem odium, ſi quod nobis diſplicet in altero obſervamus (§. 674. *Pſych. empir.*). Aliud enim eſt odiſſe malum regimen, aliud vero odiſſe eum, qui male regit. Illud naturale eſt, hoc autem rationi adverſum. Quamvis itaque odium oriatur ob malum regimen in appetitu ſenſitivo, qui ſedes affectuum eſt (§. 603. *Pſych. empir.*), ratio tamen, quæ moderatur affectibus, odium ita coercere debet, ne in perſonam extendatur. Qui ſecus faciunt, ii affectuum impetu ſe adhuc abripi patiuntur in tranſverſum, unde eos arcet lex naturæ.

§. 1083.

De civium concordia.

Cives inter ſe concordes eſſe debent. Sunt enim membra civitatis (§. 6.), conſequenter cum civitas ſocietas ſit (§. 4.), ſocii (§. 4. *part.* 7. *Jur. nat.*). Quoniam itaque ſocii concordes eſſe debent (§. 136. *part.* 7. *Jur. nat.*); cives quoque inter ſe concordes eſſe debent.

Con-

Digitized by Google

Concordia civium maxime neceſſaria in civitate, & ab ea pendet civitatis conſervatio atque incrementum. Unde dudum obſervatum eſt, concordia res parvas creſcere, diſcordia maximas dilabi: id quod monetæ aureæ Ordinum Belgii fœderati inſcribi ſolitum civium omnium animis firmiter infigi meretur. Ut vero intelligatur, in quonam conſiſtat civium concordia, ſequentia probe conſideranda.

§. 1084.

De directione actionum civium ad ſalutem Reip. & legum obſervantiam.

Quoniam cives concordes inter ſe eſſe debent (§. 1083.), concordes autem ſunt ſocii, ſi legibus ſocietatis ſeſe ſubjiciunt (§. 134. *part. 7. Jur. nat.*), & in Rep. ſuprema lex ſit ſalus Reip. (§. 86.), cujus obtinendæ media præſcribunt leges civiles ceteræ (§. 969.); *cives actiones ſuas omnes ad ſalutem Reip. dirigere & leges civiles obſervare debent.*

Nimirum ſi concordes eſſe debent, eadem omnium eſſe debet voluntas atque noluntas (§. 132. *part. 7. Jur. nat.*). Neceſſe igitur eſt, ut quod vult unus, idem etiam velit alter, & quod non vult unus, idem etiam nolit alter. Id ipſum vero contingit, ſi omnes actiones ſuas dirigant ad ſalutem Reip. tanquam ad eundem finem, & leges civiles obſervent, ut eadem via ad finem tendant.

§. 1085.

Quid civis ſpectare debeat in actionibus ſuis.

Similiter quia cives concordes inter ſe eſſe debent (§. 1083.), conſequenter eadem eſſe debet omnium voluntas atque noluntas (§. 132. *part. 7. Jur. nat.*), ad hoc autem ſeſe ſibi invicem obligaſſe intelliguntur, quod commune bonum promovere velint (§. 28.), nec bonum proprium promovere cum neglectu communis, vel in præjudicium communis (§. 21.); *civis quilibet in omnibus actionibus id ſpectare debet, ut concivibus ſuis proſit, nulli vero obſit.*

In civitate nemo ſibi vivit, ſed concivibus. Unde actiones ſuas omnes ad ceteros referre tenetur civis bonus. Nemo quæ civis agit, quod ſuum eſt, ſed quod alterius; & utilem ſeſe præbet Reip. Dum vero hoc facit, propriæ quoque ſaluti conſulit. Multa hinc conſequuntur in quolibet actionum genere, quæ tamen ſigillatim perſequi non eſt præſentis inſtituti.

§. 1086.

Quamprimum quis ad legũ civitatis obſervantiam obligetur.

Quamprimum quis in numerum civium recipitur, vel civitati ſe aſſociat, ad legum civitatis obſervantiam obligatur. Etenim quamprimum quis in ſocietatem recipitur, ad legum ſocietatis obſervantiam obligatur (§. 60. *part. 7. Jur. nat.*). Quamobrem cum civitas ſit ſocietas (§. 4.); quam primum quis in numerum civium recipitur, ad legum civitatis obſervantiam obligatur.

In numerum civium quis recipi poteſt vel expreſſo ſuperioris aut magiſtratuum alicujus loci conſenſu, vel tacito, quatenus eidem permittitur, ut domicilium ſuum in territorio civitatis conſtituat, aut toleratur, ut in eo habitet ac res ſuas agat. Civis autem appellatio hic ſumitur in ſignificatu laxiori, qui convenit Juri naturæ, non attento ſignificatu ſtrictiori, qui mere civilis eſt.

Finis Partis VIII., ſive ultimæ Juris Naturæ.

INDEX

Digitized by Google

CONSPECTUS
PARTIS OCTAVÆ
JURIS NATURÆ

CAPUT PRIMUM.

De origine Civitatis & Imperii publici. pag. 1

CAPUT II.

De diverſis Rerumpublicarum formis. 43

CAPUT III.

De Republica conſtituenda. 135

CAPUT IV.

De Juribus majeſtaticis. 281

CAPUT V.

De Theoria naturali legum civilium. 338

CAPUT VI.

De officio Superioris, ſive Rectoris Civitatis, & ſubditorum. 352

FINIS CONSPECTUS.

Digitized by Google

INDEX
VERBORUM ET RERUM PRÆCIPUARUM,
In quo Numeri Paragraphos denotant.

A

Abdicatio regni pro ſe & liberis ſuis. 366. an ſucceſſioni eorum in regno noceat. 368
Abolitio accuſationis & inquiſitionis. Definitio. 846. quid proprie ſit. *ib.* cuinam competat. 847
Abrogatio legis. Definitio. 817
Abſentium in comitiis vota. 185
Academiæ. Definitio. 434. num in Rep. inſtituendæ. 436. quantæ curæ eſſe debeant ſuperiori. 1019
Academiæ artium. Definitio. 452. num in Rep. inſtituendæ. 453
Academia architectorum. 452
Muſicorum. ibid.
Pictorum. ibid.
Academia ſcientiarum. Definitio. 439. an in Rep. inſtituenda. 440
Accidentia. Definitio. 909. quotuplicia ſint. *ib.* an ſint pars ſalarii. 910. an diminui poſſint. 911. quando decrementum ſit neceſſarium. 912
Actus bonitas & malitia num ſit apta ad jus Rectoris civitatis & civium diſtinguendum. 82
Actus regis privati. Definitio. 284
Actus Regis regii. Definitio. ib.
Actus vitioſi quinam in civitate puniri poſſint. 653
Actus vitioſi, quibus alius non læditur, an puniri poſſint in ſtatu naturali. 652
Adjunctio in officio publico qua de cauſa fieri debeat. 919
Adjunctio cum ſpe ſuccedendi an a ſucceſſore ratihaberi debeat. 922
Adminiſtratio bonorum quando pertineat ad exercitium imperii. 107
Advena. Definitio. 411
Advenæ temporarii. Definitio. 413. num civibus, an incolis accenſendi. *ibid.* ex iis nati qualem habeant ſtatum. ib.
Adulatio miniſtrorum non ferenda. 1001
Adulationis odium in Rectore civitatis requiſitum. 1013
Ædificiorum extructio quatenus curæ eſſe debeat ſuperiori. 237
Ædificia publica qualia eſſe debeant. 785
Ægroti inopes num curæ eſſe debeant ſuperiori. 739
Ærarium publicum. Definitio. 781. neceſſitas. 782. ſtatus. 783
Agnati perduellium an puniendi. 1069
Agricultura promovenda. 1032
Agri tributarii quinam ſint. 927
Alienatio regni uſufructuarii qualis ſit actus. 1058. num eidem reſiſtere liceat. *ibid.* quem habeat effectum ex parte Regis. 1059
Ambitus crimen. Definitio. 894. an tolerandum in Rep. 893
Amneſtia. Definitio. 848. ejus effectus. *ibid.* an ejus præſtatio pertineat ad imperium civile. 849. num ſit naturaliter licita. 850
Amor mutuus Rectoris civitatis & ſubditorum. 1081
Amor populi in Rectore civitatis requiſitus. 1009
Amor ſubditorum naturalis a Rectore civitatis debitus. 276
Annona. Definitio. 928. an de agris data ad tributum referenda. 928
Annonæ cura ſuperiori incumbens. 727
Appellatio. Definitio. 548. an in Repub. admittenda. 549. quænam preces cum ea non confundendæ. 550
Arbitrium in controverſia Regis cum populo num detrahat ſummitati imperii. 120
Ariſtocratia. Definitio. 135. quantum in ea ſit jus. *ibid.* quid pro voluntate populi in ea habendum. 158. qualis ſit, ſi jus optimatum prædiis inhæret. 226. quando ab optimatibus in regnum mutari poſſit. 280. num poſſit eſſe precaria. 212. unde oriantur diverſæ ſpecies. 210

Ariſtocratia annua. Definitio. 211
Ariſtocratia electiva. Definitio. 214. quando non ſit patrimonialis, ſed uſufructuaria. 222
Ariſtocratia herilis. Definitio. 265
Ariſtocratia laxa. Definitio. 249. an in ſtrictiorem ab optimatibus mutari poſſit. 251
Ariſtocratia patrimonialis. Definitio. 156. num præſumatur. 252
Ariſtocratia patrimonialis perfecte & imperfecte talis. Definitio. 223
Ariſtocratia perpetua. Definitio. 213
Ariſtocratia ſtrictior. Definitio. 249. diverſæ ſpecies. 250
Ariſtocratia ſucceſſoria. Definitio. 218. quot modis in ea ſuccedatur, ſi optimatum numerus conſtans. 219. num patrimonialis eſſe poſſit. 221
Ariſtocratia temporaria. Definitio. 211. quando obtineat. 165
Ariſtocratia uſufructuaria. Definitio. 156
Ars conjectandi mores hominum num neceſſaria ſit Rectori civitatis. 1040
Artium amor in Rectore civitatis requiſitus. 1020
Artium incrementa in Rep. promovenda. 438
Artium manuariarum ſcientia a ſocietate ſcientiarum excolenda. 449. 450
Athei num puniendi. 646. quomodo ſepeliendi. 713
Atheiſmi ſuſpectos reddere viros præclaros num liceat. 474. num qui hoc faciunt, ſint puniendi. 648
Atheiſmi diſſeminatio num punienda. 646
Atheiſmi propagatio num ſit toleranda. 473
Atheiſmi ſuſpicio vitanda. 474
Augmenta pœnarum Capitalium quid & qualia ſint. 610
Autochires num puniri poſſint & quando. 712

B

Bellum num ſit modus aptus decidendi jus controverſum ſuccedendi in regnum. 386
Bellum privatum num in civitate tolerandum. 560. quatenus in ea ſublatum. 561. quando adhuc licitum. 562. 563. quando ſtatim ceſſet, quando vitandum. 565
Bona Eccleſiæ. Definitio. 485. quotuplicia ſint. ib.
Bona Regis privata, vel propria. Definitio. 286. quod cum regiis non confundenda. 287. an maneant a regiis ſeparata in regno patrimoniali. 288
Bona Regis regia, vel publica. Definitio. 286. cum privatis non confundenda. 287. num ſint ſeparata a privatis ipſo jure. 289. an de iis Rex diſponere poſſit in regno patrimoniali pro lubitu. 290
Bonorum adminiſtratio quando pertineat ad exercitium imperii. 107
Bonum commune civitatis in quo conſiſtat. 9. quomodo promoveatur. 19
Bonum privatum. Definitio. 23. quomodo non promovendum. 25
Bonum publicum. Definitio. 23. quod a quolibet cive promovendum. 24

C

Capitulatio. Definitio. 122. quando ea opus. ib. num ex ea metiendum jus populo reſervatum & Rectori civitatis competens. 123. an ſit lex fundamentalis imperii. 124. an mutari poſſit, vivente eo, cum quo facta. 125
Carcer. Definitio. 598
Caſtigatio in carcere qualis ſit pœna. 613
Ceremoniæ num ſint licitæ in pœnæ executione. 711
Ceremoniæ in cultu divino quatenus ſpectant ad ſuperiorem. 478. quodnam ſit officium doctorum publicorum quoad eaſdem. 479. an contemtus earum ferendus. 480
Chirurgorum neceſſitas in Rep. 717
Ciborum ſalubritas num curæ eſſe debeat ſuperiori. 716
Civis. Definitio. 6. quænam ſit ejus obligatio. 18. 19. quænam poſitiva. 21. 22. quænam negativa. 24. 25. ad quid civitati obligetur. 28. quando eſſe deſinat. 416
Cives de quibuſnam inſtituendi. 426. quomodo tanquam cives actiones ſuas dirigere debeant. 1084. 1085. num iis jus diſcedendi adimi poſſit. 415
Civium numerus quantus eſſe debeat in civitate. 398. quando juſto minor. 399. quando major. 400. quando augendus.

Digitized by Google

dus. 401. 402. quod in quolibet vitæ genere determinandus. 425
Civium divitum diſceſſus num ſit tolerandus. 404. num eorum, qui in aliquo vitæ genere eminent. 405. an eorum, quorum opera ad defenſionem Reipub. neceſſaria. 406
Civitas. Definitio. 4. 14. quomodo conſtituta. 4. an ſit naturaliter libera. 50. civitati uni num ſit jus in alteram. 51. quomodo una alteri ſubjiciatur. 53. num legi naturæ convenienter inſtituta. 26. an ſit a Deo. 27
Civitatis commune bonum in quo conſiſtat. 9. finis. 13. obligatio erga cives. 28. ordinatio quid requirat. 15. 36. ſalus in quo conſiſtat. 17
Civitates quomodo inter ſe ſpectandæ. 54
Cogitationes num ſint puniendæ. 643
Cognati num puniri poſſint ob facta cognatorum. 665. quando iis beneficium reddendum in cognatis. 659
Cognitio cauſæ quid ſit. 542
Coherentia quænam ſint. 489
Collecta. Definitio. 935. quale ſit onus. *ibid.*
Combuſtio qualis ſit pœna. 608
Comitia. Definitio. 174. quænam in iis definienda. 175. quo tempore celebranda. 177
Commercia num Rector civitatis protegere debeat. 1029. quænam multiplicanda non ſint. 1030
Communio mixta num cum imperio civili conſiſtat. 106
Communio primæva num cum imperio civili conſiſtat. 108
Comœdia. Definitio. 529. earum uſus. 530. utilitas in Rep. 531. cura Rectoris civitatis circa eaſdem. *ibid.*
Compoſita omnia quomodo intereant. 496. quænam dicantur a Seneca. 489
Competitores regni num jus decidendi controverſiam de ſuccedendo in arbitrium populi conferre poſſint. 382. 383
Concordia civium præcepta. 1083. in quo conſiſtat. 1084. & ſeqq.
Concordia ſociorum in ſocietate ſcientiarum conſervanda. 448
Condominatus. Definitio. 140. in quanam forma Reip. locum habeat. 140
Confeſſio delicti ſpontanea num ſufficiat ad pœnam irrogandam. 674
Confiſcatio bonorum. Definitio. 593. num ea puniantur hæredes. 594
Confiſcatio rei. Definitio. 593
Confrontatio. Definitio. 709. num ad verum inquirendum apta. *ibid.*
Conjugum jus quantum in civitate reſtringatur. 49
Connexa quænam dicantur a Seneca. 489
Conſecratio. Definitio. 483. quomodo fiat naturaliter. 483
Conſiliarii. Definitio. 999. quales eſſe debeant. 1000. quod ſapientes ac prudentes eſſe debeant. 1008. quod eorum fiducia non debeat tenere Rectorem civitatis. 1037
Conſiliarius actualis. Definitio. 999
titularis. Definitio. *ib.*
Conſilium prudentum an ad bonum regimen neceſſarium. 998
Conſtitutio Reip. Definitio. 393. ejus principium. 394
Contemtus ceremoniarum in cultu divino num ſit tolerandus. 480
Contemtus religionis num ſit tolerandus. 472
Contributio ſingulorum ad onera Reipublicæ. 777
Controverſia de ſucceſſione in regno num a populo, vel Rege præſente decidi poſſit. 378. 379. quomodo componenda. 380. num & quando vi armorum decidi poſſit. 381. quando populo competat arbitrium. 382
Conventicula cultus divini cauſa num toleranda. 464
Conventus publicos in templis diebus feſtis num negligere liceat. 470
Convictio delicti num ad puniendum requiratur. 673
Crimen. Definitio. 581. quodnam gravius puniendum. 626. & ſeqq.
Crimen frequens quomodo puniendum. 629
Crimen in locis commiſſum, ubi minus reſiſti poteſt, quomodo puniendum. 630
Crimen læſæ majeſtatis. Definitio. 1065 a quonam committi poſſit. 1071. an perfidiam contineat. 1072. an ſit contra jus naturæ. 1066. quomodo puniendum. *ibid.*
Crimen monetam privato auſu cudentium quale ſit. 939
Crimen perduellionis. Definitio. 1067. in qua Reip. forma committi poſſit. *ibid.* quanam pœna coercendum. 1068

Cri-

Digitized by Google

Crimen præmeditatum quomodo puniendum. 631
Criminis ſuſpectus quando ad confeſſionem adigendus. 676
Crucifixio qualis ſit pœna. 604
Culpæ præſtandæ gradus in negotiis civilibus lege civili determinandus. 988
Cultus divini cura ſuperiori competens in Rep. 458
Cultus divini publici neglectus num ſit ferendus. 471

D

Damnatio ad triremes, metallum vel opus publicum qualis ſit pœna. 616
Damnum ex indigni promotione ad officium publicum datum an ſit reſarciendum. 897
Decernendi modus in ariſtocratia. 243
Decollatio qualis ſit pœna. 602
Defenſio rei num ſit neceſſaria, antequam condemnetur. 675
Dei notitia civibus ac incolis inſtillanda. 426
Deiſmi diſſeminatio num ſit toleranda. 473. num punienda. 646
Deiſmi ſuſpecti ut reddantur viri clari, num ſit permittendum. 474
Deiſmi ſuſpicio vitanda. ib.
Deiſtæ num puniendi. 646
Delictum. Definitio. 581. ejus gravitas unde æſtimanda. 625. quodnam gravius puniendum. 626
Delictum frequens quomodo puniendum. 629
Delictum in locis commiſſum, ubi minus reſiſti poteſt, quomodo puniendum. 630
Delictum præmeditatum quomodo puniendum. 631
Delictum privatum. Definitio. 581
Delictum publicum. Definitio. ib. num gravius puniendum privato. 627
Delirium num a pœna excuſet. 671
Democratia. Definitio. 131. quod ſit forma Reip. maxime naturalis. 132. quomodo ordinanda. 194. quatenus in ea renuncietur libertati naturali. 195. quinam in ea ſint exercitii imperii capaces. 168. quod in ea præcavendum, ne ſummam poteſtatem uſurpet ſenatus, aut alius quis. 192
Deportatio. Definitio. 59
Deputati a populo in comitiis. 186
Dies feſti. Definitio. 466. in Repub. inſtituendi. 467. an in iis ab omni labore ſit vacandum. 468. eorum diverſitas unde. 469
Dies juridicus. Definitio. 700
Dignitas civilis. Definitio. 205. unde naſcatur. ibid.
Dignitates civiles in quo conſiſtant. 765. quibuſnam conferendæ. 766. quemnam habere debeant uſum. 768
Dilapidatio bonorum num toleranda. 751
Diligentia in obeundo munere adhibenda. 902
Dimiſſio. Definitio. 898
Directoris officium in comitiis. 187
Diſcedere a civitate quando liceat. 403 quando non liceat. 404. & ſeqq. gregatim num liceat. 408
Diſceſſus a civitate cum conſenſu ſuperioris num ſit licitus. 407. num tollat civitatis jus in eum, qui diſceſſit. 419
Diſpenſatio. Definitio. 823
Diſſectio in quatuor partes qualis ſit pœna. 609
ex Diſtantibus conſtantia, quænam ſint. 489. quamdiu eadem maneant. 493. quomodo intereant. 496
Divitiæ ſubditorum augendæ. 1027. 1028
Doctores publici. Definitio. 459. in Rep. inſtituendi. ibid. quales eſſe debeant. 460. quodnam ſit eorum officium quoad ceremonias in cultu divino uſitatas. 479. ubi munere ſuo fungi debeant. 463. diſſentientes diffamantes num puniendi. 649
Domania. Definitio. 786. qualia ſint bona reditus ex iis. 787. ad quos ſpectet proprietas eorum. 789. num alienari poſſint. 790. num alienata revocari. ibid. num oppignorari. 791. an præſcribi. 792. an quandocunque tempore revocari. 793. an cum conſenſu populi alienari. 794. quando Rex ea oppignorare poſſit. 933. ſi augeantur a populo. 795. ſi a Rege de ſuo. 796. 797. 799. & ſeqq.
Dominatus quid ſit. 264
Dominia quomodo cum imperio introducantur. 109
Dominii partes potentiales quænam dicantur. 96
Dominium eminens. Definitio. 111. num contineatur ſub imperio. ibid. num a popu-

populo cum imperio transferatur. 112. num Rectori civitatis competat. 111. unde oriatur. 118. qua æquitate exercendum. 119. ad quænam jura pertineat. 960
Dominium fundorum & rerum civium num contineatur ſub imperio publico. 103. num cum eo transferatur. 104
Domuum ſingularum indigentia. 1. quomodo eidem conſulatur. 2. 3
Duellum an ſit bellum. 568. an in Rep. tolerandum. 569. 570

E

Ebrietas ſumma num a pœna excuſet. 672
Eccleſia. Definitio. 484. quale ſit ens. 490. quale habeat principium unionis. 491. quamdiu maneat eadem. 495. quando intereat. 500. & ſeqq. ſi in ſtatu naturali ſpectetur. 952
Eccleſiæ jus in rebus ſacris & eccleſiaſticis. 509
Eccleſia particularis. Definitio. 484
univerſa. Definitio. ibid.
Educatio liberorum num ſubſit juri civitatis. 430
Educatio principis quoad virtutem. 1005. eorum, qui ad regimen adſpirare poſſunt. 997
Egeſtas civium præcavenda. 726
Electio Regis illegitima. Definitio. 309. an eum populus ratihabere teneatur. ibid.
Electio legitima. Definitio. ibid.
Electionis lex a populo ſibimetipſi lata in regno electivo. 310. an electoribus præſcripta a populo tolli poſſit. 311
Electionis modus in regno electivo unde pendeat. 308
Eligibilitas perſonarum in regno electivo. 307
Eleemoſynarum cura ſuperiori competens. *nimietas* præcavenda. 747
Ergaſtula. Definitio. 737. an in Repub. inſtituenda. ibid.
Errores num puniendi. 644
Errores in Jure naturæ num in legibus civilibus condendis vitandi. 992
Errorum diſſeminatio num punienda. 644
Executio rei judicatæ. Definitio. 555. qualis ſit, ſi ſententia dationem exigit. 556. 557. qualis, ſi factum. 558
Exhæredatio filii num Regi licita. 362. quo effectu fiat. 363
Expectatio num dari poſſit a ſuperiore & quamdiu valeat. 921
Extenſio membrorum qualis ſit pœna. 615
Exteros aliquo ſcientiarum genere excellentes num præmiis decorare debeat ſuperior. 1026
Extraneus num in civitatem recipiendus. 409. qua lege recipiendus. 410

F

Factum non imputabile num puniri poſſit. 670. 671
Felicitatem populi quomodo ſpectare debeat Rector civitatis. 1010
Fideicommiſſum num tolli poſſit. 798
Filia fratris natu maximi num præferatur fratri Regis natu minori in regno. 377
Filia ultimi Regis, vel ex ea deſcendentes num ſuccedere poſſint, ſi ſucceſſio linealis fuerit agnatica. 531
Filius num a Rege exhæredari poſſit. 362
Filius defuncti fratris num patruo Regis in regno præferatur. 373
Filius ex fratre priori num in regno præferatur fratri poſteriori. 372
Filius in fortuna regia natus num in ſucceſſione præferatur ei, qui in regia natus. 369
Fiſcus. Definitio. 590. quid contineat. ibid.
Fiſcus collegii, aut univerſitatis particularis. Definitio. 591
Fiſci utilitates promittentibus num facilem aurem præbere debeat Rector civitatis. 1036
Fœminæ num ſint imperii capaces. 281. 282. num in regno patrimoniali ſuccedant. 302. 303
Fœminarum regreſſus ad ſucceſſionem in regno deficientibus maſculis. 344
Fœminarum renunciatio in regnis ſucceſſoriis quando inutilis. 343
Fœminarum ſucceſſio in regno hæreditario. 327. quando fœmina mari præferenda. 329. 330
Forma Reip. omnis quando apta ſit ad finem civitatis conſequendum. 150. quando nulla ſit apta. 151. an varies ſpeciem

ciem imperii. 152. quantum juris in qualibet ſuperiori in ſubditos competat. 153. quænam in qualibet imperans facere teneatur. 154

Fraus non toleranda in Rep. 537

Furor num a pœna excuſet. 671

Fuſtigatio qualis ſit pœna. 612

Furti pœna capitalis num ſit licita. 840

G

GEns. Definitio. 5

Gravitas delicti unde æſtimanda. 625

H

HAbiles ad officium publicum quinam ſint. 889. quod providendum, ne deſint. 1018

Habilitas perſonarum in officio publico conſtitutarum Rectori civitatis cognita eſſe debet. 1039

Hæredes num puniri poſſint ob facta defuncti. 665. num puniantur confiſcatis bonis. 594

Hæres regni num teneatur ſolvere debita privata anteceſſoris. 337

Hiſtoria rei ruſticæ, artium & opificiorum a ſocietate ſcientiarum conſcribenda. 450

Homicidii pœna capitalis num ſit licita. 840

Honor eorum, qui de Republ. bene merentur. 761. quomodo determinandus. 762

Honores in ſignificatu Juris Romani. 930

I

IGnis ſupplicium qualis ſit pœna. 608

Ignominia eorum, qui ad dignitates civiles evecti. 769. quomodo puniendi eam afferentes. 770

Ignorantia invincibilis num tollat pœnam. 671

Imagines num in templis tolerandæ. 486. quales in templo collocatæ ſint res. 519. 487

Imperans quænam facere debeat in qualibet Reip. forma. 154. cur & quando reſiſtere ei non liceat. 1042. quando ex pacto reſiſtere liceat. 1062. ſi contra leges fundamentales jus ſibi arroget. 388

Imperium civile, ſive *publicum*. Definitio. 32. cui originarie competat. 33. jus populi in eodem. 34. quale ſit in populo. 57. in quonam conſiſtat. 60. an ſit jus individuum. 61. num ſit diviſibile. 63. quomodo dividi poſſit. 64. num includat dominium fundorum & rerum civium. 103. num infeudari poſſit. 98. quomodo exerceri debeat. 809. quando ad populum redeat in regno electivo. 314. quinam ejus ſint limites. 35

Imperii diviſio in partes potentiales quid ſit. 63. an ſit poſſibilis. *ibid.* an ita diviſum ſummum maneat pro qualibet parte diviſa. 65

Imperii diviſio in partes ſubjectivas quid ſit. 231. ejus effectus. 232. an ea præſumatur. 233. an dividi ita poſſit in democratia. 234. num præſumatur in regno patrimoniali perfecte tali. 295

Imperium habendi modus qualis in populo. 93. quot modis variari poſſit. 97 quando ſit in patrimonio. 40. quando in uſufructu. *ibid.*

Imperii limitatio quomodo fiat. 71

Imperii partes potentiales. Definitio. 63

Imperium Rectoris civitatis quale ſit. 90. quale ſit, ſi in ipſum translatum, prouti in populo eſt. 91. quinam id plene habeat, quinam minus plene. 92

Imperii translatio quot modis fieri poſſit. 38. quonam modo fieri debeat. 87. quinam modus transferendi legi naturæ probetur. *ib.* qua lege omne translatum intelligatur. 88. 89. num transferri poſſit ea lege, ut recte imperanti ſit parendum, male imperanti poſſit reſiſti. 82. num translationi omni inſit tacita clauſula, ut male imperanti reſiſti poſſit. 83. num a populo translatum ſit diviſibile in partes ſubjectivas. 235. 236

Imperio abdicato quantum liceat in Rectorem civitatis. 1055

Imperium abſolutum. Definitio. 66. num minus plene haberi poſſit. 95

Imperium eminens. Definitio. 116. ad quænam jura pertineat. 960

Imperium herile. Definitio. 266. quomodo

modo oriatur. 266. quomodo exerceatur. *ibid.* in quanam forma Relp. locum habeat. 267. an monarchæ competat. 268. an optimatibus. *ibid.* an a populo in aliquem transferri poſſit. 269. qua religione exercendum. 275

Imperium infeudatum quale eſſe poſſit. 100. quando infeudatione derogetur ſummitati. 101

Imperium limitatum. Definitio. 66. num ſummum eſſe poſſit. 73. num a populo in abſolutum mutari. 76. an plene haberi poſſit. 95. quænam tacita ei inſit exceptio. 122

Imperium minus plenum. Definitio. 62. in quo conſiſtat. 63. an abſolutum eſſe poſſit. 67. an limitatum. *ibid.* an plene haberi. 95

Imperium per fideicommiſſum delatum quale eſſe poſſit. 102

Imperium patrimoniale quando ad populum redeat. 304. quid juris tum ſit populo. 305

Imperium plenum. Definitio. 62. in quo conſiſtat. 63. num minus plene haberi poſſit. 95

Imperium precarium. Definitio. 69. an ſit revocabile. *ib.* quale eſſe poſsit. 72

Imperium ſummum. Definitio. 44. an, ſi dividatur, pro qualibet parte diviſa tale eſſe poſsit. 65. num minus plene haberi poſſit. 95. an ſit reſiſtibile. 1041. quodnam ſit ejus ſubjectum ante electionem novorum optimatum in ariſtocratia electiva temporaria. 240

Imperium temporarium. Definitio. 69. quando ad populum redeat. *ib.* quale eſſe poſſit. 70

Imperium voluntarium. Definitio. 297

Incarceratio num fieri debeat abſque indiciis ſufficientibus. 694. quando locum non habeat. 695. quando habeat. 696. an ſalvo conductu nondum finito locum habeat. 704

Incendiorum cura ſuperiori incumbens. 724

Incolæ. Definitio. 8. num ſint membra civitatis. *ibid.* de quibuſnam inſtituendi. 426. num jus diſcedendi ipſis adimi poſſit. 415

Inculpatus. Definitio. 698. an & quomodo ſalvus conductus ſit concedendus. 699

Indigenæ. Definitio. 411

Infeudatio imperii quando deroget ſummitati. 101

Injuria quando punienda. 573. a quonam puniri debeat. 559. quando fiat univerſitati in civitate. 577. quod ea lædatur Reſpubl. 578. quomodo lædens puniendus. 579. ſi partim reparari poſſit, partim nequeat, quid fieri debeat. 575

Injuriæ reparatio. Definitio. 571. ejus effectus. 572. quomodo fiat. 574

Injuriæ verbales & reales num puniri debeant. 651

Injuſtitia eliminanda e Rep. 533. civium de ea querelæ tollendæ. 1033

Interdictio aditus in certum locum qualis ſit pœna. 599

Interdictio exitus ex certo loco qualis ſit pœna. 600

Interpretatio authentica. Definitio. 828. ejus autoritas. *ibid.*

Interpretatio doctrinalis. Definitio. 829. quando locum habeat. *ibid.* quantum valeat. 830

Interpretatio uſualis. Definitio. 831

Interregnum. Definitio. 316. penes quem ſit imperium in interregno. 316

Invaſor imperii. Definitio. 1073. quodnam jus populo in eum competat. 1074. 1075. an interfici poſſit a privato. *ib.* quando in eum nihil machinari licet. 1076

Invitum imperium. Definitio. 297

Irreligionarii quomodo ſepeliendi. 713

Judex. Definitio. 538. ejus officium. 538. 540. quomodo cauſam cognoſcat. 542

Judices in civitate conſtituendi. 539. quales eſſe debeant. 541. num ſint magiſtratus. 566. eorum miniſterium. 567

Judex inter Rectorem civitatis & populum num detrahat ſummitati imperii. 129

Judicium quando momentanee ceſſet. 563. quando jure. *ibid.* quando facto. *ibid.*

Judicium monarchæ num pro judicio populi habendum. 159

Judicium optimatum quando pro judicio populi habendum. *ibid.*

Jus eorum, per quos civitatem regit ſuperior. 961. ejus dependentia a jure ſuperioris. 962. dependentiæ hujus conſequens. 964

Jus

Digitized by Google

Jus abolendi quale ſit jus. 847. cuinam competat. *ibid.*
Jus abrogandi leges cuinam competat. 818
Jus ad officium publicum cuinam & quale competat. 895. 896
Jus affirmativum. Definitio. 851
Jus aggratiandi. Definitio. 843. quale ſit jus. *ibid.* an ſub jure diſpenſandi contineatur. 844. quibus limitibus contineatur. 845
Jus belli ad quænam jura pertineat in Rep. 943
Jus civitatis. Definitio. 412. num recuperetur reditu. 417
Jus civitati competens in educationem liberorum. 430. in eos, qui ab ea diſceſſerunt. 419
Jus colleſtandi cuinam competat. 936
Jus comitiorum. Definitio. 182. quinam id habeant. *ibid.* ſi qui habet non convocetur. 183. 184
Jus compellendi eum, qui jus convocandi ad comitia habet, ut populum convocet. 179. 180
Jus conferendi dignitates civiles cuinam competat. 942
Jus conjugum, liberorum & patrumfamilias quantum in civitate reſtringatur. 49
Jus convocandi populum ad comitia. 178. 179
Jus decidendi controverſiam de ſucceſſione in regno num Regi, vel populo competat. 378. num populus id ſibi reſervare; num in Regem transferre poſſit. 380
Jus diſcedendi num civibus adimi poſſit. 415. num incolis. *ib.*
Jus directoris comitiorum. 187
Jus diſpenſandi cuinam competat. 824. intra quos limites contineatur. 826
Jus diſponendi de eleemoſynis cuinam competat. 937
Jus eccleſiæ in rebus ſacris & eccleſiaſticis. 509
Jus eligendi Regem quomodo differat. 306. num locum habeat in regno patrimoniali. 283
Jus eminens imperantis. Definitio. 116. quando ei ſit locus. *ibid.* quale ſit jus. 117. unde oriatur. 118. qua æquitate exercendum. 119
Jus gladii. Definitio. 834. unde naſcatur. 835. num ſuperiori competat. 834. quid Rector civitatis in ejus uſu intendat. 837. 838. quod abuſus vitandus. 839
Jus indigenatus. Definitio. 412. quando conferatur peregrino. *ib.*
Jus in actus Rectoris civitatis exceptos quomodo reſervetur. 121
Jus in regno legitimo a Rege remiſſum num vindicari poſſit a ſucceſſore. 392
Jus imperantis in Rep. mixta unde metiendum. 387
Jus interpretandi leges cuinam competat. 819
Jura majeſtatica. Definitio. 207. quænam ſint. 810. quam late pateant. 811. eorum inviolabilitas. 1063. 1064. quod Rectori civitatis perſpecta eſſe debeant. 1014. item conſiliariis. 1015
Jus magiſtratibus competens, ſi ſuperior male imperet. 1052
Jus monarchæ in imperio exercendo. 255. 256
Jus monetandi ad quænam jura pertineat. 938. num promiſcue concedi poſſit in civitate 807 quomodo verſetur circa valorem intrinſecum monetæ. 940
Jus negativum. Definitio. 851. num detur jus negativum naturale. 852
Jus officia publica conferendi cuinam competat. 886. quot modis exerceri poſſit. 887
Jus onera imponendi & exigendi cuinam competat. 925
Jus oppignorandi an ſit cum jure alienandi conjunctum. 515
Jus optimatum in ariſtocratia perfecte tali. 224. in imperfecte tali. 225. in ariſtocratia herili. 265. quinam ſint ejus juris capaces. 220. num fœminæ, pueri, mente capti, exteri. 237
Jus optimatum prædio inhærens num ab eo ſeparari poſſit. 227. ad quem pertineat, uſufructu in prædio conſtituto. 228. ſi is minus plenus ſit. 229. num fœminis, pueris, mente captis & exteris competat. 237
Jus optimatum temporariorum. 241. quænam ab his ſtatuta valeant ultra tempus regiminis. 242. quando finiatur. 238. 239
Jus pactiones faciendi cum gentibus aliis ad quænam jura pertineat. 944

Jus parentum in jus liberorum ſuccedendi in regno. 365
Jus partis majoris in democratia. 196. 197. 203
Jus partis minoris in majorem in democratia, deficiente unanimi, qui requiritur, conſenſu. 204
Jus populi in Regem, qui in jus populi involat. 338. 1047. in tyrannum. 1060. in leges fundamentales electionis optimatum in ariſtocratia electiva. 216. in regno electivo, Rege mortuo. 315. in patrimoniali, ſi imperium ad ipſum redeat. 305
Jus privilegia concedendi cui competat. 855. quale ſit jus. ib.
Jus privilegiarii unde metiendum. 859
Jus puniendi quantum ſit in civitate. 636 num competat ſuperiori in eum, qui Remp. lædit. 579. num ſit jus majeſtaticum. 832
Jus Rectoris civitatis unde metiendum. 43
Jus Regis in regno herili. 264
Jus regis electi ad quantum tempus extendatur. 312. quando ultra tempus regiminis valeant ab eo conſtituta. 313
Jus repræſentationis num valeat in regno hæreditario. 331. quomodo iſto jure in eodem ſuccedatur. 332. num locum habeat in ſucceſſione lineali. 349
Jus ſacrorum, ſeu circa ſacra. Definitio. 945. an Rectori civitatis competat. 946. quando naturaliter reſtringatur. 948. quænam imperare nequeat, qui id exercet. 949. quomodo vi ejuſdem diſponi poſſit de iis, quæ ad cultum divinum externum ſpectant. 951. penes quemnam ſit in ſtatu naturali. 953. an neceſſario dependeat ab imperio civili. 954. an cum eo conjungi poſſit. 955. an lege fundamentali reſtringi. 956.
Jus circa ſacra eorum, quorum religio toleratur. 958
Jus ſuccedendi in regnum quomodo acquiratur. 364. unde ſucceſſor habeat in ſucceſſione lineali. 348
Jus ſucceſſoris in regno electivo num mutari poſſit. 389
Jus ſucceſſoris in regno legitimo num mutari poſſit. 389. 390. an Rex præſens de jure ſuo remittendo noceat ſucceſſori. 391
Jus ſenatus quoad comitia in democratia. 191
Jus ſuperioris in ſubditos quale ſit in qualibet Reip. forma. 153
Jus ſuum in Republica cuique tribuendum. 535
Jus vitæ ac necis. Definitio. 834. unde ea innoteſcant, quæ ad idem pertinent. 836
Jus univerſorum in civitate in ſingulos. 29. unde metiendum. 30. quale ſit. 31
Juſtitia florere debet in Rep. 536
Juſtitiæ amor in Rectore civitatis requiſitus. 1034

L

Labor ſubditorum num curæ eſſe debeat Rectori civitatis. 422. qualis eſſe debeat. 423. quod ſuppeditandus iis, qui laborare poſſunt. 736. quod nimius ſit arcendus. 720
Laboris pretium in Republica determinandum. 424
Læſio in Republica non toleranda. 534. ejus quantitas lege civili determinanda, ob quam auxilium judicis præſtandum. 988
Læſionis exiguæ cauſa litigare in foro non licet. 987
Leges quinam abrogare poſſit. 818. quinam interpretari. 819
Leges improprie ſic dictæ quænam ſint. 387
Leges, quas ſibi ipſe præſcribit Rector civitatis, num ſint fundamentales. 79. num eas obſervare teneatur. ib. an per eas imperium abſolutum fiat limitatum. 80
Leges civiles. Definitio. 965. quales ſint. ibid. quid proprie ſint. 969. quoſnam obligent. 967. quamprimum quis obligetur eas obſervare. 1086. num naturalibus contrariæ eſſe poſſint. 973. quales fieri nequeant. 974. 975. quomodo fiant ex lege naturali permiſſiva & officiis humanitatis. 977. quomodo de iis, quæ non uno modo fieri poſſunt. 978. quomodo ex lege prohibitiva naturali. 979. quomodo ex præceptiva. 980. quomodo quoad actus naturaliter non validos. 981. quomodo efficiantur cor-

cordes. 989. 990. quando abrogandæ. *ibidem*.
Lege civili quomodo mutare liceat determinationes lege naturali contentas. 986. num adimi poſſit, quod ex alia lege quis ſperare poterat. 994
Legum civilium emendatio ſi ob errorem in Jure naturæ factæ. 993
Legum civilium theoria. Definitio. 966
Leges fundamentales. Definitio. 77. num populi conſenſu tolli ac mutari poſſint. 75. 77. quinam earum ſit effectus. *ib.* num tales ſint, ſi populus quædam Rectori civitatis præſcribit per modum officii. 81. num talis ſit, qua ad quoſdam actus Rectoris civitatis requiritur aliorum conſenſus. 78. num ſubſint poteſtati legiſlatoriæ. 815. an a ſuperiore condi poſſint. 816. an ſuperior eas interpretari poſſit. 820. an populus. 821. quomodo earum interpretatio fieri debeat. 822. quod Rectori civitatis perſpectæ eſſe debeant. 1016. item conſiliariis. 1017
contra *Legem naturæ* num ſuperior diſpenſare poſſit. 825. num contra divinam. *ibid.*
Legis naturæ obſervantia in Republ. promovenda. 395. quomodo promovenda. 396. 397.
Legi naturali addendorum, vel ſubtrahendorum, ut civilis efficiatur, ratio unde deſumenda. 991
Leges peregrinæ qua cautione recipiendæ. 970. unde vim ſuam acquirant. 968
Legis permiſſivæ effectus. 976. ſi quod permittitur naturaliter illicitum. 584
Legi præceptivæ quando pœnam adjici opus non eſt. 586
Lex ſuprema civitatis quænam ſit. 86
Libellorum famoſorum autores & vulgatores quomodo puniendi. 772. 773
Liberi quænam diſcere debeant in Republica. 431. num puniri poſſint ob facta parentum. 665. quantum eorum jus reſtringatur in civitate. 49. num poſt diſceſſum parentum a civitate nati ſint peregrini. 418. num eorum inſtitutio ſit curæ publicæ in Rep. 429. quinam ſuccedere nequeant in regno hæreditario. 341. 342
Liberi pauperes abſque parentum ſumtu inſtituendi. 743
Liberi perduellium an puniendi. 1069
Libertas in imperando quid importet. 46
Libertas civilis populi. Definitio. 145. qualis ſit in democratia. 146. an detur in monarchia & ariſtocratia. 147. quando populus eidem renunciet. 148. quomodo eidem proſpiciatur in Repub. mixta. 149
Libertas civitatis naturalis. 50. ejus effectus. 52
Libertas philoſophandi in Republ. tuenda. 1025. num ſocietati ſcientiarum concedenda. 447
Libertatis naturalis renunciatio in democratia. 195
Libertas populi naturalis. 55
Libertas ſingulorum quantum in civitate reſtringatur. 47
Libertas ſocietatum minorum quantum in civitate reſtringatur. 48
Librorum cenſores. Definitio. 477. in Repub. inſtituendi. *ibid.*
Librorum quorumnam impreſſio & venditio in Rep. prohibenda. 476
Licentia philoſophandi non toleranda. 1025
Lignorum copia quod curæ eſſe debeat ſuperiori. 728
Lignorum parſimonia præcipienda. 730
Lignorum pretium nefandum non ferendum. 729
Lis in foro quando finiatur. 545
Lites in foro exitum habere debent. 983. non protrahendæ. 985. ne ex litibus oriantur, cavendum. 984
Lotariæ num ſint permittendæ. 715
Lucrum nimium ex ludis ut quis capiat, num ſit permittendum. 734
Ludi quinam prohibendi. 753
Lues pecorum tempeſtive curanda. 719
Luſores. Definitio. 756. an eorum vitæ genus ſit honeſtum. *ibid.* an ſint tolerandi in Rep. 757
Luxus. Definitio. 731. an ſit damnoſus. 732. an tolerandus. 733

M

Majeſtas. Definitio. 206. cujuſnam ſit in democratia. 208. cui competat in ariſtocratia. 246. 248. cui in ariſtocratia temporaria. 247
Magiſtratus. Definitio. 162. cujus nomine jus ſuum exerceant. *ibid.* an ſupe-

 rio-

riori rationem reddere teneatur & ab eo coerceri poſſint. 162
Magiſtratus legum fundamentalium cuſtodes in democratia. 193. eorum jus in actus ſenatorum & magiſtratuum ceterorum. 200
Magiſtratus tutelaris. Definitio. 760. ejus officium. *ibid.*
Maleficium. Definitio. 580. quale ſit eorum, qui ſine permiſſu Principis monetam cudunt. 939
Malitia num in puniendo attendenda, 632
Malitioſiſſimi quinam ſint. 633. quomodo puniendi. 634
Malum morale an in ſe tale ſit, ut puniri debeat. 642
Malum pœnæ an æquale eſſe debeat malo culpæ. 641
Medicamentorum apparatus num curæ eſſe debeat ſuperiori. 717
Medicinæ perfectio num curæ eſſe debeat ſuperiori. 717
Medicorum neceſſitas in Rep. *ib.*
Melancholia num a pœna excuſet. 671
Membra eccleſiæ. Definitio. 484
Membrorum extenſio qualis ſit pœna. 615
Membrorum mutilatio qualis ſit pœna. 614
Mendicandi libido promiſcua num toleranda in Rep. 745
Mendicationis illicitæ pœna. 746. num ea ſit permittenda. 735
Mendicorum cura num pertineat ad ſuperiorem. 734
Merita præclara in Rempub. vel Rectorem civitatis num præmiis condecoranda. 659. quomodo quis ad ea obligari poſſit. 771
Mitigatio pœnæ num & quando licita. 658. 660. & ſeqq. num pertineat ad jura majeſtatica. 842
Modus habendi imperium qualis ſit in populo. 92. quot modis variari poſſit. 97. quinam fideicommiſſo ſimilis. 99
Monarcha. Definitio. 153. num populum repræſentet. 160. ejus jus in imperio exercendo. 255. 256. quale ſit imperium ejus. 134. quinam modus habendi imperium. 134
Monarchæ temporario num majeſtas competat. 258
Monarchia. Definitio. 133. quantum ſit in ea jus. *ibid.* quid in ea pro voluntate populi habendum. 158
Monetæ cura ad ſuperiorem pertinens. 801. & ſeqq. ejus bonitas intrinſeca quomodo determinanda. 803. 804
Monetam nullius valoris intrinſeci quando cudere liceat. 941
Monetæ probæ exportatio & vilioris invectio in Rep. non ferenda. 808
Monetæ adulterator. Definitio. 805. num puniendus. 806
Monopolium. Definitio. 874. an conceſſio ſit privilegium. *ibid.* quandonam concedi poſſit. 875. an in ſe ſit illicitum. 876. an alienari poſſit. 879
Morbi contagioſi avertendi & ne graſſentur impediendum. 718
Mores eruditorum aliorum famæ detrahentium in Republica non ferendi. 1021. 1022
Mulcta. Definitio. 590
Mulieris prægnantis pœna capitalis num ſit differenda. 666
Munera an accipere liceat officiorum publicorum collatoribus. 892
Munera publica. Definitio. 930. eorum effectus. 931. caute imponenda. 932
Mutilatio membrorum qualis ſit pœna. 614

N

Negotia in civitate exitum habere debent. 983
Negotia publica. Definitio. 169. objectum. 170. ad quoſnam eorum cura pertineat in democratia. 171. 172. quomodo decernenda. 157. quomodo populus ea per ſe agat. 173. 174. cur omnia per ſe agere nequeat. 175
Nepos ex filio num in regno præferatur filiæ. 374
Nepos ex filio priori num in regno præferendus filio poſteriori. 370. 371
Nepos minor ex filio num præferatur in regno nepoti majori ex filia. 375
Neptis ex filio primogenito num præferatur in regno filio Regis. 376
Norma eorum, quæ in democratia conſtituenda. 194
Noſocomia. Definitio. 740. an in Repub. inſtituenda. *ib.*
Numellæ qualis ſint pœna. 620

O

Obedientia ſubditorum qualis eſſe debeat. 1043
Obedire num liceat, ſi ſuperior legibus fundamentalibus adverſa faciat. 1046
Obligandi modus ad præclara in Remp. merita. 771
Obligatio ob ea, quæ vi actus conſequuntur. 628
Obligatio crimen læſæ majeſtatis non committendi unde veniat & vim ſuam accipiat. 1070
Obligationi naturali ſatisfaciendi modus quando a ſuperiore determinatur. 982
Odiſſe Rectorem civitatis non licet. 1082
Œconomia ruralis florere debet in Rep. 1032. ejus ſcientia a ſocietate ſcientiarum excolenda. 449. 450
Officium generale Rectoris civitatis. 995
Officia humanitatis Rectori civitatis a ſubditis debita. 1078. num ſubditis debeantur a Rectore civitatis. 273
Officia erga Deum, ſeipſum & alios civibus ac incolis inſtillanda. 426
Officium publicum. Definitio. 884. quinam eo fungatur. *ibid.* quamdiu quis fungi debeat. 899. num abdicare id liceat. 918. 920. ad obeundum num quis cogi poſſit. 923
Officii publici collatio quomodo perficiatur. 900. quodnam ex pacto, quo perficitur, naſcatur jus, quænam obligatio. 901. ſi confirmationi ſubjecta. 888
Officia publica quot modis conferri poſſint. 887. quinam ea conferre poſſit. 886. num ſuperior conferre poſſit per alios. 887. quibuſnam ſint conferenda. 890. an pro collatione certum pretium exigere liceat. 891. an munera accipere liceat conferenti. 892. num uni plura conferre liceat. 921. 924
Olla fortunæ num toleranda. 255
Onera Reip. Definitio. 774. quinam ferre debeant. 775. quomodo ſuſtentanda. 776. quomodo diſtribuenda. 777. quomodo determinanda. 778
Onera ordinaria. Definitio. 779
Onera extraordinaria. Definitio. *ibid.* quando imponenda. 780
Opera mechanica quænam in Rep. caute inſtituenda. 1031
Operarum diurnarum duratio definienda 721.
Opes ſubditorum augendæ. 1027. 1028
Opifices ut labore ſuo rite fungantur, in Rep. curandum. 454. 455
Opificiorum ſcientia a ſocietate ſcientiarum excolenda. 449. 450
Opinionum religioni & bonis moribus adverſarum diſſeminatio num permittenda. 475
Optimates. Definitio. 135. quonam modo imperium habeant & quale. 136. num populum repræſentent. 160. quando valide mutent formam Reip. 253. quando negotia publica in comitiis agere teneantur. 245
Optimatum electio in ariſtocratia electiva. Definitio. 215. quodnam populo in eligendo jus competat. 216. quando electio nulla. 217
Optimatum numerus in ariſtocratia unde pendeat. 209
Optimates temporarii num abdicari poſſint. 254
Orphanotrophia. Definitio. 742. an in Rep. inſtituenda. *ibid.*

P

Pacta generalia officium boni Principis exprimentia qualem habeant effectum, 126. an ſummitati imperii detrahant, idemque limitent. 127. an ſint leges fundamentales. 128
Parentes num puniri poſſint ob facta liberorum. 665. quando puniantur in liberis. 667. quando puniri in liberis debeant. 668. quomodo ipſis beneficium reddatur in liberis. 659
Pars minor an reniti poſſit majori in democratia. 196. 197
Partes potentiales dominii. Definitio. 96
Partes potentiales imperii. Definitio. 63
Partes ſubjectivæ imperii. Definitio. 230
Patrumfamilias jus quantum in civitate reſtringatur. 49
Pauperum cura num pertineat ad ſuperiorem. 734
Paupertas civium declinanda. 726
Pecuniæ uſus opificibus pro levibus uſuris comparandus. 750
Peregrinus. Definitio. 7. num peregrini ſint liberi poſt diſceſſum parentum a civita-

vitate nati. 416
Perfidia in crimine læſæ majeſtatis contenta. 1072
Permiſſio eorum, quæ contra legem naturæ, aut divinam ſunt, quid importet. 827.
Perſonarum reſpectus quatenus in puniendo licitus. 635
Peſtis avertenda & ne graſſetur impediendum. 718
Pietas in Rectore civitatis requiritur. 1006.
Pietas ſubditorum num curæ eſſe debeat Rectori civitatis. 457
Pluralitas votorum num valeat in democratia, ſi in hoc malitia adverſus aliquos appareat. 201. quando non valeat in democratia. 202
Pœnæ quantæ legibus addendæ. 585. quænam jure majeſtatico determinentur. 833. num rigoroſe ſint exigendæ. 656. num executioni dari poſſint in cadavere. 705. num tollantur, ſi voluntas non eſſet libera. 714. quando facilius remittatur. 664
Pœnis quinam coercendi in Rep. 647
Pœna arbitraria, vel *extraordinaria*. Definitio. 623
Pœna capitalis. Definitio. 601. quando ſit licita. 638. quando differenda. 706. & ſeqq. num confirmatione habeant opus. 841
Pœna capitalis mulieris prægnantis num ſit differenda. 666
Pœnarum capitalium augmenta quid & qualia ſint. 610
Pœna carceris. Definitio. 598
Pœnæ civiles. Definitio. 622. in quo conſiſtant. 588
Pœnæ criminales. Definitio. 622
Pœnæ exemplares publice exigendæ. 624
Pœna corporis afflictiva. Definitio. 611. quando differenda. 706. & ſeqq.
Pœnæ graviores quando licitæ. 637
Pœnæ infames. Definitio. 619
Pœna infamiæ. Definitio. 618
Pœnæ injuſtæ, quæ irrogantur obedire nolentibus, ſi legi naturæ repugnantia imperantur. 1045
Pœnæ legibus conſtitutæ num ſubditis notæ eſſe debeant. 662
Pœnæ malum num culpæ malo æquale eſſe debeat. 641
Pœnarum mitigatio & remiſſio ad quænam jura pertineat. 842
Populus. Definitio. 5. quale ſit ens. 190. quale habeat principium unionis. 492. quamdiu maneat idem 495. num maneat idem mutatis ſedibus. 504. mutata Reip. forma. 505. mutata democratia in regnum. 506. quando intereat. 497. & ſeqq. num naturaliter liber ſit. 55. num ſemper habeat ſummitatem imperii. 59. quomodo alteri ſubjiciatur, 56. quando per deputatos in comitiis conveniat. 186. quomodo imperium transferre naturaliter obligetur. 87. a quonam repræſentetur in monarchia & ariſtocratia. 160. quando tacite conſentiat in mutationem Reip. ab optimatibus factam. 253. num ſtare teneatur judicio monarchæ & optimatum. 159. quomodo ſibi reſervet jus in actus Rectoris civitatis exceptos. 121. quid facere debeat in caſu dubiæ ſucceſſionis. 384. num uni competitorum adverſus alterum auxilia ferre poſſit. 385
Populi conventio originaria de diviſione imperii in partes ſubjectivas. 233
Populi jus in imperio. 34. jus de eo transferendo. 36. & ſeqq.
Poteſtas eminens. Definitio. 114. num Rectori civitatis competat, *ibid.* unde oriatur. 118. num ſub imperio contineatur. 114. an cum eodem transferatur. 115. qua æquitate exercenda. 119
Poteſtas legislatoria. Definitio. 812. cuinam competat. 813. 814
Potuum ſalubritas num curæ eſſe debeat ſuperiori. 716
Præcedentia num ſit medium aptum ad honorem exhibendum. 764. num debeat eſſe venalis. 762
Præceptores. Definitio. 432. quales conſtituendi. 436. cur, ſuo munere ut rite fungantur, curandum. 437
Præmia num debeantur meritis præclaris in Remp. vel Rectorem civitatis. 659
Præſes ſocietatis ſcientiarum. Definitio. 442. qualis eſſe debeat. 443
Pretium rerum & laboris in Rep. determinandum, 424
Pretioſitas rerum ſacrarum quem habeat uſum. 521. an conveniat juri naturæ. 522. quatenus attendenda in illarum alienatione. 523
Principatus quid ſit. 260
Principis educatio quoad virtutem. 1005
Prin-

Digitized by Google

Principibus, qui ſub populo ſunt, quando reſiſti poſſit. 1054
Principium unionis. Definitio. 491. uſus ejus. *ibid.*
Privatum quid ſit. 23
Privilegium. Definitio. 853. quid proprie ſit. 854. quinam dare poſſit. 855. quem habeat effectum. 861. unde pendeat. 856. quot modis concedi poſſit. 857. cur dandum. 872. quando tollendum. 873. an in pœnam auferri poſſit. 858. num in partem ſalarii imputari. 906. an alienari. 877. 878. ſi perſonæ & hæredibus detur. 866
Privilegii interpretatio. 867. cuinam competat. 860
Privilegium ad tempus datum num ante tempus mortuo privilegiario pertineat ad hæredes. 880
Privilegium certo ordini, vel collegio datum. 869. an ſit revocabile. 870. an tranſeat ad hæredes. 871
Privilegium familiæ. Definitio. 868. quando expiret. *ibid.*
Privilegium perſonale. Definitio. 864. quale jus ex eo acquiratur, *ibid.* quando expiret. 865
Privilegiarius. Definitio. 853. unde jus ejus metiendum. 859. quale obtineat. 861.
Privilegiatus. Definitio. 853. num uti poſſit privilegio adverſus æque privilegiatum. 862. quod ſuperior eum tueri teneatur. 863
Prodigis num dandus curator. 752
Profanatio rerum ſacrarum. Definitio. 482
Profeſſor. Definitio. 435. quales conſtituendi, 436. cur, ut munere ſuo rite fungantur, curandum. 437
Proprietarius imperii civilis quinam ſit. 41.
Protectio artium & ſcientiarum. Definitio. 1023. num ſuperiori competat. 1024.
Provocatio ad ſuperiorem contra ſententiam judicis num permittenda. 547
Prudentia in Rectore civitatis requiſita. 1007.
Prudentia civilis a ſocietate ſcientiarum excolenda. 451
Ptochotrophia. Definitio. 738. an in Rep. inſtituenda. 738
Publicum quid ſit. 23
Puniri quot modis homo poſſit. 589. num quis poſſit ante legem latam. 653
Pupillorum egenorum educatio num curæ eſſe debeat ſuperiori. 741

Q

Quæſtio quid dicatur in criminalibus. 677.
Qualitates patientis quatenus in puniendo attendendæ. 635
Quaſi maleficium. Definitio. 580

R

Rapina pœna capitalis num ſit licita. 840.
Rector civitatis. Definitio. 42. unde metiendum jus ejus. 43. obligatio in qualibet civitate. 84. officium generale. 995. quod bene regere debeat Remp. *ibid.* qualis eſſe debeat. 996. quando imperium pleno jure habeat. 94. num ſit dominus fundorum, vel rerum, quas habent cives. 104. an de iis pro lubitu diſponere poſſit, ſi habeat imperium abſolutum & ſummum. 105. quando certo modo poſſit diſponere de rebus ſubditorum. 110. quando de perſona eorum. 113. num conſilio prudentum uti debeat in regimine. 998. num diſcernere conſilia ſibi data. 1002. quatenus teneatur de eo, quod judices faciunt. 1035. quod omni virtute excellere debeat. 1003. virtutem amare, vitium odiſſe. 1004. populum ſuum amare. 276. 1009. num ſubditis præſtare obligetur officia humanitatis. 273. 274
Rector civitatis temporarius num monarcha eſſe poſſit. 257
Reditus ex domaniis num ſint in dominio Rectoris civitatis. 788
Refutatores alios traducentes & infamantes num puniendi. 650
Regere Remp. quinam debeat. 881. 882. quotuplici modo regatur. 883
Regimen malum quodnam ſit. 85
Regimen rectum quodnam ſit. *ibid.*
Regiminis capaces quinam ſint in democratia. 168
Regnum. Definitio. 139. num monarchia ſit regnum *ibid.* an illud per teſtamentum relinqui poſſit. 298. an abdicari

pro

Digitized by Google

pro ſe & liberis ſuis. 366. num plures dentur ſpecies. 261. unde oriatur diverſitas. 277. eo derelicto, quantum liceat in Regem. 1056. quantum ſi committatur ex felonia, vel clauſula commiſſoria. 1061
Regni capax quinam ſit. 333
Regni incapax quinam ſit. ibid.
Regni capacitas abſoluta. Definitio. ibid.
- - - *reſpectiva*. Definitio. ibid.
qualis ea ſit. 334
Regnum aſymneticum. Definitio. 259. an ſit monarchia. ibid.
Regnum electivum. Definitio. 278. quale ſit. 319
Regnum hæreditarium. Definitio. 335. an ſit pars hæreditatis. 336. an in eo ſuccedens hæreditatem repudiare poſſit. 337. num in eo ſuccedatur ſecundum jus naturæ. 340
Regnum herile. Definitio. 264. num ſit naturaliter licitum. 271. quando non injuſtum. 272. num in eo officia humanitatis debeantur ſubditis a Rege. 274.
Regnum invitum. Definitio. 297
Regnum Laconicum. Definitio. 260. quinam in eo habeat ſummitatem imperii. ibid.
Regnum legitimum. Definitio. 262. qualis ſit forma Reip. ibid. unde Regis jus in eo metiendum. 263
Regnum patrimoniale. Definitio. 155. num a Rege in aliam formam mutari poſſit. 291. num in partes potentiales dividi. ibid. num in ſubjectivas. 294. num liberi omnes æqualiter ſuccedere debeant in partes ſubjectivas. 296. quid eo alienato liceat in Regem. 1057
Regnum patrimoniale imperfecte tale. Definitio. 292. num immutari a Rege poſſit. 293. num in partes potentiales dividi. ibid.
Regnum patrimoniale perfecte tale. Definitio. 292
Regnum ſucceſſorium. Definitio. 279. cur introductum. 324. num ſit hæreditarium. 336
Regnum voluntarium. Definitio. 297
Regnum uſufructuarium Definitio. 155. ejus alienatio qualis ſit actus. 1058. quando alienanti reſiſti poſſit. ibid.
Regreſſus fœminarum ad ſucceſſionem in regno deficientibus maſculis. 344
Relegatio. Definitio. 595. ejus effectus. ibid.
Relegatio perpetua. Definitio. 596
- - *temporaria*. Definitio. ibid.
Religio num Rectori civitatis curæ eſſe debeat. 959
Religiones diverſæ num in Rep. tolerandæ. 957
Religionis contemtus num ſit ferendus. 959.
Remiſſio pœnarum num & quando licita. 658. 660. & ſeqq. num pertineat ad jura majeſtatica. 842. an ejus rationes publicandæ. 657
Remotio ab officio. Definitio. 898. quando injuſta. 913. quando juſta. 915. quando fiat in pœnam. 916
Renunciatio fœminarum in regno ſucceſſorio quando inutilis. 343. quando utilis. 345
Renunciatio libertatis naturalis in democratia. 195
Renunciatio pro liberis an noceat ſucceſſioni eorum in regno. 368
Reparari quænam poſſint. 572
Rerum neceſſariarum, utilium & voluptuariarum copia num curæ Rectoris civitatis eſſe debeat. 420
Rerum pretium in Rep. determinandum. 424.
Rerum ſacrarum profanatio. Definitio. 482.
Res ad cultum divinum privatum adhibitæ quales ſint. 488
Res eccleſiaſticæ, ſive eccleſiæ. Definitio. 485. cujuſnam ſint. 507. an ſemper maneant eccleſiæ. 508. cujuſnam ſint eccleſia intereunte. 524. a quonam tum acquirantur. 525. quando eas acquirat Rector civitatis. 526. cujuſnam ſint, mutata religione. 527. quando eas Rector civitatis eccleſiæ novæ relinquere debeat. 528. num ab eccleſia alienari poſſint. 510. 511. num oppignorari. 516. quando oppignoratio alienationi præferenda. 517
Res induſtriales & artificiales num multiplicandæ in Rep. 421
Res judicata. Definitio. 553. effectus. 554.
Res pecuaria promovenda. 1032
Res pretioſæ. Definitio. 520. quemnam habeant uſum. 521
Res profanæ. Definitio. 482

Reſpublica. Definitio. 16
Reipublicæ conſtitutio. Definitio: 393. ejus principium. 394
Reſp. mixta. Definitio. 138. unde oriatur. 138. quidnam in ea habeatur pro voluntate populi. 161
Res ſacræ. Definitio. 481. quænam ſint. *ibid.* quando iisdem abutantur. *ibid.* quomodo naturaliter conſecrentur. 483. quomodo civiliter. *ibid.* num pretioſæ eſſe debeant. 520. num pretioſitas conveniat juri naturæ. 522. num ab eccleſia alienari poſſint. 510. & ſeqq. num oppignorari. 516. quando oppignoratio alienationi præferenda. 517. quatenus pretioſitas in alienatione attendenda. qeatenus pretioſitas in alienatione atten- 523. cujuſnam ſint. 507. an ſemper maneant eccleſiæ. 508. cujuſnam ſint, eccleſia intereunte. 524. a quonam tum acquirantur. 525. quando eas acquirat Rector civitatis. 526. cujus ſint, ſi religio mutetur. 527. quando eas eccleſiæ novæ relinquere debeat Rector civitatis. 528
Res ſacræ ceremoniis inſervientes quales ſint res. 519
Res ſacræ neceſſariæ. Definitio. 518
Res ſacræ utiles. Definitio. 519
Reverentia ſuperiori debita. 1049
Reus criminis num incarcerandus. 692. quamdiu in carcere detinendus. 693. num ad pœnam capitalem abſque defenſione condemnandus. 675. qua cura detegendus. 692
Rex. Definitio. 139. quatenus tanquam privatus ſpectatur. 285. num de regno patrimoniali diſponere poſſit. 298. quando regnum amittat. 322. qualis ſit perſona, regno ex felonia, vel clauſula commiſſoria commiſſo. 1061. quantum in eum liceat, ſi in exitium populi hoſtili animo fertur. 1060
Rex electus quidnam promittere debeat. 318. num regnum abdicare poſſit. 320. an ipſe a populo abdicari. 321. quando regnum amittat. 322
Rota fortunæ num toleranda. 755
Rotæ ſupplicium qualis ſit pœna. 606

S

Salaria. Definitio. 905. quanta eſſe debeant. 907. 721. an diminui poſſint. 903 904. quando augenda. 908. ſine mora ſolvenda. 902
Salus civitatis in quo conſiſtat. 17. quid ejus cura exigat. 20
Salvus conductus. Definitio. 700. quid operetur. *ib.* quando & quomodo concedendus. 699. 702. quamdiu duret. 701. quando finiatur. 703
Salvus conductus generalis. Definitio. 700
Salvus conductus ſpecialis. Definitio. *ib.*
Sanitas ſubditorum num curæ eſſe debeat ſuperiori. 715
Sapientia in Rectore civitatis requiſita. 1007
Scelera fœda num puniri poſſint in Republica. 655
Scelera, quibus alius læditur, num puniri poſſint. 654
Scholæ. Definitio. 433. num in Republ. conſtituendæ. 436. num ſuperiori curæ eſſe debeant. 1019
Scholæ inferiores. Definitio. 434
Scholæ pauperum. Definitio. 744. an in Rep. inſtituendæ. *ibid.* an cum orphanotrophiis con ungendæ. *ibid.*
Scholæ ſuperiores. Definitio. 434
Scientiarum incrementa in Rep. promovenda. 438
Securitas Reip. Definitio. 11
Senatus. Definitio. 188. an ſit magiſtratus. *ib.* autoritas in democratia. 189. neceſſitas ejus in democratia. 190. jus quoad comitia. 191
Senatus ariſtocratici autoritas. 248
Sententia definitiva. Definitio. 543. quando a judice ferenda. *ib.*
Sententia judicis Definitio. *ib.*
Sententiæ ſe ſubmittere quinam dicatur. *ib.* quo effectu id fiat. 545. ſe ſubmittere nolens ad quid obligetur. 546
Sepultura num denegari poſſit facinoroſis. 669
Sepultura autochirum qualis licita. 7.2
Sepultura inhoneſta & aſinina qualis ſit pœna. 621
Sinceritatis amor Rectori civitatis conveniens. 1013
Societatem civilem contrahentes quatenus de religione convenire nequeant. 947.

de

Google

de quibuſnam ad cultum divinum externum ſpectantibus convenire poſſint. 950.
Societates artium. Definitio. 452. in Rep. inſtituendæ. 453
Societas ſcientiarum. Definitio. 439. ejus finis. 441. an in Rep. inſtituenda. 440. quod ſuas leges habere debeat. 444.
Societas neceſſaria, ut conſulatur indigentiæ ſingularum domuum. 3
per *Somnium facta* num imputari poſſint. 671.
Status civitatis num ſuperiori perſpectus eſſe debeat. 1038
Statuta. Definitio. 445
Statutorum ſocietatis ſcientiarum materia, 446. & ſeqq.
Status popularis. Definitio. 131. quod ſit maxime naturalis. 132. quomodo negotia publica in eo definienda. 157. an mutetur, exercitio imperii aliis commiſſo. 164
Stigmatum pœna qualis ſit. 617
Strangulatio qualis ſit pœna. 605
Stupri violenti pœna capitalis num ſit licita. 840
Subditus. Definitio. 141. quinam ſint in democratia. 142. in ariſtocratia. 143. in condominatu. 144. quales ſint in regno herili. 270. quod amare debeant Rectorem civitatis. 1079. 1080. quod tuti præſtandi ab injuria aliorum. 532
Subditorum res num ſubſint juri Rectoris civitatis. 110
Submerſio & ſuffocatio in aquis qualis ſit pœna. 607
Subſidia præſtanda iis, qui ad Scientias & artes perficiendas apti ſunt. 427
Succedendi in regno modus unde definiatur. 323
Succeſſionis in ariſtocratia ſucceſſoria lex unde pendeat. 218
Succeſſio in regno ex teſtamento & in bonis privatis ab inteſtato quando fieri poſſit. 300
Succeſſio in regno infeudato. 339
Succeſſio in regno ex filiabus Regum natorum. 358
Succeſſioni in regno num quis pro ſe & liberis renunciare poſſit. 367
de *Succeſſione in regno* quid præſumendum in caſu dubio. 325
Succeſſio ab inteſtato in regno patrimoniali. 301
Succeſſio Caſtiliana. Definitio. 352. qualis ea ſit. 354
Succeſſio hereditaria in regno. Definitio. 320. quomodo ſuccedatur. 326. 328. num fiat ſecundum jus naturæ. 340. num mutetur, mutata ſucceſſione ab inteſtato. 338. quinam liberi ab ea excludantur. 341. 342
Succeſſio linealis. Definitio. 346. an præſtet aliis modis ſuccedendi in regnis ſucceſſoriis. 346. cur in ea mortui habeantur pro vivis. 347. quomodo regnum tranſmittatur. 347. quomodo jus ad regnum. 348
Succeſſio linealis agnatica. Definitio. 350
Succeſſio linealis cognatica. Definitio. 352 quotuplex. *ibid.* quomodo ſubſtituatur in locum agnaticæ. 356
Succeſſio linealis cognatica primi generis. Definitio. 352. qualis ſit. 353. exemplis declaratur. 355
Succeſſio linealis cognatica ſecundi generis. Definitio. 352. qualis ſit. 354. exemplis declaratur. 395
Succeſſio Malabarica in regno. Definitio. 358.
Succeſſio ſecundum gradus familiæ in regno. 357
Succeſſiones ſingulares in regno. 359. 360. 362.
Sufficientia vitæ. Definitio. 10. num pertineat ad finem civitatis. 13
Summitas imperii in quo conſiſtat. 44. ejus effectus. 45. non confundenda cum poteſtate arbitraria. 1011. 1012. quomodo de ea diſponere poſſit populus. 58. an ſemper ſit penes populum. 59. num partibus diviſis adhærere poſſit. 65. quando derogetur ei in infeudatione. 101. quod ejus uſurpatio in democratia præcavenda. 192
Sumtus ad ſuſtentandam regiam familiam & obtinendum dignitatis regiæ ſplendorem neceſſarii. 784. 785
Superior. Definitio. 141. per quoſnam civitatem regat. 885. quinam ſit in democratia. 142. in ariſtocratia. 143. in condominatu. 144. cur magnifaciendus. 1048. quando ei non obediendum. 1014.
Supplicare quid ſit. 1050. num ſubditis ſemper liceat, ſuperiore nimis dura, vel iniqua imperante. 1051

Digitized by Google

Supplicatio. Definitio. 551. an ſit permittenda. *ibid.* an tollat appellationem. 552.
Supplicium ignis qualis ſit pœna. 608
Supplicium ultimum. Definitio. 601
Suſpendium qualis ſit pœna. 605
Suſpenſio ab officio. Definitio. 898. num in pœnam fieri poſſit. 917

T

Tacite permiſſa in Rep. 583
Talio. Definitio. 639. an ſit juris naturalis. 640
Templa. Definitio. 461. in Rep. condenda. 462. eorum figura 465. quales ſint res. 518
Territio. Definitio. 678. unde dependeat ejus effectus. 682
Territio nuda, ſive *verbalis* in quo conſiſtat. 678
Territio realis in quo conſiſtat. *ibid.*
Territorium. Definitio. 166. in alieno commorantes vel bona poſſidentes quatenus ſubſint juri domini territorii. 167
Teſtamentum Regis privatum. Definitio. 299.
Teſtamentum Regis regium. Definitio. *ibid.*
Teſtis quando incarcerari poſſit. 697
Theoria legum civilium. Definitio. 966
Timocratia. Definitio. 137
Tituli. Definitio. 763. num debeant eſſe venales. 767. num ſint modi apti ad honorem bene de Rep. merentibus exhibendum. 764
Tortura. Definitio. 677. finis. 678. in quo conſiſtat. 680. an ſit apta ad eruendam veritatem. 681. quando non adhibenda. 683. 684. quando naturaliter illicita. 685. 686. quando injuſta. 687. quando licita. 688. quando ea uti inconſultum. 689
Tortura ſpiritualis. Definitio. 690. quando eidem non ſit locus. 691
Tragœdiæ. Definitio. 529. earum uſus. 530. utilitas in Rep. 531. cura Rectoris civitatis circa eandem. *ibid.*
Tranquillitas Reip. Definitio. 11
Tributum. Definitio. 926. quomodo impendendum. 934. effectus. 931
Tributa nova caute imponenda. 932
Tributariæ res quænam ſint. 927
Tutela num ſit curæ ſuperioris. 758. 759
Tutela ſubditorum adverſus aliorum injurias. 532

V

Vectigal. Definitio. 929. effectus. 931 quomodo impendendum. 934
Venuſtas ædificiorum publicorum. 725
Viarum publicarum commoditas procuranda. 722
Vicarii imperii. Definitio. 317. unde jus æſtimandum. 317
Virtus ſubditorum num curæ eſſe debeat Rectori civitatis. 456
Vitæ genus, cui deſtinandi ſubditi, quinam determinare debeant. 428
Vitæ ſufficientia. Definitio. 10. num pertineat ad finem civitatis. 13
Vitia fœda num prohiberi & puniri poſſint in Rep. 655
Unionis principium. Definitio. 491. uſus ejus. *ib.*
Unionis principium in populo. 492. eccleſia. *ib.*
Univerſitas in civitate quomodo ſpectanda. 576
Univerſitates quænam ſcholæ appellentur. 434.
Voluntas monarchæ num haberi debeat pro voluntate populi. 158
Voluntas optimatum num pro voluntate populi habenda. 158
Vota abſentium in comitiis. 185
Votorum paritas in ariſtocratia. 244
Votum deciſivum in democratia. 198. cuinam competere debeat. 199. num populo competat in ariſtocratia. 244
Uſuraria pravitas num toleranda. 748. ejus pœna. 749
Uſurarum quantitas num a ſuperiore definienda. 749
Uſufructuarius imperii civilis quinam ſit. 41

Finis Indicis, & Juris Naturæ Univerſi.

1009508

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google